EX MUNIFICENTIA
FERDINANDI III. M. E. D.
DIE 9. IUNII 1791.

15. 7. 335
15 . 7 . 335

cl. VI [illegible]
Collez. [illegible] 1710

Digitized by Google

Des. Erasmi
Roter:
Colloquia
apud Dan. Bartholomæ

DESIDERII ERASMI
ROTERODAMI
COLLOQUIA
FAMILIARIA,

Ex Recenſione & cum Notis perpetuis

PETRI RABI, Roterod.

Accedunt

Ejusdem Eraſmi Conflictus Thaliæ & Barbariei, Apologia & Utilitas Colloquiorum, nec non Laus Morias.

ULMÆ,

Sumptibus Danielis Bartholomæi,
Litteris Chriſtiani Ulrici Wagneri.
M DCC XII.

LECTORI BENEVOLO

S. & O.

INter alia incomparabilis ERASMI, quem ROTERODAMUM appellant, elogia illud haud infimum tenet locum, quod in Latinæ linguæ elegantia, quæ ætate ſua ſusque deque habebatur, omnes facile vicerit, plurimumque in ea litterarum parte potuerit; ut doctiſſimorum etiam virorum ſummam excitaret admirationem. Inde eruditiſſimus Belgarum Scriptor Quilielmus Saldenus, in admodum docto, *de libris eorumque uſu & abuſu* opere, Eraſmi noſtri ſcribendi dicendique rationem *apertam, ſimplicem, modeſtiæ plenam, doctam, eruditam ac perpolitam vocitat, & nihil ſcabri contortique habere cenſet.* Quam laudem in incorrupta Latini Sermonis integritate ſervanda, non adeo multi merentur. Quippe Latina lingua ita ſemper fuit comparata, ut perpauci verum ejus nitorem & elegantiam aſſecuti fuerint, de quo ſuo jam tempore M. Tullius Cicero conqueſtus eſt, quem *ex tot Romanorum Oratoribus vix decem, in quibus Latinitatem collaudaret, reperire potuiſſe,* tradit Petrus Ramus *in Ciceroniano* p. 46. Licet autem omnia Eraſmi opera crebro in lucem fuerint edita, præcipue tamen de Colloquiis ejus memoriæ proditum eſt, ea ſæpenumero typographorum litteris eſſe deſcripta, & quo ſæpius hoc factum erat, eo magis Colloquia illa ab emtoribus cupide fuiſſe expetita. Moria ejus, ut ſingularis argumenti eſt; ita permultos affecit, eoque ſibi libro Eraſmus, non minus admiratores compluſculos, quam adverſarios peperit. Sane Eraſmus gloriari ſolitus fertur, Moriæ ſuæ uſquam 20000. volumina à typographis excuſa fuiſſe. Quum

itaque hæc ipſa Colloquia in inclitum noſtrum Gymnaſium Ulmenſe non introducta modo, ſed etiam in IV, V, & VI, Claſſe cum magno Studioſæ juventutis uſu tractata fuerint, atque etiamnum tractentur, exiſtimarunt litteratiſſimi quique hujus civitatis Viri, nullam editionem magis in Scholis noſtris idoneam fore, quam ſi eam ipſam, quæ Roterodami anno MDCXCIII perpetuis iisque elegantibus CL. Viri, PETRI RABI notis illuſtrata prodiit, Solertiſſimus Bibliopola, DN. DANIEL BARTHOLOMÆI, amicus meus perquam carus, nitidis typis & papyro in amiciſſimi ſui adfinis, CHRISIANI ULRICI WAGNERI officina typographica denuo cuſam, viliori precio venderet. Qui ſcopus quum minime vituperandus ſit, eum BENEVOLO quoque LECTORI haud ingratum fore arbitramur, maxime, quum induſtrius Vir alios, ſi Deus vitam conceſſerit, optimæ notæ Auctores publicæ luci ſiſtere in animum induxerit. Vale candide LECTOR, & porro fave.

Dabam Ulmæ Suevorum è muſeo
a. d. VIII. Martii anno
MDCCXII.

Eberhardus Rudolphus Rothius,
Gymn. Ulm. Rector, Log. &
Hiſt. PP.

PETRUS

PETRUS RABUS

SUAVISSIMO FILIOLO
SUO UNICO,

GUILIELMO RABO,

OPTIMÆ SPEI PUERULO
SEPTENNI,

HÆC

DESIDERII ERASMI
ROTERODAMENSIS

COLLOQUIA FAMILIARIA
DEDICAT.

PETRUS RABUS

Lectori S.

ERASMI Colloquia exhibentur hic tibi, Lector, Notis meis illuſtrata, tum in gratiam eorum, qui magnum hunc politioris literaturæ vindicem in pretio habent; tum in uſum Scholarum, in quibus utiliſſimus liber ſtudioſæ pubi prælegitur.

Sex anni ſunt; cum Typographus mecum egit de nova editione adornanda, ſed varia fuere in mora, quo minus jamdudum prodierit in lucem. Interim exempla bonæ notæ cœperunt deſiderari; atque ita nunc demum quod ceſſatum eſt, novis ac nitidiſſimis typis ſarcitur.

Adjunxi THALIAM, Germanum Eraſmi fœtum (de quo plenius in Præfatiuncula ei præfixa) à me primum ante annos ferme decem una cum Belgica verſione, nunquam vero antehac cum Latinis Colloquiis editum.

Tu fruere hiſce meis laboribus, & ſecundis curis recenſitum Eraſmum Belgicum exſpecta. Vale, Roterodami, Kal. April. CIↃ IↃC XCIII.

JUL.

JUL. CÆS. SCALIGER,

poſt graviſſimas cum ERASMO ſimultates, in ejus obitum.

TUne etiam moreris? ah quid me linquis, ERASME,
Ante meus quam ſit conciliatus amor!
Tune etiam? cui tam parvus fuit orbis, ut altæ
Expleres mentis fulmina torva tuæ?
Ergo ſidereis poſtquam eſt invecta quadrigis,
Atque Dei læto lingua recepta ſinu,
Ille ego qui inſanæ ridebam vulnera mortis,
Conditaque Ætnæa tela triſulca manu,
Ad quodvis ſtupeo momentum, ac territus aſto;
Maxima cum videam numina poſſe mori.

OWENUS IN ERASMUM.

NUnc Deſiderium deſiderat orbis ERASMUM,
Cui ſoli licuit ſcribere quod libuit.

NICOLAI HEINSII

Hexaſtichon, in ſtatuam D. ERASMI ROTERODAMI.

BArbariæ talem ſe debellator ERASMUS,
Maxima laus Batavi nominis, ore tulit.

Reddidit, en, fatis ars obluctata ſiniſtris
De tanto ſpolium nacta quod urna viro eſt.
Ingenii cœleſte jubar, majusque caduco
Tempore, qui reddat ſolus ERASMUS *erit.*

Ejusdem Epigraphe in ſtatuam eandem.

HOſpes, perſimili quod in metallo
Magni hic conſpicuum vides ERASMI,
Mors pridem ſibi cruda vindicavit,
Fluxosque in cinerem redegit artus.
Ære at ſcripta perenniora quovis
Vivam mentis imaginem ſtupendæ
Ne ſperet manus artifex referre,
Aut depaſcere dens edacis ævi,
Orbis cum capiat nec univerſus.

In eandem. J. S.

Ξεῖν' ἐπιθάμβει, ὁρᾷς πολυΐδμονος εἰκόν' Ἐράσμου,
Τῷ ποτὲ δῶκε πνοὴν καὶ βίον ἥδε πόλις.
Δῶκε βίον δ' αὐτὸς γεγαὼς Μούσησι νεκρῇσιν.
Αὐτὰρ αἱ ἀΐδιον τῷ βίον ἀντέδοσαν.
Ζῇ ἄρα ψυχήν. Ἐν Βασιλείῃ σῶμα τέθαπται.
Ὧδε δὲ ζώει ἀεὶ χάλκεον ἰσάμενον.

VITA

VITA ERASMI,

ERASMO AUTORE.

NAtus Roterodami, in vigilia * Simonis & Judæ Apoſtolorum. Mater dicta eſt Margareta, medici cujuſdam Petri filia, è Septimontio, vulgo *Sevenbergen*, oriunda. Fratres illius duos Dordraci, pene nonagenarios, vidit. Pater dictus eſt Gerardus. Is cum dicta Margareta, ſpe conjugii (& ſunt qui interceſſiſſe verba dicunt) vixit. Eam rem indigne tulerunt & parentes Gerardi & fratres. Pater erat Helias, mater Catharina. Uterque pervenit ad extremam ſenectutem: Catharina pene usque ad nonageſimum quintum annum. Fratres erant decem, nulla ſoror ex eodem patre & matre; omnes conjugati, excepto uno. Gerardus erat natu minimus. Viſum eſt omnibus ut ex tanto numero unus Deo conſecraretur, (noſti affectus ſenum) & fratres volvebant rem animo. Scilicet ſic fore apud quem convivarentur. Gerardus, videns ſe modis omnibus excludi à matrimonio magno conſenſu omnium, fecit quod ſolent deplorati: clam fugit, & ex itinere miſit parentibus & fratribus epiſtolam, cum manu manum complexa, addito elogio, Valete, nunquam vos videbo. Interim relicta eſt ſperata conjux gravida. Puer alitus eſt apud aviam. Gerardus Romam ſe contulit. Illic ſcribendo (nam tum nondum ars typographorum erat) rem affatim paravit. Erat autem manu feliciſſima, vixitque juveniliter: mox applicuit animum ad honeſta ſtudia. Græce & Latine pulchre calluit. Quin & in Juriſperitia non vulgariter profecerat: nam Roma tum doctis viris mire floruit. Audivit Guarinum. Omnes autores ſua manu deſcripſerat. Parentes ubi reſciverunt eſſe Romæ, ſcripſerunt, puellam (cujus matrimonium ambierat) eſſe vita functam. Id ille credens, præ mœrore factus eſt Presbyter, totumque animum ad religionem applicuit. Reverſus domum, comperit fraudem: nec illa tamen unquam poſt nubere voluit, nec ille unquam poſt ſollicitavit eam. Puerum autem curavit liberaliter educandum, vixque quatuor annos egreſſum, in ludum literarium miſit. Ac primis annis minimum in literis illis profecit inamœnis, quibus natus non erat. Ubi nonum ageret annum, miſit Daventriam. Mater ſequuta

* Quæ eſt ad V. Calend. Novemb. anno CIϽ CCCC LXVII. quamquam de hoc inter ſcriptores non convenit: ſunt enim, qui eum anno CIϽ CCCC LXVI. natum volunt.

quuta eſt, cuſtos & curatrix teneræ ætatis. Ea ſchola tunc erat barbara. Prælegabatur * *Pater meus:* exigebantur tempora. Prælegebatur Ebrardus & Johannes de Garlandia: niſi quod Alexander Hegius & Zinthius cœperant aliquid melioris litteraturæ invehere. Tandem ex pueris colluſoribus, qui grandiores natu audiebant Zinthium, primum cœpit odorem melioris litteraturæ. Poſt aliquoties audivit Hegium, ſed non niſi diebus feſtis, quibus legebat omnibus. Hic pervenit ad claſſem tertiam. Tum peſtis ibi vehementer ſæviens ſuſtulit matrem relicto filio, jam annum decimum tertium agente. Quum peſtis indies magis incrudeſceret, tota domo in qua agebat deſolata, reverſus eſt in patriam. Gerardus, accepto triſti nuntio, cœpit ægrotare, ac paulo poſt mortuus eſt. Uterque deceſſit non multo ſupra annum quadrageſimum. Tres tutores inſtituit, quos habebat fidiſſimos: quorum præcipuus erat Petrus Winckel, tum ludi litterarii magiſter Goudæ. Legavit rem mediocrem, ſi tutores bona fide adminiſtraſſent. Ita Buſcumducis ablegatus eſt, quum jam ſatis maturus eſſet Academiæ. Verum illi Academiam metuebant, quod alere religioni ſtatuiſſent puerum. Illic vixit (hoc eſt perdidit) annos ferme tres: in ædibus Fratrum, ut vocant, in quibus tum docebat Romboldus, qui mire adamabat ingenium pueri. Qui & ſollicitare illum cœpit, ut ſuo gregi accederet. Puer inſcitiam ætatis excuſabat. Hic exorta peſte, quum diu laboraſſet febri quartana, ad tutores reverſus eſt; jam ſtilo quoque ſatis prompto, ex aliquot autoribus bonis formato. Unus tutor perierat peſte: cæteri duo re non admodum bene geſta, agere de monaſterio cœperunt. Adoleſcens languens febri, quæ ſupra annum illum tenuerat, non à pietate abhorrebat: cæterum à monaſterio abhorrebat. Itaque diem ad cogitandum ſumit. Interim tutor ſubornat qui pelliciant, qui minitentur, qui imbecillem animum perpellant. Atque interea locum in monaſterio Canonicorum repererat, qui vulgo Regulares dicuntur, in Collegio, quod eſt juxta Delft, dicto Syon, quæ domus eſt principalis ejus Capituli. Ubi dies veniſſet reſpondendi, reſpondit prudenter adoleſcens, ſe nondum, neque quid eſſet mundus ſcire, neque quid eſſet monaſterium, neque quid eſſet ipſe. Proinde videri conſultius, ut adhuc annos aliquot in ſcholis ageret, donec ſibi notior eſſet. Hæc quum videret conſtanter ab adoleſcente dici, ſtatim infremuit Petrus Winckel. En ego, inquit, fruſtra laboravi, qui talem locum tibi magnis precibus pararam. Tu nebulo es: ſpiritum bonum non habes.

* Ita incipit libellus quidam Grammaticus, illo ævo in ſcholis prælegi ſolitus.

bes. Abdico tutelam meam, vide unde alaris. Adoleſcens reſpondit, ſe accipere abdicationem, & ea eſſe ætate, ut non opus tutoribus eſſet. Ubi videt ſe minis nihil proficere, ſubornat fratrem, qui & ipſe tutor erat, negotiatorem. Is blanditiis agit. Accedunt inſtigatores undique. Habebat ſodalem, qui prodidit amicum: & urgebat febris, nec tamen arridebat monaſterium: donec forte fortuna monaſterium ejuſdem ordinis in Emaus, ſive *Stein*, juxta Goudam viſeret. Ibi reperit Cornelium, quem Daventriæ ſodalem in eodem cubiculo habuerat. Is nondum ſacrum illum cultum acceperat. Viderat Italiam, ſed parum doctus redierat. Hic ſuum agens negotium, cœpit mira eloquentia depingere vitæ genus ſanctiſſimum: copiam librorum, otium, tranquillitatem, ſodalitatem angelicam. Alii alliciebant, alii propellebant. Onerabat febris. Hunc deligit locum faſtidito altero. Lactabatur interim, donec haberet ſacram veſtem. Interea, tametſi adoleſcens ſenſit ſuo propoſito quam non omnia illic reſponderent, tamen totum illum gregem excitavit ad ſtudia. Parantem abire ante profeſſionem, partim pudor humanus, partim minæ, partim neceſſitas coërcuit. Profeſſus eſt. Tandem per occaſionem Epiſcopo Cameracenſi Henrico à Bergis innotuit. Is Cardinalitium galerum ſperabat: quem & impetraſſet, niſi præſentes defuiſſent nummi. Ad hoc iter optabat hominem Latine doctum. Itaque per hunc evocatus eſt cum authoritate Epiſcopi Trajectenſis: quæ ſola ſufficiebat. Autoritatem tamen Prioris & Generalis adjunxit. Conceſſit in familiam Epiſcopi, ſervato tamen habitu. Quum Epiſcopus eſſet deſtitutus ſpe galeri, ſentiretque illum in amore parum conſtantem erga omnes, id egit, ut Lutetiam ſtudiorum mitteretur gratia. Promiſſum eſt ſtipendium annuum. * Illic in Collegio Montis acuti, ex putridis ovis & cubiculo infecto morbum concepit. Itaque ad Epiſcopum rediit. Acceptus eſt honorifice. Recreatus eſt à morbo Bergis. Reviſit Hollandiam: hoc animo, ut maneret apud ſuos. Sed ipſis ultro hortantibus, Lutetiam rediit. Ubi deſtitutus auxilio Mecœnatis, vixit verius quam ſtuduit, & ob peſtilentiam, ibi multis annis perpetuam, per ſingulos annos redeundum erat in patriam. Tandem ubi totum annum ſæviret peſtis, Lovanium commigrare coactus eſt. Ante inviſerat Angliam, in gratiam Montigii, tunc diſcipuli, nunc Mæcenatis; ſed amici verius quam benigni. Id temporis omnium bonorum apud Anglos benevolentiam ſibi conciliavit; ob id præſertim, quod profecturus in Galliam, ſpoliatus in littore Dovarienſi, non ſolum non ultus injuriam eſſet, ſed mox libellum

* Vide Colloq. de piſcium eſu·

lum in laudem regis totiusque Angliæ edidiſſet. Tandem è Gallia magnis promiſſis in Angliam revocatus eſt. Quo tempore amicitia Archiepiſcopi Cantuarienſis auctus eſt. Ubi promiſſa non reſponderent, petiit Italiam; cujus adeundæ deſiderio ſemper arſerat. Egit paulo plus quam annum Bononiæ. Inde Venetias ſe contulit, ediditque Adagia. Inde Patavium, ubi hybernavit. Mox Romam, quo jam fama celebris ac plauſibilis præceſſerat. Raphaëli Cardinali S. Georgii præcipue charus fuit. Non defuiſſet ampla fortuna, niſi mortuo Rege Henrico ſeptimo, & ſucceſſore Octavo, amicorum literis ampliſſima pollicentibus in Angliam revocatus eſſet. Illic reliquum ætatis peragere decreverat. Verum ubi ne tum quidem præſtarentur promiſſa, in Brabantiam ſe ſubduxit; invitatus in aulam Caroli Cæſaris,cui Conſiliarius factus eſt; opera Joannis Silvagii Cancellarii magni. Mutati cultus rationem reddit in libello primo, quo reſpondit Laicis. Valetudo ſemper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus; præſertim in quadrageſima, ob piſcium eſum, quorum ſolo odore ſolebat offendi. Ingenium erat ſimplex, adeo abhorrens à mendacio, ut puellus etiam odiſſet pueros mentientes, & ſenex ad illorum aſpectum, etiam corpore, commoveretur. Linguæ inter amicos liberioris, nonnunquam plus quam ſat eſſet. Et ſæpe falſus, amicis tamen diffidere non poterat. Nec putidulus erat, neque quicquam unquam ſcripſit, quod ipſi placeret. Ac ne facie quidem propria delectabatur, vixque extortum eſt amicorum precibus, ut ſe pingi pateretur. Dignitatum ac divitiarum perpetuus contemptor fuit; neque quicquam prius otio ac libertate habuit. Candidus alienæ doctrinæ æſtimator: fautorque ingeniorum unicus ſi fortuna ſuppetiſſet. In provehendis bonis literis nemo magis profecit: gravemque ob hanc rem invidiam ſuſtinuit à barbaris. Usque ad annum quinquageſimum, nec impetiit quenquam, nec impetitus eſt à quoquam ſtilo. Idque habebat ſibi propoſitum, omnino ſtilum incruentum ſervare. A Fabro primum eſt impetitus. Nam Dorpiana orſa ſuppreſſa ſunt. In reſpondendo ſemper civilis erat. Lutherana Tragœdia intolerabili illum oneravit invidia. Diſcerptus eſt ab utraque parte, dum utrique ſtudet conſulere. *

EPI-

* Videat curioſus Lector Epiſtolam ab Erasmo ad M. Conr. Goclenium ſcriptam, in qua hoc vitæ ſuæ compendium illi commendat. Ea præfixa eſt ejus Epiſt. Londini, a. 1642. editis; atque inter alia habet hæc verba: *Quum autem ſubinde pericliter de vita, ſuper eſt ut tibi amicorum ſinceriſſimo commendem id quod habeo chariſſimum, memoriam mei, quam ſuſpicor multis calumniis fore obnoxiam. Ita* totius vitæ meæ compendium *tibi mitto, hoc eſt.* ἰλιάδα κακῶν. *nihil enim unquam natum eſt infelicius.* &c.

EPITAPHIUM,

QUOD EXSTAT BASILEÆ.

CHRISTO SERVATORI S.

DES. ERASMO ROTERODAMO, VIRO OMNIBUS MODIS MAXIMO, CUJUS INCOMPARABILEM IN OMNI DISCIPLINARUM GENERE ERUDITIONEM, PARI CONJUNCTAM PRUDENTIA, POSTERI ET ADMIRABUNTUR, ET PRÆDICABUNT, BONIFACIUS AMERBACHIUS HÆRES, HIER. FROBENIUS ET NIC. EPISCOPIUS NUNCUPATI SUPREMÆ SUÆ VOLUNTATIS VINDICES, PATRONO OPTIMO, NON MEMORIÆ, QUAM IMMORTALEM SIBI EDITIS LUCUBRATIONIBUS COMPARAVIT, IIS TANTISPR DUM ORBIS TERRARUM STABIT SUPERFUTURO, AC ERUDITIS UBIQUE GENTIUM COLLOQUUTURO, SED CORPORIS MORTALIS, QUO RECONDITUM SIT ERGO, HOC SAXUM POSUERE.

MORTUUS EST IV. EID. JUL. JAM SEPTUAGENARIUS, ANNO A CHRISTO NATO M D XXXVI.

D.

D. ERASMUS ROT.

optimæ ſpei puero,

JOHANNI ERASMIO FROBENIO,

S. D.

Vicit libellus tibi dicatus exſpectationem noſtram, Eraſmi *mellitiſſime: tuum erit videre, ne fallas exſpectationem noſtram. Ille ſic adamatur, ſic rapitur, ſic teritur manibus ſtudioſæ juventutis, ut & patri tuo fuerit ſubinde typis excudendus, & mihi novis acceſſionibus identidem locupletandus: dicas & illum* * Ἐράσμιον *quempiam eſſe, deliciasq; Muſarum ſacra colentium. Quo magis adnitendum erit, ut tu quoque ſis, quod diceris, hoc eſt, ut literis & morum probitate ſis omnibus bonis chariſſimus. Vehementer autem pudendum fuerit, ſi cum tam multos hic libellus & Latiniores reddiderit, & meliores, tu commiſeris, ut ad teipſum non redierit eadem utilitas, quæ per te pervenerit ad omnes. Cumque tam multi ſint adoleſcentes, qui tibi nomine Colloquiorum gratias agunt; nonne merito cenſeatur abſurdum, ſi tua culpa factum videatur, quo minus mihi poſſis eodem nomine gratias agere? Accrevit libellus ad juſtam voluminis magnitudinem: tibi quoque conandum eſt, ut quantum accreſcit ætas, tantum accedat & honeſtæ eruditioni & morum integritati. Suſtines non vulgarem exſpectationem, cui reſpondere neceſſarium, vincere pulcherrimum fuerit: certe fallere ſine ſummo dedecore non potes. Nec hoc dico, quod hactenus pœniteat profectus tui, ſed ut currenti calcar addam, quo curras alacrius: præſertim cum eam ætatem ingreſſus ſis, qua non alia continget felicior ad imbibenda literarum ac pietatis ſemina. Fac igitur, ut hæc Colloquia vere tua dici poſſint. Dominus Jeſus ſervet iſtam ætatem tuam puram ab omnibus inquinamentis, ſemperque ad meliora provehat. Vale, Baſileæ, Kal. Auguſt. Anno M D XXIV.*

* *Id eſt, amabilem.*

COL-

[1] FAMILIARIA COLLOQUIA.

In primo congreſſu.

NON temere docet [2] quidam, ut ſalutemus libenter. Comis enim & blanda ſalutatio ſæpè [3] conciliat amicitiam, inimicitiam diluit: [4] certè mutuam benevolentiam alit, augetque. Quidam uſque adeo [5] Demeæ ſunt, ingenioque agreſti, ut vix ſalutati reſalutent.

Nonnullis hoc vitii [6] conciliavit educatio veriùs, quam natura.

[7] Urbanitatis eſt ſalutare obvios, aut eos qui nos adeunt, aut quos adimus ipſi colloquendi gratia. Item operis aliquid agentes, cœnantes, oſcitantes, ſingultientes, [8] ſternutantes, tuſſientes. In [9] ructu, crepituve ventris ſalutare, hominis eſt plus ſatis urbani.

Sed incivilius etiam eum ſalutare, qui reddit urinam, aut alvum exonerat.

Salve

1 Ita dicta, quod familiares ubique ferè introducantur colloquentes. Sic Cicero ſcripſit *Epiſtolas ad familiares.*

2 In libello, cui titulus *D. Catonis diſticha de moribus ad filium.*

3 Parit.

4 Saltem.

5 Moroſi. In Terentii Adelphis Demea ſenex admodum difficilis eſt. Non rarò autem utimur propriis pro appellativis, per Antonomaſiam.

6 *Conciliare* ſumitur & pro comparare, contrahere; & hoc tam in malum, quàm in bonum.

7 Civilitatis. Vrbanus proprie opponitur ruſtico. Hinc per tranſlationem pro comi & lepido ſumitur. *Urbanum os* vocat Quintilianus, in quo neque ruſticitas, neque peregrinitas reſonet.

8 Sternutare frequentativum verbi ſternuere.

9 Ructus eſt cibi & potus inſtomacho concocti, vel nondum ſatis cocti, per os efflatio.

1 Magis

Salve pater, ſalve matercula, ſalve mi frater, ſalve præceptor obſervande, ſalve multum mi patrue, ſalve dulciſſime nepos,

Urbanum eſt reddere cognationis aut affinitatis titulum, niſi cum habent aliquid odii: tum enim præſtat abuti minus quidem propriis, ſed [1] plauſibilioribus: [2] veluti, cum novercam ſalutamus matrem: privignum, filium: vitricum, patrem: ſororis maritum, fratrem: fratris uxorem, ſororem. Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit, ſi ſenem, patrem, aut virum eximium ſalutes, quam ætatis cognomine; etiamſi olim honoris cauſa dicebatur, [3] ὦ γέρον. Salve præfecte, ſalve tribune. Non autem, ſalve caligarie, aut calcearie. Salve adoleſcens, ſalve juvenis. Senes ignotos adoleſcentes filiorum cognomento ſalutant, adoleſcentes viciſſim illos patres aut dominos.

[4] *Blandior ſalutatio inter amantes.*

Salve {
mea Corneliola.
mea vita.
mea lux.
meum delicium.
meum ſuavium.
mel merum.
mea voluptas unica.
meum corculum.
mea ſpes.
meum ſolatium.
meum decus.
}

Hono-

1 Magis blandis & gratis.

2 Ex præſcripto Horatii Epiſt. 6. *Frater, pater, adde. Vt cuique eſt ætas, ita quemque facetus adopta.*

3 O ſenex. Vt ſæpe in Homero. Et olim apud Lacedæmonios Senatores vocabantur γέροντες, i. e. *ſenes.*

4 Quære apud Poëtas, præſertim Comicos, innumera alia, quibus amantes uti conſueverunt, blanda vocabula.

1 Fuit

Honoris gratia, aut ſecus.

Salvehere. Ohe, ſalve tu quoque bone vir. Salve vir ornatiſſime, clariſſime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime. Salve mi [1] Mæcenas. Salve [2] patrone ſingularis. Salve vir ſpectatiſſime. Salve unicum hujus ætatis ornamentum. Salve Germaniæ delicium. Salvete quotquot eſtis una ſalute omnes. Salvete pariter omnes. Salvete belli homunculi, Salve [3] congerro lepidiſſime. Salve [4] vini pernicies. *Reſp.* Salve & tu [5] gurges, helluoque placentarum. Salve multum virtutis omnis [6] antiſtes. *Reſp.* Salve tantundem totius probitatis exemplar. Salve [7] anicula annos nata quindecim. *Reſp.* Salve [8] puella annorum octoginta. Bene ſit tibi cum tuo calvitio. *Reſp.* Bene tibi cum lacero naſo. Ut ſalutaris, ita reſalutaberis. Si male dixeris, pejus audies. Salve iterum atque iterum. *Reſp.* Et tu ſalve perpetuum. Salve plus millies. *Reſp.* Equidē malim ſalvere ſemel. Salve quantum vis. *Reſp.* Et tu quantum mereris. Salvere te jubeo. Quid ſi nolim? Equidem ægrotare malim, quàm tua ſalute ſalvere.

Salva ſit tua { Sanctitas. / Amplitudo. / Celſitudo. / Majeſtas. / Beatitudo. / Sublimitas. } [9] magis vulgò recepta ſunt, quàm probata doctis.

1 Fuit Mæcenas eques Romanus clariſſimus, Cæſari Auguſto familiaris, & ſummus ingeniorum fautor. Vndè ſynecdochicè doctorum virorum patroni & fautores *Mæcenates* vocantur.

2 Patronus propriè dicitur, qui accuſati cauſam agit.

3 Qui varios rumuſculos congerit, & aliis narrat. Gerrones enim φλύαροι, ſic dicti à gerris, i. e. nugis.

4 Id eſt, ô vinoſe.

5 Proverbialis eſt hyperbole, ut ſupra: *Gurgites* enim, & *helluones* vocantur homines maximè edaces. Helluones litterarum, ſeu librorum, dicuntur viri litterarum peritiſſimi, & qui multos libros legunt.

6 A verbo Antiſto, antiquè pro antesto, i. e. ante cello.

7 Ironice pro puella.

8 Ita hic pro anu.

9 Sic omnes ſentiunt docti. Invenias tamen in prologo Val. Maximi ad Tiberium, *mea parvitas.*

In

In tertia perſona.

Sapidus Eraſmo ſuo [1] ſalutem dicit.
Sapidus Beatum ſuum plurima ſalute impertit.

Alia forma.

Salvus ſis Crito. Bene tibi ſit vir optime. *Reſp.* Et tibi melius. [2] Pax tibi frater: Chriſtiana ſalutatio eſt, à Judæis profecta, neque tamen repudianda. Similis eſt, [3] Bona vita. [4] Ave præceptor. *Reſp.* Equidem malim habere, quam [5] avere. [6] χαῖρε *Reſp.* [7] Memento te [8] Baſileæ eſſe, non [9] Athenis. *Reſp.* Cur tu igitur audes Romanè loqui, quum Romæ non ſis?

Bene precandi formulæ.

Et bene precari ſalutationis genus eſt.

Gravidæ.

Faxit Deus ut feliciter parias: [10] ut maritum pulchra prole facias parentem. Faxit [11] illa virgo mater, ut feliciter fias mater. Precor ut hic tumor uteri feliciter ſubſidat. Velint ſuperi, ut non majore moleſtia elabatur, quàm illapſum eſt, quidquid eſt hoc oneris, quod geſtas. Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

1 Uſitatiſſimum hoc eſt in litteris.

2 Hebræi, aliique populi Orientales utebantur olim hac formula ſalutandi, & bene precandi, qua omne proſperitatis genus iis exoptabant, quos ſalutabant. Jud. 15, 20. 1. Sam. 25, 6. Eſt quoque locutio, qua victis animum addebant. Gen. 43, 23.

3 Eſt hæc ſalutatio minus uſitata.

4 Id eſt, ſalve.

5 Iocus eſt ex ambigua ſignificatione verbi avere, quod etiam ſignificat *percupere.*

6 Imperat. mod. verbi χαίρω, gaudeo, delector. Eſt hæc autem Græcorum ſalutantis, & aliquando valedicentis vox.

7 Alludit ad id, quod refert Cicero ex Lucilio de Scævola ridente Albucium Græciſſantem Romæ, l. 1. de Finib.

8 Quæ eſt nobiliſſima Helvetiæ civitas, in qua autor noſter mortuus & ſepultus eſt.

9 Quæ fuit olim Græciæ urbs notiſſima, & non minus armorum quàm litterarum gloria clariſſima.

10 Deſumptum eſt ex primo lib. Æneïd. verſ. 75.

11 Intellige Mariam matrem D. Jeſu. Hanc enim Pontificii adorant.

Convivis.

Sit ſelix convivium. Bene ſit univerſo [1] cœtui.
Precor omnia læta vobis omnibus.
Deus bene fortunet veſtrum convivium.

Sternutanti.

Sit fauſtum ac felix. Servet te Deus. Sit [2] ſalutiferum. Bene vertat Deus.

[3] *Auſpicanti quippiam.*

Sit felix & fauſtum Reipublicæ. Bono ſit omnibus, quod inſtituis. Bene vertat, quod agis. Bene fortunet Deus tuos labores. Faveant ſuperi tuis conatibus. Quæſo, ut quod inſtituiſti, ſuperis bene fortunantibus, feliciter abſolvas. Bene fortunet Chriſtus [4] Opt. Max. quod in manibus eſt. Feliciter cedat, quod inſtituiſti. Feliciter [5] exeat quod aggreſſus es. Rem ſanctam aggreſſus es, precor ut felix ſit exitus, ac proſperum numen [6] adſpiret pulcherrimis cœptis. Chriſtus bene cœpta ſecundet. Proſpere ſuccedat, quod auſpicatus es. Deum Opt. Maximumque precor, ut iſtud conſilium quam eſt honeſtum, tam ſit & felix. [7] Bonis avibus cœpta res, melioribus exeat. Precor ut bonis avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem curſum, & recurſum feliciorem. Faxit Deus, ut itinc-

1 A coëundo dictus cœtus, i. e. conventus.

2 Proſit.

3 Incipienti, vel congratulanti. Auſpicari uſitatum eſt pro incipere, quia Veteres nil niſi auſpicato gerebant. Eſt enim auſpicium quaſi aviſpicium. Vide infrà *bonis avibus.*

4 Ab Ethnicis profecta ſunt hæc Dei epitheta. Iovem enim ſuum vocabant *Optimum Maximum*, quod eſſet cæterorum Deorum Rex.

5 Succedat.

6 Spiritum ac favorem immittat. Metaphora à ventis ſumta, qui, dum navium vela implent, propriè adſpirare dicuntur. Ovid. Metamorph. lib. 1. *Adſpirate cœptis meis.*

7 Modus loquendi ab Auguribus, qui ex avium volatu, paſtu, & cantu futura prædicebant. Hinc *bonis vel malis avibus*, id eſt, *feliciter aut ſecus rem cedere* dicimus. De *Auguribus* vide infrà notas in Coll. *Proci & Puellæ.*

 Contin-

itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi proſperum reditum gratulemur. [1] Contingat tibi feliciter & navigare,& renavigare. Sit iter lætum,reditus lætior.Utinam iſta profectio tibi ſuccedat ex animi tui ſententia. Utinam tibi tam jucunda ſit iſta profectio, quàm nobis erit interim moleſtum tui deſiderium. Bonis [2] auſpiciis ſolvas ancoram.Precor ut ex utriuſque votis ſuccedat hoc iter. Precor ut hic contractus commodo, bonoque ſit utriuſque. Precor ut hoc matrimonium voluptati ſit omnibus nobis. Soſpitet te Jeſus Opt. Max. Superi propitii te nobis incolumem reſtituant. Servet Deus [3] animæ dimidium meæ. Opto tibi reditum incolumem. Precor ut hic annus tibi lætis auſpiciis ineat, lætioribus procedat, lætiſſimis exeat, ac ſæpius recurrat ſemper felicior. *Reſp.* At ego viciſſim tibi multa ſecula feliciſſima precor, ne tu gratis ſis nobis bene precatus. Precor ut hic dies tibi [4] candidus illuxerit. Precor ut hic ſol tibi felix ſurrexerit, *Reſp.* Tantundem tibi reprecor. Sit felix exortus hujus diei, & ſit utrique noſtrum proſperrimus. Opto tibi noctem proſperam pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix ſomnus. Det Deus placidam quietem. Det ſomnum abſque ſomniis. Faxit Deus, ut aut placide dormias, aut feliciter ſomnies. Sit tibi fauſta nox. *Reſp.* At ego tibi, quando gaudere ſoles lucro, pro una fauſta mille precor fauſtiſſimas.

Vale,

1 Contingunt nobis bona, vel mala, quæ ſumus veriti, Obtingunt optata. Accidunt inopinata,tam bona,quàm mala.

2 Idem fere quod *bonis avibus*. Vide ſuprà. Nam quia olim *Auſpices* divinationibus ſuis de rebus ſuſcipiendis & gerendis cum autoritate conſilia dabant, ideo pro *auctoribus* ponuntur, & qui rebus præſunt. Sic *auſpicium* pro principio, ductu, diſpoſitione & ſumma poteſtate.

3 Ita vocat Horatius Od. 3. Virgilium ſuum, & rogat Venerem, ut eum Athenas proficiſcentem ſervet.

4. Felix. Solebant, ut ajunt, Thraces diem proſperum albo, inproſperum verò atro lapillo notare. Horat. Od. 36. *Creſſa nec careat pulchra dies nota.* Creſſa, i. e. candida. Alii legunt *Threſſa.*

1 Id

Vale, in digreſſu.

Valete omnes. Bene vale. Cura ut quàm rectiſſime valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo te bene valere, Jam me tempus aliò vocat; tu valebis. Valeto quàm optime. Vale [1] pancratice, aut ſi mavis, [2] athletice. Vale ut dignus es. Vale ut meritus. [3] In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in craſtinum. Nunquid vis? Eſt aliud, quod me velis? *Reſp.* Nihil, niſi ut proſpere valeas. Da operam, ut ſis proſpera valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam ſalutis tuæ. Fac ut proximo congreſſu te lætum ac nitidum videamus. Jubeo te [4] curare cuticulam. Cura ut ſit mens ſana in corpore ſano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore tum animo. *Reſp.* Dabitur quidem opera. Valebis tu quoque. Tibi viciſſim precor proſperam valetudinem.

Salutare per alium

Frobenium jubebis [5] meo nomine ſalvere plurimum. [6] Eraſmiolum item mea cauſa ſalutabis diligenter. Tum matri Gertrudi quam potes officioſiſſime ex me ſalutem dicito. Dic me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi ſodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis ſalutato. Uxori ſalutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine ſalutem adſcribes. Mei vice ſalutabis affinem meum. Num quid tuis mandas per me?

1 Id eſt, firma valetudine. Erat apud veteres certamen gymnicum, conſtans quinque certandi generibus, curſu nempe, diſco, ſaltu, lucta, & pugilatu; quique in iis victor evaſerat, dicebatur *Pancratiaſtes*, ἀπὸ τȣ̃ πάντα κρατεῖν. Talibus igitur prodeſt eſſe robuſtos & validos.

2 Id eſt, valide. Athletarum (à verbo ἀθλέω, certo) ſive luctatorum habitus in ſummo ſanitatis gradu conſiſtebat.

3 Terent. Eunuch. Act. 1. Sc. 2. *In hoc biduum Thaïs vale.*

4 Id eſt, vivere lautè, ſplendidè. Dicitur de delicatulis iis, qui ſe voluptati dedunt, unum hoc curantes, ut cutis niteat.

5 Idem quod infrà *meis verbis.*

6 Amantium more utitur diminutivo.

me? *Reſp.* Ut recte valeant. Eſtne quod velis ad tuos perferri me nuncio? *Reſp.* Multam ſalutem omnibus, ſed præcipuè patri. Sunt quos per me tuo nomine velis ſalutatos? *Reſp.* Omnes qui de me percontabuntur, ſalutem quam mihi ab amicis attuliſti, illis multo cum fœnore referes. Quorum nomine mihi ſalutem attuliſti, hos omneis mea gratia viciſſim ſalutabis accurate. In amicis ſalutandis ſis quæſo mihi [1] vicarius. Salutaſſem generum meum per litteras, ſed tu mihi apud illum epiſtolæ vice fueris. Heus heus, quo properas? *Reſp.* Recta [2] Lovanium. Reſiſte pauliſper, eſt quod tibi mandem. *Reſp.* Atqui pediti non convenit ſarcina. Quid rei eſt? *Reſp.* Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campenſem, totumque [3] chorum trilinguem mihi ſalutes. *Reſp.* Si nihil aliud imponis ſarcinæ præter [4] ſalutes, facile perferam. Atqui ne gratis iſtud facias, precor ut tibi quoque eunti ac redeunti ſalus ſit comes.

Reducem quomodo ſalutare oporteat.

Salvum te advenire gaudemus. Soſpitem adeſſe volupe eſt. Te nobis redditum eſſe voluptati eſt. Gratulamur tibi felicem reditum. Gratia ſuperis quod nobis incolumis redieris. Quo moleſtius fuit nobis tui deſiderium, hoc redditus conſpectus tui jucundior eſt. Gratulamur & tibi, & nobis, quod vivus ac valens nobis reſtitutus ſis. Hoc reditus tuus eſt nobis jucundior, quo minus expectatus. *Reſp.* Ego viciſſim lætor, quod incolumis vos incolumes offenderim. Quod te ſalvum repererim, vehementer gaudeo. Non viderer mihi rediiſſe ſalvus, niſi vos ſalvos reperiſſem. Nunc demum mihi videor ſoſpes, cum vos incolumes ac pulchre valentes conſpicio.

Percon-

1 Qui alicujus vicem gerit.

2 Eſt hæc Brabantiæ urbs.

3 Eraſmi amicos, Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ linguæ doctos.

4 Salutationes.

1 Con

Percontandi forma in primo congreſſu.

GEORGIUS, LIVINUS.

GE. EX qua tandem [1] corte aut cavea nobis ades? LI. Quid ita? GE. Quia male ſaginatus. Quia macie pelluces totus, ariditate crepitas. Undè prodis? LI. E [2] collegio Montis acuti. GE. Ergo ades nobis onuſtus literis. LI. Imo pediculis. GE. Pulchre comitatus advenis. LI. Sane, nec tutum eſt nunc viatorem ire incomitatum. GE. Agnoſco ſodalitium ſcholaſticum. Ecquid novarum rerum adſers è Lutetia? LI. Illud in primis, quod, ſcio, tibi videbitur incredibile: Lutetiæ [3] Beta ſapit, & [3] Quercus concionatur. GE. Quid tu narras? LI. Hoc quod audis. GE. Quid ego audio? LI. Hoc quod narro. GE. [4] Monſtri ſimile. Oportet illic [5] fungos & lapides eſſe auditores, ubi tales concionentur. LI. Atqui ſic res habet. Nec audita narro, ſed comperta. GE. Oportet igitur illic plurimum ſapere homines, ſi ſapit Beta & Quercus. LI. Recte conjectas.

Alia.

GE. Valeſne? LI. Contemplare vultum. GE. Quin potius lotium jubes? An me putas medicum? Non rogo, quid valeas; nam facies ipſa loquitur te belle valere: ſed quomodo tibi placeas. LI. Corpus quidem belle habet, ſed animo male eſt. GE. At non valet, qui iſthac parte laborat. LI. Sic res habent meæ: Corpus valet, ſed ægrotat crumena.

1 Cors (q. d. cohors) eſt locus cinctus parietibus, ad cuſtodiam gallinarum, anſerum &c.

2 Collegium Montis acuti fuit Lutetiæ, in quo Eraſmus juvenis vixit, ſed ex putridis ovis (uti ipſe in vita ſua refert) & cubiculo infecto morbum concepit. Vide infrà Ἰχθυοφαγίαν. In eo colloquio tota fabula narrabitur.

3 Herba eſt admodum inſipida, (hinc proverb. Betâ inſipidior) ſed notantur hic duo Pariſienſes Magiſtri, & Theologi maledici, *Beta* & *Quercetanus*.

4 Proverb. valdè mirum.

5 Fungi dicuntur homines inſulſi, ſtupidi.

na. GE. Facile iſti morbo medebitur mater. Ut valuiſti uſque? LI. Varie, ut ſunt res mortalium. GE. Satin' recte vales? Salvane res? Satin' ſalvæ res? Fuiſtin' ſemper proſpera valetudine? LI. Proſperrima, gratia [1] ſuperis. Ego Dei beneficio perpetuo belliſſime valui. Semper proſpera valetudine ſum uſus. Hactenus bona valetudine fui, fauſta, incolumi, felici, proſpera, ſecunda, integra, [2] baſilica, [3] athlethica, [3] pancratica valetudine. GE. Faxint ſuperi ut iſthuc ſit perpetuum ac proprium. Lætus iſthuc audio. Voluptatem mihi nuntias. Eſt iſthuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem iſtum ex te audire ſupra modum gaudeo. Iſthuc haut invitus audio. [4] Oppido lætor iſthuc audire ex te. Ut idem ſemper facias, opto. Ut ad iſtum modum quam diutiſſime valeas, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia ſuperis. Gratiam habeo ſuperis. LI. Equidem pulchre valeo, ſi tu vales. GE. Nihil interim moleſtiæ fuit? LI. Nihil, niſi quod veſtra conſuetudine frui non licuit. GE. Quo pacto vales? LI. Recte, pulchre, belle, perbelle, belliſſime, perpulchre, feliciter, commode, minime male. Valeo ut volo potius, quàm ut mereor, baſilice, pancratice, athletice. GE. Expectabam ut diceres etiam [5] taurice.

Male valere.

GE. Rectene vales? LI. Vellem quidem. Non admodum ex ſententia. Equidem utcunque valeo. Sic ſatis. Valeo [6] ut poſſum, quando ut volo non licet. Ut ſoleo. Ita ut ſuperis viſum eſt. Non optime ſane. Sic ut antehac pejus

1 Diis, qui hominibus in terris viventibus ſuperiores ſunt.

2 Regia, i.e. egregia, optanda. Vivere βασιλικῶς, (i.e. regiè) idem quod athleticè, pancraticè, i. e. ſplendidè, optimè.

3 Reſpice pag. 7.

4 Pro *valde, ſane, multum.* Ortum eſt (teſte Feſto) ex ſermone fabulantium, quantum quiſque frugum faceret: utque multitudo innueretur, ſæpe reſpondebatur, *quantum vel oppido ſatis.* Hinc in conſuetudinem veniſſe ait, ut pro *valde* diceretur *oppido.*

5 Q. d. inſtar tauri.

6 Prov. Ut poſſumus, quando ut volumus non licet.

1 Eſt

pejus nunquam. Valeo ut ſolitus ſum. Valeo ut ſolent, quibus cum medicis res eſt. GE. Ut vales? LI. Secus quam vellem. Ge. Qua valetudine es? LI. Haud ſanè commoda, incommoda, perquam incommoda, infelici, parum proſpera, parum ſecunda, mala, adverſa, infauſta, imbecilli, dubia, mediocri, vix mediocri, longe alia quam vellem, tolerabili, qualem optem hoſtibus meis. GE. Rem mihi ſane quam acerbam narras. Prohibeant ſuperi. Avertat Deus. [1] Bona verba. Hic cupiam te vanum eſſe. Bono ſis animo oportet. Forti infractoque ſis animo. Multum juvat animus in re mala bonus. Fulciendus eſt animus ſpe fortunæ ſecundioris. Quid morbi eſt? Quod mali genus eſt? Quis te morbus habet? Quo morbo teneris? Quid habes morbi: Quis te tenet morbus? LI. Neſcio, & hoc laboro periculoſius. GE. Verum. Nam ad ſanitatem gradus eſt, noviſſe morbum. Nulloſne conſuluiſti medicos? LI. Et quidem permultos. GE. Quid reſpondent? LI. Id quod advocati [2] Demiphoni apud Comicum: alius negat, alius ait, alius deliberandum cenſet. In hoc conſentiunt omnes, me miſerum eſſe. GE. Quam pridem habet te hoc mali? Diu eſt quod teneris iſto morbo? Quantum temporis eſt quod te malum hoc corripuit? LI. Dies plus minus viginti. Ferme menſis eſt. Jam tertius eſt menſis. Mihi quidem ſeculum videtur, quòd ægrotare cœpi. GE. Adnitendum cenſeo ne morbus fiat familiaris. LI. Jam nimium aſſuevit. GE. Num eſt [3] hydrops? LI. Negant. GE. Num [4] dyſenteria?

1 Eſt Ironiæ ſpecies, quam Charientiſmum Rhetores vocant, ubi quis acerba dictu gratioſis verbis ſtudet mollire. Davus apud Terentium cum ei piſtrinum herus minaretur, inquit, *Bona verba quaſo*. Q. d. melius ominare.

2 Vide Terentii Phormionem Act. 2. Sc. 4. de tribus illis quos Demipho conſulebat. Vnus ſuadebat Demiphoni, alter diſſuadebat, tertius dicebat ſententiam, ut rurſus deliberatione opus eſſet. Ita Demipho incertior erat multo, quam dudum.

3 Latinis, *aqua intercus*, quod ſub cute aqua naſcatur qua corpus diſtenditur. Corrupti jecoris vitio, vel ſplenis, acerbus creſcit hydrops. *Seren.*

4 Cruenta alvi dejectio, cum inteſtinorum torminibus.

1 Fre-

teria? LI. Non arbitror. GE. Num febris; LI. Opinor febris eſſe ſpeciem, ſed novam, ut nunc novi ſubinde morbi exoriuntur, antehac incogniti. GE. At plus ſatis erat veterum. LI. Ita viſum eſt naturæ nimium novercæ. GE. Quoto die recurrit dolor; LI. Quoto die narras, imo quotidie: ſæpius, quàm [1] Euripus. GE. Papæ! malum abominandum. Unde contraxiſti morbum? Unde ſuſpicaris hoc eſſe collectum mali? LI. Ex inedia. Ge. At non ſoles uſque adeo ſuperſtitioſus eſſe, ut te jejunio maceres. LI. Non erat religio, ſed inopia. GE. Quænam? LI. Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E [2] putribus ovis morbum ortum ſuſpicor. E vino plus ſatis diluto. E crudis malis contracta eſt ſtomachi [3] cruditas. GE. Vide ne ex immodico aut intempeſtivo ſtudio conciliaris hoc mali, aut ex potatione largiore, aut [4] Venere parum moderata. Quin accerſis medicum? LI. Timeo ni citius morbum augeat, quam adimat. Metuo ne pro remedio det venenum. GE. Deligendus eſt igitur cui tuto fidas. LI. Si moriendum eſt, malo ſemel mori, quam tot pharmacis excarnificatus. GE. Fac igitur ut ipſe tibi ſis medicus. Si diffidis homini medico, precor ut ſit tibi medici vice Deus. Sunt qui [5] tecti cuculla Dominicali aut Franciſcana revaluerunt. LI. Idem fortaſſis eveniſſet, ſi [6] lenonis pallio tecti fuiſſent. Verum iſta diffidenti nihil conducunt. GE.

Fide

1 Fretum anguſtum inter Bœotiam & Eubœam, ſepties recurrens de die (ut ajunt) tanto impetu, ut naves repugnantibus velis ſecum rapiat. Hinc proverb. *Euripus homo*, in inconſtantem.

2 Quod Eraſmus, in vita ſua, ſibi accidiſſe narrat, cùm juvenis viveret Lutetiæ in collegio Montis acuti. Vide paulò ſupra.

3 Gr. *ἀπεψία*, ventriculi vitium, cibum ægrè concoquentis.

4 Amore, libidine. Metonym. cauſæ.

5 Tempore quo vixit Eraſmus multi ita inſanierunt, ut ſpe valetudinis recuperandæ, ſeſe hujuſmodi cucullis induerent. Dicitur autem *cucullus*, quamvis autor noſter ubique *cucullam* ſcribat. De Dominico iſto Hiſpano, & Franciſco Aſſiſienſi, quos in Divorum ſuorum album retulerunt Pontificii, vide inferius annotata in Coll. *Naufrag.* & *Franciſc.*

6 Ridet ſuperſtitionem Pontificiorum.

1 Veluti

Fide igitur ut [1] reviviſcas. Alii morbo levati ſunt, [2] nuncupatis alicui divo votis. LI. At ego cum divis non [3] paciſcor. GE. Proinde tu vel à Chriſto, cui fidis, pete ſanitatis beneficium. LI. At ego, an beneficium ſit, neſcio. GE. An non beneficium eſt liberari morbo? LI. Nonnunquam mori felicius eſt. Ab illo nihil peto, [4] niſi ut, quod ſcit optimum eſſe, mihi largiatur. GE. Sume quod alvum [5] dejiciat. LI. Jam ſua ſponte cita eſt. GE. Ciendus eſt alvus, Movendus eſt alvus. LI. Imo ſiſtendus eſt magis, namplus ſatis profluit.

Alia.

GE. Fuitne tibi hoc iter fauſtum & commodum? LI. Sic ſatis: niſi quod nihil uſquam tutum eſt à latronibus. GE. Hic eſt belli ludus. LI. Eſt, ſed ſceleratiſſimus. GE. Pedes advenis, an eques? LI. Partim pedeſtri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. GE. Quo in ſtatu ſunt res Gallicæ? LI. Sane turbulento. Magnæ bellorum minæ ſunt. Quid mali allaturi ſint hoſtibus, neſcio: certe Galli jam ipſi non dicendis malis affliguntur. GE. Unde [6] proficiſcuntur iſti bellorum tumultus? LI. Unde, niſi ex ambitione [7] monarcharum? GE. At horum prudentia conveniebat ſedari rerum humanarum [8] tempeſtates. LI. Sedant illi quidem, ſed ut [9] Auſter mare. Perſuadent ſibi ſe deos eſſe, ſuaque cauſa mundum hunc eſſe conditum. GE. Imo

1 Veluti è morte reſurgas. Convaleſcas, vires reſumas.

2 In Papatu uti ſingulis collegiis, ita ſingulis morbis ſinguli Divi ſunt, quibus vota ſua nuncupant, i. e. hoc vel illud promittunt, ſi convaleſcant, vel è gravi quodam periculo ſerventur.

3 Rectè, & falſe. Vide *Naufragium. Quid eſt enim aliud quàm contractus juxta formulam, Do ſi facias, aut, Faciam ſi facias.*

4 Illud petere Chriſtianorum eſt.

5 Purget.

6 Oriuntur.

7 Monarchæ ſunt, penes quos ſolos imperium eſt, à *μόνος*, ſolus, & *ἄρχων*, Imperator, princeps.

8 Methaph. turbas.

9 Q. d. Vehementius incitant, ut auſter ſolet undas maris extollere.

Imo princeps reipublicæ gratia conſtituitur, non reſpublica principis cauſa. LI. Imo non deſunt Theologi, [1] qui frigidam ſuffundant,& ad hos tumultus [2] claſſicum canant. GE. Iſtos ego ſtatuerem in prima acie. LI. At illi ſibi cavent [3] poſt principia. GE. Iſta publica ſatis curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in ſtatu ſunt? LI. Optimo, felici, mediocri, tolerabili. GE. Quo pacto ſe res habent tuæ? num ex voto? LI. Imo ſupra votum, ſupra meritum, ſupra ſpem. GE. Satin' ex ſententia? Satin' ſalva omnia? Satiſne proſpera omnia? LI. Res in pejore ſtatu eſſe non poteſt. Pejore in loco negocium non poteſt eſſe. GE. Non cepiſti igitur quod captabas? non contigit præda quam venabaris? LI. Venabar equidem,ſed irata [4] Delia. GE. Nihil reliquum eſt ſpei? LI. Spei permultum, ſed rei nihil. GE. Epiſcopus nihil oſtendit ſpei? LI. [5] Tota plauſtra, totaſque ſpei naves, ſed præterea nihil. GE. Nihil adhuc miſit? LI. Promiſit quidem largiter, at ne [6] teruncium quidem miſit. GE. Ergo ſpe alendus eſt animus. LI. Sed hac non ſaginatur venter. Qui ſpe aluntur, pendent, non vivunt. GE. Attamen hoc eras ad iter expeditior, quod nihil eſſet oneris in [7] zona. LI. Fateor; atque etiam tutior. Nulla enim ſunt arma certiora adverſus latrones. Sed ego malim & onus, & periculum. GE. Nihil

ne

1 Proverb. Clam incitent. Tractum videtur à fabris igni frigidam aſpergentibus, ut vehementius ardeat.

2 Litem foveant. Proprie ſignum pugnæ tuba militibus dare. Notat autem Monachos & ſacerdotes, bellorum & calamitatum authores.

3 Id eſt, in tuto. Quaſi extra teli jactum & periculum, cui in prima acie maxime obnoxii. Vide Terentii Eunuchum, Act. 4. Sc. 7. *hic ego ero poſt principia.* Fuſius annotata Vide in *Puerperam.*

4. *Diana* Venationis Dea, ſic dicta ab inſula patriâ Delo.

5 Id eſt magnam vim, ſeu multam copiam. Ita Græci ὅλας ἁμάξας. Vide Eraſm. Adag. Chil. 1. cent. 8. Prov. 7.

6 Quem Plinius triuncem vocat, nummulus in vilitatis proverbium verſus, eſt quarta pars aſſis. Sæpius infra.

7 Milites & viatores olim in zona pecuniam geſtabant. Aliam *zonæ* ſignificationem diſce infra ex notis in voce *cæſtus*, Colloq. de *uxore μεμψιγάμῳ*: Vide & *zonam*, in *Conv. fabul.*

1 Allu-

ne tibi ademptum eſt in via? LI. Mihi ne? Quæſo quid eripias nudo? Aliis citius periculum erat à me. Licuit mihi vacuo viatori per totum iter [1] canere & eſurire. Num quid vis? GE. Quo nunc hinc abis? LI. Recta domum, ſalutaturus [2] penates jamdiu non viſos. GE. Precor ut illic [3] offendas omnia læta. LI. Utinam ita velint ſuperi. Nihil interim extitit novi domi noſtræ? GE. Nihil, niſi quod reperies auctam familiam. Nam tua [4] Catulla peperit tibi catulum abſenti. Tua gallina peperit tibi ovum. LI. Bene nuncias. Grata nuncias. At ego tibi pro iſthoc nuncio polliceor [5] evangelium. GE. Quodnam? ſecundum Matthæum? LI. Non, ſed ſecundum Homerum. En, accipe. GE. Tibi ſerva tuum evangelium. Mihi ſaxorum ſatis eſt domi. LI. Ne ſperne munuſculum. [6] Aëtites eſt, qui gravidis admotus in [7] nixu, maturat partum. GE. Quid ais? Eſt mihi ſane gratiſſimum. Diſpiciam unde poſſim hoc donum penſare. LI. Abunde penſatum puta, ſi boni conſulueris. GE. Imo nihil accidere potuit magis in tempore. Nam uxori meæ jampridem tumet uterus. LI. Illud igitur abs te [8] ſtipulabor, ut ſi maſculum ediderit, me [9] ſuſceptorem aſciſcas. GE. Polliceor, ac tuum indetur puero nomen. LI. Quod utriſque bene vertat. GE. Imo nobis omnibus.

Perſonæ.

1 Alludit ad id, *Cantabit vacuus coram latrone viator.* Juven.

2 Deos domeſticos (autore Cicerone) quod penes nos nati. Veteres diſcedentes & revertentes loca ſalutabant, idque propter Genios, ſive Lares, quos locis adeſſe credebant.

3 Invenias.

4 Locus in Paronomaſia. Catulla, & Catulus.

5 Ἐυαγγίλιον propriè lætus nuncius, ab εὖ & ἀγγιλία. Eſt autem hic jocus ex ambiguo: nam ſignificat quoque præmium, quod lætum nuncium afferenti datur: ut apud Homerum Odyſſ. ξ. v. 152. ἐυαγγίλιον δέ μοι ἔϛω.

6 Lapidis genus ab aquila nomen habens. Plin. lib. 37. c. 11. ἀιτὸς Gr. aquila.

7 Parturientium labore vel dolore.

8 Qui promiſſum accipit ſtipulatur: qui vero promittit, & cui promittitur, paciſcitur.

9 Omiſſis cæteris ſignificationibus, intellige hic qui infantem baptizandum ſuſcipit. Vide infra *Conv. relig.*

1 Ru-

Perſonæ.

MAURITIUS, CYPRIANUS.

MA. Rediſti nobis obeſior ſolito. Rediſti procerior. CY. At equidem mallem prudentior, aut doctior. MA. Imberbis abieras, rediſti barbatulus. Contraxiſti tibi abſens nonnihil ſenii. Quid ſibi vult hic pallor? quid macies? quid frons [1] caperata? CY. Ut eſt fortuna, ſic eſt corporis habitus. MA. Num adverſa? CY. Nunquam mihi quidem alias ſecunda, ſed nunquam, quam nunc [2] reflavit odioſius. MA. Doleo, vicem tuam. Dolet mihi tua calamitas. Sed quid iſthuc mali eſt? CY. Univerſæ pecuniæ [3] naufragium feci. MA. In mari. CY. Non, ſed in littore nondum navem ingreſſus. MA. Ubinam? CY. In littore [4] Britannico. MA. Bene habet quod ipſe nobis vivus enataſti. Præſtat pecuniæ [5] jacturam facere, quam vitæ. Levius eſt pecuniæ diſpendium, quam famæ. CY. Vita famaque incolumi, periit pecunia. MA. Vita [6] ſarciri nullo pacto poteſt, fama ægre poteſt, pecunia facile alicunde ſarcietur. Qui malum hoc accidit? CY. Neſcio, niſi quod ſic erat in fatis meis. Sic viſum eſt [7] ſuperis. Sic libuit [8] genio meo malo. MA. Vides igitur doctrinam ac virtutem tutiſſimas eſſe divitias, quæ nec eripi poſſunt, nec gravant circumferentem. CY. Pulchre tu quidem philoſopharis, ſed interim ego [9] ringor.

Alia.

1 Rugoſa. *Caperare*, i. e. aſperitatem vultus oſtendere, à criſpis caprarum frontibus, vel cornuum caprinorum ſimilitudine deſumptus modus loquendi eſt.

2 Metaphora ab adverſis ventis.

3 Id eſt, jacturam feci. Allegoria.

4 Forte Eraſmus de ſe loquitur. Ille enim ex Anglia profecturus in Galliam, ſpoliatus eſt in littore Dovarienſi.

5 *Iactura* damnum eſt, & jacturam facere ajunt, quiſquis damno afficitur Vide notas infra in coll. *Naufrag.* *Hoc erat vere jacturam facere.*

6 Semel amiſſa recuperari.

7 Diis.

8 Græci hunc ἀλάστορα vocant. Veteres non tantum hominibus, ſed & locis duos attribuebant genios, quorum alter nocere, alter juvare ſtudet. De Genio alibi.

9 Diſcrucior animo.

Alia. Perſonæ.

CLAUDIUS, BALBUS.

CL. Gratulor tibi [1] reduci Balbe. BA. Et ego tibi ſuperſtiti Claudi. CL. Gratulor tibi in patriam reverſo. BA. Imo gratulare magis è Gallia profugo. CL. Quid ita? BA. Quia illic bellis [2] fervent omnia. CL. [3] Quid Muſis cum Marte? BA. Atqui illic ne Muſis quidem parcitur. CL. Tu igitur feliciter elapſus es. BA. At non ſine periculo. CL. Totus alius nobis rediſti. BA. Qui ſic? CL. Ex Hollando verſus es in Gallum. BA. Quid? [4] an capus eram quum hinc abirem? CL. Veſtis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum. BA. Hanc [5] metamorphoſin malim, quam in gallinam. Sed ut [6] cuculla non facit monachum, ita nec veſtis Gallum. CL. Jam ne calles Gallice? BA. Sic ſatis. CL. Quo pacto didiciſti? BA. Magiſtris haudquaquam mutis. CL. Quibus? BA. Mulierculis, quovis [7] turture loquacioribus. CL. In tali ludo facile diſcimus loqui. Sonaſne probe ſermonem Gallicum? BA. [8] Imo & Latinum ſono Gallice. CL. Nunquam igitur ſcribes bona carmina. BA. Cur ita? CL. [9] Quia periit tibi ſyllabarum quantitas. BA. Mihi ſatis eſt qualitas. CL. Quid? eſt ne Lutetia immunis à peſtilentia? BA. Non eſt, ſed perpetua non eſt: aliquando remitit ſeſe, mox [10] recrudeſcit, nonnunquam intermittitur, deinde recipit ſeſe. CL. Non ſat erat malorum ubi bellum eſt? BA. Erat, niſi ſecus eſſet viſum [11] ſuperis.

1 Redux dicitur, qui poſt longam peregrinationem revertitur.
2 Metaphora ab aquis ſumpta.
3 Quid eruditis cum bello. Meton. cauſ. effic.
4 Iocus eſt ex ambigua voce *Gallus.*
5 Transformationem.
6 Cucullus. Non ſemel ſupra. Reſpice quoque pag. 12.
7 Proverbium in loquaces.
8 Ridet eos, qui in Gallia diſcunt linguam Latinam prave pronunciare.
9 Alludit ad hoc, quod vulgus Gallorum perperam accentus pronunciat.
10 Exaſperatur, invaleſcit.
11 Diis.

periſ. CL. Annonæ caritatem iſtic eſſe oportet. BA. Imo [1] penuriam. Omnium rerum illic inopia eſt, præterquam ſceleratorum militum. Bonorum virorum illic eſt mira vilitas. CL. Quid accidit Gallis ut bellum ſuſcipiant cum [2] Aquila? BA. Quia movet illos exemplum [3] ſcarabei, qui non ceſſit aquilæ. In bello nemo ſibi non videtur [4] Hercules. CL. Non te remorabor diutius. Alias latius nugabimur, quum erit utrique commodum. Nunc alio me vocant [5] negotiola quædam.

1 Inopia rerum neceſſariarum, præcipuè quæ ad penum pertinent.

2 Id eſt, cum Cæſare Romanorum, cujus inſigne eſt Aquila.

3 Scarabeus aquilam quærit, proverbium eſt, cum imbecillior longe potentiori malum molitur. Vide infra *Conv. relig.*

4 Vir fortiſſimus, qualis fuerit Hercules, vel pueris notus.

5 Ταπεινώσει uti ſolemus arrogantiæ vitandæ cauſa.

Domeſtica Confabulatio. Perſonæ.

PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

PE. HEus, heus puer, nemon' huc prodit? MI. Hic opinor effringet fores. Familiarem oportet eſſe. O lepidum caput. Quid adfers mi Petre? PE. Me ipſum. MI. Næ tu rem haud magni precii huc attuliſti. PE. Atqui magno conſtiti patri meo. MI. Credo pluris, quam revendi poſſis. PE. Sed Jodocus eſtne domi? MI. Incertus ſum, ſed viſam. PE. Quin tu potius abi, & roga ipſum, an velit nunc eſſe domi. MI. Abi tu potius, ſiſque tibi ipſi [1] Mercurius. PE. Heus Jodoce, num es domi? JO. Non ſum. PE. Impudens, non ego audio te loquentem? JO. Imo tu impudentior. Nuper [2] ancillæ tuæ credidi te non eſſe domi,

1 Nuncius, & interpres. De Mercurio mercatorum & furum Deo, Deorumque nuncio, non ſemel infra dicendum.

2 Alludit ad id, quod Cicero refert de Ennio & Naſica, in lib. de Orator. 2. Verba ejus hæc ſunt. Naſica, quum ad Poëtam Ennium veniſſet, eique ab oſtio quærenti Ennium ancilla dixiſſet *domi non eſſe*. Naſica ſenſit illam domini juſſu dixiſſe, & illum intus eſſe. Paucis poſt diebus, quum ad Naſicam veniſſet

domi, & tu non credis mihi ipſi? PE. Æquum dicis, par pari relatum. JO. Equidem ut [1] non omnibus dormio, ita non omnibus ſum domi. Tibi poſt hac ſemper ero. PE. Sed tu mihi videre [2] cochleæ vitam agere. JO. Qui ſic? PE. Quia perpetuo domi latitas, nec uſquam prorepis. Non ſecus atque [3] claudus ſutor, [4] jugiter domi deſides. Tu tibi domi [5] ſitum contrahis. JO. [6] Eſt quod agam domi; foris nihil eſt negocii. Et ſi quid eſſet, tamen hoc cœlum me dies aliquot à publico [7] cohibuiſſet. PE. At nunc [8] ſudum eſt, & invitat ad deambulandum. Vide ut blanditur. JO. Si prodeambulare lubet, non recuſo. PE. Plane videtur hoc utendum cœlo. JO. Aſciſcendus eſt unus aut alter congerro. PE. Fiet, modo dicas quos velis. JO. Quid ſi Hugonem? PE. Haud multum intereſt inter Hugonem & [9] nugonem. JO. Age placet. PE. Quid ſi Alardum? JO. Homo minime mutus eſt. Quod auribus diminutum eſt, lingua [10] penſat. PE. Si videtur, Nevium adjungemus. Si quidem dabitur illius [11] copia, nunquam erit fabularum inopia. Jo. Placent confabulones,

niſſet Ennius, & eum à janua quæreret, exclamat Naſica *ſe domi non eſſe.* Tum Ennius, *quid? ego non cognoſco vocem,* inquit, *tuam?* Hic Naſica: *Homo es impudens. Ego quum te quærerem, ancilla tua credidi te domi non eſſe: tu mihi non credis ipſi?* Valde ridentur, quæ à prudentibus, quaſi per diſſimulationem non intelligendi, ſubabſurde, ſalſeque dicuntur.

1 *Non omnibus dormire* dicuntur, qui non omnibus inſerviunt, neque per omnia gerunt morem. Adagium hinc natum. Cum Galba quiſpiam Mæcenatem accepiſſet convivio, ſentiretque jam e nutibus, illum uxoris amore captum, ſenſim dimiſit caput, perinde quaſi dormiret. At cum interea famulus ad menſam accedens vinum clam tolleret; ibi jam vigil & oculatus: Infelix, inquit, an neſciebas me ſoli Mæcenati dormire?

2 Cochleæ vitam agere dicuntur, qui parvo contenti à publicis negotiis abſtinent.

3 Plautinum eſt, Aul. Sc. 1. Act. 1.

4 Aſſiduè.

5 Squalorem.

6 Forte alludit ad Homeri carmen in Hymn. ad Mercur. Οἴκοι βέλτερον εἶναι ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι. i. e. *Domi melius eſt eſſe; quoniam noxium quod foris.*

7 Detinuiſſet.

8 Cœlum ſiccum & ſerenum.

9 Dic nugatorem.

10 Supplet.

11 Facultas ejus conveniendi.

nes, ſupereſt ut locum diſpicias amœnum. PE. Ego vero tibi locum oſtendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum [1] ſmaragdinum virorem, nec fontium vivas [2] ſcatebras deſiderabis. Dices dignam Muſis ſedem. JO. Magnifice polliceris. PE. Nimium [3] affixus es libris. Nimium aſſides libris. Immodico ſtudio te ipſum maceras. JO. Malim ſtudio marceſcere, quam amore. PE. At non ideo vivimus, ut ſtudeamus: ſed ideo ſtudemus, ut ſuaviter vivamus. JO. Mihi vero vel immori chartis dulce eſt. PE. Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid voluptati fuit hæc deambulatio? JO. Me quidem vehementer oblectavit.

1 Eſt enim ſmaragdus gemma viridis.
2 Saturigines aquarum.
3 Pertinaciter litteris operam dare. Hyperbole.

Alia. Perſonæ.

Ægidius, Leonardus.

Æ. [1] Quo noſter Leonardus? LE. Ad te ibam. Æ. Iſtud quidem facis [2] inſolens. LE. Quam ob rem? Æ. Quia jam annus eſt, quod nos non inviſeris. LE. Malo in hanc peccare partem, ut deſiderer, quam ut [3] obtundam. Æ. Imò boni amici nulla eſt apud me ſatietas. Imo quo crebrius venies, hoc mihi venies gratior. LE. Quid interim agitur domi tuæ? Æ. Multa ſane quæ nolim. LE. Non miror. Sed jam ne peperit uxor? Æ. Jamdudum, & quidem gemellos. LE. Quid ego audio? Æ. Sic res habet: atque illi jam denuo tumet uterus. LE. Iſthoc pacto ſolet augeri familia. Æ. Sed utinam fortuna ſic augeret pecuniam, ut uxor familiam? LE. Jame elocaſti filiam? Æ. Non-

1 Sup. it.
2 Præter morem ſolitum.
3 Obtundere, eſt ſæpius eadem repetendo alicui moleſtiam & faſtidium afferre. Ita ſæpe in Terentio. Metaphora à pugilibus, qui crebris cæſtuum ictibus antagoniſtarum aures obtundunt; vel etiam a fabris, qui ferrum malleis tundunt, hebetantque.

1 Tuo

Æ. Nondum. LE. Vide ne parum tutum ſit virginem tam grandem detinere domi. Quærendus eſt gener aliquis. Æ. Nihil opus. Jam proci complures illam ambiunt ſponſam. LE. Quid igitur ſupereſt, niſi ut è multis deligas, qui tibi maxime ſit [1] accommodus? Æ. Omnes ejuſmodi ſunt, ut neſciam quem cui præferam: ſed abhorret à nuptiis filia. LE. Quid ais? Atqui, ni fallor, jamdudum nubilis eſt. Jamdudum eſt apta viro, matura conjugio. Jampridem eſt tempeſtiva viro. Æ. Quidni, annum egreſſa jam decimum ſeptimum? Annum jam agens [2] undevigeſimum. Annos nata decem & octo. LE. Cur abhorret igitur à matrimonio? Æ. Ait ſe velle [3] Chriſto nubere. LE. Sane multas habet ille ſponſas. An [4] malo genio nupſit, quæ caſte vivit cum marito? Æ. Mihi quidem non videtur. LE. Quis Deus hunc affectum [5] afflavit filiæ? Æ. Neſcio, ſed abduci ab hoc propoſito nullis rationibus poteſt. LE. Vide ne ſint [6] incantatores, qui inſtigent & allectent. Æ. Novi ego iſtos [7] plagiarios. Sedulo arceo hoc hominum genus ab ædibus meis. LE. Quid igitur eſt in animo? Morem geres animo puellæ? Æ. Equidem obluctabor quoad licebit. Nihil non experiar, quo mutem illius ſententiam. Quod ſi [8] pertendet, ut cœpit, non pugnabo cum illius animo, ne forte videar [9] *θεομαχεῖν*, vel potius [10] *μοναχομαχεῖν*. LE. Religioſe tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac explores virginis conſtantiam, ne poſt

1 Tuo ingenio accommodatus.

2 Decimum nonum.

3 Ubi virgines Monaſterio includuntur, vel perpetuam virginitatem vovent, Papicolæ dicunt eas Chriſto (ſi Diis placet) nubere. Vide *Proci & Puellæ*. Coll.

4 Reſpice pag. 16.

5 Afflando indidit.

6 Ab incanto, veneficiis afficio. Intelligit monachos. Vid. Colloq. *Virg. pœnit.*

7 Plagium eſt furti genus. Hinc plagiarii dicuntur, qui aliena mancipia, aut liberos abducunt.

8 Contendet, ut quod vult ad finem perducat.

9 Cum Deo pugnare.

10 Cum monachis pugnare. Alludit Eraſmus, monachorum vitam perofus, ad vocem *μονομαχεῖν*, quod eſt ſingulari certamine congredi.

poſt facti pœniteat, cum mutare non erit [1] integrum. Æ. Equidem [2] adnitar pro mea [3] virili. LE. Quid rerum gerunt filii? Æ. Natu maximus jamdudum maritus eſt, brevi pater futurus. Minimum [4] ablegavi Lutetiam. Nam hic nihil aliud quam ludebat. LE. Quid eo? Æ. Ut Magiſter nobis redeat ſtultior, quam exierat. LE. [5] Bona verba. Æ. Medius jam cœpit [6] initiari Sacris. LE. Precor ut bene vertat omnibus.

1 Licitum abſque damno.
2 Summa ope nitar. Sall.
3 Scil. parte.
4 Ex oculis removi.
5 Vide ſupra pag. 11.
6 Ab *initio* ſacris imbui. Initiatus ſacris imbutus. Hinc *initiari* pro auſpicari.

Alia. Perſonæ.

MOPSUS, DROMO.

MO. Quid fit? Quid agitur Dromo? DR. Sedetur. MO. Video. Sed quomodo ſe res habent tuæ? DR. Ut ſolent iis, quibus [1] ſuperi ſunt parum propitii. MO. [2] Iſthuc ominis avertat Deus. Quid agis? DR. Equidem ocium ago. Id quod vides, nimirum nihil. MO. [3] Præſtat otioſum eſſe, quam nihil agere. Ego te fortaſſis occupatum ſeriis negociis interpello. DR. Imo maxime vacuum. Jam enim me ceperat ocii tædium, & [4] congerronem deſiderabam. MO. Fortaſſis impedio, interrumpo, interturbo tua negocia. DR. Imò tædium ocii diſcutis. MO. Da veniam ſi te [5] parum in tempore interpellavi. DR. Imo ipſo in tempore advenis. Opportune te huc attuliſti. Optatus ades. Interventus tuus

1 Dii.
2 *Omèn* quaſi *Oremen* dictum ab antiquis futuræ rei pronunciatio, hominis ori incidens non ſine Deorum inſtinctu. Generaliter autem eſt ſignum futuræ rei vel bonæ vel malæ.
3 Attilii facete dictum apud Plin. lib. 1. Ep. ult. *otioſum eſſe*, pro quieſcere vacare ab officiis, vel eſſe in otio litterario, *quam nihil agere*, quam rebus inanibus implicari.
4 Reviſe notas pag. 3.
5 Intempeſtive, non opportune.

1 Cùm

tuus eſt mihi vehementer gratus. MO. Fortaſſis aliquid feriæ rei inter vos agitur, cui nolim eſſe impedimento. DR. Imo [1] lupus, quod ajunt, ades in fabula. Nam de te ſermo erat. MO. Facile crediderim: nam mihi huc venienti mire [2] tinniebat auris. DR. Utra? MO. Læva. Unde conjicio nihil magnifice de me fuiſſe prædicatum. DR. Imo nihil non honorificum. MO. Vanum igitur fuerit oportet. Sed quid eſt bonæ rei. DR. Ajunt, te venatorem eſſe factum. MO. Imo jam intra caſſes meos eſt [3] præda quam venabar. DR. Quænam? MO. Lepida puella, quam perendie ducturus ſum: vosque oro ut meas nuptias veſtra præſentia dignemini honeſtare. DR. Quænam eſt ſponſa? MO. Aloiſia Chremetis filia. DR. Egregium [4] ſpectatorem formarum! Tuis oculis adlubuit illa, nigro capillitio, [5] ſimis naribus, ore prælargo, ventre [6] prominulo? MO. Definite. Mihi eam duxi, non vobis. Non ſat eſt, quod ſuo [7] regi pulchra eſt regina? Ita demum mihi illa placebit, ſi vobis non admodum placeat.

1 Cum improviſo irrumpit, cujus mentio fit. Vide Chil. 3. cent. 8. Prov. 56. & infra notas pleniores in fine *Conv. fabuloſ.*

2 Refert Plinius vulgo quandoque creditum fuiſſe, ut qui laudaretur abſens, ei dextra tinniret auris, qui vituperaretur, ſiniſtra. Unde & ad nos proverbium tranſiit.

3 Reſpicit ad illud Ovidianum. *Incidit in caſſes præda petita meos.* De puella loquitur. De Arte Amandi lib. 2.

4 Deſumptum ex Terentii Eunucho Act. 3. Sc. 5. *Noris quam egregius formarum ſpectator ſiem. Spectator,* i. e. *Explorator, probator.* Gr. δοκιμαστής.

5 *Simis naribus* eſſe dicuntur, qui ſunt *naribus preſſis.*

6 Prominente.

7 Proverbium eſt. Suum cuique pulchrum. Belg. *Elk pryſt zyn lieſſte, al waar ze beſhot.*

Alia.

SYRUS, GETA.

SY. Opto tibi multam felicitatem. GE. Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. SY. Quid agis rei? GE. Confabulor. SY. Quid? confabulare ſolus? GE. Ut vides. SY. Fortaſſe tecum. Proinde tibi videndum, ut cum homine probo fabuleris. GE. Imo cum lepidiſſimo

congerrone fabulor. SY. Quo? GE. [1] Apulejo. SY. Iſtud quidem nunquam non facis. Sed [2] amant alterna Camœnæ. Tu perpetuò ſtudes. GE. Non eſt ulla ſtudiorum ſatietas. SY. Verum, ſed [3] eſt tamen modus quidam. Non omittenda quidem ſunt ſtudia, ſed tamen intermittenda nonnunquam. Non abjicienda ſunt, ſed relaxanda. Nihil ſuave quod perpetuum. [4] Voluptates commendat rarior uſus. Tu nihil aliud quam ſtudes. Perpetuo ſtudes. Continenter incumbis literis. Indeſinenter inhæres chartis. Studes noctes ac dies. Nunquam non ſtudes. Aſſiduùs es in ſtudio. Jugiter intentus es libris. Nullum facis ſtudendi finem, neque modum. Nullam ſtudiis tuis requiem intermiſces. Nunquam ſtudendi laborem nec intermittis, nec remittis. GE. Age, tuo more facis. Rides me ut ſoles. Nunc ludis tu quidem me. Salſe me rides. [5] Satyricum agis. [6] Naſo me ſuſpendis adunco. Non me fallit tuum [7] ſcomma. Nunc plane joco mecum agis. Sum tibi riſui. Rideor abs te. Pro delectamento me habes. Nunc me ludos [8] deliciasque facis. Eadem opera aſſue mihi auriculas aſini. Ipſi codices pulvere ſituque obducti loquuntur, quam ſim immodicus in ſtudio. SY. [9] Emoriar, ni

1 Eſt hic autor non ſpernendus, in quem fuſius annotata Vide in Colloq. *Inquiſ. de Fide.*

2 Hemiſtichium. Bucol. Virg. 3. 59. *Camœnæ.* Muſæ. Hom. Il. α. Μουσάων θ' αἳ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ.

3 Præceptum illud Horatianum protritum. *Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines* &c.

4 Hiſce verbis & quidem veriſſimis claudit Juvenalis Satyram XI. Vide infra *Epicureum.*

5 Qui Satyras conſcribunt vocantur Satyrici. Eſt enim Satyra carmen acerbum, ad carpenda vitia compoſitum, ita dictum à Satyris petulantibus, aut ridiculis perſonis, qui in antiqua Satyra introducebantur.

6 Naſo adunco aliquem ſuſpendere, eſt ſubdole irridere. Gr. Μυκτηρίζειν. Naſus ſagacem ſapientiam repræſentat: ſimilitudine ſumpta à beſtiis, olfactu indagantibus. Hinc *Naſuti* dicuntur, qui alios docte ſolent irridere. *Ut plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco ignotos.* Horat. lib. 1. Satyr. 6.

7 Gr. σκῶμμα. Lat. cavillum, vel cavillatio. Macrobio eſt morſus figuratus, qui ſæpe fraude vel urbanitate tegitur, ut aliud ſonet, aliud intelligat, nec tamen ſemper ad amaritudinem pergat.

8 Petulanter me animi tui gratia rides. Adde *Tu*, & videbis integrum pentametrum. *Nunc tu me ludos, deliciasque facis.*

9 Iurantium voces.

1 Id

ni loquor ex animo. [1] Diſpeream, ſi quid fingo. Ne vivam, ſi quid ſimulo. Loquor id quod ſentio. Quod res eſt dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Non ſecus ſentio, quam loquor.

Cur non viſis?

GE. Quid cauſæ eſt, quod tam diu nos non inviſeris? Quid rei eſt, quod nos tam raro viſis? Quid accidit, quod tanto tempore nos non adieris? Quare tam rarus es ſalutator? Quid ſibi vult, quod nos tam diu non conveneris? Quid obſtitit, quo minus viſas nos frequentius? Quid impedimento fuit, quo minus jam diu feceris nobis tui videndi [2] copiam?

Non licuit per occupationes.

SY. Non licuit per ocium. Volui quidem, ac non licuit mihi per mea negocia. Hactenus non ſinebant negocia, ut te viſerem. Non patiebantur [3] undæ negociorum, quibus involvebar, ut te ſalutarem. Occupatior fui, quam ut potuerim. Tam variis diſtringebar curis, ut mihi non fuerit liberum adire te: vix ipſi mihi fuit copia mei, ſic me totum moleſta quædam negocia poſſidebant. Negociis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, ſed vetuit neceſſitas. Hactenus non vacavit. Hactenus non contigit ocium. Hactenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempeſtatem. GE. Equidem accipio tuam excuſationem, ſed hac lege, ne ſæpius utaris. Excuſatio tua juſtior eſt, quã vellem, ſi quidem valetudo fuit in cauſa. Hac lege mihi purgatus eris, ſi quod ceſſatum eſt, officio [4] ſarcias: ſi ſuperiorem ceſſationem crebra viſitatione penſes.

SY.

1 Id eſt, male peream.

2 Facultatem.

3 Immenſa negotia. Ita Catullus. *Unde curarum* pro immenſis curis. Et apud Ciceronem *unda comitiorum* pro varia ſententiarum multitudine, quibus velut undis mare, ita etiam comitia, fervent.

4 Corrigas, vel, ut mox ſubjungit crebra viſitatione penſes.

1 Deſump-

SY. Tu nihil moraris iſtius modi officia nimium vulgaria. Amicitia noſtra firmior eſt, quam ut ſit officiis iſtis vulgaribus alenda. Satis crebro viſit, qui conſtanter amat. GE. Male ſit iſtis curis, quæ nobis adimunt. Quin imprecer iſtis negociis, quæ talem amicum nobis invident. Peſſime ſit iſti febri, quæ nos tam gravi deſiderio torſit tui. Male pereat iſta febris, te quidem incolumi.

Mandandi ac pollicendi.

JACOBUS, SAPIDUS.

JA. Quæſo ut hæc res tibi cordi ſit. Etiam atque etiam rogo ut hoc negocium tibi ſit curæ. Hac in re velim ut totum Sapidum exeras. Si me amas, cauſam hanc tractabis diligenter. Hac in re quæſo ut advigiles. Curabis hanc rem mea cauſa diligenter. Si vere is es, quem ſemper eſſe te mihi perſuaſi, fac ut ſentiam hac in cauſa, quanti me facias. SA. Deſine, ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præſtare non poſſum: illud polliceor, mihi nec fidem, nec ſtudium defuturum. Curabo diligentius, quam ſi mea res ageretur: quamquam meàm eſſe duco, quæ ſit amici. Faciam ut in me quidvis deſideres citius, quam fidem ac diligentiam. Tu fac [1] in utramque dormias aurem: ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus eſto, in me recipio [2] provinciam omnem. Gaudeo mihi datam occaſionem, qua declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor, ſed re præſtabo, quid-

1 Deſumptum, ut plurima alia, ex Terentio in Heautont. *Ademptum tibi jam faxo omnem metum, in aurem utramvis otiosè ut dormias.* Id eſt. Sis animo otioſo, ſecuro & vacuo. Idem quod Juvenalis vocat *altum dormire*, quem vide Satyr. 1. l. 1. — *Conſilium dedimus Syllæ, privatus ut altum dormiret.*

2 Intellige hic Metaphorice onus rei gerendæ ut in Terent. Phorm. *O Geta provinciam cepiſti duram.* Nam regiones longe ab Italia bello acquiſitæ Provinciæ nuncupatæ, à *procul vincendo*: ad quas quia Prætores cum officio mittebantur, officia quoque provinciæ nominata ſunt. Fuſius de Provincia dicturi ſumus infra in *Conv. Relig.*

1 *Lactare*

quidquid eſt amici ſinceri, & ex animo bene volentis. Nolim te [1] lactare vanâ ſpe. Illud efficiam, ut dicas hoc negocii mandatum amico.

1 *Lactare* pro producere, habet ſignificationem fruſtrationis. *Lactare*, inquit Donatus, eſt inducere in aliquam voluptatem. A *Lactando*, unde *oblectare*: niſi forte ſit Metaph. à matribus. Terent. in Andria, Act. 4. ſc. 1. *Niſi me lactaſſes amantem.* infra.

Succeſſus.

SA. Res ſucceſſit opinione melius, Fortuna votis utriusque ſavit. Si fortuna tibi nupſiſſet, non potuiſſet eſſe obſequentior. Res tua [1] & ventis, & amne ſecundo proceſſit. Vicit etiam vota noſtra fortunæ faventis afflatus. Opinor te [2] litaſſe Rhamnuſiæ, cui ſic ex ſententia cadunt omnia. Plus impetravi quam fuiſſem auſus optare. Ventis per omnia ſecundis hic curſus nobis peractus eſt. Res omnis cecidit ex ſententia. Pulchre nobis cecidit hæc [3] alea. Opinor [4] volaſſe noctuam, adeo feliciter exiit nobis parum ſapienter inſtitutum.

Gratiarum actio.

JA. Equidem & [5] gratiam habeo, & habiturus ſum, quoad vivam, maximam. Pro iſto tuo in me officio pares agere gratias vix poſſim, referre nequaquam. Video quantum debeam tuo in me ſtudio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi feciſti, & hoc magis debeo. De iſthoc tuo in me officio, amo te mi Sapide, ut par eſt, maxime.

1 Metaph. à navigantibus.

2 *Rhamnuſia* Fortunæ cognomentum eſt à Rhamnunte Atticæ vico ubi ſimulachrum ejus colebatur. Eſt & eadem quæ *Nemeſis* dicitur. i. e. Dea vindictæ. Litat autem, non qui ſacrificat, ſed cujus ſacrum Deo placuit.

3 *Alea*, quæ proprie ſignificat omne ludi genus, quod in ſortis varietate conſiſtit, hoc loco ſumitur, ut frequenter apud probos auctores, pro quavis fortuna & periculi dubitatione. Hinc *aleam jacere* pro periculum facere.

4 Γλαὺξ ἵπ्ταται. Athenienſibus olim noctuæ volatus victoriæ ſymbolum habebatur, quod hæc avis Minervæ ſacra crederetur. Hinc rebus ex voto fluentibus dicitur *Noctua volat*. Nec illepide dici poteſt *volaſſe noctuam* quoties res non viribus ſed pecunia confecta eſt, quia Athenienſium nummi noctuam haberent inſculptam.

5 Vide infra annotata in formulas agendi gratias.

1 Non

me. Quod hac in cauſa præſtiteris amicum [1] minime aulicum, & habetur à me gratia, & ſemper habebitur. Quod meum negocium tibi cordi fuerit, amo te, & habeo gratiam. Iſthoc officio gratiam iniſti apud me maximam. Pergratum eſt, quod cauſam meam egeris bona fide. Ex omnibus officiis, quæ tu plurima in me contuliſti, hoc eſt longe gratiſſimum. Referre gratiam parem nequaquam poſſum: agere accuratius inter nos ſupervacaneum ſit: quod unum poſſum, habebo dum vixero. Iſthoc beneficio fateor tibi me magnopere devinctum eſſe. Hoc nomine plus tibi debeo, quam unquã [2] ſolvendo eſſe queam. Hoc beneficio arctius me tibi [3] devinxiſti, quam ut poſſim diſſolvere. Obligatiorem me tibi reddidiſti, quam ut nomen meum è tuo [4] diario poſſim unquam [5] expungere. Hoc officio me ſic tuum reddidiſti, ut nullum [6] mancipium æque ſit in rebus heri ſui. Hac re me tibi devinctiorem reddidiſti, quam ut unquam [7] æs alienum poſſim reſolvere [8] Plurimis nominibus tibi debeo, ſed non alio plus quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agendæ ſunt gratiæ: hoc majus eſt, quam ut conveniat verbis gratias agere.

Reſponſio.

SA. Aufer mihi iſta. Major eſt noſtra [9] neceſſitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium, ſed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam arbitror, ſi gratum eſt quod feci ſedulo. Non eſt cur mihi gratias agas, ſi pro

1 Non fallentem, quia fere aulici verbo tenus amant, re ipſa vero nihil minus præſtant quam promiſſa.

2 Solvendo non eſſe dicuntur, qui quod debent ſolvere nequeunt.

3 Eleganter manet in Metaphora.

4 *Diaria* codicilli ſunt, ſive Comentarioli rerum actarum in ſingulos dies. Alioquin & diarium ſignificat mercem vel cibum unius diei.

5 Delere ſcriptum

6 Mancipium dicitur homo in bello captus, & ſervituti ſubjectus. Varroni quod manu capiatur.

7 Debitum.

8 Plurimis de cauſis.

9 Amicitiæ vinculum.

1 Dimu-

pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc [1] officioli rependi. Equidem nihil laudis mereor: ingratiſſimus habendus, ſi defuiſſem amico. Quicquid eſt in rebus meis, quicquid mea cura præſtari poteſt, hoc tam tuum eſſe duxito, quam id quod eſt maxime tuum. Videor mihi beneficium accepiſſe, quod noſtrum officium boni conſulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quaſi non multo majora tibi debeam. [2] Sibi bene facit, qui bene facit amico. Qui bene meretur de amico, non dat beneficium, ſed fœnerat. Si ex animo probas officium in te meum, fac utare ſæpius. Ita credam tibi gratum eſſe quod feci, ſi quoties deſiderabis [3] operam meam, non roges, ſed imperes quod voles.

1 Diminutivum. Arrogantiæ vitandæ cauſa.

2 Eſt enim amicus tanquam alter idem. Et amicorum omnia ſunt communia.

3 Auxilium.

Alia in congreſſu.

Arnoldus, Cornelius.

AR. Salve multum Corneli, jam toto ſeculo deſiderate. CO. Salve & tu ſodalis exoptatiſſime. AR. Jam deſperabamus reditum tuum. Ubi tamdiu peregrinatus es? CO. Apud inferos. AR. Non admodum veri diſſimile dicis, adeo nobis rediſti ſqualidus, macilentus, ac pallidus. BO. Imo [1] ab Hieroſolymis adſum tibi, non à [2] profundis manibus. AR. Quis Deus, aut quis ventus te illuc adegit? CO. Quæ res adigit alios innumeros? AR. Stultitia, ni fallor. CO. Igitur hoc convicii non in me ſolum competet. AR. Quid illic venabare? CO. Ut miſer eſſem.

AR.

1 Ridet Eraſmus ſuperſtitionem quorundam, qui ſolebant, ſuſceptis votis, grandi pietatis opinione, præcipue quidem ante aliquot ſecula, ad illam urbem ultro citroque commeare; quaſi divinitus damnato loco quicquam ſanctitatis inhæreret.

2 Id eſt, *inferis*. Alludit vero ad Polydorum, quem Euripides in Hecuba ſic inducit loquentem, *Adſum profectus è profundis manibus.* ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπών.

1 Ita

AR. Iſthuc licebat domi. Eſtne illic, quod tu putes ſpectatu dignum? CO. Ut ingenue fatear tibi, propemodum nihil. Oſtenduntur quædam monumenta vetuſtatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & [1] excogitatum ad alliciendos ſimplices & credulos. Imo nec hoc arbitror illos certo ſcire, [2] quo loco ſita fuerit olim Hieroſolyma. AR. Quid igitur vidiſti? CO. Magnam ubique [3] barbariem. AR. Nihilo ſanctior redis? CO. Imo multis partibus [4] deterior. AR. Nummatior ergo? CO. Imo [5] nudior leberide. AR. An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis fruſtra ſuſceptæ? CO. Nec pudet, quia tam multos habeo ſtultitiæ meæ ſodales: nec pœnitet, quia fruſtra jam ſit pœnitere. AR. Nihil ergo fructus refers è tam difficili peregrinatione? CO. Multum. AR. Quid tandem? CO. Quia poſthac vivam ſuavius. AR. An quia jucundum eſt [6] meminiſſe laborum actorum? CO. Eſt iſthuc quidem nonnihil, ſed non in hoc ſunt omnia. AR. Eſtne aliud præmium? CO. Eſt ſane. AR. Quod? [7] effare. CO. Magna voluptate, quoties libebit, & ipſe me aſficiam, & alios mentiendo, quoties itinerarium meum recitabo in [8] conciliabulis aut in conviviis. AR. Profecto [9] non tu procul aberras à ſcopo. CO. Deinde non minus

capiam

1 Ita eſt. Multa enim illic mendacia monachi peregrinantibus pro miraculis obtrudunt.

2 Nam poſtquam Titus Veſpaſianus urbem ſolo æquaſſet, deinde Adrianus Imperator Judæorum defectione exacerbatus, ruinas Hieroſolymæ è fundamentis eruit, & in minutiſſima fruſta contudit, ut cum disjectis reliquiis ipſa civitatis veſtigia aboleret.

3 Nihil mirum equidem: utpote cum urbs Ælia (hæc eſt, quam Adrianus prope montem Githon ædificaverat, & quæ nunc Hieroſolymæ nomine inſignitur) poſt varias expugnationes tandem in Barbarorum Turcarum manus devenerit, nihil priſci illius ſplendoris retinens quam falſum Hieroſolymæ nomen.

4 Juxta proverbium noſtrum.

5 Proverbium eſt in vehementer tenues. Nam *Leberis* ſignificat ſerpentis exuvium, quo nihil poteſt eſſe inanius.

6 Vide Prov. *Acti labores.* Ex ipſa natura ſumtum. Inſitum enim hoc eſt omnibus, ut jucunda ſit cuique ante actorum malorum ſecunda recordatio.

7 Eloquere.

8 Locus, quo in cœtum convenitur.

9 *Non aberrare à ſcopo*, eſt rem ipſam conjectura aſſequi. *Scopus* eſt, ad quem ſagitta dirigitur. Hinc illa Metaphora.

1 *Gerræ*

capiam voluptatis, cum alios audiam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam, nec viderunt. Idque faciunt tanta confidentia, ut cum narrent [1] Siculis gerris vaniora, tamen ſibi etiam perſuadeant ſe vera loqui. AR. Mira voluptas! Non omnino tibi periit [2] oleum & opera quod ajunt. CO. Imo hoc arbitror aliquanto conſultius, quam quod faciunt iſti, qui paullo pecuniæ conducti proficiſcuntur in militiam, omnium ſcelerum ſcholam. AR. Sed illiberalis eſt voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. CO. Verum hoc aliquanto liberalius, quam obtrectatione vel delectare, vel delectari, aut aleâ tempus & rem perdere. AR. Cogor equidem [3] pedibus in tuam ire ſententiam. CO. Verum eſt & alius fructus. AR. Quis? CO. Si quis erit amicus egregie charus, [4] affinis huic inſaniæ, eum admonebo domi maneat: ut nautæ ſolent ejecti naufragio, monere navigaturos, quid periculi ſit vitandum. AR. Utinam mihi monitor adfuiſſes in tempore! CO. Quid? num ſimilis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? AR. Viſi Romam & [5] Compoſtellam. CO. Deum immortalem, quanto mihi ſolatio eſt, te contigiſſe ſtultitiæ meæ ſocium! Quæ Pallas iſthuc tibi miſit in mentem? AR. Non [6] Pallas, ſed ipſa [7] Moria,

præ-

1 *Gerræ Siculæ* ſunt nugæ, & res leviculæ. Græci autem gerras crates vimineas appellant. Proverbium inde ortum eſt, quia cum Athenienſes Syracuſas obſiderent, & crebro gerras poſcerent, irridentes Siculi gerras clamitabant.

2 Proverbium eſt *Oleum & operam perdere*, i.e. Rem aut laborem ſine fructu impendere. Metaphora ducta videtur à gladiatoribus & luctatoribus, qui certaturi oleo & unguento ſeſe perungebant. Cicero illud vult quoque referre ad lucubrantium lucernas.

3 Id eſt, *ſententiam tuam comprobare*. Ortum eſt adagium è more Senatorum, qui in poſtremis ſcripti, non rogabantur ſententias, ſed quas principes dixerant, in eas diſcedebant. Hinc *Senatores pedarii*. Vide infra *Senatulum*.

4 Particeps.

5 Compoſtella eſt urbs Hiſpaniæ, & caput Galæciæ. Vulgò *S. Jago*. Ita dicta à D. Jacobo, cujus corpus illic ſepultum narrant Pontificii, ex diverſis regionibus huc confluentes. Peregrinatores concha inſigniuntur. Vide Coll. *Peregrinatio religionis ergo*.

6 Alluſio ad Homerum, qui ſæpe Palladem, Sapientiæ deam, facit huic aut illi ſuggerentem, quod facto opus ſit.

7 *Stultitia*, vox Græca. Hujus encomium feſtiviſſimum conſcripſit Eraſmus.

1 Fa-

præſertim cum domi haberem uxorem integrâ adhuc ætate, liberos aliquot, & familiam, quæ pendebat ex me, & opera mea quotidiana alitur. CO. Oportuit fuiſſe ſeriæ rei quippiam, quod te à chariſſimis tuis diſtraxerit. Narra obſecro. AR. Pudet, dicere. CO. Non apud me, qui, ut ſcis, eodem tenear malo. AR. Compotabamus aliquot vicini. Ubi vino incaluerat animus, erat qui prædicabat, ſibi eſſe in animo ſalutare divum Jacobum: erat alter qui divum Petrum. Illico non defuit unus aut alter, qui ſponderent ſe comites fore. Tandem viſum eſt, ut omnes irent ſimul. Ego, ne viderer parum [1] commodus compotor, pollicitus ſum & ipſe. Mox agitari cœptum, utro potius iremus, [2] Romam, an Compoſtellam. Factum eſt [3] ſenatus conſultum, ut bonis [4] auſpiciis utroque poſtridie proficiſceremur omnes. CO. O grave decretum, dignius quod vino [5] inſcriberetur quam æri. AR. Ac mox ingens obambulat patera, quam ubi ſuo quisque ordine ebibiſſet, votum factum eſt inviolabile. CO. Nova religio; ſed num omnibus contigit reditus incolumis? AR. Omnibus præterquam tribus, quorum unus in profectione moriens, mandavit nobis ut [6] ſuis verbis ſalutem diceremus Petro & Jacobo. Alter periit Romæ, juſſitque ut ſuo nomine ſalutaremus uxorem ac liberos. Tertium reliquimus [7] Florentiæ, valetudinis plane [8] deploratæ. Opinor jam eſſe apud [9] ſuperos. CO. Adeone pius erat? AR. Imo nugator maximus. CO. Unde igitur iſthuc ſuſpicare? AR. Quia peram

habe-

1 Facilis.

2 Romæ Petrus, Compoſtellæ Jacobus divus tutelaris habetur.

3 Romani ſententiam Senatus vocabant *Senatus conſultum*. Id fiebat aut per rogationem, cum ſinguli ſententiam verbis efferrent, aut per diſceſſionem, quando idem ſentientes in unam partem pedibus irent. Vide ſupra pag. 31. *Pedibus in ſententiam ire.*

4 Vide ſupra pag. 5.

5 Imputaretur. Eſt amphibolia in hac voce quia leges priſcæ olim æri inſcribebantur, i. e. inſculpebantur.

6 Suo nomine.

7 Quæ eſt Hetruriæ Metropolis.

8 Id eſt, laborantem morbo inſanabili.

9 Deos.

1 Pon-

habebat [1] indulgentiis largiſſimis diſtentam. CO. Audio: ſed iter eſt longum in cælum, nec ſatis, ut audio, tutum, ob [2] latrunculos qui obſident regionem aëris mediam. AR. Verum: ſed ille ſat erat munitus [3] diplomatibus. CO. Qua lingua deſcriptis? AR. Romana. CO. In tuto eſt igitur? AR. Eſt, niſi forte incidat in [4] genium aliquem qui Latine neſciat: tum eſſet illi redeundum Romam, & novum diploma impetrandum. CO. [5] Bullæ venduntur illic & mortuis? AR. Maxime. CO. Sed interim illud mihi monendus es, ne quid effutias incogitantius: jam enim [6] corycæis plena ſunt omnia. AR. Ego vero nihil [7] elevo Indulgentias, ſed combibonis mei ſtultitiã rideo, qui quum eſſet alioqui nugator nugaciſſimus, ſalutis ſuæ [8] proram, ut ajunt, ac puppim in [9] membrana collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fruemur illa voluptate quam modo prædicabas? CO. Quum erit commodum, adornabimus compotatiunculam aliquam, vocabimus noſtri ordinis homines, ibi certabimus mentiendo, nosque affatim mutuis mendaciis oblectabimus. AR. Age fiat.

1 Pontificiis.

2 Parvos latrones. Ridiculo utitur diminutivo.

3 Bullis Pontificiis, ut vocant. Vide infra *Conv. relig: Conv. fabul.* & alibi.

4 Veteres Genium vocarunt uniuscujusque loci & hominis peculiarem Deum, Dæmonem, vel Angelum.

5 Ita vocant obſignata diplomata, imprimis litteras Pontificis autoritate editas. Qua vero longe alia ſignificatione fuerit *bulla* apud Romanos diſce infra in Colloq. de *Funere*.

6 I. e. Obſervatoribus. Proverbium, eſt: *Corycæus auſcultavit:* Inde ortum, quod Corycæi, per portus Coryci montis diſperſi, negotiatoribusque immixti, eorum propoſiti itineris curſum, aliaq; inquirebant, quæ deinde piratis, quibus cum ſocietatem inierant, ſignificabant.

7 Imminuo.

8 *Proram ac puppim* dicimus, cum totius negotii momentum & præſidium indicamus. Propterea quod à prora & puppi tota pendeat navis.

9 Bullâ membraneâ.

Alia. Perſonæ.

[1] PAMPHAGUS, [2] COCLES.

PA. AUt parum proſpiciunt oculi, aut Coclitem veterem

1 Παμφαγος. Helluo, qui omnia devorat.

2 *Cocles*, præterquam quod nomen proprium eſt, antiquis etiam dictus fuit luſcus, ſive qui unum tantum oculum haberet.

rem compotorem meum video. CO. Imo nihil te ſallunt oculi tui: vides ſodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat ſpes reditus tui, qui tot annos abſueris, ignaris omnibus quæ te terrarum haberet regio. Sed unde? dic, quæſo. PA. Ab [1] Antipodibus. CO. Imo ab [2] inſulis, opinor, Fortunatis. PA. Gaudeo quod agnoveris ſodalem tuum: nam verebar ne ſic domum redirem, quemadmodum rediit Ulyſſes. CO. Quonam pacto rediit ille? PA. Nec ab uxore eſt agnitus. Solus canis jam vetulus, motâ caudâ dominum agnovit. CO. Quot annos ille domo abſuerat? PA. Viginti. CO. Tu plures abſuiſti: nec tamen ſefellit me tua facies. Sed quis iſthuc narrat de Ulyſſe? PA. Homerus. CO. Oh, ille, ut ajunt, [3] pater eſt omnium ſabularum. Fortaſſis [4] uxor interim aſciverat [5] taurum alium, & idcirco non agnovit Ulyſſem ſuum. PA. Imo nihil illa [6] caſtius: Sed Pallas addiderat Ulyſſi ſenium, ne poſſet agnoſci. CO. Qui tandem agnitus eſt. PA. E [7] tuberculo, quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. CO. O curioſam [8] lamiam! Et tu miraris, ſi ego te agnovi ex iſto tam [9] inſigni naſo? PA. Nihil me pœnitet hujus naſi. CO. Nec eſt cur pœniteat, cum [10] organum tibi ſit ad res tam multas utile. PA. Ad quas? CO. Primum ad extinguendas lucernas erit cornu vice. PA. Perge. CO. Deinde ſi quid

1 Qui pedes habent noſtris oppoſitos: ab ἀντὶ, contra, & πούς, pes.

2 De Inſulis Fortunatis (ita dictæ à fructuum ubertate) vide Lucianum in vera hiſtoria: & quæ nos ex Mureto annotavimus infra in *Conviv. ſobrium.*

3 Hinc inſignia commenta, per excellentiam Homerica dicuntur. Vide infra *Ichthuophagiam.*

4 Penelope.

5 Adulterum, robuſtum in venere. Horat. Epod. 12. *Pereat male, quæ te Lesbia, quærenti taurum monſtravit inertem.*

6 Ita volunt Poëtæ. Nam Penelope hæc, ut ajunt, viro abſente nec à parentibus, nec à procis adduci potuit, ut fidem marito datam ſecundis nuptiis violaret.

7 Parvo tubere.

8 Antiquis *Lamiæ* dicebantur mulieres maleficæ, quæ oculos habent foris, domi vero cæcutiunt.

9 Eminenti.

10 Inſtrumentum.

1 *Parmus.*

quid hauriendum erit è cavo profundiore, fuerit loco [1] promuſcidis. PA. Papæ! CO. Si manus erunt occupatæ, licebit uti vice paxilli. PA. Etiam ne amplius? CO. Conducet excitando foculo, ſi defuerit follis. PA. Belle narras. Quid præterea? CO. Si lumen officiat ſcribenti, præbebit [2] umbraculum. PA. Ha ha he: eſt præterea quod dicas? CO. In bello navali præbebit uſum [3] harpagonis. PA. Quid in bello terreſtri? CO. Erit loco clypei. PA. Quid deinde? CO. Findendis lignis erit cuneus. PA. Probe. CO. Si præconem agas, erit tuba: ſi [4] claſſicum canas, cornu: ſi fodias, ligo: ſi metas, falx: ſi naviges, ancora: in popina fuerit fuſcina: in piſcando hamus. PA. O me felicem! Neſciebam me circumferre tam ad multa [5] conducibilem ſupellectilem. CO. Sed quis interim terrarum angulus te habuit? PA. Roma. CO. At qui fieri potuit, ut in tanta luce nemo te ſciret vivum? PA. Imo nuſquam magis latent boni viri; adeo ut ſæpe [6] clariſſima luce neminem videas in frequenti foro. CO. Redis igitur nobis onuſtus Sacerdotiis. PA. Venatus equidem ſum ſedulo: at parum favit [7] Delia. Nam complures illic [8] piſcantur hamo, quod dici ſolet, aureo. CO. Stultum piſcandi genus. PA. Et tamen [9] pulchre ſuccedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit hæc [10] alea. CO. An

non

1 *Promuſcis*, id. quod *proboſcis*. Elephanti roſtrum.

2 Velum adverſus umbram.

3 Harpago inſtrumentum navale eſt quo injecto attrahunt navem, bellum commiſſuri. Item pertica ferro adunco præmunitâ, quâ naves tenentur.

4 Claſſicum canere, eſt ſignum militibus ad pugnam dare.

5 Utilem.

6 Alluſit ad factum Diogenis illius Cynici, qui luce meridiana cum laterna venit in forum, quæſitum, ut ajebat, homines.

7 Diana venationis Dea, ſic dicta ab inſula patria Delo.

8 *Aureo hamo piſcari*, eſt in proverbio metaphorico pro parvi commodi cupiditate adire periculum, quo maximarum rerum jacturam facias. Refertur à Suetonio inter Auguſti Cæſaris facete dicta. Fit enim non raro ut piſcis & ipſum hamum ſecum auferat.

9 *Alea* pro quovis periculo. Vide fuſius annotata infra in colloq. *Proci & puellæ*.

10 Feliciter evenit.

1 Vide

non inſigniter ſtulti ſunt, qui plumbum commutant auro? PA. Sed non intelligis, in plumbo ſacro venas auri ſubeſſe. CO. Quid igitur? rediſti nobis nihil aliud quam [1] Pamphagus? PA. Non. CO. Quid igitur? PA. [2] Lupus hians. CO. Felicius redeunt, qui aſini redeunt ſacerdotiorum ſarcina graves. Cur mavis ſacerdotium quam uxorem? PA. Quia mihi placet ocium. Arridet [3] Epicurea vita. CO. At meâ ſententia ſuavius vivunt, quibus eſt lepida puella domi, quam complectantur quoties libet. PA. Sed adde, nonnunquam quum non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem, uno menſe felix eſt: cui contingit opimum [4] ſacerdotium, in omnem usque vitam fruitur gaudio. CO. Sed triſtis eſt ſolitudo; adeo ut nec Adam ſuaviter victurus fuerit in [5] Paradiſo, niſi Deus illi adjunxiſſet Evam. PA. Non [6] deerit Eva, cui ſit opulentum ſacerdotium. CO. Sed voluptas non eſt voluptas, quæ cum mala fâma, malaque conſcientia conjuncta eſt. PA. Verum dicis: & idcirco mihi in animo eſt, conſabulatione librorum ſolitudinis tædium fallere. CO. Iſtis quidem ſodalibus nihil jucundius. Sed redisne ad tuam piſcationem? PA. Redeo, ſi liceat parare novam eſcam. CO. Aureamne, an argenteam? PA. Utramlibet. CO. Bono animo es, pater ſuppeditabit. PA. Nihil illo [7] tenacius. Nec crediturus eſt denuo, quum intellexerit, mihi [8] ſortem

1 Vide ſupra Παμφάγος. *Omnia comedens.*

2 *Lupus hians* dicitur, qui re multum ſperatâ & petitâ fruſtratus diſcedit.

3 Vulgo pro *voluptuaria.* Fuit Epicurus circa tempora Alexandri Magni continentiſſimæ vitæ Philoſophus, qui tamen, opinione ejus male vulgo intellectâ, peſſimè audit, ſtatuebat quippe ſummum bonum in voluptate. Seneca eum ſæpe laudat l. de vita beata, c. 13. Hinc *Epicuri de grege porci.* Vide infra Coll. *Epicureum.*

4 Cujus ingentes ſunt annui reditus.

5 *Paradiſus* vox Perſica amœniſſimum ſignificat locum: in litteris vero ſacris præcipue hortum illum, quem Deus primis parentibus noſtris inhabitandum dedit.

6 Taxat voluptuoſos ſacerdotes, quibus puellæ non deſunt.

7 Ad rem avidius, ut dicam cum Terentio Eun. act. 1. ſc. 2.

8 Summam. Vide infra Coll. *Senile.*

1 Fortuna

ſortem etiam periſſe. CO. Verum iſta lex eſt aleæ. PA. Sed ille non delectatur hac [1] aleâ. CO. Si pernegabit ille, commonſtrabo tibi unde poſſis quantum voles pecuniæ ſumere. PA. Tu vero mihi voluptatem narras: age monſtra, jam cor mihi [2] ſalit. CO. In promptu eſt. PA. Nactus es theſaurum aliquem? CO. Si nactus eſſem, mihi nactus eſſem, non tibi. PA. Si queam corradere centum [3] ducatos, revixerit ſpes. CO. At ego tibi commonſtro, unde poſſis haurire centum millia. PA. Quin tu igitur me [4] beas? Ne diutius [5] eneca. Dic, unde? CO. Ex [6] Aſſe Budæi. Illic reperias innumeras [7] myriades, ſive auream malis monetam, ſive argenteam. PA. Abi quo dignus es cum tuo joco. Illinc tibi reſolvam, quod debuero pecuniæ. CO. Reſolves, ſed quod illinc tibi numeraro. PA. Age, novi [8] naſum tuum. CO. At mihi præ te naſus eſt nullus. PA. Imo nihil te naſutius. Nihil es niſi naſus, ludis in re ſeria. Hac in re [9] ringi poſſim citius, quam ridere. Res gravior eſt quam ut ridere libeat. Tu ſi hic eſſes non luderes. Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocoſa. CO. Minime rideo, id, quod res eſt, dico. Non rideo quidem; imo rem ipſam dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. PA. Ita tibi ſemper [10] ſtet in capite pileum, ut iſta tu ſimpliciter loqueris. Sed ceſſo abire domum, cogniturus quo ſtatu ſint illic omnia? CO. [11] Offendes

nova

1 Fortunâ, periculo. Sic *aleam jacere* pro periclitari. Contra: *Extra omnem aleam*, id eſt, extra omne periculũ.

2 Præ gaudio.

3 Aureos rectius dixeris.

4 Felicem reddis.

5 Excrucia me. Vox Terentiana.

6 Vixit Eraſmi tempore Guilj. Budæus Gallus, qui doctiſſimum librum *de aſſe* ſcripſit.

7 Gr. numerus decem millium, 10000.

8 Irriſionem. Vide ſupra pag. 24. in notis.

9 Iratus ringitur, non ridet. Rictus igitur eſt diductio labiorum, ſed præ dolore. Riſus enim ex gaudio.

10 Proverbium in eos, qui aliud animo, aliud linguâ promptum habent.

11 Invenies.

1 Deſide-

nova permulta. PA. Credo; ſed utinam omnia ex animi ſententia. CO. Iſthuc optare licet omnibus; ſed hactenus obtigit nemini. PA. Hoc quoque commoditatis adferet utrique noſtrum ſua peregrinatio, quod dulcior erit poſthac domus. CO. Neſcio: nam video, quosdam ſepties illo recurrere. Adeo [1] ſcabies illa ſine fine ſolet prurire, ſi quem ſemel invaſerit.

1 Deſiderium inſtar ſcabiei pruriens.

Alia. Militaria.

HAMNO, [1] THRASYMACHUS.

HA. UNde redis nobis [2] Vulcanus, qui Mercurius hinc abieras? TH. Quos Vulcanos aut quos Mercurios mihi narras? HA. Quia alatus videbare quum abires, nunc claudicas. TH. Sic à bello rediri ſolet. HA. Quid tibi cum bello, homo quovis [3] damâ fugacior? TH. Spes prædæ reddiderat fortem. HA. Multum igitur refers [4] manubiarum? TH. Imo [5] zonam inanem. HA. Tanto minus gravare ſarcinâ. TH. Atqui ſceleribus onuſtus redeo. HA. Gravis profecto ſarcina, ſi verum dicit [6] Propheta, qui peccatum appellat plumbum. TH. Plus illic ſcelerum & vidi, & patravi, quam unquam antehac in omni vitâ. HA. Ecquid igitur arridet vita militaris? TH. Nihil neque ſceleſtius, neque calamitoſius. HA. Quid igitur in mentem venit iſtis, qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad bellum, non aliter quam ad convivium? TH. Ego nihil

1 Θρασύμαχος, id eſt, audax in pugna. Θρασὺς, audax; μάχη, pugna.

2 Vulcanus fingitur claudus. Mercurius vero alatus.

3 Animal timidum, ita ut proverbio nomen dederit.

4 Manubiæ ſunt pecuniæ è ſpoliis collectæ.

5 Romani milites quicquid nummorum habebant in zonis ſecum portabant. Vid. prov. *Zonam perdidit.*

6 Vide Ezech. 22: 18, 20. Zach. 5: 7, 8.

1 Tres

hil aliud conjectare poſſim, quam illos agi malis [1] furiis, ſeſeque totos malo dæmoni, ac miſeriæ devoviſſe, nec aliud quam hic [2] manes ſuos anticipare. HA. Ita quidem videtur. Nam ad res honeſtas vix ullo precio conduci queant. Sed [3] expone nobis, quomodo geſtum ſit prælium, & utro ſeſe inclinarit victoria. TH. Tantus erat ſtrepitus, tumultus, tubarum [4] bombi, cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor virorum, ut neque videre potuerim quid gereretur, adeo ut vix ſcirem ubi eſſem ipſe. HA Unde igitur cæteri, qui ex bello veniunt, ſic depingunt ſingula, quid quisque dixerit aut geſſerit, quaſi nusquam non adfuiſſent otioſi ſpectatores? TH. Ego credo iſtos mentiri ſplendide. In tentorio meo quod geſtum ſit, ſcio: quid in prælio, prorſus ignoro. HA. An ne hoc quidem ſcis, unde tibi venerit claudicatio? TH. Vix, ita me [5] Mavors poſthac male amet: ſuſpicor aut ſaxo, aut equi calce læſum genu. HA. At ego ſcio. TH. Scis? an tibi narravit aliquis? HA. Non, ſed [6] divino. TH. Dic igitur. HA. Quum fugeres pavidus, collapſus humi offendiſti in ſilicem. TH. [7] Diſpeream, niſi [8] rem acu tetigiſti. Adeo veriſimile eſt quod divinaſti. HA. Abi domum, & uxori narra tuas victorias. TH. Illa mihi occinet haud ſuave [9] encomium, qui nudus redeam. HA. Sed unde reſtitues, quod rapuiſti? TH. Jam pridem reſtitui. HA. Cui? TH.

1 Tres furiæ Acherontis & Noctis filiæ nominantur à Poëtis: *Alecto, Tyſiphone*, & *Megæra*, quæ ſceleratorum mentes vexant.

2 Id eſt mortem ſuam prævenire, & occupare. *Manes* vulgo pro mortuorum animis, ſeu umbris.

3 Declara.

4 Sonus raucus. Eſt & apum ſonus.

5 Deus belli. Alio nomine *Mars*, *Gradivus*.

6 Conjicio.

7 Emoriar, male peream. Jurantis vox.

8 Ipſam rem divinaſti, & quaſi ipſiſſimum punctum contigiſti. Metaphora ſumpta à luſu quopiam, in quo divinator, id quod alius notaſſet, ſummâ acu tangebat: puta aut lineam, aut calculum, aut aliquid ſimile. Nam minutiſſima puncta denotantur acu.

9 Encomio laudari ſolent, qui fortiter ſe in bello geſſerunt.

TH. Scortis, [1] œnopolis, & iis qui me vicerunt aleâ. HA. Satis militariter. Par eſt, ut quod male [2] partum eſt, pejus diſpereat. Verum à ſacrilegiis, opinor, temperatum eſt. TH. Imo [3] illic erat [4] ſacrum nihil. Nec profanis parcitum eſt, nec [5] ſanis. HA. Quo pacto [6] ſarcies? TH. Negant oportere ſarciri, quod in bello commiſſum ſit; jure fit, quod illic fit. HA. Jure belli fortaſſis. TH. Tenes. HA. At iſtud jus ſumma eſt injuria. Te non patriæ pietas, ſed prædæ ſpes pertraxit in bellum. TH. Fateor, & arbitror paucos illuc ire ſanctiore propoſito. HA. Eſt aliquid inſanire cum multis. TH. Concionator è [7] ſuggeſto pronunciavit, bellum eſſe juſtum. HA. Suggeſtum illud non ſolet mentiri. Sed ut juſtum ſit Principi, non continuo juſtum eſt tibi. TH. Audivi ex [8] Rabbinis, quod licet ſuâ cuique arte vivere. HA. Præclara ars, incendere domos, diripere templa, violare ſacras virgines, ſpoliare miſeros, occidere innoxios. TH. Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur noſtra ars reprehenditur, quod conducimur ad mactandos homines? HA. Non eras ſollicitus, quonam eſſet migratura anima tua, ſi contigiſſet in bello cadere? TH. Non admodum. Bona ſpes habebat animum meum, Nam divæ [9] Barbaræ me ſemel commendaram. HA. Receperat illa tutelam tui? TH. Sic mihi viſa eſt [10] annuere capite aliquantulum. HA. Quando iſthuc tibi viſum eſt?

ma-

1 Qui vinum vendunt: ex *οἶνος*, vinum, & *πωλέω*, vendo.

2 Comparatum.

3 In bello ſcil.

4 Utpote juxta tritum illud. *Nulla fides, pietasque viris, qui caſtra ſequuntur.*

5 *Fanum*, id eſt, templum. Hinc *profanus*, irreligioſus, qui à fanis & ſacris remotus eſt.

6 Expiabis, emendabis.

7 A nominativo *ſuggeſtum.* Dicitur & *ſuggeſtus, ûs.*

8 Rabbinos vocant Hebræi, quos noſtri *Magiſtros noſtros.* Rabbi enim (vox Syriaca ex Hebræo *Rabb*) cognomen eſt, quod doctoribus verbi divini tribuebant Hebræi.

9. De Barbara hac virgine Nicomedienſi, Chriſtianæ Religionis martyrio coronata, & à Pontificiis Divis adſcripta, ſplendide mentiri ſunt male feriati monachi.

10 Quod & Ethnicis bonum indicium erat. Ita Junonis ſimulachrum Romanis annuere viſum eſt, quando Vejis Romam tranſportaretur.

1 Ma-

mane? TH. Non, ſed à cœna. HA. Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi viſæ ſunt ambulare. TH. Ut hic divinat omnia! ſed præcipua ſpes erat in divo [1] Chriſtophoro, cujus imaginem quotidie contemplabar. HA. In tentoriis? Unde illic divi? TH. Carbone pinxeramus illum in velo. HA. Nimirum haudquaquam [2] ficulnum, ut ajunt, præſidium erat [3] carbonarius ille Chriſtophorus. Sed extra jocum; non video qui poſſis [4] expiari à tantis flagitiis, niſi te conferas Romam. TH. Imo novi viam breviorem. HA. Quam? TH. Ibo ad [5] Dominicales; illic paullo tranſigam cum [6] commiſſariis. HA. Etiam de ſacrilegiis? TH. Etiam ſi Chriſtum ipſum ſpoliaſſem, ac decollaſſem etiam; tam largas habent indulgentias, & autoritatem [7] componendi. HA. Bene habet, ſi veſtram compoſitionem Deus [8] ratam habuerit. TH. Imo magis metuo ne Diabolus non habeat ratam. Nam Deus naturâ placabilis eſt. HA. Quem tibi ſacerdotem deliges? TH. Cui cognovero quam minimum eſſe [9] frontis ac bonæ mentis. HA. Ne non habeant [10] ſimiles labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus dominicum? TH. Quid ni? Poſteaquam ſemel effudero [11] ſentinam in illius [12] cucullam, ego me exoneravero ſarcina:

1 Magno illo Divo, cujus ſimulachrum Lutetiæ eſt. Vide *Naufragium*. Hic fingitur à Papicolis Chriſtum humeris per aquas portaſſe, ſæpius infra notandus.

2 *Ficulnus*, ſeu *ficulneus*, quod eſt ex ficu. Sed *præſidium ficulnum* hic intellige proverb. pro præſidio inutili, & invalido. Aluſit forte ad illud Horatii. ſatyr. 8. l. 2. *Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum.*

3 Carbone depictus.

4 Purgari.

5 Monachos ita dictos à Dominico Calaguritano, quos ut ſceleſtos hic notat Eraſmus. Ex his eliguntur execrandi illi inquiſitores quos vocant. Vide infra *Naufrag.* & *Exſeq. Seraph.*

6 Ita barbare vocantur hi barbari inquiſitores.

7 Conciliandi.

8 Approbaverit.

9 Pudoris. Sed vide infra *de Luſu* in principio.

10 Cum ſimilia ſimilibus, digna dignis eveniunt. Natum adagium ab aſino carduos paſcente, quæ lactuca aſininis labris digna fuit.

11 Scil. omnium ſcelerum meorum. Metaphora à navibus deſumpta. *Sentina* locus eſt quo colluvies aquarum, & navis ſordes confluunt.

12 *Cucullus*, veſtis genus eſt Juvenal. Sumitur & pro tegmine capitis monachi. Verum an hæc *Cuculla* dicatur, Eraſmus videris.

1 Me-

na: ipſe viderit, qui abſolvit. HA. Qui ſcis, an abſolvat? TH. Scio. HA. Quonam indicio? TH. Quia manus imponit capiti, admurmurans neſcio quid. HA. Quid ſi reddat tibi omnia peccata tua, quum manum imponit, hæc admurmurans: abſolvo te ab omnibus benefactis, quæ nulla in te comperio: & reſtituo te tuis moribus, talemque dimitto, qualem accepi? TH. Viderit ille quid dicat: mihi ſatis eſt, quod me credo abſolutum. HA. Sed iſthuc tuo periculo credis. Fortaſſe non fuerit ſatis Deo, cui debes. TH. Unde tu mihi obvius, qui mihi conſcientiam è [1] ſerena [2] nubilam redderes? HA. Felix occurſus. [3] Bona avis eſt obvius amicus, qui bene moneat. TH. Neſcio quam bona, certe parum ſuavis.

1 Metaphorice pro quieta, & læta.
2 Metaphorice pro turbata.
3 Vide ſupra pag. 5. & infra in fine *Inquiſ. de fide.*

Herilia.

[1] RABINUS, SYRUS.

RA. HEus heus [2] furcifer, jamdudum rauceſco clamore, nec tu tamen expergiſceris: videre mihi vel cum [3] gliribus certare poſſe. Aut ocyus ſurge, aut ego tibi fuſte ſomnum iſtum excutiam. Quando crapulam heſternam edormieris? Non te pudet, [4] ſomnium hominis, in multam lucem ſtertere? Qui frugi ſunt famuli, ſolent exortum ſolis [5] antevertere, curareque ut herus ſurgens reperiat omnia parata. Ut ægre divellitur à nido tepefacto [6] cuculus! Dum ſcalpit caput, dum diſtendit nervos, dum

1 Aptum heri nomen, ut Syrus ſervi, apud Terentium aliosque comicos. Syrorū gens, teſte Cicerone, ſervituti nata.

2 Servi nequam cum deliquiſſent furcam collo ſuſtinentes vapulabant. Hinc *furciferi* pro nebulonibus.

3 Glis animal dicitur admodum ſomniculoſum, juxta illud Martial. *Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo Tempore ſum, quo, me nil niſi ſomnus alit.* Hinc *glire ſomnolentiores* vocantur ſtupidi, qui cum ſtudiis nihil commune habent. Vide Eraſmi Adagia.

4 Somniculoſe.

5 Prævenire.

6 Qui diutiſſime nidum ſervat, & ſerius vere prodit.

1 No-

dum oſcitat, tota abit hora. SY. Vixdum diluxit. RA. Credo tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox eſt. Tibi nox adhuc eſt [1] concubia. SY. Quid me jubes facere? RA. Fac ut luceat foculus: verre pileum ac pallium: exterge calceos & crepidas. Inverſas caligas primum intus purga ſcopis, mox foris. Deinde [2] ſuffitum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineum induſium, ac ad ignem fumi expertem ſicca lotum. SY. Fiet. RA. Atqui move te ocyus. Jam hæc feciſſe oportuit. SY. Moveo. RA. Video; ſed nihil promoves. Ut incedit [3] teſtudo; SY. Non poſſum [4] ſimul ſorbere, & flare. RA. Etiam ſententiis loqueris, carnifex? Tolle matulam. Compone lecti ſtragulas, revolve cortinas. Verre pavimentum. Verre ſolum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid ceſſas aſine? Annus eſt priusquam accendas candelam. SY. Vix reperio ſcintillam ignis. RA. Sic heri [5] condidiſti. SY. Nec ſollem habeo. RA. Ut reſponſat nebulo, quaſi qui te habeat, careat folle. SY. Quam imperioſum habeo dominum! vix hujus juſſis decem expediti famuli fecerint ſatis. RA. Quid ais, ceſſator? SY. Nihil; omnia recte. RA. Non ego te audio murmurantem? SY. Equidem precor. RA. Credo Pater noſter inverſum. Precationem, opinor, Dominicam præpoſtere. Quid gannis de imperio? SY. Precor tibi ut fias Imperator. RA. Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum usque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Hæc confuſa, ſuo quæque loco [6] digerito. Fac ut niteat tota domus. Matulam defricato. Hæc ſordida

1 Noctis primus ſomnus, cum omnes cubant.

2 *Suffitus*, vel *ſuffitio*, à verbo ſuffire: idem quod ſuffumigare, id eſt, fumum aliquem excitare. Sed intellige hic fumum quendam odoriferum.

3 Proverbium eſt, *Teſtudine tardior*.

4 Deſumptum eſt ex Plauti Moſtellaria. Adagium uſui venit cum indicamus negotia id genus eſſe, ut pariter ab iiſdem perfici nequeant.

5 Cineri ſuppoſuiſti.

6 Quæque in ordinem dirigito.

1 Ironi-

dida ſubmoveto ab oculis, fortaſſis inviſent me quidam aulici. Si quid ſenſero prætermiſſum, vapulabis largiter. SY. Hic ſane novi [1] benignitatem tuam. RA. Proinde cave, ſi ſapis. SY. At interim de prandio nulla [2] mentio. RA. Vah, ut hic mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque ſub horam decimam ad me transcurrito, adducturus me eo, ubi ſum pranſurus. SY. Tibi quidem proſpectum, ſed hic interim nihil eſt quod edam. RA. Si non eſt quod edas, eſt quod eſurias. SY. Nemo fit eſuriendo ſatur. RA. Eſt panis. SY. Eſt, ſed ater & [3] furfuraceus. RA. [4] Delicias hominis! Te quidem fœnum [5] eſſe oportuit, ſi pabulum detur te dignum. An poſtulas ut te aſinum tantum placentis ſaginem? Si faſtidis panem citra [6] obſonium, adde porrum, aut, ſi mavis, cepe.

Alia.

RA. Eſt tibi abeundum in forum. SY. Tam procul? RA. Non ſunt niſi ſex paſſus; tibi pigro ſunt bis mille. Conſulam autem tuæ pigritiæ. Eadem legatione multa conficies negocia: tu ſupputa in digitos, ut memineris. Primum deflectes ad [7] veſtiarium, ac thoracem [8] undulatum, ſi jam perfectus eſt, ab eo recipies. Hic quæres Cornelium [9] veredarium. Is plerumque eſt in [10] cervo; ibi potitat. Rogabis, ſi quid habet litterarum ad me, & ad quem diem ſit profecturus. Deinde convenies mercatorem pannarium: rogabis meis verbis, ne quid ſolicitus ſit quod pecuniam non miſerim ad diem præſcriptum; numerabitur

1 Ironice.
2 Supple *fit*.
3 Ex furfuribus confectus.
4 Pro, O delicatum hominem.
5 Edere. Edo enim, præterquam quod regulariter conjugatur, etiam ſic inflectitur, *Edo*, *Es*, *Eſt*, plur, *Eſtis*.
6 Obſonium dicitur, quicquid ultra panem manducamus. Græce ὀψώνιον. Vide infra *Ichthuophagiam* in principio.
7 Qui veſtes conficit, aut vendit.
8 Ad undarum ſimilitudinem pictum.
9 Vulgo *curſorem*; à *Veredo* velociſſimi curſus equo.
10 In diverſorio, cujus ſignum Cervus:

rabitur propediem. SY. Quando? ad [1] calendas Græcas? RA. Rides [2] ganeo; imo ante calendas [3] Martias. In reditu deflectes ad lævam, & ex bibliopolis diſces, ſiquid advectum ſit novorum libellorum è Germania. Cognoſce qui ſint, & quanti venales. Poſt hæc rogabis Goclenium, ut mihi dignetur eſſe conviva, alioqui cœnaturo ſoli. SY. Etiam convivas vocas? non habes domi unde vel murem paſcas. RA. Proinde tu, confectis cæteris, abi ad macellum, & eme nobis [4] armum ovillum: eum curabis eleganter aſſum. Audin hæc? SY, Plura quam vellem. RA. At vide, ut memineris. SY. Vix potero dimidium. RA. Etiam hic ſtas, ceſſator? Jam rediſſe oportuit. SY. Quis poſſit unus tot rebus obeundis ſufficere? Deduco, ac reduco. Sum illi à ſcopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à bellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus: poſtremo non videor illi ſat occupatus, niſi ſim & coquus.

Alia.

RA. Profer ocreas: nam equitandum eſt. SY, En adſunt. RA. [5] Probe quidem abs te curatæ: totæ albent [6] ſitu. Opinor nec exterſas, nec unctas hoc anno, adeo rigent præ ſiccitate. Exterge [7] ſubuvido panno: mox unge ad ignem diligenter, ac [8] macera, donec molleſcant. SY.

1 Id eſt, nunquam, quia Græci Calendas non habebant, ut Latini, ſed *νεμηνίας*, ſeu novilunia, & ad lunæ recurſus uſuras ſolvebant. Huc itaque reſpexit Auguſtus, cum diceret, ad Græcas Calendas ſoluturos, quos nunquam reddituros mutuum ſignificabat.

2 Qui ganea ſeu lupanaria frequentat.

3 Menſis Martii. dicimus autem Calendas Januarias, & Januarii, Martias adjective, & Martii, &c.

4 Armos beſtiæ, humeros homines habent.

5 Ironice. *Bone vir curaſti probe. Terent.*

6 Intellige lanuginem illam fœdam, quæ ex humore oritur, præſertim in locis ſole carentibus.

7 *Sub* in compoſitione diminuit aliquando ſignificationem ſimplicis; *uvidum* autem quod pingue, & humorem intus habet.

8 *Macerare* cum ad corpus refertur, ſumitur pro *attenuare.* Cum ad animum pro *affligere.* Cum vero ad res inanimatas, ut hic, pro *mollificare*, aut etiam *madefacere.*

1 Tegmina

SY. Curabitur. RA. Ubi calcaria? SY. Adſunt. RA. Verum, ſed obducta rubigine. Ubi frœnum & [1] ephippia? SY. Sunt in promptu. RA. Vide ne quid deſit, aut ne quid ruptum, aut mox rumpendum, ne quid nobis ſit in morâ, cum erimus in curſu. Propera ad [2] ſellarium, & hoc lorum cura ſarciendum. Reverſus inſpice ſoleas, ſive calceos equorum, num qui clavi deſint, aut vacillent. Quam macilenti ſunt equi, quamque [3] ſtrigoſi! Quoties abſtergis, aut pectis illos in anno? SY. Imo quotidie. RA. Nimirum res ipſa loquitur. Jejunant, opinor, nonnunquam totum triduum. SY. Minime. RA. Negas tu quidem, ſed aliud dicturi ſint equi, ſi loqui liceat: quamquam ſatis loquuntur ipſa macie. SY. Curo ſedulo. RA. Cur igitur [4] tu habitior equis? SY. Quia non paſcor fœno. RA. Hoc igitur reſtat, Adorna manticam celeriter. SY. Fiet.

1 Tegmina quibus equi ſternuntur, vel ſellæ equis ad inſidendum impoſitæ, ex ἐπὶ & ἵππος.

2 Qui ephippia conſuit.

3 Quaſi *ſtringoſi*. Fame & vitio quodam reſtricti.

4 Id eſt pinguior. Comparativus participii *habitus*, invenias hanc vocem apud Plautum in Epidico, & Terentium in Eunucho.

Monitoria Pædagogica.

[1] PÆDAGOGUS, PUER.

PÆ. TU mihi videre non in aula natus, ſed in [2] caula, adeo moribus es agreſtibus. Puerum ingenuum decent ingenui mores. Quoties alloquitur te quiſpiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis ſtatum, aperi caput. Vultus ſit nec triſtis, nec torvus nec impudens, nec protervus, nec inſtabilis, ſed hilari modeſtiâ tempera-

1 Cui puerorum cura commiſſa eſt, à *παῖς puer*, & *ἀγωγὸς ductor*: olim ſervi ſic dicti, qui dominorum ſuorum filios in ſcholam ducebant.

2 Ludit in paronomaſia. Aula & Caula. Eſt autem *Caula* ſtabulum ovium, ſeu ovile, à Cavo, ut inquit Varro. Virgil. *Lupus -- qui fremit ad caulas.*

temperatus: oculi verecundi ſemper intenti in eum cui loqueris: juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles alternis tibiis, nec ſint [1] geſticuloſæ manus, nec mordeto labrum, nec ſcabito caput, nec fodito aures. Veſtis item ad decorum componatur, ut totus cultus, geſtus, & habitus corporis ingenuam modeſtiam, & verecundam indolem præ ſe ferat. PU. Quid ſi [2] mediter? PÆ. Fac. PU. Siccine ſatis? PÆ. Nondum. PU. Quid ſi ſic? PÆ. Propemodum. PU. Quid ſi ſic? PÆ. Hem ſatis eſt, iſthuc tene, ne ſis inepte loquax, aut præceps Nec vagetur animus interim, ſed ſis attentus quid ille dicat. Si quid erit reſpondendum id facito paucis, ac prudenter, ſubinde præfatus honorem, nonnunquam & addito cognomento honoris gratia: atque identidem modice flectas alterum genu, præſertim ubi reſponſum abſolveris. Nec abeas, niſi præfatus veniam, aut ab ipſo dimiſſus. Nunc age, ſpecimen aliquod hujus rei nobis præbe. Quantum temporis abſuiſti à maternis ædibus? PU. Jam ſex ferme menſes, domine. PÆ. Non tangeris deſiderio matris? PU. Nonnunquã ſane PÆ. Cupis eam reviſere? PU. Cupio, domine, ſi id [3] pace liceat tua. PÆ. Nunc flectendum erat genu. Bene habet. Sic pergito. Cum loqueris cave ne [4] præcipites ſermonem, aut hæſites lingua, aut palato immurmures, ſed diſtincte, clare, articulate conſueſcito proferre verba tua. Si quem præteribis natu grandem, magiſtratum, ſacerdotem, doctorem, aut alioqui virum [5] gravem, memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Itidem facito cum præteribis ædem ſacram, aut [6] imaginem crucis. In convivio ſic te præbebis hilarem, ut ſemper memineris quid deceat ætatem

1 Mallem *geſtuoſa.*
2 Tentem, experiar.
3 Venia.
4 Nimiâ celeritate effundas.
5 Venerabilem. Virg. lib. Æneid. 1. *Tum pietate gravem, ac meritis ſi forte virum quem Conſpexere, ſilent.*

6 Etiamnum, vos papicolæ, odiſtis Eraſmum, qui imaginem crucis vult à pueris ſalutari?

ætatem tuam: poſtremus omnium admoveto manum patinæ. Si quid datur lautius, recuſato modeſte: ſi inſtabitur, accipe, & age gratias: mox decerptâ portiunculâ, quod reliquum eſt, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti. Si quis præbibet, hilariter illi [1] bene precator, ſed ipſe bibito modice. Si non ſitis, tamen admoveto cyathum labiis. Arride loquentibus: ipſe ne quid loquaris, niſi rogatus. Si quid obſcœni dicetur, ne arride, ſed compone vultum, quaſi non intelligas. [2] Ne cui obtrectato, ne cui temet anteponito, ne tua jactato, ne aliena [3] deſpicito. Eſto comis etiam erga tenuis fortunæ ſodales. Neminem deſerto. Ne ſis lingua [4] futili. Ita fiet, ut [5] ſine invidia laudem invenias, & amicos pares. Si videris convivium eſſe prolixius, precatus veniam, ac ſalutatis convivis, ſubducito te à menſa. Vide ut horum memineris. PU. Dabitur opera, mi præceptor. Nunquid aliud vis? PÆ. Adito nunc libros tuos. PU. Fiet.

1 Precare ut ei proſit.
2 Nil mali de alio dicas.
3 Contemnito.
4 Garrula. Vocis originem plenius annotatam Vide infra ſub finem Coll. *Adoleſc. & ſcorti.*
5 Ex Terentii Andria, Act. 1. Sc. 1.

De luſu.

NICOLAUS, HIERONIMUS, COCLES, PÆDAGOGUS.

NI. Jamdudum & animus, & cœlum, & dies invitat ad ludendum. HI. Invitant quidem hæc omnia, ſed ſolus præceptor non invitat. NI. Subornandus orator quiſpiam, qui veniam extorqueat. HI. Apte quidem dictum, extorqueat. Nam citius [1] clavam extorſeris è manu Herculis, quam ab [2] hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit

1 Herculem clava armatum nemo ignorat. *Clavam Herculi velle extorquere* non infacete quadrat in illum, qui ſibi vendicare conatur, quod alius potentior jam tenet.
2 Sc. Præceptore.

1 In

ſuit ludendi avidior. NI. Verum, ſed jam olim oblitus eſt, ſe fuiſſe puerum. Ad verbera facillimus eſt & liberalis; [1] hic parciſſimus, idemque difficillimus. HI. Attamen protrudendus eſt aliquis legatus, [2] non admodum verecundæ frontis, quem non illico [3] protelet ſuis ſævis dictis. NI. Eat qui volet; ego carere malo, quam rogare. HI. Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quam Cocles. NI. Nemo profectò. Nam [4] perſrictæ frontis eſt, ac bene linguax. Deinde ſenſum hominis pulchre callet. HI. I Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. CO. Equidem experiar ſedulo. Verum ſi non ſucceſſerit, ne conferte culpam in oratorem veſtrum. HI. [5] Bene ominare: ſi te ſatis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis [6] exorator. CO. Eo. Bene fortunet legationem meam [7] Mercurius. Salve præceptor. PÆ. Quid ſibi vult [8] nugamentum hominis? CO. Salve præceptor obſervande. PÆ. Inſidioſa civilitas. Satis jam ſalveo. Dic quid velis. CO. Totus diſcipulorum tuorum grex orat ludendi veniam. PÆ. Nihil aliud quam luditis, etiam abſque venia. CO. Scit tua prudentia, vigorem ingeniorum excitari moderato luſu, quemadmodum nos docuiſti ex Quintiliano. PÆ. Sane ut iſthuc tenes, quod pro te facit. [9] Laxamento opus eſt iis, qui vehementer laborant: vobis qui ſegniter ſtudetis, & acriter luditis, fræno magis opus eſt, quam laxatis habenis. CO. Adnitimur pro viribus. Et ſi quid hactenus ceſſatum eſt,

1 In concedenda venia ludendi.

2 Cui non multum pudoris, frons enim habita eſt antiquitus pudori ſacra. Hinc *perſrictæ frontis homines* dicuntur, qui omnem pudorem dedidicerunt.

3 Longe propellat, & perturbet. De ſumptum ex Terentii Phormione. Act. 1. Sc. 4.

4 Inſigniter impudens, ſed vide paulo ſuperius.

5 Cape bonum omen. De omine vide ſupra pag. 27.

6 *Orator*, qui orat ut impetret, *Exorator*, qui orando impetrat.

7 Ut qui Deorum nuncius, & nunciorum præſes.

8 *Nugamentum hominis* pro homine mere nugaci: ita ſupra pag. 31. *Somnium hominis* pro ſomniculoſo.

9 Remiſſione.

eſt, poſt diligentia [1] ſarcietur. PÆ. Oh ſartores! Quis erit [2] fidejuſſor aut ſponſor, iſthuc futurum? CO. Ego capitis mei periculo non dubitem eſſe ſponſor. PÆ. Imo [3] culi periculo potius. Scio quam non ſit tutum tibi credere, tamen hic periculum faciam, quam ſis bonæ fidei. Si [4] dederis verba, poſthac nequicquam mecum egeris. Ludant, ſed gregatim in campis. Ne divertant ad compotationes, aut alia nequiora. Mature ſe recipiant domum ante ſolis [5] occubitum. CO. Fiet. Exoravi, quamquam ægre. HI. O lepidum caput, omnes amamus te plurimum. CO. Sed interim cavendum ne quid peccemus, alioqui de meo tergo dependendum foret. Fidejuſſi veſtro omnium nomine. Quod ſi quid accidat, non eſt quod me poſthac utamini legato. HI. Cavebitur. Sed quod luſus genus potiſſimum placet? CO. De hoc in campo [6] conſultabimus.

Pila.

NI. Nulla res melius exercet omnes corporis partes, quam pila palmaria, ſed aptior hyemi, quam æſtati. HI. Nullum anni tempus nobis parum accommodum eſt ad ludendum. NI. Minus ſudabitur, ſi ludamus reticulo. HI. Imo [7] reticulum piſcatoribus relinquamus; elegantius eſt palma uti. NI. Age, nihil moror: ſed quanti certabimus? HI. [8] Talitro; ſic parcetur pecuniæ. NI. At ego malo fronti parci, quam pecuniæ. HI. Et mihi frons charior eſt pecunia. Aliquo periculo certandum eſt, alioqui [9] friget ludus. NI. Sic res habet, ut dicis. HI. Utra

pars

1 Emendabitur, ſæpius ſupta.

2 Qui ſuâ fide & periculo promittit alium aliquid daturum, aut facturum.

3 Natium.

4 Fefelleris mendaciis.

5 Occaſum.

6 Conſilium capiemus.

7 Ludit in ambigua ſignificatione vocis *reticuli*, quod proprie ſignificat *parvum rete*, verum etiam inſtrumentum luſorium, quo pila remittitur. Vide infra *Franciſc.*

8 Talitrum eſt percuſſio inflicta ungue.

9 *Frigere* hic pro languere, contrarium eſt *fervere*: ſic Virgil. *Fervet* opus. Vide infra *Diverſor.*

1 Intel-

pars prior vicerit tres luſus, ei victa pendet ſextam [1] drachmæ partem: ſed hac lege, ut quicquid è victoriis collectum fuerit, inſumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. NI. Placet lex; & [2] rata eſto. Supereſt igitur ut [3] ſortiamur partes. Nam ſumus ferme pares omnes, ut non admodum referat, quis cui conjungatur. HI. Tu tamen me longe peritior es. NI. [4] Ut ſim; ſed tu felicior. HI. Etiam hic valet fortuna? NI. Illa nuſquam non regnat. HI. Age fiat ſortitio. [5] Euge; bene cecidit: contigere quos volebam. NI. Et nos noſtræ ſodalitatis non pœnitet. HI. Agedum, ſimus viri. Amat victoria curam. Suum quisque locum gnaviter tueatur. Tu mihi conſiſte à tergo, excepturus pilam ſi me transvolet. Tu iſthic obſerva, repulſurus huc ab adverſariis revolantem. NI. Ne muſca quidem hac prætervolarit impune. HI. Agite [6] bonis avibus; mittite pilam in tectum. Qui miſerit nihil præfatus, fruſtra miſerit. NI. [7] Hem, accipe igitur. HI. Mittito. Si miſeris extra lineas, aut infra ſuprave tectum, veſtro damno fuerit, aut certe nobis fraudi eſſe nolim. Tu ſane parum commode mittis. NI. Tibi quidem, at nobis commode. HI. Ut miſeris, ita remittam. Par pari referam. Sed præſtat ingenue legitimeque ludere. NI. In ludo pulchrum eſt arte vincere. HI. Fateor; atque etiam in bello. Sed habet utraque pars ſuas leges. Et ſunt artes illiberales. NI. Credo, plures [8] ſeptem. Signa terminum teſtula, aut rudere, aut, ſi mavis, pileo tuo. HI. Tuo malim. NI. Rurſus accipe pilam. HI. Mitte. Pone notam. NI. Habemus duos

1 Intellige hic drachmam Æginæam, quæ noſtratis monetæ valet 6 ſtuferos, ut ajunt.

2 Firma. Contrarium eſt *irrita*.

3 Quisque partis ſuæ ſocium eligat.

4 Quamvis.

5 Interjectio, laudantis & gaudentis.

6 Vide pag. 5.

7 Eſt hæc interjectio corripientis, indignantis, vel admirantis. Hic vero demonſtrantis.

8 Septem artes liberales vulgo eſſe dicuntur.

duos terminos ſatis longinquos. HI. Utcumque; ſed tamen vincibiles. NI. Plane vincibiles, ſi nemo repugnet. HI. Euge priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, præbete vos viros: viceramus & hic, ſi tu tuo conſtitiſſes loco. Sumus igitur pares. NI. Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. HI. [1] Seſtertia? NI. Non. HI. Quid igitur? NI. Numeros. HI. Quo pertinent numeri, ſi nihil eſt quod numeres? NI. Noſter hic ludus eſt. HI. Præpropere tu quidem [2] ante victoriam canis triumphum. Vidi qui vincerent ab hoc numero, qui nihil habebant. Varia eſt ut Martis, ita luſus [3] alea. Habemus triginta. Jam rurſum pares ſumus. NI. Nunc ſerio res agitur. Euge, ſucceſſit: habemus potiores. HI. Non diu habituri. Dixin'? Rurſum æquali fortuna ſumus. NI. Diu nutat fortuna velut anceps, utris velit addicere victoriam. O [4] fors fortuna, ſi nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge, audivit votum. Penes nos eſt hujus certaminis victoria. Pone notam cretaceam, ne excidat. HI. Jam [5] appetit veſpera, & ſudatum eſt ſatis: præſtat à ludendo deſiſtere, ne [6] quid nimis. Supputemus lucrum. NI. Nos evicimus tres [7] drachmas, vos duas. Reſtat igitur una ad compotatiunculam. Sed interim quis ſolvet pretium pilarum? HI. Omnes ex æquo, pro ſua quiſ-

1 Seſtertiorum varia genera, eorumque ſupputandorum varii fuere apud veteres modi, quos hic referre longum foret, intellige hic Stuferum, aut Stuferum cum dimidio. De Seſtertiis prolixius agemus infra in æſtimandi formulis.

2 Proverbium eſt, in eos, qui gloriantur præpropere re nondum confecta. Romanis victoribus triumphus decernebatur, Græci oratione aut carmine laudabantur. De triumphis, vide annotata in *Conv. Relig.*

3 Alea pro quovis periculo.

4 Fortuna incerti eventus Dea, quæ & abſolute *Fors* dicta, & ab infimæ ſortis hominibus culta fuit in fano ſecundum Tiberim extra urbem Romam, ut ait Varro.

5 Appetit pro inſtat, quoties eſt verbum neutrum.

6 Supple *agas*. Græcè *μηδὲν ἄγαν*. Proverbium docet, in omnibus eſſe ſervandum modum, quod veteres tanti fecere, ut ad autorem Apollinem referrent. Vide infra *Conv. diſpar.* in fine, & *Philodox.* in principio.

7 Reſpice pag. 51.

1 Adagi-

quiſque portione. Nam lucrum exilius eſt, quam ut inde poſſit aliquid decidi.

Ludus Globorum miſſilium.

ADOLPHUS, BERNARDUS, ARBITRI.

AD. TU toties apud me gloriatus es, te mirum quendam eſſe artificem in certamine mittendorum globorum. Age, libet experiri, qui vir ſies. BE. Nihil detrecto, huc ſi quid libet. Nunc tu plane, quod dici ſolet, [1] in planiciem provocas equum. AD. Et tu ſenties me non eſſe aſinum. BE. Placetne [2] monomachia, ut unus cum uno congrediatur, an mavis adjungi ſocios periculi? AD. Malo μονομαχεῖν, ne qua pars victoriæ decidatur alteri. BE. Iſthuc & ipſe malo, ut laus [3] in ſolidum ſit mea. AD. Hi ſpectatores erunt & [4] arbitri. BE. Recipio. Sed quod erit victori [5] bravium, aut quæ victo pœna? AD. Quid ſi victo amputetur auricula? BE. Imo [6] teſtium alter exſecetur potius. Non eſt magnificum certare pro pecunia. Tu Gallus es, ego Germanus; decertemus pro ſuæ uterque gentis gloria. AD. Si vicero, tu ter exclamabis, Floreat Gallia: ſi victus, quod abſit, fuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. BE. Age placet conditio. Adſit fortuna. Quando periclitantur hoc ludo duæ maximæ nationes, ſint æquales ſphæræ. AD. Noſti ſaxum illud prominens haut procul à porta? BE. Novi. AD. Ea erit meta,

1 Adagium hoc uſurpamus, cum quis provocatur ad id, in quo plurimum valet. Equus enim magis valet in campis, quã in locis impeditioribus.

2 μονομαχία ſingulare certamen, & μονομαχεῖν, Singulari certamine congredi.

3 i. e. Tota, integra, cui nihil detrahi poteſt. Sic dicimus gaudium & beneficium ſolidum. Et *in ſolidum debere* juriſperitorum ſermo eſt.

4 Judices non lege, ſed à litigantibus electi, qui de re arbitrentur, & pro arbitrio judicent.

5 Sive mavis *brabium*, à Græco βραβεῖον, id eſt præmium certaminis.

6 Teſticulorum, qui & teſtes dicuntur.

ta, & hæc linea. BE. Eſto: ſed ſint, inquam, pares globi. AD. [7] Minus diſcernas ovum ab ovo, aut ficum à ficu. Sed mea non refert, utrum malis; elige. BE. Mitte. AD. Heus, tu mihi non brachium, ſed [2] baliſtam habere videris, ita torques globum. BE. Satis momordiſti labrum, ſatis rotaſti brachium; tandem mitte. O vires [3] Herculeas! ſed tamen vinco. AD. Niſi ſceleratus ille laterculus obſtitiſſet, præverteram te. BE. Conſiſte in ſphæræ tuæ veſtigio. AD. Non utar dolo malo. Cupio virtute, non fraude vincere: quandoquidem de gloria certamen eſt. Bene [4] vertat. BE. Ingens profecto jactus. AD. Ne ride prius quam viceris. Adhuc pene ſumus pares. BE. Nunc res agitur. Uter prior metam contigerit is vicerit. Vici, canta. AD. Sed definiendum erat, quoto ludo conſtaret victoria. Nam primo nondum incaluerunt vires. BE. Quid ais? Agnoſcis ne victorem? AD. Tibi fortuna magis [5] aſpiravit: viribus & arte non tibi ceſſero. Sed quod arbitri pronunciaverint, id ſequar. AR. Germanus vicit; & hoc glorioſior eſt victoria, quod talem artificem vicerit. BE. Nunc canta, Galle. [6] AD. Sum raucus. BE. Hoc Gallis novum non eſt: ſed tamen coccyſſa. AD. Floreat Germania ter. BE. Imo ter hoc erat canendum. Contraximus ſiticulam; eamus ad compotatiunculam; ibi perficietur cantio. AD. Non recuſo, ſi ita videtur arbitris. BE. Ita commodius eſt. Melius canet Gallus [7] colluto gutture.

Ludus

1 Proverbia ſimilitudinis.

2 Baliſta, vel ſi mavis, balliſta (à βάλλω *jaculor*) machina bellica eſt, qua lapides vel tela torquentur.

3 i. e. Validas. Cui enim non nota Herculis celebrata fortitudo?

4 Scil. Deus aliquis. Hoc eſt, precor ut res proſpere ſuccedat.

5 Favit.

6 Alluſit ad gallos gallinaceos, quibus natura adeſt vox rauca. Hi proprie dicuntur *coccyſſare*. Forte Galli vulgo hinc gallum vocant *un cocq*.

7 Perſius inquit, *guttur mobile colluere*. Medicamentis vox ſolet fieri clarior & guttur mollius, quod hic fit vino.

1 Incipi-

Ludus Sphæræ per Annulum ferreum.

GASPAR, ERASMUS.

GA. Age, nos [1] auſpicabimur. Victo ſuccedet Marcolphus. ER. Sed quod erit victori præmium? GA. Victus ex tempore faciet & recitabit [2] diſtichon in laudem victoris. ER. Accipio legem. GA. Vis ne ſortiamur, uter prior incipiat? ER. Eſto tu [3] Prior ſi libet; ego malim eſſe Abbas. GA. Hoc tua conditio potior eſt, quod tibi nota eſt area. ER. Verſaris in tua [4] harena. GA. In hac exercitatior ſum, quam in libris. Tamen iſtud perquam exigui momenti eſt. Æquum eſt, ut tantus artifex, in hoc certamine mihi largiare nonnihil. GA. Imo iſthuc abs te peterem juſtius: ſed parum eſt honeſta [5] precaria victoria. Is demum vincit, qui [6] ſuo Marte vincit. Ita ſumus pares, ut non melius commiſſus fuerit olim [7] cum Bitho Bacchius. ER. Tua ſphæra commodior eſt mea. GA. Et tua vola vincit meam. ER. Ludito legitime, abſque technis, ac dolo malo. GA. Dices tibi rem eſſe cum homine probo. ER. Sed prius audire cupio hujus [8] ſphæriſterii [9] plebiſcita. GA. [10] Quaternio ludum abſolvit. Qui hanc lineam præterierit, in damno eſt, reliquos limites ſi tranſilias,

1 Incipiemus, Reſpice pag. 5.

2 Carmen duorum verſuum.

3 Ludit in ambiguitate vocis. *Prior*, vel *Superior*. *Abbas* vero monaſterii vel collegii moderator. Vide infra. *Peregrin. Relig. ergo.*

4 Vel arena. i. e. in tua ipſius arte. Alludit ad gladiatores, qui in arena digladiari ſolebant.

5 Quæ precibus petenti conceditur.

6 Translatum à belli ducibus, ſuis copiis pugnantibus, in eos qui ſuo ingenio, & propriis viribus, absque aliorum auxilio, rem peragunt.

7 *Cum Bitho Bachius pugnat.* Adagium eſt, quoties duo æquales inter ſe contendunt, ita ut alter alteri haud concedat. Nam Bithus & Bacchius nobile par gladiatorum fuit, arte & audacia pares, Horat. Satyr. VII. lib. 2. --- *uti non erunt compoſitus melius cum Bitho Bachius*, &c.

8 Sphæriſterium locus eſt, in quo ſphæris luditur.

9 Leges. Habent enim ſphæriſteria quoque leges ſuas.

10 Sphærarum jactus quater repetitus.

lias, ſine fraude fiet. Qui globum ſuo loco moverit, perdit jus feriendi. ER. Intelligo. GA. En occluſi tibi portam. ER. Sed iſthinc te excutiam. GA. Id ſi feceris, cedam tibi hujus certaminis [1] palmam. ER. Bona fide? GA. Optima. Non enim potes alia via, niſi ſic mittas ſphæram tuam in parietem, ut reſiliat in meam. ER. Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulſus es? GA. Fateor: utinam tam ſapiens eſſes, quam es felix. Sed iſthuc centies tentanti, vix ſemel ſucceſſerit. ER. Imo ſi quid audes deponere pignoris, niſi tertio quoque experimento ſucceſſerit, vinces. Sed interim redde pactum præmium. GA. Quodnam? ER. Diſtichon. GA. Reddam. ER. Et quidem ex tempore. Quid [2] arrodis unguem? GA. Habeo. ER. Recita clare. GA. Clariſſime.

Plaudite victori juvenes hic quotquot adeſtis:
Nam me qui vicit, [3] doctior eſt nebulo.

Non ne diſtichon habes? ER. Habeo: ſed quale abs te allatum eſt, tale tibi referetur.

1 Victoriam. Signum pro re ſignata.
2 Caput ſcabere, aut ungues rodere meditabundi hominis eſt.
3 Alludit ad Philoſophum quendam, qui (narrante Laertio) videns aliquem laſciva ſaltatione geſtientem: quo melius, inquit, feceris, hoc deterius facis. In re mala quo melior es artifex, hoc vir es pejor.

Saltus.

VINCENTIUS, LAURENTIUS.

VI. LIbetne decertare ſaltu? LA. Ludus iſte non convenit pranſis. VI. Quam ob rem? LA. Quia ventris [1] ſaburra gravat corpus. VI. Non admodum ſane, qui pranſi ſint in [2] pædagogio. Nam ibi plerumque [3] cœnaturiunt prius quam abſolverint prandium. LA. Quod igitur

1 Prop. onus navis.
2 Locus in quo pueri, & ſervi commorantur.
3 Cœnam appetunt.

1 In-

igitur ſaliendi genus placet? VI. Auſpicemur ab eo quod eſt ſimpliciſſimum, à ſaltu locuſtarum, ſive magis ranarum, [2] utraque tibia, ſed junctis pedibus. Qui longiſſime promoverit cingulum, [3] coronam feret. Hujus ubi erit ſatietas, aliud atque aliud genus experiemur. LA. Equidem nullum recuſabo genus, niſi quod geritur cum periculo tibiarum: nolim mihi rem eſſe cum chirurgis. VI. Quid ſi certemus unica tibia? LA. Iſte ludus eſt [4] Empuſæ, valeat. VI. Haſtæ innixium ſalire, [5] cum primis eſt elegans. LA. Liberalius eſt certare curſu. Siquidem hoc certaminis genus apud [6] Virgilium propoſuit & Æneas. VI. Verum; ſed idem propoſuit & [7] cæſtuum certamen; [8] quo non delector. LA. Deſigna [9] ſtadium. Hoc loco ſit [10] carcer, quercus iſta ſit [11] meta. VI. Sed utinam adeſſet Æneas, qui proponat & præmia victori. LA. Victori abunde magnum præmium eſt gloria. VI. Victo potius dandum erat præmium, ſolatii gratia. LA. Sit igitur victo præmium, ut [12] lappa coronatus redeat in urbem. VI. Equidem non recuſarim, ſi tu præcedas tibia canens. LA. Eſt ingens æſtus.

VI.

1 Incipiamus.

2 Illud ſaliendi genus nos Belgæ vocamus *dribbelen*.

3 Apud veteres victoribus in prælio vel ſtadio coronæ diſtribui ſolebant.

4 Luſus Empuſæ eſt quem nos vocamus *hinken*. Eſt enim Empuſa apud Ariſtophanem ſpectrum, quod unica tibia apparet.

5 In primis, præcipue.

6 Lib. 5. Æneid.

7 *Caſtus, ûs*, 4. declin. quibus antiqui certabant, erant chirothecæ è corio bubulo, eæque ferro & plumbo adfixo & inſuto graves, quæ foris alligabantur brachiis, & cubitis, ne exciderent. Hiſce armati pugiles (pugnis enim res agebatur) inter ſe decertabant. Virgil. lib. 5. Æneid.

8 Non mirum equidem. Nam Virgilius exhibet nobis Daren, ab Entello cæſtuum certamine victum, *genua ægra trahentem, Jactantemque utroque caput, craſſumque cruorem Ore ejectantem, mistosque in ſanguine dentes*. Adeo vapulaverat.

9 *Stadium* hic ſignificat locum, in quo curritur. Alias eſt certa loci diſtantia. Fuſius annotata vide infra in Coll. *Problema*.

10 Locus, unde ſigno dato equi in Circo emittebantur.

11 Finis ſtadii.

12 Herba acuta & ſpinoſa.

VI. Nec mirum, cum ſit [1] ſolſtitium æſtivum. LA. Præſtiterat natare. VI. Mihi non placet ranarum vita. Animal ſum terreſtre, non [2] amphibion. LA. Sed tamen hoc exercitamenti genus olim cumprimis habebatur [3] liberale. VI. Imo etiam utile, LA. Ad quid? VI. Si fugiendum ſit in bello, ibi potiſſimum valent, qui ſeſe curſu pedum & natatu exercuerunt. LA. Artem narras haudquaquam aſpernandam. Neque enim minus laudis eſt aliquando bene fugere, quam fortiter pugnare. VI. Sum plane rudis & imperitus natandi, nec ſine periculo verſamur in alieno elemento. LA. Sed aſſueſcere oportet: nemo naſcitur artifex. VI. At ego iſtius generis artifices permultos audio nataſſe, ſed non enataſſe. LA. Experieris primum innixus ſuberi. VI. Nec [4] ſuberi fido magis quam pedibus: ſi vobis cordi eſt natatio, ſpectator eſſe malo, quam certator.

1 *Solſtitium aſtivum* dicitur, cum longiſſimus eſt dies, qui incidit 1x. Kal. Julii quia tum Sol quaſi ſiſtitur ad Tropicum Cancri. Vide infra notas in *Diverſor*.

2 Animalia amphibia dicuntur, quæ ſimul & in aqua vivunt, & in terra, ut Crocodilus, Anates, & ſimilia.

3 Verum eſt. Ita ut Græcis & præcipue Latinis natatio inter rudimenta juventutis habita fuerit, immo & in proverbium abierit de iis, qui nihil didiciſſent; *neque natare, neque literas norunt*.

4 *Suber*, Gr. φελλὸς, corticis genus, ſemper fluitans, quod qui olim natare diſcebant, pectori ſubjiciebant. Horatius *Nabis ſine cortice*.

Confabulatio Pia.

ERASMUS, GASPAR.

ER. UNde nobis prodis? E [1] popina quapiam? GA. Bona verba. ER. E [2] ſphæriſterio? GA. Ne hoc quidem. ER. Ex [3] œnopolio? GA. Nequaquam. ER. Quando non aſſequor divinando dic ipſe. GA. Ex æde Virgini

1 Locus eſt, ubi caro cocta, vel aſſa, & delicata opſonia venduntur, & comeduntur, ita dictus à *popa*. i. e. qui victimas mactat, & eas venales habet.

2 Vide ſupra pag. 55.

3 Taberna vinaria, ab οἶνος, *Vinum*, & πωλέω *vendo*.

1 Reſpice

Virgini matri ſacra. ER. Quid illic tibi negocii eſt? GA. Salutē dixi nonnullis. ER. Quibus? GA. Chriſto, ac divis aliquot. ER. Religioſior tu quidem es, quā pro ætate. GA. Imo nullam ætatem non decet religio. ER. Si cupiam eſſe religioſus, patiar mihi injici [1] cucullam. GA. Atque ego idem facerem, ſi, quantum caloris adſert, tantundem pietatis adferret cuculla. ER. Ajunt vulgo, pueros angelicos in [2] Satanam verti, ubi conſenuerint. GA. Sed ego proverbium iſtuc ab autore Satana natum arbitror. Imo vix exiſtimo, ſenem eſſe vere pium, niſi qui à teneris annis aſſueverit. Nihil felicius diſcitur, quam quod ab ipſa ſtatim pueritia diſcitur. ER. Quid igitur eſt religio? GA. Eſt purus cultus [3] numinis, & obſervatio præceptorum illius. ER. Quæ ſunt illa? GA. Longum eſt; ſed ut [4] in ſumma dicam, in rebus quatuor eſt ſita. ER. In quibus? GA. Primum, ut recte pieque ſentiamus de Deo, de ſcripturis divinis: atque ut illum non vereamur modo, tanquam dominum, verum etiam amemus ex intimis affectibus, ut patrem beneficentiſſimum. Secundum, ut ſumma cura tueamur innocentiam: ea eſt, ne quem lædamus. Tertium, ut teneamus charitatem, hoc eſt, ut de omnibus, quantum datur, bene mereamur. Quartum, ut ſervemus patientiam. Ea [5] præſtat, ut mala nobis illata, ſi mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciſcentes, nec malum malo referentes. ER. Næ tu probus es concionator. Sed præſtas iſta, quæ doces? GA. Equidem adnitor pro mea [6] virili. ER. Qui potes pro virili, cum ſis puer? GA. Meditor pro viribus, & quotidie mecum ineo rationem: ſi quid ceſſatum fuerit, corrigo: illud præter decorum, hoc dictum petulan-

1 Reſpice quæ diximus ad pag. 41.

2 *Satan* Hebr. *adverſarius*. Nunc vulgo hoc nomine malorum angelorum princeps appellatur.

3 Dei.

4 Breviter.

5 Efficit.

6 Scil. parte. i. e. pro viribus.

1 Non

tulantius, hoc factum [1] incircumſpectius, hoc taceri præſtiterat, illud omiſſum. ER. Quando [2] ſubducitur iſta ratio? GA. Ferme ſub noctem, aut ſi quando magis vacat. ER. Sed age, dic mihi, quibus ſtudiis totum tranſigis diem? GA. Nihil celabo tam fidum ſodalem. Mane, ſimul atque ſum expergefactus, (id fere fit ad ſextam, aut quintam) pollice ſignum crucis pingo in fronte & in pectore. ER. Quid deinde? GA. [3] Auſpicor initium diei, in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. ER. Pie ſane. GA. Mox paucis ſaluto Chriſtum. ER. Quid illi narras? GA. Ago gratias, quod eam noctem mihi voluerit eſſe proſperam, precorque ut diem itidem illum totum mihi bene fortunet, ad ipſius gloriam, & animæ meæ ſalutem: utque is, qui eſt vera lux occaſum neſciens, ſol æternus, omnia vivificans, alens, exhilarans, dignetur illuceſcere menti meæ, ne usquã [4] impingam in ullum peccatum, ſed ipſius ductu perveniam ad vitam æternam. ER. Haud [5] inauſpicatum diei exordium. GA. Deinde ſalutatis parentibus, quibus ſecundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus eſt, confero me ad [6] ludum literarium, ſed ut per templum, ſi commodum eſt, ſit mihi tranſitus. ER. Quid illic? GA. Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac [7] divos divasque omnes, ſed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi [8] peculiares. ER. Næ tu mihi probe legiſſe videris illud

1 Non ſatis caute.

2 Dixerat alter *ineo mecum rationem*; hic ergo rogat *quando ſubducitur iſta ratio*, manens in eadem metaphora ducta ab Arithmeticis.

3 De hoc verbo vide quæ diximus pag. 6.

4 Metaphora ab offendentibus ad lapidem, aut aliud quippiam.

5 Infelix,

6 *Ludus* ſæpe ſignificat locum, in quo fit aliquid exercitii, ut *ludus gladiatorius*, in quo gladiatores decertabant. Ita *ludus litterarius* ſchola eſt, in qua pueri literis imbuuntur. Et *Ludimagiſter*, qui ſcholæ præeſt.

7 Quorum imaginibus templa Pontificiorum ſcatent.

8 Habent enim Papicolæ peculiares ſuos ſanctos, ſingulis perſonis, rebus, vel collegiis aſſignatos, more Ethnicorum, quibus Divorum, Deorumque ingens olim fuit turba.

1 In

lud [1] Catonis, Saluta libenter. Non ſat erat mane ſalutaſſe, niſi mox denuo ſalutares? An non vereris ne moleſtus ſis immodico officio? GA. Amat Chriſtus ſubinde appellari. ER. Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. GA. Nec eam mei partem video, qua illi loquor. ER. Qua? GA. Animo. ER. Sed ocioſum eſt ſalutare non reſalutantem. GA. Reſalutat frequenter arcano afflatu. Denique abunde reſalutat, qui dat quod petitur. ER. Quid hic ab illo flagitas? Nam video tuas ſalutationes eſſe petaces, cujusmodi fere ſunt mendicorum. GA. Sane non procul [2] aberras à ſcopo. Precor enim, ut qui puer duodecim annos natus, ſedens in templo docuit ipſos doctores, cuique Pater [3] cœlitus emiſſa voce dedit autoritatem docendi mortalium genus, quum diceret: ***Hic eſt filius meus, dilectus, in quo mihi complacitum eſt; ipſum audite:*** quique eſt æterna ſapientia ſummi Patris, illuſtrare dignetur ingenium meum ad perdiſcendas honeſtas literas, quibus utar ad ipſius gloriam. ER. Quos autem habes divos tibi peculiares? GA. Ex Apoſtolis Paulum, ex martyribus [4] Cyprianum, ex doctoribus [5] Hieronymum, è virginibus [6] Agnetem. ER. Quæ res iſtos tibi conciliavit? electio, an caſus? GA. Sortito obvenerunt. ER. Atque iſtos nihil aliud quam ſalutas? An ab his quoque mendicas aliquid? GA. Precor ut me ſuis [7] ſuffragiis Chriſto commendent, efficiantque ut illius munere aliquando contingat in ipſorum venire [8] contubernium.

1 In præceptis præfixis libello cui tit. *Diſticha moralia.*

2 Adag. attingere ſcopum, pro voti compotem fieri, aut conjectura rem ipſam aſſequi, notatum eſt ſupra. Metaphora ſumpta à ſagittariis, qui ſagittam ad ſcopum dirigunt.

3 E cœlo.

4 Qui Carthaginenſium Epiſcopus anno 250. poſt Chriſtum natum martyrio affectus eſt.

5 Qui ſub Theodoſio anno I. C. 422, nonagenario major in Judæa obiit.

6 Virginem hanc ordini divarum adſcripſerunt Papicolæ.

7 Vide infra *Conv. Fabulos.* in principio.

8 Convictum, Sodalitatem. Proprie autem decem milites ſub uno tentorio degentes. dicebantur *contubernium*, nomen caſtrenſe.

1 Auxi-

nium. ER. Sane rem non vulgarem petis. Quid tum poſtea? GA. Ad ludum propero, & quod is locus poſtulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Chriſti [1] præſidium, quaſi citra illius opem nihil efficiat noſtrum ſtudium: ſic ſtudeo, quaſi ille nihil auxilii ſit laturus, niſi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, ne merito vapulem, ne quid dicto factove vel præceptorem offendam, vel ſodales meos. ER. Probus es, quum iſta cogitas. GA. Quum dimiſſus à ludo domum propero, rurſus, ſi licet, per ædem ſacram iter facio, rurſusque tribus verbis ſaluto Jeſum. Si quid eſt obſequii præſtandum parentibus, [2] obeo. Quod ſi quid etiam ſuper eſt temporis, mecum aut cum ſodali repeto quod prælectum eſt in ſchola. ER. Næ tu perparcus es temporis. GA. Nec mirum, ſi parcus ſum rei, ut multo precioſiſſimæ, ita irrecuperabilis. ER. At Heſiodus docet, in medio parcendum eſſe: in principio præproperam, [3] in fine ſeram eſſe parſimoniam. GA. Recte [4] Heſiodus de vino; ſed ætatis nulla eſt intempeſtiva parſimonia. Dolium ſi ſinas, non exhauritur. At ætas nunquam non defluit, ſive dormias ſive vigiles. ER. Fateor: ſed quid deinde rei geritur? GA. Adornata parentibus menſa, recito conſecrationem; deinde prandentibus miniſtro, donec jubeor & ipſe prandium ſumere. Actis gratiis ſi quid vacat, luſu quopiam honeſto laxo animum cum ſodalibus, donec hora revocat in [5] ludum à luſu. ER. Ac rurſum ſalutatur Jeſus? GA. Salutatur, ſi commodum eſt. Sin eſt cur aut [6] non vacet, aut non ſit tempeſtivum, tamen præteriens templum, cogitatiuncula ſaluto. Rurſus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus poſtulat. Domum rever-

1 Auxilium.

2 Perficio, fungor.

3 Proverbium eſt: *Sera in fundo parſimonia.* Quo admonemur ut in tempore rebus neceſſariis parcamus.

4 Poeta Græcus, in Aſcra Bœotiæ vico natus, hinc vulgo dictus Aſcræus. Dictum Heſiodæum infra notatum vide in *Diluculo.*

5 Sup. litterarium. Reſpice pag. 60.

6 Non ſit mihi otium.

1 Eq

reverſus, idem ago quod ante prandium. A cœna ſuavibus fabulis memet oblecto: mox proſperam noctem precatus parentibus ac familiæ, mature [1] me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus ſtudiis is dies [2] peractus ſit. Si quid eſt gravioris admiſſi, Chriſti clementiam imploro ut ignoſcat, polliceorque meliora: ſi nihil eſt, ago gratias illius beneficentiæ, quod me ſervarit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab inſidiis [3] mali genii, & ab obſcœnis ſomniis. His factis, lectum ingreſſus, frontem ac pectus ſigno crucis imagine, ac me compono ad ſomnum. ER. Quo pacto te componis? GA. Nec pronus cubo, nec ſupinus, ſed primum lateri dextro innitens, brachiis ita transverſim ſeu [4] decuſſatim complicatis, ut pectus muniam figura crucis, dextra manu ſiniſtro admota humero, leva dextro. Ita dormio ſuaviter, donec aut expergiſcar ipſe, aut exciter. ER. [5] Sanctulus es, qui iſta poſſis. GA. Imo ſtultulus es, qui iſta dicas. ER. Laudo inſtitutum, ſi queam aſſequi. GA. Velis tantummodo. Nam ubi aſſueveris pauculos menſes, erunt hæc etiam ſuavia; adeo vertentur in naturam. ER. Sed nihil audio de ſacris. GA. Nec hac parte mihi deſum, diebus præcipue feſtis. ER. In his quomodo te geris? GA. Primum omnium [6] excutio me ipſum, num qua labe peccati ſit animus contaminatus. ER. Id ſi comperias, quid tum? ſubducis te ab altari? GA. Nequaquam corpore, ſed animo me ſubmoveo, ac veluti procul ſtans, nec audens attollere oculos ad patrem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens illud ex [7] Evangelio cum [8] publicano: Domine, pro-

1 Eo cubitum.
2 Transactus.
3 Satanæ, Diaboli.
4 Ad figuram decuſſis, inſtar literæ X.

5 Μείωσις cum ironia.
6 Inquiro.
7 Vide hujus vocis ſignificationem pag. 15.
8 Euang. Lucæ, cap. 18.

1 Statim,

propitius eſto mihi peccatori. Deinde, ſi ſenſero quempiam offenſum à me, eum curo placandum [1] è veſtigio, ſi licet: ſin minus, ſtatuo in animo, mihi cum primum licebit, reconciliare proximum. Si quis [2] offendit me, remitto vindictam, doque operam, ut qui læſit, agnoſcat errorem ſuum, & reſipiſcat. Sin ejus rei nulla ſpes eſt, vindictam omnem Deo relinquo. ER. Iſthuc durum eſt. GA. An hoc durum, condonare levem [3] noxiam fratri tuo, cujus ignoſcentia tibi mutua ſit frequenter opus, cum Chriſtus omnia commiſſa noſtra nobis ſemel condonarit, & quotidie condonet? Imo mihi videtur hæc non eſſe liberalitas in proximum, ſed fœneratio apud Deum: perinde quaſi conſervus ex pacto remittat conſervo tres [4] drachmas, ut ipſi dominus condonet [5] talenta decem. ER. Perpulchre tu quidem philoſopharis, ſi modo certum ſit quod ais. GA. An poſtulas aliquid certius Evangelica cautione? ER. Non eſt æquum. Sed ſunt qui ſe non credant eſſe Chriſtianos, niſi quotidie [6] Miſſam, ut appellant, audierint. GA. Horum inſtitutum equidem non damno: præſertim in his qui abundant ocio, quive totos dies occupantur profanis negociis. Tantum illos non approbo, qui ſuperſtitioſe ſibi perſuaſerunt, diem fore parum fauſtum, niſi fuerint eum auſpicati à Miſſa: & ſtatim à ſacro ſe conferunt vel ad negociationem, vel ad prædam, vel ad aulam: ubi ſi, quod per fas nefasque gerunt, ſucceſſerit, Miſſæ imputant. ER.

Sunt-

2 Statim, ſine mora.

1 Lædit.

3 Culpam.

4 Reſpice pag. 51.

5 Continet Talentum 60. libras, libra autem valebat decem coronatos, ergo Talentum ſexcenti coronati. Talentum, quod magnum vocabant, erat 80. librarum.

6 Recte ait, ut appellant; ea enim vox nihil aliud voluit ſignificare, quam dimiſſionem, eratque duplex, Catechumenorum ante actionem ſacramentorum, & fidelium poſt confectionem, & participationem eorum ſacramentorum. Clamabat itaque Diaconus *ite, miſſa eſt*. Morem hunc mutuati ſunt Latini Chriſtiani ab Ethnicis: olim enim poſt celebrata Iſidis myſteria dicebat Scriba λαοῖς ἄφεσις, hoc eſt, *populu miſſio*.

1 Mecum

Suntne qui ſic deſipiant. GA. Magna pars hominum. ER. Sed redi ad ſacrum. GA. Si licet, adſto vicinus altari ſacro, quo percipere queam ea quæ ſacrificus recitat, præſertim Epiſtolam & Evangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquandiu [1] rumino. ER. Nihil interim oras? GA. Oro, ſed cogitatione magis quam ſtrepitu labiorum. Ex his, quæ recitat ſacerdos, arripio precandi occaſionem. ER. Dic iſtud explanatius: nam non ſatis [2] aſſequor quid velis. GA. Dicam. Finge recitari Epiſtolam, [3] *Expurgate vetus* [4] *fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis* [5] *azymi.* Ad hæc verba ſic mecum loquor Chriſto: Utinam vere ſim azymus, purus ab omni fermento malitiæ. Sed tu, Domine Jeſu, qui ſolus es ab omni malitia purus ac ſincerus, largire ut indies & ipſe magis ac magis expurgē vetus fermentum. Rurſum, ſi forte legatur Evangelium [6] de ſeminante ſemen ſuum, ſic oro mecum: Felix ille, qui meretur eſſe terra bona: precorque, ut me ex terra parum frugifera, ſua benignitate faciat terram bonam, ſine cujus benificio nihil omnino bonum eſt. Sint hæc exempli cauſa dicta: nam ſingula perſequi prolixum ſit. Sed, ſi contingat ſacrificus mutus, [7] quales multos habet Germania, aut non detur adeſſe propius altari, fere libellum paro, in quo deſcriptum ſit [8] ejus diei Evangelium & Epiſtola; inde ipſe aut pronuncio aut oculis lego. ER. Intelligo: ſed quibus cogitationibus

1 Mecum revolvo; tacitus repeto. Eſt vero apta translatio à pecoribus ruminantibus.

2 Sc. mente, i. e. intelligo.

3 Locus eſt in prima epiſtola Pauli ad Corinth. Cap. 5. v. 7.

4 Græce ζύμη. Quia olim impurus habebatur apud Judæos, qui Paſcha celebraturus fermentum deguſtaverat, hinc in novo Teſtamento fermentum ſæpius metaphorice ſumitur pro falſa doctrina, vel vitioſis affectibus.

5 Azymus, i. e. *fermenti expers*, ex ἀ priv. & ζύμη. Metaphorice pro puro, & ſincero.

6 Luc. 8. 5.

7 Notat ſtupidos ævi ſui eccleſiaſticos, ut vocant.

8 Id eſt, quod eo die prælegi ſolet.

nibus potiſſimum transmittis hoc tempus? GA. Ago gratias Jeſu Chriſto pro ineffabili charitate, quod genus humanum ſua morte redimere dignatus eſt; & oro, ne patiatur ſuum ſacroſanctum ſanguinem pro me fruſtra ſuſum eſſe, ſed ſuo corpore ſemper paſcat animum meum, ſuo ſanguine vivificet ſpiritum meum, ut paulatim adoleſcens virtutum ductibus, efficiar idoneum membrum corporis illius [1] myſtici, quod eſt Eccleſia, nec unquam deficiam ab illo ſanctiſſimo fœdere, quod in extrema cœna diſtributo pane, & porrecto poculo pepigit cum diſcipulis ſuis electis, & per hos cum omnibus, qui per [2] baptiſmū in ſocietatem illius inſiti ſunt. Quod ſi ſenſero vagari cogitationem, lego [3] pſalmos aliquot, aut aliud quippiam pium quod animum ab evagando cohibeat. ER. Habes in hoc pſalmos certos? GA. Habeo; ſed quos non ita mihi ipſi indixi, quin omittam, ſi cogitatio quæpiam incidat, quæ magis reficiat animum meum, quam illa pſalmorum recitatio. ER. Quid de [4] jejunando? GA. Cum jejunio mihi nihil eſt negocii. Sic enim me docuit Hieronymus, non eſſe valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus ætate robur juſtum collegerit. Nondum autem egreſſus ſum annum decimum ſeptimum. Sed tamen ſi ſenſero opus, prandeo, cœnoque parcius, quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis per diem feſtum. ER. Poſteaquam cœpi ſemel, [5] expiſcabor omnia. Quomodo affectus es erga conciones? GA.

1 Cui myſterium ſubeſt, hoc eſt, arcanum quid.

2 Merſionem, lotionem, à Græco verbo βαπτίζω, mergo. Apud Chriſtianos βαπτίζειν dicitur de ſolemni illo Sacramento initiationis, qua Chriſto initiamur.

3 Ita Regis Davidis aliorumque Hymni vocantur à ψάλλω, fidibus cano.

4 Jejuniorum genera ſunt varia: aliud enim eſt naturale ad tuendam valetudinem: aliud civile, ad obeunda promtius negotia: aliud religioſum, quod fit abſtinendo non tantum a cibo, ſed omnibus quæ corpus oblectant, quo melius vacent precibus, quibus Dei clementiam propter inſtantes aut prementes calamitates exorent. *Jejunare* vox eccleſiaſtica.

5 Diligenter inquiram.

GA. Optime. Ad has non minus religioſe accedo, quam ad ſacram [1] ſynaxim. Et tamen deligo, quos audiam. Sunt enim quos præſtat non audiſſe. Quod ſi talis contingit, aut ſi nemo contingit, tempus hoc tranſigo ſacra lectione: lego Evangeliū & [2] Epiſtolam cum interpretatione Chryſoſtomi aut Hieronymi, aut ſi quis alius occurrit pius ac doctus interpres. ER. Sed magis afficit viva vox. GA. Fateor; & audire malo, ſi detur concionator tolerabilis: ſed non videor omnino caruiſſe concione, ſi [3] Chryſoſtomum aut Hieronymum ſcripto loquentem audiero. ER. Non opinor. Sed quid te delectat [4] confeſſio? GA. Magnopere: nam confiteor quotidie. ER. Quotidie? GA. Sic eſt. ER. Alendus eſt igitur tibi [5] proprie ſacerdos. GA. Sed illi confiteor, qui vere ſolus remittit peccata, cui eſt poteſtas univerſa. ER. Cuinam? GA. Chriſto. ER. An iſtud ſat eſſe putas? GA. Mihi quidem ſat eſſet, ſi ſat eſſet proceribus eccleſiæ & conſuetudini receptæ. ER. Sed quos tandem appellas eccleſiæ proceres? GA. Pontifices, Epiſcopos, Apoſtolos. ER. Et inter hos annumeras Chriſtum? GA. Is eſt omnium ſine controverſia [6] colophon. ER. Et hujus receptæ confeſſionis autor? GA. Is quidem autor eſt omnis boni: ſed an ipſe inſtituerit hanc [7] confeſſionem, qualis nunc

1 Συνάξις *Collectio*, à verb. συνάγω congrego. Intellige congregationem ſolemnem apud Chriſtianos inſtitutam ad celebrandam cœnam Dominicam, uti vocant.

2 Apoſtolicam.

3 Ita dictus quaſi χρυσοῦ στόμα, i. e. *os aureum* ob inſignem eloquentiam. Nomen illi Joannes Antiochenus, fuit epiſcopus Conſtantinopolitanus. Vixit tempore Honorii & Arcadii Imp. obiit in Armenia exul anno poſt Chriſtum natum 411.

4 In papatu confeſſionem vulgi audiunt ſacerdotes.

5 Peculiares & proprios ſuos ſacerdotes habent Reges & magnates, quibus peccata ſua confitentur in aurem.

6 Princeps & caput. Proprie faſtigium, apex: ſeu ſumma manus, finis. Colophon (Gr. Κολοφών) celeberrima Joniæ urbs eſt, cujus incolæ in equeſtri certamine tantum excelluere, ut in quovis bello ancipiti, certam ſibi victoriam pollicerentur, quibus Colophonius equitatus eſſet auxilio. Hinc *colophonem* (id eſt *ſummam manum*) *imponere*, proverbium eſt.

7 Auricularem nempe.

nunc eſt in uſu eccleſiæ, Theologis excutiendum relinquo: mihi puero & [1] idiotæ ſufficit majorum autoritas. Hæc eſt certe præcipua confeſſio: nec eſt facile confiteri Chriſto. Non confitetur illi, niſi qui ex animo iraſcitur ſuo peccato. Apud illum expono, deploroque, ſi quid admiſi gravius; clamo, lachrymor, ploro, me ipſum execror, illius imploro miſericordiam: nec finem facio, donec ſenſero peccandi affectum penitus expurgatum è medullis animi, & ſuccedere tranquillitatem aliquam & alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut adeam ſacroſanctam menſam corporis & ſanguinis dominici, confiteor & ſacerdoti, ſed paucis, & non niſi ea quæ certo videntur crimina: aut ejusmodi, ut vehemens ſuſpicio ſit crimen eſſe. Neque vero protinus arbitror eſſe piaculum, hoc eſt, enorme crimen, quod admittitur adverſus quaslibet conſtitutiones humanas, niſi contemptus acceſſerit malitioſus. Imo vix arbitror crimen capitale, cui non ſit adjuncta malitia, hoc eſt, perverſa voluntas. ER. Laudo, quod ſic es religioſus, ut tamen ſuperſtitioſus non ſis. Hic quoque puto locum eſſe proverbio, [2] *Nec omnia, nec paſſim, nec quibusſlibet.* GA. Deligo mihi ſacerdotem, cui credam arcana pectoris. ER. [3] Iſthuc eſt ſapere. Sunt enim permulti, quod compertum eſt, qui, quod accipiunt in confeſſionibus, [4] effutiunt. Sunt improbi quidam & impudentes, qui percontantur à confitente, quæ [5] præſtiterat

1 Indocto. Fuſius notata vide infra in *Conv. Relig.*

2 Proverbium Græcorum eſt Οὔτε πάντα, οὔτε πάντῃ, οὔτε παρὰ πάντων, quo monemur, ut in accipiendis muneribus non ſolum verecundiam adhibeamus, verum etiam delectum: ſunt enim quædam quæ neutiquam decorum ſit accipere. Eſt item locus, eſt tempus, quo pulchrum ſit oblatum munus recuſare.

3 Terent. Evn. Act. 4. Sc. 7. Sed ſi eodem animo hæc dicat Eraſmus, quo paraſitus iſte Gnatho apud Comicum, egregia, mehercules, ironia eſt.

4 Hujusmodi ſacerdotum impudentiam refert Eraſmus in jucundiſſimo ſuo libello De lingua. Quid ſit effutio diſce infrà ſub finem Coll. *Adoleſc. & Scorti.*

5 Satius fuerat.

rat tacuiſſe. Sunt indocti & ſtolidi, qui ob ſordidum quæſtum præbent aurem verius quam animum, cum nec dijudicent inter noxiam & recte factum, nec docere poſſint, nec conſolari, nec conſulere. Hæc ſic habere, frequenter audivi ex multis, & ipſe partim expertus ſum. GA. Et ego nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, [1] gravem, ſpectatæ integritatis, linguæ continentis. ER. Profecto felix es, qui iſta mature ſapere cœperis. GA. Denique illa prima mihi curarum eſt, ne quid committam, quod cum periculo credam ſacerdoti. ER. Nihil melius, ſiquidem poſſis cavere. GA. Nobis quidem difficillimum eſt; ſed, auxiliante Chriſto, facile eſt. Primum eſt, ut adſit bona voluntas. Eam mihi ſubinde renovo, præſertim diebus dominicis. Deinde [2] ſubduco meipſum pro viribus ab improborum conſortio; & ſodalibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam melior. ER. Recte tibi conſulis. [3] Corrumpunt enim mores bonos colloquia prava. GA. Ocium ceu peſtem quandam fugio. ER. Nec mirum: nam nihil malorum non docet ocium. Sed ut nunc ſunt hominum mores, ſolus vivat oportet, qui velit abeſſe à malorum conſortio. GA. Non omnino vanum eſt quod dicis. Plures enim mali, ut [4] Græcus ille ſapiens dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus ſodalis nonnunquam ſodalem reddit meliorem. Vito luſus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiis. Comem me præbeo omnibus: ſed familiarem non niſi bonis. Quod ſi quando incidero in malos, aut corrigo blande monendo, aut diſſimulo, toleroque: ſi videor non profecturus, certe cum primum

1 Venerandum.

2 Vide infra *ſuſſuror me ab illis*.

3 Eodem pertinet Menandri ſenarius, quem D. Paulus non gravatus eſt in prima ad Corinth. Epiſtola citare. Et certe ſumuntur à converſantibus mores.

4 Bias, unus (ut volunt) è ſeptem Græciæ ſapientibus dixit οἱ πλέονες κακοί.

 1 Su-

primum licet, memet ab illis [1] ſuffuror. ER. Nunquam ne titillavit animum tuum libido [2] capiundæ cucullæ? GA. Nunquam; ſed crebro ſollicitatus ſum à quibusdam, ab hoc ſeculo, velut à naufragio, ad portum monaſteriorum vocantibus. ER. Quid ego audio? Captabant prædam? GA. Miris [3] technis adorti ſunt & me, & parentes. Sed mihi [4] ſtat ſententia, non addicere me vel matrimonio, vel ſacerdotio, vel inſtituto monachorum, aut ulli vitæ generi, unde poſt me non queam [5] extricare, [6] priusquam mihi fuero pulchre notus. ER. Quando iſthuc erit? GA. Fortaſſe nunquam. Sed ante annum vigeſimum octavum nihil ſtatuetur. ER. Cur ita? GA. Quia audio paſſim tam multos ſacerdotes, monachos, & maritos deplorantes, quod ſeſe temere [7] præcipitarint in ſervitutem. ER. Cautus es, qui capi nolis. GA. Interim tria mihi curæ ſunt. ER. Quænam iſta? GA. Ut proficiam in probitate morum. Dein, ſi id nequeam, certe tuear [8] illibatam innocentiam ac famam. Poſtremo, paro mihi bonas literas ac diſciplinas, in quovis vitæ genere futuras uſui. ER. Sed interim à poëtis abſtines? GA. Non in totum, ſed caſtiſſimos quosque potiſſimum lego. Quod ſi quid inciderit parum verecundum prætercurro, quemadmodum Ulyſſes obturatis

auribus

1 Subduco me ab illis, & clam me ſurripio ab illorum conſortio.

2 Scil. ad profeſſionem vitæ monaſticæ. Hoc enim capitis tegumento monachi ab aliis diſtinguuntur. *Cucullus* non *cuculla* dicitur.

3 Artificiis.

4 Firmum eſt mihi propoſitum. Certum eſt.

5 Expedire, liberare.

6 Ipſe Eraſmus, admodum adoleſcens, cum à tutoribus ſuis vehementer urgeretur ut monaſterio Sioni extra urbem Delphos, deinde monaſterio Stein non procul à Gonda, ſe mancipatet, in eandem ſententiam tutoribus ſuis nimium urgentibus reſpondit; ſe nondum ſcire neque quid eſſet monaſterium, aut mundus, aut ipſe: proinde conſultius, ut adhuc annos aliquot in ſcholis ageret, donec ſibi notior eſſet. Vide vitam ejus, hiſce Colloquiis præfixam.

7 Conjecerint.

8 Integram, puram.

1 Acc.

auribus [1] Sirenas prætemavigavit. ER. Sed cui interim ſtudiorum generi te potiſſimum addicis? Medicinæ, [2] Juri Cæſareo aut Pontificio, an Theologiæ? Nam linguæ, bonæ literæ, philoſophia, pariter conducunt ad omnem profeſſionem. GA. Nondum ulli me plane addixi, ſed ex omnibus guſtum aliquem capio, ne cujusquam plane ſim rudis: utque deguſtatis ſingulis, certius eligam, cui ſim accommodus. Medicina ubivis terrarum certiſſimum viaticum eſt: Jurisprudentia viam aperit ad dignitates: Theologia mihi cumprimis placeret, niſi me mores quorundam, & moroſæ inter ipſos contentiones offenderent. ER. Non facile labitur, qui ſic pedetentim incedit. Complures hisce temporibus abſtinent à Theologia, quod vereantur, ne vacillent in fide [3] catholica, cùm videant nihil non vocari in [4] quæſtionem. GA. Ego quod lego in ſacris literis & in [5] ſymbolo, quod dicitur Apoſtolorum, ſumma fiducia credo, nec ultra ſcrutor. Cætera permitto Theologis diſputanda ac definienda, ſi velint. Si quid tamen receptum eſt uſu populi Chriſtiani, quod non plane pugnet cum ſacris literis, hactenus ſervo, ne cuiquam ſim offendiculo. ER. Quis [6] Thales te docuit iſtam philoſophiam? GA. Fuit mihi admodum puero conſuetudo domeſtica cum integerrimo viro [7] Joanne Coleto. Noſtin' hominem? ER. Quid ni? tanquam te. GA. Is eam ætatem hujusmodi præceptiunculis imbuit. ER. Non invidebis,

1 Acc. Gr. pro *Sirenes.* Sunt vero monſtra marina, Poëtarum fabulis celebrata: ſuperiore parte virgines, inferiore piſces referentia. Haſce in littore Siculo ſuavitate cantus præternavigantes ad naufragium pellicere veteres fabulati ſunt.

2 Hinc utrumque jus. Civile, nempe, & Canonicum.

3 Καθόλικος, i. e. univerſalis.

4 Scil. *Dubiam.*

5 De *Symbolo* notas lege infra in limine Coll. *Inquiſ. de fide.*

6 Primus hic inter ſeptem Græciæ ſapientes numeratur.

7 Cum hoc viro natione Anglo, Eraſmus magnam literarum familiaritatem excoluit. Extantque ejus plurimæ ad hunc epiſtolæ.

bis, ſi me præbeam [1] æmulum inſtituti tui? GA. Imo iſthoc nomine mihi futurus es multo charior. Scis enim ſimilitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. ER. Verum; ſed non inter competitores ejuſdem magiſtratus, quum ſimili laborent morbo. GA. Nec inter ejuſdem ſponſæ procos, quum pariter laborent amore. ER. Sed extra jocum, experiar imitari rationem iſtam. GA. Precor ut tibi [2] vertat quam optime. ER. Fortaſſis aſſequar te. GA. Utinam & præcurras. Sed interim non operiar te; quin ipſe quotidie me ipſum ſuperare contendo: ſed tamen adnitere, ſi potes, ut antevertas.

1 Imitatorem.

2 Eveniat, ſuccedat. q. d. Deus vertat.

Venatio.

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS, LAURENTIUS, BARTHOLUS.

PA. [1] TRahit ſua quemque voluptas, mihi placet venatio. TH. Placet & mihi: ſed ubi canes, ubi venabula, ubi [2] caſſes? PA. Valeant apri, urſi, cervi & vulpes; nos inſidiabimur cuniculis. VI. At ego laqueos injiciam locuſtis. Inſidiabor [3] gryllis. LA. Ego ranas captabo. BA. Ego [4] papiliones venabor. LA. Difficile eſt ſectari volantia. BA. [5] Difficile; ſed pulchrum: niſi pulchrius eſſe ducis ſectari lumbricos aut [6] cochleas, quia carent alis. LA. Equidem malo inſidiari piſcibus; eſt mihi hamus elegans. BA. Sed unde parabis eſcam? LA. Lumbricorum ubique magna eſt copia. BA. Eſt, ſi tibi velint prorepere è ter-

1 Hemiſtichium Virg. Eclog. 2.

2 Retia venatorum propria.

3 Gryllus eſt locuſtæ genus, ſimile cicadæ, noctu ſtridens.

4 Inſectum alatum.

5 Græcorum proverbium eſt: χαλεπὰ τὰ καλά. *difficilia quæ pulchra*, quod docet in difficillimis rebus præcipue ſpectari virtutem.

6 Intellige hic ipſos limaces. Eſt vero proprie *Cochlea* teſta limacis.

1 *Myrias*

è terra. LA. At ego mox efficiam, ut [1] multæ myriades proſiliant. BA. Quo pacto? incantamentis? LA. Videbis artem. Imple hanc ſitulam aqua. Hos juglandium ſummos cortices virentes confractos immittito. Hac aqua perfunde [2] ſolum. Nunc obſerva pauliſper. Vides [3] emergentes? BA. Rem prodigioſam video. Sic olim, opinor, exiliebant [4] armati ex ſatis ſerpentis dentibus. Sed plerique piſces delicatioris & elegantioris ſunt palati, quam ut eſca tam vulgari capiantur. LA. Novi quoddam inſecti genus, quo talibus inſidiari ſoleo. BA. Tu vide an poſſis [5] imponere piſcibus; ego ranis faceſſam negocium. LA. Quomodo? reti? BA. Non; ſed arcu. LA. Novum piſcandi genus. BA. At non injucundum. Videbis, & fateberis. VI. Quid ſi nos duo [6] micemus digitis? PA. Ignavum eſt ac ruſticum luſus genus. Ad focum deſidentibus magis convenit, quam in campo verſantibus. VI. Quid ſi certemus nucibus? PA. [7] Nuces admodum pueris relinquamus; nos grandiuſculi ſumus. VI. Et tamen nihil aliud adhuc, quam pueri ſumus. PA. Sed quibus decorum eſt ludere nucibus, iisdem non indecorum eſt [8] equitare in arundine longa. VI. Tu igitur præſcribito luſus genus, ſequar quocunque vocaris. PA. Et ego futurus ſum [9] omnium horarum homo.

Euntes

1 *Myrias* Gr. eſt numerus decem millium, pro innumerabili multitudine.

2 Terram.

3 Scil. lumbricos.

4 Ex dentibus ſerpentis, quos Cadmus humi ſparſerat. Vide fabulam in Metamorphoſi Ovidiana lib. 2. Feſtiva illuſtratio ab exemplo.

5. Fallere piſces.

6 Micare digitis & hodie luſus eſt pueris notus. Cum extentis digitis, alter averſis aut clauſis oculis numerum eorum conatur divinare. *Mico* deductũ volunt aliqui à *Mica*, quæ fulget in arena.

7 *Relinquere nuces*, eſt, omiſſis nugis, ad graviora converti. Translata eſt metaphora à veterum nuptiarum ceremonia: nam ſponſus uxorem domum ducens, nuces ſpargebat, utpote jam pueritiæ renuntians.

8 Eſt hoc quoque puerulorum luſus olim non minus Romanis, quam nunc Belgis notus, ut conſtat ex Horatio, Serm. 2. Sat. 3. *Ludere par impar, equitare in arundine longa*.

9 Omnium horarum homo dicitur, qui ſeriis pariter ac jocis accommodatus eſt.

Euntes in ludum literarium.

SYLVIUS, JOHANNES.

SY. Cur adeo curris, Johannes? JO. Cur [1] lepus, ut ajunt, pro canibus? SY. Quid hoc proverbii eſt? JO. Quia niſi [2] adfuero in tempore ante recitatum catalogum, [3] actum eſt de pelle mea. SY. Hac quidem ex parte nihil eſt periculi. Modo præterita eſt quinta. Inſpice [4] horologium, [5] manus nondum attigit punctum, quod horam ab hora æquis ſpaciis dirimit. JO. At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. SY. At mihi fide, qui campanæ vocem audivi. JO. Quid loquebatur? SY. Horam eſſe quintam. JO. Sed eſt & aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda eſt memoriter heſterna lectio, ſatis prolixa. Vereor ut poſſim. SY. Comune periculum narras. Nam & ipſe vix ſatis teneo. JO. Et noſti præceptoris ſævitiam. Omnis illi noxia capitalis eſt. Nec magis parcit noſtris natibus, quam ſi corium eſſet bubulum. SY. Verum is non aderit in ludo. JO. Quem igitur [6] vicarium conſtituit? SY. Cornelium. JO. [7] Strabum illum? Væ noſtris natibus. Is vel [8] Orbilio [9] plagoſior eſt. SY. Verum dicis; & ideo non raro ſum illius brachio pre-

1 Sup. currit, aut periclitatur. Quadrat proverbium in eos, qui ob aliquam ſui utilitatem in capitis periculo verſantur, ideoque acriter decertant. Non enim inſectamur lepores quod noceant, ſed quod pulpamentum habeant.

2 Scil. in ſchola.

3 Largiter vapulabo. *Actum eſt*, vel *acta res eſt*, id eſt, periit. Vide infra notas in *Exequ. Seraph.*

4 *Ex ὥρα & λέγω*, quod horam indicat.

5 Index.

6 Qui illius vices geret. Sc. Hypodidaſcalum.

7 *Strabus* vel *ſtrabo* dicitur, cujus oculi ſunt diſtorti.

8 Fuit Romæ Orbilius quidam ex milite ludimagiſter, admodum ſævus in diſcipulos, inde ab Horatio plagoſus vocatur, Epiſt. 1. lib. 2. ad Auguſtum.

9 Plagoſus dicitur, eo quod pueris multas plagas infligat.

1 Diſſo.

precatus [1] paralyſin. JO. Non eſt pium, [2] imprecari præceptori. Nobis potius cavendum, ne incidamus in illius tyranni manus. SY. Reddamus inter nos viciſſim, altero recitante, altero codicem inſpiciente. Jo. Pulchre mones. SY. Fac [3] præſenti ſis animo. Nam metus officit memoriæ. JO. Facile deponerem pavorem, ſi non adeſſet periculum. At in tanto diſcrimine quis poſſit eſſe ſecurus [4] animo? SY. Fateor; attamen non agitur de capite, ſed [5] de parte diverſa.

1 Diſſolutionem nervorum, à παραλύω, diſſolvo.
2 Male precari.
3 Parato, promto.
4 Vel animi.
5 Scil. natibus.

Alia.

CORNELIUS, ANDREAS.

CO. Scite tu quidem pingis, ſed charta tua perfluit. Charta ſubhumida eſt, ac [1] transmittit atramentum. AN. Quæſo ut [2] appares mihi pennam hanc. CO. Deeſt mihi [3] gladiolus ſcriptorius. AN. En tibi. CO. Hui quam obtuſus! AN. Accipe coticulam. CO. Utrum amas ſcribere cuſpide duriuſcula, an molliore? AN. Attempera ad manum tuam. CO. Ego molliore [4] ſoleo. AN. Quæſo ut mihi deſcribas ordine figuras [5] elementorum. CO. Græcas an Latinas? AN. Latinas primum conabor imitari. CO. Suppedita ergo chartam. AN. Accipe. CO. Sed meum atramentum dilutius eſt ſubinde infuſa aqua. AN. At meum linteolum prorſus exaruit. CO. Immunge; niſi mavis immeiere. AN. Imo potius rogabo alicunde. CO. Præſtat habere domi, quam rogare commodato.

1 Facit ut atramentum perfluat.
2 Aptes ad ſcribendum.
3 Scalpellum.
4 Scil. Scribere.
5 Elementorum nomine proprie omnium rerum principia ſignificantur; hinc & literarum notæ, quæ principia ſunt orationis. Nam ex litteris ſyllabæ, ex ſyllabis dictiones formantur.

1 Ca-

modato. AN. Quid eſt ſcholaſticus absque calamo & atramento? CO. Quod miles absque clypeo & gladio. AN. Utinam mihi eſſent articuli tam celeres. Equidem non poſſum dictantis vocem ſcribendo aſſequi. CO. Prima cura ſit, ut bene ſcribas: proxima, ut celeriter. [1] Sat cito, ſi ſat bene. AN. Belle: ſed iſtam cantionem cane præceptori, quum dictat, Sat cito, ſi ſat bene.

1 Catoni adſcribit hanc ſententiam Hieronymus. Et certe feſtinationis comites error, & pœnitentia.

Agendi gratias Formula.

PETRUS, CHRISTIANUS.

PE. GRatum mihi feciſti, quod aliquoties ad me ſcripſeris. [1] Habeo gratiam, quod ad me [2] crebrius ſcripſiſti. Amo te, quod interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quod crebris literis me viſeris. Ago tibi gratias, qui literarum faſciculis nos oneraris. Maxima tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando litteris [3] laceſſiveris. Pergratum mihi feciſti, quod nos dignatus ſis tuis litteris. Debeo tibi pro tuis humaniſſimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quod non es gravatus ad me ſcribere.

Reſponſio.

CH. [4] Imo meum eſt deprecari culpam impudentiæ, qui non veritus ſim tibi homini tum occupatiſſimo, tum doctiſſimo, meis illiteratis literis obſtrepere. Agnoſco ſolitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni conſulueris.

1 Diſtinguunt literati inter gratias agere, habere, & referre; *agimus* enim verbis, *habemus* animo, *referimus* factis. Ita Demipho ille Terentianus *Diis magnas merito gratias habeo, atq; ago.* Phorm. Act. 5. Sc. 7. Et Cicero, Epiſt. ad fam. 4. lib. 14. *Huic utinam aliquando gratiam referre poſſimus, habebimus quidem ſemper.*

2 Sæpius.

3 Provocaveris.

4 Petit veniam, ſumpto argumento à perſonæ qualitate.

1 Locu-

ſulueris. Verebar ne quid offendiſſent te meæ literæ, quod nihil omnino reſponderes. Non eſt quod agas gratias; mihi plus ſatis eſt, ſi ſedulitatem meam accepiſti in bonam partem.

Nova rogandi formula.

PE. Nihilne novarum rerum adfertur è patria? Num quid novi de noſtratibus accepiſti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quæ res novæ è patria nunciantur.

Reſponſio.

CH. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum ſatis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil proſſus accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, ſed dubii. Plurima eſt fama, at rerum nihil, firmi nihil. Si vana te capiunt, adfero [1] tota plauſtra mendaciorum. Fabularum totos [2] modios apporto. Tantum mendaciorum adfero, quantum vix una navis vehat. PE. Exonera te quam primum, ne ſuccumbas tanto oneri. CH. Nihil habeo præter ea quæ jactantur [3] in tonſtrinis, in [4] vehiculis, & in navibus.

An accepiſti literas? Formula.

PE. Nihilne literarum accepiſti? Num aliquas è patria recepiſti literas? Nullæ tibi ſunt redditæ literæ? Num quid ſcriptorum accepiſti? Num quas accepiſti epiſtolas? Ecquas ab [5] amiculis accepiſti literas? Nihil epiſtolarum advolavit è Gallia? *Re-*

1 Locutio Hyperbolica, cui quoque infra. *Modios fabularum.* Reſpice pag. 14.

2 Modius ſexta pars medimni, continens ſexdecim ſextarios.

3 Tonſores olim apud Romanos ob loquacitatem male audierunt, quod in eorum officinis omnes rumores fere narrari ſolebant. Hinc tritum illud: *Lippis & Tonſoribus notum.*

4 Belgarum jocus eſt. *Reſpub. regitur in navibus, & vehiculis.* Otioſi enim conſidentes nihil non garriunt.

5 Diminutivum blanditiis, & amoribus accommodatum.

1 Sup-

Reſponſio.

CH. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literarum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam [1] ad me. Ne verbum quidem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias, quam literas malim. Argentum accipere malim, quam epiſtolas. Nummos recipere malim, quam epiſtolia. Nihil moror literas, modo veniat argentum. Equidem numerari malo mihi, quam ſcribi.

Credo, Formula.

PE. Facile credo. Haud difficile creditu eſt. Credi iſtud perſacile poteſt. Iſtud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc tibi non credat. Profectò habeo tibi fidem, Iſtius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Veriſimile dicis. Adferunt tamen nonnihil ſolatii literæ. At ego alterutrum malim, quam neutrum.

Utilitatis Formula.

CH. Quorſum ſpectant literæ ſine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorſum valent, ad quid conferunt, faciunt, proſunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ ſine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono ſunt [2] otioſæ literæ? Quid juvant? Cui ſunt uſui? Ad quid conducibiles ſunt? Quid ſecum adferunt momenti? Cui rei ſunt utiles inanes epiſtolæ?

Reſponſio.

PE. Podici tergendo utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natibus tergendis. Si uſum neſcis earum, ad anum expur-

1 Sup. dedit, ſcripſit.
2 Idem quod inanes. Ita dicimus verba otioſa.

expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad [1] poſticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam, quæ ſemet [2] identidem inquinat. Valent [3] conveſtiendis ſcombris. [4] Involvendo thuri ſunt accommodæ. Quid? Valentne amiculi? Quid uxor agit tua? CH Recte: eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem.

Bene precandi.

PE. Bene & tibi & illi vertat: tibi, quod pater: illi, quod mater futura ſit. Adſit Deus. Ut utrique veſtrum fauſtum felixque ſit, precor, optoque. Quæſo, oro ſuperos omneis, ut incolumis prolem vobis dignam pariat, & [5] pulchra te faciat prole parentem. Laudo te, quod virum te præſtiteris. Gaudeo te virum præſtitiſſe. [6] Gallum te eſſe declaraſti, at non [7] Cybeles Atyn; virum te judico. CH. Ludis; idque facis tuo more. Age age, eſt tibi jus apud me loquendi quælibet. Audio te patriam nuper reviſiſſe. PE. Sic eſt factum. Nam diutiuſcule jam abſueram; non ferebam tam diuturnum patriæ deſiderium. Non poteram à parentum conſpectu abeſſe diutius. Torquebat me diutinum amicorum deſiderium. CH. Pie feciſti: humanus es, qui iſta cogites. Ducimur enim omnes

ad

1 Ita vocat podicem.

2 I. e. ſubinde. Alluſit ad proverb. *τοῦ πρωκτοῦ περιγινομένου.*

3 Horatius: *Nec ſcombros metuentia carmina nec thus.* *Scombrus* piſcis marinus.

4 Chartæ quibus thus & Scombri involvuntur non magni ſunt pretii. Horatius. *Deferar in vicum vendentem thus, & odores, & piper, & quidquid chartis amicitur ineptis.*

5 Reſpice ad pag. 4.

6 Ludit in vocis amphibolia. Sunt enim Galli ſacerdotes Cybeles caſtrati.

7 Cybele magna Deorum mater, fuit uxor Saturni, ſic dicta à Cybelo monte & oppido Phrygiæ, ubi primum ſacra ejus ſunt inſtituta, vel ſic dicta quod ageret homines in furorem; *ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν* in caput ſaltare. Nam cum hæc Deorum mater Atyn ſuis ſacris præfeciſſet, ut perpetuo caſtitatem ſervaret; ille haud longe poſt Sangricidem compreſſit: itaque in furorem verſus manus ſibi inferre voluit. Commiſeratione vero Deæ liberatus, ab interficiendo quidem abſtinuit, ſed genitalia ſibi amputavit. Ideo caſtrati ſunt Cybeles ſacerdotes, dicti Galli, à Gallo Phrygiæ flumine, ut volunt.

1 Ovidii

admirabili quodam amore ejus regionis, quæ nos aluit atque edidit. Et,

[1] *Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos*
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

Dic, quæſo, quonam in loco illic offendiſti omnia?

Nova omnia, Formula.

PE. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata ſingula. Univerſa nova. Vide quam repente tempus res mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vixdum decennium abfueram, & non ſecus omnia admirabar, quam Epimenides, ſomniatorum princeps, vix tandem expergefactus. CH. Quænam iſta eſt fabula? Quid iſthuc eſt fabulæ? PE. Dicam equidem, ſi vacat. CH. Nihil fuerit jucundius. PE. Sellam igitur una cum pulvino mihi poni jube. CH. Recte admones; nam ſedens commodius mentieris. PE. Fabulantur hiſtorici [2] de Epimenide quodam Cretenſi, qui deambulandi gratia ſolus urbem egreſſus, cum ſubita pluviæ vi compellente, in quandam ſpeluncam ingreſſus obdormiſſet, quadraginta ſeptem perpetuos annos ſomnum continuarit.

Non credo, Formula.

CH. Quid narras? incredibile dictu. Non veriſimile dicis. Somnium mihi narras. Non fit mihi ſimile veri. Monſtri ſimile narras. Non pudet tam improbæ vanitatis? Digna fabula quæ addatur veris narrationibus

1 Ovidii diſtichon eſt, lib. 1. de Ponto. Eleg. 4.

2 Ex hac, quam pergit autor narrare, fabula ortum eſt adagium, *Ultra Epimenidis ſomnum dormis*, quod in eos dicitur, qui ſe immodico ſomno ſaginant: aut qui diuturno in otio verſantur, nullis negotiis addicti. Ipſam Epimenidis fabulam narrant Diogenes Laertius, & Aulus Gellius.

1 Fuit

[1] Luciani. PE. Imo rem narro à graviſſimis proditam autoribus: niſi forte tibi parum ſpectatæ fidei eſt Aulus Gellius. CH. Mihi vero quæ ſcribit ille, [2] folia Sibyllæ ſunt omnia. PE. Quid tandem theologum tot annos ſomniaſſe reris? Nam [3] theologum fuiſſe proditum eſt. CH. Audire geſtio.

Reſponſio.

PE. Quid aliud, quam quæ poſtea prodidit [4] Scotus, & [5] hujus farinæ ſodales? Sed bene cum Epimenide actum eſt, qui vel tandem ad ſe redierit: multi theologi nunquam expergiſcuntur à ſuis ſomniis. CH. Age, facis ut poëta dignum eſt: ſed perge mentiri. PE. Epimenides igitur ſomno ſolutus, è ſpelunca prodit, circumſpicit, mutata videt omnia, ſylvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquandiu, neque novit quenquam, neque à quo-

1 Fuit hic Lucianus Samoſatenſis ſcriptor feſtiviſſimus, qui præter multa alia lectu digna, etiam hiſtoricæ ſcriptionis exempla ficta, duobus libris, quorum titulus *ἀληθῶς ἱϛορίας λόγοι* ſive *veræ narrationes*, poſteris reliquit. Vixit ſub Trajano, & (ſi nonnullis credere liceat) de Chriſtiano apoſtata tandem miſere periit.

2 *Eſt mihi folium Sibyllæ.* Adagium eſt, cum rem indubitatam aſſerimus. Quod olim Sibyllæ oracula pro veris habebantur. Hinc Juvenalis. *Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.* Vide infra annotata in *Apotheoſin Capnionis* haud procul ab initio.

3 Theologus & Poëta Epicus Epimenides vulgo audit. Addit hoc autor, ut hic anſam arripiat ſui ſeculi theologos perſtringendi.

4 Notiſſimus ille Joannes Duns Scotus, qui argutiſſimis Philoſophiæ ſpinis, Theologiam involvit, plurimasque nullius utilitatis quæſtiones invexit. Varia feruntur de hujus Sophiſtæ horrendo exitu, alii enim diſcipulorum ſtylis confoſſum periiſſe volunt, alii negant. Quicquid ſit, aliter teſtatur Bodinus in opere ſuo, quod theatrum naturæ vocat. Hujus verba ex libro tertio lubet proferre. *Nota eſt* (ait) *etiam, ac memorabilis Hiſtoria Joannis Duneſii Franciſcani, qui Scotus uſurpatur, cum exſtaſim aliquando paſſus eſſet, omnibus ſenſibus, atque etiam cordis ipſius motu ſpoliatus, pro mortuo elatus eſt ac ſepultus: eodem tamen momento quo terra obruebatur conflictari cadaver cæpit, & membra collidere ferculo, quod libidinarii ſentientes ſem mortuum ac palpitantem fovea detrahunt, ſed etiam effuſo ſanguine ac cervice confracta, ſerio animam ejecit.* Stupeſce lector.

5 Quos imitatores Scoti vulgo *Scotiſtas* vocant. *Ejusdem farinæ homines* dicuntur, qui ſunt ejusdem generis, & inter quos indiſcreta ſimilitudo eſt.

1 Thraſo

quopiam agnitus eſt. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus ſermo, diverſi mores. Nec miror hoc Epimenidi poſt tantum annorum eveniſſe, cum mihi idem propemodum evenerit, qui pauculos annos abſuiſſem. CH. Quid uterque parens? vivuntne? PE. Vivunt ambo, & valent utcunque, ſenio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. CH. Hæc eſt humanæ vitæ comœdia. Hæc eſt ſatorum lex inevitabilis. PE. Cœnabis hodie domi? CH. Foris cœnaturus ſum. Foris cœnandum eſt mihi. PE. Apud quem? CH. Apud ſocerum meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud affinem meum. Affines dicuntur qui non ſanguinis, ſed matrimonii conjunctione copulati ſunt. PE. Quæ ſunt igitur uſitata vocabula affinitatum? CH. Maritus & uxor, nota ſunt nomina.

Socer uxoris meæ pater eſt mihi.
Gener filiæ meæ maritus.
Socrus uxoris meæ mater.
Nurus filii mei uxor.
Levir mariti frater. Levir dicitur ab uxore, ut Helena Hectorem levirum vocat, quod eſſet nupta Paridi.
Fratria fratris mei uxor.
Glos mariti ſoror.
Vitricus matris meæ maritus.
Noverca patris mei uxor.
Privignus uxoris aut mariti filius.
Privigna filia alterutrius.
Rivalis qui amat eandem.

Pellex quæ amat eundem: ut [1] Thraſo [2] rivalis eſt Phædriæ, & [3] Europe pellex eſt Junoni. *Cras*

[1] Thraſo (à θρᾴσος audacia) & Phædria (à φαιδρὸς hilaris) perſonæ ſunt in Eunucho Terentii.

[2] Uterque enim ambiebat meretricem Thaïdem.

[3] Regis Agenoris filia, quam Jupiter

Cras mecum prandeas.

PE. Ago gratias. Laudo te. In craſtinum igitur te ad cœnam voco. Cras ergo ut mecum cœnes, oro. Cras igitur mecum prandeas, rogo. Cras igitur te mihi convivam volo.

Timeo ne non poſſim.

CH. At vereor, ne non licuerit. Ut poſſim, metuo. Veniam, ſi quidem licebit. At metuo, ne non queam.

Quare?

PE. Cur non licebit? Qui ſic? Quid ita? Quam ob rem? Quo pacto? Quid cauſæ? Quid obſtiterit, quo minus poſſis?

Domi me eſſe oportet.

CH. Tum quidem mihi domi manendum eſt. Ut domi nocte ſim, neceſſe eſt. Tum certe foris eſſe non licebit. Cras mihi quoquam ire foras, liberum non erit. A prandio abeſſe mihi integrum non erit. Aliquot ipſe convivas eo die operior. Aliquot amiculi conſtituere ea nocte domi noſtræ cœnare. Ipſi mihi convivæ ſunt ea nocte 1 tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id eſſet, haud gravatim facerem. Quod ni eſſet, haud me tibi difficilem præberem. Non excuſarem, ſi liceret. Non paterer bis rogari, ſi queam. Parce rogare, vel invocatus adeſſem, ſi quo pacto liceret. Haut gravate tibi obſequerer, ſi poſſim. Fruſtra rogas eum, cui non eſt liberum: fruſtra item rogaturus, ſi liberum eſſet. Nunc ut maxime cupiam, non poſſum: tunc ſupervacaneum eſſet rogare volentem. PE. Vel perendie apud me ſis, oportet. Saltem perendino die ad cœnam

ter in bovem tranſformatus rapuit; inque Cretam per mare transvexit. Ovid. in fine lib. 2. Metamorph. Ab hac tertiam orbis partem denominatam eſſe ajunt.

1 Excipiendi.

 1 Jocus

nam venias, neceſſe eſt. Quarto ab hinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere, quin venias.

Non poſſum promittere.

CH. Non poſſum polliceri. Affirmare iſtud tibi non poſſum. Promittere certum nequeo. Veniam, ubi utrique noſtrum videbitur commodiſſimum.

Diem dicere debes.

PE. Diem igitur mihi conſtituas volo, ad quem mecum ſis cœnaturus. Diem igitur aſſignes, oportet. Diem igitur promittas, neceſſe eſt. Diem certum mihi præfiniri, præſcribi, præſtitui, conſtitui cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas velim.

Nolo te præſcire.

CH. Equidem non ſoleo [1] dicere diem amicis. Cum quibus mihi parum convenit, iis ſoleo diem dicere. Præſciũ te eſſe nolim. Præſcire te nolo, de improviſo te opprimam. Inopinato te opprimam. Te nec opinantem oppreſſero. Te nihil ſuſpicantem oppreſſurus ſum. Non expectatus adfuero. Adoriar te nec opinantem. Veniam [2] ultroneus, & inſperatus conviva.

Præſcire volo.

PE. Biduum præſcire volo. Biduum præſcius eſſe cupio. Præmoneto biduo prius, quam venias. Fac me biduo ante certiorem. CH. Si me urges, dico tibi diem [3] Sybariticum, ne deſit apparandi ſpatium. PE. Quid hoc verbi eſt? CH. Sybaritæ convivas invitabant in annum proxi-

1 Jocus eſt ex ambigua ſignificatione: nam illis diem dicimus, quos in jus vocamus.

2 Ultro, non vocatus.

3 Fertur Sybaritarum gens luxu deliciisque adeo fuiſſe effeminata; ut ab illa quiquid molle aut ambitioſa luxuria paratum eſſet, Sybariticum diceretur. Hinc *ſybaritica menſa*, & *ſybariſſare*.

1 Copio-

proximum, ut utrinque eſſet [1] juſtus apparatus. PE. Valeant Sybaritæ cum ſuis moleſtis conviviis: ego [2] congerronem voco, non [3] ſatrapam.

Tuo malo optas.

CE. Equidem tuo detrimento. Tuopte quidem malo. In damnum tuum iſtud optas. Incommodo iſtud precaris tuo. PE. Quid ita? Quam ob rem? CH. Ego inſtructus accedam. Ego munitus veniam. Aggrediar te paratus. Inſtructus multa fame accedam; tu vide ut vulturem expleveris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide quibus modis lupum exſatures. PE. Age ad hoc certamen te provoco. Age fac pro viribus, pro [4] virili, ſi quid potes. CH. Veniam, ſed non incomitatus. PE. Tanto venies gratior. Sed quo comite venies? CH. [5] Umbra. PE. Nec ſecus poſſis, ſi modo luce venias. CH. Sed umbram adducturus ſum dentatam unam atque alteram, ne tu me vocaris impune. PE. Age ut libet, modo ne [6] larvas adducas. Sed explana, ſi libet, quid ſibi velit umbræ vocabulum. CH. Apud eruditos [7] umbræ vocantur, qui ipſi non vocati comitantur eum, qui vocatus eſt ad convivium. PE. Talium umbrarum adduc quantum voles.

Ea lege promitto.

CH. Veniam quidem; at hac lege, ut tu poſtridie ejus diei viciſſim apud me cœnes. Faciam eo quidem pacto, ut

1 Copioſus, ſplendidus.

2 A *cum* & *gerro* idem qui nugator, confabulator.

3 Vide infra *Conv. Prof.* & in multis aliis locis.

4 Scil. parte.

5 Comite non vocato. Paulo inferius narrat autor quos umbras vocare ſoleamus.

6 Vocantur enim & umbræ τὰ εἴδωλα. Defunctorum animæ, ut volunt.

7 Docet nos Plutarchus, unde hic mos adducendi comites non invitatos originem trahat. Exiſtimant, ait, à Socrate natû, qui Ariſtodemo perſuaſerat, ut non vocatus ſecum ad Agathonis convivium accederet. Acciderat enim Ariſtodemo ridiculum quiddam. Siquidem cum inter eundum non ſentiret Socratem à tergo relictum, prior ingreſſus eſt, plane velut umbra corpus præcedens, lumine à tergo ſequente.

 1 Con-

ut deinde mihi quoque ſis conviva. Ea lege cœnam [1] condico, ut tu rurſum mihi ſis conviva. Spondeo futurum, ſed hac exceptione, ſi tu poſtero die itidem apud me ſis. [2] Recipio tibi facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum poſtridie prandeas. PE. Age fiat. Eſto. Sit ita ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Non vis gratis apud me cœnare, niſi vices retuleris. At iſto quidem pacto redire ſolent in orbem convivia. Sic naſcitur conviviorum longa [3] periodus. Hac viciſſitudine fiunt ſine fine reciproca convivia. CH. Nihil ſuavius, ſi minimum accedat apparatui quotidiano. Cæterum ego te detineo; alio fortaſſis iturum. PE. Imo ego te opinor. Sed cras latius & familiarius confabulabimur. Verum craſtino die plura nugabimur. Interim fac valeas. Interim cura ut bene valeas. Interim valebis.

Quo is? Formula.

CH. Quo tu nunc abis? Quo tu nunc properas? Quo tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quo nunc iter eſt?

Eo domum. Formula.

PE. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viſo quid domi agatur. Accerſo medicum. Rus hinc concedo. Conſtitui ad hanc horam cum viro quodam graviſſimo colloqui. Statui hac hora congredi cum viro graviſſimo. CH. Quonam? PE. Cum [4] Curione multiloquo. CH. Precor igitur

1 *Condicere* priſca lingua eſt *denuntiare*: & *condictio*, eſt *denunciatio*, ut docent veteres Gramatici, & Juriſconſulti. Aliquando vero, uti hic, *conſentire*.

2 Spondeo.

3 Circuitus, circumductio.

4 Reſpicit ad Curionem Tribunum plebis, quem ad dicendum paratiſſimum, Cæſari in civile bellum Pompejanum, non ſegnes ſtimulos addidiſſe, Lucanus notat, ut & ejusdem loquacitatem: — *Hos ſigna petentes Audax venali comitatur Curio lingua.* Pharſal. lib. 1.

1 Quia

tur tibi præſentem [1] Mercurium. PE. Quid opus Mercurio ſavente? CH. Quia res erit cum linguaci. PE. Atqui hac gratia magis conveniebat, mihi [2] Memoriam precari propitiam. CH. Quid ita? PE. Quia patientiſſimis auribus opus erit potius quam ſtrenua lingua. At auris Memoriæ dicata eſt. CH. Quanam iturus es? Qua ibis? PE. Hac ad ſiniſtram, hac, illac, per forum. CH. Comitabor igitur te. Aſſectabor, ac deducam te ad diverticulum usque. PE. Non patiar te circumagi. Nolim te tantum laboris mea cauſa capere. Iſthuc officii ſerva cum erit uſus, nunc nihil opus eſt. Ne mea gratia facias viæ tuæ diſpendium. CH. Mihi quidem [3] compendium eſt, frui tantiſper amico. Nihil habeo quod agam, & non ſum piger, ni tibi ſum moleſtus comes. PE. Nemo jucundior aſſecla. At non ſinam, ut mihi [4] claudas lævum latus: non admittam, ut mihi ſiniſter ambules. Hic te ſuperis commendo. Nolo te longius comitem. Ulterius nolo me comiteris.

Commendandi Formulæ.

CH. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac me Curioni multiloquo quam commendatiſſimum facias. Me Curioni commendatum quam diligentiſſime curato. Jube ut me ſibi commendatiſſimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ humanitati quam poſſum diligentiſſime commendo. *Recommendo* pro *commendo*, [5] barbaris relinquito. Vide ne pauca cum multiloquo loquaris. Vide ne cum multiloquo ſis pauciloquus.

Obſequii.

1 Quia is non ſolum mercatorum, & furum, verum etiam eloquentiæ Deus eſt. Horat. *Mercuri facunde*, &c.

2 Pro Dea memoriæ.

3 *Compendium* & ad viam referri poteſt, & opponi generaliter diſpendio, ita ut utilitatem deſignet.

4 Adſis lateri ſiniſtro inter eundum. Vide infra notata in *Formulas accuſandi*

5 Qui dicantur Barbari, diſce tyro ex notis in *Ichthyoph.*

Obſequii.

PE. Vis me tibi morem gerere? Vis me tibi obſequi? Vis tibi obſecundem? Te igitur imitari me jubes? Quandoquidem ita vis, faciam libentiſſime. Ne ſis mihi diutius in mora, imo ne uterque alteri. CH. Sed priusquam abeas, quæſo te, ne graveris me docere quo pacto 1 his ſit utendum, in mora, in cauſa, in culpa, qui ſoles elegantiæ ſtudioſus eſſe. Quare age, doce obſecro, diſſere 2 amabo.

In culpa, in cauſa, in mora.

PE. 3 Mos gerendus eſt tibi. Non eſt culpa in me, non eſt culpa in te. 4 Mora eſt in te. In te cauſa eſt, 5 grammatice quidem dicitur; at multo elegantius.

In culpa.

Non ſum in culpa. Culpa non eſt mea. Vaco culpa. Quod nihil proficis, tua deſidia in cauſa fuit, non præceptor, non pater tuus. In culpa omnes eſtis. Utrique in culpa eſtis. Utriq; culpandi eſtis. Ambo accuſandi eſtis. Ambo in culpa eſtis. Incidiſti in morbum tuo ipſius vitio, tua ipſius culpa. Itidem dicuntur in vitio eſſe, quibus culpa debet imputari: &in crimine eſſe, qui culpandi ſunt: & in damno eſſe, qui damno afficiuntur. Hoc genus ſermonis non temere licet invertere. Damnum in illo eſt, vitium in illo eſt.

In cauſa.

Quo minus ad te ſcripſerim, morbus in cauſa fuit. Quod rarius ad te ſcripſerim, mea negotia in cauſa fuerunt, non negligentia. Quid in cauſa fuit? Quid cauſæ fuit? Ego non ſum in cauſa. Quod nullas à me litteras acceperis,

1 Vocibus, vel loquendi formulis.

2 Interjectio amantis, Comicis familiaris.

3 *Mos gerundus eſt Thaidi.* Terent. Act. 1. Sc. 2.

4 Cunctatio, Impedimentum, Tergiverſatio.

5 Juxta Grammaticam.

1 Non

nis, tabellarius in cauſa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non ſtudium in cauſa eſt. Hoc eſt cauſæ.

In mora.

[1] Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuiſti. Tu ſemper in mora es. Quid te remoratum eſt? Quis te remoratus eſt? Habes quod petebas; tuum eſt, memoriæ [2] inſculpere. [3] Habes aſſectatiunculæ tuæ præmium. Vale mi Chriſtiane. CH. Vale in [4] craſtinum & tu, mi Petre.

In occurſu.

CHRISTIANUS, AUGUSTINUS.

CH. Salve multum jucundiſſime Auguſtine. AUG. Salve tantundem mi humaniſſime Chriſtiane. Felix ſit tibi hujus diei exortus. Proſper ſit tibi hic dies. Quid tandem agitur? CH. Suaviter, ut nunc res noſtræ ſunt. Et cupio omnia quæ vis. AUG. Merito te amo. Amo te. Amandus es. Benigne dicis. Comis es. Habeo gratiam.

Iraſcor tibi, Formula.

CH. At ego nonnihil tibi ſuccenſeo. At ego tibi [5] ſubiraſcor. Verum ego tibi ſum ſubiratus. Atqui ego ſum in te [6] ſtomachoſior. Atque nonnihil eſt, vel habeo, quod tibi ſuccenſeam.

Qua cauſa, Formula.

AUG. Quidnam eſt iſtud, obſecro? Quid ita? Quam

1 Non remorabor vos.

2 Metaphorice pro mandare.

3 Q. d. Jam ſatisfeci tibi, à me docto, quid ſit *in mora, in cauſa, in culpa.* Et hoc præmium erit tibi laboris, quem contraxiſti in me aſſectando. i. e. comitando. *Aſſectatiuncula* diminutiv. Erasmo auctore.

4 Scil. diem.

5 *Subiraſcor*, id eſt, quodammodo vel leviter iraſcor. Notavimus autem ſuperius *ſub* in compoſitione quandoquidem notare diminutionem ſimplicis.

6 *Stomachoſior.* i. e. aliquantulum iratus. Terminatio comparativi aliquando minuit ſignificationem. Stomachus autem deſignat etiam & faſtidium, & indignationem.

1 De

Quam ob rem tandem, oro? Quid admiſi ſceleris? Quid commerui? Promereor bona, aut laudem: commereor mala, aut pœnam: illud in bonam, hoc in malam partem ſumitur. Demeremur eum, quem nobis beneficio reddimus [1] obnoxium.

Quia non curas me.

CH. Quod nulla mei tibi cura ſit. Quod nihil nos [2] reſpicis. Quod tam raro nos reviſas. Quod nihil nos cures. Quod me plane negligis. Quod noſtri curam videris abjeciſſe. AUG. At nihil eſt cauſæ, cur ſuccenſeas. At præter meritum meum. At immerito ſuccenſes. Neque enim mea culpa accidit, quod te rarius viſam. Dabis veniam occupationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te reviſere. CH. Ita demum tibi ignoſcam, ſi hodie [3] apud me cœnes. Ea conditione [4] purgatus mihi eris, ſi veſperi ad cœnam venias. AUG. Haut iniquas pacis leges præſcribis Chriſtiane, quare haud invitus faciam. Equidem faciam volens. Iſtud quidem fecero perlubenter. Haud gravate faciam. Hic ſane non me præbebo difficilem. Nihil hac re fecero libentius Animo faciam lubenti. CH. Laudo tuam facilitatem, & hac in re, & in cæteris omnibus. AUG. Sic ſoleo amicis obſequi, præſertim non iniqua petentibus. Ridiculum: an tu me recuſaturum putabas oblatum, quod ultro etiam erat rogandum?

Ne fallas me, Formula.

CH. Age, at cave ne me deluſeris. Cave fallas. Cave ſpem fruſtra foveam. Cave luſeris expectantem. Cave

1 Devinctum.

2 *Reſpicere* proprie retro aſpicere. Dein, uti hic, curam gerere, non obliviſci. Sic in Terentii Andria Act. 5. Sc. 6 *Age me in ſecundis tuis reſpice.* i. e. ne obliviſcaris. Fuſius de hoc verbo differentem audi ipſum autorem infra in Colloq. cui Tit. *Concio ſive Medardus.*

3 Domi meæ.

4 Excuſatus.

1 *Verba*

ve mihi [1] verba dederis. Vide ne me fruſtra habeas. Vide ne me vana ſpe [2] lactes. AUG. Nihil opus jurejurando. In cæteris, in aliis time perfidiam; hac in re non fallam. Sed heus tu, cave quicquam paraveris præter quotidiana: mea cauſa [3] diem feſtum nolo. Scis me convivam minime edacem, bibacem multo minus. Noſti enim me convivam non multi cibi, ſed joci plurimi. CH. Curabitur diligenter. Ego te [4] Pythagorica cœna excipiam, aut fortaſſe frugaliore. AUG. Imo [5] Diogenica, ſi me delectare voles. CH. Certe [8] Platonica cœna te excipiam, in qua multum ſit litteratarum ſabularum, cibi minimum, cujus voluptas duret etiam in poſterum diem: alioqui qui prolixe fuerit acceptus, fortaſſis eo die ſuaviter afficitur, ſed poſtridie dolet caput, crudus eſt ſtomachus. Apud Platonem qui cœnabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili, fabuliſque philoſophicis: alteram poſtridie, quod nec [7] capitis gravedinem, nec ſtomachi cruditatem ſentiret. Ita prandebat etiam ſuaviter ex condimento cœnæ pridianæ. AUG. Placet, fiat ut mones. CH. Tu vide omnes curas tuas, ac [8] rugas etiam iſtas domi relinquas. Huc præter nugas & riſum nihil adferas, &, ut inquit Juvenalis,

1 *Pro-*

1 *Verba dare* ſignificat fallere. Scil. ſermone.

2 *Lactare*, id eſt, lac præbere, quod matres ſolent. Metaphorice vero ſumitur pro delinire, & ſimplices animos pellicere, & ſignificat fruſtrationem: ut illud Terentii: *Niſi me lactaſſes amantem*, Andr. Act. 4. Sc. 1. & ibid. Act. 5. Sc. 4. *Sollicitando & pollicitando eorum animos lactas.*

3 Solebant Veteres diebus feſtis lautiores epulas apponere.

4 Admodum frugali. Quippe Pythagoras eſum carnium prohibebat, & oleribus veſcebatur. Vide ſis infra *Conviv. Fabuloſ.*

5 Admodum tenui, quali victitabat Diogenes ille Cynicus, qui ipſa re profitebatur ſe omnium voluptatum eſſe contemtorem, in dolio ætatem agens. Sed cui ille non notus?

6 Qualem apparabat Plato Philoſophus, à quibusdam divinus dictus.

7 Crapulam.

8 Severitatem, quam rugæ in fronte deſignant.

1 Extat

[1] *Protinus ante meum, quicquid dolet, exue limen.*

AUG. Quid? literas mecum venire non vis? Muſas meas mecum adducam, niſi quid aliter cenſes. CH. Tetricas Muſas una cum negociis domi claudas. Blandas [2] Camœnas omnes, deinde [3] ſales tuos, [4] dicteria, [5] ſcommata, facetias, [6] lepores, ridicula omnia tecum adducito. AUG. Ita fiet. [7] Exporrigemus frontem. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim. [8] Curabimus cutem. [9] Indulgebimus genio. Genialiter cœnabimus. [10] Epicureos agemus. [11] Bonum vultum faciemus, & erimus boni ſocii; inelegantium elegantiæ ſunt, qui ſuam habent linguam ſibi peculiarem. CH. Quo nunc properas? AUG. Ad generum meum. CH. Quid illuc? quid eo? quid illo? AUG. Audio neſcio quid turbæ inter eos [12] natum, ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. CH. Benigne facis, quanquam nihil te opus eſſe arbitror. Nam ipſi inter ſe melius hoc bellum compoſuerint. AUG. Fortaſſis & [12] induciæ jam indictæ ſunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed nunquid me aliud vis? CH. [14] Vocabo te per puerum meum. AUG. ubi voles, domi ero. Bene vale. CH. Bene ſit tibi. Fac hic ad quintam horam adſis. Heus Petre,

1 Extat verſus Juvenal. Satyr. XI.

2 Muſas, quæ hoc nomine apud Poëtas inſigniuntur.

3 Jocos.

4 Salſe, & acute dicta.

5 Jocoſas irriſiones. Reſpice pag. 31.

6 Venuſtas loquendi formulas.

7 Id eſt, exhilarabimus nos. Frons enim præ mœrore, vel ira contrahitur. Sic Horat. Satyr. 2. lib. 2. *Explicuit vino contractæ ſeria frontis.* Terent. Adelph. Act. 5. Sc. 3. *Exporrige frontem.*

8 *Curare cutem, ſeu cuticulam,* dicuntur illi, qui ſolis voluptatibus ſtudent. Reſpice ad pag. 7.

9 Idem eſt quod ſequitur *cœnabimus* vel *vivemus genialiter.* Id eſt laute, ſplendide. Hinc *dies genialis.* i. e. lætus, voluptarius.

10 Voluptarios. Vide notas in pag. 36. ſupra.

11 Reſpice ad illud. Exporrigemus frontem.

12 Ortum eſſe.

13 Vide infra notas fere in medio Coll. *Ichthyoph.*

14 Invitabo.

1 Vulgo

Petre, accerſe ad cœnam Auguſtinum, qui mihi hodie, ut ſcis, cœnam [1] condixit. PE. Eo. Salve poëta. Cœna jamdudum parata eſt; te herus exſpectat domi; ubi voles, accedas. AUG. Venio. Salve, mi Chriſtiane. CH. Bene factum quod veniſti. Gaudeo te adveniſſe. Gratulor mihi quod veniſti. Nondum quinta ſonuit, credo. PE. Imo jamdudum [2] præterita eſt. Haud longe ſexta abeſt. Inſtat hora ſexta. Mox ſextam audies. AUG. Parvi refert, an poſt quintam venerim, nec ne, modo ne poſt cœnam. Nam [3] poſt feſtum venire, miſerum eſt. At quorſum tantus apparatus? Quorſum tot epulæ? Num me lupum exiſtimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? CH. Non vulturem, tamen nec cicadam, ut [4] rore vivas. Nihil eſt luxus. Munditiės mihi ſemper placuit, ſordes deteſtor. Nec [5] Apitius mihi placet, nec [6] Diogenes. Præſtat aliquid ſupereſſe. Si præter cicer nihil apponeretur, & fuligo forte illapſa in ollam, condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia ſapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. AUG. Non tu metuis leges [7] ſumptuarias. CH. Imo peccavi frequenter in diverſum. Nihil nobis opus

1 Vulgo addixit, promiſit. Sed reſpice pag. 86.

2 Præteriit.

3 *Poſt feſtum venire.* Proverbium eſt in eos qui negotio non interfuerunt, propterea quod ſerius, re peracta acceſſerunt.

4 Proverbium eſt; *rore paſcitur*, in hominem corpore gracili, & macilento. Ironice vero in hominem fartis viſceribus onuſtum.

5 Apitium noſce ex hiſce verbis Senecæ Conſol. ad Helv. Cap. X. Apicius noſtra memoria vixit, qui in ea urbe ex qua aliquando Philoſophi, velut corruptores juventutis, abire juſſi ſunt, ſcientiam popinæ profeſſus, diſciplina ſua ſeculum infecit: cujus exitum noſſe operæ pretium eſt. Cum ſeſtertium millies in culinam congeſſiſſet, cum tot congiaria principum, & ingens Capitolii vectigal ſingulis comeſſationibus exſorpſiſſet, ære alieno oppreſſus, rationes ſuas tunc primum coactus inſpexit: ſuperfuturum ſibi ſeſtertium centies computavit: & velut in ultima fame victurus, ſi in ſeſtertio centies vixiſſet, veneno vitam finivit.

6 De hoc reſpice notas ad pag. 91.

7 Quæ ferebatur de moderandis ſumptibus. C. Orchius Romæ primam de cœnis legem tulit.

1 Lege

opus lege [1] Fannia. Satis nos docet frugalitatē ipſa tenuitas. AUG. Haud ita convenerat. Longe aliter pollicitus es. CH. Age, inepte, nec ipſe conventa ſervas. Convenerat enim, ne quid præter nugas inferres. Quin hæc miſſa faciamus. Lavemus, ac diſcumbamus. Heus tu puer, cape [2] guttum ac patinam, linteum ex humero ſuſpende, miniſtra aquam; quid ceſſas? Lava, Auguſtine. AUG. Lava tu prior. CH. [3] Bona verba: hoc anno perpetuo illotus cœnare mallem. AUG. Ridiculum: non honoratiori, ſed turpiori ante alios lavandum eſt: lava igitur ut immundior. CH. Tu [4] es urbanus plus ſatis. Es urbanior quam ſat ſit, quam par eſt. Quorſum attinet iſta urbanitas? Hujus modi ceremonias ineptas mulierculis relinquamus, quæ nunc & ab aulicis faſtidiuntur, unde tamen olim profectæ ſunt. Lavetis terni aut quaterni ſimul. Ne teramus tempus hujusmodi moris. Ego nulli deſignabo locum; ſumat ſibi quisque quem volet. Qui delectatur igni, hic commodius accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat proſpectus, hic ſedeat. Agite, ſatis morarum. Accumbite. Ego domi ſum, vel ſtans cœnabo, ſi lubeat, vel obambulans. Ceſſatis? At interim cœna corrumpitur. AUG. Vivamus nunc, [5] curemusque cuticulam. Simus nunc [6] Epicurei. Nihil nobis cum [7] fronte Stoica. Valeant

1 Lege ſumtuaria, quam tulit Conſul Fannius Romæ, A. XXII. poſt Orchiam, nempe ſub bellum Punicum tertium, cum novæ legis auctorem aucta neceſſitas imploraret. Non fraudabo te, lector, hoc ſecreto, tu modo attende, & illius ſeculi frugalitatem obſerva. Lex Fannia lata fuit in hæc verba. Permittuntur diebus feſtis centeni æris: cæteris deni. NB. Centeni illi æris reddunt nobis decem drachmas, deni unam.

2 *Guttus* vel *Gutturnium* vas eſt anguſto collo, ex quo aqua quaſi guttatim in manus fluit.

3 Vide notas noſtras ad pag. 11.

4 De hac voce vide quæ diximus in notis ad pag. 1.

5 Reſpice notas ad pag. 7.

6 Voluptarii. Reſpice pag. 36.

7 Gravitate Stoica. De fronte vide pag. 92. Fuerunt Stoici Philoſophi ſeveri ac maſculi, ita dicti a Stoa porticu, quæ fuit Athenis, in qua Zeno inſtitutor illius ſectæ docuit. Vide infra *Ichthyoph.* & *Philodox.*

1 Quid

leant curæ. Abſit omnis livor, exulet obtrectatio. Sit mens læta, frons hilaris, ſermo lepidus. CH. Quinam ſunt iſti Stoici atque Epicurei, Auguſtine? AUG. Stoici philoſophorum quoddam genus eſt triſte, ſeverum, jejunum, qui hominis ſummum bonum, honeſto neſcio quo, metiuntur. Epicurei his longe diverſi, felicitatem hominis voluptate terminant. CH. Tu igitur cujas es tandem? Stoicus, an Epicureus? AUG. [1] Zenonem laudo, at Epicurum vivo. CH. Quod tu joco dicis, Auguſtine, id ſerio factitant hodie non pauci, [2] pallio tantum & barba philoſophi. AUG. Imo iſti vel [3] Aſotos ſuperant luxu. CH. Heus, Dromo, ades huc. Tuo munere fungere; conſecra cœnam. AUG. *Quicquid appoſitum eſt, & quicquid apponetur, felix ac ſacrum eſſe jubeat, qui ſua benignitate paſcit univerſa. Amen.* CH. Appone epulas. Quid cunctamur capum hunc diſcerpere, quid trepidamus hunc gallum lacerare? AUG. Ego [4] Herculem præſtabo, ac belluam hanc [5] conficiam. Utrum mavis de ala, an de poplitibus? CH. Utrum vis, nihil mea refert. AUG. In hoc genere alis primæ partes tribuuntur; in cæteris poplites lautiores putat vulgus. CH. Tu multum laboris mea cauſa capis. Tu permultum laborem mea cauſa ſumis. Tu omnibus miniſtras; ipſe nihil edis. Ego tibi hanc alam miniſtrabo: at ea lege, ut dimidium mihi reſtituas. AUG. Itane igitur? At illud eſt tibi miniſtrare, non mihi. Tu ſerva: ego enim ſum impudentior, quam cui miniſtrari quicquam debeat. CH. Probe facis. AUG. Eho, tu [6] lupo cibum miniſtras? Vul-

1 Qui, ut modo diximus, Stoicæ ſectæ inſtitutor fuit, & fere centenarius ſine morbo ſibi mortem intulit.

2 Qui præter pallium & barbam nihil Philoſophi habent.

3 ἄσωτος Græce intemperans. Aſoti, luxu perditi.

4 Quis ignorat, Herculem Jovis & Alcmenæ filium, ut Poëtis viſum eſt, domuiſſe belluas? Hydram Lerneam, Cervam æripedem, Leonem Nemæum, aliasque feras. *Præſtabo Herculem*, id eſt, oſtendam me validum & ferocem.

5 Cultro diſſecabo.

6 Lupi & Vultures ſunt admodum voraces.

* Tanti

Vulturem invitas? CH. At jejunas, non cœnas. AUG. Imo me uno nihil edacius. CH. Imó mendacius nihil. Proinde agito ac ſi domi ſis tuæ. AUG. iſtud jam plane mihi perſuaſi. Iſtud jam in animum induxi. Sic ſtat ſententia. Conſilium eſt iſtud facere. CH. Quid tibi hoc vinum placet? Quid hoc [1] villi delectat? AUG. Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me ſatis delectat. Me non mediocriter juvat. CH. Utrum mavis? rubrum, an candidum?

Non refert quo ſit colore.

AUG. Equidem utroque [2] juxta delector. Nihil refert quo ſit colore, modo ſapor placeat. Non laboro quantum oculis placeat vinum, modo [3] palatum juvet. Nihil me movet aſpectus, ſi ſapor placeat. Parvi refert quo ſit colore, quem habeat colorem, ſi ſapiat bene. Non cupio oculos paſcere, ſi palato ſatisfacere queat, modo palatum juvare poſſit. Nihil moror colorem, modo gratus ſit ſapor. CH. Credo. Atqui ſunt [4] cœnaticæ Philoſophiæ cum primis [5] periti, qui negant vinum eſſe probandum, niſi quod placeat quatuor ſenſibus: oculis, colore: naribus, odore: palato, ſapore: auribus, fama & nomine. AUG. Ridiculum, quid fama conducit ad potum. CH. Tantum, ut multi non ſtupidi palati, vehementer probarint villum [6] Lovanio vernaculum, quum crederent eſſe [7] Belnenſe. AUG. Fortaſſe jam larga potatione palatum [8] obſurduerat. CH. Imo nondum attigerant poculum. Tamen judicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritiſ-

1 Ταπείνωσις.

2 *Juxta* adverbialiter ſonat *æque*.

3 Bene ſapiat.

4 Quæ ad cœnas & epulas pertinet.

5 Δειπνοσοφίστας vocant qui inter cœnandum philoſophantur. Sed cœnaticæ Philoſophiæ peritos appellat autor, qui de cœnis, ferculis & lautitiis apte ſciunt diſſerere, qualis fuit Catius ille, de quo Horatius Serm. lib. 2. Sat. 4.

6 Lovanium urbs Brabantiæ primaria.

7 Ita dictum ab urbe *Belna*, quæ eſt in Burgundia, Gallice *Beaulne*.

8 Quod ebriis ſolet evenire. Vide infra *Evangelioph.*

1 Fere

peritiſſimi. AUG. Album noſtrates rubro præferunt, quod rubrum paulo ſit acerbius, & alterum exilius quidem, ſed illud mitius, &, ut arbitror, ſalubrius. CH. Habemus & 1 ſubrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc muſtum eſt 2 hornum. Hoc 3 bimum eſt, ſi quem capit vetuſtas. Habemus & 4 quadrimum: ſed jam 5 vapeſcit ac deſipiſcit ſenio. Ætate vigor evanuit. AUG. 6 Luculli divitias audio. CH. Heus, puer, ubi ceſſas? Nos hic plane negligis: non vides quanta ſit hic ſiccitas? Quid ſi hoc rerum ſtatu incendium contingeret, quo reſtingueremus? Dato ſingulis plenos cyathos. Auguſtine, quid habes, quod parum es hilaris? Quid accidit tibi quod ſedes triſtior? Quid eſt tibi, quod minime gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc 7 Chryſippum agis, 8 Meliſſa tibi opus eſt. AUG. Quam hic mihi fabulam narras? CH. Chryſippus adeo fertur intentus fuiſſe ſuis 9 argutiis logicis, ut ad menſam etiam fame periturus fuerit, niſi ancilla Meliſſa cibum in os ingeſſiſſet. AUG. Ille vero indignus erat, qui ſervaretur. Sed ſi te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, eſt quo id efficias. CH. Memini. Recte admones: liberalius bibendum: largius, copioſius, meracius oportet bibere.

Rem attigiſti.

AUG. Rem acu tetigiſti. Recte judicas. Scopum attigiſti.

1 Fere rubrum. De præpoſitione *ſub* in compoſitione, vide notas ad pag. 89.

2 Unius anni.

3 Duorum annorum.

4 Annorum quatuor.

5 Fit ſimile vappæ, quæ & vinum fugiens dicitur. *Vapeſco* vox Eraſmiana.

6 Imperatoris Romani fortiſſimi, ditiſſimi, ſimul & luxurioſiſſimi, cujus opes & luxus in Proverbium abierunt.

7 Qui fuit ſeverus Stoicus.

8 Chryſippi ancilla.

9 Iſte enim Chryſippus nimis anxie & ſubtiliter in Logicis verſatus Philoſophiam Stoicam ſpinoſis quæſtiunculis depravavit. Ajunt eum ſeptuaginta quinque volumina conſcripſiſſe.

attigiſti. Nam, [1] Fœcundi calices quem non fecere diſertum? CH. Perdocte tu quidem, Auguſtine, ut omnia; ſed quoniam in ſermonem vinarium, quando in mentionem incidimus vinorum, libet interrogare quonam conſilio veteres illi Bacchum, quem vini autorem videri volebant, Poëtarum Deum dixerint. Quid enim illi [2] temulento Deo cum Poëtis, [3] Muſarum virginum cultoribus. AUG. Quæſtio, ita me Bacchus amet, poculis digna: verum quorſum tuæ quæſtiones ſpectent, ſatis intelligo. CH. Quorſum amabo? AUG. Aſtute de vino diſputationē injicis Gallica techna, quam didiciſſe Pariſiis te ſuſpicor, nimirum quo minus interim abſumatur vini. Abi, virum te judico; non fruſtra in tanta ſchola verſatus es. CH. Accipio tua dicta; referam paria [4] ſcommata, ubi erit commodum. Sed ad rem. AUG. Diſſolvam ubi bibero: ſiquidem abſurdum fuerit ſicco palato de quæſtione vinoſa diſputare. Præbibo tibi, Chriſtiane. [5] Propino tibi hunc ſcyphum dimidiatum. CH. Accipio abs te libenter. Sit ſaluti. Proſit. AUG. Jam accingor, ut me miſſum facias. Ego meo more præpoſtere faciam. Quod Baccho pueritiæ effigiem tribuerint, id habet myſterii, quod vinum potum [6] curas & ſollicitudines animis noſtris eximit, hilaritatemque quandam inducit. Quare ſenibus quoque ipſis [7] juventam quandam reddere videtur, dum & hilariores facit & formoſiores: id quod Horatius, cum multis in locis, tum præcipue his verſibus aperte teſtatur:

1 *Ad*

1 Verſus eſt Horatii in Epiſt. 5. lib. 1. ad Torquatum.

2 Ebrioſo. *Temetum* priſca lingua vinum.

3 Sunt enim novem Muſæ Jovis & Mnemoſynes filiæ.

4 *Scomma* vox Græca. Lat. cavilla, vel cavillum.

5 Idem quod præbibo.

6 *Sollicitis animis onus eximit.* Verba ſunt Horatii Epiſt. 5. l. 1,

7 Juventutem, dicitur enim Juventus, & Juventa.

1 Vide

[1] *Ad mare cum veni, generoſum &* [2] *lene requiro,*
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite [3] *manet*
In venas, animumque meum, quod verba [4] *miniſtret.*
Quod me [5] *Lucanæ juvenem commendet amicæ.*

Nam quod huic poëtas dicarunt [6] Deo, id ſignificatum voluiſſe ſuſpicor, quod vinum & ingenium excitat, & facundiam miniſtrat, quæ duo poëtæ ſunt aptiſſima. Unde frigent carmina quæ ſcribuntur aquæ [7] potoribus. Eſt quidem igneus ſuapte natura Bacchus, ſed adhibitis [8] Nymphis redditur temperantior. Habes quod quærebas? CH. Nihil unquam audivi veriſimilius dici ab homine poëta. Dignus es qui bibas [9] gemma. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone cetera. AUG. Puerum habes admodum inurbanum. CH. Eſt [10] veterator nequiſſimus. AUG. Cur non inſtituis alio pacto? CH. [11] Difficile eſt canem vetulum loris aſſueſcere. Difficillimum eſt veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facile aſſueſcit loro. Me quidem dignus eſt. [12] Dignum patella operculum.

Si

1 Vide Horatii epiſtolam ſuperius citatam.

2 Molle.

3 A verbo *Manare*, quod proprie ſignificat *diſtillare*, per translationem vero, uti hic, *diffundi, diſpergi.*

4 Suppeditet.

5 Amicam Lucanam vocat Horatius meretriculam ex Lucania regione Italiæ.

6 Baccho, i. e. vino.

7 Id eſt à potoribus. Horatii verba ſunt ad Mæcenaten l. 1. Epiſtol. 19. *Priſco, ſi credis, Mæcenas docte Cratino: Nulla placere diu, nec vivere carmina poſſunt, Quæ ſcribuntur aquæ potoribus,* &c.

8 Aquarum Deabus, id eſt addita aqua.

9 Id eſt è *gemma*, ſeu poculo gemmis ornato, pars pro toto. Gemmatorum poculorum magnus olim apud divites Romanos uſus fuit. Vide Juvenal. Sat. 5.

10 Qui varia ac diuturna ſervitute aſtutus & vafer evaſit.

11 Hoc & ſequentia proverbia de iis dicuntur, quorum mores longo uſu depravati flecti nequeunt.

12 Proverbium eſt quoties ſimilia ſimilibus, mala malis, digna dignis eveniunt. Idem fere deſignat illud; *ſimiles habent labra lactucas*, id quod alibi ſuperius annotavimus.

Si cognoſcerem quid te oblectet, tibi miniſtrarem *Formulæ.*

AUG. Decerperem tibi quidpiam, ſi palatum tuum 1 tenerem. Miniſtrarem tibi, ſi gula tua mihi ſatis cognita eſſet. Apponerem tibi, ſi, quid potiſſimum juvaret, ſcirem. Si noſſem ingenium palati tui, eſſem tibi 2 ſtructor. Equidem tantundem palato, quantum animo ſapio. CH. Palatum habes eruditiſſimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus ſingulari peritia teſtatur 3 Satyricus:

4 *Oſtrea callebat primo deprendere morſu,*
Et ſemel aſpecti dicebat littus Echini.

AUG. Et tu mihi, Chriſtiane, ut par pari referam, ipſum audiviſſe 5 Epicurum, aut in ſchola 6 Catiana inſtitutus videris. Quid enim tua gula aut ſapientius, aut faſtidioſius? CH. Si oratoriam æque artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipſe me vinceret. AUG. Equidem ſi alterutra carendum eſſet, culinariam, quam rhetoricam mallem. CH. 7 Subſcribo tuo judicio: graviter, acute, vereque judicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, niſi quod aures ocioſas inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus eſt, paſcit ac reficit. 8 Concedat 9 laurea linguæ, inquit

1 Noſcerem.

2 Qui cibos apponit, eosque convivis diſtribuit, & menſam inſtruit.

3 Juvenalis, Satyrarum ſcriptor acutiſſimus.

4 Loquitur Juvenalis Satyra 4. de Montano ſenatore, qui eſſet palati tam docti, ut dignoſceret primo morſu, an oſtrea forent nata circa rupes ad montem Circæum, in littore Campaniæ, an ad ſcopulos in lacu Lucrino; & primo aſpectu dicebat, in quo littore captus eſſet Echinus, piſcis marinus è cancrorum genere.

5 De Epicuro jam ſæpius ſupra dictum eſt.

6 De Catio Epicureo, erudititiſſimo cœnarum ſtructore & autore vide Horat. Serm. lib. 2, Sat. 4. *Unde & quo Catius?* &c.

7 Aſſentior.

8 Verba Ciceronis ſunt in Piſonem. *Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.*

9 Metonymia adjuncti eſt. Laurea pro triumpho, cujus ſignum eſt laurus.

1 Re-

inquit Cicero: at utraque concedát culinæ. Nunquam mihi [1] Stoici illi magnopere placuerunt, qui omnia ad ſu-um, neſcio quod, honeſtum referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dici non poteſt, quanto Diogene ſapientior [2] Ariſtippus mihi ſuiſſe videtur. AUG. Ego Stoicos cum ſuis jejuniis contemno. Epicurum magis laudo ac probo, quam Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus, ac ſimplici aqua victitabat. Quare nihil miror, ſi Alexander Rex fortunatiſſimus, ſe [3] Alexandrum, quam Diogenem eſſe maluit. CH. Nec ego ſane, quamlibet vilis homuncio, cum Diogene meam philoſophiam commutarem: fortaſſis & [4] Catius tuus facere recuſaret. Melius noſtri temporis philoſophi ſentiunt, qui contenti Stoico more diſputare, vivendo ipſum etiam Epicurum vincunt. At ego quidem rem in primis præclaram philoſophiam puto, ſi parce adhibeatur. Nimium philoſophari non laudo. Eſt enim res perquam jejuna, ſterilis atque triſtis. Ubi in calamitatem, aut ægritudinem incidi, tum demum ad philoſophiam, tanquam ad medicum confugio. Ubi convalui, rurſum illi vale renuncio. AUG. Tuam rationem probo. Belle philoſopharis. Salve igitur, Philoſophe, non è [5] Stoa, ſed è culina. CH. Quid tandem habes Eraſme, quod parum ſis hilaris? Quid ſibi vult [6] corrugata frons? quid ſilentium? An mihi ſuccenſes, quod te frugaliore cœna acceperim? ER. Imo tibi ſum iratus, quod

1 Reſpice quæ notavimus ad pag. 94.

2 Qui maluit ſpendide vivere apud regem, quam cum Diogene mendicare. Hujus cum Diogene Cynico (de quo ſupra diximus) feſtiviſſimam diſſertationem refert Horatius lib. 1. Epiſt. XVII. ad Scævam.

3 Hiſtoriola, quam prædicant, hæc eſt, Alexander Diogeni, in ſole apricanti, offerens quæ vellet, reſponſum tulit: Cupio nihil, ô Alexander, niſi ut paulum è ſole diſcedas. Tum rex, miratus humanarum rerum contemtorem ſubjecit: niſi Alexander eſſem, Diogenes eſſe vellem.

4 Ille cœnaticæ Philoſophiæ magiſter periti ſſimus, de quo ſuperius.

5 A Stoa, quæ fuit porticus Athenis, dicti Stoici. Reſpice notas pag. 94.

6 Vultus triſtis. Reſpice notas p. 92.

quod tantum impendii mea cauſa factum. [1] Interminatus erat Auguſtinus, ne ſua cauſa [2] diem feſtum faceres: vis nos poſthac redire nunquam. Nam talem cœnam dare ſolent ii, qui unam duntaxat dare conſtituiſſent. Quos tandem convivas videris accepiſſe? Non amiculis, ſed [3] Satrapis cœnam paraſſe videris. An nos helluones eſſe credis? Hoc non eſt dare cœnam. ſed triduanam ſaturitatem. CH. Etiam tu pergis eſſe [4] Demea? Cras ut lubet diſputa: hodie [5] Mitionem te præbeas, oro. De [6] impendio cras ſobrii diſputabimus; nunc nil niſi meras nugas audire libet. AUG. Chriſtiane, utrum de bubulis an de ovillis carnibus mavis? CH. Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis ſalutares arbitror. Ita ingenium eſt hominum, ut pernicioſiſſima quæque appetant vehementiſſime. AUG. Galli ſuillas carnes mirum in modum amant. CH. Galli amant quæ parvo conſtant. AUG. Hac una in re Judæus ſum: nam nihil æque odi atque carnes ſuillas. CH. Nec injuria, quid enim inſalubrius. Ego in hoc non cum Gallis, ſed cum Judæis ſentio. ER. At ego ovillas pariter amo, & ſuillas; ſed diverſa ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter veſcor. Suillas præ amore non attingo, ne quid offendam. CH. Bellus homo es, Eraſme, ac feſtivus. Equidem mirari mecum ſoleo, unde tanta in palatis humanis diverſitas. Nam, ut Horatiano carmine utar:

[7] Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur,
Poſcentes vario multum diverſa palato.

ER.

1 Valde minatus erat quid mali, ſi ſua, &c. Terent. And. Act. 3. Sc. 2. *Interminatus ſum.*

2 Proverbium, cujus originem vide pag. 91. in notis.

3 *Satrapa* eſt vox Perſica, ſignificans præfectum provinciæ.

4 Moroſus. Vide notas ad pag. 1.

5 Quem novimus ex Adelphis Terentii. Per Antonomaſiam, quam rhetores vocant, *Mitio* ponitur pro homine manſueto & miti, proprium pro appellativo.

6 Sumptu.

7 Horatius Lib. 2. Epiſt. 2. v. 61. & 62.

1 Teren-

ER. Quamquam, ut ait [1] Comicus, quot homines, tot ſententiæ, & ſuus cuique mos; tamen nemo me adduxerit ut credam, plus ingeniis in eſſe varietatis quam palatis. Ita vix duos reperias, quos eadem [2] juvent. Permultos vidi, qui butyri ac caſei ne olfactum quidem ferrent. Sunt quibus carnes nauſeæ ſint: alius elixis, alius aſſis abſtinet. Multi aquam vino præferunt. Et quod incredibile eſt, vidi hominem, qui nec pane, nec vino uteretur. CH. Et quibus tandem miſer ille victitabat? Quibus veſcebatur? ER. Cæterorum nihil faſtidiebat, non carnes, non piſces, non olera, non poma. CH. Vis ut iſtud tibi credam? ER. Si lubet. CH. Credo, at ea lege, ut viciſſim mihi mentienti fidem ſis habiturus. ER. Age faciam: modo verecunde mentiaris. CH. Quaſi vero ſit quicquam tuo commento impudentius. ER. Quid dicet [3] frons tua, ſi hominem tibi commonſtrem? CH. Macilentum quempiam ac [4] monogrammum eſſe oportet. ER. Imo diceres [5] athletam. CH. [6] Polyphemum potius. ER. Hoc tibi mirum videri demiror, cum multi ſint, quibus [7] piſces vento durati ſint panis loco: [8] nonnullis hoc præſtent herbarum radices, quod nobis panis. CH. Credo; ſed perge mentiri. ER. Quendam in Italia, cum illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo, neque potu adjutus, ſomno ſaginabatur. CH. Ut nihil pudet? non poſſum illud Satyricum non dicere:

Tunc

1 Terentius in Comœdia Phormione. Act. 2. Sc. 4.

2 Delectant.

3 De fronte dictum eſt in notis ad pag. 49.

4 *Monogrammi* dicuntur homines prætenues, ac puſilli, à Picturis, in quibus unica linea notantur homunculi, velut procul apparentes.

5 Quia athletæ corporibus robuſtis & vegetis, magnas vires oſtentabant. Reſpice pag. 7.

6 Gigantem, proprium pro appellativo. Fabulantur Poëtæ Polyphemum, qui & Cyclops dicitur, fuiſſe Neptuni filium ex Thooſa Phorci filia, ingenti corpore & unico in fronte oculo. Vide Virg. & Ovid.

7 Hoc victus genere utuntur populi in extremum Boream remoti.

8 Braſilianis, aliiſque.

Tunc immenſa[1] *cavi ſpirant mendacia*[2] *folles.*

Tu poëtaris. Tu nunc poëtam agis. Nam, Mentiris, dicere, mihi[3] religio eſt. ER. Mentiar, ſi non[4] Plinius autor certiſſimus ſcripſit, urſum quatuordecim dies ſolo ſomno mirum in modum ſaginari: quo tamen ita alte premitur, ut ne vulneribus quidem queat excitari. Imo, quo magis mireris, addam quod[5] Theophraſtus ſcribit, per id tempus urſorum carnes coctas quoque, ſi aſſerventur, reviviſcere. CH. Vereor ne[6] Parmeno ille Terentianus iſta non contineat. Mihi facile fidem facis. Miniſtrarem tibi de cervinis carnibus, ſi ſatis eſſem urbanus. ER. Unde tibi nunc venatio? Unde[7] ferina? CH. Midas, homo hominum; qui vivunt, liberaliſſimus, noſtrique amantiſſimus, mihi miſit dono: dono quidem, ſed ſic, ut ego minoris emam ſæpe numero. ER. Qui ſic? CH. Quia famulis plus dandum quam daretur in macello vendenti. ER. Quæ res cogit hoc facere? CH. Tyrannus omnium violentiſſimus. ER. Quis iſte? CH. Mos. ER. Profecto tyrannus iſte frequenter iniquiſſimas leges obtrudit mortalibus. Idem ſuo more nudius tertius hunc cervum venatus eſt. Quid tu, qui ſoleas iſtius ſtudii eſſe amantiſſimus? AUG. Equidem hoc ſtudio plane relicto, jam præter literas nihil venor. CH. At mihi videntur literæ quovis cervo fugaciores. AUG. Duobus tamen potiſſimum

1 Verba ſunt Juvenalis in Satyra 7.

2 Intellige pulmones, quibus ineſt ſpirandi vis: vel, ſi mavis, cavas buccas & fauces rabularum, vento & mendaciis plenas, ut folles credas.

3 Religio, quam nonnulli ita dictam volunt à religandis animis, & quæ vulgo denotat pietatem in Deum, ponitur ſæpe pro anxia quadam cura, & metu ſeu conſcientiæ ſcrupulo, quem vocant, uti hic: *mihi religio eſt*, id eſt, *Conſcientia prohibeor. Non fas eſt.*

4 Lib. 8. cap. 36.

5 Cujus extat hodie liber de plantis. Fuit is Ariſtotelis diſcipulus, ob eloquentiam prius Euphraſtus, deinde Theophraſtus, ante vero Tyrtamus dictus.

6 Is enim in Terentii Eunucho A. 1. Sc. 2. ita inquit *quæ vera audivi taceo & contineo optume; ſin falſum, aut vanum, aut fictum eſt, continuo palam eſt.* Ergo hæc falſa ſunt.

7 Sc. caro.

1 Virgi-

mum canibus aſſequimur, admiratione ſcilicet, atque improbitate laboris. Nam & admirari plurimum diſcendi ardorem miniſtrat; &, ut facundiſſimus [1] poëta ſcripſit,

Labor omnia vincit [2] Improbus.

CH. Amanter admones, Auguſtine, ut ſoles: propterea non deſiſtam, non conquieſcam, non deſatigabor, donec conſequar. AUG. Carnes cervinæ ſunt nunc admodum tempeſtivæ. Meminit [3] Plinius de hoc animante quiddam admirabile. CH. Quidnam obſecro? AUG. Quoties arrexere aures, acerrimi eſſe auditus: ut contra cum [4] remiſere, ſurdos. CH. Iſtud ipſum mihi ſæpenumero evenit. Nam ſi quando fiat ſermo de recipiendis aureis, nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo illo Terentiano [5] aures arrigo. Ubi de numerando verba fiunt, illico demitto. AUG. Laudo te, facis ut te decet. CH. Vis de his leporinis clunibus? AUG. Tibi ſumito. CH. An de tergo mavis? AUG. Hoc animal præter ilia & clunes nihil habet appetendum. CH. Vidiſtine unquam leporem candidum? AUG. Sæpenumero. [6] Plinius in [7] Alpibus candidos reperiri ſcribit, quibus hybernis menſibus nivem pro cibatu eſſe ſit creditum. An verum ſit, Plinius ipſe viderit. Quod ſi leporis cutem candidam reddit nix, ſtomachum habeat candidum neceſſe eſt. CH. Mihi veriſimile non ſit. AUG. Accipe magis admirandum, at fortaſſe tibi non inauditum. Idem utramque vim ſingulis ineſſe teſtatur, maris & fœminæ, ac fœmellas ſine mare æque

1 Virgilius Georgic. lib. 1. v. 145.

2 Id eſt indefeſſus, aſſiduus. Quicquid enim modum & normam excedit, Latinis *improbum* dictum eſt.

3 Hiſtor. natur. l. 8. c. 36.

4 Demiſere.

5 Id eſt avide, ac ſitienter auſculto. Vide Terentii Andr. Act. 5. Sc. 4. Metaphora ducta à quadrupedibus, quorum pleriſque mos eſt, ſi quando quid eminus audiant, aures ſurrigere.

6 Hiſtor. natur. l. 8. c. 55.

7 Altiſſimis montibus Italiam determinantibus, olim Galliam Cis-Alpinam à Trans-Alpina dividentibus.

æque gignere. Iſtud ipſum multi aſſeverant, præſertim venandi ſtudioſi. CH. Eſt ita ut dicis. Sed hos cuniculos, ſi placet, tentemus, quia pinguiuſculi ſunt ac tenelli. Miniſtrarem illi [1] Nymphæ, ſi propius aſſiderem. Auguſtine, iſtius tibi vicinæ curam age, ſi libet: [2] calles enim quo geſtu ſit miniſtrandum iſtis [3] Veneribus. AUG. Teneo quid dicas, [4] naſute. CH. Quid te anſerinæ carnes delectant? AUG. Me quidem non mediocriter juvant, ut ſum minime faſtidioſus. At hic anſer, neſcio quo pacto, nihil me juvat: nihil enim in vita vidi ſiccius: ſiccior eſt pumice, aut etiam noverca Furii illius, in quem [5] Catullus multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et [6] mehercule, quantum ſuſpicor, veteranus miles immodicis excubiis ſeſe maceravit. Ajunt enim anſerem inter omnia animalia longe eſſe vigilantiſſimum. Et profecto, niſi conjectura fallor, [7] hic anſer ex eorum numero eſt, qui canibus una cum excubitoribus ſomno ſopitis, Romanum olim [8] Capitolium defenderunt. CH. Veriſimile (ita me Deus amet) dicis: nam ex eo ſeculo relictum arbitror. AUG. Hæc quoque gallina aut parcum ſaginatorem habuit, aut certe [9] zelotypa vixit, quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguit. Vide curæ quid faciant. Quod ſi ex Theodorico noſtro [10] Gallo faceremus capum, multo citius pin-

1 Puellæ, virgini.

2 Probe ſcis.

3 Puellis bellatulis.

4 Quemadmodum naſus pro acrimonia decidendi: ita & naſutus ſumitur pro reprehenſore, & deriſore, qui tecte alios novit illudere.

5 In Epigrammate acutiſſimo, cujus initium. *Furi cui neque*, &c.

6 Adverbium jurandi, alii dicunt *me Hercules*, ſupple *juvet*, teſte Feſto.

7 Cum Galli Senones, occupata & incenſa Roma, ſex menſes circa Capitolinum montem hæſiſſent, tandem canibus & excubitoribus ſomno ſopitis, noctu rupem clam conſcendunt; Manlius autem dux, anſeris clangore excitatus, hoſtes de ſumma rupe dejecit.

8 Capitolium illud fuit templum in monte Tarpeio, qui dein Capitolinus dictus eſt.

9 Æmula, à ζῆλος *amulatio* & τύπος *forma*. Zelotypus ergo qui ſollicitus eſt, ne quis ſuo amore perfruatur.

10 Ludit in amphibolia. *Gallus* nomen gentile, & avis.

1 De

pingueſceret. TH. Non ſum gallus. AUG. Fateor, non es [1] gallus Cybeles, neque gallus gallinaceus, at forte [2] Gallus gallaceus. CH. Quid hoc verbi eſt? AUG. Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo: ego [3] Sphingem præſtiti, tu Oedipus eſto. CH. Dic mihi bona fide, Auguſtine; nulla tibi cum Gallis unquam fuit neceſſitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxiſti? Nullum fuit commercium? AUG. Nihil, nihil ſane. CH. Tanto es nequior. AUG. Sed cum [4] Gallabus nonnihil. CH. Libetne de jecore anſerino? [5] Quod apud veteres in deliciis [6] cum primis habebatur. AUG. Non ſum rejecturus, quod à tua manu venerit. CH. Non eſt quod expectes Romanas delicias. AUG. Quas? CH. [7] Carduos, cochleas, teſtudines, colubros, fungos, [8] boletos, [9] tubera. AUG. Iſtis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es Chriſtiane. CH. Has perdices nemo attingit, ne columbos quidem. Cras eſt dies jejunii ab Eccleſia indicti; adverſus hanc eſuriem munite vos. Onerate ſaburra navim adverſus imminentem tempeſtatem. Bellum inſtat; inſtruite ventrem commeatu. AUG. Utinam iſthuc verbi tacuiſſes, hilariores ſurrexiſſemus à cœna. Miſeros nos reddis ante tempus. CH. Quid ita? AUG. Quia minus anguem odi, quam piſces. CH. At non tu ſolus. AUG. Quis hoc tædii nobis invexit? CH. Quis commonſtravit aloen, abſynthium, & ſcammo-

1 De Gallis Cybeles vide notas pag. 79.

2 Quid hoc ſibi velit aliis divinandum relinquo.

3 Id eſt: *ego ænigma dixi, tu illius nodum diſſolve.* Sphinx enim, ut fabulatur antiquitas, fuit monſtrum apud Thebas. cujus caput puellæ, corpus canis, alæ avis, &c. *ἀπὸ τοῦ σφίγγειν*, hoc eſt à vinciendo, quod prætereuntes ſuis quæſtionibus ita ſtringeret, ut ſe expedire non poſſent. Ænigma erat hujuſmodi: *Quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes eſſet.* Nodum hunc diſſolvit Oedipus. Vide infra Colloq. *de talorum luſu*, in principio.

4 Per jocum, pro Gallicis puellis.

5 Vide Plinium, lib. 10. cap. 22.

6 Præcipue.

7 Intelligit forte *Carduos altiles.*

8 Fungorum ſpecies. Boletus eſt ſolus innocuus.

9 *Tuber* Pomi genus eſt, alii vocant *rapum terræ.*

monium dare in remediis? AUG. Sed iſta dantur ægrotis. CH. Sic hæc dantur nimium recte valentibus. Aliquando præſtat ægrotare, quam plus *ſatis* valere. AUG. [1] At mihi videtur minus oneris olim impoſitum *Judæis.* Equidem ab anguillis & porcis facile temperarim, modo liceat capis & perdicibus expleri. CH. In pleriſque non res, ſed animus nos diſcernit à Judæis. Illi manum abſtinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis. Nos cum intelligamus omnia munda eſſe mundis, tamen carni laſcivienti, velut equo ferocienti pabulum ſubducimus, quo magis dicto ſit audiens ſpiritui. Nonnunquam im̃oderatum ſuavium rerum uſum abſtinentiæ moleſtia caſtigamus. AUG. Audio: ſed eadem opera defendi poſſet circumciſio præputii. Moderatur & illa coitus pruritum, & cruciatum adfert. Si omnes itidem abhorrerent à piſcibus atque ego, vix à [2] parricida tam atrox ſupplicium exigerem. CH. Quorundam palato gratior eſt piſcium, quam carnium eſus. AUG. Congruunt igitur his, qui gulæ ſerviunt, non valetudini. CH. Equidem audivi quondam apud [3] Æſopos & [4] Apitios præcipuum luxum in piſcibus fuiſſe. AUG. Qui conveniunt igitur deliciæ cum ſupplicio? CH. Non omnibus ſunt [5] murænæ, aut ſcari, aut acipenſeres. AUG. Ergo [6] tenues ſoli diſcruciantur, quibus ſatis male eſt, etiam cum veſci licet carnibus. Fit enim non raro, ut cum licet veſci [7] per Eccleſiam, non liceat per crumenam. CH. Durum [8] mehercle interdictum. AUG. Quod

1 Taxat autor Papicolarum ſuperſtitionem in jejuniis, &c.

2 Qui parentem interfecit, aut Patriæ vim attulit.

3 Id eſt *luxurioſos*, Nam Æſopi (non Phrygis illius ſapientis) & Apitii luxus multorum litteris notatus eſt. Feſtiviter autem luxurioſos vocat Æſopos, & Apitios quemadmodum effeminatos dicimus Sardanapalos.

4 Quis fuerit Apitius dixi pag. 93. Vide infra *Convivium diſpar.*

5 Muræna, ſcarus, acipenſer piſces ſunt olim in deliciis divitum habiti.

6 Pauperes, quibus eſt res anguſta domi.

7 Cum venia Eccleſiæ.

8 Vel *Mehercule.* Reſpice pag. 106.

106.

Quod ſi interdictus carnium eſus divitibus vertitur in delicias; &, ſi pauperibus ſæpe non licet veſci carnibus etiam cum licet, ac ne piſcibus quidem, qui fere carius emuntur; cui igitur bono erit interdictum? CH. Omnibus: nam tenuibus, cochleis, aut ranis licebit veſci, aut cæpe, porrumve arrodere. Mediocres detrahent nonnihil quotidianis 1 obſoniis. Quod ſi quid divites deliciabuntur hac occaſione, ſuæ gulæ imputent, non incuſent Eccleſiæ conſtitutionem. AUG. Pulchre dixti, ſed interim à tenuibus, qui ſummis 2 ſudoribus alunt familiam, & procul abſunt ab amnibus ac lacubus, exigere carnium abſtinentiam, eſt indicere famem, aut 3 βουλιμίαν magis. Atqui ſi quid 4 Homero credimus, longe miſerrimum mortis genus eſt, perire fame. CH. Sic viſum eſt Homero cæco: at apud Chriſtianos miſer non eſt, qui bene moritur. AUG. Eſto ſane: ſed tamen durum eſt à quoquam exigere, ut moriatur. CH. Nec 5 hoc animo Pontifices interdicunt eſum carnium, ut intereant homines; ſed ut vel affligantur moderate, ſi deliquerunt, vel ſubducto lætiore pabulo, corpora minus ferociant adverſus ſpiritum. AUG. Iſthuc ipſum efficiet moderatus carnium eſus. CH. Sed in tanta corporum varietate certus carnium modus præſcribi non poteſt, cibi genus poteſt. AUG. Sunt & piſces, qui multum addant alimenti: ſunt carnes, quæ minimum. CH. Sed in genere plus alunt carnes. AUG. Age, dic mihi, ſi quo tibi foret iter, utrum malles equum alacriorem ac

1 ſub-

1 *Obſonium* eſt, quicquid cibi ultra panem comeditur. Vide infra notas in *Ichthyoph.*

2 *Sudoribus* pro laboribus. Meton. effecti.

3 *βουλιμία* eſt ingens fames. λιμὸς enim fames eſt, & ſyllaba βου auget, quaſi quis totos boves eſuriat.

4 Ὀδυσσ. M. Ita ſonant verba Poetæ. Πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι, λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν. Hoc eſt. *Omnes quidem inviſæ mortes miſeris mortalibus, Fame autem miſerrimum mori, & fatum aſſequi.*

5 Ea mente.

1 Aliquo

[1] ſublaſcivum, an morbidum, qui ſubinde collabens ſeſſorem dejiciat in terram? CH. Quorſum iſtud? AUG. Quia piſcium eſus corruptis humoribus corpora noſtra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam ſpiritui non poſſint ſubſervire. CH. Quibus morbis? AUG. [2] Podagræ, febri, lepræ, [3] morbo regio. CH. Qui ſcis? AUG. Credo medicis: id malim, quam experiri. CH. Id fortaſſis in paucis accidit. AUG. Equidem arbitror in pluribus. Porro, quoniam animus agit per [4] organa materialia corporis, quæ malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiatis inſtrumentis non poteſt, ut vult, exerere vim ſuam. CH. Scio medicis magnopere damnatum eſſe piſcium eſum: ſed ſecus viſum eſt majoribus noſtris, quibus obtemperare religioſum eſt. AUG. Religioſum erat & olim, non violare ſabbatum: ſed prius erat, ſervare hominem ſabbato. CH. Suæ quisque ſaluti conſulat. AUG. Imo, ſi Paulo volumus auſcultare, nemo, quæ ſua ſunt, [5] quærat, ſed quiſque quæ alterius. CH. Sed unde hic novus Theologus in convivio? Unde novus hic ac ſubitus [6] Magiſter noſter? AUG. Quia mihi male convenit cum piſcibus. CH. Quid igitur? An non abſtines à carnibus? AUG. Abſtineo, ſed obmurmurans, nec ſine meo magno malo. CH. [7] Charitas omnia ſuffert. AUG. Verum; ſed eadem quam minimum exigit. Si ſuffert omnia, cur non ferunt nos his veſci cibis, quos indulſit libertas Evangelica? Cur hi, à quibus Chriſtus toties amorem ſui ſtipulatus eſt, patiuntur

tiuntur

1 Aliquo modo laſcivientem.

2 *Podagra* eſt morbus articularis, cum noxius humor pedum articulos quaſi captos teneat, & infeſtet à πῦς pes, & ἄγρα captura. Ita *Chiragra* dicitur cum manus torqueat.

3 Hunc morbum ita dici volunt, quod in aulis regum graſſetur.

4 Organum, Græca vox. Lat. inſtrumentum. In corpore animato per organum intelligitur illa pars, quæ perfectam actionem edere poteſt, ut cerebrum, cor &c.

5 Divi Pauli verba ſunt, 1. Corinth. 10. v. 24

6 *Magiſter noſter*, & *Magiſter noſtrandus*, Erasmi ſæculo barbara promotionum vocabula fuerunt, quæ hic ridet.

7 Pauli Apoſtoli verba habentur, 1. Corinth. 13. v. 7.

1 I. e.

tiuntur tot hominum, & corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Christo, nec per ſe neceſſariam? Ubi aliud ſuadet neceſſitas, ceſſat humanæ conſtitutionis vigor, ceſſat & voluntas [1] nomothetæ. AUG. At non ceſſat offendiculum infirmorum. Non ceſſat [2] ſcrupulus meticuloſæ conſcientiæ. Poſtremo non ſatis conſtat, quibus limitibus finiatur iſta neceſſitas. An quum cœperit [3] ichthyophagus agere animam? Sero morienti porriguntur carnes. An cum totum corpus habet [4] epialus? Non tanti erat ciborum delectus. CH. Quid igitur tu velles præſcribi? AUG. Scio, ſi quis mihi credat Eccleſiaſticæ rei [5] dictaturam. CH. Quid iſthuc verbi eſt? AUG. Si ſummus eſſem Pontifex, hortarer omnes ad perpetuam vitæ ſobrietatem, ſed præcipue ſub diem feſtum. Cæterum jus facerem cuique veſcendi quibus vellet, pro corporis ſalubritate, dum moderate & cum gratiarum actione: daremq; operam, uti hoc, quod detraheretur obſervationibus hujuſmodi carnalibus, accreſceret ad ſtudiū veræ pietatis. CH. Nimirū iſtud, mea quidem ſententia tanti eſt, ut te faciamus Pontificem. AUG. Rides: ſed tamen cervix hæc ſufficeret vel [6] triplici coronæ ſuſtinendæ. CH. At interim vide, ne iſta ſcribantur inter articulos Pariſienſium. AUG. Imo quicquid dictū eſt, ſcribetur in vino, ſicuti par eſt dicta inter pocula. Sed ſatis jam Theologiæ in convivio. In cœna ſumus, non in [7] Sorbona. CH. Quid vetat dici Sorbonam, ubi bene [8] ſorbetur?

1 I. e. Autoris legis, à νόμος lex, & τίθημι pono.

2 *Scrupulus* proprie calculus ambulantis calceo illapſus, qui pedes torquet. Hinc pro quavis cura & ſolicitudine.

3 Vox Græca ἰχθυοφάγος qui piſcibus veſcitur: ἰχθὺς *piſcis*, φάγω *edo*.

4 Febris genus vehemens, ominis cauſa ſic dicta, quaſi *placide aſſiliens*: quemadmodum Furiæ dicuntur *Eumenides*; quum tamen nulli bene velint.

5 Summam præfecturam.

6 Romanorum Pontificum diadema triplici corona inſignitum eſt.

7 Gymnaſium, ſeu Collegium à Carolo Magno Pariſiis inſtitutum anno poſt Chriſtum natum 791.

8 Bibitur, ridicule.

1 *Sorbum*

tur? AUG. Sorbeamus igitur, non diſputemus; ne nobis à [1] ſorbis dicatur Sorbona, ſed à ſorbendo. CH. Agite, hoſpites humaniſſimi, quæſo ut cœnulam noſtram, licet tenuem, æqui bonique conſulatis. Præbete vos hilares, ac lubentes, quamvis convivium tenue ſit & frugale: ego veſtra facilitate fretus, familiariter vos vocare ſum auſus. Et eſt ſane veſter mihi adventus, conſpectusque, non modo gratiſſimus, verum etiam jucundiſſimus. CONVIVÆ. Cœna tua, Chriſtiane optime, multis modis elegans, lautaque nobis videtur. Quod excuſas, id unum habet accuſandum. Nam magnificentior fuit, quam ſat eſt. Siquidem hoc convivium opiparum in primis ac lautum judicarim, quod primum ſimplicibus epulis, deinde hilaritate, riſu, jocis, ſalibus ſit conditum: quæ omnia noſtro convivio non defuerunt. Verum de convivarum numero hic mihi quiddam in mentem venit, quos neque pauciores tribus, neque plures novem eſſe oportere ſcripſit [2] Varro. Tres enim ſunt [3] Charites, id eſt, Gratiæ, humanitatis ac benevolentiæ præſides: & novem ſunt [4] Muſæ, honeſtiorum ſtudiorum duces. At hic decem convivas eſſe video, virginibus exceptis. AUG. Nihil convenientius accidere potuit. Nos ſumus Varrone ipſo paulo ſapientiores. Nam tres puellas lepidiſſimas, tanquam tres Charites adhibuimus. Deinde, quia à novem Muſarum Choro Apollo abeſſe nunquam credendus eſt, jure decimum adjecimus convivam. CA. Poëtice dixiſti. Si mihi

1 *Sorbum* pomi genus eſt, acerbitate conſtringens fauces.

2 Ex Satyris Menippeis M. Varronis citat Gell. l. 13. c. 18. Convivarum numerum incipere oportere à gratiarum numero, & progredi ad Muſarum: id eſt proficiſci à tribus, & conſiſtere in novem, ut cum pauciſſimi convivæ ſunt, non pauciores ſint tribus; cum plurimi non plures quam novem. Nam multos, inquit, eſſe non convenit, quod turba plerumque eſt turbulenta. Vide infra *Conviv. diſpar.*

3 Numero tres, Veneris & Jovis filiæ *Aglaia. Thalia, Euphroſyne.*

4 Sc. Calliope, Clio, Erato, Thalia, Melpomene, Terpſychore, Euterpe, Polyhymnia, Urania, quarum præſes Apollo.

1 Quin

hi laurus adeſſet, laurea corona caput tuum cingerem, fieresque [1] poëta laureatus. AUG. Si [2] malva coronatus eſſem, malvatus. Tantum honoris mihi non [3] arrogo. Honor hic major eſt, quam ut mihi conveniat. Haud equidem tali me dignor honore. CH. Vultisne ſinguli tantundem mea cauſa facere, quantum veſtra ſum facturus. CO. Volumus ac lubentes equidem. CH. Ebibetis igitur ordine ſuum quisque calicem; à me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. MIDAS. Accipio abs te libenter. Pro quo vulgus, præſtolor, dicit. Equidem non recuſo. Nihil tua cauſa recuſabo. CH. Tu deinde cæteris propina. MI. Eraſme, præbibo tibi dimidiatam pateram. ER. Precor ut ſit tibi bono. Sit tibi bonum atq; comodum. Profit tibi. Proficiat, durius dicitur. CH. Sed cur ceſſat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? [4] Ubi ſunt oculi tui, [5] furcifer? Vola, adfer ejusdem generis [6] ſextarios duos. PUER. Eraſme, ſalve; quidam pro foribus te conventum expetit. ER. Quis nam eſt? PU. [7] Mori famulum ſe dicit; herum ejus ex Britannia adveniſſe: cupere ut ſe viſas, quandoquidem prima luce iter parat in Germaniam. ER. Chriſtiane, ſubducatur ratio: nam mihi quidem abeundum. CH. Rationem, Eraſme doctiſſime, hujus cœnæ ego confecero. Non eſt quod [8] calculum fruſtra teras: gratiam habeo, qui digna-

tus

1 Qui in Poëſi, aliisque præclaris artibus apud Romanos excellebant, ab ipſis Imperatoribus coronabantur laurea, hinc & apud Germanos ſive ingenii virtute, ſive principis favore nonnullis honor is dari ſolet, ut Poëtæ laureati dicantur.

2 Herba viliſſima.

3 Aſſumo.

4 Quaſi diceret; ſerve nequam, an non vidiſti nobis deeſſe vinum?

5 Vide notas pag. 42.

6 *Sextarius* capit ſextam portionem congii, id eſt octodecim uncias. Congius ſextarios ſex.

7 Fuit Thomas Morus, Anglus, Eraſmo amiciſſimus, probatæ virtutis & doctrinæ vir: dein juſſu Henrici, Regis Britanniæ, ejus nominis octavi (cujus erat Cancellarius, ut vocant) ſecuri percuſſus.

8 Nam calculis ſubducebantur olim rationes: immo & apud Græcos ſuffragia colligebantur. Hinc *Calculus* pro ratione ipſa, & ſententia.

tus ſis noſtro adeſſe convivio. Sed avocari te moleſtum eſt, nondum peracta fabula. ER. Quid ſupereſt, niſi ut dicam, [1] Valete & plaudite? CH. Age, boni conſulemus; quando tu non [2] ab equo ad aſinos, ſed ab amicis ad amiciſſimos properas. ER. Ego pariter tibi gratias ago, quod pro tua humanitate ad hoc convivium longe ſuaviſſimum me vocaris. Valete, ſodales optimi. Bibite non ſegniter, & vivite ſuaviter. CH. Heus Dromo. Sedetis jamdudum ocioſi omnes. Libetne cuiquam quicquã amplius? CO. Nihil omnino. Strenue munus noſtrum adminiſtravimus. CH. Tolle igitur hæc, ac [3] bellaria appone. Muta quadrulas, atque orbes. Tolle cultrum meum, qui humi decidit. Pira vino perfunde. Adſunt mora [4] præcoqua, etiam domi noſtræ nata. CO. Tanto erunt ſuaviora, quod vernacula. CH. En pruna cerea, en [5] Damaſcena, rarum apud nos ſpectaculum. En mitia mala. En mali novũ genus, cujus [6] matrem ego hiſce manibus conſevi. Nuces, caſtaneæ, omne deliciarum, quas horti benigne effundunt, genus. AUG. Sed floſculi deſunt. CH. Iſti Gallici ſunt apparatus, qui magnificentiam eam potiſſimum amant, quæ minimo conſtat. Nobis non eſt ea mens, aut ingenium. AUG. Non apud Gallos tantum reperies, quibus ea placent quæ minimo conſtant. CH. Sed heus tu, Auguſtine, num tu credis te hic immunem bibiſſe? Egone te meis immunem

tinxero

1 Continuat formam dicendi. Alter enim dixerat *nondum peracta fabula.* Qui modus locutionis à Comœdiis aut Tragœdiis deſumptus eſt, pro eo quod eſt extremum finem imponere. Hinc & conſuetum illud *Valete & plaudite:* quo tota Hiſtrionum caterva ſpectatores valere, & ſignum lætitiæ poſt peractam fabulam, publice dare jubebat.

2 Ἀφ᾽ ἵππων ἐπ᾽ ὄνυς inquiunt Græci. Proverbium quadrat in eos, qui à ſtudiis honeſtioribus ad parum honeſta deflectunt: veluti ſi quis ex Philoſopho cantor, aut ex Mercatore ſutor fieret.

3 Menſas ſecundas, quas & *tragemata* vocant à Τρώγω comedo, in aor. 2. ἔτραγον, intellige ea quæ in fine menſæ vulgo apponuntur gulæ irritamenta.

4 *Præcoquum* vel *præcox* dicitur, quod ante cætera coctum eſt, vel ut hoc loco, Præcoqua quæ præ cæteris ante ſolitum tempus maturuerunt.

5 A Damaſco monte, non ab oppido. Græcis βράβυλα dicta.

6 Arborem nempe.

1 Facere

tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium ſcyphi debes. AUG. Is jamdudum me miſſum fecit. Is mihi hujus debiti gratiam [1] fecit. CH. Unde ille ſibi [2] vendicat tantum autoritatis? Vix Romanus Pontifex hoc vinculi relaxet. Noſti priſcam conviviorum legem, [3] Ἢ πίθι, ἢ ἄπιθι. AUG. Remittendi jurisjurandi jus habet, cui factum eſt, & cujus intererat. CH. Sed omnium convivarum intereſt ſervari leges inviolabiles. AUG. Age, quando hæc eſt Germanorum [4] religio, exſorbebo quod reliquum eſt. Sed quid tibi rei mecum eſt? CH. [5] Impendium reddas oportet unus nomine omnium. Quid expalluiſti? Ne verere, perfacile poteris. Fac quod ſæpe feciſti, ut aliqua elegantia doctiores à cœna ſurgamus: neque enim clam te eſt, veteres illos in [6] ſecundis menſis hilariora quædam diſputare ſolitos. Age igitur, quibus & quot modis hæc oratio poteſt enunciari, Indignum auditu?

Indignum auditu, Formula.

AUG. Dixti pulchre per poſterius ſupinum. Auditu minime eſt dignum. Indignum eſt audiri. Haud dignum eſt quod audiatur. Et, ut audiatur, indignum. Levius eſt, quam quod audiri debeat. Vix operæ precium eſt referre. Non tanti eſt ut audiatur. Ineptius eſt, quam quod audiatur. Non eſt operæ precium narrare. CH. Quot modis hæc ſententia verti poteſt, Magno mihi conſtat?

Va-

1 Facere gratiam, eſt ex jure ſtrictiori aliquid imminuere, vel remittere aliquid quod ſibi debetur.

2 Aſſumit.

3 *Aut bibe, aut abi.* Uſitatum erat in priſcis Græcorum ſympoſijs talis quempiam ſortiri, qui convivio præſideret, ac decreta convivalia, ſive νόμους præſcriberet. Inter has leges una ferebatur jocoſa, *aut bibe, aut abi.*

4 Mos religioſe obſervatus. De *Religione* ſuperius diximus in *Conv. prof.* pag. 104.

5 Impendium, quod ab impendendo ære dicitur: etiam pecunia eſt, quæ in fœnore ſorti accedit; hoc eſt uſura ipſa, quod fœnus, cum ſorte conjunctum, unum fiat quaſi compendium.

6 Convivia, ſeu Cœnæ veterũ tribus partibus, ſeu miſſibus conſtabant. Primus miſſus, guſtatio, vel ante-cœna, ſeu guſtus. Secundus proprie cœna, & hic, præcipue cibi. Tertius, menſæ ſecundæ dictæ, & hic poma & bellaria apponebantur.

Variandi ratio hanc orationem, Magno mihi conſtat.

AUG. His verbis, impendo, inſumo, [1] impertio, conſtat, ut: Multum in te docendo inſumpſi laboris. Plurimum ea in re operæ inſumpſi. Non minus pecuniæ quam curæ in eam rem impendi. Non parum inſumpſi pecuniæ, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis hæc res mihi conſtat, multo ſudore, multa opera, plurimo labore, ſumptu ingenti, pecunia magna. Pluris mihi conſtat quam credas. Minoris mihi conſtat uxor, quam equus meus. CH. At quid ſibi vult, Auguſtine, quod verbo illi, Conſtat, modo ablativum, modo genitivum caſum apponis? AUG. Quæſtionem perutilem ac late patentem moviſti. Verum ne convivas loquacitate mea [2] premam, [3] pauciſſimis abſolvam. Sed cupio ſingulorum hac de re audire ſententiam, ne cuiquam, ut dixi, ſim moleſtus. CH. Quidni cupiant idem vel puellæ? AUG. Illæ ſane nihil aliud quam audient. 4 Accingar igitur, Gramatica bene fortunante. Scis verba emendi ac vendendi, aliaq; eſſe conſimili 5 ſignificatu, quibus apponantur hi genitivi, ſolidi, tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quanticunque: at ita, ſi ſubſtantiva non apponantur: quæ ſi accedant, utraque in ablativum caſum vertuntur. Quod ſi precium certum apponatur, pones in ablativo. Si per adjectivum ſubſtantive poſitum, in ablativo pones, niſi per adverbia loqui malis. CH. Quænam verba ſunt, de quibus præcipis? AUG. Hæc fere ſunt, emo, mercor, redimo, id eſt, aut captum, aut perditum: vendo, venundo: revendo, i.e. rurſus vendo, quod mihi venditum erat. 6 Veneo, id

eſt,

1 Vel impertior.
2 Torqueam.
3 Scil. *Verbis.*
4 Id eſt, Auſpicabor, aggrediar, incipiam.
5 Significatione.
6 Verbum neutropaſſivum.

1. Bar-

eſt, vendor: cujus præteritum venivi vel venii, ſupinum venum: hinc venalis. Ab illo, id eſt, vendo, vendibilis manat. Mereo, pro inſervio, & ſtipendium facio. Comparo, id eſt, emo vel committo. Commuto, muto, permuto. [1] Cambire penitus barbarum in hoc ſenſu. Æſtimo, taxo, indico, pro æſtimo, cenſeo. Liceor, liceris: licitor, licitaris: addico. Diſtrahor, id eſt, circumferor ut veneam. Metior pro æſtimo, aut taxo. Conſtat, pro emitur. Conducere, locare. Fœnero, ad fœnus do. Fœneror, ad fœnus accipio Paciſcor, pactus ſum, pango, pepigi, id eſt, pactum facio. CH. Da exemplum.

Vendendi & emendi Formulæ.

AUG· Quanti iſtum agrum in ſingulos annos locas? Reſpondebimus: vigenis libris Francicis. Hui, nimio locas. Imo locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imo jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem quantum tu petis. At multo meliorem. Mentiris. Facio, ut ſolent qui [2] licentur. Tu ipſe tanti poſſide. Quid liceris, vel licitaris, quum nihil ſis empturus? Quanticunque addixeris, ſolvam optima fide.

Alterum Exemplum.

Congrum iſtum, Syra, quanti vendis? Decem [3] obolis. Nimio, turpiſſima. Imo minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar, ſi non tanti mihi conſtat, aut certe non multo minoris. Mentiris venefica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, ſi queam: ſed fatuos non invenio. Quid ſi liciter te ipſam? Quanti æſtimas te? Ut lubet.

1 Barbarum, ut ait author, pro *commutare. Cambire* autem antiquis idem fuit quod pugnare. Item inchoare iter; *campſo*, iter flecto.

2 Licentur, qui pretium offerunt.

3 Ὀβολὸς ſexta pars drachmæ eſt. Fuit item Athenienſium numus minutus ex ære: ita dictus, quod obeliſci imagine eſſet notatus. Hinc in vilitatis proverbium abiit.

lubet. Quanti te liceris? Quanti indicas te? Dic, quanti te taxas? Quanti teipſam inſcribis? Decem [1] ſcutatis. Hui, tanti? Eho an tu minoris me æſtimas? Ego olim non ſemel pluris in unam noctem ſum conducta. Credo: at nunc non paulo minoris æſtimo quam piſcem. [2] Abi in malam rem ganeo; tantidem te tæſtimo, quanti tu me. Qui te [3] teruncio emerit, nimio emerit. Aut pluris emar, aut non vendar. Si magno [4] venire cupis, larva tibi opus eſt: nam rugæ iſtæ non ſinunt, ut carius vendaris. Ei qui tanti me nolit, non ſum venalis. Ego ne [5] culmo quidem te emero. Conſtiti pluris.

Tertium Exnmplum.

[6] Auctioni hodiernæ interfui. Ain' tu? Licitatus ſum vectigalia. Quanti tandem? [7] Decem millibus. Hui, tanti? Ne mireris, erant qui multo pluris licitarentur, pauci qui minoris. Cui tandem addicta ſunt vectigalia? Chremeti uxoris tuæ ſummo & maximo amico. Sed [8] divina, quanti ſunt addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone, ego mihi hominem ipſum cum tota familia dimidio addictum nolim. At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. Animadvertiſtine in his orationibus, ubicunque adſit ſubſtantivum precii, id in ablativo poni, cæteris aut in genitivo poſitis, aut in adverbium mutatis? Comparativum nunquam audiſti ſine ſubſtantivis, exceptis illis duo-

1 Sicuti olim Romanis fuerunt bigati, & quadrigati à bigis, & quadrigis, ita & neoterici ſcutatos à ſcuto denominarunt.

2 Imprecatio irati, cui ſimilis eſt ea *abi in malam crucem, in exitium, ad Corvos*, &c. Crux ſervorum ſupplicium fuit.

3 Teruncius, vel Teruncium, nummus minutus eſt, ita dictus à tribus unciis.

4 Vendi.

5 Culmus, ſive frumenti calamus, res nullius pretii.

6 Auctio eſt hic venditio, quæ fit augendo pretio. Hinc *Auctionem facere*, quod vide ſis infra in *Naufragio*.

7 Supple *nummis*, aut *denariis*. Ellipſis in ſummis numerariis Latinis frequens.

8 Conjice.

duobus, pluris & minoris. Sunt & alia verba, de quibus ſumus loquuti, non admodum diſſimilia, ſum, facio, habeo, duco, æſtimo, pendo quæ idem fere ſignificant: fio itidem. Junguntur autem his fere genitivis, multi, parvi, magni, pluris, plurimi, minoris, minimi, maximi, tanti, quanti, [1] flocci, pili, nihili, [2] nauci, [3] hujus, & ſi qua ſunt his ſimilia. CH. Da exempla.

Æſtimandi Formula.

AUG. Scis quanti te ſemper fecerim. Tanti fies apud homines, quanti virtutem facis. Præceptores meos ſemper feci plurimi. Aurum hac tempeſtate magni venditur, [4] literæ nihil, ſive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quam credas. Tuas minas flocci facio. Promiſſa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti ſapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos fit aurum ſine ſapientia, quam ſapientia ſine auro. Hoc pluris te habeo, quod doctus ſis. Minoris hic fies, quod mentiri minime calleas. Hic multi fiunt, qui [5] nigrum in candida vertunt. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti ubiq; habeberis, quantum habebis. Non quanti habearis, ſed quanti ſis, intereſt. Tanti Chriſtianum meum facio, quanti alium neminem. Inveniuntur & alia verba cum his genitivis & ablativis, quæ natura ſua non ſignificant emtionem, aut aliud ſimile. Petrus oſculum puellæ [6] ſcutato emit. Sit illi fauſtum; nolim ego baſiare tanti.

Quanti

1 *Flocci facere, & nequidem flocci facere*, pro eo quod eſt, *ne tantuli quidem facere*. Floccus eſt particula lanæ, quæ inutilis à vellere divellitur.

2 Idem fere quod *nihili*, vel *pili*. Feſtus vult hanc vocem ſignificare membranulam in medio nucis juglandis interſitam.

3 *Hujus non facio* δεικτικῶς dictum eſt, ubi quis ita loquatur demonſtrans floccum, aut aliud quiddam nullius pretii.

4 Eruditio.

5 Verba ſunt Juvenalis Satyr. 3. Id eſt, qui falſa in vera, vitia in virtutes vertunt. Al. *Candida de nigris, & de candentibus atra.*

6 Reſpice pag. præced.

Quanti luditis? Quanti cœnaſtis? Quosdam [1] ſexcentis ſeſtertiis cœnaſſe legimus: at Galli ſæpenumero [2] liardo cœnitant. Fauſtus quanti docet? Parvo: at pluris, quam Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non diſcam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & [3] rem,& ſeipſum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno dormiunt. Demoſthenes pluris ſiluit, quam alii loquebantur. Æqui bonique conſulas oro. Eſt & aliud verborum genus, quæ accuſativum una cum genitivo aut ablativo caſum exigunt, quæ ſunt, Accuſo, id eſt, objicio crimen, aut culpo, etiam abſentem. Incuſo, culpo extra judicium. Arguo, reprehendo. Inſimulo, impingo ſuſpicionem culpæ. Poſtulo, in jus voco. Accerſo, deſero, damno, condemno, pronuncio illum eſſe in culpa. Admoneo, commonefacio. CH. Exempli cauſa.

Accuſandi Formula.

AUG. Scipio accuſatus eſt [4] ambitus, aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipſe impudentiſſimus. Lepidus poſtulatus eſt [5] repetundarum. Accerſitus eſt capitis. Si homi-

1 Dicitur *ſeſtertius*, & *ſeſtertium*. *Seſtertia* autem genere neutro in plurali numero ſignificant mille ſeſtertios. His cum adverbium numeri adjungitur, centena ſunt intelligenda. E. G. *decem ſeſtertia* ſunt decem millia ſeſtertium, ſed decies ſeſtertium idem quod decies centena millia ſeſtertium, vel mille ſeſtertia. Hoc loco igitur per *ſexcenta ſeſtertia*, ita enim accipias oportet, intellige 600000. ſeſtertios, qui valent (ſi ſeſtertius ex opinione multorum doctorum numeretur pro nummo, quem Hollandi ſtuferum vocant,) 30000. florenos, ut vulgo ajunt: vel ſi juxta recentiorum quorundam computationem, pro Hollandorum uno ſtufero & dimidio, valebunt 45000. fl.

2 Vox barbara, quam autor ridet, eſt enim Gallis *un liard* quarta pars ſtuferi, (ut vocant) *quatrieme partie d'un ſol.* Magnus ergo nugator mihi videtur interpres aliquis, qui hoc loco vult legi *lardo*, quum tamen ipſe fatetur omnes editiones, & ipſam Frobenianam habere *liardo*. Quaſi indicare vellet Eraſmus Gallos mire delectari carnibus ſuillis. Ridiculum.

3 Opes, cenſum.

4 Ambitus crimen eſt male affectati honoris. Lex Calpurnia inter alias lata ad coërcendum.

5 Sc. *pecuniarum*. Repetundarum accuſari dicitur is, qui alienas pecunias extorſit, aut vi aut dolo expilavit. *Repetundæ* ergo dicuntur, quicquid magiſtratus à ſociis & provincialibus contra leges extorſit, à *repetendo*, quod Romæ judicio repeterent, & domum reportarent.

1 Nemp

hominem inſimulabis avaritiæ, male audiet. Admoneto eum priſtinæ fortunæ. Mortales ipſo vocabulo ſuæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promiſſi. Sunt pleraque quæ accuſativum geminum admittant. Doceo te litteras. Exorat te veniam. Dedocebo te iſtos mores. Popoſcit me mutuum. Hic ejus rei mihi admonendus es, quod in his [1] ſecundum accuſativum etiam paſſiva obtinent, in aliis genitivus manet. A me doctus eſt literas. Poſtulant me furti. Poſtulor furti. Accuſas me ſacrilegii. Accuſor ſacrilegii. Scio te nondum expletum. Scio animo tuo nondum eſſe ſatisfactum. Quando enim tantus elegantiarum [2] helluo ſatietur? Sed convivis parcendum eſt, quos hæc non omnes perinde delectant. A cœna inter deambulandum, id quod rationi deerit, perſolvemus, niſi quid aliud cenſes. CH. Fiat ex tua ſententia. Agamus gratias benignitati divinæ, deinde pauliſper deambulaturi. MI. Pulchre dicis. Nihil enim hoc veſpertino cœlo amœnius, nihil ſalubrius. CH. Petre adesdum. Tolle ſuo quæque ordine, ac vinum [3] cyathis infunde. PE. Jubesne agi gratias? CH. Age. PE. Græce mavis, an Latine? CH. Utroque modo. PE. *Gratias agimus tibi pater cœleſtis, qui tua ineffabili potentia condidiſti omnia, tua inſcrutabili ſapientia gubernas univerſa, tua inexhauſta bonitate cuncta paſcis ac* [4] vegetas: *largire filiis tuis, ut aliquando tecum bibant in regno tuo nectar illud immortalitatis, quod promiſiſti ac præparaſti vere diligentibus te, per Jeſum Chriſtum: Amen.* CH. Dic eadem Græce, ne cæteri, quod dicas, intelligant. PE. *Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ οὐράνιε, ὁ τῇ ἀῤῥήτῳ σου δυνάμει κτίσας*

1 Nempe accuſativum rei. Sunt, qui volunt præpoſitionem intelligi, ut Græci reticent *κατὰ*.

2 Metaph. Ita Helluo librorum dicitur lector avidus qui legendo ſatiari nequit.

3 Calicibus.

4 Addito robore recreas.

κτίσας τὰ πάντα, ὁ τῇ ἀνεξερευνήτῳ σου σοφίᾳ κυβερνῶν ἅπαξάπαντα, ὁ τῇ ἀνεξαντλήτῳ σου χρηστότητι ἕκαστα τρεφόμενός τε καὶ αὐξάνων. χαρίζου τοῖς υἱοῖς σου τὸ μετά σου ποτὲ πιεῖν τὸ τῆς ἀθανασίας νέκταρ, ὃ ὑπέσχου καὶ ἡτοίμασας τοῖς ἀληθῶς ἀναπῶσί σε, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ σου, τοῦ κυρίου ἡμῶν, οὗ μετά σου ζῶντος, καὶ βασιλεύοντος ἐν ἑνότητι τοῦ πνεύματος ἁγίου, εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν. CH. Habeo vobis, hoſpites candidiſſimi, gratiam, qui ad hoc conviviolum venire dignati ſitis; oro æqui bonique conſulatis. CO. Nos viciſſim gratiam 1 referre volumus, non tantum habere. Proinde ne multis agantur gratiæ. Quin potius ſurgamus, & exſpatiemur. AUG. Ducamus nobiſcum virgines; nam eo minus moleſta erit deambulatio. CH. Recte ſentis. Ne deſint nobis 2 floſculi, ſi forte locus flores non habebit. Utrum mavis noſtris in hortis more poëtico 3 reptare, an foris ad amnem exſpatiari? AUG. Habent quidem horti tui amœnitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus ſerva. At ſole inclinato amnium aſpectus oculos mirum in modum 4 juvat. CH. Antecede igitur, Auguſtine, ut poëta dignum eſt: 5 latus tuum claudam. AUG. Bone Deus, quantum comitum, quantam pompam nobiſcum ducimus! Dici non poteſt, Chriſtiane, quantum mihi placeam. 6 Satrapes mihi videor. CH. Age, nunc promiſſum præſta. Solve quod 7 recepiſti. AUG. Quid me potiſſimum vis dicere?

1 Litterati diſtinguunt inter gratias agere, habere, & referre. Agimus enim verbis, habemus animo, referimus factis. Sic Cicero in oratione pro Marcello. *Maximas tibi omnes gratias agimus, C. Cæſar, majores etiam habemus.* Idem iu Epiſt. ad famil. 4. lib. 14. *Huic utinam aliquando gratiam referre poſſimus, habebimus quidem ſemper.*

2 Elegantiæ verbo rum & ſententiarum dicuntur quoque floſculi.

3 Alludit autor ad illud Horatii Epiſt. 4. lib. 1. ad Tibull. *An tacitum ſylvas inter reptare ſalubres,*

4 Delectat.

5 Id eſt, ibo comes inferior à parte ſiniſtra. Vide Horat. Sermon. l. 2. Satyr. 5. *Ut ne tegam ſpurco Damæ latus?*

6 *Satrapa*, vel Satrapes vox Perſica, provinciæ præfectum ſignificans.

7 Promiſiſti.

1 In-

dicere? CH. Ego quondam in Pollionis oratione cum multa, tum illud in primis ſolebam admirari, quod tam facile, tam crebro, tam venuſte orationem verteret: quæ res non modo ſingularis ingenii, verum etiam multi uſus mihi videtur. AUG. Haud injuria iſtud in Pollione admiratus es Chriſtiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & dicendi, & legendi, & ſcribendi uſu contigiſſe opinor, potius quam ratione aliqua, aut præceptione. CH. At ego rationem aliquam iſtius rei, ſi fieri poteſt expecto. AUG. Ita ut dixi, res habet. Verum quia te tantopere video velle, quantum potero morē geram, easq; ratiunculas, quas in Pollionis orationibus mihi viſus ſum animadvertere, ut potero, reddam. CH. Age percupio.

Brevis de Copia Præceptio.

AUG. [1] Accingor. Principio res ipſa puris, electis ac Latinis verbis efferenda eſt: quod ipſum poſſe non mediocris artificis eſt. Sunt enim permulti, qui neſcio quo modo copiam & varietatem orationis affectant, cum ne ſemel quidem rem poſſint apte explicare. Iſti, tanquam ſemel balbutiſſe ſit parum, balbutiem ſuam aliis atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipſi ſecum certamen ſuſceperint, ut, quam barbariſſime dici poſſit, dicant. Itaque inepti [2] ſynonyma quædam congerunt, adeo interdum inter ſe diſſidentia, ut ipſa mirentur, quo pacto convenerint. Quid enim abſurdius, quam hominem pannoſum, cui ne una quidem, quam ſine pudore poſſit induere, ſit veſtis, eum tamen ſubinde ſuos pannos mutare, ac mendicitatem ſuam pro opibus oſtentare? At nihilo minus ridiculi videntur iſti varietatis affectatores, qui cum barbare ſemel dixerint, repetunt idem multo barbarius, demum iterum

1 Incipio.
2 Vox Græca συνώνυμα, i. e. quæ ſub diverſis vocibus idem ſignificant.

1 Eſt

rum atque iterum indoctius. Hoc eſt non oratione, ſed [1] ſolœciſmis abundare. In primis igitur, ut dixi, res ipſa aptis atque electis verbis eſt explicanda. Deinde mutatoriis verbis utendum, ſi qua, quæ idem efficiant, reperiantur: reperiuntur enim permulta. Demum ubi propria deficient, translatitiis erit utendum, [2] ſi modo verecunda ſit translatio. Ea quoque ubi deerunt, ſi per activa dixiſti, ad paſſiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt, quot ex activis conſtabant. Poſtea verba, ſi licebit, aut in nomina [3] verbalia, aut in participia commutabimus. Poſtremo, ubi modo adverbia in nomina, modo nomina in alias atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus: aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retrorſum: aut certe quod pronunciative dictum, per interrogationem efferemus. Nunc exempli cauſa hanc ſententiam ſumamus.

Literæ tuæ magnopere me delectarunt.

Literæ.

Epiſtola, epiſtolium, ſcripta, ſchedæ, literæ.

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis, majorem in modum, mirandum in modum, ſupra modum, plurimum, non mediocriter, ſummopere, maximopere.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Chriſtianum.

Dele-

1 Eſt & hæc vox Græca σολοικισμός, i. e. male cohærens, vel male compoſita oratio. Solœciſmum committere dicitur, qui contra etymologiam, orthographiam, & ſyntaxin peccat.

2 Nam ſi durior vel inæqualior ſit translatio rhetoribus κατάχρησις (abuſio) & Grammaticis ἀκυρολογία (improprius ſermo) dicitur.

3 Quæ à verbis derivantur.

1 Utun-

Delectarunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectarunt, voluptate perſuderunt, mellitiſſimæ fuerunt, jucundiſſimæ, &c. Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum. CH. Tuæ literæ magnopere me delectarunt. Tua epiſtola mirifice nos exhilaravit. AUG. Verte activum in paſſivum, alia erit facies, ut: Dici non poſſit, quam tuis ſim ſcriptis exhilaratus.

Item per alia verba idem efficientia.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epiſtola [1] Celſitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiam tua mihi ſcripta attulerunt. Gaudio tua me ſcripta, quantus eram, perſuderunt. Hic non ita liceret mutare in paſſiva, niſi in illo poſtremo, perfuſus gaudio, quod uſitate dicitur; capiebatur à me voluptas, allatum eſt gaudium, non perinde uſitate dixeris.

Per Afficio.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

Muta in Paſſivum.

Tuis ſcriptis incredibili ſum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epiſtolium peperit.

Per Sum, & nomina Adjectiva.

Tuæ mihi literæ multis modis jucundiſſimæ fuerunt. Fuit tua illa epiſtola ſane quam gratiſſima.

Per nomina Subſtantiva.

Ineffabili voluptati tua nobis epiſtola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuæ literæ.

Com-

1 Utuntur vulgo hac voce qui ad Principes ſcribunt. Eſt autem (ut autor ipſe in formularum limine dixit) magis uſu recepta, quam doctis probata.

1 Tanta

Commuta in Negationem.

Tua ſcripta non mediocri lætitiæ fuere. Nihil in vita tuis literis accidit jucundius.

Quanquam hac ratione aliquoties jam uſi ſumus, quæ non eſt negligenter prætereunda. Nam quoties multum, plurimum, ſingulariter, ſignificare volumus, per contrarium verbum idem efficiemus: ut, Vehementer te amat Henricus. Haud vulgariter te amat. Multum me juvat vinum. Haud parum juvat. Eſt vir ſingulari ingenio. Eſt vir ingenio non vulgari. Eſt homo doctrina admiranda. Eſt homo non contemnenda doctrina. Thomas eſt ſummo apud ſuos loco natus. Non infimo loco natus. Auguſtinus eloquentiſſimus fuit. Non ineloquens fuit. [1] Carneades orator fuit [2] nobilis, non ignobilis, non obſcurus. Et id genus ſimilia, quæ nunquam non uſu veniunt: ſed admonuiſſe rem clariſſimam ſatis eſt. Nec te lateat, bifariam nos hujusmodi orationum genere uti, modeſtiæ cauſa, præſertim ſi de nobis ipſis loquamur: Tum etiam amplificandi gratia. Nam non ingratum, pro valde grato: non vulgariter, pro ſingulariter, recte & venuſte dicimus.

Modeſtiæ Cauſa.

Ego literis meis nonnullam doctrinæ ſum opinionem conſecutus. Semper curavi, ut in literaria gloria [3] non poſtremas parteis tenerem.

De amplificatione ſuperiora ſunt exempla; nunc ad noſtra revertamur. Nihil tua epiſtola unquam evenit gratius: Nulla res majori unquam voluptati fuit, quam tua ſcripta.

1 Tanta pollebat Carneades dicendi facultate; ut cum ab Athenienſibus Romam miſſus eſſet, Cato in Senatu dixerit, cavendum ab hoc viro eſſe, qui eloquentia facile quod vellet impetraret.

2 Clarus. celeber.

3 Non infimus habitus fuerim. Sic Terentius in Eunucho Act. 1. Sc. 2. *Sine illum priores hoſce aliquot dies apud me habere.* Transl. ab actionibus ſcenicis. Gr. πρωτέρȣς εἶναι.

1 Verbis

ſcripta. Nulla unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amantiſſimis.

Hoc modo ſingulæ orationes ſuperiores poterunt variari per inrerrogationem.

Quid tuis literis in vita jucundius eſſe potuit? Quid epiſtola illa tua nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximæ tuæ literæ?

Hoc modo rurſum ſingulas fere orationes variare licebit. CH. Quid deinde fiet? AUG. Jam paulo liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. CH. Dic exempli cauſa. AUG. Quod modo per nomen incredibile, modo per adverbium incredibiliter, dictum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus. Literis conſequi nequeam, quantum tuis literis ſum delectatus. Et mihi ſcriptu, & tibi creditu perdifficile fuerit, quantæ jucunditati tua mihi ſcripta fuerint. [1] Explicare prorſum nequeo, quam ſim tuis literis gaviſus. Et item in infinitum. Rurſum alio pacto. Nam hactenus & per negationem, & per interrogationem, poſtremo per infinitas orationes variavimus. Nunc per ſubjunctivas ſive conditionales variabimus, hoc modo: Moriar, ſi unquam quicquam fuit tuis literis aut optatius aut dulcius. Peream, ſi ulla res majori voluptati fuit, quam tuæ literæ. Ita me Deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. CH. Quid deinde? AUG. Nunc ad translationes, ſimilitudines, & exempla fugiendum eſt. *Translatio eſt in his.*

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil niſi meræ deliciæ tua mihi ſcripta videntur. Mera voluptas ſunt tuæ literæ. Et hujuſmodi plurima. Sed cavendum ne obſoletis, aut durioribus translationibus utamur, quale eſt illud. [1] *Jupiter*

1 Verbis exponere.

[1] *Jupiter hybernas cana nive conſpuit Alpes.*

Et quale eſt illud: [2] Cœna tuorum ſcriptorum me ſuaviſſimis epulis refecit.

Comparatio à ſimili.

Tua ſcripta omni vel [3] ambroſia, vel nectare ſuaviora fuere. Literæ tuæ quovis melle mihi fuere dulciores. Epiſtola humanitatis tuæ, & [4] ſiliquam omnem, [5] & mel Atticum, & ſaccharum omne, nectar ambroſiamque deorum longe ſuperavit. Hic quidquid dulcedine nobilitatum eſt, in medium adduci poteſt.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam [6] Hero Leandri ſui literas aut majore voluptate, aut pluribus oſculis accepiſſe, quam tuas accepi. Vix crediderim, aut Scipionem everſa Carthagine, aut Paulum Æmilium capto [7] Perſeo magnificentiorem egiſſe triumphum, quam ego, ſimul ac ſuaviſſima tua ſcripta tuus mihi tabellarius reddidit. Hujusmodi tum ex fabulis, tum ex hiſtoriis infinita poſſunt inveniri. E [8] Phyſica vero ſumuntur rerum ſimilitudines, quarum

1 Nam in hoc verſu durior extat tropus unus & alter, quem Rhetores *καλάχρησιν* & Grammatici *ἀκυρολογίαν* vocant, ut *Jupiter* pro Cœlo. *Conſpuit* (quod proprie ſputo fœdare ſignificat) *Alpes*, pro tegit. *Hybernas*, pro Hyberno tempore, &c. Hunc vero verſum compoſuit Furius quidam, deſcribens brumam, quem ridet Horatius Serm. lib. 2. Satyr. 5. ubi ſic habetur. *Furius hybernas cana nive conſpuit Alpes.*

2 Apud Furium, de quo Gellius l. 18. c. 13.

3 Cibus Deorum *Ambroſia*, potus *Nectar* à Poëtis dicitur.

4 *Siliqua* fructus prædulcis, ſed malus ſtomacho. Arbor Græcis *κόμαρος*, Latinis arbutus, fructus non abſimilis quantitate meſpilo, ſed rubicundus.

5 Atticum mel olim habitum pretioſiſſimum: dicitur & mel Hymettium, ab Hymetto Atticæ monte.

6 Fabula protrita. Hero fingitur puella formoſiſſima ex Seſto Thraciæ urbe, Veneris ſacerdos; cujus mutuo amore correptus Leander Abydenus noctu Helleſpontum tranat, verum aliquando mari tempeſtate impetuoſo ſubmergitur. Hero cadaver amatoris conſpiciens, ſe præcipitem è ſpecula in undas dat. Vide Ovid. Epiſt.

7 Macedonum rege, quem P. Æmilius Romam in triumphum duxit.

8 Sc. arte vel ſcientia, *φυσικὴ Scientia naturalis.*

1 Fluvius

quarum quam plurimarum naturas memoriter tenere neceſſe eſt. Nunc ſi libet, in alia ſententia tentemus.

Nunquam, dum vivam, tui ero immemor.

Semper dum vivam, tui meminero. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Prius vivere deſinam, quam tui meminiſſe.

Per comparationem.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus tui quibit obliviſci. Tui memoriam ne [1] Lethæus quidem amnis poterit abolere.

Præterea per [2] ἀδυνατον aut more poëtico, per contraria.

[3] *Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit.*
[4] *Ante leves ergo* &c. quæ non eſt multi negocii excogitare. Verum ne immodici videamur, his in præſentia contenti ſimus. Alias, ſi voles, copioſius hac de re colloquemur. CH. Ego te, Auguſtine, jam planè exhauſtum putabam: ſed tu præter exſpectationem novum theſaurum indicaſti, quam ſi pergas explicare, nox ante occupaverit, quam tibi eadem de re deſint verba. AUG. Si ego hoc mediocri & doctrina & ingenio præſto, quantum Ciceronem ipſum valuiſſe credis, qui [5] cum Roſcio hiſtri-

1 Fluvius eſt apud inferos, ſeu fons omnium oblivionũ (ut Poëtæ volunt) quæ *Lethe* dicitur, ἀπὸ τῆς λήθης ab oblivione. Hinc adject. Lethæus. Vide infra *Conv. Relig.*

2 Id quod fieri nequit.

3 Verſus extat in Ecloga 5. Virgilii in mortem Daphnidis.

4 Virg. Ecl. 1. *Ante leves ergo paſcentur in æthere cervi*, &c.

5 Verum eſt. Conſtat Ciceronem imprimis hunc Roſcium nobiliſſimum hiſtrionem amaſſe, ejusque geſtus ſtuduiſſe imitari. Nam præterquam quod pro eo habuerit orationem, cujus magna pars merum viri encomium extat, audi, quibus verbis eum mortuum extollat, in Orat. pro Archia Poëta. *Quis noſtrum*, inquit, *tam animo agreſti ac duro fuit, ut Roſcii morte nuper non commoveretur? qui cum eſſet ſenex mortuus, tamen propter excellentem artem ac venuſtatem videbatur omnino mori non debuiſſe. Ergo ille corporis motu tantum amorem conciliarat à nobis omnibus.* Hæc mihi adſcribere viſum eſt, ut viris ingenioſis ſuus conſtet honos. Apage ergo illos, qui honeſtos hiſtriones atro carbone notant.

hiſtrione certaſſe legitur? Sed ſol nos relinquit. Humeſcit cœlum, præſtat imitari aviculas, tectoque ac lecto nos condere. Proinde vale, mi Chriſtiane ſuaviſſime, in craſtinum. CH. Tu itidem bene valeas, Auguſtine omnium doctiſſime.

Convivium [1] *Religioſum.*

[2] EUSEBIUS, [3] TIMOTHEUS, [4] THEOPHILUS, [5] CHRYSOGLOTTUS, [6] URANIUS.

EU. CUm omnia nunc [7] vernent & [8] rideant in agris, demiror eſſe, qui fumoſis urbibus delectentur. TI. Non omnes [9] capiuntur aſpectu florum, aut pratorum vernantium, aut fontium amniumve: aut, ſi capiuntur, eſt aliud quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, veluti clavus clavo, pellitur. EU. Tu mihi fortaſſe [10] fœneratores narras, aut his ſimillimos negociatores

gociatores

1 In quo de rebus, quæ ad religionem pertinent, varie diſſeritur.

2 Pius.

3 Charus Deo, vel Deum charum habens.

4 Amans Dei.

5 Auream habens linguam.

6 Cæleſtis.

7 Deductum eſt hoc verbum à vere, quo omnia pullulant, & quaſi renaſcuntur.

8 Quid ſit proprie *ridere* (ut viri docti verbis utar) quid *riſus*, nemo ignorare poteſt, cui non ſit homo ignoratus, qui non ipſe ſibi. Quippe hominis proprium τὸ γελαςικὸν apud Philophos. Optimi vero Græci & Latini ſcriptores transferunt *riſum* ad res etiam inanimatas, vel homine ſuperiores. Primum dicitur *ridere* (quo ſenſu & hoc loco intelligendum eſt) quicquid jucunda ſpecie ſenſus animumve oblectat, quod præcipue de hortis, pratis &c. uſurpatur. Catullus in Epithalamio etiam uſurpat de odorum fragrantia, de corolis loquens; *Queis permulſa domus jucundo riſit odore.* Occaſio translationis, quia, ut riſus in homine lætitiæ eſt ſignum, ſic ſpecies illa terræ, variis floribus, tanquam gemmis, diſtinctæ, & micantis, argumentum eſt, & fæcunditatis in ipſa, & vigoris in ſtirpium naturis, quæ earum rerum lætitia eſſe intelligitur, unde *Lætæ ſegetes* &c. Mare quoque ridere inquit Lucretius. *Tibi rident æquora ponti.* Cum ſcilicet undarum ſuperficies levi flatu criſpatur. Immo & *Maris cachinnos* dixit Catullus, & ſimili modo Euripides in Hyppolyto. Sed hæc ſufficiant.

9 Delectantur.

10 *Fœnerator.* qui dat ad fœnus.

1 Græc.

gociatores avaros. TI. Iſtos quidem, ſed non ſolos, ô bone, imo cum his innumeros alios, usque ad ipſos ſacerdotes ac monachos, qui fere quæſtus gratia malunt in urbibus, iisque frequentiſſimis verſari, 1 dogma ſecuti 2 non Pythagoricum aut Platonicum, ſed cæci cujusdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quod diceret, 3 illic eſſe quæſtum, ubi eſſet populus. EU. Valeant cæci cum ſuo quæſtu: nos philoſophi ſumus. TI. Et Socrates philoſophus urbes præferebat agris, quod eſſet diſcendi cupidus, & urbes haberent unde diſceret. 4 In agris eſſe quidem arbores & hortos, fontes & amnes, qui 5 paſcerent oculos, cæterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. EU. Eſt nonnihil quod dixit Socrates, ſi ſolus obambules in agris. Quanquam, mea 6 ſententia, non eſt muta rerum natura, ſed undiquaque loquax eſt, multaque docet contemplantem, ſi nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamitat illa tam amœna naturæ vernantis facies, quam opificis Dei ſapientiam bonitati parem? Sed Socrates in eo ſeceſſu quam multa docet 7 Phædrum ſuum, ac viciſſim ab eo diſcit. TI. Si tales adeſſent aliquot, nihil eſſe poſſit amœnius 8 ruſticatione. EU. Libet igitur hujus rei periculum facere? Eſt mihi prædiolum ſuburbanum, non amplum, ſed nitide cultum; eo vos in craſtinum diem ad prandium voco. TI. Plures ſumus; exederemus totum prædium tuum. EU. Imo totum convivium apponetur herbaceum, ex

1 Græc. δόγμα, præceptum.

2 De Philoſophis hiſce dictum eſt ſupra pag. 91. Vide infra *Conv. Fabul.*

3 Vide notas infra in hoc Coll. & *Funus.*

4 Supple, *ajebat enim.*

5 *Paſcere oculos* per translationem dicitur pro delectare, ſeu viſu alicujus rei gratæ eos oblectare. Virg. Æneid. 1. — *Atque animum pictura paſcit inani.*

6 Opinione.

7 Phædrus præcipuus ex Platonis diſcipulis. Hujus nomine Plato inſignem librum edidit.

8 Vita ruſtica.

ex dapibus, ut inquit Flaccus, [1] inemptis apparatum. Vinum ipſe locus ſuppeditat; pepones, melones, ficos, pira, mala, nuces ipſæ pene arbores porrigunt, quemadmodum fit in [2] inſulis Fortunatis, ſi [3] Luciano credimus. Accedet fortaſſis è [4] corte gallina. TI. Age non recuſamus, EU. At ſuam quisque [5] umbram ſecum adducat, quam volet. Ita cum ſitis quatuor, æquabimus numerum [6] Muſarum. TI. Fiet. EU. Unum illud vos præmonitos volo, ſibi quisque condimentum ſuum adferet. Ego cibos duntaxat apponam. TI. Quod condimentum narras? piper an ſaccharum? EU. Imo aliud vilius, ſed ſuavius. TI. Quodnam? EU. [7] Famem. Eam dabit hodie cœna [8] tenuis; cras acuet ſtomachum ambulatiuncula. Et hoc quoque commodi [9] ruſculo meo debebitur. Verum ad quam horam libet prandere? TI. Ad decimam, priusquam [10] invaleſcat æſtus ſolis. EU. Curabitur. PUER. Here, adſunt convivæ pro foribus. EU. Bonæ fidei eſt, quod veniſtis; ſed bis gratum eſt, quod veniſtis [11] mature una cum umbris veſtris longe gratiſſimis. Sunt enim quidam inciviliter civiles, qui convivatorem mora ſua torquent. TI. Eo maturius venimus, ut [12] eſſet ocium luſtrandi, viſendique regiam iſtam tuam, quam audimus undique

1 Inemptas dapes. Horatius in venuſtiſſimo illo carmine (cujus exordium, *Beatus ille* &c.) vocat, quæ domi natæ, & proprio labore partæ ſunt.

2 De inſulis fortunatis. Vide infra Colloq. *νηφάλιον συμπόσιον*, in principio.

3 In vera quam vocat hiſtoria. Quis Lucianus fuerit diximus ſupra pag. 81.

4 Reſpice notas pag. 9.

5 Umbra dicitur, non ipſe à convivatione vocatus, ſed quem vocatus ſecum adducit comitem, aut, uti autor noſter inquit, apud eruditos umbræ vocantur, qui ipſi non vocati comitantur eum, qui vocatus eſt ad convivium. Reſpice pag. 85. in notis.

6 Quæ numero ſunt novem. Clio, Melpomene, Thalia, Euterpe, Terpſichore, Erato, Calliope, Urania, Polyhymnia.

7 Jam olim à Socrate dictum fuit, famem eſſe condimentum omnium & jucundiſſimum, & minimo parabile.

8 Vilis, modica.

9 Utitur *μείωσει*, ſive diminutione, modeſtiæ cauſa. Notas in *ruſculum* lege infra in Coll. *Opulent. ſordid.*

10 Ingraveſcat.

11 Tempeſtive, tempori.

12 Sc. nobis.

1 Amœ-

dique miris [1] deliciis variam,nuſquam non teſtari domini ſui ingenium. EU. Regiam ſpectabitis tali dignam rege. Mihi certe nidulus eſt,quavis regia gratior. Et ſi regnat, qui libere vivit ex animi ſui ſententia, hic plane regno. Sed præſtat, opinor, interim, dum culinæ præfecta parat [2] holuſculum, & adhuc moderatus eſt ſolis calor, viſere hortos noſtros. TI. Eſt alius præter hunc? Nam hic ſane mire cultus blandiſſimo aſpectu ſtatim ingredientes ſalutat, & comiter excipit. EU. Hinc igitur decerpat ſibi quiſque floſculos ac frondes aliquot, ne quid offendat domus [3] pædor. Non idem odor æque gratus omnibus. Quare ſibi quiſque deligat. Ne parcite. Nam quicquid hic naſcitur, pene publicum eſſe patior. Neque enim unquam clauditur oſtium hujus veſtibuli, niſi noctu. TI. En tibi in oſtio [4] Petrus. EU. Hunc ego malo janitorem, quam [5] Mercurios, [6] Centauros, aliaque [7] portenta, quæ quidam pingunt in foribus ſuis. TI. Iſthuc homine Chriſtiano dignius eſt. EU. Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis alloquitur ingredientem. TI. Quid loquitur? EU. Quin ipſe legis? TI. Intervallum aliquanto longius eſt, quam ut proſpectus oculorum aſſequatur. EU. En tibi perſpicillum, quod te vel [8] lynceum reddet. TI.

1 Amœnitatibus.

2 Holus, vel olus.

3 Fœtor.

4 Qui Pontificiis Cœli janitor eſt.

5 Quis Mercurius fuerit, ne pueri quidem ignorant. Hunc Deorum nuncium & interpretem (ut ſupra annotavimus) immo & mercatorum, & furum deum, peperit Maja Atlantis filia ex Jove. Horat. *Mercuri facunde nepos Atlantis* Od. 10. l. 1.

6 Hos finxit antiquitas eſſe *quadrupedes homines, cum pectore pectora junctos*, ut inquit Naſo,in Eleg. 7. lib. 4. Triſt. Fabulæ originem dedere Theſſaliæ populi, Centauri dicti, adeo equitandi, & ex equis pugnandi periti, ut ſuperiora membra humana, inferiora equina habere in velociſſimo curſu viderentur.

7 Monſtra.

8 Lynx omnium quadrupedum clariſſime cernere dicitur. Inde perſpicacitas ejus in Proverbium abiit. Alii dicunt proverbium natum ex quodam Lyncæo, qui primus fodinas metallorum reperit. Ariſtophanes in Pluto Act. 1. Sc. 2. *βλέποντ' ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τῦ Λυγκέως. Faciam te acutius Lynceo videntem.* Horat. Epiſt. 1. lib. 1. *Non poſſis oculo quantum contendere Lyncæus.* Sæpius infra.

TI. Latina video. SI VIS AD VITAM INGREDI, SERVA MANDATA. Matthæi cap. 19. EU. Nunc lege Græca. TI. Græca video quidem; at illa [1] non vident me: quare lampadem [2] hanc trado Theophilo, qui nunquam non cantillat Græca. TH. [3] Μετανοήσατε, καὶ ἐπιςρέψατε. Πράξεων τῷ τρίτῳ. CH. Hebræa mihi ſumam; [4] וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה EU. An vobis videtur incomis janitor, qui ſtatim monet, ut avertamur à vitiis, & convertamus nos ad ſtudium pietatis? Deinde vitam non contingere ex operibus [5] Moſaicis, ſed per fidem Evangelicam? Poſtremo ſervandis Evangelicis præceptis iter eſſe ad immortalem vitam? TI. Et ecce mox ad dextram ingreſſus oſtendit [6] ſacellum perquam elegans. [7] In altari Jeſus Chriſtus, ſuſpiciens in cœlum ad Patrem & Spiritum Sanctum illinc proſpicientes, atque eodem dextram porrigens, læva velut invitat & allectat prætereuntem. EU. Nec is [8] elinguis nos excipit: vides Latina? Ego ſum via, veritas, & vita. Græca: [9] Ἐγώ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα. Hebraice, [10] לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם TI. Læto nimirum [11] omine nos ſalutavit dominus Jeſus. EU. Sed ne videamur inciviles, fortaſſis par eſt, ut [12] illum reſalutemus,

1 Id eſt, non intelligo. Nolunt enim videre, quem non agnoſcunt.

2 *Lampadem tradere*, eſt alteri negotium exequendum dare, vel partes ſuas quaſi ſucceſſione in alium atque alium transferte. Proverbium deductum volunt à ludorum genere, quod Prometheus primus inveniſſe dicitur in hunc modum: ut currentes facem ardentem geſtarent; eam defatigatus proximis in manum dabat: is item defeſſus alii atque alii.

3 Id eſt, *Reſipiſcite, & convertite vos*, Actorum tertio. Sunt verba Petri ad Judæos.

4 Id eſt. Juſtus autem ex fide ſua vivet. Habac. 2. v. 4. Gal. 3. v. 11.

5 Quæ Deus Moſem populo præſcribere, & perfici juſſit.

6 *Sacrum* dicitur, quicquid Deo ſacratum eſt. Hujus diminutivum *ſacellum* ſignificat *ædiculam ſacram*.

7 Hæc & quæ ſequuntur mere Papiſmum redolent.

8 Abſque lingua, aut ſermone.

9 Id eſt; *Ego ſum alpha & omega*. i. e. *initium & finis*.

10 Id eſt, *Venite filii obedite mihi: timorem Domini docebo vos.*

11 Quid ſit omen vide ſupra p. 22.

12 Itane picto Jeſu caput aperire par eſt? Dormitas Eraſme.

1 Præ-

temus, precemurque, ut, quando ex nobis ipſi nihil poſſumus, ille ſua inæſtimabili bonitate non ſinat nos unquam aberrare à via ſalutis, ſed abjectis umbris Judaicis, & hujus mundi [1] præſtigiis, per veritatem Evangelicam perducat nos ad vitam æternam: hoc eſt, ipſe per ſe trahat nos ad ſe. TI. Æquiſſimum eſt, & ipſa loci ſpecies invitat ad precandum. EU. Multos hoſpites allicit hujus horti amœnitas: ſed ita fere apud omnes invaluit conſuetudo, ut nemo prætereat [2] Jeſum inſalutatum. Hunc ego, vice fœdiſſimi [3] Priapi, cuſtodem poſui, non ſolum horti mei, ſed omnium quæ poſſideo, denique corporis pariter atque animi. Adeſt, ut videtis, fonticulus ſalubertimis aquis non inamœne ſcatens, [4] utcunque repræſentans unicum [5] illum fontem, qui cœleſti [6] latice refocillat omnes laborantes & oneratos, & ad quem anhelat anima delaſſata malis hujus mundi, non aliter quam juxta [7] Pſalmiſtam, cervus æſtuans ſiti, guſtatis ſerpentium carnibus. Hunc gratis haurire licet, quisquis ſitit. Nonnulli & [8] religionis gratia ſeſe aſpergunt. Quidam etiam bibunt, non ſitis, ſed religionis cauſa. Video vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut viſamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regiæ meæ. Si quid erit viſendum intus, à prandio ſpectabitis, quum ſolis

1 Præſtigiæ ſunt vanæ, & fallaces rerum ſpecies.

2 Depictam Jeſu imaginem Papicolæ ſalutare ſolent.

3 Vere fœdiſſimi, quippe quem ipſi Ethnici obſcœnum vocarunt, quamvis eum nudum & æquo membroſiorem in hortis tanquam Deum tutelarem conſtituerent. Dictus eſt Liberi & Veneris filius. Patria Lampſacum, urbs ad Helleſpontum ſita: unde Deus Helleſpontiacus. Vide Ovid. Faſtor. 1. *At ruber hortorum Deus & tutela Priapus.*

4 Aliquo modo.

5 Reſpicit ad id quod Chriſtus mulieri Samaritanæ ſuggeſſit, Joann. 4. v. 14. *Quisquis biberit ex aqua, quam ego ei dabo*, &c.

6 Aqua.

7 Pſal. 42. v. 2. Juxta vulgatam verſionem, ne quid erres bone lector.

8 Sic ſolent ſtulti Papicolæ, qui quid non ad religionem (ſi Diis placet) referunt?

lis æſtus nos, veluti cochleas, domi [1] cohibebit horis aliquot. TI. Papæ! [2] Epicureos hortos mihi videre videor. EU. Totus hic locus voluptati [3] dicatus eſt, ſed honeſtæ, paſcendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hic naſcitur præter odoratas herbas, nec eas quaslibet, ſed eximias duntaxat. Unumquodque genus ſuas habet areas. TI. Nec herbæ mutæ ſunt apud te, quantum video. EU. Probe dicis: alii domus habent opulentas, ego loquaciſſimam habeo, ne quando ſolus videri poſſim: id magis etiam dices, ubi totam videris. Ut herbæ ſunt velut in turmas digeſtæ, ita ſingulæ [4] turmæ ſingula habent vexilla cum inſcriptione. Velut [5] Amaracus hic: *Abſtine*, inquit, *ſus*; *non tibi* [6] *ſpiro.* Cum enim ſit ſuaviſſimæ fragrantiæ, ſues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem ſingula genera habent ſuos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbæ vim pertinet. TI. Nihil adhuc vidi hoc fonticulo [7] feſtivius, qui medius velut arridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adverſus æſtum. Sed [8] alveolus hic, qui tanta gratia totam aquam oſtendit oculis hominum, hinc atque hinc æquis ſpatiis hortum dirimens, in quo ſeſe utrinque herbæ velut in ſpeculo contemplari geſtiunt, num [9] marmoreus eſt? EU. [10] Bona verba; unde huc marmor? E contuſis [11] cæmentis factitium

tium

1 Una detinebit.

2 Voluptuoſos, amœnos. Cur Epicurei voluptuoſi ſint habiti dixi ſupra pag. 36. Vide ſis infra Coll. *Epicur.*

3 Aſſignatus.

4 Alludit autor ad turmas equitum (continet turma 30. equites) quæ ſingulæ ſuum habent vexillum. Olim equites in turmas & decurias, pedites vero in cohortes, & manipulos diſtinguebantur.

5 Amaracus, vel Amaracum. Herba fragrantiſſima, nobis *Mariolein.*

6 Odorem emitto.

7 Amœnius.

8 *Alveus* foſſa eſt, per quam fluvius defluit. Hujus diminutivum *alveolus.*

9 Ex marmore ſtructus.

10 Reſpice pag. [illegible]

11 *Cæmenti* vel *cæmentorum* nomine ſignificatur omnis lapidum materia, qua in ædibus extruendis utimur Græce χάλιχες. Forte illud eſt quod nos appellamus *Tiras* vel *ciment.*

1 *Incru-*

tium marmor eſt: coloris candor additus eſt [1] incruſtamento. TI. Quò tandem ſeſe [2] condit tam amabilis rivus? EU. Vide incivilitatem humanam. Poſteaquam hic ſatis exhilaravit oculos noſtros, proluit culinam, ejuſque ſordes ſecum defert in [3] cloacam. TI. [4] Crudele, ita [5] me Deus beneamet. EU. Crudele, ni & in hunc uſum paraſſet æterni numinis benignitas. Tum crudeles ſumus, cum fontem divinæ ſcripturæ longe hoc amœniorem, recreandis ſimul ac purgandis animis noſtris datum, conſpurcamus vitiis noſtris pravisque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hac aqua non abutimur, ſi [6] partimur in varios uſus, in quos illam dedit [7] is, qui nihil non affatim ſuppeditat uſibus humanis. TI. Veriſſima ſunt quæ narras: ſed cur tibi virent etiam horti [8] ſepta manu facta? EU. Ne quid hic non vireat. Quidam rubra malunt, quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magis arridet, ut eſt ſua cuique [9] ſententia, etiam in hortis. TI. Sed horti per ſe amœniſſimi jucunditatem propemodum obſcurant ambulacra tria. EU. In his vel ſtudeo, vel obambulo ſolus, aut cum amiculo confabulans, vel cibum capio, ſi videtur. TI. Columnæ paribus intervallis ſuſtinentes ædificium innitens, miraque colorum varietate blandientes, ſuntne marmoreæ? EU. Ex eodem marmore, quo factus eſt hic alveus. TI. Lepida profecto [10] impoſtura. Vel dejeraſſem eſſe marmor. EU. Quare cave, ne vel credas, vel dejeres quicquam temere. Non raro fallit [11] ſpecies. Quod opibus

1 *Incruſtamentum* eſt tegumentum, quod parietibus aut calce aut gypſo ſuperinducitur.

2 Abſcondit, occulit.

3 *Cloaca* omnium purgamentorum & ſordium receptaculum eſt.

4 Sc. eſt.

5 Affirmandi, ſeu jurandi formula, ab Ethnicis profecta.

6 Diſtribuimus.

7 Deus.

8 Septum, ſepes, vel ſepimentum, à verb. ſepio.

9 Opinio. Nam quot homines, tot ſententiæ. Proverbium eſt.

10 Fraus, à verbo impono.

11 Forma.

opibus deeſt, arte [1] ſarcimus. TI. Non tibi ſat erat hortus tam nitidus, tam excultus, niſi pingeres inſuper alios hortos? EU. Non capiebat omnes herbarum ſpecies unus hortus. Præterea bis delectamur, cum pictum florem cum vivo decertantem videmus; & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium, in utroque benignitatem Dei, qui in uſum noſtrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter & amabilis. Poſtremo non ſemper viret hortus, non ſemper vivunt floſculi. Hic hortus etiã media [2] bruma viret, & adblanditur. TI. At non [3] ſpirat. EU. Sed rurſum non eget cultura. TI. Tantum [4] paſcit oculos. EU. Verum; ſed hoc perpetuo facit. TI. Habet ſuum & pictura ſenium. EU. Habet; nobis tamen eſt vivacior, & illi fere gratiam addit ætas, quam nobis detrahit. TI. Utinam [5] hic [6] vanus eſſes. EU. In hoc ambulacro, quod ſpectat occidentem, ſole fruor oriente: in hoc, quod ſpectat orientem, [7] apricor interdum: in hoc, quod ſpectat auſtrum, ſed patet ad ſeptentrionem, recreor [8] ab æſtu ſolis. Obambulabimus, ſi videtur, quo ſpectetis propius. En vernat ipſum etiam [9] ſolum: habent enim & [10] teſſellæ colorum gratiam, & floſculis pictis [11] adblandiuntur. Hoc nemus quod videtis hoc toto pariete depictum, exhibet mihi varium ſpectaculum. Primum quot videtis arbores, tot videtis arborum genera, ſingulis ad nativam imaginem [12] non peſ-
ſime

1 Reparamus. Hujus verbi variam ſignificationem reſpice pag. 16.

2 Hieme.

3 Odorem emittit.

4 Reſpice quæ in limine hujus Colloquii annotavimus.

5 In hoc dicto.

6 Mendax.

7 *Apricari* eſſe in loco aprico, i.e. ſoli expoſito verſari, & amœnitate aëris frui.

8 Poſt apricationem.

9 Terra, humus.

10 Laterculi, ſeu lapides quadrati, quibus pavimenta ſternuntur.

11 Sc. oculis, id eſt; arrident. Vide ſupra.

12 Non peſſime, id eſt, ſatis belle. Ejuſmodi loquendi formulas, per negationem, modeſtiæ cauſa, commendat autor noſter ſupra pag. 126.

1 Id

ſime expreſſis. Quot cernitis aves, tot videtis avium ſpecies, præcipue ſi quæ ſint rariores, & inſigni re quapiam nobiles. Nam anſeres, gallinas, & anates quid attinet pingere? Inferne ſunt quadrupedum ſpecies, aut earum avium quæ vivunt humi, more quadrupedum. TI. Mira varietas, nec quicquam eſt otioſum. Nihil eſt quod non aut agat, aut loquatur aliquid. Quid nobis narrat noctua, pene latitans ſub frondibus? EU. Attice loquitur[1] Attica: [2] σωφρόνει inquit, ὀ πᾶσιν ἵπ]ημι. Jubet nos conſulto agere, quod non omnibus feliciter cedat inconſulta temeritas. Hic aquila diſcerpit leporem fruſtra obteſtante [3] ſcarabeo. Adſtat ſcarabeo [4] trochilus, & ipſe capitalis inimicus aquilæ. TI. Hæc hirundo quid gerit ore? EU. Herbam [5] chelidoniam. Nam hac reſtituit pullis exoculatis viſum. Agnoſcitis herbæ figuram? TI. Quodnam hoc novum lacertæ genus? EU. Non eſt lacerta, ſed [6] chamæleon. TI. Eſt hic ille longo nomine celebratus chamæleon? Belluam eſſe credidi leone majorem, [7] quem vincit etiam vocabulo. EU. Hic ille eſt ſemper hians, & [8] ſemper jejunus chamæleon. Hæc arbor eſt caprificus, apud quam ſolam [9] ſævit, alias innoxius. Nam

1 Id eſt, *Athenienſis*, à regione Attica, in qua urbs Athenæ. Noctua Athenienſium populo quondam erat gratiſſima, ac Minervæ ſacra, propter oculos cæſios, quibus etiam in tenebris perſpicit, quæ vulgus avium non videt. Unde & auſpicata conſiliis credebatur; id quod indicat proverbium, γλαὺξ ἵπταται, id eſt, *Noctua volat*; de rebus ex animi ſententia ſuccedentibus. Dictum eſt illud de Minerva, quod Athenienſium male conſulta in bonum exitum verteret. Vide infra Coll. *Proc. & Puel.*

2 Id eſt, *Prudens eſto. Non omnibus volo.* De proverbio *Noctua* jam ſupra diximus.

3 *Scarabeus aquilam.* Proverbium eſt, cum imbecillior longe potentiori inimico malum ſtruit.

4 Trochilus, ſeu regulus, teſte Plinio, avicula eſt natura aquilis infeſta.

5 Quæ & hirundinaria dicitur, ita nominata, quod ſub hirundinum adventu floreat. χελιδὼν Gr. Hirundo.

6 Animal lacertæ inſtar, quod in colorem viſum, mutari dictum eſt ab antiquis. Hinc proverb. *Chamæleonte mutabilior.*

7 Nam vocabulum *Chamæleon* pluribus conſtat ſyllabis quam Leo.

8 Solo enim aëre vivere dicitur.

9 Vires ſuas venenoſas aſſumit.

1 Erat

Nam venenum habet; ne contemnas hiantem beſtiolam. TI. At non mutat colorem. EU. Verum; 1 quia non mutat locum: ubi mutarit locum, videbis & colorem alium. TI. Quid hic ſibi vult tibicen? EU. Nonne vides in proximo 2 Camelum ſaltantem? TI. Video novum ſpectaculum, camelus 3 cinædus eſt, & ſimius 4 choraules. EU. Sed his ſingulatim ac per ocium contemplandis alias dabitur vel totum triduum; nunc ſatis erit veluti 5 per tranſennam vidiſſe. In hac regione depictum eſt ad nativam effigiem, quicquid eſt inſignium herbarum: quodque jure miremini, hic venena quantumvis 6 præſentanea tuto non ſolum ſpectantur, verum etiam 7 contrectantur. TI. En ſcorpius, rarum in hiſce regionibus malum, ſed frequens Italiæ. Quamquam color mihi parum reſpondere videtur in pictura. EU. Qui ſic? TI. Quia magis nigrent apud Italos, iſte pallidior eſt. EU. An non agnoſcis herbam in cujus folium incidit? TI. Non ſatis. EU. Nec mirum. Nec enim naſcitur in hortis noſtratibus. 8 Aconitum eſt. Ei veneno tanta vis eſt, ut ſcorpius ad hujus contactũ ſtupeſcat, palleſcatque, ſeſeq; vinci patiatur. Sed offenſus veneno, à veneno petet remedium. Videtis in propinquo utrumque genus 9 hellebori.

Si

1 Erat enim depictus.

2 *Camelum ſaltare* dicimus, ubi quis indecore aliquid facere conatur, & invita, quod ajunt, Minerva. Veluti ſi quis natura ſeverus ac tetricus affectat elegans ac feſtivus haberi.

3 *Cinædus*, q. d. χυνὸς αἰδοῦς vacans pudore. *Cinædi* olim dicebantur ſaltatores, & pantomimi, hinc pro obſcœnis & voluptuoſis.

4. Choraules. q. d. qui ad choreas canit, ab *αὐλέω tibia cano*, & *χορὸς chorus*.

5 *Tranſenna* cancelli ſunt, quos mercatores mercibus objiciunt, ne totæ pateant. Inde *per tranſennam videre* dicitur quod non propius, & ſingulatim, ſed procul, & ſummatim inſpicimus.

6 Efficacia.

7 Manibus attinguntur.

8 Herba venenata eſt ita dicta, quod in cantibus (quas Græci *ἀκόνας* vocant) naſcatur. Vide Plin. l. 21. c. 26. Fabulatur Naſo lib. 7. Metamorphoſeon, hanc herbam ortam ex tricipitis canis Cerberi ſpuma, cum eum Hercules in regionem Ponticam perduxiſſet.

9 *Helleborus*, vel *Elleborus*, alio nomine Latinis *veratrum*. Huic herbæ tanta vis eſt purgandi, ut melancholicis vel furioſis dati ſoleat, Unde proverbio dicimus, ſi quis eſt cerebro minus ſano, ei opus eſſe Helleboro.

1 Eſt

Si ſcorpius ſeſe potuerit explicare à folio aconiti, & [1] album helleborum contingere, recipiet priſtinum vigorem, diverſi veneni contactu ſolvente torporem. TI. [2] Actum eſt igitur de iſto ſcorpio: nam is ſe nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hic ſcorpii? EU. Et quidem Græce. TI. Quid ait? [3] Εὗρε Θεὸς τ̃ ἀλιτρόν. Hic præter herbas videtis omne ſerpentium genus. En vobis [4] baſiliſcus, oculis igneis, ipſis etiam nocentiſſimis venenis formidabilis. TI. Et is loquitur aliquid. EU. *Oderint*, inquit, *dum metuant*. TI. Plane regia vox. EU. Imo nihil minus regium, ſed [5] tyrannica vox eſt. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic [6] dipſas inſidiatur, tecta putamine ovi ſtruthiocameli. Hic videtis [7] politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat [8] Hebræus ille ſapiens, atque etiam [9] Flaccus noſter. Hic videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac ſervant. TI. Deum immortalem, cui poſſit [10] obrepere tædium in hoc theatro verſanti? EU. Alias, inquam, licebit vel ad ſatieatem usque ſpectare. Nunc procul tantum ſpectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes & maria, & in his quicquid eſt inſignium piſcium. Hic eſt [11] Nilus, in quo [12] delphinum illum videtis, [13] hominum amatorem, cum crocodilo depugnantem, quo non alius hoſtis homini

1 Eſt enim Helleborus duplex: albus vel niger.

2 Periit is ſcorpius. Vide pag. 74.

3 Id eſt; *reperit Deus nocentem.*

4 Βασιλίσκος. Serpentis genus, quod album quiddam inſtar diadematis in capite habere dicitur.

5 Vere tyrannica vox eſt, quam ſæpius Imperatorem Caligulam jactaſſe narrat Suetonius cap. 30. Qui ſint *Tyranni* dicturi ſumus infra in *Conv. Fabul.*

6 Dipſas viperæ genus, à δίψα *ſitis*, quod morſu ſuo magnam ſitim inferat.

7 Rempublicam. Gr. πολιτείαν.

8 Salomon. Prov. 6. v. 6.

9 Horatius in Satyr. 1. l. 1. exemplum formicæ proponit.

10 Vide infra notas in Coll. *Militis & Carthuſ.*

11 Ægypti Fluvius inſignis.

12 Delphin vel Delphinus dicitur.

13 Quod Delphini amatores hominum vulgo dicantur, forte originem traxit ex fabula Arionis, à Delphino ſublati, & in littus expoſiti, & ejuſmodi farinæ commentis, Vide infra Colloq. *Amicitia*,

1 Anima.

ni capitalior. In ripis ac littoribus videtis ea quæ ſunt [1] ἀμφίβια, ut cancri, phocæ, fiber. Hic eſt [2] polypus captator, captus à concha. TI. Quid loquitur? [3] Αἱρῶν αἱροῦμαι. Mire pictor fecit aquam pellucidam. EU. Aut hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo eſt alter polypus, ſumma æquoris aqua velificans, [4] liburnicarum gaudens imagine. Videtis [5] torpedinem proſtratam in arena [6] concolori, quam hic tuto vel manu contigeris. Sed alio properandum eſt. Hæc [7] paſcunt oculos, at ventrem non explent: properemus ad reliqua. TI. Etiamne amplius? EU. Mox videbitis quid nobis præbeat [8] poſticum. Hic videtis hortum ſatis ſpacioſum, in duas diviſum partes: in altera eſt, quicquid eſt herbarum eſculentarum, in qua regnant uxor & famula mea: in altera, quicquid eſt medicarum, præſertim inſignium. Ad lævam eſt pratum liberum, præter virorem graminum nihil habens: ſeptum eſt [9] ſepe perpetua, è ſpinis implexis, ſed vivis, contexta: illic nonnunquam vel ambulo, vel luſito cum ſodalibus. Ad dexteram eſt pomarium, in quo cum erit ocium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo noſtro cœlo aſſueſcere. TI. [10] Papæ, næ tu vincis vel ipſum [11] Alcinoum. EU.

Hic

1 Animalia tam in terris, quam in aquis viventia.

2 Quod habeat multos pedes à πολὺς & ποῦς. Tanta huic piſci adſcribitur rapacitas, & tenacitas, ut quicquid brachiorum flagellis nactus fuerit, ſugendo attrahat, ac retineat. Hinc Plautus in Aulul. *Novi ego iſtos polypos, qui ubi quidquid tetigerint, tenent.*

3 Id eſt; *captans capior. Captator capitur*, dicitur in eum, cui res præpoſtere evenit, ut ipſe circumveniatur ab eo, quem conabatur decipere; atque ita in eas incidat pedicas, quas alii ſtruxerat.

4 Sunt liburnicæ naviculæ intextæ viminibus.

5 Torpedo, Græce νάρκη; piſcis eſt, ita dictus, quod torporem manibus inducat; id quod ex eo eſt, quod admodum frigeat.

6 Ejusdem coloris.

7 Reſpice pag. 131.

8 *Poſticum* locus eſt proximus poſticæ. Vel ipſa poſtica.

9 Reſpice pag. 137.

10 Interjectio admirantis.

11 Alcinous rex fuit Phæacum, diligens hortorum cultor, ab Homero celebratus.

1 Loco

Hic aviarium eſt in [1] confinio adhærens ambulacro ſuperiori, quod videbitis à prandio: videbitis formas varias, variasque linguas audietis. Nec minus varia ſunt ingenia. Inter quasdam cognatio eſt,& mutuus amor,inter nonnullas [2] ſimultas irreconciliabilis. Sunt autem omnes adeo cicures & manſuetæ, ut ſi quando cœno illic aperta feneſtra, devolent in menſam, cibumque vel è manibus capiant. Si quando ingredior in ponticulo penſili, quem videtis, ſabulans cum amico, aſſident, auſcultant, inſident humeris aut brachiis, adeo dedidicerunt timere, quia ſentiunt neminem lædere. In extremo pomario apum [3] regnum eſt. Nec illud ſane ſpectaculum inamœnum. In præſentia non ſinam vos amplius contemplari, quo ſit, quod vos poſthac revocet tanquam ad novum ſpectaculum. A prandio cætera vobis oſtendam. PUER. Uxor & ſamula clamitant corrumpi prandium. EU. Jubeto illas eſſe æquanimes; nos jam accurremus. Lavemus amici, ut puris manibus & animis ad menſam accedamus. Etenim ſi ethnicis quoque religioſa erat menſa, quanto magis oportet eſſe ſacram Chriſtianis, quibus habet imaginem quandam illius ſacroſancti convivii, quod Dominus Jeſus poſtremum egit cum ſuis diſcipulis. Et ob id [4] receptum eſt, abluere manus, ut ſi quod odii, [5] livoris, aut turpitudinis alicui forſitan reſideat in animo, id ejiciat ante, quam accedat ad cibum capiendum. Sic enim opinor & corpori ſalubriores eſſe cibos, ſi ſumantur animo [6] defæcato. TI. Iſtud veriſſimum eſſe credimus. EU. Quoniam hoc exemplum nobis ab ipſo Chriſto traditum eſt,

1 Loco extremo, qui cum altero conjungitur.

2 Proprie occulta quædam & diſſimulata inimicitia, quæ quidem graviſſima eſt.

3 Habent enim apes regem.

4 Scil. uſu, i. e. uſitatum eſt.

5 Invidiæ.

6 Ab omni fece (id eſt malitia) purgato.

1 Ὕμνο-

eſt, ut [1] ab hymno cibum [2] auſpicaremur (nam id arbitror, quod frequenter in Evangelio legimus, illum benedixiſſe, aut gratias egiſſe patri prius, quam cibum frangeret) & rurſum hymno finiremus: ſi videtur, recitabo vobis hymnum, quem divus [3] Chryſoſtomus miris laudibus prædicat in [4] Homilia quadam, dignatus etiam interpretari. TI. Imo, ut velis, rogamus. EU: *Benedictus Deus qui me paſcis à juventute mea, qui cibum præbes omni carni; reple lætitia & gaudio corda noſtra, ut [5] affatim quod ſatis eſt habentes, abundemus in omne opus bonum, in Chriſto Jeſu domino noſtro; cum quo tibi gloria, honor & imperium, cum Sancto Spiritu in omne ævum.* TI. [6] *Amen.* EU. Nunc accumbite, ac ſuam quisque [7] umbram ſibi adjungat. [8] Caniciei tuæ debetur primus locus Timothee. TI. Verbo dignitatem univerſam meam complexus es. Hoc ſolo nomine ſum cæteris anteponendus. EU. Cæterarum dotium æſtimator eſt Deus; nos ea ſequimur quæ videmus. [9] Sophroni, adhære corpori tuo. Tu Theophile & [10] Eulali, dextrum menſæ latus occupate. Chryſoglottus & [11] Theodidactus occupabunt lævum. Uranius & [12] Nephalius, quod ſupereſt. Ego hunc angulum tuebor. TI. Non patiemur: [13] hoſpiti debetur primus locus. EU. Tota domus hæc mea eſt, ſimulque veſtra: quod ſi mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hoſpiti quemcunque ſibi delegerit. Nunc

utinam

1 Ὕμνος carmen, ab ὕδω cano. Sæpius carmen Deo ſacrum.

2 Sc. ſumere, de verbo *auſpicari* dictum eſt pag. *6*.

3 Quis hic fuerit docent notæ ad pag. 67.

4 Concione. Multi ex veteribus Chriſtianis Doctoribus, quos Patres vocamus, hoc nomine conciones ſuas appellarunt, à verbo ὁμιλέω, ſermocinor.

5 Copioſe, abunde.

6 Hebr. veritas. Adverbialiter denotat aſſenſum.

7 Umbræ ſignificationem vide pag. 85.

8 Senectuti, cujus ſignum canities.

9 Σώφρων, temperans, prudens.

10 Eulalius, bene loquens.

11 Theodidactus, divinitus doctus.

12 Nephaliūs, ſobrius.

13 Convivatori.

1 Con-

utinam Chriſtus ille exhilarator omnium, & ſine quo nihil vere ſuave eſt, dignetur huic noſtro intereſſe convivio, ſuaque præſentia exhilarare animos noſtros. TI. Spero, dignabitur. Sed ubi ſedebit, jam omnibus locis occupatis? EU. utinam ille ſe miſceat omnibus & patinis, & poculis, ut nihil illum non ſapiat, ſed potiſſimum illabatur animis noſtris. Id quo magis dignetur, & nos tanti [1] hoſpitis reddamur capaciores, ſi moleſtum non eſt, auſcultabitis paululum [2] è ſacra lectione, ſed ita, ut interim [3] nihilo ſecius admoveatis manus [4] ovis & lactucis, ſi libet. TI. Id faciemus libenter, ſed auſcultabimus libentius. EU. Is mos mihi multis nominibus videtur amplectendus, quod hac ratione vitentur [5] inanes fabulæ, præbeaturque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis diſſentio, qui putant non eſſe lætum convivium, niſi quod ſcateat ineptis ac laſcivis fabulis, quod perſtrepat obſcœnis cantiunculis. Vera hilaritas naſcitur è pura ſinceraque conſcientia: atque hi ſermones vere læti ſunt, quos ſemper & dixiſſe [6] juvet, aut audiſſe, & ſemper delectet meminiſſe: non quorum mox pudeat, quique conſcientiam pœnitudine diſcrucient. TI. Utinam iſta tam perpenderemus omnes quam ſunt vera. EU. Hæc præterquam quod certam & inſignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel menſem unum aſſueveris. TI. Nihil igitur conſultius, quam optimis aſſueſcere. EU. Recita, puer, diſtincte, & clare. PUER. [7] *Sicut diviſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit*

1 Convivæ.

2 Id eſt, è lectione ſacrarum literarum.

3 Nihilominus.

4 Alludit ad veterum Romanorum morem, qui in cœnis ſuis fere ſolebant in primis apponere ova. Hinc Horatius lib. 1. Satyr. 3. *ab ovo uſque ad mala*, id eſt, ab initio cœnæ, in quo ova, usque ad finem, in quo poma.

5 Vanæ, & quæ ſine fructu ſunt: opponuntur enim frugiferis.

6 Delectet.

7 Locus hic juxta verſionem vulgatam eſt ex Salomonis Proverbiis cap. 21. v. 1. 2. 3.

nabit illud, Omnis via viri recta ſibi videtur; appendit autem corda Dominus. Facere miſericordiam & judicium, magis placet Domino, quam victimæ. EU. Sit hoc ſatis. [1] Præſtat enim pauca avide diſcere, quam multa cum tædio [2] devorare. TI. Præſtat ſane, ſed non hic tantum. Plinius [3] ſcripſit, [4] Officia Ciceronis nunquam de manibus deponenda, & ſunt ſane digna, quæ cum ab omnibus, tum præcipue ab his qui deſtinati ſunt adminiſtrandæ Reipublicæ, ad verbum ediſcantur, mea quidem ſententia: ſed hunc [5] Proverbiorum libellum ſemper dignum arbitratus ſum, qui ſemper [6] nobis circumferatur. EU. Quoniam ſciebam prandium fore [7] dilutum & inſipidum, idcirco hanc procuravi nobis conditurum. TI. Nihil hic eſt non lautiſſimum; & tamen ſi nihil eſſet præter [8] betas abſque pipere, vino & aceto, talis lectio condiret omnia. EU. Mihi tamen plus adderet gratiæ, ſi, quod audio, penitus intelligam. Atque utinam adeſſet aliquis vere Theologus, qui iſta non intelligeret ſolum, verum etiam ſaperet. Nobis [9] idiotis neſcio an fas ſit hisce de rebus confabulari. TI. Ego vero puto vel [10] nautis eſſe fas, modo abſit definiendi temeritas. Fortaſſe & Chriſtus, qui pollicitus eſt ſeſe adſuturum, ubicunq; duo convenirent de ipſo tractantes,

1 Melius eſt.

2 Evolvere. Metaphora à cibis, qui ſubito & immodice devorati, non bene concoquuntur, ſed ſtomachum reddunt crudum.

3 In præfatione ad Veſpaſianum Cæſarem.

4 Libellus elegans eſt, & vere Cicerone dignus, cujus titulus *Officia*.

5 Scil. Salomonis. Seu quæ Salomon congeſſit.

6 A nobis.

7 *Dilutum* eſt temperatum, ſed Eraſmus forte dixit *dilutum* pro *elutum*, quod Horatius Sermon. lib. 2. Satyr. 4. uſurpavit pro *inſipidum* --- *Irriguo nihil eſt elutius horto.*

8 Alluſit ad illud Martialis. *Ut ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ: O quam ſæpe petet vina piperque coquus.*

9 Intellige hic pro *Illiteratis*. Vide infra notas in *Ichthyoph.*

10 Quid ni nautis æque ac illis, qui Theologorum nomine gaudent? Sed Pontificii jus interpretandi litteras ſacras ſolis doctoribus, quos vocant, relinquunt.

1 Eavebit

ctantes, [1] aſpirabit nobis tam multis. EU. Quid ſi igitur partiamur inter nos novem tres ſententias? CONVIVÆ. Non diſplicet, modo à convivatore incipiat ordo. EU. Non detrectarem [2] provinciam, ſed vereor ne hic vos pejus accipiam, quam cibis accipio. Age necubi videar difficilis convivator, omiſſis variis conjecturis, quæ in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic eſſe ſenſus moralis: alios [3] mortales poſſe flecti monitis, [4] increpationibus, legibus ac minis: regis animum, quoniam neminem metuit, ſi repugnes, magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, [5] ſuo animo relinquendos, non quod ſemper velint optima, ſed quod illorum ſtultitia malitiave Deus nonnunquam abutatur ad emendandos eos qui [6] deliquerunt. Quemadmodum vetuit reſiſti [7] Nabuchodonoſor, quod illius miniſterio decreviſſet caſtigare populum ſuum. Fortaſſis illud eſt quod ait Job. Qui regnare facit hominem [8] hypocritam propter peccata populi. Atque huc fortaſſe pertinet quod ait David, deplorans peccatum ſuum: [9] Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci. Non quod reges non peccent ingenti populi malo, ſed quod non habeant hominem, cujus autoritate condemnentur, quum Dei judicium

1 Favebit ac ſpiritum immittet. Metaphora à ventis ſumpta, qui dum navium vela implent, aſpirare proprie dicuntur. Sic. Virgil. *Aſpirat primo fortuna labori.*

2 Onus, negotium. Provinciæ nomen triplici ſignificatione accipitur. I. Pro regione, quam aut armis devictam, aut quocunque modo in poteſtatem adductam Populus Romanus magiſtratui ſuo adminiſtrandam ſubjecit (nam teſte Feſto Provinciæ appellantur, quod Populus Romanus eas provicit i.e. antevicit) II. Pro quacunque regione in qua R. Imperator bellum adminiſtraret. III. Pro quacunque publici muneris procuratione, vel onere, vel negotio, uti hoc loco, & apud Terent. *Provinciam cepiſti duram.* Et hæc metaphorica eſt ſignificatio.

3 Homines.

4 Reprehenſionibus.

5 Suo arbitrio, ac voluntati.

6 Peccarunt.

7 Qui & Nebucadnetzar dicitur, Rex Babylonis variis rebus geſtis, & Dei ſupplicio in S. Litteris notiſſimus Dan. 4.

8 Ὑποκριτὴς, ſimulator.

9 Tibi Deo uni.

1 Simili-

dicium nemo, quamlibet potens, poſſit effugere. TI. Non diſplicet interpretatio. Sed quid ſibi volunt diviſiones aquarum? EU. Adhibita eſt [1] ſimilitudo, quæ rem explanet. Violenta res & impotens eſt regis animus concitatus, nec huc aut illuc duci poteſt, ſed impetu ſuo fertur, velut [2] œſtro divino [3] percitus, quemadmodum mare ſeſe ſpargit in terras, ac ſubinde curſum mutat, contemptis agris, ædificiis, & quicquid obſtat, alicubi ſe condit ſub terras: cujus impetum ſi coneris inhibere, aut alio deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque narrant de [4] Acheloo. Minus autem mali capitur, ſi commode [5] obſecundes, quam ſi violenter repugnes. TI. Nihil igitur remedii adverſus malorum regum [6] impotentiam? EU. Fortaſſe primum fuerit, [7] leonem in civitatem non recipere: proximum, ſic autoritate ſenatus, magiſtratuum ac civium moderari potentiam illius, ut non facile erumpat in [8] tyrannidem. Sed omnium potiſſimum, dum adhuc puer eſt, & ſe principem eſſe neſcit, ſanctis præceptis formare pectus illius. Proſunt & preces, ac monita, ſed blanda ac tempeſtiva. [9] Extrema ancora eſt, votis fatigare Deum, ut regis animum [10] inclinet

1 Similitudo hæc eſt; *Sicut fremitus Leonis, ita & regis ira*, &c. Proverb. 19. v. 12.

2 Id eſt; ſtimulo, vel furore. Οἶστρος, Latinis *œſtrus* ex Græco, ſeu *Aſilus*, vel *Tabanus* dicitur, eſt muſca varia, bobus maxime nocens. Hic apud Græcos prius *Myops* vocabatur: dein magnitudine incommodi œſtrum appellarunt, quia Furiam *œſtrum* dicunt. De quo Virgilius lib. 3. Georg. ita inquit, *Eſt lucos Silari circa, ilicibusque virentem Plurimus Alburnum volitans (cui nomen aſilo Romanum eſt, œſtron Graii vertere vocantes) Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſylvis Diffugiunt armenta*, &c. Hinc pro furore, vel ſtimulo.

3 Commotus. Agitatus.

4 Achelous, qui & quondam Thoas appellatus fuit, Acharnaniæ fluvius eſt. Ejus cum Hercule luctam vide ſis in Ovidii Metamorph. lib. 9.

5 Obedias, morem geras.

6 Intemperantiam, i. e. immoderatum animum.

7 Regem inſtar leonis ſævientem.

8 Qui Tyranni dicti vide infra in *Conv. fabul.*

9 Ancora pro *refugio*. Translatum à nautis, qui ubi neceſſitas jubet, ad ſacram ancoram (quam nos vocamus,) confugiunt.

10 Flectat.

1 Vox

clinet ad ea, quæ Chriſtiano rege digna ſunt. TI. Quid ais, idiota? Si [1] baccalaureus eſſem Theologiæ, minime puderet iſtius interpretationis. EU. An vera ſit, neſcio; mihi ſatis eſt, quod ſenſus non ſit impius, aut hæreticus. [2] Morem geſſi voluntati veſtræ. Nunc, ut decet in conviviis, viciſſim audire cupio. TI. [3] Si quid defertis his quoque canis, mihi videtur hoc dictum & ad [4] abſtruſiorem ſententiam accommodari poſſe. EU. Credo, & audire cupio. TI. Rex intelligi poteſt vir perfectus, qui domitis carnis affectibus, ſolo divini ſpiritus impetu ducitur. Porro qui ſit hujusmodi, hunc non convenit fortaſſis humanis legibus in ordinem cogere, ſed ſuo domino, cujus ſpiritu agitur, relinquendus eſt, nec judicandus eſt ex hiſce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcunque provehitur ad veram pietatem: ſed ſi quid ſecus facit, dicendum eſt cum Paulo, [5] *Dominus aſſumpſit illud: domino ſuo ſtat, aut cadit.* Item illud: [6] *Spiritualis homo omnia dijudicat, ipſe vero à nemine judicatur.* Talibus igitur nemo præſcribat, ſed Dominus, qui præſcripſit terminos mari & amnibus, habet cor ſui regis in manu ſua, & quocumque voluerit, inflectit illud. Quid enim opus eſt præſcribere illi, qui ſuapte ſponte [7] præſtat meliora, quam exigunt humanæ leges? Aut quæ temeritas ſit, illum hominem conſtitutionibus adſtringere, quem certis argumentis conſtat divini ſpiritus afflatu gubernari? EU

Tu

1 Vox Barbara. In Academiis, præcipue Pontificiorum, *Baccalaurei* vocantur, qui primum in ſtudiis ſuis profectus gradum nacti ſunt, deinde enim creantur *Licentiati, Magiſtri*, & tandem (ſi Diis placet) *Doctores*. Sunt, qui volunt, *Baccalaureus* dici corrupte pro *Battalarius*, q. d. Novitius miles, qui jam ſemel prælio interfuit, à veteri Gallorum *Battalum* hoc eſt, prælium. Alii *Baccalaureum*, quaſi qui eruditionis ſuæ primum honoris ſignum, nempe laurum adeptus eſt, dictum exiſtimant. Sed de his nugis ſatis.

2 Parui, obedivi.

3 Sc. honoris.

4 Cui myſterium ſubeſt, magis arcanam.

5 Rom. 14.

6 1. Corinth. 2.

7 Facit.

 1 *Ovatum*,

Tu vero, Timothee, non ſolum canos habes capillos, ſed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Chriſtianos, quos omneis oportebat eſſe reges hujusmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam ſatis eſt 1 ovatum, & holeribus 2 prælusum: jubete hæc tolli, & apponi quod ſupereſt. TI. Nobis affatim ſatisfactum eſt hac 3 ovatione, etiamſi nihil præterea 4 ſucceſſerit vel 5 ſupplicationis, vel 6 triumphi. EU. Verum, quoniam 7 aſpirante Chriſto, ſicut opinor, ſucceſſit res in prima ſententia, velim ut umbra tua nobis enarret alteram, quæ mihi videtur aliquanto obſcurior. *Sophronius.* Si boni voletis conſulere quicquid dixero, ſedulo dicam quod mihi videtur. Alioqui qui fieri poteſt, ut rebus obſcuris lucem adſerat 8 umbra? EU. Equidem 9 recipio futurum omnium nomine; & tales umbræ lucem ſuam habent aptiorem oculis noſtris. *Soph.* Idem docere videtur quod Paulus. Diverſis vitæ 10 rationibus contenditur ad pietatem. Alii placet ſacerdotium, alii

1 *Ovatum,* q. d. jam ſatis ovorum edimus. Vide infra de Ovatione.

2 Q. d. & jam ſatis olerum edimus, quæ fuerunt menſæ præludia.

3 Ludit Erasmus in hac voce. *Ovatio* enim Romanis erat triumpho inferior, ſeu minor triumphus, ut & *ſupplicatio,* namque cum dux bellum, non rite indictum, vel cum hoſte non juſto, aut parum illuſtri, ut cum piratis, ſervis &c. feliciter geſſerat, ovans urbem pedibus ingrediebatur, corona myrtea redimitus: nomen habere videtur ab *ovibus*, quas ovans ſacrificabat, ut triumphans taurum. Hic vero, inquam, alludit autor ad ova, quæ appoſita erant.

4 Secutum fuerit.

5 *Supplicatio* Romanis erat, cum in honorem ducis abſentis, ob rem feliciter geſtam, Senatus templa Deorum aperiri, ſacra fieri, & imperatoris nomine Diis gratias agi juberet.

6 *Triumphus* Romanis erat ſummum præmium; quo ſolebat ornari virtus & fortuna Imperatoris, qui rem feliciter geſſerat, juſtoque prælio hoſtes ceciderat. Hic non niſi viris illuſtribus concedebatur, nam lege cautum erat, ne quis triumpharet, qui non Dictator, Conſul, aut Prætor res geſſiſſet, aut etiam quinque millia hoſtium una acie non cecidiſſet. Imperator vehebatur curru rotundo ad inſtar turris, ex ebore, magnifice exornato: ipſe fulgebat veſte triumphali, corona laurea redimitus, & lauri ramum manu geſtans, &c.

7 Favente, reſpice pag. 147.

8 Ludit in duplici *umbræ* ſignificatione. *Umbra* eſt aër luce carens, & vocati convivæ comes, quod vide pag. 132. & alibi.

9 Promitto.

10 Modis.

alii cælibatus, alii conjugium, alii [1] ſeceſſus, alii reſpublica, pro varietate corporum & ingeniorum. Rurſus alius veſcitur quibuslibet, alius diſtinguit inter cibum & cibum, alius judicat inter diem & diem, alius judicat omnem diem. In his Paulus vult, unumquemque ſuo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quemquam ex hujusmodi judicare, ſed judicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim ſæpenumero, ut veſcens gratior ſit Deo, quam non veſcens, & diem feſtum violans [2] acceptior ſit Deo, quam is qui videtur obſervare: & matrimonium hujus gratius ſit oculis Dei, quam multorum cœlibatus. Dixi umbra. EU. Utinam mihi ſæpe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, non [3] acu, quod ajunt, ſed lingua tetigiſti. Sed [4] adeſt qui [5] cœlebs vixit, non de numero beatorum, [6] qui ſe caſtraverunt propter regnum Dei: ſed hic caſtratus eſt vi, quo magis placeret ventri, donec & hunc & eſcas deſtruxerit Deus. Capus eſt ex [7] corte noſtra. Elixis magis delector. Jus eſt non inelegans: quod in eo natat, lactucæ ſunt ſelectiſſimæ. Sumat ſibi quisque, quod gratum eſt animo. Sed ne quid vos fallam, ſuccedit huic aſſi nonnihil, mox [8] bellaria, deinde fabulæ [9] cataſtrophe. TI. Sed interim excludimus uxorem è convivio. EU. Ubi vos venietis comitati veſtris accumbet & mea. Nunc quid aliud eſſet, quam [10] muta perſona? & illa ſuavis garrit mulier inter muli-

1 Vita privata, & ab hominum frequentia ſeparata.

2 Gratior.

3 Rem acu tangere, id eſt, non errare, fuſius diximus de hac phraſi pag. 39.

4 Scil. Capus, i. e. Gallus caſtratus.

5 *Cælebs* quis? Vide infra notatum in *Conc.* ſive *Medard.*

6 Alludit ad verba Chriſti de caſtratis Math. 19, 12.

7 Reſpice notas pag. 9.

8 Menſæ ſecundæ, tragemata.

9 Prima pars Comœdiæ dicitur Protaſis: ſecunda, Epitaſis, in qua tumultus eſt vehementiſſimus; tertia Cataſtrophe, quæ componit tumultum.

10 Alludit ad mutas perſonas in fabulis, quæ quidem in ſcena apparent, ſed non loquuntur. Horat. *Nec muta loqui perſona laboret.* Vide Proverb.

mulieres, & nos liberius philoſophamur. Alioqui periculum ſit, ne nobis accidat, quod accidit Socrati, cui quum eſſent convivæ Philoſophi, quibus magis placent hujusmodi fabulæ, quam cibus, & in longũ proferretur diſputatio, 1 Xanthippe commota menſam ſubvertit. TI. Nihil minus à tua metuendum arbitror. Eſt enim mulier moribus placidiſſimis. EU. Mihi certe talis, ut commutare non cupiam, etiamſi liceat: atque 2 hoc nomine mihi vel præcipue videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum ſententia, qui fortunatum putant, uxorem habuiſſe nunquam: magis arridet quod ait 3 ſapiens Hebræus, ei bonam ſortem obtigiſſe, cui obtigit uxor bona. TI. Sæpe noſtro vitio malæ ſunt uxores, vel quia tales 4 deligimus, vel quia tales reddimus, vel quia non, ut oportet, formamus & inſtituimus. EU. Vera prædicas: ſed interim exſpecto tertiæ ſententiæ enarrationem, & jam mihi dicturire videtur 5 θεόπνευςος Theophilus. TH. Imo mihi 6 animus erat in patinis: dicam tamen, quando licet impune. EU. Etiam cum gratia licebit errare, vel ſic præbebis occaſionem 7 inveniendi. TH. Mihi videtur eadem ſententia, quam protulit Dominus apud Oſee Prophetam cap. 6. *Miſericordiam volui, & non ſacrificium, & ſcientiam Dei plus quam* 8 *holocauſta.* Cujus vivus & efficax interpres eſt dominus Jeſus in Evangelio Matthæi cap. 9.

κωφὸν πρόσωπον. Quadrabit in eos, qui in cœtu deliberantium, aut diſputantium, aut etiam in conviviis, cæteris loquentibus, ſoli tacent

1 Socratis uxor, admodum moroſa & rixoſa, cujus vituperium lege infra in Coll. *Uxor μεμψίγ*: ſive *Conjug.* in limine.

2 In ea re, vel ejus rei gratia.

3 Salomon.

4 Oportet ergo prius *deligere*, quam *diligere*.

5 Id eſt *divinitus afflatus*.

6 I. e. totus edendo occupatus eram. Quanquam Sanga ille Terentianus Eun. Act. 4. Sc. 7. hoc dicto ſignificat ſe jam maximopere epulas deſiderare. Vide dictum locum, *jam dudum animus eſt in patinis.*

7 Supple rectum aut verum ſenſum.

8 Ὁλόκαυςον ſacrificii genus, in quo tota victima cremabatur.

1 Qui

cap. 9. Quum enim convivium agitaret in domo [1] Levi, qui erat publicanus, isque multos ſui ordinis, ſuique quæſtus homines invitaſſet ad convivium, Phariſæi qui tumebant religione Legis, cum ea præcepta negligerent, unde tota Lex pendebat & prophetæ, [2] quo diſcipulorum animos alienarent à Jeſu, rogabant illos, cur dominus admiſceret ſe convivio [3] peccatorum, à quorum conſortio abſtinebant Judæi, qui volebant haberi ſanctiores, & ſi quando contigiſſet cum ejusmodi congredi, reverſi domum abluebant corpus. Quumque diſcipuli [4] rudes adhuc non haberent quod reſponderent, Dominus & pro ſe & pro diſcipulis reſpondit: *Non eſt opus*, inquit, *medico [5] valentibus, ſed [6] male habentibus. Euntes autem diſcite, quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores.* EU. Pulchre tu quidem [7] collatione locorum rem explicas, id quod in divinis literis præcipuum eſt: ſed diſcere velim, quid appellet ſacrificium, quid miſericordiam. Nam [8] qui conſiſtit, ut averſetur ſacrificia Deus, quæ ſibi tot [9] præceptis juſſerat exhiberi? TH. Quomodo Deus averſetur ſacrificia, docet ipſe nos apud Eſaiam cap. 1. Sunt enim quædam præſcripta Judæis in lege, quæ ſignificant magis ſanctimoniam, quam præſtant: quod genus ſunt, dies feſti, [10] ſabbatiſmi, jejunia, ſacrificia. Et ſunt quæ ſemper præſtanda ſint, quæ ſuapte natura bona ſunt, non quia juſſa. Judæos autem averſatur Deus, non quod obſervarent legis ritus, ſed quod

1 Qui eſt Matthæus dictus, & è publicano Chriſti diſcipulus factus eſt.
2 Ut.
3 Peccatores vulgo vocabantur apud Judæos publicani, ob ſeveram tributorum exactionem: de muliere vero peccatrice vide infra notas in fine Coll. *Epicur.*
4 Imperiti. Nondum illuminati.
5 Sanis.
6 Ægrotis.
7 Comparatione.
8 Quomodo.
9 Quæ continentur in libris Moſis.
10 Sabbathorum obſervationes.

quod his ſtulte [1] tumidi, negligerent ea quæ Deus maxime vult præſtari à nobis: ac [2] madentes avaritia, ſuperbia, rapinis, odio, [3] livore, cæteriſque vitiis, exiſtimabant Deum ipſis multum debere, quod diebus feſtis verſarentur in templo, quod immolarent victimas, quod abſtinerent à cibis vetitis, quod illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectebantur, rem negligebant. Quod autem ait, *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*: opinor ex [4] idiomate ſermonis Hebræi dictum, pro eo quod erat, miſericordiam volo potius quam ſacrificium, quemadmodum illud interpretatur [5] Salomon, quum ait: *Facere miſericordiam & judicium, magis placet Domino quam victimæ.* Porro, omne officium, quod impenditur ſublevando proximo, ſcriptura miſericordiam vocat & [6] eleemoſynam, quæ & ipſa nomen duxit à miſerendo. Victimas appellari puto, quicquid pertinet ad ceremonias corporales, & aliquid habet [7] affine cum Judaiſmo: quod genus ſunt delectus ciborum, veſtitus præſcriptus, jejunium, ſacrificium, preces veluti penſum abſolutæ, quies diei feſti. Hæc enim ut pro tempore non ſunt omnino negligenda, ita Deo fiunt ingrata, ſi quis obſervationibus hujuſmodi confiſus, negligat miſericordiam, quoties fratris neceſſitas exigit officium charitatis. Habet ſpeciem ſanctimoniæ etiam, colloquia vitare malorum. Sed hoc ceſſare debet, quoties aliud ſuadet charitas proximi. Obedientia eſt quieſcere diebus feſtis, ſed impium ſit, ob [8] religionem diei ſinere fratrem perire. Itaque [9] ſervare diem dominicum victima eſt, ut ita loquar: reconciliari fratri, miſericordia eſt. Porro

judicium

1 Superbi.
2 Metaph. pro abundantes, ſcatentes.
3 Invidia.
4 Ἰδίωμα vel ἰδιώτης, proprietas
5 Proverb. 21.
6 Ἐλεημοσύνη, ab ἐλεεῖν *miſereri*, ſignificat omne beneficii genus, quo miſeros proſequimur.
7 Commune, conjunctum.
8 De Religione diximus in notis ad pag. 104.
9 Obſervare.

1 Ὄργανον

judicium, quanquam poteſt ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non abſurdum, ſi reſpondeat illi quod eſt apud Oſee: *Et ſcientiam Dei plus quam holocauſta.* Non ſervat legem, qui non ſervat juxta mentem Dei. Judæi ſublevabant aſinum in ſoveam collapſum ſabbatis: & Chriſtum calumniabantur, qui ſervaret totum hominem in ſabbato. Hic erat præpoſterum judicium, & aberat ſcientia Dei: neſciebant enim, quod iſta propter hominem eſſent inſtituta, non homo propter illa. Sed hæc impudenter dicere viderer, niſi veſtro juſſu dicerem. Malim ex aliis rectiora diſcere. EU. Iſta mihi videntur adeo dicta impudenter, ut exiſtimem Dominum Jeſum loqui per [1] organum oris tui. Sed interim dum largiter paſcimus animos noſtros, ne negligantur [2] collegæ. TH. Quinam? EU. Corpora noſtra, nonne collegæ ſunt animorum? Hoc enim malim, quam inſtrumenta, vel domicilia, vel [3] ſepulchra. TI. Hoc nimirum eſt affatim [4] refici, ubi totus homo reficitur. EU. Video vos ſegniter attingere: quare, ſi videtur, jubebo proferri aſſa, ne pro lauto convivio longum præbeam. Videtis hujus prandioli ſummam. Armus eſt ovillus, ſed exquiſitus, capus, & perdices quatuor. Has ſolas à mercatu ſumſi, reliqua ſuppeditat hoc prædiolum. TI. [5] Epicureum prandium video, ne dicam [6] Sybariticum. EU. Imo vix [7] Carmeliticum. Sed quale quale eſt,

1 Ὄργανον Gr. inſtrumentum.

2 *Corpora* animorum collegas vocat. *Collega* proprie dicuntur qui unius ſunt collegii.

3 Ita aliqui vocarunt corpora, arbitrantes dictũ *σῶμα corpus quaſi σῆμα ſepulchrum.* Vide infra Colloq. *Puerpera.*

4 Delectari.

5 Voluptuoſum, reſpice pag. 36. & alibi.

6 Idem. De Sybaritis, & menſa Sybaritica vide pag. 84. & 85.

7 Quali victitant Carmelitæ, monachi mendicantes. Carmelus Phæniciæ mons excelſus, in S. Litteris Eliæ Prophetæ miraculis celeberrimus. Ab hoc monte mendicantes Monachi Carmelitæ originem trahere volunt, qui ab Almerico collecti anno 1121. erexerunt monaſterium, ſeque Carmelitas à loco dixerunt, dein vero deſerta relinquentes, in Europam urbesque frequentiſſimas

eſt, boni conſuletis. Animus certe purus eſt; ſi [1] parum lautum eſt convivium. TI. Adeo non eſt muta tua domus, ut non ſolum parietes, ſed & [2] cyathus loquatur aliquid. EU. Quid tibi loquitur? TI. *Nemo, niſi à ſeipſo, læditur.* EU. Cyathus patrocinatur vino. Nam vulgus febrim, aut [3] capitis gravedinem è potu contractam, imputare ſolet vino, quum ipſi ſibi malum accerſierint immodice bibendo. *Soph.* Meus Græce loquitur [4] ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. EU. Admonet non eſſe tutum [5] ſacerdotibus aut regum famulis indulgere vino, quod vinum fere transferat in linguam, quicquid latebat in corde. *Soph.* Apud Ægytios olim nefas erat ſacerdotibus bibere vinum, cum nondum illis mortales ſua [6] committerent arcana. EU. Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an [7] expediat, neſcio. Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus eſt. ***Eulalius.*** Sed idem intus plus quam gemmeus eſt. Sunt epiſtolæ Paulinæ, quas ut unicas delicias meas ſemper mecum circumfero: quas ideo profero, quod ex occaſione ſermonis tui venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu [8] torſit, nec adhuc ſatis ſibi facit animus. Is eſt in epiſtolæ prioris ad Corinthios cap. 6. ***Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtatem.*** Primum [9] ſi Stoicis credimus, nihil eſt utile, quod non idem honeſtum. Quomodo igitur Paulus

ſimas migrarunt, quod viderent illic eſſe quæſtum, ubi eſſet populus, ut inquit noſter in hujus colloquii principio. Vide infra *Funus*.

1 Id eſt non lautum.

2 Poculum vitreum.

3 Quam *crapulam* vocamus.

4 Id eſt; *In vino veritas*.

5 Sacerdotes bene potos aliquando eſſuiiſſe quæ ſuperſtitioſi illis in aurem confeſſi fuerant, narrat Eraſmus in libello muſteo *de lingua*. In eo non unum vide exemplum.

6 Sicuti nunc Pontificiis uſitatum eſt.

7 Utile ſit.

8 Quia eum non ſatis poteram intelligere.

9 Stoici quales fuerint, & unde dicti vide pag. 101. & non ſemel infra.

1 Con-

Paulus diſtinguit id quod licet, ab eo quod expedit? Certe ſcortari aut inebriari non licet, quomodo igitur licent omnia? Quod ſi Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult eſſe licentiam, non poſſum ſatis ex ipſo loci tenore [1] divinare, quodnam ſit illud genus. Ex iis quæ mox huic loco ſubjiciuntur, conjicere licet, eum loqui de ciborũ delectu. Quidã enim abſtinebant ab [2] idolothytis, quidam à cibis per Moſen interdictis, & de idolothytis agit cap. 8. Rurſus cap. 10. velut explicans hujus loci ſententiam, ait: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius. Omne quod in macello* [3] *venit, manducate.* Hoc quod hic ſubjicit Paulus, congruere videtur cum eo quod ſupra dixerat, *Eſca ventri, & venter eſcis, & hunc & has deſtruet Deus.* Quod autem reſpexit hic etiam ad judaicum ciborum delectum, indicat clauſula 10. cap. *Sine offenſione eſtote Judæis & gentibus & eccleſiæ Dei, ſicut & ergo per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalvi fiant.* Nam quod ait, gentibus, pertinere videtur ad idolothytum. Quod ait, Judæis, referre videtur ad delectum ciborum. Quod ait, eccleſiæ Dei, pertinet ad infirmos ex utroque genere collectos. Licebat igitur veſci quibuslibet cibis, & omnia [4] munda mundis. Verum incidit caſus; ut non expediat. Quod omnia licebant, libertatis erat Evangelicæ: ſed charitas ubique ſpectat, quid conducat ad ſalutem proximi, eoque frequenter abſtinet & à licitis, malens obſecundare commodo proximi, quam ſua uti libertate. Sed hic mihi [5] geminus obſtrepit [6] ſcrupulus:

1 Conjicere.

2 Ἐιδωλόθυτον, quod idolis immolatum eſt, ab ἐιδωλον idolum, & θύω ſacrifico, macto.

3 Venditur, à verbo veneo.

4 Pura, puris.

5 Duplex.

6 *Scrupulus*, qui proprie perexiguus lapillus, inter ambulandum calceis illapſus, pedesque infeſtans, pro quavis re anxia, cura, & ſollicitudine.

1 Quo

pulus: primum, quod in ſermonis contextu nihil præcedat, aut ſequatur, quod cum hoc ſenſu cohæreat. Nam objurgarat Corinthios, quod eſſent ſeditioſi, quod ſcortationibus, adulteriis, atque etiam inceſtis impuri, quod litigarent apud judices impios. Cum hís [1] qui cohæret, *Omnia mibi licent, ſed non omnia expediunt?* Et in his quæ ſequuntur, redit ad cauſam impudicitiæ, quam repetierat & ante, intermiſſo negocio litium. *Corpus autem*, inquit, *non* [2] *fornicationi, ſed Domino, & Dominus corpori.* Verum hunc quoque ſcrupulum poſſum utcunque diſcutere, quod paulo ſuperius in catalogo vitiorum meminiſſet & idololatriæ: Nolite errare, neque [3] fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri. Porro eſus idolothytorum vergebat ad ſpeciem idololatriæ. Et ideo mox ſubdit, *Eſca ventri, & venter eſcis;* ſignificans pro neceſſitate corporis, pro tempore licere veſci quibuslibet, niſi aliud ſuaſerit charitas proximi: ſed impudicitiam ſemper & ubique deteſtandam eſſe. Quod veſcimur, neceſſitatis eſt, quæ tolletur in [4] reſurrectione mortuorum. Quod libidinamur, malitiæ eſt. Sed alterum ſcrupulum non queo diſſolvere, quomodo [5] ad hæc quadret illud: *Sed ego ſub nullius redigar poteſtatem.* Ait enim ſibi poteſtatem eſſe omnium, ſe tamen in nullius poteſtate fore. Si is dicitur eſſe

1 Quomodo.

2 Scotis, ſed utraque vox *fornicatio*, & *fornicarius* apud probos linguæ Latinæ ſcriptores non invenitur. Recentiores eccleſiaſtici primum uſi ſunt. Vide quæ ſequuntur.

3 *Scortatores* ita dicti à *fornicibus*. *Fornix* proprie *ædificium arcuatum*, & *fornicarius*, opifex aut inſtitor, qui tabernas, in quibus merces ſuas exponit, ſub fornicibus conducit. Quia vero in iſtis fornicibus Romæ ſæpius meretrices habitare conſueverunt, fornix quoque pro *lupanari* dici cœpit. Præter Juvenalem, & alios Poëtas, vide Horatium Satyra 2. lib. 1. qui meretricem deſcribens, eam vocat *olenti in fornice ſtantem*, & mox. *Quidam notus homo quum exiret fornice*, &c. Hinc poſtea eccleſiaſtici ſcriptores Chriſtiani *fornicarium* dixere pro *ſcortatore*, qua vero authoritate, illi viderint.

4 Reſurrectio vox Chriſtianis uſitata, rectius Græce *ἀνάστασις* dicta.

5 Cum his conveniat.

1 Epiſco-

eſſe in poteſtate aliena, qui ne offendat, abſtinet, idem capite nono de ſe prædicat: *Quum liber eſſem ab omnibus, omnium me ſervum feci, ut omnes lucrifacerem.* Hoc, opinor, offenſus ſcrupulo ſanctus [1] Ambroſius, putat hunc eſſe [2] germanum Apoſtoli ſenſum, ut viam præſtruat illi, quod ait cap. 9. ſibi quoque poteſtatem eſſe faciendi, quod cæteri faciebant, vel Apoſtoli, vel [3] pſeudapoſtoli, ſumendi victum ab his, quibus prædicabat Evangelium. Sed ab hoc, tametſi licebat, temperabat, quod ſic [4] expediret Corinthiis, quos de tam multis & inſignibus vitiis objurgabat. Porro quiſquis accipit, fit quodammodo obnoxius ei à quo accipit, & aliquid decedit de vigore autoritatis. Siquidem qui accipit, minus libere objurgat: & qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc igitur Paulus abſtinuit ab iis quæ licebant, ut conſuleret Apoſtolicæ libertati, quam in hoc volebat nulli eſſe obnoxiam, ut liberius, ac majore cum autoritate reprehenderet illorum vitia. Mihi ſane non diſplicet Ambroſiana ſententia. Attamen ſi quis mallet hunc locū ad cibos accomodare, meâ ſententiâ, quod ait Paulus, *Sed ego ſub nullius redigar poteſtatem,* ſic accipi poſſet: Tametſi nonnunquam abſtineam à cibis [5] immolatitiis, aut lege Moſaica vetitis, ut conſulam ſaluti proximi ac profectui Evangelico, tamen animus meus liber eſt, qui ſcit ſibi licere veſci cibis qubuslibet, pro neceſſitate corpuſculi. At pſeudapoſtoli conabantur hoc perſuadere, quoſdam cibos per ſe impuros eſſe, nec abſtinendum per occaſionem, ſed ſemper ab his temperandum, tanquam natura malis, nec aliter quam abſtinemus ab homicidio, & adulterio. Hoc quibus erat perſuaſum, redacti erant ſub alienam poteſtatem,

1 Epiſcopus Mediolanenſis, qui vixit ſub Theodoſio Magno, Romano Cæſare.

2 Verum, rectum, genuinum.

3 Ψευδαπόστολοι, qui falſo ſibi Apoſtoli nomem uſurpant. Ψευδὴς Gr. falſus, mendax.

4 Utile foret.

5 Intelligit *Idolothyta*, de quibus diximus pag. 157.

1 Bul,

teſtatem, & exciderant ab Evangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, [1] Theophylactus ſententiam inducit ab his omnibus diverſam. *Licet veſci quibuslibet cibis, ſed non expedit immodice. Nam ex luxu naſcitur impudicitia.* Hic ſenſus quanquam impius non eſt, tamen mihi non videtur hujus loci germanus eſſe. Oſtendi quæ me [2] torqueant: veſtræ charitatis erit, me ex his ſcrupulis eximere. EU. Næ tu probe tuo reſpondes nomini. Qui ſic novit proponere quæſtiones, non opus habet alio qui diſſolvat. Sic enim propoſuiſti dubitationem tuam, ut ego dubitare deſierim. Tametſi Paulus in ea epiſtola, quoniam multa ſimul decrevit agere, ſæpe [3] ab uno argumento in aliud devolvitur, & rurſum quod intermiſerat repetit. CH. Niſi vererer, ne vos mea loquacitate avocem à capiendo cibo, & ſi crederem fas eſſe tam ſacris colloquiis admiſcere quicquam ex [4] profanis autoribus, proponerem & ipſi quiddam, quod hodie legentem me non torſit, ſed unice delectavit. EU. Imo profanum dici non debet, quicquid pium eſt, & ad bonos mores conducens. Sacris quidem literis ubique prima debetur autoritas, ſed tamen ego nonnunquam [5] offendo quædam vel dicta à veteribus, vel ſcripta ab ethnicis, etiam Poëtis, tam caſte, tam ſancte, tam divinitus, ut mihi non poſſim perſuadere, quin pectus illorum, cum illa ſcriberent, numen aliquod bonum agitaverit. Et fortaſſe latius ſe fundit ſpiritus Chriſti, quam nos interpretamur. Et multi ſunt

in

1 Bulgariæ Archiepiſcopus, recentior inter Græcos Theologos, in Evangelia & Paulinas epiſtolas commentaria edidit, ut plurimum ex Chryſoſtomo contracta. Vixit anno Chriſti 700.

2 Scil. in hoc loco recte intelligendo.

3 Verum eſt. In epiſtolis Paulinis (præcipue ad Romanos, & Corinthios) occurrit ſæpe ſermonis ordo confuſus, & oratio hyperbatis hiulca, aut anantapodotis inabſoluta. Operæ pretium eſt legere Eraſmi Argumentum in Pauli Epiſtolam ad Romanos.

4 Opponuntur fere profani ſacris. Irreligioſi & impii dicuntur quoque profani. Hic vero intellige authores ethnicos.

5 Invenio.

1 Iſto

in conſortio ſanctorum, qui non ſunt apud nos in [1] catalogo. Fateor affectum meum apud amicos: non poſſum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de [2] Tuſculanis quæſtionibus, quin aliquoties exoſculer [3] codicem, ac venerer ſanctum illud pectus, [4] afflatum cœleſti numine. Contra cum hos quoſdam [5] recentiores lego de [6] republica, [7] œconomica, aut [8] ethica præcipientes, Deum immortalem! quam [9] frigent præ [10] illis, imo quam non videntur ſentire quod ſcribunt, ut ego citius patiar perire totum [11] Scotum cum aliquot ſui ſimilibus, quam libros unius Ciceronis, aut Plutarchi: non quod [12] illos in totum damnem, ſed quod ex [13] his ſentiam me reddi meliorem, cum ex [14] illorum lectione ſurgam, neſcio quomodo, frigidius affectus erga veram virtutem, ſed irritatior ad contentionem. Quare ne verere, quicquid iſtuc eſt, proponere. CH. Cum plerique libri M. Tullii, quos ſcripſit de Philoſophia, divinitatis quiddam

[1] ſpirare

1 Iſto nempe, quem conſcribit Pontifex Romanus, cum ſuis.

2 Ita dictis a villa, quam Cicero habuit in agro Tuſculano, ubi cum doctis philoſophari ſolebat. *Tuſculum* olim Latii oppidum.

3 Immo Plinius in præfatione ad Veſpaſianum hæc volumina Ciceronis ediſcenda, non modo in manibus quotidie habenda exiſtimat.

4 Imbutum. Metaphor. reſpice pag. 146.

5 Scil. ſcriptores, quales Eraſmi ſeculo & legebantur & ab indoctis laudabantur,

6 Supple, *adminiſtranda*, aut de iis, quæ ad res civiles tractandas pertinent.

7 *Oeconomica* ſunt, quæ ad rem familiarem pertinent. Οἶκος *domus* & νόμος *lex*, docet enim diſpenſationem adminiſtrandæ domus.

8 *Ethica* Latinis illa Philoſophiæ pars eſt, quæ mores ſpectat. Ἦθος *mos*.

9 Id eſt, *languent*.

10 Ethnicis ſcriptoribus.

11 Merito ridet author noſter Scotum iſtum, qui innumeras ſpinas philoſophicas ſevit, unde nulla utilitas. Dictus eſt Joannes Duns Scotus. Illius ſectæ oppoſita eſt Thomiſtarum ſecta. Miſerandum hominis exitum reſpice pag. 8. Majoragius in Dialogo de Eloquentia: *Quid enim ea populo proſunt, quæ Scotus & ejus farinæ comites ſomniarunt: quibus ad religionem ne tantillum quidem accendantur: ſed ea cum audierint, in divinis rebus multo tardiores efficiantur.*

12 Scriptores recentiores.

13 Antiquis ſcriptoribus.

14 Recentiorum.

[1] ſpirare videntur, tum ille quem ſenex ſcripſit de Senectute, plane mihi videtur [2] κύκνειον ᾆσμα, quemadmodum Græcis eſt in proverbio. Eum hodie relegi, atque hæc verba, quoniam præ cæteris arridebant, edidici: *Quod ſi quis Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repueraſcam, & in cunis vagiam, valde recuſem: nec vero velim quaſi [3] decurſo ſpacio á calce ad carceres revocari. Quid enim babet hæc vita commodi, quid non potius laboris? Sed non habeat ſane: habet [4] certe tamen aut ſatietatem, aut moleſtiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, ſæpe fecerunt. Nec me vixiſſe pœnitet, quoniam ita vixi, ut fruſtra me natum non exiſtimem. Et ex vita iſta diſcedo, tanquam ex [5] hoſpitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diverſorium nobis, non habitandi dedit. O præclarum illum diem, quum ad illud animorum concilium cœtumque proficiſcar, & cum ex hac turba & colluvione diſcedam!* Hactenus Cato. Quid ab homine Chriſtiano dici potuit ſanctius? Utinam talia eſſent colloquia monachorum omnia, vel [6] cum ſacris virginibus, quale fuit illud ethnici ſenis colloquium cum ethnicis

1 Edere. Metaph. à floſculis, qui ſpirant, i. e. odorem emittunt.

2 Id eſt, *Cygnea cantio.* Fictum eſt à veteribus, Cygnos, quum ſibi ultimum diem inſtare ſentiant, dulcia carmina modulari. Nec deſunt philoſophi, qui hujus rei cauſam etiam reddere conantur, & affirmant id accidere, propter ſpiritus, per collum procerum & anguſtum erumpere laborantes. Sed non accedo credulis illis, qui aliquoties cygnos morientes vidi, nunquam vero canentes audivi. Proverbium Græcum ſignificat ſenilem, & jam morti vicinam eloquentiam, quæ nonnullis ſingularis obvenit & eximia.

3 Terent. Adelph. Act. 5. Sc. 4. *decurſo ſpatio.* Id eſt, vita fere ad finem perducta, ad puerilem ætatem reduci. Metaphora eſt à veterum Romanorum certaminibus ludicris, in quibus curſuri à carcere (is erat locus unde equi dimittebantur) incipiebant. Calx eſt meta, aut finis. Hinc Proverb. *à carcere ad metam*, pro *ab initio ad finem.*

4 Saltem.

5 Diverſorio. Recte vita comparata hoſpitio, in quo brevi commoramur, ut hoſpites & peregrini, quibus diſcedendum eſt, ubi vitæ largitor juſſerit.

6 Sacras virgines vocat, quæ perpetuam virginitatem voverunt, aut ſeſe in monaſterium receperunt, quibuscum Monachi non ſemper ſacra tractant. Jam o im enim Barbarus quidem barbare, ſed tamen vere dixit; *Scholaris qui cum puella confabulatur, non præſumitur dicere Paternoſter.*

1 De-

ethnicis adoleſcentibus. EU. Jam aliquis cauſabitur colloquium eſſe confictum à Cicerone. CH. Iſthuc mea non magni refert, ſive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia ſenſerit, dixeritque: ſive Ciceroni, cujus animus ſententias tam divinas cogitatione complexus ſit, cujus calamus res egregias pari facundia [1] depinxerit. Quamquam equidem arbitror, & Catonem, etiamſi non dixit eadem, tamen ſimilia dicere ſolitũ in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium [2] Catonem finxerit, quam fuerit: & in dialogo parum meminerit decori, quod in primis ſpectandum eſt in hoc ſcripti genere, præſertim quum ejus viri memoria [3] recens adhuc hæreret animis ejus ætatis hominum. TH. Vehementer probabile eſt quod narras: ſed dicam quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus ſum, quum omnes optent longævitatem, & mortem exhorreant, tamen vix quenquam comperiri tam felicem, non dico ſenem, ſed provectioris ætatis hominem, qui rogatus, an ſi detur, velit repueraſcere, uſurus per omnia iiſdem bonis ac malis, quæ illi jam contigiſſent in vita, reſponderit idem quod Cato dicit: præſertim ſi [4] recolat animo, quicquid annis [5] retroactis ſeu triſte, ſeu lætum obtigiſſet. Nam frequenter & ſuavium rerum recordatio, vel cum pudore, vel cum conſcientiæ moleſtia conjuncta eſt, ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quam à triſtibus.

1 Deſcripſerit.

2 Eſt hic ille Cato, quem cum Scipione, & Lælio Cicero loquentem inducit in dialogo de ſenectute, qui & Ciceroni coætaneus fuit, & cujus egregiam ſententiam in Catilinæ ſocios refert Salluſtius in bello Catilinario, cognominatus fuit Uticenſis, à fatali illa Utica; nam bello civili Cæſaris & Pompeii, cum Cato ſtaret à partibus Pompeii, ipſe Uticæ obſeſſus ſibi manus intulit. Vir moribus ſeveris, quique bonus eſſe quam videri malebat. Hinc *alterum Catonem* dicimus virum ſapientem, & ſeverum.

3 Nam hæc, quæ modo diximus, ævo Ciceronis acta ſunt.

4 In memoriam revocet, vel mente revolvat.

5 Præteritis.

bus. Id opinor nobis indicarunt ſapientiſſimi poëtæ, qui ſcribunt, tum demum animas [1] capi deſiderio corporum relictorum, poſteaquam ex amne [2] Lethæo longa biberint oblivia. UR. Eſt iſthuc profecto dignum admiratione, & mihi quoque compertum in nonnullis. Verum illud quam mihi [3] blandiebatur; *Nec me vixiſſe pœnitet!* At quotus quisque Chriſtianorum ſic moderatur vitam ſuam, ut hujus ſenis vocem ſibi poſſit uſurpare? Vulgus hominum exiſtimat ſe non fruſtra vixiſſe, ſi per fas nefasque congeſtas divitias relinquant morientes. At Cato ideo non putat ſe fruſtra natum, quod integrum & ſanctum civem præſtiterit reipublicæ, quod incorruptum magiſtratum, quod poſteritati quoque virtutis & induſtriæ ſuæ monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? *Diſcedo tanquam ex hoſpitio, non tanquam è domo.* Hoſpitio tantiſper uti licet, donec hoſpes jubeat exire. E domo ſua nullus facile pellitur. Et tamen hinc quoque ſæpenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius caſus quispiam [4] Ut horum nihil accidat, tamen ſenio collabens ædificium admonet eſſe demigrandum. *Nephalius.* Non minus elegans eſt quod apud Platonem loquitur Socrates, *Animam humanam in hoc corpore velut in præſidio poſitam eſſe,* [5] *unde fas non ſit diſcedere injuſſu imperatoris, nec diutius in eo immorari, quam viſum ſit ei qui collocavit.* Illud ſignificantius eſt in Platone, quod

1 Affici, delectari.

2 Fluvius eſt apud inferos, ſeu fons omnium oblivionum (ut viſum eſt Poëtis) quæ *Lethe* dicitur ἀπὸ τῆς λήθης, ab oblivione. Hinc adject. *Lethæus.*

3 Arridebat.

4 Quamvis.

5 Errat igitur Seneca, & quidem graviſſime, qui in Epiſt. 70. variis argumentis demonſtrare nititur, ut ſibi liceat manus inferre, cum inquit. *Ego expectem vel morbi crudelitatem, vel hominis, cum poſſim per media exire tormenta, & adverſa diſcutere?* & ibid. *Placet? vive. Non placet? licet eo reverti, unde veniſti.* Præcipue vero hanc ſuam opinionem magno ſententiarum pondere exclamat in lib. de *Providentia*, cap. 6.

1 *Præ-*

quod pro *domo* dixerit [1] præſidium: ſiquidem in domo tantum commoramur, in præſidio deſtinati ſumus functioni, quam nobis delegavit imperator noſter: non alludens à noſtris literis, quæ vitam hominis nunc militiam, nunc certamen eſſe dicunt. UR. At mihi quidem oratio Catonis pulchre congruere videtur cum oratione Pauli, qui ſcribens [2] Corinthiis, cœleſtem manſionem, quam exſpectamus poſt hanc vitam, *οἰκίαν* vocat,& *οἰκητήριον*, hoc eſt *domum*, ſive *domicilium*. Cæterum hoc corpuſculum appellat [3] tabernaculum, Græce *σκῆνος*. *Nam & qui ſumus, inquit, in hoc tabernaculo, ingemiſcimus gravati.* NEPH. Nec abludit à ſermone Petri: *Juſtum autem*, inquit, *arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, ſuſcitare vos in commonitione; certus, quod velox eſt depoſitio tabernaculi mei.* Quid autem aliud clamat nobis Chriſtus, quam ut ſic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri? ſic incumbamus honeſtis rebus, tanquam ſemper victuri? Jam illud quum audiemus, *O præclarum diem!* nonne videmur audire Paulum ipſum loquentem, [4] *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto?* CH. Quam felices ſunt, qui tali animo mortem expectant! Sed in oratione Catonis, quamquam præclara eſt, tamen fiduciam aliquis [5] taxare poſſet, ut ab arrogantia profectam, quam multum oportet abeſſe ab homine Chriſtiano. Proinde mihi nihil unquam legiſſe videor apud Ethnicos, quod aptius quadret in hominem vere Chriſtianum, quam quod Socrates

1 *Præſidium* à præſidendo dictum, quia milites cuſtodiæ urbis, vel arcis præſident. Hinc omne auxilium, *præſidium* dicitur.

2 2. Cor. Cap. 5.

3 *Tabernaculum*, Græce *σκῆνος*, ab Apoſtolis metaphorice ſumitur pro humano corpore, quod ad exiguum tempus animæ inhabitandum datum, morte ſubita deſtrui poteſt.

4 Philip. 2.

5 Reprehendere.

crates, paulo poſt bibiturus [1] cicutam, dixit [2] Critoni: *An opera,* inquit, *noſtra ſit probaturus Deus, neſcio: certe ſedulo conati ſumus, ut illi placeremus. Eſt mihi tamen bona ſpes, quod ille conatus noſtros ſit boni conſulturus:* vir ille ſic diffidit factis ſuis, ut tamen ob animi propenſam voluntatem obtemperandi voluntati divinæ, bonam ſpem conceperit, fore ut Deus pro ſua bonitate boni conſulturus eſſet, quod ſtuduiſſet bene vivere. NEPH. Profecto mirandus animus in eo, qui Chriſtum ac ſacras literas non noverat. Proinde quum hujuſmodi quædam lego de talibus viris, vix mihi tempero, quin dicam, [3] Sancte Socrates, ora pro nobis. CH. At ipſe mihi ſæpenumero non tempero, quin bene ominer [4] ſanctæ animæ Maronis & Flacci. NEPH. At ego quot vidi Chriſtianos, quam frigide morientes. Quidam fidunt in his rebus, quibus non eſt fidendum: quidam ob conſcientiam ſcelerum & ſcrupulos, quibus [5] indocti quidam obſtrepunt morituro, pene deſperantes exhalant animam. CH. Nec mirum, eos ſic mori, qui per omnem vitam tantum philoſophati ſunt in [6] ceremoniis. NEPH. Quid iſthuc verbi eſt? CH. Dicam, ſed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imo vehementer probare [7] ſacramenta & ritus Eccleſiæ; ſed quosdam vel improbos vel ſuperſtitioſos, vel, ut molliſſime dicam, ſimplices & indoctos, qui docent populum hisce rebus fidere, prætermiſſis his, quæ nos vere reddunt Chriſtianos. NEPH. Nondum ſatis intelligo

quor-

1 Cicuta herba venenoſa, qua Athenienſes Socratem aliòsque damnatos è medio ſuſtulerunt.

2 Crito Athenienſis Socratem unice dilexit, eique morienti adfuit.

3 Ex opinione Pontificiorum, qui divorum ſuorum opem implorant.

4 Quod ſi Maronem & Flaccum Sanctos appellare liceat, detur equidem hic honos & cæteris Poetis, qui æque ac illi virtutem verbis commendarunt. Vide quæ notavimus infra in Coll. *Epicur.*

5 Sacerdotes nempe.

6 Ceremoniæ ſunt ſacrorum ritus. His abundat Papatus. Vide infra *Ux. μεμψίγ.* ſive *Conjug.* fere in fine

7 Quæ Pontificiis ſeptem ſunt.

1 Id

quorſum eas. CH. Faxo ut intelligas. Si vulgus Chriſtianorum ſpectes, nonne [1] prora & puppis vitæ illis in ceremoniis eſt? In [2] baptiſmo quanta religione repræſentantur priſci ritus Eccleſiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur [3] exorciſmus, peragitur [4] catechiſmus, ſuſcipiuntur [5] vota, abjuratur [6] ſatanas cum [7] pompis, & voluptatibus ſuis: tandem ungitur, conſignatur, ſalitur, tingitur: datur negotium [8] ſuſceptoribus, ut puerum curent inſtituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem. Et jam puer Chriſtianus dicitur, & eſt aliquo modo. Mox rurſus ungitur, tandem diſcit confiteri, ſumit [9] Euchariſtiam, conſueſcit quieſcere diebus feſtis, audire ſacrum, jejunare nonnunquam, abſtinere à carnibus. Et hæc ſi ſervat, habetur abſolute Chriſtianus. Ducit uxorem, accedit aliud ſacramentum: [10] initiatur ſacris, rurſus ungitur, & conſecratur, mutatur veſtis, dicuntur preces. Atque hæc quidem omnia, quod fiunt, [11] probo: ſed quod hæc fiunt magis ex conſuetudine, quam ex animo, non probo: quod

1 Id eſt, omnis ſpes & præſidium, vel conſilii noſtri ſumma. Propterea quod à prora & puppi, tanquam à capite ad calcem tota navis pendeat. Sæpius alibi.

2 A verb. βάπτω vel βαπτίζω. Baptiſmus Lat. immerſio. Chriſtianis ſignum & ſigillum fœderis gratioſi.

3 Ἐξορκισμὸς Gr. adjuratio. Intellige hic obteſtationis formulam, qua Papicolæ dæmonia poſſe ejici credunt. Vide infra Colloq. *Exorciſmus*, ſive ſpectrum.

4 *Catechiſmus* idem quod Catecheſis, i. e. Inſtitutio rerum ſacrarum, quæ viva voce tradi ſolet iis, qui ſacris myſteriis nomē dant, ſed quorſum hæc in Baptiſmo infantis?

5 Sponſiones quibus Deo vel divis ſeſe obligant Pontificii.

6 Satan vel Satanas Heb. adverſarius, pro diabolo, ſeu malorum ſpirituum principe vulgo ſumitur.

7 Omnis apparatus ſolennis cum oſtentatione dicitur Pompa.

8 Qui infantem Baptizandum ſuſcipiunt.

9 Εὐχαριστία proprie grata beneficiorum recordatio, peculiariter vero Chriſtianis Theologis Myſterium cœnæ dominicæ, cujus percipua pars gratiarum actio. Papicolæ ita vocant panes ſuos orbiculares quinque verbis in verum corpus & ſanguinem Chriſti converſos, ut volunt.

10 *Initiari*, id eſt ſacris imbui, *ab initio*. Unde *initiatus* ſacris imbutus. Eſt etiam auſpicari.

11 Credo, Eraſme, probas, ne atro carbone noteris.

 1 Nihil-

quod nihil aliud adhibetur ad Chriſtianiſmum, vehementer improbo. Siquidem magna pars hominum dum his fidit, [1] nihilo ſecius interim per fas nefasque congerit opes, ſervit iræ, ſervit libidini, ſervit [2] livori, ſervit ambitioni: ſic tandem venitur ad mortem. Hic rurſus ceremoniæ paratæ. Adhibetur [3] confeſſio ſemel atque iterum, additur [4] unctio, datur [5] Euchariſtia, adſunt cerei ſacri, adeſt crux, adeſt aqua [6] ſacra, adhibentur [7] indulgentiæ; expromitur, aut illic etiam emitur morienti [8] diploma Pontificis; [9] ordinantur [10] parentalia magnifice celebranda, fit rurſus [11] ſtipulatio ſolennis, [12] adeſt qui clamet ad aurem morientis, imo nonnunquam occidit ante tempus, ſi contingat, ut ſæpe fit, vocalior, aut bene potus. Hæc ut recte adhibentur, præſertim quæ nobis tradidit Eccleſiaſtica conſuetudo, ita ſunt alia quædam reconditiora, quæ nobis hoc præſtant, ut cum alacritate ſpiritus, ut cum Chriſtiana fiducia migremus [13] hinc. EU. Pie tu quidem iſta vereque concionaris, ſed interim nullus admovet manum cibis. Caveat quisque ne ſe fallat. Ego prædixi, nihil exſpectandum præter [14] ſecundas menſas, easque ruſticanas, ne quis ſibi promittat [15] Phaſides aves, aut attagenas, aut [16] Attica bellaria. Hæc [17] amo-

1 Nihilominus.

2 Invidiæ.

3 Scil. auricularis, qua peracta ſacrificus panem ſuum orbicularem morituro in os ingerit, pro viatico ad purgatorium. Vide infra *Funus*.

4 Nam hæc papicolis inter ſacramenta numeratur.

5 Reſpice paulo ſuperius.

6 A Sacerdote more magico conſecrata.

7 Indulgentiarũ litteras, quas pecunia ſibi comparant pro delendis peccatis.

8 *Diploma* à *διπλόω duplico*, quod in duas plicas contractum geſtetur.

9 Scil. Teſtamento.

10 Sacrificia pro mortuis. Item juſta.

11 Verborum conceptio, quibus is qui interrogatur, facturum vel daturum ſe id quod interrogatus eſt reſpondet.

12 Scil. Monachus unus aut alter. Huc confer acutiſſimum autoris dialogum de *Funere*, in quo, non minus graphice quam hic, depinguntur ſceleſtiſſimorum monachorum fumi, quos rudi popello vendunt.

13 Ex hac vita.

14 Reſpice pag. 114.

15 Quas & *Phaſianos* dicunt, à Phaſi, Colchorum fluvio.

16 Ita vocantur magnæ lautitiæ, & res mirum in modum ſuaves. De Attica reſpice pag. 139.

17 Auferto.

1 Alludit

moveto puer; & quod reſtat, appoñito. Videtis [1] non copiæ, ſed inopiæ noſtræ cornu. Hic eſt proventus hortulorum quos vidiſtis. Ne parcite, ſi quid arridet. TE. Tanta varietas eſt, ut vel ipſo recreemur aſpectu. EU. Atqui ne plane contemnatis frugalitatem meam, hæc patina exhilaraſſet [2] Hilarionem monachum Evangelicum, comitatum vel centum monachis illius ſeculi. [3] Paulo vero atque [4] Antonio, vel menſtruus commeatus eſſe potuiſſet. TI. Imo nec Petrus ille princeps Apoſtolorum faſtidiſſet, opinor, cum apud [5] Simonem coriarium diverſaretur. EU. Imo nec Paulus, opinor, cum coactus egeſtate [6] ſutoriam nocturnis horis exerceret. TI. Debemus benignitati divinæ. Sed ego malim eſurire cum Petro ac Paulo, modo quod deeſſet corporis [7] alimoniæ, abundaret in delicias animi. EU. Imo diſcamus à Paulo, & abundare, & penuriam pati. Cum deerit, gratias agamus Jeſu Chriſto, qui nobis ſuppeditet & frugalitatis & patientiæ materiam. Quum ſupererit, gratias agamus illius munificentiæ, qui nos ſua liberalitate invitet ac provocet ad amorem ſui; ac modice parceque fruentes iis, quæ largiter præbuit divina benignitas, pauperum memores ſimus, quibus Deus deeſſe voluit, quod nobis ſupereſt, ut utriſque per alteros ſit occaſio virtutis. Siquidem nobis

1 Alludit ad *Cornu copiæ*, quo vulgo rerum omnium abundantiam ſignificamus. Fabula hæc eſt. Jupiter adultus Nymphis Cretenſibus cornu alterum Amaltheæ capræ, cujus lacte erat educatus, in officii præmium dedit, hoc miraculo addito, ut quicquid optaſſent, ex eo largiter pullularet Græce *ἀμαλθείας κέρας*.

2 Hunc Hilarionem clariſſimum Monachum in eremo Syriæ habitaſſe ferunt ſcriptores.

3 An hic intelligit autor Apoſtolum Paulum, an Paulũ quendam, qui primus anachoreta in deſerto vixiſſe dicitur?

4 Fuit & hic Eremita Pauli illius coætaneus.

5 Hiſtoriam lege in actis Apoſtolorum cap. 10.

6 *Sutoriam*, ſcil. *artem*. Non quod Paulus ſutor fuit, ſed tabernacula ex pellibus ſuere non erubuit. *Actor*. 18. 1. Theſſ. 3, 9. & 2, Theſſ. 3, 8.

7 Alimento.

bis largitur, unde ſubvenientes egeſtati fraternæ, miſericordiam ipſius promereamur: & illi noſtra liberalitate recreati, gratias agunt Deo pro bona mente noſtra, noſque precibus ſuis illi commendant. Et recte venit in mentem. Heus, puer; dic uxori, ut ex aſſis, quæ ſuperant, mittat Gudulæ noſtræ. Eſt vicina quædam gravida, [1] tenui ſortuna, ſed animo beatiſſima. Maritus nuper [2] deceſſit, homo [3] profuſus & [4] ignavus, qui nihil uxori reliquit præter liberorum gregem. TI. Chriſtus juſſit dare omni petenti: id ſi facerem, intra menſem ipſi mihi mendicandum eſſet. EU. Opinor Chriſtum ſentire de his qui petant [5] neceſſaria. Nam qui petunt; imo qui flagitant, vel extorquent potius [6] magnas ſummas, quibus [7] extruant [8] cœnationes [9] Lucullianas, aut quod pejus eſt, quibus alant luxum ac libidinem ſuam, iis negare, quod petunt, eleemoſyna eſt: imo rapina eſt largiri male uſuris, quod debebatur præſenti neceſſitati proximorum. Unde mihi videntur vix excuſari poſſe à peccato capitali, qui ſumptibus immodicis aut extruunt, aut ornant monaſteria, ſeu templa, quum interim tot viva Chriſti templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerumque neceſſariarum inopia diſcrucientur. Quum eſſem apud Britannos, vidi [10] tumbam divi [11] Thomæ gemmis innumeris, ſummi-

1 Tenuibus. i. e. parvis opibus, re anguſta.

2 Sc. ex hac vita mortali, mortuus eſt.

3 Prodigus.

4 Piger.

5 Sc, ad vitam.

6 Magnum pecuniarum vim.

7 Taxat immodicos ſumtus in ædificandis monaſteriis &c.

8 *Cœnatio* locus eſt ubi cœnatur, al. triclinium.

9 Luculli imperatoris Romani magnificentia & luxus multorum literis celebratus eſt. Vide infra *Opulent. ſord.*

10 Sepulcrum concavum.

11 Non hic Thomas Apoſtolus eſt, ſed quidã *Thomas Becket* Cantuarienſis Epiſcopus, qui vixit ſub Henrico ſecundo Angliæ rege, & anno 1192. ab aulicis in templo trucidatus eſt, quod ſe regi pervicaci animo pro Pontificis Romani authoritate oppoſuiſſet. Hinc à Pontifice R. in Martyrum album relatus divino honore colitur. Vide infra Colloq. *Peregrinatio religionis ergo.*

1 Pros

ſummique precii onuſtam, præter alia miracula divitiarum. Ego malim iſta quæ ſuperflua ſunt, elargiri in uſus pauperum, quam ſervare [1] ſatrapis aliquando ſemel omnia direpturis; ac tumbam ornare frondibus ac floſculis: id opinor gratius eſſet illi [2] ſanctiſſimo viro. Cum eſſem apud [3] Inſubres, vidi [4] monaſterium quoddam ordinis [5] Carthuſiani, [6] non ita procul à Papia: in eo templum eſt, intus ac foris, ab imo usque ad ſummum, candido marmore conſtructum, & fere quicquid ineſt rerum, marmoreum eſt, velut altaria, columnæ, tumbæ. Quorſum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi ſolitarii canerent in templo marmoreo? quibus ipſis templum hoc oneri eſt, non uſui, quod frequenter [7] infeſtentur ab hoſpitibus, qui non ob aliud eo ſe conferunt, niſi ut ſpectent templum illud marmoreum. Atque illic cognovi, quod ſtultius eſt, illis [8] legata in ſingulos annos tria millia ducatorum in ſtructuram monaſterii. Et ſunt, qui putent eſſe nefas, eam pecuniam in pios uſus avertere, præter mentem [9] teſtatoris: maluntque [10] demoliri, quod

1 Provinciarum præfectis, ſæpius ſupra

2 Immo ſuperſtitioſiſſimo, ſi Angliæ ſcriptoribus fides, & ſeditioſiſſimo, utpote qui Pontificem Romanum adverſus regem ſuum inſtigavit, & patriam ſuam iniquis factionibus vexare non deſiit.

3 Italiæ populos, qui Mediolanum tenent.

4 Exſtructum eſt à quodam Joanne Galeacio primo Inſubrium duce, in formam crucis.

5 Carthuſianorum ordo à Brunone Colonienſi circa annum 1080. inſtitutus. Addunt Pontificii occaſionem: quod nempe Pariſienſis Profeſſoris cadaver tumulo inferendū, ter ſe in feretro erexerit, prædicans flebili voce condemnationem ſuam. Bruno vero rei novitate exterritus, præcipue cum Profeſſor hic pie vixiſſet, de emendanda ſerio vita continuo cogitavit; utque Deo ardentius inſerviret in deſertum locum Carthuſiam in Gallia Celtica ſeceſſit, ubi comitibus aliquot ſtipatus Monaſterium erexit, duroque generi vitæ ſe aſtrinxit.

6 Quinque ſc. milliaria. *Papia* autem Italis *Pavia*, à fluvio cognomine *Ticinum* veteribus, urbs eſt magnifica.

7 Vexentur.

8 Nempe ab illo Joanne Galeacio ſuperius dicto.

9 Teſtator eſt teſtamenti conditor.

10 Deſtruere.

quod inſtaurent, quam non ædificare. Hæc quoniam inſignia ſunt, viſum eſt commemorare: quanquam ſunt paſſim in templis noſtris exempla permulta ſimilia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemoſyna. Divites ambiunt ſibi monumentum in templis, in quibus olim nec [1] divis locus erat. Curant ſe ſculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus, ac beneficii titulo: atq; hiſce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor poſtulaturi, ut ipſorum cadavera in ipſis reponantur altaribus. Dicet aliquis; an horum munificentiam exiſtimas rejiciendam? Nequaquam, ſi templo Dei dignum ſit, quod offerunt. Sed ego ſi ſacerdos aut epiſcopus eſſem, hortarer craſſos illos aulicos, aut negociatores, ut, ſi vellent ſua peccata redimere apud Deum, iſta clanculum effunderent in ſubſidium eorum, qui vere pauperes ſunt. Iſti putant perire pecuniam, quæ ſic [2] fruſtulatim, & clanculum in præſentem egeſtatem tenuium ſublevandam diſſipatur, cujus nullum extet apud poſteros monumentum. Ego puto nullam melius collocari ea, quam ipſe [3] Chriſtus ſibi vult imputari certiſſimus debitor. TI. An non putas recte collocari quod datur monaſteriis? EU. Et his darem nonnihil, ſi dives eſſem, ſed darem ad neceſſitatem, non ad luxum: tum his, inter quos ſentirem vigere ſtudium veræ religionis. TI. Multi judicant non admodum belle collocari, quod datur iſtis mendicis publicis. EU. Et iſtis nonnihil dandum eſt aliquando, ſed cum delectu. At mihi conſultum videatur, ſi ſingulæ civitates ſuos alerent, nec ferrentur [4] errones huc & illuc circumcurſitantes, præſertim [5] validi, quibus opus ſuppeditandum ſentio potius, quam pecuniam. TI. Quibus igitur potiſſimum dandum

1 Divorum imaginibus, quæ quarto demum ſeculo in templa Chriſtianorum introducta ſunt.

2 Dicitur fruſtulatim & fruſtillatim.

3 Verba Chriſti extant Matth. 25.

4 Mendici vagabundi.

5 Qui ſunt robuſto corpore.

1 Ad

dum cenſes, quantum, & quatenus? EU. Hoc mihi [1] ad unguem deſcribere difficillimum ſit. Primum animum adeſſe oportet, qui cupiat omnibus ſubvenire. Deinde pro mea tenuitate, quod poſſum, impertio, quoties ſeſe offert occaſio: præſertim his, quorum & paupertas & [2] integritas mihi nota eſt: hortor & alios ad beneficentiam, ſi me defecerint [3] facultates. TI. Sed permittisne nobis hic in tuo regno libere loqui? EU. Imo liberius quam ſi domi veſtræ ſitis. TI. Non probas in templis ſumptus immodicos; & has ædes multo [4] minoris ædificare poteras. EU. Equidem arbitror, has intra mundiciem conſiſtere, aut, ſi mavis, elegantiam: certe abſunt à luxu, ni fallor. Ædificant magnificentius, [5] qui mendicato vivunt. Et tamen hi ipſi horti mei quales quales ſunt, vectigal pendunt [6] egenis: & quotidie ſumptibus aliquid detraho, in me meosque frugalior, quo poſſim eſſe in pauperes munificentior. TI. Si iſtum animum obtinerent omnes, permulti melius haberent, quos nunc egeſtas gravat indignos: & ex adverſo multi minus eſſent [7] obeſi, digni quos egeſtas doceat ſobrietatem ac modeſtiam. EU. Fortaſſe ſic res habet. Sed vultisne ut hæc inſipida bellaria re quapiam ſuavi condiamus? TI. Plus ſatis eſt deliciarum. EU. At ego hinc depromam, quod ne ſaturi quidem faſtidiatis. TI. Quid eſt? EU. Codex eſt Evangeliorum, ut, quod lautiſſimum habeo, vobis

1 *Ad unguem*, id eſt, perfecte. Phraſis originem habere videtur à marmorariis, qui operis planitiem ungue experiuntur, & cum non ſentiunt juncturas, perfectum id eſſe intelligunt. Perſius Satyr. 1. --- *Niſi carmina molli. Nunc demum numero fluere, ut per leve ſeveros Effundat junctura ungues.* --- Et Satyr. 5. --- *Junctura callidus acri.* Hinc Horatius. *Ad unguem factus homo*, id eſt, *perfectus.*

2 Vitæ probitas.

3 Opes.

4 Id eſt, minori pretio.

5 Scil. mendicantes monachi, quorum ædificia à luxu non abſunt.

6 Pauperibus, qui rebus neceſſariis egent.

7 Id eſt *pingues, & nitidi bene curata cute*, ut Horatius inquit Epiſt. 4. Intelligit autor craſſos monachos.

1 Locus

bis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proxime deſtitiſti. PUER. *Nemo* [1] *poteſt duobus dominis ſervire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire, &* [2] *mammonæ. Ideo dico vobis, ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori quid induamini. Nonne anima plus eſt quam* [3] *eſca, & corpus plus quam veſtimentum?* EU. Redde codicem. In hoc loco mihi Jeſus Chriſtus videtur bis idem dixiſſe. Etenim pro eo quod prius dixit, odio habebit, mox ponit, contemnet: & pro eo quod prius poſuerat, diliget, mox vertit, ſubſtinebit: commutatis perſonis exiſtit eadem ſententia. TI. Non ſatis aſſequor quid velis. EU. Demonſtremus igitur ratione [4] mathematica, ſi videtur. In priore parte pro uno pone *A.* pro altero *B.* rurſus in poſteriore pro uno pone *B.* pro altero *A.* verſo ordine. Aut enim *A.* odio habebit, & *B.* diliget: aut *B.* ſubſtinebit, & *A.* contemnet. Nonne hic palam eſt, *A.* bis odio haberi, & *B.* bis diligi? TI. Perſpicuum eſt. EU. Atqui hæc conjunctio, aut, præſertim repetita, habet [5] emphaſim ſententiæ contrariæ, aut certe diverſæ. Alioqui nonne abſurde diceretur, aut Petrus me vincet, & ego cedam, aut ego cedam & Petrus me vincet. TI. Lepidum, ita me Deus amet, [6] ſophiſma. EU. At tum demum mihi videbitur lepidum, ſi hoc ex vobis didicero. TH. Animus [7] ſomniat ac parturit mihi neſcio quid: ſi jubetis, quicquid

1 Locus eſt apud Matth. Cap. 6. v. 24. & 25.

2 *Mammona* ſive *Mamona*, vox Hebræa eſt, vel potius Syriaca, ut vult Hieronymus, deſcendens ex Hebræa, ſignificat idem quod Græcis πλȣ̃τ☉, *divitiæ*, vel lucrum, omniaque ad rem nummariam pertinentia.

3 Cibus.

4 Id eſt *demonſtratione firma*, qualis eſt in artibus Mathematicis.

5 Ἔμφασις, *repræſentatio.* Eſt hæc quoque figuræ nomen apud rhetores, quum verbis tacita ſubeſt ſignificatio, vel quum plus ſignificatum, quam dictum eſt.

6 Σόφισμα, Oratio ita compoſita, ut vera eſſe videatur.

7 Metaph. pro *meditatur.*

1 'Ονειρο-

quid eſt, proferam in medium, vos eritis vel [1] oniropoli, vel [2] obſtetrices. EU. Quanquam vulgo mali [3] ominis habetur ſomniorum meminiſſe in convivio, & parum ſit verecundum coram tot viris fœtum eniti, tamen nos iſtud ſomnium, ſive mavis partum animi tui, libenter excipiemus. TH. Mihi videtur in hoc ſermone res commutari potius, quam perſona. Et hanc vocem, unum & unum, non referri ad *A.* & *B.* ſed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumque delegeris, ei jam opponatur, quod ſignificatur per alterum. Quaſi dicas: aut excludes *A.* & admittes *B.* aut *A.* admittes, & excludes *B.* Hic videtis manente perſona, rem eſſe translatam. Atque hoc ita dictum eſt de *A.* ut nihil referat, ſi idem enuncies de *B.* hoc pacto: aut *B.* excludes, & admittes *A.* aut admittes *B.* & excludes *A.* EU. Sane argute tu quidem [4] problema nobis explicuiſti, neque quiſquam mathematicus melius depinxiſſet [5] in pulvere. *Soph.* Illud me magis movet, quod prohibet eſſe ſollicitos de [6] craſtino, quum Paulus ipſe [7] laborarit manibus, victus parandi cauſa, atque idem acriter increpet ocioſos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens ut laborent, ac manibus operentur quod bonum eſt, ut ſit, unde tribuant aliquid neceſſitatem patienti. An non pii ſanctique labores ſunt, quibus maritus [8] tenuis alit uxorum ſibi chariſſimam, dulceſque liberos? TI. Iſta quæſtio, mea ſententia, variis modis diſſolvi poteſt. Primum, ut ad illa tempora potiſſimum pertineat: Apoſtolis ob Evangelii prædicationem late vagantibus eximenda

1 Ὀνειροπόλοι dicuntur conjectores, ſeu ſomniorum interpretes.

2 Manet in eadem metaphora parturiendi. Obſtetrices dicuntur, quod laborantibus mulierculis obſiſtant.

3 De omine reſpice pag. 22.

4 Πρόβλημα, quæſtio, propoſitio.

5 Mathematici, & quidem Geometræ, in arena diviſiones ſuas depingunt: ita magnus ille Mathematicus Archimedes in pulvere formas Geometricas deſcribens, ab ignaro milite captis Syracuſis, interfectus eſt.

6 Scil. die.

7 Reſpice pag. 169.

8 Tenui fortuna.

1 Com-

menda erat ſollicitudo victus undecunque ſuppeditandi, quibus non [1] vacabat opera manuaria cibum quærere, præſertim cum nullam artem ſcirent, præter piſcationem. Nunc alia ratio temporum eſt, & ocium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera diſſolvendi ratio eſt: Chriſtus non interdixit induſtriam, ſed ſollicitudinem. Et ſollicitudinem intelligit juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii ſunt, quam de parando victu, ut omnibus rebus omiſſis, hoc ſolum agant, huic uni curæ ſint addicti. Id propemodum indicat ipſe dominus, cum negat eundem duobus dominis ſervire poſſe. Servit enim qui toto pectore addictus eſt. Præcipuam igitur curam vult eſſe Evangelii propagandi, non ſolam. Ait enim: *Primum quærite regnum Dei, & hæc adjicientur vobis.* Non dicit ſolum, *quærite*, ſed, *primum quærite.* Cæterum in voce Craſtini, puto [2] hyperbolen eſſe, quum ſignificet, in longinquum; qui mos eſt avaris hujus mundi, ut poſteris etiam anxie parent & quærant. EU. Accipimus tuam interpretationem: ſed quid ſibi vult, quod ait, *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ, quid edatis.* Corpus veſte tegitur, at non edit anima. TI. Animam, ut opinor, hic [3] vitam appellat. Ea periclitatur, ſi cibum ſubduxeris: non item, ſi veſtem detraxeris, quæ magis datur pudori, quam neceſſitati. Et ſi quem affligit nuditas, non ſtatim occidit: at [4] inedia certiſſima mors eſt. EU. Non ſatis video, quo modo cohæreat cum hac ſententia, quod adjecit: *Nonne anima plus eſt quam eſca? & corpus plus eſt quam veſtimentum?* Nam ſi vita magni precii

1 Commodum erat.

2 Ὑπερβολὴ, proprie *ſuperjectio.* Rhetoribus figura eſt, qua veritas ſuperatur rei augendæ vel minuendæ gratia.

3 Sic eſt. Non ſolum in ſacris litteris, verum etiam in aliis ſcriptoribus non ſemel *anima* pro *vita* ponitur: quicquid alii in hujuſmodi locorum interpretationem moliantur.

4 Inopia cibi & potus.

1 Terre-

precii eſt, tanto magis advigilandum ne pereat. TI. Hoc argumentum non adimit nobis ſollicitudinem, ſed auget. EU. At non hoc ſentit Chriſtus, quod interpretaris, ſed hoc argumento nobis addit fiduciam de patre. Si pater benignus gratis, & de ſuo dedit id quod carius eſt; etiam adjiciet id quod vilius eſt. Qui dedit animam, non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde veſtem. Illius igitur benignitate freti, non eſt quod diſcruciemur ſollicitudine curaque rerum [1] infimarum. Quid igitur ſupereſt, niſi ut utentes hoc mundo, tanquam non utamur, totam curam ac ſtudium noſtrum transferamus in amorem rerum cœleſtium, atque rejecto [2] mammona, imo toto [3] Satana cum omnibus ſuis [4] præſtigiis, uni Domino toto & alacri pectore ſerviamus, qui non deſtituit filios ſuos. Sed interim nullus attingit bellaria. His certe cum gaudio veſci licet, quæ non magna cura nobis domi proveniunt. TI. Abunde ſatisfactum eſt corpuſculo. EU. Vellem equidem & animo. TI. Atque uberius etiam animo. EU. Hæc igitur tolle, puer; ac [5] labrum appone. Lavemus, amici; ut ſi quid forte commiſſum eſt in hoc convivio, purgati canamus [6] hymnum Deo. Perficiam, ſi videtur, quod cœperam ex Chryſoſtomo. TI. Rogamus. EU. *Gloria tibi, domine; gloria tibi, ſancte; gloria tibi, rex; quoniam dediſti nobis eſcas. Imple nos gaudio & lætitia in Spiritu ſancto, ut inveniamur in conſpectu tuo* [7] *acceptabiles; nec pudeſiamus, quando reddes unicuique ſecundum opera ſua.* PUER. Amen. TI. Profecto pius & elegans eſt hymnus. EU. Hunc divus [8] Chryſoſtomus

1 Terrenarum & vilium.

2 Reſpice pag. 174.

3 Satan, ſeu Satanas, i. e. adverſarius. Hinc κατ' ἐξοχὴν hoc nomine in S. literis diabolus, ſeu malorum angelorum princeps appellatur.

4 Reſpice pag. 135.

5 *Labrum* à *Lavo*. Vas accommodum ad lavandas manus.

6 Reſpice pag. 144.

7 Grati.

8 De Chryſoſtomo reſpice pag. 67.

M 1 Re-

mus non dedignatur etiam interpretari. TI. Quonam loco. EU. In Matthæum, [1] homilia LVI. TI. Non omittam quin hodie legam. Sed illud unum interim ex te cupio diſcere, cur ter optamus Chriſto gloriam, idque triplici cognomine, domini, ſancti, & regis? EU. Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potiſſimum eſt glorificandus. Quod ſuo ſacroſancto ſanguine redemerit nos à tyrannide [2] diaboli, ſibique [3] aſſeruerit, unde & dominum illum vocamus. Deinde, quod non contentus gratis condonaſſe nobis omnia peccata, per ſpiritum ſuum contulit nobis & juſtitiam ſuam, ut ſectemur ea quæ ſunt ſanctimoniæ. Atque ob id ſanctum eum vocamus, quod ſit ſanctificator omnium. Poſtremo, quod ab eodem ſperamus præmium regni cœleſtis, ubi ille jam ſedet ad dextram Dei patris; & hinc nobis rex dicitur. Atque hanc totam felicitatem illius erga nos gratuitæ bonitati debemus, quod pro domino, vel tyranno potius, diabolo, dominum habemus Jeſum Chriſtum: pro immunditia & ſordibus peccatorum, innocentiam ac ſanctimoniam: pro [4] gehenna, gaudia vitæ cœleſtis. TI. Pia profecto ſententia. EU. Quoniam nunc primum vos hic accepi convivio, non dimittam vos abſque [5] xeniis, ſed talibus, qualis fuit apparatus. Heus, puer; profer [6] apophoreta noſtra. Sive ſortiri placet, ſive ſibi quiſque malit

1 Reſpice pag. 144.

2 Διάβολος, vox Græca ſignificat calumniatorem, à verbo διαβάλλω, hinc διαβολὴ, calumnia. In ſacris litteris fere pro ſpiritu malo, ſeu malorum ſpirituum principe.

3 vindicaverit, proprios reddiderit.

4 Γέεννα vox origine Hebræa, compoſita ex *gè* & *hinnom*, i. e. vallis *hinnom*; locus Hieroſolymæ vicinus, ubi olim Judæi, vicinarum gentiū ſuperſtitionibus ſeducti, horrenda quadam im̄anitate filios ſuos Molocho adurebant. Hoc autem loco, ut & ſæpius in novo fœdere, accipitur metaphorice pro damnatorum ſupplicio, & cruciatus æterni loco.

5 *Xenium* munuſculum eſt, quod datur hoſpitibus amicis. Græce ξένιον vel ξείνιον, aut Poëtice, ut apud Homerum, ξεινήιον.

6 *Apophoreta*, quæ dantur in fine conviviorum auferenda, ſi cui videatur, à verbo, ἀποφέρω, aufero.

malit deligere, minimum refert; ejuſdem fere precii ſunt omnia, hoc eſt, nullius. Non enim ſunt ſortes [1] Heliogabali, ut huic obveniant equi centum, illi totidem muſcæ. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum calamis [2] Memphiticis. Hæc arbitror magis convenire vobis, quam [3] opobalſamum, aut [4] dentifricium, aut ſpeculum, ſi vos novi ſatis. TI. Adeo bella ſunt omnia, ut nobis difficilis ſit electio: ipſe magis pro tuo arbitratu diſtribuito; ſic gratius etiam erit quicquid obtigerit. EU. Hic libellus in [5] membranis [6] habet proverbia Salomonis: ſapientiam docet, & auro pictus eſt, quod aurum habeat ſapientiæ [7] ſymbolum. Hoc dabitur [8] cano noſtro, ut juxta doctrinam evangelicam, habenti ſapientiam detur ſapientia, & exuberet. TI. Certe curabitur, ut minus egeam. EU. Sophronio congruet horologium, huc ex extrema [9] Dalmatia profectum, ut vel ſic comendem munuſculum meum. Novi enim, quam ille ſit parcus temporis, quam nullam omnino portionem [10] rei precioſiſſimæ ſinat abire ſine fructu. *Soph.* Imo pigrum admones diligentiæ. EU. Hic libellus habet in membranis Evan-

1 Notum eſt portentoſum illud monſtrũ Antoninus Varius, poſt Heliogabalus dictus à ſacerdotio Dei Heliogabali. Hujus horrenda & inaudita facinora narrant Herodianus & Lampridius. De ſortibus quas convivis ſuis propoſuit, his verbis loquitur Lampridius. *Sortes convivales ſcriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos. Alius decem muſcas: alius decem libras auri: alius decem plumbi: alius decem ſtruthiones: alius decem ova pullina*. Vide infra *Senatulum*,

2 Calami Memphitici olim probatiſſimi ad ſcribendum. Memphis urbs eſt Ægypti nobiliſſima, ubi & olim precioſiſſima papyrus confecta.

3 Opobalſamum, i. e. ſuccus, qui ex Balſamo manat; ὀπὸς Gr. ſuccus, arbor ipſa dicitur *Balſamum*.

4 A *fricandis dentibus* pulvis medicatus ita dictus.

5 *Membrana* proprie eſt quævis tenuior pellicula. Dicuntur vero quoque membranæ ex pellibus animalium factæ chartæ Pergamenæ ab urbe Pergamo, ubi primum inventæ.

6 Continet, complectitur.

7 Id eſt hoc loco *ſignum*. De variis hujus vocis ſignificationibus dicturi ſumus in Colloqu. *Inquiſitio de fide*, & *Convivium ſobrium*, ſeu *νηφάλιον συμπόσιον*.

8 Seni Timotheo.

9 Dalmatia Illyrici pars,

10 Temporis, quod à philoſopho quodam precioſiſſimum dictum eſt.

vangelium ſecundum Matthæum: gemma tegi merebatur, niſi nullum eſſet illi ſcrinium aut [1] theca charior, quam pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quo magis [2] hoc ſis, quod diceris. TH. Efficiam ne prorſus male collocaſſe videaris tuum munus. EU. Hic ſunt epiſtolæ Pauli, quas tu libenter tecum circumfers, Eulali; qui Paulum ſemper habere ſoleas in ore: nec haberes in ore, niſi eſſet in pectore: poſthac [3] commodius erit etiam in manibus oculiſque. EUL. Iſthuc non eſt dare munus, ſed dare conſilium. Porro bono conſilio nullum eſt munus precioſius. EU. Lucernula conveniet Chryſoglotto, [4] anagnoſtæ inſatiabili, &, ut M. Tullius inquit, librorum [5] helluoni maximo. CH. Bis habeo gratiam: primum pro munere non vulgariter eleganti: deinde quod ſomniculoſum admones vigilantiæ. EU. Theca calamaria debetur Theodidacto, feliciſſime [6] πολυγράφῳ, atque hos ego calamos feliciſſimos eſſe judico, quibus celebrabitur gloria domini noſtri Jeſu Chriſti, tali præſertim artifice. *Theodidact.* Utinam & pectus ſuppeditare poſſis, quemadmodum ſuppeditas inſtrumenta. EU. Hic codex habet aliquot Plutarchi libellos de moribus, ſed ſelectos, & à quodam Græcæ literaturæ peritiſſimo non inſcite deſcriptos; in quibus tantum reperio ſanctimoniæ, ut mihi prodigio ſimile videatur, in pectus hominis ethnici tam evangelicas potuiſſe venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni, & [7] φιλέλληνι. Supereſt horologium; id cedat noſtro Nephalio, parciſſimo temporis diſpenſatori. NEPH. Habemus gratiam, non ſolum pro munuſculis

1 Θήκη, repoſitorium.

2 Scil. amans Dei.

3 Scil. habere.

4 Ἀναγνώστης *lector*, ab ἀναγινώσκω lego.

5 *Helluo librorum* metaphorice dicitur pro lectore avido, & qui legendo ſatiari nequit: ſæpius ſupra.

6 *Multa ſcribenti*, à πολὺς & γράφω.

7 *Amatori Græcorum*, à φίλος & ἕλλην.

1 Re-

lis, verum etiam pro teſtimoniis. Nam iſthuc non tam eſt diſtribuere [1] xenia, quam [2] elogia. EU. Imo ego vobis habeo gratiam [3] duplici nomine. Primum, quod noſtram exilitatem boni conſulitis. Deinde, quod eruditis juxta ac piis ſermonibus refeciſtis animum meum. Ego vos, quomodo acceptos dimittam, neſcio; certe vos relinquam melior ac [4] doctior. Scio vobis non eſſe cordi [5] fiſtulas, aut [6] moriones, ac multo minus aleam. Quare ſi videtur [7] fallemus horulam ſpectandis reliquis regiæ meæ miraculis. TI. Iſthuc eramus abs te flagitaturi. EU. Apud bonæ fidei promiſſorem non eſt opus flagitatore. Hanc aulam æſtivam opinor vos jam ſatis contemplatos. Habet triplicem proſpectum, &, quoquo verſum deflectas oculos, occurrit viror hortorum gratiſſimus. Vitreis feneſtris volubilibus, ſi videatur, licet excludere cœlum, ſi nebulis aut ventis ſit incommodius; licet & denſis valvis, foris admotis ac tenuibus intus, excludere ſolem, ſi quid offendat æſtus. Hic quum prandeo, videor in horto prandere, non in domo. Nam & parietes virentes ſuos habent inſperſos floſculos. Sunt & picturæ non invenuſtæ. Hic Chriſtus [8] ſupremam compotationem agitat cum electis diſcipulis. Hic [9] natalitia

1 Reſpice paulo ſuperius.

2 *Elogium*, teſtificatio de aliquo, quæ plerumque in bonam partem accipitur.

3 Duabus de cauſis.

4 Supple *factus*.

5 Quibus canere ſolebant in fine convivii, apud Romanos, tibicines, & pueri ſymphoniaci: ad hunc morem antiquum reſpicit autor.

6 Ficti ſtulti, qui ad excitandum riſum omnem pudorem exuerunt. Hi & in principum aulis verſantur; μωρὸς ſtultus. Vide infra Coll. *Diverſ.* & *Conv. diſp.*

7 *Fallere tempus, vel horam* dicimus, cum ita tempus tranſigimus, ut ejus tædium non ſentiamus. Ita *fallere laborem ſtudio* dicitur pro incumbere ſtudio; quod laboris oblivionem adfert.

8 Cur non *ſupremum convivium*?

9 *Natalitia*, orum, epulum; quod quis die natali amicis ſuis præbet, more fere omnibus gentibus uſitato, Græci γενέθλια vocant. Memini autem legere in doctis Iſ. Voſſii obſervationibus ad Catullum nuper editis, hæc verba: *Imprimis obſervandum eſt, ſi qui ad honores olim promoverentur, eos diem quo melior ipſis affulſiſſet fortuna, pro natali coluiſſe, ac proinde regum & imperatorum natales*

litia celebrat [1] Herodes [2] funeſto convivio. Hic [3] Evangelicus ille dives epulatur ſplendide, mox deſcenſurus ad inferos. Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus ſinu Abrahæ. TI. Hoc argumentum non ſatis agnoſcimus. EU. [4] Cleopatra eſt cum Antonio luxu decertans: [5] jam unionem ebibit, alteri manum admovit detractura. Hic pugnant [6] Lapithæ. Hic Alexander Magnus haſta [7] transverberat Clitum. Hæc exempla nos admonent ſobrietatis in convivio, & à crapula luxuque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis inſtructam libris, ſed exquiſitis. TI. Locus hic plane divinitatem quandam [8] præ ſe fert, adeo nitent omnia. EU. Hic videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in menſa nihil vidiſtis niſi vitreum ac ſtanneum; nec eſt in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religioſe ſervo. Hæc [9] ſphæra, penſilis totum [10] orbem ponit ob oculos. Hic in parietibus ſingulæ regiones [11] fuſiore ſpacio depictæ ſunt. In reliquis parietibus videtis inſignium autorum imagines. Nam omnes depingere fuerat infinitum. Chriſtus primum habet locum, porrecta

tales dies habitos potius fuiſſe, quo imperium eſſent conſecuti, quam quo lucis facti eſſent participes. Neque aliter accipienda Herodis γενέθλια in Evangeliis.

1 Nempe Herodes Antipas Galilææ Tetrarcha.

2 Vere funeſto, in hoc enim Herodes juſſit caput Joannis Baptiſtæ proferri in patina. Matth. Cap. 14.

3 Parabolam lege Luc. 16.

4 Ægypti regina, cujus nuptias cum M. Antonio, luxum & vitæ exitum, præter alios, narrant Plutarchus & Plinius.

5 Margaritæ genus, ita dictum, quod nunquam duo inveniantur in conchis, ſed unus unio tantum.

6 Theſſaliæ populi, qui cum Centauris bellum geſſere. Prælii deſcriptionem vide ſis apud Ovid. in Metaph. lib. 12.

7 perfodit. Alexander in convivio quodam ebrius chariſſimum ſibi Clytum, optimeque de ſe meritum, haſta transfixit, quamvis eam crudelitatem ſera pœnitentia conſecuta ſit. Hiſtoriam lege in Curtio lib. 8.

8 Exhibet.

9 Σφαῖρα, ſphæra, globus, item pila. Sed hic intellige Globum aſtronomicum.

10 Sc. terrarum.

11 Ampliore.

1 Eo

cta manu ſedens in monte. Capiti imminet [1] pater, dicens, Ipſum audite. Spiritus ſanctus expanſis alis multa luce complectitur illum. TI. Opus, ita me Deus bene amet, [2] Apelle dignum. EU. Adjunctum eſt bibliothecæ [3] muſeion quoddam anguſtum, ſed elegans, quod ſubmota tabula oſtendit foculum, ſi quid offenderit frigus. In æſtate videtur ſolidus paries. TI. Hic mihi gemmea videntur omnia. Eſt & mira odoris gratia. EU. Hoc mihi præcipue ſtudio eſt, ut niteat domus, & bene oleat. Utraque res minimo conſtat. Habet bibliotheca ſuum ambulacrum penſile, ſpectans in hortum; & huic adhæret [4] ſacellum. TI. Locus numine dignus. EU. Nunc adeamus illa tria ambulacra, quæ imminent iis, quæ vidiſtis ad hortum domeſticum ſpectantia. In his ſuperioribus utroque proſpectus eſt, ſed per feneſtras, quæ poſſunt occludi, præſertim in his parietibus, qui non ſpectant hortum interiorem, quo domus ſit tutior. Hic ad lævam, quia plus eſt lucis, & paries raris feneſtris interruptus, ordine depicta eſt tota vita Jeſu ex narratione quatuor Evangeliſtarum, usque ad miſſum Spiritum ſanctum, & primam prædicationem Apoſtolorum ex Actis. Additæ ſunt & locis notæ, ut agnoſcat ſpectator, juxta quod ſtagnum, aut in quo monte res geſta ſit. Additi ſunt tituli paucis verbis ſubnotantes totum argumentum: velut illud, quod dicitur à Jeſu, [5] *Volo, mundare.* Ex adverſo [6] reſpondent figuræ, & vaticinia Veteris Teſtamenti, præſertim è Prophetis & Pſalmis, qui nihil aliud habent, quam Chriſti vitam,

1 Eo impudentiæ devenere pictores, ut Deum exprimere velint.

2 Vel pueris notus eſt Apelles pictor eximius, patria Cous, Alexandri M. coætaneus.

3 Μουσεῖον. Locus muſis, i.e. ſtudiis deſtinatus.

4 Ædicula Deo ſacrata. Reſp. pag 134.

5 Sunt verba Chriſti ad eum, qui laborabat lepra. *Mundare*, i. e. *purificator*, Gr. καθαρίσθητι. Marc. 1, 41.

6 Conveniunt.

tam, & Apoſtolorum, aliter narratam. Hic nonnunquam obambulo mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile conſilium Dei, quo per filium ſuum reſtituere voluit genus humanum. Nonnunquam adeſt uxor comes, aut amicus quiſpiam, qui rebus piis delectetur. TI. In hac domo cui poſſet [1] obrepere tædium? EU. Nulli, qui didicerit ſecum vivere. In ſumma ora picturæ, velut extra ordinem, addita ſunt [2] capita Pontificum Romanorum cum ſuis titulis. Ex adverſo capita Cæſarum, ob memoriam hiſtoriæ. In utroque cornu prominet penſile cubiculum, ubi liceat interquieſcere, & unde ſpectare licet pomarium, & aviculas noſtras. Hic in extremo angulo prati videtis aliud ædificiolum, ubi cœnamus nonnunquam æſtivis menſibus, & ubi curatur, ſi quem forte è familiaribus corripuerit morbus ob contagium formidabilis. TI. Quidam negant hujusmodi morbos eſſe vitandos. EU. Cur ergo vitant foveam, aut venenum? An hoc minus timent, quia non vident? Nec [3] baſiliſci venenum videtur, quod afflat oculis. Ubi res poſcat, non dubitem pro [4] neceſſariis venire in vitæ diſcrimen. Sine cauſſa ſubire vitæ periculum, temeritas eſt: alios in vitæ periculum adducere, crudelitas. Sunt & alia quædam non injucunda ſpectatu: ea mandabo uxori, ut oſtendat. Manete hic vel totum triduum, & hanc domum putate eſſe veſtram. [5] Paſcite oculos, paſcite animos. Nam me negocia quædam alio vocant. Eſt equitandum in pagos aliquot vicinos. TI. Ob rem pecuniariam? EU. Ego tales amicos non relinquerem pecuniæ gratia. TI. Fortaſſis venatio parata

1 Notas vide infra in Coll. *Milit. & Carthuſ.*

2 Recte extra ordinem ſunt capita Pontificum Romanorum, quid enim hi ſuperbi cum Chriſto, & humilibus Apoſtolis?

3 Reſpice pag. 141.

4 Amicis familiaribus, vel cognatis. Vide quæ mox annotabimus in vocem *Neceſſitudo.*

5 *Recreate.* Reſpice quæ diximus in capite hujus colloquii.

I Sc.

parata eſt alicubi. EU. Plane venatio eſt: ſed aliud venor, quam apros aut cervos, TI. Quid igitur? EU. Dicam. In uno pago [1] decumbit amicus quidam non ſine periculo vitæ. Nam corpori metuit medicus, ego magis metuo animæ illius. Siquidem mihi videtur parum recte compoſitus ad [2] emigrandum, ſicut dignum eſt Chriſtiano: huic adero meis [3] hortatibus, ut ſive moriatur, ſive revaleſcat, [4] bono ipſius fiat. In altero diſſidium acre natum eſt inter duos, non malos quidem illos, ſed tamen pervicacis ingenii viros. Quod ſi exaſperetur, vereor ne plures ſecum trahat in conſortium [5] ſimultatis. Adnitar totis viribus, ut hos redigam in [6] gratiam. Nam utrique ſum veteri [7] neceſſitudine junctus. Hæc ſunt quæ venor. Quod ſi venatio ſucceſſerit ex animi ſententia, ſimul hic celebrabimus [8] ἐπινίκια. TI. Pia venatio. Precamur, ut tibi pro [9] Delia Chriſtus [10] aſpiret. EU. Hanc prædam ego malim, quam obvenire mihi hæreditate bis mille ducatos. TI. Mox rediturus? EU. Non niſi tentatis omnibus: quare certum tempus non poſſum præſcribere. Vos interim meis perinde ac veſtris fruamini, & valete. TA. Dominus Jeſus te feliciter deducat ac reducat.

APOTHE-

1 Sc. in lecto, i. e. *graviter ægrotat.*

2 Sc. ex hac vita. i. e. moriendum.

3 Admonitionibus.

4 Saluti.

5 Reſpice notas in pag. 143.

6 Amicitiam.

7 *Neceſſitudo* vel *neceſſitas* non ſolum ſignificat urgentem quandam vim, verum etiam affinitatis ſeu religioſæ conjunctionis vinculum, à quo *neceſſarii* dicuntur, qui jure affinitatis vel amicitiæ conjuncti ſunt. Sic Cæſar. *Equidem videor mihi pro noſtra neceſſitate non labore, non opera, non induſtria defuiſſe.* Teſte Gellio.

8 Ἐπινίκια interdum ſignificant carmina de parta victoria, interdum epulum, aut ſacra ob victoriam, &c. à *νίκη*, victoria.

9 Diana, antiquis venationis Dea, ita dicta à patria Delo. Allegoria ſumitur à venatoribus ethnicis, qui Dianæ opem implorabant.

10 Faveat. Reſpice quæ diximus pag. 147.

APOTHEOSIS CAPNIONIS.

De incomparabili heroë Johanne Reuchlino in [1] divorum numerum relato.

POMPILIUS, BRASSICANUS.

PO. UNde nobis [2] petaſatus. BR. E [3] Tubinga. PO. Nihilne iſtic rei novæ? BR. Equidem demiror uſque adeo mortales omnes teneri [4] ſiti quadam rerum novarum. At ego [5] Lovanii [6] Camelum quendam audivi concionantem, fugiendum quicquid eſſet novum. PO. Vocem Camelo dignam. Dignus erat homo, ſi tamen homo fuit, qui nunquam mutet veteres calceos, aut putre [7] ſubligar, ſemper veſcatur putribus ovis, nec aliud bibat quam vappam. BR. At idem, ne ſis inſcius, non uſque adeo delectatur rebus veteribus, ut malit jus pridianum quam recens. PO. Sed omiſſo Camelo, dic, ſi quid adſers novi. BR. Adſero quidem, ſed, ut ille ajebat, malum. PO. Atqui iſthuc ipſum olim erit vetus. Ita fieri neceſſe eſt, ut ſi omnia vetera ſint bona, omnia nova mala; quæcunque nunc bona ſunt, fuerint olim

1 Relatio inter Deos, ſeu divinorum honorum attributio defluxit ab ethnicis, qui bene meritos de republica poſt mortem numinibus æquabant; & quidem præcipue à Romanis, qui Cæſares ſuos quietis ordinibus Deorum (ut Horatius inquit) adſcribebant, eosq. Divos vocabant: & hinc ille Pontificiorum mos de referendo quopiam in album ſanctorum, quos vocant. Dicitur hæc conſecratio Græcis ἀποθέωσις, à verbo *ἀποθεόω ex homine Deum facio.* Omnem pompam prolixe deſcribit Herodianus initio lib. 4. quem nos in Belgicum verſum publici juris fecimus, adjuncta in fine de Imperatorum Romanorum conſecratione diſſertatiuncula. Eraſmus hoc colloquio voluit celebrare famam defuncti Joannis Capnionis ſeu Reuchlini, viri eruditiſſimi, de quo mox.

2 *Petaſatus* dicitur, qui capite fert *Petaſum.* i.e. pileum latum atque amplum, à verbo πετάω vel πετάζω, ſive πετάννυμι, pando, explico.

3 *Tubinga* urbs eſt in Ducatu Wirtenbergenſi, in Suevia ad Neccarum.

4 Cupidine.

5 Lovanium inclyta Brabantiæ urbs.

6 Ludit forte Eraſmus in voce *Cameli*, pro Carmeli, i.e. Carmelitæ. De Monachis Carmelitis diximus ſupra pag. 155.

7 Subligaculum femorale.

1 Hebra-

lim mala; & quæ nunc ſunt mala, ſint olim futura bona. BR. Ita videtur juxta decretum Cameli. Immo conſequitur, ut qui olim adoleſcens fuit malus fatuus, quia recens; idem nunc ſit bonus fatuus, quia ſenuit. PO. Sed age prome quidquid eſt. BR. Egregius ille [1] trilinguis eruditionis [2] phœnix [3] Joannes Reuchlinus vita defunctus eſt. PO. Rem certam narras? BR. Certiorem quam vellem. PO. Sed quid iſtuc mali, relicta poſteris honeſtiſſimi nominis immortali memoria, ab hujus vitæ malis demigrare in conſortium beatorum? BR. Quis iſthuc tibi indicavit? PO. Res ipſa. Nec enim poteſt aliter mori, qui ſic vixit. BR. At magis etiam iſtuc diceres, ſi ſcias, quod ego. PO. Quidnam, obſecro? BR. Non eſt fas referre. PO. Quam ob rem? BR. Quia qui credidit, ſtipulatus eſt arcani ſilentium. PO. Eadem lege committe & mihi: [4] recipio tibi ſilentium optima fide. BR. Quanquam iſta fides me jam ſæpenumero fefellit; tamen age, committam: præſertim cum res ſit ejus generis, ut [5] expediat etiam eſſe notam bonis omnibus. Eſt [6] Tubingæ quidam [7] inſtituti Franciſcani, vir omnibus habitus eximiæ

1 Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ linguæ.

2 Illa rariſſima avis ex cinere renaſcens quingenteſimo aut ſexcenteſimo demum anno, ut antiquitas fabulata eſt, per Antonomaſiam vero hoc nomine viros inſignes ſignificare ſolemus.

3 Joannes Reuchlinus Phorcenſis (ab oppido Pfortzheim prope Durlacum in Marchionatu Badenſi in Germania; ubi natus eſt anno 1455.) uti vir variæ eruditionis, ita Hebraicæ linguæ peritiſſimus fuit. Dictus eſt *Reuchlinus*, ſeu *Capnio*, quia *Reuchlin*, Germanice idem eſt quod *fumus exiguus*, quam vocem Græce efferri voluit, nam καπνὸς fumum ſignificat. *Melanchthon*, qui unus ex diſcipulis ejus fuit, cum nomen haberet, quod Germanice *terram nigram* ſonat, primus hoc auctore nomen ſuum fecit Græcum, quaſi μέλαν χθὼν *terra nigra*. Floruit circa annum 1500.

4 Promitto.

5 Utile ſit.

6 *Tubinga*, vulgo Tubingen, urbs eſt non ignobilis in ducatu Wirtembergenſi.

7 Vel ordinis Franciſcani, ut ajunt vulgo. De Monachis Franciſcanis mendicantibus, ita dictis ab illo Franciſco Aſſiſienſi, de quo incredibilia mentiti ſunt Pontificii, ſæpius infra dicturi ſumus, eſt enim ipſe Franciſcus nobis aliquoties vocandus ad partes.

1 Id

eximiæ ſanctimoniæ, præterquam ipſi. PO. Magnum dicis argumentum veræ ſanctimoniæ. BR. Agnoſceres hominem, & fatereris verum, ſi nomen ederem. PO. Quid ſi [1] divinem? BR. Licet. PO. Admove aurem. BR. Quid opus, cum ſimus ſoli? PO. Ita mos eſt. BR. Is ipſe eſt. PO. Eſt homo certiſſimæ fidei. Mihi [2] Sibyllæ folium erit quicquid ille dixerit. BR. Audi igitur totum dialogum bona fide. Ægrotabat noſter Reuchlinus, ſatis quidem periculoſe, ſed ita, ut bona ſpes eſſet fore ut revaleſceret, vir dignus, qui nunquam ſeneſceret, ægrotaret, aut moreretur. Mane viſebam meum Franciſcanum, ut animi mei moleſtiam oratione ſua leniret. Nam ægrotabã una cum ægrotante amico, quem amabam ut patrem. PO. [3] Phy; quis illum usquã non amavit, niſi vir peſſimus? BR. Hic Franciſcanus meus, Braſſicane, inquit, emove penitus ex animo mœrorem omnem: Reuchlinus noſter deſiit ægrotare. Quid; inquam, an ſubito revaluit? nam ante biduum non admodum læta promittebant medici. Tum ille, revaluit, inquit, ſed ita, ut poſthac non ſit illi formidanda valetudo adverſa. Noli flere, (nam videbat erumpentes lacrymas,) prius quam audias rem omnem. Sex dies ſunt, quod hominem non inviſeram, ſed tamen quotidianis precibus illius ſalutem Domino commendabam. Hodierna nocte cum me à [4] matutinis hymnis in [5] ſtrato com-

1 Id eſt, conjiciam. *Divinare* ſignificat etiam prædicere futura: eſt enim divinum quid, futura prædicere.

2 Erit mihi Sibyllæ folium, id eſt, *res certiſſima & indubitata.* Ita Juvenalis, *Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.* i. e. *rem veram.* Nam Sibylla Cumana ſcribebat oracula in foliis, quæ vera & indubitata habebantur. De pluribus Sibyllis multa fabulati ſunt antiqui, & quidem Chriſtiani, ſed omnes Sibyllarum, quotquot fuerint, verſus & oracula fuiſſe meras fraudes, nugasque canoras, ab ethnicis & Chriſtianis fictas, demonſtravimus in libello de Græcæ, Latinæ & Belgicæ linguæ amœnitatibus, qui nuper in lucem prodiit.

3 Eſt hoc loco *Phy* interjectio admirantis.

4 De *Hymno* diximus in convivio religioſo; intellige hic monachorum cantus nocturnos quos Belgæ de *Metten* vocant.

5 Lecto.

1 *Mens*

compoſuiſſem, blandus quidam minimeque gravis ſomnus obrepſit. PO. Neſcio quid læti mihi præſagit animus. BR. Non eſt tibi [1] læva mens. Viſus ſum mihi, inquit, conſiſtere ad ponticulum quendam, per quem tranſitus erat in pratum quoddam longe amœniſſimum. Adeo blandiebatur oculis graminum & frondium plus quam [2] ſmaragdinus viror, ſic arridebant incredibili colorum varietate floſculorũ ſtellulæ; ſic [3] ſpirabant omnia, ut quod erat pratorum citra rivum, quo dirimebatur feliciſſimus ille campus, nec vivere, nec virere videretur, ſed mortua, inamœna, putidaque omnia. Atque interim dum [4] totus ſum in eo ſpectaculo, commodum prætererat Reuchlinus; præteriens Hebraice precatus eſt [5] pacem. Jam medium pontis tranſierat prius, quam ſentirem: parantem accurrere, reſpiciens vetuit. Nondum fas, inquit. Quinto ab hinc anno nos ſequeris. Interim eorum quæ aguntur, teſtis ac ſpectator aſſiſtito. Heic ego: Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an veſtitus? ſolus, an comitatus? Veſtium, inquit, nihil habebat, præter unam candidiſſimam; [6] Damaſcenam eſſe dixiſſes, candore mire lucido. Pone ſequebatur puer incredibili ſpecie, alatus: ſuſpicabar illius eſſe [7] genium bonum. PO. Sed nullusne comitabatur genius malus? BR. Imo aliquot, ut Franciſcanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, a tergo ſequebantur aves aliquot pennis [8] cætera nigris, niſi quod explicatu

1 *Mens læva*, i. e. *perverſa*. Sic. Virgil. *Si mens non læva fuiſſet*. *Lævum* itaque cum de humanis dicitur ſignificat infauſtum, perverſum: cum vero de cœleſtibus, proſperum & lætum, quia ſiniſtra numina dextra ſunt intuentibus.

2 *Smaragdus* gemma viridis.

3 Odorem emittebant.

4 Id eſt omnino occupatus, & intentus. Ita Horatius Sat. 9. l. 1. *Neſcio quid meditans nugarum & totus in illis*.

5 Rite. Nam Hebræi, aliique populi Orientales hac formula ſalutandi, & bene precandi utebantur, *Pax tibi*.

6 A Damaſco, Syriæ oppido primario.

7 Veteres *Genium* putarunt eſſe uniuscujusque loci & hominis Deum vel angelum.

8 Supp. parte. Sic Horat. in Epiſtola ad Fuſcum. *Excepto quod non ſimul eſſes, cætera lætus*.

1 Color

catu alarum [1] gilvas verius, quam candidas plumas oſtenderent. Picæ, inquit, videri poterant colore & voce, niſi quod ſingulæ ſedecim picas æquarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus, criſtam geſtantes vertice, roſtris & unguibus aduncis, ventre prominente. [2] Harpyiæ videri poterant, ſi tres modo fuiſſent. PO. Quid moliebantur iſtæ [3] furiæ? BR. Procul, inquit, obſtrepebant [4] heroï Reuchlino, & [5] impetituræ videbantur, ſi licuiſſet. PO. Qui minus licuit? BR. Quia verſus Reuchlinus, objecta manu crucis imaginem exprimens; Abite, inquit, quo dignum eſt, malæ peſtes. Satis ſit vobis [6] negotium faceſſere mortalibus: in me jam immortalibus adſcriptum, nihil habet juris veſtra dementia. Vix ea dixerat, inquit Franciſcanus, mox abierant fœdiſſimæ volucres, ſed relicto fœtore, ad quem collatum [7] oletum videri poſſet [8] ſamſucinum, aut [9] foliatum. Dejerabat ſe citius vel ad inferos deſcenſurum, quam ſuſtineret iterum afflari tali [10] thymiamate. PO. Male ſit illis peſtibus. BR. Sed audi cætera quæ narravit mihi Franciſcanus. Dum hæc intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat

1 Color gilvus eſt medius inter album & rufum.

2 *Harpyiæ*, ut antiquitas finxit, fuere volucres fœdæ, *Aello, Ocypeſe*, & *Celæno*, quas Virgilius Æneid. lib. 3. Strophades inſulas inhabitare inquit, atque ita deſcribit; *Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris Proluvies, uncaque manus, & pallida ſemper Ora fame.* - - - ita dictæ ab ἁρπάζω, rapio.

3 *Furiæ* à furendo dictæ finguntur tres, *Alecto, Megæra* & *Tiſiphone.*

4 *Heros* proprie, qui cum mortalis eſſet, rerum magnitudine immortalitatem adeptus eſt. Hinc & viri illuſtres Heroes dicuntur.

5 Aggreſſuræ.

6 Moleſtiam exhibere.

7 Hon hic intelligendus locus oleis conſitus, ſed *Oletum*, locus in quo alvum exoneramus, aut ipſum ſtercus, ut Perſius Sat. 1. *Hoc juvat; hic, inquis veto quiſquam faxit oletum.*

8 Samſucinum, ſc. oleum, quod fit ex Samſuco ſeu Amaraco herba, quæ & Majorana dicitur. Reſpice Convivium religioſum.

9 Præſtantiſſimi unguenti genus, de quo Juvenalis Sat. 6. *Moechis foliata parantur.*

10 Θυμίαμα, id eſt, ſuffitus, à θυμιάω.

1 Belle

erat divus [1] Hieronymus, qui Reuchlinum hiſce verbis compellabat: Salve, [2] collega ſanctiſſime. Datum eſt hoc mihi negotium, ut te exceptum deducam in conſortium cœlitum, quod tuis ſanctiſſimis laboribus deſtinavit divina benignitas. Simulque veſtem protulit, qua Reuchlinum induit. Tum ego: Dic, inquam, mihi, quo cultu quave ſpecie videbatur Hieronymus? Eratne tam ſenilis, quam illum pingunt: aut [3] cucullam habebat, aut [4] galerum, ac pallium [5] cardinalitium, aut leonem comitem? Ad hæc ille: Nihil, inquit, iſtiusmodi. [6] Species erat amœna, quæ ſic ætatem teſtabatur, ut nihil haberet ſqualoris, dignitatis plurimum. Quorſum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? Veſtem gerebat ad talos usque demiſſam; cryſtallum diceres pellucidum. Ejusdem erat formæ, quam Reuchlino tradidit. Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædam [7] pyropon præ ſe ferebant, nonnullæ ſmaragdum, tertiæ [8] ſapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. PO. Conjicio id fuiſſe inſigne [9] trium linguarum, quas calluerunt. BR. Non eſt dubium. Nam & fimbriæ, ut ajebat, trium linguarum literis triplici colore diſtinctis videbantur inſcriptæ. PO. Num incomitatus aderat Hieronymus? BR. Incomitatus, inquis? Totus ille campus obſidebatur

1 Belle Reuchlino linguarum periculo adjungitur Hieronymus, hic enim ſupra reliquos, quos Patres vocant, in linguis fuit exercitatiſſimus. Immo tanto ſtudio Hebraicas literas addidiciſſe fertur, ut magna mercede conductos Hebræorum doctiſſimos habuerit, qui illum nocte inſtituerent.

2 Collegæ dicuntur qui ſunt ejusdem collegii.

3 Eraſmus utitur paſſim voce *Cuculla*, qua authoritate ille viderit, mihi notus eſt *Cucullus*. Reſpice pag. 41.

4 *Galerus*, ſeu *Galerum* pilei genus.

5 Quali Cardinales Romani utuntur.

6 Forma.

7 Gemma habens quaſi ignis faciem; Gr. *πυρὸς ὦπα*.

8 Sapphirus gemma coloris cærulei.

9 Scil. Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ.

1 *Μυρι*ά*ς*

tur [1] myriadibus Geniorum; nec aliter oppleverant aërem totum, quam videmus in ſolis radiis volitare minuta corpuſcula, quæ vocant [2] ἄτομα, ſi tamen à re tam humili huc ducenda eſt comparatio. Neque cœlum videre licuiſſet, neque campum, niſi pellucerent omnia. PO. Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum eſt? BR. Hieronymus, inquit, honoris gratia complexus dextrum Reuchlinum, deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando oſculo complexus eſt. Atque interea vaſto hiatu cœlum ſuperne [3] diduxit ſeſe; majeſtatem quandam inenarrabilem exhibens, ſic ut ad eam ſpeciem cætera pene ſorderent, quæ tamen antea videbantur eſſe mirifica. PO. Non poſſis aliquam imaginem nobis depingere? BR. [4] Qui poſſim ego, qui non vidi? Is qui vidit, negavit ſe ullis vocibus vel ſomnium rei poſſe depingere: tantum hoc ajebat, ſe vel millies mori paratum, ſi liceat iterum eo ſpectaculo quamlibet exiguo momento frui. PO. Quid tandem? BR. Ex hiatu cœli demiſſa eſt ingens columna igne pellucido, ſed amœno: per eam in complexu duæ ſanctiſſimæ animæ ſubvectæ ſunt in cœlum, choris angelicis tanta melodia delinientibus omnia, ut Franciſcanus neget, ſe unquam ejus voluptatis meminiſſe poſſe, quin erumpant lacrymæ. Secuta eſt mira [5] fragrantia. Ubi ſomnus reliquit hominem, ſi tamen ille ſomnus dicendus eſt, erat dementi ſimilis; non credebat, ſeſe eſſe in [6] cellula ſua; requirebat pontem ac pratum ſuum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare poterat. Seniores ejus collegii, ubi ſenſerunt rem non eſſe fabuloſam, (nam compertum

1 *Μυριὰς* decem millium numerus. *Myriades* vulgo pro innumerabilibus.

2 Inſeparabilia vel quæ ſecari nequeunt, à *τέμνω* ſeco.

3 Separavit.

4 Quomodo.

5 Odor gratus.

6 Deſignat habitaculum, quæ multa ſunt in monaſteriis. Hinc ordo fratrum Cellariorum.

tum eſt eadem hora terris exceſſiſſe Reuchlinum, qua viſio viro illi ſanctiſſimo apparuit;) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta piorum præmiis ampliſſimis remuneratur. PO. Quid igitur ſupereſt, niſi ut ſanctiſſimi viri nomen adſcribamus [1] calendario ſanctorum? BR. Id ego facturus eram, ſi nihil tale vidiſſet Franciſcanus: & quidem aureis litteris, proxime divum Hieronymum. PO. Emoriar, niſi idem facturus ſum in codice meo. BR. Quin & in meo [2] larario ſtabit aureus inter [3] divos ſelectos. PO. Stabit & in meo vel gemmeus, ſi ſuppetat animo facultas. BR. Ponetur & in bibliotheca Hieronymo proximus. PO. Addetur & meæ. BR. Imo ſi grati volent eſſe, idem facient omnes, qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præſertim ſacras. PO. Dignus eſt videlicet. Sed nihil te movet ille ſcrupulus, quod nondum relatus eſt in numerum divorum auctoritate Romani Pontificis? BR. Quis [4] canonizavit (ſic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria ſanctior apud pios omnes? horum quos inſignis pietas, quos ingenii, vitæque monumenta commendant affectibus omnium; an [5] Catharinæ Senenſis, quam in divarum numerum retuliſſe fertur [6] Pius, ejus nominis

1 Solent Papicolæ nomina eorum, quos ſanctos vocant, authoritate Pontificia inſcribere Calendario, ut illorum dies feſti ſtato tempore quotannis colantur.

2 Locus ubi ethnici reponebant Lares ſuos, ſeu penates, *Lararium* dicitur.

3 Romanis fuere Dii Conſentes ſive primarii duodecim, ſex mares, totidemque fœminæ. His alii octo additi qui cum Conſentibus dicti ſunt ſelecti, propter majores in mundo adminiſtrationes. Huc reſpicit Ovid. in Metamorph. l. 1. *Plebs habitat diverſa locis: à fronte potentes Cœlicolæ, clari que ſuos poſuere penates.*

4 *Canonizare* vox barbara (ita dicta à Canon, in quo divorum divarumque nomina recenſentur) pro eo quod eſt in numerum divorum referre.

5 Catharina Senenſis (ita dicta ab urbe Senis, in qua nata eſt patre tinctore) magno in honore eſt apud Papicolas, qui de ea portentoſa circumferunt mendacia.

6 Prius Æneas Sylvius dictus, natione Etruſcus, patria Senenſis, vir multæ doctrinæ Papa factus anno 1458. Vide Joan. Stellam de vitis ac geſtis ſummorum Pontificum.

nis ſecundus, in gratiam ordinis & urbis? PO. Vera prædicas. Ille demum verus cultus eſt, qui ſponte cœlo dignis meritis deſunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuo ſentiuntur. BR. Quid igitur? Putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, ſi quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam intermoritura virtutis ſuæ monumenta. Benefactis conſecravit nomen ſuum immortalitati. Nunc exemptus [1] malis cœlo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. PO. At multa paſſus eſt in vita. BR. Sed plura paſſus eſt divus Hieronymus. Felicitas eſt, ob bona pati à malis. PO. Fateor certe; ob optima à peſſimis multa perpeſſus eſt Hieronymus. BR. Quod olim fecit Satanas per Scribas & Phariſæos in Dominum Jeſum, hoc & nunc facit per Phariſaicos quosdam in optimos quosque viros, ac de genere mortalium ſuis vigiliis bene merentes. Nunc ille metit optimam meſſem pro ſemente, quam fecit. Interim [2] noſtræ partes erunt, illius memoriam habere ſacroſanctam; illius nomen ferre laudibus; ac ſubinde illum ſalutare verbis hujusmodi: *O ſancta anima, ſis felix linguarum cultoribus, faveto linguis ſanctis, perdito malas linguas, infectas veneno* [3] gehennæ. PO. Ita faciam; ac ſedulo prædicabo cæteris, ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam deſiderent, quandoquidem hoc receptum, qua ſanctiſſimi heroïs memoriam celebrent. BR. Hoc dicis, quod iſti [4] Collectam appellant? PO. Scilicet. BR. Hanc paraveram & ante mortem. PO. Recita, quæſo. BR. *Amator humani generis Deus, qui donum linguarum, quo quondā Apoſtolos tuos ad Evangelii prædicationem per Spiritum tuum ſanctum cœlitus inſtruxeras, per electum famulum*

1 Calamitatibus vitæ humanæ.

2 Officium noſtrum. Metaph. à ludis ſcenicis, in quibus ſingulis agentibus ſua pars eſt demandata.

3 De Gehenna vide quæ diximus in Convivio religioſo pag. 178.

4 Voce Barbara.

1 Apoſto-

mulum tuum Joannem Reuchlinum mundo renovaſti: da, ut omnibus linguis omnes ubique prædicent gloriam filii tui Jeſu, ut confundas linguas [1] *pſeudoapoſtolorum, qui conjurati ſubſtruunt impiam turrim* [2] *Babel, tuam gloriam obſcurare conantes, dum ſuam ſtudent attollere: cum uni tibi debeatur omnis gloria, cum Jeſu Filio tuo, Domino noſtro, & Spiritu ſancto, in æterna ſæcula, Amen.* PO. Elegans profecto & pia precatio: diſpeream [3] niſi mihi quotidie dicetur. Et hunc occurſum mihi felicem duco, qui rem tam lætam ex te didicerim. BR. Iſto gaudio diu fruere, ac vale, PO. *Vale tu quoque.* BR. *Valebo, ſed non coquus.* **

** (*Cum candidatus quidam, qui coci filius habebatur, coram Cicerone ab alio quopiam ſuffragium peteret; Cicero cavillans: Ego quoque, inquit, tibi favebo. Jocus autem eſt in dictione ambigua,* quoque & coce, *quod ad pronuntiationem attinet. Unde liquet alium olim fuiſſe ſonum harum literarum q. & c. quam nunc eſt. Quod ſi fuiſſet diverſus, non erat jocus ex voce plura ſignificante. Nunc litera c. aliud ſonat præcedens, a. o. u. quam e. i. y. Quod idem fit in Græcis, cum ejus varietatis nulli vetuſti Grammatici meminerint, quod equidem ſciam; & Fabius in primo libro diſputat q. & k. redundare: non redundarent autem, ſi quid aliud ſonarent quam c. niſi quod c. apponitur reſpiratio, quam rejiciunt q. & k: Cæterum u. adjunctum q. evaneſcit; alioqui* cotidie & quotidie, *non ſolum differrent ſcriptura verum etiam ſono, quod ſecus eſſe, licet ex Fabii verbis colligere, cap. de Orthographia. Porro jocus Ciceronis ad quem hic alluditur, refertur apud Quintilianum libro ſexto, capite de riſu.*)

1 PROCI

1 Apoſtolorum falſorum. ψευδὴς Græce falſus, mendax.

2 *Babel* ſignificat *confuſio venit.* Nota eſt hiſtoria ſacra de hominibus qui turrim molirentur, cujus apex cælum attingeret.

3 I. e. *prorſus peream,* jurantis vox. Huic ſimile eſt *emoriar.*

2 Procus

[1] PROCI ER PUELLÆ,

[2] PAMPHILUS, MARIA.

PA. SAlve crudelis, ſalve ferrea, ſalve adamantina. MA. Salve tandem & tu Pamphile, quoties & quantum voles, & quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris oblitus nominis mei; Maria vocor. PA. At [3] Martiam dici oportuit. MA. Quid ita quæſo? Quid mihi cum Marte? PA. Quia quemadmodum illi deo pro ludo eſt, homines interficere, ita & tibi: niſi quod tu Marte crudelior occidis etiam amantem. MA. [4] Bona verba. Ubinam [5] ſtrages iſta mortalium, quos ego occidi? Ubi ſanguis interfectorum? PA. Unum cadaver vides [6] exanime, ſi modo me vides. MA. Quid ego audio? Mortuus loqueris, & obambulas? utinam mihi nunquam occurrant umbræ formidabiliores! PA. Ludis tu quidem; tamen interim miſerum exanimas, & crudelius occidis, quam ſi confoderes telo. Nunc longo cruciatu [7] excarnificor miſer. MA. [8] Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occurſum [9] abortierunt? PA. Atque pallor arguit exſanguem magis, quam ulla ſit umbra. MA. Atqui iſte pallor tinctus eſt [10] viola. Sic palles ut

ceraſum

1 Procus dicitur, qui puellæ, vel mulieris nuptias ambit. *Procare* ſignificat vehementer petere.

2 *Pamphilus* quaſi *πᾶσι φίλος*, vel *πάντας φιλῶν*, i. e. *omnibus charus*, ſeu *omnium amans*.

3 Tanquam à *Marte* antiquis belli Deo.

4 Ironiæ ſpecies quam Charientiſmum Rhetores vocant, ubi quis acerba dictu gratioſis verbis ſtudet mollire. Sic Davus apud Terentium, cum ei herus piſtrinum minaretur, inquit, *bona verba quæſo*. q. d. *melius ominare*.

5 Cædes, clades.

6 *Cadaver exanime* pleonaſmus eſt. Exanimis, i. e. abſque anima i. e. vita.

7 Excarnificare eſt carnem diſſecare, more carnificum & lanionum. Metaph. pro excruciare.

8 Eſt hoc loco particula excitantis.

9 Abortum ediderunt. *Abortus* eſt fœtus immaturus.

10 Scil. purpurea, eſt enim alia viola lactea, & tertia coloris palliduli.

1 La-

ceraſum matureſcens, aut uva purpuraſcens. PA. Satis [1] procaciter rides miſerum. MA. Atqui ſi mihi non credis, admove ſpeculum. PA. Non optarim aliud ſpeculum; nec arbitror eſſe clarius ullum, quam in quo me nunc contemplor. MA. Quod ſpeculum mihi narras? PA. Oculos tuos. MA. [2] Argutator, ut ſemper tui ſimilis es! Sed unde doces eſſe exanimem te? An cibum capiunt [3] umbræ? PA. Capiunt, ſed inſipidum, qualem ego. MA. Quibus igitur veſcuntur? PA. Malvis, porris, & [4] lupinis. MA. Atqui tu non abſtines à capis & perdicibus. PA. Verum; ſed interim nihilo plus ſapiunt palato meo, quam ſi malvis veſcerer, aut [5] betis abſque pipere, vino & aceto. MA. O te miſerum! & tamen interim obeſulus es. An & loquuntur exanimes? PA. Sic ut ego, voce perquam [6] exili. MA. Atqui nuper cum audirem te convicíantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obſecro te num etiam ambulant umbræ? num veſtiuntur? num dormiunt? PA. Etiam [7] coeunt, ſed ſuo more. MA. Næ tu ſuavis nugator es. PA. Sed quid dicis, ſi argumentis [8] Achilleis evincam, & me eſſe mortuum & te eſſe homicidam? MA. Abſit [9] omen, Pamphile: ſed aggredere [10] ſophiſma. PA. Primum illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud eſſe, quam abductionem animæ à corpore. MA. [11] Largior. PA. Sed ita, ut ne repoſcas, quod dederis. MA. Non fiet. PA.

Tum

1 Laſcive.
2 Sophiſta argutulus.
3 Manes.
4 *Lupinus* viliſſimum leguminis genus. Quare triſtis lupinus dicitur à Virgilio in Georg. l. 1.
5 Alludit ad epigramma Martialis: *Ut ſapiant fatua fabrorum prandia betæ, O quam ſæpe petet vina piperque coquus.*
6 Tenui.
7 Ambiguitatem in hac voce nota.
8 *Achilleis*, i. e. fortiſſimis. Achillis fortitudo nota eſt ex Homero.
9 *Omen*, quaſi *oremen*, futuræ rei ſignum, quod ex ſermone loquentis capitur. Generaliter ſumitur pro ſigno rei futuræ, vel bonæ, vel malæ.
10 Σόφισμα, argumentum callidum, vel fallax. De ſophiſt. ſæpius infra.
11 Concedo.

Tum haud [1] inficiaberis, eum qui alteri adimit animam, homicidam eſſe. MA. [2] Accedo. PA. Concedes & illud, quod à graviſſimis auctoribus dictum, tot ſeculorum ſuffragiis comprobatum eſt, animam hominis non illic eſſe ubi animat ſed ubi amat. MA. Iſtuc explana craſſius: non enim ſatis aſſequor quid velis. PA. Et hoc ſum infelicior, quod iſthuc non æque ſentis atque ego. MA. Fac ut ſentiam. PA. Eadem opera fac ut ſentiat adamas. MA. Equidem puella ſum, non lapis. PA. Verum: ſed adamante durior. MA. Sed perge [3] colligere. PA. Qui corripiuntur [4] afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt, nec ſentiunt, etiamſi occidas. MA. Audivi ſane. PA. Quid conjectas eſſe in cauſſà? MA, Dic tu, philoſophe. PA. Nimirum quoniam animus eſt in cœlis, ubi habet quod vehementer amat, & abeſt à corpore. MA. Quid tum poſtea? PA. Quid tum, dura? Illud conſequitur, & me eſſe mortuum, & te eſſe homicidam. MA. Ubi eſt igitur anima tua? PA. Illic ubi amat. MA. Quis autem ademit tibi animam? Quid ſuſpiras? Dic libere, dices impune. PA. Crudeliſſima quædam puella, quam ego tamen ne mortuus quidem odiſſe poſſum. MA. Humanum ingenium. Sed cur illi viciſſim non adimis ſuam animam, par pari, quod ajunt, referens? PA. Nihil me felicius, ſiquidem liceat facere permutationem, ſic ut illius animus viciſſim demigret in pectus meum, quemadmodum meus animus totus demigravit in corpus illius. MA. At licetne mihi tecum viciſſim [5] ſophiſtam agere? PA. [6] Sophiſtriam. MA. Num fieri poteſt,

1 Negabis.

2 Sc. in ſententiam tuam, i. e. concedo quod dicis.

3 Sc. argumenta, ſeu demonſtrationes.

4 Reſpice notas in *Conv. relig.*

5 *Σοφιστὴς* qui ſophiſmatibus utitur. Sophiſtæ qui dicantur vide infra in Coll. *Diverſor.* & in multis aliis locis,

6 *Σοφίστρια* Magiſtra Sophiſtices, ſeu deceptrix, quæ callidis utitur argumentis, ad concludendum incautum. Vide infra *Diverſor,*

1 La-

poteſt, ut idem corpus ſit animatum, & exanime? PA. Non eodem quidem tempore. MA. Cum abeſt anima, tum mortuum eſt corpus? PA. Eſt. MA. Nec animat, niſi cum adeſt? PA. Eſto ſane. MA. Qui fit igitur, ut cum ibi ſit, ubi amat, animet tamen corpus unde demigravit? Quod ſi animat, etiam cum amat alibi, quomodo vocatur exanime corpus, quod animatum eſt? PA. Argutare tu quidem ſatis ſophiſtice; ſed me talibus [1] pedicis non capies. Anima quæ [2] moderatur utcumque corpus animantis, improprie dicitur anima, cum revera ſint tenues quædam animæ reliquiæ; non aliter quam odor roſarum manet in manu, etiam roſa ſubmota. MA. Difficile eſt, ut video, [3] vulpem capere laqueo. Sed illud reſponde; Nonne agit, qui occidit? PA. Maxime. MA. Et patitur qui occiditur? PA. Scilicet. MA. [4] Qui fit igitur, ut cum qui amat, agat, quæ amatur, patiatur; occidere dicatur, quæ amatur, cum amans potius occidat ſeipſum? PA. Imo contra; qui amat, patitur: quæ amatur, agit. MA. Iſtuc nunquam evinces apud [5] Areopagitas Grammaticos. PA. At evincam apud [6] Amphictyones Dialecticos. MA. Verum ne graveris & illud reſpondere. Volens amas, an nolens? PA. Volens. MA. Cum igitur liberum ſit non amare, videtur homicida quiſquis amat; præterque jus accuſat puellam. PA. Atqui puella non ideo occidit quod amatur, ſed quod non amat

[1] mu-

1 Laqueis.

2 Gubernat.

3 Duplex adagium eſt de vulpe, cujus aſtutia cui non nota? nempe hoc; *Vulpem capere laqueo difficile eſt*; dein illud: *Vulpes, quæ ſemel effugerit laqueum, non capitur iterum.*

4 Quomodo.

5 *Ἀρειοπάγος*, vicus vel collis Martis, Athenis locus fuit, in quo judices, ab eo Areopagitæ dicti, de capitalibus judicabant: unde ridicule deflectit vocem ad Grammaticos. Mox plenius.

6 Amphictyonicum concilium, ab Amphictyone Heleni filio inſtitutum, teſte Strabone lib. 9. ex ſeptem Græciæ civitatibus conſtabat. Hinc, quia Dialecticorum variæ ſunt ſectæ, per jocum eos Amphictyones appellat.

1 Vicis-

[1] mutuum. Occidit autem quiſquis ſervare poteſt, nec ſervat. MA. Quid ſi juvenis amet inconceſſa, hoc eſt, uxorem alienam, aut [2] virginem Veſtalem? num illa amabit mutuum, ut ſervet amantem? PA. Sed hic juvenis amat, quod amare fas piumque eſt, atque etiam æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod ſi leve eſt homicidii crimen, & veneficii [3] ream peragam. MA. Iſtuc prohibeant ſuperi. An [4] Circen quampiam ex me facies? PA. Aliquid & iſta crudelius. Nam [5] porcus aut urſus eſſe malim, quam id quod nunc ſum, exanimis. MA. Quo tandem veneficii genere perdo homines? PA. [6] Faſcino. MA. An igitur vis, ut poſthac abs te deflectam noxios oculos? PA. [7] Bona verba. Imo magis afflecte. MA. Si mihi ſunt oculi faſcinatores, qui fit, ut non contabeſcant & cæteri, quos obtueor? Itaque ſuſpicor, faſcinum iſtud eſſe in tuis oculis, non in meis. PA. Non ſat tibi erat jugulare Pamphilum, ni [8] inſultes inſuper? MA. O lepidum mortuum! Sed quando parabuntur exſequiæ? PA. Opinione tua celerius, ni tu ſuccurras. MA. Egon' rem tantã poſſum? PA. Potes vel mortuum ad vitam revocare, idq; minimo negotio. MA. Si quis mihi porrigat [9] panacen. PA. Nihil opus herbis; tantũ redama. Quid autem facilius, imo quid æquius? Non aliter abſolveris ab homicidii crimine.

1 Viciſſim eum, qui amat illam.

2 *Veſtales virgines* apud Romanos olim fuere virgines ſacris deæ Veſtæ deſtinatæ, perpetuæque virginitati devotæ, adeo ut pollutæ primo quidem virgis ad mortem cæderentur, poſteriori vero tempore vivæ ſepelirentur.

3 Peragam ream, id eſt accuſabo. Ovid. Triſt, lib. 1. *Et peragar populi publicus ore reus.*

4 *Circe* Filia Solis & Nymphæ Perſes Poëtarũ carminibus decantata, inſignis venefica. Vide infra notas in *Conjugium*.

5 Reſpicit autor ad Hiſtoriam Circes & Ulyſſis, quæ hunc hoſpitio excipiens ſocios ejus in porcos convertit.

6 Fingitur eſſe veneficii genus, quo homines oculorum maleficio, ad extremam miſeriam rediguntur, *faſcinum* dictum, à *βασκαίνω*, *faſcino*, *invideo*.

7 Reſpice paulo ſuperius.

8 I. e. procaciter inveharis in me, & invideas.

9 *Πανακεία* herba ita dicta, quaſi quæ omnibus morbis medetur.

1 Areopa-

mine. MA. Apud quod tribunal peragar rea? [1] Areopagitarum? PA. Non; ſed apud tribunal [2] Veneris. MA. Ajunt Deam eſſe placabilem. PA. Imo nullius ira perinde formidabilis. MA. Habet [3] fulmen? PA. Non. MA. Habet [4] tridentem? PA. Nequaquam. MA. Habet [5] haſtam? PA. Minime; ſed eſt [6] Dea maris. MA. Non navigo. PA. Sed habet [7] puerum. MA. Non eſt formidabilis ætas. PA. Vindicem ac pervicacem. MA. Quid is mihi faciet? PA. Quid faciet? Prohibeant omnes ſuperi. Nolo enim illi malum ominari, cui bene volo. MA. Tamen [8] effare; nulla mihi ſuperſtitio eſt. PA. Dicam ergo. Si hunc ſpreveris amantem non omnino mutuo indignum amore, niſi fallor, ille fortaſſe juſſu matris immittet tibi peſſimo veneno tinctum [9] jaculum, ut in [10] ſordidum aliquem [11] depereas, qui te tamen non redamet. MA. Supplicium narras abominandum. Ego ſane vel mori præoptarim, quam perdite amare deformem, nec amore mutuo reſpondentem. PA. Atqui nuper hujus mali fuit exemplum inſigniter editum in puellam quandam. MA. Ubi locorum? PA. [12] Aureliæ. NA. Quot anni ſunt? PA. Quot anni? vix ſunt menſes decem. MA. Puellæ quod erat nomen? Quid [13] hæres? PA. Nihil;

1 Areopagitæ judices, qui Athenis de capitalibus criminibus judicabant, ita dicti, quod in templo Martis (qui Græcis Ἄρης) congregabantur. Mars enim, ut fabulata eſt antiquitas, cum homicidii crimine reus fieret judicantibus duodecim Diis, ſex ſententiis fuit abſolutus in vico Athenienſi Areopago.

2 Quæ eſt amoris Dea.

3 Quod eſt telum Jovis.

4 Tridente armatus fingitur Neptunus.

5 Haſta eſt telum Palladis.

6 Venus ex ſpuma maris (unde Græcis *ἀφροδίτη* dicta) & Cœli teſticulis à Saturno exciſis, & in mare projectis orta fingitur à Poëtis.

7 Nempe Cupidinem.

8 Eloquere.

9 Cupidinem armatum fingunt duobus plane diverſæ naturæ jaculis, aureo nempe, & plumbeo. Hoc amorem pellit: illud conciliat.

10 Ignobilem, indignum.

11 *In aliquem deperire*, eſt impatienter aliquem amare.

12 Urbs ad Ligerim, Academia inſignis, vulgo *Orleans* dicta.

13 Dubitas.

Nihil; novi tanquam te. MA. Quin igitur [1] edis nomen? PA. Quia non placet [2] omen. Utinam alio quovis nomine dicta fuiſſet. Idem habebat nomen, quod tu. MA. Pater quis erat? PA. Vivit adhuc inter jureconſultos præcipui nominis, [3] re ſplendida. MA. Adde nomen. PA. Mauritius. MA. Cognomen. PA. [4] Aglaius. MA. Vivitne mater? PA. Nuper [5] reliquit ſuperos. MA. Quo morbo periit? PA. Quo morbo rogas? mœrore. Et pater, tametſi vir cum primis fortis, periclitabatur. MA. Licetne ſcire matris quoque nomen? PA. Maxime. [6] Sophronam nemo non novit. Sed quid ſibi vult iſta percunctatio? An me putas [7] apologum comminiſci? MA. Egone de te ſuſpicarer hoc? Hæc ſuſpicio pronior eſt in ſexum noſtrum. Sed narra, quid acciderit puellæ. PA. Puella erat [8] honeſto loco nata, ut dixi, re lauta, forma perquam eleganti: quid multis; digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam illi non diſſimilis. MA. Quo nomine? PA. Hei mihi; offendor omine; Pamphilus & ille dictus eſt. Illa nihil non tentantem pertinaciſſime ſprevit. Juvenis dolore contabuit. Nec ita multo poſt, illa deperire cœpit in quendam, ſimium verius quam hominem. MA. Quid ais? PA. Adeo perdite, ut ſatis dici non queat. MA. Tam elegans puella tam deformem? PA. Vertice acuminato, raro capillitio, eoque lacero & impexo, [9] furfure ac [10] lendibus oppleto: pleramque cranii cutem nuda-

1 Eloqueris.

2 De omine & in hoc & in prioribus colloquiis abunde dictum eſt.

3 Opibus ſplendidis. *Res* pro cenſu ſæpius alibi.

4 Ἀγλαὸς Græcè ſplendidus, illuſtris.

5 Id eſt, *mortua eſt*. *Superos*, i. e. homines habitantes in terra, quæ reſpectu inferorum ſupera eſt.

6 Σώφρων, prudens, temperans.

7 Ἀπόλογος, fabula.

8 *Honeſto loco*, i. e. *probo genere* vel honeſtis parentibus, ut è contrario *ſordido* vel *obſcuro loco*, i.e. *ignobili*.

9 Squamulis furfuraceis. Eſt hoc vitium capitis, ita dictum, quod ſit inſtar furfuris, ceu purgamentum farinæ dicitur.

10 Pediculorum ovis.

1 *Alo-*

nudaverat [1] alopecia; oculis [2] refugis, naribus [3] ſimis ac ſurſum hiantibus, ore ſparſo, dentibus putridis, balbutiente lingua, mento ſcabioſo; ſcapulas deformabat [4] gibbus; venter prominulus, crura [5] vara. MA. [6] Therſiten quempiam mihi depingis. PA. Imo ajunt illi non fuiſſe niſi unam auriculam. MA. Altera perierat illi fortaſſe in bello. PA. Imo in pace. MA. Quis hoc auſus eſt? PA. Dionyſius carnifex. MA. Fortaſſè formæ infelicitatem penſabat [7] res ampla domi? PA. Imo [8] decoxerat, ac plus quam [9] animam debebat. Cum hoc marito tam inſignis puella nunc degit ætatem, ac ſubinde vapulat. MA. Rem miſeram narras. PA. Sed veram. Sic viſum eſt [10] Nemeſi juvenis ſpreti contumeliam ulciſci. MA. Ego citius optarem [11] extingui fulmine, quam talem ferre maritum. PA. Ergo ne provoca Nemeſim, & amantem redama. MA. Si quidem iſtuc ſatis eſt, redamo. PA. Sed optarim iſtum amorem eſſe perpetuum ac [12] proprium: conjugem ambio, non

[1] amicam.

2 *Alopecia* eſt morbus fœdus, quo capilli defluunt, ita dictus ab ἀλώπηξ, vulpes, eo quod huic morbo ſæpius obnoxia eſt.

2 Quaſi introrſum fugientibus, i. e. latentibus.

3 Id eſt, *preſſus*. *Naſus ſimus* eſt idem qui preſſus, inſtar Simiæ.

4 Eminens dorſi tumor.

5 *Vara crura* ſunt crura introrſum obtorta.

6 *Therſites* apud Homerum omnium Græcorum maxime deformis, & loquax depingitur. Vide Iliad. β, αἴσχιστος δὲ ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε &c. Hinc hominem inſigniter turpem & deformem *alterum Therſitem* nominamus. Vide infra Colloq. γάμος ἄγαμος, ſive *Conjugium impar*. In eo deſcribit Eraſmus quendam etiam prodigioſe deformem.

7 Idem quod paulo ſuperius, *res lauta*.

8 *Decoquere* metaphorice pro *conſumere* uſitatiſſimum. Vide infra Coll. *Alcumiſt.*

9 *Animam debere* dicitur is, qui immodico ære alieno tenetur, ita ut plusquam omnes facultates debeat, ac denique ſe ipſum. Erat enim antiquitus lex, ut qui ſolvendo non eſſet, is nexus addiceretur creditori, luiturus corpore, id eſt, opera, quod ære non poſſet.

10 *Nemeſis*, Dea inſolentiæ vindex.

11 Occidi.

12 Recte præcedit *perpetuum*, nam quod proprium eſt, homini perpetuum eſt, & peculiare. Deſumptum ex Terentii Andria Act. 5. Sc. 5. *Ego Deorum vitam propterea ſempiternam eſſe arbitror, quod voluptates eorum propriæ ſunt.* Vide & Act. 4. Sc. 2.

1 Nam

[1] amicam. MA. Neque [2] me id fugit; ſed diu deliberandum eſt in eo, quod ſemel cœptum [3] reſcindi non poteſt. PA. Apud me quidem nimium diu deliberatum eſt. MA. Vide autem, ne [4] tibi imponat amor, non optimus conſultor. Nam cæcum eſſe ferunt. PA. Sed oculatus eſt, qui ex judicio naſcitur. Non ideo mihi talis videris, quod amem te; ſed ideo te amo, quod talem te conſpexerim MA. At vide ne non ſatis me perſpectam habeas. Si [5] calceum induiſſes, tum demum ſentires, qua parte te urgeret. PA. [6] Jacienda eſt alea; quamquam ego multis [9] auguriis colligo rem melius ceſſuram. MA. Etiam [8] augur es? PA. Sum. MA. Quibus igitur auguriis colligis? An volavit [9] noctua? PA. Illa volat ſtultis. MA. An [10] à dextris advolavit [11] jugum columbarum? PA. Nihil iſtiusmodi. Sed mihi jam annis aliquot perſpecta eſt probitas tuorum parentum: ea primum [12] avis eſt non peſſima, è bonis prognatam eſſe. Neque me clam eſt, quam ſalubribus monitis, quam ſanctis

1 Nam amica (Gr. *ἑταίρα*, vel *ἑταίρη*) ſpecioſo nomine ſæpius, præſertim Poëtis, rem odioſam, meretricem ſç. denotat.

2 *Fugit* vel *latet me*, i. e. ignoro.

3 Aboleri, irritum fieri,

4 Te fallat.

5 Alludit ad dictum Pauli Æmilii, repudiata uxore.

6 Jacere aleam, i. e. facere periculum. Nam *alea*, qua proprie denotatur omne ludi genus, quod in ſortis varietate conſiſtit, ſumitur quoque pro fortuna, & periculi dubitatione. vide Livium lib. 1. *Quoniam non contenti libertate certa, in dubiam imperii ſervitiique aleam imus.*

7 Id eſt *divinationibus*. *Augurium* proprie divinatio eſt ex avium volatu, paſtu, & cantu. Ita & *auſpicium*, de quo ſæpius alibi.

8 *Augur* eſt ſacerdos, ita dictus ab *avibus*, & *gerendo*, qui futura prædicit ex volatu, paſtu, vel cantu avium. Huic ſuperſtitioni Romani adeo addicti fuerunt, ut nihil belli domique niſi auſpicato gereretur: Concilia populi, exercitus vocati, ſumma rerum, ubi aves non admiſiſſent, dirimerentur. Liv. Hiſt. Lib. 1.

9 Noctuæ volatus apud Athenienſes fuit olim felix. Reſpice quæ diximus in notis pag. 139.

10 *A dextris*. Nam hoc felix, veluti à *ſiniſtris* infelix. Vide infra *Senatulum* in principio.

11 Jugum, id eſt, par columbarum. Columbæ Veneri ſacræ, earumque auguria felicia habita ſunt.

12 Divinatio. Nam rem bonis vel malis avibus, id eſt, feliciter aut ſecus, cedere dicimus, ab obſervatione augurum, de quibus ſupra non ſemel.

ctis exemplis apud hos ſis inſtituta. Et plus eſt bene inſtitui, quam bene naſci. Habes alterum augurium. Ad hæc meis majoribus non omnino malis, ni fallor, jam olim cum tuis amicitia non vulgaris intercedit: quin & nos inter nos à [1] teneris, quod ajunt, unguiculis noti ſumus; nec male convenit [2] geniis noſtris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas, inter utriusque parentes pene paria ſunt. Demum, quod eſt in amicitia præcipuum, tui mores mihi videntur [3] non peſſime quadrare ad meum ingenium. Poteſt enim per ſe præclarum eſſe, quod tamen non ſit aptum. Quam mei viciſſim tuo congruant, neſcio. Hæ videlicet aves, mea lux, mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum ac lætum jucundumque connubium, modo ne tuus animus [4] mali ominis cantionem nobis occinat. MA. Quam cantilenam optas? PA. Ego præcinam; Sum tuus: tu ſuccine; Sum tua. MA. Brevis quidem cantiuncula; ſed longum habet [5] epiphonema. PA. Quid refert, quam longum, modo lætum? MA. Adeo mihi es inviſus, ut nolim te [6] committere, cujus in poſterum pœniteat. PA. Deſine male ominari. MA. Fortaſſis alia tibi videbor, ubi morbus aut ætas hanc formam immutarit. PA. Nec [7] hoc corpus, ô bona, ſemper erit æque ſucculentum. Sed ego non contemplor tantum iſtud undique florens & elegans [8] domicilium, [9] hoſpitem magis adamo. MA. Quem hoſpitem? PA. Animum

1 *A teneris unguiculis*, id eſt, *à prima pueritia, vel à teneris annis.* Translatum à catulis, quorum unguiculæ nondum duruerunt. Idem eſt, *ab ineunte ætate, à pueris, à tenera ætate, ab incunabulis, ab ipſo ſtatim lacte*; quod vide infra ſub finem Coll.

2 Id eſt, indoli noſtræ. De Genio vide pag. 189.

3 Id eſt belle. Ejusmodi loquendi formulas per negationem, modeſtiæ cauſa commendat Autor ſupra pag. 126.

4 Nempe ſi recuſes ſuccinere, ſum tua.

5 Ἐπιφώνημα, acclamatio. Facile eſt dicere *ſum tua*: ſed duobus verbis contrahitur vinculum indiſſolubile.

6 Aliquod factum perpetrare.

7 Demonſtrative, meum.

8 Corpus nempe, cujus hoſpes eſt anima, reſpice *Conviv. Relgioſ.*

9 Scil. animam.

1 Id

Animum iſtum tuum, cujus decor ſemper cum ætate creſcet. MA. Næ tu plus quam [1] lynceus es, ſi iſtum perſpicis per tot tectoria. PA. Animum animo perſpicio. Ad hæc, in communibus liberis ſubinde repubeſcemus. MA. Sed interim perit virginitas. PA. Verum. Sed eho, dic mihi, ſi tibi eſſet elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni præter flores? an malles, delapſis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? MA. [2] Ut argutatur! PA. Saltem illud reſponde, utrum eſt elegantius ſpectaculum; vitis humi jacens, & computreſcens; an amplexa palum aut ulmum, eamque purpureis uvis degravans? MA. Reſponde tu mihi viciſſim, utrum ſpectaculum amœnius; roſa nitens & lactea in ſuo frutice; an decerpta digitis ac paullatim marceſcens? PA. Ego roſam exiſtimo feliciorem, quæ marceſcit in hominis manu, delectans interim & oculos & nares, quam quæ ſeneſcit in frutice: nam & illic futurum erat, ut marceſceret; quemadmodum felicius eſt vinum, quod bibitur antequam aceſcat. Quamquam non ſtatim marceſcit flos puellæ ſi nupſerit: imo video multas, quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac velut extabeſcebant, ex congreſſu viri ſic enituiſſe, ut tum demum florere cœperint. MA. Attamen ſavorabilis ac plauſibilis apud omneis eſt virginitas. PA. Elegans quidem res puella virgo: ſed quid juxta naturam prodigioſius anu virgine? Niſi matri tuæ defluxiſſet flos ille, nos iſtum floſculum non haberemus. Quod ſi, ut ſpero, non ſterile fuerit noſtrum conjugium, pro una virgine multas dabimus. MA. Attamen ajunt, rem Deo gratiſſimam eſſe caſtitatem. PA. Et ideo caſtam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa caſte vivam. Magis erit animorum quam corporum con-

1 Id eſt perſpicax. De Lynceo, & Lynceis oculis reſpice pag. 135.

2 Quam argute loquitur!

conjugium. [1] Gignemus Reipublicæ, gignemus Chriſto. Quantulum aberit hoc matrimonium à virginitate? Et fortaſſe olim ſic convivemus, quemadmodum vixit cum Maria Joſeph. Sed interim diſcemus virginitatem. Non enim ſtatim pervenitur ad [2] ſummum. MA. Quid ego audio? Violanda virginitas, ut diſcatur? PA. Quid ni? Quemadmodum paulatim bibendo vinum parcius, diſcimus [3] eſſe abſtemii. Uter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abſtinet, an qui ſemotus ab his, quæ provocant intemperantiam? MA. Arbitror eum fortius temperantem, quem parata copia non poteſt corrumpere. PA. Utri verius debetur laus caſtitatis, eine qui [4] ſemet exſecat, an qui membris integris, tamen abſtinet à Venere? MA. Equidem poſteriori [5] meo calculo tribuerim laudem caſtitatis, priori [6] dementiam. PA. An qui [7] voto adſtricti abjurant matrimonium, nonne quodam modo exſecant ſeſe? MA. Videtur. PA. Jam non eſt virtus non [8] coire. MA. An non eſt? PA. Sic accipe. Si per ſe virtus eſſet non coire, vitium eſſet coire. Nunc [9] incidit, ut vitium ſit non coire, coire virtus. MA. Quando hoc incidit? PA. Quoties ab uxore jus ſuum petit maritus, præſertim ſi [10] prolis amore quærit complexum. MA. Quid ſi laſciviat? non eſt fas negare? PA. Fas eſt monere, vel rogare potius blandius, ut temperet: pernegare inſtanti, fas non eſt. Quanquam hac quidem in parte raras audio querelas maritorum

1 Sc. liberos,

2 Scil. gradum, id eſt, *ad perfectionem.*

3 Qui non bibunt vinum dicuntur *abſtemii*, quaſi *absque* temeto, id eſt, vino.

4 Id eſt *ſibi exſecat teſticulos*, h. e. ſe caſtrat.

5 Meo judicio, olim enim calculis in urnam injectis ſuffragia colligebantur.

6 Inſaniam.

7 Monachi nempe, virginesque inter Pontificios, quæ perpetuam virginitatem vovent.

8 Concumbere. Hinc coitus, concubitus.

9 Contingit.

10 Sc. gignendæ.

x Capi-

rum de ſuis uxoribus. MA. At dulcis eſt libertas. PA. Imo gravis eſt ſarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiæ noſtro arbitratu: an tibi videtur iſta eſſe ſervitus? MA. Vulgus conjugium 1 capiſtrum vocat. PA. Sed ipſo vero capiſtro digni ſunt, qui ſic vocant. Dic mihi, quæſo, an non animus tuus eſt alligatus corpori? MA. Videtur. PA. Non aliter quam avicula caveæ. Et tamen conſule illum, an cupiat eſſe liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter eſt alligatus. MA. 2 Res eſt utrinque modica. PA. Tanto tutior. Eam tu domi augebis parſimonia, quæ non ſine cauſſa dicta eſt magnum vectigal; ego foris induſtria. MA. Innumeras curas ſecum adferunt liberi. PA. Sed iidem innumeras voluptates, ac ſæpenumero multo cum fænore reponunt parentibus officium. MA. Miſera quædam res eſt 3 orbitas. PA. An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubia male ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam naſci, an naſci moritura? MA. Equidem malim naſci moritura. PA. Sic miſerior eſt orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura eſt: quemadmodum feliciores ſunt, qui vixerunt, quam qui nec nati ſunt, nec naſcentur unquam. MA. Qui ſunt iſti, 4 qui non ſunt, nec erunt? PA. Quanquam qui recuſat ferre caſus humanos, quibus omnes ex æquo ſumus obnoxii, ſive plebeii ſumus, ſive reges, is è vita migret oportet; & tamen quidquid acciderit tu non feres niſi dimidium, ego majorem portionem in me transferam. Ita ſi quid acciderit

1 Capitis vinculum, quod equis, cæterisque jumentis injicitur, ne fugiant.

2 Opes modicæ & mihi & tibi ſunt.

3 *Orbitas* derivatur ab adjectivo *orbus*. *Orbus*, ut quidam volunt, propric dicitur, qui lumen oculorum amiſit, quaſi amiſſis orbibus, propter rotunditatem oculorum. Hinc per metaphorã orbi dicti quicunque aliqua re cara privati ſunt, & *orbitas* ejusmodi caræ rei privatio, ut ſi liberi parentibus, parentes liberis, uxor marito careat. Hic vero autor intelligit *ἀτεκνίαν*, i. e. carere liberis.

4 Jocatur in hoc quod ridicule dixerat procus, *qui non ſunt, nec futuri ſunt, eos non eſſe felices.*

1 Ita

derit læti, gemina fiet voluptas: ſi quid mali, ſocietas adimet dimidium ægritudinis. Mihi vero, [1] ſi fata vocent, dulce ſuerit vel immori tuis complexibus. MA. Facilius [2] ferunt homines, quod juxta communes naturæ leges accidit: ſed video, quanto plus moleſtiarum adſerant nonnullis parentibus liberorum mores, quam mortes. PA. Iſtius rei ne quid accidat, maxima ex parte in nobis ſitum eſt. MA. Qui ſic? PA. Quoniam fere boni naſcuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. Neque enim è columbis naſcuntur [3] milvii. Dabimus igitur operam, ut ipſi boni ſimus. Deinde curabimus liberos [4] ab ipſo ſtatim lacte ſanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas [5] rudi teſtulæ. Ad hæc curabimus, ut domi habeant exemplum vitæ quod imitentur. MA. Difficile eſt quod narras. PA. Nec mirum; [6] quia pulchrum eſt: atque ob hoc ipſum tu quoque difficilis es. At tanto ſtudiis acrioribus huc enitemur. MA. Habebis [7] ſequacem materiam, tu vide, ut me formes, fingasque. PA. Sed interim pronuntia [8] tria verba. MA. Nihil facilius; ſed verba ſimul atque ſemel evolarint, non revolant. Dabo conſilium

1 Ita ſæpe loquuntur Poëtæ. *Fatum* Ethnicis & Chriſtianis dicitur illud æternum & inevitabile Dei decretum. Quia vero omnibus mortalibus ſemel eſt moriendum, hinc ſæpe fatum ipſam mortem ſignificat.

2 Tolerant.

3 *Milvus*, vel *Milvius* avis rapax. Non ideo tamen verum eſt dictum vulgare; ex bonis parentibus naſci bonos liberos.

4 *Ab ipſo ſtatim lacte*, vel *cum ipſo ſtatim lacte* (ita enim inquit Cicero, *Pene cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videmur*) idem eſt ac ſi dicas, *ab ipſis incunabulis*. Alia hujus notæ adagia annotavimus pag. 205.

5 Notum eſt illud Horatianum, ad quod Autor reſpicit. *Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem Teſta diu.*

6 Græci dicunt *δύσκολα τὰ καλὰ* difficilia quæ pulcra.

7 Tractabilem.

8 Tria verba, id eſt pauca. Terentius in Phormion. Act. 4. Sc. 3. *Tria non commutabitis verba inter vos.* In hunc Terentii locum ita annotat Eraſmus, cujus verba, quod mihi hic ad rem videtur apponam. D. Hieroym. in dialogo Lucif & Orthod. *Tribus, ut ajunt, verbis, rem iſtam grandem diſſolviſti.* Et Pindarus in Nemeis Hym. 12. *τρία*

O *ἔπεα*

um utrique commodius. Ages cum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res tranſigatur. PA. Ambire me jubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. MA. An poſſim, neſcio: 1 mei juris non ſum. Nec ſine majorum auctoritate olim coïbant conjugia. Verum, utcunque eſt, arbitror 2 auſpicatius fore noſtrum conjugium, ſi parentum auctoritate coëat. Et veſtrum eſt ambire, nobis decorum non eſt. Gaudet enim 3 rapi virginitas, etiamſi nonnunquam vehementius amemus. PA. Non pigebit ambire, modo ne me fruſtretur tuum unius ſuffragium. MA. Non fruſtrabitur; bono animo eſto, mi Pamphile. PA. Tu mihi heic religioſior es, quam vellem. MA. Imo tu tuum ipſius ſuffragium apud te prius expende. Nec affectum iſtum tuum adhibe in conſilium, ſed rationem. Quod affectus decernit, temporarium eſt: quod autem dictat ratio, perpetuo ſolet placere. PA. Næ tu pulcre philoſopharis; itaque parere certum eſt tuis conſiliis. MA. Non pœnituerit obſequii. Sed heus tu, incidit interim 4 ſcrupulus, qui meum animum male habet. PA. Valeant ſcrupuli. MA. Vin' 5 me nubere mortuo? PA. Nequaquam; ſed revixero. MA. Amoviſti ſcrupulum. Bene vale mi Pamphile. PA. Iſtuc tu cura. MA. Precor tibi lætam noctem. Quid ſuſpiras?

PA

ἔπεα διαρκέσει. Tria verba ſufficient. Tametſi me non fugit, hic interpretes ſuperſtitioſius philoſophari *de tribus verbis.* Conſimili figura ſexcenta dicimus pro multis: *Sexcentas proinde ſcribito jam mihi dicas.* Contra *verbo rem expedire* dicitur, qui paucis explicat: & ne *ſyllaba quidem attingere,* qui nihil omnino meminit.

1 Q. d. ſum ſub patria poteſtate.

2 Felicius.

3 Hac de cauſa Romanis olim mos fuit, ut virgo ſponſa de ſinu matris à ſponſo raperetur.

4 Sollicitudo. Ita & paulo poſt virgo reſpondet; *Amoviſti ſcrupulum,* id eſt, ſollicitudinem ſuſtuliſti, cujus contrarium eſt, *ſcrupulum injeciſti.* Cur ſcrupulus pro ſollicitudine, vide infra in *Ichthyoph.*

5 Dixit enim ſupra Pamphilus ſe amoris cruciatu ita excarnificatum, ut jam cadaver exanime eſſet.

1 Utimur

PA. Lætam noctem ais? Utinam largiare quod precaris. MA. Ne quid præpropere; [1] adhuc tua meſſis in herba eſt. PA. Nihilne [2] tui mecum auferam? MA. Hunc [3] paſtillum, qui tibi cor exhilaret. PA. Adde ſaltem oſculum. MA. Cupio tibi virginitatem integram & [4] illibatam tradere. PA. An oſculum aliquid decerpit virginitati? MA. Vis igitur ut [5] aliis quoque largiar oſcula? PA. Nequaquam: mihi ſervari volo mea oſcula. MA. Tibi ſervo. Quanquam eſt aliud, cur in præſentia nec auſim dare oſculum. PA. Quid iſtuc? MA. Ais tuum animum pene totum demigraſſe in corpus meum; in tuo quam minimum ſupereſſe: vereor itaque ne in oſculo hoc ipſum, quod in te ſupereſt, tranſiliat in me, tuque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amoris [6] ſymbolum, ac bene vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Chriſtum comprecabor, ut, quod agitur, utrique noſtrum velit eſſe felix ac fauſtum.

1 Utimur hoc adagio, ubi ſpem immaturam ſignificamus, ac longius adhuc abeſſe, quam ut eam conſequi poſſis. Metaphora ducta eſt de ſegete, quæ primum herbeſcit, deinde fert ariſtas, tandem flaveſcit ad meſſem, prætereaque variis caſibus obnoxia eſt. Ita Ovid. in Epiſt. Helen. ad Parid. *Sed nimiũ properas, & adhuc tua meſſis in herba eſt.*

2 Ambigue dictum. Nam ſi genitivus à *Tu* petit oſculum: ſi à *Tuum* petit aliud. At virgo ſtatim ſecus interpretatur quam procus ſenſerat.

3 *Paſtillus* eſt ſphærula ex odoribus confecta, quam manibus circumferunt. Horat. Sat. 2. lib. 1. *Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum.*

4 Intactam. i. e. puram.

5 Procis.

6 Vox *ſymbolũ* varias habet ſignificationes, quas fuſius enarrabimus infra in *Inquiſit. de fide*. Hoc loco intellige *ſignũ*.

VIRGO [1] Μισόγαμος.

[2] EUBULUS, [3] CATHARINA.

EU.

1 *Μισόγαμος*, i. e. abhorrens à nuptiis. Nam inducitur hic virgo, quæ cane pejus & angue odit conjugium, ſed à monachis & ſacerdotibus ſeducta, pervicaci animo vult nubere Chriſto, (ſi Diis placet) hoc eſt in monaſterio ætatem degere, & perpetuam virginitatem vovere: à *μισέω* odi, & *γάμος* nuptiæ.

2 *Eubulus*, i. e. bonus conſultor, qui bene conſulit, ab *εὖ bene*, & *βουλὴ conſilium*.

3 Affingit author accommodata rebus nomina. Cum enim puellæ obſtinata

EU. [1] GAudeo tandem finitam eſſe cœnam, ut liceat hac frui deambulatione, qua nihil amœnius. CA. Et me jam tædebat ſeſſionis. EU. Quam vernat, quam [2] arridet undique mundus! Hæc nimirum eſt illius [3] adoleſcentia. CA. Sic eſt. EU. At cur tuum ver non æque arridet? EU. Quam ob rem? EU. Quia [4] ſubtriſtis es. CA. An videor alio vultu quam ſoleo? EU. Vis oſtendam te tibi? CA. Maxime. EU. Vides hanc roſam ſub imminentem noctem foliis contractioribus? CA. Video. Quid tum poſtea? EU. Talis eſt vultus tuus. CA. Bella collatio. EU. Si mihi parum credis, in hoc fonticulo contemplare te ipſam. Quid ſibi tandem volebant, & inter cœnandum, iſta tam crebra ſuſpiria? CA. Deſine percunctari, quod tua non refert ſcire. EU. Imo mea refert maxime, qui non poſſum eſſe hilaris niſi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum ſuſpirium, hui quam ex imo pectore ductum! CA. Eſt quod angat animum, ſed effari non eſt tutum. EU. Mihi non dices, qui te cariorem habeo ſorore [5] propria? Mea Catharina, ne verere quidquid eſt rei; [6] tuto depones his auribus. CA. Ut tuto dicam, vereor ne fruſtra dicam non auxi-

ſtinatæ monaſticam vitam amplecti propoſitum eſſet, recte imputitatis illa clauſtra (Eraſmo ſemper inviſa) diſſuaderet procus, qui & hinc vocatus *Eubulus*. Virgo vero, quoniam pietatis zelo virginitatem perpetuam ſpondere in animo habebat, bene *Catharina* vocatur, id eſt, *pura*: nam καθαρὸς Græce *purus*.

1 Ex abrupto introducuntur perſonæ, tanquam ſurgentes è menſa, poſt finitam cœnam.

2 Reſpice notas in limine *Convivii religioſi*.

3 *Ver* vocatur quaſi mundi adoleſcentia, quia mundus verno tempore creatus à multis creditur. Audi Virgilium lib. 2. Georg. qui, poſtquam ver elegantiſſime deſcripſerit, ita pergit: *Non alios prima creſcentis origine mundi. Illuxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem Crediderim; ver illud erat, ver magnus agebat Orbis*, &c.

4 *Subtriſtis*, i. e. *paulum triſtis*, alibi ſupra notavimus præpoſitionem *ſub* in compoſitione ſignificationis primitivæ vim minuere.

5 Germana.

6 Deponit magiſtratum qui ſe abdicat magiſtratu, & deponit pignus, qui rem ſuam ſervandam tradit alienæ fidei. Sic Horatius. Quidquid habes depone tutis auribus.

1 Sc.

auxiliaturo. EU. Qui ſcis? Si non re ipſa, fortaſſis conſilio conſolandoque juvero. CA. Non poſſum eloqui. EU. Quid iſtuc eſt rei? odiſti me? CA. Sic odi, ut mihi minus carus ſit meus [1] germanus: & tamen animus non fert ut eloquar. EU. Fateberis igitur, ſi divinaro? Quid tergiverſaris? Promitte, alioqui non omittam urgere. CA. Age promitto. EU. Prorſus ego non video, quid tibi deſit ad ſummam felicitatem. CA. Utinam vera prædicares! EU. Primum adeſt [2] ipſe flos ætatis, Nam, niſi fallor, agis annum jam decimum ſeptimum. CA. Sic eſt. EU. Nondum igitur, ut opinor, diſcruciat te metus [3] ſenectæ. CA. Nihil minus. EU. Adeſt forma nulla parte non felix; eſt & iſtud præcipuum Dei donum. CA. De forma [4] qualis qualis eſt, nec glorior, nec queror. EU. Tum color & habitudo corporis indicat te eſſe proſpera valetudine, niſi quid eſt morbi occultioris. CA. Nihil iſtiusmodi, gratia Deo. EU. Fama eſt integra. CA. Ita confido. EU. Adeſt ingenium iſto dignum corpore, feliciſſimum, & quale mihi optem ad liberales diſciplinas. CA. Si quod eſt, Dei munus eſt. EU. Nec deeſt morum amabilis gratia, quam in feliciſſimis etiam formis non raro [5] deſideramus. CA. Optarim equidem mores me dignos. EU. Multorum animos dejicit [6] generis infelicitas: tibi parentes ſunt & [7] bene nati, & probi, & [8] re lauta, & tui amantiſſimi. CA. Hinc nihil queror. EU. Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet hæc regio, non delegerim aliam

1 Sc. frater.

2 Id eſt, *vigor ætatis*. Deſumptum ex Terentii Eunucho. Act. 2. ſc. 3. *Annus ſexdecim, flos ipſe.* Virgo itaque in flore ætatis dicitur, cum primum eſt matura viro; metaphora eſt ſimpliciſſima, pariter & aptiſſima. Sic *Puella flore viridiſſimo* apud Catullum, & *Frui flore ætatis* apud Lucretium legitur.

3 *Senectus, tutis, & ſenecta, tæ.*

4 Qualiſcunque.

5 Id eſt, requirimus; ubi vero non deſit, non deſideramus.

6 Deprimit, i. e. non ſinit erigere ad altiora.

7 Id eſt, *honeſto loco*, de quo diximus in notis ad pag. 201.

8 Opibus ſplendidis.

am ſponſam, quam te, ſi quod [1] ſidus mihi proſperum aſfulgeret. CA. Nec ego deligerem alium ſponſum, ſi placeret ullum conjugium. EU. Et tamen magnum quiddam eſſe debet, quod ſic diſcruciat animum tuum. CA. Eſt omnino non leve. EU. Non ægre feres, ſi [2] divinem? CA. Jam pollicita ſum. EU. Expertus novi, quanta crux ſit amor. Age fatere; nunc promiſiſti. CA. Amor eſt in cauſſa, ſed non ejus generis, cujus tu ſuſpicare. EU. Quod genus tu mihi narras? CA, Divina. EU. Equidem conſumpſi omnem divinationem meam. Et tamem non omittam hanc manum, donec extorſero quid ſit. CA. Ut violentus es! EU. [3] Depone in ſinum meum, quidquid iſthuc eſt curæ. CA. Quando ſic urges, dicam. Jam inde à [4] teneris annis me mirus quidam affectus [5] habebat. EU. Quis, obſecro? CA. Ut adjungerer collegio ſacrarum virginum. EU. Ut fieres [6] monacha? CA. [7] Sic habet. EU. Hem [8] pro theſauro carbones. CA. Quid ais Eubule? EU. Nihil, [9] mea lux; tuſſiebam: ſed perge dicere. CA. [10] Huic animo meo ſemper pertinaciſſime reſtitere parentes. EU. Audio. CA. Ego contra precibus, blanditiis, lacrymis oppugnabam parentum pietatem. EU. Res mira. CA. Tandem cum ego nullum facerem finem orandi, obſecrandi, obteſtandi, lacrymandi, polliciti ſunt, ubi perveniſſem ad annum decimum ſeptimum, ſeſe obtemperaturos voluntati meæ, ſi modo tum idem perſtaret animus. Venit is annus, manet idem animus,

1 *Sidus proſperum affulget*, i. e. Deus res & vota ſecundat. Adagio originem dedere Chaldæi, aliique vani Aſtrologi, qui ex aſtris hominum fata dependere rati, & ex iis futura prædicere auſi ſunt.

2 Conjiciam, reſpice pag. 188.

3 Id eſt ſecreta committe tacituro.

4 Reſpice pag. 205.

5 Tenebat.

6 *Μοναχὴ* ſolitaria.

7 Ita res eſt.

8 Sic dicitur, cum aliud invenitur quam expectatur, id eſt cum magnifica ſperantur, & meræ nugæ inveniuntur. Ut ſi quis theſauri ſpe fodiens, carbones defoſſos inveniat. Vide infra *Alcumiſt.*

9 Blandior ſalutatio inter amantes.

10 Huic voluntati.

1 Deſum-

mus, parentes tamen contra promiſſum pernegant: hoc eſt quod diſcruciat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, ſi quid potes. EU. Primum illud dabo conſilium, ſuaviſſima virgo, ut modereris affectibus tuis, & [1] ſi id non continget quod vis, id velis quod poſſis. CA. Emoriar, niſi quod volo, aſſequar. EU. Et unde cepiſti iſtum fatalem affectum? CA. Olim admodum puella ducta ſum in quoddam virginum collegium. Circumducebamur, oſtendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, videbantur angelæ: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrabant, nitebant horti cultiſſimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocunque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandiſſima virginum colloquia. Unam atque alteram illic reperi, [2] quicum olim infantula luſitare conſuevi. Ex eo tempore cœpit animus ardere ejus vitæ deſiderio. EU. Non ſum improbaturus ſacrarum virginum inſtitutum: quanquam non omnia [3] conducunt omnibus: ſed habita [4] tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu, moribusque tuis collegiſſe, ſuaſerim, ut nubas marito tui ſimili, tuæque domi novum inſtituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem. CA. Emoriar citius, quam virginitatis propoſitum deſeram. EU. Res eſt egregia virginitas, ſi pura ſit: ſed nihil neceſſe eſt, ut hac gratia dedas te in collegium, unde non poſſis poſtea eximi. Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. CA. Licet, at non perinde tuto. EU. Imo, ut ego arbitror, aliquanto tutius, quam apud illos craſſos, ſemper cibo diſtentos [5] monachos. Nec enim caſtrati

1 Deſumptum ex Terentii Andria Act. 2. Sc. 1: *Quoniam non poteſt fieri, quod velis, id velis quod poſſis.* Græc. ἐ δυνάμενος ὃ θέλεις, θέλης ὃ δύναται.

2 Cum qua.

3 Utilia ſunt.

4 Tui genii, i. e. tuæ indolis. De genio ſupra non ſemel.

5 Qui curant nempe (quod infra Eraſmus de aliis inquit) ut ventri bene ſit; & ne quid deſit iis, quæ ſub ventre ſunt.

ſtrati ſunt, ne tu ſis inſciens. Patres vocantur, ac frequenter efficiunt, ut hoc nemen vere competat in ipſos. Olim nusquam virgines honeſtius vivebant, quam apud parentes; nec alium habebant patrem, quam Epiſcopum. Sed obſecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegiſti, cui te addicas in ſervitutem? CA. [1] Chryſercium. EU. Agnoſco, ædibus paternis vicinum. CA. Recte. EU. Atque pulchre novi totum hoc ſodalitium, [2] dignum vero ob quod patrem, ac matrem, & cognatam tibi honeſtamque familiam repudies! Nam ille [3] patriarcha jam pridem & ætate, & vino, & natura delirus eſt, nec illi quidquam jam ſapit præter vinum. Habet duos ſodales ſe dignos, Joannem & Jodocum. Quorum Johannes, ut fortaſſe vir malus non eſt, ita nihil habet viri, præter barbam; eruditionis ne pilum quidem, prudentiæ non multo plus. Jodocus adeo ſtupidus eſt, ut niſi veſte ſacra commendaretur, obambularet publicitus in [4] cuculla fatui cum auriculis ac tintinnabulis. CA. Mihi videntur viri boni. EU. Melius iſtos novi, quam tu, mea Catharina. Iſti fortaſſe [5] ſunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te [6] proſelytam ſuam, CA. Jodocus maxime

1 Nomen fictum eſt. Videtur innuere monaſterium, quod tunc temporis fuit juxta Goudam. Certe fuit monaſterium ordinis Canonicorum, quos regulares vulgo vocant, in Emaus ſive Stein, in quo Eraſmus adoleſcens aliquandiu vixit. An hoc aliud ſit collegium, non dicam. Χρυσὸς, *aurum*.

2 Ironia.

3 Præfectus Collegii, vulgo *Prior*, vel *Provincialis*. Synecdochice dictus Πατριάρχης. Eſt autem proprie *Patriarcha* familiæ aut tribus princeps, nomen dignitatis. Olim etiam in Eccleſia Chriſtiana ſic dicti Epiſcopi, qui inter collegas primum obtinerent locum, quod in primariis civitatibus Epiſcopatu fungerentur.

4 De Cucullo diximus in notis pag. 41. & 191.

5 Cauſam tuam agunt.

6 Proſelyti Gr. προσήλυτοι ſunt advenæ; vel adventitii. Olim qui genere profani, religione Judæi facti erant. Alludit, & quidem vere autor ad locum Matthæi 23. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν, καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν. I. e. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia circumitis mare & terram, ut faciatis unum proſelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium Gehennæ duplo magis quam vos eſtis.*

1 Puta

me favet. EU. O fautorem! ſed [1] fac iſtic nunc eſſe viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali; & quicunque obtigerint, tibi erunt [2] ferendi. CA. Offendunt me in ædibus paternis crebra convivia; nec ſemper virginea ſunt quæ illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut oſculum negare non poſſim. EU. Qui vitare ſtudet quidquid offendit, is è vita migret oportet. Ita ſunt aures aſſueſaciendæ, ut audiant omnia, nec tamen niſi bona tranſmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum [3] peculiare. CA. Maxime. EU. Eo te ſubducas libebit, ſi quod convivium acciderit turbulentius: & dum [4] illi potant, ac nugantur, tu confabulare cum ſponſo tuo Chriſto; ora, [5] pſalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna; ſed tu reddes eam puriorem. CA. Attamẽ tutius eſt eſſe in ſodalitio virginum. EU. Non improbo caſtum ſodalitium, nolim tamen te falli falſa imaginatione. Ubi illic verſata fueris aliquamdiu, ubi propius inſpexeris, fortaſſis non perinde nitebunt omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines ſunt, mihi crede, quæ [6] velum habent. CA. [7] Bona verba. EU. Imo bona verba ſunt, quæ vera ſunt: niſi fortaſſe [8] elogium, quod nos hactenus judicavimus eſſe Virgini matri proprium, ad plures tranſiit, ut dicantur & [9] à partu virgines. CA. Abominor. EU. Quin inſuper, nec alioqui inter illas virgines ſunt omnia virginea. CA. Non? Quam ob rem, obſecro? EU. Quia plures inveni-

1 Puta, finge.
2 Tolerandi.
3 Privatum.
4 Cæteri convivæ.
5 *Cane.* ψάλλω cano ſive ore ſive inſtrumento muſico. Theologis pſallere eſt in honorem Dei canere.
6 *Velum* flammea eſt, qua olim ſacerdotes & virgines Veſtales velabantur, & nunc virgines Monachæ utuntur ad teſtandam pudicitiam.
7 Reſpice notas ad pag. 196.
8 Reſpice *Conv. Relig.* pag. 181.
9 Poſt partum. Salſe ridet Eraſmus iſtas Monachas, quarum cum multæ fiant matres, tamen virgines dicuntur.

inveniuntur, quæ mores æmulentur [1] Sapphus, quam quæ referant ingenium. CA. Iſtuc quid ſit, non ſatis intelligo. EU. Atque ideo hæc verba facio, nequando intelligas, mea Catharina. CA. Attamen animus [2] eo fertur: atque hinc colligo hunc ſpiritum à Deo proficiſci, quod tot jam annis perſeverat, & in dies fit acrior. EU. Imo mihi hoc nomine ſuſpectus eſt iſte tuus ſpiritus, quod ſic repugnant optimi parentes. Afflaſſet & illorum animos Deus, ſi pium eſſet quod moliris. Sed iſtum ſpiritum hauſiſti ex illis nitoribus, quos admodum puella vidiſti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres ſodales; ex cultu ſacro, ex [3] cæremoniis ſane quam ſpecioſis, ex improbis hortatibus ſtultorum monachorum, & qui [4] in hoc te [5] venantur, ut largius potent. Sciunt patrem eſſe liberalem, ac benignum: aut illum habebunt convivam, ſed hac lege, ut ſecum adferat vinum, quod decem [6] ſtrenuis potoribus ſat ſit: aut ipſi potabunt apud illum. Quare [7] tibi fuerim auctor, ne quid novi tentes invitis parentibus, in quorum poteſtate nos Deus eſſet voluit. CA. In hoc negotio pium eſt contemnere patrem, & matrem. EU. Chriſti cauſſa pium eſt alicubi negligere patrem, & matrem: neque enim pie faciat, qui Chriſtanus patrem ethnicum, cujus omne vitæ [8] præſidium pendeat à filio, deſerat, ſinatque perire fame. Si nondum eſſes profeſſa Chri-

1 *Sapphus* genitivus eſt Græcus, ſicut Διδῦς Didus. Fuit Sappho puella Græca elegantiſſimi ingenii, ſed moribus meretriciis. Huic inventio carminis Sapphici adſcribitur, & extat ejus una vel altera ode.

2 Id eſt, agitatur ad hoc monaſticæ vitæ ſtudium.

3 Sacrorum ritibus.

4 Ea de cauſa.

5 Student trahere ad ſe, ut parentes tui dent nummos, quibus illi curent cuticulam.

6 Quales fere ſunt monachi, quos ad vivum depingit naſutiſſimus autor. Spectant huc Laurentii Agricolæ verſus. *Bis tres immenſis abigunt clamoribus horas: Quod ſupereſt ventri temporis omne datur. Si quæris quid agant? ſtertunt, potantque, cacantque. Ventris in his munus vertitur omne tribus.*

7 Ego tibi ſuaderem.

8 Auxilium,

1 Sub-

Chriſtum in Baptiſmo, & parentes vetarent te baptiſari, pie faceres, ſi Chriſtum præferres impiis parentibus. Aut ſi nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda eſſet illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium? Et domi Chriſtum habes. Natura dictat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ ſanciunt, ut filii obediant parentibus; & tu te 1 ſubduces ab auctoritate parentum optimorum, ut pro vero patre, te dedas factitio, & pro vera matre, tibi adſciſcas alienam: aut potius, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas adſciſcas? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam eſſe velint. Unde 2 & liberi vocantur filiiſfamilias, quod abſint à conditione ſervorum. Nunc te pro libera 3 tendis ultro ſervam reddere. Chriſtiana clementia maxima ex parte 4 ſubmovit omnem illam veterum 5 ſervitutem, niſi quod 6 in paucis regionibus adhuc reſident veſtigia. At inventum eſt ſub prætextu religionis novum ſervitutis genus, ut nunc ſane in plerisque monaſteriis vivitur. Nihil tibi licebit, niſi ex præſcripto, quidquid obvenerit tibi, 7 illis accreſcet: ſi quo pedem moveris, 8 retraheris è fuga, perinde quaſi parentem veneno necaveris. Quoque ſit evidentior ſervitus, 9 commutant veſtem, quam

1 Subtrahes.

2 Verba Juſtiniani ſunt. Libertas, ex qua etiam liberi vocantur, eſt naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, niſi quid vi aut jure prohibetur.

3 Contendis, i. e. conaris, ſumma ope niteris.

4 Abrogavit.

5 Præcipue apud nos Batavos, qui nusquam non libertatis amore commendamur, utpote nullis regibus ſervire ſueti.

6 In Hiſpania adhuc veneunt ſervi. Et in Weſtphalia, ut narrant, reſtat ſervitutis ſpecies.

7 Nam poſt annum exploratorium, ut ajunt, cum virgo ſacra ordini initiatur, cuncta quibus illa donatur, ut vaſa aurea, & argentea, nummi, cæteraque in monaſterii uſum aſſervantur.

8 Poſtquam enim, duobus digitis libro ſtatutorum conventus impoſitis, Deo Sanctisque fidem juramento adſtrinxit puella, ſe liberam paupertatem, æternam caſtitatem & cæcam obedientiam obſervaturam (hæc enim tria vovent) duriſſimis monaſterii legibus ſubjecta manet.

9 Nam ſacra veſte, & velo induitur virgo.

1 Man-

quam dedere parentes, & ad exemplum priſcum eorum, qui olim ſervos eſſent mercati, commutant nomen in baptiſmo inditum, ac pro Petro ſive Johanne vocant Franciſcum aut Dominicum, aut Thomam. Petrus [1] dedit nomen Chriſto, & [2] Dominico initiandus, vocatur Thomas. Si militaris ſervus abjiciat veſtem à domino datam, videtur abdicaſſe dominum; & nos applaudimus illi, qui veſtem accipit, quam Chriſtus omnium dominus non dedit: & ob hanc mutatam gravius punitur, quam ſi centies abjiciat veſtem imperatoris ac domini ſui, quæ eſt mentis innocentia. CA. Atqui hoc ipſum ajunt eximii meriti, ſi quis ſe ſponte dedit in hanc ſervitutem. EU. Iſta vero doctrina [3] Phariſaica eſt. Paulus contra docet, ut qui liber vocatus ſit, ne velit fieri ſervus, ſed potius operam det, ut fiat liber. Atque hoc infelicior eſt ſervitus, quod pluribus dominis tibi ſerviendum ſit, quod plerumque ſtultis & improbis, quod incertis, ac ſubinde novis. Illud mihi reſponde. [4] Emancipant te leges à jure parentum? CA. Nequaquam. EU. Licetne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? CA. Minime. EU. Unde igitur tibi jus, ut te ipſam dedas neſcio quibus, invitis parentibus? An non tu illis cariſſima, maximeque propria es poſſeſſio? CA. In negotio pietatis ceſſant naturæ leges. EU. Negotium pietatis potiſſimum agitur in baptiſmo: heic tantum agitur de veſte mutanda, deque genere vitæ, quod per ſe neque bonum eſt, neque malum. Jam illud mihi conſidera, quantum commoditatum ſimul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum eſt

1 Mancipavit ſe.

2 Id eſt, Dominico ſacrandus, vel Dominici ſacris imbuendus, ſive inaugurandus, *ab initio*.

3 Phariſæos per ſynecdochen ſpeciei pro hypocritis, vafris, & ſubdolis, ſæpius apud eccleſiaſticos ſcriptores invenias. Vide infra notas in *Ichthyoph.*

4 Id eſt, manumittunt: vel libere vivere ſinunt, ita ut ſis tui juris.

1 Canere

eſt in tuo cubiculo legere, orare, [1] pſallere, quantum & quando gratum eſt animo tuo. Quod ſi tædet cubiculi, licet audire cantiones eccleſiaſticas, adeſſe ſacris, audire ſacras conciones: & ſi quam videris matronam, aut virginem egregie probam, ex ejus colloquio fieri meliorem: ſi quem virum inſigni probitate præditum, ex eo diſcere, quod te reddat meliorem: licebit & concionatorem deligere, qui puriſſime Chriſtum doceat. Has res omnes, ex quibus præcipuus eſt profectus ad veram pietatem, amittis ſemel addicta collegio. CA. Sed interim non ero [2] monacha. EU. Adhuc te movent nomina? Rem ipſam perpendito. [3] Illi jactant obedientiam. Num ea laus tibi deerit, ſi obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri? ſi [4] Epiſcopo tuo, & paſtori tuo? Num paupertatis, cum in parentum manibus ſint omnia? Quanquam olim in ſacris virginibus præcipue laudabatur à ſanctis viris liberalitas in pauperes: eam præſtare non poterant, ſi nihil poſſidebant. Porro caſtitati tuæ nihil [5] decedet, etiam ſi vivas apud parentes. Quid igitur ſupereſt? Velum, linea veſtis ex intima verſa in extimam, [6] ceremoniæ quædam quæ per ſe nihil faciunt ad pietatem, neque quenquam commendant oculis Chriſti, qui ſpectat animi puritatem. CA. Nova prædicas. EU. Sed veriſſima. Cum non ſis emancipata à jure parentum, cum tibi jus non ſit vendendi veſtem aut agrum, quo modo tibi jus facis dedendi te in ſervitutem alienam? CA. Jus parentum, ut ajunt, non impedit ingreſſum religionis.

EU.

1 Canere in honorem Dei. Vide paulo ſupra.

2 Solitaria. Virgo Religioni devota.

3 Sc. Monachi, & Monachæ. Tribus enim votis adſtringuntur, nempe cæcæ obedientiæ, perpetuæ pudicitiæ, & liberæ paupertatis.

4 Ἐπίσκοπος proprie inſpector, à verb. ἐπισκοπέω inſpicio. Epiſcopi ergo tanquam ſacri gregis inſpectores.

5 Diminuetur.

6 *Caremoniæ* vel *Carimoniæ*, ſunt ritus ſacrorum, earum cauſam (ut inquit Feſtus lib. 111.) alii ab oppido Cære, alii à caritate dictam judicant.

1 Firmum.

EU. In baptiſmo nonne profeſſa es religionem? CA. Sum. EU. Nonne religioſi ſunt quicunque ſequuntur præcepta Chriſti? CA. Maxime. EU. Quæ eſt igitur iſta nova religio, quæ facit irritum, quod & naturæ lex ſanxit, & vetus lex docuit, & Evangelica lex comprobavit, & Apoſtolica doctrina confirmavit. Iſthuc decretum non eſt à Deo proditum, ſed in monachorum ſenatu repertum. Sic definiunt quidam, & matrimonium eſſe [1] ratum, quod inſciis, aut etiam invitis parentibus inter puerum & puellam per verba de præſenti (ſic enim illi loquuntur) contractum eſt. Atqui iſtud [2] dogma nec naturæ ſenſus approbat, nec veterum leges, nec Moyſes ipſe, nec Evagelica, aut Apoſtolica doctrina. CA. An igitur putas mihi non eſſe fas [3] nubere Chriſto, niſi comprobantibus parentibus? EU. Jam, inquam, nupſiſti Chriſto, & illi nupſimus omnes. Quæ bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de veſte, de cæremoniis. Ob has res non arbitror eſſe contemnendum jus parentum. Et videndum eſt, ne, dum paras nubere Chriſto, nubas [4] aliis. CA. At iſti prædicant nihil eſſe ſanctius, quam heic contemnere parentes. EU. Ab iſtis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem è ſacris libris locum, qui hoc doceat: quod ſi non poterunt, jubeto eos ebibere calicem vini [6] Belnenſis; hoc poterunt. Ab impiis parentibus ad Chriſtum confugere pietatis eſt. Sed à piis ad monachiſmum, hoc eſt, (quod non raro uſu venit) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas eſt? Quamquam &

1 Firmum, legitimum.

2 Δόγμα, Gr. præceptum.

3 Ubi virgo ſeſe in monaſterium recipit, Papicolæ eam Chriſto nubere dicunt.

4 Perſtringit Collegia Virginum Pontificiarum, in quibus nonnunquam una nubit multis.

5 In hac re.

6 Belnenſis à *Belna*, quod eſt oppidum in ducatu Burgundiæ, unde vina laudatiſſima. Et ſane ſplendidos iſtos mendicos non ſolú eſſe ſtrenuos potatores, verum etiam doctiſſimi palati, lippis & tonſoribus notum eſt.

1 Qui

& olim ad Chriſtum à paganiſmo converſus,[1] idololatris parentibus debebat obſequium, quatenus citra pietatis jacturam fieri poterat. CA. Damnas igitur hoc totum vitæ inſtitutum. EU. [2] Nequaquam. Verum quemadmodum nemini ſuadere velim, ut quæ ſe in hoc vitæ genus conjecit, luctetur emergere: ita non dubitem hortari puellas omneis, præſertim indolis generoſæ, ne ſe temere eo [3] præcipitent, unde poſt ſeſe non poſſint explicare, præſertim cum in ipſis collegiis ſæpe gravius periclitetur virginitas, ac domi præſtare valeas, quidquid ibi præſtatur. CA. Urges tu quidem multis ac magnis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non poteſt. EU. Si non perſuadeo, quod tamen optarim, ſaltem illud fac memineris Eubulum monuiſſe. Interim pro meo in te amore precor, ut tuus iſte affectus felicior ſit meo conſilio.

1 Qui idolis ſerviunt, ab εἴδωλον, idolum, & λατρεύω ſervio, colo.

2 Vix crediderim, Eraſme, te ex animi ſententia loqui.

3 Temere conjiciant.

VIRGO [1] POENITENS.

[2] EUBULUS, CATHARINA.

EU. TAles [3] janitrices mihi ſemper optarim. CA. Et ego ſemper tales pulſatores. EU. Sed vale, Catharina. CA. Quid ego audio? [4] Valebo priuſquam ſalveam? EU. Non huc veni, ut te viderem lacrymantem.

1 Quam nunc pœnitet pertinaciæ ſuæ, & nimium temerarii conſilii, quo ſeſe contra parentum atque Eubuli optimi conſilium in monaſterium præcipitaverit.

2 Eubulus *qui bene conſulit.* Catharina *pura.* Rationem nominum diſce tyro in limine præcedentis Colloquii.

3 A Janua (quæ dicta eſt à Jano, quod huic Deo conſecratum ſit omne principium) derivatur janitor, cui januæ cuſtodiæ demandata eſt. Hujus fæmininum eſt janitrix.

4 *Vale* enim vox ſalutantis eſt, cum ab aliquo recedimus, & *ſalve* & *ave* ſalutationes ſunt venientis. Reperitur tamen etiam *ſalve* in deceſſu, hoc eſt, in calce epiſtolarum. Cicero: *Vale, mi Tiro, vale, & ſalve.*

1 Abu

tem. Quid ſibi vult quod protinus, me conſpecto, lacrymis ſuffuſi ſunt oculi? CA. Quo fugis? mane, mane inquam; ſumam alium vultum, & ridebimus [1] affatim. EU. Quas aves hic video? CA. Eſt illius collegii [2] patriarcha. Ne ſubducito te; jam [3] perpotarunt; accumbe paullisper; illo digreſſo conſabulabimur noſtro more. EU. Age [4] obtemperabo tibi, quæ mihi noluiſti. Nunc ſoli ſumus, narra totam fabulam, malim enim ex te cognoſcere. CA. Ex tot amicis, quos putabam ſapere plurimum, nunc ſentio nullum fuiſſe, qui mihi prudentius ac [5] ſenilius conſilium dederit quam tu omnium natu minimus. EU. Dic, quo modo expugnaſti parentum affectum? CA. Primũ improbis hortatibus monachorũ ac monacharum: deinde etiam meis precibus ac blandimentis labefactatus eſt [6] matris animus: pater nullo pacto quibat perpelli. Tandem omnibus admotis [7] machinis & hic victus & oppreſſus eſt potius, quam aſſenſit. Id factum eſt inter pocula: minitabantur homini malum exitium, ſi Chriſto ſuam ſponſam pernegaret. EU. O improbitatem ſtolidorum! Quid fit deinde? CA. Servor triduo domi clam: interim ſemper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi Converſas vocant, hortatibus ſuis addentes animum, ut perſiſterem in ſancto propoſito, ac ſolicite caventes, ne qua cognatarum, aut ſodalium adiret me, quæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur veſtes, aliaque quæ ad [8] convivium attine-

1 Abunde.

2 Quis ſit Patriarcha diximus in præcedenti colloquio pag. 216.

3 *Perpotare* ſignificat multum temporis in potando conſumere. Sic ſolent craſſi monachi.

4 Obediam, morem geram.

5 Quod magis ſenes prudentes decet.

6 Recte ponitur primum matris; hæc enim nimia indulgentia non raro liberos corrumpunt.

7 Metaphora ab urbibus, quæ machinis bellicis expugnantur.

8 Nam cum divulſa à parentibus puella monaſterio includitur, primum lautiſſimo & plusquam nuptiali epulo mona-

attinebant. EU. Tibi quid interim erat animi? Num vacillabas? CA. Non, ſed paſſa ſum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quam iterum perpeti. EU. Quæſo, quid iſthuc erat? CA. Non poſſum [1] effari. EU. Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. CA. Promittis ſilentium? EU. Id præſtiturus eram, etiam ſi nulla fuiſſes ſtipulata. Quaſi vero me nondum noris? CA. Apparuit mihi ſpectrum horribili ſpecie. EU. Is nimirum erat [2] genius tuus malus, qui te eo inſtigabat. CA. Prorſus opinor fuiſſe [3] cacodæmonem. EU. Dic mihi, quæ ſpecies erat? Eſtne talis, qualis pingitur? roſtro adunco, longis cornibus, [4] harpyarum unguibus, prælonga cauda? CA. Tu ludis. At ego malim mihi terram dehiſcere, quam denuo tale videre ſpectrum. EU. Interim aderant illæ mulieres hortatrices? CA. Non; nec unquam illis indicavi, tametſi valde ſciſcitantibus quid eſſet mali, cum me totam exanimatam offenderent. EU. Vis tibi dicam quid fuerit? CA. Si quidem potes. EU. Illæ mulieres incantaverant te, vel potius [5] excantaverant tibi cerebrum. Sed interim tu perſiſtebas in ea ſententia? CA. Maxime: nam ajebant id multis accidere, qui ſe conſecrant Chriſto: verum ſi primo illo congreſſu ſuperetur [6] tentator, poſt tranquilla fore omnia. EU. Qua pom-

monachorum grex excipitur, ut magnificentius Chriſto ſponſa hæc, ſi Diis placet, nubat. Hoc convivium non minori luxu & ſumptu poſt explorationis annum denuo celebratur.

1 Eloqui.

2 *Genius* dicitur uniuscujusque loci vel hominis peculiaris Deus, vel Angelus. *Genius malus* idem quod Cacodæmon, de quo mox.

3 *Cacodæmon*, vox Græca, ex *κακὸς malus*, & *δαίμων Deus*, vel genius.

4 Quæ & quales antiquis dictæ fuerint harpyæ, docent notæ in Apotheoſin Capnionis, pag. 190.

5 Acumen eſt in voce *excantaverant*, quaſi diceret *incantando ademerant tibi mentem*. Scil. enarrandis tibi variis de diabolo figmentis, quibus Papatus ſcatet.

6 Diabolus, qui quaſi homines tentat.

 1 *Mundus*

pompa producta es? CA. Adornant me toto [1] mundo meo: demittunt capillos: itaque non aliter quam nuptura ſponſo. EU. [2] Craſſo monacho: hem male ſit huic tuſſi. CA. Ex ædibus paternis clara luce deducor ad collegium, multis ad ſpectaculum concurrentibus. EU. O ſcitos [3] hiſtriones, ut norunt agere ſuas fabulas ſimplici popello! Quot dies egiſti in illo ſancto virginum collegio? CA. Ferme duodecim. EU. Sed quæ res verterat animum tuum tam pertinacem? CA. Non dicam quid ſit, ſed [4] aliquid magni fuit. Poſt ſex ab ingreſſu dies accerſo matrem, obteſtans, obſecrans, ſi me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa [5] reluctatur animo meo, & hortatur ad conſtantiam. Poſt accerſo patrem. Ille etiam objurgat, addens ſe ægre viciſſe ſuos affectus; ut viciſſim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus [6] conciliarem ſibi, quod reſiliiſſem ab inſtituto. Tandem ubi video me nihil proficere, reſpondeo parentibus, me, ſi ita jubeant in gratiam illorum morituram. Nam hoc mihi certum eſſe, niſi mature eximerer. Hoc audito, reduxerunt domum. EU. Bene habet quod mature reſilieris, prius quam ſervitutem æternam eſſes profeſſa. Sed nondum audio, quæ res mutarit animum tuum tam ſubito. CA. Hoc nemo mortaliũ ex me ſcit hactenus, nec tu ſceis. EU. Quid ſi [7] divinem? CA. Nec divinabis, ſat ſcio: & ſi divines, non dicam. EU. Tametſi

[1] con-

1 *Mundus* hic ſignificat ornatum muliebrem. Eſt & mundus adject. i.e. purus, nitidus.

2 Hoc dicit averſus, & fingit tuſſim.

3 *Hiſtriones*, i.e. fabularum actores. Vocis derivationem hoc modo inveſtigant Grammatici. Accerſiti olim, ut Livius ſcribit, Romam ludiones, i. e. fabularum actores, & quia *Hiſter* Thuſco verbo ludio vocabatur, hujuſmodi artifices *hiſtriones* vocati, à quibus ars ipſa *hiſtrionica* dicta, & *hiſtrionicus* adject.

4 Forte aliquis monachus vel ſacerdos huic Virgini voluit zonam ſolvere diu ligatam, ut Catulli verbis utar. Ego, pol, hanc veriſſimam eſſe cauſam vel dejerare auſim.

5 Repugnat.

6 Pararem.

7 Conjiciam, ſæpius ſupra.

[1] Et

1 conjecto. Verum interim periit ſumtus. CA. Plus quam quadraginta 2 coronati. EU. O 3 comeſſatores nuptiales! Gaudeo tamen, periiſſe pecuniam te nobis incolumi: poſthac auſculta melioribus conſiliis. CA. Ita faciam; &, 4 cum piſcatore, icta ſapiam.

1 Et ego quoque conjeci. Vis ſcire lector quid ſit? Reſpice paulum.

2 Supple *nummi*.

3 Κῶμος Gr. Comeſſationum ſeu laſciviæ Deus & præſes. Immo ipſa laſcivia, & convivium luxurioſum. Hinc *κωμάζω* comeſſor, petulans ſum. Non enim derivatur à comedendo.

4 *Piſcator ictus ſapit* proverbio dicitur, ubi quis malo ſuo edoctus in poſterum cavet. Adagium ab hujumodi quodam eventu natum ferunt. Cum piſcator piſcibus, quos intra rete tenebat, manum admoviſſet, atque à ſcorpio piſce feriretur, ictus, inquit, ſapiam.

UXOR [1]Μεμψίγαμος, *ſive conjugium.*

2 EULALIA, 3 XANTIPPE.

EU. Salve multum, exoptatiſſima mihi Xanthippe. XA. Salve tantundem, mihi cariſſima Eulalia. Videre mihi ſolito formoſior. EU. Itane ſtatim me 4 ſcommate excipis? TA. Non profecto; ſed ita mihi videris. EU. Fortaſſe nova veſtis commendat formam. XA. Recte conjectas. Nihil jam diu vide elegantius. Suſpicor pannum eſſe Britannicum. EU. Lana Britannica eſt, tinctura Veneta. XA. Mollities 5 byſſum ſuperat. Quam

1 Introducit Autor mulierem querentem de conjugio. Μέμψις enim Græcis eſt queſtus, à *μέμφομαι* queror, & *γάμος* nuptiæ.

2 Eulalia (ex εὖ bene, & *λαλέω* loquor) i. e. *bene loquens*.

3 Xantippe fuit nomen iſtius ad prodigium usque moroſæ ac ſemper iracundia æſtuantis fæminæ, quam ſapientiſſimus Socrates uxorem habuit. Eam vocat Antiſthenes apud Xenophontem in *Convivio mulierem τῶν οὐσῶν καὶ τῶν γεγενημένων, καὶ τῶν ἐσομένων χαλεπωτάτην*, id eſt, *earum quæ ſunt, & fuerunt, & deinceps erunt, acerbiſſimam*. En tibi igitur, lector, perſonas optime huic fabulæ accommodatas. Nam *Eulalia*, ut prudens & ſuaviloqua mulier docet quid conjugatos, præcipue uxores, deceat; *Xantippe* vero, animal rixoſum, & difficile in mariti ſui mores ſatis impudenter invehitur.

4 Quid ſit ſcomma diximus in notis pag. 24.

5 *Byſſum* quære infra in notis Coll. *Echo*.

1 Fungos

Quam vero blandus purpuræ color! Unde tibi tam egregium munus? EU. Unde decet honeſtas matronas accipere, niſi à maritis ſuis? XA. O te felicem, cui talis contigit ſponſus! At ego vellem me nupſiſſe [1] fungo, cum meo nuberem Nicolao. EU. Quid ita quæſo te? tam cito male convenit inter vos? XA. Nec unquam conveniet cum tali. Vides quam ſim [2] pannoſa; ſic patitur uxorem ſuam incedere: [3] diſpeream, niſi ſæpe pudet me prodire in publicum, cum video quam cultæ ſint aliæ, quæ multo pauperioribus nupſere maritis. EU. Matronarum ornatus non eſt in veſtibus, aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet divus [4] Petrus Apoſtolus, (nam id audivi nuper in concione,) ſed in caſtis ac pudicis moribus, & in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multorum. Nos ſatis cultæ ſumus, ſi placeamus uni marito. XA. Sed interim ille [5] bonus vir, tam in uxorem parcus, ſtrenue prodigit dotem, quam ex me non mediocrem accepit. EU. Quibus rebus? XA. Quibus ipſi viſum fuerit; vino, ſcortis, alea. EU. [6] Bona verba. XA. Atqui ſic res habet. Deinde cum mihi [7] temulentus ad multam noctem redit domum diu exſpectatus, deſtertit noctem totam, nonnunquam & lectum convomens, ut ne quid addam. EU. [8] St, teipſam dehoneſtas, cum dehoneſtas maritum. XA. Emoriar, niſi mallem dormire cum [9] ſcropha, quam cum tali marito. EU. Non tu tum illum excipis jurgio? XA. Ita ut dignus eſt ſentit me non eſſe mutam. EU. Quid ille contra?

XA.

1 Fungos appellamus homines ſtultos, ac nihili.

2 Sordido veſtitu tecta, pannis obſita.

3 Male peream. Vox jurantis.

4 1. Pet. 3, 3.

5 Ironia.

6 Charientiſmus, cujus vim ſæpius in ſuperioribus Colloquiis explicavimus.

7 Ebrius. Temetum, vinum.

8 *St*, Interjectio eſt innuens ſilentium.

9 *Scropha*, vel *Scrofa* ſus eſt, quæ ſæpius peperit.

1 *Savis*

XA. Intio reclamabat ſæviſſime, credens fore ut me [1] ſævis verbis protelaret. EU. Nunquamne rixa incruduit uſque ad verbera? XA. Semel duntaxat eo incaluerat utrinque contentio, ut minimum res abſuerit à pugna. EU. Quid ego audio? XA. Librabat fuſtem, ſævis interim clamoribus intonans, ac dira minitans. EU. Non tibi metuebas tu? XA. Imo viciſſim ego corripiebam tripodem: ſi contigiſſet me digito, ſenſiſſet mihi non deeſſe manus. EU. Novum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. XA. Senſiſſet ſibi cum [2] viragine rem eſſe. EU. Ah mea Xantippe, non ita decet. XA. Quid decet? Si ille me non habet pro uxore, nec illum habitura ſum pro marito. EU. At [3] Paulus docet, uxores oportere ſubditas eſſe viris cum omni reverentia. Et [4] Petrus nobis exemplum proponit Saræ, quæ maritum ſuum Abraham dominum appellabat. XA. Audivi iſta. Sed idem Paulus docet, ut viri diligant uxores ſuas, ſicut Chriſtus dilexit ſponſam ſuam Eccleſiam. Meminerit ille officii ſui, ego meminero mei. EU. Sed tamen ubi res in eum ſtatum devenit, ut alteri cedendum ſit, æquum eſt uxorem marito cedere. XA. Si modo ille maritus eſt appellandus, qui me habet pro ancilla. EU. Sed dic, mea Xantippe, poſt deſiit minitari verbera? XA. Deſiit, & ſapuit, alioqui vapulaſſet. EU. Sed tu non deſiiſti rixari cum illo? XA. Nec deſinam. EU. Quid ille interea? XA. Quid? nonnunquam dormit, [5] ſomnium hominis, interdum nihil aliud quam ridet; aliquoties arripit [6] teſtudinem, in qua vix tres habet [1] fides:

1 *Sævis verbis protelaret:* deſumpſit author noſter, ut multa alia egregia, ex Terentio in Phorm. Act. 1. Sc. 4. *Protelaret.* i. e. perturbaret, exagitaret, & longe propelleret, ex Græco τῆλε longe.

2 Virago, mulier fortis, & animo virili.

3 Eph. 5. Coloſ. 3.

4 1. Petr. 2.

5 *Somnium hominis* Synecdochice pro *homine ſomniculoſo.*

6 Cithara *teſtudo* dicta eſt, ut volunt, quia Mercurius citharam è teſtudinis teſta confecit.

[1] fides: eam quantum poteſt pulſans, mihi vociferanti obſtrepit. EU. Ea res male [2] urit te? XA. Sic ut dici vix poſſit. Aliquando vix tempero à manibus. EU. Mea Xantippe, permittis mihi, ut liberius loquar apud te? XA. Permitto. EU. Idem jus erit tibi apud me. Hoc certe poſtulat noſtra [3] neceſſitudo, [4] ab ipſis pene incunabulis inter nos inita. XA. Vera narras, nec ulla ſodalium unquam carior fuit animo meo. EU. [5] Qualis qualis eſt tuus maritus, illud cogita, non eſſe jus permutandi. Olim immedicabilibus diſſidiis remedium extremum erat [6] divortium: nunc hoc in totum ademtum eſt: usque ad extremum vitæ diem, ille tuus ſit maritus oportet, & tu illius uxor. XA. [7] Superi male faxint, qui jus hoc nobis ademerunt. EU. [8] Bona verba: ſic viſum eſt [9] Chriſto. XA. Vix credo. EU. Sic habet. Nunc nihil ſupereſt, niſi ut uterque ad alterius mores, & ingenium accommodando ſeſe, concordiæ ſtudeatis. XA. An ego poſſum illum [10] refingere? EU. Non minimum momenti eſt in uxoribus, quales ſint mariti. XA. Pulchre convenit tibi cum tuo? EU. Nunc tranquilla omnia. XA. Ergo turbarum nonnihil erat initio. EU. Nihil unquam

1 *Fides, is*, idem quod *chorda*. Aliquando etiam fides ipſum inſtrumentum chordis inſtructum denotat.

2 Metaphorice pro *diſcrutiat, vexat*. Ex Terentio deſumptum. Vide Eun. Act. 3. Sc. 1,

3 Reſpice notas in pag. 185.

4 Id eſt ab ipſa infantia. Sed de his, aliisque fuſius dictum eſt pag. 205.

5 *Qualisqualis* eandem ſignificationem habet ac *qualiscunque*.

6 *Divortium* à divertendo dictum. Eſt autem ſeparatio omnium rerum. Sic Cicero *doctrinarum facta divortia*, inquit: & Virgil. *Objiciunt equites ſeſe ad divortia nota* i.e. ad deflexus viarum. Vulgo vero dicitur *divortium* diſtractio matrimonii. Crebrum id fuit apud Iſraëlitas & Romanos: eſtque vel activum, cum propter crimen pars innocens à ſe repellit nocentem, & alterius matrimonii contrahendi poteſtatem nanciſcitur: vel paſſivum, quando pars innocens malitioſe à conjuge deſeritur.

7 Dii.

8 Charientiſmus eſt, reſpice pag. 196.

9 Verum eſt, Chriſtus divortia Iſraëlitarum, quæ levibus & variis cauſis fiebant, abrogat. Matth. 19, 8.

10 I. e. denuo formare.

1 Allu-

quam tempeſtatis; ſed tamen, ut fit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur, quæ poterant gignere tempeſtatem, niſi commoditate morum fuiſſet occurſum. Habet ſuos quisque mores, & eſt ſua cuique ſententia: &, ſi verum fateri volumus, ſunt ſua cuique vitia: quæ ſi usquam, certe in matrimonio [1] noviſſe oportet, non odiſſe. XA. Recte mones. EU. Fit autem frequenter, ut [2] diſſiliat benevolentia mutua inter maritum & uxorem, antequam alter alteri ſatis notus ſit. Id eſt in primis cavendum. Semel enim orta [3] ſimultate, ægre [4] ſarcitur gratia, præſertim ſi res ad atrocia convicia proceſſerit. Quæ glutino committuntur, ſi ſtatim concutias, facile diſtrahuntur: cæterum ubi ſiccato glutino ſemel cohæſerint, nihil firmius. Proinde in initio nihil non faciendum, ut inter uxorem & maritum coaleſcat confirmeturque benevolentia. Id maxime fit obſequio, morumque commoditate. Nam benevolentia quæ ſola formæ gratia conciliatur, ferme temporaria eſt. XA. Sed narra nobis, obſecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores. EU. Dicam in hoc, ut imiteris. XA. Si queam. EU. Facillimum erit, ſi velis; nec adhuc ſerum eſt. Nam & ille juvenis eſt, & tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus eſt [5] à nuptiis. XA. Vera prædicas. EU. Dicam igitur, ſed tacituræ. XA. Maxime. EU. Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus eſſem jucunda marito, ne quid eſſet quod illius animum offenderet: obſervabam affectum ac ſenſum illius; obſervabam & tempora, & quibus rebus deliniretur, quibus irritaretur, quemadmodum facere ſolent ii, qui [6] elephantos ac leones cicurant,

1 Alludit ad verſiculum proverbialem: *Mores amici noveris, non oderis*

2 Rumpatur.

3 Tecto quodam odio.

4 Reconciliatur.

5 Poſt nuptias, i. e. matrimonium contractum.

6 Dicitur *Elephas, antis*, & *Elephantus, ti.*

ciſcurant, aut ſimilia animantia, quæ vi cogi non poſſunt. XA. Tale animal mihi domi eſt. EU. Qui adeunt elephantos, non geſtant veſtem candidam; nec puniceam, qui tauros: quod his coloribus compertum ſit ea animantia efferari. Quemadmodum & tigres tympanorum ſonitu ſic aguntur in rabiem, ut ſeipſas dilanient. Et qui tractant equos, habent [1] voces, habent [2] poppyſmata & [3] palpum, aliaque quibus ferocientes mitigent. Quanto magis decet nos his artibus uti erga maritos, quibuſcum nobis, [4] velimus nolimus, per omnem vitam eſt tectum ac lectus communis. XA. Perge quod cœpiſti EU. His animadverſis, attemperabam me illi, cavens ne quid offenſæ naſceretur. XA. [5] Quinam id poteras? EU. Primum in cura rerum domeſticarum, quæ peculiaris eſt provincia matronarum, [6] advigilabam, non ſolum cavens, ne quid eſſet prætermiſſum, verum etiam ut omnia congruerent ad illius ſenſum, in rebus etiam minutiſſimis. XA. Quibus? EU. Puta, ſi maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, ſi cibus placeat hoc aut illo modo coctus, ſi lectus hoc aut illo modo ſtratus. XA. At quo pacto attemperares te ei, qui domi non eſſet, aut eſſet ebrius? EU. Mane, [7] iſtuc ibam. Si quando maritus videbatur admodum triſtis, nec eſſet appellandi tempus, nequaquam ridebam ac nugabar, quemadmodum nonnullæ

1 Ad vocem hominis equi redduntur mitiores.

2 Sonitus propemodum imitans ventris crepitum, qui fit ore, aut manibus apte comploſis, non ſine humore. Eſt & vocis blandimentum, quod ferocibus equis adhibetur, cum tractatione manuum. Dicitur & *poppyſmus*. Vide infra Coll. *Pereg. relig. ergo*, fere ſub finem. Autore Plinio fulgetras adorare poppyſmate gentium olim conſenſus erat; unde eſt illud Ariſtophanis πρὸς τὰς βροντὰς ἀποππύζειν.

3 *Palpum* pro blanditiis uſurpatur. *Palpare* ſive *palpari* proprie eſt leviter, & quaſi tentando tangere, quemadmodum ferocientes equos ſolemus, unde pro *adulari* frequenter accipitur, & *palpatores* ex eo dicuntur adulatores.

4 Sive velimus ſive nolimus.

5 Quod pacto.

6 Strenue curabam.

7 De hoc dicere jam properabam.

1 Tur-

læ mulieres ſolent; ſed ſumebam & ipſa vultum ſubmœſtum ac ſolicitum. Quemadmodum enim ſpeculum, ſi probum eſt, ſemper reddit imaginem intuentis: ita decet matremfamilias ad affectum mariti congruere, ne ſit alacris illo mœrente, aut hilaris illo [1] commoto. Quod ſi quando commotior erat, aut blando ſermone leniebam, aut ſilentio concedebam iracundiæ, donec [2] ea refrigerata tempus daret vel purgandi, vel admonendi. Idem faciebam, ſi quando plus æquo potus redibat domum; nec id temporis niſi jucunda loquebar illi: tantum blanditiis pertrahebam ad lectum. XA. Infelix vero uxorum conditio, ſi iratis, ebriis, & quidquid libet patrantibus maritis tantum obſequentur. EU. Quaſi vero hoc non ſit mutuum obſequium. Coguntur & illi multa ferre in moribus noſtris, Eſt tamen tempus, cum in re ſeria fas eſt uxori monere virum, ſi quid eſt alicujus momenti: nam ad levia præſtat connivere. XA. Quod tandem? EU. Cum erit animo [3] vacuo, nec commotus, nec ſolicitus, nec potus; tum absque teſtibus blande monendus, vel rogandus potius, ut in hoc aut illo melius conſulat rei, aut famæ, aut valetudini ſuæ. Atque hæc ipſa admonitio [4] leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo [5] ſtipulari ſoleo, ne mihi ſuccenſeret, ſi quid ſtulta mulier admonerem, quod ad illius honorem, aut ſalutem facere videretur. Ubi monuiſſem quæ volebam, amputavi ſermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Eſt enim fere hoc noſtrum vitium, mea Xantippe, ut ſemel exorſæ loqui, finem facere nequeamus. XA. Ajunt.

1 Turbato.

2 *Ea refrigerata*, id eſt, ubi refrixit ſeu deferbuit. Ita Fabius, *refrigerato inventionis amore.*

3 Sc. à negotiis. i. e. otioſo.

4 Venuſtis verborum elegantiis. Tritus eſt ille verſiculus: *In ſilvis lepores, in verbis quære lepores.*

5 *Stipulari* eſt aliquem interrogatione quadam obligare ad præſtandum hoc vel illud, & promiſſum accipere.

junt. EU. Illud in primis cavebam, ne præſentibus aliis maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem. Facilius [1] ſarcitur, ſi quid inter duos commiſſum eſt. Quod ſi quid extiterit ejus generis, ut nec ferri poſſit, nec uxoris admonitione [2] ſanari, civilius eſt, ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti, quam ad ſuos, & ita querelam temperet, ne videatur odiſſe maritum, ſed vitium potius mariti. Nec tamen [3] effutiat omnia, ut hic quoque tacitus agnoſcat, & amet uxoris civilitatem XA. Philoſopham eſſe oportet, quæ iſta præſtet. EU. Imo talibus factis maritos ad ſimilem civilitatem invitabimus. XA. Sunt quos nulla civilitate corrigas. EU. Equidem non arbitror. Sed fac eſſe. Primum illud cogita, maritus [4] ferendus eſt qualis qualis eſt. Præſtabilius igitur eſt ferre vel ſui ſimilem, vel paullo commodiorem factum noſtra civilitate, quam ſævitia pejorem in dies. Quid ſi proferam maritos, qui ſimili civilitate correxerunt ſponſas ſuas? Quanto magis decet nos idem præſtare adverſus maritos? XA. Narrabis igitur exemplum meo marito diſſimillimum. EU. Eſt mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, ſingularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos natam decem & ſeptem, ruri in parentum ædibus perpetuo educatam, ut nobiles fere gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quo facilius illam ad ſuos mores fingeret: cœpit eam inſtituere literis, ac muſica, paullatimque aſſueſacere, ut [5] redderet ea, quæ audiſſet in concione, cæteriſque rebus formare quæ poſt eſſent uſui

1 Reconciliatur, emendatur.
2 Corrigi.
3 *Effutire* quid, & unde dictum diſce infra ex notis in Coll. *Adoleſc. & Scorti.*

4 Tolerandus.
5 Reddit, qui ſolvit: reddit & diſcipulus, cum recitat audita; nam qui docet, aut dictat, quaſi credit mutuum.

ſui futuræ. Hæc quoniam erant nova puellæ, quæ domi ſuæ fuerat in ſummo otio, & inter famulorum colloquia luſusque educata, cœperunt eſſe tædio. Detrectabat obſequium, & cum maritus urgeret, illa ſine fine flebat, nonnunquum & in terram abjiciebat ſeſe, occipitium illidens ſolo, quaſi mortem optans. Earum rerum cum nullus eſſet finis, maritus [1] diſſimulato ſtomacho, invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratia una proficiſcerentur rus ad ædes ſoceri. [2] Ibi lubens obtemperabat uxor. Eo cum ventum eſſet, maritus reliquit uxorem apud matrem & ſorores; ipſe cum ſocero prodibat venatum. Ibi ſubmotis teſtibus denarrat ſocero, ſe ſperaſſe jucundam vitæ ſociam; nunc habere perpetuo lacrymantem, ac ſeſe diſcruciantem, nec ullis monitis ſanabilem: orat, ut ſibi adſit in medendo filiæ morbo. Socer reſpondet; Se [3] ſemel illi tradidiſſe filiam; quod ſi illa non obtemperaret verbis, uteretur ſuo jure, & [4] verberibus eam emendaret. Tum gener, Novi, inquit, jus meum; ſed malim eam tua vel arte, vel auctoritate ſanari, quam ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus eſt ſe curaturum. Poſt unum atque alterum diem captat tempus ac locum, ut ſolus eſſet cum filia: ibi vultu ad ſeveritatem compoſito, incipit commemorare, quam illa eſſet [5] infelici forma, quam non amabilibus moribus, quam ſæpe metuiſſet, ne nullum illi poſſet invenire maritum. At ego meo maximo labore, inquit,

1 Id eſt diſſimulata ira, quam animo conceperat. Simulamus falſa, diſſimulamus vera, *Stomachus* Latinis pro *ira* & *faſtidio* uſitatiſſimus eſt.

2 In hac re.

3 Semel non refertur ad bis, ſed declarat totum filiæ jus traditum ſponſo.

4 Apud quosdam Germanorũ cædendi uxores mos obtinet: apud Belgas vero non immerito ducitur probro. Recte Varro in Sat. Men. *Vitium uxoris aut tollendum aut ferendum eſt.* Qui tollit vitium, uxorem cõmodiorem præſtat, qui fert ſeſe reddit meliorem. Subjungit autem Aulus Gellus: hæc verba Varronis *tollere* & *ferre*, lepide quidem compoſita ſunt, ſed *tollere* apparet dictum pro corrigere.

5 Id eſt neutiquam formoſa. Infelici forma dicuntur eſſe mulieres deformes, quia forma plurimum commendantur.

1 For-

inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret ſibi, quantumvis [1] felix. Et tamen tu, non agnôſcens quid pro te fecerim, nec intelligens, te talem habere maritum, qui, niſi eſſet humaniſſimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, [2] ſic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Eſt enim vir ingenio mire vaſro, qui [3] citra perſonam omnem poſſet quamvis agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim veritate commota, accidit ad patris genua, rogans ut præteritorum vellet obliviſci, ſe in poſterum memorem fore officii ſui. Ignovit pater, pollicitus ſe quoque fore patrem amantiſſimum, ſi, quod polliceretur, præſtaret. XA. Quid deinde? E'I. Puella digreſſa à colloquio parentis, rediit in cubiculum, [4] offendit maritum ſolum; accidit illi ad genua, & ait: Marite, hactenus non novi neque te, neque me ipſam; poſthac videbis me aliam factam, tantum obliviſcere [5] ſuperiorum. Hanc vocem maritus excepit oſculo, & omnia pollicitus eſt, ſi illa perſiſteret eo animo. XA. Quid? perſtitit? EU. Usque ad mortem: neque quidquam erat tam humile, quod illa non alacris ac volens [6] obiret volente marito. Tantus amor inter eos natus eſt & confirmatus. Poſt annos aliquot puella crebro ſibi gratulata eſt, quod contigiſſet, tali marito nubere; qui niſi contigiſſet, eram inquit, omnium mulierum perditiſſima. XA. Talium maritorum non minus rara eſt copia, quam [7] alborum corvorum. EU. Jam ſi moleſtum non eſt, referam tibi quiddam

1 Formoſa.

2 In tantam proceſſit vehementiam. Sic & ira incandeſcere dicitur.

3 Nam perſonati Hiſtriones agebant fabulas. *Perſona* autem eſt facies appoſititia. Vide infra in *Exorciſmo*. *Ille vel abſque perſona poſſit quamvis agere fabulam.*

4 Invenit.

5 Præteritorum.

6 Perficeret. Sic *obire* pro *fungi*, ut obire munus.

7 Proverbialiter de raris inventu dixit Juvenalis, *Corvo quoque rarior albo.* Et alibi. *Rara avis in terris, nigroque ſimillima cygno.*

1 *Depe-*

dam de marito commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipſa civitate. XA. Nihil eſt quod agam, & perquam grata mihi eſt tua confabulatio. EU. Eſt vir quidam non poſtremæ nobilitatis: is, ut ſolet hoc hominum genus, plerumque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculæ filiam: in eam cœpit [1] deperire, homo [2] jam provectioris ætatis. Atque hujus gratia frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier inſigni probitate, neſcio quid ſuſpicans, perveſtigavit [3] furta mariti ſui: & eo profecta, neſcio quo, adiit caſam illam ruſticanam; [4] expiſcata eſt de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis eſſet apparatus convivii. Nihil erat ibi ſupellectilis, ſed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, ſecum adducens lectum commodum & apparatum, vaſa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens, ut ſi quando rediret ille, tractarent eum civilius; diſſimulans interim ſeſe uxorem eſſe, ac ſororem eſſe ſimulans. Poſt dies aliquot redit eo [5] furtim maritus; videt auctam ſupellectilem, & apparatum lautiorem. Rogat unde [6] is nitor inſolitus: ajunt, matronam quandam honeſtam illi cognatam hæc advexiſſe, ac mandaſſe ut honeſtius poſthac [7] acciperetur. Illico tetigit animum illius ſuſpicio, uxoris hoc eſſe factum. Reverſus domum, rogat num illic fuiſſet: illa non negat. Rogavit, & quo tandem conſilio miſiſſet eo ſupellectilem. Mi vir, inquit, aſſuetus es vitæ

1 *Deperit aliquam*, qui ardenter amat. *Deperit in aliquam*, qui ardentiſſime amat, ita ut quaſi præ amore pereat.

2 *Provectioris ætatis homines* dicunt Græci *προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν*.

3 *Furtum* eſt quicquid clam perpetratur. Hinc ſæpius, ut hoc loco, pro *adulterio* &c.

4 *Expiſcari* proprie eſt diligenter, ubinam piſces lateant, quærere. Metaphorice ſumitur pro inquirere, indagare. Ita Terentius, *Proinde expiſcare, quaſi non noſſes.* Phorm. Act. 2. Sc. 3.

5 Clam.

6 Mundities.

7 Id eſt, *tractaretur.* Terent. in Eun. Act. 5. Sc. 8. *Accipit hominem nemo melius.*

1 Idem

tæ commodiori. Videbam illic te durius accipi; putabam eſſe officii mei, ut quando ita tibi cordi eſt, lautius illic [1] habereris. XA. O matronam bonam. Ego citius pro lecto ſubſtraviſſem illi faſciculum urticarum, ac tribulorum. EU. Sed audi finem. Vir, perſpecta tanta probitate, tantaque manſuetudine conjugis ſuæ, nunquam deinde uſus eſt furtivo concubitu; ſed domi ſemet oblectavit cum ſua. Scio tibi notum eſſe Gilberum Batavum. XA. Novi. EU. Is, ut ſcis, florenti ætate duxit uxorem jam provectiorem, ac [2] vergenti ætate. XA. [3] Dotem fortaſſe duxit, non uxorem. EU. Sic eſt. Is faſtidiens uxoris, adamabat mulierculam, cum qua ſe ſubinde oblectabat foris. Raro domi prandebat, aut cœnabat. Quid tu heic eras factura? XA. Quid? Ego illi adamatæ [4] involaſſem in capillos, & maritum exeuntem ad illam [5] perfudiſſem lotio, ut ſic [6] unctus iret ad convivium. EU. At quanto hæc prudentius? Invitabat mulierculam domum ſuam, comiter accipiebat. Ita maritum quoque ſine veneficiis domum pertraxit. Et ſi quando foris cœnabat cum illa, miſit eo [7] miſſum aliquem elegantiorem, jubens ut ſuaviter viverent. XA. Ego malim mori, quam eſſe [8] lena mei mariti. EU. Verum interim rem ipſam expende. Nōne hoc multo ſatius erat, quam ſi ſævitia ſua prorſus alienaſſet maritum, & totam ætatem in jurgiis exegiſſet? XA. Fateor minus eſſe mali; ſed ego non poſſem.

EU.

1 Idem quod ſtatim, *tractareris*, unde *bene habiti* dicuntur.

2 Inclinata ad ſenium. Sic ea voce abſolute uſus eſt Suetonius.

3 Scilicet ut Juvenalis inquit: *Veniunt à dote ſagittæ.*

4 Sic pugnant mulieres. Vide Terent. Alioqui involare nonnunquam ſonat *furari*, ut illud Catulli: *Huc redde pallium meum, quod involaſti.* q. d. *in vola tenere. Vola* enim media pars manus vel pedis eſt.

5 Reſpicit ad facinus Xantippes, quæ maritum ſuum Socratem tam belle ornabat.

6 Olim loti unctique ibant ad convivium.

7 Ciborum apparatum, ferculum.

8 *Lena*, ſtupri conciliatrix, vel quæ ſcortis proſtituendis quæſtum facit. Maſcul. *leno*.

1 Ver

EU. Unum adjiciam, atq; ita diſcedam ab exemplis. Hic vicinus noſter, vir probus & integer, ſed paulo iracundior, quodam die [1] pulſaverat uxorem ſuam, fœminam laudatiſſimam. Ea ſe recepit in intimum conclave, atque illic lacrymans atque ſingultiens, [2] decoquebat animi ægritudinem. Aliquanto poſt per occaſionem eodem ingreſſus eſt maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, heic lacrymas, ac ſingultis, puerorum more? Tum illa prudenter; Quid, inquit, an non hoc [3] ſatius, ut heic deplorem malum meum, quam ſi in via vociferer, quemadmodum ſolent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio fractus ac victus hominis animus, data dextra pollicitus eſt uxori, ſe poſthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. XA. Ego idem impetravi à meo [4] diverſa ratione. EU. Sed interim eſt inter vos bellum perpetuum. XA. Quid igitur velles me facere? EU. Primum [5] muſſanda eſt tibi omnis injuria mariti, & animum illius, officiis, comitate, manſuetudine paulatim eſt conciliandus: aut vinces tandem, aut certe multo commodiore uteris, quam nunc uteris. XA. Ille ferocior eſt, quam ut ullis officiis manſueſcat. EU. [6] Eja, ne dixeris. Nulla eſt fera tam [7] immanis, quin officiis cicuretur; ne deſperes in homine. Fac periculum menſes aliquot; me accuſa, niſi ſenſeris conſilium hoc tibi fuiſſe bono. Sunt etiam quædam vitia, ad quæ tibi connivendum eſt. Illud ante omnia tibi cavendum cenſeo, ne quid rixæ moveas in cubiculo, aut in lecto: ſed curandum eſt, ut illic omnia ſint feſtiva ac jucunda. Etenim ſi is locus, qui diluendis offenſis, ſarciendæque

1 Verberaverat.
2 Paulatim diminuebat.
3 Melius.
4 Longe alia, ſcil. defendendo.
5 Ex Terentii Adelphis Act. 2. Sc. 2. deſumta phraſis. *Accipienda & muſſitanda injuria adoleſcentium eſt.* *Muſſare*, cujus frequentativum *muſſitare*, proprie eſt diſſimulandi cauſa tacere, vel tacite ferre, & quaſi vocem abſorbere.
6 Interjectio corripientis. Sæpius tamen adhortantis.
7 Sæva, aſpera.

1 Sacra

endæque gratiæ conſecratus eſt, lite aut ægritudine quapiam [1] profanetur; jam ſublatum eſt omne remedium benevolentiæ reconciliandæ. Sunt enim fœminæ quædam tam moroſæ, ut in ipſo etiam coitu querantur ac rixentur, eamque voluptatem, quæ diluere ſolet ex animis virorum, ſi quid inerat moleſtiæ, morum faſtidio reddant inſuavem; [2] pharmacum ipſum vitiantes, cum licuiſſet mederi offenſis. XA. Iſtud mihi frequenter accidit. EU. Atqui tametſi ſemper eſt cavendum uxori, ne qua re moleſta ſit viro, tamen id maxime ſtudere debet, ut in eo congreſſu ſe viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. XA. Viro: mihi cum [3] bellua res eſt. EU. Mitte male loqui: fere noſtra culpa viri mali ſunt. Sed ad rem redeam: qui verſantur in priſcis fabulis poëtarum, narrant Venerem (eam faciunt deam connubii præſidem) habere [4] ceſtum arte Vulcani confectum: in eo intextum eſſe quidquid eſt amatorii medicamenti: eo ſe cingit, quoties [5] congreſſura eſt cum marito. XA. Fabulam audio. EU.

1 Sacra profanari dicuntur. Lectus autem locus eſt reconciliandæ benevolentiæ conjugum dicatus.

2 Medicamentum, φάρμακον, quod aliquando & venenum ſignificat.

3 *Bellua* magna beſtia, ſeu immanis fera, quaſi bellum gerens.

4 *Ceſtus*, i. ſecundæ declinationis (quem hoc loco intellige) ſignificat cingulum, ſive à variis cæſuris, hoc eſt inciſionibus, quibus inſigniri cingula ſolebant, ſive ἀπὸ τοῦ κεντεῖν i.e. à pungendo. Quam ob rem ceſtum appellarunt Poëtæ illud admirabile Veneris cingulum, quo Venus Martem, & ab illa mutuata Juno, Jovem ſibi conciliabant, quoties in pellices erant proniores. Homerus Iliad. ξ. de Venere Junoni cingulum ſuum commodante. Η, καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν, ἱμάντα ποικίλον, ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο. Ἔνθ᾽ ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ᾽ ἵμερος, ἐν δ᾽ ὀαριστὺς, Πάρφασις, ἥτ᾽ ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων. *Dixit & à pectoribus ſolvit ceſtum, cingulum varium, in eo autem illecebræ omnes erant. In eo erat amor, deſiderium, colloquium, Blandiloquentia, quæ decipit mentem valde etiam prudentum.* Hinc illa zona virginea, quam apud veteres maritus prima nocte diſſolvebat, *ceſtus* dicitur, atque inde *zonam ſolvere & ceſtum diſſibulare* pro parere, & virginitatem demere. Sed quid ego hæc tironibus? *Ceſtus*, vero *us*, quartæ declinationis ſunt chirothecæ, è corio bubulo, ferro & plumbo inſuto graves, quibus induti pugiles decertabant. Hos deſcribit Virgil. lib. 5.

5 Concubitura.

1 Co

EU. Verum, ſed audi, quid ſibi velit fabula. XA. Dic. EU. Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in [1] congreſſu connubiali jucunda ſit marito, quo recaleſcat ac redintegretur amor ille maritalis; & diſcutiatur ex animo, ſi quid erat offenſionis aut tædii. XA. Sed unde nobis ceſtus ille? EU. Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius, quam morum probitas cum ſuavitate conjuncta. XA. Ego tali marito blandiri non poſſum. EU. At hoc tua refert, ut deſinat eſſe talis. Si [2] Circes artibus poſſes maritum vertere in ſuem aut urſum, faceres? XA. Neſcio. EU. Neſcis? An malles habere ſuem maritum, quam hominem? XA. Equidem malim hominem. EU. Age, quid ſi Circes artibus poſſes ex [3] temulento reddere ſobrium, ex prodigo frugalem, ex ceſſatore diligentem; nonne faceres? XA. Plane facerem: ſed unde mihi iſtæ artes? EU. Atqui iſtas artes habes in te, ſi modo velis adhibere. Tuus, velis, nolis, ſit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis conſulueris tibi. Tu tantum oculos habes defixos in illius vitia; eaque tibi [4] exaggerant odium; & hac [5] anſa tantum arripis illum, qua teneri non poteſt. Illa potius contemplare, quæ bona ſunt in illo; & hac anſa prehende illum, qua teneri poteſt. Antequam illi nuberes, tempus erat [6] expendendi, quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis ſolum, verum

1 Coitu, *συνουσία*.

2 *Circe* fertur à Poëtis Solis & Perſes Nymphæ filia, & Æëtæ Colchorum regis ſoror, veneficiorum peritiſſima, quæ Ulyſſis ſocios transformavit in ſues. Per Circen vero voluptas ſignificatur, qua homines in belluas & immundos ſues mutantur. Lege Horatii Epiſtolam 2. lib. 1. ad Lollium.

3 Ebrio.

4 Augent.

5 Epictetus ſcripſit, unicuique rei duas eſſe anſas: alteram qua teneri poſſit, alteram, qua non poſſit: ſignificans in unaquaque re aliquid commodi, rurſum aliquid incommodi eſſe. Stultus arripit anſam malam, ſapiens alteram. Huic itaque nihil non tolerabile.

6 Deliberandi.

verum etiam auribus maritum deligere: nunc medendi tempus eſt, non accuſandi. XA. Quæ mulier unquam auribus cepit maritum? EU. Oculis capit, quæ nihil aliud ſpectat, quam corporis formam: auribus, quæ diligenter obſervat, quid fama de illo prædicet. XA. Pulcre mones, ſed ſero. EU. At non ſerum eſt ſtudere corrigendo marito. Ad eam rem [1] conducet, ſi quid [2] pignoris ex te natum fuerit viro. XA. Jam natum eſt. EU. Quando? XA. Jam pridem. EU. Quot menſes ſunt? XA. Ferme ſeptem. EU. Quid ego audio? Tu nobis [3] trimeſtris fœtus jocum renovas? XA. Nequaquam. EU. Ita neceſſe eſt, ſi tempus à nuptiarum die ſupputas. XA. Imò ante nuptias fuerat mihi cum eo [4] colloquium. EU. An ex colloquio naſcuntur pueri? XA. Forte ſolam nactus, cœpit alludere, [5] titillans axillas, ac latera, quo me provocaret ad riſum. Ego non ferens titillationem, me reſupinabam in lectum; ille incumbens figebat oſcula, nec ſatis ſcio quid egerit præterea: certe paucis poſt diebus uterus cœpit intumeſcere. EU. I nunc, & maritum contemne; qui ſic luſitans gignit liberos, quid faciet cum ſerio rem aget? XA. Suſpicor & nunc me gravidam eſſe. EU. Euge contigit felici [6] fundo bonus cultor. XA. Hac in parte plus præſtat, quam vellem. EU. Iſta querela tibi [7] cum paucis uxoribus eſt communis. Sed inter vos interceſſerat pactum connubiale? XA. Interceſſerat. EU. Levius

1 Proderit, utile erit.

2 Prolis ſcil. nam libri ſunt matrimonii pignora.

3 Alluſit ad proverbialem verſiculum, qui eſt apud Suetonium in vita Claudii: ipſius verba hæc ſunt. *Patrem Claudii Cæſaris Druſum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Livia, cum Augusto gravida nupſiſſet, intra menſem tertium peperit: fuitque ſuſpicio, ex vitrico per adulterii conſuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus eſt verſus,* τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Id eſt, *Felicibus etiam trimeſtres filii.*

4 Συνουσία ſcil. ſed Venerea.

5 Leviter attrectans.

6 Sic & Plautus loquitur, *Fundum arat alienum*, de adultero.

7 Forte enim de pluribus dici poſſet, quod apud Juvenalem de Meſſalina legitur: *Et laſſata viris, nondum ſatiata receſſit.* Sat. 6.

1 *Eu-*

vius igitur peccatum eſt. Eſtne proles maſcula? XA. Eſt. EU. Illa vos rediget in gratiam, ſi tu vel paululum temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito ſodales, & quibuscum habet commercium foris? XA. Prædicant eum moribus comodiſſimis, comem, liberalem, amicum amico. EU. Et iſta mihi bonam ſpem faciunt, illum fore qualem volumus. XA. At mihi uni talis non eſt. EU. Sed tu te illi præbeto, qualem dixi; meque pro [1] Eulalia voca [2] Pſeudolaliam, niſi tibi quoque talis eſſe cœperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem eſſe, nondum opinor egreſſum annos viginti quatuor: nondum novit, quid ſit eſſe patremfamilias. Jam non eſt tibi cogitandum de [3] divortio. XA. At frequenter cogitavi. EU. Verum ea cogitatio, ſi quando tibi inciderit in mentem, primum reputa tecum, quam nihili res ſit fœmina divulſa à viro. Summum decus matronæ eſt, morigeram eſſe ſuo conjugi. Ita natura comparatum eſt. Ita voluit Deus ut mulier tota pendeat à viro. Tantum cogita id quod res eſt: maritus eſt, alius non poteſt obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo ſtatues? Auferes tecum? fraudabis maritum ſua poſſeſſione. Relinques apud illum? ſpoliabis teipſam eo, quo nihil habes carius. Poſtremo dic mihi, habesne quæ tibi male velint? XA. Habeo [4] novercam germanam; præterea ſocrum huic ſimillimam. EU. Adeo tibi male volunt? XA. Cuperent [5] extinctam. EU. Et iſtæ tibi fac ut in mentem veniant. Quid enim illis poſſis facere gratius,

1 *Eulalia* (ex εὖ *bene* & λαλέω *loquor*) i.e. bene loquens.

2 Pſeudolalia (ex ψεῦδος *mendacium*) i. e. mendacia loquens.

3 Reſpice pag. 230.

4 *Germanam* non de gente aut ſorore ſentit, ſed *germanam* dixit veram, i. e. talem, quæ vere & jure noverca dici poteſt. Novercarum eſt autem odiſſe privignos. Hinc Ovid. *Lurida terribiles miſcent aconita novercæ.* Metamorph. lib. 1.

5 Mortuam.

rius, quam ſi videant te divulſam à marito, viduam, imo plus quam viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. XA. Equidem probo tuum cōſilium, ſed tædet diutini laboris. EU. At reputa quantum laborum ſumſeris prius, quam hunc [1] pſittacum docueris quædam humana verba ſonare. XA. Plurimum profectò. EU. Et piget operam ſumere in fingendo marito, qui cum perpetuo ſuaviter degas ætatem? Quantum laboris ſumunt homines, ut equum ſibi commodum reddant? Et nos pigebit adlaborare, ut maritis utamur commodioribus? XA. Quid faciam? EU. Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, ne quid ſit moleſtiæ, quod illum exigat ex ædibus. Tu te illi [2] comem præbe, ſemper interim memor reverentiæ cujusdam, quam uxor debet marito. Abſit triſtitia; ſed abſit & petulantia: nec putida ſis, nec laſciva. Sit apparatus domi lautus. Noſti palatum mariti: quod illi ſuaviſſimum eſt, id coquito. Quin etiam iis, quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut læta plenaque hilaritatis ſint omnia. Denique ſi quando ille vino lætior pulſabit ſuam [3] teſtudinem, tu voce accinito. Sic aſſueſacies maritum manere domi, & minues [4] impenſas. Sic enim ille cogitabit tandem; Næ ego inſigniter inſanio, qui foris magna rei famæque jactura victitem cum ſcorto, cum domi habeam uxorem multo lepidiorem, meique amantiorem, apud quam nitidius ac lautius accipi liceat. XA. An credis ſucceſſurum, ſi tentem? EU. Me vide. [5] Ad me recipio. Interim & maritum tuum [6] aggrediar; admonebo & illum ſui officii. XA. Laudo conſilium; at vide

1 *Hunc pſittacum*, δεικτικῶς, quaſi forte quidam adeſſet.
2 Blandam.
3 Citharam. Reſpice pag. 229
4 Sumtus.
5 Id eſt, promitto.
6 Scil. verbis, i. e. conveniam.

de ne quid hujus rei [1] ſuboleat ipſi: [2] miſceret cœlum terræ. EU. Ne metue. Ita per [3] ambages temperabo ſermonem, ut ipſe mihi narret, quid inter vos ſit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandiſſime, &, ut ſpero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occaſionem mentiar, quam amanter de illo ſis locuta. XA. Chriſtus bene fortunet quod agimus. EU. [4] Aderit, modo ne deſis tibi.

1 Notum fiat.

2 Id eſt; omnia perturbaret vel exclamaret *o cœlum! o terra! o maria!* &c. Hyperbole. Deſumptum eſt ex Juvenalis Sat. 2, *Quis cœlum terris non miſceat, & mare cœlo.*

3 Verborum circuitus.

4 Juvabit.

MILITIS ET [1] CARTHUSIANI.

MI. Salve, mi frater. CA. Salve & tu, [2] germane cariſſime. MI. Vix te agnoſco. CA. Adeone conſenui intra biennium? MI. Non: ſed caput raſum, nova veſtis, faciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. CA. Itane non agnoſceres uxorem tuam, ſi tibi occurreret induta nova veſte? MI. Non, ſi tali. CA. At ego te probe agnoſco, cui non ſolum veſtis mutata eſt, verum etiam facies, totusque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æque variat plumas ſuas. Tum quam omnia ſecta, quam nihil juxta naturam, aut morem communem! Adde tonſum verticem, barbam ſemiraſam, [3] ſilvam, quæ ſupra labrum ſuperius eſt, perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem, quam ſolent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum;

1 Monachorum Carthuſianorum ordo originem traxit, circa annum 1080. à Brunone Colonienſi, qui Carthuſiam ſeceſſit. Pontificiorum fabulas, & occaſionem hujus ſeceſſus vide ſupra pag. 171.

2 *Germanus* à germine, quod ex arborum ſurculis gignitur, appellantur fratres, quaſi ex eadem ſtirpe geniti, quamvis Varro dicat, germanos eſſe ex eadem genitrice natos.

3 Pilos denſos.

tum; ut [1] Samius quiſpiam literatus videri poſſis, de quo jocus eſt proverbii. MI. Sic decet redire è bello. Sed dic mihi, erat heic tanta bonorum medicorum inopia? CA. Quam ob rem? MI. Quia nulli commiſeris ſanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc [2] ſervitutem te [3] præcipitem dares. CA. Itane videor inſaniſſe? MI. Maxime. Quid erat neceſſe heic te ſepelire ante tempus, cum eſſet unde commode viveres in mundo? CA. At nunc non videor tibi [4] in mundo vivere? MI. Non per Jovem. CA. Dic quam ob rem? MI. Quia non licet ambulare quo velis. Huic [5] loco velut caveæ includeris: adde raſuram, [6] veſtem prodigioſam, [7] ſolitudinem, [8] piſcium perpetuum eſum, ut mirer teipſum non verti in piſcem. CA. Si verterentur homines in omnia quibus veſcuntur, tu jam pridem porcus eſſes. Nam ſuilla ſoles delectari. MI. Non dubito quin jam dudum pœniteat te inſtituti: paucos enim comperio, quos non capiat pœnitudo. CA. Hoc illis [9] uſu venit, qui ſe in hoc vitæ genus velut in puteum [10] præcipitant: ego deſcendi ſenſim & conſulto; prius explorato me ipſo, perſpectaque tota hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, qua ætate

1 *Samius litteratus* proverbium eſt in cicatroſos, vel ſtigmatibus notatos, inde dictum, quod cum Samii capuvis Athenienſium inuſſiſſent noctuam, Athenienſes viciſſim Samiis inurebant Samænam, quam in collectaneis opinor dictam σάμαιν. Id erat genus navis lato ventre, à prora veluti ſuillum roſtrum præferens. Alii tamen aliam atque aliam originem referunt.

2 Vitam monaſticam ſcil.

3 Id eſt temere conjiceres.

4 Alludit ad id, quod Monachi dicuntur mundo mortui, quaſi vero.

5 Monaſterio ſcil.

6 Utuntur enim Carthuſiani hirſuta toga absque induſio, cum exteriori atro pallio ſuper albam tunicam.

7 Quia Bruno ordinis patronus ſelegerat locum in Gallia Celtica aridis petris horrendum, & plane ab hominum conſortio periculoſo acceſſu remotum, & hodie quoque Carthuſiani ſoli prandent, & in cellulis deliteſcunt, rigidum genus vitæ plus quam alii Monachi amplexi.

8 Nunquam carne veſcuntur, immo nec neceſſitate poſtulante: Ita quidem ut continuo monaſterio ejiciendus ſit, qui vel fruſtillum comedit.

9 Accidit.

10 Ex præcipiti ſeſe conjiciunt.

1 Δεμτι-

te ſibi quiſque notus eſſe poteſt. Quod ad locum attinet, tu quoque loco anguſto concluderis, ſi totius mundi conſideres amplitudinem. Nec refert quam ſpatioſus ſit locus, modo nihil deſit ad vitæ commoditatem. Multi raro, aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati ſunt: qui ſi vetarentur exire, magnopere ſibi diſplicerent, & inceſſeret illis mira libido relinquendæ civitatis. Hic affectus vulgaris eſt, quo ego careo. Imaginor heic totum eſſe mundum, & [1] hæc tabula mihi totum terrarum orbem repræſentat, quem ego cogitatione jucundius ſimul & tutius perambulo, quam is qui navigavit ad [2] novas inſulas. MI. Heic tu propemodum dicis verum. CA. Raſuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratia. Mihi raſura, ſi nihil aliud, certe reddit caput purius ac fortaſſe ſalubrius. Venetiæ quam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigioſum veſtis? Nonne tegit corpus? Ad duplicem uſum adhibetur veſtis, ut depellatur injuria cœli, eaque velet quæ pudor jubet tegi. An non hos uſus præbet hæc veſtis? Sed offendit color. Quis color magis decet omnes Chriſtianos, quam is qui datus eſt omnibus in baptiſmo? Dictum eſt tibi quoque; *Accipe veſtem candidam.* Hæc itaque veſtis admonet me, quid promiſerim in baptiſmo; nimirum [3] innocentiæ perpetuum ſtudium. Porro ſolitudinem ſi vocas turbæ fugam; hoc exemplum eſt non noſtrum, ſed veterum prophetarum, atque etiam philoſophorum Ethnicorum, & quibuſcunque bonæ mentis cura fuit. Imo poëtæ, [4] aſtrologi, ac ſimilibus artibus dediti, quoties aliquid magni ac ſupra vulgus

1 Δεικτικῶς hæc dicit, quaſi manu oſtendens tabulam Geographicam.

2 Recens inventas.

3 Alba veſtis in S. litteris, uti gloriæ, dignitatis, & lætitiæ, ita quoque puritatis ſymbolum eſt.

4 Siderum periti.

gus hominum moliuntur, [1] ſeceſſum quærere ſolent. Cur autem voces hanc ſolitudinem? Unius amiculi confabulatio pellit ſolitudinis tædium, Heic habeo ſodales omnium rerum plus quam ſedecim. Ad hæc interviſunt amici crebrius quam vellem, aut [2] expedit; & tibi videor in ſolitudine vivere? MI. At non ſemper licet cum his confabulari. CA. Nec ſemper expedit. Atque hoc jucundior eſt confabulatio, quod voluptatis gratiam augeat [3] interrupta copia. MI. Non peſſime conjectas. Nam mihi quoque ſuaviores ſunt carnes, revoluto Paſcha poſt [4] quadrageſimam. CA. Nec interim tamen, cum maxime videor ſolus, deſunt mihi confabulones, longe feſtiviores ac ſuaviores iſtis vulgaribus congerronibus. MI. Ubi ſunt? CA. Vides heic codicem Evangelicum? In hoc mecum fabulatur ille, qui olim additus facundus comes in via duobus diſcipulis proficiſcentibus in [5] Emauntem, effecit, ut non ſentirent itineris laborem, ſed ſentirent dulciſſimum cordis ardorem, inhiantes [6] mellitis illius ſermonibus. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Eſaias, cæterique prophetæ. Heic mecum confabulatur dulciſſimus ille Chryſoſtomus, heic Baſilius, heic Auguſtinus, heic Hieronymus, heic Cyprianus, cæterique non minus eruditi quam facundi doctores. An noſti ullos tam amœnos confabulones, quos cum his conferas? An in tali ſodalitio, quod mihi nunquam non adeſt, reputas [7] obrepere poſſe ſolitudinis tædium? MI. Mihi hi fruſtra loque-

1 Notum eſt illud Ovidii: *Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.*

2 Utile eſt.

3 Nam juxta Juvenalem *Voluptates commendat rarior uſus.* Satyr. 11.

4 *Quadrageſima* à pontificiis dicta eſt jejunium 40. dierum, quod ex præſcripto Eccleſiæ, ut ajunt, obſervant. Hujus inſtitutionem ita antiquam prædicant, ut alii ad Teleſphorum Papam referant, alii antiquiorem ſtatuant. Vide infra *Ichthyoph.*

5 Hiſtoriam lege Luc. 23.

6 Suaviſſimis.

7 *Obrepere* ſignificat, tacite advenire, & incautum aggredi. Reſpice Convivium religioſum, pag. 141. *Deum immortalem! cui poſſet obrepere tædium in hoc theatro verſanti.*

loquerentur, non intellecturo. CA. Jam quid refert quibus hoc corpuſculum alatur? cui minimo ſatis fit, [1] ſi juxta naturam vivamus. Uter noſtrum [2] habitior? tu, qui veſceris perdicibus, phaſianis & [3] capis; an ego, qui vivo piſcibus? MI. Si tibi eſſet uxor, ut mihi eſt, minus haberes ſucci. CA. Et ideo ſufficit quilibet cibus, & quantumvis exiguus. MI. Sed interim agitas vitã Judaicam. CA. [4] Bona verba: Chriſtianam, ſi non aſſequimur certe ſequimur. MI. In veſte, cibo, preculis, cæterisq; cæremoniis ponitis fiduciam, neglecto ſtudio pietatis Evangelicæ. CA. Quid alii faciant, non eſt meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimumque tribuo; ſed in animi puritate & in Chriſto colloco fiduciam. MI. Cur igitur obſervas? CA. Ut mihi pax ſit cum fratribus meis; & ne cui quoquo modo ſim offendiculo. Nolim autem offendere quenquam ob hujusmodi res leviculas, quas nihil eſt negotii ſervare. Ut ſumus homines quacunque veſte tecti, minutiſſimarum etiam rerum ſimilitudo aut diſſimilitudo conciliat aut dirimit concordiam. Raſum caput, aut veſtis color, per ſe quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, ſi comam alerem, aut tuam iſtam veſtem ſumerem? Reddidi tibi rationem mei conſilii; nunc quæſo ut mihi viciſſim tui conſilii rationem reddas, dicasque, ubi ceſſarint [5] omnes boni medici, cum relicta domi uxore juvencula & liberis, proficiſcereris in militiam, vili [6] ſalario conductus [7] ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi

res

1 Juxta quam vivitur parvo bene.

2 Vox Tereniiana, Eunuch. Act. 2. Sc. 3. *Si qua eſt habitior paulo* &c. i. e. corpulentior, obeſior.

3 Gallis caſtratis.

4 Charientiſmus. Vide notas in pag. 196. & alibi.

5 Qui tibi inſanienti venam ſecarent. Vide Juvenal. Sat. 6. *O medici mediam pertundite venam.*

6 Stipendio.

7 Ita eſt profecto. Occurrunt mihi hic verba Henr. Corn. Agrippæ loquentis de militia, in libro de vanitate

ſcien-

res erat cum [1] fungis aut papaveribus, ſed cum armatis viris. Utrum vero putas infelicius, jugulare Chriſtianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam ſis læſus; an te ipſum ſimul, & corpus, & animam, in æternum exitium mittere? MI. Fas eſt occidere hoſtem. CA. Fortaſſis eſt, ſi impetat patriam tuam. Tum pium videri poteſt, pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, [2] pro aris & focis, pro tranquillitate publica. Quid iſtuc ad tuam militiam mercenariam? Ego, ſi periſſes in hoc bello, non redemiſſem animam tuam [3] vitioſa nuce. MI. Non? CA. Non, ita me Chriſtus bene amet. Jam utrum exiſtimas durius, obedire bono viro, quem nos [4] Priorem vocamus, qui vocet ad preces, ad ſacram lectionem, ad doctrinam ſalutarem, ad [5] pſallendum Deo; an obedire barbaro cuipiam centurioni, qui ſæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet quo lubet, ac revocet; qui [6] bombardarũ ictibus objiciat, qui jubeat te ſtare loco aut occiſurũ aut occidendum? MI. Minus narras, quã res habeat, malorum. CA. Si quid ego deflexero à diſciplina hujus inſtituti, pœna eſt admonitio, aut aliud leve quiddam: tibi, ſi quid committas adverſus leges imperatorias, aut pendendum eſt, aut nudo inter intentatas in te lancearum cuſpides eundum. Nam plecti capite, beneficium eſt. MI.

Non

ſcientiarum. *Bellum*, inquit, *nihil aliud eſt, quam commune multorum homicidium, ac latrocinium, nec aliud milites quam ſtipendiarii, & in rempublica exitium armati latrones.*

1 *Fungi* admodum fragiles ſunt, & papavera ſolent decollari baculo. Alludit forte ad hiſtoriam Tarquinii Superbi, quam lege in Liv. Hiſt. lib. 1.

2 *Pro aris & focis* verba ſunt hiſtoricis peculiaria, id eſt, pro religione, & patria. Per aram intelligitur cultus Deorum, per focum res domeſtica, nam & focus ſacer erat Laribus,

3 Plauti verba ſunt in *Milite*, *Vitam tuam vitioſa nuce non emam*, pro eo, quod eſt, ne minimo quidem.

4 De Prioribus & Subprioribus, quos vocant, vide infra notata in Coll. *Pereg. relig.*

5 Reſpice notata in pag. 217.

6 *Bombarda* vox non eſt origine Latina, ſed per ὀνοματοποιΐαν excogitata: ſignificat inſtrumentum bellicum poſterioribus his ſæculis ad humani generis perniciem inventum.

1 Te-

Non poſſum refragari veris. CA. Jam [1] cultus iſte ſatis indicat te non multum nummorum referre domum. MI. Nummorum mihi jam pridem ne pilus quidem fuit, imo multum [2] æris alieni conflavi. Proinde huc deflexi, ut me inſtruas viatico. CA. Utinam huc deflexiſſes, cum properares in ſceleratam iſtam militiam! Sed unde tanta nuditas? MI. Rogas unde? Quidquid ex ſalario, quidquid ex prædationibus, ſacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum abſumebatur in vina, ſcorta, & aleam. CA. O te miſerum! Et interim uxorcula, cujus gratia Deus juſſit relinqui patrem & matrem, domi mœrebat deſerta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere in tantis miſeriis, in tantis ſceleribus? MI. Hoc fallebat ſenſum malorum, quod innumeros haberem malorũ ſocios. CA. Quin illud vereor, ne uxor te non agnoſcat. MI. Qui ſic? CA. Quia ſic cicatrices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quam foſſam habes? Videtur tibi exſectum fuiſſe cornu. MI. Imo ſi rem noſſes, gratulareris mihi hanc cicatricem. CA. Quam ob rem? MI. Minimo minus aberat, quin perierim. CA. Quid erat mali? MI. Cuidam tendenti rupta eſt [3] baliſta chalybea; ejus fragmentum inſiliit in frontem. CA. Et in bucca cicatricem habes [4] palmo longiorem. MI. Hoc vulnus accepi in pugna. CA. Bellica? MI. Non: inter aleam ortum eſt diſſidium. CA. Jam & in mento video neſcio quid [5] gemmarum. MI. Nihil eſt. CA. Suſpicor tibi contractam ſcabiem, quam vocant Hiſpanicam. MI. Recte [6] divinas,

1 Veſtitus.

2 Quia veteres nummos ex ære habuerunt, æra pro pecunia dicuntur. *Æs alienum* eſt pecunia quam aliis debemus. *Conflare.* i. e. contrahere.

3 *Baliſta* vel *Balliſta* à *βάλλω* jacio eſt inſtrumentum, quo lapides aut tela ejaculantur milites.

4 *Palmus* eſt menſura palmæ.

5 Furunculos & cicatrices ironice gemmas vocat.

6 Conjicis.

Oam

vinas, mi frater. Tertium ea laboravi usque ad vitæ periculum. CA. Unde hoc mali accidit tibi, ut ſic incurvus incedas, quaſi eſſes nonagenarius, aut quaſi [1] meſſor quiſpiam, aut quaſi [2] delumbatus eſſes fuſte? MI. Morbus ita contraxit nervos. CA. Næ heic magnificam paſſus es [3] metamorphoſim. Antehac eras eques, nunc ex [4] centauro factus es animal [5] ſemireptile. MI. Hæc nimirum eſt [6] alea Martis. CA. Imo hæc eſt inſania tuæ mentis. Quas vero [7] manubias uxori tuæ, liberiſque tuis referes domum? [8] lepram? Nam iſta ſcabies nihil aliud eſt, quam lepræ ſpecies; niſi quod ideo non vitatur, quia multorum eſt communis, [9] præcipue nobilium: at ob hoc ipſum magis debebat vitari. Nunc iſtud malum [10] adfricabis iis, qui tibi debuerant eſſe cariſſimi: & ipſe per omnem vitam putre cadaver circumferes. MI. Quæſo te, frater, ut deſinas: ſatis malorum eſt, etiamſi non accedat objurgationis moleſtia. CA. Quotam autem malorum partem commemoravi? Iſta corporis dumtaxat ſunt. Jam animam vero qualem [11] reportas, quanta ſcabie putrem, quot vulneribus ſauciam? MI. Tam puram refero, quam eſt cloaca Pariſiis, in via quæ dicitur vulgo Maberti, aut latrina publica. CA. Vereor ne multo pejus oleat apud

1 Nam meſſores, ut gramina falce reſecent, neceſſario ſe incurvare debent.

2 *Delumbatus*, cui lumbi fracti ſunt.

3 Transformationèm, à *μεταμορφόω* transformo.

4 Id eſt, veloci equite. Proprium pro appellativo. *Centauri* populi fuere Theſſaliæ, adeo equitandi periti, ut ſuperiora membra humana, inferiora equina habere in velociſſimo curſu viderentur, unde antiquitas eos finxit habere humana & equina membra. Vide ſupra *Conv. relig.*

5 Q. d. partim repens, partim incedens.

6 Fortuna belli. Mars antiquis Deus belli, *alea* pro quovis periculo reſpicienda eſt, ſupra in notis Coll. *Proc. & Puel.*

7 *Manubiæ*, pecunia ex ſpoliis redacta.

8 Scabiem, quæ & Græcis λέπρα dicitur. Iſtud impudicis merito horrendum flagellum Veneris, morbum Gallicum, ſeu Hiſpanicum, ut vocant, alibi autor *Scabiem novam* appellat. Vide infra *Diverſor.* & *γαμ. ἄγαμ.*

9 Egregiam vero nobilium laudem.

10 Emphatice.

11 Sc. ex militia.

1 Re-

apud Deum & angelos ejus. MI. Sed jam rixæ ſatis eſt; dic aliquid de [1] ſarciendo viatico. CA. Mihi nihil eſt quod dem, experiar quid velit Prior. MI. Atqui ſi quid daretur, eſſent tibi paratæ manus: nunc multæ obſtant difficultates, quando numerandum eſt aliquid. CA. Quid alii faciant, ipſi viderint: mihi nec [2] ad accipiendum, nec ad dandum ſunt manus. Verum de his à prandio; nunc tempus monet, ut accumbamus.

1 Reſtituendo, vel tribuendo.

2 Carthuſianis monachis, multis que aliis ejus farinæ hominibus tractare pecuniam non licet.

[1] PSEUDOCHEI ET [2] PHILETYMI.

PH. UNde [3] tibi ſcatet tanta mendaciorum [4] vis? PS. Unde [5] ſuppetunt araneæ fila. PH. Non eſt igitur artis, ſed naturæ. PS. A natura profecta ſunt [6] ſemina: ars & uſus auxere facultatem. PH. Non te pudet? PS. Non magis quam [7] coccycem ſuæ cantionis. PH. At tibi in manu eſt mutare cantionem tuam; & in hoc eſt homini data lingua, ut vera prædicet. PS. Imo ut conducibilia. At non ſemper [8] expedit vera dicere. PH. Ita nonnunquam [9] conducit habere manus furaces. Et hoc vitium eſſe tuo [10] cognatum, teſtatur etiam [11] populare proverbium. PS. Utrumque vitium honeſtis nititur

1 Fuſor mendaciorum. Profitetur Autor in diſſertatione de Colloquiorum ſuorum utilitare, ſe in hoc dialogo depingere quorundam ingenia, qui nati ſunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil eſt execrabilius.

2 Amans veritatis.

3 Abundat.

4 Copia,

5 Sufficiunt.

6 Principia.

7 Coccyx, (κόκκυξ) Latinis Cuculus.

8 Utile eſt.

9 Prodeſt.

10 Adjunctum, affine.

11 Popularis dicitur, qui eſt ejuſdem conditionis, & gentis. Terent. in Phorm. Act. 1. Sc. 1. *Amicus meus ſummus & popularis Geta.* Et *popularis* Donato teſte, *populo amatus.* Item *civis humilis & vilis.* Hoc loco intellige per *populare proverbium*, id quod vulgare, & populo uſitatum eſt. Belgarum proverbium eſt, *Oſtendis mihi mendacem, oſtendam tibi furem*, quo ſignificant mendacem eſſe fere furacem.

1 Ulys

titur auctoribus: illud habet [1] Ulyſſem tantopere laudatum ab Homero; hoc [2] Mercurium etiam Deum, ſi poëtis credimus. PH. Cur igitur vulgus execratur mendaces; fures etiam ſubiguntur in crucem? PS. Non ideo quod mentiantur, aut furentur, ſed quod [3] inſcite mentiantur aut furentur; vel quia præter naturam, vel quia non ſatis callentes artem. PH. Eſtne ſcriptor quiſpiam, qui tradit artem mentiendi? PS. Bonam artis partem monſtravere tui rhetores. PH. Hi quidem tradunt artem bene dicendi. PS. Verum: ſed bona pars bene dicendi eſt, ſcite mentiri. PH. Quid eſt ſcite mentiri? PS. Vis definiam? PH. Volo. PS. Eſt ita mentiri, ut lucro ſit, nec deprehendi poſſis. PH. At quotidie deprehenduntur multi. PS. Iſti non ſunt artifices abſoluti. PH. Es igitur tu abſolutus artifex? PS. Propemodum. PH. Experire an me poſſis mentiendo fallere. PS. Et te quoque poſſim, vir optime, ſi libeat. PH. Dic igitur aliquod mendacium. PS. At jam dixi. Non deprehendiſti? PH. Non. PS. Age, fac ſis attentus. Nunc incipiam mentiri. PH. Sum attentus: dic aliquid. PS. At jam iterum mentitus ſum, te non deprehendente. PH. Equidem nihil adhuc audio mendacii, PS. Audiſſes, ſi calleres artem. PH. Proinde commonſtra tu. PS. Primum appellavi te virum optimum. An non iſtuc eſt inſigne mendacium, cum ne bonus quidem ſis: &, ſi bonus eſſes, optimus dici non poſſis, cum ſint innumeri te meliores. PH. Heic plane feſelleras. PS. Jam [5] fac periculum, an

1 Ulyſſis facunda mendacia narrat Homerus.

2 Is enim non ſolum Deorum nuncius, ſed & mercatorum & furum Deus dictus eſt.

3 Hinc Belgæ proverbialiter dicunt, ſolos infelices crucibus affigi.

4 Quis negat? Ideo enim Plato Sophiſtis Græciæ, & rhetoribus iratus hanc ipſam artem ὀψοποϊκὴν, κομμωτικὴν, κολακικὴν, γοητικὴν, i. e. quandam *obſonandi, fucandi, adulandi, incantandi peritiam* appellat. Vide Talæi rhetoricam. Cap. 1.

5 Experire.

1 An

an poſſis alterum mendacium ex te deprehendere. PH. Non poſſum. PS. Heic deſidero ingenium, quod alibi præſtas. PH. Fateor: oſtende tu. PS. Cum dicerem, nunc incipiam mentiri, nonne magnifice mentiebar, cum tot annos aſſueverim mentiri, & paulo ante quam hoc dicerem, eſſem mentitus? PH. Mirum [1] præſtigium. PS. Sed nunc ſaltem monitus [2] arrige aureis, ut deprehendas mentientem. PH. Arrexi; dic. PS. Imo jam dictum eſt, & tu meum mendacium es imitatus. PH. Tu mihi perſuadebis, quod nec aures habeam, nec oculos. PS. Cum homini ſint aures immobiles, ut nec arrigi poſſint, nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. PH. Talibus mendaciis plena eſt omnis hominum vita. PS. Non talibus tantum, ô bone. Nam hæc ludicra ſunt, ſunt quæ rem adferant. PH. Turpius eſt lucrum ex mendacio, quam [3] ex lotio. PS. Verum eſt, inquam; ſed iis, qui mentiendi neſciunt artem. PH. Quam igitur tu calles artem? PS. Non æquum eſt, ut te gratis doceam: numera; & audies. PH. Non emo malas artes. PS. Donas igitur gratis [4] fundum tuum? PH. Non ſic inſanio. PS. At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quam tu ex tuo fundo. PH. Manebit tibi ars tua: tantum profer ſpecimen, ut intelligam non omnino vanum eſſe quod dicis. PS. Accipe igitur ſpecimen. Multis multorum negotiis memet admiſceo: emo, vendo, [5] recipio, [1] ſumo

1 An apud idoneos ſcriptores inveniri poſſit *hoc præſtigium* ego non dixerim; viderit Eraſmus. *Præſtigiæ, arum,* vox nota eſt Reſpice *Conviv. relig.*

2 Id eſt auſculta diligenter. Terentianum eſt. Andr. Act. 5. Sc. 4. *Arrige aures Pamphile.* Tranſlatio ab animantibus, quorum pleriſque mos eſt, ſi quando quid eminus audiant, aures ſurrigere.

3 Alludit ad Veſpaſiani dictum, *Lucri bonus odor eſt ex re qualibet.* Is enim vectigal collegit ex lotio, re male olente: at non male olebat pecunia.

4 *Fundus* plerumque ſine villa accipitur: vel latius pro omni eo, quod ſolo continetur: dictus quaſi fundamentum ſit patrimonii, vel quod fundat quotannis plurima. Hinc aliquando pro ipſo quæſtu, vel proventu. Terent. Act. 1. Sc. 1. *Noſtri fundi calamitas.*

5 Promitto.

1 *Sumere*

[1] ſumo mutuo, accipio [2] depoſitum. PH. Quid tum poſtea? PS. Atque heic potiſſimum capto eos, à quibus non facile deprehendar. PH. Quos? PS. Stupidos, oblivioſos, incogitantes, longe ſemotos, & mortuos. PH. Certum eſt mortuos neminem redarguere. PS. Si quid cui vendo in diem, diligenter annoto in libellis rationum. PH. Quid deinde? PS. Ubi reddenda eſt pecunia, plus imputo mercium emptori, quam acceperit. Is ſi incogitans eſt, aut obliviosus, mihi certum eſt lucrum. PH. Quid ſi deprehendat? PS. Profero librum rationalem. PH. Quid ſi is doceat & evincat, ſe non accepiſſe quod imputas? PS. Reclamo quantum poſſum. Nam in hac arte prorſus inutilis eſt pudor. Denique [3] extrema ancora eſt, ut aliquid comminiſcar. PH. Quid palam deprehenſus? PS. Nihil eſt facilius, erravit famulus; aut, ipſe lapſus ſum memoria. [4] Scitum eſt multas ſimul miſcere rationes: heic facilius eſt [5] imponere. Exempli cauſſa: ſunt quædam diſpuncta, quod ſoluta ſit pecunia: ſunt alia pro quibus nihil numeratum eſt. Hæc in poſterioribus codicillis miſceo, ſic ut nihil diſpungam. Ubi ſupputatur, [6] contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Eſt & hoc artis: fere rationem ineo cum [7] accincto ad iter, & imparato. Nam mea mihi ſemper parata ſunt. Deponitur aliquid apud me, ſervo clam apud me, nec reddo. Longum

gum

1 *Sumere* vel *accipere mutua* idem eſt quod *mutuari*, apud Plautum paſſive, *Decem minas à patre mutuatus.* *Mutuare* vero eſt mutuo dare. Differt id à *commodare*, quod commodare eſt alicujus rei uſum ad tempus concedere. *Mutuare* dicitur de rebus, quæ pondere, numero, menſurave dari ſolent. Hinc Paulus Juriſconſultus inquit; Mutuamus non eandem ſpeciem recepturi.

2 *Depoſitum* eſt, quod alicujus fidei commendatur, vel quod pignoris loco dimittiur, uti hoc loco: vel quod conſervandum traditur, donec de jure fuerit diſcuſſum.

3 *Extrema ancora*, i. e. extremum refugium. Vide *Convivium Relig.* pag. 148. & *Naufrag.*

4 Lepidum, q.d. callidum.

5 Fallere.

6 Certatim quisque rem noſtram defendimus.

7 Parato.

1 Ne.

gum eſt prius quam reſciſcat ille, ad quem res miſſa eſt. Tandem ſi non licebit [1] inficiari, dico mihi periſſe: aut contendo me miſiſſe, quod non miſi: incuſo aurigas. Poſtremo, ſi vitare non poſſum quin reddam, reddo [2] acciſum. PH. Bella vero ars. PS. Nonnunquam eodem [3] nomine bis accipio pecuniam, ſi liceat: primum domi, deinde illic quo proficiſcor: & nusquam non ſum. Interim tempus inducit oblivionem, confunduntur rationes, aliquis moritur, aut ſuſcipit longinquam peregrinationem: ut omnia peſſime cadant, ſaltem interim uſus ſum aliena pecunia. Nonnullos etiam capto ſpecie benignitatis, ut faveant mentienti, ſed ſemper de alieno: de meo nec matri darem [4] teruncium. Quamquam autem in ſingulis videatur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim memet, ut dixi, miſceo) [5] naſcitur acervus haudquaquam pœnitendus. Porro ne deprehendar, cum multæ ſint [6] technæ, tum illa præcipua: omneis omnium epiſtolas, quas poſſum, intercipio, reſigno ac lego. Si quid obfuturum ſuſpicor, premo: aut ſi reddo, reddo [7] meo tempore. Ad hæc inter longo ſemotos intervallo mendaciis meis ſero [8] ſimultatem. PH. Quis iſtinc uſus? PS. [9] Geminus. Primum, ſi non præſtatur quod alterius nomine promiſi, & quo nomine munus etiam accepi; nam [10] fumos hujusmodi magno vendo: fingo, per illum aut illum

1 Negare.

2 Diminutum. Sic dicitur *moneta acciſa.*

3 *Nomen* hic eſt titulus debiti, unde & *nomina* pro debitoribus accipiuntur.

4 Nummum perexiguum.

5 Juxta illud Heſiodi εἰ γάρ κεν ϗ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο, ϗ θαμὰ τοῦθ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα ϗ τὸ γένοιτο. Id eſt, *Nam ſi vel parvum pergas ſuperaddere parvo, Et crebro id facias, ingens exiſtet acervus.*

6 Τέχνη, ars, it. dolus.

7 Scil. ubi mihi commodum fuerit.

8 Tectam inimicitiam.

9 Duplex.

10 Præſtigioſam rerum magnarum ſpem, atque oſtentationem *fumum* ac *nebulas* vocamus. Qui itaque magnam hominibus de re aliqua ſpem faciunt, quæ mox evaneſcit, *fumos vendere* dicuntur.

lum ſtetiſſe, quo minus perfectū ſit. PH. Quid ſi neget ille? PS. Is procul abeſt, puta Baſileæ; ego polliceor in Anglia: deinde fit, ut orta ſimultate neuter alteri credat, ſi quid incuſet. Habes ſpecimen artis. PH. At iſtam artem nos craſſiores ſolemus vocare furtum, qui [1] ficum vocamus ficum, & ſcapham ſcapham. PS. O hominem juris Cæſarei rudem! An licet [2] intendere actionem furti ei, qui ſuppreſſit [3] depoſitum, aut qui abjurat mutuum, aut ſimili techna impoſuit? PH. Oportuit. PS. Proinde vide prudentiam artificum. Ex his plus eſt lucri, aut certe tantumdem; & minus eſt periculi. PH. Male ſit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale. PS. Turingere cum tua [4] pannoſa veritate; ego interim ſuaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, [5] dextro Ulyſſe ac Mercurio.

1 *Ficum ficum, & ſcapham ſcapham vocare* dicuntur ii, qui ſimplici & ruſticana utentes veritate, rem, ut eſt, narrant, nullis ambagibus aut verborum lenociniis utentes. Idem adagium ſonat *Caniſtrum caniſtrum, ficus ficum, ligonem ligonem vocat.* Hinc nonnulli, quia Græca vox ambigua eſt, non *ſcapham*, ſed *ligonem* vertunt, à σκάπτω fodio.

2 Phraſes Juriſconſultis propriæ: ſenſus eſt, *an licet coram judice furti inſimulare eum, qui rem apud ſe depoſitam non reddit, ſed retinet & ſupprimit?* Actio autem juriſperitis jus perſequendi in judicio, quod nobis debetur, vel accuſatio ipſa. Hinc *actionem intendere, inferre, movere, inſtituere.*

3 Reſpice pag. 256.

4 Ideo vocat *veritatem* quaſi *pannoſam*, quia finit eum eſſe pannoſum, i. e. pannis obſitum, vel ſordide veſtitum.

5 Juvante. De Ulyſſe vafro, & Mercurio furaci non ſemel ſupra diximus.

[1] N A U F R A G I U M.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

AN. [2] HOrrenda narras. Eſt iſtuc navigare? Prohibeat Deus, ne mihi quidquam unquam tale veniat

1 Q. d. navis fractio.

2 Ex abrupto incipit colloquium, quaſi jam diu ante collocuti fuiſſent, more comœdiarum.

veniat in mentem. AD. Imo quod hactenus commemoravi, luſus merus eſt præ his quæ nunc audies. AN. Plus ſatis malorum audivi: inhorreſco te memorante, quaſi ipſo periculo interſim. AD. Imo mihi [1] jucundi ſunt acti labores. Ea nocte quiddam accidit, quod magna ex parte ſpem ſalutis ademit [2] nauclero. AN. Quid obſecro? AD. Nox erat [3] ſubluſtris, & in ſummo malo ſtabat quidam è nautis in [4] galea; ſic enim vocant, opinor; circum ſpectans, ſi quam terram videret: huic cœpit adſiſtere ſphæra quædam ignea: id nautis triſtiſſimum oſtentum eſt, ſi quando ſolitarius ignis eſt; felix, cum [5] gemini. Hos [6] vetuſtas credidit [7] Caſtorem & Pollucem. AN. Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil. AD. Sic viſum eſt poëtis. Nauclerus qui clavo aſſidebat, Socie, (nam eo nomine ſe mutuo compellant nautæ;) videsne, quod ſodalitium tibi [8] claudat latus? Video, reſpondit ille; & precor ut ſit felix. Mox globus igneus delapſus per funes devolvit ſeſe usque ad nauclerum. AN. Num ille exanimatus eſt metu? AD. Nautæ

1 Ex ipſa hominum natura ſumptum adagium eſt. Hoc enim omnibus inſitum eſt, ut jucunda cuique ſit ante actorum malorum aut periculorum ſecura recordatio. Vide infra *Convivium diſpar.*

2 Ναύκληρος, i. e. navis dominus.

3 Habens nonnihil lucis.

4 Quam & corbem navis vocant.

5 Duplex.

6 Antiquitas, i. e. antiqui ethnici.

7 Fabulantur Poëtæ Jovem, cum Ledam Tyndari regis uxorem deperiret, in cygni effigiem verſum, cantu eam non modo ut ad ſe veniret, verum etiam ſibi blandiretur, allexiſſe; eamque, ubi prægnans facta eſſet, peperiſſe ovum, ex quo *Caſtor, Pollux,* & *Helena* (quæ fuit triſtiſſima belli Trojani cauſa) nati ſunt. Quamvis aliqui Pollucem tantum & Helenam natos velint, Caſtorem vero ex Tyndaro fuiſſe mortalem. Alii duo ova à Leda uno partu edita, ex quorum uno Caſtor & Pollux, ex altero nata fuit Helena, & Clytemneſtra, quæ Agamemnonis uxor fuit. Ut ut ſit, in hoc conveniunt fabulatores, Caſtorem inter equites, Pollucem inter pugiles excelluiſſe. Denique ut verbo dicam, hos finxit antiquitas à Jove in cœlum translatos geminorum ſignum efficere. An vero ſphæras igneas, quæ navigantibus in tempeſtate apparent, hos vetuſtas crediderit, ipſe Eraſmus viderit. Horatius vocat eos *fratres Helenæ, lucida ſidera.* Od. 3.

8 Id eſt, adſtet lateri: vide notas in pag. 122.

tæ auſſuevere monſtris. Ibi paulliſper commoratus, volvit ſe per margines totius navis: inde per medios [1] foros dilapſus evanuit. Sub meridiem cœpit magis ac magis incrudeſcere tempeſtas. Vidiſtine unquam [2] Alpes? AN. Vidi. AD. Illi montes [3] verrucæ ſunt, ſi conſerantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuiſſet lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur dehiſcente terra recta ire in [4] tartara. AN. O inſanos qui ſe credunt mari! AD. Nautis fruſtra luctantibus cum tempeſtate, tandem nauclerus totus pallens nos adiit. AN. Is pallor præſagit aliquod magnum malum. AD. Amici, inquit, deſii eſſe dominus navis meæ; vicere venti; reliquum eſt, ut ſpem noſtram collocemus in Deo, & quisque ſe paret ad [5] extrema. AN. O vere [6] Scythicam concionem! AD. In primis autem, inquit, exoneranda eſt navis; ſic jubet [7] neceſſitas, durum telum: præſtat conſulere vitæ, diſpendio [8] rerum, quam ſimul cum rebus interire. Perſuaſit veritas: projecta ſunt in mare plurima vaſa plena precioſis mercibus. AN. Hoc erat vere [9] jacturam facere. AD. Aderat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Sco-

1 Tabulata navis.

2 Notiſſimi & altiſſimi montes, Italiæ termini.

3 Parvi colles, item tubercula in corpore. Aulus Gellius lib. 3. cap. 7. Ex Marco Catone in libris Originum. *Maturum cenſeo, inquit, ſi rem ſervare vis, faciundum, ut quadringentos aliquot milites ad* verrucam *illam (ſic enim M. Cato locum editum aſperumq́ appellat) ire jubeas,* &c. Verum Voſſius in Etymologico ſuo, vult *verrucam* tuberculum cutis (nam de alia ſignificatione, verbum addit nullum) ab antiquo *vewunco* nomen ſumſiſſe, quod cum ſit aliquid moleſtum herba quadam *averruncetur*, hoc eſt avertatur.

4 Tartarus, in plur. Tartara, inferorum locus profundiſſimus.

5 Mortem. Ea enim, teſte Flacco, *ultima linea rerum.*

6 *Scythicam.* Id eſt, duram. Scytharum feritas in proverbium ceſſit, ut quicquid barbarum ac durum intelligi velimus, *Scythicum* appellemus. Vide Prov. Σκυθῶν ῥῆσις.

7 Alludit ad illud Plinii. *Maximum telum neceſſitas*; rurſum ad illud τῇ ἀνάγκῃ οὐδὲν οἱ θεοὶ μάχονται, i. e. *Neceſſitati quidem ne Dii repugant.*

8 Bonorum.

9 *Jactura* damnum eſt, & *jacturam facere dicitur*, quisquis damno afficitur: hic erat vete *jactura* à jaſiendo dicta.

1 De-

Scotiæ: huic erat ſcrinium plenum vaſis argenteis, annulis, panno, ac veſtimentis ſericis. AN. Is nolebat [1] decidere cum mari? AD. Non; ſed cupiebat aut perire cum [2] amicis opibus ſuis, aut ſimul cum illis ſervari. Itaque [3] refragabatur. AN. Quid nauclerus? AD. Per nos, inquit, liceret tibi cum [4] tuis perire ſolum: ſed æquum non eſt, ut nos omnes tui ſcrinii cauſſa periclitemur; alioqui te una cum ſcrinio [5] dabimus in mare præcipitem. AN. Orationem vere nauticam. AD. Sic Italus quoque jacturam fecit, multa mala precans & ſuperis & inferis, quod ſuam vitam elemento tam [6] barbaro credidiſſet. AN. Agnoſco vocem [7] Italicam. AD. Paulo poſt venti, nihilo mitiores facti noſtris muneribus, rupere funes, disjecere vela. AN. O [8] calamitatem! AD. Ibi rurſus nos adit nauta. AN. Concionaturus? AD. Salutat: Amici, inquit, tempus hortatur ut unusquisque Deo ſe commendet, ac morti ſe præparet. Rogatus à quibusdam nauticæ rei non imperitis, ad quot horas ſe crederet poſſe tueri navem, negavit ſe poſſe polliceri quidquam, ſed ultra tres horas non poſſe. AN. Hæc concio durior etiam erat priore. AD. Hæc ubi locutus eſt, jubet incidi funes omnes, ac malum usque ad [9] thecam, cui inſeritur, incidi ſerra, ac ſimul cum antennis devolvi in mare. AN. Cur hoc? AD. Quoniam ſublato aut lacero velo erat oneri, non uſui: tota ſpes erat in clavo. AN. Quid interea

1 Decidere hic ſignificat paciſci portione rerum, ut reliqua maneant ſalva

2 Amatis.

3 Repugnabat.

4 Bonis.

5 Præcipitabimus te ex navi.

6 Sævo.

7 Nam Itali magno ſtomacho *barbarum* vocare ſolent, quicquid peregrinum eſt.

8 *Calamitas* proprie à ruſticis dicitur grando, quæ calamos, i. e. culmos, ſegetemve disjicit. Terent. Eun. Act. 1. Sc. 1. *ſed ecca ipſa egreditur noſtri fundi calamitas*. Hinc ponitur pro quavis miſeria, atque ærumna.

9 Θήκη, locus eſt in quo aliquid reponitur. Hic intellige repoſitorium, in quod malus immittitur. Gr. ἱστοδόκη.

rea [1] vectores? AD. Ibi vidiſſes miſeram rerum faciem: nautæ canentes, Salve Regina, implorabant matrem Virginem, appellantes eam ſtellam maris, reginam cœli, dominam mundi, portum ſalutis, aliiſque multis titulis illi blandientes, quos nusquam illi tribuunt ſacræ literæ. AN. Quid illi cum mari, quæ nunquam, opinor, navigavit? AD. Olim Venus agebat curam nautarum, quia nata credebatur [2] ex mari: ea quoniam deſiit curare, ſuffecta eſt huic matri non virgini Virgo mater. AN. [3] Ludis. AD. Nonnulli procumbentes in tabulas adorabant mare, quidquid erat [4] olei effundentes in undas, non aliter illi blandientes, quam ſolemus irato principi. AN. Quid ajebant? O clementiſſimum mare, ô formoſiſſimũ mare; miteſce, ſerva: hujusmodi multa occinebant ſurdo mari. AN. Ridicula ſuperſtitio. Quid alii? AD. Quidam nihil aliud quam vomebant, plerique vota [5] nuncupabant. Aderat Anglus quidam, qui promittebat [6] montes aureos Virgini [7] Walſamgamicæ, ſi vivus attigiſſet terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod eſſet in tali loco; alii rurſum quod eſſet [8] in tali loco. Idem factum eſt de Maria Virgine, quæ regnat in multis locis; & putant votum irritum, niſi locum exprimas. AN. Ridiculum: quaſi divi non habitent in cœlis. AD. Erant qui ſe promitterent

1 Qui vehebantur. *Vector* ſignificat qui vehit, & qui vehitur.

2 Notum eſt diſtichon Auſonii in Venerem. *Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita cælo, Æneadum genitrix hic habito alma Venus.* Reſpice notas in pag. 201.

3 Vere ludit, & falſe ridet Eraſmus Pontificiorum inſaniam.

4 Forte fidem habuerunt Plinio; qui ita inquit l. 2. cap. 103. *Ea natura eſt olei, ut lucem adferat, ac tranquillet omnia: etiam mare, quo non aliud elementum implacabilius.* Sed credat hoc Judæus apella, non ego.

5 Scil. divis.

6 Hyperbolice *montes aureos* pro *immenſas divitias* vel *ampliſſima dona promittere* dicitur. Terent. Phorm. Act. 1. Sc. 2. *Modo non monteis auri pollicens.*

7 Quæ Walſamgamiæ in Anglia colitur.

8 Tanta enim ligni crucis apud Pontificios oſtentatur copia, ut autor noſter alibi dixerit, totam navim oneratiam ejus fruſtis poſſe impleri.

1 Qui

rent fore [1] Carthuſianos. Erat unus qui polliceretur ſe aditurum [2] divum Jacobum, qui [3] habitat Compoſtellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantum lorica ferrea tecto, adhæc cibo emendicato. AN. Nemo meminit [4] Chriſtophori? AD. Unum audivi ſine riſu, qui clara voce, ne non exaudiretur, polliceretur Chriſtophoro, [5] qui eſt Lutetiæ in ſummo templo, mons verius quam ſtatua, cereum tantum quantus eſſet ipſe. Hæc cum vociferans quantum poterat [6] identidem inculcaret, qui forte proximus aſſiſtebat illi notus, cubito tetigit eum ac ſubmonuit: Vide quid pollicearis: etiamſi rerum omnium tuarum [7] auctionem facias, non fueris ſolvendo. Tum ille voce jam [8] preſſiore, ne videlicet exaudiret Chriſtophorus: Tace, inquit, fatue; an credis me ex animi ſententia loqui? Si ſemel contigero terram, non daturus ſum illi candelam ſebaceam. AN. O craſſum ingenium! ſuſpicor fuiſſe Batavum. AD. Non; ſed erat [9] Zelandus. AN. Miror nulli in mentem veniſſe Paulum Apoſtolum, qui ipſe olim navigarit, & fracta navi deſilierit in terram. Is enim [10] haud ignarus mali didicit miſeris ſuccurrere. AD. Pauli nulla erat mentio.

AN.

1 Qui præter cæteros monachos duro vitæ generi ſe addixerunt. Reſpice pag. 171. & 245.

2 Qui Hiſpanis dicitur *Sant Jago*.

3 *Habitat* inquit Eraſmus, pro *colitur*. Eſt autem Compoſtella Galleciæ metropolis, in qua Jacobi Apoſtoli corpus ſepultum affirmant Papicolæ, qui & ejus ſimulachrum ſuperſtitioſe colunt. Peregrinatores, ex diverſis regionibus huc confluentes, conchis donantur.

4 Qui & Pontificiis non de plebe divus eſt, ſed cum Nicolao collega rei maritimæ curam agit, ita dictus, quod Chriſtum per mare humeris portavit. Vide ſupra *Militaria*, & infra *Peregr. Relig.*

5 Id eſt, cujus ſtatua.

6 Iterum, atque iterum.

7 *Auctio* eſt venditionis genus, in quo à licitantibus pretium magis magisque augetur.

8 Submiſſiore; contrar. eſt *clara* vel *alta*, quamvis ſint, qui negent Latine dici *alta vox*; ſed eos Catullus doceat oportet.

9 Recte facit Eraſmus quod Zelandos popularibus ſuis craſſiores depingat.

10 Reſpicit autor ad verba Didonis, quæ refert Virg. lib. 1. Æn. *Haud ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.*

Inter omneis nullus ſe tranquillius agebat, quam mulier quædam, cui erat infantulus in ſinu, quem lactabat. AN. Quid illa? AD. Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantum complexa puellum, precabatur tacite. Interea dum navis ſubinde illideretur vado, nauclerus metuens ne tota [1] ſolveretur, rudentibus eam cinxit à prora & à puppi. AN. O miſera præſidia! AD. Interim [2] exoritur quidam ſacrificus ſenex, annos natus ſexaginta; nomen erat Adamus: is abjectis veſtibus usque ad induſium, abjectis etiam ocreis & calceis, juſſit, ut omnes itidem pararemus nos ad natandum. Atque ita ſtans in medio navis, concionatus eſt nobis ex [3] Gerſone quinque veritates de utilitate confitendi; hortatus omneis ut ſe quisque præpararet & vitæ & morti. Aderat & [4] Dominicanus quidam. His confeſſi ſunt qui volebant. AN. Quid tu? AD. Ego videns omnia plena tumultus, tacite confeſſus ſum Deo, damnans apud illum meam injuſtitiam, & implorans illius miſericordiam. AN. Quo migraturus, ſi ſic periſſes? AD. Hoc cōmittebam judici Deo. Neq; enim volebam eſſe mei ipſius judex: tamen bona quædam ſpes interim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, redit ad nos nauta lacrymabundus. Paret, inquit, ſe quisque;

1 Diſſolveretur, i. e. rumperetur.

2 Surgit.

3 Id eſt, ex libro Gerſonis. Fuit Joannes Gerſon Univerſitatis Pariſienſis Cancellarius, ut vocant, qui Concilio Conſtantienſi interfuit, & inter alia hunc, in quem digitum intendit Erasmus, librum de utilitate confitendi compoſuit. Lugduni in Gallia obiit Anno 1429.

4 Scil. Monachus. Dominicani monachi dicti ſunt à Dominico quodam, qui natus eſt patre Felice, matre Joanna, in Calagura Hiſpaniæ prædio, anno 1170. De quo horrenda miraculorum mendacia excogitarunt Papicolæ. Qualis vero fuerit hinc liquet, quod iſte bonus divus, ad convertendos Albigenſes miſſus ab Innocentio tertio, ſeditioſiſſimis ſuis concionibus tantum effecerit, ut plus quam centum millia Albigenſium ferro & flamma perierint. Hi primum Hiſpanicam inquiſitionem, Belgis tantopere execrandam, inſtituerunt.

que; nam navis non erit nobis uſui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulſa hauriebat mare. Paulo poſt nauta renuntiat nobis ſe videre procul turrim ſacram, adhortans, ut divi, quisquis eſſet ejus templi præſes, auxilium imploraremus. Procumbunt omnes, & orant ignotum divum. AN. Si nomine compellaſſetis eum, fortaſſis audiſſet. AD. Erat [1] ignotum. Interim nauclerus quantum poteſt, eo navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas; ac plane dilapſuram, ni rudentibus fuiſſet ſuccincta. AN. Dura rerum conditio. AD. Eo provecti ſumus, ut ejus loci incolæ proſpicerent nos periclitantes; ac procurrentes catervatim in extremum littus, ſublatis togis, & [2] galeris in lanceas impoſitis, invitabant ad ſeſe; ac jactatis in cœlum brachiis ſignificabant ſe deplorare noſtram fortunam. AN. Exſpecto quid evenerit. AD. Jam mare totam navim occuparat, ut nihilo tutiores eſſemus futuri in navi, quam in mari. AN. Heic [3] ad ſacram ancoram confugiendum erat. AD. Imo ad miſeram. Nautæ ſcapham exonerant aqua, ac dimittunt in mare. In hanc omnes ſeſe conantur conjicere, nautis magno tumultu reclamantibus, ſcapham non eſſe capacem tantæ multitudinis, arriperet ſibi quisque quod poſſet, ac nataret. Res non patiebantur lenta conſilia: alius arripit remum, alius contum, alius alveum, alius ſitulam, alius tabulam; ac ſuo quisque præſidio nitentes committunt ſe fluctibus. AN. Quid interim accidit illi mulierculæ, quæ ſola non ejulabat? AD. Illa omnium prima pervenit ad littus. AN. [4] Qui potuit? AD. Impoſueramus eam [5] repandæ tabulæ, & ſic alligaveramus, ut,

1 Nempe nomen ejus.
2 Pileis.
3 Ludit author in voce *Sacra ancora*, Nam *ancora ſacra* nautis præcipua eſt, & proverbialiter *confugere ad ſacram ancoram*, pro ad extrema præſidia dicitur.
4 Quo modo.
5 Recurvæ.

1 Feminam

ut non facile poſſet decidere: dedimus illi tabellam in manum, qua vice remi uteretur: ac bene precantes expoſuimus in fluctus, conto protrudentes, ut abeſſet à navi, unde erat periculum: illa læva tenens infantulum, dextra remigabat. AN. O [1] viraginem! AD. Cum jam nihil ſupereſſet, quidam avulſit ligneam ſtatuam Virginis matris, jam putrem atque excavatam à [2] ſoricibus, eamque complexus cœpit natare. AN. Scapha pervenit incolumis? AD. Nulli prius periere. Porro triginta ſeſe in eam conjecerant. AN. Quo malo fato id factum eſt? AD. Prius quam poſſet ſe liberare à magna navi, illius vacillatione ſubverſa eſt. AN. O factum male! Quid tum? AD. Ego, dum aliis conſulo, pene perieram. AN. Quo pacto? AD. Quia nihil ſupererat aptum natationi. AN. Illic ſubera fuiſſent uſui. AD. In eo rerum [3] articulo maluiſſem vile ſuber, quam candelabrum aureum. Circumſpicienti tandem venit in mentem [4] de ima mali parte: eam quoniam ſolus eximere non poteram, adſciſco ſocium: huic ambo innixi committimus nos mari, ſic ut ego dextrum [5] cornu tenerem, ille lævum. Dum ſic jactamur, ſacrificus ille concionator nauticus, medium injecit ſe in humeros noſtros. Erat autem ingenti corpore. Exclamamus, Quis ille tertius? Is perdet nos omneis. Ille contra placide, Sitis, inquit, bono animo; ſat ſpacii eſt. Deus aderit nobis. AN. Cur ille tam ſero cœpit eſſe natator? AD. Imo futurus erat in ſcapha, una cum Dominicano: nam omnes hoc honoris illi deferebant, ſed quanquam erant invicem confeſſi in navi, tamen obliti neſcio quid circumſtantiarum, rurſus ibi in ora navis confitentur, &

1 Feminam fortem.
2 Gliribus.
3 Statu, vel momento tempeſtivo.
4 Laune dicitur *venit in mentem ea res, ejus rei, vel de ea re.*
5 I. e. partem. Sic in exercitibus *cornua aciei* dicuntur.

1 Quod

& alter alteri [1] manum imponit; interim ſcapha perit: nam hæc mihi narravit Adamus. AN. Quid actum eſt de Dominicano? AD. Is, ut idem narrabat, implorata divorum ope, abjectis veſtibus, nudum ſe commiſit natationi. AN. Quos divos invocabat? AD. Dominicum, [2] Thomam, [3] Vincentium, & [4] neſcio quem Petrum, ſed in primis fidebat [5] Catharinæ Senenſi. AN. Chriſtus illi non veniebat in mentem? AD. Ita narrabat ſacrificus. AN. Melius enataſſet, ſi non abjeciſſet [6] ſacram cucullam: ea depoſita, qui potuit illum agnoſcere Catharina Senenſis? Sed perge narrare de te. AD. Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum huc & illuc ſe volventem, clavus illiſus fregit femur ejus qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulſus eſt; ſacrificus precatus illi requiem æternam, ſucceſſit in locũ illius, adhortans me, ut magno animo tuerer cornu meum, ac ſtrenue moverem pedes. Interim potabamus multum aquæ ſalſæ. Adeo Neptunus nobis non balneum tantum ſalſum, ſed potionem etiam ſalſam temperarat: quanquam ſacrificus ei rei monſtraret remedium. AN. Quod, obſecro? AD. Quoties unda nobis occurreret, ille oppoſuit occipitium, ore clauſo. AN. Strenuum ſenem mihi narras. AD. Ubi jam aliquandiu ſic natantes nonnihil promoviſſemus, ſacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es animo; ſentio vadum. Ego non auſus tantum ſperare felicitatis, Longius, inquam, abſumus à littore, quam ut vadũ ſperandũ ſit. Imo, inquit, ſentio pedibus terram. Eſt, inquam,

1 Quod valedicentium, vel benedicentium ſignum eſt.

2 Forte illum Thomam, quem depictum vide in *Convivio relig.* & *Peregrin. relig. ergo.*

3 Fuit Vincentius Rhenenſis Anno 865. Et hic cum cæteris divorum Calendario inſcriptus eſt.

4 Ergo alium præter Apoſtolum.

5 Cathatina Senenſis (ita dicta ab urbe Senis, in qua nata eſt patre tinctore) magnopere à Pontificiis colitur. Prodigioſa de ea circumferuntur mendacia. Reſpice *Apoth. Capn.*

6 *Cucullum monachalem.* Reſpice pag. 191. & 41.

1 Sc.

quam, fortaſſis è ſcriniis aliquod, quod huc devolvit mare. Imo, inquit, ſcalptu [1] digitorum plane ſentio terram. Cum adhuc aliquandiu nataſſemus, ac rurſus ſentiret vadum, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi [2] cedo malum totum, & vado me credo; ſimulque exſpectato fluctuum deceſſu, pedibus ſequutus eſt quanto potuit curſu. Rurſus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans ſeſe ſub undis, quemadmodum ſolent [3] mergi & anates: rurſus abeunte fluctu [4] promicabat & currebat. Ego videns hoc illi ſuccedere ſum imitatus. [5] Stabant in arena, qui porrectis inter ſe prælongis haſtilibus fulciebant ſeſe adverſus impetum undarum: viri robuſti, & fluctibus aſſueti, ſic ut ultimus haſtam porrigeret adnatanti. Ea contacta, omnibus in litus ſe recipientibus, tuto pertrahebatur in ſiccum. Hac ope ſervati ſunt aliquot. AN. Quot? AD. Septem: verum ex his duo [6] ſoluti ſunt tepore, admoti igni. AN. Quot eratis in navi? AD. Quinquaginta octo. AN. O ſævum mare! ſaltem [7] decimis fuiſſet contentum, quæ ſufficiunt ſacerdotibus. Ex tanto numero tam paucos reddidit? AD. Ibi experti ſumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mira alacritate ſuppeditantis, hoſpitium, ignem, cibum, veſtes, viaticum. AN. Quæ gens erat? AD. Hollandica. AN. Iſta nihil humanius, cum tamen

[1] feris

1 Sc. pedis.

2 Concedo, relinquo.

3 *Mergus*, i. ſecundæ declinationis, avis eſt ita dicta, quod ſeſe aſſidue in aquam immergat. Sed *Mergus*, oris 3. decl. vas aquarium eſt.

4 Supra fluctus eminebat.

5 Graphice depingit autor mores piſcatorum Batavorum naufragis ſuccurrentium.

6 Scil. corpore, vel vita. Ita Virg. *Paulatim exſolvit ſe corpore. lentaque colla, Et captum letho poſuit caput.*

7 *Decima* dicuntur decima pars omnium proventuum, quam principibus olim, & ſacerdotibus, dein quoque pigris ſacrificulis & Monachis ſolvit vulgus.

1 Docet

[1] feris nationibus cincta ſit. Non repetes, opinor, poſthac [2] Neptunum. AD. Non, niſi mihi Deus ademerit ſanam mentem. AN. Et ego malim audire tales fabulas, quam experiri.

1 Docent hoc graviſſima & injuſtiſſima bella, quibus ad hoc usque tempus luctata eſt, ſemper vero emerſit.

2 Mare. P. Syrus Mimus in trochaicis, *Improbè Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit.*

DIVERSORIA.

Bertulphus, Guilielmus.

BE. Cur ita viſum eſt plerisque biduum aut triduum commorari [1] Lugduni? Ego ſemel iter ingreſſus, non conquieſco donec pervenero, quo conſtitui. GU. Imo ego admiror, quenquam illinc avelli poſſe. BE. Quam ob rem tandem? GU. Quia illic locus eſt, unde non poterant avelli [2] ſocii Ulyſſis, illic Sirenes. Nemo domi ſuæ tractatur melius, quam illic in [3] pandocheo. BE. Quid fit? GU. Ad menſam ſemper adſtabat aliqua mulier, quæ convivium exhilararet facetiis, ac [4] leporibus. Et eſt illic mira [5] formarum felicitas. Primum adibat materfamilias, quæ ſalutabat, jubens nos hilares eſſe, & quod apponeretur, boni conſulere. [6] Huic ſuccedebat filia, mulier elegans, moribus ac lingua adeo feſtivis, ut poſſit

1 In Gallia ſcil. ut conſtat ex ſequenti: *agnoſco Gallicæ gentis humanitatem.*

2 Alludit ad fabulam de Ulyſſe & ſociis ejus confictam ab Homero Odyſſ. lib. μ. Ulyſſes enim, inſulas Sirenum prætèrnavigans, ſuas & ſociorum aures cera obturavit, ſeque malo alligari juſſit, ne ſuavitate cantus in naufragium pelliceretur. Sirenes autem finguntur monſtra marina ſuperne virginis effigiem referentia, inferiori vero parte in piſcis caudam deſinentia. Fabula docet voluptatum illecebras non niſi à ſapiente contemni poſſe.

3 Πανδοχεῖον, i. e. diverſorium publicum, ita dictum quod in eo omnes promiſcue excipiantur. πανδοχεύς. *Pandocheus*, Caupo, qui quemvis hoſpitio excipit.

4 Blandis & venuſtis dictis.

5 Id eſt, formoſarum puellarum, ſeu feminarum. Terent. Eun. Act. 2. Sc. 3. *Tædet quotidianarum harum formarum.*

6 Poſt hanc ſequebatur.

1 Catonis

poſſit vel ipſum [1] Catonem exhilarare. Nec confabulantur ut cum [2] hoſpitibus ignotis, ſed veluti cum olim notis ac familiaribus. BE. Agnoſco Gallicæ gentis humanitatem. GU. Quoniam autem illæ non poterant adeſſe perpetuo, quod eſſent [3] obeunda munia domeſtica, reliquique convivæ conſalutandi, continenter adſtabat puellula quædam ad omneis jocos inſtructa: una ſatis erat omnium [4] jaculis excipiendis: hæc ſuſtinebat fabulam, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. BE. Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. GU. Profecto lautus, ut ego mirer, illos tam [5] vili poſſe accipere hoſpites. Rurſus peracto convivio, lepidis fabulis [6] alunt hominem, ne quid [7] obrepat tædii. Mihi videbar domi eſſe, non peregre. BE. Quid in cubiculis? GU. Illic nusquam non aderant aliquot puellæ, ridentes, laſcivientes, luſitantes: ultro rogabant, ſi quid haberemus veſtium ſordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis? Nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, niſi in ſtabulo: quanquam & huc frequenter [8] irrumpebant puellæ. Abeuntes complectuntur, tantoque affectu dimittunt, ac ſi fratres eſſent omnes, aut propinquæ cognationis. BE. Fortaſſis iſti mores decent Gallos; mihi magis arrident Germaniæ mores, utpote [9] maſculi. GU. Mihi nunquam contigit videre

1 Catonis ſeveritas in proverbium abiit. Fuerunt autem apud Romanos duo magni nominis Catones, alter Porcius, cui & poſtea Cenſorii nomen, alter Uticenſis (ita dictus ab Utica, in qua ſibi manus intulit, vide notas in *Conv. relig.* pag. 163.) uterque ſeveris moribus.

2 Advenis.

3 Adminiſtranda.

4 Facetis & ſalſis dictis, quorum ictus inſtar jaculi.

5 Sc. pretio.

6 Oblectant.

7 Reſpice pag. 248.

8 Frequentes intrabant.

9 Viriles.

Juſtus

videre [1] Germaniam: quare te quæſo, ne gravere commemorare, quibus modis accipiant hoſpitem. BE. An ubique ſit eadem tractandi ratio, neſcio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo ſalutat, ne videantur ambire hoſpitem. Id enim [2] ſordidum & [3] abjectum exiſtimant, & indignum Germanica ſeveritate. Ubi diu inclamaveris, tandem aliquis per feneſtellam [4] æſtuarii (nam in his degunt fere uſq; ad [5] ſolſtitiũ æſtivum) profert caput, non aliter quam è teſta proſpicit teſtudo. Is rogandus eſt, an liceat illic diverſari. Si non renuit, intelligis dari locum. Rogantibus ubi ſit ſtabulum, mota manu commonſtrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius eſt diverſorium, ibi famulus commonſtrat ſtabulum, atque etiam locum equo minime commodum. Nam commodiora ſervant venturis, præſertim nobilibus. Si quid [6] cauſſeris ſtatim audis; Si non placet, quære aliud diverſorium. Fœnum in urbibus ægre ac [7] perparce præbent, nec multo minoris vendunt, quam ipſam avenam. Ubi conſultum eſt equo, totus commigras in [8] hypocauſtum, cum ocreis, ſarcinis,

1 Juſtus Lipſius in epiſtola quadam ad Jacobum Monarium. *Quid Eraſmo igitur fiet, qui tam ubertim & libere illuſit in hoſpitia omnia Germaniæ?* Et Nicolaus Clenardus in epiſtola ad Chriſtianos de profeſſione Arabica, militiaque conſtituenda adverſus Mahometum, inter alia de itinere ſuo in Hiſpaniam. *Multa deinde, poſtquam egreſſi fuimus Galliam, adeo ſumus admirati, ut merito liceret in jus vocare Dialogum Eraſmi, qui Germanorum diverſoria, velut aliquid haberent incommodi, tam contra omnem æquitatem ſtuduit traducere: reviviſcat, & pergat Salamanticam,* &c.

2 Avarum.

3 Humile, ignobile.

4 Id eſt, Hypocauſti, alioqui *æſtuarium* etiam deſignat locum, quod mare alternis vicibus tegit & detegit.

5 *Solſtitium* quaſi ſolis ſtatio, quia ſol ubi octavo Cal. Jul. juxta faſtos Julianos, ad Tropicum Cancri pervenit, non ultra progreditur: quemadmodum & Solſtitio hyemali in Capricorno non longius à nobis diſcedit.

6 Contradicas.

7 I. e. valde parce.

8 Ὑποκαύστον, à verb. *ὑποκαίω*, ſuccendo, proprie Vaporarium quod ſub pavimento ſuo habet fornacem, qua accenſa calefit. Germanorum vero & Belgarum mos eſt fornaces in angulo vel medio conclavis habere.

1 Pura

ſarcinis, luto, id eſt unum omnibus commune. GU. Apud Gallos deſignant cubicula, ubi ſeſe exuant, extergant, calefaciant, aut quieſcant etiam, ſi libeat. BE. Heic nihil tale. In hypocauſto exuis ocreas; induis calceos; mutas, ſi voles, induſium; veſtes pluvia madidas ſuſpendis juxta hypocauſtum; ipſe te admoves, ut ſicceris. Eſt & aqua parata, ſi libeat lavare manus, ſed ita [1] munda plerumque, ut tibi poſt alia quærenda ſit aqua, qua lotionem eam abluas. GU. Laudo viros nullis deliciis effœminatos. BE. Quod ſi tu [2] appuleris ad horam à meridie quartam, non cœnabis tamen ante nonam, nonnunquam & decimam. GU. Quam ob rem? BE. Nihil apparant niſi videant omnes, ut eadem opera miniſtretur omnibus. GU. Quærunt compendium. BE. Tenes. Itaque frequenter in idem hypocauſtum conveniunt octoginta aut nonaginta, pedites, equites, negotiatores, nautæ, aurigæ, agricolæ, pueri, fæminæ, ſani, ægroti. GU. Iſtuc vere [3] cœnobium eſt. BE. Alius ibi pectit caput, alius abſtergit ſudorem, alius repurgat [4] perones aut ocreas, alius [5] eructat allium. Quid multis? Ibi linguarum ac perſonarum non minor eſt confuſio, quam olim in turri [6] Babel. Quod ſi quem conſpexerint peregrinæ gentis, qui [7] cultu dignitatis nonnihil [8] præ ſe ferat, in hunc intenti ſunt omnes defixis oculis, contemplantes, quaſi novum aliquod animantis genus adductum ſit ex [9] Africa; adeo ut poſtea quam

1 Purâ.

2 Adveneris.

3 Κοινόβιον. i. e. vitæ communicata ſocietas, à κοινὸς communis, & βίος vita.

4 *Pero*, calceus ruſticus.

5 Reſpice pag. 1.

6 *Babel* i. e. *confuſio venit*. Nota ſenibus & pueris eſt hiſtoria ſacra de hominibus, qui cum turrim ad cœlum usque molirentur, confuſione linguarum à Deo impediti ſunt.

7 Veſtitu.

8 Oſtentat.

9 Quia ex Africa plurima animalia prodigioſa, proverbium factum eſt: *Africa ſemper aliquid novi affert.*

quam accubuerint, reflexo in tergum vultu, [1] continenter adſpiciant, nec dimoveant oculos, cibi immemores. GU. Romæ, Lutetiæ ac Venetiæ nemo quidquam miratur. BE. [2] Nefas eſt interim tibi quidquam petere. Ubi jam multa eſt veſpera, nec ſperantur plures adventuri, prodit famulus ſenex, barba cana, tonſo capite, vultu torvo, ſordido veſtitu. GU. [3] Tales oportebat Cardinalibus Romanis eſſe [4] à poculis. BE. Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot ſint in hypocauſto, quo plures adeſſe videt, hoc vehementius accenditur hypocauſtum, etiamſi alioqui ſol æſtu ſit moleſtus. Hæc apud illos præcipua pars bonæ tractationis, ſi ſudore diffluant omnes. Si quis non [5] aſſuetus vapori, aperiat rimam feneſtræ, ne præfocetur, protinus audit, Claude. Si reſpondeas, Non [6] fero, audis, Quære igitur aliud diverſorium. GU. Atqui mihi nihil videtur eſſe periculoſius, quam tam multos haurire eundem vaporem, maxime reſoluto corpore, atque heic capere cibum, & horas complures commorari. [7] Jam enim omitto ructus alliatos, & ventris flatum, halitus putres: multi ſunt qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet ſuum contagium. Certe plerique [8] ſcabiem habent Hiſpanicam, ſive, ut quidam vocant, Gallicam, cum ſit omnium nationum communis. Ab his, opinor, non multo minus eſſe periculi, quam à leproſis. Jam tu divina, quantum [9] diſcriminis ſit in peſtilentia. BE. Sunt viri fortes, iſta rident ac negligunt. GU. Sed interim

1 Aſſidue.

2 Non licet.

3 Ironice, cum Cardinales ſplendidiſſime vivere, & bene cultorum famulorum gregem alere ſolent.

4 Pocillator.

5 Facile enim ejusmodi hypocauſtorum vapor ſolet tentare capita eorum, qui non admodum validi ſunt.

6 Id eſt; non poſſum ſufferre.

7 Παράλειψις.

8 An hic autor denotet ſcabiem illam ſeu lepram Gallicam, multis Gallorum communem, quæ vulgo in articulis apparet, an illum, quem morbum Gallicum appellant, ſeu Hiſpanicum, mox videbimus.

9 Periculi.

1 *Therma*

interim multorum periculo fortes ſunt. BE. Quid facias? Sic aſſueverunt: & conſtantis eſt animi non diſcedere ab inſtituto. GU. Atqui ante annos viginti quinque nihil receptius erat apud Brabantos, quam [1] thermæ publicæ: eæ nunc [2] frigent ubique. [3] Scabies enim nova docuit nos abſtinere. BE. Sed audi cætera. Poſt redit ille [4] barbatus Ganymedes, ac linteis [5] inſternit menſas, quot putat eſſe ſatis illi numero. Sed ô Deum immortalem! quam non [6] Mileſiis. [7] Cannabea diceres ex antennis detracta. Deſtinavit enim unicuique menſæ convivas, ut minimum octo. Jam quibus eſt notus mos patrius, accumbunt; ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim diſcrimen inter pauperem & divitem, inter herum ac famulum. GU. Hæc eſt illa vetus æqualitas, quam nunc

1 è vita

1 *Thermæ* balnea ſunt, quæ artificio calefcunt, vel natura calida ſunt, *ἀπὸ τῆς θέρμης*, à calore.

2 Id eſt, *in deſuetudinem abierunt*. Ita infra *friget ludus*, i. e. languet. Contrarium eſt *fervere*, ut Virg. *fervet opus*,

3 Hinc colligere licet Eraſmum unice digitum intendere in fœdum illum morbum Hiſpanicum, meritum impudicorum flagellum. Sic enim inquit in Coll. militis & Carthuſ. *Nam iſta ſcabies nihil aliud eſt, quam lepræ ſpecies, niſi quod ideo non vitatur, quia multorum eſt communis, præcipue nobilium.* Ideoque appellat *ſcabiem novam.* Audi ſimile quid auctoris noſtri in *Conſultatione de bello Turcis inferendo* Oper. tom. V. edit. Froben. *Fecit Deus quod ſolent Medici fideles, novavit remedia, immiſit inauditum & immedicabile lepræ genus, quam neſcio quare vulgus appellet* ſcabiem Gallicam, *cum ſit omnium nationum communis, percuſſit hominum genus ulcere vere peſſimo. Jam horribile malum adeo non docuit nos caſtimoniam ac ſobrietatem, ut plane vertimus in jocum,* &c. & paulo poſt, *Quid hoc aliud eſt quam domino nos caſtiganti oppedere.* Unde liquet quantopere Eraſmus ab hoc malo abhorruerit.

4 Ironice vocat famulum iſtum ſordidum *Ganymedem*, & quidem *barbatum*. Ganymedes antiquis dictus Trois filius, puer formoſiſſimus, ab aquila, juſſu Jovis, qui eum deperibat, in cœlum raptus, & miſcendo nectari præfectus, repudiata Hebe, quæ, ante illum, ſuperis erat à poculis.

5 Dicitur *inſternere menſam linteis*, vel *menſis lintea*.

6 *Mileſia texta* mollia. Immo & ipſi Mileſii pro delicatis & luxurioſis celebrati. Oppidum, quod inhabitabant, optima lana abundans, dictum fuit *Miletus à Mileto*) ut Ovidius vult Metamorph. lib. 9.) Apollinis filio ſic enim inquit; *Sponte fugis, Milete, tua, celerique carina Ægeas metiris aquas, & in Aſide terra Mœnia conſtituis poſitoris habentia nomen.*

7 Sc. lintea. Cañabæa, i. e. ex Cañabe.

 1 Ab-

[1] è vita ſubmovit tyrannis. Sic opinor vixiſſe Chriſtum cum ſuis diſcipulis. BE. Poſtquam accubuerunt omnes, rurſum prodit torvus ille Ganymedes, ac denuo dinumerat ſua ſodalitia: mox reverſus apponit ſingulis [2] pinacium ligneum, & cochleare ex eodem argento factum, deinde cyathum vitreum; aliquanto poſt panem: eum ſibi quiſque per otium repurgat, dum coquuntur pultes. Ita nonnunquam ſedetur ferme horæ ſpacio. GU. Nullus [3] hoſpitum interim efflagitat cibum? BE. Nullus cui notum ſit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone, quam non [4] fumoſum! [5] Non aliud oportebat bibere [6] Sophiſtas; tanta eſt ſubtilitas & acrimonia. Quod ſi quis hoſpes, etiam oblata privatim pecunia, roget ut aliunde paretur aliud vini genus, primum diſſimulant, ſed eo vultu, quaſi interfecturi: ſi urgeas, reſpondent; Heic diverſati ſunt tot [7] Comites & [8] Marchiones, neque quiſquam queſtus eſt de vino meo: ſi non placet, quære tibi aliud diverſorium. Solos enim nobiles ſuæ gentis habent pro hominibus, & horum inſignia nuſquam non oſtentant. Jam igitur habent offam, quam objiciant latranti ſtomacho: mox magna [9] pompa veniunt [10] diſci. Primus ferme habet offas panis madefactas jure carni-

1 Abrogavit.

2 Πίναξ Tabula lata & tenuis ejus dim. Πινακίδιον, tabella, ſeu ſcutella.

3 Convivarum.

4 Intelligit forte autor vinum generoſum, quod tanquam fumum & vaporem ad cerebrum mittat, ſed ironice.

5 Sc. ut inde ſubtiliores ſpiritus contrahant. Ironice.

6 *Sophiſtæ* olim dicti Philoſophi. Dein ob ſpinoſas & inutiles quæſtiones nomen id adaptatum eſt iis, qui fallacibus concluſionibus inanem ſapientiæ ſpeciem oſtentant, quales non paucos hodie invenias.

7 *Comes* Latinis aſſecla. Poſterioribus his ſeculis dignitatis nomen; & *Comites* dicti, qui Cæſares comitabantur.

8 *Marchio* vox Celtica, vel Marquis.

9 Omnis apparatus ſolennis cum oſtentatione dicitur *pompa*. Ridet autor.

10 Patinæ. *Diſcus* proprie fuit lamina quædam rotunda trium vel quatuor digitorum craſſitudine, longior paulo plus pede, alias lapidea, alias ferrea, immo & ænea, quam exercentes ſeſe projiciebant. Luſus diſci fuit antiquiſſimus, ut conſtat ex Homero, & aliis. Quia vero illud inſtrumentum ludi-

crum.

carnium, aut, ſi dies eſt [1] piſculentus, jure leguminum. Deinde aliud jus, poſt aliquid carnium recoctarum, aut ſalſamentorum recalefactorum. Rurſus pultis aliquid, mox aliquid ſolidioris cibi, donec probe domito ſtomacho apponant carnes aſſas aut piſces elixos, quos non poſſis omnino contemnere: ſed [2] heic parci ſunt, & ſubito tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum ſolent actores ſabularum, qui ſcenis admiſcent [3] choros; ita iſti alternis miſcent offas ac pultes. Curant autem, ut [4] extremus actus ſit optimus. GU. Et hoc eſt boni poëtæ. BE. Porro [5] piaculum ſit, ſi quis interim dicat, Tolle hunc diſcum; nemo veſcitur. Deſidendum eſt usque ad præſcriptum ſpacium, quod illi [6] clepſydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatus, aut [7] pandocheus ipſe, veſtitu minimum à ſamulis differens, rogat ecquid animi nobis ſit. Mox adfertur vinum aliquod generoſius. Amant autem eos qui bibunt largius, cum nihilo plus ſolvat ille, qui plurimum hauſerit vini, quam qui minimum. GU. Mirum gentis ingenium. BE. Cum nonnunquam ſint qui duplo plus abſumant in vino, quam ſolvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc convivium, dictu mirum quis ſit ibi ſtrepitus ac vocum tumultus poſtquam omnes cœperunt incaleſcere potu.

crum erat rotundum, ſimiliter & *diſcus* (Græce *δίσκος*) dicta eſt tabella rotunda, vel pinacium, quo epulæ in menſas ferebantur. Unde *δισκοφόροι* appellati ſunt, qui quadris ferendis deſtinantur.

1 Dies piſculenti Pontificiis ſunt, quibus illis carnibus veſci non licet, ut ſingulis diebus Veneris, & tota quadrageſima, ut vocant.

2 In iis apponendis.

3 Choros Actibus præcipue inſerunt tragici.

4 Ciceronis hæc ſententia eſt. Alluditur ad fabularum Actus, quorum ultimus eſt quintus. Vide prov. *Supremus fabulæ actus.*

5 Nefas. Peccatum expiatione dignum.

6 *Clepſydra*, Gr. *κλεψύδρα*, inſtrumentum eſt horologicum, in fundo habens exile foramen, per quod aqua ſenſim deſtillat, unde & nomen habet. Nam *κλέπτειν* *furari*, & *ὕδωρ* *aquam* ſignificat.

7 Reſpice pag. 270.

tu. Quid multis? Surda omnia. Admiſcent ſe frequenter ficti [1] moriones; quo genere hominum cum nullum ſit magis deteſtandum, tamen vix credas, quantopere delectentur Germani: illi cantu, garritu, clamore, ſaltatione, pulſu faciunt, ut hypocauſtum videatur corruiturum, neque quisquam alterum audiat loquentem. At interea videntur ſibi ſuaviter vivere: atque illic deſidendum eſt volenti nolenti usque ad multam noctem. GU. Nunc tandem abſolve convivium. Nam me quoque tædet tam prolixi. BE. Faciam. Tandem ſublato caſeo, qui vix illis placet, niſi putris ac vermibus ſcatens, prodit ille barbatus, adferens ſecum [2] pinacium eſcarium, in quo creta pinxit aliquot circulos ac ſemicirculos: id deponit in menſa, tacitus interim ac triſtis; [3] Charontem quempiam diceres. Qui agnoſcunt picturã, deponunt pecuniã, deinde alius, atq; alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis qui depoſuerunt, ſupputat tacitus: ſi nihil deſit, annuit capite. GU. Quid ſi quid ſuperſit? BE. Fortaſſe redderet, & faciunt hoc nonnunquam. GU. Nemo reclamat iniquæ rationi? BE. Nemo qui ſapit. Nam protinus audiret; Quid tu es hominis? Nihilo plus ſolves quam alii. GU. Liberum hominum genus narras. BE. Quod ſi quis ex itinere [4] laſſus, cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur exſpectare, donec cæteri quoque eant cubitum. GU. Videor mihi videre civitatem [5] Platonicam. BE. Tum ſuus cuique nidus oſtenditur, & vere nihil aliud quam cubiculum: tantum enim ibi lecti ſunt, & præterea nihil quo utaris, aut quod ſureris. GU.

Illic

1 *Morio* fictus ſtultus. Stultus autem Græcè μωρός. Hujusmodi moriones riſus cauſa ſolent eſſe in pretio, & principibus in deliciis.

2 Tabulam, qua ſingulis convivis eſcam, puta panem, &c. diſtribuit.

3 *Charon* antiquis Portitor Orci, animas per Styga & Acherontem transvehens. Pingitur ſenex ſqualidus & barba prolixa torvus.

4 Fatigatus.

5 Qualem deſcribit Plato, in qua omnia ſunt æqualia.

1 *Lon-*

Illic mundities eſt? BE. Eadem quæ in convivio, lintea forte lota ante menſes ſex. GU. Quid interim fit de equis? BE. Ad Eandem diſciplinam tractantur, ad quam homines. GU. Sed eſt eadem ubique tractatio? BE. Alicubi civilior eſt, alicubi durior quam narravi: verum in genere talis eſt. GU. Quid ſi ego tibi nunc narrem, quibus modis hoſpites tractentur in ea parte Italiæ quam [1] Longobardiam vocant; rurſum in Hiſpania, deinde in Anglia, & in [2] Walia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. 3. Wali ſe prædicant αὐτόχθονας Anglos. BE. Quæſo te ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas adire. GU. In præſentia non eſt otium. Nam nauta juſſit, adeſſem ad horam tertiam, niſi vellem relinqui, & habet ſarcinulam: alias dabitur oportunitas ad ſatietatem usque garriendi.

1 *Longobardia* dicta eſt magna citerioris Galliæ pars, quam *Longobardi* (populi à longis barbis, ut ajunt, ita cognominati) Albino duce ab Oceano, ultimisque Germaniæ oris profecti Italiam intrantes occuparunt.

2 Quæ & *Cambria* dicitur, Britanniæ tertia pars.

3 Wali ſe prædicant αὐτόχθονας, id eſt, indigenas eſſe Anglos, & quidem peritiſſimorum Geographorum autoritate. *Walia* enim, ſeu *Cambria* antiquiſſimos continet incolas, avita Britannica lingua utentes, & Anglici ſermonis (ex Saxonica aliisque plurimis linguis peſſime conflati) prorſus ignaros, unde conſtat eos eſſe veros Britannos.

ADOLESCENTIS ET [1] SCORTI.

LUCRETIA, [2] SOPHRONIUS.

LU. EUge mi lepidiſſime Sophroni, tandem nobis redditus es? Nam mihi videris abfuiſſe ſeculum. [3] Prima fronte vix te agnoſcebam. SO. Quam ob rem, mea

1 Meretricis.

2 *Sophronius* à σώφρων, temperans, prudens. Quaſi σῶς vel σάος τὴν φρένα, cui mens eſt ſalva.

3 Id eſt primo intuitu.

mea Lucretia? LU. Quia pro imberbi nobis rediſti [1] barbatulus. Quid rei eſt, meum corculum? Nam videre ſolito torvior. SO. Cupio tecum ſeorſim colloqui familiarius. LU. Au, au, non ſolæ ſumus, mea mentula? SO. Secedamus in locum ſecretiorem. LU. Age concedamus in cubiculum interius, ſi quid libet. SO. Nondum hic locus mihi videtur ſatis ſecretus. LU. Unde iſte novus pudor? Eſt mihi [2] muſeion, ubi repono [3] mundum meum, locus adeo obſcurus, ut vix ego te viſura ſim, aut tu me. SO. Circumſpice rimas omnes. LU. Rima nulla eſt. SO. Nullus eſt in propinquo, qui nos exaudiat? LU. Ne muſca quidem, mea lux. Quid cunctaris? SO. Fallemus heic oculos Dei? LU. Nequaquam: ille perſpicit omnia. SO. Et angelorum? LU. Illorum oculos non licet effugere. SO. Qui fit igitur, ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei, ac teſtibus ſanctis angelis, quod puderet facere in conſpectu hominum? LU. Quid hoc novæ rei eſt? Veniſti huc concionaturus? Indue [4] cucullam [5] Franciſcanam, conſcende ſuggeſtum, & audiamus te, barbatule. SO. Nec iſtud gravarer facere, ſi te queam ab iſto vitæ genere revocare, non ſolum turpiſſimo, verum etiam miſerrimo. LU. Quam ob rem, ô bone! victus alicunde parandus eſt, ſua quemque alit ars. Hoc eſt noſtrum opificium, hic [6] fundus noſter. SO. Optarim, mea Lucretia, ut excuſſa paulliſper iſta animi

1 Utitur diminutivo, ut blandiatur.

2 *Μυσεῖον* prop. locus Muſis & ſtudiis deſtinatus. Hic vero intellige cubiculum ſecretum.

3 Ornatum muliebrem. Sed forte in hoc loco non ſolum repoſuit mundum ſuum, ut ait, ſed & depoſuit pudorem.

4 Reſpice pag. 191.

5 Franciſcanorum monachorum cucullus, adeo ſanctus Pontificiis habitus eſt, ut admodum viam ad cœlum maturet illi, qui in eodem ſepultus eſt. Quare multi, & quidem non indocti tempore Eraſmi vixerunt, qui ſuprema voluntate, ut Franciſcanorum habitu efferrentur, mandarunt. De his non ſemel infra dicendum.

6 Id eſt reditus. Nam fundus reddit Proventus annuos. Reſpice notas in pag. 155.

1 *Vivere*

mi temulentia, rem ipſam mecum conſideres. LU. Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc [1] vivamus mi Sophroni. SO. Tu quæſtus gratia facis quidquid facis. LU. Non multum [2] aberraſti à ſcopo. SO. Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut [3] auſcultes tantum. LU. Dic quæ voles. SO. Primum illud mihi reſponde: Habesne quæ tibi [4] male volunt? LU. Non unam. SO. Et quas tu viciſſim odiſti? LU. Ut merentur. SO. Proinde ſi poſſis illis facere rem gratam, faceresne? LU. Citius miſcerē illis [5] toxicum. SO. Atqui cogita nunc, an illis quidquam potueris facere gratius, quam quod vident te vivere hanc vitam [6] dedecoroſam, ac miſerrimam. Quid autem poteras facere moleſtius iis, qui tibi bene volunt? LU. Sic erat [7] fatum meum. SO. Jam quod eſſe ſolet omnium difficillimum iis, qui [8] deportantur in inſulas, aut [9] relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte ſponte ſumſiſti. LU. Quidnam eſt iſtud? SO. An non ſponte [10] renuntiaſti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, ſororibus, amitæ, materteræ, cæterisque quoscunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu [11] ſuſtines in illorum venire conſpectum. LU. Imo feliciter commutavi affectus meos: pro paucis enim nunc habeo

1 *Vivere* Poëtis ſæpius pro gaudere, & læte agere. Intelligendum hoc loco eſt *vivamus* eodem ſenſu, quo illud Catulli: *Vivamus mea Lesbia atq; amemus.*

2 *Non aberrare à ſcopo*, ſeu ſcopum attingere proverbialiter dicitur pro rem ipſam conjectura aſſequi. Reſpice notas in coll. *Piet. Puer.* pag. 61.

3 *Auſculto te*; id eſt audio. *Auſculto tibi*, id eſt obedio.

4 Invident, male precantur.

5 *Toxicum* venenum παρὰ τὰ τόξα: nam ſucco venenoſo tela ſua tegebant Barbari.

6 Turpem.

7 De fato ſupra non ſemel.

8 *Deportati* dicuntur, quibus aqua & igni interdictum eſt, vel quibus princeps locum exilii aſſignavit.

9 *Relegati* dicuntur, quibus ignominiæ, aut pænæ cauſa neceſſe eſt abeſſe à patria, vel quovis alio loco, ſenatusconſulto, aut edicto magiſtratuum.

10 Intellige hic *renuntiare* pro *renuere*, vel tanquam mortuis dicere vale.

11 Audes.

habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi [1] fratris loco ſemper habitus. SO. Mitte jocos, ac rem ipſam, ut habet, expende ſerio. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te [2] commeant, non habent te pro amica, ſed pro matula potius. Vide quo te ipſam dejeceris, miſera. Chriſtus te tam caram habuit, ut te ſuo ſanguine redemerit, ut te cœleſtis hæreditatis conſortem eſſe voluerit; & tu te facis [3] cloacam publicam, ad quam commeant quilibet ſordidi, impuri, ſcabioſi; ſuamque ſpurcitiam in te repurgant. Quod ſi nondum ejus lepræ contagium, quam vocant [4] ſcabiem Hiſpanicam, attigit te, non diu poteris effugere. Quod ſi fiat, quid te infelicius, etiamſi cætera eſſent [5] ſecunda, puta res & fama? Quid aliud eris, quam vivum cadaver? Matri gravabaris eſſe morigera; nunc ſervis [6] lenæ turpiſſimæ. Parentis audire monita tædebat; heic ſæpe tibi vapulandum eſt ab ebriis & inſanis ſcortatoribus. Pigebat aliquid operis facere domi, quo victum quæreres; heic quos tumultus, quæ pervigilia [7] ſuſtines? LU. Unde nobis hic concionator novus? SO. Jam mihi & illud fac cogites. Iſte formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluxerit. Quid tum facies, miſera? Quod ſterquilinium te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit iſta dignitas: & ſi contingat, quid ſceleratius, aut quid diabolicæ malitiæ vicinius? LU. Vera ſunt, mi Sophroni, propemodum, quæ dicis, omnia. Sed unde tibi iſta nova ſanctimonia, qui ſoleas eſſe nugator omnium nugaciſſimus?

Nemo

1 Immo vero nomen *fratris* obſcœnam inter impudicos habet ſignificationem, ut ex Petronio conſtat.

2 Sæpius accedunt.

3 Vere meretrix *cloaca* dicitur, i. e. omnium purgamentorum receptaculum.

4 Reſpice *Diverſoria.*

5 Felicia.

6 *Lena* mulier, quæ ſcortis proſtituendis quæſtum facit, *Leno*, Vir.

7 Suffers, toleras.

1 Roma

Nemo te uno frequentius aut intempeſtivius huc commeabat. Audio te fuiſſe Romæ. SO. Fui. LU. Atqui inde ſolent redire [1] deteriores; quo pacto tibi diverſum accidit? SO. Dicam: quia non eodem animo, modoque Romam adii. Cæteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi ſuppetunt affatim occaſiones. Ego cum probo viro profectus ſum, cujus hortatu pro lagena libellum mecum attuli, Novum Teſtamentum ab Eraſmo [2] verſum. LU. Ab Eraſmo? Ajunt illum eſſe [3] ſeſquihæreticum. SO. Num & huc pervenit illius viri nomen? LU. Nullum celebrius apud nos. SO. Vidiſtin' hominem? LU. Nunquam; ſed optarim vidiſſe, de quo tam multa audivi mala. SO. Fortaſſis à malis. LU. Imo a viris reverendis. SO. A quibus? LU. Non expedit dicere. SO. Quam ob rem? LU. Quia ſi tu [4] effutires, & res permanaret ad illos, meo quæſtui non minima portio decederet. SO. Ne metue lapidi dixeris. LU. [5] Admove aurem. SO. Inepta, quid opus eſt admota aure, cum ſimus ſoli? an, ne Deus exaudiat? Pro Deum immortalem, video te piam meretricem, quæ [6] mendicos ſubleves [7] eleemoſyna. LU. At ego ex iſtis mendicis plus capio lucri, quam ex vobis divi-

1 Roma vulgus hominum peregrinantium deterius redire jam dudum in proverbium abiit. Hinc Belgæ, *Quo quis propior Roma, eo pejor Christianus.*

2 Nempe à Græco in Latinum.

3 Q. d. plus quam hæreticum. Non ubique bene audiebat Eraſmus, monachis præſertim inviſus, quod eorum larvam detrahere ſtudebat. Hæretici unde & qui dicti vide infra in notis *Inquiſit. de fide.*

4 Garriendo divulgares. *Effutire*, teſte Donato, proprie eſt *effundere*. Translatio eſt à vaſe *Futili* nomine: quod patulo ore, fundo acuto inſtabile, nihil prorſus continet, unde *futilis* ejuſmodi dicitur, ut nihil intra ſe contineat, & ſemper inanis ſit. Terent. Phorm. Act. 5. Sc. 1. *Ne vos forte imprudentes foris effutiretis.*

5 Eſt hoc uſu receptum, ut res ſilendas, etiamſi duo ſoli ſint, tamen qui loquitur dicat voce ſubmiſſiore, quum nihil ſit opus.

6 Sophronius, quaſi jam intellecta re ſecreta, ridet meretricem, quæ à mendicis (i. e. Monachis mendicantibus) frequenter inviſebatur. Sic ſolet Eraſmus ubique hæc animalia perſtringere.

7 Vocis hujus ſignificationem reviſe in notis *Conv. Relig.*

1 Sa-

divitibus. SO. Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. LU. Sed perge de libro. SO. Faciam, & [1] præſtat. Ibi me docuit [2] Paulus, qui neſcit mentiri, quod nec ſcorta nec ſcortatores regni cœleſtis hæreditatem conſequentur. Hoc ubi legiſſem, ſic cœpi cogitare apud me: modica res eſt, quam exſpecto ex hæreditate paterna, & tamen malim [3] renuntiare ſcortis omnibus, quam à patre exhæredari: quanto magis cavendum eſt, ne me exhæredet pater cœleſtis? Et adverſus exhæredantem aut [4] abdicantem patrem, aliquod præſidium porrigunt humanæ leges: adverſus exhæredantem Deum, nihil eſt [5] ſuffragii. Itaque mihi protinus interdixi omnem ſcortorum uſum. LU. Si quidem poſſis continere. SO. Bona continentiæ pars eſt, ex animo continentem eſſe velle. Poſtremo ſupereſt extremum mali remedium, uxor. Romæ in [6] Pœnitentiarii ſinum totum [7] Augiæ ſtabulum effudi: is multis prudenter hortatus ad puritatem animi & corporis, ad ſacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ ſobrietatem, pro pœna nihil aliud indixit, quam, ut flexis genibus ad ſummum altare dicerem pſalmum, Miſerere mei Deus: &, ſi mihi ſuppeteret pecunia, darem egenti cuipiam [8] Carolinum unum. Admiranti mihi quod pro tot ſcortationibus tantillum pœnæ infligeret, ſatis facete reſpondit; Fili, inquit, ſi vere pœnitet, ſi vitam commutas, [9] nihil moror pœnam: ſin perges, ipſa libido tandem

1 Satius eſt.
2 Sc. ad Epheſios 5. v. 5.
3 Reſpice pag. 281.
4 Curam filii abjicientem.
5 Auxilii.
6 *Pœnitentiarius*, vox nequaquam optimæ notæ, ſignificat ſacrificum Pontificium, qui confeſſionem exaudit, & confeſſo aliquam pœnam, quo pœnitentiam peccatorum exprimat, ferre jubet.
7 Id eſt, *omnia peccata mea. Augiæ ſtabulum* proverbialiter dicitur de diu collectis ſordibus. Originem traxit adagium à fabula Augiæ, qui fuit Rex Elidis. Is habuit bubile ter mille boum capax, immenſa fimi copia triginta annis congeſta refertum, quod cum Herculi purgandū locaviſſet, Hercules Alpheum fluvium eo immiſit.
8 Quem florenum vocant.
9 Non curo.

1 Vide

dem abs te plus ſatis pœnarum exiget, etiamſi ſacerdos non indicat. Me vide lippum, [1] tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hactenus fuiſſe prædicas. Sic ego reſipui. LU. Ergo, ut video, perdidi meum Sophronium. SO. Imo lucrifeciſti. Nam ante perierat, nec ſibi amicus, nec tibi. Is nunc te vere amat, ac tuam [2] ſitit ſalutem. LU. Quid igitur ſuades, mi Sophroni? SO. Ut quam primum te ſubducas ab iſta vita. Adhuc puella es; quod contractum eſt [3] labis, poteſt [4] elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus: aut confer te in [5] collegium aliquod ſacrum, quod [6] lapſas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honeſtæ matronæ. Ad horum quodlibet offero tibi [7] operam meam. LU. Amabo te, mi Sophroni, circumſpicito; ſequar tuũ conſiliũ. SO. Sed interim [8] hinc te ſubmoveto. LU. Hui tam cito? SO. Cur non potius hodie, quam cras, ſi dilatio damnum habet, mora periculum? LU. Quo me vertam? SO. Colliges omnem [9] mundum tuum; eum trades mihi veſperi: famulus clam deferet ad fidelem matronam: aliquanto poſt ego te [10] producam, veluti deambulandi gratia: apud eam matronam latitabis meo ſumtu, donec tibi [11] proſpexero. Id fiet brevi. LU. Age mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. SO. Gaudebis [12] olim facto.

CON-

1 Vide Terent. Eun. Act. 2. Sc. 3.
2 Valde deſiderat.
3 Turpitudinis.
4 Metaph. à veſtibus commaculatis.
5 In collegium? Siccine ais Eraſme? Quorſum vero, an, ut ſupra dixiſti, nuberet craſſo monacho?
6 Quæ peccarunt graviter. Ita vero ſolent monaſteria quoscunque maleficos patria profugos recipere, & religioſorum ordini adſcribere.
7 Auxilium, officium.
8 Ex hoc lupanari, quod inhabitas.
9 Reſpice ad caput hujus colloq.
10 Ducam in publicum.
11 Conſuluero.
12 Poſtea.

1 In

CONVIVIUM [1] POETICUM.

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVAE, MARGARETA, CARINUS, EUBULUS, SBRULIUS, PARTHENIUS, MUS ſervus Hilarii.

HI. [2] *Levis apparatus, animus eſt lautiſſimus.* LE. *Cœnam ſiniſtro es auſpicatus omine.* HI. *Imo abſit omen triſte. Sed cur hoc putas?* LE. [3] *Cruenti jambi haud congruunt convivio.* CR. Euge, certum eſt adeſſe Muſas, affluunt carmina [4] imprudentibus.

HI. *Si [5] rotatiles trochæos mavelis, en accipe:*
Vilis apparatus hæic eſt, animus eſt lautiſſimus.

Quanquam & jambi olim ad rixas ac pugnas nati, poſt didicerunt omni ſervire materiæ. O pepones! habetis pepones in horto noſtro natos. En [6] lactucas ſeſſiles, ſucco tenerrimo, ſuo nomini reſpondentes. Has delicias

1 In quo de variis carminum metris diſſeritur.

2 Hi quatuor verſus Jambi ſunt trimetri.

3 *Cruentos* dicit *Jambos*, i.e. Jambicos verſus, ita dictos à primario pede Jambo quod appellantur ἀπὸ τοῦ ἰάπτειν conviciari, maledicere. Jambos primus inveniſſe fertur Archilochus Poëta Græcus, qui verſibus ſuis Lycamben ſocerum ad laqueum compulit, unde Horatius de Arte Poëtica, *Archilochum proprio rabies armavit jambo.* Et Quintilianus inquit ſummam in eo eſſe vim, & plurimum ſanguinis, ac nervorum. Nicandri Scholiaſtes voluit jambum ſic vocatum à Jambe ſerva, Threſſa genere. Pes Jambus conſtat priore brevi, poſteriore longa.

4 Non præmeditantibus.

5 Trochæus, vel Choræus, ut vocant, Jambo contrarius eſt, habet enim priorem ſyllabam langam, alteram brevem. Si Jambico trimetro præponatur creticus, erit trochaicus: & contra ſi trochaico auferas primum ſesquipedem habebis jambicum trimetrum: nam ſi tollas ab altero verſu *ſi Rota*, & ab altero *vilis ap* habebis jambicum trimertum. *Rotatiles* vero *Throchæos* vocat, quod inſtar rotæ volvuntur & celeriter currunt, ἀπὸ τοῦ τρέχειν.

6 *Lactucas ſeſſiles* vocat, quæ ſe non erigunt, ſed humi repunt.

Murana

as quis ſanus non præferat apris, [1] murænis, & attagenis? CR. Si licet in convivio poetico vera loqui, quas tu lactucas vocas, betæ ſunt. HI. Hoc omen avertant ſuperi. CR. Sic res habet, vide figuram. Tum ubi ſuccus lacteus? ubi molles aculei? HI. Facis ut addubitem. Heus accerſe huc famulam. Margareta [2] Tiſiphone, quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis nobis apponeres betas? MA. Data opera feci. HI. Quid ais, venefica? MA. Volebam experiri, an inter tot poetas eſſet, qui lactucam dignoſceret à beta: nam ſcio te non poſſe dignoſcere. Dicite mihi bona fide, quis animadvertit eſſe betas? CO. Crato. MA. Facile [3] divinabam non fuiſſe poëtam. HI. Si quid tale poſthac deſignaris, ego te pro Margareta vocabo [4] Bliteam. CO. Ha ha hæ. MA. Iſtæ nomenclaturæ nec obeſiorem me reddunt, nec macilentiorem: ſæpe vicies in die mihi commutat nomen: ubi quid cupit eblandiri, vocat me, [5] Galateam, [6] Euterpen, [7] Calliopen, [8] Callirrhoën, [9] Meliſſam, Venerem, Minervam. Quid non? Ubi quid ſtomachatur, repente fio [10] Tiſiphone, Megæra, Alecto,

[1] Meduſa

1 *Murana* olim Romanis præcipue in deliciis fuerunt. Vide infra *Epicureum*.

2 Quæ fuit una ex Furiis. Vox conviciantis ut mox *Venefica*.

3 Conjiciebam.

4 Alludit ad gemmam laudatiſſimam: & Græci betas appellant *βλίτον*; unde bliteos appellamus homines ſtultos ac nihili, eo quod beta vilis ac inſipida herba eſt.

5 *Galateam* vocat à colore lacteo.

6 *Euterpen*, à delectando. Muſæ nomen.

7 *Calliopen*, à pulcra voce. Muſæ nomen.

8 *Callirrhoen*, nomen Nymphæ ita dictæ, quod pulcre fluat.

9 Μέλισσα, *μέλιττα* apis. Eſt & nomen ancillæ Chryſippi philoſophi Stoici, quem adeo ferunt intentum fuiſſe ſuis argutiis Logicis, ut ad menſam etiam fame periturus fuerit, niſi ancilla Meliſſa cibum in os ingeſſiſſet. Reſpice Convivium prophanum.

10 Tiſiphone, Mægera, Alecto tres furiæ infernales,

1 Monſtrum

[1] Meduſa, [2] Baucis, aut aliud, quidquid illi ſuggeſſerit [3] ſplendida bilis. HI. Abi hinc cum tuis betis, Blitea. MA. Quorſum attinebat huc evocare? HI. Ut redires unde veneras. MA. Vetus dictum eſt: [4] Proclivius eſt evocare [5] cacodæmonem, quam abigere. CO. Ha ha hæ, [6] appoſite. Ut tibi res habet, Hilari, opus eſt aliquo carmine [7] magico, quo illam hinc abigas. HI. Habeo in promptu.

[8] *Φεύγετε κανθαρίδες, Λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει.*

MA. Quid ais, [9] Æſope? CR. Cave tibi, Hilari, impinget colaphum; ſic abegiſti tuo Græco carmine. O [10] magum egregium! HI. Quid tu credis, Crato, eſſe hanc? Ego tali carmine abegiſſem decem magnos cacodæmones. MA. [11] Pili non facio tuos verſus Græcanicos. HI. Adhibendus eſt igitur, ut video, [12] bombus magicus, aut, ſi nec hic ſufficiet, Mercurii [13] caduceum. CR. Mea Margareta, ſcis poëtarum genus eſſe [14] afflatum, non auſim dicere furioſum: rogo te, ut iſtam rixam in

1 Monſtrum, cujus crines Minerva in angues vertit, quod cum Neptuno in æde Minervæ concubuiſſet, omnes id aſpicientes in lapidem convertens, & tandem à Perſeo interfectum.

2 *Baucis* anus paupercula, quam Jupiter una cum marito Philemone in arbores vertit. Ovid. Metamorph. l. 8.

3 Alluſit ad illud Horatii Satyr. 3. lib. 2. *Sive aliud nomen juſſit quod ſplendida bilis.* i. e. inſania. It. *bilis* pro *ira*.

4 Facilus.

5 Malum genium, *κακὸς malus, δαίμων genius.*

6 Ad rem, ſup. dictum.

7 Quo veteres putabant animos quadam violentia poſſe alienari ab his, qui eorum uſum habent. Vide Virg. Eclogam Pharmac. VIII. *Magus* infra.

8 Id eſt. *Fugite Cantharides, lupus ſævus vos perſequitur.* Cantharis inſecti genus, venenum habens. Plinius ait hoc carmen uſurpari ſolere in magicis remediis.

9 Forte ancilla eum Æſopum vocat, quod Græca loquatur, quæ illa non poſſit intelligere, & ex Æſopi fabulis deſumpta putet.

10 Quis ſit *magus* vide infra in notis Coll. *Inquiſ. de fide* & *Coll. ſenile.*

11 Reſpice formulas pag. 119.

12 *Bombus* eſt ſonus apum. It. ſonus tubarum raucus.

13 Mercurio tribuunt poëtæ Caduceum, i, e. virgam qua ille dat & adimit ſomnos, qua animas revocat orco, & rurſum quas velit in tartara mittit.

14 Quid ni? Notum eſt illud, *Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo,* &c.

1 Riſus

in aliud tempus proroges: noſque hac cœna, vel mea cauſſa ſuaviter tractes. MA. Quid mihi cum iſtius verſiculis. Sæpenumero cum eſt eundum ad macellum, non habet quod numeret, & interim cantillat verſiculos. CR. Sic ſunt poëtæ. Sed age fac ſodes, quod dico. MA. Equidem ſaciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum, qui nunquam contriveris cerebrum tuum in ejuſmodi deliramentis: ac demiror, quo ſato in hunc incideris chorum. CR. Unde id conjectas? MA. Quia naſus obeſior, & oculi nitentes, & corpus ſucculentum. Nunc mihi hujus naſum contemplare, & riſum [1] Sardonium. CR. Sed obſecro, [2] meum ſuavium, ut iſtam iram mihi condones. MA. Abeo: nec poſtulo, ut quiſquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat. HI. Abiitne jam? MA. Non tam procul, quin audiat te. HI. Jam eſt in culina, ſecum neſcio quid murmurans. CR. Famulam habes minime mutam. HI. Ajunt bonam famulam oportere tribus dotibus eſſe præditam, ut ſit fidelis, ut ſit deformis, ut ſit ferox, quam vulgo malam vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non ambiunt proci, ferox facile tuetur jus heri ſui. Nam aliquoties opus eſt non ſolum lingua, verum etiam manibus. Hæc mea è tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac mala; de fide dubito. CR. Linguam audivimus, ſed ego metuebam tibi à manibus. HI. Admovete manus peponibus. De lactucis actum eſt. Etenim ſi nunc juberem apponi lactucas, ſat ſcio

1 *Riſus Sardonius* pro riſu ficto & amarulento, aut etiam inſano. Origo proverbii varie traditur, Ajunt Sardoniis conſuetudinem fuiſſe, ut filii parentes, jam grandævos, juxta foſſam aut præcipitium, in quo ſepeliendi forent, collocarent, atque inde fuſtibus cædentes illos in eam darent præcipites: at illi interim ridentes peribant, exiſtimantes mortem felicem, quod liberorum impietate trucidarentur. Alii vero in Sardorum inſula herbam ſapore dulci naſci dicunt, quæ guſtata dolore ora hominum in rictus contrahit, ut veluti ridentes moriantur.

2 Reſpice pag. 2.

ſcio [1] carduos apponeret. Sunt & melones, ſi quis hoc genere magis [2] capitur. En fici recentes: modo decerptos à matre, teſtatur lac in [3] pedunculo. [4] A ficis ſolet aqua ſumi, ne quid [5] obliment ſtomachum, en habetis è limpidiſſimo ſonticulo vivam ac frigidiſſimam, utilem & vino diluendo. CR. At ego neſcio utrum utro diluam, vinum aqua, an aquam vino, adeo mihi hoc vinum videtur hauſtum ex eodem ſonticulo Muſarum. HI. Tale vinum conducit acuendis ingeniis poëtarum. Vos craſſi craſſis delectamini. CR. Utinam [6] Craſſus eſſem ille [7] beatus! HI. Ego malim eſſe [8] Codrus, aut [9] Ennius. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, tamque inſigniter eruditos, non committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Eſt locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet; nam plerique codices ſic habent:

[10] *Sic exiſtimet, ſciat,*
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene vertendo, & eas deſcribendo male, &c.

In

1 Sup. altiles.

2 Delectatur, reſpice *Conv. relig.*

3 *Pedunculus* diminu. à pes, caulis eſt, unde fructus dependet, qui velut parvus pes ſuſtinet fructum ad ramum.

4 Poſt ficum eſum.

5 *Oblimare*, i. e. limo ſeu fece replere.

6 Intelligit Marcum illum Craſſum Romanorum ditiſſimum, qui cum Pompejo & Cæſare triumviratum iniit: poſtremo Parthico bello à Surena regis præfecto interfectus eſt.

7 Id eſt dives. Sic Horatius Epod. 8. *Eſto beata: funus atque imagines Ducant triumphales tuum.*

8 *Codrus* hic Poëta fuit adeo pauper, ut in proverbium abierit. Juvenalis de eo. Sat. 3. *Lectus erat Codro procula minor* &c. Fuit & nomen proprium regis Athenienſis, qui pro patriæ ſalute certiſſimæ morti ſeſe obtulit.

9 *Ennius* Poëta fuit antiquiſſimus, ingenio acri, & eruditione multiplici, Scipionis Africani familiaris. Extant ejus poëmatum fragmenta.

10 His verbis defendit Prologus Terentium, quia prior læſus à Lavinio Poëta, ejus calumniis reſponderat: ſed neſcio unde illud *ſciat*. Nulla mihi unquam in manibus fuit editio, quæ ſic habet. Porro dicam nihil de ſententia Eraſmi, qui ſenſum argutum ac Terentio dignum in hic verbis ſe deſiderare ait: illud tantum addam, quid literati ſentiant de hoc verſu: *Qui bene vertendo & eas deſcribendo male.* *Bene* pro valde, inquit Donatus, &, qui Donatum ſequitur, Fabricius exponit illud *bene* pro accurate, anxie, ac nimis diligenter,

In his verbis deſidero ſenſum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo læſit prior, quia male vertit Græcas fabulas: ſed quia Terentianas carpſerat. EU. Juxta vulgo jactatum proverbium: Qui peſſime canit, primus incipiet. Cum eſſem Londini apud [1] Thomam Linacrum, virum ſic in omni genere philoſophiæ doctiſſimum, ut nihilo ſecius has grammaticorum minutias [2] ad unguem calleat, oſtendit mihi codicem mira vetuſtate, in quo ſic habebatur ſcriptum:

Sic exiſtimet, ſciat,
Reſponſum, non dictum eſſe, quale ſit, prius:
Qui bene vertendo, & eas deſcribendo male,
Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas,
Idem [3] *Menandri* [4] *Phaſma nunc nuper dedit.*

Sic autem ordinandus eſt ſermo, ut quale ſit indicet ſubjiciendum exemplum prioris dicti. Minitabatur ſe viciſſim reprehenſurum aliquid in fabulis ejus, à quo fuerat reprehenſus. Atque hic negat videri debere *convicium*, ſed

genter, ac ſi Lavinii ſuperſtitioſa nimisque exquiſita converſio à Terentio carperetur. Eandem fere ſententiam probat Nannius, & cum eo plures. Guyetus legit *male vertendo*. Sed audiamus nuperum quendam interpretem, qui in variis lectionibus ſuis, aliorum opinione explorata, tandem ita inquit: *Ego nihil eſſe mutandum cenſeo, & omnem difficultatem eſſe ſublatam, modo bene intelligatur, quid per verbum* vertere *Terentius velit. Id hoc loco non ſignificat transferre, interpretari, aut aliquid horum ſimile. Nihil minus. Inter omnes in Latina lingua vel paulo verſatiores conſtat, verba ſimplicia aliquando vim obtinere compoſitorum, ut & compoſita non raro ſimplicium Itaque* vertere *apud Terentium idem erit quod pervertere, id eſt, vertendo corrumpere & depravare.* Quod ubi ex Cicerone & Virgilio probavit, pergit his verbis. *Ludit enim Poeta in ambigua vocis ſignificatione. Neque dubium, quin prologi recitator hoc ſatis oſtenderit, dum eas cum quadam emphaſi exprimit: ita ut minus obſcuritatis in actuoſa illa oratione fuerit, quam in nuda lectione. Ipſe Donatus ſatis interpretationem noſtram approbat,* &c. Quod ſane verum eſt; addit enim Donatus, *aut* vertendo, *corrumpendo.*

1 Vixit hic Thomas Linacer Medicus & Grammaticus eximius ſub Henrico VIII. Angliæ rege.

2 Reſpice pag. 173.

3 Comicus Græcus, qui LXXX. fabulas ſcripſiſſe fertur.

4 *Phaſma* nomen fabulæ. Gr. Spectrum. Vide infra notas in *Exorc.* ſive ſpectrum.

ſed *reſponſum*. Qui *laceſſit*, jacit dictum: qui regerit laceſſitus, *reſpondet*. Hujus rei promittit exemplum, *quale ſit*; quod Græcis dicitur, δῖον, Latinis, *quod genus*; aut *veluti*, ſive *videlicet*, aut *puta*. Deinde ſubjicit reprehenſionem, in qua, *prius*, adverbium, reſpondet ad alterum adverbium, veluti diverſum, quod ſequitur, *nuper*: quemadmodum pronomen, *qui*, reſpondet ad dictionem, *idem*. Veteres enim Lavinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderant ex hominum memoria. In his quas nuper dediſſet, certa notat loca. Mihi videtur hæc 1 germana lectio, verusque Comici ſenſus, niſi quid diſſentit 2 Senatus populusque Poëticus. CO. 3 Imo *pedibus* omnes in tuam diſcedimus Sententiam. EU. At ego viciſſim à vobis quiddam leve ac facillimum diſcere cupiam; quo pacto metiendus ſit hic verſiculus:

Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

4 Micate digitis. HI. Opinor more veterum 5 elidi, s, ut ſecundo loco ſit 6 anapæſtus. EU. Accederem, niſi caſus auferendi 7 deſineret in, *is*, natura longam. Itaque ſubmota conſonante, nihilo minus manet longa vocalis.

1 Vera, ſincera.

2 Alludit metaphorice ad Senatum populumque Romanum.

3 Id eſt, ſententiam tuam comprobamus. Translatum eſt à Senatus-conſultis, apud Romanos olim fieri ſolitis etiam diſceſſione, tunc cum unius, vel principum Senatus exquiſito voto, cæteri qui in ſuffragium ituri erant, in illius ſententiam pedibus irent. Cæterum ludit auctor in voce *pedibus*, quoniam hic ſermo eſt de carminibus, qui conſtant ſuis *pedibus*. De variis conſultandi modis fuſius loquentur notæ in γυναικοσυνέδριον, ſive *ſenatulum*.

4 *Micate digitis*, i. e. exſerite digitos. Alludit ad micationem digitorum, luſum puerilem, Romanis olim uſitatum, cum digitis exſertis obſtructus alter, numerum eorum divinatione aſſequi conatur. Hinc vir probus, & fraudis expers proverbio dicitur, *dignus quicum in tenebris mices*.

5 Ex Lucretio & Catullo conſtat, literam S. finalem olim per ecthlipſin potuiſſe elidi.

6 *Anapæſtus* (ita dictus ἀπὸ τοῦ ἀναπαίειν, i. e. repercutere, eſt enim dactylo contrarius) conſtat duabus ſyllabis prioribus brevibus, & tertia longa.

7 Dativi & ablativi in *is* producuntur.

1 Vide

calis. HI. Vera prædicas. CR. Si qui illiteratus & ignotus ingrederetur, plane crederet nos inter nos [1] micatione digitorum ruſticorum ludum renovare. LE. Nos quantum video, fruſtra micamus digitis: tu, ſi potes, expedi. EU. Videte quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos. Præpoſitio, *Ex*, pertinet ad finem carminis præcedentis:

Qui bene vertendo, & eas deſcribendo male,
(ex) Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

Ita nihil eſt ſcrupuli. LE. Sic eſt, [2] per Muſas. CA. Quandoquidem cœpimus micare digitis, velim ut aliquis mihi verſum hunc ex Andria digerat in ſuos pedes:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Nam mihi ſæpe tentanti non ſucceſſit. LE. *Sine in* jambus eſt: *vidia*, anapæſtus: *laudem in*, [3] ſpondæus: *venias*, anapæſtus: *& ami*, rurſus anapæſtus. CA. Habes jam pedes quinque, & ſuperſunt tres ſyllabæ, quarum prima eſt longa: ut nec jambum facere poſſis, aut [4] tribrachyn. LE. Profecto vera prædicas. [5] Hæremus in vado: quis nos expediet? EU. Nemo melius, quam qui induxit in hoc vadum. Age, Carine, ne cela, ſi quid habes inter candidos amiculos. CA. Niſi me fallit memoria, videor mihi quiddam tale legiſſe apud [6] Priſcianum, qui docet apud Latinos Comicos, *v*, conſonantem, perinde elidi ut vocalem,

1 Vide quæ modo diximus.

2 Vox jurantis. Poetas autem per Muſas jurare æquum & decorum eſt.

3 Conſtat *ſpondæus* pes duabus ſyllabis longis, ita dictus quia ἐν σπονδαῖς, ſive libationibus ſacrificiorum ejus præcipuus foret ob gravitatem uſus.

4 *Tribrachys* eſt trium ſyllabarum brevium: nomen habet à quantitate, βραχὺς brevis.

5 *Hæremus in vado* utimur, quoties in re aliqua ſic intricamur, ut nos expedire nequeamus. Adagium ductum eſt à navigio, ubi vado illiditur.

6 Vixit Priſcianus Athenis, tempore Iuſtiniani principis, Grammaticus clariſſimus.

vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione, *enimvero*, ſic ut pars *enie*, faciat anapæſtum. LE. Itaque metire nobis. CA. Faciam. *Sine inidi*, [1] proceleuſmaticus eſt: niſi mavis elidi, *i*, per [2] ſynæreſin: ut cum Virgilius, *aureo*, ponit in fine carminis heroici, pro *auro*; quod ſi placet, erit primo loco tribrachys: *dia lau*, ſpondæus eſt; *d'inveni*, [3] dactylus: *as & a*, dactylus: *micos*, ſpondæus: *pares*, jambus. SB. Carinus nos explicuit ex hoc ſane [4] vado, Sed eſt in eadem ſcena locus, quem haud ſcio an quiſquam animadverterit. HI. Obſecro profer. SB. Illic hunc in modum loquitur Simo:

[5] *Sine ut eveniat, quod volo.*
In Pamphilo ut nihil ſit moræ, reſtat Chremes.

HI. Quid heic te offendit? CB. Cum, *Sine*, ſit minitantis, nihil heic ſequitur, quod faciat ad minas. Proinde ſuſpicor à poëta ſcriptum fuiſſe,

Sin eveniat quod volo;

Ut *Sin* reſpondeat *Si*, quod præceſſit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere.

Proponit enim ſenex duas partes inter ſe diverſas: Si [6] Pamphilus ob amorem Glycerii recuſat nuptias, erit quod cum illo [7] expoſtulem: ſin ille non recuſarit, tum mihi

1 Conſtat *Proceleuſmaticus* quatuor ſyllabis brevibus. Nomen habere videtur à voce κέλευσμα, qui eſt hortatus nauticus.

2 *Synæreſis* eſt figura, qua duæ vocales in diphthongum coaleſcunt.

3 *Dactylus* pes conſtat prima longa & duabus poſterioribus ſyllabis brevibus. Vocatur vero δάκτυλος, i. e. digitus, quia habet partem unam duabus aliis longiorem.

4 Vidè metaphoricam locutionem paulo ſupra.

5 Per me licet, Eraſmus ſibi tribuat laudi, *ſine* à ſe mutatum in *ſin*. Ego vero nunquam hoc loco *ſine* ſcriptum eſſe nec vidi, nec audivi, ſed in omnibus quotquot nunc extant editionibus legi *ſin*.

6 Hiſtoriam mutui amoris Pamphili, & Glycerii, qui Terentii Andriam legerit non ignorat.

7 *Expoſtulare* vide infra Coll. *Abſurda* in fine.

1 Tarſe-

mihi reſtat exorandus Chremes. Porro [1] hyperbaton longius fecit interpellatio Soſiæ, & [2] ſtomachus Simonis in Davum. HI. [3] Mus, porrige mihi codicem. CR. Committis tu muri codicem? HI. Tutius, quam vinum. [4] Diſpeream niſi verum dixit Sbrulius. PA. Trade mihi codicem, ut oſtendam alium ſcrupulum. In prologo Eunuchi verſus hic non conſtat:

Habeo alia multa, quæ nunc [5] condonabuntur.

Quanquam enim Comici Latini præcipue ſumunt ſibi multam libertatem in hoc genere carminis, tamen nusquam memini illos [6] ſenarium claudere ſpondæo: niſi forte legendum eſt, *Condonabitur* [7] ἀπροσώπως, aut, *Condonabimus*, mutato numero perſonæ. MA. O mores vere poëticos! In ipſo limine convivii [8] micant digitis, & librum adhibent. Luſus & litteras præſtat ſervare in menſas ſecundas. CR. Non omnino peſſimum conſilium dat Margareta; obtemperabitur: placato ſtomacho revocabimus luſum; interim digitis micabimus in [9] diſco. HI. Videte luxum poëticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, aſſa, frixa: omnia recentiſſima ſunt, intra biduum nata. PA. Ego butyri eſum non fero: ſi frixa ſunt oleo [10] perplacebunt. HI. Abi, puer, diſce ex Margareta, in

utro

1 Ὑπερβατὸν, *digreſſio*, à verbo ὑπερβαίνω transgredior.

2 Indignatio, ira.

3 Servus Hilarii (ut in fronte hujus Colloquii apparet) appellabatur *Mus*.

4 Vox Jurantis. Male peream, emoriar.

5 Alii volunt *condonare* accuſativo caſu poſſe jungi, & legunt condonabitur: alii vero (inter quos præcipue Jul. Scaliger, Eraſmo adverſarius) tuentur lectionem *condonabuntur*. Neque id quidem temere, conſtat enim Comicos aliquando Scazontas varietatis gratia inſerere.

6 Jambicum.

7 Ἀπροσώπως, i. e. ſine perſona.

8 Ancilla, quum videt eos ſublatis ac repreſſis digitis verſus metientes, putat eos exercere luſum micandi digitis, ut ruſtici & pueri ſolent.

9 Patina, reſpice notas in pag. 276.

10 *Per* in compoſitione auget. Ita *percupio* i. e. valde cupio, & plura alia.

T 4 1 *Lixi-*

utro frixa ſint. MU. In neutro, inquit. HI. Nec in butyro, nec in oleo? In quo igitur? MU. In [1] lixivio, ut ait. CR. Qualis percunctatio, talis reſponſio. Quid negotii eſt dignoſcere butyrum ab oleo? CA. Præſertim his, qui tam facile diſcernunt lactucam à beta. HI. Habetis [2] ovationem, ſequetur aliquando triumphus. Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides heic deeſſe? MU. Permulta. HI. Hæc ova deſiderant condimentum, quo temperetur calor. MU. Quod vis? HI. Dic ut ex contuſis vitis [3] claviculis [4] mittat nobis ſuccum. MU. Dicam. HI. Quid huc redis inanis? MU. Negat è [5] clavis ſuccum exprimi ſolere. LE. O famulam! SB. Certe fabulis condiemus ova noſtra. In Epodis Horatianis offendi locum quendam, non depravatum, quod ad ſcripturam attinet, ſed depravate interpretatum, nec à [6] Mancinello ſolum, cæteriſque recentioribus, verum etiam ab ipſo [7] Porphyrione. Locus eſt in [8] carmine, quo canit [9] palinodiam Canidiæ veneficæ:

Tuusque venter [10] Pactumejus, & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

Exiſti-

1 *Lixivium* vel *lixivia.*

2 Eandem ambiguitatem in vocibus *ovatione* & *triumpho* expoſuimus in notis ad Conviv. Relig. pag. 150.

3 Natura addidit vitium palmitibus laqueos quoſdam, quibus repunt & alligant ſeſe. Has Plinius vocat *claviculas* lib. 23. in præfatione.

4 Ancilla ſc.

5 Perverſe reſpondet, quaſi parvos clavos juſſerit contundi.

6 Qui, præter Horatium, plures alios, tam Hiſtoricos, quam Poëtas commentariis illuſtravit.

7 Porphyrion vetus eſt commentator in Horatium.

8 Epod. XVII. v. 50.

9 Παλινῳδία, i. e. *recantatio.* Hinc *palinodiam canere* eſt diverſum ab his, quæ prius dixeris, dicere, & ſententiam in contrarium vertere.

10 Quamvis multi hoc loco, cum Eraſmo, legerint *Pactumejus*, quaſi id eſſet nomen filii Canidiæ, potior lectio tamen videtur *partumejus*, q. d. *venter aptus partui, & fæcundus*, qualis non fuit impuri iſtius ac publ. ſcorti Canidiæ, quæ vox ἐπιθέτως ſumpta aptior eſt ad ſimulationem Poëtæ, & ficta ad obſcœnitatem matris & filii tegendam.

1 Hoc

Exiſtimant enim omnes heic, *Exilis*, nomen eſſe, cum ſit verbum. Adſcribam verba Porphyrionis, ſi tamen illius eſſe credendum eſt: ***Exilem autem,*** inquit, ***ſub illa ſpecie, quaſi puerperio facta ſit deformis: per exilitatem corporis maciem naturalem dicit.*** Pudendus lapſus, ſi vir tantus non ſenſit metri legem reclamare huic ſenſui. Neque enim [1] quartus locus admittit ſpondæum. Verum poëta jocatur illam vere peperiſſe, quanquam non diu languiſſet, ac decubuiſſet à partu, ſed ſtatim exiliiſſet è lecto, quemadmodum ſolent quædam fortes puerperæ. HI. Habemus tibi gratiam Sbruli, qui tam laute condieris ova noſtra. LE. Iſti non diſſimile eſt, quod legitur in primo Odarum libro, Odæ initium eſt: [2] ***Tu ne quæſieris.*** Sic autem habet conſtans lectio: ***Neu Babylonios Tentaris numeros, ut melius*** [3] ***quidquid erit pati.*** Hunc locum ita tranſiliunt veteres interpretes, quaſi nihil habeat ſcrupuli: ſolus Mancinellus ſentiens orationem imperfectam, jubet addi, *poſſis*. SB. Habes aliquid de hac re compertius? LE. Neſcio, ſed mihi videtur Horatius Græci ſermonis [4] idioma reddidiſſe, quod nullus poëtarum facit libentius aut frequentius: nam Græcis eſt familiare, [5] aparemphaton adjungere huic dictioni

1 Hoc norunt, quotquot proſodiæ non penitus rudes ſunt. Nam carmen jambicum paribus ſedibus ſemper requirit jambum.

2 Ita incipit Oda XI. lib. 1.

3 Verba Horatii ita ſonant --- *Nec Babylonios Tentaris numeros, ut melius quicquid erit pati (Seu plures hyemes, ſeu tribuit Jupiter ultimā: Quæ nunc oppoſitis debilitat pumicibus mare Tyrrhenum) ſapias, vina liques &c.* Horum varia eſt interpretatio. Alii enim poſt *pati* ponunt punctum, & ellipſin verbi *poſſis* hoc modo explent, & *τὸ ut* declarabit cauſam finalem hoc ſenſu: *quatenus autem melius poſſis pati, quicquid evenerit, liques vina,* &c. Alii ſumunt idem, *ut*, pro tanquam; alii abſolute, *ut melius*, pro exiſtente meliore. Alii per interrogationem, vel per exclamationem interpretantur, pro *quam*, vel *ô quanto melius eſt!* Sed quorſum hæ tenebræ, quum ipſa ſe offerat lux, ſi referas *ut* ad *ſapias*, ſcil. *Ut ſapias melius pati, quicquid erit. Sapias*, i. e. cogites, mediteris, *ὑπερβατικῶς*, aliis verbis parentheſi interclusis.

4 Proprietatem.

5 Ἀπαρέμφατον, i. e. infinitum, ut *pati*.

ctioni [1] ὡς & ὥςε. Sic Horatius, ut pati, pro, ut patiaris. Quanquam quod [2] divinat Mancinellus, non eſt prorſus abſurdum. HI. Mihi vehementer arridet quod dicis. Curre, Mus, & adfer ſi quid eſt reliquum. ER. Quid iſtuc eſt novarum deliciarum? HI. Hic eſt cucumis ſectus in [3] laminulas: hoc eſt jus ex coctis inteſtinis cucurbitæ; conducit lubricandis inteſtinis. SB. O cœnam vere medicam! HI. Boni conſulite. Mox aderit gallina ex [4] corte noſtra. SB. Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus [5] Apicium. HI. Age nunc, ridete quantum voletis; cras fortaſſe ſerio laudabitis hanc cœnam. SB. Qui ſic? HI. Cum ſenſeris tibi probe conditum eſſe prandium. SB. [6] Fame? HI. Scilicet. CR. Scis, Hilari, quid [7] provinciæ te vellem ſuſcipere? HI. Sciam, ſi dixeris. CR. [8] Chorus canit [9] hymnos quosdam non indoctos, ſed per indoctos multis locis depravatos: eos cuperem tua opera nobis reſtitui, ut autem exemplum proferam, ita canimus:

Hoſtis Herodes impie
Chriſtum venire quid times?

Ordo dictionis unius inverſus, geminum vitium invexit carmini. Nam *hoſtis*, cum [10] trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine jambico, & *Hero*, ſpondæus.

1 Ὡς & ὥςε, ita, ita ut.

2 Conjicit.

3 A lamina *laminula* dimin.

4 *Cors* locus muris cinctus ad gallinarum cuſtodiam. Reſpice *Conviv. Relig.*

5 *Apicius* fuit ille famoſiſſimus omnium helluonum & ventricolarum princeps, qui de gulæ irritamentis aliquot libros reliquit, Senecæ coætaneus. Reſpice pap. 93.

6 Optimum condimentum eſt fames. Vide *Conviv. Relig.*

7 Muneris, vel oneris. De provinciæ varia ſignificatione diximus in notis ad *Conviv. Relig*, pag. 147.

8 Intellige Chorum canentium in templis Pontificiorum.

9 Carmina in honorem Dei.

10 *Choreus*, vel *Trocheus* pes eſt jambo contrarius, utpote conſtans priore longa, altera brevi. *Choreus* dictus à choris. *Trocheus* vero ἀπὸ τοῦ τρέχειν, quod celeriter currat.

1 Ad-

dæus, non recipitur in ſede ſecunda. Nec dubium eſt quin verſus ita primum ſcriptus ſit. *Herodes hoſtis impie.* Jam [1] epithetum, impie, mollius cohæret cum hoſtis, quam cum Herodes. Porro quoniam Herodes dictio Græca eſt, η vertitur in ε, in caſu vocandi, ut Σωκράτης, ὦ Σώκρατες, quemadmodum & in Ἀγάμεμνον, ω mega recti caſus vertitur in ο micron. Rurſum ita canimus hymnum:

Jeſu corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Quæ ſola virgo parturit.

Dubium non eſt, quin, *concipit*, ſit pronuntiandum; nam temporis [2] hypallage gratiam etiam addit ſermoni. Ridiculum autem eſt nos offendi in, *concipit*, cum ſequatur, [3] parturit. HI. Iſtius generis & ipſe permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum operam dare. Nam mihi videtur Ambroſius in hoc carmine non parum habere gratiæ: adeo fere finit dimetrum dictione triſyllaba, & cæſuram fere collocat in fine dictionis. Id crebrius apud eum fit, quam ut caſus videri poſſit. Si quæritis exemplum: *Deus Creator,* heic eſt [4] penthemimeris, accinitur, *omnium: Polique rector,* accinitur, *veſtiens*: *Diem decoro,* accinitur, *lumine*: *Noctem ſoporis,* accinitur, *gratia*. Sed adeſt gallina ſatis obeſa, quæ mihi totis decem annis peperit ova, & excluſit pullos. CR. Indigna erat quæ necaretur. CA. Si licet aliquid admiſcere de ſtudiis ſeverioribus, habeo, quod proponam.

1 Adjectivum.

2 Forte vult *Enallage*. Ego ex Voſſio & aliis didici Hypallagen eſſe mutuam caſuum permutationem, *Enallagen* vero & generis & temporis.

3 Hoc enim quoque præſentis eſt.

4 *Penthemimeris* ſpecies eſt cæſuræ, cum poſt ſecundum pedem relinquitur ſyllaba.

ponam. HI. Modo ne nimium ſit tetricum. CA. Non eſt. Cœpi nuper legere Senecæ epiſtolas, & [1] in ipſo ſtatim portu, quod ajunt, impegi. Locus eſt in prima epiſtola: *Et ſi volueris*, inquit, *attendere, magna vitæ pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus.* In hac ſententia affectat neſcio quid argutiæ, quod ego non ſatis [2] aſſequor. LE. Divinabo, ſi voles. CA. Maxime. LE. Nemo perpetuo peccat; & tamen luxu, libidine, ambitione, cæteriſq; vitiis, magna vitæ pars perit, ſed multo major vitæ portio perit nihil agentibus. Porro [3] nihil agere dicuntur, non qui vivunt in otio, ſed qui rebus [4] frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur. Inde proverbium, *Satius eſt ceſſare, quam nihil agere.* Sed tota vita perit aliud agentibus. *Aliud agere* dicitur, qui non eſt attentus ad id, quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam dum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum ſtudemus philoſophiæ, quoniam id facimus ſupine & oſcitanter, aliud agimus, parum attenti, velut ad rem minime ſeriam. Hæc interpretatio ſi parum arridet, numeretur hæc ſententia Senecæ inter eas, quas in hoc ſcriptore damnat A. Gellius, ut frivole argutas. HI. Mihi ſane ſatis arridet. (Sed interim ſtrenue ad gallinam. Nolim vos falli, nihil præterea parati eſt.) Quadrat enim ad id quod præceſſit: *Turpiſſima eſt* [5] *jactura, quæ per negligentiam fit.*

Id

1 Id eſt, in ipſo operis introitu conſtiti. Metaph. à navigantibus.

2 Intelligo, ita ſupra, & alibi, *Non ſatis aſſequor quid velis.*

3 *Nihil agunt* qui fruſtra agunt. Clariſſimus Lipſius, qui ſupra omnes alios interpretes, in Seneca elucidando plurimum deſudavit, ita in hæc verba annotat: *Male agentibus*] in luxu, libidine, vitiis. *Nihil agentibus*] in otio, ignavia, & maxime ſomno. *Tota aliud agentibus*] Aliud agunt, qui occupati non ubi oporteat. Virtus nos vocabat; externa & vana quærimus, & hoc agimus tota vita. Hæc ille, quæ mihi planum ſenſum reddere videntur.

4 Vilibus & abjectis. *Frivola* ut Sext. Pomp. ait, ſunt vaſa fictilia quaſſa, hinc frivola verba, quæ non ſatis fide ſubnixa ſunt.

5 Reſpice pag. 260.

1 Quot-

Id autem declarat hac trimembri ſententia. At paullo poſt videor mihi videre mendum: [1] *Mortem non proſpicimus. Magna pars ejus jam præteriit.* Nam legendum arbitror, [2] Mortem proſpicimus. Proſpicimus enim quæ procul abſunt, cum mors magna ex parte præterierit nobis. LE. Si ſibi permittunt philoſophi, ut aliquando divertant in prata Muſarum, fortaſſe non videbitur abſurdum, ſi nos aliquando vel animi gratia divertamus in illorum regionem. HI. Quid ni? LE. Cum nuper relegerem librum Ariſtotelis, quem inſcripſit [3] περὶ τῶν ἐλέγχων, quorum argumentum eſt rhetoribus cum philoſophis magna ex parte commune, comperi inſignes errores interpretum. Neque dubitandum eſt, quin heic qui Græce neſciunt, in multis locis egregie delirarint. Ariſtoteles enim proponit hujusmodi genus ambigui , quod naſcitur ex voce, quæ eadem declaret diverſa: ὅτι μανθάνουσιν οἱ ἐπιστάμενοι· τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί· τὸ γὰρ μανθάνειν ὁμώνυμον, τό, τε ξυνιέναι χρώμενον τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ λαμβάνειν τὴν ἐπιστήμην. Id verterunt in hunc modum: *Quoniam diſcunt ſcientes: Nam ſecundum os grammatici diſcunt. Diſcere enim æquivocum, ad intelligere eum, qui utitur diſciplina, & accipere diſciplinam.* HI. Viſus es mihi nunc Hebraice loqui, non Latine. LE. Eſtne quisquam veſtrum qui audivit heic ullam vocem æquivocam? HI. Nullam. LE. Quid igitur ſtultius, quam id velle vertere, quod verti non poterat? Neque enim quemadmodum Græcis μανθάνειν, ſonat, μαθεῖν, & μαθητεύειν: ita Latinis *diſcere*, doctrinam

1 Quotquot ego legi editiones, habent *mortem proſpicimus*. Verum an hæc emendatio Eraſmo debeant litterarum amantes, aliis dicendum relinquo.

2 *Mortem* (inquit Lipſius in notis) *inſtantem & futuram habemus: atque jam in parte venit, & fuit. Quomodo? à quo die nati ſumus morimur*, &c. *Proſpicimus*, quæ fronte ſunt, ſed procul: *reſpicimus* à tergo relicta.

3 Q. d. de argumentis, vel redargutionibus.

1 Lepi-

nam accipere, aut tradere. Quanquam an hoc ſit verum, neſcio: magis arbitror ſic, *μανθάνειν* eſſe anceps apud Græcos, quemadmodum *cognoſcere* apud Latinos. *Cognoſcit* enim qui novit, & *cognoſcit* judex qui diſcit cauſſam. Sic, opinor, Græcis *μανθάνειν* dicitur præceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri quibus prælegitur. Quam vero venuſte reddidit, *τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί? Nam ſecundum os, grammatici diſcunt*, cum vertere debuerit, *Nam grammatici quæ dictant, docent*. Hic interpretis erat aliud exemplum ſupponere, quod non eadem verba, ſed eandem rei ſpeciem exhiberet. Quanquam hoc loco ſuſpicor etiam in Græca ſcriptura nonnihil eſſe mendæ; ſcribendum autem, *ὁμώνυμον τῷ τε ξυνιέναι καὶ τῷ λαμβάνειν*, Paulo poſt ſubjicit aliud exemplum ambigui, quod naſcitur non ex vario vocis ejusdem ſignificatu, ſed ex diverſa connexione: *τὸ βούλεσθαι λαβεῖν με τοὺς πολεμίους, Velle me accipere pugnantes.* Sic enim vertit, pro eo quod erat, *Velle me capere hoſtes*. Et, ſi legas *βούλεσθε*, ſermo ſit dilucidior: *Vultis me capere hoſtes?* Nam pronomen poteſt præcedere verbum, capere, & poteſt ſequi. Si præcedat, hic erit ſenſus: *Vultis ut ego capiam hoſtes?* Si ſequatur, erit hic: *Vultis ut hoſtes me capiant?* Subjicit ejusdē generis aliud exemplum, *ἆρα ὅ τις γινώσκει, τοῦτο γινώσκει*: id eſt, *An quod quis novit, hoc novit?* Ambiguitas eſt in *τοῦτο*. Id ſi ſumatur accuſandi caſu, ſenſus erit: *Quidquid alicui cognitum eſt, id illi cognitum eſſe.* Sin nominandi caſu, ſenſus hic erit: *Quam rem quis intelligit, ea intelligit?* quaſi cognoſci non poſſit, niſi quod viciſſim cognoſcat. Rurſus aliud ſubjicit, *ἄρα ὅ τις ὁρᾷ, τοῦτο, ὁρᾷ; ὁρᾷ δὲ τὸν κίονα· ὥστε ὁρᾷ ὁ κίων· an quod quis videt, id videt? ſed videt columnam, columna igitur videt.* Rurſus in *τοῦτο* eſt ambiguitas, quam prius indicavimus. Verum hæc ut-

cun-

cunque reddi poterant Latinis auribus: quod ſequitur, nullo modo reddi poterat: ἆρα ὃ σὺ φὴς εἶναι, τῦτο σὺ φὴς εἶναι· φὴς δὲ λίθον εἶναι. σὺ ἆρα φὴς λίθ☉ εἶναι. Quod illi ſic reddiderunt: *Putas quod tu dicis eſſe, hoc tu dicis eſſe: dicis autem lapidem eſſe, tu ergo lapis dicis eſſe.* Obſecro, quis omnino ſenſus humanus ex his verbis percipi poſſit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci ſermonis, quæ eſt in majore ac minore: quanquam in majore eſt & alia ambiguitas, in duabus dictionibus ὃ & τῦτο, quæ ſi capiantur nominandi caſu, ſenſus erit: *Quidquid te dicis eſſe, hoc tu es.* Sin accuſandi, ſenſus erit: *Quamcunq; rem tu dicis eſſe, eam dicis eſſe,* & ad hunc ſenſum ſubſumit, λίθον φὴς εἶναι. Sed ad priorem colligit, σὺ ἆρα φὴς λίθ☉ εἶναι. Græci ſermonis proprietatem ſemel auſus eſt imitari [1] Catullus.

> [2] *Phaſelus iſte, quem videtis, hoſpites,*
> *Ait fuiſſe navium* [3] *celerrimus.*

Sic enim ferebatur hic verſus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, neceſſe eſt multis modis delirare eos, qui in hæc loca ſcribunt commentarios. Ne id quidem quod inibi continenter ſequitur, Latino poteſt eſſe perſpicuum. Καὶ ἆρά ἐςι σιγῶντα λέγειν: διτ]ὸν γὰρ ἔςι, τὸ σιγῶντα λέγειν, τὸ τε τὸν λέγοντα σιγῶν καὶ τὸ τὰ λεγόμενα. Id reddiderunt hunc in modum: *Et putas, eſt tacentem dicere. Duplex enim eſt, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur.* An non hæc [4] Sibyllæ foliis obſcuriora? HI. Mihi nec Græca ſatis liquent.

1 Lepidiſſimus ille Poëta Veronenſis, tantus puræ Latinitatis cuſtos, ut docti nomen promeruerit. Laſcivus alioquin, & mordax.

2 Ita incipit carmen ex puris jambis, quo Phaſelum (eſt navigii genus) quo diu uſus fuerat commendat, & fratribus gemellis Caſtori & Polluci conſecrat.

3 Conſtructio Græca, qualis & in Horatio, aliisque Poëtis occurrit

4 Vide quæ de Sibyllæ foliis diximus ſupra in pag. 188. Colloq. *Apotheoſ. Capn.* Inde vero *Sibyllæ foliis obſcuriora* ficit, quod vaticinantes iſtæ Sibyllæ difficillimo ſtylo & ambiguis vocibus oracula ſua ederent, vel conſcriberent.

1 Extan

liquent. LE. Exponam pro mea divinatione. *An poſſibile eſt tacentem dicere?* Hæc interrogatio duplicem habet ſenſum, quorum alter eſt falſus & abſurdus, alter eſſe poteſt verus. Nam fieri non poteſt, ut qui loquitur, non dicat ea quæ loquitur, hoc eſt, ut loquendo taceat: ſed fieri poteſt, ut is qui loquitur, taceat eum qui loquitur. Quanquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paullo poſt ſubjicit. Rurſum illud admiror, quod mox in genere ambiguitatis, quæ naſcitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutarint Græci vocem *ſæculi* in litteras, ἐπίστασθαι τὰ γράμματα; cum Latini codices habeant, *ſcire ſæculum.* Heic enim duplex ſenſus naſcitur, vel ut ipſum ſæculum ſciat aliquid, vel ut aliquis ſciat ſæculum. Verum hoc mollius eſt in αἰῶνα ſive in κόσμον, quam in γράμματα. Nam litteræ dicuntur abſurde ſcire quippiam. Verum nihil abſurdi ſit, ſi quis dicat, *aliquid noſtro ſæculo notum eſſe,* aut *aliquem noſſe ſuum ſæculum.* Jam aliquanto poſt, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu, non veritus eſt interpres pro verbis Homeri ſupponere Virgiliana, cum eadem fuerit neceſſitas in illo exemplo, *quidquid dicis eſſe, hoc eſt.* Ex Homero refert Ariſtoteles, οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ. Si οὗ adſpiretur ac circumflectatur, ſonat, *Cujus computreſcit pluvia: ſin* οὐ ſit exile & acutum, ſonat, *Non computreſcit pluvia.* Atque hoc quidem ſumptum eſt ex Iliad. Ψ Alterum eſt, Διδόμεν δέ οἱ εὖχος ἀρέσθαι: accentu collocato ſuper penultimam ſonat, *concedit* illi: ſin ſuper primam, δίδομεν, ſonat, *damus.* At poëta non ſentit, Jovem dicere, *concedimus* illi: ſed Jupiter mandat ipſi ſomnio, ut illi ad quem mittitur, concedat potiri voto. Dictum eſt enim διδόμεν pro διδόναι. Pro his duobus Homericis ſubjecerunt hæc ex noſtris poëtis, velut illud ex Odis Horatii:

[1] *Me tuo longas pereunte noctes*
Lydia dormis.

Etenim ſi accentus ſit in, *Me*, correpto, & *Tu*, ſit grave, unica dictio eſt, [2] Metuo, id eſt, timeo. Quanquam hæc ambiguitas pendet non ſolum ex accentu, verum etiam ex compoſitione. Alterum ſuppoſuerunt ex Virgilio?

Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nymbi!

Quanquam hæc quoque ex compoſitione naſcitur ambiguitas. HI. Sunt iſta quidem arguta, dignaque cognitu, Laonarde: ſed interim vereor, ne cui convivium hoc [3] ſophiſticum videatur magis, quam poëticum: alias, ſi videbitur, vel totum diem venabimur [4] Elenchos in Elenchis. LE. Hoc eſt, in [5] luco ligna, in mari quæremus aquam. HI. Ubi eſt meus Mus? MU. Adeſt. HI. Mone Margaretam, ut tradat [6] bellaria. MU. Adeo. HI. Rurſum ades vacuus? MU. Negat ſe de bellariis cogitaſſe, & ait ſatis diu ſeſſum eſſe. HI. Vereor ne ſi diutius heic philoſophemur, illa nobis menſam ſubvertat, quemadmodum [7] Xantippe Socrati: conſultius eſt igitur ut bellaria ſumamus in horto: ibi ſimul & ambulabimus, & libere nugabimur. Interea ſibi quisque decerpat ex arbore quod lubet. CO. Placet conſilium. HI. Eſt illic fonticulus quovis vino ſuavior. CA. Qui fit, ut hortus tuus magis niteat, quam aula? HI. Quia heic verſor

1 Extant verſus lib. 1. Od. 25.

2 Non legendem *metuo*, timeo, ſed diviſum eſt *me* à *tuo*, ſupple amico. *Me tuo pereunte*. i. e. *dum ego amicus tuus pereo.*

3 A *Sophiſta* derivatur ſophiſticus. Olim ſophiſtæ dicti Philoſophi, ſapientiæ amantes; dein nomen id datum eſt iis, qui fallacibus concluſionibus vanam ſapientiæ ſpeciem oſtentant.

4 Redargutiones.

5 Lucus, ſilva, in qua arbores Diis ſacratæ.

6 Menſas ſecundas, tragemata.

7 Reſpice hiſtoriam pag. 152.

ſor frequentius. Si quid arridet hic, ne parcite noſtris opibus hortenſibus. Jam ſi ſatis videtur deambulatum, quid ſi conſidamus huc ſub tilia, 1 & Muſas cieamus? PA. Age fiat. HI. 2 Thema ſuppeditet hortus ipſe. PA. Si præceſſeris, ſequemur. HI. Age faciam. 3 Præpoſtere facit, cui variis deliciis niteat hortus, cum animum habeat nullis diſciplinis, nullis virtutibus excultum. LE. Credemus adeſſe Muſas, ſi reddideris eandem ſententiam carmine. HI. Hoc mihi longe 4 proclivius, 5 proſam orationem vertere carmine, quam argentum commutare auro. LE. Dic igitur.

HI. *Cui renidet hortus undiquaque floſculis,*
Animumque nullis expolitum dotibus
Squallere patitur, is facit præpoſtere.

Habetis carmen 6 Muſis & Apolline nullo. Sed elegans fuerit, ſi ſinguli hanc ſententiam diverſo genere carminis reddatis. LE. Qui vicerit, quid præmii feret? HI. Hunc 7 calathum onuſtum malis, aut prunis, aut ceraſis, aut meſpilis, aut piris, aut ſi quid aliud magis 8 adblanditur. LE. Quis erit arbiter certaminis? HI. Quis niſi Crato? Et idcirco ſolus non certabit, quo magis auſcultet. CR. Vereor ne talem ſitis habituri judicem, qualem olim habebant 9 coccyx & luſcinia, inter ſeſe canendi gloria decertantes. HI. Sat eſt, ſi places omnibus. CO. Placet arbiter, incipe, Leonarde.

LE.

1 Carmina tentemus.
2 Argumentum, textum.
3 Hæc carminis materia erit.
4 Facilius.
5 *Oratio proſa* eſt oratio ſoluta ſeu libera. Carmen è contrario eſt oratio ligata, ſc. metro.
6 Sup. prolatum. Carmen ſcriptum Muſis & Apolline nullo, i. e. non feliciter. Alluſit ad illud Martialis --- *Muſis & Apolline nullo. Quod ſcribis verſus, hoc Ciceronis habes.*
7 Corbis ex viminibus textus.
8 Arridet, placet. Reſpice notas in fronte *Convivii Religioſi.*
9 *Coccyx* idem qui Latine *Cuculus*, penultima longa. Apologus eſt de Coccyce, & Luſcinia, certantibus inter ſe cantu, aſino judice.

1 Geſtus

LE. *Cui tot deliciis renidet hortus,*
Herbis, floribus, arborumque fœtu,
Et multo & vario, nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis,
Et virtutibus, is mihi videtur
Lævo Judicio parumque recto. DIXI.

HI. Carinus [1] arrodit unguem, exſpectamus aliquid elaboratum. CA. Nulla adeſt Muſa·

Cura cui eſt, ut niteat hortus floſculis ac fœtibus,
Negligenti excolere pectus diſciplinis optimis:
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur præpoſtero.

HI. Non fruſtra arroſus eſt unguis. EU. Quoniam ordo me vocat, ne nihil adſeram:

Qui ſtudet, ut variis niteat cultiſſimus hortus
Deliciis, patiens animum ſquallere, nec ullis
Artibus expoliens, huic eſt præpoſtera cura.

HI. Non eſt, cur exſtimulemus Sbrulium. Nam ille ſic ſcatet verſibus, ut plerumque vel [2] imprudens effundat carmina.

SB. *Cui vernat hortus cultus & elegans,*
Nec pectus ullis artibus excolit,
Præpoſtera is cura laborat.
Sit ratio tibi prima mentis.

PA, *Quisquis accurat variis ut hortus*
Floribus vernet, neque pectus idem
Artibus ſanctis colit, hunc habet præpoſtera cura.

HI.

1 Geſtus eſt cogitantis. Hinc apud Perſium carmen *quod ſapit ungues de morſos* i. e. diu meditatum, ac elaboratum.

2 Nec ipſe cogitans.

 1 Inci-

HI. Nunc experiamur, cui hortus ſuppeditet plures ſententias. LE. Quid ni faciat, tam dives? Vel hoc roſetum mihi ſuggeret quod dicam. Ut brevis eſt roſæ nitor, ita fugax eſt juventus: properas carpere roſam prius, quam marceſcat; magis adnitendum eſt, ne ſine fructu tibi effluat juventus. HI. Thema ſatis aptum carmini. CA. Ut inter arbores ſuus cuique fœtus eſt, ita inter homines ſuæ cuique dotes ſunt. EU. Ut terra ſi excolatur, varias opes gignit in uſus humanos, neglecta ſpinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium ſi excolatur optimis ſtudiis, plurimas edit virtutes; ſin negligas, variis occupatur vitiis. SB. Hortus quotannis colendus eſt, ut niteat: animus ſemel excultus honeſtis ſtudiis, perpetuo floret ac vernat. PA. Ut amœnitas hortorum non avocat animum ab honeſtis ſtudiis, ſed ad hæc invitat potius; ita quærendi ſunt luſus ac joci, qui non abſunt à litteris. HI. Euge, video examen ſententiarum. Nunc ad verſus: ſed antequam id aggrediamur, mea ſententia, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infrugifera, ſi primam ſententiam toties reddamus Græcis verſiculis, quoties reddidimus Latinis. Heic [1] auſpicabitur Leonardus, jam olim familiaris Muſis Græcanicis. LE. Ineptiam, ſi jubes. HI. [2] Jubeo atque impero.

LE. Ὦ κῆπός ἐστιν ἄνθεσι γελῶν καλοῖς,
Ὁ δὲ νοῦς μάλ᾽ αὐχμῶν τοῖς καλοῖς μαθήμασιν.
Οὐκ ἔστι κομψὸς οὗτος, οὐκ ὀρθῶς φρονεῖ,
Περὶ πλείονος ποιῶν τὰ φαῦλ᾽ ἢ κρείττονα.

Ego [3] præſulem egi; ſuccedet qui volet. HI. Ca-

rinus.

1 Incipiet. Reſpice pag. 6.

2 Vox imperatoria.

3 Alluſit forte ad *Salios*, olim Romæ Sacerdotes Martis, à ſaliendo denominati, quia ſaltabant in pompa. *Præſul* autem qui ſaltat primus. Eſt in quibusdam choreis mos, ut unus ſolus auſpicetur ſaltationem; unde quisquis aliis cunctantibus rem cœpit, dicitur incepiſſe choream. Quid vero *Præſul* apud Pontificios ſignificet vide infra

rinus. CA. Imo Hilarius. LE. Sed video Margaretam intervenire, adfert neſcio quid deliciarum. HI. Si fecerit, me feſellerit mea [1] furia. Quid adfers? MA. Sinapi, quo condiatis veſtra bellaria. An non pudet heic garrire in multam noctem, & poſtea vos poetæ multa blateratis in loquacitatem fœminarum? CR. Haud male monet Margareta: jam tempus eſt, ut ſuum quisque nidum adeat: alias in hoc pulcherrimo certaminis genere vel [2] ſolidum diem conſumemus. HI. Sed cui addicis præmium? CR. In præſentia quidem mihi ipſi addico. Nullus enim vicit præter unum me. HI. Qui viciſti, qui non certaveris? CR. Vos certaſtis, at non [3] decertaſtis. Ego, quod nemo veſtrum potuit, vici Margaretam. CA. Hilari, æquum poſtulat; auferat calathum.

1 Reſpice pag. 287.

2 Integrum. Horat. lib. 1. Od. 1. | *Nec partem ſolido de die ſpernit.*

3 Ad finem usque certaſtis.

INQUISITIO DE FIDE.

AULUS, BARBATIUS.

AU. PUerorum eſt cantilena, [1] Saluta libenter. Verum haud ſcio, an mihi fas ſit tibi [2] dicere ſalutem. BA. Equidem malim qui det ſalutem, quam qui dicat. Sed quam ob rem iſtuc ais, Aule? AU. Quam ob rem? Quia ſi ſcire vis, [3] oles aut ſulphur, aut fulmen Jovis. BA.

1 In libello cui titulus Catonis Diſticha de moribus ad filium. Reſpice pag. 1.

2 Salutare.

3 Innuit eum male audire apud Pontificem, vel Eccleſiæ Romanæ priores, ita ut non multum abſit, quin cum ſit excommunicatus (ita enim vocant quem ab illa Romana Eccleſia alienum Papa Diabolo tradidit) igni, aut alia horrenda pœna, tanquam hæreticus puniatur.

BA. Sunt & [1] Vejoves, ſunt [2] bruta fulmina, multum etiam origine diſſidentia à fatidicis. Nam, ut ſuſpicor, tu de [3] anathemate ſentis. AU. Rem conjectas. BA. Audivi quidem [4] horrenda tonitrua, [5] fulminis ictum non ſenſi. AU. Qui ſic? BA. Quia nihilo pejus [6] concoquo, neque irrequietius dormio. AU. Sed hoc periculoſius ſolet eſſe malum, quia non ſentitur. Verum hæc bruta fulmina, quæ tu vocas, [7] feriunt montes & maria. BA. Feriunt, ſed irritis ictibus. Eſt & [8] fulgur è vitro, ſeu vaſe æreo. AU. Certe territat & hoc. BA. Verum, ſed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam. AU. Quid ſi Deus eſt in ſuo [9] vicario? BA. Utinam ſit! AU. Imo multi demirantur te jam dudum non eſſe [10] quovis carbone atriorem. BA. Finge me talem. Atqui

1 *Vejoves* ſunt Joves ſiniſtri. Auli Gellii verba ſunt lib. 5. cap. 12. *In antiquis ſpectionibus nomina hac Deorum ineſſe animadvertimus, D'jovis, & Vejovis. Eſt autem etiam ædes Vejovis Romæ inter arcem & Capitolium,* &c. *Quum Jovem igitur & Dijovem à juvando nominaſſent, eum quoque contra Deum, qui non juvandi poteſtatem, ſed vim nocendi haberet (nam Deos quosdam ut prodeſſent celebrabant, quosdam ne obeſſent placabant) Vejovem appellaverunt, demta atque detracta juvandi facultate,* &c.

2 Alludit ad *bruta fulmina*, de quibus Plin. lib. 2. cap. 34. quæ ita dicuntur, quod ſine ratione veniant, nec quidquam (ut veteres voluere) portendunt. *Fatidica*, quæ aliquid prædicunt. Interim vero digitum intendit author in fulmen, id eſt excommunicationem, ut vocant, Pontificis Romani, qua, tanquam fulmine, ferit Cæſares, Reges & Principes, & quoscunque ſibi non ſatis ſubjectos eſſe putat.

3 Significat ἀνάθεμα vel ἀνάθημα & ſacratum donum, templi quoque vel urbis ornamentum; & execrationem vel execrabilem hominem, cujus caput Diis inferis eſt devotum, quique communione cum aliis non dignus eſt. Hic intellige excommunicationem iſtam Papalem, de qua dictum.

4 Forte Sacrificorum & Monachorum diras.

5 Excommunicationem.

6 Cibos ſcil. cum ſit ſtomachus meus ſanus; i. e. quia tamen læte vivo.

7 Verba Plinii loco modo citato. Alludit iterum ad excommunicationem Papalem, qua magni & parvi territantur.

8 *Fulgur è vitro ſeu pelvi*, dicitur de minis inanibus, quæ ſicuti fulgore vaſis nitentibus nullam nocendi vim habent.

9 Iſthuc volebat autor. *Vicarium Dei* ſe vocari patitur Pontifex Romanus, ſed mirum ſane, ſi Deus talibus vicariis delectetur. *Vicarius* eſt, qui alicujus vicem gerit.

10 *Carbone atrior*, vel *atro carbone notatus* dicitur, qui infamiæ ſtigmate notatus eſt, & peſſime audit. Senſus hujus loci

Atqui tanto magis erat optanda ſalus perdito, ſi placet Evangelica doctrina. AU. Optanda quidem, at non dicenda. BA. Cur ita? AU. Quo pudeſcat ictus fulmine, ac reſipiſcat. BA. Si ſic nobiſcum egiſſet Deus, periremus omnes. AU. Quam ob rem? BA. Quia cum eſſemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in caſtris [1] Satanæ, hoc eſt, modis omnibus excommunicatiſſimi, tum ille maxime nobiſcum confabulatus eſt per filium ſuum, ſuoque colloquio nos reſtituit in vitam, cum eſſemus mortui. AU. Iſta quidem vere narras. BA. Imo male ageretur cum omnibus ægrotis, ſi medicus fugeret alloquium, quoties ingens morbus gravat miſerum: imo tum maxime conveniebat adeſſe medicum. AU. At ego metuo, ne tu mihi citius adfles aliquid tui mali, quam fiat ut tuo morbo medear. Nonnunquam uſu venit, ut pro medico fiat [2] palæſtrites, qui viſit ægrotum. BA. Ita quidem uſu venit in corporum morbis; verum in animi malis eſt tibi parata [3] antidotus adverſum omne contagium. AU. Quænam? BA. [4] Adamantinum propoſitum, non divelli à ſententia ſemel infixa. Deinde cur palæſtram metuis, ubi res verbis agitur? AU. Eſt aliquid quod dicis, ſi modo ſpes ſit profectus. BA. Proverbio dicitur; Donec [5] ſpirat homo, ſperandum eſſe. Et juxta Paulum, *Caritas neſcit deſperare, quia ſperat omnia.* AU. Non peſſime mones,

loci eſt; *Immo multi demirantur te, quum apud theologos tam male audias, jam dudum non eſſe ab iis excommunicatum, ut vocant, & Diis inferis devotum.* Forte de ſe ipſo loquitur Eraſmus, quem cane pejus & angue oderunt Monachi, & iſtius farinæ ſodales: Ideoque, uti ego crediderim, in hoc Colloquio multa ſeſe credere fatetur aut fingit, quæ meras Papicolarum nugas redolent.

1 Reviſe notas in *Conviv. Relig.*

2 Παλαιστρίτης, luctator, à παλαίστρα, palæſtra. Nempe cum medicus, aut quiſpiam ægrotum phreneſi laborantem inviſens ab eodem arripitur, atque ita ſe defendere cogitur.

3 Ἀντίδοτος medicamendum adverſus quodvis corporis malum, præcipue adverſus venenum.

4 Quicquid forte, firmum ac ſtabile eſt, dicitur *adamantinum*, quod adamas omnium lapidum ſolidiſſimus ſit.

5 I. e. vivit. Mortui ſpirare deſinunt.

mones, atque hac ſpe puto mihi fas eſſe tecum miſcere ſermonem aliquantiſper: ac, ſi pateris, medicum agam. BA. Licet AU. Vulgo ſunt [1] inviſi percunctatores. Et tamen in medicis probantur, qui percunctantur de ſingulis. BA. Percunctare [2] à cœlo usque ad terram, ſi libet. AU. Experiar, modo fidem des, te reſponſurum ex animo. BA. Do, modo ſciam qua de re velis percunctari. AU. De [3] Symbolo Apoſtolorum. BA. Audio militare verbum, nec recuſo haberi pro hoſte Chriſti, ſi quid heic fefellero. AU. Credis in Deum patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum & terram? BA. Et quidquid cœlo terraque continetur, atque etiam mentes angelicas. AU. Cum Deum dicis, quid ſentis? BA. Sentio mentem eſſe quandam æternam, quæ nec initium habuerit, nec finem ſit habitura, qua nihil eſſe poteſt nec majus, nec ſapientius, nec melius. AU. Iſta quidem ſatis pie. BA. Quæ nutu ſuo omnipotenti condidit quidquid eſt rerum viſibilium aut inviſibilium: quæ ſapientia mirabili moderatur ac gubernat univerſa, ſua bonitate paſcit ac ſervat omnia, atque hominum genus collapſum gratuito reſtituit. AU. Sunt quidem iſta tria præcipua in Deo: ſed quid fructus capis ex iſtorum cognitione? BA. Cum omnipotentem cogito, me totum illi ſubmitto, ad cujus majeſtatem nihil eſt homi-

1 Juxta illud, *Percunctatorem fugito, nam garrulus idem eſt.*

2 Plautinum proverbium eſt, pro à capite ad calcem.

3 Ita vocatur illa omnium Chriſtianorum communis profeſſio, *Credo in Deum*, &c. *Symbolum* vero Græc. *σύμβολον*, ſignificat alicujus rei ſignum & indicium, idque variis modis accipitur. Dicitur enim de ſigno militari, & teſſera, quare mox addit *audio militarè verbum:* ponitur quoque pro omine, & alicujus rei futuræ ſigno. Item pro collatione ad convivium, qua quisque quod ad manum erat conferebat, quam vis hæe potius *συμβολὴ* dicatur. Nam *σύμβολον* rectius dicitur pro eo, quod arrhæ loco dari ſolitum erat ei ſodalium, cui cœnæ parandæ cura demandata fuerat, ut apud Terentium in Andria Act. 1. S. 1. *Quid? Symbolam dedit?* & in Eunucho. A. 3. Sc. 4. *Ut eſſemus de ſymbolis.* Hinc illud *Symbolum Apoſtolicum* dictum eſt, quod in eo, quæ ad fidem Chriſtianam præcipue ſpectent breviter colligantur. Rationem nominis quærat, cui id libitum fuerit, apud Patres, de illa varie differentes. Vide infra notas in principio *νηφαλ. συμποσ.* ſeu *Convivii ſobrii.*

1 Re-

minum aut angelorum ſublimitas. Deinde plena fiducia credo, quod ab illo factum tradunt ſacræ litteræ, ſimulque futurum quidquid ille promiſit, quando nutu, quidquid vult, poteſt, quantumvis homini videatur [1] impoſſibile. Ita fit, ut meis viribus diffiſus, totus ab illo pendeam, qui poteſt omnia. Ubi ſapientiam illius intueor, nihil tribuo meæ ſapientiæ, verum credo omnia rectiſſime juſtiſſimeque ab eo fieri, etiamſi juxta ſenſum humanum videantur abſurda aut iniqua. Cum bonitatem conſidero, video nihil eſſe in me, quod illius gratuitæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror eſſe tantum crimen, quod ille nolit ignoſcere reſipiſcenti: neque quidquam eſſe, quod ille non ſit largiturus cum fiducia petenti. AU. Num ſatis eſſe putas, quod credis illum eſſe talem? BA. Nequaquam, ſed ſincero affectu totam fiduciam ac ſpem in illum unum transfero, deteſtans Satanam, omnemque [2] idololatriam, & quidquid eſt artium [3] magicarum. Illum ſolum adoro; nihil illi nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non voluptates; paratus & vitam illius cauſſa perdere, ſi juſſerit; certus eum non poſſe perire, qui ſe totum illi tradiderit. AU. Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, niſi unum Deum? BA. Si quid veneror, ſi quid metuo, ſi quid amo præter eum, ejus cauſſa amo, metuo, colo, omnia ad illius gloriam referens, ſemper illi gratias agens, ſive læta contingunt, ſive triſtia: ſive mori datur, ſive vivere. AU.

1 Sana

1 Rectius Græce effertur per ἀδύνατον.

2 Cultum idolorum, i. e. ſimulachrorum. Gr. εἰδωλολατρείαν.

3 *Magicus* derivatur à *Mago*. Eſt autem μάγος vox Græca, origine Perſica, ſignificans ſapientem, ſeu rerum divinarum & naturalium peritum. Sic vocantur illi Magi, qui veniebant adoraturi Chriſtum. Deinde vero & nomen Magi in malam partem acceptum eſt; pro *præſtigiatore*, & *venefico*, uti & hic *Magicarum*: i. e. præſtigiatoriarum & veneficarum.

1 Id,

[1] Sana quidem eſt hactenus tua oratio. De ſecunda perſona quid ſentis? BA. Sciſcitare. AU. Credis [2] Jeſum fuiſſe Deum & hominem? BA. Maxime. AU. Qui fieri potuit, ut idem ſit Deus immortalis, & homo mortalis? BA. Iſtud illi facile fuit efficere, qui quidquid vult poteſt. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum patre, quidquid magnitudinis, ſapientiæ, & bonitatis attribuo patri, idem tribuo & filio: quidquid debeo patri, debeo & filio: niſi quod ita viſum eſt patri, ut per filium concederet ac donaret nobis omnia. AU. Cur igitur ſacræ litteræ filium frequentius appellant Dominum quam Deum? BA. Quia Deus auctoritatis, hoc eſt, principatus eſt nomen, quæ patri præcipue convenit: qui ſimpliciter principium eſt omnium, atque ipſius etiam [3] deitatis fons. Dominus redemptoris & [4] aſſertoris vocabulum eſt. Quanquam & pater redemit per filium, & filius Deus eſt, ſed ex Deo patre. Solus autem pater à nullo eſt, & in perſonis divinis principem locum obtinet. AU. Ergo & in Jeſu collocas tuam fiduciam? BA. Quid ni? AU. Sed Propheta maledictum dicit, qui fidit in homine. BA. Sed huic uni homini data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra: ut in nomine ejus flectatur omne genu, cœleſtium, terreſtrium, & inferorum. Quanquam nec in hoc fiduciæ ſpeique meæ [5] ſacram, ut ajunt, ancoram figerem, ni Deus eſſet. AU. Cur eum filium appellat? BA. Ne quis ſomniet eſſe creaturam. AU. Cur unicum? BA. Ut diſcernat naturæ filium

1 Id eſt, *orthodoxa, abſque errore*. Metaphorice à corpore ad animam. Vide paulo inferius contrarium, *morbum*.

2 Qui dicitur Chriſtus. Et Jeſus idem quod *ſalvator*. Originem habet ab Hebraica radice *Jaſchah*, ſalus, liberatio, & inde Jehoſchuah, Joſchuah, vel Jeſchuah, Græce Ἰησοῦς.

3 Deitas rectius Græce Θεότης.

4 Aſſertor eſt, qui aliquem in libertatem vindicat.

5 Id eſt ſummam meam ſpem ac fiducam. De ſacra ancora dixi pag. 266.

1 *Adoptivi*

filium à filiis [1] adoptivis. Cujus cognominis honorem nobis etiam impertit, ut neminem præter hunc alium exſpectemus. AU. Cur eum qui Deus erat, hominem fieri voluit? BA. Ut homines homo reconciliaret Deo. AU. Credis conceptum citra virilem operam, [2] opificio Spiritus Sancti, ac natum ex incorrupta virgine Maria, de illius ſubſtantia ſumpto mortali corpore? BA. Maxime. AU. Cur ſic naſci voluit? BA. Quia ſic decebat naſci Deum; ſic decebat naſci, qui noſtræ conceptionis ac nativitatis ſordes purificaret. Hominis filius naſci voluit Deus, ut nos in illum renaſcentes efficeremur filii Dei. AU. Credis illum verſatum in terris, ea geſſiſſe miracula, ea docuiſſe quæ prodita ſunt litteris Evangelicis? BA. Certius quam te credo eſſe hominem. AU. Non ſum [3] inverſus Apulejus, ut ſuſpiceris aſinum latere ſub hominis ſpecie. Sed credis hunc eundem eſſe [4] Meſſiam illum, quem delinearant figuræ legis, quem promiſerant [5] oracula Prophetarum, quem tot ſæculis exſpectarant Judæi? BA. Nihil habeo perſuaſius. AU. Credis hujus doctrinam ac vitam ſufficere ad perfectam pietatem? BA. Admodum. AU. Credis

1 *Adoptivis* poſuit autor pro *adoptatis*. Olim autem *adoptare* Romanis fuit, aliquem alienum filium ſuum facere. Fiebat adoptio duobus modis (ut Cajus inquit) aut principis authoritate, aut Magiſtratus imperio. Principis authoritate adoptabantur ii, qui, ſui juris erant, hoc eſt, qui non erant amplius in parentum poteſtate, quæ ſpecies adoptionis dicitur arrogantia: quia & is qui adoptat rogatur, an velit eum, quem adoptaturus eſt, juſtum ſibi filium eſſe: & is, qui adoptatur, interrogatur, an id fieri patiatur. Imperio Magiſtratus adoptabant eos, qui erant in poteſtate parentum, ſive primum gradum liberorum obtineant, ſive inferiorem.

2 Vi, ἐνέργεια.

3 Apulejus enim, ut ipſe de ſe fingit, mentem hominis tegebat aſinina ſpecie, quũ ſint multi, qui ſub humana ſpecie tegant aſinum. Fuit autem L. Apulejus Afer, Madauræ natus, philoſophus Platonicus, vir multæ doctrinæ atq; eloquentiæ. Scripſit libros XI. Metamorphoſeos de Aſino aureo, in quibus fingit ſe à Saga Theſſalica in aſinum mutatum, humanum mentem tamen retinuiſſe. Poſt varia deinde diſcrimina & labores, Lunæ auxilatricis ope, roſis de manu Ægyptii ſacerdotis devoratis, in priorem ſtatum humanam reſtiturum.

4 Meſſias vox origine Syriaca, idem quod Græce Χριστός, Latine *unctus*.

5 Vaticinia.

1 Ad

Credis eundem vere comprehenſum à Judæis, vinctum, colaphis & alapis cæſum, conſputum, irriſum, flagellatum ſub Pontio Pilato, ac denique ſuffixum in crucem, atque inibi mortuum? BA. Maxime. AU. Credis illum ab omni lege peccati cujuscunque fuiſſe immunem? BA. Quid ni? Agnum absque macula. AU. Credis illum ſua ſponte hæc omnia perpeſſum? BA. Imo libenter, atque etiam [1] ſitienter, ſed ex voluntate patris. AU. Cur pater filium ſuum unicum innocentem, ſibique cariſſimum, hæc tam atrocia pati voluit? BA. Ut hac victima nos nocentes ſibi reconciliaret, in illius nomen collocantes fiduciam ac ſpem noſtram. AU. Cur Deus paſſus eſt ſic collabi totum humanum genus? Et, ſi paſſus eſt, non patuit alia via [2] ſarciendi ruinam noſtram? BA. Hoc mihi perſuaſit, non humana ratio, ſed fides, nulla ratione potuiſſe fieri melius, neque ad ſalutem noſtram utilius. AU. Cur hoc mortis genus illi potiſſimum placuit? BA. Quia juxta mundum erat [3] probroſiſſimum: quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omneis orbis nationes invitaret ad ſalutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad cœleſtia. Denique ut referret nobis [4] ſerpentem æneum, quem Moſes ſuſpenderat in ſtipite, ut quicunque defigerent oculos in illum, ſanarentur à vulnere ſerpentum: fidemque prophetæ liberaret, qui prædixerat; [5] *Dicite in nationibus, regnavit à ligno Deus.* AU. Cur & ſepeliri volu-

1 Avidiſſime.

2 Reſtaurandi, ſæpius ſupra.

3 Sic eſt, crux enim ſervorum pœna.

4 De ſerpente æneo lege Num. 21. v. 8. 9.

5 Monui jam in Belgica mea horum Colloquiorum verſione, ante aliquot annos edita. binas voces *à ligno* eſſe ſuppoſititias. Quod ut lectori liquide conſtet, deſcribam hic Tanaquilli Fabri, viri acutiſſimi, verba ex ejus epiſtola 43. lib. I deſumpta. Juſtinus Martyr, ſcriptor Græcus, ſecta Platonicus, genere Samarites, Antonini Pii tempore (nam ad eum Apologiam ſcripſit) circa annum Chriſti 142. florebat, fidei Chriſtianæ propugnator acerrimus. Is librum ſcripſit, accuratum ſane, prout illa fere bant.

voluit, idque tam accurate, oblitus myrrha & unguentis, incluſus novo monumento è ſolido [1] vivoque ſaxo exciſo, obſignato oſtio, adhibitis etiam cuſtodibus publicis? BA. Quo magis conſtaret eſſe vere mortuum. AU. Cur non ſtatim revixit? BA. Hac ipſa de cauſſa. Etenim ſi mors fuiſſet ambigua, fuiſſet & ambigua reſurrectio, ſed hanc voluit eſſe certiſſimam. AU. Credis hujus animam deſcendiſſe ad inferos? BA. Hanc particulam non fuiſſe quondam additam nec in Symbolo Romano, nec in Symbolo Orientalium eccleſiarum, teſtis eſt Cyprianus, nec recenſetur [2] apud Tertullianum vetuſtiſſimum ſcriptorem. Ego tamen & hoc firmiter credo: vel quia congruit cum Prophetia Pſalmi; [3] *Non derelinques animam meam in inferno*: & rurſus; *Domine, eduxiſti ab inferno animam meam*: Vel quia Petrus Apoſtolus in epiſtolæ prioris (de cujus auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio ſcripſit huncin modum; [4] *Mortificatus*

bant tempora, ex quo, id ut obiter moneam, ſatis inverecunde deſcripſit Euſebius quæ de præexjſtentia (Græci προϋπάρξιν dicunt) Chriſti dixit lib. 1. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ. In eo ſeu dialogo, ſeu melius libro, cum id daret operam, ut Tryphonem, hominem Hebræum, ad fidem noſtram adduceret, nihil prorſus intentatum reliquit, ſed curas animum diduxit in omnes. Quin etiam (quod pudet referre, neque facerem, niſi operæ pretium foret) cum ad crucis ignominiam ventum eſt, nimio pietatis amore cæcus, non dubitavit locum è Davide producere Pſal. xcvi. (ſecundum Juſt. eſt xcv.) his verbis εἴπατε ἐν τοῖς ἔθνεσι, Ο κύριος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ ξύλου. Id eſt. *Dicite in gentibus: Dominus regnavit à ligno:* quæ poſtrema verba *à ligno*, quibus tota rei illius, quam ſuſceperat, probatio ſtabat, nusquam extant. Et tamen hodieque canitur. *David fideli carmine. Dicens in nationibus Regnavit à ligno Deus.* Neque adeo mirum; Tertulliani enim & Leonis Pontificis autoritate fit, qui poſt Juſtinum non dubitarunt ita citare Pſalmiſten, &c. Hactenus Faber. Unde conſtat Eraſmum quoque hunc locum inconſultum proferre.

1 Sunt qui affirmant ſaxa creſcere & augeri, ſunt qui negant. Saltem *viva ſaxa* dicuntur, quæ nondum ſuo loco nativo ſunt amota.

2 Immo nec apud plures quam ſexaginta vetuſtiſſimos Patres, & Conciliorum Confeſſiones.

3 Pſ. 16. Hæc vero ad ſepulchrum pertinent.

4 Conſtat ex ſequenti, Eraſmum hæc verba Petri explicare juxta omnium Pontificiorũ ſententiam; Chriſtum ſcilicet localiter ad inferos deſcendiſſe. Quod ego non intelligo, verum Theologis

catus quidem carne, vivificatus autem ſpiritu: in quo & his, qui in carcere erant ſpiritu veniens prædicavit. Verum, ut credo deſcendiſſe ad inferos, ita non credo illic aliquid eſſe paſſum: deſcendit enim, non ut illic cruciaretur, ſed ut nobis frangeret regnum [1] ſatanæ. AU. Nihil adhuc impium audio: ſed mortuus eſt, ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam. Cæterum cur revixit? BA. Tribus potiſſimum de cauſſis. AU. Quibus? BA. Primum ut certam ſpem faceret reſurrectionis. Deinde, ut ſciremus eum immortalem eſſe, nec unquam moriturum, in quo [2] præſidia ſalutis noſtræ collocavimus. Poſtremo, ut nos quoque per pœnitentiam mortui peccatis, per baptiſmum una cum illo ſepulti, ger gratiam eius revocemur ad vitæ novitatem. AU. Credisne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in ſepulcro, quod viſum & contrectatum eſt diſcipulis, ſubvexerit in cœlum? BA. Maxime. AU. Cur voluit relinquere terras? BA. Ut illum omnes ſpiritualiter amaremus, neque quisquam in terris ſibi Chriſtum proprie vendicaret, ſed omnes ex æquo tolleremus animos in cœlum, ſcientes illic eſſe caput noſtrum. [3] Etenim, ſi nunc homines tantopere ſibi placent [4] ob veſtis colorem ac figuram, cumque ſic quidam [5] oſtentent ſanguinem, aut præputium Chriſti, & lac matris Virginis, quid credis futurum, ſi manſiſſet in terris veſtitus, comedens, loquens? Quæ diſſidia paraſſent iſta corporis peculiaria? AU. Credis illic, immorta-

logis diſputandum relinquo. Sane non deſunt Patres, qui per deſcenſum ad inferos ipſam ſepelitionem deſignari voluerunt.

1 Reſpice pag. 239.

2 Omnem ſpem ac fiduciam noſtram.

3 Arguit ex comparatis.

4 Ob has enim nugas ipſi Monachorum ordines inter ſe acerrime digladiati ſunt.

5 Sanguinem aut præputium Chriſti, lac Mariæ, reliquias crucis Chriſti, aliasque hujusmodi quæſtus gratia fictas quisquilias non ſolum hic, ſed præſertim infra deridet Autor in Colloquio *de peregrinantibus Religionis ergo*, quod videſis.

1 Qui

mortalitate donatum, aſſidere dextrum patri? BA. Quid ni? Ut rerum omnium dominum, & totius regni paterni conſortem. Hoc ipſe diſcipulis promiſerat futurum, atque hoc ſpectaculum exhibuit [1] Stephano [2] martyri ſuo. AU. Cur hoc exhibuit? BA. Ne nos ulla in re trepidaremus, gnari quam potentem [3] patronum ac dominum habeamus in cœlis. AU. Credis illum eodem corpore rediturum, ut judicet vivos & mortuos? BA. Quam habeo certum eſſe hactenus peracta, quæ Prophetæ de Chriſto prædixerant; tam habeo certum, fore quidquid in in poſterum voluit nos exſpectare. Prior adventus exhibitus eſt juxta vaticinia Prophetarum, quo venit humilis, ut nos inſtitueret a c ſervaret. Exhibebitur & ſecundus, quo veniet ſublimis in gloria patris: ante cujus tribunal ſiſti cogentur omnes homines cujuscunque nationis, cujuscunque ſtatus, ſive reges, ſive plebeji, ſive Græci, ſive Scythæ: nec ſolum hi quos adventus ille deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab initio mundi usque ad illud tempus mortui fuerint, ſubito reviviſcent, & ſuo quisque corpore conſpiciet judicem. Aderunt & Angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & [4] dæmones judicandi. Tum [5] è ſublimi pronuntiabit illam inevitabilem ſententiam, quæ diabolum, cum his qui illi adhæſerunt, tradet æternis ſuppliciis, ut poſtea nulli poſſint nocere: pios transferet in conſortium regni cæleſtis, tutos ab omni moleſtia: quamquam hujus adventus diem nobis

1 Qui lapidibus obruendus dicabat, ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγμένους, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἑστῶτα τοῦ θεοῦ i. e. *Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei* Act.7,

2 Μάρτυρ, Græce *teſtis.* Martyres vero peculiariter à Chriſtianis dicuntur, qui non modo oris confeſſione, verum etiam ſanguine ſuo Chriſti doctrinam ſanciverunt, qualis hic Stephanus, multique alii poſt eum. Μαρτυρέω, teſtor, teſtis ſum.

3 Patronus eſt, qui accuſati cauſam agit.

4 Δαίμων, Dæmon. Poëtis olim Deus vel Dea. Sed hic intellige δαίμονες ea ſignificatione, qua ſæpe in Scriptura Sacra ſumuntur, nempe pro ſpiritibus noxiis & impuris. i. e. diabolis.

5 Ex alto, i. e. cœlo.

1 I. e.

biſignotum eſſe voluit. AU. Nihil adhuc [1] morbi. Veniamus igitur ad tertiam perſonam. BA. Ut videtur. AU. Credis in Spiritum Sanctum? BA. Credo hunc eſſe verum Deum, una cum Patre & Filio. Credo hoc Spiritu afflatos fuiſſe, qui nobis veteris ac novi Teſtamenti libros tradiderunt, ſine cujus ope nemo pervenit ad ſalutem. AU. Cur appellatur ſpiritus? BA. Quia quemadmodum corpora noſtra vivunt halitu, ita tacito Sancti [2] Spiritus afflatu vivificantur animi noſtri. AU. An non licet Patrem vocare ſpiritum? BA. Quid ni? AU. An non igitur confunduntur perſonæ? BA. Non. Nam Pater ſpiritus dicitur, quod ſit incorporeus; id quod omnibus perſonis eſt commune juxta naturam divinam. Sed tertia perſona dicitur ſpiritus, quod alicunde ſpiret, & per animos ſeſe transfundat inſenſibiliter, velut à terra ſeu fluviis ſpirant auræ. AU. Cur perſonæ ſecundæ tribuitur nomen filii? BA. Ob perfectam naturæ & voluntatis ſimilitudinem. AU. Eſt filius ſimilior patri, quam Spiritus Sanctus? BA. Non, juxta naturam divinam; niſi quod hoc magis refert proprietatem patris, quod ab ipſo quoque procedat Spiritus Sanctus. AU. Quid igitur prohibet Spiritum Sanctum appellari filium? BA. Quia cum divo [3] Hilario nusquam hunc lego genitum, nec hujus lego patrem; ſpiritum & procedentem lego. AU. Cur in Symbolo [4] ſolus pater dicitur Deus? BA. Quod hic, ut dixi, ſimpliciter ſit auctor omnium quæ ſunt, ac totius deitatis fons. AU. Dic clarius. BA. Quoniam nihil nominari poteſt, cujus origo non manat à patre. Siquidem hoc

1 I. e. errorum. Metaphora à corpore ad animam; contrarium eſt *ſanum*. Vide paulo ſuperius *ſana quidam eſt hactenus tua oratio*.

2 Spiritus enim Græce πνεῦμα, à πνέω flo.

3 Hilarius ille Pictavienſis Epiſcopus, quem divum vocant, ſcripſit contra Arii dogmata.

4 Non dicitur in Symbolo ſolus Pater Deus, ſi diſtincte legas, & poſt *Credo in Deum* ponas punctum.

1 Eccleſia

hoc ipſum quod Filius ac Spiritus Sanctus Deus eſt, patri acceptum referunt. Præcipua igitur auctoritas, hoc eſt, originis ratio, eſt in patre ſolo, quod unus ille à nullo eſt. In Symbolo tamen ſic accipi poteſt, ut Dei nomen non ſit perſonæ proprium, ſed in genere poſitum, quod mox per Patris, Filii, & Spiritus Sancti vocabulum diſtinguatur in unum Deum: quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, hoc eſt, tres perſonas. AU. Credis in ſanctam [1] eccleſiam? BA. Non. AU. Quid ais? Non credis? BA. Credo ſanctam eccleſiam, quæ eſt corpus Chriſti, hoc eſt, congregatio quædam omnium per univerſum orbem, qui conſentiunt in fide Evangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totam ſuam fiduciam collocant in ejus filio, qui eodem hujus Spiritu aguntur; à cujus conſortio [2] reſecatur quiſquis admittit crimen [3] lethale. AU. Cur horres dicere; Credo in ſanctam eccleſiam? BA. Quia ſic me docuit divus [4] Cyprianus, in ſolum Deum eſſe credendum, in quo ſimpliciter omnem fiduciam reponimus. Eccleſia vero proprie dicta, quanquam non conſtat niſi ex bonis, tamen ex hominibus conſtat, qui ex bonis poſſunt fieri mali, qui falli poſſunt & fallere. AU. Quid ſentis de communione ſanctorum? BA. Hic articulus omnino non attingitur apud Cyprianum; cum ille nominatim indicet, quid in quibus eccleſiis plus habeatur aut minus. Sic enim ille connectit: *Sequitur namque poſt hunc ſermonem, Sanctam eccleſiam, remiſſionem*

1 Eccleſia Gr. ἐκκλησία, proprie apud optimos quosvis Græcos ſcriptores ponitur pro cœtu, vel concione. In Chriſtianorũ vero ſcriptis, ſignificat cœtum univerſum ad vitam æternam vocatum, & vere Chriſtum profitentem.

2 Separatur, ἀφορίζεται.

3 Diſtinguunt Pontificii inter peccatum lethale & veniale. *Lethale* peccatum eſt, quo quis tam graviter peccat, ut mortem æternam mereatur. *Veniale*, non item.

4 Fuit Cyprianus Epiſcopus Carthaginenſis, Martyr anno poſt Chriſtum natum 250. Hujus opera recenſita edidit Eraſmus.

X 1 Pro

nem peccatorum, hujus carnis reſurrectionem. Ac nonnullis videtur hæc pars non eſſe diverſa à ſuperiore; ſed explicare & infigere quod modo dictum erat: *Sanctam eccleſiam:* ut nihil aliud ſit eccleſia, quam unius Dei, unius Evangelii, unius fidei, unius ſpei profeſſio, ejuſdem ſpiritus, eorundẽ ſacramentorum participatio: breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi usque ad finem, qualis eſt membrorum corporis inter ipſa ſocietas, ſic ut aliorum benefacta ſubveniant aliis, donec viva ſunt membra corporis. Cæterum extra ſocietatem hanc ne propria quidem benefacta [1] conducunt cuiquam ad ſalutem, niſi reconcilietur ſanctæ congregationi: & ideo ſequitur, *Remiſſionem peccatorum:* quia extra eccleſiam non eſt ulla peccatorum remiſſio, quamtumvis homo maceret ſe pœnitentia, aut exerceat opera miſericordiæ. In eccleſia, inquam, non [2] hæreticorum, ſed ſancta, hoc eſt, ſpiritu Chriſti congregata, eſt remiſſio peccatorum [3] per baptiſmum, & poſt baptiſmum, per pœnitentiam & claves eccleſiæ datas. AU. Iſta ſunt adhuc ſani hominis. Credisne futuram carnis reſurrectionem? BA. Fruſtra crederem cætera, ſi hoc, quod eſt omnium caput, non crederem. AU. Quid ſentis, cum dicis carnem? BA. Corpus humanum, humana anima animatum. AU. Num unaquæque anima recipiet ſuum corpus, quod exanime reliquerat? BA. Idem hoc, unde demigrarat. Et ideo in ſymbolo Cypriani additum eſt, *Hujus carnis.* AU. Qui fieri poteſt, ut corpus jam toties ex aliis in alia verſum, poſſit idem reviviſcere? BA. Qui

potuit

1 Proſunt.

2 Quamvis *hæreticus*, Gr. *αἱρετικὸς*, proprie ſignificat eum *qui electionem facit, vel eligit*, apud Eccleſiaſticos ſcriptores tamen ſumitur pro eo, qui à ſana recepta doctrina aberrat. Utinam vero ob indignas cauſas iſto ſtigmate viri pii & ſancti non inuſti eſſent!

3 Ita ſentiunt Pontificii. Hæc & aliæ quæ ſequuntur forte Eraſmus ita ſcripſit, ne fulminis ictum, de quo in fronte hujus colloquii diſſerit, ſentiret.

1 *Priſtinam*

potuit quidquid vult ex nihilo creare, an huic difficile ſit, quod ex ſua forma mutatum eſt, in [1] priſtinam naturam reſtituere? Non anxie diſputo, quibus modis id fiat: mihi ſatis eſt, quod qui promiſit hoc futurum ſic verax eſt, ut mentiri non poſſit; ſic potens eſt, ut quidquid velit, nutu valeat efficere. AU. Quid opus erit tum corpore? BA. Ut totus homo glorificetur cum Chriſto, qui heic totus aſflictus erat, pro Chriſto. AU. Quid ſibi vult quod addit; Et vitam æternam? BA. Ne quis ſuſpicetur nos ſic revicturos, quemadmodum ſub vernum tempus [2] reviviſcunt ranæ, rurſus morituræ. Nam heic duplex mors eſt: corporis, bonis ac malis omnibus communis; & animi. Mors autem animi peccatum eſt. At poſt reſurrectionem piis erit æterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, ſenio, fami, ſiti, dolori, laſſitudini, morti, aut ulli incommodo; ſed ſpirituale factum, ſpiritus arbitrio movebitur: nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus ſolicitabitur, ſed ſine fine fruetur ſummo bono, qui eſt Deus. Contra, impios mors æterna poſſidebit, tum corporis, tum animi. Nam & corpus habebunt ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum ſtimulis ſemper afflictum absque ſpe [3] veniæ. AU. Credis hæc ex animo, ac ſerio? BA. Sic, inquam, ut mihi minus certum ſit, te mecum colloqui. AU. Ego cum eſſem [4] Romæ, non omneis reperi æque ſincere credentes. BA. Imo ſi excutias, reperies & alibi multos, quibus hæc non æque perſuaſa ſunt. AU. Cum in

1 *Priſtinam* hoc loco *priorem* denotat.

2 Itane vero reviviſcunt ranæ mortuæ? Credat hoc Judæus Apella, Erasme, non ego. Niſi forte eas mori prædicas, cum tempore hyemali ſub limo latent, quo fugiant frigus.

3 Remiſſionis peccatorum.

4 Eſt enim proverbium, Belgis præcipue, *Quo quis propior Romæ, eo pejor Chriſtianus.*

in tam multis & arduis conſentias nobiſcum, quid obſtat quo minus totus ſis noſter? BA. Iſtud ex te audire cupio. Nam ipſe mihi videor [1] orthodoxus, etiam ſi vitam meam nolim [2] præſtare, tametſi ſedulo conor, ut profeſſioni reſpondeat. AU. Unde igitur tantum bellum inter [3] vos & orthodoxos? BA. Exquire. Sed heus, medice, ſi non pœnitet hujus prooemii, ſumes nobiſcum prandiolum, & à prandio per otium percunctaberis de ſingulis; [4] præbebo brachium utrumque: inſpicies excrementa, tum craſſiora tum liquidiora. Denique facies, ſi videbitur, totius hujus pectoris [5] anatomiam, quo certius de me judices. AU. [6] At religio eſt tecum menſam habere communem. BA. Atqui id ſolent medici, quo melius obſervent, quid affectent aut peccent ægroti. AU. Sed vereor ne videar favere hæreticis. BA. Imo nihil eſt ſanctius, quam favere hæreticis. AU. Qui ſic? BA. Nonne Paulus optavit [7] anathema fieri pro Judæis plusquam hæreticis? An non favet ille, qui ſtudet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? AU. Maxime. BA. Sic igitur fave, nec erit quod metuas. AU. Nunquam audivi ægrotum commodius reſpondentem. Age, duc me ad

1 *Orthodoxus* Gr. ὀρθόδοξος, cujus recta eſt opinio. Contrar. eſt hæreticus, de quo modo diximus.

2 Hoc loco *præſtare* intelligendum eſt eo ſenſu, quo quis ſuo periculo vitium aut corripit, aut defendit.

3 Deſignat fortaſſe bellum inter Lutheranos & Pontificios, quod tunc temporis fervebat. Eraſmus vero, ut ipſe in vita ſua teſtatur, *ab utraque parte diſcerptus eſt, dum utrique ſtudet conſulere.* Et ſic fere fit in bello Theologorum, à quorum odio ut Deus ſe liberare vellet, Melanchthonem Lutheri diſcipulum quotidie oraſſe non ſemel audivi.

4 Manet in eadem metaphora, qua uſus eſt paſſim in hoc Colloquio, de corpore ad animam.

5 Diſſectionem, inciſionem, quæ Græcis ἀνατομὴ, eadem translatio. Senſus eſt, *Sinam me inquiri à te de cæteris fidei articulis, & omnes meas opiniones in pectore latentes à te excuti.*

6 Id eſt, *non fas eſt.* Vide notas in pag. 104. ſupra. Hiſce vero, & ſequentibus ridet ſuperſtitionem eorum, qui hæreticos, (modo hoc atro carbone notati ſint) cane pejus & angue fugiunt.

7 Reſpice pag. 310. Locus vero Pauli extat Cap 9. ad Romam. v. 3.

1 More

ad prandium. BA. [1] Medice accipieris, & ut decet apud ægrotum; & ſic curabimus corpuſcula cibo, ut nihilo ſecius animus idoneus ſit ad diſputandum. AU. Fiat [2] bonis avibus. BA. Imo malis piſcibus fiet: niſi forte nunc oblitus es eſſe [3] diem Veneris. AU. Id quidem eſt [4] præter ſymbolum noſtrum.

1 More medicis uſitato.

2 Id eſt, *feliciter*. Alter vero arripit jocum ex ambiguo, De bonis avibus diſces ex notis in pag. 5.

3 Quo Papicolis carnes edere religio eſt.

4 Rurſum jocus eſt ex ambigua vocis *Symboli* ſignificatione. Dictum eſt ſupra in notis ad pag. 212. dici quoque *ſymbola* conviviorum. *Symbolum noſtrum*, i. e. de quo nos collocuti ſumus, ſcil. Apoſtolorum, ut vocant.

[1] Γεροντολογία, ſive [2] Ὄχημα.

[3] EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLYGAMUS, GLYCION.

EU. QUas [4] novas aves heic ego video? [5] Niſi me fallit animus, aut [6] parum proſpiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos conſidentes Pampirum, Polygamum, & Glycionem. Certe ipſi ſunt. PA. Quid tibi vis cum tuis [7] vitreis oculis, faſcinator? Congredere propius, Euſebi. PO. Salve multum exoptate Euſebi. GL. Bene ſit tibi, vir optime. EU. Salvete vos omnes una ſalute, pariter mihi cariſſima capita. Quis Deus,

1 Γεροντολογία, i. e. Colloquium Senile.

2 Ὄχημα Gr. currus.

3 Scite pro vario vitæ genere ſingulis perſonis decora nomina accommodavit Autor noſter. Euſebius enim idem eſt quod *pius*. Pampirus, *omnia expertus*. Polygamus, *qui ſæpe duxit uxorem*. Glycion, *dulcis*.

4 Alludit ad peregrinas aves.

5 Niſi me fallit animus aut parum proſpiciunt oculi, phraſis Terentiana eſt in Phorm. Act. 5. Sc. 1.

6 Non recte proſpiciunt, i.e. niſi hallucinor.

7 Significat vitrea perſpicilla. Recte addit per jocum *faſcinator*. Fingitur enim eſſe veneficii genus, quo homines oculorum maleficio ad extremam miſeriam rediguntur. *Faſcinum* dictum, à βασκαίνω *faſcino*, invideo.

us, aut caſus Deo felicior, nos conjunxit? Nam nemo noſtrum vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. [1] Mercurius caduceo ſuo non potuiſſet melius nos in unum contrahere. Quid heic agitis? PA. Sedemus. EU. Video; ſed qua de cauſſa? PO. Operimur currum, qui nos devehat Antverpiam. EU. Ad mercatum? PO. Scilicet; ſed ſpectatores magis, quam negotiatores: quanquam aliis aliud eſt negotii. EU. Et nobis eodem eſt iter. Verum quid obſtat, quo minus eatis? PO. Nondum convenit cum aurigis. EU. [2] Difficile genus hominum. Sed visne, ut illis [3] imponamus? PO. Liberet, ſi liceret. EU. Simulemus nos velle ſimul abire pedites. PO. Citius credant cancros volaturos, quam nos tam [4] grandes pedibus hoc iter confecturos. GL. Vultis rectum verumque conſilium? PO. Maxime. GL. Illi potant: id quo faciunt diutius, hoc plus erit periculi, necubi nos dejiciant in lutum. PO. [5] Admodum diluculo venias oportet, ſi ſobrium aurigam velis. GL. Quo maturius perveniamus Antverpiam, nobis quatuor ſolis currum ſtipulemur. Contemnendum cenſeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus penſabitur, ſedebimus comodius, ac mutuis fabulis ſuaviſſime tranſigemus hoc iter. PO. Recte ſuadet Glycion; ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo ſit. Quin & juxta Græcorum proverbium, liberius loquemur, [6] non de plauſtro ſed in plauſtro.

1 De Mercurio non ſemel ſupra. Fingitur is armatus Caduceo, i. e. virga, duobus ſerpentibus cincta, qua non ſolum dat & adimit ſomnos, & animas evocat Orco, ut ait Virg. lib. 4. Æneid. rurſum quas velit in Tartara mittit; ſed qua utebatur quoque ad diſſidia & diſcordias tollendas. Erat enim pacis ſignum.

2 Aurigæ ob moroſitatem & vinolentiam ſemper male audiunt.

3 *Imponere* hoc loco ſignificat *fallere, decipere*, ab hoc dicuntur *impoſtores*.

4 Scil. *ætate*, ſeu *natu*.

5 Multo mane.

6 *De plauſtro* loqui dicitur, qui quælibet in quemvis opprobria jacit. Priſcorum enim mos fuit in plauſtris fabulas agere, antequam ſcena eſſet inventa. Hinc comœdiæ priſcæ magna libertas, dum Poëtæ, circa vicos vehiculis circumacti, palam tum cives, tum Magiſtratus,

ſtro. GL. [1] Tranſegi, conſcendamus. Vah, nunc mihi libet [2] vivere, poſteaquam ex tanto [3] intervallo videre contigit mihi cariſſimos olim ſodales. EU. Ac mihi videor repubeſcere. PO. Quot annos ſupputatis, ex quo Lutetiæ conviximus? EU. Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. PA. Tum videbamur omnes æquales. EU. Ita ferme eramus, aut ſi quid erat [4] diſcriminis, perpuſillum erat. PA. At nunc quanta inæqualitas! Nam Glycion nihil habet ſenii, hujus avus videri queat Polygamus. EU. Profecto ſic res habet. Quid rei in cauſa? PA. Quid? Aut hic ceſſavit ac reſtitit [5] in curſu, aut ille antevertit. EU. Ohe, non ceſſant anni, quantumvis ceſſent homines. PO. Dic bona fide, Glycion, quot annos numeras? GL. Plures quam [6] ducatos. PO. Quot tandem? GL. Sexaginta ſex. EU. O vere [7] Τιθωνοῦ γῆρας, quod ajunt. PO. Sed quibus tandem artibus remoratus es ſenectutem? Nam neque canities ad eſt, neque rugoſa cutis: vigent oculi; nitet [8] utrinque dentium ſeries; color vividus eſt, corpus [9] ſucculentum. GL. Dicam artes meas; modo tu viciſſim narres nobis artes tuas, quibus

ſtratus, immo & Deorum turbam verſibus ſuis acriter perſtringebant. Eadem fuit quoque origo carminum tragicorum, ut inquit Horatius in epiſtola de Arte Poët. *Ignotum Tragicæ genus inveniſſe Camenæ Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis, Quæ canerent agerentque peruncti ſacibus ora.*

1 *Tranſigere* (quod etiam ſignificat *ducere*, ut *tranſigere æſtatem*, &c.) idem eſt quod *paciſci*, uti hoc loco. Non ignoro tamen Ulpianum diſtinguere inter *tranſigere* & *paciſci*. Sed hæc Juriſconſultis relinquo.

2 Suaviter vivere, i.e. gaudere.

3 Scil. temporis.

4 Differentiæ.

5 Metaphora ab antiquorum certaminibus in Circo.

6 Ut riſum moveat, utitur voce barbara. Rectius hunc nummum dicas *aureum*. Vide infra *Alcumiſt.*

7 Τιθωνοῦ γῆρας, i.e. Tithoni ſenectus, quæ proverbio dicitur de longæva, ſed tamen florida ſenectute. Fingitur à Poëtis Tithonus Auroræ maritus, quem illa rapuit, atque ita amavit, ut ei à Parcis immortalitatem impetraverit, eumque jam ſenem factum ſucco ſuo juventuti quodammodo reſtituerit: oblita vero juventutis perpetuitatem poſcere, ille exaruit, atque in cicadam verſus eſt. Vid. Ovid. Metamorph. lib. 9.

8 Scil. ſuperne, & inſerne.

9 Succi plenum.

quibus ſenectutem acceleraſti. PO. [1] Recipio, me factu-rum. Dic igitur, quo te contuliſti relicta Lutetia? GL. Recta in patriam. Illic commoratus fere annum, diſpi-cere cœpi de deligendo vitæ genere; quam ego rem non leve momentum habere credo ad felicitatem: circumſpi-ciebam quid cuique ſuccederet, quid ſecus. PO. Miror, tibi tantum fuiſſe mentis, cum Lutetiæ nihil fuerit te nu-gacius. GL. Tum ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non heic [2] meo Marte rem omnem geſſi. PO. Mirabar. GL. Prius quam quidquam aggrederer, adii quendam è civi-bus natu grandem longo rerum uſu prudentiſſimum, to-tiusque civitatis teſtimonio probatiſſimum, ac meo qui-dem judicio etiam feliciſſimum. EU. Sapiebas. GL. Hu-jus uſus conſilio, duxi uxorem. PO. Pulcre dotatam? GL. Dote mediocri, ac plane, juxta proverbium, [3] *τὴν κατ' ἑαυτόν*. Nam & mihi [4] res erat mediocris. Ea res mihi plane [5] ceſſit ex animi ſententia. PO. Quot an-nos tum eras natus? GL. Viginti ferme duos. PO. Viginti ferme duos. PO. O te felicem! GL. Non to-tum hoc fortunæ debeo, ne quid erres. PO. Qui ſic? GL. Dicam. Alii prius diligunt quam deligant; ego ju-dicio delegi quam diligerem, & tamen hanc magis duxi [6] ad poſteritatem, quam ad voluptatem. Cum ea vixi ſuaviſſime annos non plures octo. PO. Reliquit [7] orbum? GL. Imo ſupereſt [8] quadriga liberorum; filii duo, filiæ totidem.

1 Promitto.

2 Id eſt propriis meis viribus. Quoties enim nullis auxiliis adjuti, noſtropte ingenio, propriisque viribus rem peragimus, *noſtro Marte* peragere dicimur, translatum à præliantibus.

3 I. e. *quæ erat pro mea ſorte* vel *mihi æqualis*. Proverbium Pittaci vide. *æqualem tibi ducito*.

4 Opes modicæ. *Res* pro cenſu, ſæpius alibi.

5 Evenit.

6 Ad poſteros relinquendos.

7 Sup. *liberis*, nam ex ſequenti conſtat, autorem de *ἀτεκνίᾳ* loqui. Quid *orbus* & *orbitas* ſignificent, annotavimus in Colloq. *Proci & Puellæ* pag. 108.

8 *Quadriga* proprie eſt currus quatuor equis junctus, Romanis olim uſitatiſſimus. Autor hic ſumit pro numero quaternario.

1 *Priva-*

totidem. PO. [1] Privatus ne vivis, an magiſtratu fungeris? GL. Eſt mihi munus publicum, poterant contingere majora: verum hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis, ut me vindicaret à contemptu; cæterum minime moleſtis negotiis obnoxium. Ita nec eſt, quod quisquam objiciat, me [2] mihi vivere; & eſt unde nonnunquam & amicis [3] dem operam. Hoc contentus, nihil unquam magis [4] ambii. Verum ſic geſſi magiſtratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulcrius duco, quam ex muneris ſplendore dignitatem [5] mutuo ſumere. EU. Nihil verius. GL. Sic inter cives meos conſenui, carus omnibus. EU. Iſtuc vero difficillimum eſt, cum non abs re dictum ſit; *Qui neminem habet inimicum, eum nec amicum habere quenquam*: & *felicitatis ſemper invidiam eſſe comitem.* GL. Inſignem felicitatem comitari ſolet invidia: [6] mediocritas tuta eſt. Et hoc mihi perpetuum ſtudium fuit, ne quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam quam Græci vocant [7] ἀπραξίαν, quantum licuit, amplexus ſum. Nullis negotiis ingeſſi memet; ſed præcipue continui me ab his, quæ ſine offenſa multorum ſuſcipi non poterant. Itaque ſi juvandus erit amicus, ſic illi benefacio, ut hac de cauſſa nullum mihi parem inimicum. Et ſi quid ortum fuerit [8] ſimultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis extinguo aut diſſimulatione patior intermori: à contentione ſemper abſtineo: quæ ſi inciderit, malo rei, quam amicitiæ facere jacturam.

1 *Privatus*, qui nullum gerit Magiſtratum. *Privatus* quoque idem eſt quod peculiaris, proprius.

2 Q. d. me mihi ſoli vivere, ita ut nulli aliqua in re operam dem.

3 *Operam dare alicui*, i. e. aliquem adjuvare.

4 Petii.

5 Reſpice notas in Colloq. *Pſeud. & Phyl.* pag. 156.

6 Juxta illud Horatii lib. 2. Od. 10. *Auream quisquis mediocritatem Diligit, tutus caret obſoleti Sordibus tecti, caret invidenda Sobrius aula.*

7 Ἀπραξία, i. e. ceſſatio à rebus agendis, otium. Hinc proverbialis verſus, *ἀνάπαυσίς ἐστι τῶν κακῶν ἀπραξία.*

8 Simulatæ & tectæ inimicitiæ,

ram. In cæteris [1] Mitionem quendam [2] ago, [3] nulli lædo os, arrideo omnibus, ſaluto benigniter: nullius animo repugno, nullius inſtitutum aut factum damno, nemini me præfero; patior [4] ſuum cuique pulcrum eſſe. [5] Quod taceri velim, nemini credo. Aliorum arcana non ſcrutor; & ſi quid forte novi, nunquam [6] effutio. De his qui præſentes non ſunt, aut taceo, aut amice loquor, ac civiliter. Magna pars ſimultatum inter homines naſcitur ex linguæ intemperantia. Alienas ſimultates nec excito; nec alo; ſed ubicunque datur opportunitas, aut extinguo, aut mitigo. His rationibus hactenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. PA. Non ſenſiſti gravem cœlibatum? GL. Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam uxoris morte; ac vehementer optaſſem illam una mecum conſeneſcere, liberiſque communibus frui: ſed quando aliter viſum eſt [7] ſuperis, judicavi ſic magis [8] expedire utrique: neq; cauſſam putavi, cur me inani luctu diſcruciarem, præſertim cum id nihil prodeſſet [9] defunctæ. PO. Nunquamne inceſſit libido [10] repetendi matrimonii, præſertim cum iſtud tibi feliciter ceſſiſſet? GL. Inceſſit; ſed liberorum cauſſa duxeram uxorem,

1 I. e. *mitem*, qualem exhibet nobis Terentius in Adelphis: per Antonomaſiam.

2 Fingo me, repræſento. Vide infra notas in *Ichthyoph.*

3 *Nulli lædo os, arrideo omnibus.* Phraſes ſunt ex Terentio, quem Eraſmus in ſuccum & ſanguinem vertit. *Nulli lædere os*, i, e. nullum lædere præſentem; vel nemini coram adverſari. Vide Ter. Adelph. Act. 5. Sc. 4.

4 *Suum cuique pulchrum*, ſententia eſt in eos, quibus ſua, qualiacunq; ſunt, tamen ſtudio quodam magis quam judicio placent. Eſt autem à communi mortalium ingenio ſumpta, quibus usque inſita eſt illa φιλαυτία, ut neminem tam modeſtū & oculatum invenias, quin in propriis æſtimandis, quadam animi propenſione corruptus cæcutiat.

5 Juxta illud vulgare: *quod vis eſſe tacitum, dixeris nemini.*

6 Garriendo divulgo. Verbi originem quære ſupra in notis ad pag. 283.

7 Diis.

8 Utile eſſe.

9 Uxori meæ mortuæ. *Defungi* ſcil. *vita*, i. e. mori.

10 Vel, ut ajunt, tranſeundi ad ſecundas nuptias.

1 Crates

rem, liberorum cauſſa rurſus non duxi. PO. At miſerum eſt cubare ſolum totas noctes. GL. Nihil eſt difficile volenti. Tum cogita, quantas etiam habeat commoditates cœlibatus. Quidam omni ex re decerpunt ſi quid eſt incommodi, qualis fuiſſe videtur [1] Crates ille, cujus titulo fertur [2] epigramma, vitæ mala colligens. Nimirum his placet illud; [3] Optimum non naſci. Mihi magis arridet Metrodorus, undequaque decerpens ſi quid ineſt boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego ſic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim, vel expetam. Ita fit, ut ſi quid obtingat boni, non efferar, aut inſoleſcam: ſi quid [4] decedat, non admodum crucier. PA. Næ tu philoſophus es, vel ipſo [5] Thalete ſapientior, ſi quidem iſtud potes. GL. Si quid [6] ægritudinis obortum eſt animo, ut multa fert hujusmodi vita mortalium, protinus ejicio ex animo, ſive ſit ira ex offenſa, ſive quid aliud indigne factum. PO. At ſunt quædam injuriæ, quæ vel placidiſſimo [7] moveant ſtomachum: tales ſunt frequenter & famulorum offenſæ. GL. Nihil ego patior reſidere in animo meo. Si mederi queam, medeor: ſin minus, ſic cogito. Quid proderit me tingi, re nihilo melius habitura. Quid multis? Patior ut hoc mox impetret à me ratio, quod paullo poſt tempus eſſet impetraturum. Certe nullus eſt tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. EU. Nihil mirum, ſi tu non ſeneſcis, qui tali ſis

1 Crates ille Philoſophus Thebanus, Diogenis diſcipulus.

2 *Επίγραμμα*, Gr. inſcriptio. Illud nomen habent fere carmina, quæ paucis & ſuccinctis verbis multum ſpirant acuminis.

3 Vide prov. Reſpicit autor ad celebria duo epigrammata Græca, unum Poſidippi, vel ut aliis placet, Crateris Cynici, quo vitæ humanæ innumerabilia incommoda recenſet: alterum Metrodori, quo è diverſo ejusdem commoditates proponit.

4 Mihi adimatur. Terent. Adelph. Act. 5. ſc. 3. *De ſumma nihil decedet.*

5 Thales unus ex ſeptem Græciæ ſapientibus.

6 Doloris.

7 *Stomachus* ſæpiſſime pro ira, indignatione, vel faſtidio. Hinc *alicui ſtomachum movere* dicitur, pro *aliquem ad iracundiam excitare.*

1 Ευθυ-

ſis animo. GL. Atque adeo ne quid reticeam apud amicos, cum primis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi, vel liberis meis probro eſſe poſſet. Nihil enim irrequietius animo ſibi male conſcio. Quod ſi quid culpæ admiſſum eſt, non eo cubitum prius, quam me Deo reconciliaro. Veræ tranquillitatis, ſeu, ut Græce dicam, [1] εὐθυμίας fons eſt, bene convenire cum Deo. Nam qui ſic vivunt, his nec homines magnopere nocere poſſunt. EU. Num quando te cruciat metus mortis? GL. Nihilo magis quam macerat dies nativitatis. Scio moriendum: iſta ſolicitudo fortaſſis adimat mihi aliquot vitæ dies, certe nihil poſſit adjicere. Itaque totam hanc curam ſuperis committo: ipſe nihil aliud curo, quam ut bene ſuaviterque vivam. Non poteſt autem ſuaviter, niſi qui bene. PA. At ego ſeneſcerem tædio, ſi tot annos degerem in eadem urbe, etiamſi Romæ contingat vivere. GL. Habet quidem loci mutatio voluptatis nonnihil: longinquæ vero peregrinationes ut prudentiam addunt fortaſſis, ita plurimum habent periculorum. Mihi videor tutius totum orbem obire in tabula [2] geographica, meque paulo plus videre in hiſtoriis, quam ſi viginti totos annos, ad [3] Ulyſſis exemplum, per omneis terras mariaque volitarem. Habeo prædiolum, quod abeſt ab urbe non plusquam duobus millibus paſſuum: ibi nonnunquam ex urbano fio ruſticus: atque ibi recreatus, redeo novus hoſpes in urbem: nec aliter ſaluto ac ſalutor, quam ſi renavigaſſem ex inſulis nuper inventis. EU. Non adjuvas valetudinem [4] pharmacis? GL. Nihil mihi rei cum medicis. Nec incidi venam unquam nec devoravi [1] catapotia,

1 Ε'υθυμία, eſt animi tranquillitas.
2 Quæ terrarum orbem deſcribit.
3 Qui poſt excidium Trojæ reverſurus in patriam totos viginti annos erravit. Lege Homerum, & reſpice Colloquium *de captandis ſacerdotiis*.
4 Φάρμακον, eſt medicamentum. It. venenum.

1 Κατα-

[1] catapotia, nec hauſi potiones. Si quid oboritur laſſitudinis, [2] moderatione victus, aut ruſticatione propello malum. EU. [3] Nihilne tibi cum ſtudiis? GL. Eſt, nam in his eſt præcipua vitæ oblectatio: verum his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem ſtudeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad oſtentationem. A cibo ſumpto aut paſcor literatis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam, tum ſurgo, &, arrepta [4] teſtudine, pauliſper obambulans in cubiculo, vel cantillo; vel repeto mecum quid legerim, &, ſi in promptu eſt congerro, refero, mox ad librum redeo. EU. Dic mihi bona fide, nullane ſentis incommoda ſenectutis, quæ [5] feruntur eſſe plurima? GL. Somnus aliquanto deterior eſt, nec perinde tenax memoria, niſi quid infixero. [6] Liberavi fidem meam. Expoſui vobis [7] magicas artes meas, quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus, unde tantum collegerit ſenii. PO. Equidem nihil celabo tam fidos ſodales. EU. Narrabis etiam tacituris. PO. Cum [8] agerem Lutetiæ, quam non abhorruerim ab [9] Epicuro, noſtis ipſi. EU. Sane meminimus: ſed arbitrabamur te mores eos una cum adoleſcentia Lutetiæ relicturum. PO. Ex [10] multis quas illic adamaram, unam mecum abduxi domum, eamque gravidam.

1 *Καταπότια*, intelligit trochiſcos, ſive pilulas, quas deglutimus, globuli medicati.

2 Temperantia.

3 Supp. rei, vel negotii eſt.

4 I. e. *Cithara.* Citharam teſtudinem dictam volunt, quod Mercurius eam de teſtudinis teſta confecit.

5 Dicuntur.

6 Id eſt perſolvi, quod debui: etenim qui promittit obſtringit fidem ſuam.

7 *Magicus* dicitur à *mago*. Pleniorem nominis hujus explicationem dixi in notis pag. 313. Hic vero ironice artes ſuas vocat *magicas*, ut reſpondeat ei, qui interrogaverat ſupra; *quibus artibus remoratus eſſet ſenectutem ſuam.*

8 Degerem.

9 A vita Epicurea, i. e. *voluptuaria.* Fpicurus ſummum bonum conſtituit in voluptate Hinc homines voluptuarii dicti *Epicurei*, & *Epicuri de grege porci*, ut ait Horatius. Quamvis non ea mens Epicuri fuerit, utpote qui ipſe vitæ continentiſſimæ voluptatem animi, non corporis commendabat.

10 Puellis ſc.

1 *Olſaac*

dam. EU. In ædes paternas? PO. Recta; ſed mentitus eam eſſe conjugem cujusdam amici mei, qui mox eſſet venturus. GL. Id credidit pater? PO. Imo rem [1] olfecit intra quatriduum. Mox ſæva [2] jurgia. Nec tamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæterisque malis artibus. Quid multis? Cum pater non faceret objurgandi finem, negans ſe tales gallinas alere velle domi; ac ſubinde minitans [3] abdicationem, [4] verti ſolum, & cum gallina mea gallus alio demigravi: ea mihi [5] genuit aliquot pullos. PA. Unde [6] res ſuppetebat? PO. Nonnihil furtim dabat mater, ac præterea [7] conflatum eſt æris alieni plus ſatis. EU Reperiebantur tam fatui, ut tibi crederent? PO. Sunt qui nullis credant libentius. PA. Quid tandem? PO. Tandem ubi pater ſerio pararet abdicationem, interceſſerunt amici, ac bellum hoc his legibus compoſuerunt, ut noſtratem uxorem ducerem, cum Galla [8] divortium facerem. EU. Erat uxor? PO. Interceſſerant [9] verba futuri temporis, ſed acceſſerat congreſſus præſentis temporis. EU. Qui licuit igitur ab illa divertere? PO. Poſt reſcitum eſt, meæ Gallæ [10] Gallum eſſe maritum, unde pridem ſe ſubduxerat. EU. Ergo nunc habes uxorem? PO. Non, niſi præter hanc octavam.

EU.

1 *Olfacere* hic methaphorice intelligendum eſt pro *præſentire*, vel *deprehendere*. Ità Terentius in Adelphis, *an non ſex totis menſibus prius olfeciſſem?* Act. 3. Sc. 30.

2 Supp. orta ſunt.

3 *Abdicatio* derivatur ab *abdicare*, quod proprie eſt, ex familia ejicere. Differentia inter *abdicare* & exhæredare eſt, quod *abdicare* ſignificat filium expellere à bonis, dum pater vivit; *exhæredare* vero fit poſt mortem. Abdicare tamen gravius eſt, cum exhæredationem quoque in ſe contineat.

4 *Solum*, i. e. terram. *Vertere ſolum* dicuntur exſules; qui demigrant in aliam regionem.

5 Peperit.

6 Pecunia.

7 *Conflare æs alienum*, i.e. debita contrahere.

8 Reſpice pag. 230.

9 Alludit ad ſententiam juriſconſultorum, quam ſequuntur & Theologi. Si quis dicat puellæ, *ducam te*, & mox habeat rem cum illa, ratum eſt matrimonium, perinde quaſi dixiſſet *duco te*.

10 Nota luſum in voce *Gallus*, qui eſt in Gallia natus, vel gallus gallinaceus.

1 I. e.

EU. Octavam? Non ſine augurio dictus es [1] Polygamus. Fortaſſis ſteriles omnes deceſſere. PO. Imo nulla non reliquit aliquot [2] catulos domi meæ. EU. Ego mallim totidem gallinas, quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet [3] Polygamiæ? PN. Adeo tædet, ut ſi hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imo hoc me male habet, quod non liceat habere binas, aut ternas, cum unus gallus gallinaceus tot gallinas poſſideat. EU. Equidem haud miror, gallinacee, ſi parum pinguiſti, quodque tantum ſenii tibi collegeris. Nihil enim æque accelerat ſenectutem, quam immodicæ atque intempeſtivæ compotationes, impotentes amores mulierum, & [4] ſalacitas immoderata. Sed quis alit familiam? PO. Ex obitu parentum acceſſit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. EU. Deſciviſti igitur à litteris? PO. Plane [5] ab equis, quod ajunt, ad aſinos; ex [6] heptatechno factus [7] monotechnus faber. EU. Miſer, toties tibi ferendus erat luctus, toties cœlibatus? PO. Nunquam vixi cœlebs ultra dies decem, ſemperque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bona fide vitæ meæ ſummam. Atque utinam Pampirus narret nobis ſuæ quoque vitæ fabulam, qui ſatis belle portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis eſt grandior. PA. Dicam equidem, ſi vobis audire vacat tale ſomnium. EU. Imo volupe fuerit audire. PA. Ubi domum rediſſem, ſtatim pater ſenex urgere cœpit, ut aliquod vitæ genus amplecterer,

1 I. e. qui ſæpe duxit uxorem.

2 Liberos, quos & *pullos* vocavit.

3 *Πολυγαμία*, nuptiarum multitudo.

4 Salacitas à *ſalax*, i. e. libidine pruriens, & cujus membrum facile ſalit.

5 *Ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους*, inquiunt Græci. Proverbium ſpectat eos, qui à ſtudiis honeſtioribus ad deteriora deflectunt: veluti ſi quis ex medico veſpillo fiat.

6 *Heptatechnus*, qui ſeptem artium peritus eſt, totidem enim numerantur artes liberales, ex *ἑπτὰ* ſeptem, & *τέχνη* ars.

7 *Monotechnus*, qui unius artis peritus eſt, ex *μόνος*, ſolus, unicus, & *τέχνη* ars.

1 Avi-

rer, unde nonnihil quæſtus accederet rei familiari: ac poſt longam conſultationem placuit negotiatio. PO. Miror hoc vitæ genus arriſiſſe potiſſimum. PA. Eram natura [1] ſitiens cognoſcendi res novas, varias regiones, urbes, linguas, ac mores hominum. Ad id maxime videbatur [2] apposita negotiatio. Quibus ex rebus naſcitur & prudentia. PO. Sed miſera, videlicet quæ plerumque magnis malis ſit illis emenda. PA. Sic eſt; itaque pater numeravit [3] ſortem ſatis amplam, ut [4] dextro Hercule, ac bene fortunante [5] Mercurio, negotiationem [6] auſpicarer. Simulque ambiebatur uxor cum ampliſſima dote, ſed ea forma, quæ vel indotatam commendare poterat. EU. Succeſſit? PA. Imo prius quam redirem domum, periit & [7] ſors & uſura. EU. Naufragio fortaſſis. PA. Plane naufragio. Nam impegimus in ſcopulum quavis [8] Malea periculoſiorem. EU. In quo mari occurrit iſte ſcopulus, aut quod habet nomen? PA. Mare non poſſum dicere, ſed ſcopulus plurimorum infamis exitiis, Latine dicitur alea; quomodo vos Græci nominetis, neſcio. EU. O te ſtultum! PA. Imo ſtultior pater, qui tantam ſummam crederet adoleſcenti. GL. Quid deinde factum eſt? PA. Nihil actum: ſed cœpi cogitare de ſuſpendio. GL. Adeon' erat Pater implacabilis? Nam res ſarciri poteſt, & venia datur ubique [9] protopiro; multo magis [10] Pampiro

1 Avidus.

2 Accommoda.

3 Satis magnam pecuniæ vim.

4 Alludit ad verba Perſii. Herculi vovebatur decima bonorum pars, ita illo favente veteres rem domeſticam proſperari credebant.

5 Qui non ſolum Deorum nuncius, ſed & Mercatorum & furum Deus.

6 Inciperem, aggrederer, reſpice pag. 5.

7 *Sors & uſura periit*, i. e. non ſolum prima pecunia, mihi à patre numerata, verum etiam uſura, quæ ex uſu pecuniæ à debitoribus dari ſolet.

8 *Malea* Laconiæ promontorium eſt, periculoſiſſima navigatione, & multis naufragiis infame, ita ut in proverbium abierit. Nota paranomaſiam in *Malea* & *alea*.

9 *Protopirus* qui primum experitur. Proverbium eſt *συγγνώμη πρωτοπείρῳ*, i. e. primum experienti ignoſcendum.

10 *Pampirus* qui omnia expertus eſt

1 Initia

piro debebatur. PA. Verum fortaſſe narras, ſed interim miſer excidi ab uxore. Nam parentes puellæ, ſimul atque cognoverunt hæc [1] auſpicia, renunciarunt affinitatem. Et amabam, ut qui perditiſſime. GL. Miſeret me tui. Sed quid interim conſilii tentatum eſt? PA. Id quod ſolet in rebus deſperatis. Pater [2] abdicabat, perierat [3] res, perierat uxor, undique audiebam, gurges [4] nepos, helluo. Quid plura? Serio mecum deliberabam, an ſuſpenderem me, an aliquo conjicerem memet [5] in monaſterium. EU. Crudele conſilium. Scio utrum elegeris mitius [6] mortis genus. PA. Imo quod mihi tunc viſum eſt crudelius; adeo mihi diſplicebam totus. GL. Atqui complures eo ſe dejiciunt, ut ſuavius vivant. PA. Corraſo viaticulo, furtim me ſubduxi procul à patria. GL. Quo tandem? PA. In Hiberniam. Illic factus ſum [7] Canonicus ex horum genere, qui [8] extime linei ſunt, intime lanei. GL. Apud Hibernos igitur [9] hibernaſti? PA. Non, ſed duos menſes apud hos verſatus navigavi in Scotiam. GL. Quid [10] te offendit apud illos? PA. Nihil, niſi quod inſtitutum illud mihi videbatur mitius quam pro meritis ejus, qui non uno ſuſpendio dignus erat. EU. Quid in Scotia deſignatum eſt? PA. Illic ex lineo factus ſum [11] pelliceus apud

1 Initia. *Auſpicium* dictum eſt quaſi *aviſpicium*, Augures enim ex avium volatu, cantu & paſtu futura prædicere ſolebant.

2 Reſpice notas in pag. 354.

3 Pecunia.

4 Prodigus.

5 Juxta Belgarum proverbium: Deſperatio facit militem aut monachum.

6 Ridet autor, quaſi vero mundo mortui eſſent, qui ſeſe in monaſterium conjiciunt.

7 Κανονικὸς, regularis. Canonicorum originem referunt ad Gelaſium I. Pontificem circa annum 495. Canonicorum diſcrimen docent infra notæ in *Peregrin. Relig. ergo.*

8 Incedunt enim Canonici veſtiti alba tunica, cum linea veſte ſub nigro pallio. Integumentum, quod humeris incumbit, velat cervicem & totum corpus, excepta fronte.

9 Hyemem tranſegiſti.

10 Tibi diſplicuit.

11 Carthuſii monachi incedunt veſtiti interiore toga pellicea, exteriore pallio nigro, cui inducta eſt tunica alba, caput tegitur cucullo.

apud [1] Carthuſios. EU. Homines plane mundo mortuos. PA. Ita mihi viſum eſt, cum audirem illos canentes. GL. Quid? canunt etiam mortui? Quot menſes apud illos egiſti Scotos? PA. Propemodum ſex. GL. O conſtantiam! EU. Quid illic offendit? PA. Quia mihi viſa eſt vita ſegnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum ſani cerebri, ob ſolitudinem, ut arbitror. Mihi parum erat cerebri; verebar ne totum periret. PO. Quo deinde devolaſti? PA. In Galliam. Illic reperi quosdam totos pullatos, ex inſtituto divi [2] Benedicti, qui colore veſtis teſtantur ſe lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro ſumma veſte [3] cilicium ferrent reti ſimile. GL. O gravem corporis macerationem! PA. Heic egi menſes undecim. EU. Quid obſtitit, quo minus illic maneres perpetuo? PA. Quia plus illic reperi [4] cæremoniarum, quam veræ pietatis. Præterea audieram eſſe quosdam his multo ſanctiores, quos [5] Bernardus ad ſeveriorem diſciplinam revocaſſet, pulla veſte mutata in candidam: apud hos vixi menſes decem. EU. Heic quid offendebat? PA. Nihil admodum. Nam hos reperi [6] ſat commodos ſodales. Sed movebat me Græcorum proverbium? [7] δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ

1 Monachi Carthuſii, ſeu Carthuſiani, unde ita dicti ſint, lege in colloquio *Militis & Carthuſiani.*

2 Quem poſtquam diu in deſerto latuerat, Caſſini vixiſſe ferunt, multosque monachos, ut ſuo more viverent, tribus votis aſtrinxiſſe. Obiit is circa annum 540.

3 Veſtimentum ex pilis hircorum vel caprorum, quæ magnis villis ſunt in Cilicia.

4 *Ceremonia* vel *Cærimonia* ſunt ſacrorum ritus. Earum originem (ut inquit Feſtus lib. III.) ab oppido Cære, alii à caritate dictam judicant. His Pontificiorum ſacra abundant.

5 Vixit primum Bernardus cum XXX. Monachis in Cœnobio Ciſtertienſi, deinde Clarevallenſi. Ab hoc originem ducunt monachi, quos Bernardinos vocant.

6 Forte ad cuticulam curandam.

7 Δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν, id eſt, *oportet teſtudines edere, aut non edere.* Proverbium dicitur in eos, qui negotium ſuſceptum frigide tractant, neque explicantes, neque relinquentes. Ajunt enim teſtudinis carnem, ſi modice edatur, ventris tormina facere, rurſum ſi copioſe, lenire, Quod an verum ſit, ego non dixero.

1 Moanchi

ἢ μὴ φαγεῖν. Itaque decretum erat aut non eſſe monachum, aut inſigniter eſſe monachum. Acceperam eſſe quosdam [1] Brigidenſes, homines plane cœleſtes; ad hos me contuli. EU. Quot menſes illic egiſti? PA. Biduum, nec id ſane totum. GL. Usq; adeo placuit hoc vitæ genus? PA. Non recipiunt, niſi qui mox obſtringat ſe profeſſioni. At ego nondum adeo inſaniebam, ut facile me præberē capiſtro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. GL. Quid deinde? PA. Ardebat animus amore ſanctimoniæ, nec usquam ſatisfiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quosdam [2] præferentes crucem. Hoc ſignum mihi protinus arriſit; ſed remorabatur electionem varietas: alii geſtabant albam, alii viridem, alii verſicolorem, alii ſimplicem, alii duplicem, nonulli quadruplicem, alii alia atque alia figura variatam. Ego ne quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas geſſi. Verum ipſa re comperi, longe aliud eſſe circumferre crucem in pallio ſeu tunica, quam in corde. Tandem feſſus inquirendo, ſic mecum cogitabam: ut ſemel omnem ſanctimoniam aſſequar, petam [3] terram ſanctam, ac redibo domum ſanctimonia onuſtus. PO. Num eo profectus es? PA. Maxime. PO. Unde ſuppetebat viaticum? PA. Demiror iſtud nunc denique tibi venire in mentem, ut rogares, ac non multo ante percunctatum fuiſſe. Sed noſti proverbium, [4] τὸ τέχνιον

1 Monachi Brigidenſes & monachæ originem ducunt à *Brigida*, quam ſanctiſſimam ferunt fuiſſe mulierem, ex Suecia Romam profectam. Fabulantur Papicolæ eam ordinis ſui inſtitutum ex ipſius Chriſti ore hauſiſſe.

2 Monachos cruciferos, quos vide infra in *Funere*. Lepide dictum apud quendam nuper legere memini in iſtos crucigeros. *Si gerere eſt ferre, & ſi crux eſt furca Latinis, Quid ni dicatur furcifer eſt cruciger?*

3 Solebant quippe Pontificii, præcipue quidem ante aliquot ſecula, ſuſceptis votis, grandique pietatis opinione, ultro citroque commeare Hieroſolymam, quaſi divinitus damnato loco quicquam ſanctitatis inhæreret.

4 Τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει. Id eſt, *Artem quævis terra alit.* Adagium ſignificat eruditionem, artes & ſcientias eſſe perpetuum viaticum.

τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει. GL. Quam artem circumferebas? PA. [1] Chiromanticam. GL. Ubi eam didiceras? PA. Quid refert? GL. Quo præceptore? PA. Eo, qui nihil non docet, ventre. Prædicebam præterita, futura, præſentia. GL. Et ſciebas? PA. Nihil minus: ſed divinabam audacter, idque tuto, videlicet prius accepto pretio. PO. An ars tam ridicula poterat alere te? PA. Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum eſt ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cum Hieroſolymam adirem, addideram me in comitatem cujusdam magnatis prædivitis, qui natus annos ſeptuaginta, negabat ſe æquo animo moriturum, niſi prius adiſſet Hieroſolymam. EU. Ac domi reliquerat uxorem? PA. Atque etiam liberos ſex. EU. O ſenem impie pium! Atque illinc rediſti ſanctus? PA. Vis verum fatear? Aliquanto deterior, quam iveram. EU. Sic, ut audio, excuſſus eſt religionis amor. PA. Imo magis incanduit. Itaque reverſus in Italiam, addixi me militiæ. EU. Itane religionem venabaris in bello? Quo quid eſſe poteſt ſceleratius? PA. Erat ſancta militia. EU. Fortaſſis in Turcas. PA. Imo [2] ſanctius quiddam, ut tum quidam prædicabant. EU. Quidnam? PA. [3] Julius ſecundus belligerabatur adverſus Gallos. Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. EU. Multarum ſed malarum. PA. Ita poſt comperi. Et tamen heic durius vixi, quam in monaſteriis. EU. Quid tum poſtea? PA. Jam mihi

1 Græce χειρομαντεία. Divinatio ex inſpectis manibus, qua mendici vagabundi rudem populum decipere ſolent.

2 Hoc jactabant, qui Julio Pontifici aderant.

3 Fuit hic Julius Pontifex R. patria Genuenſis, Sixti quarti Pontificis nepos, ſi non filius, animal nequiſſimum. Eraſmus præfationé in aliquot Luciani dialogos à ſe verſos, ad Hieronymum Buslidianum ſcriptam his verbis claudit. *In præſentia quidem in Italia mire frigent ſtudia, fervent bella. Summus Pontifex Julius belligeratur, vincit, triumphat planeque Julium agit. Vale, &c, Bononiæ XV. Kalendas Decembris MDVI.* Unde lectori poſſit conſtare, quo tempore ſit illud geſtum.

1 Quales

mihi vacillare cœpit animus, utrum ad negotiationem intermiſſam redirem, an religionem fugientem perſequerer. Interim venit in mentem, utrumque alteri poſſe conjungi. EU. Quid? ut ſimul eſſes & negotiator & monachus? PA. Quidni? Nihil religioſius ordinibus [1] mendicantium: & tamen nihil ſimilius negotiationi. Volitant per omnes terras ac maria, multa vident, multa audiunt: penetrant omneis domos, plebejorum, nobilium, atque regum. EU. At non cauponantur. PA. Sæpe nobis felicius. EU. Quod genus ex his delegiſti? PA. Omnes formas expertus ſum. EU. Nulla placuit? PA. Imo perplacuerant omnes, ſi licuiſſet ſtatim negotiari. Verum perpendebam mihi diu [2] ſudandum in choro, prius quam crederetur mihi negotiatio. Jamque cogitare cœpi de venanda [3] Abbatia: ſed primum, non omnibus heic favet [4] Delia, & ſæpe longa eſt venatio. Itaque conſumtis huncin modum annis octo, cum eſſet nuntiata mors patris, domum reverſus, ex conſilio matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem redii. GL. Dic mihi, cum tam ſubinde novam veſtem ſumeres, ac velut in aliud animal transformareris, [5] qui potuiſti ſervare decorum? PA. Qui minus, quam hi qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam ſumunt [6] perſonam. EU. Dic nobis bona fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maxime probas? PA. Non omnibus omnia congruunt: mihi nullum magis arridet, quam

1 Quales ſunt monachi Franciſcani, & Carmelitæ, &c.

2 Canendum ſcil. quod monachorum eſt.

3 Abbatis munus & dignitas dicitur *Abbatia*.

4 Diana venationis Dea, ita dicta à patria Delo. Alludit autor ad Proverbium *irata Delia venari*. Allegoria ſumitur à venatoribus, quibus, ſecundum Ethnicorum ſuperſtitionem, pulchre ſuccedebat venatio, ſi Diana faveret

5 Quo pacto.

6 Reſpice notas in Ux. *μεμψίγ*. ſive *conjug.*. Et vide infra *Exorciſm.* in ipſo fere limine.

quam hoc quod ſecutus ſum. EU. Multa tamen incommoda habet negotiatio. PA. Sic eſt. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis; hanc [1] Spartam, quæ contigit, orno. Verum nunc ſupereſt Euſebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ ſuæ [2] ſcenam aliquam explicare. EU. Imo totam fabulam, ſi videtur, nam habet [3] actus non multos. GL. Erit magnopere gratum. EU. Ubi rediſſem in patriam, annum apud me deliberavi, quodnam vitæ genus amplecti vellem; ſimulque me ipſum exploravi, ad quod genus eſſem propenſus aut idoneus. Interim oblata eſt [4] præbenda, quam vocant, ſatis opimi proventus: accepi. GL. Vulgo male audit hoc vitæ genus. EU. Mihi, ut ſunt res humanæ, ſatis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem eſſe putatis, ſubito velut è cœlo dari tot commoda, dignitatem, ædes honeſtas, beneque inſtructas, annuos reditus ſatis amplos, ſodalitium honorificum, deinde templum, ubi, ſi libeat, vaces religioni? PA. Illic me luxus offendebat, & concubinarum infamia; tum quod plerique iſtius generis odere litteras. EU. Ego non ſpecto quid agant alii, ſed quid mihi ſit agendum: & melioribus me adjungo, ſi non poſſum alios meliores reddere. PO. In iſto genere vixiſti perpetuo? EU. Perpetuo, niſi quod interim quatuor annos

1 Proverbium eſt, *Spartam quam nactus es orna:* quo quis admonetur ut quamcunque provinciam nactus ſit, ei ſe accommodet, & pro ejus dignitate ſe gerat. Verba ſunt Agamemnonis ad Menelaum apud Euripidem; *Spartam nactus es, hanc guberna.* Sparta Peloponneſi civitas fuit nobiliſſima.

2 I. e. partem. Metaphorice vita ſæpius *fabula*, ejusque partes *ſcenæ* appellantur. Scenam aperit, qui operta patefacit.

3 Manet in eadem metaphora. Omnis enim fabula habet actus quinque. Juxta illud Horatii de arte Poëtica, *Neve minor quinto neu ſit productior actu.*

4 *Præbenda*, orum. pl. num. à præbeo, ſignificant proprie ligna & ſalem, quæ Parochi legatis publice Roma miſſis ſuppeditabant. Ita enim Horatius Satyr. 5 lib. 1. in qua iter ſuum ab urbe Roma Brunduſium usque deſcribit. *Proxima Campano ponti quæ villula, tectum Præbuit, & parochi, quæ debent, ligna ſalemque.* Apud eccleſiaſticos deinde vox *Præbenda* æ. ſing. num. ſumi cœpta eſt pro eccleſiaſticis reditibus.

1 Pata-

annos primum egi [1] Patavii. PO. Quam ob rem? EU. Hos annos ita partitus ſum, ut ſeſquiannum darem ſtudio Medicinæ, reliquum tempus Theologiæ. PO. Cur id? EU. Quo melius & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis conſulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea ſapientia. Sic hactenus ſatis tranquille vixi, contentus [2] unico ſacerdotio, nec præterea quidquam ambiens, recuſaturus etiam ſi offeratur. PA. Utinam liceret diſcere, quid agant cæteri noſtri ſodales, quibuscum tum ſamiliariter viximus! EU. De nonnullis poſſum commemorare quædam; ſed video nos non procul abeſſe à civitate: quare, ſi videtur, conveniemus in idem diverſorium: ibi per otium de cæteris conſeremus affatim. *Huguitio auriga.* Unde tam miſeram ſarcinam nactus es, [3] luſce? *Henricus auriga.* Imo quo tu deſers [4] iſtud lupanar, ganeo? HUG. Debueras iſtos frigidos ſenes alicubi [5] effundere in [6] urticetum, ut caleſcerent. HEN. Imo tu iſtum gregem cura ut præcipites alicubi in profundam [7] lamam, ut refrigerentur; nam [8] calent plus ſatis. HUG. Non ſoleo præcipitare ſarcinam meam. HEN. Non? Atqui nuper vidi te ſex [9] Carthuſienſes dejeciſſe in cœnum, ſic ut pro candidis emergerent nigri: tu interim, quaſi re bene geſta, ridebas. HUG. Nec injuria; dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant currui meo. HEN. At mei ſenes egregie ſublevarunt currum meum, per totum iter per-

1 Patavium, à vicino fluvio Pado, urbs eſt ditionis Venetæ, Academia celebris.

2 Non mirum equidem, ſi proventus ſatis opimi ſint, ut ipſe mox prædicavit.

3 Luſcus eſt qui unum tantum habet oculum.

4 Id eſt; *ganeones iſtos.* Locus pro frequentantibus. *Lupanar* dicitur proſtibulum, in quo lupæ, i.e. meretrices proſtant.

5 Aurigæ Brabantini id non raro facere ſolent.

6 *Urticetum* locus eſt urticis plenus.

7 *Lama* profundior lacuna eſt.

8 Vino ſcil.

9 Monachos. Vide paulo ſuperius.

perpetuo garrientes. Nunquam vidi meliores. HUG. Non ſoles tamem talibus delectari. HEN. Sed hi ſeniculi boni ſunt. HUG. Qui ſcis? HEN. Quia per eos ter bibi per viam [1] cerevisiam inſigniter bonam. HUC. Ha ha hæ. Sic tibi boni ſunt.

1 Hac enim illud difficile genus hominum mirum in modum delectari ſolet.

[1] ΠΤΩΧΟΠΛΟΥΣΙΟΙ.

CONRADUS, BERNARDINUS, PASTOR, [2] PANDOCHEUS, UXOR.

CO. [3] ATqui paſtorem decet hoſpitalitas. PAS. [4] Paſtor ſum ovium; non amo lupos. CO. At non perinde fortaſſis odiſti [5] lupas. Sed quo tandem merito ſic abhorres à nobis; ut ne tecto quidem digneris? Neque enim te gravabimus cœna. PAS. Dicam, quia ſi conſpiceretis in ædibus meis [6] gallinam aliquam, aut [7] pullos gallinaceos, cras in concione [8] traducerer apud populum. Hanc ſoletis referre gratiam communicati hoſpitii. CO. Non omnes ſumus iſtiusmodi. PAS. Sitis cujusmodi voletis; ego vix ſancto Petro fiderem, ſi tali

1 Πτωχοπλούσιοι, id eſt, divites mendici; à πτωχὸς *mendicus* & πλούσιος *dives*. Intellige monachos Franciſcanos, qui ſunt ex ordine mendicantium.

2 Πανδοχεύς *Pandocheus*, caupo, qui quemvis hoſpitio excipit. Reſpice pag. 170.

3 More Comicorum ex abrupto orditur colloquium, quaſi jam ante collocuti fuiſſent. Inducit hic autor duos Franciſcanos Conradum & Bernardinum, confabulantes cum paſtore ſeu ſacrifico ejus loci, & orantes ut liceat ſibi apud eum divertere; ille vero, cui mendicantium fratrum indoles plus ſatis nota eſſet, negat iis hoſpitium, veritus ne ſi forte in ædibus ſuis vidiſſent concubinam & liberos ſuos, ipſe ab iis in concione traduceretur apud populum.

4 Nam à paſcendo dicitur paſtor.

5 Jocus ex ambiguo. *Lupa* uxor Lupi, & *Lupa* ſcortum, unde Lupanar, id eſt, proſtibulum, in quo lupæ proſtant.

6 Concubinam.

7 Liberos.

8 Reprehenderer, taxarer à vobis.

1 Infelix

tali cultu veniret ad me. CO. Si ita ſtat ſententia, ſaltem indica diverſorium aliud. PAS. Eſt in hoc vico diverſorium publicum. CO. Quod habet ſignum? PAS. In tabula penſili videbitis canem os inſerentem in ollam: hoc agitur in culina. Ad abacum rationalem ſedet lupus. CO. Signum [1] inauſpicatum. PAS. Fruamini. BE. Quod genus paſtoris hoc eſt? Per illum liceret perire fame. CO. Si non melius paſcit oves, quam nos, oportet eſſe parum obeſas. BE. In malis rebus opus eſt bono conſilio. Quid fiet? CO. [2] Perfricanda frons eſt. BE. Nimirum inutilis eſt pudor, cum urget neceſſitas. CO. Admodum: ſanctus [3] Franciſcus aderit nobis. BE. Pro fortuna. CO. Non exſpectabimus Pandochei reſponſum pro foribus, ſed recta irrumpemus in ipſum [4] vaporarium, nec facile patiemur nos ejici. BE. O facinus impudens! CO. Hoc ſatius, quam noctem agere ſub [5] dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in ſacculo, cras reſumturus, ubi videbitur. BE. Scilicet, ſic res ipſa ſuadet. PAN. Quod animantium genus hic video? CO. Servos Dei, filios ſancti Franciſci, vir optime. PAN. An Deus talibus ſervis delectetur, neſcio: ego mihi nolim multos eſſe domi. CO. Quam ob rem? PAN.

1 Infelix, quia veteres omne quod inauſpicato fieret non proſpere ſucceſſurum opinabantur.

2 Frons habita eſt antiquitus pudori ſacra. *Perfrictæ frontis homines* dicuntur, qui omnem pudorem exuerunt.

3 Fuit hic Franciſcus Aſſiſienſis, quem Papicolæ divum vocant, homo inſulſus, & ſtupidus, de quo innumerabilia ficta miracula, & horrenda mendacia narrantur. Inter alia prodigioſa ſunt, quæ narrat liber Conformitatum, ut vocant, de quinque vulneribus Franciſci, quæ illi biennium ante mortem, poſtquam quadraginta dies in Alvernia monte jejunaſſet, impreſſa ſunt à Chriſto. Ipſe Franciſcus, fungus ille, nudus mori voluit, ut in hac parte Chriſto ſimilis eſſet. Vah! vide infra *Exeq. Seraph.*

4 A vaporibus dictum, idem quod Hypocauſtum, de quo dictum eſt in *Diverſoriis.*

5 Sub Jove frigido, ut Horatius ait, i. e. ſub aëre frigido.

PAN. Quia ad edendum & bibendum plusquam viri eſtis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes, Ohe vos eſtis filii ſancti Franciſci. Soletis prædicare [1] eum eſſe virginem, & ille habet tot filios. CO. Spiritus filii ſumus, non carnis. PAN. Infelix genitor ille. Nam quod in vobis peſſimum eſt, animus eſt: corpore nimium valetis, planeque melius habetis iſta parte, quam expediat nobis, qui alimus uxorem, & filias. CO. Tu forte ſuſpicaris nos ex eorum genere, qui degenerant à progenitoris inſtituto: nos ſumus [2] Obſervantes. PAN. Ego igitur obſervabo, ne quid adferatis detrimenti. Nam iſtud genus ego odi peſſime. CO. Quam ob rem, te quæſo. PAN. Quia circumfertis dentes, nec [3] circumfertis pecuniam. Hoc genus hoſpitum mihi eſt ingratiſſimum. CO. At laboramus vobis. PAN. Vultis, oſtendam vobis quo modo laboretis? CO. Oſtende. PAN. Inſpicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videtis vulpem concionantem, ſed à tergo anſer collum profert è cuculla. Rurſum videtis lupum abſolventem [4] confeſſum, ſed prominet pars ovis occultatæ ſub veſte. Videtis ſimiam aſſidentem ægroto in veſte Franciſcana; altera manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægrotantis. CO. Non inficiamur hac veſte nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac ſimias; ſed fatemur etiam ſæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac

1 Ita enim prædicant Papicolæ. Videatur de Franciſci virginitate, falſisque ejus miraculis portentoſus liber, de quo ſupra.

2 Nam Franciſcanorum mendicantium triplex ordo eſt, *Capucinorum*, *Obſervantium*, & *Gaudentium*. Horum ultimi incedunt calceati, & bene veſtiti, duo priores tantum ſoleas plantis pedum habent alligatas, cinericeis tunicis induti; omnes vero nodoſo fune cincti. Vide inferius annotata in *Ichthyophagiam*.

3 Franciſcanis enim pecuniam contingere religio eſt. Cum ruri vagantur, habent pediſſequum, qui peram gerat, nam à credulis mulierculis vanis ſuis nugis numos pro concione emendicant.

4 Scil. peccata ſua.

a Intel.

ac [1] regulos: quin eadem veſtis tegit multos bonos viros. Veſtis ut neminem reddit meliorem, ita nullum reddit deteriorem. Proinde iniquum eſt, quenquam ex veſte æſtimare: alioqui tua veſtis, qua nonnunquam uteris, eſſet execranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos & adulteros. PA. De veſte cedam, ſi [2] numeretis. CO. Rogabimus Deum pro te. PAN. Ego viciſſim pro vobis, operam opera penſans. CO. Atqui non ab omnibus accipiendum. PAN. Cur vobis religio eſt contingere pecuniam? CO. Quia pugnat cum profeſſione noſtra PAN. Itidem cum mea profeſſione pugnat admittere gratuitum hoſpitem. CO. At nos cogit regula, non contingere pecuniam. PA. At mea regula [3] diverſum præcipit. CO. Ubi eſt tua regula? PAN. Lege verſus iſtos:

[4] *Hoſpes in hac menſa, fuerint cum viſcera [5] tenſa,*
Surgere ne properes, ni prius annumeres.

CO. Nos non erimus tibi ſumptui. PAN. At qui mihi non ſunt ſumptui, ne quæſtui quidem ſunt. CO. Deus abunde penſabit, ſi quid officii nobis præſtiteris. PAN. Iſtis verbis non alo familiam. CO. Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus moleſti. PAN. non fert tales homines hoc vaporarium. CO. Itane nos ejicis, fortaſſis hac nocte devorandos à lupis. PAN. [6] Lupus lupinam non eſt, ut nec canis caninam. CO. Crudelis eſſes ſi hoc faceres Turcis: quales

quales

1 Intelligit Baſiliſcos, facto nomine ab etymologia Græca. Eſt enim & Regulus avis, ſic & infra in *Amicit.*

2 Nempe nummos.

3 Contrarium.

4 Hujusmodi verſus, quos Leoninos vocant, ante ſeculum, rariſſimo veterum exemplo, craſſioribus Poëtis in deliciis fuerunt.

5 Id eſt extenſa cibo.

6 Proverbium eſt, *Canis non eſt* (i. e. *edit*) *caninam.* Æqualitas enim non parit bellum.

2 *Surdo*

quales ſumus, homines ſumus. PAN. [1] Surdo canitis. CO. Tu molliter ſoves corpus tuum, nudus recubans poſt vaporarium; & nos extrudis frigore nocturno perituros, etiamſi parcant lupi. PA. Sic vixit Adam in [2] paradiſo. CO. Vixit, ſed innocens. PAN. Et ego innocens. CO. Fortaſſis, detracta ſyllaba prima. At vide, ſi tu nos nunc extrudis è paradiſo tuo, ne Deus te non recipiat in ſuum. PAN. [3] Bona verba. UX. Mi vir, tot tua malefacta ſaltem hoc beneficio penſa: patere hos hac nocte tecto noſtro uti: ſunt viri boni, ſenties quæſtum hinc fieri uberiorem poſthac. PAN. Ecce deprecatricem; ſuſpicor convenire inter vos; nec admodum lubens audio hoc [4] elogium à muliere [5] Viri boni. UX. Hau: non ita eſt, ſed cogita quoties peccaris alea, temulentia, rixis, pugnis; ſaltem hac [6] eleemoſyna redime tua peccata, ne ejicias hos, quos optaris tibi adeſſe morienti. [7] Scurras & [8] ſanniones recipis ſæpenumero; & hos extrudis? PAN. Unde iſta concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. UX. Id quidem fiet. BE. Miteſcit, & ſumit induſium lineum, ſpero fore recte. CO. Et menſam inſternunt pueri. Bene habet, quod nulli veniunt hoſpites; alioqui nobis erat [9] exulandum.

BE.

1 *Surdo canis, littori loqueris, vento loqueris, mortuo verba facis* &c. Idem eſt ac ſi dicas fruſtra loqueris: allegoria ducta ab aliquo, qui in ſurdum incidit, nec intelligitur.

2 *Paradiſus* vox origine Perſica fertur; per excellentiam hortus ille Eden, de quo ſacræ literæ. Hac voce deſignatur per translationem ipſum Cœlum.

3 Ironiæ ſpecies, Rhetoribus *Charientiſmus* dicta. Ea utimur ubi acerba dictu gratioſis verbis mollire ſtudemus. Ita Davus apud Terentium, cum ei herus piſtrinum minaretur, inquit, *bona verba quæſo*, i. e. *melius* ominare.

4 Teſtimonium honorificum.

5 Vulgus Gallorum *un bon homme*, virum bonum, appellat, cujus uxor eſt parum pudica.

6 Ἐλεημοσύνη, ab ἐλεεῖν miſereri, ſignificat omne beneficii genus, quo miſeros proſequimur.

7 Nebulones, qui ſeſe omnium riſui exponunt.

8 *Sannio*, qui ſannam facit, irriſor. *Sanna* eſt narium & vultus diſtorſio, irridendi cauſa.

9 Extra fores harum ædium manendum.

1 Cruciari,

BE. Feliciter cecidit, quod è proximo oppidulo retulimus nobiſcum lagunculam vini, & agni coxam aſſam: alioqui hic, ut video, ne fœnum quidem impertiſſet nobis. CO. Jam accubuere pueri: adjungamus nos in menſæ partem, ſic tamen, ne cui incommodemus. PAN. Vobis imputandum arbitror, quod hodie nullum habeo convivam, præter domeſticos & vos inutiles. CO. Niſi frequenter hoc accidit, imputa nobis. PAN. Frequentius quam vellem. CO. Noli [1] laborare; vivit adhuc Chriſtus, qui non deſeret ſuos. PAN. Audivi vos dici Evangelicos, & Evangelium prohibet per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut video, nec panes modo circumfertis, verum etiam vinum, & delicias carnium. CO. Fruere nobiſcum, ſi libet. PAN. Meum vinum, ad iſtud collatum, [2] vappa eſt. CO. Guſta & de carnibus; nobis enim ſupereſt. PAN. O [3] felices mendicos! Uxor mea nihil hodie coxit, præter caules & laridum rancidum. CO. Communicemus, ſi videtur, noſtros apparatus. Nam noſtra nihil refert, quibus veſcamur. PAN. Cur igitur non circumfertis caules & vappam? CO. Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pranſi ſumus. PAN. Gratis pranſi? CO. Maxime. Imo gratias etiam egerunt, & abeuntes his [4] apophoretis oneraruntt. PAN. Unde venitis? CO. E [5] Baſilea. PAN. Hui, è tam longinquo? CO. Sic eſt. PAN. Quod tandem genus hominum eſtis, qui ſic oberratis ſine jumento, ſine crumena, ſine famulitio, ſine armis, ſine commeatu? CO. Vides qualecunque veſtigium Evangelicæ vitæ. PAN. Mihi videtur erronum

1 Cruciari, animo angi.

2 *Vappa* vinum inſipidum eſt, cujus vis evaporavit.

3 Nam ſplendidam, hercle, patiuntur paupertatem.

4 *Apophoreta*, quæ dantur in fine conviviorum, ſic ut liceat cuique, ſi velit, domum auferre, ab *ἀποφέρω* auffero.

5 Quæ nobiliſſima Helvetiæ civitas eſt, ubi Eraſmus mortuus & ſepultus eſt.

1 Re-

num vita, qui vagantur cum [1] reticulo. CO. Tales errones erant Apoſtoli: talis erat & dominus Jeſus. PAN. Noſtis [2] artem chiromanticam? CO. Nihil minus. PAN. Unde igitur ſuppetit victus? CO. Abeo, qui promiſit. PAN. Quis ille? CO. Qui dixit, Nolite [3] eſſe ſoliciti; hæc omnia adjicientur vobis. PAN. Promiſit, ſed quærentibus regnum Dei. CO. id facimus [4] pro virili. PAN. Apoſtoli clarebant miraculis, ſanabant ægrotos: proinde non mirum illis ubique ſuppetiſſe victum: vos nihil tale poteſtis. CO. Poſſemus, ſi ſimiles eſſemus Apoſtolis, & ſi res poſceret miraculum. At miracula data ſunt ad tempus incredulis; [5] nunc nihil opus, niſi pia vita. Et ſæpe felicius eſt ægrotare, quam valere; ſæpe felicius mori, quam vivere. PAN. Quid igitur vos facitis? CO. Quod poſſumus, pro ſua quisque dote [6] divinitus donata conſolamur, exhortamur, admonemus, corripimus; ubi ſe dederit occaſio: nonnunquam & concionamur, ſicubi comperimus paſtores [7] mutos: ſi non datur prodeſſe, damus operam ne quem lædamus moribus & lingua. PAN. Utinam cras velis nobis concionari! Nam dies eſt apud nos feſtus. CO. Cui divo? PAN. [8] Antonio. CO. Fuit is quidem vir bonus

1 *Reticulum* hic ſignificat ſacculum in modum retis contextum, quo viatores panem, & nummos geſtant. Niſi forte intelligatur inſtrumentum, quo mendici leproſi vulgo uti ſolent. Dicitur etiam pro inſtrumento luſorio, quo pilam remittimus.

2 *Χειρομαντεία*, divinatio ex inſpectis manibus, qua mendici vagabundi plebem argento emungere ſolent.

3 Deſumptum ex Evang. Matth. c. 6. v. 25.

4 Sup. parte, id eſt, pro viribus.

5 Quid ais Franciſcane? Cur ergo Pontificii veræ Eccleſiæ ſuæ gloriam etiam hodie miraculis adſtruere conantur?

6 A Deo.

7 Qui non ſatis ſtrenue coram rudi popello declamant.

8 Qui tutelaris porcorum divus à Papicolis habetur. Nam quemadmodum Ethnici olim ſingulis rebus ſuos aſſignatos Deos vel divos habebant; ita & pontificii, permutatis modo nominibus, morbis, artificiis, immo & beſtiis (uti ex hoc Antonio conſtat) peculiares ſuos ſanctos aſſcriptos habent.

Eccel-

bonus: ſed unde dies feſtus? PAN. Dicam. Abundat hic vicus ſubulcis propter vicinum nemus [1] glandiferum. Et perſuaſum eſt, Antonio delegatam curam ejus pecoris: & ideo colunt illum, ne ſæviat [2] neglectus. CO. Utinam vere colerent illum! PA. Quo pacto? CO. Sanctiſſime coluit divos, quisquis imitatus eſt. PAN. Totus hic vicus cras perſtrepet compotationibus, ſaltationibus, luſibus, rixis & pugnis. CO. Sic Ethnici quondam colebant [3] Bacchum ſuum. Miror autem, ſi ſic cultus Antonius, non ſævit in homines ipſo pecore ſtultiores. Qualem habetis paſtorem? mutum ac malum? PAN. Qualis ſit aliis, neſcio; mihi optimus eſt: nam hic potat totos dies: neque quisquam plures adducit, aut meliores combibones, magno meo bono. Atque adeo demiror illum nunc abeſſe. CO. Nos experti ſumus parum commodum. PAN. Quid audio? ſalutaſtis hominem? CO. Ambivimus apud illum hoſpitium; ille non aliter quam lupos abegit à limine, & huc juſſit abire. PAN. Ha, ha, nunc intelligo. Hinc eſt, quod noluit adeſſe, quod ſciret vos heic futuros. CO. Eſtne mutus. PAN. Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac ſtrenue [4] boat in templo: concionantem nunquam audivi. Sed quid plutibùs opus? vos ipſi ſenſiſtis, ut intelligo, non eſſe mutum. CO. Eſtne peritus ſacrarum lite-

rarum

Eccleſiaſticæ hiſtoricæ autores, ſi tamen iis in omnibus fides ſit habenda, referunt hunc Antonium obiiſſe in eremo, natum] annos 105. anno poſt natum Chriſtum 361. Pingunt eum vulgo armatum igni ſacro, addito porco, & tintinnabulo.

1 Abundantem glandibus, quibus præcipue veſcuntur ſues.

2 Non rite cultus.

3 Verum dicit autor. Illa enim veterum Bacchanalia fœda ac profana fuerunt: quique ea celebrabant, gerentes thyrſos, & pampinis hederisque coronati per ſylvas, montes & nemora furibundi ſaltabant; diſſono clamore, ululatu, tibiarum & cymbalorum cantu omnia replebant.

4 Dicitur *boere* & *boare*, non à *βοάω* voco, ſed à mugitu boum. Hinc *reboo*, ut Virgil. *Reboant ſylvaque & magnus Olympus.*

5 Vul-

rarum. PAN. Ait ſe peritiſſimum: ſed quidquid talium rerum didicit, didicit in [1] ſecreta confeſſione, ſic ut fas non ſit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in ſumma, qualis eſt populus, talis eſt ſacerdos, & plane [2] nacta eſt ſuum patella operculum. CO. Fortaſſe non dabit locum concionaturo. PAN. Dabit, [3] ad me recipio [3] ſed hac lege, ne quid in illum [4] jaculere, quemadmodum plerique ſoletis. CO. Rei malæ aſſueverunt, qui hoc ſolent: ego clam admoneo paſtorem, ſi quid offendit: quod ſupereſt, [5] epiſcoporum eſt munus. PAN. At tales aves huc raro devolant. Equidem video vos eſſe viros bonos. Sed quid ſibi vult iſta veſtium varietas? Nam plerique hoc ipſo judicant vos eſſe malos, quod ſic veſtiamini. CO. Unde id? PAN. Neſcio, niſi quod tales mihi comperiantur. CO. Multi hoc ipſo judicant nos eſſe ſanctos, [6] quod ſic veſtiamur: peccant utrique; ſed tamen humanius peccant, qui ex veſte bene de nobis ſuſpicantur quam qui male. PAN. Eſto ſane. Sed quæ tandem utilitas tot [7] diſcriminum? CO. Quid tu cenſes? PAN. Mihi quidem nulla videtur, niſi in pompis, aut in bellis: in [8] pompis enim circumferuntur variæ perſonæ, ſanctorum, Judæorum, Ethnicorum: has ex diverſo

1 Vulgaris jocus in ignarum & ſtupidum.

2 Proverbium ſignificat idem quod præcedit, *qualis eſt populus, talis eſt ſacerdos.* Utimur eo, quoties ſimilia ſimilibus, mala malis, digna dignis eveniunt. Idem fere ſignificat illud, *Similes habent labra lactucas*, de quo ſupra.

3 Promitto.

4 Metaph. à ſagittariis; i.e. ne illum in concione traducas.

5 Ἐπίσκοπος, inſpector. Hinc Epiſcopi peculiariter olim dicebantur ſacri gregis inſpectores, qui in ejus mores & doctrinas inquirebant.

6 Immo, Franciſcanorum veſti divinam quandam vim ad æternam ſalutem ineſſe putarunt Papicolæ nonnulli. Vide infra Coll. *Funus*, & *Exeq. Seraph.*

7 Differentiarum.

8 *Pompæ* ſunt ſpectacula, quæ populo exhibentur. Pompa dicitur porro omnis apparatus ſolennis, cum oſtentatione. Per pompas vero intelligit hic autor iſta ſpectacula publica, quæ celebrantur apud Papicolas in honorem divorum, vel divarum, vulgo *proceſſiones.*

1 Cui

verſo cultu dignoſcimus. In bellis autem hoc præſtaret cultuum varietas, ut ſuum quæque vexillum copiæ ſequerentur, neque fieret ordinum confuſio. CO. Pulcre dicis, & hæc veſtis eſt militaris: alius alium ducem ſequimur, ſed omnes militamus ſub uno Cæſare Chriſto. Verum in veſte tria ſpectanda ſunt. PAN. Quæ? CO. Neceſſitas, uſus & decorum. Cur ſumimus cibum? PAN. Ne pereamus fame. CO. Sic aliquando ſumenda veſtis, ne pereamus frigore. PAN. Fateor. CO. Hoc melius præſtat hæc [1] veſtis, quam tua: tegit enim & caput, & collum, & ſcapulas, unde plurimum eſt periculi. Uſus poſtulat varia veſtium genera. Equitaturo convenit brevis, quieſcenti longa, in æſtate tenuis, in hieme denſa. Sunt Romæ, qui ſingulis diebus ter commutant veſtem: mane ſumunt duplicatam pellibus, ſub meridiem accipiunt ſimplicem, rurſus ſub noctem aliquanto craſſiorem. Verum non omnibus ſuppetunt mutatoria: proinde hæc veſtis reperta eſt, una ad plurimos uſus accommoda. PAN. Qui ſic? CO. Si flat Boreas, aut ſi fervet ſol, adducimus [2] cucullam: ſi calor offendit, demittimus in tergum: ſi quieſcendum eſt, demittimus veſtem: ſi ambulandum, ſubducimus, aut ſuccingimus etiam. PAN. Non peſſime ſapuit, quisquis hoc invenit. CO. Eſt autem hoc ad bene vivendum præcipuum, ut homo conſueſcat eſſe paucis contentus: alioqui ſi deliciis aut affectibus indulgere cœperimus, nullus erit finis. At nulla veſtis inveniri potuit, quæ una tot commoditatibus ſubſerviret. PAN. Aſſentior. CO. Nunc decorum inſpiciamus. Dic mihi bona fide, ſi tu ſumeres uxoris tuæ veſtem, nonne dicerent omnes te facere præter decorum? PAN. Dice-

1 Cui ſcilicet cucullus annexus eſt.

2 Cucullum, Reviſe notas in pag. 191. & 41.

 1 Jocus

Dicerent me inſanire. CO. Quid tu diceres, ſi illa ſumeret veſtem tuam? PAN. Fortaſſe nihil mali dicerem, ſed contunderem eam [1] bonis fuſtibus. CO. Atqui nihil refert, qua veſte utaris. PAN. Heic plurimum refert. CO. Nec mirum. [2] Nam & Ethnicorum leges puniunt virum ac fœminam, ſi diverſi ſexus cultum ſumſerint. PA. Nec injuria. CO. Age, quid ſi ſenex octogenarius ſumeret ſibi veſtitum adoleſcentis quindecim annos nati, aut contra, ſi juvenis ſumeret veſtem ſenis, nonne dicant omnes, rem eſſe [3] fuſtuario dignam? Aut ſi anus [4] coleretur ad modum adoleſcentulæ, & contra? PAN. Admodum. CO. Itidem, ſi [5] laicus ſumat cultum ſacerdotis, contra ſacerdos laici? PAN. Uterque faceret indecore. CO. Quid ſi [6] privatus ſumeret ornamentum principis, aut ſacerdos privatus Epiſcopi, num faceret indecore? PAN. Scilicet. CO. Quid ſi civis ſumeret cultum militis, plumas, ceteraque ſtultitiæ [7] Thraſonicæ inſignia? PAN. Rideretur. CO. Quid ſi inter milites Anglus geſtaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram? PAN. Faceret impudenter. CO. Quid itaque miraris noſtrum hunc cultum? PAN. Quid interſit inter privatum & principem, inter virum ac fœminam, ſcio: quid interſit inter monachum, ac non monachum, neſcio. CO. Quid intereſt inter pauperem & divitem? PAN. Fortuna.

CO.

1 Jocus eſt in contrariis, malis & bonis.

2 Immo & ipſius Dei leges, Deut. 22, 5.

3 *Fuſtigatione*, i. e. pœna, quæ fuſte infligitur.

4 Cultu ornaretur.

5 Quemadmodum *Laicus* à λαός popularem ſignificat, ita *Clericus* à κλῆρος ſors, illum qui ſorte ex popularibus electus eſſet, ad obeundam ſacri miniſterii functionem. Olim Chriſtiani in Clericos & Laicos diſtincti. Satius autem foret, ſi Patres ab hoc diſcrimine abſtinuiſſent, ex quo poſterioribus ſeculis damnanda eccleſiaſticorum tyrannis orta eſt.

6 Qui nullo magiſtratu fungitur.

7 *Thraſo* nomen proprium glorioſi & inſanienti militis eſt apud Terentium in Eunucho, *ἀπὸ τοῦ θράσους*, hoc eſt, ab inſolentia, & ferocitate. Hinc Thraſonicus pro arrogans, ferox.

1 Vilem.

CO. Et tamen indecorum eſſet, ſi pauper imitaretur cultum divitis. PAN. Verum, ut nunc ferme coluntur divites. CO. Quid inter fatuum & ſapientem? PAN. Aliquanto plus quam inter divitem & [1] tenuem. CO. Nonne [2] moriones aliter veſtiuntur, quam qui ſapiunt? PAN. Neſcio quid vos deceat, attamen veſter cultus non multum abeſt ab illorum cultu, ſi quis addat auriculas & tintinnabula. CO. Hoc plane deeſt: & ſumus hujus mundi moriones, ſi modo vere ſumus quod profitemur. PAN. Quid vos ſitis, neſcio: illud ſcio, multos eſſe moriones, geſtantes auriculas & tintinnabula, qui plus ſapiant iis, qui geſtant pilea ſuffulta [3] pellibus, [4] epomides, reliquaque ſapientum inſignia. Itaque mihi ſtultiſſimum videtur, ſapientiam profiteri veſte potius quam ipſa re. Vidi quendam plusquam morionem, qui geſtabat veſtem usque ad talos demiſſam, epomidem [5] Magiſtri noſtri: aderat & vultus, qui videri poſſet gravis Theologi: diſputabat apud omneis, non ſine ſpecie gravitatis: magnatibus autem non minus erat jucundus, quam quivis alius morio, cum ſtultitiæ genere ſuperaret omneis. CO. Quid igitur tu poſtulas? Ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum illo veſtem? PAN. Fortaſſis hoc poſtularet aliquando decorum, quod tu proponis, ſi libeat repræſentare veſte quidquid eſt in animo. CO. Urges tu quidem, ſed tamen arbitror, non ſine cauſſa veſtem ſuam additam

1 Vilem, pauperem.

2 *Morio* fictus ſtultus, qui riſus cauſa ſolet eſſe in pretio. Μῶρος ſtultus.

3 Hoc apud Germanos aliquot Doctores juris: in Hiſpania Theologi inſigniuntur flocco albo in ſummo Pileo, Lovanii pileo violaceo & epomide, quæ imponitur humeris, nulli uſui futura, niſi ut ſignificet Magiſtrũ noſtrum.

4 *Epomis* cuculli genus eſt, ſuffulta ſimiliter pellibus, aut ſerico, quæ Magiſtris noſtris ab humeris dependet.

5 *Magiſtri noſtri* dicebantur Theologaſtri illi, vel Philoſophi, quibus publice docendi poteſtas data erat. Etiam nunc hujusmodi barbaris titulis ornatos Magiſtros in Germania invenias.

additam morionibus. PAN. Ob quam. CO. Ne lædantur à quoquam, ſi quid imprudenter dixerint, aut fecerint. PAN. Non dicam interim, quod iſta res quosvis irritat potius ad lædendum, adeo ut frequenter è ſtultis fiant inſani. Nec video cur, cum bos cornupeta, qui occiderit hominem, aut canis, aut ſus, qui occiderit infantem, afficiantur ſupplicio; morio qui ſceleratiora commiſerit, præſidio ſtultitiæ ſinatur vivere: illud expeto, cur vos diſtinguamini cultu à cæteris. Nam ſi quævis cauſſa ſufficit ad diverſum [1] cultum, oporteret piſtorem aliter veſtiri quam piſcatorem, calcearium aliter quam veſtiarium; aliter [2] pharmacopolam quam [3] œnopolam, aliter aurigam quam nautam. Vos, ſi ſacerdotes eſtis, cur [4] ſecus veſtimini quam reliqui ſacerdotes. Si laici, cur à nobis differtis. CO. Olim monachi nihil aliud eramus, quam purior pars laicorum: & hoc intererat inter monachum & alium laicum, quod nunc intereſt inter frugalem & probum virum, ſuis manibus alentem familiam, & inter [5] Snaphanum ex prædationum reditu jactantem ſeſe. Poſt Romanus Pontifex addidit nobis ſuos honores: veſtis ex nobis nacta eſt dignitatem, quæ nunc nec laicorum eſt, nec ſacerdotum; ſed tamen hujus, qualis qualis eſt, non puduit aliquando [6] Cardinales & ſummos Pontifices. PAN. At tandem decorum illud unde ſumitur.

1 Veſtitum.

2 *Pharmacopola*, qui vendit pharmaca, à πωλέω vendo, & φάρμακα medicamenta.

3 *Oenopola*, qui vendit vinum, à πωλέω vendo. & οἶνος vinum.

4 Aliter.

5 *Snaphanus* à Germanis dicitur prædo, ſeu latro, ſubito viatores ex arcibus invadens. Vox barbara, deſumta à ſcloporum genere, quod facile nitrato pulvere oneratur & exploditur, ideoque ad ſubitas excurſiones aptiſſimum. Snaphani, quo militum genere Germani hodie plurimum utuntur, hoc bello adverſus infeſtiſſimos Gallos multis facinoribus innoteſcunt.

6 Fuerunt enim qui ex monachatu Franciſcanorum ad Pontificatum maximum promoti variis honoribus & privilegiis illum ordinem auxerunt.

1 *Malitia*

mitur? CO. Nonnunquam ex ipſa rerum natura, nonnunquam ex conſuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes abſurdum, ſi quis tergore bubulo ſic veſtiretur, ut cornua prominerent in capite, & cauda traheretur humi. PAN. Ridiculum ſane. CO. Rurſum ſi quis veſtem haberet, quæ faciem ac manus tegeret, pudenda oſtenderet. PAN. Multo abſurdius. CO. Ob id notati ſunt ab Ethnicis quoque ſcriptoribus, qui [1] multitia ſumerent fœminis etiam indecora. Verecundius enim eſt nudum eſſe, qualem te offendimus in vaporario, quam uti veſte pellucente. PAN. Ego puto, totum hoc de cultu pendere à conſuetudine ac perſuaſione mortalium. CO. Qui ſic? PAN. Non multi ſunt dies, quod heic diverſati ſunt, qui ſe prædicarent peragraſſe varias regiones nuper inventas, & quas in priſcorum [2] coſmographorum picturis deſideramus. Hi ſe narrabant perveniſſe ad inſulam quandam cœli temperatiſſimi, ubi ſummi dedecoris loco habebatur tegere corpus. CO. Iſti fortaſſis belluarum ritu vivebant. PAN. Imo, ut ajebant, humaniſſimam agebant vitam. Degebant ſub rege; eum comitabantur ad opus mane, non amplius quam horam, etiam ſingulis diebus. CO. Quid operis faciebant? PA. Evellebant radicum genus, quod illis tritici loco eſt, & tritico tum gratius tum ſalubrius: quo peracto redeunt ad ſuum quisque negotium, &, quod cujusque libitum eſt animo, faciunt. Sancte educant liberos, vitant & puniunt flagitia, ſed nullum acerbius, quam adulterium. CO. Quo ſupplicio? PAN. Fæminis

1 *Multitia* Romanis erant veſtes pellucidæ ſericæ vel bombycinæ, molli ſubſtamine intextæ, & in tantum tenues, ut per ea ſingula membra perſpici poſſent. His utebantur inſignes meretrices. Ita Juvenalis, Satyr. 2. perſtringens Judices, & Philoſophos inquit --- *Sed quid Non facient alii, cum tu multitia ſumas.*

3 Κοσμόγραφος, mundi deſcriptor, à κόσμος mundus, & γράφω ſcribo.

 1 In-

minis ignoſcitur; datur hoc ſexui: cœterum viris adulterii convictis hæc pœna eſt, ut per omnem vitam in publicū prodeant membro pudendo velo obtecto. CO. O grave ſupplicium! PAN. Atqui conſuetudo perſuaſit illis, hoc eſſe quovis ſupplicio gravius. CO. Ubi contemplor quid poſſit perſuaſio, propemodum aſſentior tibi. Etenim ſi quis vellet furem, aut homicidam afficere extrema ignominia, nonne ſatis eſſet, ſi præcideret illi [1] interulam ſupra nates; ſi partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus conveſtiret; caligas diverſis coloribus variegaret: veſtem, quæ thoracem tegit ac brachia, totam conſcinderet, veluti rete faciens è veſte, ſcapulas & pectus nudaret; barbam partim demeteret novacula, partim demitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique ſectum, cum ingenti faſciculo plumarum, ac ſic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quam ſi morionis cucullam adderet cum auriculis prælongis ac tintinnabulis? Et tamen ſic ultro ſeſe ornant milites, ac ſibi placent: & reperiunt quibus hoc pulcrum videatur, cum nihil poſſit eſſe inſanius. PAN. Imo non deſunt honeſti cives, qui hoc pro viribus æmulentur. CO. Atqui ſi quis nunc conetur [2] Indorum æmulari cultum, qui plumis avium veſtiuntur, nonne pueris omnibus videretur inſanire? PAN. Prorſus. CO. Atqui quod nos miramur, etiam longe inſanius eſt illo. Proinde ut verum eſt nihil eſſe tam abſurdum quod non commendet aſſuetudo: ita negari non poteſt, in veſtibus eſſe quoddam decorum, quod apud [3] ſanos & cordatos ſemper decorum eſt: ac rurſus indecorum,

1 Induſium.

2 Conſulantur de moribus Indorum præcipue deſcriptiones itinerum Hollandorum, eorumque in utramque Indiam expeditiones.

3 Sanæ mentis homines.

rum, quod apud omneis qui ſapiunt, indecorum videri debet. Quis enim non ridet, quoties videt fœminas onuſtas longa veſtis [1] corónide, quæ nobilitatem generis caudæ longitudine metiuntur? Quanquam hoc non pudet imitari quoſdam Cardinales, dumtaxat in palliis. Et tamen res eſt adeo violenta [2] conſuetudo, ut non ſit huic aut illi liberum mutare, quod receptum eſt. PAN. Satis de conſuetudine. Sed dic tu mihi quid ſentias, utrum exiſtimes ſatius, monachos non differre à cæteris cultu, an differre? CO. Equidem àrbitror ſimplicius & Chriſtianius, non æſtimari quenquam ex cultu, modo ſit honeſtus ac decorus. PAN. Cur igitur vos non abjicitis cucullas? CO. Cur Apoſtoli non ſtatim veſcebantur cibis quibuslibet? PAN. Neſcio: dic tu. CO. Quoniam obſtabat invicta conſuetudo. Quod enim penitus infixum eſt animis hominum, multoque uſu confirmatum inveteravit, ac velut in naturam abiit, ſubito tolli ſine magna pernicie tranquillitatis humanæ non poteſt; ſed ita paulatim ſubmovendum eſt, quemadmodum [3] ille revulſit

1 Intellige extremam veſtis partem, quæ terram verrit; nunc vulgo *caudi* dicta, & vere. Quid aliter *Coronis* ſignificet diſce infra ex Colloq. *Conv. fab.* & *Conv. diſp.*

2 Inde *mos* violentiſſimus tyrannus dictus.

3 Ille, nempe Sertorius. Hiſtoria hæc eſt. Sertorius corporis robore atque animi conſilio parem naturæ indulgentiam expertus, proſcriptione Sullana dux Luſitanorum fieri coactus, cum eos oratione flectere non poſſet, ne cum Romanorum univerſa acie confligere vellent, vafro conſilio ad ſuam ſententiam perduxit. Duos enim in conſpectu eorum conſtituit equos, alterum validiſſimum, alterum infirmiſſimum: ac deinde validi caudam ab imbecillo ſene paulatim carpi; infirmi à juvene eximiarum virium univerſam convelli juſſit. Obtemperatum imperio eſt. Sed cum adoleſcentis dextera irrito se labore fatigaret, ſenio confecta manus miniſterium executa eſt. Tunc barbaræ concioni, quorſum ea res tenderet cognoſcere cupienti, ſubjecit: Equi caudæ conſimilem eſſe Romanorum exercitum, cujus partes aliquis aggrediens opprimere poſſit: univerſum conatus proſternere, celerius tradiderit victoriam quam occupaverit. Ita gens aſpera & duci difficilis, in exitium ſuum ruens, quam utilitatem auribus reſpúerat oculis prævidit. Hac igitur ſimilitudine fere utimur, ubi ſignificamus rem magis ingenio quam viribus ſæpiſſime poſſè perfici.

vulſit pilos caudæ equinæ. PAN. Tolerarem, ſi monachorum omnium eſſet unus cultus: 1 tot diſcrimina quis ferat? CO. Hoc malum uſus invexit, qui nihil non invehit. 2 Benedictus non commentus eſt novum cultum, ſed is quo tum utebatur cum ſuis, erat cultus 3 laici ſimplicis ac probi. Nec Franciſcus invenit novam formam, ſed hæc erat veſtis pauperum ac 4 ruſticorum. Poſteriores additis quibuſdam verterunt rem in ſuperſtitionem. Nonne videmus & hodie quaſdam anus tenentes ſui ſeculi cultum, qui magis eſt diverſus à cultu horum temporum, quam meus cultus abeſt à tuo. PAN. Videmus. CO. itaq; cum hunc cultum vides, vides reliquias priſci ſeculi. PAN. Ergo nihil habet aliud ſanctimoniæ cultus veſter? CO. Nihil prorſus. PAN. Quidam jactant 5 iſtos cultus præmonſtratos divinitus à diva Virgine matre. CO. Iſta ſunt hominum ſomnia. PAN Sunt qui deſperent ſe poſſe à morbo revaleſcere, ni veſtiantur cultu 6 Dominicano: imo, qui ne ſepeliri quidem velint, niſi 7 in veſte Franciſcana. CO. Iſta qui ſuadent,

aut

1 Quot enim monachorum ordines, tot veſtimentorum varia genera.

2 A quo ducit originem ordo monachorum, quos Benedictinos vocant. Reſpice pag. 338.

3 Reſpice pag. 354.

4 Erat enim ipſe Franciſcus homo ruſticus, ac idiota. Studuerat puer perexiguum tempus in templo Georgii Aſſiſii, ſed mox animum ad mercaturam appulit: à mercatura in militiam abiit, tandem ejus vitæ pertæſus Monachatum eſt amplexus.

5 Non modo Franciſcanorum, ſed & Dominicanorum habitum à Maria præmonſtratum eſſe Pontificiorum libri mentiuntur.

6 Dominicani monachi dicti à Dominico peſſimo iſto Hiſpano, de quo diximus ſupra in pag. 265. Erit nobis infra quoque ſæpius vocandus ad partes, præcipue in *Exequiis Seraphicis*. Auſi ſunt male feriati monachi in libris ſuis mentiti hunc Dominicum plures ægros ſanaſſe, mortuosque ſuſcitaſſe, quam Chriſtum: immo eum mortuum jam invocatum ſex defunctos vitæ reſtituiſſe.

7 Narrat autor infra, in Colloquio de Seraphicis exequiis apud Italos, genere & litteris nobiles, plurimos ambiiſſe, ut in veſte Franciſcana ſepelirentur, quaſi ſordido iſti veſtitui aliqua vis ad æternam ſalutem ineſſet. Ipſe Albertus Dux Carpenſis, & Robertus Siciliæ Rex teſtamento caverunt, ut hoc habitu mortui induerentur. Inter alios quoqe Rudolphus Agricola, & Chriſtophorus Longolius viri eruditione clariſſimi, tantum potuit præjudicata opinio.

1 Inſi-

aut [1] captatores ſunt, aut fatui: qui credunt, ſuperſtitioſi. Deus non minus dignoſcit nebulonem in veſte Franciſcana, quam in militari. PAN. At minor eſt plumarum varietas in avibus, quam in vobis cultus. CO. An non itaque pulcrum eſt imitari naturam? Sed pulcrius vencere. PAN. Utinam vinceretis & roſtrorum varietate! CO. Sed age, varietati quoq; patrocinabor, ſi pateris. Nonne aliter veſtitur Hiſpanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus? PAN. Scilicet. CO. Et in eadē regione quanta varietas veſtium, etiam in ejusdem ſexus, ætatis, & ordinis hominibus. Quanto alius cultus Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam. PAN. Credo. CO. Hinc nata eſt & noſtra varietas. Dominicus ſumſit cultum à probis agricolis ejus Hiſpaniæ partis, in qua vixit: Benedictus à ruſticis ejus Italiæ partis, in qua vixit: Franciſcus ab agricolis diverſæ partis: atque idem de cæteris. PAN. Proinde quantum video, vos nihilo eſtis ſanctiores nobis, niſi ſanctius vixeritis. CO. Imo pejores vobis, qui parum pie viventes, gravius offendamus animos ſimplicium. PAN. Eſt igitur aliqua ſpes de nobis, qui nec [2] patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec profeſſionem? CO. Habes ô bone: vide ut ſerves. Quære à [3] ſuſceptoribus tuis, quid profeſſus ſis in baptiſmo, quam veſtem illic acceperis? Et humanam regulam deſideras, qui regulam Evangelicam profeſſus ſis? Deſideras hominem patronum, qui patronum habeas Jeſum Chriſtum? Cum duceres uxorem, nihil profeſſus es? Cogita

1 Inſidiatores, & teſtamentorum captatores.

2 Mirum equidem, ſi caupones Papicolæ Patronum non habeant, cum vel ſubulcis divus tutelaris Antonius ſit.

3 *Suſceptores* vocantur, qui infantem baptizandum ſuſcipiunt, & pro eo ſpondent. Inſanam Pontificiorum ſuperſtitionem & pompam reviſe in *Conviv. Relig.*

Cogita quid debeas conjugi, quid liberis, quid familiæ, & ſenties te plus habere ſarcinæ, quam ſi Franciſci regulam profeſſus eſſes. PAN. Credisne ullum [1] Pandocheum ingredi cœlum? CO. Quid ni? PAN. Multa fiunt, ac dicuntur in hac domo, quæ parum reſpondent Evangelio. CO. Quæ? PAN. Alius bibit plus ſatis, alius obſcœne loquitur, quidam rixantur, quidam [2] obtrectant: denique an cætera ſint caſta, neſcio. CO. His occurrendum eſt quantum potes: ſi non potes, certe ne alas quæſtus cauſſa hæc mala, neve accerías, PAN. Nonnunquam parum bonæ fidei ſum in vino. CO. Qui ſic? PAN. Ubi ſenſero [3] illos plus ſatis incaleſcere, largiter aquam admiſceo. CO. Iſtud quidem levius eſt, quam ſi quibuslibet vendas vinum periculoſis medicamentis infectum. PAN. Dic mihi ſerio, quot dies fuiſti in hoc itinere? CO. Menſem ferme. PAN. Quis interim vos curat? CO. Nonne bene curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, & cognatos? PAN. Sæpenumero. CO. Tu non habes niſi unam uxorem, nos centum: tu non niſi unicam domum, nos centum: tu non niſi paucos liberos, nos innumeros: tu non niſi paucos cognatos, nos infinitos. PAN. Qui ſic? CO. Quia latius ſe porrigit cognatio ſpiritus, quam carnis. Et ita nobis pollicitus eſt Chriſtus, & experimur verum quod pollicitus eſt. PAN. Næ tu mihi præbuiſti ſat lepidum convivam: emoriar, niſi malim hanc confabulationem, quam paſtoris mei compotationem. Cras dignaberis aliquid dicere populo. Et, ſi poſthac continget te hac facere iter, ſcito tibi heic paratum locum. CO. Quid ſi alii veniant? PAN. Non erunt ingrati, modo tui ſimiles. CO. Meliores, uti ſpero.

1 Cauponem. Reſpice *Diverſor.* in limine.

2 Aliis male dicunt.

3 Compotatores.

ſpero. PAN. Verum inter tam multos malos quomodo dignoſcam bonos? CO. [1] Dicam paucis, ſed in aurem. PAN. Dic. CO. Meminero: & faciam.

1 Simili joco alibi autor utitur. Indicat quiddam de malis monachis. Et hoc uſu receptum eſt ut res ſilendas, quamvis ſoli ſimus, tamen alteri ſubmiſſiore voce dicamus.

ABBATIS ET ERUDITÆ.

[1] ANTRONIUS, MAGDALIA.

AN. Quam heic ego ſupellectilem video? MA. An non elegantem? AN. Neſcio quam elegantem, certe parum decoram & puellæ, & matronæ. MA. Quam ob rem? AN. Quia librorum plena ſunt omnia. MA. Tu tantus natu, tum abbas, & [2] aulicus, nunquam vidiſti libros in ædibus [3] heroinarum? AN. Vidi, ſed Gallice ſcriptos: heic video Græcos, & Latinos. MA. An ſoli Gallice ſcripti libri docent ſapientiam? AN. Sed decet hoc heroinas, ut habeant quo delectent otium. MA. An ſolis heroinis licet ſapere, & ſuaviter vivere? AN. Male connectis, ſapere & ſuaviter vivere: non eſt muliebre ſapere, heroinarum eſt ſuaviter vivere. MA. Nonne omnium eſt bene vivere? AN. Opinor. MA. [4] Qui poteſt autem ſuaviter vivere, qui non vivat bene? AN. Imo qui poteſt ſuaviter vivere, qui vivat bene? MA. Ergo tu [5] probas eos, qui vivunt male, modo ſuaviter? AN.

1 Aptum, hercle, ſtupidiſſimo Abbati nomen. Ἀντρώνιος ὄνος olim dicebatur, qui prægrandi mole corporis eſſet, cæterum ingenio ſtupido bardoque. *Antron* civitas fuit Theſſaliæ, nomen inde ſortita, quod cavernis & ſpecubus abundaret. Illic ajunt quondam aſinos inſigni magnitudine fuiſſe, unde proverbium increbuit.

2 Plurimi enim ex iſtis craſſis Abbatibus aulici ſunt, qui ex Abbatia ſua opimos reditus accipiunt.

3 *Heros* qui factis ſuis præclaris immortalitatem meritus eſt, ſemideus. *Heroina*, potens matrona.

4 Quomodo.

5 Laudas.

1 *Exer-*

AN. Arbitror illos bene vivere, qui vivunt ſuaviter. MA. Sed iſta ſuavitas, unde proficiſcitur; è rebus [1] extrariis, an ex animo? AN. E rebus extrariis. MA. O [2] ſubtilem abbatem, ſed craſſum Philoſophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris ſuavitatem? AN. Somno, conviviis, libertate faciendi quæ velis, pecunia, honoribus. MA. Verum, ſi iſtis rebus Deus addiderit ſapientiam, num vives ſuaviter? AN. Quid appellas ſapientiam? MA. Hoc eſt, ſi intelligeres hominem non eſſe felicem, niſi bonis animi; opes, honores, genus, neque feliciorem reddere, neque meliorem. AN. Valeat iſta quidem ſapientia. MA. Quid ſi mihi ſuavius ſit legere bonum [3] auctorem, quam tibi venari, potare, aut ludere aleam; non videbor tibi ſuaviter vivere? AN. Ego non viverem. MA. Non quæro, quid tibi ſit ſuaviſſimum, ſed quid deberet eſſe ſuave. AN. Ego nolim meos monachos [4] frequentes eſſe in libris. MA. At meus maritus hoc maxime probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? AN. Quoniam experior illos minus morigeros: reſponſant ex [5] Decretis, ex Decretalibus, ex Petro, ex Paulo. MA. Imperas igitur quæ pugnant cum Petro & Paulo? AN. Quid illi doceant, neſcio: ſed tamen non amo monachum reſponſatorem: neque velim quenquam meorum [6] plus ſapere, quam ego ſapiam. MA. Iſtud ita vitari poſſit, ſi tu des operam, ut quamplurimum ſapias. AN. Non eſt otium. MA. Qui

1 *Externis.* Extraria dicuntur quoque, quæ extra rem ſunt, de qua agitur. Appoſite hac voce utitur matrona, quo rudis ille Abbas ſtolide reſponderet.

2 Ironice.

3 Scriptorem.

4 Aſſiduos, ſtudioſos.

5 Intelligit Decreta & Decretalia, quæ in corpore Canonico comprehenduntur. Miſeri equidem, qui tantis nugis tempus perdunt.

6 Non mirum igitur, ſi craſſus iſte Abbas quærat dignum ſua patella operculum.

1 Notat

Qui ſic? AN. Quia non vacat. MA. Non vacat ſapere? AN. Non. MA. Quid obſtat? AN. prolixæ preces, cura rei domeſticæ, venatus, equi, [1] cultus aulæ. MA. Itane iſta tibi ſunt potiora ſapientia? AN. Nobis ſic uſu venit. MA. Jam illud mihi dicito, ſi quis Jupiter hanc poteſtatem tibi daret, ut poſſis & monachos tuos, & te ipſum vertere in quodcunque animal velles, an illos in porcos verteres, te ipſum in equum? AN. Nequaquam. MA. Atqui ſic vitares, ne quis plus te uno ſaperet. AN. Mea non magni referret, quod genus animantis eſſent monachi, modo ipſe eſſem homo. MA. An hominem eſſe cenſes, qui nec ſapiat, nec velit ſapere? AN. Mihi ſapio. MA. Et ſibi ſapiunt ſues. AN. Videre mihi [2] ſophiſtria quæpiam, ita [3] argutaris. MA. Non dicam quid tu mihi videaris. Sed cur hæc diſplicet ſupellex? AN. Quia fuſus & colus ſunt arma muliebria. MA. Nonne matronæ eſt adminiſtrare rem domeſticam, erudire liberos? AN. Eſt. MA. An rem tantam exiſtimas adminiſtrari poſſe ſine ſapientia? AN. Non arbitror. MA. At hanc ſapientiam docent me libri. AN. Ego domi habeo ſexaginta duos monachos, tamen [4] nullum librum reperies in meo cubi-

1 Notat luxum & magnificentiam porcorum iſtorum. Abbatum inquam.

2 *Sophiſtria*, pro muliere quæ ſophiſticis utitur argumentis, Reſpice pag. 198. & 226.

3 Argute argumenta colligis.

4 Egregiam vero laudem! Noverat Eraſmus probe & in cute animalia iſta, quæ non leviter ubique perſtringit. En viri verba in *Eccleſiaſte* ſuo, ſive *de ratione concion.* lib. 2. *Pontifex toties exigit obedientiam à principibus, Epiſcopus à clericis ac Presbyteris ſuis. Abbas à monachis, additur jusjurandum, ut perjurii crimen objici poſſit, niſi per omnia mos geratur hominis voluntati, ne dicam libidini. Nam interdum fit, ut præpoſitus aliquis indoctus, ſtultus, ſortaſſis nec ſobrius monachum per ſanctam obedientiam, quaſi per rem divinam obteſtetur ut obtemperet. In quo? Non ut caſte vivat, non ut abſtineat ab ebrietate, non ut fugiat hypocriſim, ſed quid? ne NB. diſcat Græce, aut ne attingat libros eloquentium, aut aliud his etiam ineptius, quod intelligi malim, quam exprimere. Si monachus Baccho ſervit, ſi ventri indulget, ſi ſcortatur, ſi obtrectat, ſi odio & invidia madet, ſi nihil attigit ſacrarum litterarum, nec perjurus eſt, nec inobediens. Si negligit imperata non ſobrii ac ſuperciliosi præpoſiti, horrendum facinus admiſſum eſt.*

1 Con-

cubiculo. MA. Bene itaque [1] proſpectum eſt monachis illis. AN. Feram libros, non fero Latinos. MA. Quapropter. AN. Quia non convenit ea lingua fœminis. MA. Exſpecto cauſſam. AN. Quia parum facit ad tuendam illarum pudicitiam. MA. Ergo [2] nugaciſſimis fabulis pleni libri Gallice ſcripti [3] faciunt ad pudicitiam? AN. Aliud eſt. MA. Dic iſtud, quidquid eſt, aperte. AN. Tutiores ſunt à ſacerdotibus, ſi neſciant Latine. MA. Imo iſtinc minimum eſt periculi veſtra opera; quandoquidem hoc agitis ſedulo, ne ſciatis Latine. AN. Vulgus ita ſentit, quia rarum & inſolitum eſt, fœminam ſcire Latine. MA. Quid mihi citas vulgum, peſſimum bene gerendæ rei auctorem? Quid mihi conſuetudinem, omnium malarum rerum magiſtram? Optimis aſſueſcendum; ita fiet ſolitum, quod erat inſolitum, & ſuave fiet, quod erat inſuave: fiet decorum, quod videbatur indecorum. AN. Audio. MA. Nonne decorum eſt, fœminam in Germania natam diſcere Gallice? AN. Maxime. MA. Quam ob rem? AN. Ut loquatur cum his, qui ſciunt Gallice. MA. Et mihi putas indecorum, ſi diſcam Latine, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus, tam facundis, tam eruditis, tam ſapientibus, tam [4] fidis conſultoribus? AN. Libri adimunt multum cerebri fœminis, cum alioqui parum illis ſuperſit. MA. Quantum vobis ſuperſit, neſcio; certe mihi quantulumcunque eſt, malim in bonis ſtudiis conſumere, quam in precibus ſine mente dictis, in pernoctibus conviviis, [5] in exhauriendis capacibus

1 Conſultum.

2 Ita res habet. Nam quid aliud habent plurimi iſti libri Gallice ſcripti (vulgo *Romains*) quam mendaciorū & amatoriarum fabularum plauſtra, quibus legendis cæca juventus magnam ætatis partem, melioribus ſtudiis impendendam, turpiter perdit.

3 Conducunt.

4 Vere veterum libros, qui erudite conſcripti ſunt, fidos conſultores vocat. Hinc illud; *optimi conſultores mortui.*

5 Hac in parte non ſolum Abbates, ſed & ipſi ſacerdotes & monachi plus quam magiſtri ſunt. Reſpice Colloquia de *Virgine μισόγ*: & *Pœnit.* 1 Irò:

pacibus pateris. AN. Librorum familiaritas parit inſaniam. MA. An colloquia combibonum, ſcurrarum, & ſannionum tibi non pariunt inſaniam? AN. Imo depellunt tædium. MA. Qui fiat igitur, ut tam amœni confabulones mihi pariant inſaniam? AN. Sic ajunt. MA. At aliud ipſa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio, & intempeſtiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus pepererunt inſaniam? AN. Ego ſane nollem uxorem doctam. MA. At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui disſimilis. Nam & illum mihi, & me illi cariorem reddit eruditio. AN. Immenſis laboribus comparatur eruditio, ac poſt moriendum eſt. MA. Dic mihi, [1] vir egregie, ſi cras tibi moriendum eſſet, utrum malles mori ſtultior an ſapientior? AN. Si citra laborem contingeret ſapientia. MA. Sed nihil homini citra laborem contingit in hac vita: & tamen quidquid paratum eſt, quantisvis laboribus comparatum eſt, heic relinquendum eſt: cur pigeat nos in re omnium pretioſiſſima [2] ſumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam comitatur? AN. Frequenter audivi vulgo dici, fœminam ſapientem bis ſtultam eſſe. MA. Iſtuc quidem dici ſolet, ſed à ſtultis. Fœmina quæ vere ſapit, non videtur ſibi ſapere; contra, quæ cum nihil ſapiat, ſibi videtur ſapere, ea demum bis ſtulta eſt. AN. Neſcio quomodo fit, ut quemadmodum [3] clitellæ non conveniunt bovi, ita nec litteræ mulieri. MA. Atqui negare non potes, quin magis quadrent clitellæ

1 Ironia. Heus bone vir.

2 Impendere.

3 *Clitella* ſunt ἐπισάγματα, quibus ſarcinæ colligatæ mulis imponuntur. Quia vero hæ non bobus ſed mulis adaptatæ ſint, hinc in proverbio eſt: *Bovi clitella impoſitæ ſunt*, ubi ſignificari velimus negotium eſſe mandatum parum apto.

clitellæ bovi, quam [1] mitra aſino, aut ſui. Quid ſentis de Virgine matre? AN. Optime. MA. Nonne verſabatur in libris? AN. verſabatur; at non in iſtis. MA. Quid igitur legebat? AN. [2] Horas canonicas. MA. Ad quem uſum? AN. [3] Ordinis Benedictini. MA. Sit ita ſane. Quid [4] Paula & Euſtochium? Nonne verſabantur in ſacris libris? AN. Verum iſtuc nunc rarum eſt. MA. Sic olim [5] rara avis erat Abbas indoctus, nunc nihil vulgatius: olim principes & Cæſares eruditione non minus, quam imperio præeminebant. Neque tamen usque adeo rarum eſt, quam tu putas: ſunt in Hiſpania, ſunt in Italia non paucæ mulieres adprime nobiles, quæ cum quovis viro queant contendere: ſunt [6] in Anglia Moricæ, ſunt in Germania Bilibaldicæ & Blaurericæ. Quod niſi caveritis vos, res eo tandem evadet, ut nos præſideamus in ſcholis Theologicis, ut concionemur in templis; occupabimus mitras veſtras. AN. Iſta Deus avertat. MA. Imo veſtrum erit hoc avertere. Quod ſi pergetis ut cœpiſtis, citius anſeres

1 *Mitra* Gr. *μίτρα*, ſignificat cingulum, it. faſciam qua caput obligatur. Hoc loco ponitur pro tegumento capitis quo Epiſcopi, Abbates, ejusque farinæ homines utuntur. Egregium ſane ſcomma.

2 Puta ſtatas precatiunculas, quas certo numero Deo divisque admeti untur Pontificii.

3 O horrendum ignorantiæ monſtrum! quum Benedictus nondum eſſet natus.

4 *Paulam* hanc matronam Romanam, mortuo marito, plurimas ſuas facultates in pauperes erogaſſe ferunt; ejusque filiam *Euſtochium* Latinarum, Græcarum, & Hebraicarum non ſolum fuiſſe peritiſſimam, ſed in ſacra ſcriptura ſupra ſexum verſatam. Vixerunt tempore Hieronymi. Non poſſum lectorem celare, hanc Paulam habuiſſe & alteram filiam Bloſillam, quæ cum ſeſe, imprimis hortatu Hieronymi, monachali vitæ addixiſſet, ex duro vitæ genere, & maceratione corporis vitam finiit, unde plebs frequens in ejus funere occlamabat: *Quousque genus deteſtabile monachorum non urbe pellitur? non lapidibus obruitur? non præcipitatur in fluctus? matronam nobilem ſeduxerunt*, &c. Qua oratione non obſcure petebatur Hieronymus, qui Paulæ, ejusque filiabus acerrimos ad hanc profeſſionem ſubdiderat aculeos.

5 Et jam ſuperius annotavimus *raram avem* eſſe uſitatam pro *re nova* atque *rara*. Juvenalis; *Rara avis in terris, nigroq; ſimillima cygno.*

6 Quas vocat Eraſmus matronas, ex præclaris fuere familiis.

1 Alle-

ſeres concionaturi ſint, quam vos mutos paſtores ferant. Videtis jam [1] inverti mundi ſcenam: aut [2] deponenda eſt perſona, aut agendæ ſunt ſuæ cuique partes. AN. Unde incidi in hanc fœminam? Si quando viſes nos, ego te ſuavius accipiam. MA. Quibus modis? AN. Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus. MA. Mihi quidem jam nunc ridere libet.

1 Allegoria à theatris, in quibus variæ ſcenæ. Tunc temporis improborum eccleſiaſticorum vitia magis magisque viris naſutis aperiebantur.

2 Eadem eſt allegoria. Comici enim pro partibus ſuis varias induunt perſonas, quibus modo Regis, modo ſervi geſtus exprimunt. *Perſona* autem eſt facies appoſititia. Reſpice notas in *Exorciſm.*

[1] EPITHALAMIUM PETRI ÆGIDII.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSAE.

AL. DEum immortalem! quod ego novum ſpectaculum heic video? BA. Aut tu vides quod nusquam eſt, aut [2] mei parum proſpiciunt oculi. AL. Atqui mirum ſpectaculum eſt & amabile. BA. [3] Enecas: dic, ubi vides? AL. Ad lævam in hoc [4] colle nemoroſo. BA. Collem video. AL. Non vides [5] puellarum chorum? BA. Quid tibi venit in mentem, ut nos ad iſtum modum

1 Hoc Colloquio, cui inſcribitur *Epithalamium*, i. e, carmen nuptiale, celebrare voluit Eraſmus nuptias amici ſui, viri eruditiſſimi *Petri Ægidii*, tunc temporis civitatis Antverpienſis à libellis, cui dedicavit opuſculum ſuum parabolarum, ſive ſimilium. Eam dedicationem claudit autor his verbis. *Epithalamium tuum, quo minus & abſolutum ſit & editum, famulus meus in cauſa fuit, qui Lovanii, me quidem imprudente, reliquit exemplum. Bene vale Baſileæ, anno à Chriſto nato M. D. XIV. Idibus Octobris.* Adſcripſi hæc, ut inde lectori conſtet, quo tempore fere hoc Colloquium ſcriptum fuerit.

2 Reviſe frontem Colloquii ſenilis.

3 Quaſi diceret, excrucias me, quum te amabile ſpectaculum ais videre, quod hic nusquam apparet. Sic & in Terentii Andr. & Phorm. *Enecas.*

4 Indicat Parnaſſum montem, in quo Muſas habitaſſe finxit antiquitas.

5 Novem Muſarum chorum.

modum ludos facias? Ego [1] ne muſcam quidem puellam uſquam conſpicor. AL. Tace: prodeunt è nemore. [2] Papæ, qui nitor! quæ gratia! non humanum eſt hoc ſpectaculum. BA. Quæ hunc agitant [3] intemperiæ. AL. Agnoſco; novem ſunt Muſæ, cum [4] tribus Gratiis: demiror quid agant; nunquam vidi [5] cultiores aut magis alacres: omnes ſunt redimitæ lauro; & ſuum quæque gerit [6] organum. Porro Gratiæ quam amabiliter [7] ſibi hærent! quam decet nullo adſtricta cingulo veſtis, ac liberis diffluens [8] laciniis! BA. At ego nunquam audivi quenquam magis delirantem, quam te. AL. Imo neminem vidiſti me feliciorem. BA. Cur heic ſolus habes oculos? AL. Quia non bibiſti [9] ex fonte Muſarum: nam his ſolis conſpicuæ ſunt Muſæ. BA. Ego affatim hauſi [10] è fonte Scoti. AL. Non ille fons eſt Muſarum, ſed [11] lacus ranarum. BA. Non potes efficere, ut & ipſe

videam

1 Ne quidem muſcam, id eſt nullam omnino. Plautina dictio eſt. Sueton. de Domitiano, cap. 3. Inter initia principatus quotidie ſecretum ſibi horarium ſumere ſolebat: nec quicquam amplius quam muſcas captare, ac ſtylo præacuto configere: ut cuidam interroganti, eſſet ne quis intus cum Cæſare, non abſurde reſponſum ſit à Vibio Criſpo: ne muſca quidem.

2 Interjectio admirantis, vel ſubito mira audientis.

3 Id eſt, Furiæ. De tribus Furiis ſæpius ſupra. *Hunc agitant Furiæ*, dicimus, ubi quis nobis videtur inſanire.

4 Gratiæ, Gr. χάριτες, ab antiquis fictæ tres, Aglaia, Thalia, & Euphroſyne, Jovis & Eurynomes filiæ.

5 Meliori cultu ornatas.

6 Inſtrumentum.

7 Junctæ & conſociatæ ſunt. Quod gratiæ fere à poëtis ſibi adhærentes depingantur, ſignificat eos, quos gratia conjungit, ægre diſſolvi. Inde Horatius lib. 3. Od. 21. *Segneſque nodum ſolvere Gratiæ.*

8 *Laciniæ*, ſinus, vel fimbria veſtis.

9 Quem Poëtæ Hippocrenem vocant, ortum circa montem Heliconem in Bœotia, ex calcitratu Pegaſi alati. Fabulata eſt antiquitas, eos, qui ex hoc fonte hauſerant, repente Poëtas factos. Unde Perſius in prologo. *Nec fonte labra prolui Caballino: Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo Memini, ut repente ſic poeta prodirem.*

10 Procul dubio jocus eſt in ambiguitate vocis *Scoti*, *σκότος* enim Græcis caligo eſt, & Scotus nomen proprium eſt ſubtiliſſimi iſtius ac pariter inutiliſſimi Joannis Duns, qui quæſtionibus ſuis intricatis veritatem operuit. Inde *Scotiſtæ*. Nō ſemel iſte nobis extorſit notas.

11 Vere digitum intendit autor in Scotiſtarum quiſquilias. Ejuſmodi enim Philoſophi (ſi tamen hoc nomine digni ſint) nihil aliud quam ranarum inſtar ſtrepunt, & ſemper in limo verſantur.

1 Id

videam hoc ſpectaculum? AL. Poſſem, ſiquidem adeſſet laurus: nam liquor è fonte limpido, ramo lauri adſperſus, oculos reddit hujusmodi ſpectaculorum perſpicaces. BA. Ecce laurus: ecce fonticulus. AL. Commodum profecto. BA. Aſperge. AL. Intende: videsne? BA. Quantum antea. Aſperge rurſus. AL. Jamne vides? BA. Tantundem. Aſperge copioſius. AL. Jam vides, opinor. BA. Imo vix te video. AL. Miſer, quam penitus oculos tuos obſedit [1] τό σκότος! Hæc ars vel aurigæ daret oculos. Verum non eſt quod crucieris: præſtiterit fortaſſe non videre, ne tali præmio videas Muſas, quali [2] Actæon vidit Dianam. Periculum enim eſſet, ne te vertant in [3] hiſtricem, aut aprum ſilveſtrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen ut audias, modo ne obſtrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus. [4] Χαίρετε τελσπόθητοι θεαί. MU. [5] Καὶ σὺ μάλα χαῖρε φιλόμυσε. AL. Quid vellicas? BA. Non præſtas quod promiſeras. AL. An non audis? BA. Audio, ſed [6] velut aſinus lyram. AL. Loquar igitur Latine. Quonam eſt iter tam cultis, tamque alacribus? Num inviſitis [7] Lovanienſium Academiam? MU. [8] Bona verba. AL. Quam ob rem? MU. Quis nunc

1 Id eſt, tenebræ. Vide modo annotata.

2 Fabula trita eſt, quam narrat Ovid. Metamorph. lib. 3. fab. 2. Actæon Ariſtæi & Autonoes filius, venando feſſus, & petens locum ad refrigerandum ſe, forte pervenit ad fontem in valle Cargaphiæ, ad quam Diana nuda cum comitibus aliquot nymphis ſe abluebat, quæ irata mox eum in cervum mutavit, ne quod vidiſſet, poſſet eloqui: ita miſer ille Actæon pro fera à ſuis canibus laceratus eſt.

3 Hiſtrix ſpinoſum animal, quod ſpinis, in modum erinacei horreat, easque ejiciat.

4 Χαίρετε τρισπόθητοι θεαί: Id eſt, *Avete optatiſſima Dea.*

5 Καὶ σὺ μάλα χαῖρε φιλόμυσε. Id eſt, *Et tu multum ſalve amator Muſarum,*

6 Quaſi diceret, *audio, ſed non quod intelligam.* Deflexum eſt à proverbio. *Aſinus ad lyram:* quod quadrat in ſtupidos atque indociles, qui tractant artificium, cujus prorſus rudes ſunt.

7 Eſt Lovanium Brabantiæ urbs primaria, inſigni Academia nobilis.

8 Charientiſmus. Reſpice pag. 348. & alibi.

nuncille nobis locus,ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt aſini, [1] oblactiunt cameli, obſtrepunt graculi, obgarriunt picæ? AL. Atqui ſunt & illic, [2] quibus veſtrum numen eſt venerandum. MU. Scimus; eoque poſt annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta ſeculorum [3] periodus diem illum fatalem advexit. Erit enim qui illic nobis amœnum exſtruet domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac ſanctius. AL. Non eſt fas ſcire quisnam tantum decus invecturus ſit noſtræ ditioni? MU. Tibi fas eſt, noſtrorum ſacrorum [4] myſtæ. Non dubium eſt, quin tibi notum ſit toto orbe celebre Buslidianorum nomen. AL. Heroicum genus nominaſti, & ornandis ſummorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum [5] Franciſcum Buslidium [6] Beſontinæ eccleſiæ præſulem, qui unus non unum [7] Neſtorem præſtitit [8] Philippo maximi Maximiliani filio, Caroli, qui [9] major futurus eſt, patri? MU.

1 *Blactire* proprie camelorum eſt, ut *grunnire* porcorum.

2 Q. d. qui etudirionem, artes & ſcientias magni faciunt. Nam tunc temporis interplurimos barbaros doctores fuerunt tamen pauci, qui politiorem litteraturam tenebris eruere in hac Academia Lovanienſi ſumma ope nitebantur.

3 Περίοδος circuitus, ambitus.

4 *Myſta* dicitur, qui ſacris initiatus, vel qui myſteriorum peritus eſt à μυέω, ſacra doceo. It. μυςαγωγὸς.

5 Eſt hic ille Franciſcus Buslidius Archiepiſcopus Beſontinus, qui Collegium trilingue Lovanii inſtituit, frater Ægidii & Hieronymi Buslidii, de quibus mox dicturi ſumus.

6 *Beſontium* vel *Biſontium* metropolis Burgundiæ, vulgo *Beſançon*.

7 *Neſtorem* hic accipe per antonomaſiam pro prudenti, fido, & facundo ſene, qualis fuit ille triſæclus Neſtor, Nelei & Chloridis filius, paſſim apud Homerum laudatus.

8 Eſt hic Philippus XXIX. Hollandiæ comes, filius Maximiliani Cæſaris & Mariæ, Caroli bellicoſi filiæ. In Hiſpania Joannam Ferdinandi regis filiam uxorem duxit, & ita jure matrimonii regni Hiſpanici adminiſtrationem adeptus anno 1506. in civitate Brugenſi obiit, relictis duobus filiis Carolo, & Ferdinando, & quatuor filiabus. Vide infra Coloq. ἱππ. ἄνιππ. ſive *Ement. nobil.*

9 Recte *major*, utpote qui omnis paterni imperii hæres, inſuper Romanorum Imperatot creatus eſt. Dein vero poſt cruentiſſima bella, innumeris triumphis clarus, abdicato imperio, privatus in monaſterio ordinis Hieronymiani (eſt illud in Luſitaniæ, Caſtellæque finibus, haud procul à Placentia civitate,

MU. O felices nos, niſi fata virum illum terris invidiſſent! Quantus erat ille [1] Mœcenas honeſtorum ſtudiorum, quã candidus fautor ingeniorum. Sed reliquit fratres duos, [2] Ægidium, admirabili judicio prudentiaque virum, & [3] Hieronymum. AL. Hieronymũ novimus, omni litterarum genere perpolitum, ómni virtutum generè decoratum. MU. Nec eum fata longævum eſſe patientur, tametſi nemo dignior eſt immortalitate. AL. Unde iſta noſtis? MU. Apollo nobis denarravit. AL. Quænam eſt iſta fatorum invidia, ut optima quæque protinus [4] ſubducant. MU. Id quidem non eſt hujus temporis philoloſophari. Sed Hieronymus heic ſumma cum laude moriens univerſas opes ſuas deſtinabit inſtituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicitus tres linguas eruditiſſimi viri profitebuntur. Ea res magnum ornamentum adjunget & ſtudiis, & Caroli gloriæ. Tum non illibenter verſa-

ee, ſitum) ingenii religionis ſpecie exceſſit ille gigas, qui Herculeos ultra termi nos extendiſſe manus gloriabatur.

1 Id eſt, *fautor*. Mæcenas, ille Eques Romanus, qui ſub Auguſto Cæſare vixit, fuit doctorum virorum amantiſſimus. Hinc per antonomaſiam præſtantium ingeniorum fautores dicuntur Mæcenates.

2 Ægidius Buslidius, Hieronymi & Franciſci frater, fuit regi Hiſpaniarum à rationibus. Extat Eraſmi epiſtola ad eum ſcripta anno 1518. in qua mortem Hieronymi deflet, addito epitaphio Græco & Latino. Ea eſt mihi in editione Londinenſi epiſt. 6. lib. 3.

3 Scripſit quoque ad hunc ipſum Hieronymum Buslidium, Ægidii, & Franciſci fratrem, Eraſmus epiſtolam, quæ eſt in editione Londienſi 9. lib. 29. de obitu Philippi, Maximiliani filii. Ejus exordium hoc loco adſcribere mihi non abſurdum viſum eſt. Hieronymo Buslidiano, præpoſito Arienſi, Conſiliario regio Eraſmus Roterod. S. D. *Rumor jam pridem hic perſeverat acerbior, quam ut verum eſſe libeat credere, ſed conſtantior tamen, quam ut vanus credi poſſit,* Philippum *principem noſtrum è vivis exceſſiſſe. Quid querar, mi Buslidiane, quid vociferer, quem incuſem, hominumve, Deumve? Quæ comploratio tam tragica, quæ huic tam atroci vulneri officiat? Nimio, heu nimio conſtitiſtis Hiſpaniæ, quæ quidem primum* Franciſcum Buslidianum *Archiepiſcopum Biſontinum nobis ademiſtis, neq; tanti viri jacturæ contentæ principem etiam eum abſorbuiſtis, quo (ſi vivere modo licuiſſet) nihil habuit hic orbis neq; majus neque melius, &c. Cujus ego vicem hic potiſſimum deplorem?* Maximiliani *patris? &c. An liberorum magis, &c. An patriæ, &c. An potius orbis univerſi, &c.* Plura ſi deſideret lector, ipſam quærat epiſtolam ſcriptam ab Eraſmo Bononiæ anno 1506.

4 Auferant, è medio tollant.

verſabimur Lovanii. AL. Quo nunc igitur eſt iter? MU. Antverpiam. AL. Muſæ & Gratiæ ad mercatum? MU. Nequaquam; imo ad nuptias. AL. Quid virginibus cum nuptiis? MU. Ad tales nuptias non eſt indecorum ire virgines. AL. Quas igitur nuptias narras? MU. Sanctas, puras, caſtas, ad quas non puderet ipſam adire [1] Palladem; & arbitror adfuturam. AL. Non eſt fas ſcire ſponſi nomen & ſponſæ? MU. Arbitror tibi non ignotū eſſe candidiſſimum illum juvenem, & omnibus politioris litteraturæ deliciis expolitiſſimum, [2] Petrum Ægidium. AL. Gemmam nominaſtis, non hominem. MU. Ei nubet Cornelia, virguncula vel ipſo digna Apolline. AL. Ille quidem veſtri cultor eximius à teneris annis fuit. MU. Huic igitur canemus [3] epithalamium. AL. Et ſaltabunt Gratiæ? MU. Non modo ſaltabunt, verum etiam duo candidiſſima pectora indiſſolubilibus mutuæ benevolentiæ nodis [4] copulabunt, ut nihil unquam inter illos poſſit incidere vel iræ, vel tædii. Illa perpetuum nihil audiet, niſi, mea lux: ille viciſſim nihil, niſi, Anime mi. Atque huic jucunditati ne ſenectus quidem quidquam detrahet, imo potius adjunget aliquid. AL. Demirarer, ſi, qui ſic vivunt, poſſint ſeneſcere. MU. Recte mones: nam maturitas erit potius, quam ſenectus. AL. Atqui novi permultos, quibus intra menſes treis, iſtæ verborum blanditiæ longe in diverſum verſæ ſunt, & in convivio pro lepidis jocis volitabant [5] diſci & quadrulæ. Maritus pro, Anime mi, audiebat

1 Sapientiæ & belli Deam.

2 Vide inſcriptionem Colloquii.

3 Carmen nuptiale.

4 Juxta illud Horatii Od. lib. 1. *Felices ter & amplius, Quos irrupta tenet copula, nec malis Divulſos querimoniis Suprema citius ſolvet amor die.*

5 Patinæ. Originem reſpice in *Diverſoriis* pag. 276.

1 *Fungus*

diebat, [1] ſungus, [2] lagena, [3] ſpongia: uxor, [4] ſcropha, [5] Acco, [6] vomica. MU. Vera prædicas: ſed iſtiusmodi nuptiæ [7] Gratiis iratis coierant; heic perpetuo morum jucunditas alet mutuam benevolentiam. AL. Narras tu quidem raram matrimonii ſelicitatem. MU. Tam raras virtutes rara decet felicitas. AL. Quid? coibunt nuptiæ absque [8] Junone & Venere? MU. Juno quidem non aderit, rixoſa Dea, & cui raro bene convenit cum ſuo Jove. Ne Venus quidem [9] illa terreſtris & ebrioſa, verum altera illa cœleſtis, quæ conciliat formas animorum. AL. Proinde ſterile matrimonium mihi narras. MU. Nequaquam: imo feliciſſime fœcundum. AL. Quid illa cœleſtis gignit, niſi animos? MU. Imo addit & corpora, ſed ipſis animis morigera, perinde quaſi gemmeo [10] myrothecio indas [11] opobalſamum. AL. Ubinam eſt ea? MU. En tibi procul adventat. AL. Video: Deum immortalem, qui fulgor, quæ formæ majeſtas! ad hanc quidem altera Venus invenuſta eſt. MU. Vides quam modeſti [12] Cupidines, nequaquam cæci, quemadmodum illi, quibus altera

1 *Fungus* pro ſtolido.

2 *Lagena* pro ebrioſo, qui lagenas exhaurit.

3 *Spongia* item pro madido, & temulento, qui inſtar ſpongiæ, vinum imbibit. Iſacus Voſſius ad Catulli carmen de Scorto Mamuriæ, quod incipit *Ain ſane puella, &c.* inter alia ſatis sordida; quam vero turpis viſa fuerit Romanis ſpongiæ appellatio, patet quoque è Seneca Controv. *lib.* 3. in præfatione, cum Albutium reprehendit, qui in declamationibus *res dicebat omnium ſordidiſſimas, acetum, pulejum, Damam, philerotem, laternas, ſpongias,*

4 Sus, quæ multos porcos peperit.

5 *Acco* nomen mulieris ob ſtultitiam nobilis, ita ut in proverbium abierit.

6 *Vomica* idem quod ulcus. Sic appellamus nobis moleſtos. Et Auguſtus Julias ſuas & Agrippam *non aliter quam tres vomicas, aut tria carcinomata ſua appellabat.* Sueton. in Auguſto.

7 Gratiis non faventibus, i. e. abſque mutuo amore.

8 Nam & Juno nubentibus præeſſe credita, unde pronuba Juno.

9 Alluſit ad hoc, quod Socrates apud Platonem facit duas Veneres & duos Cupidines.

10 *Myrothecium* vaſculum unguentarium, *μύρον* unguentum.

11 Ὀποβάλσαμον, ſuccus qui ex balſamo manat.

12 De Cupidine filio Veneris reſpice ſupra.

altera dementat animos mortalium, ſed oculatiſſimi: nec habent inſanas faces, ſed ignes placidiſſimos; nec habent [1] plumbeas cuſpides, quibus immittunt odium amantis, ac miſeros animos amore non mutuo diſcruciant. AL. Plane matrem referunt. O felicem illam domum, & ſuperis egregie caram! Cæterum licetne audire epithalamium carmen, quod illi deſtinaſtis? MU. Imo rogamus, ut libeat audire.

CLIO.

Candida laurigero nubit Cornelia Petro,
[2] Auſpiciis adſint numina [3] dextra bonis.

MELPOMENE.

Contingat illis [4] turturum concordia,
[5] Corniculæ vivacitas.

THALIA.

Ille caritate [6] Gracchum Tiberium præceſſerit.
Qui ſuæ vitam antepoſuit conjugis Corneliæ.

EUTERPE.

Illa caritate ſuperet [7] conjugem Admeti ducis,
Quæ volens mortem mariti morte mutavit ſua.

TER-

1 Solvent quicquid iſtud eſt ænigmatis, quæ alibi diximus.

2 De Auſpiciis paſſim in colloquiis annotavimus, pag. 6. & alibi.

3 Propitia, felicia.

4 Eſt in hac ave ſingulare ſtudium mutui amoris, & caſtitatis, ut ajunt: unde & offerebatur in ſacrificium à puerpera & olim in nuptiis ejus concordia commendabatur.

5 *Cornicibus vivacior*; de vehementer annoſis proverbialis hyperbole eſt, ab ejus avis prodigioſa vivacitate ſumpta, cui Heſiodus novem tribuit hominis ſecula. Ita enim inquit ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη, Id eſt. *Ter tria ſecla hominis transmittit garrula cornix.* Credis lector? per me licet.

6 Tib. & C. Gracchorum patrem. Ferunt eum cum aliquando in lecto par anguium reperiſſet & arioli eo prodigio conſiderato, juſſiſſent neque interficere utrumque, neque dimittere, ſed alterum modo: dixiſſentque marem cæſum Tiberio, fœminam necatam Corneliæ mortem afferre, amore uxoris adductum, & quod ſe oppetere exacta jam ætate æquius eſſe putaret, quam Corneliam adhuc florentem, dimiſſa fæmina, marem necaſſe, neque diu poſt vita abiiſſe, relicta ſua uxore Cornelia cum XII. ex eo ſusceptis liberis. Plutarch. in Tib. Graccho.

7 Admeti Theſſalorum regis uxor fuit

TERPSICHORE.

Ille non flagret leviore [1] flamma,
Attamen fato meliore, quam olim.
[2] Plantius raptæ ſociæ gravatus
Eſſe ſuperſtes.

ERATO.

Illa non flagret leviore flamma,
Attamen longe meliore fato,
Caſta quam ſanctum deamavit olim
[3] Portia Brutum.

CALLIOPE.

Sponſum moribus undiquaque ſanctis
Nec [4] Naſica probatus antecellat.

URANIA.

Uxor moribus undiquaque caſtis
Vincat [5] Sulpitiam Paterculanam,

POLY-

fuit Alceſte, quæ promptiſſime ſe morti obtulit, cum ægrotante marito ab oraculo reſponſum eſſet relatum, brevi illum moriturum, niſi quis amicorum pro eo moreretur. Extat de hac Alceſte Euripidis tragœdia.

1 Amore.

2 Valerius Maximus lib. 4. cap. 6. de amore conjugali duo narrat exempla Plautiorum (ſunt qui Plantiorum legunt.) Alterum, C. Plautii Numidæ, qui morte uxoris audita, doloris impotens pectus ſuum gladio percuſſit. Alterum M. Plautii, qui cum imperio Senatus claſſem ſociorum ſexaginta navium in Aſiam reduceret, Tarentumque appuliſſet, atque ibi uxor ejus Oreſtilla, quæ illuc eum proſecuta fuerat, morbo preſſa deceſſiſſet; funerata ea, atque in rogum impoſita, inter officium ungendi, & oſculandi, ſtricto ferro incubuit. Quem amici, ſicut erat, togatum & calceatum corpori conjugis junxerunt, ac deinde ſubjectis facibus utrumque concremaverunt.

3 Portia Catonis filia, cum maritum ſuum Brutum apud Philippos interemptum cognoſceret, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones hauſit, & ſe ſuffocavit.

4 Hic eſt ille Scipio Naſica, qui à Senatu vir optimus judicatus matrem Deorum primitus advectam hoſpitio excepit. Quanquam autem præcipuas dignitates & munia obiiſſet, nil tamen ſupererat, unde mortuus tumulo mandaretur.

5 Legitur apud Livium de Sulpitia Paterculi filia, Fulvii Flacci uxore, quæ ob pudicitiam è centum matronis lecta fuit ad dedicandum Romæ Veneris ſimulachrum.

 1 Bar-

P O L Y H Y M N I A.

Laudetur ſimili prole puerpera,
Accreſcat domui res ſimul & decus,
Sed livore vacet, ſi fieri poteſt,
Factis egregiis debita gloria.

AL. Prorſus inviderem illi Petro Ægidio, niſi tantus eſſet hominis candor, ut ipſe nemini poſſit invidere. MU. Sed jam tempus eſt, ut cœptum carpamus iter. AL. Nunquid eſt quod interim velitis renuntiari Lovanium? MU. Ut noſtro nomine ſalutes amicos omnes candidos, ac noſtri ſtudioſos, ſed præ cæteris vetuſtiſſimum noſtri chori cultorem Joannem Paludanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium, & Joannem Borſalum. AL. Id quidem fiet diligenter: quid [1] cæteris? MU. Dicam in aurem. AL. [2] Res non eſt magni ſumtus: itaque fiet quam primum.

1 Barbaris iſtis magiſtris, quos ſupra porcos, aſinos, camelos &c. appellavit, & quorum eo tempore ſatis ingens copia fuit.

2 Videtur hoc dictum in aurem, *ut ſuſpendant ſeſe.*

[1] EXORCISMUS, SIVE SPECTRUM.

T H O M A S, A N S E L M U S.

TH. Quid eſt bonæ rei, quod tecum rides tam ſuaviter, quaſi theſaurum nactus ſis. AN. [2] Non procul

1 Ἐξορκισμὸς adjuratio. Intelligit autor adjurationem, qua utuntur Pontificii ſacerdotes, in ejiciendis dæmoniis, ut ajunt, vel obteſtandis ſpectris, quæ rudis popellus, ab iſtis veteratoribus deceptus, tametſi non videat, non nunquam tamen ſe videre credit. Deſcripturus itaque eſt in hoc Colloquio fictum ejusmodi ſpectrum, & vaniſſimam ſacrificulorum quorundam ſuperſtitionem, qui aqua ſua conſecrata, Agnis Dei, ut vocant, crucibus, circulis, & certis verbis barbaris ſpectra, vel dæmones iſtos ſtudent abigere.

2 Id eſt, rem ipſam fere conjectura tua aſſequeris. Adagium ductum à jaculatoribus.

procul aberrat à ſcopo tua divinatio? TH. At non imparties ſodali quidquid iſtuc eſt boni. AN. Imo jam dudum [1] optabam mihi dari quempiam, in cujus ſinum effunderem hoc meum gaudium. TH. Age igitur, imparti. AN. Audivi modo fabulam lepidiſſimam, quam jures eſſe comicum figmentum, niſi mihi locus, perſonæ, totaque res eſſet tam nota, quam tu notus es mihi. TH. Audire geſtio. AN. Noſtine Polum Fauni generum? TH. Maxime. AN. Is eſt & auctor, & actor hujus fabulæ. TH. Facile crediderim. Nam ille vel [2] abſque perſona poſſit quamvis agere fabulam. AN. Sic eſt. Noſti, opinor, & prædium, quod habet non ita procul à [3] Londino. TH. Phy: non ſemel illic compotavimus. AN. Agnoſcis igitur viam utrinque arboribus pari digeſtis intervallo ſeptam. TH. Ad lævam ædium partem, altero fere [4] baliſtæ jactu. AN. Tenes. Alterum viæ latus habet alveum ſiccum, dumis ac vepribus obſitum: è ponticulo iter eſt in apertam planiciem. TH. Memini. AN. Jampridem vagabatur rumor, ac fabula per ejus loci ruſticos, juxta ponticulum hunc obſervari ſpectrum quoddam, cujus ſubinde exaudirentur miſerandi ejulatus: ſuſpicabantur [5] animam eſſe cujuſpiam, quæ diris cruciatibus torqueretur. TH. Quis auctor erat iſtius rumoris. AN. Quis niſi Polus? Hoc [6] prooemium præſtruxerat ſuæ fabulæ. TH. Quid iſti venit in mentem, ut iſta confingeret. AN. Neſcio, niſi quia ſic eſt hominis ingenium; gaudet hujuſmodi

1 Ita fere Pamphilus ille Terentianus: *Sed quem ego potiſſimum exoptem nunc mihi cui hac narrem dari?*

2 Alludit ad fabularum actores. Hiſtriones perſonati agebant fabulas *Perſona* autem eſt facies appoſititia.

3 Totius Angliæ oppido primario.

4 *Balliſta* à *βάλλω* jacio, inſtrumentum bellicum eſt, quo tela vel ſaxa mittuntur.

5 Hujuſmodi fabulas impii ſacerdotes & monachi vulgo obtrudunt, ut homines ſimplices largiter dent, quo precibus & Miſſis ſuis iſtas miſeras animas ex ficto ſuo purgatorio liberare velint.

6 *Προοίμιον*, exordium. Vide infra *Conv. fabuloſ.*

1 *Riche-*

modi commentis ludere ſtultitiam populi. Dicam quid nuper deſignarit hujus generis. Simul equitabamus aliquammulti [1] Richemondam, inter quos erant, quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mire ſerenum, nec ulla uſquam nubecula ſuffuſcatum. Ibi Polus, intentis in cœlum oculis, ſignavit totam faciem ac ſcapulas imagine crucis; & vultu ad ſtuporem compoſito, ita ſecum: Deum immortalem! quid ego video? Rogantibus qui proxime equitabant, quid videret, rurſus obſignans ſe majore cruce: Avertat, inquit, clementiſſimus Deus hoc oſtentum. Cum inſtarent aviditate cognoſcendi, ille defixis in cœlum oculis, ac digito commonſtrans cœli locum, Nonne, inquit, videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, cauda in circulum retorta? Cum negarent ſe videre, atque ille juſſiſſet oculos intenderent, ac locum ſubinde commonſtraret, tandem unus quiſpiam, ne videretur parum oculatus, affirmavit, ſe quoque videre. Hunc imitatus eſt unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam eſſet perſpicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaſerat, tale [2] portentum apparuiſſe. Mirum autem, quantum ſama popularis addidit fabulæ. Nec deerant, qui, quid ſibi vellet oſtentum, interpretarentur ſerio. Horum ſtultitia ille, qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur. TH. Agnoſco hominis ingenium. Sed redi ad ſpectrum. AN. Interea [3] commodum divertit ad Polum Faunus quidam ſacerdos, ex eorum genere quibus non ſatis eſt appellari Latine regulares,

1 *Richemonda* primaria urbs eſt Comitatus *Richmond-ſchire*, qui pars eſt agri Eboracenſis, Angl. *York*, in Anglia.

2 Idem quod oſtentum, quod aliquid portendit, vel oſtendit futurum.

3 Opportune.

1 Ludis,

lares, niſi [1] Græce cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is ſibi non vulgariter videbatur ſapere, præſertim in rebus ſacris. TH. Intelligo; repertus eſt actor fabulæ. AN. Super cœnam ortus eſt ſermo de rumore ſpectri. Cum Polus ſentiret, Fauno rumorem hunc non ſolum auditum eſſe, verum etiam creditum, cœpit hominem obteſtari, vir doctus ac pius ſuccurreret animulæ tam dira patienti: & ſi quid dubitas, inquit, explora rem: obambula ad decimam juxta ponticulum, & audies miſerum ejulatum: adjunge tibi quem voles comitem; ita & tutior audies, & certior. TH. Quid deinde? AN. Cœna peracta Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans, cum jam tenebræ ſuſtuliſſent certum de rebus judicium, tandem, audit miſerandos gemitus: hos Polus artifex mire effingebat, abditus illic in [3] vepreto, adhibita ad id olla fictili: quo vox cavo reddita lugubrius quiddam ſonaret. TH. Hæc fabula, ut video, vincit [4] Phaſma Menandri. AN. Magis iſtuc dices, ſi totam audieris. Faunus domum ſe recepit, narrare cupiens quid audiſſet. Polus alia via compendiaria jam anteverterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit, quo res eſſet admirabilior.

1 Ludit, vocantur enim Canonici, à *κανών* regula &c. Reſpice Colloq. ſenile pag. 337.

2 Parochi proprie, *ἀπὸ τοῦ παρέχειν*, i. e. à præbendo dicti, quod legatis publice Roma miſſis ligna & ſal ſuppeditare illorum munus eſſet, ut conſtat ex Horatio Sat. 5. lib. 1. *Proxima Campano ponti quæ villula tecta Præbuit, & Parochi, quæ debent, ligna, ſalemque.* Inter Pontificios vero parochus ſumitur pro eo, qui Eccleſiæ præeſt, i. e. alicujus vici ſacerdos. Si Budæo fides, ita dictus, à præbendo pane iſto orbiculari, quem Papicolæ corpus domini appellant.

3 Loco dumis ac vepribus obſito, qualem paulo ſuperius deſcripſit.

4 Menander Athenienſis, Græcorum Comicorum doctiſſimus, conſcripſit LXXX. Comœdias, inter quas *Phaſma*, i. e. ſpectrum fabulæ nomen eſt; in qua puella potiebatur amatore ſuo, ficta apparitione Deæ, cui fiebant ſacra. Vide Donati notas in prologum Eunuchi Terentiani, ubi hæc verba. *Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit.*

1 Ani-

bilior. TH. Poterat interim Polus tenere riſum? AN. Illene? Vultum habet in manu. Dixiſſes rem ſerio agi. Tandem Faunus, vehementer obteſtante Polo, ſuſcepit negotium exorciſmi, ac totam eam noctē agit inſomnem, dum [1] diſpicit quibus modis rem aggrederetur tuto: nam ſibi quoque miſere metuebat. Primum itaque congeſti ſunt exorciſmi efficaciſſimi, & additi novi nonnulli [2] per viſcera beatæ Mariæ, per oſſa beatæ [3] Werenfridæ. Deinde delectus eſt locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus eſt [4] circulus ſatis amplus, qui crebras haberet cruces, variaſque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis conceptis. Adhibitum eſt vas ingens, plenum aquæ conſecratæ. Addita eſt in collum ſacra [5] ſtola, quam vocant, unde pendebat [6] initium Evangelii ſecundum Joannem. In loculis habebat [7] cerulam, à Romano pontifice quotannis conſecrari ſolitam, quæ vulgo dicitur Agnus Dei. His armis olim ſe muniebant adverſus noxios dæmones, prius quam illis [8] Franciſci cuculla cæpit eſſe formidabilis. Hæc omnia procurata ſunt, ne, ſi ſpiritus malus eſſet, impetum faceret in [9] exorciſtam. Nec tamen auſus eſt ſe ſolum huic

1 Animo peragit.

2 Scite depingit Pontificiorum inſaniam, qui illud nomen Mariæ pro efficaciſſimo remedio adverſus cacodæmones habent.

3 Apud Anglos olim hæc diva magno fuit in honore.

4 Eodem modo ſolent ii impoſtores, qui ſe magicos vocant, ſe circumſcribere circulo, variis quiſquiliis obtexto.

5 *Στολή* Græcis veſtimentum. It. genus veſtis promiſſæ, Mediſque propriæ. Hoc loco ſumitur pro ornatu quodam, ex collo ſacerdotum pontificiorum dependente in pectus.

6 Hujuſmodi initia Evangelii ſecundum Joannem, non ſine horrenda ſuperſtitione, in codicillis deſcripta, & nominibus Jeſu & Mariæ in fronte ſignata, uſurpantur à Papicolis non ſolum in exorciſmis ſuis, verum etiam in tum hominum, tum pecorum morbis ſanandis.

7 Ceream imagunculam.

8 Ridet autor dementiam eorum, qui inter alia, Franciſcano cucullo neſcio quam vim adverſus Diaboli inſultus adſcribunt. Latine dici *cucullum*, non *cucullam* monui ſupra. Quæ de veſte Franciſcana dicta ſunt reviſe pag. 356.

9 Ἐξορκιστὴς, eſt ille qui adjurat.

1 Naſus

huic circulo committere: ſed decretum eſt, adhibéndum eſſe ſacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, ne, ſi [1] naſutior adjunctus fuiſſet, proderetur fabulæ myſterium, adjungit [2] parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit: ſic enim poſtulabat actio fabulæ; & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Poſtridie rebus omnibus rite præparatis, ſub horam decimam Faunus cum parocho circulum ingreditur. Polus, qui præceſſerat, è vepreto gemit miſerabiliter. Faunus auſpicatur exorciſmum. Interim Polus clam per tenebras ſubducit ſe in villam proximam. Illinc adducit aliam perſonam fabulæ: nec enim poterat niſi per multos agi. TH. Quid faciunt? AN. Conſcendunt equos nigros, ignem ocultum ſecum ferunt. Ubi non procul abeſſent à circulo, ignem oſtentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. TH. Quantum operæ ſumſit Polus ille, ut falleret. AN. Sic eſt homo. Verum ea res propemodum peſſime [3] ceſſerat illis. TH. Qui ſic? AN. Nam equi ſubito prolato igne conſternati parum abſuit quin & ſe præcipitarent, & ſeſſores. Habes [4] primum actum fabulæ. Ubi reditum eſt in colloquium, Polus velut ignarus omnium, rogat quid eſſet actum. Ibi Faunus narrat ſibi conſpectos duos deterrimos [5] cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus ſpirantes ignem; qui tentaſſent ingredi circulum, verum efficacibus verbis abactos in [6] malam rem. His rebus cum accreviſſet animus Fauno, poſtero die ſummo cum appa-

1 Naſus pro acumine, & ſagacitate, immo & judicio veteribus uſitatus eſt. Hinc naſuti pro ſagacibus, doctis, & falſis deriſoribus.

2 Reſpice pag. 381.

3 Evenerat.

4 Habet enim fabula actus V. ſecundum illud Horatii, quod & ſuperius annotavimus. *Neve minor quinto, neu ſit productior actu.*

5 Malos Dæmones, *κακὸς malus, δαίμων* Deus vel Dea, Genius, Angelus, ut vocant.

6 Utuntur hoc dicto, qui quempiam diris devovent, & ad Orci ſatellitium ablegant. Terent. in Eun. Act. 3. Sc. 3. *Malam rem!* ſimile eſt *in malam crucem.*

1 Socio

apparatu rediit in circulum: cumque diu multis obteſtationibus provocaſſet ſpectrum, Polus rurſum, cum [1] collega ſuo procul oſtendit ſeſe ex equis atris, horrendo fremitu, quaſi cuperent irrumpere in circulum. TH. Nihil habebant ignis? AN. Nihil; nam id male ceſſerat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longũ funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atq; hinc uterq; ſe proripit, velut abacti exorciſmis Fauni, ſacerdotem utrumque, una cum vaſe quod habebant aquæ ſacræ plenum, provolvunt in terram. TH. Hoc præmii tulit pro ſua actione parochus? AN. Tulit: & tamen maluit hoc perpeti, quam deſerere cœptam fabulam. His ita geſtis; ubi reditum eſt ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus, quanto fuiſſet in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem ſuis verbis profligaſſet: jamque certam conceperat fiduciam, nullum eſſe tam noxium aut impudentem dæmonem, qui poſſet in circulum irrumpere. TH. Faunus ille non multum abeſt à fatuo. AN. Nihil adhuc audiſti. Huc usque progreſſa fabula, commodum ſupervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut ſcis, ingenio mire feſtivo. TH. Scio, nec abhorrens ab hujusmodi jocis. AN. Abhorrens? Nullum ille [2] vadimonium non deſereret, ſi talis vel ſpectanda, vel agenda eſſet fabula. Huic ſocer rem omnem denarrat; atque illi delegat [3] partes, ut animam [4] agat. Sumit ornatum, ac lubens; convolvit ſe linteo, quemadmodum apud nos ſolent funera: habet prunam vivam in teſta, quæ per linteum reddebat ſpeciem incendii. Sub noctem

1 Socio: alioquin collegæ dicuntur, qui ſunt unius collegii.

2 Id eſt, rem quamlibet ſeriam, & magni momenti. *Vadimoniũ* enim (quæ eſt ſponſio ſeſe ſiſtendi in judicio) deſerere, turpe & damnoſum erat.

3 In fabulis ſinguli hiſtriones ſuas agunt partes.

4 Ut *agat animam*, hoc loco ſignificat, ut ficto ejulatu, aliisque præſtigiis ſimularet ſe eſſe animam illam quæ tam dira patiebatur. Alioquin *agere animam* ſumitur pro exhalare.

1 Pro-

ctem itum eſt ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus [1] expedit exorciſmos omnes. Tandem procul inter vepretum oſtendit ſeſe anima, ſubinde oſtentans ignem, ac miſere ſuſpirans. Hanc cum Faunus obteſtaretur, ut eloqueretur quisnam eſſet, ſubito proſiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictoque fremitu: Nihil, inquit, tibi juris eſt in hanc animam; mea eſt: ac ſubinde procurrit usque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorciſtam; moxque velut ſubmotus verbis exorciſmi, & vi aquæ ſacræ quam illi multam aſperſit, retroceſſit. Tandem abacto [2] pædagogo dæmone, naſcitur [3] dialogiſmus Fauni cum anima. Percunctanti, & obteſtanti, reſpondit ſe eſſe animam hominis Chriſtiani, Rogata, quó nomine vocaretur, reſpondit; Faunus: Faunus, inquit, idem mihi nomen eſt. Jamque ex comuni nomine res cœpit illi magis eſſe cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cum Faunus multa percunctaretur; ne diutina confabulatio proderet [4] fucum, ſubducebat ſeſe anima, negans ſibi fas eſſe diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni: pollicita tamen eſt ſeſe poſtridie redituram hora qua fas eſſet. Rurſus convenitur in ædibus Poli, qui [5] choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorciſta quid eſſet geſtum, nonnulla etiam admentiens, quæ ſibi tamen perſuadebat

1 Profert.

2 *Pædagogi* proprie dicebantur ſervi, qui heriles filios in ſcholas ducebant, atque inde domum reducebant, *ἀπὸ τοῦ παῖδας ἄγεσθαι*. Dein & ipſi magiſtri ita dicti. Hic vero optime Dæmonem, qui ſervabat animam, pædagogum vocat: imitatus Terentium, qui in Phorm. Act. 1. Sc. 2. Phædriam puellæ *pædagogum* nominat, quod eam ſervabat, nec unquam ab ea diſcedebat. Nunc & puerorum magiſtros pædagogos vocant.

3 Διαλογισμὸς confabulatio, hic idem eſt quod *διάλογος*, i. e. ſermo ex interrogatione & reſponſione conſtans.

4 Fraudem. *Fucus* color factitius eſt, vero colori ſuperadditus. Hinc pro quovis dolo. Eſt & inſectum inſtar apis, quod non mellificat.

5 Χοραγὸς vel *χορηγὸς*, dux vel magiſter chori, qui in fabulis producit ac reducit perſonas. Præfectus fabulæ.

1 Vide

ſuadebat eſſe vera. Adeo favebat negotio quod agebatur. Jam hoc compertum erat, ſcilicet animam eſſe Chriſtianam, quæ ſub inclementiſſimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorciſmo proximo ridiculum quiddam accidit. TH. Obſecro, quidnam? AN. Cum Faunus evocaſſet animam, Polus qui dæmonem agebat, prorſus ſic aſſiliit, quaſi intra circulum irrupturus: cumque contra Faunus pugnaret exorciſmis, multamque vim aquæ aſpergeret, tandem exclamat dæmon, ſe ne [1] pili quidem facere iſta omnia: [2] Rem, inquit, habuiſti cum puella; mei juris es. Id cum Polus joco diceret, tamen forte fortuna verum dixiſſe viſus eſt: nam exorciſta hoc dicto tactus, illico recepit ſe in centrum circuli, & neſcio quid [3] immuſſavit in aurem parocho. Id Polus ſentiens, recepit ſeſe, ne quid audiret, quod audire fas non eſſet. TH. Sane Polus religioſum ac verecundum agebat dæmonem. AN. Sic eſt, reprehendi poterat actio, quod parum meminiſſet [4] decori. Exaudivit tamen parochi vocem, indicentis [5] ſatisfactionem. TH. Quam? AN. Ut ter diceret precationem Dominicam; ex hoc conjiciebat, illum ter habuiſſe rem eadem nocte. TH. Hoc ſane regularis ille [6] præter regulam. AN. Homines ſunt, & lapſus erat humanus. TH. Perge,

1 Vide ſupra æſtimandi formulas.

2 Coitum, conſuetudinem, amorem. Ita Terent. Eun. Act. 1. Sc. 2. *Quocum tum uno rem habebam hoſpite.*

3 Salſe ridet autor & impudicitiam & ſuperſtitionem iſtius Fauni (& mutato nomine cujusvis ex ſacrificulorum grege) qui Parocho adſtanti confeſſus eſt in aurem, ſe cum puella rem habuiſſe, ut abſolutus ejus criminis exorciſmum tutius peragere poſſet. O impudentem inſaniam!

4 Alludit ad id, quod in artificioſis fabulis (& hæc vera erat fabula) ſervandum ſit τὸ πιθανὸν καὶ τὸ πρέπον, id eſt, veriſimile & decorum. Vide infra *Convıv. fabul.*

5 Quippe pro delictorum gravitate Sacerdotes Pontificii confitentibus imponunt pœnam, qua ſatisfaciant. Fauno huic Parochus mandavit, ut pœnæ loco ter diceret precationem Dominicam. Heu gravem pœnam!

6 Supple *perpetraverat.* Nam perpetuam voverat caſtitatem.

ge, quid deinde factum? AN. Jam Faunus [1] ferocior redit ad oram circuli, & ultro provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat, Fefelliſti me, inquiens: ſi ſapuiſſem, non monuiſſem te. Perſuaſum eſt hoc multis, quæ ſemel ſacerdoti confeſſus ſis, prorſus abolita eſſe è memoria dæmonis, ne poſſit opprobrare. TH. Jocum plane ridiculum narras. AN. Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum colloquium habitum eſt cum anima. Summa huc evaſit. Roganti exorciſtæ, num [2] qua via poſſet à cruciatu liberari; reſpondit illa, poſſe, ſi pecunia, quam reliquiſſet fraude partam, reſtitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, ſi per bonos viros diſpenſaretur in pios uſus? Reſpondit, & hoc profuturum. Heic exhilaratus exorciſta; ſumma diligentia percunctatus eſt, quanta eſſet ſumma. Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, ſed procul diſſitum, ubi theſaurus heic defoſſus eſſet. Præſcripſit in quos uſus vellet impendi. TH. In quos? AN. Ut tres ſuſciperent peregrinationem, quorum unus adiret [3] limina Petri, alter iret ſalutatum [4] Jacobum Compoſtellanum, tertius oſcularetur pectinem Jeſu, qui eſt [5] Treviris. Deinde per aliquot monaſteria magna vis pſalteriorum, ac [6] miſſarum perageretur. Quod ſupereſſet, ipſe pro ſuo arbitratu diſpenſaret. Jam totus erat

1 Utpote quem parochus criminis abſolverat.

2 Aliquo modo.

3 Intelligit Baſilicam D. Petri, ut vocant, in Vaticano Romæ à Clero extructam, à Conſtantino magno amplificatam, à Julio II. novo augmento renovatam, à Paulo V. forma & magnificentia, qua hodie conſpicitur, ædificatam.

4 Jacobus Apoſtolus ab Hiſpanis Compoſtellæ, vulgo *S. Jago*, quæ urbs Hiſpaniæ, & Galæciæ caput eſt, religioſe colitur. Huc Pontificii undiquaque confluunt. Peregrinatores conchis donantur.

5 Auguſtæ Trevirorum, quæ eſt archiepiſc. Germaniæ civitas, Moſellæ adjacens, nobis *Trier*. Hic pectinem quo I. Chriſtus uſus eſt ſervari jactant Papicolæ.

6 De *Miſſa* dictum eſt abunde ſupra in *piet. puer.* pag. 64.

erat in theſauro Fauni animus; illum toto pectore [1] devorarat. TH. [2] Vulgaris morbus eſt, quanquam hoc nomine peculiariter male audiunt ſacerdotes. AN. Ubi nihil eſſet omiſſum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorciſta ſubmonitus à Polo, cœpit animam de curioſis artibus percunctari, de [3] alcumiſtica, deque [4] magia. Et ad hæc anima quædam reſpondit pro tempore, cæterum pollicita ſe plura indicaturam, ſimul atque illius opera liberata fuiſſet à pædagogo dæmone. Sit hic, ſi videtur tertius fabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique ſerio prædicare rem prodigioſam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis; polliceri monaſteriis magnifica quædam: &omnino nihil jam humile loquebatur. Adit locum, reperit ſigna, non auſus tamen eſt effodere theſaurum, quod anima injeciſſet [5] ſcrupulum, ingenti periculo facturum, ſi prius, quam eſſent peractæ miſſæ, theſaurus attingeretur. Jam multis [6] naſutioribus [7] ſubolebat [8] fucus. Cum tamen ille nusquã non deprædicaret ſuam ſtultitiam, clam admonitus eſt ab amicis, præſertim ab Abbate ſuo, ne, qui hactenus habitus eſſet vir prudens, nunc diverſum de ſe ſpecimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet rem eſſe ſeriam: adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter ſpectra & malos genios nihil ſomniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipſam faciem,

quæ

1 Metaph. ab helluone, q. d. magnam ejus ſpem jam animo conceperat.

2 Quis enim neſcit illa ſacra auri fame maximam partem hominum vexari.

3 De Alcumiſtica mox dicturi ſumus in ſequenti colloq.

4 *Μαγεία*, vox origine Perſica ſignificat naturalium rerum cognitionem. Dein ſumta eſt in malam partem pro ſcientia incantationum, quas vulgus credit poſſe fieri. De Magis & magicis dictum eſt in notis ſupra ad pag. 333.

5 Solicitudinem. Vide infra notas in *Ichthyoph.*

6 Reſpice pag. 383.

7 Suſpectus erat. Ita Plaut. in Caſina, *Subolet hoc jam uxori*, & Terent. in Phormione, *Numquid patri ſubolet?*

8 Reſpice pag. 385.

1 Arti-

quæ ſic pallebat, ſic erat extenuata, ſic dejecta, ut larvam eſſe diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio ſuccurſum fuiſſet. TH. Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. AN. Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujuſmodi [1] technam commenti ſunt. Effinxerunt epiſtolam [2] raris litteris deſcriptam, idque non in chartis vulgaribus, ſed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, ſubrubentibus, ut ſcis, [3] luto. Epiſtolæ ſententia hæc erat: *Faunus dudum captivus nunc liber, Fauno liberatori ſuo optimo ſalutem æternam. Non eſt, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio [4] maceres; reſpexit Deus animi tui piam voluntatem; & illius merito me liberavit à ſuppliciis: ego nunc feliciter [5] ago inter angelos. Te manet locus apud divum Auguſtinum, qui proximus eſt [6] Apoſtolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coram. Interim cura ut vivas ſuaviter. Datum è cœlo [7] empyreo, [8] Idibus Septembribus, anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo octavo, ſub ſigillo annuli mei.* Hæc epiſtola clam poſita eſt in altari, ubi facturus erat [9] rem divinam Faunus. Ea peracta [10] ſubornatus eſt, qui eum ſubmoneret de re, quaſi caſu deprehenſa. Nunc eam circumfert epiſtolam, & oſtentat ceu rem ſacram: nihilq; credit certius, quam eam è cœlo perlatã ab angelo. TH.

1 Artificium, dolum. Vide infra pag. 396.

2 Inſolitis.

3 *Luto* pro luteo. Color qui ruſo proximus eſt, dicitur luteus, ut Luteum ovi pro vitello. Virg. *Et croceo mutabit vellera luto* pro *luteo, croceo.*

4 Crucies.

5 Vivo, dego, verſor.

6 Papicolæ, ut angelorum, ita & Apoſtolorum & ſanctorum varios in cœlo fingunt choros. Vide infra *Exequias Seraphicas.*

7 Cœlum Empyreum, ἐμπύριος οὐρανὸς, à Theologis appellatur cœlum undecimum, primum mobile, ut ajunt, ambitu ſuo complectens, Dei & beatorum ſedes, à πῦρ ignis.

8 Qui eſt dies decimus tertius Septembris.

9 Sacra.

10 Aliquis.

TH. Iſtud non eſt liberaſſe hominem inſania, ſed mutaſſe inſaniæ genus. AN. Sic eſt profecto, niſi quod nunc inſanit ſuavius. TH. Antehac non ſoleo multum tribuere fabulis, quæ vulgo feruntur de ſpectris, ſed poſthac multo minus tribuam: ſuſpicor enim ab hominibus credulis, & Fauni ſimilibus, 1 multa pro veris prodita literis, quæ ſimili artificio ſunt adſimulata. AN. Ego pleraque hujus generis eſſe credo.

1 Immo pleraque, & quid ſi auſim affirmare omnia. Terruit & olim ſpectrorum & magorum fictus rumor Bataviam noſtram, donec à naſutioribus hujusmodi Monachorum & ſacrificulorum technæ ſint detectæ.

1 ALCUMISTICA.

2 PHILECOUS, 3 LALUS.

PH. QUid eſt novæ rei, quod ſic Lalus apud ſeſe ridet, ac pene in cachinnos ſolvitur, ſubinde ſignans ſe cruce? Interpellabo felicitatem hominis, Salve multum, amiciſſime Lale. Videre mihi admodum felix. LA. Atqui felicior ero, ſi te impartiam hoc gaudio. PH. Fac igitur quam primum me 4 bees. LA. Noſti Balbinum? PH. Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? LA. Sic eſt ut dicis; ſed nullus eſt mortalium, qui ſapit omnibus horis, aut qui ſit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes 5 nævi; jam olim inſanit

1 Ridebis mecum, lector, in hoc Colloquio, inſaniam eorum, qui ſtudent callere artem Alcumiſticam, vel Alchymiam, ut vocant barbare, qua poſſint facere aurum vel argentum ex pulveribus metalli &c. nec non conſutos dolos nebulonum iſtorum, qui vaniſſimam hanc artem jactantes incautorum loculos exhauriunt.

2 *Philecous* avidus audiendi.

3 *Lalus* loquax.

4 Felicem reddas.

5 Macula corpori innata dicitur proprie *nævus*. Inde pro quovis vitio.

1 Audi

nit in artem, quam vocant [1] alcumiſticam. PH. Haud tu quidem nævum narras, ſed inſignem morbum. LA. Utcunque eſt, ille toties [2] deluſus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirifice paſſus eſt ſibi [3] dari verba. PH. Quo pacto? LA. Adiit illum [4] ſacerdos quidam: ſalutavit honorifice: mox ſic exorſus eſt: Doctiſſime Balbine, mirabere fortaſſis, quod ignotus ſic interpellem te, quem ſcio nunquam non ſanctiſſimis ſtudiis occupatiſſimum. [5] Annuit Balbinus; qui mos eſt illi; nam verborum eſt mire parcus. PH. Prudentiæ narras argumentum. LA. Verum alter prudentior ſic pergit. Ignoſces tamen huic meæ importunitati, ſi cognoris cauſſam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus; ſed paucis, ſi potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctiſſime, eſſe varia mortalium fata; ego neſcio, utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim ſi meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulcre felix: ſi ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctiſſime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium ſic notum eſt, ut nulli notius. PH. Rhetorem mihi depingis, non alcumiſtam. LA. Mox audies alcumiſtam. A puero mihi, inquit, con-

1 Audi acutiſſimum H. C. Agrippam. Alcumiſtica, ſive ars, ſive fucus, ſive naturæ perſecutio dici debeat: profecto inſignis eſt, eademq; impunis impoſtura, cujus vanitas eo ipſo ſe facile producit, cum polliceatur, quæ natura nullo modo pati poteſt, nec attingere, cum tamen ars omnis non poſſit naturam ſuperare, ſed illam imitetur, & longis paſſibus ſequatur, & multo fortior ſit vis naturæ quam artis. Alcumiſtica autem, *Ars ſuſpecta probis, ars ipſa inviſaque multis, Inviſos etiam cultores efficit artis. Mendaces adeo multi manifeſte videntur. Qui ſe ipſos, aliosque ſimul fruſtrantur inertes.* Dum rerum vertere ſpecies tentant &c.

2 Deceptus.

3 *Verba dare, fumos vendere*, &c. pro fallere.

4 Iterum ſacerdos vocandus eſt Eraſmo ad partes. Nec mirum, nam ab hoc hominum genere illi multæ lachrymæ.

5 Capite ſcil. qui mos eſt eorum qui verborum parci ſunt.

[illegible] maxime expeten- [illegible] illam, [illegible] totius [1] philoſophiæ me- [illegible] alcumiſtices nonnihil [illegible] Balbinus [illegible]: cæterum gemi- [illegible] Tum ille: Sed ô me miſerum, in- [illegible] in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogaſſet, quasnam vias diceret: [illegible] Balbine, virum [illegible] duplicem eſſe hujus artis vi- am: alteram, quæ dicitur [2] longatio: alteram, quæ dici- tur curtatio. [illegible] quodam fato contigit in lon- [illegible] Balbino [illegible], quod eſſet [3] dis- [illegible] inquit, qui hæc apud [illegible] eſſe nota, ut nulli noti- [illegible] accurri, ut miſertus no- [illegible] viam illam feliciſſimam [illegible] artis, hoc potes mi- [illegible] Noli tantum Dei [illegible] periturum. Ita te Jeſus Chriſtus [illegible] locupletet dotibus. Cum [illegible] Balbinus fateri coactus [illegible] quid eſſet longatio aut curtatio; [illegible] harum vocum. Tum ille; Quanquam [illegible] me loqui peritiori; tamen, quan- [illegible] Qui totam ætatem in hac arte divi- [illegible] rationibus [4] vertunt rerum ſpe- [illegible] eſt, ſed pluſculum habet periculi: altera

1 [illegible] quibus perverſi iſti philoſophi va- [illegible] artis ſuæ myſteria inſigniunt.

2 [illegible]

3 Quæ eſſet differentia.

4 Sic Agrippa. Dum rerum vertere ſpecies tentant, ac benedictum quendam Philoſophorum, ut vocant, lapidem ſuſcitare præſumunt, quo Midæ inſtar,

Digitized by Google

altera quæ longior eſt, ſed eadem tutior. Ego mihi videor infelix, qui hactenus ſudarim in ea via, quæ meo animo non arridet; neque quenquam nanciſci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immiſit in mentem, ut te adirem, virum non minus pium, quam doctum. Doctrina tibi præſtat, ut facile poſſis dare, quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus ſalus tibi in manu eſt. Ne longum faciam, cum hujusmodi ſermonibus veterator ille amoviſſet à ſe ſuſpicionem [1] fuci, fidemque feciſſet, ſibi viam alteram eſſe perſpectiſſimam; jam pridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans ſibi, Valeat, inquit, illa curtatio, cujus ego ne nomen quidem unquam audivi, tantum abeſt ut teneam: dic mihi bona fide, 'longationem tenes exacte? Phy, inquit ille, [2] ad unguem; ſed diſplicet longitudo. Cum Balbinus rogaſſet, quantum temporis requireretur: Nimium, inquit; totus pene annus; ſed interim tutiſſima eſt. [3] Ne labora, inquit Balbinus, etiamſi ſi toto biennio ſit opus, modo fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos, ut negotium aggrederentur clam in ædibus Balbini: hac lege, ut ille ſuppeditaret [4] operam, Balbinus ſumtum; lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impoſtor modeſtus ultro totum lucrum, quod proveniſſet, Balbino deferebat.

inſtar, contacta omnia corpora illico in aurum argentumq; permutentur, quin etiam è ſummis inacceſſisque cœlis quintam quandam eſſentiam deponere nituntur, qua jam non ſolum plures quam Crœſi divitias, ſed & depulſo ſenio rejuveneſcentiam, perpetuam ſanitatem, ac tantum non immortalitatem, una cum ingentibus opibus nobis pollicentur. *At nunquam totos inter qui talia curant, Appareat ullus, qui re miracula tanta Comprobet.*

1 Fraudis, reviſe pag. 385.

2 Id eſt, *perfecte.* Metaphoram ductam volunt à marmorariis, qui planiciem operis ungue experiuntur, & cum non ſentiunt juncturas, perfectum id eſſe intelligunt. Horat. *Ad unguem factus homo.* i. e. omni ex parte perfectus.

3 Q. d. ne crucia te, de longatione.

4 Laborem, artem.

modi commentis ludere ſtultitiam populi. Dicam quid nuper deſignarit hujus generis. Simul equitabamus aliquammulti [1] Richemondam, interquos erant, quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mire ſerenum, nec ulla usquam nubecula ſuffuſcatum. Ibi Polus, intentis in cœlum oculis, ſignavit totam faciem ac ſcapulas imagine crucis; & vultu ad ſtuporem compoſito, ita ſecum: Deum immortalem! quid ego video? Rogantibus qui proxime equitabant, quid videret, rurſus obſignans ſe majore cruce: Avertat, inquit, clementiſſimus Deus hoc oſtentum. Cum inſtarent aviditate cognoſcendi, ille defixis in cœlum oculis, ac digito commonſtrans cœli locum, Nonne, inquit, videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, cauda in circulum retorta? Cum negarent ſe videre, atque ille juſſiſſet oculos intenderent, ac locum ſubinde commonſtraret, tandem unus quispiam, ne videretur parum oculatus, affirmavit, ſe quoque videre. Hunc imitatus eſt unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam eſſet perſpicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaſerat, tale [2] portentum apparuiſſe. Mirum autem, quantum fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant, qui, quid ſibi vellet oſtentum, interpretarentur ſerio. Horum ſtultitia ille, qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur. TH. Agnoſco hominis ingenium. Sed redi ad ſpectrum. AN. Interea [3] commodum divertit ad Polum Faunus quidam ſacerdos, ex eorum genere quibus non ſatis eſt appellari Latine regulares,

1 *Richemonda* primaria urbs eſt Comitatus *Richmond-ſchire*, qui pars eſt agri Eboracenſis, Angl. *York*, in Anglia.

2 Idem quod oſtentum, quod aliquid portendit, vel oſtendit futurum.

3 Opportune.

1 Ludis,

lares, niſi [1] Græce cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is ſibi non vulgariter videbatur ſapere, præſertim in rebus ſacris. TH. Intelligo; repertus eſt actor fabulæ. AN. Super cœnam ortus eſt ſermo de rumore ſpectri. Cum Polus ſentiret, Fauno rumorem hunc non ſolum auditum eſſe, verum etiam creditum, cœpit hominem obteſtari, vir doctus ac pius ſuccurreret animulæ tam dira patienti: & ſi quid dubitas, inquit, explora rem: obambula ad decimam juxta ponticulum, & audies miſerum ejulatum: adjunge tibi quem voles comitem; ita & tutior audies, & certior. TH. Quid deinde? AN. Cœna peracta Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans, cum jam tenebræ ſuſtuliſſent certum de rebus judicium, tandem, audit miſerandos gemitus: hos Polus artifex mire effingebat, abditus illic in [3] vepreto, adhibita ad id olla fictili: quo vox cavo reddita lugubrius quiddam ſonaret. TH. Hæc fabula, ut video, vincit [4] Phaſma Menandri. AN. Magis iſtuc dices, ſi totam audieris. Faunus domum ſe recepit, narrare cupiens quid audiſſet. Polus alia via compendiaria jam anteverterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit, quo res eſſet admirabilior.

1 Ludit, vocantur enim Canonici, à *κανὼν* regula &c. Reſpice Colloq. ſenile pag. 337.

2 Parochi proprie, *ἀπὸ τοῦ παρέχειν*, i. e. à præbendo dicti, quod legatis publice Roma miſſis ligna & ſal ſuppeditare illorum munus eſſet, ut conſtat ex Horatio Sat. 5. lib. 1. *Proxima Campano ponti quæ villula tecta Prabuit, & Parochi, quæ debent, ligna, ſalemque.* Inter Pontificios vero parochus ſumitur pro eo, qui Eccleſiæ præeſt, i. e. alicujus vici ſacerdos. Si Budæo fides, ita dictus, à præbendo pane iſto orbiculari, quem Papicolæ corpus domini appellant.

3 Loco dumis ac vepribus obſito, qualem paulo ſuperius deſcripſit.

4 Menander Athenienſis, Græcorum Comicorum doctiſſimus, conſcripſit LXXX. Comœdias, inter quas *Phaſma*, i. e. ſpectrum fabulæ nomen eſt; in qua puella potiebatur amatore ſuo, ficta apparitione Deæ, cui fiebant ſacra. Vide Donati notas in prologum Eunuchi Terentiani, ubi hæc verba. *Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit.*

bilior. TH. Poterat interim Polus tenere riſum? AN. Illene? Vultum habet in manu. Dixiſſes rem ſerio agi. Tandem Faunus, vehementer obteſtante Polo, ſuſcepit negotium exorciſmi, ac totam eam noctē agit inſomnem, dum [1] diſpicit quibus modis rem aggrederetur tuto: nam ſibi quoque miſere metuebat. Primum itaque congeſti ſunt exorciſmi efficaciſſimi, & additi novi nonnulli [2] per viſcera beatæ Mariæ, per oſſa beatæ [3] Werenfridæ. Deinde delectus eſt locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus eſt [4] circulus ſatis amplus, qui crebras haberet cruces, variasque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis conceptis. Adhibitum eſt vas ingens, plenum aquæ conſecratæ. Addita eſt in collum ſacra [5] ſtola, quam vocant, unde pendebat [6] initium Evangelii ſecundum Joannem. In loculis habebat [7] cerulam, à Romano pontifice quotannis conſecrari ſolitam, quæ vulgo dicitur Agnus Dei. His armis olim ſe muniebant adverſus noxios dæmones, prius quam illis [8] Franciſci cuculla cæpit eſſe formidabilis. Hæc omnia procurata ſunt, ne, ſi ſpiritus malus eſſet, impetum faceret in [9] exorciſtam. Nec tamen auſus eſt ſe ſolum

huic

1 Animo peragit.

2 Scite depingit Pontificiorum inſaniam, qui illud nomen Mariæ pro efficaciſſimo remedio adverſus cacodæmones habent.

3 Apud Anglos olim hæc diva magno fuit in honore.

4 Eodem modo ſolent ii impoſtores, qui ſe magicos vocant, ſe circumſcribere circulo, variis quisquiliis obtexto.

5 Στολή Græcis veſtimentum. It. genus veſtis promiſſæ, Mediſque propriæ. Hoc loco; ſumitur pro ornatu quodam, ex collo ſacerdotum pontificiorum dependente in pectus.

6 Hujusmodi initia Evangelii ſecundum Joannem, non ſine horrenda ſuperſtitione, in codicillis deſcripta, & nominibus Jeſu & Mariæ in fronte ſignata, uſurpantur à Papicolis non ſolum in exorciſmis ſuis, verum etiam in rum hominum, tum pecorum morbis ſanandis.

7 Ceream imaguneulam.

8 Ridet autor dementiam eorum, qui inter alia, Franciſcano cucullo neſcio quam vim adverſus Diaboli inſultus adſcribunt. Latine dici *cucullum*, non *cucullam* monui ſupra. Quæ de veſte Franciſcana dicta ſunt reviſe pag. 356.

9 Ἐξορκιστὴς, eſt ille qui adjurat.

1 Naſus

huic circulo committere: ſed decretum eſt, adhibéndum eſſe ſacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, ne, ſi [1] naſutior adjunctus fuiſſet, proderetur fabulæ myſterium, adjungit [2] parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit: ſic enim poſtulabat actio fabulæ; & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Poſtridie rebus omnibus rite præparatis, ſub horam decimam Faunus cum parocho circulum ingreditur. Polus, qui præceſſerat, è vepreto gemit miſerabiliter. Faunus auſpicatur exorciſmum. Interim Polus clam per tenebras ſubducit ſe in villam proximam. Illinc adducit aliam perſonam fabulæ: nec enim poterat niſi per multos agi. TH. Quid faciunt? AN. Conſcendunt equos nigros, ignem occultum ſecum ferunt. Ubi non procul abeſſent à circulo, ignem oſtentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. TH. Quantum operæ ſumſit Polus ille, ut falleret. AN. Sic eſt homo. Verum ea res propemodum peſſime [3] ceſſerat illis. TH. Qui ſic? AN. Nam equi ſubito prolato igne conſternati parum abſuit quin & ſe præcipitarent, & ſeſſores. Habes [4] primum actum fabulæ. Ubi reditum eſt in colloquium, Polus velut ignarus omnium, rogat quid eſſet actum. Ibi Faunus narrat ſibi conſpectos duos deterrimos [5] cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus ſpirantes ignem; qui tentaſſent ingredi circulum, verum efficacibus verbis abactos in [6] malam rem. His rebus cum accreviſſet animus Fauno, poſtero die ſummo cum appa-

1 Naſus pro acumine, & ſagacitate, immo & judicio veteribus uſitatus eſt. Hinc naſuti pro ſagacibus, doctis, & ſalſis deriſoribus.

2 Reſpice pag. 381.

3 Evenerat.

4 Habet enim fabula actus V. ſecundum illud Horatii, quod & ſuperius annotavimus. *Neve minor quinto, neu ſit productior actu.*

5 Malos Dæmones, κακὸς *malus*, δαίμων Deus vel Dea, Genius, Angelus, ut vocant.

6 Utuntur hoc dicto, qui quempiam diris devovent, & ad Orci ſatellitium ablegant. Terent. in Eun. Act. 3. Sc. 3. *Malam rem!* ſimile eſt *in malam crucem.*

1 Socio

apparatu rediit in circulum: cumque diu multis obteſtationibus provocaſſet ſpectrum, Polus rurſum, cum [1] collega ſuo procul oſtendit ſeſe ex equis atris, horrendo fremitu, quaſi cuperent irrumpere in circulum. TH. Nihil habebant ignis? AN. Nihil; nam id male ceſſerat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longũ ſunem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atq; hinc uterq; ſe proripit, velut abacti exorciſmis Fauni, ſacerdotem utrumque, una cum vaſe quod habebant aquæ ſacræ plenum, provolvunt in terram. TH. Hoc præmii tulit pro ſua actione parochus? AN. Tulit: & tamen maluit hoc perpeti, quam deſerere cœptam fabulam. His ita geſtis; ubi reditum eſt ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus, quanto fuiſſet in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem ſuis verbis profligaſſet: jamque certam conceperat fiduciam, nullum eſſe tam noxium aut impudentem dæmonem, qui poſſet in circulum irrumpere. TH. Faunus ille non multum abeſt à fatuo. AN. Nihil adhuc audiſti. Huc usque progreſſa fabula, commodum ſupervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut ſcis, ingenio mire feſtivo. TH. Scio, nec abhorrens ab hujusmodi jocis. AN. Abhorrens? Nullum ille [2] vadimonium non dereſeret, ſi talis vel ſpectanda, vel agenda eſſet fabula. Huic ſocer rem omnem denarrat; atque illi delegat [3] partes, ut animam [4] agat. Sumit ornatum, ac lubens; convolvit ſe linteo, quemadmodum apud nos ſolent funera: habet prunam vivam in teſta, quæ per linteum reddebat ſpeciem incendii. Sub noctem

1 Socio: alioquin collegæ dicuntur, qui ſunt unius collegii.

2 Id eſt, rem quamlibet ſeriam, & magni momenti: *Vadmoniũ* enim (quæ eſt ſponſio ſeſe ſiſtendi in judicio) deſerere, turpe & damnoſum erat.

3 In fabulis ſinguli hiſtriones ſuas agunt partes.

4 Ut *agat animam*, hoc loco ſignificat, ut ficto ejulatu, aliiſque præſtigiis ſimularet ſe eſſe animam illam quæ tam dira patiebatur. Alioquin *agere animam* ſumitur pro exhalare.

1 Pro-

ctem itum eſt ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus [1] expedit exorciſmos omnes. Tandem procul inter vepretum oſtendit ſeſe anima, ſubinde oſtentans ignem, ac miſere ſuſpirans. Hanc cum Faunus obteſtaretur, ut eloqueretur quisnam eſſet, ſubito proſiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictoque fremitu: Nihil, inquit, tibi juris eſt in hanc animam; mea eſt: ac ſubinde procurrit usque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorciſtam; moxque velut ſubmotus verbis exorciſmi, & vi aquæ ſacræ quam illi multam aſperſit, retroceſſit. Tandem abacto [2] pædagogo dæmone, naſcitur [3] dialogiſmus Fauni cum anima. Percunctanti, & obteſtanti, reſpondit ſe eſſe animam hominis Chriſtiani, Rogata, quo nomine vocaretur, reſpondit; Faunus: Faunus, inquit, idem mihi nomen eſt. Jamque ex comuni nomine res cœpit illi magis eſſe cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cum Faunus multa percunctaretur; ne diutina confabulatio proderet [4] fucum, ſubducebat ſeſe anima, negans ſibi fas eſſe diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni: pollicita tamen eſt ſeſe poſtridie redituram hora qua fas eſſet. Rurſus convenitur in ædibus Poli, qui [5] choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorciſta quid eſſet geſtum, nonnulla etiam admentiens, quæ ſibi tamen perſuadebat

1 Profert.

2 *Pædagogi* proprie dicebantur ſervi, qui heriles filios in ſcholas ducebant, atque inde domum reducebant, ἀπὸ τῦ παῖδας ἄγεσθαι. Dein & ipſi magiſtri ita dicti. Hic vero optime Dæmonem, qui ſervabat animam, pædagogum vocat: imitatus Terentium, qui in Phorm. Act. 1. Sc. 2. Phædriam puellæ *pædagogum* nominat, quod eam ſervabat, nec unquam ab ea diſcedebat. Nunc & puerorum magiſtros pædagogos vocant.

3 Διαλογισμὸς confabulatio, hic idem eſt quod διάλογος, i. e. ſermo ex interrogatione & reſponſione conſtans.

4 Fraudem. *Fucus* color factitius eſt, vero colori ſuperadditus. Hinc pro quovis dolo. Eſt & inſectum inſtar apis, quod non mellificat.

5 Χοραγὸς vel χορηγὸς, dux vel magiſter chori, qui in fabulis producit ac reducit perſonas. Præfectus fabulæ.

ſuadebat eſſe vera. Adeo favebat negotio quod agebatur. Jam hoc compertum erat, ſcilicet animam eſſe Chriſtianam, quæ ſub inclementiſſimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorciſmo proximo ridiculum quiddam accidit. TH. Obſecro, quidnam? AN. Cum Faunus evocaſſet animam, Polus qui dæmonem agebat, prorſus ſic aſſiliit, quaſi intra circulum irrupturus: cumque contra Faunus pugnaret exorciſmis, multamque vim aquæ aſpergeret, tandem exclamat dæmon, ſe ne [1] pili quidem facere iſta omnia: [2] Rem, inquit, habuiſti cum puella; mei juris es. Id cum Polus joco diceret, tamen forte fortuna verum dixiſſe viſus eſt: nam exorciſta hoc dicto tactus, illico recepit ſe in centrum circuli, & neſcio quid [3] immuſſavit in aurem parocho. Id Polus ſentiens, recepit ſeſe, ne quid audiret, quod audire fas non eſſet. TH. Sane Polus religioſum ac verecundum agebat dæmonem. AN. Sic eſt, reprehendi poterat actio, quod parum meminiſſet [4] decori. Exaudivit tamen parochi vocem, indicentis [5] ſatisfactionem. TH. Quam? AN. Ut ter diceret precationem Dominicam; ex hoc conjiciebat, illum ter habuiſſe rem eadem nocte. TH. Hoc ſane regularis ille [6] præter regulam. AN. Homines ſunt, & lapſus erat humanus. TH. Perge,

1 Vide ſupra æſtimandi formulas.

2 Coitum, conſuetudinem, amorem. Ita Terent. Eun. Act. 1. Sc. 2. *Quo cum tum uno rem habebam hoſpite.*

3 Salſe ridet autor & impudicitiam & ſuperſtitionem iſtius Fauni (& mutato nomine cujusvis ex ſacrificulorum grege) qui Parocho adſtanti confeſſus eſt in aurem, ſe cum puella rem habuiſſe, ut abſolutus ejus criminis exorciſmum tutius peragere poſſet. O impudentem inſaniam!

4 Alludit ad id, quod in artificioſis fabulis (& hæc vera erat fabula) ſervandum ſit τὸ πιθανὸν καὶ τὸ πρέπον, id eſt, veriſimile & decorum. Vide infra *Convrv. ſabul.*

5 Quippe pro delictorum gravitate Sacerdotes Pontificii confitentibus imponunt pœnam, qua ſatisfaciant. Fauno huic Parochus mandavit, ut pœnæ loco ter diceret precationem Dominicam. Heu gravem pœnam!

6 Supple *perpetraverat.* Nam perpetuam voverat caſtitatem.

1 Utpote

ge, quid deinde factum? AN. Jam Faunus [1] ferocior redit ad oram circuli, & ultro provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat, Feſelliſti me, inquiens: ſi ſapuiſſem, non monuiſſem te. Perſuaſum eſt hoc multis, quæ ſemel ſacerdoti confeſſus ſis, prorſus abolita eſſe è memoria dæmonis, ne poſſit opprobrare. TH. Jocum plane ridiculum narras. AN. Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum colloquium habitum eſt cum anima. Summa huc evaſit. Roganti exorciſtæ, num [2] qua via poſſet à cruciatu liberari; reſpondit illa, poſſe, ſi pecunia, quam reliquiſſet fraude partam, reſtitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, ſi per bonos viros diſpenſaretur in pios uſus? Reſpondit, & hoc profuturum. Heic exhilaratus exorciſta; ſumma diligentia percunctatus eſt, quanta eſſet ſumma. Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, ſed procul diſſitum, ubi theſaurus heic defoſſus eſſet. Præſcripſit in quos uſus vellet impendi. TH. In quos? AN. Ut tres ſuſciperent peregrinationem, quorum unus adiret [3] limina Petri, alter iret ſalutatum [4] Jacobum Compoſtellanum, tertius oſcularetur pectinem Jeſu, qui eſt [5] Treviris. Deinde per aliquot monaſteria magna vis pſalteriorum, ac [6] miſſarum perageretur. Quod ſupereſſet, ipſe pro ſuo arbitratu diſpenſaret. Jam totus

erat

1 Utpote quem parochus criminis abſolverat.

2 Aliquo modo.

3 Intelligit Baſilicam D. Petri, ut vocant, in Vaticano Romæ à Clero extructam, à Conſtantino magno amplificatam, à Julio II. novo augmento renovatam, à Paulo V. forma & magnificentia, qua hodie conſpicitur, ædificatam.

4 Jacobus Apoſtolus ab Hiſpanis Compoſtellæ, vulgo *S. Jago*, quæ urbs Hiſpaniæ, & Galæciæ caput eſt, religioſe colitur Huc Pontificii undiquaque confluunt. Peregrinatores conchis donantur.

5 Auguſtæ Trevirorum, quæ eſt archiepiſc. Germaniæ civitas, Moſellæ adjacens, nobis *Trier*. Hic pectinem quo I. Chriſtus uſus eſt ſervari jactant Papicolæ.

6 De *Miſſa* dictum eſt abunde ſupra in *piet. puer.* pag. 64.

1 Metaph.

erat in theſauro Fauni animus; illum toto pectore [1] devorarat. TH. [2] Vulgaris morbus eſt, quanquam hoc nomine peculiariter male audiunt ſacerdotes. AN. Ubi nihil eſſet omiſſum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorciſta ſubmonitus à Polo, cœpit animam de curioſis artibus percunctari, de [3] alcumiſtica, deque [4] magia. Et ad hæc anima quædam reſpondit pro tempore, cæterum pollicita ſe plura indicaturam, ſimul atque illius opera liberata fuiſſet à pædagogo dæmone. Sit hic, ſi videtur tertius ſabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique ſerio prædicare rem prodigioſam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis; polliceri monaſteriis magnifica quædam: & omnino nihil jam humile loquebatur. Adit locum, reperit ſigna, non auſus tamen eſt effodere theſaurum, quod anima injeciſſet [5] ſcrupulum, ingenti periculo factum, ſi prius, quam eſſent peractæ miſſæ, theſaurus attingeretur. Jam multis [6] naſutioribus [7] ſubolebat [8] fucus. Cum tamen ille nusquã non deprædicaret ſuam ſtultitiam, clam admonitus eſt ab amicis, præſertim ab Abbate ſuo, ne, qui hactenus habitus eſſet vir prudens, nunc diverſum de ſe ſpecimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet rem eſſe ſeriam: adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter ſpectra & malos genios nihil ſomniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipſam faciem, quæ

1 Metaph. ab helluone, q. d. magnam ejus ſpem jam animo conceperat.

2 Quis enim neſcit illa ſacra auri fame maximam partem hominum vexari.

3 De Alcumiſtica mox dicturi ſumus in ſequenti colloq.

4 Μαγεία, vox origine Perſica ſignificat naturalium rerum cognitionem. Dein ſumta eſt in malam partem pro ſcientia incantationum, quas vulgus credit poſſe fieri. De Magis & magicis dictum eſt in notis ſupra ad pag. 333.

5 Solicitudinem. Vide infra notas in *Ichthyoph.*

6 Reſpice pag. 383.

7 Suſpectus erat. Ita Plaut. in Caſina, *Subolet hoc jam uxori*, & Terent. in Phormione, *Numquid patri ſubolet?*

8 Reſpice pag. 385.

1 Arti-

quæ ſic pallebat, ſic erat extenuata, ſic dejecta, ut larvam eſſe diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio ſuccurſum fuiſſet. TH. Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. AN. Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujusmodi [1] technam commenti ſunt. Effinxerunt epiſtolam [2] raris litteris deſcriptam, idque non in chartis vulgaribus, ſed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, ſubrubentibus, ut ſcis, [3] luto. Epiſtolæ ſententia hæc erat: *Faunus dudum captivus nunc liber, Fauno liberatori ſuo optimo ſalutem æternam. Non eſt, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio [4] maceres; reſpexit Deus animi tui piam voluntatem; & illius merito me liberavit à ſuppliciis: ego nunc feliciter [5] ago inter angelos. Te manet locus apud divum Auguſtinum, qui proximus eſt [6] Apoſtolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coram. Interim cura ut vivas ſuaviter. Datum è cœlo [7] empyreo, [8] Idibus Septembribus, anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo octavo, ſub ſigillo annuli mei.* Hæc eipſtola clam poſita eſt in altari, ubi ſacturus erat [9] rem divinam Faunus. Ea peracta [10] ſubornatus eſt, qui eum ſubmoneret de re, quaſi caſu deprehenſa. Nunc eam circumfert epiſtolam, & oſtentat ceu rem ſacram: nihilq; credit certius, quam eam è cœlo perlatã ab angelo.

TH.

1 Artificium, dolum. Vide infra pag. 396.

2 Inſolitis.

3 *Luto* pro luteo. Color qui ruſo proximus eſt, dicitur luteus, ut Luteum ovi pro vitello. Virg. *Et croceo mutabit vellera luto* pro *luteo, croceo*.

4 Crucies.

5 Vivo, dego, verſor.

6 Papicolæ, ut angelorum, ita & Apoſtolorum & ſanctorum varios in cœlo fingunt choros. Vide infra *Exequias Seraphicas*.

7 Cœlum Empyreum, ἐμπύριος ὀυρανὸς, à Theologis appellatur cœlum undecimum, primum mobile, ut ajunt, ambitu ſuo complectens, Dei & beatorum ſedes, à πῦρ ignis.

8 Qui eſt dies decimus tertius Septembris.

9 Sacra.

10 Aliquis.

TH. Iſtud non eſt liberaſſe hominem inſania, ſed mutaſſe inſaniæ genus. AN. Sic eſt profecto, niſi quod nunc inſanit ſuavius. TH. Antehac non ſoleo multum tribuere fabulis, quæ vulgo feruntur de ſpectris, ſed poſthac multo minus tribuam: ſuſpicor enim ab hominibus credulis, & Fauni ſimilibus, [1] multa pro veris prodita literis, quæ ſimili artificio ſunt adſimulata. AN. Ego pleraque hujus generis eſſe credo.

1 Immo pleraque, & quid ſi auſim affirmare omnia. Terruit & olim ſpectrorum & magorum fictus rumor Bataviam noſtram, donec à naſutioribus hujusmodi Monachorum & ſacrificulorum technæ ſint detectæ.

[1] ALCUMISTICA.

[2] PHILECOUS, [3] LALUS.

PH. Quid eſt novæ rei, quod ſic Lalus apud ſeſe ridet, ac pene in cachinnos ſolvitur, ſubinde ſignans ſe cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multum, amiciſſime Lale. Videre mihi admodum felix. LA. Atqui felicior ero, ſi te impartiam hoc gaudio. PH. Fac igitur quam primum me [4] bees. LA. Noſti Balbinum? PH. Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? LA. Sic eſt ut dicis; ſed nullus eſt mortalium, qui ſapit omnibus horis, aut qui ſit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes [5] nævi; jam olim inſanit

1 Ridebis mecum, lector, in hoc Colloquio, inſaniam eorum, qui ſtudent callere artem Alcumiſticam, vel Alchymiam, ut vocant barbare, qua poſſint facere aurum vel argentum ex pulveribus metalli &c. nec non conſutos dolos nebulonum iſtorum, qui vaniſſimam hanc artem jactantes incautorum loculos exhauriunt.

2 *Philecous* avidus audiendi.

3 *Lalus* loquax.

4 Felicem reddas.

5 Macula corpori innata dicitur proprie *nævus*. Inde pro quovis vitio.

1 Audi

nit in artem, quam vocant [1] alcumiſticam. PH. Haud tu quidem nævum narras, ſed inſignem morbum. LA. Utcunque eſt, ille toties [2] deluſus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirifice paſſus eſt ſibi [3] dari verba. PH. Quo pacto? LA. Adiit illum [4] ſacerdos quidam: ſalutavit honorifice: mox ſic exorſus eſt: Doctiſſime Balbine, mirabere fortaſſis, quod ignotus ſic interpellem te, quem ſcio nunquam non ſanctiſſimis ſtudiis occupatiſſimum. [5] Annuit Balbinus; qui mos eſt illi; nam verborum eſt mire parcus. PH. Prudentiæ narras argumentum. LA. Verum alter prudentior ſic pergit. Ignoſces tamen huic meæ importunitati, ſi cognoris cauſſam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus; ſed paucis, ſi potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctiſſime, eſſe varia mortalium fata: ego neſcio, utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim ſi meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulcre felix: ſi ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctiſſime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium ſic notum eſt, ut nulli notius. PH. Rhetorem mihi depingis, non alcumiſtam. LA. Mox audies alcumiſtam. A puero mihi, inquit, con-

1 Audi acutiſſimum H. C. Agrippam. Alcumiſtica, ſive ars, ſive fucus, ſive naturæ perſecutio dici debeat: profecto inſignis eſt, eademq; impunis impoſtura, cujus vanitas eo ipſo ſe facile producit, cum polliceatur, quæ natura nullo modo pati poteſt, nec attingere, cum tamen ars omnis non poſſit naturam ſuperare, ſed illam imitetur, & longis paſſibus ſequatur, & multo fortior ſit vis naturæ quam artis. Alcumiſtica autem, *Ars ſuſpecta probis, ars ipſa inviſaque multis. Inviſos etiam cultores efficit artis. Mendaces adeo multi manifeſte videntur. Qui ſe ipſos, aliosque ſimul fruſtrantur inertes.* Dum rerum vertere ſpecies tentant &c.

2 Deceptus.

3 *Verba dare, fumos vendere,* &c. pro fallere.

4 Iterum ſacerdos vocandus eſt Eraſmo ad partes. Nec mirum, nam ab hoc hominum genere illi multæ lachrymæ.

5 Capite ſcil. qui mos eſt eorum qui verborum parci ſunt.

contigit hæc felicitas, ut artem omnium maxime expetendam diſcerem: illam, inquam, totius [1] philoſophiæ medullam alcumiſticam. Ad nomen alcumiſtices nonnihil experrectus eſt Balbinus, geſtu duntaxat: cæterum gemitu juſſit ut pergeret. Tum ille: Sed ô me miſerum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogaſſet, quasnam vias diceret: Scis, inquit, optime, (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctiſſimum?) duplicem eſſe hujus artis viam: alteram, quæ dicitur [2] longatio: alteram, quæ dicitur curtatio. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere. Balbino ſciſcitante, quod eſſet [3] diſcrimen viarum: Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar, cui ſciam hæc omnia ſic eſſe nota, ut nulli notiora. Itaque ſupplex huc ad te accurri, ut miſertus noſtri, digneris impartire nobis viam illam feliciſſimam curtationis. Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum, Ita te Jeſus Chriſtus ſemper majoribus locupletet dotibus. Cum hic non faceret obteſtandi finem, Balbinus fateri coactus eſt, ſe prorſus ignorare, quid eſſet longatio aut curtatio; jubet exponat ipſe vim harum vocum. Tum ille; Quanquam, inquit, ſcio me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus [4] vertunt rerum ſpecies; altera quæ brevior eſt, ſed pluſculum habet periculi: altera

1 Eſt equidem Chymia ars ſeparandis metallis utiliſſima: verum quis mihi oſtendat divitem Alcumiſtam, qui tamen jactat ſe lapidem Philoſophorum inveniſſe, quo poſſit aurum facere?

2 *Longatio* & *curtatio*, voces barbaræ, quibus perverſi iſti philoſophi vaniſſimæ artis ſuæ myſteria inſigniunt.

3 Quæ eſſet differentia.

4 Salſe Agrippa. Dum rerum vertere ſpecies tentant, ac benedictum quendam Philoſophorum, ut vocant, lapidem fabricare præſumunt, quo Midæ inſtar,

altera quæ longior eſt, ſed eadem tutior. Ego mihi videor infelix, qui hactenus ſudarim in ea via, quæ meo animo non arridet; neque quenquam nanciſci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immiſit in mentem, ut te adirem, virum non minus pium, quam doctum. Doctrina tibi præſtat, ut facile poſſis dare, quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus ſalus tibi in manu eſt. Ne longum faciam, cum hujuſmodi ſermonibus veterator ille amoviſſet à ſe ſuſpicionem 1 fuci, fidemque feciſſet, ſibi viam alteram eſſe perſpectiſſimam; jam pridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans ſibi, Valeat, inquit, illa curtatio, cujus ego ne nomen quidem unquam audivi, tantum abeſt ut teneam: dic mihi bona fide, longationem tenes exacte? Phy, inquit ille, 2 ad unguem; ſed diſplicet longitudo. Cum Balbinus rogaſſet, quantum temporis requireretur: Nimium, inquit; totus pene annus; ſed interim tutiſſima eſt. 3 Ne labora, inquit Balbinus, etiamſi ſi toto biennio ſit opus, modo fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos, ut negotium aggrederentur clam in ædibus Balbini: hac lege, ut ille ſuppeditaret 4 operam, Balbinus ſumtum; lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impoſtor modeſtus ultro totum lucrum, quod proveniſſet, Balbino deferebat.

inſtar, contacta omnia corpora illico in aurum argentumq; permutentur, quin etiam è ſummis inacceſſisque cœlis quintam quandam eſſentiam deponere nituntur, qua jam non ſolum plures quam Crœſi divitias, ſed & depulſo ſenio rejuveneſcentiam, perpetuam ſanitatem, ac tantum non immortalitatem, una cum ingentibus opibus nobis pollicentur. *At nusquam totos inter qui talia curant, Apparet ullus, qui re miracula tanta Comprobet.*

1 Fraudis, reviſe pag. 385.

2 Id eſt, *perfecte*. Metaphoram ductam volunt à marmorariis, qui planiciem operis ungue experiuntur, & cum non ſentiunt juncturas, perfectum id eſſe intelligunt. Horat. *Ad unguem factus homo*. i. e. omni ex parte perfectus.

3 Q. d. ne crucia te, de longatione.

4 Laborem, artem.

rebat. Utrinque juratum eſt de ſilentio, quod faciunt, qui myſteriis [1] initiantur. Jam illico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque quæ ad inſtruendam officinam pertinent. [2] Ibi noſter alcumiſta ſuaviter in ſcorta, aleam & compotationes [3] decoquit eam pecuniam. PH. Hoc nimirum eſt [4] vertere rerum ſpecies. LA. Urgente Balbino, ut rem aggrederetur: An non tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui bene cœpit habet*? Magnum eſt bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Heic rurſus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut piſcis non capitur absque eſca, ita aurum alcumiſtis non provenit, niſi pars auri admiſceatur. Interea Balbinus totus erat in ſupputationibus: ſubducebat enim ſi [5] uncia pareret quindecim, quantum eſſet lucri rediturum ex unciis bis mille: tantum enim decreverat inſumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxiſſet alcumiſta, jamque menſem unum atque alterum multum operæ ſimulaſſet [6] circa folles & carbones, rogante Balbino, ecquid procederet negotium; primum obmutuit: urgenti tandem reſpondit, Sicut ſolent res præclaræ, quæ ſemper [7] difficiles habent aditus. Cauſſabatur erratum in

1 Hoc eſt, *imbuuntur*. *Initiari* dicitur, ab initio ſacris imbui. Hinc *initiatus* ſacris imbutus. It. initiari pro auſpicari.

2 Mox.

3 *Decoquere pecuniam* eſt nequiter profundere. Inde *decoctores* pro prodigis.

4 Eleganter Owenus in ejusmodi ſtolidum: *Rem decoxit iners chymicus, dum decoquit aurum. Et bona dilapidat omnia pro lapide.*

5 Pars aſſis duodecima.

6 Audi iterum Agrippam in hujusmodi inſanos declamantem. Sic deterrimi carbones, ſulphur, ſtercus, ac venena, lotia & omnis dura pœna eſt vobis melle dulcior, donec prædiis, mercibus, patrimoniis omnibus decoctis, & in cinerem & fumum converſis &c. per omnem vitam alcumiſtarum fraudibus expoſiti, jam ſenes facti in ſumma paupertate mendicare compellimini.

7 Juxta Græcorum & Latinorum proverbium *δύσκολα τὰ καλά*, i. e. difficilia quæ pulcra.

in emendis carbonibus: [1] quernos enim emerat, cum [2] abiegnis eſſet opus, aut [3] colurnis. Ibi perierant [4] aurei centum, nec eo ſegnius reditum eſt ad [5] aleam. Data nova pecunia, mutati carbones. Jamque majore ſtudio res cœpta eſt, quam antea, quemadmodum in bello milites, ſi quid ſecus accidit, quam vellent, virtute [6] ſarciunt. Cum menſes jam aliquot ſerbuiſſet officina, exſpectaretur fœtus aureus, ac ne mica quidem auri eſſet in vaſis, (jam enim & illud omne decoxerat alcumiſta) inventa eſt alia cauſſatio, nimirum vitra, quibus uſus fuerat, non fuiſſe temperata ſicut oportuit. Etenim ut [7] non ex quovis ligno Mercurius fingitur, ita non ex quibuslibet vitreis conficitur aurum. Quo plus erat impenſum, hoc minus libebat deſiſtere. PH. Sic ſolent aleatores; quaſi non multo ſatius ſit hoc perdere, quam totum. LA. Sic eſt. Dejerabat alcumiſta, nunquam ſibi ſic [8] impoſitum fuiſſe: nunc errore deprehenſo cætera fore tutiſſima, & hoc [9] diſpendii magno cum fœnore ſarturum ſeſe. Mutatis vitreis [10] tertia inſtaurata eſt officina. Admonebat alcumiſta, rem felicius ſucceſſuram, ſi Virgini matri, quæ ut ſcis, [11] Paraliis colitur, mitteret aliquot aureos dono: artem enim eſſe ſacram, nec absque ſavore numinum rem proſpere

1 E quercu.

2 Ex abiete.

3 E corylo, ut Servius, è corno, ut Feſtus vult.

4 Nummus ex auro cuſus, valens 25. denarios, ſive 100. ſeſtertios.

5 Experimentum periculoſum, *alea* pro quavis fortuna & periculo. Reſpice notas in Coll. *proci & puel.* pag. 204.

6 Corrigunt, reſtituunt.

7 Proverbium, *Ex quovis ligno non fit Mercurius*, ſignificat, non omnium ingenia diſciplinis poſſe accomodari; ſicuti faber, ſimulachrum Mercurii confecturus, ad id ligna ſeligit.

8 Deceptum.

9 Damni.

10 Tertio, vel tertia vice.

11 Nomen fictum. Opinor hic intelligi Virginem Mariam, quam in Colloquio de peregrinatione religionis ergo Divam Parathalaſſiam vocat, id eſt habitantem ad mare. Quemadmodum enim *parathalaſſius* conflatur ex *παρὰ ad*, & *θάλασσα mare*, ita & *Paralius* ex *παρὰ ad*, & *ἅλς mare*. Sic eam infra deſcribit autor. *Habitat ad extremum Angliæ finem, inter occidentem, & ſeptentrionem, haud procul à mari paſſuum fere tribus millibus.*

1 Virgini

ſpere geri. Id conſilium vehementer placuit Balbino homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suſcepit religioſam profectionem alcumiſta, nimirum in proximum oppidulum, atque illic [1] votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reverſus domum, nunciat ſibi ſummam eſſe ſpem, negotium ex animi ſententia ſucceſſurum, adeo divam Virginem votis ſuis viſam annuere. Ubi multo jam tempore ſudatum eſſet, ac ne mica quidem auri naſceretur uſquam, [2] expoſtulanti Balbino reſpondit, ſibi nihil unquam tale accidiſſe in vita, toties artem experto, nec ſatis poſſe conjectare quid eſſet in cauſa. Quum diu [3] divinatum eſſet tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermiſiſſet audire [4] ſacrum; aut dicere preces [5] horarias, quas vocant: nam nihil ſuccedere his omiſſis. Ibi impoſtor, [6] rem, inquit, acu tetigiſti. Me miſerum, ſemel atque iterum id admiſſum eſt per oblivionem, & nuper à prolixo convivio ſurgens, oblitus ſum dicere ſalutationem Virginis. Tum Balbinus. Non mirum, inquit, ſi res tanta non ſuccedit, Recipit artifex ſe pro prætermiſſis ſacris duobus duodecim auditurum, & pro unica ſalutatione decem repoſiturum. Cum alcumiſtam prodigum ſubinde defeciſſet pecunia, ne ſuppeterent petendi cauſæ, tandem hanc [7] technam commentus eſt: rediit domum admodum exanimatus; ac voce lamentabili, Perii, inquit

[1] ſun-

1 Virgini matri devotam.

2 Vide infra notas in *Abſurda*, ſub finem.

3 *Divinare* pro eo quod conjicere plus ſemel annotavi.

4 Miſſam, ſcilicet, ut vocant Papicolæ, hanc mox rem divinam appellavit.

5 Quas ſtatis horis ſurdis divis occinunt cæci Papicolæ.

6 *Rem acu tangere*, idem eſt ac rem ipſam conjicere, & nihil aberrare, Metaphora ſumpta videtur à luſu quopiam, in quo divinator, id quod alius notaſſet, ſumma acu tangebat.

7 Τέχνη, artificium. Sumitur ſæpius, uti hoc loco, pro dolo, & fraude. Terent Eun. Act 4. Sc. 4. *Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam, quam me vivere.*

1 Pror-

[1] funditus, Balbine, perii; actum eſt [2] de capite meo. Obſtupuit Balbinus, & tanti mali cauſam avebat cognoſcere. [3] Subodorati ſunt, inquit, aulici, quod egimus; nec aliud exſpecto, quam ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam ſerio Balbinus. Nam ſcis, apud nos [4] capitale eſſe, ſi quis alcumiſticam exerceat abſque principis permiſſu. Pergit ille: Non, inquit, metuo mortem; utinam illa contingat! metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc eſſet: Rapiar, inquit, aliquo in turrim, illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors eſt, quæ non potior eſſe debeat, quam talis vita? Ibi res ventilata eſt conſultatione. Balbinus, quoniam callebat artem Rhetoricam, pulſavit [5] omnes ſtatus, ſi qua periculum vitari poſſet. Non potes, inquit, inficiari crimen; Nequaquam, ait ille. Inter regios ſatellites res ſparſa eſt: & habent argumenta, quæ dilui non poſſint. Ne defendi quidem factum poterat ob legem manifeſtam. Cum multis in medium adductis, nihil videretur firmi præſidii, tandem alcumiſta, cui jam opus erat præſenti pecunia: Nos, inquit, Balbine, lentis conſiliis agimus; atqui res poſcit præſens remedium. Jam arbitror adſuturos, qui me abripiant

1 Prorſus. Terent. And. Act. 1. Sc. 5. *pereo funditus.*

2 Vita mea. Sic dicitur, *condemnare aliquem capitis.*

3 *Subodorari* pro *inveſtigare*, & *præſentire*, quo ſenſu dixit ſupra pag. 334. *olfacere.*

4 Crimen quod capitis pœna luitur. Ita de Alcumiſtices vanitate diſſerit H. Agrippa. Ideoque hæc ars non modo à Republ. Romanis legibus pulſa, ſed etiam ſacrorum Canonum decretis in tota Chriſtiana eccleſia prohibita eſt. Quod ſi & hodie omnibus, qui abſque ſingulari principis indultu Alcumiſticam exercent, regno ac provinciis interdiceretur, addita etiam bonorum proſcriptione, corporiſque afflictione, profecto non tot adulterinos numos haberemus, quibus hodie fraudantur ferme omnes, magno Reipublicæ detrimento.

5 Ridet autor iſtos, quos vocant, ſtatus in genere juridiciali, nempe *ſtatum conjecturalem*, an poſſet rem negare. *Statum finitivum*, an de nomine rei movere quæſtionem, & intricare judicem. *Statum qualitatis*, an legibus & jure ſe excuſare. *Statum quantitatis*, an facti crimen imminuere. O vanas ſubtilitates!

1 Carce-

ant in [1] malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino, tandem alcumiſta, Nec mihi quidquam occurrit, inquit, nec quidquam ſupereſſe video, niſi ut fortiter peream, niſi forte hoc placet, quod unum ſupereſt: utile magis quam honeſtum, niſi quod [2] durum eſt telum neceſſitas. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum eſſe pecuniæ; eoque facilius corrumpi poſſe, ut ſileant. Quamvis durum ſit illis [3] furciferis dare quod [4] profundant, tamen, ut nunc res ſunt, nihil video melius. Idem viſum eſt Balbino; ac numeravit aureos triginta, quibus redimeret ſilentium. PH. Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. LA. Imo in re honeſta citius dentem extudiſſes ab eo, quam nummum. Sic proſpectum eſt alcumiſtæ, cui nihil erat periculi, niſi quod non haberet quod daret amicæ. PH. Demiror Balbino in tantum nihil eſſe [5] naſi. LA. Heic dumtaxat naſo caret, in cæteris naſutiſſimus. Rurſum nova pecunia inſtruitur fornax, ſed præmiſſa ad Virginem matrem precatiuncula, ut cœptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc, nunc illud cauſſante, [6] luditur opera, & perit impenſa. Interim exſtitit caſus quidam ridiculus. PH. Quis nam? LA. Alcumiſta furtivam [7] conſuetudinem habebat cum uxore cujusdam aulici: maritus concepta ſuſpicione cœpit hominem obſervare. Tandem cum illi nunciatum eſſet, ſacrificum eſſe in cubiculo, præter exſpectationem rediit domum, pulſat oſtium. PH. Quid facturus

1 Carcerem, crucem, exitium, reviſe pag. 383.

2 *Neceſſitas durum telum*, de re inevitabili dicitur, juxta Græcorum dictum, *τῇ ἀνάγκῃ ὐδ᾽ οἱ θεοὶ μάχονται*, id eſt, *contra neceſſitatem ne quidem Dii pugnant*,

3 Nebulonibus, reſpice notas in pag. 42.

4 Prodigant, decoquant.

5 Naſus pro judicii acumine, hinc naſutus. Reſpice notas in pag. 383. & alibi.

6 Perit. Sic proverbio dicitur *oleum & operam perdere*, pro quicquid inſumitur rei aut laboris, id perdere.

7 Rem. *Συνουσίαν* veneream.

1 De-

ctturus homini? LA. Quid? nihil ſuave: aut occiſurus erat, aut [1] exſecturus. Ubi maritus inſtans minitaretur, ſe vi effracturum oſtium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum eſt, & circumſpicitur præſentaneum aliquod conſilium. Nec erat aliud, quam quod ipſa dabat [2] res. Abjecit tunicam, ac per feneſtram anguſtam dejecit ſeſe, non abſque periculo, nec ſine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas illico ſpargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinarat artifex. PH. Heic itaque [3] medius tenetur. LA. Imo felicius elapſus eſt hinc quam è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil [4] expoſtulabat Balbinus, ſed nubilo vultu ſatis indicabat ſe non ignorare, quod vulgo ferebatur. Noverat ille Balbinum eſſe virum pium, in nonnullis pene dixerim ſuperſtitioſum. Et qui tales ſunt, in quamvis magno peccato facile condonant ſupplici. Itaque [5] data opera injicit mentionem de ſucceſſu negotii, queritans non perinde ſuccedere, ut ſolet, aut vellet: addebat ſe vehementer mirari, quid eſſet in cauſſa. Ibi per occaſionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur deſtinaſſe ſilentium, & erat qui facile commoveretur. Non eſt, inquit, obſcurum quid obſtet; peccata obſtant, quo minus ſuccedat quod à puris pure tractari convenit. Ad hanc vocem [6] artifex procubuit in genua, ſubinde tundens pectus, & vultu voceque lacrymabili: Veriſſimum, inquit, dixiſti Balbine: Peccata, inquam, obſtant: ſed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud ſacerdotem ſanctiſſimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos

1 Demeſſurus adultero teſtes caudamque ſalacem, ut Horatius inquit Sat. 2. lib. 1.

2 Locus, occaſio.

3 Hæret, captus eſt. Metaphora ab athletis, qui quos adverſarios medios tenent, facile ſuperant.

4 Querebatur, objurgabat. Vide *Abſurda* in fine.

5 Conſilio.

6 Multus artifex, veterator.

1 Ad-

queos ſuos. Et ô me miſerum! è ſacrifico factus ſum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus, quod miſimus Virgini matri. Perieram certo excitio, ni illa [1] ſuccurriſſet. Jam maritus effringebat fores, feneſtra erat arctior, quam ut poſſem elabi: in tam præſentaneo periculo venit in mentem ſanctiſſimæ Virginis; procidi in genua, obteſtatus ſum, ſi gratum fuiſſet munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto feneſtram, (ſic enim urgebat neceſſitas) & ſatis amplam reperi ad effugium. PH. Credidit iſta Balbinus? LA. Credidit: Imo etiam ignovit, & admonuit religioſe, ne ſe præberet ingratum beatiſſimæ Virgini. Numerata eſt rurſus pecunia, danti fidem ſe poſthac rem ſacram pure tractaturum. PH. Quis tandem finis? LA. Perlonga eſt fabula, ſed ego paucis abſolvam. Cum ejuſmodi commentis diu luſiſſet hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorſiſſet, tandem venit ille, qui nebulonem à puero noverat. Is facile divinans illum idem agere apud Balbinum, quod nusquam non egerat, clam [2] aggreditur illum: exponit qualem artificem domi ſuæ foveret; monet ut quam primum [3] ableget hominem, ni mallet ipſum aliquando [4] compilatis ſcriniis fugere. PH. Quid heic Balbinus? Videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? LA. In carcerem? Imo numeravit viaticum, obteſtans per omnia ſacra, ne, quod accidiſſet, [5] effutiret. Et ſapuit, mea quidem ſententia, qui hoc maluerit, quam eſſe fabula conviviorum, & fori; deinde venire in periculum

1 Adjuvaſſet, opem tuliſſet.

2 Convenit.

3 Dimittat.

4 *Compilatis*, id eſt, undique ſurreptis, & congeſtis. Sic Horat. Sat. 1. lib. 1.--- *Ne me Criſpini ſcrinia lippi Compilaſſe putes.* Quaſi diceret verbis Terentianis, *Bona convaſare, atq; hinc ſe protinus conjicere in pedes,*

5 Garriendo divulgaret. *Effutire* idem quod effundere. Translatio eſt à vaſe *futili* nomine; quod patulo ore, fundo acuto inſtabile, nihil prorſus continet, und *futilis* ejusmodi dicitur, ut nihil intra ſe contineat, & ſemper inanis ſit.

1 Ut

lum [1] confiſcationis. Nam impoſtori nihil erat periculi: artis tantum tenebat, quantum aſinus quivis; & in hoc genere ſavorabilis eſt impoſtura. Quod ſi furti crimen intentaſſet, à ſuſpendio tutum reddebat [2] unctio; neque quiſquam lubens gratis alat talem in carcere. PH. Miſereſceret me Balbini, niſi ipſe gauderet deludi. LA. Nunc mihi properandum eſt in aulam: alias referam his etiam multo ſtultiora. PH. Cum vacabit, & audiam lubens, & fabulam ſabula penſabo.

1 Ut bona in fiscum redigerentur.

2 Erat enim iſte nequam ſacerdos, qui cum eſſet unctus, ut ſolent ſacrificuli Pontificii, exemtus haberetur à pœnis, quas magiſtratus ſontibus infligi ſolet.

[1] HIPPOPLANUS.

AULUS, PHAEDRUS.

AU. DEum immortalem, [2] ὡς σεμνοπροσωπεῖ noſter Phædrus; & ſubinde in cœlum ſuſpicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei, Phædre? Quam ob rem iſtud interrogas, Aule? AU. Quoniam è Phædro mihi videris factus [3] Cato; tanta eſt in vultu ſeveritas. PH. Non mirum, amice; modo [4] confeſſus ſum peccata mea. AU. Phy, jam deſino mirari: ſed dic age, bona fide confeſſus es omnia? PH. Omnia quæ quidem in

1 *Hippoplanus* eſt qui vendendis & emendis equis alios fallit. Quemadmodum autor in ſuperiori colloquio graphice deſcripſit technas & nequitias Alcumiſtæ, ita in hoc depictum dabit impoſtorem, qui ab equiſone deceptus, illum ipſum ſimili dolo capit, & par pari refert.

2 Ὡς σεμνοπροσωπεῖ, id eſt, *quam ſeverum vultum præ ſe fert.*

3 De Catonis ſeveritate dictum eſt in *Conviv. Relig.* pag. 163. & in *Diverſoriis* pag. 271.

4 Sacerdoti ſcil. qui ſemotis arbitris vulgi confeſſiones auriculares audit, dein, ſi ita videtur, peccata remittit.

in mentem veniebant, unico dumtaxat excepto. AU. Cur unum hoc reticuiſti? PH. Quia nondum potuit mihi diſplicere. AU. Oportet eſſe peccatum ſuave. PH. An peccatum ſit, neſcio: ſed tamen, [1] ſi vacat, audies. AU. Audiam equidem libens. PH. Scis quanta ſit impoſtura apud noſtros in his qui vendunt, aut locant equos? AU. Plus ſcio quam vellem, non ſemel ab illis [2] deluſus. PH. Nuper incidit mihi iter, cum ſatis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo quendam ex [3] illis, quem dixiſſes ejus generis minime malum; & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiæ, Narro mihi rem eſſe ſeriam; opus eſſe præſtrenuo equo: ſi unquam præbuiſſet ſe mihi bonum virum, nunc præſtaret. Ille pollicetur ſeſe ſic mecum acturum, ut ageret cum fratre ſuo cariſſimo. AU. Fortaſſis & fratri [4] impoſiturus. PH. Inducit in ſtabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, deierans eum equum frequenter à multis expetitum eſſe; ſe eum maluiſſe ſervare amico ſingulari, quam ignotis addicere. Conventum eſt de pretio: numeratur pecunia præſens: conſcendo. Mira alacritate geſtiebat equus in egreſſu; dixiſſes feroculum eſſe: nam erat obeſulus & pulchellus. Ubi jam equitaſſem ſeſquihoram, ſenſi plane laſſum, nec calcaribus quidem impelli poſſe. Audieram tales ab illis ad impoſturam ali, quos è ſpecie judicares inſignes, cæterum laboris impatientiſſimos. Ego continuo [5] mecum, Captus ſum. Age. [6] par pari referam, ubi rediero domum.

1 Si tibi ſit otium.
2 Deceptus.
3 Scil. qui vendunt, aut locant equos, equiſonibus.
4 Imponere cum dativo, pro *fallere*.
5 Supple, ita locutus ſum.

6 Vices reponam. Proverbium eſt, quod interpretatione non egeat, quum homini ſit innatum, ut talis velit eſſe in alios, quales illos in ſe experitur. Terent. Eun. Act. 3. Sc. 1. *Par pari referto, quod eam mordeat.*

domum. Quid heic conſilii capiebas, eques absque equo? PH. Id quod res dabat, [1] deflexi in proximum vicum. Illic clam apud quendam mihi notum depoſui equum, & conduxi alterum: profectus ſum quo deſtinaram; reverſus ſum, reddo conductitium equum, reperio meum [2] ſophiſtam, ut erat, obeſum & pulcre requietum: eo vectus redeo ad impoſtorem: rogo ut in ſtabulo ſuo alat dies aliquot, donec repetiero. Percunctatur quam commode me geſſerit. Ego vero deiero per omnia ſacra me nunquam in vita conſcendiſſe tergum equi felicioris; volaſſe potius quam ambulaſſe, nec tam longo itinere unquam ſenſiſſe laſſitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cum illi perſuaſiſſem eſſe vera, tacitus ſecum cogitabat, equum illum alium eſſe, quam hactenus ſuſpicatus eſſet. Itaque priusquam abirem, rogabat num mihi venalis eſſet equus: primo negabam; quod ſi incideret iter denuo, non facile fore nanciſci ſimilem: attamen nihil eſſe mihi tam carum, quod non eſſet venale precio largo, etiamſi quis me ipſum, inquam, cuperet emtum. AU. Næ tu pulcre [3] Cretenſem agebas cum Cretenſi. PH. Quid multis? Non dimittit me, niſi pronunciata equi [4] indicatura. Indicavi non paulo pluris quam emeram. Digreſſus ab homine, mox ſuborno, qui mihi [5] partem agat hujus fabulæ, pulcre inſtructum atque edoctum: is ingreſſus domum inclamat locatorem: ait ſibi opus eſſe inſigni equo, & laboris egrege patienti.

Alter

1 Diverti.

2 Equum fucatum vocat Sophiſtam. Philoſophi olim dicti ſophiſtæ, dein nomen id datum eſt iis, qui fallacibus concluſionibus vanam ſapientiæ ſpeciem præ ſe ferebant.

3 Id eſt, improbum agebas cum improbo. *Cretenſes* olim male audierunt; hinc & proverbio dicitur, *Cretenſis incidit in Cretenſem*, hoc eſt *nebulo in nebulonem*, vel *perfidus in perfidum*. Notum eſt illud Epimenidis Κρῆτες *ἀεὶ ψεῦςαι κακὰ θήρια, γαςέρες ἀργαί*. *Cretenſes ſemper mendaces, mala beſtiæ, ventres pigri.*

4 Æſtimatione.

5 Reſpice notas in pag. 383.

1 Com-

Alter oſtendit multos, & peſſimum quemque maxime [1] prædicat; ſolum illum quem mihi vendiderat, quoniam exiſtimabat vere talem qualem prædicaveram, non laudat. At alter illico rogat, num & ille venalis eſſet: nam deſcripſeram illi formam equi, & locum indicaram. Locator primum obticeſcere, atque alios ambitioſe prædicare. Cum iſte cæteris utcunque probatis ſemper ageret de uno illo, tandem locator apud ſe; Plane feſellit me judicium de illo equo; ſiquidem hic peregrinus ſtatim agnovit huncinter omnes. Cum inſtaret ille, tandem hic Venalis eſt, inquit: ſed pretio fortaſſe deterreberis. Non eſt, inquit ille, magnum pretium, ſi rei dignitas reſpondeat: indica. Indicavit aliquanto pluris, quam indicaram ipſi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio, datur [2] arrha ſatis magna, nempe regalis [3] aureus, ne qua ſuſpicio incideret ſimulatæ emtionis. Emtor jubet equo dari pabulum; ſe mox ait rediturum, & abducturum: dat etiam [4] ſtabulario [5] drachmam. Ego ſimul atque cognovi pactionem eſſe firmam, ſic ut reſcindi non poſſet, rurſus ocreis & calcaribus armatus redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adeſt ille; rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus: Nam è veſtigio proficiſcendum eſt ob rem maxime ſeriam. Atqui modo, inquit, mandabas ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam; ſed præter exſpectationem objectum eſt negotium, idque [6] regium, quod nullam patitur dilationem. Heic ille: eliges ex omnibus quem voles: tuum habere non potes. Rogo quam ob rem? Quoniam

1 Commendat, laudat.

2 *Arrha* vel *Arrhabo* nummus eſt, vel omne id, quod datur ad contractus confirmationem.

3 Nummus ex auro cuſus valens 100. ſeſtertios.

4 Puero vel ſervo qui ſtabuli curam gerit.

5 Nempe Drachmam Ægineam.

6 Ex mandato regis.

niam venditus eſt, inquit. Ibi ego ſimulata magna perturbatione: Prohibeant, inquam, [1] ſuperi quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem meum equum, etiam ſi quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem [2] incaluit & ille. Quid opus, inquit, his jurgiis? Indicaſti equum, ego vendidi: ſi numero pretium, nihil habes quod mecum agas; ſunt in hac urbe leges: ad exhibendum equum me non potes compellere. Cum diu clamaſſem, aut equum exhiberet, aut emtorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æſtimaram viginti ſex. Ille æſtimarat triginta duobus. Cogitabat apud ſe, præſtat hoc lucrifacere, quam equum reddere. Abeo dolenti ſimilis, ac vix placatus etiam data pecunia. Ille rogat ut boni conſulam; ſe aliis in rebus penſaturum hoc incommodi. Sic impoſitum eſt impoſtori. Habet equum nullius pretii. Exſpectat ut, qui arrham dedit, veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec unquam venturus eſt. AU. Interim nunquam [3] tecum expoſtulavit? PH. [4] Qua fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem ſemel atque interum, conqueſtus eſt de fide emtoris. Verum ego ultro expoſtulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui [5] præpropera venditione tali equo me ſpoliarit. Hoc eſt crimen tam bene collocatum, mea ſententia, ut non poſſim inducere animum confiteri. AU. Ego mihi [6] ſtatuam poſcerem, ſi quid tale deſignaſſem; tantum abeſt, ut confeſſurus ſim. PH. An ex animo

1 Dii.

2 Scil. ira, i. e. ſuccenſuit.

3 De te queſtus eſt. Expoſtulatio eſt adverſus eum, quem incuſamus. Vide infra Coll. *Abſurda*, in fine.

4 Qua impudentia? aut quo pudoris ſigno? Frons olim pudori ſacra. Hinc impudentes *perfrictæ frontis* dicuntur. Vide ſupra.

5 Nimis feſtinata.

6 Tanquam peracto heroico facinore. Nam bene meritis olim honoris gratia ſtatuæ ponebantur.

mo loquaris, neſcio; mihi tamen addis animum, quo magis lubeat talibus [1] facere fucum.

1 *Fucum facere* pro imponere, fallere. *Fucus* proprie color factitius, hinc pro fraude, & impoſtura, reviſe *Exorcism.* pag. 385.

[1] ΠΤΩΧΟΛΟΓΙ'Α.

[2] IRIDES, [3] MISOPONUS.

IR. QUam ego huc novam avem video advolare? Agnoſco faciem, ſed veſtis non convenit. Aut ego prorſus hallucinor, aut hic eſt Miſoponus. Audendum eſt: compellabo hominem, quamlibet [4] pannoſus. Salve, Miſopone. MI. Iridem video. IR. Salve, Miſopone. MI. Tace, inquam. IR. Quid? an ſalvere non vis? MI. Non iſto quidem nomine. IR. Quid accidit? An non es idem qui fueras? An cum veſte mutatur & nomen? MI. Non; ſed vetus receptum eſt. IR. Quis tum eras? MI. [5] Apitius. IR. Ne te pudeat veteris ſodalis, ſi quid melioris obtigit fortunæ: non diu eſt, quod eras [6] ordinis noſtri. MI. Concede huc ſodes, & audies rem omnem. Non pudet ordinis veſtri, ſed pudet primi ordinis. IR. Quem ordinem narras? [7] Franciſcanorum? MI. Nequaquam.

1 Πτωχολογία, hoc eſt, *ſermo de mendicis.* Agitur enim in hoc colloquio de mendicorum impoſturis, & quibus præſtigiis veteratores iſti, qui ſeſe artem alcumiſticam callere jactant, popellum ſtolidum deludant.

2 *Irides* vox Patronymica, q. d. *Iri filium.* Paupertas *Iri*, Ithacenſis, qui fuit aſſecla procorum Penelopes, in proverbium abiit. Ipſe, ut Homerus refert, ab Ulyſſe domum reverſo, pugno interfectus eſt.

3 *Miſoponus* oſor laboris, *μισῶ odi*, πόνος labor.

4 Male veſtitus, pannis obſitus.

5 Fuit Apitius Senecæ coætaneus nepotum omnium, ut Plinius inquit, altiſſimus gurges, qui libros aliquot de gulæ irritamentis reliquit. Reſpice pag. 93.

6 Conditionis noſtræ, ſcil. mendicus.

7 Vide Colloq. de Franciſcanis.

1 *Pre-*

quam, ô bone, ſed [1] decoctorum. IR. Næ tu iſtius ordinis ſodales habes quam plurimos. MI. Eram [2] re lauta; prodegi ſtrenue. Ubi res defecit, nullus agnoſcebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad veſtrum collegium: hoc malui, quam fodere. IR. Sapuiſti. Sed unde ſubito novus nitor corporis? Nam de veſte mutata non perinde miror. MI. Quam ob rem? IR. Quia Dea [3] Laverna multos ſubito ditat. MI. An ſuſpicaris me furto paraſſe rem? IR. Hoc fortaſſis ignavius. Rapina igitur? MI. Non per veſtram [4] Peniam, neque furto, neque rapina. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilius. IR. Nam apud nos eras totus ulceroſus. Nimirum ſum uſus amiciſſimo medico. IR. Quonam? MI. Non alio quam me ipſo, niſi ſi quem arbitraris mihi me ipſo amiciorem. IR. Atqui neſciebam te callere rem medicam antehac. MI. Totum illum ornatum ipſe [5] pigmentis affixeram, thure, ſulphure, reſina, viſco, linteis, cruore. Ubi viſum eſt, quod affixeram, detraxi. IR. O impoſtorem! nihil te videbatur miſerabilius. Poteras in tragœdia ſuſtinere perſonam [6] Job. MI. Sic tum ferebat egeſtas; quanquam fortuna nonnunquam & cutem mutare ſolet. IR. Dic igitur de fortuna. Repertus eſt theſaurus aliquis? MI. Non; ſed repertus eſt quæſtus veſtro paulo commodior. IR. Qui potuiſti facere quæſtum, cum non ſuppeteret [7] ſors? MI. [8] Artem quævis terra alit. IR.

1 *Prodigorum.* Decoquere idem quod bona nequiter profundere.

2 Dives. *Res* pro cenſu, ſeu opibus.

3 *Laverna* furum Dea. Hinc & fures *Laverniones* dicti.

4 Πενία paupertas.

5 Coloribus factitiis, fuco.

6 Is enim, ut S. litteræ declarant, inter alias calamitates & ulceroſus fuit.

7 Pecunia.

8 *Artem quævis terra alit* Gr. τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει proverbium eſt, quo ſignificatur artes atque ſcientias certiſſimum eſſe viaticum.

IR. Intelligo. Dicis artem incidendi [1] loculos. MI. [2] Bona verba. Dico artem alcumiſticam. IR. Vix quindecim dies ſunt, quod nos reliquiſti, & artem aſſequutus es, quam alii vix multis annis perdiſcunt? MI. Nactus ſum viam compendiariam. IR. Quam, obſecro? MI. Ars veſtra conflaverat mihi quatuor ferme [3] aureos. Bona quadam fortuna incidi in veterem congerronem, qui nihilo felicius rem adminiſtrarat quam ego. Compotabamus: cœpit, ut fit, narrare ſuas fortunas: paciſcor hac lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bona fide: ea nunc vectigal eſt mihi. IR. Non licet diſcere? MI. Tibi vel gratis impartiam, ob priſtinum ſodalitium. Scis nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidiſſimos. IR. Audivi, & credo. MI. In horum familiaritatem quacunque occaſione memet inſinuo; jacto artem. Ubi ſenſero [4] larum hiantem, [5] eſcam paro. IR. Quo pacto? MI. Ultro eos moneo, ne temere credant ejus artis profeſſoribus. Nam pleroſque eſſe impoſtores, id agentes [6] præſtigiis ſuis, ut exhauriant loculos incautorum. IR. Iſtuc [7] procemii parum accommodum tuo negotio. MI. Imo illud etiam addo, ne quid mihi ipſi credant, ni rem certam oculis ac manibus deprehenderint. IR. Miram artis fiduciam mihi narras. MI. Jubeo illos adeſſe, dum peragitur

1 Vox *Loculus* præter varias ſignificationes, quas obtinet, hoc loco ſumitur pro ſacculo in quo pecunia ſervatur, qui & *marſupium* dicitur.

2 Ironiæ ſpecies, quam Charientiſmum vocant; reviſe pag. 348. & alibi.

3 *Aureus* nummus eſt ex auro cuſus, valens 100. ſeſtertios.

4 *Larus hians* dicitur, qui avidus inhiat prædæ, eſt enim Larus avis avida, & vorax.

5 Eſca δέλεαρ, qua capiuntur piſces & aves. Petron: de eloquentiæ magiſtris. *Niſi tanquam piſcator, eam impoſuerit hamis eſcam, quam ſcierit appetituros eſſe piſciculos, ſine ſpe prædæ moratur in ſcopulo.*

6 *Præſtigiæ*, vanæ rerum ſpecies.

7 Προοίμιον, exordium. Vide infra notas in *Conv. fabuloſ.*

1 Mitæ-

tur [1] metamorphoſis: jubeo attentos eſſe: quoque minus dubitent, jubeo ut ipſi manibus rem omnem peragant, me procul ſpectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipſi, aut aurifici purgandam deferant: prædico quantum argenti aurive ſit eliquandum: denique quod eliquatum eſt, jubeo ut pluribus deferant ad [2] Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatiſſimum aurum aut argentum: nihil enim refert, niſi quod minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. IR. Proinde nihil habet ars tua [3] fuci? MI. merus fucus eſt. IR. Nondum video [4] præſtigium. MI. Faxo ut videas. Primũ paciſcor de mercede, eam nolo mihi numerari, niſi prius edito artis experimento. Trado illis pulviſculum, quaſi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, niſi magna mercede redemerint. Exigo jusjurandum, ne proferant arcanum artis intra ſex menſes cuiquam mortalium aut immortalium. IR. Nondum audio fucum. MI. Fucus omnis eſt in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem, in eum inſero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum: poſt infuſum pulverem, ſic inſtruo vas, ut non ſolum inferne & à lateribus cingatur prunis, verum etiam ſuperne: perſuadeo hoc eſſe artis. Inter carbones, qui ſuperne imponuntur, unum admiſceo, qui tegit argentum, aut aurum, Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liqueſcit, puta ſtannum, aut æs: repurgatione facta invenitur quod admixtum eſt. IR. Ars expedita: ſed quomodo fallis, ſi alter rem agat

1 Μεταμόρφωσις transfiguratio, à μεταμορφόω, transfiguro.

2 *Lapis Lydius* coticula eſt, qua exploratur aurum.

3 Fraudis.

4 Reſpice notas in pag. 255.

agat ſuis manibus? MI. Cum is me præſcribente perfecit omnia, priusquam moveatur vas alcumiſticum, accedo tandem, & circumſpicio, ne quid forte ſit omiſſum. Ajo mihi videri ſuperne deeſſe unum atque alterum carbonem, clam appono meum; fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, at illic ante ſic poſitum, ut nulli poſſit agnoſci, & illum fallere. Tollo. IR. Cæterum cum illis absque te [1] periculum facientibus non ſuccedit, quid adfers? MI. Mihi nihil eſt periculi, jam numerata pecunia. Aliquid comminiſcor, aut ollam fuiſſe [2] inſinceram, aut carbones vitioſos, aut ignem parum ſcite temperatum. Denique pars eſt artis, quam profiteor, non diu hærere in eodem loco. IR. An tantus eſt proventus iſtius artis, ut te poſſit alere? MI. Et quidem ſplendide: poſthac tu quoque ſi ſapis, relinques iſtam miſeriam, & noſtro accedes ordini. IR. Imo citius illud agam, ut te revocem in [3] noſtrum ordinem. MI. Ut volens repetam quod ſemel effugi, ac deſeram bonum quod inveni? IR. Habet hoc noſtra profeſſio, dulceſcit aſſuetudine. Proinde cum multi' ſint, qui deficiant ab inſtituto divi [4] Franciſci, aut Benedicti; quem unquam vidiſti, qui diutius verſatus in ordine noſtro deſecerit? Nam tam paucis menſibus vix guſtare potueras, quid eſſet mendicitas. MI. Is guſtus me docuit, eſſe rem omnium miſerrimam. IR. Cur igitur nemo deficit? MI. Fortaſſe quia natura miſeri ſunt. IR. Ego hanc miſeriam ne cum regum quidem fortuna commutarim. Nihil enim regno ſimilius, quam mendicitas. MI. Quid ego audio? nihil nivi ſimilius, quam carbo. IR. Dic mihi, qua re potiſſimum beati ſunt reges?

MI

1 *Periculum facere* hoc eſt rem tentare, experiri.

2 Impuram.

3 Mendicorum ſcil.

4 De Franciſcanis & Benedictinis monachis conſulatur Colloq. Franciſcan. pag. 360.

1 Con-

MI. Quia faciunt quod animo collubitum eſt. IR. Iſta libertas, qua nihil ſuavius, nemini regum magis adeſt, quam nobis. Nec dubito, quin multi reges ſint, qui nobis invideant. Sive bellum eſt, ſive pax, nos tuto vivimus: non deſcribimur ad militiam, non vocamur ad munia publica, non [1] cenſemur: cum populus expilatur exactionibus, nullus inquirit in vitam noſtram: ſi quid admiſſum eſt etiam atrocius, quis dignetur in jus vocare mendicũ? Etiam ſi pulſamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace nec in bello licet ſuaviter agere; & quo majores ſunt, hoc plures metuunt. Nos, veluti Deo ſacros, etiam religione quadam metuit vulgus offendere. MI. Sed interim ſordeſcitis in pannis, & caſulis. IR. Quid iſta faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem ſunt, quæ narras. His pannis debemus noſtram felicitatem. MI. At vereor ne vobis brevi peritura ſit felicitatis iſtius bona pars. IR. Qui ſic? MI. Quia jam hoc [2] muſſant civitates, ne mendicis liberum ſit quo libet evagari, ſed unaquæque civitas ſuos alat mendicos, & in his qui valent, adigantur ad laborem. IR. Cur hoc moliuntur? MI. Quia comperiunt ingentia facinora ſub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex veſtro ordine naſci. IR. Iſtiusmodi fabulas frequenter audivi. Id fiet [3] ad Calendas Græcas. MI. Fortaſſe citius, quam velles.

CON-

1 Cenſentur ſubditi, cum numeratis ſingulis, de facultatibus æſtimatis indicitur exactio. Livius Lib. 1. de Servio Tullio. *Cenſum inſtituit rem ſaluberrimam tanto futuro imperio: ex quo belli paciſq; munia non viritim, ut ante, ſed pro habitu pecuniarum fierent.*

2 *Civitates muſſant*, hoc eſt, tacitus in civitatibus rumor ſpargitur. *Muſſare* proprie eſt murmurare, & quaſi muti vocem reddere, vel tacite loqui, Reſpice pag. 239.

3 *Ad Calendas Græcas*, pro nunquam. Nam apud Latinos prima dies menſis cujusque eſt dicta Calendæ, apud Græcos vero non fuit temporis computatio per Calendas, ſed per *νεομηνίας*, ſeu novilunia.

2 In

CONVIVIUM [1]FABULOSUM.

[2] POLYMYTHUS, [3] GELASINUS, [4] EUTRAPELUS, [5] ASTAEUS, [6] PHILYTHLUS, [7] PHILOGELOS, [8] EUGLOTTUS, [9] LEROCHARES, [10] ADOLESCHES.

PO. UT non decet civitatem bene inſtitutam eſſe ſine legibus ac principe, ita nec convivium oportet [11] ἄναρχον eſſe ϗ [12] ἄνομον. GE. [13] Iſtuc vero perplacet, ut unus totius populi nomine reſpondeam. PO. Heus, puer, [14] adfer huc talos; [15] horum ſuffragiis decernetur regnum, cuicunque faverit Jupiter. Euge, Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere ſortes cæcæ; non poterat magis idoneus eligi, etiamſi [16] per ſingulas tribus [17] viritim

1 In quo convivæ fabulis narrandis certant.

2 *Polymythus*, fabuloſus.

3 *Gelaſinus*, ridiculus.

4 *Eutrapelus*, facetus.

5 *Aſtæus*, urbanus.

6 *Philythlus*, amans nugarum.

7 *Philogelos*, amans riſus.

8 *Euglottus*, bene loquax,

9 *Lerochares*, qui gaudet ineptiis.

10 *Adoleſches*, nugator.

11 Ἄναρχον ſine principe.

12 Ἄνομον ſine lege.

13 Hic in veſtibulo obſervandum venit, Eraſmum exacte obſervare regulas Rhetoricas, tradentes allegoriam in quo rerum genere incipit, in eo quoque deſinere debere. Nam *Polym.* incepit metaphora ſumta à republica, & *Gelaſ.* quoque in eadem metaphora permanens reſpondit.

14 Alludit ad uſum veterum, qui talis, hoc eſt oſſiculis quadratis, ludebant, & pro variis figuris, in talorum lateribus pictis, aut lucrum aut damnum ſentiebant. De talorum luſu conſule colloquium infra.

15 *Horum talorum ſuffragiis*, &c. Apposite tribuit author talis ſuffragia, quia olim Populus Romanus talis ſuffragia dabat. Suffragium eſt vox illa, quæ dabatur, in Comitiis Romanorum, & in tabellis deſcribebatur, qua unusquisq; ſuam declarabat voluntatem de aliquo magiſtratu creando, aut reo damnando &c. Ferebantur hæc primum voce & palam, donec ferrentur tabellariæ leges, ſed de his mox.

16 Permanet adhuc in eadem metaphora allegorica. *Per ſingulas tribus*, ait, quia olim in comitiis tributim ſuffragia colligebantur. *Tribus* autem appellavit Romulus tres partes urbis Romæ, in quas eam diſtribuerat. Dein ab aliis regibus auctæ, & immutatæ ſunt.

17 Per ſingulos viros.

1 Puncta

titim collecta fuiſſent [1] puncta. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, [2] Novus rex, novus lex. [3] Νομοθέτει γοῦν, ὦ βασιλεῦ. EUT. [4] Quod felix fauſtumque ſit huic convivio: Primum edico, ne quis heic [5] proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, [6] drachma multator; ea pecunia in vinum inſumitor. Atque in legitimis fabulis etiam ex tempore conficta habentor, modo ſervetur [7] τὸ πιθανόν, καὶ πρέπον. Si nulli defuerit fabula, duo, quorum alter lepidiſſimam, alter [8] frigidiſſimam fabulam dixerit vini pretium pendunto. Convivator à vini ſumtu immunis eſto; ciborum ſumtum unus ſuppeditato: hujus rei ſi quid inciderit controverſiæ, Gelaſinus arbiter ac judex eſto. [9] Hæc ſi vos ſciveritis, rata ſunto. Qui legi parere noluerit, abito; ſic tamen ut poſtridie ad compotationem redire [10] jus faſque ſit. GE. Legem à rege latam noſtris ſuffragiis ratam eſſe volumus. Sed unde [11] proficiſcetur fabularum circulus? EUT. Unde, niſi à convi-

1 Puncta colligi dicuntur pro more Romanorum, qui primum per multos annos ſuffragium tulerunt viva voce, dein vero punctis in tabellis. Hinc illud Horatii *omne tulit punctum*, & Cicero in Orat. pro L. Murena: *recordor quantum hæ quæſtiones in ſenatu habitæ punctorum nobis detraxerint.*

2 Eſt ſolœciſmus pro *Nova lex.*

3 Νομοθέτει γοῦν ὦ βασιλεῦ, i. e. *Statue ergo leges, o rex.*

4 Ab hac ſolemni precatione ſolebant olim auſpicari, qui rem ſeriam agebant apud populum.

5 Notandum eſt, Eutrapelum regum more loqui, quippe omnia verba profert in imperativo modo: alludens forte ad leges XII. tabularum, ſimili modo conceptas.

6 Æginæa ſcil. quæ valet ſex ſeſtertios.

7 Τὸ πιθανὸν καὶ τὸ πρέπον, i. e. veriſimile & decorum.

8 Omnium maxime invenuſtam. Contrarium *frigidi* eſt *facetum, plauſibile.*

9 Perpetua allegoria à Comitiis Romanorum ſumpta, nulla quippe ſenatusconſulta rata erant, nec populum obſtringebant, niſi rogatione à ſenatorio magiſtratu facta populus reſpondiſſet. Dabantur itaque in Comitiis duæ tabellæ, una in qua ſcriptum erat *uti rogas*, duobus tantum primis elementis. V. R. altera in qua ſcriptum erat *antiquo*, una etiam littera A.

10 Æquum ſit, liceat.

11 Incipiet.

1 Tria

convivatore? AS. Licetne, rex, dicere [1] tria verba? EUT. An tu credis nefaſtum eſſe convivium? AS. Jureconſulti negant legem eſſe, quæ non ſit æqua. EUT. Aſſentior. AS. At tua lex æquat optimam fabulam peſſimæ. EUT. Ubi voluptas quæritur, ibi non minus laudis promeretur qui peſſime dixit, quam qui optime, eo quod non minus delectet. Velut inter cantores nemo voluptati eſt, niſi qui aut inſigniter bene cecinerit, aut egregie male. Nonne plures rident audito [2] coccyce, quam audita luſcinia? Heic mediocritas laudem non habet. AS. At, cur [3] plectuntur qui laudem auferunt? EUT. Ne nimia felicitas provocet illis [4] Nemeſim aliquam, ſi ſimul & laudem auferrent & immunitatem. AS. Per [5] Bromium [6] Minos ipſe nunquam tulit legem æquiorem. PHILY. Nullam feres legem de modo bibendi? EUT. [7] Diſpecta re, ſequar exemplum [8] Ageſilai Lacedæmoniorum regis. PHILY. Quid is fecit? EUT. Is cum tempore quodam [9] ſymposiarchus talorum arbitrio delectus eſſet, rogante [10] architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini copia parata eſt, dato cuique quantum popoſcerit. ſi malignior, omnibus ex æquo diſtribuito. PHILY. Quid

1 Tria verba dixit pro paucis: quod alter ludens torquet ad dies nefaſtos, quibus juſtitium erat, nec licebat Prætori dicere tria verba, *Do, Dico, Addico*. Sic Ovidius in Faſtis. *Ille nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur.* De tribus verbis reviſe quæ annotavimus in pag. 209.

2 Κόκκυξ. Latine Cucullus.

3 Voluit enim Eutrapelus, ut duo, quorum alter lepidiſſimam, alter frigidiſſimam fabulam dixiſſet, vini pretium penderent.

4 Nemeſis Dea inſolentiæ & arrogantiæ vindex, quæ ſpes immoderatas & vetat & punit.

5 *Bromius* Bacchi epitethon ἀπὸ τοῦ βρέμειν, à fremendo.

6 *Minos* Cretenſium rex, qui primus illis leges dedit, ob inclitam juſtitiam fingitur à Poëtis inferorum judex cum Æaco, & Rhadamantho.

7 Bene conſiderata.

8 Cujus vitam & res præclare geſtas multi ſcriptores memorarunt.

9 Συμποσίαρχος, convivii præfectus, vel qui modum convivis imponit.

10 Ἀρχιτρίκλινος, Architriclinus, cui cura adornandi convivii commiſſa eſt.

1 *Lace-*

Quid ſibi voluit [1] Laconille cum hæc diceret? EUT. [2] Hoc agebat, ut neque temulentum, neque rurſum querulum eſſet convivium. PHILY. Qui ſic? EUT. Quia ſunt qui gaudent largius bibere, ſunt qui gaudent parcius: reperiuntur & [3] abſtemii, qualis dicitur fuiſſe [4] Romulus. Itaque ſi nulli datur vinum niſi poſcenti, primum nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil deſiderant, quibus grata eſt largior potatio. Ita fit ut nemo triſtis ſit in convivio. Rurſus, ſi parcior copia vini diſtribuitur æquis portionibus in ſingulos, ſatis habent qui bibunt moderatius: neque quiſquam in æqualitate poteſt obmurmurare, quando qui largius erat hauſturus, æquo animo componit ſeſe ad temperantiam. Hoc exemplum ſi placet, utar. Volumus enim hoc convivium fabuloſum eſſe, non vinoſum. PHILY. Quid igitur bibebat Romulus? EUT. Idem quod bibunt [5] canes. PHILY. An non iſtud indignum rege? EUT. Nihilo magis quam quod reges ſpirant aëre cum canibus communi: niſi quod illud intereſt; Rex non bibit eandem aquam, quam biberet canis: ſed aërem quem efflavit rex, haurit canis: & viciſſim quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriæ tuliſſet [6] Alexander ille magnus, ſi cum canibus bibiſſet. Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quam vinolentia. Cæterum Romulum abſtemium fuiſſe, declarat [7] apophthegma non inſeſtiviter ab illo dictum. Etenim

1 *Laconia* Peloponneſi regio eſt, cujus civitas primaria Lacedæmon, ejus incolæ vocantur Lacones, qualis erat Ageſilaus rex.

2 Illud volebat indicare.

3 Abſtemius dicitur, qui non bibit vinum, ex *abs* & *temetum*, vinum, unde *temulentus*, i. e. ebrius.

4 Primus Romanorum Rex.

5 Canes natura à vino abhorrere dicuntur.

6 Is enim natura fuit vinoſus, & non ſolum in convivio quodam ebrius Clytum ſibi chariſſimum optimeque de ſe meritum haſta transfixit, aliaque mala facinora præ nimia temulentia perpetravit, ſed ipſe Babylone, inter pocula, vino, & veneno periit.

7 Ἀπόφθεγμα, dictum breve & acutum, ἀποφθέγγομαι, eloquor.

tenim cum quidam videns illum abſtinere à vino, dixiſſet, Vinum vile futurum, ſi omnes biberent quemadmodum ille; Imo, inquit, tum arbitror fore cariſſimum, ſi biberent omnes vinum quemadmodum ego. Bibo enim quantum libet. GE. Utinam heic adeſſet noſter [1] Joannes Botzemus [2] canonicus Conſtantienſis, qui nobis Romulum quendam referret! nam & is abſtemius non minus eſt, quam dicitur, alioqui comis ac feſtivus conviva. PO. Age, ſi ſimul poteſtis, non dicam [3] ſorbere & flare, quod Plautus ait eſſe difficile; ſed edere & audire, quod eſt perfacile, [4] bonis avibus [5] auſpicabor fabulandi munus. Si parum erit lepida fabula, ſcitote [6] Batavam eſſe. Opinor aliquot veſtrum auditum Macci nomen. GE. Non ita diu eſt quod periit. PO. Is cum veniſſet in civitatem quæ dicitur [7] Leydis, ac vellet novus hoſpes innoteſcere joco quopiam, (nam is erat homini mos;) ingreſſus eſt officinam calcearii: ſalutat, Ille cupiens [8] extrudere merces ſuas, rogat numquid vellet. Macco conjiciente oculos in ocreas ibi penſiles, rogat ſutor num vellet ocreas. Annuente Macco, quærit aptas tibiis illius, inventas alacriter protulit, &, ut ſolent, [9] inducit illi. Ubi jam Maccus eſſet eleganter ocreatus; Quam belle, inquit,

1 Vir Eraſmo charus, & ad quem variæ ab illo ſcriptæ extant epiſtolæ. Inter eas legi unam, quæ eſt mihi in editione Londinenſi lib. 12. epiſt. 32. hiſce verbis incipientem. *Hoc mihi jucundior tua fuit epiſtola, vir clariſſime, quod novi lucrum amici cum veteris recordatione copulavit.* Urbanum *jam pridem amabam. Abſtemium libenter agnoſco.*

2 Κανονικὸς, regularis.

3 *Non poſſum ſimul ſorbere & flare* apte quis dixerit, ubi ſignificare velit, negotia quædam id genus eſſe, ut pariter à ſe tractari nequeant.

4 *Bonis avibus*, id eſt felicis ſucceſſus ſpe. Modus loquendi ab auguribus, qui ex avium volatu, paſtu, cantu, &c. futura prædicebant.

5 Incipiam. Quia veteres nil niſi auſpicato gerebant, *auſpicari* uſitatiſſimum eſt pro incipere.

6 Batavi olim ſimplices & ingenui habiti.

7 *Leida* verum urbis nomen, aliis *Lugdunum Batavorum.*

8 Reſpicit ad illud Horatii, *Laudat venaleſque vult extrudere merces.* Epiſt. lib. 2.

9 Induit.

i Acci-

inquit, congrueret his ocreis par calceorum duplicatis ſoleis. Rogatus an & calceos vellet, annuit. Reperti ſunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacite gaudens, ſuccinebat illi laudanti, ſperans pretiū æquius, poſteaquam emtori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Heic Maccus: Dic mihi, inquit, bona fide, nunquamne [1] uſu venit tibi, ut, quem ſic ocreis & calceis ad curſum armaſſes, quemadmodum nunc armaſti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui ſi forte, inquit, veniat uſu, quid tu tum faceres? Conſequerer, inquit calcearius, fugientem. Tum Maccus, ſerione iſta dicis, an joco? Plane ſerio, inquit alter, loquor; & ſerio facerem. Experiar, ait Maccus. En pro calceis præcurro, tu curſu ſequere. Simulque cum dicto [2] conjecit ſe in pedes. Calcearius [3] è veſtigio conſecutus eſt, quantum poterat, clamitans, Tenete furem. Ad hanc vocem cum cives undique proſiliſſent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, ne quis, inquit, remoretur curſum noſtrum; certamen eſt de [4] cupa cerviſiæ. Itaque jam omnes præbere ſe certaminis ſpectatores. Suſpicabantur autem calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occaſione [5] anteverteret. Tandem calcearius curſu victus, ſudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit [6] brabeum. GE. Maccus iſte effugit quidem calcearium, at non effugit furem. PO. Quam ob rem? GE. Quia furem ferebat ſecum. PO. Forte tum non erat ad manum

1 Accidit.

2 *Conjicere ſe in pedes.* Terentianum eſt, in Eunucho & Phorm. pro quo Cicero dixit pro Cælio, *conjicere ſe in fugam.*

3 Mox.

4 Cupa, id. quod dolium, vas ingens.

5 Scil Macco currenti.

6 *Βραβεῖον* præmium, quod victori in certamine dabatur.

num pecunia, quam poſtea reſolvit. GE. Verum erat [1] actio furti. PO. Ea quidem poſt intentata eſt, ſed jam magiſtratibus aliquot innotuerat Maccus. GE. Quid attulit Maccus? PO. Quid attulit? rogas? in cauſſa tam vincibili? Magis periclitatus eſt [2] actor quam [3] reus. GE. Qui ſic? PO. Quia gravabat illum actione calumniæ, & intendebat legem [4] Rhemiam, quæ dictat, ut qui crimen intenderit, quod probare non poſſit, pœnam ferat quam laturus erat reus, ſi convictus fuiſſet. Negabat ſe contrectaſſe rem alienam invito domino, ſed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem interceſſiſſe. Se provocaſſe calcearium ad certamen curſus; illum accepiſſe conditionem; nec habere quod queratur, cum eſſet curſu ſuperatus. GE. Hæc actio non multum abeſt [5] ab umbra

1 Jus agendi vel intentandi accuſationem de furto. *Actionem* vocant Juriſconſulti jus, quod cuique debetur in judicio proſequendi. Propter quod Ulpianus duo actionum genera eſſe ſcribit: in rem, quæ dicitur vindicatio: & in perſonam, quæ conditio appellatur. In rem actio eſt, per quam rem noſtram, quæ ab alio poſſidetur, petimus. In perſonam actio eſt, qua cum eo agimus, qui obligatus eſt nobis ad faciendum aliquid dandumve.

2 Calcearius, qui actionem furti intentavit.

3 *Reus* eſt qui in rem, hoc eſt, cauſam, ac judicium vocatus eſt, uti hoc loco Maccus ille. *Reus ſtipulando* eſt qui ſtipulatur. *Reus promittendo*, qui ſuo nomine quid pro altero reſpondit. *Reus voti*, qui ſuſcepto voto ſe obligat (unde & *damnatus voti*, qui promiſſa vota jam ſolvit. Sed hæc ſunt propria ſacrorum verba) Virgil. *Conſtituam ante aras voti reus.*

4 Quam alii eandem faciunt cum Memmia. Manutius vero inter Rhemiam & Memmiam diſtinguit. Non tantum eâ latum fuit, ne eorum, qui reipublicæ cauſa abeſſent, nomina inter reos reciperentur, ſed & ut calumniatoribus pœna imponeretur. Hac lege calumniatori in fronte imprimebatur littera, quæ eum calumniatum eſſe interpretabatur.

5 proverbium de umbra aſini refertur ad Demoſthenem, qui defendens quendam in cauſa capitali coram judicibus parum attentis, hujuſmodi fabulam intertexuit. Juvenis iter faciens, cum nullibi æſtum meridianum effugeret, ſub aſino reſedit. Cæterum id Agaſo non ſinebat, clamans aſinum locatum, non aſini umbram. Alter aſſeverabat eſſe conductam. Poſt acerrimam rixam in jus ambulant. Demoſthenes hæc prolocutus repente à tribunali diſceſſit. Rogatus à judicibus ut reliquum fabulæ narraret, reſpondit; de umbra aſini libet audire, viri cauſam de vita periclitantis audire gravamini.

umbra aſini. Quid tandem? PO. Ubi ſatis riſum eſt, quidam è judicibus vocavit Maccum ad cœnam, & numeravit calceatio pretium. Simile quiddam accidit Daventriæ [1] me puero. Erat tempus illud, quo regnant piſcatores, [2] frigent lanii. Quidam adſtabat ad feneſtram [3] fructuariæ, ſive Græce mavultis, [4] oporapolidis, fœminæ vehementer obeſæ, oculis intentis in ea quæ propoſita venum erant. Illa ex more invitavit, ſi quid vellet: & cum videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? ſunt perquam elegantes. Cum ille annuiſſet, rogat quot libras vellet: Vis, inquit, quinque libras? Annuenti, tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa reponit [5] lances, ille ſe [6] ſubducit, non curſu, ſed placide. Ubi prodiſſet acceptura pecuniam, vidit emtorem abire, inſequitur majore voce, quam curſu. Ille diſſimulans pergit quo cœpit ire: tandem multis ad fœminæ vocem concurrentibus, reſtitit. Ibi in populi [7] corona agitur cauſſa: riſus oboritur: emtor negabat ſe emiſſe, ſed quod ultro [8] delatum fuiſſet accepiſſe: ſi vellet experiri apud judices, ſe [9] compariturum. GE. Age, narrabo fabulam tuæ non admodum diſſimilem, fortaſſe nec inferiorem, niſi quod hæc non habet auctorem perinde celebrem, atque eſt

1 Sunt qui id ipſum, quod nunc narrabitur, Eraſmo accidiſſe ferunt. Is enim, ubi nonum annum ageret, à Patre Daventriam miſſus eſt, literarum rudimentis imbuendus.

2 *Tempus quo regnant piſcatores, lanii vero frigent* circuitio eſt, qua deſignat autor Pontificiorum Quadrageſimam, ut vocant, quam abſtinendo à carnibus obſervant.

3 Quæ fructus arborum vendit.

4 *Oporapolis* vox compoſita ex Gr. *ὀπώρα* proprie autumnus, ſed & fructus autumnales, & *πωλέω* vendo.

5 Intellige hic per lances illa duo vaſcula lancium eſcariarum ſimilitudine, in quorum altero pondus, in altero res ponderanda ponitur: & libræ *bilances* dictæ, à duabus lancibus.

6 Abit.

7 Cœtu, vel circumſtantis vulgi conventu. Ita Ovid. Metamorph. lib. XIII, *Conſedere duces, & vulgi ſtante corona,* &c.

8 Oblatum.

9 Adfuturum.

eſt Maccus. [1] Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera; quorum alii prodiiſſent ut venderent, alii ut emerent: hoc utrumque genus ajebat ſolicitum eſſe, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum, quam ut ſpectent, quid illic proferatur, aut quid agatur: hos ſolos eſſe felices, quod vacui curis, gratuita voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat philoſophum verſari in hoc mundo, quemadmodum illi verſarentur in mercatu. Verum in noſtris [2] emporiis quartum hominum genus obambulare ſolet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otioſi contemplantur, ſed obſervant ſolicite, ſi quid poſſint [3] involare. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mire [4] dextri, dicas eſſe [5] Mercurio favente natos. Convivator dedit fabulam cum [6] coronide; ego dabo cum [7] proœmio. Nunc accipite quod nuper accidit Antverpiæ. Sacrificus quidam receperat illic medicocrem ſummam pecuniæ, ſed argenteæ. Id impoſtor quidam animadverterat. Adiit ſacrificum, qui geſtabat in [8] zona crumenam nummis [9] turgidam: ſalutat civiliter; narrat ſibi datum negotium à ſuis, ut vici ſui [10] parocho mercaretur novum pallium [11] ſacrum,

quæ

1 Pythagoras Samius, ille toties decantatus Philoſoph. qui *μετεμψύχωσιν* ſive commigrationem animæ de corpore in corpus docuit, ideoque à carnibus abſtinuit.

2 Ε᾽μπόριον, forum.

3 Hoc eſt *furari*, juxta illud Catulli: *Huc redde pallium meum, quod involaſti.* *Involare* enim ſonat *in vola tenere.* *Vola* media pars manus vel pedis eſt.

4 Apti, callidi.

5 Mercurius enim non ſolum facundus, ſed & mercatorum & furum Deus à Poëtis fingitur. Hinc eum laudat Horatius Od. 10. lib. 1. *Callidum, quicquid placuit, jocoſo condere furto.*

6 *Coronis* eſt rei alicujus apex, per translationem ſumitur pro rei fine, vel quod ornatus gratia additur, uti hoc loco.

7 Προοίμιον proprie exordium, quo cantores ac citharædi præludunt. Hic pro initio.

8 More antiquo, *ζώνη cingulum* à *ζωννύω cingo.* Olim viatoribus, militibus &c. zona lata fuit, in qua æra, ſeu pecuniam ferebant. Hinc proverbium, *zonam perdidit*, i. e. crumenam cum nummis.

9 Plenam.

10 *Parochi*, qui olim dicti, nunc reviſe in notis in *Exorciſmum* pag. 381.

11 Hoc eſt, ut ipſe autor paulo poſt exponit, quo ſacrificus veſtitus eſt, dum miſſam, ut vocant, peragit.

1 Empti-

quæ ſumma veſtis eſt ſacerdoti rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret ſibi tantillum operæ, ut ſecum iret ad eos, qui vendunt hujusmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipſius ſumeret majus aut minus; nam ſibi videri ſtaturam ipſius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cum leve videretur, facile pollicitus eſt ſacrificus. Adeunt ædes cujusdam. Prolatum eſt pallium, ſacrificus induit, venditor affirmat mire congruere. Impoſtor cum nunc à fronte, nunc à tergo contemplatus eſſet ſacrificum, ſatis probavit pallium; ſed cauſſatus eſt, à fronte brevius quam par eſſet. Ibi venditor, ne non procederet [1] contractus, negat id eſſe pallii vitium, ſed crumenam turgidam efficere, ut ea parte offenderet brevitas. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam: denuo contemplantur. Ibi impoſtor averſo ſacrifico crumenam arripit, ac ſemet [2] in pedes conjicit. Sacerdos curſu inſequitur ut erat palliatus, & ſacrificum venditor. Sacrificus clamat, Tenete furem: venditor clamat, Tenete ſacrificum: impoſtor clamat, Cohibete ſacrificum furentem, & creditum eſt, cum viderent illum ſic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora eſt, impoſtor effugit. EUT. Dignus qui non ſimplici ſuſpendio pereat, tantus artifex. GE. Niſi jam pendet. EUT. Utinam non ſolus, ſed una cum illo qui talibus [3] portentis favent in perniciem Reipublicæ. GE. Non favent gratis. [4] Catena eſt, quæ demiſſa in terras pertingit ad Jovem. EUT. Ad fabulas redeundum. AS. Ad te redit [5] ordo, ſi fas eſt regem

1 in

1 Emptionis, & venditionis.

2 Aufugit. Reſpice pag. 417.

3 Nebulonibus, qui peſtes & portenta ſunt in republica bene inſtituta.

4 Alludit ad catenam argenteam, de qua fabulatur Homerus. Videtur enim indicare, quod ex talibus impoſtoribus nonnunquam aliquid lucri veniat ad præfectos, & eos qui magiſtratu funguntur;

5 *Ordo* id eſt vices, ſcil. narrandi.

1 *In*

[1] in ordinem cogere. EUT. Non cogar; imo volens veniam in ordinem; alioqui [2] tyrannus eſſem, non rex, ſi leges quas aliis præſcribo, recuſem. AS. Veruntamen ajunt [3] principem eſſe ſupra leges. EUT. Iſtuc non omnino falſo dictum eſt, ſi principem accipias ſummum illum principem, quem tum vocabant Cæſarem. Deinde ſi ſic accipias ſuperiorem legibus, quod alii coacti utcunque ſervant, illum ſuapte multo cumulatius præſtare. Quod enim animus eſt corpori, hoc eſt bonus princeps Reipublicæ. Quid opus erat addere, bonus, [4] quando malus princeps non eſt princeps: quemadmodum ſpiritus impurus, qui invaſit corpus hominis, non eſt animus. Sed ad fabulam; & arbitror convenire, ut rex regiam fabulam adferam. [5] Ludovicus Galliarum rex, ejus nominis undecimus, cum rebus domi turbatis [6] peregrinaretur apud Burgundiones, occaſione [7] venationis nactus eſt familiaritatem cum Conone quodã homine ruſtico, ſed animi ſimplicis ac ſinceri. Nam hoc genus hominibus dele-

1 *In ordinem cogere*, id eſt, cæteris facere æqualem.

2 *Tyrannus* olim dicebatur Rex, vel Monarcha, in bonam partem, nam, ut C. Nepos ait. *Omnes habentur & dicuntur tyranni, qui poteſtate ſunt perpetua in ea civitate, quæ libertate uſa eſt.* Dein vero *Tyranni* dicti ſunt principes crudeles ac violenti, ſubditorum flagella, qualia fuerunt iſta monſtra horrenda inter Cæſares Romanos.

3 Illæ formulæ loquendi Romanis uſitatæ, *Quod principi placuit*: *per principis genium*: *ad principis ſtatuam*, de Cæſare intelligebantur. *Imperatoris* nomen propric militare eſt. *Regis* nomen Romanis inviſum, *Principis* vero amabilius fuit.

4 Conſule elegantem Eraſmi libellum de Chriſtiani principis inſtitutione.

5 Eſt Ludovicus ille, qui patri Carolo ſeptimo in imperium ſucceſſit, homo callidus, acutus, & inſidioſus. Obiit apud Turonas Pleſſiaci Ao. 1483. Ejus vitam memorat Ph. Cominæus, hiſtoricorum ejus temporis præſtantiſſimus.

6 Nam puer undecennis Patri Carolo bellum intulit. Poſtmodo in gratiam receptus, denuo factionibus nobilium adductus in Delphinatum abiit, ſequentibus multis ex Optimatibus. Pater continuo in Delphinatum profectus magno exercitu adeo factioſos terruit, ut paucis exceptis ad debitam obedientiam redierint. Ipſe vero Ludovicus, Patris iram veritus, in Burgundiam ſeceſſit.

7 Cui ſupra modum addictus fuit, ut Cominæus teſtatur.

1 Μόραρ-

delectantur [1] monarchæ. Ad hujus ædes frequenter diverterat rex ex venatu; & ut plebejis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate veſcebatur rapis. Mox ubi Ludovicus [2] reſtitutus, jam [3] rerum potiretur apud Gallos, ſubmonuit Cononem uxor, ut regem veteris hoſpitii commonefaceret; adiret illum, & rapas aliquot inſignes illi dono adferret. Tergiverſatus eſt Conon, ſe luſurum operam: principes enim non meminiſſe talium officiorum , ſed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot inſignes; [4] accingitur itineri. Verum ipſe per viam captus illecebra cibi, paullatim devoravit omnes, una dumtaxat excepta inſigniter magna. Ubi Conon prorepſiſſet in aulam, qua rex erat iturus, ſtatim agnitus eſt à rege, & accerſitus. Ille magna cum alacritate [5] detulit munus; rex majore cum alacritate accepit; mandans cuidam è proximis, ut diligenter reponeretur inter ea, quæ haberet cariſſima. Cononem jubet ſecum prandere: à prandio egit Cononi gratias; & cupienti repetere rus ſuum, juſſit pro rapa numerari mille coronatos aureos. Hujus rei fama cum, ut fit, per omne regis famulitium eſſet pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens, illum provocatum benignitate, quam præſtiterat Cononi, [6] captare prædam; vultu majorem in modum alacri accepit munus; & convocatis primoribus conſultare cœpit, quo munere penſaret equum tam bellum, tamque pretioſum. Interim, qui donarat equum ſpes [7] opimas animo concipiebat, ſic cogitans: Si ſic penſavit rapam donatam

1 Μόναρχος vel ας, qui ſolus dominatur,

2 Nempe poſt ſextum ſeceſſus ſui annum.

3 Res pro imperio. Initium regni Ludovici hujus incidit in annum 1462.

4 Parat ſe itineri.

5 Obtulit.

6 Inhiare prædæ.

7 Magnas.

tam à ruſtico, quanto munificentius penſaturus eſt equum talem oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna conſultanti alius aliud reſponderet; diuque [1] vana ſpe lactatus eſſe captator; tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: & accerſito ex [2] proceribus quopiam, dixit in aurem, ut adferat id quod reperiret in cubiculo (ſimulque locum deſignat) ſerico deligenter obvolutum. Adfertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex ſua manu donat aulico; addens, ſibi videri bene penſatum equum [3] cimelio, quod ſibi conſtitiſſet mille coronatis. Digreſſus aulicus dum tollit linteum, pro theſauro reperit, non carbones, quod ajunt, ſed rapam jam [4] ſubaridam. Ita [5] captator ille captus, riſui fuit omnibus. AS. Jam ſi permittis, rex, ut, [6] plebejus loquar regalia, referam quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut anſa anſam, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cum vidiſſet pediculum repentem in veſte regia, flexis genibus, ac ſublata manu, ſignificat, ſe neſcio quid officii præſtare velle. Ludovico præbente ſe ſuſtulit pediculum, & clam abjecit. Rogante rege quid eſſet, puduit fateri. Cum inſtaret rex, faſſus eſt fuiſſe pediculum. Lætum, inquit, [7] omen eſt; declarat enim me eſſe hominem, quod hoc genus vermiculorum pecu-

1 Productus eſſet. *Lactare*, teſte Donato, eſt in aliquam voluptatem inducere, unde oblectare ſignificat fruſtrationem, niſi forte metaph. à matribus. Terent. in Andr. Act. 4. ſc. 1. *Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres?*

2 Magnatibus. *Proceres* proprie capita trabium, quibus extans parietis pars nititur. Hinc pro principibus civitatis, vel qui dignitate eminent.

3 Κειμήλιον Græcis eſt pretioſum aliquid, quod ſervandi cauſa ſeponitur, apud Homerum.

4 Aliquantulum ſiccam. *Sub* in compoſitione cum adjectivis eam ſignificationem fere obtinet.

5 *Captator capitur* dicitur de eo, qui in eas incidit inſidias, quas aliis ſtruxerat. Reviſe *Conviv. Relig.* *ἀιρῶν ἀιρῆμαι*, Hoc loco autor detorquet ad fruſtrationem captatoris.

6 Qui eſt ex plebe, dicitur *plebejus*.

7 *Omen* hic ſignificat *ſignum*, *portentum*. Dicitur proprie *omen* quaſi *oremen*, hoc eſt futuræ rei ſignum, quod ex ſermone loquentis capitur.

1 Fraude,

peculiariter infeſtet hominem, præſertim in adoleſcentia. Juſſitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Poſt dies aliquammultos alter quidam, qui viderat illi feliciter ceſſiſſe tam humile officium; nec animadvertens, plurimum intereſſe, ex animo facias quid, an arte; ſimili geſtu aggreſſus eſt regem, ac rurſus illo ſe præbente, ſimulabat ſe tollere quiddam è veſte regia, quod mox abjiceret. Cum urgeret rex tergiverſantem, ut diceret, quid eſſet, mire ſimulato pudore, tandem reſpondit eſſe pulicem. Rex intellecto [1] fuco, Quid, inquit, an tu me facies [2] canem? Juſſit [3] tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis infligi quadraginta plagas. PHI. Non tutum eſt, ut audio, cum regibus facetiis ludere. Quemadmodum enim leones ſe nonnunquam placide præbent [4] fricanti, iidem, ubi lubitum eſt, leones ſunt, & jacet colluſor; [5] itidem ſavent principes. Sed adferam tuæ fabulam non diſſimilem, ne recedamus interim à Ludovico, cui pro delectamento erat [6] corvos hiantes fallere. Dono acceperat alicunde decem millia coronatorum. (Quoties autem principibus obtigit nova pecunia, venantur omnes [7] officiarii, & captant aliquam prædæ partem. Id [8] non fugiebat Ludovicum.) Cum igitur ea pecunia expromta eſſet in menſa, quo magis irritaret ſpem omnium, ſic loquutus eſt cir-

1 Fraude, reſpice pag. 406. & alibi ſuperius.

2 Nam canes & feles maxime infeſtantur à pulicibus.

3 Scil. ſublimem in humeros, ut vapularet.

4 Palpanti.

5 Eodem modo.

6 *Corvos hiantes fallere* dicitur, qui captatores avidos fruſtratur, ac deludit. Ita & dicitur *lupus hians*, quia uterque vorax & famelicus, pro eo qui re ſperata fruſtratus abit. Ita Horatius Satyr. 5. lib. 2. de Corano Naſicæ Socero, cui ille ſpe teſtamenti oſtentata, moriens nil niſi plorare reliquit. - *-plerumq; recoctus Scriba ex quinq;viro corvum deludet hiantem: Captatorque dabit riſus Naſica Corano.*

7 Vox pejoris notæ. Vulgus miniſtros principum officiarios vocat, ita & infra.

8 Non ignorabat Ludovicus.

circumſtantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donatitia eſt, donari viciſſim convenit. Ubi nunc ſunt amici, quibus pro ſuis in me officiis debeo? Adſint nunc, priusquam effluat hic theſaurus. Ad hanc vocem accurrere permulti: nemo non ſibi ſperabat aliquid. Rex cum vidiſſet aliquem maxime inhiantem, & jam oculis devorantem pecuniam; ad eum converſus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat ſe diu aluiſſe falcones regios, ſumma fide, nec ſine gravibus impendiis: alius aliud adſerebat; ſuum quisque officium verbis quantum poterat [1] exaggerabat, idque non ſine mendaciis. Rex omnes benigne audiebat, & ſingulorum orationem comprobabat. Hæc conſultatio dilata eſt in longum tempus, quo diutius ſpe metuque torqueret omnes. Adſtabat inter hos primus [2] Cancellarius; nam & hunc juſſerat acciri. Is cæteris prudentior, non prædicabat officia ſua, ſed agebat ſpectatorem fabulæ. Ad hunc tandem converſus rex: Quid, inquit, narrat meus Cancellarius? Solus ille nihil petit, nec prædicat officia ſua. Ego, inquit Cancellarius, plus accepi à benignitate regia, quam promeruerim: nec ulla de re magis ſolicitus ſum, quam ut regiæ in me munificentiæ [3] reſpondeam; tantum abeſt, ut velim flagitare plura. Tum rex: Unus igitur, inquit, omnium non eges pecunia? Ne egerem, inquit alter, jam tua præſtitit benignitas. Ibi rex verſus ad alios: Næ ego ſum, inquit, regum omnium magnificentiſſimus, qui tam opulentum habeam Cancellarium. Heic magis accenſa ſpes eſt omnibus, futurum ut pecunia cæteris diſtribueretur, quandoquidem ille nihil [4] ambiebat. Ad hunc modum

1 Extollebat, verbis magnifice prædicabat.

2 Vox recens. Cancellarii dicuntur, qui Regibus ſunt ab epiſtolis, & ſecretis.

3 Viciſſim dignum quid referam.

4 Appetebat.

1 Non

modum ubi ſatis diu luſiſſet rex, coegit Cancellarium, ut totam eam ſummam domum auferret. Moxque verſus ad cæteros jam mœſtos. Vobis, inquit, erit alia exſpectanda occaſio. PHILO. Fortaſſe [1] frigidius videbitur quod narraturus ſum; proinde deprecor doli mali ſuſpicionem, furtive; ne videar de induſtria ambiiſſe immunitatem. Adiit eundem Ludovicum quidam, petens ut munus, quod forte vacabat in eo pago, in quo habitabat, juberet in ipſum transferri. Rex audita petitione, expedite reſpondit, Nihil efficies: videlicet amputans omnen ſpem impetrandi quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratiis, diſceſſit. Rex in ipſa fronte colligens hominem eſſe non omnino [2] ſiniſtri ingenii, ſuſpicansque illum non intellexiſſe quod reſpondiſſet, jubet eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, quid tibi reſponderim? Intellexi, Quid igitur dixi? Me nihil effecturum. Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, [3] eſt domi quod agam: proinde magno meo incommodo perſequuturus eram heic ſpem ancipitem: nunc beneficium interpretor, cito negaſſe beneficium; meque lucratum, quidquid eram prediturus, ſi vana ſpe [4] lactatus fuiſſem. Ex eo reſponſo rex conjectans hominem minime ſegnem, ubi pauca precunctatus eſſet, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; ſimulque verſus ad officiarios, Expediantur, inquit, huic ſine mora [5] diplomata, ne heic diu ſuo damno hæreat. EUG. Non deeſt quod referam de Ludovico; ſed malo de noſtro

1 Non ita venuſtum, nec plauſibile, ſed ineptum, reſp. pag. 413.

2 Infelicis.

3 Sunt mihi domi negotia mea.

4 Reſpice notas in pag. 424.

5 Litteræ principum aut magiſtratuum ſigillis munitæ dicuntur *διπλώματα* à *διπλόω duplico*, quod in duas plicas contracta geſtentur.

ſtro [1] Maximiliano. Qui ut nequaquam ſolitus eſt deſodere pecuniam; ita clementiſſimus erat in eos, qui [2] decoxerant, modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cum cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, [3] titulo neſcio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut ſi quid impetratum eſſet [4] dexteritate legati, pro lucro duci poſſet. Legatus extorſit millia quinquaginta; Cæſari reddidit triginta. Cæſar lætus inſperata præda, dimiſit hominem, præterea nihil inquirens. Interea [5] quæſtores & [6] rationales [7] olfecerant plus acceptum fuiſſe quam exhibitum. Interpellant Cæſarem, ut accerſeret hominem. Accitus eſt: venit illico. Tum, Maximilianus: Audio, inquit, te accepiſſe millia quinquaginta. Faſſus eſt. Non exhibuiſti niſi triginta millia. Faſſus eſt & hoc. Reddenda eſt, inquit, ratio. Promiſit ſe facturum; ac diſceſſit. Rurſum cum nihil eſſet actum, interpellantibus officiariis revocatus eſt. Tum Cæſar, Nuper, inquit, juſſus es reddere rationem. Memini, inquit ille; & [8] in hoc ſum. Cæſar ſuſpicans, illi rationem nondum ſatis eſſe ſubductam, paſſus eſt illum ſic abire. Cum ſic eluderet, officiarii

1 Maximilianus, qui vivente patre Friderico III. Romanorum rex factus, eidem ſucceſſit, ex Maria Burgundia ſuſcepit Philippum, patrem Caroli V. Inde autor ſupra in Epithalamio Petri Ægidii vocat *Philippum Maximi Maximiliani filium, Caroli, qui major futurus eſſet patrem.*

2 *Decoquere pecuniam*, eſt nequiter profundere. Reſpice *Alcumiſticam.*

3 Prætextu.

4 Felici adminiſtratione.

5 *Quæſtores* dicti à quærendo, quod conquirerent publicas pecunias, & maleficia. Apud Romanos fuerunt tria eorum diſtincta genera. Alii fuerunt Quæſtores Urbani, vel Ærarii: alii Quæſtores patricidii, vel rerum capitalium: alii Quæſtores Provinciales, qui provincias gererent, & eorum vectigalia conquirerent. Hoc loco intelligit autor eos quos vulgo vocamus *Theſauriers.*

6 Qui principi ſunt à rationibus.

7 *Olfacere* hic per translationem ſignificat *præſentire*, vel *deprehendere*. *An non ſex totis menſibus prius olfeciſſem?* Terent. Adelph. Act. 3, Sc. 3.

8 Jam in conficienda ratione totus ſum occupatus.

1 Nempe

ciarii vehementer inſtabant; clamitantes,non eſſe ferendum, ut ille tam palam illuderet Cæſari. Perſuaſerunt,ut accerſitus juberetur inibi præſentibus ipſis exhib ere rationem.Annuit Cæſar. Accitus venit illico,nihil tergi verſatus. TumCæſar, Nonne,inquit,pollicituses rationem ? Pollicitus,reſpondit ille. Jam,inquit,opus eſt: en adſunt qui [1] excipient; nec eſt diutius tergiverſandi locus. Aſſidebant officiarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis ſat dextre; Non detrecto, inquit, rationem, invictiſſime Cæſar, verum hujusmodi rationum non ſum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: iſti qui aſſident, talium rationum ſunt peritiſſimi; ſi vel ſemel videro quemadmodum illi tractent hujusmodi rationes, ego facile imitabor. Rogo jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Cæſar ſenſit dictum hominis, quod non intelligebant hi, in quos dicebatur, ac [2] ſubridens, Verum, inquit, narras; & æquum poſtulas. Ita juvenem dimiſit: Subindicabat enim, ſic illos Cæſari ſolere reddere rationem, quemadmodum ipſe reddiderat; nimirum, ut bona pecuniæ portio penes ipſos remaneret. LE. Nunc tempus eſt, ut [3] ab equis, quod ajunt, ad aſinos deſcendat fabula; à regibus ad Antonium ſacrificum [4] Lovanienſem; qui [5] Philippo cognomento Bono fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucunde dicta, vel jocoſe facta, ſed pleraque [6] ſordidiora. Nam pleroſque luſus ſuos condire ſolitus eſt [7] unguento quodam, quod non

1 Nempe rationem. Hoc eſt, qui de ea judicabunt, an bona fide reddita ſit, necne.

2 Aliquantulum, vel leviter ridens. Virg. 1. Æneid. *Olli ſubridens hominum ſator atq; Deorum.*

3 Ita Græci ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους. Proverbii ſenſum reviſe in notis pag. 335. & alibi.

4 Lovanii (quod primarium Brabantiæ oppidum eſt) vel natum vel degentem.

5 Philippus cognomento bonus, Burgundiæ dux, obiit Brugis 1467. ætat. 73.

6 Aliquo modo narratu turpia.

7 Stercore ſcil.

1 Bonum

non admodum eleganter ſonat, ſed pejus olet. Deligam unum ex mundioribus. Invitarat unum atque alterum [1] bellum homunculum forte obvios in via. Cum rediſſet domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in loculis; quod illi nequaquam erat inſolens. Heic opus erat celeri conſilio. Subduxit ſe tacitus: & ingreſſus culinam fœneratoris, quicum illi erat familiaritas, quod frequenter ageret cum illo; digreſſa famula, ſubduxit unam ex ollis æneis una cum carnibus jam coctis, ac veſte tectam deferebat domum: dat coquæ: jubet protinus effundi carnes & jus in aliam ollam fictilem, ſimulque fœneratoris ollam defricari donec niteret. Eo facto mittit puerum ad fœneratorem, qui depoſito pignore [2] drachmas duas à fœneratore [3] ſumat mutuo, ſed accipiat [4] chirographum, quod teſtaretur talem ollam miſſam ad ipſum. Fœnerator non agnoſcens ollam, utpote defrictam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam; ea pecunia puer emit vinum. Ita [5] proſpectum eſt convivio. Tandem cum appararetur prandium fœneratori, deſiderata eſt olla. Heic jurgium adverſus coquam. Ea cum gravaretur, conſtanter affirmavit, neminem eo die fuiſſe in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc ſuſpicari de ſacrifico. Tandem itum eſt ad illum, exploratum an apud illum eſſet olla: [6] ne muſca quidem olla reperta. Quid multis? Serio flagitata eſt ab illo olla, quod ſolus ingreſſus eſſet culinam, quo tempore deſiderata eſt, Ille

faſſus

1 Bonum compotatorem, hilarem ſocium.

2 Drachmas Ægineas, quarum ſingulæ valent ſex ſeſtertios.

3 *Sumere* vel *accipere mutuo* idem eſt quod mutuari.

4 Χειρόγραφον. literæ propria manu ad confirmandam fidem ſubſcriptæ, à Χεὶρ manus- & γράφω ſcribo.

5 *Proſpicere*, pro curare.

6 *Ne muſca quidem*, hoc eſt nulla omnino olla. Plautina phraſis.

1 Vide

faſſus eſt ſumſiſſe commodato ollam quandam, ſed quam remiſiſſet illi, unde ſumſerat. Id cum illi pernegarent, & incaluiſſet contentio, Antonius adhibitis aliquot teſtibus, Videte, inquit, quam periculoſum eſt, cum horum temporum hominibus agere ſine chirographo: intenderetur mihi propemodum [1] actio furti, ni manum haberem fœneratoris. Et protulit [2] ſyngrapham. Intellectus eſt dolus: fabula magno cum riſu per totam regionem diſſipata eſt, ollam oppignoratam ipſi, cujus erat. Hujusmodi dolis libentius favent homines, ſi commiſſi ſunt in perſonas odioſas, præſertim eos qui ſolent aliis imponere. AD. Næ tu nobis mare fabularum aperuiſti, nominato Antonio: ſed unam dumtaxat, eamque brevem referam, quam audivi nuperrime. Agitabant ſimul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi, quibus nihil [3] prius in vita, quam ridere. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipſe celebris hoc genere laudis, ac velut [4] æmulus Antonii. Porro quemadmodum inter philoſophos, ſi quando conveniunt, proponi ſolent quæſtiunculæ de rebus naturæ; ita heic ſtatim nata eſt quæſtio, quænam eſſet hominis pars honeſtiſſima. Alius [5] divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: & ſuæ quisque divinationis rationem adſerebat. Antonius, juſſus dicere ſententiam, dixit os ſibi videri partem omnium honeſtiſſimam; & addidit cauſam neſcio quam. Tum alter ille, ne quid ipſi conveniret cum Antonio, reſpondit, eam partem qua ſedemus, ſibi videri honeſtiſſimam.

1 Vide quæ dixi ſupra pag. 418.

2 Συγγραφὴ, *ſcriptio*. Scheda manu contrahentium ſubſcripta.

3 Dignius, charius, jucundius.

4 Notum eſt: *æmulor tibi* pro invideo. *Æmulor te* pro imitor. Ita hic *æmulus* ſignificat, qui non ſine invidia imitatur, & de laude contendit.

5 Conjiciebat.

mam. Cum id videretur omnibus abſurdum, attulit hanc cauſſam, quod is diceretur vulgo honoratiſſimus, qui primus conſideret: hoc honoris [1] competere parti quam dixiſſet. Applauſum eſt huic ſententiæ, & riſum eſt affatim. Placuit homo ſibi de hoc dicto; viſusque eſt in eo certamine victus Antonius. Diſſimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honeſtatis laudem, niſi quod ſciret illum velut æmulum ſuæ gloriæ diverſam partem nominaturum. Poſt dies aliquot, cum rurſus uterque vocatus eſſet ad idem convivium, ingreſſus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna: & averſus emiſit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, ſcurra, ubinam didiciſti mores iſtos? Tum Antonius, Etiam indignaris? inquit, Si te ſalutaſſem ore, reſalutaſſes: nunc te ſaluto parte corporis, vel te judice, omnium honeſtiſſima, & ſcurra vocor. Sic recuperavit prius amiſſam gloriam Antonius. Diximus omnes, nunc ſupereſt ut pronuntiet judex. GE. Id faciam, ſed non prius quam ſuum quisque cyathum ebiberit. En [2] auſpicor: ſed [3] lupus in fabula. PO. Haud lævum omen adfert Levinus [4] Panagathus. LEV. Quid actum eſt inter tam lepidos congerrones? PO. Quid aliud? Certatum eſt fabulis, donec lupus intervenires. LEV. Huc igitur adſum, ut perficiam fabulam: volo vos omnes cras apud me pran-

1 Deberi.

2 Incipio, anteeo.

3 *Lupus in fabula* proverbio dicitur, ubi de improviſo quis intervenit, qui ſodalitium interpellat, vel de quo ſermo eſt. Lupum ei, quem primum viderit, vocem adimere fabulata eſt antiquitas. Forte hinc origo; eſt enim in hoc adagio indictio ſilentii. Alii aliam volunt originem, quam hic referre mora eſt. Vide Terent. Adelph. Act. 3. Sc. 1. CT. *Quidnam eſt?* S. *Lupus in fabula.* CT. *Pater adeſt*, &c.

4 Παναγαθὸς omnino bonus, ſeu omnium optimus. Epithetum aptum Levino, qui Belgis *Lieven* dicitur, i. e. dilectus.

1 *Scyti-*

prandere prandium Theologicum. GE. [1] Scythicum promittis convivium. LEV. [2] Α'υτὸ δείξει. Niſi fatebimini hoc fuiſſe vobis fabuloſo convivio jucundius, non recuſo dare pœnas. Nihil jucundius, quam cum ſerio tractantur nugæ.

1. *Scythicum*, hoc eſt triſte, ſeverum. Reſpice in Naufragio *Concionem Scythicam*. pag. 260.

2. Α'υτὸ δείξει, id eſt; *re ipſa demonſtrabit*.

PUERPERA.

[1] EUTRAPELUS, [2] FABULLA.

EU. Salva ſit optima Fabulla. FA. Salve multum, Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quod nunc ſalutator inſolens adveneris, quem hoc triennio toto nemo noſtrum vidit? EU. Dicam; forte præteriens has ædes, vidi [3] cornicem obvinctam candido linteo: demirabar quid eſſet cauſſæ. FA. Adeone hoſpes es in hac regione, ut ignores hoc eſſe [4] ſymbolum puerperii in ædibus? EU. Eho, an non prodigium eſt, videre [5] cornicem albam? Sed extra jocum; ſciebam maxime: verum ſuſpicari non potui, te puellam vix dum ingreſſam decimum ſextum annum, tam mature didiciſſe difficillimam artem [6] gignendi liberos, quam ægre diſcunt quædam ante annos triginta. FA Ut tu ſemper es

1 *Eutrapelus*, quaſi dicas facetus.

2 *Fabulla* qui fabulatur, vel fabulando delectatur.

3 Annulum ferreum, aut aliquid ejus loco additum oſtio, quo pulſatur, vel attrahitur. Imitatur autor Græcos, qui id κορώνην vocant. Obtinet hic mos in pleriſque Belgicæ urbibus, ut cornicem ædium, in quibus puerpera decumbit, linteolo obvinciant: ne quis accedens graviori impulſu eam turbet.

4 Signum, reliquas ſignificationes quære ſupra pag. 312.

5 Ludit in ambiguitate vocis *Cornicis*, quæ & avem & annulum ferreum ſignificat. Cæterum ſi quid rarum admodum ſit, id *albus Corvus*, vel *alba cornix* dicitur.

6 Pariendi.

es quod diceris, Eutrapele! EU. Ut nunquam deeſt Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodum occurrit [1] Polygamus. FA. Is qui nuper [2] extulit uxorem decimam? EU. Is ipſe, ſed quod te fugit, opinor, rurſum tam ambitioſe [3] procũ agit, quaſi hactenus vixerit cælebs. Hic percunctanti quid accidiſſet novæ rei, Muliebre corpus, inquit, in his ædibus per medium ſectum eſt in duo. Ob quod, inquam, facinus? Si verum eſt, inquit, quod rumore populari jactatur, heic mater familias [4] ſuſtinuit [5] deglubere maritum ſuum: ſimulque cum riſu ſubduxit ſeſe. FA. Homo craſſe facetus. EU. Ego me protinus [6] intro conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. FA. Salutem mihi gratulare, ſi voles, Eutrapele; felicem partum tum gratulaberis, cum quod [7] enixa ſum videris de ſe præbere ſpecimen boni viri. EU. Pie tu quidem & vere, mea Fabulla. FA. [8] Nullius Fabulla ſum, niſi Petronii. EU. Uni quidem Petronio paris; at non uni vivis, opinor. Cæterum hoc quoque gratulor, quod puerum enixa es. FA. Sed quas ob cauſas felicius judicas peperiſſe maſculum quam fœminam? EU. Quin tu potius, Fabulla Petronii; (jam enim vereor, mea, dicere) illud mihi [9] expedis, quas ob cauſſas vos magis gaudetis peperiſſe maſculos quam fæminas? FA. Quid aliæ ſentiant, neſcio; ego nunc me gaudeo peperiſſe maſculum, quia ſic viſum eſt Deo: ſi maluiſſet ille puellam, maluiſſem

1 *Polygamus* qui ſæpe duxit uxorem.

2 *Efferre* verbum funebre eſt, & cadavera mortuorum efferri dicuntur. Gr. ἐκφέρεσθαι. Terent. And. Act. 1. Sc. 1. *Effertur, imus* &c. Et Juvenalis Sat. 1. de Locuſta venefica. *Inſtituitq; rudes melior Locuſta propinquas. Per famam & populum nigros efferre maritos.*

3 *Procum agere*, id eſt; ambire virginis, vel mulieris nuptias.

4 Auſa eſt.

5 Cutem detrahere mariti ſui.

6 Ingredior ædes.

7 Peperi.

8 Dixerat Eutrapelus *mea Fabulla*, pro *cara*. Illa ſecus intelligit, & caſte reſpondet ſe unius eſſe Petronii.

9 Enarras.

1 Reſpi-

ſem & ipſa. EU. An putas Deo tantum eſſe otii, ut etiam parturientibus obſtetricetur? FA. Quid agat ille potius, Eutrapele, quam ut propagatione ſervet quod condidit? EU. Quid agat, ô bona? Imo, ni Deus eſſet, non arbitror ſuffecturum [1] tot negotiis. Exulat [2] Chriſtiernus Danorum rex, pius Evangelii fautor. [3] Franciſcus Galliarum rex [4] hoſpes eſt Hiſpaniarum, neſcio quam ex ipſius animi ſententia, vir certe dignus meliore fortuna. [5] Carolus molitur [6] monarchiæ proferre [7] pomœria. [8] Ferdinandus rerum ſuarum ſatagit in Germania: [9] Bulimia pecuniarum urget aulas omnes: periculoſos motus concitant agricolæ, nec tot ſtragibus ab inſtituto deterrentur: populus meditatur [10] anarchiam: pericu-

1 Reſpicit autor tumultus, qui eo tempore tum in Politicis, tum in Eccleſiaſticis fervebant, cum jam Lutherus, aliique palam Paparum oppugnare auderent.

2 Chriſtiernus, ſeu Chriſtianus Secundus Danorum Rex anno 1523. cum uxore Iſabella Caroli V. ſorore & quinq; parvis liberis, theſauro regio ſecũ ablato Hafniæ navem conſcendit, & viginti navibus ſe in Hollandiã contulit, cum tamen regnũ facile poſſet tueri: plebs enim illi addictiſſima. Reverſus in Daniam primum XIV. annos captivus detentus eſt à Friderico primo in inſula Alſena: poſtmodo jure ſuo cedens privatus obiit anno 1559.

3 Franciſcus Galliarum rex adverſus Carolum V. bellum gerens, per Alpes in Italiam perrumpens, poſtquam infeliciter oppugnaſſet Ticinum, ab Hiſpanis carcere detentus eſt, dein duris conditionibus, liberiſque obſidibus datis, in Galliam dimiſſus. Vide infra.

4 Imo captivus in Hiſpania.

5 Carolus V. ſcil.

6 *Monarchia*, unius imperium.

7 *Proferre Pomœria*, proprie de urbibus dicitur. Nam *Pomœrium*, dictum quaſi poſt murium, locus eſt, ut Livius inquit, circa murum, quem in condendis urbibus, quondam Hetruſci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conſecrabant: & hoc ſpatium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod poſt murum eſſet, quam murus poſt id, Pomœrium Romani appellarunt. Transfert autor ad imperium, & pomœria vocat fines. Sic Juſtinus initio hiſtor. *Fines imperii tueri magis, quam proferre, mos erat.*

8 Scil. Ferdinandus Frater Caroli V. qui primum Romanorum rex, dein fratre mortuo Cæſar electus eſt,

9 Βυλιμία, & βύλιμος bovina, i. e. ingens fames.

10 Ἀναρχία ſtatus eſt eorum, qui principe carent, omni in genere Politiæ contrarius, cum nemo præeſt aliis, nec quiſquam alteri tanquam legitimo magiſtratui obtemperat, ſed quilibet facit quod ſibi lubet,

periculoſis [1] factionibus collabitur eccleſiæ domus: hinc atque hinc diſtrahitur illa Jeſu tunica [2] inconſutilis. Vinea Domini non ab uno jam apro vaſtatur; ſimulque periclitatur [3] ſacerdotum cum decimis auctoritas, Theologorum dignitas, monachorum majeſtas: nutat [4] confeſſio, vacillant [5] vota, labaſcunt [6] leges Pontificiæ, vocatur in diſcrimen [7] euchariſtia, exſpectatur [8] Antichriſtus, totus orbis parturit neſcio quid magni mali. Interim ſuperant & imminent Turcæ, nihil non populaturi, ſi ſucceſſerit quod agunt: & tu rogas quid agat potius? Imo tempus arbitror, ut ſuo quoque regno [9] proſpiciat in tempore. FA. Quod hominibus videtur maximum, id fortaſſe videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula Dei perſonam ſi vis, ſecludamus. Dic quæ te cauſſæ moveant, ut felicius exiſtimes peperiſſe [10] catulum, quam catellam. EU. Piæ mentis eſt, hoc judicare optimum, quod dedit Deus citra controverſiam optimus. Verum ſi Deus tibi daret poculum cryſtallinum, nonne maximas ageres gratias? FA. Agerem. EU. Quid ſi idem daret vitreum; num pares ageres? Sed vereor ne tibi

1 Habet & vox *factio* ſignificationem bonam, hic vero denotat ſeditionem, conſpirationem.

2 D. Jeſu crucifixi veſtimenta milites partiti ſunt, & inter ea fuit tunica ἄῤῥαφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. Id eſt *inconſutilis à ſummo contexta per totum.* Joan. 19. *Chriſti tunicam diſtrahi* allegorice dicitur de variis Chriſtianorum ſchismatibus.

3 Non mirum equidem, jam enim eccleſiaſticorum tyrannorum arrogantia cordatioribus diſplicebat. De decimis reſpice *Naufragium* in fine.

4 Scil. illa confeſſio auricularis Pontificiis uſitata.

5 Quæ vulgus Pontificiorum ſolet ſuſcipere.

6 Naſutiores enim ſuperbi Romanorum Pontificis imperium tunc detrectare cœperunt.

7 Εὐχαριστία proprie grata beneficiorum recordatio, unde Theologis myſterium cœnæ Dominicæ, cujus præcipua pars eſt gratiarum actio. Hoc loco intellige panes illos orbiculares, quos Papicolæ in verum Corpus & Sanguinem Chriſti paucis verbis à ſacerdote prolatis converti affirmant.

8 Ἀντίχριστος, Chriſti adverſarius, quis ille ſit *Theologi certant, & adhuc ſub judice lis eſt.*

9 Conſulat, ejus curam gerat.

10 Puerulum, quam puellam.

1 Ob

tibi moleſtiam adferam pro ſolatio, hæc apud te philoſophans. FA. Imo Fabullæ nihil eſt jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo, ſatiſque valeo vel ad luctam. EU. Quin igitur è nido provolas? FA. Vetuit rex. EU. Qui rex? FA. Imo tyrannus. EU Qui quæſo? FA. Syllaba dicam, mos. EU. Heu quam iſte rex multa præter æquum exigit! Pergamus igitur philoſophari de chriſtallo, & vitro. FA. Marem, uti conjicio, natura præſtantiorem, ac firmiorem judicas, quam fœminam. EU. Sic arbitror. FA. Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores ſunt, quam fœminæ? Num à morbis immunes? EU. Nequaquam, ſed in genere viribus antecellunt. FA. Sed ipſi rurſus ſuperantur à camelis. EU. Imo prior creatus eſt maſculus. FA. Prior conditus eſt Adam, quam Chriſtus. Et ſolent artifices in poſterioribus ſe ipſos vincere. EU. At Deus mulierem viro ſubjecit. FA. Non ſtatim melior eſt qui imperat: & nuptam ſubjicit, non fœminam: ac rurſus nuptam ita ſubjicit, ut cum utrique ſit poteſtas alterius, mulierem tamen velit viro [1] morem gerere, non ut præſtantiori, ſed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? EU. Tibi quidem heic cedam, ſi mihi declararis, quid ſenſerit [2] Paulus, ſcribens Corinthiis, cum viri caput dicit eſſe Chriſtum, mulieris caput virum. Rurſus cum virum dicit imaginem & gloriã Dei; mulierẽ gloriam viri. FA. Iſtud expediam, ſi mihi declararis, an ſolis viris datũ ſit eſſe membra Chriſti. EU. Abſit: id quidẽ datum eſt omnibus hominibus per fidem. FA. Qui fit igitur, ut caput unum cum ſit, non habeatur omnibus membris commune? Deinde, cum Deus hominem fingeret

1 Obſeqũi, parere, obedire.

2 Epiſt. ad Corinth. 1. Cap. 11. v. 3. & 7.

geret ad imaginem ſui, utrum hanc imaginem expreſſerit in corporis figura, an in animi dotibus? EU. In animi dotibus. FA. At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro ſexu plures ſunt temulentiæ, rixæ, pugnæ, cædes, bella, rapinæ & adulteria? EU. At ſoli viri bellum gerimus pro patria. FA. Sed iidem ſæpius deſerto loco turpiter fugitis: nec ſemper pro patria, ſed frequentius pro ſordido [1] ſalariolo deſeritis uxorem, & liberos, pejores gladiatoribus ultro corpora veſtra traditis in ſervilem neceſſitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam ut maxime jactes mihi virtutem bellicam, nemo veſtrum, ſi ſemel eſſet expertus quid ſit parere, non mallet decies in acie ſtare, quam ſubire ſemel, quod nobis toties eſt experiendum. In bello non ſemper venitur ad manus: & ſi venitur, non in quavis exercitus parte [2] diſcrimen eſt. [3] Tui ſimiles diſponuntur in acie media, alius eſt in [4] ſubſidiis, alius tuto ſedet [5] poſt principia, denique plurimos ſervat deditio & fuga: nobis cominus cum morte conflictandum eſt. EU. Iſta non nunc primum audio, verum ſuntne hæc vera quæ dicuntur? FA. Nimium vera. EU. Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo perſuadeam, ne poſthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab iſto diſcrimine. FA. Equidem nihil malim, ſi poſſis. EU. Quid præmii feret [6] orator hic, ſi perſuaſerit?

1 *Salarium* idem quod *ſtipendium*, ſi de militibus dicatur. Salariolum diminut.

2 Periculum.

3 Quaſi diceret ignaviores, ut numerum augeant. Nam alæ & cornua ſuſtinent belli molem.

4 In Romanorum acie, tertio ordine diſponebantur *Triarii*, qui dicebantur eſſe in ſubſidiis, ſubſidebant enim preſſo altero genu. Unde Plautus *Agite nunc, ſubſidite, quaſi ſolent triarii & ſubſidium* pro auxilio.

5 *Poſt principia* in bellis tutiſſimus locus eſt, unde Thraſo ille Terentianus Eun. Act. 4. Sc. 7. *Hic ego ero poſt principia.* Siquidem in prima acie ſtabant haſtati: in ſecunda principes; hos ſequebantur ſcutati, atque eos Triarii. Livius lib. 8. Sic caſtrenſi vocabulo ipſi milites *principia* dicti.

6 *Orator* qui orationem habet, vel orat, ut impetret. *Exorator* qui orando impetrat.

1 *Sti-*

rit? FA. Dabo decem linguas bubulas ſumo duratas. EU. Iſtas malim, quam decem linguas luſciniarum. Non rejicio conditionem: verum contractum hunc ratum eſſe nolim prius, quam interceſſerit [1] ſtipulatio. FA. Addatur, ſi libet, & ſi qua alia [2] cautio. EU. Id fiet ex animi tui ſententia poſt menſem exactum. FA. Quin potius nunc fit ex animi mei ſententia? EU. Dicam: quia vereor ne poſt menſem non ſit eadem animi tui ſententia. Itaque & tibi ſolvendum eſſet duplex præmium, & mihi duplex eſſet ſumenda opera, perſuadendi, ac diſſuadendi. FA. Age, fiat ut voles. Sed interim perge demonſtrare, quare viri ſexus ſit præſtantior fœmineo. EU. Video te meditatam [3] monomachiam: quam ob rem in præſentia quidem conſultius arbitror tibi concedere. Congrediar alias, ſed armatus, nec abſque [4] ſubſidiario milite. Nam ubi lingua res geritur, ne ſeptem quidem viri pares ſunt uni fœminæ. FA. Nimirum hoc telo armavit nos natura: quanquam ne vos quidem elingues eſtis. EU. Fortaſſis: ſed ubi puellus? FA. In conclavi proximo. EU. Quid illic? coquit olus? FA. Nugator; apud nutricem eſt. EU. Quam mihi nutricem narras? An eſt alia nutrix, quam ea, quæ mater eſt? FA. Quid ni? vulgo fit. EU. [5] Peſſimum mihi nominas auctorem rei bene gerendæ, vulgum, Fabulla. Vulgo peccant, vulgo luditur alea, vulgo commeatur ad [6] fornices, vulgo fraudatur, pota-

1 *Stipulatio* eſt verborum conceptio, quibus is, qui interrogatus, daturum, facturumve ſe id quod interrogatus eſt, reſpondet.

2 *Cautio* vox juridica, fidejuſſio qua cavetur.

3 *Μονομαχία*, certamen ſingulare.

4 *Subſidiarius miles*, qui defeſſis commilitonibus in auxilium venit. Vide modo annotata.

5 Ita & in colloquio Abbatis & Eruditæ, *Quid mihi citas vulgum, peſſimum bene gerendæ rei auctorem.*

6 Lupanaria, proſtibula.

potatur, inſanitur. FA. Sic amicis viſum eſt, cenſuerunt enim, parcendum huic ætati tam teneræ. EU. Atqui ſi natura dedit vires ad concipiendum, haud dubie dedit & ad lactandum. FA. Probabile quidem eſt. EU. Dic mihi, nonne ſentis, eſſe dulciſſimum matris vocabulum? FA. Sentio. EU. Itaque ſi fieri poſſit, patereris aliam mulierem eſſe matrem tui partus? FA. Minime gentium. EU. Cur igitur volens plusquam dimidiatum matris nomen transfers in fœminam alienam? FA. [1] Bona verba, Eutrapele; non divido filium; ſola, totaque ſum mater. EU. Imo heic tibi, Fabulla, [2] reclamat in os ipſa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quod gignat tantum? Imo multo magis quod nutriat, ea quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus naſcitur, quod eadem terra ſucco ſuo non alat: nec eſt ullum animantis genus, quod non alat ſuos fœtus. Ululæ, leones, & viperæ educant partus ſuos; & homines ſuos fœtus abjiciunt? Obſecro te, quid crudelius iis, qui prolem educationis tædio dicuntur exponere; FA. Abominanda dicis. EU. Atqui non perinde factum abominantur homines. An non expoſitionis genus eſt, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem ſpirantem, matris opem ea voce implorantem, quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri, fortaſſis nec corpore ſalubri nec moribus integris; denique cui pluris ſit pecuniæ pauxillum, quam totus infans tuus? FA. Delecta eſt mulier ſalubri corporis temperatura. EU. Hoc medici certius judicent, quam tu. Sed finge heic illam tibi vel parem, vel aliquanto, ſi vis, ſuperiorem: an nihil intereſſe cenſes u-

utrum

1 Charientiſmus. Reſpice pag. 348.

2 Contradicit tibi.

3 Fuit ea in veterum ethnicorum moribus immanitas, ut, cum fera nulla ſit, quæ fœtus ſuos non diligit, ipſi quos alere [1] nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Muret. in Præf. Heautont.

1 Epiſt.

trum infans tenellus cognatum illum & familiarem hauriat ſuccum, & calore jam aſſueto foveatur, an alienis cogatur aſſueſcere? Triticum in aliud ſolum jactum, degenerat in avenam, aut ſiliginem: vitis in alium collem translata, mutat ingenium: plantula revulſa à parente terra, flacceſcit, ac velut emoritur; eoque quantum fieri poteſt, cum terra nativa transferunt. FA. Imo narrant plantas translatas & inſitas exuere ſilveſtre ingenium, & fructus edere generoſiores. EU. At non protinus ut natæ ſunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, ſi Deus voluerit, ut adoleſcentem tuum ableges ab ædibus, litteris jam ac ſeverioribus diſciplinis imbuendum, quæ functio patris eſt potius, quam matris. Nunc ætas tenera fovenda eſt. Porro cum ad ſalubritatem firmitatemque corporis plurimum refert qualis ſit alimonia, tum vero præcipue quo ſucco tenerum illud ac molle corpuſculum imbuatur. Nam heic quoque locum habet illud Flacci dictum, [1] *Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem Teſta diu.* FA. De corpore non ita multum laboro, modo ſit animus, qualem optamus. EU. Pie tu quidem, ſed parum philoſophice. FA. Quam ob rem? EU. Cur tu igitur quoties concidis holus, quereris aciem cultri [2] retuſam eſſe, & jubes exacui? Cur acum rejicis obtuſa cuſpide, cum ea res non adimat artem? FA. Non deeſt ars, ſed obſtat inſtrumentum parum idoneum. EU. Cur, quibus eſt opus oculorum acie, vitant lolium & cæpas? FA. Quia vitiant oculos. EU. Nonne animus eſt qui cernit? FA. Eſt; nam nihil vident exanimes. Sed quid agat faber vitiata ſecuri? EU. Agnoſcis igitur corpus eſſe mentis [3] organum? FA. Apparet. EU. Et fateris, vitiato corpore non

1 Epiſt. 2. lib. 1.
2 Hebetem.
3 Ὄργανον, inſtrumentum.

non agere animum, aut incommodius agere? FA. Non diſſimile veri dicis. EU. Age, videor mihi nactus ingenium philoſophicum. Finge igitur animum hominis [1] demigrare in corpus galli gallinacei, num ederet vocem quam nunc edimus? FA. Nequaquam. EU. Quid obſtaret? FA. Quia deſunt labra, dentes, & lingua ſimilis: nec [2] epiglottis, nec tres adſunt [3] cartilagines à tribus motæ muſculis, ad quos pertinent nervi à cerebro demiſſi, nec fauces, nec os ſimile. EU. Quid ſi in corpus ſuis? FA. [4] Grunniret ſuillo more. EU. Quid ſi in corpus cameli? FA. Caneret ut canit camelus. EU. Quid ſi in corpus aſini, quod evenit [5] Apulejo? FA. Ruderet, opinor, ut aſinus. EU. Nimirum ſatetur hoc ille, cum cuperet inclamare Cæſarem, contractis quantum potuit labris, [6] vix O ſonuit, Cæſarem nullo pacto potuit exprimere. Idem cum fabulam auditam, ne excideret, deſcribere cuperet, damnavit cogitationẽ tam aſininam, cum ungulas intueretur ſolidas. FA. Et merito. EU. Ergo lippientibus oculis, minus videt animus, oppletis ſordibus auribus, minus audit: ubi cerebrum occupat pituita, minus olfacit: ubi ſtupet membrum, minus ſentit: ubi malis humoribus vitiata eſt lingua, minus guſtat. FA. Negari non poteſt. EU. Non ob aliud, niſi quia vitiatum eſt

1 Demigrationem illam animarum, Græcis *μετεμψύχωσιν*, primus docuit Pythagoras ille Samius, unde & diſcipulos à carnibus abſtinere juſſit.

2 Ἐπιγλωττὶς ex ἐπὶ & γλῶσσα, quaſi parva lingua. Eſt autem caruncula palato annexa interius juxta radicem linguæ, cujus acutior pars, fauces verſus ſita, iter cibi impedit, ne impetu quodam deferatur, & ne ad illud operculum reſuliet.

3 *Cartilago*, eſt nec os, nec caro, ſed intermedium quoddam.

4 *Grunnire* porcorum eſt, *rudere* aſinorum.

5 L. Apulejus Afer, Madauræ natus, Philoſophus Platonicus, ſcripſit XI. libros Metamorphoſeos de aſino aureo, in quibus ſe à ſaga Theſſalica in aſinum mutatum, humanam mentem] retinuiſſe fingit.

6 Narrat hoc Apulejus ille de ſe, Lucianum ſecutus.

1 De-

eſt organum. FA. Arbitror. EU. Nec inficiaris, plerumque vitiari cibo potuque. FA. Fateor; ſed quid iſtuc ad bonam mentem? EU. Proinde quid lolium ad perſpicaces oculos? FA. Quia vitiat organum animi. EU. Probe reſpondes. Verum illud [1] expedi: unde fit quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? Alius alio citius iraſcitur, aut moderatius odit? FA. Sic conditus eſt animus. EU. Non ſic elaberis. Unde fit, ut qui prius fuit ingenio celeri, felici memoria, poſtea fiat obliviosus ac tardus, ſive plaga, ſive caſu, ſive morbo, ſive ſenio? FA. Tu nunc mihi videre [2] ſophiſtam agere. EU. Proin tu contra fac agas ſophiſtriam. FA. Opinor hoc te velle dicere, quod animus quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, iraſcitur & placatur. EU. Recte conjectas. FA. Quæ tandem ſunt iſta organa? & ubi ſunt? EU. Oculos ubi ſint vides. FA. Et aures, & nares, & palatum ubi ſit, ſcio. Et toto corpore contactum eſſe video, niſi cum ſtupor occupat membrum. EU. Amputato pede tamen intelligit animus. FA. Intelligit; itidem & manu. EU. At qui vehementem plagam accipit in [3] tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo ſimilis, omnique ſenſu ſuo vacat. FA. Iſtuc aliquoties vidi. EU. Ex hoc colligis intra [4] cranium eſſe intelle-

1 Declara.

2 Sophiſtæ olim vocabantur Philoſophi, deinde vox illa in deteriorem partem ſumta eſt, pro iis qui falſis diſſerendi methodis vanam Philoſophiæ ſpeciem præ ſe ferunt. Et femina ejus modi *Sophiſtria*,

3 *Tempora capitis*. Gr. κρόταφος, ἀπὸ τοῦ χροτεῖν τὴν ἀφὴν, quod ibi evidens ſit venarum pulſus. Voſſius in Etymologico. *Tempus* accomodatur τοῖς κροτάφοις, quæ uſitatius *tempora* dicuntur, vel *timpora*, differentiæ cauſa. Sane Hercul. Ciof. in illud II. Faſtor. *Caſta ſacerdotum tempora fronde tegit*, ait in Urſini codice, & iſtic & alibi *tempora* ea notione ſcribi. Ita autem vocantur, non quia, *quaſi tempora, quibusdam intervallis mutantur*, quod ait Iſidor. lib XI. Cap. 1. ſed quia inde *tempus*, hoc eſt, *anni ſive ætas hominis* dignoſcitur.

4 Κρανίον calva, calvaria.

1 *Fumari-*

intellectus, voluntatis ac memoriæ organa; minus quidem craſſa, quam ſunt aures & oculi, ſed tamen materialia. Quandoquidem & ſpiritus, quos habemus in corpore ſubtiliſſimos, corporales ſunt. FA. An iſta quoque vitiantur cibo potuque? EU. Maxime. FA. Cerebrum procul abeſt à ſtomacho. EU. Ita ſumma [1] fumarii pars abeſt à foco; tamen illi ſi inſideas, ſenties vaporem. FA. Non experiar. EU. At ſi mihi non credas, ſciſcitare è [2] ciconiis. Itaque refert qui ſpiritus, qui vapores à ſtomacho ſubvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi ſi crudi ſint ac frigidi, recidunt in ſtomachum. FA. Næ tu mihi [3] metam diſtillatoriam deſcribis, qua ex floribus herbisque ſuccum exhalantem excipimus. EU. Haud ita male conjectas. Nam hepar, cui ſel adhæret, ignis loco eſt, ſtomachus patella, cranium ſummæ metæ [4] colophon; atque adeo, ſi vis, naſus fiſtulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humorum naſcitur fere quidquid eſt morborum, ut varie delabitur varius humor nunc in oculos, nunc in ſtomachum, alias in ſcapulas, interim in cervicem, aliove. Quoque magis intelligas; cur qui vino immodico ſeſe ingurgitant, ſunt male memores? Qui cibis aluntur ſubtiliorum ſpirituum, minus torpent ingenio? Cur [5] coriandrum memoriam emendat? [6] Elleborus mentem

1 *Fumarium*, Ciceroni caminus.

2 Illæ enim ſolent ſuper caminos nidos ſtruere.

3 Tubum, per quem ſpiritus exhalant, vocat metam, quia is eſt ad formam metæ, inferiori parte latus, superne in anguſtum deſinens.

4 Κολοφὼν faſtigium, apex. Aliam hujus vocis ſignificationem & originem reſpice pag. 67.

5 Coriandri vires lege apud Plinium. lib. 20. cap. 20.

6 *Elleborus*, vel *Helleborus*, Gr. ἐλλέβορος, Latinis alio nomine *Veratrum*. Herba eſt tantam purgandi vim habens, ut melancholicis vel furioſis dari ſoleat. Unde proverbio dicitur, ſi quis eſt mente minus ſana, ei opus eſſe helleboro, vel jubemus eum navigare Anticyram, inſulam ad ſinum Maliacum & Oetam montem ſitam, in qua optimum ejus herbæ genus naſcebatur.

1 *Epilo-*

tem purgat? Cur expletio vehemens [1] epilepſim adducit, quæ ſtuporem adfert ſimul omnibus ſenſibus, quemadmodum & ſomnus profundus? Denique ut immodica ſitis aut inedia, ingenii memoriæque vim elidit in pueris, ita cibus immodicus in pueris gignit ingenii ſtuporem, ſi credimus Ariſtoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingeſta materia. FA. Eſtne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficiatur? EU. Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipſa, ſed organis vitiatis impeditur illius vis & actio: velunt artifex fruſtra valet arte, ſi deſtituatur idoneis inſtrumentis. FA. Quanta, quave ſpecie eſt animus? EU. Ridicule percunctaris de magnitudine aut figura, cum fatearis incorporeum. FA. Ego corpus intelligo, quod ſentitur. EU. Imo quæ non ſentiuntur, perfectiſſima ſunt, veluti Deus & angeli. FA. Audio Deum & angelos ſpiritus appellari; at ſpiritum ſentimus. EU. Hac voce litteræ ſacræ ob rudes homines [2] balbutiunt, [3] mentem ſignificantes puram ab omni commercio rerum ſenſibilium. FA. Quid igitur intereſt inter angelum & animum? EU. hoc ipſum quod inter limacem & cochleam, aut, ſi mavis, teſtudinem. FA. Corpus igitur domicilium eſt animi magis, quam inſtrumentum. EU. Nihil vetat inſtrumentum adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant philoſophorum ſententiæ. Sunt qui dicant corpus eſſe veſtem animæ, ſunt qui domicilium, ſunt qui inſtrumentum, ſunt qui [4] harmoniam. Horum quodcunque dixeris, conſequitur actiones animi, corporis affectionibus impediri. Primũ, ſi

1 *Epilepſis* ponitur pro ἐπιληψία (proprie *invaſio*), morbus Comitialis.

2 Non admodum perfecte loquuntur.

3 Hinc ille autor diſtichorum moralium: *Si Deus eſt animus, nobis ut carmina dicunt; Hic tibi præcipue ſit pura mente colendus.*

4 Ἁρμονία, (ἀπὸ τοῦ ἁρμόζειν, hoc eſt *congruere*) Latinis compoſitio, concentus, convenientia.

1 Nam

ſi quod veſtis eſt corpori, idē corpus eſt animo; quantum ad corporis valetudinem faciat veſtis, declaravit [1] Hercules: ne quid de coloribus, aut pilorum pelliumque generibus referam. Cæterum an eadem anima ſufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit veſtes, viderit [2] Pythagoras. FA. Non incommodum foret, ſi juxta Pythagoram liceret, ut veſtibus, ita corporibus mutatoriis uti: ſic ut menſibus hibernis ſumeretur corpus obeſum, craſſæque texturæ, æſtivis rarius & gracilius. EU. Atqui parum, opinor, eſſet commodum, ſi quemadmodum multis veſtibus detritis, tandem & corpus deterimus, ita multis corporibus detritis, tandem & anima ſeneſceret, deficeretque. FA. Non ſane. EU. Jam quemadmodum ad corporis ſalubritatem, agilitatemque refert, qua veſte ſit amictum, ita refert quod corpus circumferat anima. FA. Profecto ſi corpus veſtis eſt animæ, video multos homines admodum varie cultos. EU. Sic eſt. Et tamen nonnulla pars hujus rei ſita eſt in nobis, quam commode veſtiatur anima. FA. Valeat igitur veſtis: dic aliquid de domicilio. EU. Atqui ne quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipſe dominus Jeſus ſuum corpus [3] templum appellat. Et Petrus Apoſtolus

1 Nam cum Dejanira mariro ſuo Herculi veſtem infectam ſanguine Centauri Neſſi dono miſiſſet, ut eum iſto dono ab amore Joles revocaret, isque eam veſtem ſacrificaturus induiſſet, in tantam verſus eſt rabiem, ut ſeſe in conſtructum rogum dederit præcipitem. Conſule Ovidii Metamorph. lib. 9.

2 Pythagoras, de quo ſupra ajebat animā ſuā in varia corpora demigraſſe. Sic enim inducit eum loquentem Ovid. Metamorph. lib. xv. *Morte carent animæ, semperque priore relicta Sede, novis domibus vivunt, habitantq; receptæ. Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam Hæſit in adverſo gravis haſta minoris Atridæ*

3 Nota ſunt verba Chriſti Joan. 2. v. 19. λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, i. e. *Deſtruite templum hoc*, &c.

1 Extant

ſtolus ſuum corpus [1] tabernaculum appellat. Nec deſuerunt, qui corpus dixerunt animæ ſepulcrum, [2] σῶμα dictum arbitrantes quaſi σῆμα: alii carcerem mentis appellarunt, nonnulli [3] præſidium, velut arcem munitam. Quorum animus eſt undiquaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporalium, horum animus agit in tabernaculo, libenter exſiliturus, ſi vocet imperator. Qui prorſus excæcati ſunt vitiis ſpurciſſimis, ut nunquam adſpirent ad auram libertatis Evangelicæ, horum animus jacet in ſepulcro. Cæterum, qui moleſte luctantur cum vitiis, nec adhuc poſſunt quod volunt, horum animus habitat in carcere, ſubinde clamans ad liberatorem omnium, [4] Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, domine. Qui graviter pugnant cum ſatana, vigilantes & excubantes adverſus inſidias illius, qui circumit, ut leo quærens quem devoret, horum animus verſatur in præſidio, unde injuſſu imperatoris non licet diſcedere. FA. Si corpus eſt animi domicilium, plurimos video, quorum animus male habitet. EU. Sic eſt, videlicet in ædibus perſtillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiis, fumoſis, [5] pituitoſis, laceris, ac ruinoſis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat, bene habitare. FA: Tolerabilis res, ſi liceret in aliud immigrare domicilium. EU. [6] Emigrare non licet, niſi cum evocat locator. Verumta-

1 Extant verba Petri Epiſt. 2. Cap. 1. v. 13. ἐφ᾽ ὅσον εἰμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι, &c. *quam diu ſum in hoc tabernaculo*, & verſ. 14. εἰδὼς ὅτι ταχινή ἐστιν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου, &c. *ſciens cito futurum ut deponam tabernaculum meum.*

2 Σῶμα *corpus*, σῆμα *ſepulcrum.*

3 Sic Socrates apud Platonem inquit animam humanam in hoc corpore velut in præſidio poſitam eſſe, unde fas non ſit diſcedere injuſſu imperatoris, nec diutius in eo immorari, quam viſum ſit ei, qui collocavit. Vide *Conviv. Relig.* pag. 165. atque ibi ea quæ annotavimus in vocem *præſidium.*

4 Extat locus Pſalm 143.

5 Male humidis.

6 Scil. ex ædibus conductitiis, quibus corpus noſtrum comparatur: & quidem vere. Reviſe quæ annotavimus in pag. 164.

1 Pavi-

rumtamen ſi non licet emigrare licet arte curaq; noſtra domiciliũ animi cōmodius reddere, quemadmodũ in ædibus mutantur feneſtræ, attollitur 1 ſolum, incruſtantur aut conveſtiuntur 2 tabulatu parietes, 3 ſitus igni 4 ſuffituque purgatur. Id in ſenili corpore jamque ruinam minitante difficillimum eſt. Plurimum autem 5 conducit, ſi puerile corpus ab ipſo protinus ortu, ſicut oportet, curetur. FA. Tu quidem matrem ac nutricem medicam eſſe jubes. EU. Plane jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi, potusque, motus, ſomni, balneorum, unctionum, frictionum, veſtitus. Quam multos eſſe cenſes, qui graviſſimis morbis ac vitiis obnoxii ſunt, 6 epilepſiæ, gracilitati, imbecillitati, ſurditati, fractis lumbis, diſtortis membris, infirmo cerebro, ſtupori mentis, non ob aliud, niſi quod à nutricibus indiligenter curati ſunt? FA. Demiror te non pro pictore factum fuiſſe 7 Franciſcanum, qui tam belle concioneris. EU. Ubi te 8 Claranam videro, tum ego tibi Franciſcanus concionabor. FA. Ego ſane libens ſcire cupiam, quid ſit anima, de qua tam multa audimus, dicimusque, cum nemo viderit. EU Imo nemo non videt, cui ſunt oculi. FA. Video 9 pictas animas infantuli ſpecie. Verum cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis?

1 Pavimentum.

2 Tabulis.

3 *Situs* hic ſqualorem ſignificat, vel lanuginem illam, quæ ex humoribus oritur, præſertim in locis ſole carentibus.

4 Fumo odorifero, *ſuffitus* à ſuffire, i. e. fumum aliquem excitare.

5 Juvat, prodeſt.

6 Reſpice pag. 445.

7 Monachum ſcil. De Franciſcanis non ſemel in colloquio Franciſcanorum, & alibi.

8 Id eſt, monacham ordinis *Claræ*, quæ Pontificiis diva eſt. Fuit hæc Clara Franciſci iſtius, de quo tota mendaciorum plauſtra finguntur, coætanea, inſtituitque ordinem virginum monacharum ſub duriſſimo vitæ genere. Vide infra notas in *Ichthyoph*.

9 Pictores Pontificii fingunt aliquando in picturis ſuis, animas, infantulorum ſpecie, ex Purgatorio in cœlum volare.

1 Ridet

angelis? EU. Quoniam [1] delabentibus è cœlo fractæ ſunt alæ, ſi qua Socraticis fabulis habenda fides. FA. Quo modo igitur ſubvolare dicuntur in cœlum? EU. Quoniam fides & caritas faciunt, ut illis renaſcantur alæ. Has alas petebat ille pertæſus domicilium ſui corporis, dum clamat, [2] *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam?* Nec enim alias alas habet anima, cum ſit incorporea; nec ullam habet ſpeciem, quæ corporis oculis ſit conſpicua; ſed certius cernuntur ea quæ videmus animo. Credisne Deum eſſe? FA. Maxime. EU. At nihil minus videri poteſt, quam Deus. FA. Videtur in rebus [3] conditis. EU. Itidem videtur animus ex actione. Si quæris quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cum vides hominem ſentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminiſſe, ratiocinari; certius vides animam adeſſe, quam nunc vides hunc cantharum: poteſt enim falli ſenſus unus; tot argumenta ſenſuum non fallunt. FA. Proinde, ſi non potes oſtendere animam, ſic illam notis quibusdam pinge, quaſi mihi velis deſcribere Cæſarem, quem nondum vidi. EU. Ariſtotelis definitio in promtu eſt. FA. Quæ? Nam ajunt iſtum eſſe probum rerum omnium [4] depictorem. EU. *Anima eſt actus corporis* [5] *organici,* [6] *phyſici, vitam habentis in potentia.* FA. Cur [7] actum vocat potius, quam iter aut viam? EU. Non heic

1 Ridet autor opinionem Socratis, aliorumque Philoſophorum, aſſerentium animas de cœlo labi. Quaſi diceret; ideo animabus non addunt pictores alas, quia, cum juxta fabulas Socraticas è cœlo delaberentur, fractæ ſunt alæ. Notum eſt angelos vulgò depingi alatos.

2 Verba Davidis Pſ. 55.

3 Creatis, factis.

4 Verum eſt. Sed ethnicus ille ſuo more quaſcunque res definit. Nunc equidem ſaniota philoſophiæ dogmata ſequi licet, & melioribus definitionibus niti, poſtquam didicimus non de re aliqua judicare, niſi eam clare & diſtincte percepimus.

5 Ὀργανικὸς, inſtumentalis.

6 Φυσικος, naturalis.

7 Cum Ariſtoteles animam *actum* vocat, intelligit ἐντελέχειαν quandam, hoc eſt perfectionem, & continuatam

heic cavetur aurigis aut equitibus, ſed animæ ratio definitur. Et [1] actum vocat formam, cujus naturæ eſt agere, cum materiæ ratio ſit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiſcitur. Eſt autem varius corporis motus. FA. Intelligo. Sed cur addit *organici*? EU. Quoniam anima nihil agit, niſi per organa, hoc eſt, inſtrumenta corporis. FA. Cur addit *phyſici*? EU. Quia [2] Dædalus fruſtra fingeret tale corpus. Ideoque addit *vitam habentis in potentia.* Forma non agit in quidvis, ſed in materiam capacem. FA. Quid ſi angelus immigraret in corpus hominis? EU. Ageret quidem, ſed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, ſi abeſſet anima. FA. Habeone jam totam animæ rationem? EU. Habes [3] Ariſtotelicam. FA. Equidem accepi, celebrem eſſe philoſophum; & vereor ne ſapientum [4] centuriæ mihi [5] ſcribant

quandam & perennem motionem: Sed *Fabulla*, ſimulans ſe id vocabulum Philoſophicum non intelligere, ut Eutrapelo riſum excitet, detorquet ad jureconſultos, qui deſtinguunt inter *iter, actum*, & *viam*.

1 Audi Barlæum in elegantiſſima oratione de animæ humanæ admirandis. *Tot retro ſeculis investigatum fuit, quid anima ſit. Quæſivit Chaldæus, nec invenit, quæſivit Ægyptius, nec reperit, quæſivit Græcus, & neſcivit ſemper. Alius ſubſtantiam eſſe vult, alius accidens. Hic corpus, hic ſpiritum, Critias ſanguinem eſſe contendit. Negat Zeno, & ignem eſſe vult. Hippo aquam eſſe clamat, Diogenes aërem, Heraclitus vaporem, Pythagoras numerum eſſe dicit. Democritus etiam atomos in anima invenit. Ariſtoteles entelechiam eſſe contendit. Aliis cor ipſum animus eſſe videtur, unde excordes, vecordes, concordeſque dicuntur. Dicæarchus, omnibus deterior, animam nihil eſſe dicit præter inane nomen. Harum ſententiarum, præter poſtremam falſam, quæ ſit vera, Deus aliquis viderit, quæ ſit veriſimillima magna eſt quæſtio. Singuli dum aliud dicunt, probabile eſt ſcire neminem.*

2 Fuit Dædalus Athenienſis, ut narrant, fabrorum omnium ingenioſiſſimus, qui permulta utiliſſima inſtrumenta invenit, & miranda opera fabricatus eſt. Ejus volatum cum Icaro filio, quem pueri norunt, lege in Ovidii Metamorph. lib. 8 Ab hoc dicitur *dædalus* vel *dædaleus* a, um artificioſus, ingenioſus.

3 Id eſt, juxta Ariſtotelis definitionem.

4 Agmina.

5 Contra me, tanquam hæreticam, agant. *Dica* libellus eſt, continens actionem, quam contra aliquem in judicio experimur. Ex Græcorum phraſi deſumptum eſt, illi enim dicunt *δίκην γράφεσθαι*, id eſt, litem intendere, in jus vocare. *Hæreſis* Gr. *αἵρεσις electio*, apud Eccleſiaſticos ſcriptores in malam partem

bant hæreſeos dicam, ſi quid reſrager. Alioqui quidquid adhuc dixit de anima hominis, competit in aſinum & bovem. EU. Imo in ſcarabeum quoque & limacem. FA. Quid igitur intereſt inter animam bovis & hominis? EU. Qui dicunt animam nihil aliud eſſe, quam harmoniam qualitatum corporis, faterentur non ita multum intereſſe, videlicet harmonia ſoluta perire animas utriusque. Ne ratione quidem diſtinguitur bovis ab hominis anima, ſed quod boum minus ſapit, quam hominum; quemadmodum videre eſt & homines, qui minus ſapiunt quam bos. FA. Næ iſti bubulam habent mentem. EU. Attamen illud ad te pertinet, quod pro [1] teſtudinis qualitate modulatior eſt harmonia. FA. Fateor. EU. Nec parvi refert ex quo ligno quave figura ſit facta teſtudo. FA. Veriſimile dicis. EU. Nec ex quorumlibet animantium inteſtinis fiunt canoræ [2] fides. FA. Audivi. EU. Atque hæ quidem ex aëris circumfuſi madore aut ſiccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. FA. Iſtuc vidi non ſemel. EU. Heic igitur potes opem præſtare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius teſtudinem habeat bene temperatam, minimeque vitiatam, ne laxa ſit ſegnitie, ne ſtridula ſit iracundia, ne rauca ſit temulentia. Nam hos affectus inſerit in nobis nonnunquam [3] educatio, victusque ratio. FA. Admonitionem accipio; ſed exſpecto quo pacto tuearis Ariſtotelem. EU. Ille quidē deſcripſit in genere animam animantem, [4] vegetantem, ac ſentientem. Anima dat vitam, ſed non protinus animal eſt, quod vivit. Vivunt enim & ſeneſcunt, & emoriuntur

partem ſumitur pro dogmate, quod orthodoxæ fidei non conſonum eſt. De *Hæreticis* vide annotata in pag. 322. & 333.

1 *Teſtudo* hoc loco ſignificat inſtrumentum muſicum. Reviſe pag. 229.

2 Chordæ.

3 Conſule libellum Plutarchi περὶ τῆς τῶν παίδων ἀγωγῆς.

4 Corroborantem.

riuntur arbores, at non ſentiunt: quanquam his quoque nonnulli ſenſum tribuunt ſtupidum. In adhæſis vix deprehenditur ſenſus, in ſpongia deprehenditur ab avulſoribus, in arboribus materiarum cæſores ſenſum comperiunt, ſi quid illis credimus. Ajunt enim ſi palma ferias truncum arboris, quam velis cædere, quemadmodum fere ſolent [1] materiarii, difficilius arbor inciditur, ut ſemet contraxit metu. Quod autem vivit, ac ſentit, animal eſt. Nihil autem prohibet eſſe [2] vegetabile, quod non ſentit, veluti fungi, betæ, caules. FA. Iſta ſi vivunt utcunque, ſi ſentiunt utcunque, ſi moventur cum adoleſcunt, quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? EU. Non ita viſum eſt [3] majoribus, neque nobis fas eſt ab illorum placitis diſcedere, ac ne refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. FA. Atqui non feram eandem eſſe animam ſcarabei & hominis. EU. Non eſt eadem, ô bona, ſed ratio [4] quadantenus communis eſt. Animat, vegetat, ſenſibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit ſcarabei anima in ſuo corpore. Nam quod quædam aliter, aut aliud agit anima hominis, quam ſcarabei, partim in cauſſa eſt materia. Non canit, non loquitur ſcarabeus, quia caret organis ad hæc idoneis. FA. Illud igitur dicis, ſi anima ſcarabei demigraret in corpus hominis, idem ageret quod agit anima humana. EU. Imo ne ſi mens quidem angelica, quemadmodum dixi. Nihil

1 Fabri lignarii, vel qui ligna cædunt, ad ſuppeditandam ædificiorum materiam.

2 Quod vegetari, i. e. corroborari poteſt. Philoſophorum eſt (veterum præcipue) loqui de vegetativis, & vegetabilibus, aliiſque barbaris vocabulis. Non: Marcellus in libro de proprietate ſermonis inquit. *Inter vegetum & vigens hoc intereſt, quod vegetum ſit incolume, vigens forte. Nam vegetum corporis, vigens etiam animi poſſumus dicere.* Quid ergo ſibi volunt iſtæ ſophiſtarum animæ vegetativæ?

3 Itane? Reſpondebit tibi Jul. C. Scaliger qui exerc. 306. inquit *nihil infelicius eſſe iis ingeniis, quæ mordicus tenent, majores noſtros nihil ignoraſſe.*

4 Ex aliqua parte.

1 In

Nihil autem intereſt inter angelum & animam humanam, niſi quod hominis anima [1] in hoc [2] condita eſt, ut agat corpus humanum naturalibus organis inſtructum, quemadmodum anima ſcarabei non movet niſi corpus ſcarabei. Angelus non in hoc conditus eſt, ut animet corpus, ſed ut absque corporalibus organis intelligat. FA. Num idem poteſt anima? EU. poteſt quidem à corpore ſemota. FA. Non eſt igitur ſui juris, dum eſt in corpore. EU. Non profecto: niſi ſi quid accidat præter communem naturæ curſum. FA. Verum tu mihi pro una anima plures animas effudiſti, animantem, vegetantem, ſenſibilem, intelligentem, memorem, volentem, iraſcentem, concupiſcentem. Mihi ſatis erat una. EU. Ejusdem animæ diverſæ ſunt actiones: ex his varia ſortitur cognomina. FA. Non ſatis [3] aſſequor quod dicis. EU. At faciam ut aſſequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix [4] aulæorum, in taberna es aulæorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter liberos es mater: & tamen hæc omnia es eadem in domo. FA. Satis tu quidem [5] pingui Minerva philoſopharis. Sic igitur eſt animus in corpore, quemadmodum ego in domo? EU. Sic. FA. Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina. EU. Neque enim tu es anima tantum, ſed anima corpus circumferens: corpus autem non poteſt ſimul pluribus ineſſe locis: anima, quoniam eſt forma ſimplex, ſic eſt in toto corpore, ut in ſingulis corporis partibus ſit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectas. Nam ſapit ac meminit in cerebro,

1 In eum finem.
2 Creata, facta.
3 Scil. mente, id eſt, *non ſatis intelligo*,
4 Quæ & *tapeta*, vel *tapetæ*,
5 *Pingui* vel *craſſa Minerva* ſeu *Muſa*; id eſt, non acute, ſed ſimpliciter, indocte, & absque exactiſſima cura.

cerebro, iraſcitur in corde, concupiſcit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, guſtat in palato & lingua, ſentit in omnibus partibus corporis, quæ 1 nervaceum aliquid habent adjunctum. Neque enim ſentit in pilis, nec ſummis unguibus: ac ne pulmo quidem per ſe ſentit, nec hepar, fortaſſe nec lien. FA. Proinde in quibusdam partibus animat tantum ac vegetat. EU. Ita videtur. FA. Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, conſequitur, ut fœtus in utero materno ſtatim ut augeſcit, quod eſt vitæ ſignum, ſimul & ſentiat, & intelligat; niſi forte unius hominis initio plures ſunt animæ, deinde cæteris cedentibus, una peragit omnia. Ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, poſtremo homo. EU. Quod dicis, fortaſſe non abſurdum videatur Ariſtoteli. Nobis probabilius eſt, ſimul cum vita infundi rationalem animam, ſed quæ, velut igniculus, immerſa materiæ ſupra modum humidæ nondum queat exſerere vires ſuas. FA. Animus igitur illigatus eſt corpori, quod agit movetque? EU. Non aliter quam teſtudo domui, quam circumfert. FA. Eam movet quidem, ſed ſic ut ſimul moveatur, quemadmodum gubernator flectit navem quo vult, ſed ipſe interim cum navi movetur. EU. Imo quemadmodum 2 ſciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interim & ipſe. FA. Sic & afficit anima corpus, ac viciſſim afficitur? EU. Sane quod ad operationes attinet. FA. Ergo quod ad naturam pertinet, par eſt anima 3 morionis, animæ Salomonis. EU. Nihil abſurdum. FA. Itaque pares ſunt & angeli, quandoquidem carent materia, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. EU. Jam ſatis philoſophiæ. Quin potius hæc Theologos

1 Ex nervis conſtans.

2 *Sciurus* animalculum notiſſimum, Græce *σκίουρος*.

3 Stulti, quis autem vulgo dicatur morio dictum eſt ſupra in notis.

1 Mans

gos torqueant; nos hoc agamus, quod cœpimus. Si tota mater eſſe vis, cura corpuſculum infantuli tui, quo poſteaquam ſeſe explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis puerum tuum vagientem, crede illum hoc abs te flagitare. Cum vides in pectore duos iſtos veluti [1] fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel ſuapte ſponte manantes, crede naturam admonere te tui officii. Alioqui cum infans jam fari meditabitur, ac blanda balbutie te [2] mammam vocabit, qua fronte hoc audies ab eo, cui mammam negaris, & ad [3] conducticiam mammam [4] relegaris, perinde quaſi capræ aut ovi ſubjeciſſes? Ubi jam erit fandi potens, quid ſi te pro matre vocet ſemimatrem? Virgam [5] expedies, opinor. Atqui vix ſemimater eſt quæ recuſat alere, quod peperit. Potior genituræ pars eſt nutricatio teneri puelli. Alitur enim non ſolum lacte, ſed & fragrantia materni corporis; requirit eundem liquorem jam notum & familiarem, quem hauſit in corpore, & [6] unde coaluit. Atque ego quidem ſum in hac ſententia, ut exiſtimem in pueris ex lactis natura & indolem vitiari, non aliter quam in frugibus & plantis, terræ ſuccus mutat ingenium ejus quod alit. An putas temere vulgo dici, *Iſte malitiam cum lacte nutricis imbibit?* Ne

1 Mammas ſcil. Ita Plutarchus in libello de puerorum educatione. Σοφὸν δ᾽ ἄρα καὶ ἡ πρόνοια διττοὺς ἐνέθηκε ταῖς γυναιξὶ τοὺς μαστούς, ἵνα καί, εἰ δίδυμα τέκοιεν, διττὰς ἔχοιεν τὰς τῆς τροφῆς πηγάς. Id eſt: & plane ſapiens eſt providentia, quæ bina mulieribus ubera dedit, ut etiamſi gemellos partu edidiſſent, uterque haberet alimenti ſui fontem.

2 Ita fere apud nos Belgas infantuli matres balbutientes appellant.

3 Ad ubera nutricis conductæ.

4 Utitur autor verbo efficaci, quo matrem à conductitia nutrice faciat abhorrere. Eſt enim *relegare* exulem facere, & *relegati* dicuntur in exilium miſſi, unde *relegatio*.

5 Promes.

6 Recte. Hinc Belgæ proverbio dicunt: lac maternum infantibus proprium eſt, nec negare licet iis quod ipſi ſecum attulerunt.

Ne illud quidem opinor, quod à Græcis dici ſolet, *Ut nutrices*: cum ſignificant aliquem male paſci: paullulum enim [1] præmanſi in os inſerunt infantis, maximam partem deglutiunt ipſæ. Proinde ne peperit quidem, quæ quod nixa eſt, mox abjicit. Iſtuc enim [2] abortire eſt, non parere. Et in tales fœminas mihi competere Græcorum videtur etymologia, qui μήτηρ dici putant à μὴ τηρεῖν hoc eſt, à non ſervando. Nam prorſus [3] conductitiam nutricem infantulo adhuc à matre tepenti adſciſcere, genus eſt [4] expoſitionis. FA. Accederem, ni delecta eſſet mulier, in qua nihil deſideres. EU. Ut nihil referat, quod lac bibat mollis infantia, quam ſalivam cum præmanſo cibo deglutiat; ut talis contigerit nutrix, qualem haud ſcio an ulla reperiatur, an putas ullam eſſe, quæ nutricationis omne tædium devorare poſſit, quemadmodum mater? ſordes, aſſeſſiones, vagitus, morbos, ſervandi nunquam ſatis diligentem curam? Si eſt quæ pariter amet ut mater, erit quæ pariter curet. Quin & illud fiet, ut ſegnius amet te filius, nativa illa caritate velut in duas matres diſtracta: nec tu ſimili pietate ducens erga filium, ut jam grandior minus libenter ſit obtemperaturus juſſis tuis; & tu frigidius illius curam habitura, in cujus moribus fortaſſe videbis nutricem. Præcipuus autem diſcendi gradus eſt, mutuus inter docentem ac diſcentem amor. Ergo ſi nihil deceſſerit illi nativæ pietatis [5] fragrantiæ, facilius illi inſtillabis præcepta recte vivendi. Neque enim heic parum valet mater, vel ob hoc, quod materiam tractet molliſſimam, & in omnia ſequacem. FA. Ut video, non tam facilis eſt res peperiſſe, quam vulgus exiſti-

1 Ante manducati.

2 *Abortire*, i. e. edere abortum, hoc eſt, immaturum fœtum.

3 Idem probat Plutarchus, cum ait: Αἱ τίτθαι δὲ καὶ αἱ τροφοὶ τὴν εὔνοιαν ὑποβολιμαίαν καὶ παρέγγραπτον ἔχουσιν, ἅτε μισθοῦ φιλοῦσαι. Id eſt: *Nutricum amor ſubdititius eſt, atque adſcititius, utpote mercedis gratia diligentium.*

4 Quid ſit exponere infantes, reſpice pag. 440.

5 Bono odori.

1 Ver-

exiſtimat. EU. Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus aperte de muliere loquens: [1] *Salva*, inquit, *fiet per liberorum generationem.* FA. Salva eſt igitur quæ peperit? EU. Nequaquam; ſed addit, [2] ſi liberi permanſerint in fide. Nondum abſolviſti genitricis munus, niſi primum tenerum corpuſculum filii, mox animum æque mollem recta educatione finxeris. FA. Atqui iſtuc matribus [3] in manu non eſt, ut filii perſeverent in pietate. EU. Fortaſſis; ſed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus exiſtimet matribus imputandum, ſi liberi degenerent à piis moribus. Denique, ſi præſtiteris quod in te ſitum eſt, Deus opem ſuam conjunget cum tua diligentia. FA. Mihi quidem, Eutrapele, tua perſuaſit oratio, ſi queas idem perſuadere parentibus & marito. EU. Iſtuc [4] ad me recipio, modo tu me tuo juves ſuffragio. FA. Polliceor. EU. Sed licetne videre puellum? FA. Licet maxime. Heus [5] Syriſca, voca nutricem una cum infante. EU. [6] Scitus admodum puer. Vulgo dicitur [7] veniam deberi primum experienti. At tu prima ſtatim experientia ſummam artis expreſſiſti. FA. Non eſt ſculptilis

1 Verba Pauli extant in I. Epiſt. ad Timoth. Cap. 2. v. 15.

2 Vox *liberi* non habetur, ſed addit eam autor, quia ſic hunc locum intelligit, & vocem *permanſerint* refert ad *liberos*. En Pauli verba. Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει, καὶ ἀγάπῃ, καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης. Hoc eſt. *Salva tamen fiet per generationem liberorum, ſi manſerit in fide, ac dilectione, & ſanctificatione cum caſtitate.* Hinc conſtat, quamvis Paulus mulierem in ſingulari numero poſuerit, & *liberos* in plurali, tamen illud *manſerint* eſſe referendum ad omnes feminas, ut ſequentia docent: quid enim fides, dilectio, ſanctificatio & caſtitas liberorum ad ſalutem matrum? Hujusmodi locutio Paulo non inſolita.

3 In matrum arbitrio non ſitum eſt.

4 Polliceor.

5 *Syriſca* ancillæ nomen eſt, ut Syrus ſervi. Romani ſervos ſuos ſæpe Syros vocabant, quod Judæorum & Syrorum gens (ut Cicero ait) quaſi Servituti nata eſſet.

6 Bellus, venuſtus.

7 Græcorum proverbium eſt συγγνώμη πρωτοπείρῳ. Id eſt, *primum experienti venia*, q. d. Ignoſcendum eſt iis, qui rudes in novo quopiam negotio per imperitiam peccant.

ptilis imago, ut arte ſit opus. EU. Verum; ſed fuſile ſigillum eſt. Utcunque res habet, feliciſſime [1] cecidit: utinam pari felicitate cadant imagines, quas intexis aulæis! FA. At tu contra felicius pingis, quam gignis. EU. Sic viſum eſt naturæ, cum omnibus paria facere. Quam ſolicita eſt natura, ne quid pereat! Duos homines in uno repræſentavit: naſus & oculi patrem referunt, frons ac mentum matrem exprimunt. An tu poſſes hoc tam carum pignus alienæ fidei concredere? Mihi bis crudeles videntur eſſe, quæ id facere ſuſtinent. Quandoquidem non ſolum faciunt id infantis, quem [2] ablegant, periculo, verum etiam ſuo, propterea quod in his lac averſione corruptũ ſæpenumero periculoſos morbos pariat. Itaq; fit, ut, dum unius formæ corporis [3] conſulunt, parum conſulant duorum corporum vitæ: dumq; cavent, ne contingat præproperum ſenium, conjiciunt ſeſe in mortem præproperam. Quod eſt inditum puero nomen? FA. Cornelius. EU. Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum & moribus nobis referat! FA. Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus Eutrapele, unum quiddam obnixe te rogarim. EU. Imo puta me tuum eſſe mancipium; imperabis & impetrabis quæ voles. FA. Proinde non prius te [4] manumittam, quam hoc mihi beneficium cœptum abſolvas. EU. Quodnam? FA. Ut præſcribas mihi primum, quibus rationibus queam infantis valetudini conſulere: deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus ſit rudis animus. EU. Id faciam lubens, pro mea quidem ſapientia; ſed

1 Evenit.
2 Supra dixit *relegare.*
3 Curam gerunt.
4 Dicit *manumittam*, pro *dimittam*, quia Eutrapelus dixerat ſe mancipium, (i. e. ſervum) quod, ut à manucapiendo dictum, ita & manumittebatur, cum Dominus ei libertatem donaret.

1 Re-

ſed proximo colloquio: nunc [1] orator adeo maritum ac parentes. FA. Precor exorator ut ſies.

1 Reſpice pag. 438.

[1] PEREGRINATIO RELIGIONIS ERGO.

MENEDEMUS, OGYGIUS.

ME. QUid hoc novæ rei? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totos ſex menſes non viſum cuiquam? [2] Interiſſe rumor erat. Ipſus eſt, niſi prorſus hallucinor. Adibo ac ſalvere jubebo. Salvus ſis, Ogygi. OG. Salve & tu, Menedeme. ME. Quæ regio te nobis reddidit incolumem? Nam triſtis rumor heic ſparſerat, te [3] navigaſſe Stygiam paludem. OG. Imo, [4] gratia ſuperis, ſic interim valui, ut vix unquam antehac melius. ME. Ita ſemper vanitatis coarguas ejusmodi rumores. Sed quid iſtuc ornatus eſt? obſitus es conchis [5] imbricatis, ſtanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, [6] culmeis ornatus torquibus; brachium

1 Si quidquam unquam ſcripſit Eraſmus ſe dignum, ſane naſutiſſimi viri ingenium produnt hæc duo ſequentia colloquia, quorum alterius *Peregrinatio religionis ergo*, alterius *ἰχθυοφαγία*, ſive *piſcium eſus* inſcriptio eſt. In hoc priori graphice depingit inſaniam eorum, qui religionis ergo peregrinationes ſuſcipiunt, atque hinc ſibi pietatem vindicant; pariterque acriter perſtringit prodigioſas eccleſiaſticorum, ut vocant, ejus temporis fraudes, quibus quæſtus gratia, credulam plebeculam illudebant. Videbis hic, lector, inſignia iſta pontificiorum ſacrorum myſteria, detecta, videbis vaniſſimam miraculorum & ſanctarum, ſi Diis placet, reliquiarum oſtentationem exploſam, atque divorum gregem adunco naſo ſuſpenſum.

2 Mortuum eſſe.

3 Id eſt, te ex hac vita migraſſe. *Styx* ſeu *ſtygia palus* fons ad Nonacrin Arcadiæ eſt, tam exitialis, ut potus mox mortem adferat. Hinc Poetæ finxerunt hanc eſſe paludem apud inferos, per quam Charon, inferorum portitor, defunctorum animas transvehit.

4 Gratia ſit Diis.

5 Id eſt, Imbricum ſpecie incurvatis, vel figuram imbricum referentibus. Eſt enim imbrex incurvata tegula, per quam imber defluit.

6 Ex culmo vel ſtramine factis.

1 Per

chium habet [1] ova ſerpentum. OG. [2] Viſi divum Jacobum Compoſtellanum, & hinc reverſus, [3] Virginem Parathalaſſiam apud Anglos percelebrem, quin potius hanc [4] reviſi: nam ante annos tres inviſeram. ME. Animi gratia, ut arbitror. OG. Imo religionis cauſſa. ME. Iſtam, opinor, religionem docuerunt te Græcæ litteræ. OG. Mater uxoris [5] voto ſeſe obſtrinxerat, ut ſi filia peperiſſet maſculum vitalem, ego divo Jacobo præſens præſenti ſalutem dicerem, & gratias agerem. ME. Salutaſti divum tuo dumtaxat, & ſocrus nomine? OG. Imo totius familiæ verbis. ME. Equidem arbitror nihilo minus ſalutis futurum fuiſſe familiæ, etiam ſi Jacobum inſalutatum reliquiſſes. Sed obſecro, quid reſpondit agenti gratias? OG. Nihil, ſed offerenti munus viſus eſt arridere, & capite leviter annuere; ſimulque porrexit hoc imbricatum putamen. ME. Cur iſta potius donat, quam alia? OG. Quoniam his abundat ſuggerente vicino mari. ME. O benignum divum, qui & obſtetricatur parturientibus, & operam dat [6] hoſpitibus! Verum quodnam iſtuc novum vovendi genus, ut otioſus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adſtringeres, ut ſi quod ageres feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis me facturum quod voviſſes?

1 Per jocum globulos iſtos, quibus utuntur Pontificii ad numerandas preces, appellat ova ſerpentum, quia illa ſic cohærent cum prodeunt.

2 Eſt ille Hiſpanorum divus tutelaris, dictus illis St. Jago. Habet Compoſtellæ, quæ eſt Galeciæ Metropolis, ſimulachrum, ad quod viſendum ex diverſis regionibus peregrinantes confluunt. Sacrificuli ejus loci, hinc quæſtū captantes, ſtultis iſtis ſalutatoribus conchas dant.

3 Intelligit ſimulachrum Mariæ, quod Angli ſuperſtitioſe tunc temporis colebant. *Parathalaſſiam* eam vocat, i. e. ad mare: ex *παρὰ ad.* & *θάλασσα mare.* Reviſe notas in Alcumiſticam pag. 396.

4 Iterum viſi.

5 De Pontificiorum votis, quibus Deo & divis ſuis ſe obſtringunt vide ſupra in Colloquiis *de votis temere ſusceptis*, de *naufragio*, &c.

6 Advenis.

1 Os

viſſes? OG. Non credo, etiam ſi tu ipſe tuo nomine voviſſes. Nam tibi [1] divis os oblinere ludus eſt. At ſocrus eſt; [2] mos gerendus erat. Noſti mulierum affectus, & mea quoque referebar. ME. Si non præſtitiſſes votum, quid erat periculi? OG. Non poterat me divus vocare in jus, fateor: ſed poterat in poſterum eſſe ſurdus ad vota mea, aut tacitus aliquid [3] calamitatis immittere in meam familiam. Noſti principum mores. ME. Dic mihi, quid valet agitque vir optimus Jacobus? OG. Multo frigidius ſolito. ME. Quid eſt in cauſſa, ſenium? OG. Nugator, ſcis divos non ſeneſcere. Verum [4] hæc nova perſuaſio, quæ late per orbem divagatur, facit, ut infrequentius ſalutetur ſolito: & ſiqui veniunt, ſalutant tantum; nihil, aut quam minimum donant, dictitantes eam pecuniam rectius collocari in egenos. ME. [5] Impia perſuaſio! OG. Itaque tantus Apoſtolus, qui ſolet totus gemmis & auro fulgere, nunc ſtat ligneus, vix ſebaceam habens candelam. ME. Si verum eſt, quod audio, periculum eſt, ne reliquis divis idem [6] veniat uſu. OG. Imo circumfertur epiſtola, quam hac de re ſcripſit ipſa Virgo Maria. ME. Quæ Maria? OG. Quæ cognomen habet à lapide. ME. Apud [7] Rauracos, ni fallor.

OG.

1 *Os oblinere* vel *ſublinere alicui*, hoc eſt verba dare, demulcendo decipere, vel fraude illudere, ut in Plauto ſæpius. Deſumta metaphora à ludi genere, quo dormientibus ora pinguntur.

2 Terentianum eſt, ex Eunucho Act. 1. Sc. 2. *Mos gerundus eſt Thaidi.*

3 *Calamitas* proprie à ruſticis dicitur grando, quæ calamos, i. e. culmos ſegetemve dejicit. Terent. Eun. Act. 1. Sc. 1. *Noſtri fundi calamitas.* Inde pro quavis miſeria ac ærumna.

4 Novam perſuaſionem vocat, qua Papicolarum ſuperſtitio in viſitandis & colendis ſimulachris, & eccleſiaſticorum technæ in eludenda plebe palam fiebant.

5 Ironice iſtam perſuaſionem impiam vocant: quid enim magis pium, quam erogare in pauperes, quod alioquin craſſi iſti paſtores & monachi ventri dant?

6 Accidat.

7 *Rauraci* populi ad Rhenum, Helvetiis vicini, Baſilienſis territorii incolæ. Vide Jul. Cæſarem lib. 1. & 7.

8 Forte

OG. Ea eſt. ME. [1] Lapideam igitur divam mihi narras. Sed cui ſcripſit? OG. Nomen ipſa indicat epiſtola. ME. Per quem miſſa eſt? OG. Haud dubie quin per angelum, qui poſuerat ſcriptam in [2] ſuggeſto, unde concionatur is ad quem ſcripta eſt. Et ne quid fraudis ſuſpiceris, videbis epiſtolam [3] αὐτόγραφον. ME. Itane agnoſcis manum angeli, qui eſt Virgini [4] ab epiſtolis? OG. Quid ni? ME. Quo tandem argumento? OG. Legi epitaphium [5] Bedæ, quod ab angelo inſculptum eſt: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & [6] ſyngrapham [7] divo Ægidio miſſam: congruunt. An non hæc ſatis arguunt rem? ME. Fasne eſt inſpicere? OG. Fas, ſi dejeres te taciturum. ME. Oh [8] lapidi dixeris. OG. Jam ſunt & [9] lapides hoc nomine infames, quod nihil celent. ME. Muto igitur dicito, ſi lapidi parum fidis. OG. Hac lege recitabo: tu fac utramque [10] arrigas aurem. ME.

1 Forte ſimulachrum ex lapide fuit.

2 Suggeſtus, ûs, & ſuggeſtum, i. locus excelſior unde orationes ad populum habere ſolent.

3 *Αὐτόγραφον*, id eſt: ab ipſa ſcriptum.

4 Qui virgini miniſtrat in ſcribendis epiſtolis.

5 *Beda* monachus Britannus, Græce Latineque pro barbarie ſeculi ſui eruditus, & ſcriptis in novum & vetus fœdus clarus, vixit ſub Joanne VI. qui pontificatum iniit anno Chriſti 700. ob vitæ modeſtiam venerabilis dictus. Corpus ejus Genuæ conditum falſo proditur, ejusdemque epitaphium ab Angelis inſculptum fingitur: quod noſter ridet. Conſtat è monumentis fide dignis, hunc virum nunquam maria transfretaſſe: verum anno 735. in monaſterio Girwenſi (cum à puero monaſticam vitam amplexus eſſet) mortuum & ſepultum.

6 Συγγραφὴ ſcriptio, aliquando idem quod χειρόγραφον, i. e. cautio alicujus manu ſcripta.

7 Nota eſt fabula de Carolo Magno, qui quum deſperaret veniam admiſſorum, S. Ægidius, ſi Diis placet, impetravit epiſtolam ab angelo, continentem hunc verſiculum. *Ægidii merito Caroli peccata remitto.*

8 *Lapidi dixeris*, id eſt dixeris tacituro, ſimile eſt *piſci dixeris*, *parieti loqueris* &c.

9 Loquitur de lapide Lydio, qui & index dictus, quod auri bonitatem indicet. De Batto in hunc lapidem verſo lege jucundiſſimam fabulam in Ovidii Metamorph. lib. 2.

10 *Utramq; aurem arrigas*, id eſt diligenter auſcultes. Terent. in Andr. Act. 5. Sc. 7. *arrige aures Pamphile.* Tranſlatio eſt à pecudibus, quæ, ſi quid eminus audiant, aures erigere ſolent.

ME. Arrexi. OG. *Maria mater Jeſu* [1] *Glaucopluto S. D. Quod Lutherum ſequutus ſtrenue ſuades, ſupervacaneum eſſe invocare divos, à me quidem iſto nomine bonam magnamque iniſti gratiam, ſcito. Nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab una poſtulabantur omnia, quaſi filius meus ſemper infans eſſet, quia talis fingitur, pingiturq; in ſinu meo, ut ex nutu matris adhuc pendeat, neq; quidquam auſit negare petenti, videlicet metuens, ne ſi quid neget roganti, ego viciſſim ipſi negem mammam ſitienti. Et nonnunquam ea petunt à Virgine, quæ verecundus juvenis vix auderet petere à* [2] *lena, quæq; me pudet litteris committere. Interim negotiator lucri cauſſa navigaturus in Hiſpaniam, committit mihi pudicitiam ſuæ concubinæ. Et virgo* [3] *Deo ſacra,* [4] *abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis ſuæ, quam ipſa* [5] *tendit proſtituere. Occlamat mihi miles impius, & * [6] *ad lanienam conductus: Beata Virgo da prædam opimam. Occlamat aleator: Fave diva, pars lucri tibi* [7] *decidetur. Et ſi parum faveat alea, me conviciis lacerant, maleque precantur, quæ non adfuerim ſceleri. Occlamat quæ quæſtui turpi ſemet exponit, Da proventum uberem. Si quid negem, illico reclamant, Ergone ſis mater miſericordiæ. Aliorum vota non tam impia ſunt, quam inepta. Clamat innupta: Maria, da mihi formoſum ac divitem ſponſum. Clamat nupta: Da mihi bellos* [8] *catulos. Clamat gravida: Da mihi facilem partum. Clamat*

anus:

1 Nomen ſacerdotis fictum.

2 *Lena,* mulier, quæ ſcortis proſtituendis quæſtum facit. *Leno* vir.

3 Sacrata, quæ in monaſterium detruſa perpetuam vovit caſtitatem.

4 *Abjecto velo*, id eſt, relicto monachalis vitæ genere. Velum, ſeu flamea jam olim ethnicis ſacerdotibus & virginibus Veſtalibus pudicitiæ ſignũ fuit. Vide ſupra Colloq. de Virg. μισόγαμ: *Non omnes virgines ſunt, quæ velum habent.*

5 Cupit.

6 Cædem.

7 Dabitur tibi portio lucri.

8 Infantulos.

1 Pun-

anus: Da diu vivere ſine tuſſi ſitique. Clamat ſenex delirus: Da repubeſcere. Clamat philoſophus: Da nodos inſolubiles nectere. Clamat ſacerdos: Da ſacerdotium opimum. Clamat epiſcopus: Serva meam eccleſiam. Clamat nauta: Da proſperos curſus. Clamat præfectus: Oſtende mihi filium tuum antequam moriar. Clamat aulicus: Da vere confiteri in mortis [1] *articulo. Clamat ruſticus: Da tempeſtivam pluviam. Clamat ruſtica: Serva gregem & armentum incolume. Si quid renuo, illico ſum crudelis. Si* [2] *relego ad filium, audio: Vult ille quidquid tu vis. Itane ego ſola & mulier, & virgo* [3] *dabo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus,* [4] *ſatrapis, regibus & agricolis? Atqui quod dixi, minimum eſt præ his quæ patior. Sed his negotiis nunc multo minus gravor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas, niſi commodum hoc incommodum majus ſecum traheret: plus eſt otii, ſed minus eſt honorum, minus eſt opum. Ante ſalutabar* Regina *cœlorum, Domina mundi: nunc vix à paucis audio, Ave Maria. Ante veſtiebar gemmis & auro, abundabam* [5] *mutatoriis,* [6] *deferebantur aurea gemmeaq; donaria: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eoq; corroſo à muribus, Proventus autem annui vix tantum eſt, ut alam miſerum* [7] *æditunm, qui accendat lucernulam aut candelam ſebaceam. Atque hæc tamen poterant ferri, ni majora etiam moliri diceris. Huc tendis, ut ajunt, ut quidquid usquam eſt divorum, exigas ex ædibus ſacris. Etiam atque etiam vide quid agas. Non deeſt aliis divis quo ſuam ulciſcantur injuri-*

1 Puncto, ut ajunt:
2 A me dimitto.
3 Opem feram.
4 *Satrapa* vel *ſatrapes* Gr. σατράπης, vox origine Perſica, eſt Provinciæ præfectus.
5 Scil. veſtibus.
6 Offerebantur.
7 *Æditumus*, quem veteres, teſte Varrone, Æditimum vocabant, cuſtos erat tuendæ ædis ſacræ.

1 Nam

injuriam. Ejectus è templo Petrus, poteſt tibi viciſſim [1] *occludere regni cœleſtis oſtium. Paulus habet gladium; Bartholomæus cultro armatus eſt; Guilielmus ſub pallio monachi totus armatus eſt, non ſine gravi lancea. Quid autem agas cum Georgio & equite &* [2] *cataphracto, haſta ſimul & gladio formidabili? Nec inermis eſt* [3] *Antonius; habet ſacrum ignem. Sunt item & cæteris ſua* [4] *vel arma, vel mala, quæ, quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, niſi ſimul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non me patiar divelli: aut hunc una mecum extrudes, aut utrumque relinques, niſi mavis habere templum ſine Chriſto. Hæc te ſcire volui: tu cogita, quid mihi reſpondendum cenſeas. Nam mihi plane res cordi eſt. Ex æde noſtra lapidea, Calendis Auguſti, anno filii mei paſſi 1524. Virgo lapidea mea manu ſubſcripſi.* ME. Minax profecto ac formidabilis epiſtola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. OG. Si ſapit. ME. Quam ob rem non eadem de re ſcripſit huic optimus ille Jacobus? OG. Neſcio, niſi quod longius abeſt, & his temporibus intercipiuntur omnes epiſtolæ. ME. Sed quis Deus te redegit in Angliam? OG. Ventus illuc invitabat mire ſecundus, atque id propemodum eram pollicitus divæ [5] Parathalaſſiæ, me poſt biennium ipſam reviſurum. ME. Quid petiturus ab illa? OG.

1 Nam eum clavibus cœli armatum fingunt papicolæ.

2 Κατάφρακτος, i. e. circumquaque armis munitus, à καταφράσσω munio. Neque id mirum: fuit enim hic Georgius ſub Diocletiano tribunus militum, ideoque in divorum numerum relatus operam dat militibus.

3 Porcorum divus tutelaris. Reviſe colloq. *Francisc.*

4 Nam velut ethnici Diis, ita Pontificii divis ſuis ſingulis peculiarem quandam vim tribuunt, quâ poſſint vel prodeſſe vel nocere. Sic Joannem Baptiſtam parcis ſui cultoribus morbum comitialem, Hubertum rabiem, alioſque alia mala immittere poſſe fingunt.

5 Quæ habitat ad mare reſpice pag. 460.

OG. Nihi novi, niſi illa vulgaria, familiam incolumem, [1] rem uberiorem, longævam lætamque vitam in hoc ſeculo, & perennem felicitatem in futuro. ME. Non poterat eadem præſtare Virgo mater apud nos? Habet Antverpiæ templum longe auguſtius, quam in Parathalaſſo. OG. Haud nego poſſe, verum aliis in locis alia largitur, ſive ſic viſum eſt animo illius, ſive, ut eſt benigna, ſemet in hoc noſtris affectibus accommodat. ME. De Jacobo frequenter audivi: ſed obſecro te, deſcribe mihi regnum iſtius Parathalaſſiæ. OG. Equidem expediam quam potero pauciſſimis. Celeberrimum nomen eſt per univerſam Angliam, nec temere reperias in ea inſula, qui ſperet res ſuas fore ſalvas, quin illam quotannis aliquo munuſculo pro facultatum modulo ſalutarit. ME. Ubi [2] habet? OG. Ad extremum Angliæ finem, inter Occidentem & Septentrionem, haud procul à mari, paſſuum fere tribus millibus. Vicus eſt vix alia re victitans, quam commeantium frequentia. Collegium eſt [3] Canonicorum, ſed quibus à Latinis regulæ cognomen additur; medium genus inter monachos, & canonicos, quos ſeculares appellant. ME. [4] Amphibios mihi narras; quod genus eſt fiber. OG. Imo & crocodilus. Sed omiſſis [5] cavillis, tribus verbis expediam quod vis. In odioſis canonici ſunt, in favorabilibus monachi. ME. Adhuc mihi quidem ænigma refers. OG. Quin addam [6] Apodixin mathematicam. Si Romanus pon-

1 Opes ampliores. *Res* pro cenſu ſæpius notata.

2 Habitat.

3 Quos regulares vocant, *κανὼν* regula. Differentiam vide in notis mox infra ponendis.

4 *Amphibii* qui ancipitem vitam vivunt, ex *ἀμφὶ utrinq;* & *βίος vita.* Ita animalia amphibia dicuntur, quæ & in terra & in aqua vivunt.

5 Jocis, irriſionibus.

6 *Ἀπόδειξις* eſt demonſtratio, quæ proprie fit Mathematicis per litteras depictas, ab *ἀποδείκνυμι, demonſtro,* talis enim demonſtratio certiſſima eſt.

x Per

pontifex [1] fulmine feriat omnes monachos, [2] tum canonici fuerint, non monachi. Sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere, tum fuerint monachi. ME. O novos favores; utinam abducant & meam! OG. Sed ut [3] ad rem: [4] Collegium hoc vix alios habet proventus quam ex liberalitate Virginis. Nam majora quidem donaria ſervantur. Cæterum ſi quid eſt nummorum, aut levioris pretii, cedit in alimoniam [5] gregis & præfecti, quem illi Priorem vocant. ME. Probæ vitæ? OG. Non illaudatæ; pietate ditiores, quam annuo [6] cenſu. Templum eſt nitidum & elegans; verum in eo non habitat Virgo, ſed illud honoris gratia ceſſit filio. Illa ſuum habet templum, ut dextra ſit filio. ME. Dextra? Quo igitur ſpectat filius? OG. Bene mones. Cum Occidentem ſpectat, dextram habet matrem; ubi ſe vertit ad Solis exortum, ſiniſtra eſt. Nec heic tamen habitat; nondum enim ædificium eſt abſolutum, & locus eſt undique perflabilis, patentibus oſtiis, patentibus feneſtris; & in propinquo eſt Oceanus ventorum pater. ME. Durum, ubi igitur habet illa? OG. In eo templo, quod inabſolutum dixi, eſt ſacellum anguſtum, ligneo tabulatu conſtructum, ad utrumque latus per anguſtum oſtiolum admittens ſalutatores. Lumen eſt exiguum, nec ferè niſi ex cereis; fragrat odor naribus gratiſſimus. ME. Hæc omnia congruunt religioni. OG. Imo ſi introſpicias,

1 Per Pontificis Romani fulmen intelligitur excommunicatio illa horrenda, ut vocant, qua quis à Romana eccleſia alienus & Diabolo tradendus damnatur. Reviſe *Inquiſit. de fide*, in principio.

2 Diſtinguuntur enim Canonici in *Seculares*, qui durum vitæ genus rejiciunt, & juxta ſeculi mores diſſolutius vivunt, & *Regulares*, qui præſcriptam regulam, & canonem ſequuntur.

3 Scil. redeamus.

4 Forte hoc illud eſt Collegium, quod in vico cui à S. Maria nomen (Anglis *Sant Maries*) in Cornubia proxime *Falemouth* & Oceano, qui Britanniam & Galliam interluit.

5 Scil. Monachorum.

6 Reditu, proventu.

troſpicias, Menedeme, dicas divorum eſſe ſedem, adeo gemmis, auro, argentoque nitent omnia. ME. Accendis animum, ut eo me conferam. OG. Haud pœnituerit itineris. ME. Nihil eſt illic olei ſacri? OG. Inepte. [1] Oleum iſtud non reſudat niſi è ſepulcris divorum, velut Andreæ & Catharinæ. [2] Maria ſepulta non eſt. ME. Erravi, fateor. Sed abſolve fabulam. OG. Quo latius ſe ſpargat religio, alia aliis locis oſtenduntur. ME. Et fortaſſis ut uberior ſit largitio, juxta illud, [3] *Fit cito per multas præda petita manus.* OG. Et nusquam non præſto ſunt [4] myſtagogi. ME. Ex canonicis? OG. Nequaquam: illi non adhibentur, ne per occaſionem religionis alienentur à religione, ac dum obſervant virginem, parum ipſi conſulant ſuæ virginitati. Tantum in intimo ſacello, quod dixi conclave divæ Virginis, adſtat altari canonicus quidam. ME. In quem uſum? OG. Ut recipiat ſervetque quod datur. ME. An dant qui nolint? OG. Minime, ſed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent adſtante quopiam, non daturi ſi teſtis abeſſet: aut largius dant aliquanto, quam erant daturi. ME. Affectum humanum dicis, & mihi non inexpertum. OG. Imo vero ſunt quidam adeo dediti ſanctiſſimæ Virgini, ut dum ſimulant ſeſe munus imponere altari, mira dexteritate ſuffurentur, quod alius poſuerat. ME. Fac nullum adſtare; an non in tales ilico fulminaret

1 *Oleum iſtud* ſacrum nempe. Ridet autor portentoſa mendacia de oleo ſacro ex ſepulchris divorum ſudante.

2 Non enim eam mortuam, ſed in cœlum ſublatam eſſe mentiri quidam non erubuerunt.

3 Extat verſus in Naſonis Amorum lib. 1. Eleg. 8.

4 Μυςαγωγὸς idem quod *μύςης*, qui ſacris initiatus eſt, myſteriorum peritus, nam *μυέω*, proprie eſt *doceo ſacra*, quod in paſſivo *μυέομαι* ſignificat initior ſacris. Ariſtoph. in Pluto Act. 4. Sc. 2. *μυῶν ἐν ἐμυήθης* &c. *Num igitur ſacris initiatus es?* Eſt etiam, juxta Ciceronem Orat. in Verr. 4. is qui hoſpites ad ea quæ viſenda ſunt ducere ſolet, quo ſenſu in hoc colloquio fere accipiendus.

minaret Virgo? OG. Qui magis id faceret Virgo, quam ipſe [1] Pater æthereus, quem non verentur nudare ſuis ornamentis, vel perfoſſo templi pariete? ME. Non ſatis mihi conſtat, utrum magis debeam admirari, illorumne impiam confidentiam, an Dei lenitatem. OG. Ad latus itaque Septentrionale porta quædam eſt, non templi, ne quid erres, ſed [2] ſepti, quo tota clauditur area templo adjacens. Ea oſtiolum habet perpuſillum, quale videmus in valvis nobilium, ut qui velit ingredi, primum tibiam periculo exponere cogatur, deinde caput etiam ſubmittat. ME. Profecto tutum non fuerit ad hoſtem ingredi per tale oſtiolum. OG. Recte conjectas. Narrabat myſtagogus olim virum equeſtris ordinis, equo inſidentem, per hoc oſtium elapſum è manibus inimici, qui jam fugienti imminebat. Ibi miſer deſperans ſui, ſubita cogitatione ſalutem ſuam commendavit divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, ſi valva patuiſſet. Et ecce rem inauditam. Subito totus eques erat intra ſepta templi, altero fruſtra foris inſaniente. ME. Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? OG. Maxime. ME. Id quidem non admodum facile apud te hominem philoſophum. OG. Oſtendebat in oſtio laminam cupream clavis affixam, quæ habebat imaginem equitis ſervati, eoque cultu quo tum Anglica gens utebatur, quem & in vetuſtioribus picturis videmus: quæ

1 Ipſum Deum depingere, ejusque ſimulachrum (ô dementiam) in templis oſtentare non verentur Pontificii, neglecto Pauli monito in Actis Apoſtolorum Cap. XVII. cum ait, ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος. Hoc eſt. *Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, hic quum ſit cæli & terræ dominus, non in templis manu factis habitat, neque manibus hominum colitur, aliquo indigens &c.*

2 Septum, ſepes, vel ſepimentum, à *ſepio.*

quæ ſi non mentiuntur, [1] frigebant id ætatis tonſores, & qui pannos tingunt ac texunt. ME. Qui ſic? OG. Quia [2] barbatus erat non aliter quam capræ; & univerſa veſtis nullam habebat rugam, adeoque non erat major corpore, ut ſtrictu corpus ipſum redderet anguſtius. Erat altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. ME. Jam dubitare fas non erat. OG. Subter oſtiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantum transmitteret. Non conveniebat ut equus poſt eum calcaret locum, quem prior eques Virgini conſecraſſet, ME. Et merito. OG. Hinc ad Orientem eſt ſacellum [3] prodigiis plenum: eo me confero. Excipit alius myſtagogus. Illic oravimus pauliſper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximi: exoſculor: deinde rogo cujus ſint reliquiæ. Ait, Sancti Petri. Num Apoſtoli, inquam? Ajebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuiſſe virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus quidam in cachinnum ſolutus eſt: id certe moleſte tuli. Nam ſi is ſiluiſſet, æditus nos nihil celaſſet reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot [4] drachmis. Ante ædiculam erat tectum, quod ajebat hiberno tempore, cum nix obtexiſſet omnia, eo ſubito fuiſſe delatum è longinquo. Sub eo tecto putei duo ad ſummum pleni: fontis venam ajunt eſſe ſacram divæ Virgini; liquor eſt mire frigidus, efficax medicando capitis ſtomachique doloribus. ME. Si frigida medetur doloribus capitis & ſtomachi, poſthac & oleum extin-

1 In uſu non erant, ſæpius ſupra, *frigent lanii, friget luſus.*

2 Cæſar teſtatur Britannos ſua ætate fuiſſe capillo promiſſo, atque omni parte corporis raſa, præter caput & labrum ſuperius.

3 Miraculis, portentis, ſed fictis, ut conſtat ex ſequenti.

4 De Drachmis vide ſupra pag. 413. & alibi.

1 Ex

extinguet incendium. OG. Miraculum audis, ô bone: alioqui quid eſſet miraculi, ſi frigida ſedaret ſitim? ME. Et iſta ſane eſt una pars fabulæ. OG. Affirmabant eum fontem de repente proſiliiſſe è terra juſſu ſanctiſſimæ Virginis. Ego cuncta diligenter circumſpiciens, rogabam quot eſſent anni, quod ea domuncula fuiſſet eo deportata: dixit aliquot ſecula. Alioqui parietes, inquam, non præ ſe ferunt aliquid vetuſtatis. Non repugnabat. Ne columnæ quidem hæ ligneæ. Non negabat eſſe nuper poſitas, & res ipſa loquebatur. Deinde hæc, inquam, tecti [1] culmea arundineaque materia videtur eſſe recentior. Aſſentiebatur. Ac ne trabes quidem hæ, inquam, transverſæ, nec ipſa tigna quæ culmos ſuſtinent, videntur ante multos annos poſita. Annuebat. Atqui cum jam nulla caſæ pars ſupereſſet; unde igitur conſtat, inquam, hanc eſſe caſulam illam è longinquo delatam? ME. Obſecro quomodo ſeſe ab hoc nodo expediebat æditiuus? OG. Scilicet incunctanter ille oſtendit nobis pervetuſtam urſi pellem tignis affixam; ac propemodum irriſit noſtram tarditatem, qui ad tam manifeſtum argumentum non haberemus oculos. Itaque perſuaſi, & tarditatis culpam deprecati, vertimus nos ad cæleſte lac beatæ Virginis. ME. O matrem filii ſimillimam! ille nobis tantum ſanguinis ſui reliquit in terris; hæc tantum lactis, quantum vix credibile eſt eſſe poſſe uni mulieri [2] uniparæ, etiamſi nihil bibiſſet infans. OG. Idem cauſſantur de cruce Domini, quæ privatim ac publice [3] tot locis oſtenditur, ut ſi fragmenta conferantur in unum, navis onerariæ juſtum onus videri poſſint; & tamen crucem ſuam bajulavit Dominus. ME. An non tibi quoque

1 Ex culmis, vel ſtramine.
2 Quæ unicum peperit infantem,
3 De ficto ligno crucis reſpice *Nauſr.* pag. 262.

quoque mirum videtur? OG. Novum fortaſſe dici poſſit, mirum nequaquam, cum Dominus, qui hæc auget pro ſuo arbitrio, ſit omnipotens. ME. Pietu quidem interpretaris: at ego vereor ne multa talia fingantur ad quæſtum. OG. Non arbitror Deum paſſurum, ſi quis ipſum ad iſtum irrideat modum. ME. Imo cum à ſacrilegis ſpoliatur & mater & Filius & Pater [1] & Spiritus, ne tantulum quidem ſeſe commovent interdum, ut vel nutu, vel crepitu deterreant ſceleſtos. Tanta eſt numinis lenitas. OG. Sic eſt: ſed audi reliqua. Id lac ſervatur in altari ſummo; in cujus medio Chriſtus, ad dextram mater, honoris gratia. Lac enim matrem repræſentat. ME. Conſpicuum eſt igitur? OG. Videlicet incluſum cryſtallo. ME. Liquidum igitur. OG. Quid liquidum mihi narras, cum fuſum ſit ante annos mille quingentos? Concretum eſt; dicas cretam tritam, [2] alboque ovi temperatam. ME. Quin igitur nudum oſtentant? OG. Ne contaminetur virorum oſculis lac virgineum. ME. Probe dicis. Nam ſunt, opinor, qui os admoveant nec [3] purum, nec virgineum. OG. Ubi nos videt myſtagogus, accurrit, lineam veſtem induit, ſacram [4] ſtolam addidit cervici, procubuit religioſe, & adoravit: mox nobis lac ſacroſanctum oſculandum porrexit. Heic in extremo altaris gradu religioſe procubuimus & ipſi; Chriſtoque primum ſalutato, Virginem oratiuncula tali, quam in hoc ipſum pararam, appellavimus: [5] *Virgo parens*

1 Vide quæ modo diximus de impietate Papicolarum, qui imagines Dei & Spiritus ſancti effingere, ac in ſuis templis oſtentare audent.

2 Vel albumine.

3 Caſtum.

4 Στολὴ Græcis quodlibet veſtimentum. Erat & genus veſtis promiſſæ, Mediſque propriæ. Hic vero intellige ornatum illum, qui Pontificiis ſacerdotibus linea veſte indutis ex collo dependet in pectus, unde autor hanc ſtolam ſacram vocat.

5 Lac Evangelicæ doctrinæ in litteris ſacris denotat prima Chriſtianæ religionis rudimenta.

1 Εὐχα-

rens quæ tuis virgineis uberibus lactare meruiſti cœli terræq; dominum, filium tuum Jeſum, optamus, ut illius ſanguine purificati proficiamus & nos ad felicem illam infantiam columbinæ ſimplicitatis, quæ neſcia malitiæ, fraudis ac doli, lac Evangelicæ doctrinæ concupiſcit aſſidue, donec proficiat in virum perfectum, in menſuram plenitudinis Chriſti, cujus felici conſortio frueris in æternum, cum Patre & Spiritu ſancto. Amen. ME. Pia ſane deprecatio. Quid illa? OG. Viſus eſt uterque annuere, niſi me fallebant oculi. Nam ſubſilire videbatur ſacrum lac, & candidior aliquanto affulgebat [1] euchariſtia. Interim myſtagogus ad nos acceſſit, tacitus quidem, ſed tabellam porrigens, qualem apud Germanos offerunt qui in pontibus [2] telos exigunt. ME. Equidem ſæpenumero male percatus ſum illis petacibus tabellis, cum per Germaniam iter facerem. OG. Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit [3] Virgini. Mox per interpretem ejus linguæ pulcre peritum, & juvenem blandæ cujuſdam eloquentiæ (nomen erat, ni fallor, Robertus Aldriſius) percunctatus ſum, quam potui civiliſſime, quibus argumentis cognitum haberet, hoc eſſe lac Virginis. Id ego ſane pio ſtudio ſcire cupiebam, quo poſſem impiis quibuſdam hæc omnia ridere ſolitis [4] os obturare. Primum myſtagogus [5] obducta fronte obticuit: juſſi ut interpres inſtaret;

1 *Εὐχαριστία* quæ proprie grata beneficiorum recordatio eſt, & Theologis Chriſtianis peculiariter myſterium Cœnæ dominicæ ut vocant, cujus præcipua pars conſiſtit in gratiarum actione, ſignificat hic panem illum orbicularem, quibuſdā verbis conceptis à ſacrificulo Pontificio in verum corpus & ſanguinem Chriſti converſum, quem rudi popello deceptores iſti adorandum præbent, & moribundis poſt auditam confeſſionem auricularem in os intrudunt, uti autor infra narrat in Colloq. *de funere.*

2 Τέλος id eſt, tributum, ſive vectigal.

3 Dein crumenæ ſuæ, opinor.

4 Convincere veritatis, ita ut taceant, neque poſthac contradicant.

5 *Rugis in fronte contractis,* quod indignationis ſignum eſt.

1 Vide

ret; ſed blandius etiam. Ille vero blandiſſime, adeo ut ſi matrem ipſam nuper puerperam talibus verbis appellaſſet, non fuerit ægre latura. At [1] myſtagogus tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis ſtupentibus, ac velut horrore vocem [2] blaſphemam execrantibus, Quid opus, inquit, iſta pecunctari, cum habeatis tabulam [3] authenticam? Et omnino videbatur nos ut [4] hæreticos ejecturus, niſi drachmæ [5] deliniſſent hominis ferociam. ME. Quid vos interim? OG. Nos? quid cenſes? Non aliter quam fuſte icti, aut fulmine tacti, nosmet illinc ſubduximus, ſuppliciter audaciæ veniam comprecati; ſic enim convenit in rebus ſacris. Inde proficiſcimur ad [6] ædiculam, hoſpitium divæ Virginis. Huc euntibus aperit ſeſe quidam [7] hierophanta ex illis [8] Minoribus; nosque veluti noſcitans intuetur: aliquantulum progresſis occurrit alius, itidem contemplans nos: poſt etiam tertius. ME. Fortaſſe cupiebant te pingere. OG. At ego longe diverſum ſuſpicabar. ME. Quid iſtuc? OG. Sacrilegum quempiam ſuppilaſſe nonnihil ex [9] mundo ſacræ Virginis, & in me ſuſpicionem intentam eſſe. Itaque ſacellum ingreſſus, tali precatiuncula ſaluto matrem Virgnem: *O ſola fœminarum omnium mater & virgo. mater feliciſſima, virgo puriſſima; nunc te puram impuri*

1 Vide ſupra pag. 468.

2 Maledicentem.

3 Inſtrumenta & ſcripta authenica dicuntur apud Juriſconſultos quæ certam & juſtam habent autoritatem.

4 Hæreticus, Gr. αἱρετικὸς, eſt proprie *is qui electionem facit, vel eligit.* Sed apud eccleſiaſticos ſcriptores ſumitur pro eo, qui à ſana recepta doctrina aberrat. Sic Pontificii Reformatos, Reformati Pontificios Hæreticos appellant.

5 Mitigaſſent.

6 *Ædicula,* ſive *ſacellum.*

7 Ἱεροφάντης qui ſacra & ceremonias docet, & demonſtrat, ab ἱερὸν ſacrum, & φαίνω oſtendo.

8 *Minores* ſunt Franciſcani. Nam Franciſcus iſte ſuos ſectatores diviſit in fratres hoſce *Minores,* quibus ipſe ſe aſſociavit, *Clariſſas,* & *Pœnitentes.*

9 Id eſt, ex ornamentis. Dicitur autem mundus muliebris. Reſpice colloq. *Adoleſ. & ſcorti.*

1 Loqui-

puri viſimus, ſalutamus, donariolis noſtris utcunque colimus: utinam donet nobis filius tuus, ut ſanctiſſimos tuos mores imitantes, mereamur & nos per Spiritus ſancti gratiam ſpiritualiter dominum JESUM *intimis animi viſceribus concipere, ſemelq́; conceptum nunquam amittere, Amen.* Simulque exoſculatus aram, depoſui drachmas aliquot, & abii. ME. Quid heic Virgo? Nullone nutu dedit ſignum auditæ precatiunculæ? OG. Lumen, ut dixi, erat ambiguum, & illa ſtabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Poſtremo me ſic dejecerat oratio prioris myſtagogi, ut non auderem oculos attollere. ME. Iſtius igitur profectionis non erat admodum lætus exitus. OG. Imo multo lætiſſimus. ME. Reddidiſti animum: nam mihi quoque cor in genua deciderat, ut tuus loquitur [1] Homerus, OG. A prandio repetimus templum. ME. Audebas, ſuſpectus ſacrilegii? OG. Fortaſſis, ſed ipſe mihi ſuſpectus non eram. Neſcit pavorem mens ſibi bene conſcia. Trahebat me tabulæ viſendæ cupiditas, ad quam myſtagogus nos relegarat. Eam diu quæſitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non quibuslibet oculis legi poſſet. Mihi tales ſunt oculi, ut nec [2] lynceus dici poſſim, nec omnino [3] luſcioſus. Itaque legentem Aldriſium oculis obiter aſſectatus ſum, nec illi ſatis fidens In re tanta. ME. Excuſſa eſt omnis dubitatio? OG. Puduit me mei, qui [4] ſubdubitaſſem; adeo res tota illic ponebatur ob oculos; nomen, locus, res ut erat ordine geſta: breviter, nihil omiſſum. Dictus

1 Loquitur ita Homer. Iliad. O. *Τάρβησαν, πᾶσιν δὲ παραὶ ποσὶ κάππεσε θυμός.* Id eſt, *Expaverunt, omnibus autem in pedes cecidit animus.*

2 Qui acutiſſimo viſu pollet, dicitur *Lynceus.* Alii derivant ab animali, quod omnium quadrupedum clariſſime cernere dicitur, & *Lynx* appellatur, alii à *Lynceo* quodam, qui primus fodinas metallorum perſcrutatus eſt.

3 *Luſcioſus*, vel *luſcitioſus* dicitur qui propius admota oculis videt, remota vero non.

4 *Sub* in compoſitione non raro diminuit, *Subdubitaſſem*, i. e. aliquantulum dubitaſſem.

1 Con-

ctus eſt Gulielmus Lutetiæ natus, vir pius cum alias, tum præcipue religioſus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monaſteriis ac templis undique luſtratis, tandem pervenit [1] Conſtantinopolim. Nam hujus Gulielmi frater illic agebat Epiſcopum. Is jam adornantem reditum, admonuit eſſe virginem quandam Deo dicatam, quæ lac haberet Virginis matris: abunde felicem futurum ſi vel precario, vel pretio, vel arte portionem aliquam poſſet nanciſci. Nam cæteras reliquias omnes, quas hactenus collegerat, [2] nihil eſſe ad tam ſacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo theſauro plus quam [3] Crœſus ſibi videbatur. ME. Quid ni? & quidem præter ſpem. OG. Recta domum properat: in itinere morbus occupat. ME. Ut nihil eſt in rebus humanis nec diu, nec undiquaq; felix; OG. Ubi videt periculum, accerſit clam Gallum fidiſſimum ejus peregrinationis comitem, & religioſe [4] ſtipulatur ſilentium. Committit illi lac, ea lege, ut ſi incolumis domum redeat, deponat eum theſaurum in ara divæ Virginis, quæ colitur Lutetiæ in auguſto templo, utrinque [5] Sequanam præterlabentem intuens: & amnis ipſe videtur honoris gratia decedere numini Virginis. Ut rem in pauca conferam, ſepultus eſt Gulielmus: alter properat, & hunc morbus corripit. Is deſperans ſui: tradit Anglo comiti lac, ſed multis obteſtationibus adſtricto, ut faceret quod fuerat ipſe

1 Conſtantinopolis, dicta quaſi urbs Conſtantini, ſita eſt in finibus Thraciæ, olim Byſantium appellata. Hodie Imperatoris Turcarum ſedes.

2 Eſſe nullius pretii præ iſto lacte.

3 Crœſi Lydorum regis opulentia apud Græcos in proverbium abiit. Hinc *Crœſo ditior*.

4 Stipulatur, qui promiſſum accipit.

5 *Sequana*, Gallis *Seine*, fluvius Galliæ eſt admodum fœcundus & ſaluber, mediam Lutetiam interſecans.

ipſe facturus. Moritur hic; recipit ille, & in aram deponit lac canonicis ejus loci præſentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur regulares, quales adhuc ſunt [1] apud Divam Genoveſam. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam, tandem in [2] Parathalaſſum detulit, huc vocante mentem illius [3] afflatu ſpiritus. ME. Pulcre certe ſibi conſtat hæc narratio. OG. Imo ne qua reſidere poſſet dubitatio, adſcripta erant nomina epiſcoporum [4] à ſuffragiis, quia lac illud inviſentibus non abſque munuſculo, tantum impartierunt [5] relaxationis, quantum [6] ex ſuo dimenſo largiri poſſunt. ME. Quantum id eſt? OG. Dierum quadraginta. ME. Etiam apud inferos [7] dies eſt? OG. Certe tempus eſt. ME. Ubi totum hoc dimenſum ſemel fuerint elargiti, non ſupereſt quod largiantur? OG. Minime. [8] Subſcatet enim ſubinde

1 *Apud divam Genoveſam*, id eſt, in templo Petri & Pauli, quod eſt Lutetiæ conſtructum anno 499. à Clodoveo, hortatu iſtius Genoveſæ, quam divam vocant, ibi ſepultæ anno 521.

2 Reſpice initium hujus Colloquii.

3 Inſtinctu. Metaph. à ventis, qui cum navium vela implent, afflare vel aſpirare dicuntur.

4 Qui ſunt à ſuffragiis, i. e. qui ſuffragia dant.

5 Scil. è Purgatorio.

6 In eſt, *ex modo præſcripto.* Nam Pontifex Romanus tantum relaxationis concedit, quantum velit, Epiſcopis vero certum modum præſcripſit. *Dimenſum* vel *demenſum* erat certa menſura frumenti, ex quaternis modiis conſtans, quam ſervi in menſis totius victum ſingulis menſibus à Dominis accipiebant, ita dictum à *demetiendo.* Vide Terent. in Phorm. Act. 1. Sc. 1. *Quod ille unciatim vix de demenſo ſuo ſuum defraudans genium comparſit miſer.*

7 Ridet autor dementiam eorum, qui credunt ab iſtis veteratoribus eccleſiaſticis, animulis ſuis relaxationem aliquot dierum in Purgatorio poſſe concedi. Hinc rogat, cum apud inferos nullus ſit dies, quomodo per aliquot dies relaxatio dari poteſt? Adverſus has fraudes agit quoque in libro 2. *Eccleſ.* ſive *de ratione concion. Nihil erat neceſſe in ceremoniis Moſen imitari. Nec iſta fiunt gratis, verum hic eſt epiſcoporum à ſuffragiis quæſtus præcipuus. &c. Idem accidit in Pontificum condonantibus. Principio pauci dies relaxabantur de ſatisfactione ab eccleſia præſcripta, &c. verum res paulatim inundavit, ut quamvis, leviſſimis de cauſis majus ſpatiũ relaxaretur, imo nulla de cauſa: ſi vel conductitius epiſcopus moveret manum. Poſtremo relaxationes dilatatæ ſunt usque ad Purgatorium. Hinc jam quæſtus uberrimus; ac per falſos NB. Prophetas perſuaſum eſt populo, nummo in rubrum ſcrinium conjecto omnes abſterſas eſſe maculas, Romanoque Pontifici eſſe in manu animas quas velit, aut quot velit, ex igni purgatorio in cælum eximere.*

8 Paulatim denuo affluit.

ſubinde quod dent, ac plane diverſum quiddam accidit heic atque in dolio [1] Danaidum. Illud enim cum continenter impleatur, ſemper tamen inane eſt: hinc ſi ſemper haurias, nihilo tamen minus eſt in dolio. ME. Si centum hominum millibus largiantur [2] quadraginta, ſinguli tantundem habent? OG. Tantundem. ME. Et ſi qui ante prandium acceperunt quadraginta, rurſus ſub cœnam poſcerent quadraginta, præſtone eſſet quod daretur? OG. Imo ſi hora eadem decies. ME. Utinam mihi tale ſcriniolum eſſet domi; non optarim niſi tres drachmas, modo ſic ſcateant. OG. Quin optas ut totus fias aureus, tantundem accepturus ex voto. Verum ad fabulam redeo. Addebatur & illud pii cujusdam [3] candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis oſtendebatur, ſatis quidem eſſe venerandum; hoc tamen cæteris eſſe venerabilius, quod illa abraderentur à ſaxis, hoc ex ipſis Virginis uberibus effluxiſſet. ME. Unde id conſtabat? Oh! narrarat hoc Virgo Conſtantinopolitana quæ lac dederat. ME. Et illi fortaſſe communicarat divus [4] Bernardus. OG. Sic arbitror. ME. Cui natu grandi [5] contigit guſtare lac ex eadem mamma, quam ſuxit puer Jeſus. Unde miror, illum

1 *Dolium Danaidum*, proverbium eſt in eos qui fruſtra laborant, & operam perdunt, item in avaros, & prodigos. Ejus origo hæc eſt. Danaus Beli filius Argivorum Rex (à quo poſtea & ipſi Græci Danai appellati) quinquaginta genuit filias, ab avi nomine Belides, à patris vero Danaides dictas. Quas, cum una nocte maritos ſuos interfeciſſent, præter unam Hypermneſtram, quæ Lyncænum maritum ſervavit, hoc apud inferos ſupplicio plecti Poetæ fingunt, ut aſſidue aquam in dolium pertuſum inferre cogantur.

2 Scil. dies relaxationis è Purgatorio.

3 Sinceritatis.

4 Fuit hic Bernhardus, natus Caſtellione Burgundiæ oppido, Ciſtercienſis ordinis propagator, dein Clarevallenſis abbas. Vixit vitam monachicam cum aliquot ſociis, circa annum à Chriſto nato M.CXV. Multa ſcripſit ſtylo ſuavi, unde mellifluus dictus.

5 Ironice refert autor fabulam Pontificiam de Bernardo.

1 Scil.

illum mellifluum dici potius quam lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? OG. Fluxit & illud, ſed ſaxo, cui forte lactans inſidebat, exceptum concrevit; deinde volente Deo ſic multiplicatum eſt. ME. Recte. Perge. OG. His itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, & ſi quid offerretur ſpectatu dignum circumſpectantes, rurſum adſunt myſtagogi; [1] limis intuentur, digito ſubnotant, accurrunt, abeunt, recurrunt, nutant, videbantur compellaturi ſi fuiſſet audaciæ ſatis. ME. Nihil ibi metuebas? OG. Imo faciem illis obverti, ſic arridens & intuens, quaſi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggreſſus, rogat quod mihi nomen eſſet: [2] edo. Num is eſſem qui ante biennium affixit votivam tabellam litteris Hebraicis? Fatebar eſſe me. ME. Scribis Hebraice? OG. Minime; ſed iſti quidquid non intelligunt, Hebraicum vocant. Mox accerſitus, ut conjicio, venit illius collegii [3] πρῶτος ὕστερος. ME. Quod iſtuc dignitatis nomen eſt? Non habent [4] abbatem? OG. Non. ME. Cur ita? OG. Quia neſciunt Hebraice. ME. Non epiſcopum? OG. Nequaquam. ME. Quam ob rem? OG. Quia Virgo pauperior etiamnum eſt, quam ut emat [5] pedum ac [6] mitram nimio venalem. ME. Non ſaltem Præpoſitum? OG. Ne id quidem. ME. Quid obſtat? OG. Quia Præpoſitus dignitatis eſt nomen,

1 Scil. oculis, id eſt, oculis obliquis, ac ſemiclauſis.

2 Dico, effero pronuntio.

3 Πρῶτος ὕστερος, id eſt, primus poſterus, ſic vocat autor eum, qui in hoc collegio erat dignitate proximus illi, quem Priorem dicunt.

4 Forte enim nomen Abbatis derivant à vocabulo Syro *Abba*, quod patrem ſignificat.

5 *Pedum* proprie eſt paſtoralis baculus, vel virga incurva, qua pecudum pedes detinentur. Ita Virgil. in Bucol. *At tu ſume pedum.* Hic intellige Epiſcopalem baculum.

6 *Mitra* Gr. μίτρα, cingulum & faſciam ſignificat. Hoc loco intellige tegumentum capitis quo Epiſcopi, Abbates aliique eccleſiaſtici Papicolæ, utuntur.

1 Artis

nomen, non ſanctimoniæ. Et ideo canonicorum collegia nomen abbatis rejiciunt, Præpoſiti libenter amplectuntur. ME. Atqui πρῶτος ὕστερος, antehac audivi nunquam. OG. Næ tu magnopere rudis es [1] grammatices. ME. [2] Ὑστερόπρωτον novi in [3] tropis. OG. Tenes. Hic qui Priori proximus eſt, Prior eſt poſterior. ME. [4] Suppriorem dicis. OG. Is me ſalutavit ſatis humaniter. Narrat quantopere ſudatum ſit à multis, ut verſus eos legerent: quot fruſtra exterſa perſpicilla. Quoties adveniſſet aliquis vetuſtus Theologiæ, aut Juris Doctor, adductus eſt ad tabellam: alius dicebat eſſe litteras Arabicas, alius fictitias: tandem repertus eſt qui legeret titulum. Is deſcriptus erat verbis ac litteris Romanis, ſed majuſculis. Græci verſus erant deſcripti Græcis majuſculis, quæ prima ſpecie, videntur referre majuſculas Latinas. Rogatus deſcripſi ſententiam carminum Latine, verbum verbo reddens. Hujus opellæ cum præmiolum oblatum conſtanter recuſarem, affirmans nihil eſſe tam arduum, quod in Virginis ſanctiſſimæ gratiam non eſſem cupidiſſime facturus, etiamſi litteras juberet illinc perferre Hieroſolymam. ME. Quid opus te [5] grammatophoro, cum illi tot angeli adſint [6] à manibus atque [7] à pedibus? OG. Ille protulit è crumena ligni fragmentum defectum è trabe, in qua Virgo mater viſa eſt conſiſtere. Odor mirus protinus arguebat eſſe rem [8] oppido ſacram. Ego vero tam inſigne munus pronus & nudato

1 Artis Grammaticæ.

2 Ὑστερόπρωτον Grammatici vocant, cum in oratione quod natura prius eſt, poſterius refertur.

3 Τρόπος, à verbo τρέπω verto, eſt rhetoribus elocutio, quæ vocem à nativa ſignificatione immutat.

4 Quem mox *protonhyſteron* vocavit, nunc barbare *Suppriorem* nominat.

5 Γραμματόφορος, vel γραμματίφορος, litterarum lator, Tabellarius.

6 Qui pro ea epiſtolas ſcribant.

7 Quorum pedibus utitur, vel qui illius epiſtolas ferant.

8 *Oppido* adverbium, pro *valde*, vel multum. Originem reviſe pag. 10.

to capite,ſuma cum veneratione terque quaterque exoſculatus,repoſui in crumenam. ME.Licet ne videre? OG. Per me quidem licebit. Cæterum ſi jejunus non es, aut ſi nocte proxima [1] fuit tibi res cum uxore, non ſuaſerim ut videas. ME. Oſtende: nihil periculi. OG. En tibi. ME. O te beatum iſto munere! OG. Ego, ne ſis inſciens, non permutarim hoc tantillum fragmentulum cum univerſo auro [2] Tagi: includam auro, ſed ſic ut per cryſtallum pelluceat. Tum Hyſteroprotus ubi me videt tam religioſe geſtientem eo munuſculo, judicans non indignum, cui majora quoque committerentur, rogat, num quando vidiſſem ſecreta Virginis. Ea vox me nonnihil commovit; non tamen auſus ſum percunctari, quæ diceret ſecreta Virginis. Siquidem in rebus tam ſacris etiam linguæ lapſus non vacat periculo. Nego me vidiſſe, ſed videndi cupidiſſimum eſſe dico. Inducor jam velut [3] afflatus numine. Accenditur una atque altera tæda cerata: oſtenditur imaguncula nec magnitudine, nec materia, nec opere præcellens, ſed virtute pollens. ME. Moles non multum habet momenti ad edenda miracula. Vidi [4] Chriſtophorum Lutetiæ, non

1 hama-

1 Jam olim ſuperſtitio, ex ethnicis orta, inter Chriſtianos graſſata eſt, ut non liceret iis rem ſacram facere, aut ſacrum quid ſtatim aſpicere, ſi cum uxoribus conſueverant. Gregorius M. Reſponſ. ad Quæſt. X. Aug. Epiſcop. Aug. *Vir cum propria conjuge dormiens intrare eccleſiam non debet, ſed neque lotus intrare ſtatim debet.* Paulo poſt. *Et quamvis de hac re diverſæ hominum nationes diverſa ſententiant atq; cuſtodire videantur, Romanorum tamen ſemper ab antiquioribus uſus fuit poſt admixtionem propriæ conjugis & lavacri purificationem ab ingreſſu eccleſiæ paulatim reverenter abſtinere.* Sed quanto rectius (*ſunt verba doctiſſimi Grævii in lectionibus Heſiodæis*) ſapiens illa fœmina, cum conſuleretur, quando poſt concubitum liceret myſteriis intereſſe, reſpondit; ſi cum tua uxore rem habuiſti, ſtatim, ſi cum aliena, nunquam,

2 *Tagus* Luſitaniæ fluvius auriferas arenas volvit.

3 Reſpice pag. 478.

4 Rurſum autor naſo ſuſpendit adunco Gigantem illum divum Chriſtophorum, quem navigantes implorant papicolæ, quod Chriſtum humeris per mare portaſſe dicatur. De hujus portentoſa ſtatua, quæ colitur Lutetiæ: vide *Naufragium.*

1 Ἀμα-

[1] hamaxiæum aut [2] coloſſeum, ſed monti juſto parem; nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. OG. Ad pedes Virginis eſt gemma, cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à buſone dederunt nomen, eo quod buſonis effigiem ſic exprimat, ut nulla ars idem poſſit efficere. Quodque majus eſt miraculum, puſillus eſt lapillus; non prominet buſonis imago, ſed in ipſa gemma velut incluſa pellucet. ME. Fortaſſis imaginantur buſonis ſimilitudinem; quemadmodum inſecta [3] filicis ſtirpe imaginamur aquilam. Et quemadmodum pueri, quid non vident in nubibus? Dracones ignem ſpirantes, montes igni candentes, armatos [4] concurrentes. OG. Imo ne ſis neſciens, nullus buſo vivus evidentius exprimit ſeipſum, quam illic erat expreſſus. ME. Hactenus [5] pertuli fabulas tuas; poſt hac alium quære, cui perſuadeas de buſone. OG. Nihil mirum eſt, Menedeme, te ſic affectum eſſe. Nec mihi quiſquam perſuaſurus erat, etiamſi totus ordo Theologorum aſſeveraſſet, niſi his oculis, hiſce, inquam, oculis vidiſſem, intuitus eſſem, comperiſſem. Sed interim mihi videris ſatis incurius rerum naturalium. ME. Quam ob rem? Quia non credo volare aſinos? OG. An non vides, quam ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cum aliis quidem in rebus, ſed præcipue in gemmis? Deinde quam admirandas vires gemmis illis indiderit, prorſus incredibiles,

1 Αʹμαξιαῖα, onera Græcis dicuntur prægrandia, quæ plauſtrum implent, à voce ἄμαξα vel ἅμαξα plauſtrum, currus.

2 Κολοσσαῖα ſimulacra dicuntur, quæ tantæ molis ſunt, ut videantur pares iſti Coloſſo ingenti, in portu Rhodienſi olim ex ære fuſo, & inter ſeptem orbis miracula habito, unde & quævis imagines immenſæ magnitudinis Coloſſi dictæ ſunt.

3 *Filix* herba, dicta (ut volunt) quaſi minus felix arvis. Hujus radix, tranſverſim ſecta, aquilam volantem exprimit.

4 Invicem irruentes.

5 Patienter audivi.

1 *Ceras-*

leſ, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras chalybem intactum à magnete attrahi, & rurſus ab eodem depelli ſine contactu, niſi vidiſſes oculis? ME. Profecto nunquam, etiam ſi decem Ariſtoteles mihi dejeraſſent. OG. Ne protinus igitur fabuloſum clames, ſi quid audis nondum experimento compertum. In [1] ceraunia fulminis videmus imaginem, in [2] pyropo vivum ignem; in [3] chalazia grandinis & ſpeciem & rigorem, etiamſi conjicias in medium ignem: in [4] ſmaragdo profundas ac pellucidas maris undas: [5] carcinias cancri marini ſpeciem imitatur, [6] echites viperæ, [7] ſcarites ſcari piſcis, [8] hieracites accipitris, [9] geranites gruis collum effictum exhibet; [10] ægophthalmus caprinum oculum oſtendit: eſt qui ſuillum, eſt qui tres ſimul hominis oculos: [11] lycophthalmus lupi pingit oculum quatuor coloribus, rutilo & ſanguineo, in medio nigrum candido cingitur: [12] cyameam nigram ſi aperias, fabam in medio reperies: [13] dryites truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque: [14] ciſſites & [15] narciſſites hede-

1 *Ceraunia*, ſeu *Ceraunius lapis*, à Gr. *κεραυνὸς*, *fulmen*.

2 *Pyropus*, gemma ſic dicta ab igneo fulgore, à Gr. *πῦρ, πυρὸς*, *ignis*.

3 *Chalazias*, gemma ſic dicta, quod grandinis figuram & colorem referat, à Gr. *χάλαζα*, *grando*,

4 *Smaragdus*. Græce *Σμάραγδος* vel *μάραγδος*, à verbo *μαρμαίρω* ſplendeo, gemma eſt viridis.

5 *Carcinias* gemma ſic dicta, quod cancri ſpeciem præ ſe ferat, à Gr. *κάρκινος*, *cancer*.

6 *Echites*, gemma viperæ figuram referens, à Gr. *ἔχις*, *vipera*.

7 *Scarites* gemma dicta à piſce, qui veteribus *Scarus* appellatus fuit.

8 *Hieracites*, gemma dicta à colore accipitris, qui Gr, *ἱέραξ*.

9 *Geranites*, gemma ſic dicta, quod gruis collum referat, à Gr. *γέρανος*. *grus*.

10 *Ægophthalmus*, gemma ſic dicta ab oculo caprino. *αἴξ* Gr. *caper*, & *ὀφθαλμὸς* *oculos*,

11 *Lycophthalmus*, gemma quæ lupi oculum exhibere videtur, *λύκος* Gr. *lupus*, & *ὀφθαλμὸς*, *oculus*.

12 *Cyamea*, gemma nomen habens à Gr. *κύαμος*, *faba*.

13 *Dryites* gemma ſic dicta à Gr. *δρῦς*, *arbor*.

14 *Ciſſites* dicta eſt gemma à Gr. *κισσὸς*, *hedera*.

15 *Narciſſites* gemma dicitur quæ Narciſſi colorem refert, & venas hederæ diſtinctas.

hederam pingit; [1] aſtrapias fulminis radios è medio candido ſeu [2] cyaneo jaculatur; [3] phlegontites incendium intus oſtendit, quod non exeat: in [4] anthracitide videas ſcintillas quaſdam diſcurrere: [5] crocias croci colorem reddit; [6] rhodites roſæ; [7] chalcites æris: [8] aëtites aquilam exprimit, cauda candicante: [9] taos pavonis picturam habet; [10] chelidonia aſpidis: [11] myrmecites innatam habet formicæ repentis imaginem: [12] cantharias ſcarabeum totum exprimit: [13] ſcorpites ſcorpium mire depingit. Sed quid ego hæc perſequor, quæ ſunt innumera, cum nulla ſit naturæ pars vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quam illa veluti laſciviens non expreſſerit in gemmis? Miraris in hac gemma bufonem expreſſum? ME. Miror naturæ tantum eſſe otii, ut ſic ludat omnium rerum imitatione. OG. Voluit exercere curioſitatem humani ingenii, noſque vel ſic ab otio propellere. Et tamen quaſi nihil ſit, quo fallamus tædium temporis, [14] inſanimus in [15] moriones, in aleas, in [16] præſtigiarum ludibria. ME. Veriſſima prædicas. OG. Addunt quidam non

1 *Aſtrapias* gemma fulgur [illegible], à Gr. *ἀστραπὴ*, *fulmen*.

2 *Cyaneus* idem quod *Cæruleus*. Nam Cyanus gemma coloris cærulei eſt.

3 *Phlegontites* gemma, quæ urere videtur, à Gr. *φλέγω*, *uro*.

4 *Anthracitis* gemma intus quaſi prunam oſtendens, à Gr. *ἄνθραξ*, *carbo*.

5 *Crocias* gemma croci colorem referens.

6 *Rhodites* gemma roſei coloris, a Gr. *ῥόδον* *roſa*.

7 *Chalcites* à *χαλκὸς*, *æs*.

8 *Aetites* à Gr. *ἀετὸς*, *aquila*.

9 *Taos* à Gr. *ταὼς*, *pavo*.

10 *Chelidonia*, ſignificat Aſpidis genus. Hinc & *Chelidonia* gemma eſt, aſpidem referens. Alioquin *chelidonia* herba eſt, de qua vide aunotata in Colloq. *conviv. relig.* item ventus, qui & favonius, dicitur.

11 *Myrmecites* gemma ſic dicta à Gr. *μύρμηξ*, *formica*,

12 *Cantharias* à Gr. *κάνθαρος*, *ſcarabeus*.

13 *Scorpites* à Gr. *σκορπίος*, *ſcorpius*.

14 *Inſanimus in moriones* &c. Id eſt, *non ſine magna inſania amamus*.

15 *Moriones* ſunt ficti ſtulti, qui ut riſum excitent principibus in deliciis eſſe ſolent.

16 *Præſtigia*, vanarum rerum ſpecies.

1 *Nu-*

non leves, hoc gemmarum genus ſi admoveas aceto, innatare motis etiam membris. ME. Cur buſonem addunt Virgini? OG. Quia hæc ſpurcitiem omnem, virulentiam, faſtum, avaritiam, & quidquid eſt terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, extinxit. ME. Væ nobis qui tantum bufonum geramus in pectore! OG. Puri erimus, ſi ſedulo colamus Virginem. NE. Quomodo gaudet coli? OG. Gratiſſimum illi cultum præſtiteris, ſi fueris imitatus. ME. [1] Numero dixiſti; ſed iſtuc perdifficile eſt. OG. Eſt ſane, ſed idem pulcherrimum. ME. Age, perge, quod cœperas. OG. Deinde commonſtrat aureas argenteasque ſtatuas. Hæc, inquit, mere aurea eſt, hæc argentea inaurata: addit ſingulis pondus, pretium, ac doni auctorem. Cum ad ſingula mirabundus gratularer Virgini tam beatam opulentiam; myſtagogus, Quoniam, inquit, video te pium ſpectatorem, non arbitror æquum, ut te quidquam celem; videbis quæ Virginis ſunt ſecretiſſima: ſimulque depromit ex ipſo altari [2] mundum rerum admirabilium; cujus ſingulas partes ſi pergam recenſere, dies hic non ſuffecerit narrationi. Sic illa ſane peregrinatio mihi feliciſſime ceſſit. Expletus ſum affatim ſpectaculis, & hoc inæſtimabile donum mecum aufero pignus ab ipſa Virgine datum. ME. Nullumne feciſti periculum quid valeat lignum tuum? OG. Feci: in diverſorio quodam ante triduum, reperi quendam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc ſuppoſitum eſt illius cervicali, clam ipſo; obdormit Somno profundo pariter ac prolixo: mane ſurrexit integræ mentis. ME. Non fuerat

[1] phrene-

1 *Numero*, id eſt expedite, & compendio.

2 Ornatum muliebrem. Vide ſupra.

[1] phreneſis, ſed [2] parœnia fortaſſis. Huic malo ſolet mederi ſomnus. OG. Cum libebit jocari, Menedeme, fac aliam tibi quæras materiam; in divos jocis ludere, nec pium eſt, nec tutum. Imo vir ipſe narrabat ſibi in ſomnis apparuiſſe mulierem admiranda ſpecie, quæ poculum ipſi porrexerit. ME. [3] Elleborum, opinor. OG. Iſtuc incertum eſt; illud certiſſimum, hominem mentis eſſe compotem. ME. Præteriſti [4] Thomam Cantuarienſem archiepiſcopum. OG. Minime gentium. Nulla peregrinatio religioſior. ME. Audire geſtio, niſi moleſtum eſt. OG. Imo te quæſo, ut audias. [5] Cantium dicitur ea pars Angliæ, quæ Galliam & Flandriam ſpectat. Hujus [6] metropolis eſt [7] Cantuaria. In ea ſunt duo monaſteria pene contigua; utrumque [8] Benedictinos habet. Id quod habet divi Auguſtini titulum, videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur divi Thomæ,

1 *Phreneſis* Gr. φρενῖτις, mentis delirium eſt, ſeu inflammatio membranarum cerebri, acutam febrem, & mentis perturbationem inducens.

2 *Parœnia* Gr. παροίνια, ebrietas, vel deliratio ex vino.

3 *Elleborus* vel *Helleborus*, herba purgandi vim habens, alio nomine Latinis *veratrum*.

4 Eſt hic Thomas Becket (de cujus ſumtuoſiſſimo ſepulcro apud Britannos loquitur autor in convivio relig.) qui obſcuris parentibus Londini natus, irrepſerat in familiam Theobaldi Cantuarienſis Epiſcopi, à quo ipſe ad Archidiaconatum evectus, dein liberorum Henrici ſecundi Angliæ regis pædagogus, mox Cancellarius regni factus, poſt Theobaldi obitum Archiepiſcopatum Cantuarienſem adeptus eſt. In hoc vero dignitatis gradu Angliam peſſimis factionibus turbavit inſtigans Pontificem Romanum in Regem ſuum promotorem, qui quoſdam eccleſiaſticos contumaces ad ſupplicium poſtulabat. Ergo iſte ſeditioſus Thomas Becket primum à rege in exilium miſſus, dein ope Pontificis Romani, minitantis fulmen in Henricum, reſtitutus in Archiepiſcopatum, tandem cum iterum iterumque regi ſuo turbas excitaret, à quibuſdam conjuratis equitibus in templo cathedrali, quod hic autor deſcripturus eſt, gladiis trucidatus eſt anno 1170. Papicolæ hominem adſcripſerunt ordini divorum, ejuſque diem feſtum quotannis 11. Kal. Januar. celebrant.

5 *Cantium*, vulgo *Kent*.

6 Μητρόπολις, quaſi urbium aliarum mater. Urbs primaria.

7 *Cantuaria*, Anglis *Canterbury*.

8 Monachi Benedicti regulam ſecuti. Vide *Colloq. ſenil.* pag. 338.

1 *Præſul*,

mæ, ſedes archiepiſcopi fuiſſe videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodnm & hodie [1] præſules habent ædes eccleſiæ contiguas, ſed ab ædibus reliquorum canonicorum ſemotas. Olim enim fere tum epiſcopi, tum canonici monachi erant. Id arguunt manifeſta rerum veſtigia. Templum autem divo Thomæ ſacrum tanta majeſtate ſeſe erigit in cœlum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat. Itaque nunc ſuo ſplendore vicini luminibus officit, & locum antiquitus religioſiſſimum velut obſcurat. Turres ſunt ingentes duæ, procul veluti ſalutantes advenas, miroque nolarum ænearum boatu longe lateque regionem vicinam perſonantes. In veſtibulo templi, quod eſt ad auſtrum, ſtant ſaxo ſculpti tres armati, qui manibus impiis virum ſanctiſſimum trucidarunt: addita ſunt gentis cognomina, [2] Tuſci, Fuſci, Berri. ME. Cur tantum honoris habetur impiis? OG. Videlicet idem honoris habetur iis, quod habetur Judæ, Pilato, Caiphæ, cohorti militum ſceleratorum, quos operoſe ſculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, ne quis poſthac uſurpet gloriæ cauſſa. Ingeruntur oculis, ne quis aulicus poſthac injiciat manus vel in epiſcopos, vel in poſſeſſiones Eccleſiæ. Nam tres illi ſatellites à peracto facinore [3] verſi ſunt in rabiem, nec reddita mens eſt, niſi implorato Thomæ ſanctiſſimi favore.

1 *Præſul*, olim Sacerdos Martis, qui præ aliis ſacerdotibus, à ſaltando *Saliis* dictis, ſaltabat. Pontificiis primarius ſacerdos.

2 Forte hæc nomina fingit autor. Baker in Chronico Angliæ non tres, ſed quatuor equites fuiſſe affirmat, qui hominem gladiis trucidarunt. Horum nomina ſunt *Reinold Fithurſe*, ſeu *Beirenſoon, Hugh Morvil, Willem Tracy* & *Richard Britton*.

3 Hæc jocoſe narrat. Illi enim equites, qui Thomam necaverant, ut quidam narrant, à Pontifice veniam perpetrati facinoris conſecuti ſunt; alii vero ſcriptores Angliæ affirmant eos ipſi Regi inviſos intra triennium periiſſe.

vore. ME. O perpetuam [1] martyrum clementiam! OG. Ingreſſis aperit ſeſe ſpatioſa quædam ædificii majeſtas. Ea pars quoslibet recipit. ME. Nihilne illic viſendum? OG. Nihil præter ſtructuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus eſt [2] Evangelium Nicodemi, & ſepulcrum neſcio cujus. ME. Quid deinde? OG. Cancelli ferrei ſic arcent ingreſſum, ut conſpectum admittant ejus ſpatii quod eſt inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conſcenditur multis gradibus, ſub quibus [3] teſtudo quædam aperit ingreſſum ad latus Septentrionale. Illic oſtenditur altare ligneum divæ Virgini ſacrum, puſillum, nec ulla re viſendum, niſi monumento vetuſtatis luxum hiſce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum vale dixiſſe Virgini, cum mors immineret. In ara eſt cuſpis gladii, quo præſectus eſt vertex optimi præſulis, ac cerebrum contuſum, videlicet quo mors eſſet præſentior. Hujus ferri ſacram rubiginem amore martyris religioſe ſumus exoſculati. Hinc digreſſi ſubimus [4] cryptoporticum; ea habet ſuos myſtagogos. Illic primum exhibetur calvaria martyris perſorata; reliqua tecta ſunt argento, ſuma cranii pars nuda patet [5] oſculo. Simul oſtenditur plumbea lamina, Thomæ Acrenſis titulũ habens inſculptum.

1 Μάρτυρ teſtis; ſed apud Chriſtianos peculiariter μάρτυρες dicuntur, qui & ore & ſanguine doctrinam Chriſti ſanciverunt.

2 Præter alia Evangelia, Protevangelia, ſimiliaque prodigioſe ementita ſcripta, prodiit & Evangelium Nicodemi, Phariſæi illius, qui venerat ad Chriſtum noctu, ut ab eo inſtitueretur. Vid. Joan. 3. v. 2. & 3. In opuſculo meo de Græcæ, Latinæ & Belgicæ linguæ amœnitatibus, de hujusmodi commentis egi capite XXII.

3 Præterquam quod *Teſtudo* ſignificat animal illud tardigradum, & inſtrumentum muſicum, machinam bellicam, & militum globum, etiam ſumitur, veluti hoc loco, pro fornice, ſeu arcuato ædificio, ad modum teſtudinis.

4 *Cryptoporticus* eſt porticus ſubterranea, à κρυπτὸς, occultus.

5 Ut quis eam oſculari poſſit.

ptum. Pendent ibidem in tenebris induſia [1] cilicina, cingula, ſubligariaque, quibus antiſtes ille ſubigebat carnem ſuam, ipſo adſpectu horrorem incutientia, nobisque mollitiem ac delicias noſtras exprobrantia. ME. Fortaſſis & monachis ipſis. OG. Iſtac de re nec affirmare poſſum, nec negare; nec refert quidem mea. ME. Vera narras. OG. Hinc redimus in chori locum. Ad latus Septentrionale reſerantur arcana: dictu mirum, quantum oſſium illinc prolatum ſit, calvaria, menta, dentes, manus, digiti, integra brachia, quibus omnibus adoratis fiximus oſcula; nec erat futurus finis, niſi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellaſſet oſtentandi ſtudium. ME. Quis iſte? OG. Anglus erat nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, ſed minus affectus erga partem hanc [2] religionis, quam ego volebam. ME. [3] Viclevita quispiam, opinor. OG. Non arbitror; etiamſi libros illius legerat, incertum unde nactus. ME. Is offendit myſtagogum? OG. Prolatum eſt brachium adhuc carnem habens ſanguinolentam; hujus oſculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ ſe ferebat. Mox ſua recondidit myſtagogus. Hinc ſpectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ ſub altari fuerant recondi-

1 Ex cilicio facta. Veſtis quæ ex hircorum vel capellarum pilis fit, vocatur *cilicium*, quod ejus uſus in Cilicia ortus ſit.

2 Immo ſtultiſſimæ ſuperſtitionis.

3 Tempore quo hæc ſcripſit Erasmus, in Anglia *Viclevitæ* dicebantur quotquot à dogmatibus pontificiis deflectebant, & religionem Chriſtianam ab eccleſiaſticorum fraudibus repurgatam profitebantur, nomine admodum inviſo, atque atro carbone notato. Nam Joannes Viclefus, à quo cæteri Viclevitæ appellati ſunt, ſtrenuus Romani Pontificis adverſarius, poſt longum exilium, carceres & perſecutiones obiit in Anglia anno 1387. Verum oſſa ejus, poſtquam jam annos plus quadraginta ſepultus fuiſſet, juſſu Pontificis carnifex ſepulcro eruta concremavit, & ne quid de tam inſigni, ſi diis placet, hæretico, ſupereſſet, cineres in ventos diſperſit.

 1 Mida

condita, opulenta omnia: diceres [1] Midam [2] & Crœſum fuiſſe mendicos, ſi ſpectares vim auri atque argenti. ME. Heic nihil [3] oſculorum? OG. Non, ſed aliud votorum genus tetigit animum meum. ME. Quodnam? OG. Suſpirabam domi meæ nihil eſſe talium reliquiarum. ME. Sacrilegum votum. OG. Fateor; & ſupplex veniam precatus ſum à divo prius quam pedem efferrem templo. Poſt hæc ducimur in [4] ſacrarium. Deus bone, quæ illic pompa veſtium holoſericarum, quæ vis candelabrorum aureorum? Ibidem vidimus [5] pedum divi Thomæ. Videbatur arundo lamina agentea obveſtita: minimum erat ponderis, nihil operis, nec altius quam usque ad cingulum. ME. Nulla crux? OG. Nullam vidi. Oſtenſum eſt pallium, holoſericum quidem, ſed craſſo filo, nullo auro gemmisve inſigne. Aderat & ſudarium, ſudoris ex collo contracti, manifeſtasque ſanguinis notas retinens. Hæc vetuſtæ frugalitatis monumenta libenter ſumus exoſculati. ME. Iſta non oſtenduntur quibuslibet? OG. Nequaquam, ô bone. ME. Unde tibi tantum eſt habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? OG. Erat mihi nonnihil notitiæ cum [6] R. P. Gulielmo

1 Midas rex, quod Silenum à Phrygibus captum, Baccho reddidiſſet, impetravit ab eo veniam petendi quicquid vellet, & nimium avidus petiit, ut quæcunque contigiſſet, aurum fierent. Id vero cum illi Bacchus conceſſiſſet, jamque omnia quæ attingebat, & cibus & potus in aurum verterentur, miſer iſte voto ſuo deceptus, petiit ſupplex ut reſtitueretur. Bacchus eius miſertus juſſit ut ad flumen Pactolum perveniret, ibique ſe lavaret, & ſic rediret in priſtinum ſtatum. Vis autem illa aurum efficiendi à Mida tranſiit in fluvium, qui inde aureas arenas volvere dicitur. Vide Ovid. Metamorph. lib. 9. Sic opes Midæ in proverbium abierunt.

2 Opulentiſſimus fuit Lydorum rex Crœſus; unde *Crœſo ditior*, per amplificationem Hyperbolicam pro ditiſſimo.

3 Sup. datum eſt?

4 Ædiculam, in qua ſacra ſervantur.

5 Reſpice pag. 479.

6 R. P. id eſt, Reverendo Patre. Hic

Guljel-

lielmo Waramo archiepiſcopo; is me tribus verbis commendavit. ME. Ex multis audio virum ſingulari prædītum humanitate. OG. Quin potius dicas ipſam eſſe humanitatem, ſi noris. Jam ea doctrina, ea morum ſinceritas, ea vitæ pietas, ut nullam abſoluti [1] præſulis dotem in eo deſideres. Ab his igitur deducimur ad ſuperiora. Nam poſt altare ſummum rurſus velut in novum templum aſcenditur. Illic in ſacello quodam oſtenditur tota facies optimi viri inaurata, multisque gemmis inſignita. Heic caſus quidam inopinatus pene totam illam felicitatem interturbavit. ME. Exſpecto quid mali dicas. OG. Heic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit myſtagogum aſſeſſorem: Heus: inquit, bone pater, verumne eſt, quod audio, Thomam dum viveret, fuiſſe benigniſſimum erga pauperes? Veriſſimum, inquit ille, cœpitque multa de illius erga [2] tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus:

Non

Guljelmus Waram ſub Henrico VIII. Angliæ rege Cancellarius, ut vocant, & Archiepiſcopus Cantuarienſis obiit anno 1532. Eraſmus noſter inſcripſit illi dedicationem duarum Euripidis tragœdiarum. Hecube nempe, & Iphigeniæ in Aulide, quas è Græco Latinas fecerat, ut mihi conſtat ex editione, ab ipſo autore recognita, & typis Frobenianis vulgata anno 1530. Singulare ejus viri encomium vide in Autoris Chiliadibus, Proverb. *Ne bos quidem pereat.* Eum quoque miris laudibus proſequitur in Eccleſiaſte ſuo, ſive de ratione concionandi libro 1. *Hic mihi ſuccurrit vir omni memoria ſeculorum dignus Guilhelmus Waramus Archiepiſcopus Cantuarienſis, totius Angliæ Primas, non ille quidem titulo, ſed re Theologus, erat enim juris utriusq; doctor, legationibus aliquot feliciter obeundis inclaruit. & Henrico regi ejus nominis ſeptimo, ſummæ prudentiæ principi, gratus, charusq; factus eſt. His gradibus evectus eſt ad Cantuarienſis eccleſiæ faſtigium, cujus in ea inſula prima eſt dignitas. Huic oneri per ſe graviſſimo additum eſt aliud gravius. Coactus eſt ſuſcipere Cancellarii munus, quod quidem apud Anglos plane regium eſt, atq; huic uni honoris gratia quoties in publicum procedit regia corona ſceptro regio impoſita geſtatur. Nam hic eſt velut oculus, os, ac dextra regis, ſupremusq; totius regni Britannici judex.* Dein eum plurimis verbis laudat quæ hic referre tædet; Verum ſi hominem noſſe vis, lector, lege Gilberti Burnet, nunc epiſcopi Salisburienſis, hiſtoriam reformationis Anglicanæ: eam ubi perſpexeris, non dicas forſan illum Waramum tantis encomiis dignum.

1 Reſpice pag. 487.

2 Tenuis fortunæ homines.

1 Nam

Non arbitror eum affectum in illo mutatum eſſe, niſi forte in melius. Aſſenſus eſt myſtagogus. Rurſus ille: Cum igitur vir ſanctiſſimus tam liberalis fuerit in egenos, cum adhuc pauper eſſet, & ipſe [1] præſidiis pecuniarum egeret ob corpuſculi neceſſitatem; an non putas æquo animo laturum nunc, cum tam opulentus ſit, nec ullius egeat, ſi qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibusque [2] præſidiis deſtitutum, precata veniam, detrahat ex his tantis opibus aliquam particulam ſublevandæ familiæ, velut à volente ſumens vel dono, vel mutuo? Ad hæc cum nihil reſponderet [3] aſſeſſor capitis aurei; Gratianus, ut eſt vehemens, Ego, inquit, plane confido ſanctiſſimum virum etiam gaviſurum, quod mortuus quoque ſuis opibus ſublevaret inopiam pauperum. Ibi myſtagogus [4] corrugare frontem, porrigere labra, [5] Gorgoneis oculis nos obtueri: nec dubito, quin ſputo, conviciisque nos ejecturus fuerit è templo, niſi cognoviſſet nos ab archiepiſcopo commendatos. Equidem utcunque placavi blandis verbis iram hominis, negans Gratianum quidquam horum ex animo loqui, ſed ſuo more ludere; ſimulque drachmas aliquot depoſui. ME. Ego ſane tuam pietatem

1 Nam ille Thomas Bechet, de quo ſupra diximus, quum ab Henrico Secundo Angliæ rege multatus foret exilio, interim apud Pontificem Romanum biennium, & apud Galliarum regem quinquennium latitavit, uſus eorum liberalitate, atque multa adverſus regem ſuum machinatus, ut tandem reſtitutus Angliam Pontificia tyrannide premeret.

2 Auxiliis.

3 Myſtagogus ille, qui juxta aſſidebat, & totam Thomæ faciem inauratam oſtendebat.

4 Quod indignationis ſignum eſt. Vide ſupra: *Myſtagogus obducta fronte obticuit.*

5 *Oculis Gorgoneis*, id iſt, oculis ad horrorem incutiendum formidabilibus. Nam Gorgones tres Phorci filiæ truculento viſu à Poetis finguntur, præcipue Meduſa, una ex iis, tam atrox viſu, ut ejus caput à Perſeo amputatum homines quotquot illud conſpexiſſent mox in lapides converteret.

pietatem vehementer adprobo. Verum mihi nonnunquam ſerio venit in mentem, quo colore poſſint excuſari à crimine, qui tantum opum inſumunt templis exſtruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino ſit modus. Fateor in ſacris veſtibus, in vaſis templi, deberi cultui ſolemni ſuam dignitatem: volo & ſtructuram habere majeſtatem ſuam. Sed quorſum attinent tot [1] baptiſteria, tot candelabra, tot ſtatuæ aureæ? quorſum [2] organorum, quæ vocant, immenſi ſumtus? nec ûnicis interim contenti ſumus: quorſum ille muſicus [3] hinnitus, magno cenſu conducendus, [4] cum interim fratres & ſorores noſtræ vivaque Chriſti templa ſitu fameque contabeſcant? OG. In his quidem nemo vir pius ac prudens modum non deſiderat: verum quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate naſcitur, favorem promeretur, præſertim quoties in mentem venit diverſus morbus iſtorum, qui templa ſuis opibus ſpoliant. Iſta fere donantur à potentibus ac monarchis, deterius peritura in aleam ac bellum. Et ſi quid hinc alienes, primum habetur pro ſacrilegio: deinde contrahunt manus ſuas qui dare ſolent, inſuper & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi cuſtodes ſunt, quam domini. Denique malim videre templum ſacra ſupellectile luxurians, quam, ut ſunt quædam, nuda, ſordida, ſtabulis equorum ſimiliora quam templis. ME. At legimus olim laudatos epiſcopos,

1 Βαπτιστήριον lavacrum, cui Pontificiorum infantes immerguntur.

2 Ὄργανον, quodvis inſtrumentum, verum hoc loco intellige inſtrumentum muſicum, pro quo ſæpius abſolute ponitur.

3 Concentum muſicum faſtidioſe *hinnitum* vocat, qui, proprie equorum eſt,

4 Audi noſtrum hunc autorem fere iiſdem verbis in ejusmodi luxum declamantem; *Unde mihi videntur vix excuſari poſſe à peccato capitali, qui ſumtibus immodicis aut extruunt aut ornant monaſteria, ſeu templa, quum interim tot viva Chriſti templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerumque neceſſariarum inopia diſcrucientur.* In *Convivio Religioſo.*

1 Opem

epiſcopos, qui vaſa ſacra divendiderunt, eaque pecunia [1] ſubvenerunt egenis. Laudantur & hodie, ſed laudantur tantum; imitari nec licet nec libet, opinor. ME. Remoror tuam narrationem. Nunc exſpecto fabulæ [2] cataſtrophen. OG. Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodiit ſummus ille myſtagogus. ME. Quisnam? Abbas loci? OG. [3] Mitram habet, [4] cenſus habet abbaticos; ſolo nomine caret, & Prior dicitur, ob id, quod Archiepiſcopus abbatis loco eſt. Nam antiquitus quisquis erat ejus ditionis Archiepiſcopus, idem erat & monachus. ME. Equidem vel camelus appellari ſuſtineam, ſi cenſus eſſet Abbate dignus. OG. Mihi quidem viſus eſt vir pius juxta & prudens, neque [5] Scoticæ Theologiæ rudis. Is nobis aperuit thecam, in qua reliquum ſancti viri corpus quieſcere dicitur. ME. Vidiſti oſſa? OG. Id quidem fas non eſt; nec liceret, niſi admotis ſcalis: ſed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus ſublata opes nudat inæſtimabiles. ME. Quid audio? OG. Viliſſima pars erat aurum: [6] gemmis raris ac prægrandibus collucebant, nitebant ac fulgurabant omnia, quædam ſuperabant ovi anſerini magnitudinem. Ibi multa cum veneratione circumſtabant aliquot monachi: ſublato tegumento adoravimus omnes. Prior candida virga, demoſtrabat con-

1 Opem tulerunt.

2 Καταςροφὴ, i.e. rei exitus, ἀ καταςρέφω, ſubverto, it. finio, claudo: *fabulæ cataſtrophen* vocat Autor finem narrationis, quam fabulæ comparat. Habet autem omnis fabula πρότασιν, id eſt fabulæ initium, ἐπίτασιν, quaſi dicas intentionem, hoc eſt, vehementiſſimum Comœdiæ actum, qui proxime antecedit cataſtrophen, & καταςροφὴν quæ ultima pars fabulæ eſt, totius rei exitum aperit, & tumultum componit.

3 Vide quæ ſuperius annotavimus.

4 Annuos proventus.

5 Theologiam Scoticam vocat, quæ obducta eſt inutilibus quæſtionibus, quales orbi obtruſit iſte Joh. Duns Scotus, de quo ſæpius ſupra,

6 Affirmat hoc, quod dixerat ſuperius in convivio Religioſo. *Quum eſſem apud Brittannos, vidi tumbam divi Thomæ, gemmis innumeris ſummiq; precii onuſtam, præter alia miracula divitiarum.*

1 Qui

contactu ſingulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium & auctorem doni. Nam præcipuas [1] monarchæ [2] dono miſerant. ME. Oportuit illum eſſe præditum inſigni memoria. OG. Recte conjectas, quanquam juvat & exercitatio; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, ſed [3] ſubobſcurum, ſemel atque iterum ferreis cancellis circumſepta. ME. Quid metuit? OG. Nihil, opinor, niſi fures. Nec enim unquam vidi quidquam divitiis onuſtius. ME. Cæcas mihi divitias narras. OG. Admotis lucernis vidimus plusquam regale ſpectaculum. MF. Vincit opibus [4] Parathalaſſiam? OG. Specie longe ſuperat, [5] abſtruſa novit ipſa. Hæc non oſtenditur niſi magnatibus aut præcipuis amicis. Poſtremo reducimur in ſacrarium: illic detractum eſt ſcrinium nigro contectum corio; depoſitum eſt in menſam; apertum eſt; mox [6] omnes flexis genibus adorarunt. ME. Quid inerat? OG. Fragmenta quædam linteorum lacera,

1 Qui dicantur Monarchæ reviſe pag. 13. & alibi.

2 Inter alios Ludovicus VII. Gallicarum rex, eo peregrinatum veniens, anno 1179. ſeptennium poſt Thomæ cædem, gemmam ingentis pretii, quam Regalem Franciæ appellabant (Autor ad id reſpicit, cum dicit *addens nomen Gallicum, pretium, & autorem doni*) obtulit cum ſcypho aureo magni ponderis. Eodem tempore idem centum vini dolia monachis annuatim conceſſit. Poſtea Henricus Octavus Angliæ rex, cum Pontificiam religionem aboleret, & res eccleſiaſticas invaderet, prædictam gemmam annulo inſertam pollice geſtavit. Et ex ſpoliis ſolius monumenti hujus Thomæ duæ ciſtæ repletæ ſunt, tam capaces ut ſingulis efferendis vix octo robuſti homines ſufficerent, cum nihil auro vilius inde exportaretur anno 1538.

3 Parum obſcurum.

4 Reſpice quæ in limine hujus Colloquii dicta ſunt.

5 Occulta, ſecreta.

6 Quid mirum ſi tanto in honore habeant muccoſa Thomæ ſudariola? Ipſe Rex Henricus Secundus, licet miſere ab hoc Thoma exagitatus, ubi Cantuariam acceſſit, paulo poſt ejus cædem, ex equo ante templum deſcendit, calceos caligasque exuit, & nudis pedibus ad ſepulchrum Thomæ arrepſit, & ut magis mireris inſanam ac vix credibilem in rege ſuperſtitionem, ibidem ſe virgis cædi à monachis juſſit.

1 De

ra, pleraque mucci veſtigium ſervantia. His, ut ajebant, vir pius extergebat ſudorem à facie ſive collo, pituitam à naribus, aut ſi quid eſſet ſimilium ſordium, quibus non vacant humana corpuſcula. Ibi meus Gratianus rurſum non optimam iniit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocris auctoritatis viro, Prior benignus unum è linteolis obtulit dono, credens, ſeſe munus longe gratiſſimum offerre. Sed Gratianus heic parum gratus, non ſine faſtidii ſignificatione digitis contrectavit unum, & contemtim repoſuit, porrectis labiis, veluti [1] poppyſmum imitans. Nam hic illi mos erat, ſi quid oſtenderet, quod tamen contemnendum eſſe judicaret. Meum animum ſimul & pudor, & timor diſcruciabant. Prior tamen, ut eſt homo ſtupidus, diſſimulabat hoc factum; noſque poſt oblatum vini poculum humaniter dimiſit. Cum rediremus Londinum. ME. Quid oportuit, cum jam non procul abeſſes à litore tuo? OG. Sic eſt: ſed ego: [2] litus illud perquam lubens fugi, magis infame fraudibus ac rapinis, quam ullæ ſunt [3] Maleæ naufragiis. Dicam quod proxima vidi trajectione. Complures [4] à litore Caletienſi [5] ſcalmo devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis, pauper ac [6] pannoſus.

1 De *poppyſmo* vel *poppyſmatibus* dictum eſt ſupra in Colloq. *ux. μεμψ.* pag. 232. Videatur porro Politiani Miſcellan. lib. cap. XXXII.

2 Illud littus Angliæ non immerito Autori noſtro inviſum, ipſe enim ex Anglia in Galliam profecturus in littore Dovarienſi ſpoliatus eſt. Videſis ejus vitam.

3 *Malea* promontorium eſt Laconiæ, naufragiis infame, circa quod propter reflantes inde ventos periculoſiſſima navigatio eſt. Vide Colloq. ſenil. *Scopulus malea periculoſior.*

4 *Littus Caletienſe* ita dictum à *Caleto*, quod eſt inferioris Normaniæ oppidum, Anglis ereptum à Gallis anno 1558. vulgo *Calais*. Ex hoc littore, directe oppoſito littori Rhutupino, celerrimus trajectus eſt per Oceanum in anguſtiſſimas fauces contractum, in Angliam & Galliam.

5 *Scalmus* Gr. σκαλμὸς, lignum eſt quo remus alligatur. Hoc loco intelligit Autor minorem cymbam.

6 Pannis obſitus.

noſus. Ab hoc exigunt [1] dimidium drachmæ. Tantum enim extorquent à ſinguls [2] ob breviſſimam vectationem. Ille excuſabat paupertatem: iſti per jocum explorant ſcilicet, ac detractis calceis inter [3] ſuppactas ſoleas reperiunt decem aut duodecim drachmas: eas eripiunt palam, ridentes, & conviciis ludentes in ſceleratum Gallum. ME. Quid juvenis? OG. Quid aliud? Flebat. ME. Num ex auctoritate faciebant iſta? OG. Prorſus eadem, qua furantur ſarcinas hoſpitum, qua tollunt crumenas, ſi quando datur opportunitas. ME. Mirum eſt iſtos tantum audere facinus, tot teſtibus conſciis. OG. Sic aſſueverunt, ut recte fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui fruſtra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur, deprehenſum ſceleratum Gallum. ME. Ego iſtos maritimos fures ludens ac jocans ſubigerem in crucem. OG. Atqui talibus ſcatet utrumque litus. Heic mihi conjecta, [4] *Quid domini faciant, auſint cum talia fures?* Proinde poſthac quaslibet [5] ambages malim, quam illud compendium. Ad hæc, quemadmodum ad inferos facilis deſcenſus, ſed reditus difficillimus; ita per hoc litus ingreſſus non admodum facilis, exitus difficillimus eſt. [6] Hærebant Londini nautæ aliquot Antverpienſes: cum illis decreveram me mari committere. ME. Habet

1 Id eſt, tres ſeſtertios, de drachmis ſuperius non ſemel.

2 Scil. per fretum illud, quod Doveram à Caleto ſeparat. Angl. The ſtrait of Calleis. Gall. Pas de Calais

3 Fixas, nam ſuppingere, eſt, ut inquit Caſaubonus, ἥλυς ἐγκρούειν, hoc eſt, *clavos infigere*. Ita Plautus in Bacchid. Act. 2. Sc. 3. facit Chryſalum loquentem de Theotimo locupletiſſimo, *Qui ſoccis haberet auro ſubpactum ſolum.* Et in Trinum. Act. 3. Sc. 2. Statimus inquit. *Fulmentas jubeam ſuppingi ſoccis.* Ex quibus duobus Comici locis notandus eſt (ut hoc obiter extra oleas moneam) veterum divitum luxus, qui calceos ſuos aureis clavis figerent.

4 verſus eſt ex Virgil. Ecloga 3. Per fures hic intellige *ſervos furaces.*

5 Circuitus.

6 Morabantur.

Habet ea regio nautas adeo [1] ſanctos? OG. Ut ſimia ſemper eſt ſimia, fateor, ita nauta ſemper eſt nauta: verum ſi ad [2] hos conferas qui rapto vivere didicerunt, angeli ſunt. ME. Meminero, ſi quando me quoque libido cœperit eam inſulam inviſendi. Sed [3] in viam redi, unde te deduxi. OG. Ergo Londinum petentibus haud procul à relicta Cantuaria, occurrit via vehementer cava ſimul & anguſta, præterea declivis ſic utrinque abrupto aggere, ut non poſſis effugere: nec vitari poteſt, quin [4] hac facias iter. Ad ejus viæ lævum latus eſt [5] mendicabulum aliquot ſeniculorum: ab iis procurrit aliquis, ſimulatque ſentiunt advenientem equitem: conſpergit aqua [6] ſacra, mox offert calcei ſummam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum eſt gemmæ ſpecie. Exoſculati dant numulum. ME. In ejusmodi via malim mendicabulum ſeniculorum, quam gregem [7] valentium latronum. OG. Gratianus equitabat mihi ſiniſter, propior mendicabulo: conſperſus eſt aqua, [8] tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat quid ſibi vellet. Ait calceum eſſe S. [9] Thomæ. [10] Incanduit homo; & ad me verſus, Quid, inquit, ſibi volunt hæ pecudes, [11] ut oſculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin

1 Cur nautas Antverpienſes vocat ſanctos? an per jocum deſignat eos eſſe ſuperſtitioſos, quod frequentent oppidum, in quo tot divi coluntur?

2 Quos modo maritimos fures appellavit.

3 Ad ſermonem.

4 Per hanc.

5 *Mendicabulum* locus eſt, quo mendici conveniunt, ſive mendicorum cœtus, & pro ipſa mendicitate & mendico ſumitur.

6 A ſacrificulo conſecrata.

7 Fortium.

8 Paſſus eſt.

9 Procul dubio iſtius Thomæ Bekket Archiepiſcopi Cantuarienſis, de quo ſuperius.

10 Metaph. valde ſuccenſuit.

11 Ridet multis in locis Autor noſter neſatiam ſui temporis hominum ſuperſtitionem. De hac re agit quoque in Eccleſiaſte ſuo, ſive de ratione concionandi lib. 2. *Deforme,* inquit, *exemplum eſt pharmacopolarum, qui menſa in foro poſita oſtentant dentes eductos, lapides è veſicis ejectos, diplomata magnatum, quos à morte revocarunt, magnaq; vanitate de narrant*

Quin eadem opera porrigunt oſculandum ſputum, aliaque corporis excrementa? Miſerebat me ſeniculi, datoque nummulo conſolatus ſum triſtem. ME. Mea ſententia, non omnino præter cauſſam incanduit Gratianus. Si calcei ſoleæque ſervarentur, ut argumentum frugalis vitæ, non improbarem: cæterum impudens videtur, ſoleas, calceos, & ſubligaria cuiquam oſculanda obtrudere. Nam ſi quis id ſua ſponte faciat ex ingenti quodam [1] pietatis affectu, venia dignum arbitror. OG. Præſtabat iſta non fieri, ne quid diſſimulem: verum ex his rebus quæ ſubito corrigi non poſſunt, ſoleo ſi quid ineſt boni decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum eſſe ſimilem ovi; malum, noxiæ beſtiæ. Vipera poſteaquam periit, mordere quidem non poteſt, odore tamen ſanieque inficit: ovis cum vivit, lacte nutrit, lana veſtit, fœtura ditat: mortua porrigit utile corium; totaque eſculenta eſt. Itidem viri feroces, & & huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi ſunt, mortui ſtrepitu nolarum, ambitioſa ſepultura moleſti ſunt vivis, nonnunquam & ſucceſſorum [2] inaugurationibus, hoc eſt, novis exactionibus; probi vero nulla non ex parte magnam omnibus de ſe præbent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis eſſet, exemplo, doctrina, monitis ad [3] pietatem invitabat, conſolabatur deſtitutos, ſub-

narrant ſua præclara geſta quæſtus gratia. Horum non diſſimiles ſunt, quos NB. nimium diu tulit mundus, qui circumferunt reliquias ac ſtatuas ſanctorum, ſumma impudentia jactantes miracula quæ nunquam geſta ſunt, & interdum plus quam ſcurrili impudentia fœnum aut ſtramenta ex latrina fortaſſis aut horreo ſumta offerunt ſimplicibus oſculanda. Oſtendunt carbones è foco ſumtos, mentientes his aſſum fuiſſe Laurentium, &c.

1 Non hæc equidem pietas, ſed mera ſuperſtitio appellanda eſt. Sed ita oportuit Eraſmum loqui.

2 Cur non potius *inſtaurationibus*, vel *renovationibus?* De augurio, id eſt, divinatione ex paſtu, cantu, & volatu avium ſuperius dictum. Veteribus rem ſeriam niſi auſpicato gerere nefas erat. Hinc inaugurare pro conſecrare, & divinare,

3 Ut quidem illi viſum eſt, quin etiam ad rebellionem adverſus regem. Vide quæ diximus pap. 486.

 1 Pa-

ſublevabat egenos: ac mortui pene major utilitas. Exſtruxit hoc locupletiſſimum templum, ſacerdotum ordini per univerſam Angliam plurimum auctoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum. ME. Eſt quidem iſta pia contemplatio: ſed demiror te, cum illo ſis animo, nunquam inviſiſſe antrum [1] ſancti Patricii, de quo [2] prodigioſa quædam vulgo jactant, nec mihi ſatis veriſimilia. OG. Imo nulla heic tam prodigioſa poteſt eſſe narratio, quin res ipſa ſuperet. ME. Ergo illuc quoque penetraſti? OG. Enavigavi paludem vere [3] Stygiam, deſcendi in fauces [4] Averni: vidi quidquid [5] apud inferos geritur. ME. Bearis me, ſi non gravaberis referre. OG. Sit hoc colloquii noſtri [6] prooemium, ſatis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam adornari cœnam: nam adhuc impran-

1 Patricius ille Hibernorum Apoſtolus dictus eſt, quod anno 433. à Celeſtino Papa in Hiberniam miſſus, plurimos ad Religionem Chriſtianam convertit.

2 Longum eſſet recenſere fabulas, quas de hoc antro Patricii adornarunt Papicolæ. Videre autem eſt in inſula Hiberniæ, quam fluvius Liffer dilatatis prope fontes aquis in lacum efficit. Ibi ad monaſteriolū crypta anguſtior, obverſantium neſcio quorum ſpectrorum terrore & horrendis viſis, aut potius religioſo horrore decantata, quam aliqui Ulyſſem effodiſſe ridicule ſomniant, cum inferos alloqueretur. Incolis hodie *ellan à frugadorii*, id eſt, *inſula purgatorii*, & *Patricii purgatorium* nominatur. Patricium enim Hybernorum Apoſtolum, vel alium ejusdem nominis abbatem à Deo ardentiſſimis precibus impetraſſe, ſi credere fas eſt, affirmant, ut pœnæ & cruciatus, qui impios poſt hanc vitam manent, ob oculos hic proponerentur, ut inſita ſuis Hybernis peccata & gentilium errores facilius extirparet.

3 *Styx* vel *palus ſtygia* à Poëtis apud inferos fingitur. *Dis juranda palus* Ovid. vel pueris nota.

4 *Avernus* lacus eſt Campaniæ prope Bajas, ſulphureis exhalationibus adeo exitioſus, ut aves ſupervolantes earum odore necari dicantur; unde nonnulli ἄορνος, id eſt, *absque avibus* nominatum volunt. Hinc veteres locum hunc Plutoni dicatum inferorum limen vocarunt.

5 Eraſmus in Adagiis ſuis de antro Trophonii & Patricii hujus (de quo vide infra Colloq. *Funus*) inter alia hæc ſubjungit. *Plutarchus in commentario de Dæmonio Socratis narrat, Timarchum quendam in Trophonii ſpecum ingreſſum, poſteaquam illinc rediſſet, prodigioſa dictu narraſſe ſibi viſa, non abhorrentia ab iis, quæ Beda, & alii ſcriptores Chriſtiani de inferis prodiderunt.*

6 Προοίμιον proprie exordium cantus. Metaphorice vero, ut hoc loco pro quovis exordio, ſeu initio.

1 Cau

pranſus ſum. ME. Cur impranſus? num religionis gratia? OG. Minime: ſed invidiæ cauſſa. ME. Num invides ventri tuo? OG. Imo rapacibus cauponibus: qui cum nolint quod æquum eſt apponere; tamen non verentur ab hoſpitibus quod iniquum eſt exigere: eos ſic ulciſci ſoleo. Si ſpes datur cœnæ lautioris vel apud notum, vel apud [1] pandocheum paullo minus [2] ſordidum, in prandio laborat mihi ſtomachus. Sin prandium obtulit fortuna quale volo, ſub cœnam incipit dolere ſtomachus. ME. Non pudet videri parcum ac ſordidum? OG. Menedeme, qui talibus rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, male collocant ſumtum. Ego meum pudorem aliis uſibus ſervare didici. ME. Jam [3] ſitio reliquum fabulæ: quare me in cœna exſpecta convivam; ibi narrabis commodius. OG. Equidem habeo gratiam, quod ultro temet offers convivam, cum multi vehementer rogati pernegent: ſed hæc tibi conduplicabitur gratia, ſi hodie domi cœnes. Nam mihi tempus hoc ſumetur ſalutandæ familiæ. Cæterum habeo conſilium utrique noſtrum commodius. Cras mihi, uxorique meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel usque ad cœnam proferentur fabulæ, donec te fateris jam eſſe ſaturum: & ſi voles, ne in cœna quidem te deſtituemus. Quid ſcabis caput? Tu para; nos bona fide veniemus. ME. Malim inemtas fabulas. Verum age prandiolum dabitur, ſed inſipidum, niſi tu bonis fabulis condias. OG. Sed heus tu, nonne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? ME. Fortaſſe titillabit, ubi [4] tu peroraveris: nunc ut affectus ſum, ſat habeo

1 Cauponem, qui quosvis recipit. Reviſe *Diverſoria*.

2 Avarum.

3 Percupio audire.

4 *Peroraveris*, id eſt, vel finem narrationis tuæ de peregrinationibus impoſueris, vel me eo adduxeris, ut idem iter ingrediar.

beo [1] ſtationes [2] obire Romanas. OG. Romanas, qui Romam nunquam videris? ME. Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclave, curoque ut ſalva ſit filiarum pudicitia. Rurſus hinc in officinam; contemplor quid agant famuli famulæque: inde in culinam, circumſpiciens ſi quid opus ſit admonitu: hinc alio, atque alio, obſervans quid agant liberi, quid uxor, ſolicitus ut omnia ſint in officio. Hæ mihi ſunt ſtationes Romanæ. OG. At iſta pro te curaret divus Jacobus. ME. Ut ipſe curem iſta, præcipiunt ſacræ litteræ; ut divis committam, nusquam legi præceptum.

1 *Statio* dicitur quicunque locus, in quo conſiſtitur. Hinc *ſtatio* locus in quo naves tuto ſtare poſſunt. Virg. Æn. lib. 2. *Statio malefida carinis.* Et *ſtatio* dicitur locus in quo caſtra metatur exercitus. It. locus ad cuſtodiam as ſignatus *ſtatio* dictus. Ovid. Metam. lib. 2. *Cœli ſtatione noviſſimus exit.* It. *ſtatio* vocatur domus, in quam convenit cœtus, ut de re aliqua decernatur, & jus dicatur. Gell. lib. 13. c. 13. *In pleriſq; Romæ ſtationibus jus publice docentium,* &c. Ironice munia domeſtica vocat Autor *ſtationes Romanas.* Nam veluti militibus injuſſu imperatoris de præſidio & ſtatione decedere non licet, ita nec probo patrifamilias à ſtatione rerum domeſticarum.

2 Curare, fungi.

[1] ΙΧΘΥΟΦΑΓΙΑ.

LANIO, SALSAMENTARIUS.

LA. DIc mihi, [2] inſulſiſſime Salſamentarie; nondum emiſti

1 Ἰχθυοφαγία, id eſt piſcium eſus, ab ἰχθύς, piſcis, φάγω, comedo. En tibi lector, quicunque mecum ſentis, Deum non artificiis humanis, ſed pura mente colendum eſſe, dialogum lectu digniſſimum. Præcedens Colloquium ob oculos propoſuit ridendas divorum divarumque reliquias, & ementita miracula. Nunc perſpice inſignem Papicolarum dementiam, in obſervanda quadrageſima, ut vocant, qua carnibus veſci Eccleſia Romana vetat. Audi nunc Lanionem, & Salſamentarium ſerio & docte diſſerentes de ſuperſtitioſis ſacrorum ritibus, quibus religioſiſſime obſervandis rude vulgus ab Eccleſiaſticis miſere exagitatur, de cæteris falſis dogmatibus, ſacerdotum fraudibus, & popelli erroribus circa autoritatem Pontificis Maximi. Diſperεam, ſi non mecum fatearis, Eraſmum eſſe eum, de quo vere dici poſſit illud Horatianum; *Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.*

2 Ludit Autor in ſignificatione vocis *inſulſiſſime.* Inſulſus proprie eſt non

ſalitus

emiſti reſtim? SA. Reſtim, Lanio? LA. Ita reſtim. SA. Cui tandem rei? LA. Cui, niſi ſuſpendio? SA. Emant alii; me nondum usque adeo tædet hujus vitæ. LA. At brevi tædebit. SA. In vatem ipſum iſta vertat Deus aliquis potius. Sed quid eſt mali? LA. Si neſcis, dicam. Inſtat tibi tuisque plane [1] Saguntina, quod ajunt, fames, ut res prorſus ſit vobis ad laqueum reditura. SA. [2] Bona verba, Lanio. Iſta ſint hoſtibus noſtris. Unde nobis ex Lanio repente prodiſti [3] Pythius quispiam, ut divines tantam calamitatem? LA. Non eſt divinatio; ne tibi blandiaris, res ipſa adeſt in foribus. SA. Enecas: [4] ede rem, ſi quid habes. LA. Edam tuo magno malo. A Romano ſenatu venit edictum, ut poſthac liberum ſit cuique veſci quibus velit. Quid igitur tibi tuoque ordini reſtat, niſi [5] bulimia cum putribus [6] ſalſamentis? SA. Per me quidem vel limacibus, vel urticis veſcatur, qui volet. At num interdictum eſt cuiquam ne veſcatur piscibus? LA. Non, ſed data poteſtas veſcendi carnibus, quibus fuerit collibitum. SA. Sive vana prædicas, tu potius dignus es ſuſpendio: ſive vera, tibi potius parandus

ſalitus, ſæpiſſime vero pro ſine ſale, & gratia, homo inſulſus, i. e. qui nihil leporis vel ſapientiæ habet, invenuſtus. Terent. Eun. Act. 5. Sc. 8. de Thraſone, *Fatuus eſt, inſulſus, tardus.* Per Salſamentarium intelligit eum qui ſalitos piſces vendit. Hos autem Eraſmus oderat cane pejus & angue, ſic enim ipſe fatetur in vita ſua. *Valetudo ſemper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus, præſertim in quadrageſima, ob piſcium eſum, quorum ſolo odore ſolebat offendi.*

1 *Fames Saguntina*, ſynecdòchice pro fame extrema. Saguntum, Hiſpaniarum oppidum, longa Pœnorum obſidione, fameque eo redactum fuit, ut cives ſemet interficerent.

2 Charientiſmus. Reſpice pag. 11. & ſæpius ſupra.

3 *Pythius* pro vate. *Pythia* ſacerdos Apollinis Delphici quæ conſulentibus reſpondebat. Et *Pythius* cognomen Apollinis à Pythone ſerpente, quem jaculis interemit: unde & ludi *Pythia* dicti in Apollinis honorem.

4 Profer.

5 Βυλιμία vel βύλιμος bovina, i. e. ingens fames.

6 *Salſamenta*, aut ſalſi piſces ſunt, aut ſalſa caro, vel lardum, & quicquid denique ſale conditum eſt. In hoc vero Colloquio ſemper de piſcibus agitur.

dus ſunis. Nam mihi poſthac ſpero quæſtum uberiorem. LA. Imo proventum uberrimum, ſed eſuritionis usque ad ſaturitatem: aut, ſi mavis audire lætiora, poſthac longe [1] mundius vives, neque, quod ſoles, [2] cubito naſum emunges pituitoſum, & ſcabie [3] fruticantem. SA. [4] *Obe, venimus ad ſummum;* cæcus convicia jacit in luſcum: quaſi vero quidquam apud Laniones purius ſit ea parte corporis quæ dicitur ſemper lotione ſuperior. Utinam verum eſſet quod annuncias; at vereor, ne me conjicias in falſum gaudium. LA. Tibi quidem nimium vera nuncio. Sed unde tibi quæſtum promittis uberiorem? SA. Quoniam eo video recidiſſe mores hominum, ut [5] quod vetitum ſit, [6] impotentius appetant. LA. Quid tum poſtea? SA. Quia plures abſtinebunt ab eſu carnium, ubi permiſſa eſt veſcendi poteſtas, nec ullum erit lautum convivium absque piſcibus, quemadmodum [7] apud priſcos fieri conſuevit. Itaque carnium eſum permiſſum

1 Purius.

2 *Cubito naſum emungere.* Ejusmodi jocus Ciceronis extat in Salſamentarii filium.

3 Id eſt pullulantem, & quaſi frutices emittentem aſperitate cutis, & puſtulis prurientibus.

4 *Venimus ad ſummum*, Horatianum eſt Epiſt. 1. lib. 2, ad Auguſtum.

5 Tritum eſt illud, *Nitimur in vetitum*, &c.

6 Magis immodice.

7 Quanti olim piſces fecerint Græci, vel ex eo conſtare arbitror, quod cum *obſonii* nomine, quidquid cum pane veſcimur intelligi poſſet, uſus tamen obtinuit, ut ſolus piſcis hoc nomine gauderet. Plutarchus lib. 4. Sympoſ. -ὡς γὰρ πολλῶν ὄντων ποιητῶν ἕνα. &c. Id eſt, *Quemadmodum enim ex multis Poetis, unum qui reliquis præſtat eximio nomine Poetæ afficimus: ita cum multa ſint obſonia, piſcis tamen obtinuit, ut vel ſolus vel præcipue obſonium vocaretur, quia nobilitate reliquis omnibus multo antecellit.* Et ὀψοφάγοι paſſim apud ſcriptores dicuntur, non qui carnibus fructibusve libenter veſcerentur, ſed qui piſcibus gauderent. Romanos quoque ad inſaniam piſcium ſtudio flagraſſe vel inde diſcimus, quod non tantum lautitiarum fundum in illis reponebant, ſed familiarum inde cognomina deſumſerunt. Columella lib. 8. cap. 16. Varro rei ruſticæ lib. 3. cap. 3. Plura de veterum luxu in piſcibus legi poſſunt in elegantiſſimo Ludovici Nonnii commentario de Ichthyophagia, ſive piſcium eſu.

1 *Diis*

miſſum gaudeo. Utinam & piſcium eſus eſſet interdictus! avidius his veſcerentur homines. LA. Pium mehercule votum. SA. Hoc optarem, ſi, quod tu facis, nihil aliud ſpectarem quam pecuniæ lucrum, cujus amore tu craſſam iſtam & carnivoram animam [1] Diis manibus devoviſti. LA. [2] Salſus es totus, cum inſulſa ſit oratio. SA. Quæ ratio commovit Romanos, ut tot ſæculis obſervatam legem carnariam relaxarint? LA. Nimirum hoc ipſa res jam dudum illis perſuaſit. Reputant id quod eſt, per Salſamentarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem, & ignem, & ſi quod aliud eſt elementum: corrumpi corpora mortalium: ex piſcium enim eſu corpus impleri putribus humoribus: hinc febres, [3] tabes, [4] podagræ, [5] epilepſes, [6] lepræ, & quid non malorum? SA. Dic igitur mihi, [7] Hippocrates, cur in civitatibus bene inſtitutis vetitum eſt intra mœnia mactare tauros ac ſues? Rectius etiam conſuleretur ſaluti civium, ſi ne pecudes jugularentur. Cur Laniis [8] deſcribitur certus locus; ne ſi paſſim vivant, totam urbem reddant peſti-

1 *Diis manibus*, id eſt, inferis. Alludit ad antiquam Romanorum devotionem. Nam ſi gravius periculum imminere neque Dii placati viderentur, unus aliquis ex Romanis ſeſe pro exercitu ſuo, & ſimul exercitũ hoſtium devovebat. Ut Decius Conſul, qui velato capite ſuperos & inferos precatus, armatus in equum inſiluit, ac ſe in medios hoſtes immiſit.

2 *Salſus es* &c. Id eſt, non cares ſale, cum ſis Salſamentarius (& eſt amphibolia in *ſalſus*, quod eſt, ſalitus, & lepidus) quamvis oratio tua ſit absque leporibus & elegantiis. Huc refer quæ modo annotavimus.

3 Tabes, Græci φθίσις.

4 *Ποδάγρα* morbus articularis, quum pedum articulos noxius humor infeſtat, à *πȢ̃ς* pes, & *ἄγρα* captura, quod pedes tanquam captos & irretitos teneat. Cum manus torquet, *χειράγρα* dicitur.

5 Ἐπίληψις vel ἐπιληψία, morbus comitialis, qui eſt convulſio totius corporis, non perpetua, cum mentis læſione.

6 *Λέπρα*, aſperitas cutis profundior cum pruritu, eam in ſquammas reſolvens.

7 Salſamentarius ironice Lanionem, de variis morbis loquentem, vocat, Hippocratem, qui fuit patria Cous medicorum princeps.

8 Definitur.

peſtilentem? An eſt ullum fœtoris genus corrupto animantium cruore ſanieque peſtilentius? LA. Aromata mera ſunt, ſi ad piſcium putorem conferas. SA. Tibi quidem, opinor, aromata mera ſunt: at non idem viſum magiſtratibus, qui vos ab urbe ſubmovent. Porro quam ſuaviter oleant veſtræ iſtæ lanienæ, declarant ii qui naribus obturatis prætereunt: declarant vulgo, qui malunt habere vicinos decem lenones, quam unum Lanionem. LA. At vobis ad abluenda putria ſalſamenta nec lacus nec amnes toti ſufficiunt: vereque quod dici ſolet,[1] inaniter aquam conſumitis. Semper enim piſcis piſcem olet, etiamſi unguentis oblinas. Quid autem mirum, mortuos ſic olere, cum plerique vivi mox, ut capti ſunt, oleant? Carnes muria[2] conditæ ſervantur multos in annos, adeo non putentes, ut aromaticum quiddam redoleant. Rurſus vulgari ſale conditæ, durant abſque fœtore. Duratæ fumo ventove nihil moleſti odoris contrahunt. Hæc omnia ſi pariter adhibeas piſci, nihil aliud quam piſcem olebit. Vel hinc conjice, nullum eſſe putorem cum piſcium fœtore conferendum, quod ab his putreſit etiam ipſe ſal, in hoc à natura datus, ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuina vi claudit conſtringitque, ſimul & excludens quod extrinſecus noxam afferre poſſit, & humores intus, unde putrefactio poterat oriri, deſiccans: in ſolis piſcibus ſal non eſt ſal. Noſtras ædes fortaſſis aliquis delicatior præteriens obturat nares; at nemo[3] ſuſtinet in cymba ſedere in qua veſtra ſunt ſalſamenta. Viatori ſi quando occurrunt plauſtra onuſta ſalſamentis, quæ ibi fuga? quæ

nar

1 *Inaniter aquam conſumere*, ſignificat quicquid rei aut laboris inſumitur, id omne deperdere. Similia ſunt *oleum & operam perdere*, *Æthiopem* vel *laterem lavare* &c. de quibus vid Chiliades.

2 A verbo *condire*, unde condimentum.

3 Audet.

1 Vehe-

narium obturatio? quæ ſputa? quæ [1] excreatio? Et ſi qua fieri poſſit, ut ſalſamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, [2] lex non dormiret: nunc quid facias iis, quæ putria ſunt etiam cum comeduntur? Et tamen quoties videmus ab [3] Agoranomis damnatas merces veſtras conjici in flumen, vobis indicta [4] multa? Id vero ſæpius etiam fieret, niſi illi [5] corrupti per vos magis ſpectarent privatum commodum, quam publicam ſalutem. Nec hac tantum parte nocetis reipublicæ; ſed impia conſpiratione vetatis ne aliunde piſces recentiores advehantur in civitatem. SA. Quaſi vero nullus unquam viderit mulcta percuſſum Lanionem, quod porcum [6] inſincerum, & linguæ maculis lepræ vitium profitentem vendiderit, aut quod ovem aquis cœnove ſuffocatam, aut alioqui [7] verminantes armos, lotione & circumlito recenti cruore vitium diſſimularit. LA. Atqui nullum ex nobis tale exſtat emplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla [8] cruſto panis incocta, periere novem convivæ. Talibus [9] opſoniis vos inſtruitis menſas civium. SA. Caſum narras, qui nemini vitari poſſit, ſi fortuna velit. At vobis pene quotidianum eſt, pro cuniculis altiles feles vendere, pro leporibus canes, ſi per auriculas & pedes hirſutos liceret. Quid autem commemorem [10] artocrea ex humanis carnibus confecta? LA. Tu quod in me damnabas,

1 Vehemens ſpuendi actus. Nihil opus eſt ergo ut quis *execratio* legat.

2 *Lex non dormiret*, id eſt non langueſceret, ſed excitaretur ſatis. Dormire dicitur quicquid eſt ſine effectu. Juvenal. Sat. 2. *Ubi nunc lex Julia? dormis?*

3 Ἀγορανόμος, Præfectus foro rerum venalium, ab ἀγορὰ forum & νέμω tribuo, rego.

4 *Multa*, vel *mulcta*, pœna pecuniaria.

5 Numis ſcil.

6 *Non purum*, porcum deſcribit leproſum.

7 Vermibus ſcatentes.

8 Incruſtata.

9 *Obſonium* ſive mavis *opſonium* Gr. ὀψώνιον, quicquid cum pane veſcimur.

10 *Artocreas*, atis, neut. gen. ex ἄρτος panis, & κρέας caro.

1 De

mnabas, caſus & hominum vitia mihi opprobras: [1] tueantur iſta qui committunt: ego quæſtum cum quæſtu confero. Alioqui damnentur & olitores, quod interdum imprudentes pro caule vendant [2] cicutam aut [3] aconitum: damnentur & [4] pharmacopolæ, quod interdum pro remediis porrigunt venena. Nulla eſt ars tam inculpata, quin iſtæc incidant mala. Vos cum omnes officii numeros impleveritis, venenum eſt quod venditis. Si [5] torpedinem, ſi [6] hydrum, ſi [7] leporem marinum retibus admixtum cum cæteris venderetis, caſus eſſet, non crimen: nec magis imputari poterat vobis quam medico, qui nonnunquam occidit ægrum quem curat. Ferri poterat hoc malum, ſi menſibus dumtaxat hibernis extruderetis veſtra purulenta; rigor temporis mitigaret peſtilentiam. Nunc æſtatis [8] incendio putrem additis materiam; autumnum, per ſe nocentem, redditis nocentiorem. Cumque jam ſe renovat annus, & humores conditi ſeſe rurſus proferunt, non abſque corporum periculo, ibi vos totos menſes duos tyrannidem occupatis, & anni renaſcentis infantiam acceſſito ſenio vitiatis. Cumque hoc meditetur natura, ut corpora ſuccis inſalubribus repurgata, novis ſuccis repubeſcant, vos ingeritis meros putores meraſque ſanies; & ſi quid eſt in corporibus vitii, augetis, malum malo adjicientes, & bonos inſuper corporis ſuccos corrumpentes. Tolerati poterat hoc quoque, ſi tantum corpora vitiaretis: nunc quoniam ex cibo-

1 Defendant.

2 Reviſe *conviv. relig.* pag. 140.

3 Et *conviv. relig.* pag. 140.

4 Φαρμακοπώλης, medicamentorum venditor, à φάρμακον, *medicamentum*, it. *venenum*, & πωλέω *vendo*.

5 *Torpedo* Græce νάρκη piſcis dicitur, qui manibus torporem inducit, id quod ex eo eſſe volunt, quod admodum frigeat.

6 *Hydrus* Gr. ὕδρος ſerpens aquaticus.

7 *Lepus marinus*, piſcis, homini præſentiſſium venenum dicitur, & homo piſci, adeo ut hominis contactu ſolo moriatur.

8 Æſtui, fervori.

1 Ὄργα-

ciborum differentiis vitiantur [1] organa, fit ut ipſi vitientur animi. Tales fere videas homines iſtos piſculentos, quales ſunt ipſi piſces; pallent, olent, ſtupent, muti ſunt. SA. O novum [2] Thaletem! Quid igitur ſapiunt qui [3] betis victitant? nimirum quantum ipſæ betæ? Quid ſapiunt qui boves, & oves, & capras devorant? nimirum quod boves, oves, & capræ? Vos hædos pro deliciis venditis, & tamen hoc animal ut eſt [4] morbo comitiali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his qui gaudent eſu carnium. An non præſtabat ſalſamentis placare latrantem ſtomachum? LA. Quaſi ſolum hoc mentiti ſint rerum naturalium ſcriptores. Et ſi maxime verum ſit, quod narrant; corporibus morbo obnoxiis ſæpe quæ per ſe optima ſunt, peſſima ſunt: [5] Hecticis ac [6] Phthiſicis vendimus hædos, non [7] vertiginoſis. SA. Si piſcium eſus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis [8] præſulum ac principum ſententia licet toto anno noſtras merces divendere, vobis bonam anni partem indictæ ſunt feriæ? LA. Iſtuc quid mea refert? Fortaſſis hoc procuratum eſt à malis medicis, quo quæſtus ipſis eſſet uberior. SA. Quos malos medicos mihi commemo-

1 Ὄργανον, Inſtrumentum.

2 Thales fuit unus ex ſeptem Græciæ ſapientibus.

3 *Beta* herba inſipida, unde Proverb. *Beta inſipidior.*

4 Ἐπιληψία, Reſpice pag. 505. *Comitialis* vero morbus dictus eſt, quod comitia, i. e. populi conventus, olim interrumpebantur, quo die aliquis hoc morbo concidiſſet. Hinc illud Sereni: *Eſt ſubiti ſpecies morbi, cui nomen ab illo, Quod fieri nobis ſuffragia juſta recuſet: Sæpe etenim membris atro languore caducis Concilium populi labes horrenda diremit.* Dicitur etiam morbus Herculeus, quod Hercules eum morbum paſſus ſit.

5 *Hectici* ſunt qui perpetua febre laborant, à Gr. ἑκτικός, i. e. in habitu poſitus.

6 *Phthiſici* ſunt qui laborant tabe, à Gr. φθίσις, tabes. Reſp. pag. 505.

7 *Vertiginoſi* qui laborant vertigine, id eſt, inordinato motu ſpirituum in cerebro, à quo omnia circumagi videntur. Eſt præludium ad morbum comitialem. Hædus autem dicitur eſſe obnoxius ei morbo, & ejus carnes inimicæ propenſis ad id mali.

8 Quis ſit *præſul* reſpice pag. 487.

1 Suum

memoras, cum nulli ſint piſcibus hoſtes æque capitales? LA. Ne quid erres, ô bone, non faciunt hoc ſtudio veſtri, nec amore piſcium, cum ab his nulli religioſius abſtineant; [1] ſuum agunt negotium. Quo plures tuſſiunt, languent, ægrotant, hoc illis [2] annona benignior eſt. SA. Medicis heic non patrocinabor; ipſi ſuam vicem ulciſcentur, ſi quando in [3] caſſes illorum incideris. Mihi pro mea cauſſa ſufficit veterum ſanctimonia vitæ, probatiſſimorum auctoritas, epiſcoporum majeſtas, publica Chriſtianarum gentium conſuetudo; quos omnes ſi damnabis inſaniæ, malo cum illis inſanire, quam cum Laniis eſſe ſobrius. LA. Tu recuſas patronus eſſe medicis; ego nolim eſſe criminator aut cenſor veterum, publicæve conſuetudinis. Iſta venerari ſoleo, non inceſſere. SA. Iſto quidem nomine cautus es verius, quam pius Lanio; niſi te prorſus non novi. LA. Meo judicio ſapiunt, qui cavent, ne quid habeant rei cum his qui [4] fulmen habent in manibus. Attamen quid ex meis Bibliis, quæ [5] populari lingua verſa nonnunquam lego, ſentiam, non tacebo. SA. Ut nunc fies ex Lanione Theologus! LA. Arbitror, primos illos homines ſimul atque ex uda argilla prodierunt, fuiſſe corpore ſalubri ac ſucculento. Id declarat illorum vivacitas. Deinde [6] Paradiſum fuiſſe locum multo commodiſſimum ſitu, cœloque ſaluberrimo. Tali loco talia corpora, vel aëris hauſtu, herbarum, arborum ac florum undique aſpirantium fragrantia, [7] citra cibum ullum potu-

1 Suum quæſtum curant.

2 Proventus annuus.

3 Retia.

4 Quid ſit illud Eccleſiaſticorum fulmen diſce ex Colloq. *Inquiſit. de fide* pag. 310.

5 Vulgata.

6 Hortum Eden à primis parentibus inhabitatum. De vocis origine ſuperius dictum. Vide *Colloq. Franciſc.* & alibi.

7 Quid ais Lanio? cur igitur mox addis, *quod tellus effunderet omnia*, nonne in uſum hominis? Imo, inquies, veſci non fuit neceſſitatis, ſed voluptatis. Crede lector, ſi velis.

1 Poſt

potuiſſe vivere, præſertim cum ultro citra ſudorem hominis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus eſſet ullus, nec ſenium. Cultus enim talis horti voluptas erat verius, quam labor. SA. Adhuc veriſimilia prædicas. LA. Ex tam vario horti feraciſſimi proventu, nihil interdictum eſt præter unicam arborem. SA. Veriſſimum eſt. LA. Idque non ob aliud, niſi ut per obedientiam agnoſcerent Dominum & conditorem ſuum. SA. Recte. LA. Quin & illud arbitror, recentem terram omnia progenuiſſe feliciora melioriſque ſucci, quam nunc gignit ſeneſcens ac propemodum effœta. SA. Eſt. LA. Idque præcipue in Paradiſo. SA. Haud diſſimile veri. LA. Illic igitur veſci, voluptatis erat, non neceſſitatis. SA. Audivi. LA. Et abſtinere à laniandis animantibus, humanitas erat, non ſanctitas. SA. Neſcio. Animantium eſum [1] à diluvio permiſſum lego, [2] prius interdictum non lego. Quorſum autem attinebat permittere, ſi jam permiſſus erat? LA. Quare non veſcimur ranis? Non quia vetitæ, ſed quoniam [3] abhorremus. Qui ſcis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permitteret? SA. Non ſum [4] ariolus. LA. Atqui in ipſo ſtatim conditi hominis initio legimus; [5] *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animalibus quæ moventur ſuper terram.* Quis uſus dominii, ſi veſci non licet? SA. O crudelem herum! Itane devoras ſervos & ancillas, tuos liberos & uxorem? Quin eadem opera veſceris matula tua, cujus dominus es? LA. Sed

1 poſt diluvium.

2 Ante diluvium.

3 Imo non deſunt doctioris palati delicatuli, quibus poſteriora ranarum crura ſapiunt optime.

4 *Ariolus*, aliis *Hariolus*, eſt qui futura vaticinatur mente divina. Sunt qui *Hariolum* quaſi *fariolum* dictum putant, à fando & faris, quum F pro H, & item H pro F in aliquot locutionibus ponatur. Ita Donatus in illud Terentii *Interdixit Hariolus*. Phorm. Act. 4. Sc. 4.

5 Geneſ. 1. v. 28.

1 Re-

Sed audi viciſſim, [1] inſulſe Salſamentarie: è cæteris uſus eſt,nec eſt inane dominii nomen. Equus vehit me tergo, camelus geſtat ſarcinas: è piſcibus vero quis uſus, niſi veſcaris? SA. Quaſi vero non ſint innumera ex piſcibus [2] remedia. Deinde multa ſunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contemplantem, & in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes, [3] delphinos hominem tergo vehere. Denique ſunt piſces, qui nobis prædicant imminere tempeſtatem, velut [4] echinus. An non talem ſervum optares domi tuæ? LA. Verum ut hoc [5] largiamur, ante diluvium non fuiſſe fas veſci cibis, præterquam terræ frugibus; nihil magni erat abſtinere ab iis quæ non requirebat corporis neceſſitas, & habebant laniandi crudelitatem: illud fateris, animantium eſum initio permiſſum ob humanorum corporum imbecillitatem. [6] Frigus induxerat diluvium: & hodie videmus in regionibus frigidis naſci homines cæteris edaciores: ac terræ proventum vel extinxerat, vel corruperat inundatio. SA. Eſto. LA. Et tamen à diluvio præter ibant annum ducenteſimum. SA. Credo. LA. Cur igitur Deus, quod illis robuſtis citra exceptionem permiſit, poſt imbecillioribus ævique contractioris adſtrinxit ad certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moſes? SA. Quaſi meum ſit eorum quæ Deus gerit, ratienem

1 Reſpice pag. 502.

2 Non poſſum quin commendem elegantiſſimum Ludovici Nonnii libellum de Ichthyophagia, ſeu piſcium eſu.

3 Delphini hominum amantiſſimi dicuntur, quod an verum ſit, nec ne, ego non dixerim. Notum eſt Poetarum commentum de Arione citharœdo, qui à nautis præceps in mare dejectus, à Delphino ſublatus, & in vadum expoſitus fuit: fabulam plenius deſcriptam quære infra in Colloquio de *amicitia*.

4 *Echinus*, piſcis, ut ajunt, ſpinas habens pro pedibus imminente tempeſtate affigit ſeſe, aut ſaburrat arena.

5 Concedamus.

6 Conſtrue puer: *Diluvium induxerat frigus.*

rationem reddere. Arbitror tamen hoc tum feciſſe Deum, quod ſolent heri, qui contrahunt indulgentiam in ſervos, ubi vident illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus ſatis ferocienti ſubducimus ſabas & avenam, parcoque fœno paſcimus, frenoque & calcaribus aſperioribus ſubigimus. Excuſſerat hominum genus omnem reverentiam, in tantamque licentiam ſeſe effuderat, quaſi nullus omnino Deus eſſet. Hic inventi ſunt legis [1] cancelli, cæremoniarum [2] repagula, minarum ac præceptorum frena, quo vel ſic reſipiſcerent. LA. Quin igitur manent hodie legis illius repagula? SA. Quia ſublata eſt carnalis ſervitutis aſperitas, poſteaquam per Evangelium adoptati ſumus in filios Dei, detractum eſt præceptis, ubi contigit uberior gratia. LA. Cum Deus appellet ſuum teſtamentum ſempiternum, cumque Chriſtus negarit ſe ſolvere legem, ſed conſummare; qua fiducia poſteriores auſi ſunt bonam legis partem abrogare? SA. Gentibus ea lex data non erat; & ideo viſum eſt Apoſtolis, eas nec onerare circumciſionis moleſtia, ne, quod Judæi faciunt & hodie, in corporalibus obſervationibus conſtituerent ſalutis ſpem potius, quam in fiducia & caritate erga Deum. LA. Omitto gentes. Quæ ſcriptura manifeſte docet Judæos, ſi profeſſionem Evangelicam fuerint amplexi, [3] manumiſſos eſſe à Moſaicæ legis ſervitute? SA. Quoniam id fore prædictum erat à prophetis, qui promittunt teſtamentum novum, & cor novum, inducuntque Deum abominantem feſtos Judæorum dies, averſantem illo-

1 Cancelli, repagula, frena. Metaphorica locutio ab inhibendis equis velocibus.

2 *Repagulum* proprie obex eſt, ſive vectis, qui oſtio adverſus vim opponitur. Item *repagula* in ludis equeſtribus dicuntur, quæ equis objiciuntur, ne ante tempus procurrant. Hinc pro quibusvis obſtaculis. Ita Ovid. Metamorph. lib. 2. de ſolis equis --- *Hinnitibus auras Flammiferis implent, pedibusq́, repagula pulſant.*

3 Liberatos. Nam quamdiu quis in ſervitute eſt, manui, hoc eſt, poteſtati ſubditus eſt. Unde manumiſſio juxta Ulpianum datio libertatis.

illorum victimas, deteſtantem jejunia, rejicientem donaria, deſiderantem populum circumciſo corde. Confirmavit illorum promiſſa Dominus ipſe, qui porrigens diſcipulis corpus & ſanguinem ſuum, appellat teſtamentum novum. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur novum? Ciborum Judaicum delectum non exemplo quidem, ſed ſententia ſua abrogavit Dominus, cum negat hominem inquinari cibis qui mittuntur in ſtomachum, & [1] per ſeceſſum repurgantur. Docet idem Petrum conſpecta [2] viſione; imo Petrus ipſe cum Paulo cæteriſque veſcens cibis communibus, à quibus lex præceperat temperari. Agit hoc ubique Paulus in ſuis epiſtolis; nec dubitatur, quin quod hodie ſequitur populus Chriſtianus, ab Apoſtolis veluti per manus traditum ad nos denique pervenerit. Itaque non tam manumiſſi ſunt Judæi, quam à legis ſuperſtitione, velut à lacte conſueto quidem & familiari, ſed jam intempeſtivo depulſi. Neque lex abrogata eſt, ſed ea pars juſſa eſt cedere, quæ jam erat otioſa. Frondes & flores pollicentur fructum exoriturum; is ubi gravat arborem, nemo flores deſiderat. Neque quiſquam deplorat periſſe filii ſui pueritiam, ubi jam ad ætatem maturam pervenit. Neque quiſquam requirit lucernas & [3] funalia, ubi ſe terris deprompſit ſol. Nec habet quod queratur pædagogus, ſi filius jam puber ſuam libertatem ſibi vindicat, ac pædagogum in ſua viciſſim habet poteſtate. Pignus deſinit eſſe pignus, ubi promiſſa ſunt exhi-

1 Vult Chriſtus non quod in os ingreditur polluere hominem, verum quod egreditur ex ore, id polluere hominem, Matth. 15. v. 11. Quod affirmat verſu 17. cum inquit: οὔπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται; id eſt, *Nondum intelligitis, omne quod ingreditur in os, in ventrem cedere, & in latrinam ejici?*

2 Viſionem illam mirabilem, quam Petrus vidit in ædibus Simonis coriarii, deſcribit Lucas in Act. Apoſtol. Cap. 10. ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις. *Incidit ſuper eum mentis exceſſus*, &c.

3 *Funalia* ſunt faces è funibus, cera aut pice oblitæ.

1 Col-

exhibita. Sponſa priusquam deducatur ad ſponſum, epiſtoliis ab illo miſſis ſeſe conſolatur; exoſculatur munuſcula ab illo venientia, picturas illum referentes amplectitur: cæterum ubi jam ipſius ſponſi data eſt copia, præ hujus amore negligit illa prius adamata. At Judæi primum ægre divellebantur à conſuetis, velut ſi puer aſſuetus lacti jam grandis mammam inclamet, cibum ſolidum faſtidiens. Itaque propemodum vi depulſi ſunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis ſolatiis, quo ſe jam totos convertant in eum, quem lex illa promiſerat & adumbrarat. LA. Quis exſpectarat tantum Theologiæ à Salſamentario? SA. Soleo piſculentum commeatum ſuppeditare noſtræ civitatis [1] Dominicano collegio: itaque fit, ut illi frequenter prandeant apud me, ego nonnunquam apud illos. Ex eorum [2] conflictationibus hæc decerpſi. LA. Næ tu dignus es, qui ex Salſamentario fias piſcium recentium venditor. Verum illud expedi: Si Judæus eſſes, (neque mihi ſatis liquet an ſis) & immineret ex fame certum vitæ periculum, veſcereris carne ſuilla, an mortem præoptares? SA. Quid facturus eſſem, ſcio: quid mihi faciendum eſſet, nondum intelligo. LA. Deus utrumque vetuit, non occides, & non veſceris carne ſuilla. In tali caſu utrum præceptum utri par eſt cedere? SA. Primum non conſtat, an hoc animo Deus vetuerit veſci ſuilla, ut mortem vellet oppeti potius quam eſu vitæ conſuli. Nam ipſe Dominus excuſat David, qui contra Legis præceptum comederit ſacros panes. Et in exſilio Babylonico multa non obſervata ſunt à Judæis, quæ lex præſcripſerat. Proinde cenſerem eam legem, quam ipſa quoque natura tulit, eoque perpetua eſt & inviola-

1 Collegio monachorum ordinis Dominici, de quo dictum ſuperius in notis pag. 265.

2 Diſputationibus.

violabilis, debere potiorem haberi ea, quæ neque ſemper fuit, & poſt erat abroganda. LA. Cur igitur laudati ſunt fratres Macchabæi, qui maluerunt duris cruciatibus exanimari, quam carnem guſtare ſuis? SA. Opinor, quoniam hic eſus à rege præſcriptus complectebatur totius patriæ legis abnegationem quemadmodum circumciſio, quam Judæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis profeſſionem, non aliter quam [1] arrha data ad univerſum contractum præſtandum obligat. LA. Itaque ſi craſſior illa Legis pars poſt exortam Evangelii lucem recte ſublata eſt, quo conſilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora revocari, præſertim cum Dominus jugum ſuum appellet ſuave, & Petrus, in Actis Apoſtolorum, Judæorum Legem appellet duram, quam nec ipſi ferre potuerint, nec patres ipſorum? Sublata eſt circumciſio, ſed ſucceſſit baptiſmus, duriore prope dixerim conditione. Illa differebatur in octavum diem; & ſi quis interim caſus intercepiſſet puerum, votum circumciſionis pro circumciſione imputabatur: nos pueros vix dum à latebris uteri materni egreſſos, in frigidam aquam, quæque diu in [2] alveo ſaxeo conſtitit, non enim dicam, computruit, [3] totos immergimus; & ſi vel primo die, atque adeo in ipſo partus oſtio perierit, nulla parentum aut amicorum culpa, [4] deditur

1 *Arrha* vel *arrhabo* Gr. ἀῤῥαβών. Pecunia quæ in emptionibus & contractibus primo dependitur ad fidem majorem faciendam iis præſtandis.

2 Quem Græce βαπτιστήριον dixeris.

3 Sic ſolent Pontificii, ut primam ſcilicet baptiſmi inſtitutionem rite ſequantur.

4 Crudelis hæc Pontificiorum ſententia jam ab Auguſtino defluxit: utpote qui parvulos ante baptiſmum morientes damnationi addixit. Audi viri ipſa verba, portentoſum, inquam, argumentum horrendamque concluſionem in libro *De natura & gratia*, mihi pag. 4. & 5. Hæc igitur Chriſti gratia, ſine qua nec infantes, nec ætate grandes ſalvi fieri poſſunt, non meritis redditur, ſed gratis datur, propter quod gratia nominatur. Juſtificati, inquit, gratis per ſanguinem ejus. Unde hi, qui non per illam liberantur, ſive qui audire nondum potuerunt, ſive quia obe-

ditur miſer æternæ damnationi. SA. Sic ajunt. LA. Sublatum eſt ſabbatum; imo non ſublatum eſt, ſed translatum in diem dominicum. Quid refert? Paucorum dierum jejunia indixit Lex Moſaica; nos illis quantum addidimus numerum? In delectu ciborum quanto liberiores Judæi nobis; quibus licebat vel totum annum veſci ovibus, capis, perdicibus & hœdis? Illis nullum veſtis genus erat interdictum, præter eam quæ eſſet lana linoque contexta. Nunc præter tot veſtium præſcriptas & interdictas formas & colores, acceſſit capitis raſura, eaque varia: ne commemorem interim confeſſionis onus, & conſtitutionum humanarum ſarcinas, decimationes non ſimplices, adſtrictum arctioribus vinculis matrimonium, novas affinitatis leges, aliaque permulta, quæ faciunt ut hac parte non paullo commodior videatur fuiſſe Judæorum, quam noſtra conditio. SA. Erras tota via Lanio: Chriſti jugum non æſtimatur ad iſtam regulam, quam imaginaris. Pluribus adſtringitur Chriſtianus, & adſtringitur ad difficiliora, denique ad pœnam graviorem: ſed his adjuncta copioſior vis fidei & caritatis, facit ea ſuavia, quæ natura ſunt graviſſima. LA. Atqui cum olim Spiritus ſpecie linguarum ignearum è cœlo delapſus, copioſiſſimo dono fidei & caritatis locupletarit credentium pectora, cur detractum eſt Legis onus, velut imbecillibus ac ſub iniqua ſarcina periclitantibus? Cur Petrus jam afflatus ſpiritu vocat onus intolerabile? SA. Detractum eſt ex parte, ne Judaiſmus, ut cœperat, obrueret Evangelii gloriam, & ne Legis odio, gentes alienarentur à Chriſto. Inter

obedire noluerunt, ſive etiam cum per ætatem audire non poſſent, lavacrum regenerationis quod accipere poſſent, per quod ſalvi fierent, non acceperunt: NB. juſte utique damnantur. Vah!

Inter quas erant infirmi plurimi, quibus inſtabat duplex periculum: alterum, ne crederent, ſine legis obſervatione neminem poſſe ſalutem conſequi: alterum, ne potius haberent in [1] paganiſmo manere, quam Moſaicæ legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut eſca quadam libertatis allicere. Rurſus quo mederentur illis, qui negabant ex Evangelii profeſſione ſalutis eſſe ſpem citra Legis obſervationem; circumciſionem, ſabbatiſmos, delectus ciborum, aliaque id genus aut prorſus ſuſtulerunt, aut in aliud verterunt. Porro quod Petrus negat, ſe Legis onus portare potuiſſe, non eſt referendum ad eam perſonam, quam tum gerebat, cum illi jam nihil eſſet intolerabile, ſed ad craſſos & infirmos Judæos, qui non ſine tædio arrodebant hordei [2] tunicam, nondum guſtata ſpiritus medulla. LA. Satis tu quidem craſſe diſſeris. Atqui mihi videtur & hodie non minus eſſe cauſſarum, cur obſervationes iſtæ carnales hactenus tolli debeant, ut [3] arbitrariæ ſint, non [4] obligatoriæ. SA. Qui ſic? LA. Nuper in linteo quodam ampliſſimo vidi totum orbem depictum. Illic didici quantula eſſet mundi portio, Chriſti religionem pure ſincereque profitens: nimirum Europæ particula vergens ad Occidentem: rurſus altera vergens ad Septemtrionem, tertia tendens, ſed procul, ad Meridiem: ad Orientem vergentis quartæ poſtrema videbatur Polonia. Reliquus orbis aut [5] Barbaros habet, non ita multum à brutis animantibus

1 *Paganus* Eccleſiaſticis Scriptoribus dicitur Ethnicus, & *Paganiſmus* ſtatus Ethnici.

2 Exteriores membranas. Allegoria eſt ad hiſtoriam ſacram de panibus hordeaceis, quam Evangeliſtæ deſcribunt, & præcipue Lucas Cap. 6. ubi illæ Judæorum de pane quæſtiones.

3 Cujusvis arbitrio relictæ.

4 Tantæ authoritatis, ut quemvis obligent.

5 Primum Græci, dein Romani omnes alias gentes, ſe exceptis, barbaros dixerunt. *Barbari* quoque ſunt qui dure & aſpere loquuntur. Item homines moribus feris & incultis, quales hic Autor deſcribit non multum à brutis animantibus differentes.

1 Per

mantibus differentes, aut [1] ſchismaticos, aut [2] hæreticos, aut utrumque. SA. At non vidiſti totum illud litus Auſtrinum, & ſparſas inſulas Chriſtianis inſignibus notatas? LA. Vidi, didicique illinc avectas prædas; Chriſtianiſmum inductum non audivi. Cum igitur tam ampla ſit meſſis, videtur hoc eſſe conſultiſſimum ad religionem Chriſtianam propagandam; quemadmodum Apoſtoli ſuſtulerunt onus legis Moſaicæ, ne gentes reſilirent, ita nunc, ad illiciendos etiam imbecilles, tolli quarundam rerum obligationes, ſine quibus initio ſervatus eſt orbis, & nunc ſervari poſſet, modo adſit fides & charitas Evangelica. [3] Rurſus audio videoque plurimos eſſe, qui in locis, veſtibus, cibis, jejuniis, geſticulationibus, cantibus, ſummam pietatis conſtituunt; & ex his proximum judicant, contra præceptum Evangelicum. Unde fit, ut cum omnia referantur ad fidem & caritatem, harum rerum ſuperſtitione extinguatur utrumque. Procul enim abeſt à fide Evangelica, qui fidit hujusmodi factis: & procul abeſt à caritate Chriſtiana, qui ob potum aut cibum, quo recte quis uti poteſt, exaſperat fratrem, pro cujus libertate mortuus eſt Chriſtus. Quam amarulentas contentiones videmus inter Chriſtanos? quam inimicas calumnias ex veſte aliter cincta tinctave, [4] ex cibo quem porrigunt aquæ, & quem porrigunt paſcua? Hoc malum ſi ad paucos ſerpſiſſet, contemni poterat. Nunc videmus, univerſum orbem ob hæc diſſidiis exitialibus concuti. Hæc & hujusmodi ſi tollerentur, & nos majori concordia vive-

1 Per ſchismaticos in Eccleſia Chriſtiana intelliguntur ii, qui prius conſenſerunt, ſed pace dirupta, inter ſeſe diſſident: à σχίζω findo, unde σχίσμα vel σχισμὴ fiſſura. Exprimit hoc Virg. Æneid. lib. 2. *Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.*

2 Reviſe notas in pag. 474.

3 Et tu lector audi & vide Papicolarum θρησκείαν belle depictam.

4 *Ex cibo quem porrigunt aquæ*, id eſt, ex piſcibus, & *quem porrigunt paſcua*, id eſt, carnibus.

viveremus, neglectis [1] cæremoniis, ad ea tantum contendentes quæ docuit Chriſtus, & reliquæ nationes citius amplecterentur religionem cum libertate conjunctam. SA. Extra Eccleſiæ domum non eſt ſalus. LA. Fateor. SA. Extra [2] Eccleſiam eſt, quiſquis non agnoſcit pontificem Romanum. LA. Non reclamo. SA. Sed hunc non agnoſcit, qui illius præſcripta negligit. LA. Atq; ideo ſpero futurum, ut hic pontifex nomine [3] Clemens, animo pietateque clementiſſimus, quo magis omnes nationes ad Eccleſiæ ſodalitatem alliciat, omnia mitiget, quæ hactenus viſa ſunt aliquot populos à Romanæ ſedis fœdere alienare; potiusque habeat Evangelii lucrum, quam ſuum in omnibus jus perſequi. Audio quotidie veteres querimonias de [4] annatis, de

1 *Cæremonia* vel *Ceremonia* ſunt ſacrorum ritus. Reſpice pag. 221.

2 *Extra Eccleſiæ domum non eſt ſalus*, Papicolarum vetus cantilena eſt. Et quod additur; *Extra eccleſiam eſt, quiſquis non agnoſcit Pontificem Romanum*, ejusdem nota fabula. Felices equidem quibus iſto Vicario, ſi Diis placet, non opus eſt, ſed Deum verum vere agnoſcunt. Hi gaudent eſſe extra Eccleſiam, ſed Pontificiam.

3 Itane Clemens iſte animo pietateque clementiſſimus ab Eraſmo vocatur! Sic ſolet is Pontificibus blandiri, metuens fulmen, cum jam ſacerdotum & monachorum vulgus adverſus eum odium exerceret capitale. Scripſit ad hunc Clementem duas, quæ extant, epiſtolas, quarum altera eſt mihi in editione Londinenſi lib. 19. Ep. 1. ſcripta anno 1524. cum pontificatum maximum auſpicaretur. Eam hiſce verbis claudit. *Precor beatiſſime Pater, ut Dominus Jeſus te velit eſſe novi & aurei ſeculi vindicem ac inſtauratorem, id quod vehementer & optamus, & futurum confidimus*, &c. Altera eſt libr. xx. Epiſt. LXXXII. in cujus fine hæc legi. *Animum meum ſimpliciter aperui ſanctitati tuæ, tanquam coram Chriſti Vicario, atq; ipſo etiam Chriſto*, (queſtus erat de injuria quorundam, qui apud Clementem eum inſimulare conabantur, quaſi clam Luthero faveret) *quem mihi ſic opto propitium in extremo judicio, ut hic nihil ſimulo*, &c. *Sanctitas tua, ſi quid mihi imperare volet, habet oviculam, etiam ad victimam paratam, ſi ipſius juſſerit auctoritas*. Vox hercle ad adulationem compoſita. Fuit autem hic Clemens VII. Florentinus, Leonis X. nothus, à Cæſarianis poſt occupatam & direptam Romam captus. Qualis vero fuerit aurei ſeculi inſtaurator facile quis ex eo conjiciat, quod ab ipſis Pontificiis omnium ſcelerum artifex dictus ſit.

4 Ita vocant primos fructus unius anni Sacerdotii vacantis, aut ſaltem dimidiam eorum partem.

de [1] condonationibus, de [2] diſpenſationibus, de gravatis Eccleſiis: ſed arbitror [3] hunc ita moderaturum omnia, ut poſthac impudens ſit, qui pergat queri. SA. Utinam idem facerent omnes [4] monarchæ! Nihil addubito quin res Chriſtiana nunc in arctum coacta feliciſſime ſit proferenda, ſi gentes barbaræ ſenſerint ſe vocari non ad ſervitutem humanam, ſed ad libertatem Evangelicam; nec ad rapinam expeti, ſed ad felicitatis & ſanctimoniæ conſortium. Ubi coaluerint, & in nobis mores vere Chriſtanos comperꝛerint, ultro plus offerent, quam ab eis ulla vis queat extorquere. LA. Id brevi futurum [5] auguror, ſi peſtilens [6] Ate, quæ [7] duos potentiſſimos orbis monarchas funeſto bello commiſit, abierit [8] ἐς κόρακας, SA. Atque ego demiror jam dudum non eſſe factum, cum Franciſco nihil fingi poſſit humanius, & Carolo Cæſari arbitror à [9] præceptoribus inſtillatum, ut quo per fortunam plus acceſſerit imperii finibus, hoc ipſe plus addat clementiæ benignitatisque. Ad hæc, habere ſolet & ætas ea peculiarem facilitatis ac manſuetudinis dotem. LA. Nihil eſt quod in

1 Sive Pontificis Maximi indulgentiis, ut vocant, ex quarum impudentiſſima venditione, quam Leo X. lucri cauſa inſtituerat, Lutherus occaſionem arripuit Paparum nequitias detegendi.

2 Quibus Pontifex Romanus pro libitu de rebus omnibus diſpenſat.

3 *Clementem* ſcil. Egregium vero lupum, cui oves committantur!

4 Μόναρχος vel *ης*, qui ſolus dominatur.

5 Conjicio, Augurari proprie eſt, ex volatu, paſtu vel cantu avium futura prædicere.

6 Ἄτη, Græcis, *noxa*, Dea Homerica eſt, quæ diſſidia ſerit inter Deos & homines. Iliad. T. Πρέσβα Διὸς θυγάτηρ Ἄτη ἣ πάντας ἀᾶται οὐλομένη. Id eſt, *Veneranda Jovis filia Ate, quæ omnes offendit perniciosa.*

7 Loquitur autor de graviſſimo bello tunc temporis ſæviente inter Carolum V. Cæſarem & Hiſpaniarum regem, ac Franciſcum Valeſium ejus nominis primum Galliarum regem.

8 Ἐς κόρακας, id eſt, *ad corvos*. Græcorum imprecatio eſt. Latinis *in malam rem*, vel *in malam crucem*.

9 Deſignat author huic Carolo V. non defuiſſe præceptores probos, inter quos fuit Adrianus Florentii Ultrajectinus, poſtea Pontifex Maximus. Sed Carolus magis Marti quam Muſis addictus, reliquerat hunc anno ætatis ſuæ decimo ſeptimo.

in utroque deſideres. SA. Quid igitur remoratur publicum orbis votum? LA. Adhuc jureconſulti [1] de finibus ambigunt: & ſcis, [2] comœdiarum tumultus ſemper deſinere in nuptias: itidem principes ſuas finiunt [3] tragœdias; ſed in comœdiis ſubito coëunt nuptiæ; hic inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et præſtat aliquanto ſerius obduci cicatricem, quam mox interim [4] hulcus erumpere. SA. An credis iſtas nuptias eſſe firma concordiæ vincula? LA. Vellem quidem, ſed ex his video fere naſci maximam bellorum partem: & ſi quod bellum ortum fuerit, dum affinis adeſt affini, latius ſe ſpargit incendium, & difficilius componitur. SA. Fateor, & agnoſco veriſſimum eſſe quod dicis. LA. Sed æquumne tibi videtur ut ob jureconſultorum rixas & contractuum moras totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil usquam tutum eſt, & peſſimis licet plurimum, dum neque bellum eſt, neque pax. SA. De Principum conſiliis non eſt meum dicere. Verum ſi quis me faciat Cæſarem, ſcio quid ſim facturus. LA. Eja, facimus te Cæſarem, ſimulque Romanum Pontificem, ſi libet. Quid facis? SA. Fac me potius Cæſarem & regem Galliæ. LA. Age, eſto utrumque. SA. Protinus concepto pacis

1 De terminis imperii, jocus eſt.

2 Orta eſt *Comœdia* (inquit Euanthius) ἀπὸ τῶν κωμῶν καὶ τῆς ᾠδῆς composito nomine, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, καὶ ᾄδειν, quod eſt comeſſatum ire cantantes: quod à Poetis ſolenni die, vel amatorie laſcivientibus choris comicis, non abſurdum eſt.

3 *Tragœdia* vero dicebatur vel ἀπὸ τοῦ τράγου καὶ τῆς ᾠδῆς, hoc eſt ab hirco hoſte vinearum, & à cantilena. Ejus ipſius rei apud Virgilium plena fit mentio. Vel quod hirco donabatur ejus carminis poeta: vel quod uter ejus muſti plenus ſolemne præmium cantoribus fuerat; vel quod ora ſua fecibus perlinebant ſcenici ante uſum perſonatum, ab Æſchylo repertum. Feces enim dicuntur Græce τρύγες. Huc confer quæ ſupra annotavimus in *Colloq. Senil.* pag. 326.

4 Hulcus vel ulcus, uti holus, vel olus.

pacis voto edicerem per univerſam ditionem meam [1] inducias, dimiſſis copiis, denuntians pœnam capitis, ſi quis vel gallinam alterius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam, publico, [2] tranſigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. LA. Habesne firmiora fœderis vincula, quam matrimonium? SA. Arbitror. LA. Imparti. SA. Si Cæſar eſſem, ſic absque mora tranſegiſſem cum Rege Gallorum: Frater, malus quispiam [3] genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos certamen fuit [4] de capite, ſed de ditione. Tu quod in te fuit, fortem ac ſtrenuum bellatorem præſtitiſti. Fortuna mihi ſavit, teque ex rege fecit [5] captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; & tua [6] calamitas omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti ſumus, quam hoc certaminis genus utrique ſit incommodum. Age, [7] diverſo genere inter nos conflictemur.

1 *Induciæ* ſunt, juxta Varronem, pax caſtrenſis paucorum dierum, aut belli feriæ. Sunt qui inducias dictas exiſtimant quaſi initus, & introitus: quod induciæ ſint, cum hoſtes inter ſeſe utrinque ultro citroque alteri ad alteros impune & ſine pugna ineunt, Alii aliter definiunt. Græce *ἐκεχειρία*, quaſi *ἐχεχειρία, παρὰ τὸ ἔχειν τὰς χεῖρας*, quod eo tempore manus cohibeantur à pugna.

2 Paciſcerer. Reſpice *Colloq. Senil.*

3 Spiritus malus, *κακοδαίμων*. Veteres genium vocarunt uniuscujusque loci & hominis peculiarem quendam Deum, Dæmonem, vel angelum.

4 Fuiſſet certe, ſi Carolus conſenſiſſet: Franciſcus enim Cæſarem, cum ſanguinis impendio bellum vellet dirimere, ad ſingulare certamen provocavit.

5 Verum eſt, Franciſcus Galliarum rex poſt occupatum Mediolanum Cæſarianos Ticini obſidens, à Borbonio recentibus ex Germania copiis aucto invaditur. ille autem, toto exercitu trepidante, ſemel atque iterum ſuffoſſo equo, intrepide pedeſtre certamen init, nullum fortiſſimi pariter ducis ac militis officium omittens. Irruente demum turma, Lanoio, diffiſus Borbonio, ſui deditionem facit. Captus in Hiſpaniam ducitur, tuto cuſtodiendus. Ibi ex animi ægritudine morbo contracto vitæ periculum adit. Recreatus mox recepit conditiones, quas fortuna ſuaſerat, idemque aliquanto poſt in Galliam liber dimiſſus eſt, datis antea liberis obſidibus.

6 Reſpice pag. 261.

7 Longe alia via.

mur. Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hoſte recipio te in amicum. Sit omnium præteritorum malorum oblivio; redi ad tuos gratis ac liber; habe tibi tua; eſto bonus vicinus, & poſthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis, ac benevolentia vincat; neque certemus uter altero latius regnet, ſed uter ſanctius adminiſtret ſuam ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli: heic qui vicerit, longe ſplendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quam ſi univerſam Galliam meæ ditioni adjunxiſſem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quam ſi me tota Italia depuliſſes. Noli invidere mihi laudem, quam affecto; ego viciſſim tuæ ſic ſavebo, ut huic amico libenter ſis debiturus. LA. Profecto ſic poſſit adſtringi Gallia, imo totus orbis. Etenim ſi conditionibus iniquis hulcus hoc obducatur verius quam ſanetur, vereor ne mox per occaſionem rupta cicatrice pus vetus erumpat majore cum malo. SA. Quam magnificam, quamque plauſibilem gloriam hæc humanitas per univerſum orbem pararet Carolo? Quæ natio ſe non lubens tam humano, tamque clementi principi ſubmitteret? LA. [1] Egiſti Cæſarem ſat feliciter; nunc age Pontificem. SA. Perlongum ſit ſingula perſequi: dicam [2] compendio. Sic agerem, ut univerſus orbis intelligeret eſſe principem eccleſiæ, qui nihil aliud [3] ſitiret quam Chriſti gloriam, & ſalutem omnium mortalium. Ea res vere mederetur invidiæ pontificii nominis, & ſolidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim

1 ab

1 Repræſentaſti perſonam Cæſaris. Sic dicimus agere Comœdiam vel Tragœdiam: quoniam diverſorum hominum geſtis aguntur, id eſt finguntur, vel repræſentantur in ſcena.

2 Breviter.

3 Avide deſideraret.

1 De-

[1] ab aſino, quod ajunt, delapſi, multum aberravimus ab inſtituto. LA. Ego te mox reducam in viam. Ais igitur, obligare Pontificum leges omnes, qui ſunt in eccleſia? SA. Ajo. LA. Ad pœnam [2] gehennæ? SA. Ajunt. LA. Etiam epiſcoporum? SA. Sic arbitror; in ſua cujusque ditione. LA. Etiam Abbatum? SA. Hæreo: nam hi certis conditionibus accipiunt adminiſtrationem; nec poſſunt ſuos gravare conſtitutionibus, niſi ex auctoritate totius ordinis. LA. Quid ſi epiſcopus iisdem conditionibus accipiat ſuam functionem? SA. Addubito. LA. Quod epiſcopus conſtituit, pontifex poteſt reſcindere? SA. Opinor. LA. Quod pontifex decrevit, nemo poteſt abrogare? SA. Nemo. LA. Unde igitur audimus [3] reſciſſas pontificum ſententias, hoc titulo, quod parum recte fuerint edocti; & priorum conſtitutiones à poſterioribus antiquatas, quod à pietate [4] delirarent? SA. Iſta [5] ſubrepticia ſunt, ac temporaria. Nam & in pontificem, ut hominem, cadit ignorantia perſonæ factive. Cæterum quod ex auctoritate concilii univerſalis proficiſcitur, cœleſte oraculum eſt, & pondus habet par Evangeliis, aut certe proximum. LA. Licetne de Evangeliis dubi-

2 *Delapſi ab aſino* id eſt, à priore ſermone. Eraſmus in Chiliadibus vult hoc adagium dici in eos, qui inconſulte quippiam agunt &c. Eſt autem in Græcis verbis faceta alluſio ad finitimam orationem, ſi quis pro *ἀπ' ὄνου καταπεσὼν* (i.e. ab aſino delapſus) *ἀπὸ νοῦ καταπεσὼν* (id eſt à mente delapſus tanquam vecors, & mentis impotens) Alii quoque huic proverbio fabulam affingunt, quam vide in Autoris adagiis.

2 *Gehenna*, vox origine Hebræa, compoſita ex *Ge*, & *Hinnon*, i.e. vallis Hinnon, locus Hieroſolymæ vicinus, ubi olim Judæi, vicinarum gentiũ idololatriam imitantes, execrabili quadam crudelitate filios ſuos Molocho immolabant. Hoc autem loco, ut & ſæpiſſime in novo fœdere, metaphorice ſumitur pro damnatorum ſupplicio, & cruciatus æterni loco.

3 *Reſciſſas* idem vult, quod mox ſequens *antiquatas*, id eſt, abrogatas.

4 Aberrarent delirantes.

5 Iſta *ſubrepticia* ſunt, i.e. iſta quidem clam ſubrepunt aliquando, vel fiunt pro tempore. Vox Plautina eſt.

1 Bona

dubitare? SA. [1] Bona verba; [2] ne de conciliis quidem rite in ſpiritu ſancto congregatis, peractis, editis & receptis. LA. Quid ſi quis dubitet, an hæc competant in concilium? quod objicitur; quemadmodum audio [3] Baſilienſe concilium à nonnullis rejici, nec omnibus probari [4] Conſtantienſe; loquor de his, qui nunc habentur [5] orthodoxi; ne quid dicam de proximo concilio [6] Lateranenſi. SA. Dubitent qui velint, ſuo periculo, ego nolo dubitare. LA. Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? SA. Habuit. LA. Habuit & Paulus cum cæteris Apoſtolis? SA. Habuerunt in ſuis quisque eccleſiis, à Perto, ſeu Chriſto commiſſis. LA. Et Petri [7] ſucceſſoribus par eſt poteſtas cum ipſo Petro? SA. Quid ni? LA. Tantundem igitur honoris debetur reſcripto Romani Pontificis, quantum epiſtolis Petri; & tantundem conſtitutionibus epiſcoporum, quantum epiſtolis Pauli? SA. [8] Equidem arbitror etiam amplius deberi, ſi præcipiant, & legem ferant cum auctoritate. LA. Sed fasne eſt dubitare, an Petrus & Paulus ſcripſerint [9] afflatu di-

1 *Bona verba* locutio eſt, qua quæ ſunt dura vel acerba dictu per ironiam mollire ſtudemus. Eſt enim ironiæ ſpecies, quam Charientiſmum vocant.

2 Qui vere Chriſtianus eſt non de Evangeliis, verum jure merito de Conciliis dubitabit.

3 Quod Baſileæ congregatum fuit. Baſilea vero, nobilis illa Helvetiorum civitas, in qua Eraſmus diu vixit, & mortuus eſt, ſupra plus ſemel occurrit.

4 Quod Conſtantiæ celebratum fuit anno 1414. & quatuor ſequentibus. Eſt autem Conſtantia, vulgo *Conſtanz*, libera Germaniæ urbs in confinio Helvetiorum, ad lacum Venetum ſeu Conſtantienſe.

5 *Orthodoxus* Gr. ὀρθόδοξος, dicitur cui recta eſt opinio. In rebus fidei contrarius eſt Hæreticus.

6 *Lateranum* & templum eſt Romæ, divo Joanni dicatum, vulgo *S. Giovanni Laterano*, & palatium pontificis, quæ totius urbis primaria Baſilica eſt, in monte Cœlio apud portam Latinam. In hoc palatio quinque Concilia generalia habita ſunt, quæ œcumenica vocarunt. Primum ſub pontifice Caliſto ſecundo, anno 1123, Secundum ſub Innocentio ſecundo, anno 1139. Tertium ſub Alexandro tertio, anno 1179. Quartum ſub Innocentio tertio, anno 1215. & quintum (de quo hic agitur) ſub Leone decimo, anno 1513. usque ad annum 1517.

7 Qui vero ſunt iſti ſucceſſores Petri? Num pontifices Romani? nugæ.

8 Et ego equidem ſic arbitror, Chriſtianum qui hoc ſeſe credere profitetur eſſe ſtultum.

9 Inſtinctu, Metaphora de qua ſupra.

1 Sic

divini ſpiritus? SA. Imo hæreticus ſit qui dubitet. LA. Idem cenſes de reſcriptis & conſtitutionibus pontificum & epiſcoporum? SA. [1] De pontifice cenſeo; de epiſcopis ambigo, niſi quod pium eſt, de nullo perperam ſuſpicari, ni res ipſa palam clamitet. LA. Cur ſpiritus citius patitur errare epiſcopum, quam pontificem? SA. Quia gravius eſt à capite periculum. LA. Si tantum valent [2] præſulum conſtitutiones, quid ſibi vult quod Dominus in [3] Deuteronomio tam rigide comminatur, ne quis quid addat aut adimat legi? SA. Non addit legi, qui latius explicat quod latebat, qui ea ſuggerit quæ ſpectant ad legis obſervationem, neque detrahit qui pro viribus audientium legem diſpenſat, alia promens, alia celans pro ratione temporis. LA. Num obligabant Phariſæorum ac Scribarum conſtitutiones? SA. Non arbitror. LA. Cur ita? SA. Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. LA. Utra poteſtas videtur amplior, condendi leges humanas, an interpretandi divinas? SA. Condendi humanas. LA. Mihi ſecus videtur. Etenim cui jus eſt interpretandi, hujus ſententia pondus habet legis divinæ. SA. Non ſatis [4] aſſequor quod dicis. LA. Dicam explanatius. Lex divina jubet [5] ſubvenire parenti? Phariſæus interpretatur hoc eſſe datum patri, quod miſſum eſt in [6] corbonam, eo quod Deus ſit pater omnium. Nonne huic interpretationi cedit lex divina?

1 Sic ſalſamentarium ſalſe - ridentem loqui decet, alia, crede mihi lector, Eraſmi mens fuit.

2 Reſpice præcedens Colloq. pag. 487.

3 Quintus liber Moſis dicitur *Deuteronomium*, à *δεύτερος* ſecundus, & *νόμος* lex, quia Deus poſt confractas legis tabulas à Moſe, iterato eaſdem dedit.

4 Intelligo.

5 Auxilium ferre.

6 Κορβονᾶν Syriace, *κορβᾶν* Hebraice, *oblatio* eſt, vel *donum Deo oblatum*, item apud Judæos locus ubi oblationes hæ reponebantur, metonymice *Corban* dictum eſt.

1 Æque

vina? SA. Iſta quidem falſa interpretatio eſt. LA. Sed poſteaquam illis ſemel tradita eſt interpretandi auctoritas, unde mihi conſtabit, cujus ſit vera interpretatio, maxime ſi ipſi inter ſe diſſentiant? SA. Si minus ſatisfecit tibi ſenſus communis, ſequere præſulum auctoritatem; id [1] tutiſſimum eſt. LA. Ergo Phariſæorum & Scribarum auctoritas devoluta eſt ad Theologos & concionatores? SA. Eſt. LA. Sed nullos audio frequentius inculcantes: Audite: ego dico vobis, quam eos qui nunquam verſati ſunt in palæſtris Theologicis. SA. Audies omnes candide, ſed cum judicio, modo ne ſimpliciter inſaniant. Tum enim oportet populum cum ſibilo ſurgere, quo ſuam agnoſcant dementiam. Cæterum quibus contigit titulus doctoris, his oportet fidere. LA. Verum in his quoque cumperio nonnullos multo rudiores ac ſtultiores illis, qui prorſus ſunt illiterati: & inter doctiſſimos miram video controverſiam. SA. Elige quæ ſunt optima, inexplicata aliis relinquito, ea ſemper amplectens, [2] quæ procerum & multitudinis conſenſus approbavit. LA. Scio iſtuc eſſe tutius. Sunt igitur & conſtitutiones iniquæ, quemadmodum ſunt interpretationes falſæ? SA. An ſint, alii viderint; arbitror eſſe poſſe. LA. [3] Annas & Caiphas habebant poteſtatem condendi leges? SA. Habebant. LA. Num horum quavis de re conſtitutiones obligabant ad pœnam [4] gehennæ? SA. Neſcio. LA. Puta Annam conſtituiſſe, ne quis reverſus

ſus

1 Æque tutum, ac ſi quis Pontificem ſtatuat ſummum & infallibilem judicem in controverſiis fidei & morum.

2 Ludis, ludis Salſamentarie. Tune ſuades ea amplecti quæ procerum & multitudinis conſenſus approbavit? De procerum conſenſu nihil dicam, de multitudinis vero audi noſtrum ipſum autorem reſpondentem tibi in Colloq. Abb. & erud. *Quid mihi citas vulgum, peſſimum bene gerendæ rei autorem.* Et ſimiliter in Colloq. Puerpera. Proceres qui, & unde dicti reſpice in *Conviv. fabul.* pag. 424.

3 Qui fuerint iſti docet Joannes in Evangelio ſuo cap. 18. *Annas Pontifex* ἦν πενθερὸς τοῦ καϊάφα &c. Id eſt, *erat ſocer Caipha. Erat autem Caiphas is, qui conſilium dederat Judæis, quod expediret unum hominem mori pro populo.*

4 Vide modo annotata.

1 Pon-

ſus à ſoro ſumeret cibum, niſi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehenna dignum admitteret? SA. Non arbitror, niſi contemtus publicæ poteſtatis crimen exacerbaret. LA. An omnia præcepta Dei obligant ad pœnam gehennæ? SA. Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, quamlibet [1] veniale, ſi Theologis habenda fides. LA. Fortaſſis & veniale pertraheret in gehennam, niſi Deus ſua miſericordia ſublevaret imbecillitatem noſtram. SA. Non eſt abſurdum dictu; aſfirmare non auſim. LA. Cum Iſraëlitæ exularent in Babylone, præter alia plurima quæ Lex præſcripſit, in multis fuit omiſſa circumciſio. An omnes hi perierunt? SA. Deus novit. LA. Si Judæus clam fame periclitans veſceretur carne ſuilla, committeretne crimen? SA. Mea quidem ſententia, neceſſitas excuſaret factum: quandoquidem ore Domini defenſus eſt David, quod contra legis præceptum comederit panes ſacros, quos appellant propoſitionis: nec ſolum comedit ipſe, ſed & ſugæ comites profanos iiſdem pavit. LA. Si quem ea neceſſitas conſtringeret, ut aut pereundum ſit ſame, aut furtum committendum, utrum eligeret? mortem an furtum? SA. Forſitan in eo caſu furtum furtũ non eſſet. LA. Hem quid audio? ovum non eſt ovum? SA. Præſertim ſi caperet animo reddendi, placandique dominum, cum primum liceret. LA. Quid ſi pereundum eſſet homini, niſi falſum teſtimonium ferat adverſus proximum? utrum eligendum? SA. Mors. LA. Quid ſi commiſſo adulterio poſſit ſervare vitam? SA. Potior erit mors. LA. Quid ſi ſimplici ſtupro poſſis effugere mortem? SA. Moriendum potius, ut ajunt. LA. Cur heic ovum non deſinit

[1] Pontificii ſtatuunt eſſe peccata *venialia*, id eſt peccata leviora, quæ mortem æternam non merentur, & *lethalia*, quæ hominem infernalium pœnarum reum faciunt.

1 Per

nit eſſe ovum; præſertim ſi nulla fiat vis aut injuria? SA. Fit injuria corpori puellæ. LA. Quid ſi perjurio? SA. Moriendum. LA. Quid ſi ſimplici nullique noxio mendacio? SA. Docent præoptandam mortem. At ego crediderim gravi neceſſitate, aut ingenti propoſita utilitate mendacium hujusmodi aut nullum eſſe crimen, aut leviſſimum, niſi quod aperta feneſtra periculum eſt, ne diſcamus & pernicioſis mendaciis aſſueſcere. Finge incidiſſe caſum, ut innoxio mendacio poſſit ſervare & corpora & animas totius patriæ ſuæ; utrum eliget vir pius? ſugiet mendacium? LA. Quid alii ſint facturi, neſcio: ego vel quindecim [1] Homerica mendacia non verear dicere, moxque labeculam illam abſtergerem [2] aqua ſacra. SA. Idem ego facerem. LA. Igitur non quidquid Deus præcipit aut interdicit, obligat ad pœnam gehennæ. SA. Non videtur. LA. Modus igitur obligationis non eſt ab auctore legis tantum, ſed ex materia. Quædam enim cedunt neceſſitati, quædam non cedunt. SA. Sic videtur. LA. Quid ſi ſacerdos periclitetur de vita, ſervandus, ſi ducat uxorem? Utrũ eliget? SA. [3] Mortem. LA. Cum divina lex cedat neceſſitati, cur hæc lex humana [4] Terminum agit, nulli

1 Per excellentiam inſignia mendacia vocat Homerica. Nam Homerus in carminibus ſuis ſcite mentitur, &, ut autor inquit, pater eſt omnium fabularum.

2 Ridet autor vulgi ſtultitiam, qui iſta leviora, ut vocant, peccata, aſperſione aquæ luſtralis poſſe ablui falſo putat.

3 Scilicet, quia perpetuæ caſtitatis votum fecit, ut mox ſequitur. Sed ejusmodi votum ſtultiſſimum eſt. Exemplum tam ſtupendæ pertinaciæ dedit Michael ille Verinus, in quem ita luſit Ang. Politianus.

Verinus Michael florentibus occidit annis,
Moribus ambiguum major an ingenio.
Diſticha compoſuit docto miranda parenti,
Quæ claudunt gyro grandia ſenſa brevi.
Sola Venus poterat lento ſuccurrere morbo,
Ne ſe pollueret, maluit ille mori.
Sic jacet, heu patri dolor, & decus, unde juventus
Exemplum, vates materiam capiant.

4 *Terminus* ab antiquis Deus habitus eſt. Huic Numa templum inſtituit, ad tollendas lites de finibus agrorum. Ovid. faſt. 2.

Termine ſive lapis, ſive es defoſſus in agris
Stipes, ab antiquis tu quoq; nomen habes.
& porro,
Tu populos urbesque, & regna ingentia finis:
Omnis erit ſine te litigioſus ager.

Nota

nulli dignans concedere? SA. Non lex obſtat, ſed votum. LA. Quid ſi quis voviſſet viſere Hieroſolymam, nec id poſſet, niſi certo vitæ diſpendio? non ibit? an morietur? SA. Morietur, ni voti relaxationem impetrarit à pontifice Romano. LA. Cur alterum votum relaxatur, alterum minime? SA. Quia alterum ſolemne, alterum privatum. LA. Quid eſt ſolemne? SA. Quod ſolet fieri. LA. An non igitur ſolemne & alterum quod quotidie fit? SA. Fit, ſed privatim. LA. Proinde monachus ſi privatim apud abbatem profiteretur, non eſſet votum ſolemne? SA. Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo ſolvitur; & is qui facit, hoc animo facit, ut ſi commodum ſit, mutet ſententiam. LA. Hoc igitur animo vovent qui privatim profitentur perpetuam caſtimoniam? SA. Deberent. LA. Perpetuum igitur, & non perpetuum? Quid ſi [1] Carthuſianum monachum hic conſtringat caſus, ut aut veſcendum ſit carnibus, aut moriendum? utrum eliget? SA. Docent medici, nullas eſſe carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile & gemmæ. LA. Utrum igitur conducibilius gemmis & auro ſuccurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes ſervare, & ægroto dare pullum gallinaceum? SA. Hæreo. LA. Atqui piſcium aut carnium eſus

Nota eſt fabula de Termino, qui nec Jovi voluit concedere. Quum Tarquinius Jovi templum in monte Tarpejo conderet, ideoque fana & ſacella exaugurare vellet, omnium exaugurationes aves admiſerunt, ſed in Termini fano non addixere. Idque omen auguriumque ita acceptum eſt, non motam Termini ſedem, unumque eum Deorum non evocatum ſacratis ſibi finibus, firma ſtabiliaque cuncta portendere. Lege Livium lib. 1. Hinc *agere Terminum* dicitur, qui nulli cedit, quod & Eraſmi ſymbolum fuit, ut ex ejus nummo argenteo conſtat.

1 Carthuſiani monachi præ omnibus ſtrictiſſimam vivendi regulam profitentur. Inter alia per totam vitam à carnibus abſtinent, etiam in graviſſimis morbis. Horum originem & mores vide ſupra, & quæ illic annotavimus, in colloq. *Militis & Carthuſiani* & in *Conviv. relig.* pag. 171.

 1 Ob-

eſus non eſt ex eorum numero quæ vocant ſubſtantialia. SA. Carthuſianos ſuo judici relinquamus. LA. Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multisque verbis inculcatur in lege Moſis [1] ſabbatiſmus. SA. Verum. LA. Utrum igitur ſuccurram urbi periclitanti violato ſabbato, an non? SA. At interim me vis eſſe Judæum? LA. Volo, & quidem [2] recutitum. SA. Iſtum nodum ſecuit ipſe Dominus. Sabbatum enim hominis cauſſa eſt inſtitutum, non contra. LA. Iſta lex igitur valebit in omnibus humanis conſtitutionibus? SA. Valebit, niſi quid obſtet. LA. Quid ſi [3] conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quenquam obliget ad pœnam gehennæ, imo ne ad [4] reatum quidem ullum, ſed conſtitutionem nihilo plus velit habere ponderis quam exhortationem? SA. O bone, non eſt in manu conditoris, quantum obliget lex. Uſus eſt ſua poteſtate ferendo legem; cæterum ad quid obliget, aut non obliget, id Deo in manu eſt. LA. Cur igitur audimus quotidie parochos noſtros è ſuggeſto clamantes, Cras jejunandum ſub pœna damnationis æternæ; ſi nobis non conſtat, quomodo lex obliget humana? SA. Id faciunt, quo magis terreant contumaces: nam ad hos arbitror ea verba pertinere. LA. Sed interim an contumaces talibus dictis territent, neſcio: certe infirmos vel in [5] ſcrupum, vel in periculum conjiciunt. SA. Difficile eſt utrisque conſulere. LA. Eadem autem eſt vis conſuetudinis & legis? SA. Aliquando major eſt conſuetudinis. LA. Proinde tametſi non adeſt animus conſuetudinem inducenti-

1 Obſervatio diei ſabbathi.

2 *Recutiti* dicuntur Synecdochice Judæi, quod ſunt nudati cuticula ſeu præputio. Circumciſus, recutitus, apella, verpus, ſynonyma ſunt.

3 Legislator.

4 *Reatus* hic ſignificat crimen, alioquin ſtatus reorum eſt.

5 *Scrupulum*, qui eſt proprie lapillus in calceo latens, & ambulatorem torquens, unde pro quavis ſollicitudine, difficultate, & anxia cura.

1 Si

centibus injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? SA. Arbitror. LA. Onus imponere poteſt, tollere non poteſt? SA. Admodum. LA. Jam itaque vides, opinor, quantum ſit periculi, novas leges ab hominibus ferri, ſi nulla neceſſitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. SA. Fateor. LA. Dominus cum ait, Nolite omnino jurare; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? SA. Non arbitror. [1] Conſilium eſt enim, non præceptum. LA. At iſtud unde mihi liquet, cum vix aliud accuratius aut ſeverius interdixerit, quam ne juremus? SA. Diſces à doctoribus. LA. Et Paulus cum dat conſilium, non obligat ad gehennam? SA. Nequaquam. LA. Cur ita? SA. Quia non vult injicere laqueum infirmis. LA. Eſt igitur in manu condentis legem obſtringere ad gehennam, aut non obſtringere. Et ſanctum eſt cavere, ne quibuslibet conſtitutionibus illaqueemus imbecilles. SA. Eſt. LA. Et, ſi Paulus heic cautionem adhibuit, multo magis ſacerdotibus adhibenda; de quibus incertum, quo ſpiritu agantur. SA. Fateor. LA. Atqui paulo ante negabas eſſe in manu conditoris, quatenus obſtringeret lex. Jam conſilium eſt, non lex. LA. Nihil eſt facilius, quam commutare vocabulum. Noli furari, præceptum eſt? SA. Eſt. LA. Noli omnino reſiſtere malo? SA. [2] Conſilium eſt. LA. At hoc poſterius magis habet ſpeciem præcepti, quam illud prius. Saltem hoc eſt [3] epiſcopis in manu, utrum velint eſſe præceptum, quod inſtituunt, an conſilium? SA. Eſt. LA. At iſtud paulo ante fortiter negabas. Etenim

1 Si hoc conſilium, non præceptum eſt, ergo omnia quæ Chriſtus docuit & præcepit eodem colore conſilia vocet quis, non præcepta.

2 Quaſi vero conſilium eſſet, quod Chriſtus cum emphaſi vetat fieri.

3 Imo epiſcopi eo ſuperbiæ, atque audaciæ devenerunt, ut ſibi nihil illicitum exiſtiment.

nim qui non vult, ſuam conſtitutionem quenquam ad ullum crimen adſtringere; nimirum vult eam eſſe conſilium, non præceptum. SA. Verum; ſed non [1] expedit hoc ſcire vulgus, ne protinus clamitent eſſe conſilium, quod ſervare non libet. LA. At quid interim facies tot infirmis conſcientiis, tam miſere confuſis tuo ſilentio? Verum age, dic mihi, nullisne notis docti deprehendere poſſunt, utrum conſilii vim habeat conſtitutio, an præcepti? SA. Poſſunt, ſicut audivi. LA. Non licet ſcire [2] myſterium? SA. Licet, niſi velis [3] effutire. LA. Ah, [4] piſci dixeris. SA. Cum nihil audis, niſi hortamur, ordinamus, mandamus, conſilium eſt: cum audis, jubemus, diſtricte præcipimus, præſertim ſi accedant minæ [5] excommunicationis, præceptum eſt. LA. Quid ſi debeam piſtori meo, cumque ſolvendo non ſim, fugere malim quam conjici in carcerem; num pecco criminaliter? SA. Non arbitror: niſi deſit ſolvendi voluntas. LA. Cur igitur excommunicor? SA. Iſtud [6] fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim & apud priſcos Romanos fuiſſe leges diras ac minaces, ſed in hoc ipſum tantummodo latas; qualis illa fertur [7] è duodecim tabulis,

1 Prodeſt, utile eſt.

2 *Μυςήριον*, arcanum.

3 Garriendo divulgare. Reviſe notas in colloq. *adoleſc. & ſcorti*, pag. 283.

4 *Piſci dixeris*, hoc eſt tacituro. Piſces mutos eſſe declarat proverbium. Simile eſt *lapidi dixeris*.

5 *Excommunicationem* vocant eccleſiaſtici ſeparationem ab eccleſia.

6 De fulmine excommunicationis, ut vocant, quo Pontifices & epiſcopi feriunt, vide annotata in colloq. *Inquiſ. de fide*, in principio.

7 Decemviri legibus ſcribendis conſulari poteſtate apud Romanos fuere. Hi leges ex Græcorum civitatibus petitas in X. tabulas retulerunt, duabus poſtea adjectis, quas XII. tabularum leges dictas legimus. Aulus Gellius, quem alii Agellium voluerunt, libro XX. cap. I. narrat legem apud priſcos fuiſſe, qua ſancitum erat, ut ſi quis debitor pluribus creditoribus reus judicatus eſſet, liceret iis, ſi vellent, corpus hominis ſibi addicti ſecare, atque partiri, quo (Gellii verba adſcribam) *nihil profecto immitius, nihil immanius: niſi, ut re ipſa apparet, eo conſilio tanta immanitas pœnæ denunciata eſt, ne ad eam unquam perveniretur. Addici namq; nunc & vinciri multos videmus, quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. Diſſectum eſſe antiquitus neminem equidem neq; legi, neq; audivi, &c.*

1 In

tabulis, de diſſecando corpore debitoris: cujus ideo nullum exſtat exemplum, quod non in uſum, ſed ad terrorem eſſet prodita. Jam ut fulmen non agit in ceram aut linum, ſed in æs: ita tales excommunicationes non agunt in miſeros, ſed in contumaces. Et tamen, ut ingenue dicam, in hujusmodi frivolis adhibere fulmen à Chriſto traditum, propemodum eſſe videtur, quod veteres dicebant, [1] In lente unguentum. LA. Num idem jus patrifamilias in ſua domo, quod epiſcopo in ſua [2] diœceſi? SA. Arbitror, pro portione. LA. Et hujus præſcripta ſimiliter obligant? SA. Quid ni? LA. Edico, ne quis veſcatur cæpis; quomodo periclitatur apud Deum qui non paruerit? SA. Ipſe viderit. LA. Poſthac non dicam meis, præcipio, ſed admoneo. SA. Sapies. LA. Verum perſpicio vicinum meum proximum eſſe periculo; & arreptum clam admoneo, ut ſeſe ſubducat ab ebrioſorum & aleatorum commercio: ille monitorem aſpernatus, perditius incipit vivere, quàm antea, num heic illum obſtringit admonitio? SA. Videtur. LA. Igitur neque conſulendo, neque exhortando fugimus laqueum. SA. Imo non adfert laqueum admonitio, ſed admonitionis argumentum. Etenim ſi frater admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret, nullo crimine teneretur. LA. Non heic percunctabor, quantum obligent præſcripta medicorum. Votum obſtringit ad pœnam gehennæ? SA. Maxime. LA.

1 *In lente unguentum,* ſupple addis, vel miſces. Gr. τὸ ἐν φακῇ μύρον. Quadrat in hominem, aut in rem quampiam, quæ neutiquam in tem pore adhibeatur iis, quibus minime congruit. Veluti ſi Philoſophum laſcivientium adoleſcentulorum choro miſceas, aut inter pocula de rebus graviſſimis diſputare incipias. Quemadmodum ſcilicet lenticulæ, vili legumini, inepte quis pretioſum unguentum admiſcuerit.

2 *Diœceſis* Gr. διοίκησις, proprie *adminiſtratio.* Item Diœceſin vocant eam Provinciam, cui Epiſcopus præeſt, & cui jus dicit.

LA. Omne? SA. [1] Omniſſimum; modo ſit licitum, legitimum ac liberum. LA. Quid appellas liberum? SA. Quod nulla extorſit neceſſitas. LA. Quid eſt neceſſitas? SA. Eſt metus cadens in conſtantem virum. LA. Etiam in [2] Stoicum? quem, [3] *Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.* SA. Iſtum Stoicum mihi oſtende, & reſpondebo. LA. Sed extra jocum; num famis aut infamiæ metus cadit in conſtantem virum? SA. Quid ni? LA. Si filia nondum [4] emancipata clam nubat inſciis parentibus, nec paſſuris ſi ſciant; legitimum erit votum? SA. Erit. LA. An ſit, neſcio: certe ſi qua ſunt, hoc eſt unum ex illorum numero, quæ licet vera ſint, tamen ob ſcandalum imbecillium ſilenda ſunt. Quid ſi virgo, quæ ex autoritate parentum contraxit matrimonium cum ſponſo, clam & invitis parentibus, voto ſemet addicat collegio ſanctæ [5] Claræ; eritne licitum & legitimum? SA. Si fuerit ſolemne. LA. Num ſolemne eſt, quod in agro fit, in obſcuro [6] monaſteriolo? SA. Sic habetur. LA. Si eadem domi paucis teſtibus voto profiteatur perpetuam corporis [7] integritatem, non erit legitimum? SA. Non. LA. Quam ob rem? SA. Quia ſanctius votum obſtat. LA. Eadem puella ſi vendat agellum, valebit contractus? SA. Non opinor. LA. Et valebit ſi ſeipſam dede-

1 Authoritate Eraſmi, qui videtur velle imitari Plautum, ubi *ipſiſſimus* inquit, ſicuti Ariſtophanes αὐτότατος.

2 *Stoici*, maſculi illi ac ſeveri philoſophi, ita dicti à Stoa, Porticu Athenienſi, in qua Zeno, hujus ſectæ inſtitutor, docuit.

3 Verſus ex Horatii Od. 3. lib. 3. cujus initium, *Juſtum & tenacem propoſiti virum.*

4 Sui juris facta, aut quæ ex patris jure exiit.

5 Unde Virgines Claranæ dicuntur. Hæc Clara, quam Pontificii Divis adſcripſerunt, Franciſci iſtius ſancti, ſi Diis placet, coætanea, ejus inſtinctu, invitis parentibus, monachicam vitam amplexa eſt, & pauperum virginum collegium inſtituit.

6 Quod non raro fit hortatu impiorum monachorum, ut ſtolidarum virguncularum nummis ſuum luxum expleant.

7 Caſtitatem.

1 Pon-

dederit in poteſtatem alienam? SA. Si ſe Deo dicaverit. LA. An non & votum privatum dicat hominem Deo? Et qui ſuſcipit ſanctum conjugii [1] ſacramentum, nonne ſe dicat Deo? Et quos Deus jungit, dicant ſe diabolo? De ſolis conjugibus dixit Dominus, Quos Deus junxit, homo ne ſeparet. Ad hæc, cum adoleſcens vix dum pubeſcens, aut puella ſimplex, minis parentum, ſævitia tutorum, [2] improbis inſtinctibus monachorum, blanditiis & odiis protruditur in monaſterium; num liberum eſt votum? SA. Si ſint [3] doli capaces. LA. Ea ætas maxime capax eſt doli, ut cui facillime poſſis [4] imponere. Quid ſi proponam in animo, diebus Veneris abſtinere à vino; perinde obſtringit propoſitum ut votum? SA. Non arbitror. LA. Quid igitur intereſt inter certum propoſitum, & votum tacita cogitatione conceptum? SA. Animus obligandi. LA. Negabas ante, heic valere animum. Propono ſi queam, & voveo, ſive queam, ſive nõ queam? SA. Habes. LA. Habeo nebulas in pariete depictas, hoc eſt, nihil. Eſt igitur & in propoſito deſpicienda materiæ ratio? SA. Opinor. LA. Et ut illic à legis, ita heic à voti nomine cavendum? SA. Recte. LA. Si Romanus pontifex ſtatueret, ne quis jungat matrimonium intra ſeptimum propinquitatis gradum; admitteret crimen, qui duceret cognatam gradu ſexto? SA. Opinor; certe periclitaretur. LA. Quid ſi epiſcopus ſuis ediceret, ne quis [5] haberet rem cum uxore, niſi die Lunæ, Jovis & Sabbati;

1 Pontificii ſeptem Novi Teſtamenti Sacramenta agnoſcunt, inter quæ & matrimonium.

2 Et hoc eſt ſe dicare Deo, aut nubere Chriſto, ut ſtulti Papicolæ vocant. Sed reviſe ſuperiora Colloquiorum tituli *Virgo μισόγαμος*, & *Virgo pænitens*. In iis diſces lector, iſtud eſſe nubere craſſo monacho.

3 Ita loquuntur Juriſconſulti. Alter ex ambiguo jocatur, quaſi doli capax, qui dolo eſt idoneus.

4 Imponere pro decipere.

5 Coire.

Sabbati; committeret crimen, qui clam aliis diebus uteretur uxore? SA. Arbitror. LA. Quid ſi ediceret, ne quis [1] bulbis veſceretur? SA. Quid iſtuc ad pietatem? LA. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de [2] erucis. SA. Hæreo. LA. Quid hæres? Unde eſt humanis legibus obligandi vis? SA. Ex dictis Pauli, Obedite præpoſitis veſtris. LA. Hinc igitur obligat omneis epiſcoporum ac magiſtratuum conſtitutio? SA. Modo ſit æqua, juſta, & legitime lata. LA. Sed iſtius rei quis erit judex? SA. Ipſe qui condidit. Nam ejus eſt interpretari, cujus eſt condere legem. LA. Ergo citra delectum eſt obediendum quibuslibet conſtitutionibus? SA. Opinor. LA. Quid ſi præpoſitus ſtultus & impius ferat legem impiam & iniquam? Ipſius judicio ſtandum erit; & populus, cui nullum eſt judicandi jus, obtemperabit? SA. Quorſum attinet ea ſomniare quæ non fiunt? LA. Qui [3] ſubvenit parenti, non ſubventurus niſi lex cogeret, num implevit legem? SA. Non arbitror. LA. Qui ſic? SA. Primum non ſatisfacit animo ejus qui condidit legem: deinde voluntati impiæ addit [4] hypocriſin. LA. Qui jejunat, non jejunaturus niſi præciperet eccleſia, num ſatisfacit legi. SA. Mutas & auctorem legis, & materiam. LA. Confer igitur Judæum ſic jejunantem diebus præſcriptis, ut, ni lex huc adigat, non ſit jejunaturus, cum Chriſtiano ſervante jejunium ab hominibus indictum, haud quaquam ſervaturo ſi legem tollas: aut ſi mavis, Judæum abſtinentem à carne ſuilla, & Chriſti-

1 Bulbus radix rotunda, provocans Venerem, ut ajunt.

2 Eruca, herba, quæ etiam libidinem provocare dicitur. Hinc Ovidius de remedio Amoris lib. 2. *Daunius an Libycis bulbus tibi miſſus ab oris, An veniat Megaris, noxius omnis erit. Nec minus erucas aptum eſt vitare ſalaces, Et quicquid Veneri corpora noſtra parat.*

3 Opem fert.

4 Ὑπόκρισις ſimulatio.

Chriſtianum abſtinentem à carnibus & [1] lactariis die Veneris. SA. Infirmitati nonnihil reluctanti legi puto paratam eſſe veniam; certo propoſito legem averſanti & obmurmuranti non item. LA. Atqui fateris leges divinas non ſemper obligare ad pœnam gehennæ. SA. SA. Quid ni fatear? LA. Nec audes fateri, eſſe legem humanam, quæ non obligat ad eandem pœnam, ſed hominem relinquis in ancipiti? Videris igitur aliquanto plus tribuere legibus hominum, quam Dei. Mendacium & obtrectatio ſuapte natura ſunt mala, & à Deo prohibita; & tamen fateris eſſe aliquod mendacii & obtrectationis genus, quod non obliget ad pœnam gehennæ; nec audes eum qui quomodocunque veſcitur carnibus in die Veneris, liberare à pœna gehennæ? SA. Non eſt meum quemquam abſolvere aut damnare. LA. Si divinæ leges & humanæ pariter obſtringunt, quid igitur intereſt inter has & illas? SA. Nimirum quod qui violat legem humanam, immediate peccat adverſus hominem (ſi mihi concedis ſcholaſticorum [2] floſculis uti) mediate adverſus Deum; qui violat legem divinam, contra. LA. Quid refert, utrum prius miſcueris acetum, an abſynthium, cum mihi utrumque ſit ebibendum? Aut quid refert, utrum lapis à me vulnerato repercuſſus feriat amicum, an [3] ordine verſo? SA. Hoc didici. LA. Et ſi ex materia circumſtantiisque ſumitur obligandi modus in utriſque legibus; quid intereſt inter auctoritatem Dei, & hominum? SA. Impia percunctatio. LA. Attamen multi credunt plurimum intereſſe. Deus tulit legem per Moſem, nec licet violare. Idem fert leges per [4] Pontifices, aut certe Con-

1 Iis, quæ lac in ſe habent.

2 E Scoti, ejusque farinæ ſtolide ſubtilium horto decerptis, hoc eſt, meris quisquiliis.

3 Scil. ab amico vulnerato repercuſſus feriat me.

4 Quaſi vero Deus leges ferret per Pontifices & concilia iſta, ut vocant, cum non raro unius dogmata ab altero everſa ſint, & rejecta.

5 Niſi

Concilium, quid intereſt inter has & illas? Lex Moſis per hominem, leges noſtræ per homines. Et videntur minus ponderis habere quæ Deus tulit per unum Moſen, quam quæ [1] Spiritus Sanctus edit per frequens epiſcoporum & eruditorum concilium. SA. De ſpiritu Moſis dubitare non licet. LA. Paulus in epiſcoporum vicem venit: Quid igitur intereſt inter Pauli præcepta, & cujuslibet epiſcopi? SA. Quia ſine controverſia Paulus ſcripſit afflatus ſpiritu. LA. Hæc ſcriptorum auctoritas quouſque ſe porrigit? SA. Arbitror non ultra Apoſtolos, niſi quod conciliorum eſt inviolata auctoritas. LA. Quare de Pauli ſpiritu dubitare non licet? SA. Quia obſtat eccleſiæ conſenſus. LA. De epiſcopis dubitare licet? SA. De his nihil temere ſuſpicandum, niſi res ipſa palam clamitet quæſtum, aut impietatem. LA. Quid de conciliis? SA. Non licet, ſi fuerint rite & per Spiritum Sanctum congregata, peractaque. LA. Eſt igitur aliquod concilium, in quod iſta non competunt? SA. Eſſe poteſt. Quod ni eſſet, Theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. LA. Videtur igitur & de conciliis dubitari poſſe? SA. Non arbitror, poſteaquam fuerint Chriſtianarum gentium judicio conſenſuque recepta comprobataque. LA. Poſteaquam exceſſimus [2] pomœria, quibus Deus voluit circumſcribi ſacroſanctam illam

1 Niſi forte grex iſte doctorum & epiſcoporum ſæpius à ſpiritu malo regatur.

2 *Pomœria* poſuit pro limitibus, ſeu terminis præſcriptis. Eſt autem Pomœrium, ut Livius primo libro docet, circa murum locus, quem in condendis urbibus quondam Etruſci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conſecrabant: ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt, & extrinſecus puri aliquid ab humano cultu pateret ſoli. Hoc ſpatium, quod neque habitari neque arari fas erat, non magis quod poſt murum eſſet, quam quod murus poſt id, pomœrium Romani appellarunt; & urbis incremento ſemper, quantum mœnia, proceſſura tantum termini hi conſecrati præferebantur.

1 De

illam & inviolabilem ſcripturæ auctoritatem, videtur mihi & aliud eſſe diſcrimen legum divinarum & humanarum. SA. Quod? LA. Leges divinæ ſunt immutabiles, niſi ſi quæ ſunt ejus generis, ut ſignificandi coercendive gratia videantur ad tempus datæ, quas & prophetæ deſituràs juxta carnalem ſenſum prædixerunt, & Apoſtoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas exiſtunt nonnunquam iniquæ, ſtultæque & peſtilentes; unde & abrogantur vel auctoritate ſuperiorum, vel conſentiente neglectu populi. Tale nihil eſt in legibus divinis. Rurſus, humana lex ſuapte ſponte ceſſat, ubi ceſſarit cauſſa, propter quam lata eſt: veluti ſi conſtitutio juberet ſingulos quotannis aliquid conferre in ſtructuram templi, templo abſoluto ceſſat rigor legis. Ad hæc, lex ab hominibus lata, non eſt lex, niſi fuerit utentiũ conſenſu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec poteſt abrogari. Quamquam & Moſes legem laturus, 1 ſuffragia populi collegit, non quod hoc eſſet neceſſe, ſed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim eſt, legem contemnere, quam tuo ſuffragio comprobâris. Poſtremo cum leges hominum, quæ fere corporalia præſcribunt, 2 pædagogi ſint ad pietatem, ceſſare videntur, ubi quis profecit ad ſpiritus robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modo 3 pro virili vitetur ſcandalum infirmorum, non malitioſe ſuperſtitioſorum. Velut ſi pater præſcribat filiæ impuberi, ne bibat vinum, quo tutior ſit illius virginitas usque ad nuptias; cum adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habent inſtar 4 pharmacorum; ea vero mutantur

1 De ſuffragiis vide annotata in *Convivium fabuloſum.*

2 Qui dicantur pædagogi reviſe in *Exorciſmo* pag. 385.

3 Scil. parte. Hoc eſt quantum fieri poſſit.

4 Φάρμακον & medicamentum, & venenum ſignificat, primum vero hoc loco.

tantur & cedunt pro re nata, ipſis etiam medicis approbantibus; qui ſi ſemper iisdem uterentur remediis à veteribus proditis, plures occiderent, quam ſanarent. SA. Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua diſplicent, quædam non intelligo. LA. Si lex Epiſcopi, quæſtum evidenter oleat, hoc eſt, ſtatuat ut ſinguli [1] parochi bis in anno emant aureo [2] ducato jus abſolvendi à caſibus, quos vocant Epiſcopales, quo plus extorqueat à ſuis; obtemperandum cenſes? SA. Cenſeo; ſed interim clamandum adverſus legem iniquam, excluſa ſemper ſeditione. Sed unde hic mihi percunctator Lanio? [3] Tractent fabrilia fabri. LA. Hujusmodi quæſtionibus ſæpe torquemur in conviviis; interdum [4] diatriba ferveſcit ad pugnam & ſanguinem. SA. Pugnent qui volent: ego cenſeo leges majorum eſſe reverenter ſuſcipiendas, & obſervandas religioſe, velut à Deo profectas; nec eſſe tutum, nec eſſe pium, de poteſtate publica [5] ſiniſtram concipere aut ſerere ſuſpicionem. Et ſi quid eſt tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, ſatius eſt ferre, quam ſeditioſe reluctari. LA. Iſta quidem ratione fateor bene conſultum rebus eorum, qui dignitate pollent; & tecum ſentio, nec illis invideo. Cæterum lubens audiam rationem, qua conſulatur & populi vel libertati, vel commodis. SA. Deus non deſtituet populum ſuum. LA. Verum ubi interim illa libertas ſpiritus, quam Apoſtoli promittunt ex Evangelio, quam Paulus toties inculcat [5] clamans, Regnum Dei non eſt eſca

1 De Parochis reſpice pag. 381.

2 Et ſupra in vocem eam annotavi, quæ barbara eſt. Rectius hunc nummum *aureum* nominabimus. Valet 25. denarios, ſive 100. ſeſterios.

3 *Tractent fabrilia fabri*, proverbium eſt, monens ut unusquisque ſeſe exerceat in ſua arte, quam novit.

4 Vox διατριβὴ varias admittit ſignificationes. Hoc loco pro diſputatione poſita eſt.

5 Malam, perverſam.

eſca & potus; & quod filii non ſimus ſub pædagogo, nec amplius ſerviamus [1] elementis hujus mundi, aliaque innumera: ſi tanto pluribus conſtitutionibus onerantur Chriſtiani quam Judæi, & ſi arctius obligant hominum leges, quam pleraque à Deo tradita præcepta? SA. Dicam, Lanio. Non in hoc eſt Chriſtianorum libertas, ut liceat illis facere quæ velint, liberis à conſtitutionibus humanis: ſed quod ex fervore ſpiritus ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciunt quæ præſcribuntur, nimirum filii potius quam ſervi. LA. [2] Expedite: ſed erant & ſub lege Moſaica filii, & ſunt ſub Evangelio ſervi; atque adeo vereor ne maxima pars hominum; ſiquidem ſervi ſunt, qui lege coacti ſuum officium faciunt. Quid igitur diſcriminis inter novam & [3] veterem? SA. Meo judicio, multum intereſt. Quod vetus ſub involucris docuit, nova ſub oculos poſuit: quod illa ſub ænigmatibus prædixit, hæc dilucidius oſtendit: quod illa [4] ſubobſcure promiſit, hæc exhibuit maxima quidem ex parte. Illa tradita erat uni [5] genti, hæc ex æquo docet omnes ſalutem: Illa paucis prophetis & eximiis viris impartiit inſignem illam & ſpiritualem gratiam, hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatum, ſexuum & nationum homines, linguas, ſanationes, prophetias, miracula. LA. Ubi nunc igitur iſta? SA. Ceſſarunt, non interierunt: vel quia non eſt opus, jam evulgata Chriſti doctrina; vel quia plerique titulo tantum Chriſtiani, fide, quæ eſt miraculorum [6] architectrix, caremus. LA. Si propter incredulos ac diffidentes opus eſt miraculis, talium nunc plena ſunt omnia. SA. Eſt incredulitas ſimpliciter

1 Principiis, rudimentis.
2 Supple: *hoc abs te dictum eſt.*
3 Sc. Legem.
4 Aliquo modo obſcure. *Sub* in compoſitionibus non raro diminuit.
5 Judæorum nempe.
6 Ea quæ miracula vel maxime adſtruit.

citer errans, qualis erat Judæorum obmurmurantium Petro, quod [1] Cornelii familiam recepiſſet ad Evangelii gratiam: qualis erat gentium, quæ religionem, quam à majoribus acceperant, putabant eſſe ſalutiferam, & Apoſtolorum doctrinam eſſe ſuperſtitionem peregrinam: hi conſpectis miraculis converſi ſunt. Nunc qui diffidunt Evangelio, tanta luce per univerſum orbem [2] coruſcante, non ſimpliciter errant, ſed excæcati malis affectibus nolunt intelligere, ut bene agant: hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem. Et ſanandi tempus nunc eſt, puniendi poſt futurum eſt. LA. Quanquam multa dixiſti ſatis probabiliter; tamen mihi propoſitum eſt, non fidere Salſamentario; ſed adibo Theologum quendam eximie doctū, quidquid is de ſingulis pronuntiaverit, cœleſtis oraculi vice fuerit. SA. Quis iſte? [3] Pharetrius? LA. Ille ſimpliciter delirat & ante annos, dignus qui concionetur deliris aniculis. SA. Bliteus? LA. An ego tam loquaci [4] ſophiſtæ credam? SA. Amphicholus? LA. Nunquam ei credam in ſolvendis quæſtionibus, cui meo malo credidi carnes meas. An ille bona fide ſolvat [5] problemata, qui peſſima fide nondum ſolvit pecuniam? SA. Lemantius? LA. Non utor cæcis ad indicandam viam. SA. Quis igitur? LA. Si ſcire vis, Cephalus eſt, vir trium linguarum, & omnis politioris litteraturæ perpulchre gnarus, tum in ſacris voluminibus & vetuſtis Theologis diu ſtudioſeque verſatus. SA. Dabo rectius conſilium. Eas ad inferos; illic invenies [6] Rabinum

1 Centurionis illius, cujus hiſtoriam legeſis in Actis Apoſtolorum cap. 10. & 11.

2 Splendente.

3 Hoc, & quæ ſequuntur ficta nomina Theologorum ſunt, quos hic deridendos præbet autor.

4 *Sophiſtæ* olim iidem qui Philoſophi. Nunc vulgo per Sophiſtas intelligimus nimis ſubtiles diſputatores, vanam ſapientiæ ſpeciem oſtentantes, & falſis argumentis decipientes.

5 Problemata ſunt quæſtiones quæ proponuntur, à προβάλλω objicio.

6 An Rabbinum nomen proprium? an Rabbinum magiſtrum? Nam *Rabbi* Judæis magiſter eſt.

binum Druinum, qui [1] Tenedia bipenni diſſecabit omnes tuas quæſtiunculas. LA. Tu præi, quo mihi viam appares. SA. Sed extra jocum. Eſtne verum, quod narras, datam poteſtatem veſcendi carnibus? LA. Ludebam, te ut [2] urerem. Et, ſi Romanus Pontifex id vellet maxime, ordo Salſamentariorum moveret ſeditionem. Deinde mundus eſt plenus [3] Phariſaicis hominibus, qui non alia re ſibi poſſunt vindicare ſanctimoniam, niſi talibus obſervatiunculis: hi nec paterentur ſibi detrahi jam partam gloriam, nec ſinerent minoribus plus eſſe libertatis, quam ipſis fuit. [4] Ne in Lanionum quidem rem eſſet, permitti liberum quarumlibet rerum eſum. Tum enim varius eſſet eventus noſtræ negotiationis; nunc certius eſt lucrum, & minus [5] aleæ, minusque laborum. SA. Veriſſima prædicas; ſed eadem incommoditas ad nos rediret. LA. Gaudeo tandem inventum aliquid, in quo Salſamentario cum Lanione conveniat. Jam ut incipiam & ipſe ſerio loqui, quemadmodum fortaſſis expediret populum Chriſtianum paucioribus [6] conſtitutiunculis obſtringi, præſertim ſi quæ non multum, aut nihil conducunt ad pietatem, ne dicam officiunt: ita non libet, [7] ab iſtis ſtare,

1 *Tenedia bipenni aliquid diſſecare.* Hoc eſt rem nodoſam prorſus diſſolvere, & absque mora controverſias expedire. Translatum eſt à rege quodam Tenedi, qui olim ſecuri armatus lites audire conſueverat, & cauſa judicata mox reum neci dabat.

2 *Urere* metaphorice pro moleſtiam exhibere, vel cruciare, Terentianum eſt. Eunuch. Act. 2. Sc. 2. *Uro hominem.* Et Horatianum in Epiſt. 1. lib 2. ad Auguſtum. *Urit enim fulgore ſuo qui prægravat artes Infra ſe poſitas.*

3 Per ſynecdochen ſpeciei Phariſæi ponuntur pro hypocritis, ſubdolis, & fucatis, quales iſti Phariſæi Judæorum doctores, quibus Chriſtus tanta gravitate minatur illud, *ὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς ϗ φαρισαῖοι ὑποκριταί. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ.* Matth. XXIII.

4 Lanionibus nihil lucri adferret.

5 *Alea,* id eſt, periculi. Sic metaphorice *aleam jacere* pro periclitari.

6 Ὑποκοριστικῶς, ut ſupra *obſervatiunculis.*

7 Iſtorum opiniones defendere.

re, qui omnes omnium hominum conſtitutiones rejiciunt, neque [1] flocci faciunt. Imo ob hoc ipſum multa faciunt, quia præceptum eſt ne faciant. Attamen demirari non poſſum in plerisque rebus præpoſtera mortalium judicia. SA. Idem nec ego ſatis admirari poſſum. LA. [2] Cœlum terræ miſcemus, ſi quid periculi ſuſpicamur, ne quid decedat ponderis ſacerdotum conſtitutionibus auctoritatique: & dormitamus, cum imminet evidens periculum, ne tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinæ minus tribuatur quam oportet. Sic [3] à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdim, malum exitiabilius. Debetur epiſcopis ſuus honos; quis negat? præſertim ſi agunt [4] quod dicuntur. Sed impium eſt, honores ſoli Deo debitos transferre in homines, & dum impenſe reveremur hominem, parũ revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; ſed interim adhibenda cautio, ne Deus per hanc occaſionem ſuo fraudetur honore. SA. Itidẽ videmus multos in tantum fidere corporalibus [5] ceremoniis, ut his freti negligant ea quæ ſunt veræ pietatis, ſuis meritis arrogantes quod eſt divinæ largitatis, & ibi conſiſtentes unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes quæ per ſe nec bonæ ſunt, nec malæ. LA. Quin in eadem re cum duo ſint, quorum alterum altero præſtan-

1 Reviſe formulas.

2 *Cœlum terræ miſcemus*, hoc eſt, magnas turbas excitamus. Vel omnia confundimus exclamantes *ô Cœlum, ô Terra, ô Maria.* Ita Juvenalis Sat. 2. *Quis Cœlum terræ non miſceat, & mare cœlo.*

3 Dicitur vulgo: *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim*, cum ſignificatur aliquem, dum grave malum vitat, in alterum gravius incidere. *Scylla & Charybdis* ſcopulus & gurges in mari Siculo prætenavigantibus periculoſiſſimi, de quibus docte fabulantur poetæ.

4 Hoc eſt, ſi probi ſint inſpectores gregis ſibi commiſſi: nam Epiſcopus proprie *inſpector*, ab ἐπισκοπέω inſpicio.

5 Ritibus ſacrorum.

1 Dei

ſtantius, ſemper [1] deterioris eſt nobis potior ratio. Corpus, & quæ corporis ſunt, ubique pluris fiunt quam ea quæ ſunt animi. Et hominem occidiſſe, pro gravi crimine ducitur, ut eſt: at peſtifera doctrina, vipereis inſtinctibus corrupiſſe mentem hominis, ludus eſt. Si ſacerdos alat capillitium, aut veſtem ſumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: ſi bibat in lupanari, ſi ſcortetur, ſi ludat aleam, ſi vitiet alienas uxores, ſi nihil attingat ſacræ lectionis, tamen [2] columna eſt eccleſiæ, Non excuſo mutatam veſtem, ſed accuſo præpoſterum judicium. SA. Imo ſi non perſolvat penſum precum horariarum, paratum eſt [3] anathema: ſi fœneretur, ſi [4] ſimoniam admittat, impune eſt. LA. Si quis videat [5] Carthuſianum aliter veſtitum, aut veſcentem carnibus, quam execratur, quam horret, quam timet, ne terra dehiſcens & ſpectatorem & ſpectatum abſorbeat! Idem ſi videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifeſtis dolis [6] imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. SA. Veluti ſi quis videat [7] Franciſcanum enodi cingulo cinctum, aut [8] Auguſti-

1 *Deterioris eſt nobis potior ratio*, id eſt, *Quod deterius eſt, illud pluris æſtimamus*,

2 Hem tibi eccleſia Romana, habe tibi quicquid iſtud eſt encomii ab Eraſmo tuo.

3 Fulmen Pontificium, ſive excommunicatio, ut vocant. Vocem *ἀνάθεμα* expoſuimus ſupra in *Inquiſ. de fide*: pag. 310.

4 *Simonia* ab eccleſiaſticis dicitur turpis ambitus, quo quis pretio eccleſiaſticas dignitates & dona ſpiritualia ambit. Voci dedit originem Simon Magus, qui Apoſtolis nummos offerebat, ut ſibi Spiritus Sancti dona vellent impertiri, Act. 8.

5 De Carthuſianis monachis, eorum inſtitutis &c. dictum eſt affatim & in *Conviv. Relig.* & in *Mil. & Carthuſ.*

6 Reſpice pag. 537.

7 De Franciſcanis Monachis, eorumque Patrono ſtolidiſſimo iſto Franciſco, reviſe annotata in Colloq. Franciſcanorum. Incedunt autem Franciſcani tunica cinericia induti, quam pro cingulo reſtis nodoſa conſtringit. Unde Buchananus ſalſe in Pantalabum Franciſcanum. *Quod tunicam fluxam nodoſa canabe cingas, cum melius fauces ſtringeret illa tuas.*

8 Quemadmodum Franciſcanorum togæ cingulo nodis implicito conſtrin-

guſtinenſem non corio, ſed lana cinctum, aut diſcinctum [1] Carmelitam, aut cinctum [2] Rhodienſem: rurſus ſi [3] percalceatum Franciſcanum, aut ſemicalceatum [4] Cruciferum: nonne [5] concitaret Tyria (quod dici ſolet) maria? LA. Imo nuper apud nos ex duabus fœminis, quarum utramque dixiſſes prudentem, altera [6] abortiit, altera concidit [7] ſyncope, quod conſpicerent [8] Canonicum quendam ſacris virginibus præfectum in propinqua vicinia, ſed tamen in publico, obambulare, qui [9] veſtem lineam non haberet tectam nigro pallio. Et eædem crebro viderant aves ejumodi comeſſantes, cantillantes, ſaltitantes, non addam cætera, nec ullam ſentiebant nauſeam. SA. Sexui fortaſſe debetur venia. Opinor, tibi notum Polythreſcum. Is ægrotabat periculoſe: [10] phthiſis erat. Medici diu ſuaſerant, ut veſceretur ovis & [11] lactariis; ſed fruſtra: eodem cohortabatur Epiſcopus. Ille cum

guntur, ita Auguſtinenſium coriaceo. Ordinem hi falſo ad autorem Auguſtinum deferunt.

1 *Carmelita*, monachi mendicantes. à Carmelo, Phœniciæ monte, miraculis Eliæ celeberrimo, ſeſe denominaros volunt. Reviſe annotata in *Conviv. Relig.* pag. 155.

2 Rhodienſes monachi, ita dicti ab ordine eorum, qui fuit inſtitutus in Rhodo, Carpathii maris inſula.

3 Franciſcani ſunt vel *Capuccini*, vel *Obſervantes*, vel *Gaudentes*. Ultimi ſoli incedunt calceati, priores tantum ſoleas plantis pedum alligatas habent. Vide infra *Exeq. Seraph.*

4 Cruciferi monachi eandem regulam obſervant cum Auguſtinenſibus. Horum duo ſunt genera. Alii crucem in manu, alii in pectore depictam gerunt. Lepidum diſtichon in iſtos reſpice annotatum in *Colloq. ſenil.*

5 *Concitare Tyria Maria*, hoc eſt maximos tumultus. Proverbium ortum eſt à Tyriis, qui olim re navali adeo excelluerunt, ut aliis gentibus per mare Tyrium periculoſa navigatio eſſet.

6 Reſpice pag. 196.

7 *Syncope* hoc loco ſignificat morbum, quum vires ſubito in corpore deficiunt. Alioquin Syncope figura Grammaticæ eſt, cum littera aut ſyllaba è medio vocis exſcinditur, à *συγκόπτω* conſcindo.

8 Κανονικὸς, regularis. Canonicorum origo refertur ad Gelaſium I. Pontificem circa annum 495. reſpice pag. 467.

9 Nam Canonicorum veſtimentum eſt alba unica, cum linea veſte ſub nigro pallio.

10 Lat. *Tabes.*

11 Reſpice pag. 539.

1 Qui

cum eſſet vir non indoctus, & Theologiæ [1] baccalaureus, videbatur citius emoriturus, quam utriusque medici conſilio morem geſturus. Ita viſum eſt medicis & amicis ut falleretur; parata eſt ſorbitio ex ovis & lacte caprino; dictum eſt lac amigdalinum. Ille lubens comedit, & idem aliquot diebus faciens, cœpit habere meliuſcule, donec puella quædam [2] fucum prodidit. Ibi cœpit quod comederat revomere. At idem ſuperſtitioſus in lacte, nulla religione commotus eſt, quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam [3] Chirographum ſimpliciter exhibitum clam ungui ſciderat. Delatum eſt jusjurandum; ego illi ceſſi. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejusmodi delationes. Quid hoc judicio perverſius? Peccabat adverſus mentem eccleſiæ, qui heic non obtemperarit ſacerdoti & medicis: & in perjurio maniſeſto firmam habebat conſcientiam, tam infirmus in lacte. LA. Heic mihi [4] ſuccurrit fabula, quam nuper [5] Dominicanus quidam narravit in concione frequentiſſima, quo ſermonis amaritudinem (nam in die [6] paraſceves exponebat mortem Domini) jucundiore narratione dilueret. Virginem ſacram [7] oppreſſerat adoleſcens: uteri tumor arguit factum: convocatus eſt virginum chorus, præſedit abbatiſſa. Accuſata eſt. [8] Inficiali ſtatui non erat locus. Argumen-

1 Qui dicantur Baccalaurei dictum vide ſupra pag. 149

2 Reſpice pag. 385.

3 Χειρόγραφον à *χεὶρ manus* & *γράφω ſcribo.*

4 In mentem venit.

5 Dominicani monachi ordinis ſui autorem habent Dominicum iſthi Hiſpanum, de quo reviſe annotata pag. 265. Erit is quoque annotandus in ſequenti Colloquio.

6 Paraſceve, vox Gr. *παρασκευὴ* ſignificat *præparationem*, & ſumitur pro die qui ſabbatum antecedit.

7 Vitiaverat, vel ludificatus erat, ut ait Terentius in Eunucho.

8 *Inficialis ſtatus* dicitur cum factum negatur. *Qualitatis* cum defenditur ut jure factum. *Translationis* cum culpa facti transfertur in alium.

gumentum erat neceſſarium. Confugit ad ſtatum qualitatis, niſi mavis tranſlationis. [1] Oppreſſa ſum à valentiore. [2] At ſaltem exclamaſſes. Feciſſem, inquit, ſed in dormitorio nefas eſt ſolvere ſilentium. Sit hæc fabula; modo fateamur hoc ſtultiora geri permulta. Nunc dicam quod his oculis vidi. Nomen hominis locique ſilebitur. Habebam affinem [3] Priorem Abbati proximum, ordinis [4] Benedictini, ſed ex eorum numero qui non veſcuntur carnibus, niſi extra locum, quem appellant magnum [5] refectorium. Habebatur doctus, & ipſe volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare [6] poculis, & hilareſcere vino, erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat [7] thermas publicas: illic dabatur opera purgandis renibus, SA. Erat unde id fieret? LA. Poſſidebat annue ſexcentos florenos. SA. O paupertatem optabilem! LA. Ex vino & venere incidit in [8] phthiſin. Deſperantibus medicis Abbas imperabat eſum carnium, addens illud terribile verbum, ſub pœna inobedientiæ. Ille vix adigi potuit, ut moriens guſtaret carnes, à quibus tot annis non abhorruerat. SA. Prior tali Abbate dignus. [9] Divino tamen, quos dicas: nam eandem fabulam & ab aliis audire memini. LA. Divina. SA. Nonne Abbas eſt prægrandi obeſoque corpore, lingua [10] ſubblæſa? Prior humiliore ſtatura, ſed erecta, gracili vultu? LA. Divinaſti. SA. Accipe par pari relatum. Audies quod nuper ipſe vidi, cuique non

1 Sic locuta eſt virgo.

2 Sunt verba abbatiſſæ.

3 *Prior* collegii, cujus moderator & magiſter eſt *Abbas*.

4 Benedictinorum monachorum ordo autorem ſuum agnoſcit Benedictum quendam, qui poſtquam diu in deſerto latuiſſet, cum aliquot ſociis monachicam vitam egit. Obiit circa annum 540.

5 Vox barbara, pro triclinio, vel cœnaculo, quaſi à *reficiendo*.

6 Exhauriendis ſcil.

7 *Thermæ* balnea ſunt calida, ἀπὸ τῆς θέρμης, à *calore*.

8 Tabem.

9 Conjicio, ſatis aſſequor.

10 Aliquantulum blæſa.

1 Ex

non interſui ſolum, verum etiam propemodum præſui. Erant duæ monachæ, quæ viſebant cognatos ſuos. Ubi veniſſent quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat [1] codicem precum juxta conſuetudinem ordinis & loci in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant cœnare niſi dictis precibus veſpertinis; nec ſuſtinebant ex alio codice dicere quam ex ſuo. Interim tota domus [2] cœnaturiebat. Quid multis? [3] Canterio recurrit famulus: ſub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam cœnavimus, LA. Hactenus nihil audio quod ſit magnopere reprehendendum. SA. Nimirum dimidium duntaxat audiſti fabulæ. Inter cœnandum cœperunt illæ virgines hilareſcere vino: tandem riſu ſoluto, jocis parum pudicis perſtrepuit convivium; ſed nemo licentius egit, quam illæ, quæ niſi dictis ex ordinis forma precibus cœnare noluerunt. A convivio luſus, choreæ, cantilenæ; reliqua non audeo commemorare. Sed plane vereor, ne quid ea nocte patratum ſit parum virgineum, niſi me fallebant [4] procemia, laſcivi luſus, nutus & ſuavia. LA. Iſtam perverſitatem non tam imputo virginibus, quam ſacerdotibus, earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabula penſabo, quin potius audies oculatam hiſtoriam. Hiſce diebus aliquot conjecti ſunt in carcerem, quod auſi ſint die Dominico panem coquere, cum forte deeſſet. Equidem non damno factum, ſed excutio judicium. Aliquanto poſt die Dominico, qui vulgo

1 Ex quo Preces ſuas quotidianas ſtatis horis muſſitare ſolent in gratiam alicujus divi vel divæ.

2 Deſiderabat cœnam.

3 Canterius equus caſtratus eſt.

4 Προοίμιον, ἀ πρὸ *pra*, & οἶμιcan- *tus*, denotat præcipue exordium, quod citharædi certamen inituri præcinebant. Hinc pro quovis initio.

vulgo [1] Palmarum dicitur, ſorte erat cur vicus propinquus mihi eſſet adeundus. Ibi tum, ad horam diei ferme quartam à prandio, obvium habeo, ridiculumne dicam, an miſerandum ſpectaculum; arbitror nulla [2] Bacchanalia plus habuiſſe turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter quam navis deſtituta rectore jactatur ventis & fluctibus. Erant qui complexi brachium alterius ſuſtinebant lapſantem, ſed ipſi parum firmi: alii ſubinde cadebant, ægreque ſurgebant: nonnulli quernis frondibus erant coronati. SA. Magis conveniebat [3] pampineis; tum addendi thyrſi. LA. Senior quidam [4] Silenum agens, ſarcinæ in morem ſublimis geſtabatur humeris, eo geſtu quo ſolent olim efferri cadavera, pedibus eo porrectis quo ibant, niſi quod pronus bajulabatur, ne vomitu præfocaretur ſupinus. Is miſere convomebat ſuras & calcaneos extremorum bajulorum. Nec inter bajulos quiſquam erat ſobrius; plerique ridebant, ſed ſic, ut facile diceres mentem abeſſe. Bacchi furor habebat omnes. Atque hac pompa civitatem ingreſſi ſunt, idque clara luce. SA. Unde collegerant eam inſaniam? LA. In vico propinquo vinum paulo vilius venditur;

1 Dies Dominicus, qui vulgo Palmarum dicitur, eſt ille dies Dominicus, qui proxime antecedit ipſum Paſcha; celebratur ad memoriam Chriſti ingredientis Hieroſolymam, & ab obvia turbo ramis palmarum & fauſtis acclamationibus excepti.

2 Sacra Bacchi, à veteribus tanto furore, intemperantia, & diſſoluta libidine celebrata, ut omnium ſcelerum ſeminarium dicta ſint. Ea deſcribit Ovidius lib. 3. Metamorph. *Liber ad eſt, feſtuq; fremunt ululatibus agri. Turba ruit, miſtaq; viris, matreſq; nuruſque, Et vulgus proceresque*, &c. Reviſe quæ annotavimus in Colloq. Franciſc. pag. 351.

3 Nam qui Baccho operabantur haſtas pampinis cinctas gerebant, quas thyrſos vocant.

4 *Silenum agens*, hoc eſt repræſentans alterum Silenum quendam, quem finxit antiquitas Bacchi Pædagogum, & aſſiduum comitem ebrioſum aſino vehi ſolitum. Hunc deſcribit Ovid. Metamorph. lib. 4. *Quique ſenex ferula titubantes ebrius artus Suſtinet, & pando non fortiter hæret aſello.* Eundem eleganter depictum à Virgilio lege Ecloga 6.

1 In

ditur, quam in urbe: eo ſe contulerant aliquot combibones, quo vilius inſanirent, ſed largius. Non enim minus impenſum eſt pecuniæ, ſed plus contractum eſt dementiæ. Hi ſi guſtaſſent ovum, velut admiſſo parricidio pertracti fuiſſent in carcerem: cum præter omiſſam ſacram concionem, præter neglectas preces veſpertinas, in die tam ſacrato tantum intemperantiæ [1] publicitus eſſet admiſſum, nemo puniit, nemo deteſtatus eſt. SA. Atqui ne iſtuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet feſtis potatur, cantatur, ſaltatur, pugnatur tanto ſtrepitu, tantoque tumultu, ut nec ſacrum peragi, nec ſacra concio poſſit exaudiri. Iidem ſi eodem tempore conſuiſſent calceum, aut ſi in die Veneris guſtaſſent ſuillam, capitis accerſerentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potiſſimum eſt inſtitutus, quo vacaret audire doctrinam Evangelicam: & ideo vetitum conſuere calceos, ut ſit otium concinnandis animis. An non hæc mira judiciorum perverſitas? LA. Prodigioſa. Jam in ipſo jejunii præſcripto cum duo ſint, alterum abſtinentia cibi, alterum delectus cibi; nemo neſcit prius illud præcepti divini, aut certe juxta præceptum divinum eſſe; alterum vero non ſolum humanum, verum etiam [2] propemodum pugnans cum apoſtolica doctrina, utcunque hoc excuſamus: tamen heic quoque præpoſtero judicio, cœnare vulgo impune eſt, guſtaſſe cibum ab homine vetitum, à Deo permiſſum, & item ab Apoſtolis, capitale eſt. Jejunium tametſi non conſtat eſſe certo præceptum ab Apoſtolis, tamen illorum exemplis ac litteris

1 In publico.

2 Non equidem propemodum, lanio, ne quid erres, ſed ex diametro pugnans cum doctrina Pauli, qui ſcribens ad Timotheum Ep. 1. Cap. 4. dogmata prohibentium contrahere matrimonium, & jubentium abſtinere à cibis vocat *διδασκαλίας δαιμονίων*, *doctrinas dæmoniorum*.

teris commendatum eſt: at interdictum ciborum eſum, quos Deus creavit ad veſcendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem [1] Paulum, quot [2] lematis eſt opus? Et tamen toto paſſim orbe cœnatur affatim, nullus offenditur; ſi [3] valetudinarius guſtet pullum gallinaceum, periclitatur Chriſtiana religio. In Anglia vulgus [4] Quadrageſimæ tempore [5] juſtam cœnam apparat alternis diebus, nemo miratur: ſi febri periclitans tentet attingere jus pulli, plus quam ſacrilegium admisſum videtur. Apud eosdem in Quadrageſima, quo jejunio ut nihil [6] antiquius, ita nihil [7] ſanctius habitum eſt apud Chriſtianos, impune cœnatur, ut dixi: ſi tentes idem extra Quadrageſimam die Veneris, nemo feret. Si quæras, quam ob rem? allegant patriæ conſuetudinem. Execrantur eum qui regionis negligit conſuetudinem: & ipſi ſibi ignoſcunt, qui negligant vetuſtiſſimam totius eccleſiæ conſuetudinem. SA. Nec probandus eſt, qui ſine cauſſa negligit conſuetudinem patriæ, in qua vivit. LA. Nec ego criminor eos, qui Quadrageſimam cum Deo ventreque partiuntur, ſed indico præpoſterum de rebus judicium. SA. Cum dies Dominicus præcipue legatur inſtitutus, quo populus ſimul conveniret ad audiendum

1 Scribentem ad Timotheum loco citato.

2 Argumentis.

3 Qui non bene ſeſe habet, ſeu imbecilli corpore eſt.

4 *Quadrageſimam* vocant illud quadraginta dierum tempus, quo Pontificiis nefas eſt veſci carnibus, ut imitentur Chriſtum, qui in deſerto totidem dies à cibo abſtinuit, cum ii tamen piſcibus, aliisque delicatioribus opſoniis ventrem explent. Hinc ſcite appellat autor noſter illud *tempus quo regnant piſcatores, frigent lanii.* Conviv. fabul.

5 Satis magnam, & opiparam.

6 Forte nihil antiquius, nam Quadrageſimæ inſtitutionem referunt ad Teleſphorum epiſcopum Rom. qui vixit anno 133. ſed interim nihil ſtultius.

7 Cur nihil ſanctius? an quia nihil hac ſuperſtitione antiquius? Argumentum invalidum, lanio.

1 Quem-

endum ſermonem Evangelicum; qui non audit[1] miſſam, abominabilis eſt: qui negligit concionem, malens pila ludere, purus eſt. LA. Quantum flagitium admiſſum exiſtimant, ſi quis ſumat [2] Euchariſtiam illotis faucibus? Quam nihil trepidant, cum idem faciunt illoto animo, perverſiſque cupiditatibus ſordidato? SA. Quam multi ſunt ſacerdotes, qui citius mortem oppetant, quam ſacrificent calice & patina nondum ab epiſcopo conſecrata, aut quam ſacrificent veſte quotidiana? At inter hos qui ſic affecti ſunt, quam multos videmus qui non verentur ad ſacram menſam accedere noctis proximæ crapula adhuc temulenti? Quanta trepidatio, ſi forte contigerint corpus Domini ea manus parte quæ ſacro oleo contacto non fuit? Quin eadem religione diſpicimus, ne profanus animus offendat Dominum? LA. Vaſa ſacra non attingimus, & piaculum admiſſum arbitramur, ſi id forte acciderit; & interim viva templa ſancti Spiritus quam ſecuri violamus? SA. Humana conſtitutio vetat, ne nothus, claudus, aut luſcus recipiatur ad ſacra [3] miniſteria. Hic quam ſumus difficiles? & tamen interim paſſim recipimus indoctos, aleatores, temulentos, milites & homicidas. Dicunt, Latent nos animorum morbi. De occultis non loquor, de his loquor quæ magis [4] in propatulo ſunt, quam vitia corporis. LA. Sunt & epiſcopi, qui ex functionibus nihil ſibi vindicant, præter rationes, aliaque [5] ſordida; concionandi munus, quæ prima dignitas eſt epiſcopi, cedunt quamlibet

1 Quemadmodum ethnici olim poſt peracta Deæ ſuæ Iſidis ſacra, ſeu myſteria, expectabant, donec ſacerdos vulgum miſſum faceret, pronunciatis his duobus verbis, λαοῖς ἄφεσις. Ita in prima eccleſia diaconus non communicaturos dimittens, exclamabat *ite miſſa eſt*, Hinc Papicolarum *Sacra Miſſa*, ut appellant,

2 Quam corpus Dominicum vocant Reſpice pag. 473.

3 Ad ſacra miniſteria *ſcil.* obeunda.

4 Id eſt, palam.

5 Quibus avaritiam ſuam explent.

Satrapa

libet ſordidis; haud quaquam facturi, niſi præpoſtero judicio tenerentur. SA. Qui feſtum diem violat ab episcopo quopiam inſtitutum, rapitur ad pœnam; & [1] ſatrapæ quidam, qui tot conſtitutionibus Pontificum & conciliorum, tot [2] fulminibus fortiter contemtis, impediunt canonicas electiones, opprimunt immunitates eccleſiaſticorum, ne his quidem parcentes domibus, quæ ſovendis ſenibus, ægrotis & egenis ex piorum hominum eleemoſynis inſtitutæ ſunt, abunde Chriſtiani ſibi videntur, ſi ſæviant in læviſſimarum rerum [3] prævaricatores. LA. Præſtat ſatrapas miſſos facere, loquique de ſalſamentis & carnibus. SA. Aſſentior; redeamus igitur ad jejunium & piſces. Audivi Pontificum leges nominatim excipere pueros, ſenes, ægrotos, invalidos, gravem laborem ſuſtinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer [4] tenues. LA. Idem & ipſe frequenter audivi. SA. Rurſus audivi præcellentem quendam Theologum, opinor [5] Gerſoni nomen eſſe, hoc addere, ſi quid extiterit cauſſæ paris momenti, cum his quæ Pontificum leges nominatim excipiunt, ſimiliter ceſſare vigorem præcepti. Sunt enim corporum peculiares habitus, qui reddunt capitaliorem inediam quam morbus evidens; & ſunt vitia, morbive, qui non apparent, cum re vera plus habeant [6] diſcriminis. Proinde qui ſibi notus eſt, nihil opus habet conſu-
lere

1 *Satrapa* provinciis præfecti. Reſpice pag. 102

2 Excommunicationis minis. Vide Colloq. *Inquiſ. de fide*.

3 Juriſconſultorum nimium anxiis definitionibus omiſſis, dicimus, *prævaricatorem* eſſe, qui ab officii ſui præſcripto deflectit, atque aberrat, ſive perfidia, atque malitia, ſive imprudentia ac negligentia id faciat.

4 Pauperes, qui tenuis fortunæ ſunt.

5 De Gerſono Cancellario, ut vocant, Pariſienſi, vide annotata in Colloq. *Naufragium* pag. 265.

6 Periculi.

1 *In*

lere ſacerdotem; quemadmodum infantes non conſulunt ſacerdotem, quia cauſa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer ſenes, aut alioquin invalidos adigunt ad jejunium, aut eſum piſcium, bis peccant; primum adverſus fraternam caritatem; deinde adverſus mentem Pontificum, qui nolunt eos involvi lege, quibus obſervata perniciem adferret. Chriſtus quidquid inſtituit, ad ſanitatem animi & corporis inſtituit. Nec ullus Pontifex ſibi vindicat tantam poteſtatem, ut ſua conſtitutione quenquam adigat ad vitæ diſcrimen. Veluti, ſi quis ex inedia veſpertina contrahat [1] inſomniam, & ob inſomniam periclitetur [2] paraphroneſi, ſimul & adverſus eccleſiæ mentem, & adverſus Dei voluntatem homicida eſt ſui. Principes, quoties commodum eſt, edita lege minantur ſupplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, ſi non infligegerent mortem corporis, niſi ob cauſſas in divinis litteris expreſſas. In odioſis Dominus longius avocat [3] ab extrema linea, velut à perjurio, vetans omnino jurare, in homicidio prohibens iraſci: nos ob humanam conſtitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus neceſſitatem. Imo quoties apparet cauſa probabilis, caritatis eſt, ultro hortari proximum ad ea quæ poſtulat corpuſculi imbecillitas. Et, ſi nulla apparet cauſa, tamen Chriſtianæ caritatis eſt, benigne interpretari, quod recto animo fieri poteſt, niſi qui comedit, præ ſe ferat manifeſtum eccleſiæ contemtum. Contumaciter ac ſediti-

1 *Inſomnia*, *a*. fem. gen. Græcis *ἀγρυπνία*, qua quis ſe ſomno non poteſt dare. Alioqui *inſomnia* in plur. neut. gen. ſunt viſiones, quæ in ſomnis fiunt, vel terricula, quæ nobis ſomnum excutiunt.

2 *Παραφρόνησις*, vel *παραφροσύνη*, dementia, vel delirium.

3 Ita Horat. lib. 1. Ep. 16. *Mors ultima linea rerum eſt*. Id eſt, finis, ſeu extremum. Metaphora à Geometris, vel Pictoribus ſumpta.

1 Litteris

ſeditioſe veſcentes recte punit magiſtratus profanus: at quid quisque domi ſuæ pro corpuſculi ſanitate comedat, medicorum eſt curare, non magiſtratuum. Quod ſi quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum, ipſi ſeditionis accerſantur, non is qui ſervivit valetudini, nec divina nec humana lege violata. Heic certe non in loco prætereximus auctoritatem Pontificum, quorum tanta eſt humanitas, ut ubi cognorint cauſam haud abſurdam, ultro invitent ad ea quæ poſtulat valetudo, [1] diplomatis arment adverſus malorum obtrectationes. Denique per univerſam Italiam patiuntur in certis macellis vendi carnes, nimirum illorum ſaluti conſulentes, quos illa lex non adſtringit. Quin & in concionibus ſacris audivi Theologos paulo minus [2] Phariſaicos dicere, Nihil eſt quod vereamini cœnæ tempore ſumere panem unum, & [3] heminam vini cereviſiæve propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum ſibi ſumunt auctoritatis, ut pro cœna cœnulam indulgeant validis, idque contra præceptum eccleſiæ, quæ jejunium indixit, non cœnulam; cur non audent [4] juſtam cœnam permittere iis quorum imbecillitas hoc requirit, & Pontifices expreſſis cauſſis declararunt ſibi placere? Dicatur zelus, ſi quis durius tractet corpus ſuum: nam ſibi quisque notus eſt: at ubi pietas, ubi charitas iſtorum, qui contra legem naturæ, contra legem Dei, contra ſenſum legis pontificiæ, fratrem imbecillem, ſpiritu promtum, corpuſculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriorem? LA. Suggerit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante bien-

1 Litteris patentibus, ut vocant. Diploma à *διπλόω, duplico*, dicitur, quod in duas plicas vulgo contrahatur.

2 Hypocritas, ſubdolos, reviſe notas in pag. 545.

3 Hemina menſuræ genus, capiens uncias IX. vel quartarios duos.

4 Satis magnam.

biennium vidi. [1] Erotem noſti, virum jam natu grandem, videlicet ſexagenarium: valetudine plusquam vitrea, tum quotidianis morbis, iisque atrociſſimis, graviſſimisque ſtudiorum laboribus ſic afflicta, ut vel [2] Milonem poſſint dejicere: ad hæc occulta quadam naturæ proprietate, vel à puero ſic & [3] abhorrens à piſcium eſu, & impatiens inediæ, ut nunquam id tentarit absque capitis diſcrimine: poſtremo diplomatis Pontificum abunde communitus adverſus [4] Phariſaicas linguas. Is nuper eo vocantibus amicis, inviſerat civitatem [5] Eleutheropolim, [6] non omnino ſuo nomini reſpondentem. Erat autem Quadrageſimæ tempus: datus eſt unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim veſcebatur piſcibus, ne quem offenderet, cum haberet præter neceſſitatem à Pontifice diploma, per quod licebat veſci quibuslibet. Jam præſentiebat morbum imminentem, quem habebat familiarem, ſed morte crudeliorem: parat abitum, & res urgebat, niſi maluiſſet ibi decumbere. Ibi quidam ſuſpicantes, illum hoc maturius abire, quod non ferret eſum piſcium, effecerunt, ut [7] Glaucoplutus vir [8] apprime doctus,

&

1 Procul dubio hæc de ſe ipſo narrat autor, ſub ficto nomine Erotis, utpote quæ omnia ejus indolem produnt.

2 *Milonem*, id eſt, quemvis validiſſimum. Milo Crotoniates, athleta, taurum in Olympico certamine ictu nudæ dextræ occidiſſe dicitur, & ſine fatigatione per ſtadii ſpatium humeris portaſſe, & (ſi credere fas ſit, quod alii non verentur adjicere) eo die totum comediſſe. *Hic* (deſcribam verba Ciceronis in libello aureo de ſenectute) *cum ſenex eſſet, athletasq́ ſe in curriculo exercentes videret, aſpexiſſe lacertos ſuos dicitur, illachrymansq́ dixiſſe, At hi quidem jam mortui ſunt!*

3 vel hinc conſtat Eraſmum de ſe loqui. Nam & ſic ipſe in vita ſua de ſe teſtatur. *Valetudo ſemper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus; præſertim in quadrageſima, ob piſcium eſum, quorum ſolo odore ſolebat offendi.*

4 Reſpice pag. 545.

5 *Eleutheropolis*, id eſt, *libera civitas*, ab ἐλεύθερος *liber*, & πόλις *urbs*. Deſignat, niſallor, *Fryburgum* Brisgoiæ oppidum, non procul à Baſilea. Eſt vero & aliud *Friburgum* apud Nuithones in Helvetia.

6 Non habens nomen ſibi convenięns, quia, ut ſequens hiſtoriola docet, illic nihil minus quam libertas.

7 Nomen fictum, quale & in *Colloq. peregrin. rel. ergo* occurrit.

8 *Adprime*, hoc eſt valde. Adjectio confirmationis.

1 *Ad*

& primæ in ea Republica auctoritatis, Erotem invitaret ſuum ad jentaculum. Eros jam turbæ ſatur, quam in publico diverſorio vitare non poterat, aſſenſus eſt; ſed hac lege, ne quid eſſet apparatus præter ova duo; quæ ſtans ubi comediſſet, equum conſcenderet. Promiſſum eſt ita ſore. Ubi eo venit, paratus erat pullus gallinaceus. Eros indigne ſerens, præter ova nihil attigit; & abrumpens convivium, conſcendit equos, deducentibus eruditis aliquot. Ejus pulli nidor neſcio quo modo pervenerit ad [1] ſycophantas. Ab his rumor ſparſus eſt tam atrox, ac ſi decem homines fuiſſent veneno necati. Nec ea civitas modo perſtrepuit hac ſabula; ſed eodem ferme die rumor ad alias civitates tranſvolarat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliud veris addiderat, Erotem, ni propere fugiſſet, accerſendum fuiſſe ad magiſtratum. Hoc ut erat falſiſſimum, ita verum erat, Glaucoplutum magiſtratui expoſtulanti ſatisfeciſſe. Jam Eros ſic affectus, ut dixi, ſi vel in publico carnibus veſceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civitate totam Quadrageſimam, ſed præcipue diebus feſtis, bibitur usque ad inſaniam, clamatur, pugnatur, luditur alea proxime templum, ut ſacra concio non poſſit audiri; & nullum eſt offendiculum. SA. Mira judiciorum perverſitas. LA. Accipe fabulam huic non diſſimilem. Jam ferme bienniumeſt, quod idem Eros valetudinis ergo viſeret [2] Ferventiam; Ego officii gratia comitatus ſum. Divertit in ædes vete-

1 *Ad ſycophantas*, id eſt, *ad delatores*. Sycophantæ origo hæc eſt. Apud Athenienſes vetitum fuit exportare ficus, quas in ſummo habebant pretio. Ad eas aſſervandas publice cuſtodes ſtatuebantur, qui reos in judicium pertrahe rent. Hi primum dicti *συκοφάνται*, *ἀπὸ τοῦ σῦκα φαίνεσθαι*, i. e. *à proferendis ficibus*. Cum vero pro libidine & immerentes pariter cum reis deferrent, factum poſtea, ut quivis calumniator & delator eo nomine appellaretur.

2 Nomen fictum: an forte *Florentiam* deſignat, illud nobile Hetruriæ oppidum? Italis *Fiorenza*.

1 Κερα-

veteris amici; cujus crebris litteris ſuerat evocatus. Is eſt vir præpotens, & illius eccleſiæ procerum unus. Ventum eſt ad piſces; rurſus Eros cæpit periclitari: agmen morborum erat, febris, [1] cephalalgia, vomitus, calculus. Hoſpes tametſi videret graviter periclitantem amicum, non auſus eſt tamen carnium micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot cauſſas cur liceret, viderat diploma, ſed metuebat linguas hominum. Et jam eo proſecerat morbus, ut fruſtra daturus fuerit. SA. Quid Eros? Novi hominis ingenium; emoriatur citius, quam amicum ulla gravet invidia. LA. Incluſit ſe cubiculo, triduum victitavit ſuo more. Prandium erat ovum unum. potus aqua ſaccharo decocta. Simul atque ſe remiſerat febris, conſcendit equum, ſecum deferens commeatum. SA. Quem? LA. Lac amygdalinum in laguncula, & uvas paſſas in crumena. Ubi domum rediit, tum aperuit ſeſe calculus, totumque menſem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum ſævus, ſed vanus carnium rumor ſequutus eſt, & Lutetiam uſque perlatus, non ſine frequenti ſplendidorum mendaciorum comitatu. Quod tu remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? SA. Ut in illorum capita cuncti ſuas matulas effundant, & ſi forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel ſic agnoſcant ſuam veſaniam. LA. Certe hanc [2] Phariſaicam impietatem oportebat acrius Theologorum conviciis flagellari. De hoſpite vero illo quid cenſes? SA. Mihi vir prudens videtur, qui norit quam frivolis de cauſſis quantas tragœdias interdum excitet populus. LA. Sit hoc ſane prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: at quam multi ſunt, qui cum in ſimili caſu fratrem mori patiantur, eccleſiæ conſuetudinem &

1 Κεφαλαλγία capitis dolor, à κεφαλὴ *caput*, & ἄλγος *dolor*.

2 Reſp. pag. 545.

& populi ſcandalum prætexunt: cæterum in vita palam dedecoroſa, quam agunt in comeſſationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in ſummo contemtu ſacrorum ſtudiorum, in rapinis, [1] ſimoniis & fraudibus, nihil formidant populi ſcandalum! SA. Omnino tales ſunt quidam. Quod iſti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas eſt. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occaſione relinquunt hominem in periculo, ſed inventis periculis veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifeſtum diſcrimen, præſertim nulla publica auctoritate pollentes. LA. Exſpecto quid dicas. SA. [2] Ante annos triginta vixi Lutetiæ in collegio, cui [3] cognomen ab aceto. LA. [4] Sapientiæ vocabulum audio. Quid vero narras? Vixit Salſamentarius in collegio tam acido? Non mirum igitur, ſi tantum tenet quæſtionum Theologicarum. Nam illic, ut audio, [5] parietes ipſi mentem habent Theologicam. SA. Sic eſt, ut dicis; ego tamen præter corpus peſſimis infectum humoribus, & pediculorum largiſſimam copiam, nihil illinc extuli. Verum ut pergam, quod cœpi; in eo collegio tum regnabat Joannes Standoneus, vir in quo non damnaſſes affectum, ſed judicium omnino deſideraſſes. Etenim quod ipſe memor adoleſcentiæ, quam cum extrema paupertate tranſegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et ſi juvenum inopiam hactenus ſublevaſſet,

1 Quid vox *Simonia* ſignificet annotatum eſt pag. 547.

2 Hanc quoque hiſtoriolam ſub Salſamentarii nomine de ſe ipſo narrat Erasmus, qui hæc Colloquia jam ſenex ſcripſit.

3 Deſignat Autor per jocum collegium Montis acuti Lutetiæ, in quo juvenis diu vixit, & ex putridis ovis, infectoque cubiculo, ut & in vita ſua narrat, morbum contraxit.

4 Alludit ironice ad jocum Plautinum, *Habetne acetum in pectore?* quod de acri ingenio dicitur.

5 Ridet ejus temporis inſulſos Theologos, & Collegii iſtius magiſtros, quos & ſuperius deridendos propinavit. Reviſe pag. 9. *Lutetia Beta ſapit, & Quercus concionatur*, & ibidem annotata.

vaſſet, ut honeſtis ſtudiis ſuppeteret rerum uſus, non ad laſciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterum quod rem aggreſſus eſt cubitu tam duro, victu tam aſpero parcoque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum prima experientia multos juvenes, felici indole præditos, ac ſpem ampliſſimam præ ſe ferentes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos & lepræ, quorum aliquot ipſe novi, certe nullus omnium non periclitatus eſt; quis non intelligat eſſe crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addidit pallium & [1] cucullam, ademit in totum eſum carnium. Et hujus generis [2] plantaria tranſtulit in longinquas regiones. Quod ſi quisque tantum permittat ſuis affectibus, quantum ille permiſit, futurum eſt ut iſtorum ſimiles totum occupent mundum. Siquidem à talibus initiis primum orta ſunt monaſteria, quæ nunc [3] minitantur Pontificibus & Monarchis. In proximi ad pietatem reſipiſcentis lucro gloriari pium eſt; in veſte aut cibo gloriam quærere, Phariſaicum eſt: proximorum inopiam ſublevare, pietas eſt; [4] proſpicere ne liberalitate bonorum abutantur ad luxum, diſciplina eſt. Cæterum in morbos, in delirationem, in mortem, his rebus impellere fratrem, crudelitas eſt, parricidium eſt. Abeſt fortaſſe voluntas occidendi, at non abeſt homicidium. Quæ igitur iſtis debetur venia? Nimirum quæ medico, qui per inſignem imperitiam occidit ægrotum. Dicet aliquis; Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus: ſponte veniunt, rogant admitti, & liberum eſt

1 Quod dicatur *cucullus*, non *cuculla*, ſæpius ſupra annotatum.

2 *Plantarium* non ſolum locus plantarum, ſed ipſa planta, uti hoc loco. Sunt qui dicant *Plantaria* eſſe, quæ è ſeminibus nata, cum radicibus, & terra propria transferuntur, *Plantas* vero, quæ de arboribus capiuntur. Per plantas intellige metaphorice juvenes.

3 Quis enim ignorat, è monaſteriis prodiiſſe regum, principumque percuſſores, & luctuoſiſſimarum cladium autores peſſimos?

4 Conſulere, curare.

eſt abire pertæſis. O [1] Scythicam reſponſionem! Itane poſtulant, ut adoleſcentes rectius perſpiciant quid ipſis conveniat, quam vir doctus, rerum uſu tritus, & ætate provectus? Sic ſeſe excuſet lupo, qui ſamelicum oſtenſa eſca pellexit in retia. An qui vehementer eſurienti apponat cibum inſalubrem aut lethiferum etiam, ita ſemet excuſabit pereunti? Nemo te coegit edere, volens ac lubens devoraſti quod erat appoſitum. Nonne is jure reſpondeat? Tu non cibum dediſti, ſed venenum. [2] Telum ingens neceſſitas, grave tormentum fames. Auferant igitur illa magnifica verba, Libera erat electio. Imo magnam vim admovet, quiſquis talibus utitur tormentis. Nec ea ſævitia tantum perdidit [3] tenues; [4] ſuſtulit non paucos divitum filios, & generoſam indolem depravavit. Ætatem laſcivientem moderatis rationibus cohibere, paternum eſt. Cæterum in medio hiemis rigore datur poſtulantibus paululum panis, potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet peſtilentem, peſtiferam alioqui, etiamſi nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam nec hodie poſſunt excutere. Erant aliquot cubicula humili ſolo, putri [5] gypſo, vicinia latrinarum peſtifera. In his nullus unquam habitavit, niſi aut mors, aut morbus capitalis fuerit conſequutus. Omitto nunc mirã flagrorum carnificinam, etiã in innoxios. Sic ajunt dediſci ferociam; ferociã appellant indolem generoſiorem, quam ſtudio frangunt, ut eos reddant habiles monaſteriis. Quantum ibi devorabatur [6] ovorum putrium, quantum vini putris hauriebatur. Sunt for-

1 Quia Scytharum gens fera, & inculta, hinc quicquid durum & ferox eſt, *Scythicum* appellamus. Reviſe *Naufr.* pag. 260.

2 *Neceſſitas durum* vel *urgens telum.* Proverbium eſt, juxta illud Græcorum. *τῇ ἀνάγκῃ οὐδὲ οἱ θεοὶ μάχονται.* Hoc eſt, *Neceſſitati quidem ne Dii repugnant.*

3 Tenuis fortunæ adoleſcentes.

4 Scil. è medio, hoc eſt, morti dedit.

5 Gypſum, Gr. γύψος, res cognata calci, qua parietes dealbantur.

6 De his & ſupra queſtus eſt pag. 9. & 12.

1 Ma-

ſortaſſis hæc jam correcta, ſed ſero, videlicet iis qui perierunt, aut corpus circumferunt infectum. Neque vero hæc commemoro, quod [1] male velim illi collegio, ſed operæ pretium eſſe judicavi monere, ne ſub umbra religionis, humana ſævitia corrumpat ætatem imperitam aç teneram. Jam quantum ibi diſcatur civilitatis aut veræ pietatis, in præſentia non excutio. Quod ſi viderem malitiam exuere quicunque cucullam induunt, hortarer omnes ad [2] cucullam. Nunc alia res eſt; proinde non ſunt ad hoc vitæ genus ſrangendi ſpiritus [3] ſuppullulantis ætatis, ſed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monaſterium [4] Carthuſianorum, quin illic offenderim unum atque alterum aut ſimpliciter mente captum, aut [5] delirantem. Verum jam dudum tempus eſt, ut à tam longa digreſſione redeamus ad inſtitutum. LA. Imo nullum eſt digreſſionis diſpendium; rem ipſam egimus: niſi ſi quid tibi forte ſuccurrit, quod adjiciendum putes iis, quæ diſſerta ſunt de conſtitutionibus humanis. SA. Mihi quidem nec humanum præceptum implere videtur, qui negligit hoc præſtare, quod ſpectavit is qui præcepit. Etenim qui ſeſtis diebus tantum abſtinet ab operibus manuariis, nec interim vacat ſacris, aut audiendis concionibus, violat ſeſtum diem, negligens id, cujus gratia feſtus dies inſtitutus eſt. Ideo enim interdictum eſt opus bonum, ut fieret melius. Jam vero qui pro ſolitis operis vacant popinis, ſcortis, temulentiæ, pugnis & aleæ, bis violant diem feſtum. LA. Opinor & precum ſacrarum penſum in hoc præſcriptum ſacer-

1 Malum optem, imprecer.

2 Ad Monachatum. Metonym. adjuncti.

3 Adoleſcentiæ.

4 De Carthuſianorum origine, eorumque inſtitutis, dictum eſt in *Conviv. religioſ.* & in Colloq. *Milit.* & *Carthuſ* in ipſo limine.

5 Scil. ex duriſſimo vitæ genere.

acerdotibus & monachis, ut hac exercitatione conſueſcerent ſuſtollere mentem in Deum; & tamen qui penſum hoc non abſolvit, periclitatur. Qui tantum ore demurmurat voces, nec curat animum ad ea quæ ſonat colligere, imo ne litteras quidem ſtudet diſcere, ſine quibus quæ ſonat, intelligi non poſſunt, vir bonus habetur, ac ſibi quoque videtur. SA. Ego multos novi ſacerdotes, qui piaculum inexpiabile putant, aliquam partem precum omiſiſſe, aut per errorem dixiſſe de diva Virgine, cum dicendum eſſet de ſancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant aleam, ſcortum ac temulentiam, quæ divinis pariter & humanis legibus vetita ſunt. LA. Nec paucos ego comperi, qui citius mortem oppetiſſent, quam vel caſu guſtato cibo, aut dum os proluunt delapſis in ſtomachum aliquot aquæ guttis, ſacrificaſſent: at iidem fatebantur, eſſe ſibi cum quibuſdam [1] ſimultatem, quos, ſi daretur opportunitas, occiderent; nec verebantur cum hoc animo ad ſacram Chriſti menſam accedere. SA. Atqui ut jejuni ſacrificent, hominis præceptum eſt: ut deponant iras prius quam accedant ad ſacram menſam, Dei præceptum. LA. Jam vero de perjurio quam præpoſtere judicamus! Infamis habetur, qui jurejurando confirmavit ſe diſſolviſſe [2] æs alienum, ſi convincatur non diſſolviſſe: nec perjurium objicitur ſacerdoti qui palam impudice vivit, cum jurejurando publice profeſſus ſit caſtitatem. SA. Quin iſtam cantionem canis Epiſcoporum [3] vicariis, qui coram altari dejerant, ſe comperiſſe omnes, quos offerant [4] initiandos, idoneos ætate, ſcientia & moribus, cum aliquoties inter hos vix duo treſve ſint tolerabiles, plurimi vix [5] ad

ſtivam

1 Odium occultum. Ita dictum, ut quidam volunt, quod, qui ſimultatem exercent, ſimulata inter ſeſe loquuntur.

2 Pecuniam alteri debitam.

3 Vicarius eſt, qui alicujus vicem gerit.

4 Sacris imbuendos.

5 *Ad ſtivam*, id eſt, ad aratrum, pars pro toto. Eſt enim ſtiva aratri manica.

1 Color

ſtivam idonei? LA. Vocatur ad pœnam, qui commotus aliqua cauſſa peierat; & non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiſcent perjurium. SA. Iſti non jurant ex animo. LA. Eodem [1] colore patrocineris licebit ei, qui hominem occidit non ex animo. Peierare nec joco nec ſerio fas eſt. Et atrocius crimen foret, ſi quis joco necaret hominem, quam ſi commotus ira. SA. Quid ſi quis [2] ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo [3] inaugurantur? LA. Et iſta cum ſint maxime ſeria, tamen quoniam velut ex more fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem eſt querimonia de votis. Matrimonii votum eſt juris ſine controverſia divini; & tamen dirimitur per monaſticæ vitæ profeſſionem ab hominibus repertam. SA. Cum nullum votum religioſius ſit, quam baptiſmi; tamen qui veſtem mutat, aut locum, perinde quaſi patrem veneno necarit, perquiritur, rapitur, ſtringitur, nonunquam & occiditur propter honorem ordinis. At quorũ tota vita pugnat [4] ex diametro cum profeſſione baptiſmi, quippe qui toti ſerviunt [5] mammonæ, ventri, & hujus mundi [6] pompis, habentur in pretio, nec his objicitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur [7] apoſtatæ, ſed habentur pro Chriſtianis. LA. Simile vulgi judicium eſt de benefactis ac malefactis, deque præſidiis

1 Color in rhetoricis eſt ratio defenſionis vel excuſationis. Ita Juvenalis Sat. 6. *Dic aliquem ſodes, dic Quintiliane colorem.*

2 Eadem ratione conſideret. Allegoria eſt. Horat. Serm. 1. lib. 1. *In trutina ponetur eadem.*

3 Initiantur. Inaugurari dictum ab *augurio*; quod reviſe in Coll. *proc. & puell.* pag. 204.

4 *Ex diametro*, id eſt, directe, διάμετρος, ſupple γραμμὴ, eſt linea dimetiens, ſeu per medium ſecans recta in longitudinem ducta. Et hinc ex diametro pugnare dicuntur, quæ directe inter ſe oppoſita ſunt, ut duo extrema diametri puncta. Διαμετρέω, dimetior.

5 *Mammona* vox Hebræa, idem quod Græcis πλοῦτος, divitiæ, lucrum, & quicquid denique ad rem nummariam ſpectat. Reſpice pag. 174.

6 Omnis apparatus ſolennis cum oſtentatione dicitur pompa. Reviſe Colloq. *Franciſcan.* & *Diverſ.*

7 Ἀποστάτης, qui ab eo quod tuendum ſuſcepit deficit. Deſertor inſtituti, vel religionis, vulgo apoſtata dicitur.

ſidiis beatitudinis. Quanta infamia ſequitur puellam [1] lapſam! at longe gravius crimen eſt lingua mendax & obtrectatrix, & animus odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, quam adulterium? Nemo lubens cum eo conſuetudinem habet, qui ſemel furti aſperſus eſt infamia: cum eo qui coopertus eſt adulteriis, pulchrum eſt habere familiaritatem. [2] Spiculatori publico, qui ſtipendio conductus ſervit legibus, quemadmodum & judex ipſe, nemo dignatur locare filiam: & non deteſtamur affinitatem militis, qui toties, invitis parentibus, & vetante nonnunquam magiſtratu, ſubduxit ſeſe ad [3] bellum mercenarium, tot ſtupris, tot raptibus, tot ſacrilegiis, tot homicidiis, aliiſque facinoribus impurati, quæ vel in ipſa militia, vel in profectione ad bellum, & reditu à bello committi ſolent: hunc generum adſciſcimus, hunc quovis carnifice pejorem adamat virgo, & interpretamur etiam [4] nobilitatem quæſitam ſcelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudata moneta publica, qui [5] monopoliis, qui uſuris, qui mille technis

ac

1 Per tranſlationem *lapſi* dicuntur qui nimia infirmitate, vel imprudentia peccarunt.

2 *Spiculator* dictus à gerendo ſpiculo, ſatelles principis. Gr. *δορυφόρος*. Hoc loco ſignificatur carnifex, quo ſenſu occurrit hæc ipſa vox Græca facta apud Marcum Evangeliſtam Capite 6. ubi de Joanne Baptiſta loquitur, quem Herodes capite plecti juſſit, *καὶ ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπικυλάτωρα ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Et rex miſſo ſpiculatore juſſit caput ejus inferri.*

3 Veriſſime H. C. Agrippa in libro de vanitate ſcientiarum. *Bellum nihil aliud eſt, quam commune multorum homicidium, ac latrocinium, nec aliud milites quam ſtipendiarii & in republica exitium armati latrones.* Et porro. *Ipſi Auguſtinus atq; Bernardus Catholici in Eccleſia Doctores artem militarem alicubi probaverunt, & Pontificia decreta illam non improbant, licet Chriſtus & Apoſtoli longe aliter ſentiant.*

4 Idem Agrippa. *Ex militia itaq; ortum habet nobilitas gentilitia, videlicet claritas, ex cruore hoſtium, & cædibus ſtrenue acquiſita.* Deinde. *Ipſa nobilitas nihil aliud eſt quam robuſta improbitas atq; dignitas, non niſi ſcelere quæſita benedictio, & hæreditas peſſimorum quorumque filiorum.*

5 *Monopolium* à *μόνος solus*, & *πωλέω vendo*, dicitur vel cum unus ſolus aliquod genus mercaturæ univerſū emit, ut ſolus vendat, preciumque ſuo modo ſtatuit, vel plures ſimul idem fecere, quo carius vendant.

1 Re-

ac fraudibus tam multos ſpoliant, inter præcipuos habentur. SA. Qui uni cuipiam venenum porrigunt, ut venefici dant pœnas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiato, populum inficiunt, impune faciunt. LA. Novi quosdam monachos adeo ſuperſtitioſos, ut exiſtiment ſeſe eſſe in manu [1] diaboli, ſi vel caſu ſacra veſtis abſit, nec metuunt ab unguibus diaboli, ſi mentiantur, ſi calumnientur, ſi inebrientur, ſi invideant. SA. Iſtiusmodi licet inter nos [2] idiotas complures videre: non credunt domum tutam à violentia [3] cacodæmonis, niſi paratam habeant aquam conſecratam, frondes ſacras ac cereum; & non metuunt ſuis ædibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. LA. Quam multi ſunt qui magis fidunt præſidio Virginis matris, aut Chriſtophori, quam ipſius Chriſti! Matrem colunt imaginibus, candelis, & cantiunculis; Chriſtum impia vita fortiter offendunt. Nauta cum periclitatur, Chriſti matrem, aut [4] Chriſtophorum, aut quemvis divorum citius invocat, quam ipſum Chriſtum. Et Virginem ſe credunt habere propitiam, quod illi ſub noctem cantiunculam non intellectam canunt, Salve regina; ac non potius metuunt, ne illa ſe putet irrideri talibus cantiunculis; cum totus dies, magnaque noctis pars illis tranſigatur obſcœnis ſermonibus, temulentiis, & factis non referendis. SA. Ita militi periclitanti citius in mentem venit [5] Georgius aut

1 Reſpice pag. 178.

2 Ἰδιώτης proprie privatus, qui non fungitur magiſtratu. Aliquando idem quod plebejus ſignificat. Peculiariter, qui alicujus rei imperitus eſt, indoctus.

3 Mali Dæmonis, κακὸς, *malus*, δαίμων, *Deus genius* vel *angelus*.

4 De hoc divo gigante ſæpius ſupra. Præcipue reſpice *naufragium*.

5 Qui depingitur eques & cataphractus, haſta ſimul & gladio formidabilis. Fuit autem Georgius ille, de quo ſplendide monachi mentiti ſunt, tribunus militum ſub Diocletiano, ut ajunt, poſtea in divorum album relatus.

aut [1] Barbara, quam Chriſtus. Porro cum nullus ſit cultus divis gratior, quam imitatio ſactorum, quibus ipſi Chriſto placuerunt, hanc partem fortiter contemnimus. Et [2] Antonium nobis egregie ſaventem ſore credimus, ſi illi porcos aliquot ſacros alamus, ſique ipſum cum ſuo porco, [3] igni & tintinnabulo pictum habeamus in ſoribus ac lateribus ædium: nec metuimus, quod magis erat metuendum, ne ille male velit ædibus, in quibus regnant ea vitia, quæ vir ſanctus ſemper fuit deteſtatus. Virgini annumeramus [4] roſariola, & [5] ſalutatiunculas: quin potius annumeramus in illius gratiam coërcitum animi tumorem, repreſſam libidinem, condonatam injuriam? Hujuſmodi cantiunculis delectatur Chriſti mater, his officiis demerueris utrumque. LA. Itidem morbo periclitanti citius in mentem venit ſanctus [6] Rochus, aut [7] Dionyſius', quam Chriſtus unica ſalus hominum. Quin &hi qui ſacras litteras interpretantur è ſuggeſto, quas nemo ſine ſpiritus [8] afflatu vel intelligere recte vel docere poteſt utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium, quã ipſum Chriſtum, aut Chriſti ſpiritum. Et in [9] hæreſeos ſuſpi-

1 *Barbara* hæc à patre Dioſcoro, quod religionem Chriſtianam amplexa eſſet, in carcerẽ conjecta, dein flagris cæſa, & ſub Maximiliano jugulata dicitur. Papicolæ hanc juxta Georgium tutelarem militum divam ſtatuerunt.

2 Qui ſubulcorum patronus habetur. Reſpice *Franciſcanorum* colloq. pag. 350.

3 Reſpice colloq. Peregrin. relig. ergo. *Nec inermis eſt Antonius: habet ſacrum ignem.*

4 Ita vocant papicolæ certas precatiunculas, quarum penſum aliquod in dies in honorem Mariæ cantantes abſolvunt.

5 Quibus imitari volunt angelum Mariam ſalutantem. *Ave Maria, gratia plena, &c.*

6 Iſte divus Rochus, ſi Diis placet, præcipue ſcit curare, ut ajunt, eos qui laborant morbo Gallico, aut Hiſpanico, horrendo iſto Veneris flagello.

7 Deſignat Dionyſium illum Areopagitam, quem Pontificii quoque divorum ordini adſcripſere. Fingunt hunc ab Apoſtolo Petro in Galliam miſſum, atque illic cum aliquot ſociis decollatum, diu ſine capite ambulaſſe.

8 Inſtinctu.

9 *Αἵρεσις* electio, apud eccleſiaſticos in malam partem ſumitur pro dogmate, quod orthodoxæ fidei non conſonum eſt. Hinc Hæreticus, de quo reſpice pag. 322.

1 Reſpi-

ſuſpicionem vocatur, qui mutire audet adverſus hanc conſuetudinem, quam vocant laudabilem. Atqui laudabilior erat veterum conſuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Baſilius, Chryſoſtomus, Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, qui ſpiritum Chriſti identidem invocant, Virginis auxilium nusquam implorant. Nec in eos ſtomachantur, qui tam ſanctam conſuetudinem, & ex Chriſti & Apoſtolorum doctrina, & ſanctorum patrum exemplis deſumtam, auſi ſunt immutare. SA. Similis error habet complures monachos, qui ſibi perſuadent, [1] Benedictum eſſe propitium, donec geſtent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror eum virum unquam geſtaſſe tam [2] laciniosſam magnoque emtam veſtem; nec verentur illius iram, quod in vita nihil habeant cum illo commune. LA. Franciſci germanus eſt, qui [3] veſtem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: [4] vitam confer; nihil pugnantius. De pleriſque loquor, non de omnibus. Atque hic ſermo per omnes ordinum & profeſſionum formas circumferri poteſt. Ex corruptis judiciis naſcitur præpoſtera fiducia, & ex iisdem naſcuntur præpoſtera ſcandala. [5] Prodeat Franciſcanus coriacea zona cinctus, qui caſu funem perdiderit: aut Auguſtinenſis laneum geſtans cingulum; aut diſcinctus, qui cingi ſoleat: quæ futura eſt abominatio! quantum periculum, ne mulieres ad hoc ſpectaculum abortiant! Et ex hujusmodi nugis quanta fraternæ caritatis ruptura? quam acerba odia? quam virulentæ obtrectationes? Ad-

1 Reſpice pag. 550.

2 Id eſt ſinuoſam, multique panni.

3 Franciſcanorum cultum lege in ſuperiori hujus colloquii parte, atque illic annotata.

4 Quid? Vitam Franciſci iſtius Aſſiſienſis, de quo infra plura dicturi ſumus, ſicuti ab ipſis Pontificiis conſcripta eſt, ſi quis inſpiciat, videbit nihil aliud quam horribilium mendaciorum plauſtra, & ridicula male feriati hominis facta.

5 Eadem fere lege ſupra pag. 547. ſeq.

1 Utile

Adverſus hæc clamat Dominus in Evangelio, nec minus gnaviter Paulus Apoſtolus; adverſus eadem clamandum eſſet Theologis & concionatoribus. SA. Eſſet ſane; ſed in his multi ſunt, quibus [1] expedit talem eſſe populum, imo tales eſſe principes, tales epiſcopos. Et ſunt rurſus, qui nihilo plus ſapiunt in his, quam populus; aut ſi quid ſapiunt, diſſimulant, ſuo ventri conſulentes potius, quam Jeſu Chriſto. Itaque fit, ut populus undique corruptus præpoſteris judiciis, ibi fidat ubi præſens eſt periculum; ibi trepidet ubi nihil eſt periculi; ibi conquieſcat unde progrediendum erat; eo proficiat unde erat recedendum. Ab his male ſtructis ſi quid tentes convellere, clamant excitari ſeditionem: quaſi ſeditio ſit, ſi quis vitioſum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere [2] pharmacis melioribus. Verum abrumpenda eſt querimonia, quæ finem non habet. Et periculum ſit, ſi ſenſerit populus hoc noſtrum colloquium, ne novum ſuſcitent proverbium, quod hæc curæ ſint Salſamentatio & Lanioni. LA. Iſtis ego [3] regeram vetus proverbium; [4] *Sæpe etiam eſt holitor valde opportuna loquutus.* Nuper cum iſta differerem ſuper cœnam, [5] malis auſpiciis aderat

1 Utile eſt.

2 Φάρμακον medicamen ſignificat; it. venenum.

3 Objiciam, reſpondebo.

4 *Sæpe etiam eſt holitor valde opportuna locutus.* Proverbium, quo admonemur, non eſſe faſtidiendam ſalutarem ſententiam, propter autoris humilitatem: nam fieri nonnunquam, ut aliquis infimæ ſortis ac notæ vir, aut minime doctus dicat quidquam haudquaquam aſpernandum etiam ſummis viris, deſumptum eſt ex verſiculo Græco Πολλάκι καὶ κήπωρος ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν, ut Eraſmus in Chiliadibus ſuis profert ex Aulo Gellio. Rectius autem legendum putat, ſi pro κήπωρος *holitor* ponatur μωρὸς *ſtultus*, atque ita legatur verſiculus. Πολλάκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ κάτα καίριον εἶπεν. Hoc eſt, *Sæpe etiam ſtultus fuit opportuna locutus.*

5 *Malis auſpiciis*, vel *malis avibus*, id eſt, *infeliciter*. Reſpice pag. 5. Sic Horatius lib. 1. Od. 13. *Male ducis avi domum.*

1 Lu-

aderat quidam pannoſus, pediculoſus, [1] luridus, [2] vietus, [3] exſuccus, facie cadaveroſa; cranium vix habebat tres pilos; quoties loquebatur, claudebat oculos: ajebant Theologum eſſe. Is me vocabat [4] diſcipulum Antichriſti, aliaque permulta balbutiebat. SA. Quid ibi tu? mutus? LA. Ego illi precabar micam ſobriæ mentis in tam putido cerebro, ſi tamen ullum habebat cerebrum. SA. Juvaret & iſtam audire fabulam ordine. LA. Audies, ſi die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam cruſto incoctam, contuſam, adeoque teneram, ut poſſis vel exugere. SA. Polliceor, hac lege, ſi die Veneris apud nos prandeas: efficiam ut intelligas Salſamentarios non ſemper veſci putribus ſalſamentis.

1 Luridi, inquit Feſtus, ſunt ſupra modum pallidi. Sunt vero qui *luridum* dictum exiſtimant quaſi *loridum*, à loro, quaſi loro percuſſum, & lividum factum.

2 Mollis, flaccidusque, & flexibili corpore. Unde & *vimma* & *vites* & *vietores*, teſte Donato.

3 Absque ſucco.

4 Non dubito quin hæc ipſe de ſe narret Autor. Nam monachi, cæterique ejus farinæ, qui eum capitali odio proſequebantur, nullum non movebant lapidem, quo eum atrô carbone notatum regibus & Pontifici inviſum redderent. Hinc eum horrendis conviciis præſcindere cœperunt. Ipſe paſſim in epiſtolis queritur, ſe ab hoc hominum genere appellari pro Eraſmo *Erraſmum*, ab errando. *Araſmum* ab arando, quaſi aratro dignus. *Eraſinum*. tanquam aſinum, *Behemot*, *Diabolum*, *Religionis hoſtem*, *Blaſphemum in Deum*, *& Matrem Virginem*, *Impoſtorem*, *Antichriſti Præcurſorem*, imo *Antichriſtum ipſum*, &c. Adeo ut in ipſum authorem quadrare videatur, quod ſupra dixit (colloq. inquiſ. de fide) ſe aut ſulphur aut fulmen Jovis olere, & horrenda quidem audiviſſet tonitrua, ſed fulminis ictum non ſenſiſſe. Nam forti animo inimicorum ſuorum malignitatem ſprevit, & ſatis prudenter Pontificum gratiam captare novit.

[1] FUNUS.

MARCOLPHUS, PHAEDRUS.

MA.

1 Ita dictum, quod hic deſcribatur diverſa fiducia. Alter, non minus d-
hiſtoria duorum morientium, ſed longe, ves quam ſuperbus, primum incerto-
-rum

MA. UNnde nobis Phædrus? num ex [1] antro Trophonii? PH. Cur iſtuc rogas? MA. Quia præter morem triſtis, horridus, ſqualidus, torvus; in ſumma, nihil minus [2] quam quod diceris. PH. Si, qui diutius verſantur in officinis fabrorum ærariorum, aliquid nigroris ſibi contrahunt; quid miraris, ſi ego tot dies verſatus apud duos ægrotantes, morientes, & ſepultos, ſolito ſum mœſtior; præſertim cum uterque mihi fuerit egregie charus? MA. Quos mihi narras ſepultos? PH. Noſti Georgium Balearicum? MA. Nomine dumtaxat; de facie non novi. PH. Alterum ſcio tibi prorſus ignotum eſſe. Is erat Cornelius Montius; quicum mihi plurimis jam annis interceſſit arctiſſima [3] neceſſitudo. MA. Mihi nunquam contigit adeſſe morienti. PH. Mihi ſæpius quam vellem. MA. Sed eſtne mors res tam horrenda, quam vulgo prædicant? PH. Iter ad mortem durius, quam ipſa mors. Quod ſi quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem ſibi detraxerit. Breviter, quidquid eſt cruciabile,

rum medicorum, dein ſacrificulorum & monachorum contrariis ſtudiis deluſus, poſt varias & ſolicitas diſpoſitiones de inſana gloria poſt mortem obtinenda, & tandem abſolutione, ut vocant, à ſacerdote pronunciata fretus animam efflat. Alter, omnem pompam prorſus exoſus, atque in unius Chriſti meritis ſuam ſalutem quærens, placide ſpiritum Deo offert. Etſi Colloquium hoc nihil aliud quam monachorum ſcelera ob oculos ponat, certe eo nomine lectu digniſſimum eſt.

1 *Trophonius* Vates fuiſſe dicitur inhabitans ſpecum, quem quicunque ingreſſus eſſet, is poſtea nunquam ridebat, ſed triſtis, & torvus videbatur. Hinc triſtes ex antro Trophonii venire proverbium eſt. Ariſtophanes in Nub. *Ὡς δέδοικ' ἐγὼ, Εἴσω καταβαίνων ὥσπερ ἐς τροφωνίου.* Verum varie fabula narratur. Eraſmus in Adagiis. *Quæ quidem Throphonii ſabula mihi adeo videtur ſimilis ei, quæ de Patricii antro, quod eſt in Hybernia, fertur, ut altera ex altera nata credi poſſit. Tametſi non deſunt etiam hodie permulti, qui deſcendant, ſed prius triduano evicti jejunio, ne capita ſana ingrediantur. Qui deſcenderunt, ajunt ſibi ridendi libidinem in omni vita ademptam,* &c. Nota, lector, & ride.

2 Num *Phædrus* q. d. Gr. φαιδρός, eſt hilaris, vel alacer.

3 Reviſe notas in fine *conviv. relig.*

1 Con

le, vel in ægrotatione, vel in morte, longe tolerabilius redditur, ſi quis ſe totum tradat voluntati divinæ. Nam quod attinet ad ſenſum mortis, cum jam animus diſtrahitur à corpore, arbitror aut nullum eſſe, aut perquam ſtupidum eſſe ſenſum; quod natura, priusquam huc veniatur, conſopiat, ac ſtupefaciat omnes partes ſenſibiles. MA. Naſcimur absque ſenſu noſtri. PH. Sed non absque ſenſu matris. MA. Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit eſſe tam cruciabilem? PH. Nativitatem voluit eſſe gravem ac periculoſam matri, quo carius haberet quod peperiſſet: mortem autem unicuique voluit eſſe formidabilem, ne paſſim homines ſibi mortem conſciſcerent. Etenim cum videamus & hodie tam multos ſibi manus adferre; quid cenſes futurum, ſi mors nihil haberet horribile? Quoties vapulaſſet ſervus, aut etiam filius adoleſcens, quoties uxor indignaretur marito, quoties periſſet [1] res, aut aliud accidiſſet quod ægre eſſet animo, protinus ad [2] laqueum, ad [3] gladium, ad [4] flumen, ad [5] præcipitium, ad [6] venenum currerent homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit cariorem; præſertim cum medici non queant mederi ſemel vita defunƈto. Quanquam ut non omnibus eadem eſt naſcendi ſors, ita non eſt eadem omnibus mortis [7] ratio. Quosdam cita mors protinus liberat; alii lenta morte contabeſcunt. [8] Lethargici, quemadmodum & [9] ab aſpide percuſſi, ſomno conſopiti citra ſenſum ſui moriuntur. Illud obſervavi, nullum eſſe mortis genus tam acerbum quin perferatur, ſi quis obfirmato animo

1 Cenſus, id eſt, opes, divitiæ.
2 Quo ſe ſuſpenderent.
3 Ut eo ſejugulare poſſent.
4 In quod ſeſe immergerent.
5 Unde poſſent ſeſe præcipites dare, hoc eſt, ex alto dejicere
6 Quo ſibi vitam eriperent.
7 *Ratio* pro genere.
8 *Lethargici* ſunt qui laborant λη-θαργίᾳ. Eſt hic autem morbus, quem Latine *veternum* appellant: Marcor, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas.
9 *Aſpis* ſerpentis genus eſt.

1 Sc.

mo decrevit exire. MA. Utrius mors viſa eſt Chriſtianior? PH. Mihi quidem Georgii viſa eſt honorificentior. MA. Etiamne mors habet ambitionem ſuam? PH. Ego nunquam vidi duos tam diſpari morte morientes. Si vacat audire, depingam [1] exceſſum utriusque: tuum erit judicare, utra mors ſit optabilior homini Chriſtiano. MA. Imo te rogo, ne graveris narrare. Nam ipſe nihil audiero cupidius. PH. Ergo de Georgio prius audi. Ubi mors jam certa ſui ſigna dederat, medicorum chorus, qui diu curarant ægrotum, diſſimulata vitæ deſperatione cœperunt mercedem poſcere. MA. Quot erant medici? PH. Aliquando decem, interim duodecim; cum pauciſſimi, ſex. MA. Satis erat [2] ad occidendum vel valentem. PH. Numerata pecunia clã ſubmonuerunt proximos, non procul abeſſe mortem: curarent ea, quæ pertinerent ad animæ ſalutem; nam de corporis incolumitate nihil eſſe ſpei. Per amicos intimos blande ſubmonitus eſt & ægrotus, ut corporis curam Deo committeret, ea tantum curaret, quæ pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mira torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indigne ferens, quod ab illis deſtitueretur. Illi reſponderunt, ſe medicos eſſe, non Deos; quod artis erat, præſtitiſſe: cæterum adverſus [3] fatalem neceſſitatem nullam valere medicinam. His actis abeunt in proximum cubiculum. MA. Quid? morantur

etiam

1 Sc. è vita, hoc eſt mortem.

2 Hinc ſalſe Martialis, de Diaulo medico. *Nuper erat medicus, nunc eſt veſpillo Diaulus: Quod veſpillo facit, fecerat & medicus.* *Efferebat*, hoc eſt occidebat, ut nunc factus veſpillo effert mortuos. Hinc illud Græcum proverbium: *Multorum medicorum introitus ægrum perdidit.* Et illud moribundi jam imperatoris Adriani dictum. *Medicorum turba principem perdidit.*

3 *Fatalis à fato*, quod tum Chriſtianis tum ethnicis dicitur æternum & inevitabile Dei decretum. Et cum nihil magis certum eſt, quam omnibus mortalibus, ſerius ocyus ſemel eſſe moriendum, hinc ſæpius fatum ipſam mortem, apud optimos quosvis Autores ſignificat.

1 Ὕδρωψ.

etiam accepta mercede? PH. Inter illos nihil convenerat de morbi genere: alius ajebat [1] hydropem, alius [2] tympanitem, alius [3] apoſtema in inteſtinis, alius aliud atque aliud malum: totoque hoc tempore, quo tractabant ægrotum, acerrime diſceptarunt de morbi genere. MA. O felicem interim ægrotum! PH. Eam litem ut tandem finirent, per uxorem poſtularunt, ut ſinerent exanimati corporis [4] anatomiam fieri: id eſſe honorificum, & ſolere vel honoris gratia fieri in magnatibus: deinde rem eam fore ſaluti multis, idque ad meritorum ipſius cumulum acceſſurum: poſtremo pollicentur ſuo ſumtu ſe commercaturos triginta [5] miſſas, ceſſuras in commodum mortui. Id ægre quidem, ſed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum eſt. His actis ſubduxit ſeſe [6] ſtatio medicorum. Negant enim fas eſſe, ut qui vitæ ſolent opitulari, mortis ſint ſpectatores, aut [7] exſequiis interſint. Mox accitus eſt Bernardinus, vir, ut ſcis, reverendus, [8] Franciſcanorum cuſtos, qui [9] confeſſionem exciperet. Vix peracta eſt confeſſio, jam aderat in ædibus turbo quatuor ordinum, quos vulgus appellat [10] mendican-

1 Ὕδρωψ, Latinis aqua intercus, morbi ſpecies.

2 *Τυμπανίτης*, ſpecies hydropis eſt. Nomen habet, quod eo venter ut tympanum tendatur.

3 Ἀπόστημα, proprie abſceſſus, ſpecies ulceris.

4 Ἀνατομὴ, diſſectio, inciſio, qua corpus humanum diſcinditur, à verbo *ἀνατέμνω*, diſſeco.

5 Ita cœlum apud Papicolas auro venale eſt: de voce *Miſſa* vide quæ ſupra annotavimus pag. 555.

6 *Statio* hoc loco idem eſt quod *cœtus, conventus.* Nam juxta A. Gellium *ſtatio* domus eſt, in quam convenit cœtus, ut de re aliqua decernatur, & jus dicatur. Vide fuſius annotata pag. 502.

7 *Exequiæ* dictæ funebre officium, quod nempe in funere exequimur. Ponitur hoc loco ea vox pro ipſo exceſſu è vita. Nam exequiæ dicuntur fieri cum cadaver effertur. Vide Terent. Phorm. Act. 5. Sc. 8. *Exequias ire Chremeti.*

8 Monachorum ordinis iſtius Franciſci, quem in aliquot ſuperioribus Colloquiis notatum vide.

9 Scilicet confeſſionem iſtam auricularem, quam ſacrificuli Pontificii in ipſo mortis articulo, delirantibus ægrotis extorquent.

10 Monachorum nempe.

cantium. MA. Tot [1] vultures ad unum cadaver? PH. Deinde vocatus eſt parochus, qui hominem [2] inungeret, [3] ſacrumque ſymbolum corporis Dominici porrigeret. MA. Religioſe. PH. Verum ibi minimum abſuit, quin inter [4] parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. MA. Apud lectum ægroti? PH. Et quidem ſpectante [5] Chriſto. MA. Quid excitavit tantos tumultus ſubito? PH. Parochus ubi cognovit ægrotum fuiſſe confeſſum Franciſcano, negavit ſe vel unctionis ſacramentum, vel euchariſtiam, vel ſepulturam impartiturum, ni ſuis auribus audiſſet ægroti confeſſionem: ſe parochum eſſe, ſibi pro ſua ovicula reddendam Domino rationem: id non poſſe, ſi ſolus ignoraret arcana conſcientiæ. MA. Nonne viſus eſt æquum dicere? PH. Non illis quidem. Nam ſtrenue reclamabant omnes, præſertim Bernardinus & Vincentius [6] Dominicanus. MA. Quid adferebant. PH. Magnis conviciis inceſſebant parochum, ſubinde vocantes eum aſinum, dignumque qui paſtorem [7] ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, ſum

1 Venuſte Monachos hos, ad moribundum quæſtus gratia advolantes, *vultures* vocat Autor: hi enim cadavera præſentiunt, unde captatores teſtamentorum *vultures* dicuntur.

2 Inter ſeptem, quæ Papicolæ numerant, Sacramenta, habetur etiam unctio. Hanc uſurpant in inaugurandis regibus, epiſcopis, aliiſque perſonis eccleſiaſticis. Imo hunc adipem ſuum tranſtulerunt ad moribundos, parietes, aras, campanas, ſimiliaque.

3 *Sacrum ſymbolum corporis Dominici*, idem eſt quod mox infra *Euchariſtiam* vocat. Quid ſit *ſymbolum*, ejusque variæ ſignificationes lege pag. 325. Et *Euchariſtiam* reviſe annotatam pag. 473.

4 *Parochus* quis olim Ethnicis, & nunc Papicolis dictus ſit, notatum vide ſupra pag. 381.

5 An non ridere videtur Autor panes iſtos orbiculares à ſacerdote in verum corpus & ſanguinem Chriſti converſos, ut falſo jactant Papicolæ? Nam ejusmodi unum Parochus ſecum attulerat, quem morienti in os intruderet.

6 Monachus ex inſtituto Dominici quem notavimus ſupra.

7 Repræſentaret. Reviſe notas pag. 524.

1 Pon-

ſum ſacræ Theologiæ [1] baccalaureus formatus, mox licentiandus, atque etiam doctoris titulo inſigniendus; tu vix legis Evangelium; tantum abeſt, ut poſſis excutere ſecreta conſcientiæ. Quod ſi libet eſſe curioſum, exquire, quid agat uxor & [2] manzares tui domi, aliaque permulta, quæ me pudet referre. MA. Quid ille? mutus ad hæc? PH. Mutus? Imo diceres [3] cicadam ala correptam. Ego, inquit, baccalaureos multo te meliores nectam [4] è ſtipulis ſabarum. Auctores & principes ordinum veſtrorum, [5] Dominicus & Franciſcus, ubi didicerunt philoſophiam Ariſtotelicam, aut argumenta [6] Thomæ, aut ſpeculationes [7] Scoti? aut ubi donati ſunt titulo baccalaureʳ

1 Pontificii in Theologia promovendi tres habent gradus: primo creantur *Baccalaurei*, corrupte dicti pro *battalariis*, quæ non minus vox barbara eſt. Volunt enim à veteri Gallorum *battalum*, hoc eſt prælium, in ſcholis *battalarium* dici, qui in ſtudiis diſciplinarum rudimenta depoſuit, & jam publice diſputavit, atque ita cum adverſario ſuo tanquam prælium commiſit. *Licentiatus* dicitur, qui jam examinatus eſt in aliqua facultate, aut ſcientia, & poteſtatem ſeu licentiam accepit, qua poſſit, ſi velit, Magiſter vel Doctor fieri (nam in Philoſophia & quartus promotionis gradus eſt *Magiſter*, cui poteſtas data eſt alios inſtituendi.) *Doctor* habetur, qui poteſtatem accepit facultatem ſuam ubique docendi. Sed jam me nugarum iſtarum tædet.

2 Libri ex inceſto nati.

3 *Cicada ala correpta* dicitur, ubi quis provocatus non tacet, ſed clarius obſtrepit. Scribit Lucianus in Pſeudologiſta, Poëtam Archilochum jambographum, & ad maledicendum egregie inſtructum, ad hunc modum reſpondiſſe cuidam, à quo fuerat convicio provocatus: *τὸν τέττιγα πτερῦ συνείληφας*. Id eſt, *Cicadam ala corripuiſti*. Nam cicadæ ſi alas preſſeris vehementius ſtrident.

4 E culmis tritici nectuntur galeri, faba vero caules habet grandes, intortos & fragiles, idéoque nihil minus quam ad texendum utiles. Hinc illud Batavorum adagium, quo alios contumelioſe irrident.

5 Dominicus iſte Hiſpanus natus anno 1170. qui ab Innocentio III. miſſus ad convertendos Albigenſes iam nefarias conciones habuit, ut plus centum millia miſerrimorum illorum hominum trucidata ſint, Papicolis non de plebe divus eſt: uti & Franciſcus ille Aſſiſienſis homo inſulſus, & ſtolidiſſimus monachus. Mira & horrenda de utroque loquuntur mendacia. Sed Dominicani & Franciſcani jam olim capitale odium inter ſe exercuerunt. Reviſe annotata in Colloq. *Naufragium*, & *Franciſcanum*.

6 Eſt hic Thomas Aquinas, multis & quidem ficitiis miraculis à Papicolis celebratus, & divorum numero adſcriptus.

7 Joannes Duns Scotus, ille ſtolide ſubtilis Philoſophus, unde Scotiſtis oppoſiti ſunt, Thomiſtæ.

reorum? Irrepſiſtis in mundum adhuc credulum, ſed pauci humiles, quidam etiam docti ac pii: nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentiſſimas quasque civitates, & in florentiſſimam civitatis partem demigraſtis. Tot ſunt agri qui paſtorem alere non poſſunt; ibi locus erat veſtræ operæ: nunc nusquam adeſtis, niſi in ædibus divitum. Jactatis nomen Pontificum; at veſtra privilegia nihil valent, niſi cum ceſſat [1] epiſcopus, paſtor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus veſtrum concionabitur me paſtore incolumi. Non ſum baccalaureus: nec ſanctus [2] Martinus erat, & tamen [3] agebat epiſcopum. Si quid mihi deeſt doctrinæ, à vobis non petam. An creditis etiamnum mundum eſſe tam ſtupidum, ut ubicunque viderit veſtem [4] Dominici aut Franciſci, putet adeſſe illorum ſanctimoniam? Num veſtra refert, quid agam domi meæ? Quid vos agatis in latebris, quommodo tractetis ſacras virgines, etiam populus novit. Jam quam nihilo ſint vel feliciores vel puriores divitum domus, quas frequentatis, omnibus & [5] lippis & & tonſoribus notiſſimum eſt. Cætera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minime reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu mota ſignum dediſſet, ſe velle quidpiam dicere. Ægre impetratum eſt, ut rixa tantiſper conſileſceret. Tum ægrotus,

1 Epiſcopum quære ſupra pag. 221. Paſtorem pro ſacerdote pag. 344

2 Martinus Dalmata, Archiepiſcopus Turonum factus anno poſt Chriſtum natum 315, Ejus vitam conſcripſit Sulpitius Severus, lectu non injucundam, ſed meris fabulis refertam.

3 Reſpice paginam priorem.

4 Inferius de veſte Dominici & cucullo Franciſci quære annotata in hoc Colloquio & in *Exſequiis Seraphicis.*

5 *Res lippis & tonſoribus nota*, pro re vulgo jactata dicitur, & quæ jam in ora vulgi abiit, propterea quod olim in tonſtrinis omnes rumores narrari ſolebant, & lippi, hoc eſt, qui ſunt ægri oculis, in iis rumoribus audiendis per otium ſe totos dedebant. Hinc illud Horatii — — *opinor Omnibus & lippis notum & tonſoribus eſſe.* lib. 1. Sat. 7.

1 *Cono-*

ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parocho denuo confitebor. Deinde pro ſtrepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro [1] cenotaphio, pro ſepultura numerabitur tibi pecunia, priusquam exeas hanc domum; neque committam ut ulla in parte de me queri poſſis. MA. Num parochus recuſavit tam æquam conditionem? PA. Non; tantum obmurmuravit nonnihil de confeſſione, quam ægroto remiſit. Quid opus eſt, inquit, iisdem repetendis fatigare tum ægrotum, tum ſacerdotem? Si in tempore mihi confeſſus fuiſſet, fortaſſis ſanctius condidiſſet ſuum teſtamentum: nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti peſſime habebat monachos, indigne ferentes eam prædæ partem decidi parocho. Ego tamen interceſſi, fecique ut lis ſopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit [2] corpus Domini, & numerata ſumma diſceſſit. MA. Sequuta eſt igitur eam tempeſtatem tranquillitas? PH. Imo tempeſtatem hanc ſævior tempeſtas protinus excepit. MA. Obſecro quid cauſæ? PH. Audies. Confluxerant in ædes [3] quatuor ordines mendicantium; his adjunxit ſeſe quintus [4] Cruciferorum. Adverſus hunc ceu nothum quatuor illi magno tumultu coorti ſunt, rogabant ubi vidiſſent unquam plauſtrum quinque rotarum? aut [5] qua fronte vellent eſſe plures mendi-

1 *Cenotaphium* tumulus honorarius, ex *κενὸς, manis* & *τάφος*, ſepulchrum.

2 Quod modo dixit *Sacrum ſymbolum* &c. imo ipſum Chriſtum.

3 Mendicantium monachorum ordines ex parvis initiis brevi ſpatio tanta incrementa ſumſerunt, ut Gregorius X. ea de cauſa anno 1273. maximum Concilium Lugduni congregaverit. Evocati præter quingentos epiſcopos, ſexaginta abbates, mille prælatos, etiam præfecti ordinum mendicantium. Ibi tum abrogati viginti tres ordines, & retenti modo quatuor, nempe Dominicanorum, Franciſcanorum, Auguſtinorum & Carmelitarum, quos omnes notatos reſpice in præcedenti Colloquio.

4 Cruciferos notatos vide in Colloq. *Ichthyoph.* it. in *Colloq. ſenil.*

5 Id eſt, quo pudore? Frons olim pudori ſacra. Hinc *perfrictæ frontis* dicitur, qui eſt inſigniter impudens. Videantur *Luſus puer.* & *Franciſc.*

dicantium ordines, quam ſint Evangeliſtæ? Eadem, inquiunt, opera adducite huc mendicos omnes è pontibus ac triviis. MA. Quid ad hæc [1] Cruciferi? PH. Viciſſim rogabant quomodo tum inceſſiſſet plauſtrum eccleſiæ, cum nullus eſſet ordo mendicantium; deinde cum unus eſſet, poſtea tres? Nam Evangeliſtarum, inquiunt, numerus nihilo plus habet affinitatis cum noſtris ordinibus, quam cum alea, quæ undique quatuor oſtendit angulos. Auguſtinenſes quis allegit in ordinem mendicantium, aut quis Carmelitas? Quando mendicavit Auguſtinus, aut quando [2] Helias? Nam hos faciunt ſuorum ordinum auctores. Hæc aliaque multa fortiter quidem illi detonabant; ſed ſoli, quatuor exercituum [3] impreſſionem non ferentes, ceſſerunt, dira tantum minitantes. MA. Heic ſaltem effulſit tranquillitas. PH. Imo [4] ſyncretiſmus ille in quintum ordinem, verſus eſt in pugnam gladiatoriam. Franciſcanus ac Dominicanus contendebant, nec Auguſtinenſes, nec Carmelitas eſſe [5] germane mendicos, ſed nothos ac ſuppoſititios. Hæc rixa ſic [6] incruduit, ut plane vererer, ne veniretur [7] ad manus. MA. Hæccine ferebat ægrotus? PH. Non hæc acta ſunt apud lectum: ſed in atrio, quod cubiculo [8] adhærebat: voces tamen omnes ad ægrotum [9] permanabant: neque enim

[1] muſſa-

1 Supple *reſpondebant?*

2 Nam non ſine ſumma impudentia iſti mendici Carmelitæ patronum ſuum ſtatuunt Heliam, quem in Carmelo Syriæ monte vixiſſe tradunt ſacræ Litteræ. Reviſe notas in *Conviv. relig.* pag. 155.

3 Impreſſio eſt vehemens hoſtium irruptio.

4 Manet Autor in translatione à militibus. Nam *συγκρητισμὸς*, eſt communis conſenſus, ſeu conſpiratio in hoſtem.

5 Vere, ſincere.

6 Reſpice *Naufrag.*

7 Ad pugnam, quæ cominus fieret manibus.

8 Proximum erat.

9 *Penetrabant, perveniebant.* Metaphora à latice manante. Ita Terent. in Adelph. Act. 2. Sc. 4. *Ne aliqua ad patrem hoc permanet*, id eſt, ad aures perveniat.

1 Tacite

[1] muſſabant, ſed [2] plenis tibiis res agebatur: & ſcis, alioqui in ægrotis aurium ſenſum eſſe acutiorem. MA. Quis tandem exitus belli? PH. Ægrotus per uxorem denuntiavit ut ſilerent pauliſper, ſe [3] compoſiturum hoc diſſidium. Itaque rogavit, ut tum quidem temporis Auguſtinenſes & Carmelitæ diſcederent; hoc illos nullo ſuo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mittetur eis domum, quantum heic daretur remanentibus. In [4] funere vero juſſit omnes ordines adeſſe, etiam [5] quintum, atque ut æqua pecuniæ portio divideretur ſingulis; ad co̅mune tamen convivium non adhiberentur, ne quid turbæ poſſet oriri. MA. Virum [6] œconomicum mihi narras; qui vel moriens norit tot rerum [7] undas componere. PH. Phy! multis annis geſſerat militiæ ducem. Ibi quotidianum eſt hujusmodi tumultus ſuboriri inter cohortes. MA. Erat igitur [8] re ſplendida? PH. Admodum. MA. Sed male parta, ut fit, rapinis, ſacrilegiis, extorſionibus. PH. Ita quidem vulgo faciunt duces; nec auſim dejerare, hunc ſuiſſe ab illorum moribus alienum. Si tamen ſatis hominem novi, magis auxit rem ingenii dexteritate, quam violentia. MA. Qui ſic? PH. Callebat [9] arithmeticam. MA. Quid tum poſtea? PH. Quid tum? apud principem ſupputabat militum triginta millia, cum vix eſſent ſeptem millia. Deinde multis militibus nihil numerabat. MA. Næ tu mihi magnificam

1 Tacite loquebantur. Reſpice pag. 229.

2 *Plenis tibiis*, in proverbio eſt, pro clare, aperte & magna voce *rem agere.*

3 *Componere* hoc loco pro finire, ut illud Virgil. Eclog. 3. *Non noſtrum inter vos tantas componere lites.*

4 Exſequiis.

5 Cruciferorum ſcil.

6 Οἰκονομικὸς, rei domeſticæ peritus.

7 *Undas rerum* poſuit pro rebus moleſtis, quibus domus fervebat, velut undis mare. Sic apud Catullum, *unda curarum*, pro immenſis curis.

8 Id eſt, cenſu. Erat dives?

9 Ἀριθμητικὴ ſupple τέχνη, ars numerandi.

gnificam narras arithmeticam. PH. Deinde bellum arte [1] ducebat, ſolitus ſimul & ab hoſtium & amicorum vicis & oppidis pecuniam [2] ſtipulari menſtruam: ab hoſtibus, ne paterentur hoſtilia: ab amicis, ut illis liceret cum hoſte paciſci. MA. Agnoſco morem vulgatum militum. Sed abſolve narrationem. PH. Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot ſui ordinis ſodalibus remanſerunt apud ægrotum; ad reliquos miſſus eſt [3] commeatus. MA. Satin inter eos conveniebat, qui remanſerunt in [4] præſidio? PH. Non usquequaque. [5] Grunniebant neſcio quid de [6] prærogativis [7] diplomatum: ſed nenon peragеretur fabula, diſſimulatum eſt. Heic jam proferuntur cautiones teſtamentariæ, fiuntque ſtipulationes accitis teſtibus, de iis, quæ inter ipſos ante tranſegerant. MA. Iſtæc audire geſtio. PH. Dicam ſummatim; nam perlonga eſt fabula. Supereſt uxor annos nata duodequadraginta, mulier ſane proba cordataque: filii duo, alter annum natus undevigeſimum, alter decimum quintum: filiæ totidem, ſed impubes utraque. Teſtamento ſic cautum erat, ut uxor, quoniam perpelli non poterat ut fieret monacha, ſumeret pallium [8] Beghinæ, id eſt, medium genus inter monachas & [9] laicas: filius

1 Nota *ducebat*. *Ducere bellum*, dicuntur, qui de induſtria proferunt. *Gerere bellum*, qui vere bellant.

2 Certa quadam interrogatione obligare ad promiſſum ſolvendi.

3 *Commeatus* pro cibo, vox militaris. Et ideo præſidium vocat domum, unde alios depulerant. Translationem nota ſupra in *impreſſione*, & *ſyncretiſmo*.

4 Reviſe notas in *Conviv. relig.* pag. 165.

5 Lepide monachos ait grunnientes, pro murmurantes. Nam *grunnire* proprie porcorum eſt.

6 *Prærogativa* à prærogo, hoc eſt, ante impendo: ſignificat excellentiam ſupra alios.

7 Pontificis ſcil. quibus Franciſcanorum & Dominicanorum ordo ſibi invicem vult præferri. Unde *diploma* dicatur reſpice pag. 558.

8 Quæ ſint *Beginæ* (nam hac barbara voce uti oportuit) ipſe Autor declarat, cum inquit eſſe medium genus inter monachas & Laicas. Sunt qui eas à Beggha Pipini Francorum regis filia dictas volunt.

9 Diſcrimen Laicorum & Clericorum olim à Patribus inductum reviſe in Colloq. *Franciſc.*

1 Pro-

lius natu major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus. MA. [1] Vulpes anus non capitur laqueo. PH. Mox ab exſequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione Pontificis factus ante legitimam ætatem ſacerdos, totum annum ſingulis diebus ſacrificaret in templo [2] Vaticano pro anima patris; & ſacros gradus in [3] Laterano, ſingulo quoque Veneris die, genibus perreptaret. MA. Suſcepit hæc libenter? PH. Ne dicam dolo; [4] ut aſini ſolent ſarcinas impoſitas. Filius minor dicaretur S. Franciſco, filia major [5] S. Claræ, minor [6] Catharinæ Senenſi. Hoc tantum potuit obtineri: nam Georgii mens erat, quo magis ſibi Deum haberet [7] obnoxium, quinque ſuperſtites partiri in quinque mendicantium ordines: & acriter quidem adlaboratum eſt; ſed ætas uxoris, filiique majoris, nec minis, nec blanditiis ceſſit. MA. [8] Exhæredandi genus. PH. Univerſa hæreditas ſic erat diviſa, ut detractis [9] de ſolido impendiis funeralibus, [10] uncia [11] cederet uxori, cujus dimidia victitaret ipſa, dimidium cederet [12] loco, cui ſe foret addictura; unde ſi mutato conſilio recederet, tota pecunia reſideret penes eum

1 Proverbium ſignificat, hominem longa ætate & rerum uſu prudentiorem non facile dolis capi. Eſt & aliud proverbium de vulpis aſtutia ſumptum. Reſpice colloq. *proci & puella* pag. 205.

2 Quod eſt in Vaticano monte, alii Baſilica Petri, non procul à Tiberi. Vaticanus collis aliis à Vaticiniis dictus videtur, aliis à Vaticano Deo, penes quem veteres putabant eſſe humanæ vocis initia.

3 Vide notas in *Ichthyoph.*

4 Alluſit ad illud Horatii Sat. 9. lib. 1. *Demitto auriculas, ut iniquæ mentis aſellus, Quum gravius dorſo ſubiit onus.*

5 Franciſci coætanea, monacha ſuperſtitioſiſſima in divarum album relata. Reſpice *Ichthyoph.*

6 Catharina Senenſis, dicta ab urbe Senis, diva Papicolarum figmentis non obſcura.

7 Propitium.

8 Et quidem injuſtiſſimum.

9 Id eſt, de integra hæreditate.

10 Omnis hæreditas apud Romanos, ſi integra eſſet, dicebatur *aſſis.* Hic dividebatur in XII. uncias. Ergo *uncia* duodecima hæreditatis pars eſt.

11 Tribueretur.

12 Collegio nempe, aut monaſterio.

eum gregem. Altera uncia decideretur filio, cui tamen ſtatim numeraretur viaticum, & quod ſatis eſſet emendo [1] diplomati, parandoque victui annuo Romæ. Qui ſi mutata ſententia recuſaret [2] initiari ſacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciſcanos, & Dominicanos. Et id ne fiat, vereor; adeo videbatur adoleſcens à ſacris abhorrere. Duæ unciæ cederent monaſterio, quod excepiſſet filium natu minorem: binæ item monaſteriis, quæ excepiſſent puellas; ſed hac lege, ut ſi [3] illi detrectarent vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rurſus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio: dimidium unciæ Carthuſianis, pro communione bonorum operum omnium, quæ toto fierent ordine. Uncia & ſemis quæ ſuperaret, diſtribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicaſſent Bernardinus, & Vincentius. MA. Debebas Jureconſultorum more dicere quos vel quas. PH. His igitur verbis [4] ſtipulati ſunt, recitato teſtamento: *Georgi Balearice, vivus & ſanæ mentis approbas hoc teſtamentum, quod dudum ex animi tui ſententia condidiſti? Approbo. Et hæc eſt tua ſuprema, & immutabilis voluntas? Eſt. Meque, & hunc Vincentium baccalaureum inſtituis ultimæ tuæ voluntatis executores? Inſtituo.* Juſſus eſt denuo ſubſcribere. MA. Qui potuit moriens? PH. Bernardinus rexit ægroti manum. MA. Quid ſubſcripſit? PH. [5] *Sanctum Franciſcum, & ſanctum Dominicum iratos habeat, qui tentarit hinc aliquid immutare.* MA. At non metu-

1 Quo liceret eum conſecrari ſacerdotem ante tempus legitimum.

2 Adſcribi, eorumque ſacris imbui.

3 Filius minor natu, & puellæ.

4 Recte *ſtipulati ſunt*, Eſt enim *ſtipulatio* verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, reſpondet ſe daturum facturumve quod interrogatus eſt, ut ex hoc exemplo conſtat.

5 More ethnicorum, quibus juramenti formula erat, *Jovem* (vel alium quendam deorum) *iratum habeam.*

metuebat actionem teſtamenti [1] inofficioſi? PH. Iſta [2] actio non habet locum in his quæ Deo dicantur, neque quiſquam libenter cum Deo litem ſuſcipit. His peractis uxor & liberi datis dextris ægroto, jurant ſe ſervaturos quod recepiſſent. Poſt hæc cœptum eſt agi [3] de pompa funerali, non ſine contentione. Tandem hæc vincit ſententia, ut ex quinque ordinum ſingulis adeſſent novem, in honorem quinque voluminum Moſis, & Angelorum [4] in novem choros digeſtorum. Suam quisque ordo crucem præferret, canerentque funebres [5] næ-nias. Ad hæc præter cognatos conducerentur triginta ([6] tot nummis erat venditus Dominus) [7] daduchi [8] pullati, & honoris gratia [9] ploratores duodecim (hic eſt numerus ordini Apoſtolico ſacer) comitarentur, à feretro ſequeretur equus Georgii pullatus, ſic ad genua alligata cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula [10] hinc aque hinc oſtenderent inſignia. Similiter & unaquæque tæda, & pulla veſtis haberet inſignia. Reponeretur autem corpus, quidem ipſum ad dextram altaris ſummi in [11] tymbo marmoreo, qui prominéret à ſolo pedes

1 Juſtinianus in Inſtitut. lib. 2. Tit. 18. de inofficioſo Teſtamento. *Quia plerumq; parentes ſine cauſa liberos ſuos exhæredant, vel omittunt, inductum eſt, ut de inofficioſo teſtamento agere poſſint liberi, qui queruntur aut inique ſe exhæredatos, aut inique præteritos, hoc colore, quaſi non ſanæ mentis fuerint, cum teſtamentum ordinarent*, &c.

2 Jus agendi. Vide ſupra annotata in Conviv. fabul. pag. 418.

3 Reſpice pag. 567.

4 Papicolæ (quibus iſta falſi Dionyſii Areopagitæ opera de Hierarchia cæleſti, & de cœleſtibus ordinibus pro oraculis ſunt) novem Angelorũ Choros ſtatuunt, nempe *Seraphinos*, *Cherubinos*, *Thronos*, *Dominationes*, *Principatus*, *Poteſtates*, *Virtutes*, *Archangelos*, & *Angelos*. Ut olim ethnici novem Muſas.

5 *Nænia* proprie cantilenæ funebres.

6 Notanda eſt inſanorum Papicolarum κακοζηλία, & ut mox de ordine XII. Apoſtolorum.

7 Δᾳδοῦχος *tædiferus*, hoc eſt, qui facem, vel tædam tenet.

8 Atris veſtibus induti.

9 Ita Romanis fuerunt *præficæ* mulieres in funeribus conductæ, ad lamentabile carmen canendum.

10 Hinc atque hinc à feretro dependentia.

11 Τύμβος Gr. buſtum; ſepulcrum.

des quatuor; ipſe in ſummo recumberet, [1] Pario ſculptus marmore, totus armatus à vertice usque ad calcaneum; nec deeſſet galeæ ſua criſta: criſta erat [2] onocrotali collum: nec clypeus lævo brachio, in quo inſignia hæc erant, tria capita apri ſilveſtris aurea, [3] in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo, nec baltheus inauratus ac gemmeis diſtinctus [4] bullis, nec pedibus aurea calcaria: erat enim eques auratus: ſub pedibus haberet [5] leopardum. Oræ ſepulcri [6] titulum haberent tali viro dignum. Cor autem ſeparatim recondi volebat in ſacello divi Franciſci. Inteſtina mandavit parocho, honorifice ſepelienda in ſacello quod eſt Virgini matri ſacrum. MA. Funus nimirum honorificum, ſed nimio conſtans. Venetiæ vel cerdoni cuipiam plus haberetur honoris minimo impendio. Feretrum elegans dat [7] ſodalitas, & unum comitantur aliquando ſexcenti monachorum tunicis palliiſve veſtiti. PH. Vidimus & nos, riſimusque iſtas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullones & coriarii ſuperne, inferneque cerdones, in medio monachi; [8] chimæras eſſe diceres:

1 *Marmore Pario*, id eſt, optimo. Nam ex Paro, inſula maris Ægæi, veteres exportabant candidiſſimum marmor.

2 Ὀνοκρόταλος, avis inſtar oloris, voce abſona & fere aſinina, unde ei nomen. Nam ὄνος Gr. *aſinus*, κρόταλον, *Crepitaculum*.

3 Data opera fingit autor inſignia vitioſa. Nam adulterina ſigna vocantur, quæ habent metallū ſuper metallū.

4 Erant Bullæ non tantum triumphantium, verum etiam prætextatorum puerorū inſignia. Hoc loco vero ſignificant ornamenta gem̃ea in baltheo. Forte ita dicta à ſimilitudine bullarum, quæ ſpiritu in aqua excitantur. Quamvis Feſtus *bullam* quaſi *bulam* dictam velit, à Gr. βουλὴ conſilium, ut ſignificaretur puerorum ætatem alterius regendam conſilio.

5 Leopardus animal ex Leone & Pardali, quæ & Panthera dicitur, quaſi tota fera, à Gr. πᾶν *totum* & θὴρ fera. Niſi forte hæc vox pro ipſa Panthera ponatur. Gall. *Leopard* & Ital. *Lionpardo*.

6 Epitaphium, inſcriptionem.

7 Ejus opificii collegium.

8 *Chimæra*, mons Lyciæ ignivomus, cujus pars ſumma leonibus, media igne, ima ſerpentibus infeſtatur. Unde Poetæ finxerunt eſſe monſtrum triforme. Ovid. Metam. lib. 9. --- *Mediis in partibus hircum Pectus & ora leæ, caudam ſerpentis habebat.* In Triſtibus

ceres: nec heic alia res erat, ſi vidiſſes. Cautum eſt & illud Georgio, ut Franciſcanus, & Dominicanus, inter ſeſe ſorte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: poſt hos cæteri quoque ſortirentur; ne quid hinc oriretur tumultus. Parochus & hujus [1] clerici locum tenerent infimum, hoc eſt, primum. Nec enim aliud erant paſſuri monachi. MA. non acies tantum, ſed & pompas ille callebat ordinare. PH. [2] Cautum eſt & illud, ut [3] funebre ſacrum, quod apud parochum fieret, modulato muſicorum concentu perageretur, honoris gratia. Dum hæc aliaque tractantur, inhorruit ægrotus, deditque ſigna certiſſima ſupremum tempus adeſſe. Adornatur igitur [4] extremus fabulæ actus. MA. Nondum finis? PH. Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totusque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc [5] juſtificabantur omnia illius bona. MA. Rapto parta? PH. Certe jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus Jureconſultus uxoris frater: is in diplomate notavit [6] locum ſecus poſitum, quam oportuit, & injecit ſuſpicionem falſi. MA. Haudquaquam in tempore: diſſimulandum erat, etiamſi quid ineſſet erroris, & nihilo pejus habuiſſet ægrotus. PH. Aſſentior. Et ægrotus ſic hac re perturbatus eſt, ut minimum abeſſet à deſperatione. Ibi Vincentius fortem

bus vero lib. 4. Eleg. 8. --- *Eſſe Chimæram, A truce quæ flammis ſeparat angue leam.*

1 *Clericus*, à κλῆρος ſors, qui electus eſt è popularibus ad obeundum ſacrum miniſterium: contra Laicus à λαὸς popularis. Reſpice pag. 354.

2 Teſtamento ſcil.

3 Intelligit, ni fallor, Miſſam, ut vocant, pro anima defuncti mox peragendam.

4 Omnis fabula habet actus quinque. Allegoria ad rem ſcenicam.

5 Theologis uſitata vox, ſignificans juſtum facere.

6 Aliter quam oportuit. Male poſitum. Non obſcure notat Autor, ejusmodi diplomata ſæpe ab iſtis veteratoribus monachis falſo Pontificum nomine muniri.

1 In-

tem virum præbuit; juſſit Georgium quieto eſſet animo, ſibi eſſe poteſtatem corrigendi ſupplendique, ſi quid in diplomatibus vel erratum eſſet, vel omiſſum. Quod ſi te, inquit, feſellerit diploma, ego jam nunc hanc animam pro tua ſuppono anima, ut tua petat cœlos, mea dedatur [1] orco. MA. Accipit ne Deus tales animarum permutationes? Et, ſi accipit, num ſatis cautum videbatur Georgio tali pignore? Quid ſi Vincentii anima vel absque permutatione debebatur inferis? PH. Quod geſtum eſt, narro. Hoc certe perfecit Vincentius: ægrotus viſus eſt animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur [2] ſocietas omnium [3] operum, quæ fierent per [4] quatuor ordines, & quintum Carthuſienſium. MA. Ego metuerem, ne deprimerer ad inferos, ſi tantum ſarcinæ bajulandum eſſet. PH. De bonis operibus loquor: ea non aliter gravant animam ſubvolaturam, quam plumæ avem. MA. Mala igitur opera ſua quibus [5] legant? PH. Militibus Germaniæ conductitiis. MA. Quo jure? PH. Jure Evangelico: [6] *Habenti dabitur.* Simulque recitatus eſt numerus miſſarum & pſalteriorum, quæ defuncti animam eſſent comitatura. Erat autem immenſus. Poſt hæc iterata eſt confeſſio, dataque benedictio. MA. Ita efflavit animam? PH. Nondum. Strata eſt humi [7] ſtorea juncis contexta, ſic ut ab initio convoluta cervicalis ſpeciem ex ſeſe faceret. MA. Quid nunc futurum eſt? PH. Eam conſperſerunt [8] cinere, ſed raro; ibi depoſuere corpus

1 Inferorum loco. Vide infra *Charontem* ſub finem.

2 Communio.

3 Bonorum ſcil. ſi forte quidquam boni ab iſtis monachis perpetratur.

4 Mendicantium ſcil. quos notatos revise pag. 581.

5 Donant.

6 Nam militibus ſatis eſt malorum operum.

7 *Storea* teges, ſeu ſtragulum quod humi inſternitur, à *ςορίω* ſterno.

8 Eſt & hæc Pontificiorum ſuperſtitio inſana, ut morientibus cinerem ſubſternant.

1 Sa-

corpus ægroti. Inſtrata eſt tunica Franciſcana, ſed prius conſecrata preculis & aqua [1] luſtrali. [2] Cuculla ſuppoſita eſt capiti: nam tum indui non poterat. Una cum illa ſuppoſitum eſt diploma cum cautionibus. MA. Nova mortis ſpecies. PH. Atque confirmant, dæmoni nullum eſſe jus in eos qui ſic moriuntur. Sic ajunt præter alios mortuum [3] S. Martinum & [4] Franciſcum. MA. Sed huic morti illorum vita [5] reſponderat. Obſecro quid tum poſtea? PH. Porrecta eſt ægroto crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus; Soleo in bellis tutus eſſe meo clypeo; nunc hunc clypeum opponam hoſti meo; & exoſculatus admovit humero lævo. Ad ceream vero ſacram, Olim, inquit, haſta valui in bellis; nunc hanc haſtam vibrabo adverſus hoſtem animarum. MA. Satis militariter. PH. Has poſtremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, ſimulque cœpit animam agere. Bernardinus à dextris imminebat morienti, Vincentius à ſiniſtris, uterque [6] pulcre vocalis. Alter oſtendebat imaginem ſancti Franciſci, alter Dominici. Cæteri ſparſi per cubiculum demur-

1 A Sacrifico conſecrata, ut luſtrandi & purgandi vim habeat.

2 Nuſquam non legitur apud Eraſmum *Cuculla* pro Cucullus.

3 Ridet Autor fabulas Pontificias: nam qui fieri potuit, ut Martinus ille (quem diximus pag. 580.) cucullo indutus animam exhalaverit, quum mortuus ſit anno 396. quo tempore hæc ſuperſtitio nondum innotuerat?

4 Franciſcum tali amictu ornatum obiiſſe quis credat, cum ab ipſis Pontificiis memoriæ proditum ſit, eum quinque vulnera à Chriſto impreſſa circumtuliſſe, & cum mortem inſtantem ſentiret, omnes veſtes exuiſſe, ut promptior cum Diabolo confligeret, & nudus ex hac vita migraret, ad imitationem Chriſti (en vero ſtolidiſſimi hominis κακοζηλίαν) qui nudus è cruce pependit.

5 Convenerat. Quaſi vero utraque (de Franciſco loquor præcipue) non ſtultitiæ plena. Confer pag. 371. ſupra.

6 Et forte bene potus. Reſpice Autoris verba in *Conviv. relig. Adeſt ad aurem morientis qui clamet; imo nonnunquam occidit ante tempus, ſi contingat, ut NB. ſæpe fit, vocalior aut bene potus.*

demurmurabant pſalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellebat aurem dextram, Vincentius ſiniſtram. MA. Quid occlamabant? PH. Hujusmodi ferme Benardinus: Georgi Balearice, ſi nunc quoque probas ea quæ ſunt acta inter nos, flecte caput in dextrum: flexit: Vincentius contra; Ne quid trepides. Georgi; habes Franciſcum & Dominicum propugnatores. [1] Eſto ſecurus. Cogita quantum habeas meritorum, quod diploma; denique memineris meam animam pro tua oppignoratam, ſi quid eſſet periculi: hæc ſi ſentis & probas, flecte caput in lævum; flexit. Ruſus ſimili clamore, Si hæc ſentis, inquiunt, preme manum meam, tum manum preſſit. Ita huc & illuc flectendo capite & premendis manibus transactæ ſunt horæ ferme tres. Cum jam inciperet oſcitare Georgius, ibi Bernardinus erectus pronuntiavit abſolutionem: quam perficere non pouit, quin Georgius efflaſſet animam. Hæc ſub noctis medium: mane peracta [2] anatomia. MA. Quid mali repertum eſt in corpore? PH. Recte mones; nam [3] exciderat. Fragmentum plumbi inhærebat [4] diaphragmati. MA. Unde id? PH. Uxor narrabat illum quondam ictum [5] ſphærula bombardica. Hinc conjectabant medici, plumbi liquefacti particulam reſediſſe in corpore. Mox corpus lacerum utcunque conveſtitum eſt [6] amictu Franciſcano. A prandio

1 O ſceleratiſſimi pariter ac impudentiſſimi monachi! vultisne ut hisce putidis quisquiliis fretus Georgius iſte idiota ſalutis ſuæ ſecurus ſit?

2 Reſpice notas pag. 577.

3 Supple animo, vel memoriæ. Hoc eſt oblitus eram.

4 *Diaphragma* eſt ſeptum transverſum, quod ſeparat præcordia, in quibus cor eſt, & pulmo, ab inferiori corporis parte, in qua ſplen, hepar & renes, à verb. *διαφράσσω*, *interſepio*.

5 Ita vocat glandem ferream, miſſam è tormento bellico, per Onomatopœian dicto *bombarda*.

6 Quippe hoc ornatum Georgium ab impuris ſpiritibus ſervari oportuit, & recta in cœlum evolare, ſi monachorum impiis fabulis fides. De hujusmodi inſaniis vide inferius annotata in *Exeq. ſeraph.*

1 Majori

prandio ſepultura peracta eſt, ea pompa qua decretum erat. MA. Nunquam audivi mortem [1] operoſiorem, nec funus ambitioſius. Verum iſtam opinor fabulam nolis evulgari. PH. Quam ob rem? MA. Ne quid [2] irritentur crabrones. PH. Nihil eſt periculi. Etenim ſi pia ſunt quæ narro, etiam ipſorum intereſt hæc ſcire populum: ſin minus, quotquot inter illos boni ſunt, mihi gratias agent, qui hæc prodiderim; quo pudore correcti quidam deſinant ſimilia facere; deinde ſimplices caveant, ne in ſimilem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud iſtos cordati [3] vereque pii, qui frequenter apud me queſti ſunt, paucorum vel ſuperſtitione, vel improbitate totum ordinem reddi apud bonos invidioſum. MA. Recte tu quidem, & fortiter. Sed nunc aveo ſcire, quomodo [4] deceſſerit Cornelius. PH. Ut vixit nulli moleſtus; ita mortuus eſt, Habebat febrem anniverſariam, quæ ſtatis temporibus ſingulis annis recurreret. Ea tum, ſive quia gravabat ætas (nam annum exceſſerat ſexageſimum) ſive aliis de cauſſis, ſolito magis urgebat hominem, & viſus eſt ipſe præſentire diem [5] fatalem imminere. Itaque quatriduo prius, quam moreretur, erat Dominicus dies; templum adiit, confeſſus eſt ſuo parocho, audivit publicam concionem & [6] ſacrum; à ſacro, reverenter accepto [7] pignore corporis Dominici, domum ſe

1 Majori opera & labore præparatam.

2 Id eſt; ne monachorum & ſacrificulorum gregem offendam. *Irritare crabrones* in proverbio eſt, pro eos provocare, qui irritati plurimum ſibi obfuerint, quemadmodum crabrones, ex inſectorum genere, venenoſo aculeo.

3 Recte facis, Eraſme, Ita oportet te tua falſa dicta verborum lenociniis mollire.

4 E vita. i. e. mortuus eſt.

5 Reviſe pag. 576.

6 Ita vocat iſtam Papicolarum miſſam, quam plus ſemel ſupra vide annotatam.

7 Pane illo orbiculari, à ſacrificulo in verum Corpus Chriſti converſo, quem aliis nominibus deſignatum habuimus.

ſe recepit. MA. Non uſus eſt medicis? PH. Unicum dumtaxat conſuluit, ſed non minus bonum virum, quam bonum medicum: ei Jacobo Caſtrutio nomen eſt. MA. Novi. Nihil illo ſincerius. PH. Is reſpondit, ſuam quidem operam amico non defuturam, ſed ſibi videri plus eſſe [1] præſidii in Deo, quam in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit, quam ſi certiſſimam vitæ ſpem oſtendiſſet. Itaque tametſi ſemper pro ſuis facultatibus fuiſſet perbenignus in pauperes, tum quidquid decidi poterat uxoris & liberorum neceſſitati, impartiebatur in egenos, non iſtos ambitioſe [2] mendicos, & nusquam non obvios, ſed in probos, qui pro viribus induſtria laborandi cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem ut decumberet, & ſacerdotem ad ſeſe accerſeret potius, quam tenue corpuſculum defatigaret. Reſpondit, hoc ſibi ſemper ſtudio fuiſſe, ut amicos ſuos ſublevaret potius, ſi poſſet, quam gravaret officiis; nec ſe ſui diſſimilem eſſe velle in morte. Ne decubuit quidem niſi poſtremum diem, & noctis partem, qua reliquit terras. Interim ob corpuſculi laſſitudinem baculo nitebatur, aut ſedebat in [3] cathedra; raro componebat ſe lectulo, ſed veſtitus & erecto capite. Hoc tempore aut mandabat aliquid de curandis egenis, maxime notis, aut vicinis, aut legebat è libris ſacris, quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos caritatem declarant. Si per laſſitudinem ipſe minus poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuum amorem & concordiam, atque ſtudium veræ pietatis; ſolicitosque de morte ipſius

1 Opis, auxilii.

2 Monachos, nempe, qui mendicato vivunt.

3 Καθέδρα, Gr. ſedes ſublimior.

1 Mori-

ipſius amantiſſime conſolabatur. Identidem admonebat ſuos, ne quid æris alieni præteriretur indiſſolutum. MA. Non condiderat teſtamentum? PH. Jam pridem ſanus ac valens id curarat. Negabat enim eſſe teſtamenta, quæ fierent ab [1] agentibus animam, ſed deliramenta potius. MA. Nihil legarat monaſteriis aut egenis? PH. Ne [2] teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione diſpenſavi [3] facultatulas meas, nunc ut earum poſſeſſionem aliis trado, ita trado & diſpenſationem. Et confido meos ſanctius diſpenſaturos, quam ipſe feci. MA. Non accerſebat ad ſeſe pios homines, quemadmodum fecit Georgius? PH. Ne unum quidem: præter familiam & duos intime amicos nullus aderat. MA. Demiror quid ſenſerit. PH. Negabat ſe morientem pluribus moleſtum eſſe velle, quam fuiſſet naſcens. MA. Exſpecto finem iſtius fabulæ. PH. Mox audies. Venit dies Jovis. Ille ſtratum non reliquit, ſentiens extremam corpuſculi laſſitudinem. Accitus parochus impartiit [4] extremam unctionem, ac rurſus porrexit corpus Domini, ſed citra confeſſionem. Negabat enim quidquam [5] ſcrupuli reſediſſe in animo. Ibi parochus agere cœpit de ſepultura, qua pompa, quove loco ſepeliri vellet. Sepeli, inquit, me quomodo ſepelires infimæ [6] ſortis Chriſtianum: nec mea refert, ubi ſeponas hoc corpuſculum, æque inveniendum in extremo die, ubicunque [7] condideris. Pompam funeris nihil moror. Mox injecta mentio

1 Moribundis, vel in ipſo mortis articulo verſantibus.

2 *Teruncius*, quarta pars aſſis, nummus perexiguus.

3 Ita ſupra *obſervatiunculas*, & *conſtitutiunculas* ὑποκοριστικῶς poſuit.

4 E more Papicolarum. Vide Georgium eodem modo inunctum pag. 578.

5 Solicitudinis. Reviſe *Ichthyoph.* pag. 532.

6 Dignitatis, conditionis.

7 Sepeliveris.

tio de ſonitu campanarum, de [1] tricenariis, & [2] anniverſariis, de diplomate, de communione meritorum emenda. Tum ille; Mi paſtor, nihilo pejus habebo, etiamſi nulla ſonet campana. Si me vel uno [3] funebri ſacro dignaberis, plus ſatis erit. Aut ſi quid aliud eſt, quod ob publicam eccleſiæ conſuetudinem citra ſcandalum infirmorum omitti vix poteſt, id tuo permitto arbitratui. Nec eſt animus, cujusquam vel preces commercari, vel meritis quenquam ſuis ſpoliare. Satis meritorum exuberat Chriſto: & confido, totius eccleſiæ preces ac merita mihi, ſi modo vivum ſum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi tota ſpes eſt. Alterum eſt peccatorum meorum, quod princeps paſtorum dominus Jeſus abolevit, affigens illud cruci; alterum quod ipſe ſuo ſacroſancto ſanguine ſcripſit & obſignavit, quo nos certos reddidit de ſalute æterna, ſi totam fiduciam noſtram in ipſum transferamus. Abſit enim ut inſtructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in judicium veniat cum ſervo, certus quod in conſpectu ejus non [4] juſtificabitur omnis vivens. Ego ab illius juſtitia appello ad ejusdem miſericordiam, quoniam immenſa eſt & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magna ſpe ſalutis concepta, gaudens & alacer, jubet ſibi quædam recitari è ſacris voluminibus, quæ confirmant ſpem reſurrectionis & præmia immortalitatis: velut illud ex Eſaia [5] de morte Ezechiæ dilata, una cum cantico: deinde c. 15. epiſtolæ Paul. ad Corinth. prioris: de morte Lazari ex Johanne: ſed præcipue

1 *Tricenarium* eſt funebre ſacrum, quod per totum menſem, i. e. 30. dies poſt exſequias, continue celebratur. Hoc autem Gall. vocatur, *Le trentain.*

2 Supple, Miſſis, vel precibus ſingulis annis recurrentibus, & in commodum mortui ceſſuris.

3 Reviſe notas in pag. 589.

4 Verba Pſalmi 143.

5 Quod extat Eſa: cap. 38. & 2. Reg. 20.

pue hiſtoriam Chriſti paſſi ex Evangeliis. Quam hic animo [1] devorabat ſingula, ad quædam ſuſpirans, ad alia compoſitis manibus gratias agens, ad quædam hilareſcens ac geſtiens, ad nonnulla preculas breves [2] ejaculans! A prandio cum paululum temporis obdormiſſet, jubet recitari caput ex Evangelio Johannis duodecimum, usque ad hiſtoriæ finem. Heic dixiſſes hominem plane transfigurari, afflatique novo ſpiritu. Jam dies vergebat ad veſperam; accerſit uxorem ac liberos: ibi erecto quantum licuit corpuſculo, ſic affatus eſt ſuos: Cariſſima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem nunc ſeparat, ſed corporibus dumtaxat, idque ad breve tempus: curam, caritatem, pietatem, quam antehac partiri ſoles in me & [3] dulciſſima pignora, totam in iſtos transfer. Ne putaris, te ullis modis poſſe magis demereri vel Deum, vel me, quam ſi iſtos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, ſic educes, foveas & inſtituas, ut Chriſto digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, & meam portionem in te translatam exiſtima. Id ſi feceris, ut facturam confido, non erit cur videantur [4] orphani. Quod ſi repetas matrimonium. [5] Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, cœpitque dejerare, ſe nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam. Heic Cornelius: Soror in Chriſto mihi cariſſima, ſi Dominus Jeſus largiri dignabitur tibi propoſitum iſtud ac robur ſpiritus, ne deſis dono cœleſti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin alio vocabit carnis infirmitas, ſcio quod mors mea te liberat à jure conjugii, ſed non liberat à fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis.

1 Metaphorica locutio, pro *attenta mente obſervabat*. Ita ſuperius in *Conv. ſab. devorare oculis.*

2 Emittens, proferens.

3 Chariſſimos liberos.

4 Orbi parente.

5 Ἀποσιώπησις.

liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate quam tibi permiſit Dominus. Tantum hoc te rogo moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem præbeas, ut poſſit vel ſuapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave, ne cui voto te obſtringas. Serva te liberam Deo & liberis noſtris; quos ſic inſtitues ad omnem pietatem, ut caveas, ne ſe cuipiam addicant [1] inſtituto, donec per ætatem & rerum uſum conſtiterit, ad quod vitæ genus ſint idonei. Deinde verſus ad liberos, exhortatus eſt ad ſtudium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipſos caritatem & concordiam. His peroratis, dedit oſculum uxori; liberis, facto ſigno crucis, precatus eſt bonam mentem, & Chriſti miſericordiam. Poſt hæc intuens omnes qui aderant, Sub craſtinam, inquit, auroram Dominus, qui diluculo revixit, pro ſua miſericordia dignabitur hanc animulam ex hujus [2] corpuſculi ſepulcro, eque hujus mortalitatis tenebris evocare in lucem ſuam cœleſtem. Nolo teneram ætatem excubiis [3] inanibus fatigari. Cæteri quoque viciſſim dormiant: mihi ſatis eſt unum adeſſe vigilem, qui recitet ſacram lectionem. Transacta nocte ſub horam quartam, cunctis præſentibus, juſſit recitari pſalmum totum, quem Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito, juſſit exhiberi cereum, & [4] crucem. Et cereum accipiens, dixit: Dominus illuminatio mea & ſalus mea; quem timebo? Crucem exoſculatus dixit: Dominus protector vitæ meæ; à quo trepidabo? Mox manus ſuper pectus in ſupplicantis

1 Ordini, vel Collegio monachorum, unde ſeſe poſtea nequeunt extricare,

2 Imo ipſum corpus animæ ſepulcrum quidam dixerunt σῶμα, dictum arbitrantes quaſi σῆμα.

3 Non profuturis.

4 In quem finem? an ut hæc arma opponeret hoſti animarum, ut Georgius ille ſupra loquitur? nugæ.

1 Ani.

tis geſtum compoſuit, & oculis in cœlum erectis dixit: Domine Jeſu, accipe ſpiritum meum. Et protinus clauſit oculos veluti dormiturus; ſimulque levi flatu emiſit ſpiritum: dixiſſes illum obdormiſſe, non [1] exſpiraſſe. MA. Nunquam audivi mortem minus operoſam. PH. Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortaſſe non æque dijudico, uter deceſſerit Chriſtianius: tu qui integer es, rectius [2] diſpicies. MA. Ita faciam, ſed per otium.

1 Animam efflaſſe, mortem obiiſſe. | 2 Diſcernes, dijudicabis.

[1] E C H O.

Juvenis, Echo.

JU. Cupio paucis te conſulere, ſi vacat. EC. Vacat. JU. Et, ſi venio tibi gratus juvenis. EC. Venis. JU. Sed potesne mihi & de futuris dicere verum, Echo? EC. [2] Ἔχω. JU. Et Græce noſti? Quid iſtuc novi? EC. [3] Novi. JU. Qualia tibi videntur Muſarum ſtudia? EC. [4] Δῖα. JU. Cenſes igitur [5] terendos auctores, qui conducunt ad bonas literas? EC. Teras. JU. Quam igitur mentem habent iſti, qui hæc ſtudia linguis traducunt ſuis? EC. [6] Suis. JU. Sed utinam harum cultores ſimiliter eſſent & pietatis ſtudioſi? EC. O ſi! JU. Nunc

1 Ita hoc Colloquium inſcribitur à ſono reciproco, qui Græce ἠχὼ dicitur. Fit autem cum ſonus in aliquod corpus concavum impingens non ſecus ac pila repellitur, ibique auditur: quod ſi in diverſa ejusmodi concava corpora incidat, variis vicibus audietur. Fabulam Echûs Nymphæ vocalis, & artificioſiſſimum ejus cum Narciſſo luſum, apud Naſonem vide Metamorph. lib. 3. fab. 5.

2 Ἔχω, habeo, hic ſignificat *poſſum*

3 Noſco.

4 Δῖα, *divina*.

5 Pervolvendos.

6 Porci.

Nunc quorundam improbitas omnes reddit inviſos. EC. [1] Ἴσως. JU. Et multis hominum peccatum confertur in nomen eruditionis. EC. [2] Ὄνοις. JU. Atqui vulgo videntur non infimi. EC. [3] Fimi. JU. Quid facere cenſes eos qui terunt ætatem in [4] ſophiſtico doctrinæ genere? EC. Nere. JU. Fortaſſis [5] telas aranearum. EC. Harum. JU. At [6] Penelopes telas texunt ac retexunt. EC. Texunt. JU. Cui ſuades ut me dem vitæ inſtituto? EC. Tuto. JU. Erit [7] auſpicatum, ſi uxorem duxero? EC. Sero. JU. Quid ſi mihi [8] veniat uſu, quod his, qui incidunt in uxores parum pudicas, parumque frugiferas? EC. Feras. JU. Atqui cum talibus morte durior eſt vita. EC. [9] Vita. JU. Siccine in rebus humanis dominari fortunam? EC. [10] Unam. JU. Magis fortaſſe expedit, ut aliquis præ conjugio monachi inſtitutum eligat. EC. [11] Ligat. JU. Quid ſupereſt remedii, ubi quem adſtrinxerit jam nodus inſolubilis? EC. [12] Bilis. JU. Attamen miſerum eſt homines vivere ſolos. EC. [13] Ὅλως. JU. Cujusmodi cenſes horum temporum pleroſque monachos? EC. [1] Ἄχος.

1 Ἴσως, id eſt, *ſcilicet, fortaſſe.*

2 Ὄνοις, hoc eſt *aſinis.*

3 *Fimi*, ſtercora.

4 *Sophiſtæ*, vanæ ſapientiæ oſtentatores, ſæpius ſupra notati.

5 *Telas aranearum nere vel texere*, hoc ſt, rebus nullius utilitatis aut fructus operam dare, atque ita operam & oleum perdere.

6 *Penelopes telas texere* dicuntur, qui inanem operam ſumunt, & quod prius effecerunt, rurſum deſtruunt, ut ille Siſyphus apud inferos ſaxum volvens. Natum adagium ab illa caſta Penelope Ulyſſis uxore, quæ procos, marito abſente, acerrime inſtantes deludere cupiens, promittebat ſe tum nupturam, ubi telam, quam manibus habebat, abſolviſſet. Sed callidiſſima mulier, quo eos vana ſpe lactaret, quod interdiu texuiſſet, id nocte retexere cœpit.

7 Bonis avibus cœptum, hoc eſt, felix. Reſpice pag. 6. & alibi ſæpius.

8 Accidat.

9 Cave.

10 Solam.

11 Is ſe conſtringit.

12 *Bilu* pro ita.

13 Ὅλως, id eſt, *omnino.*

[1] Ἄχος. JU. Quid igitur iſtos movet, qui ſuſpiciunt illos ut ſemideos? EC. [2] Δέος. JU. Quid captant plerique qui ambiunt ſacerdotium? EC. Otium. JU. Præterea nihil habet ſacerdos? EC. [3] Κέρδος. JU. Quid bonæ rei contigit illis qui fiunt epiſcopi? EC. [4] Κόποι. JU. At nulli magis vivunt in ocio. EC. Scio. JU. Quæ res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum ſuſtineant onus? EC. [5] Ὁ νοῦς. JU. Ergo res præclara eſt ſacerdotium, ſi quis ſe in eo gerendo qualem oportet præbeat? EC. Beat. JU. Quid fructus erit, ſi me conferam in aulam eorum, qui præcellunt [6] monarchica dignitate? EC. [7] Ate. JU. At non paucos video qui ſolent illinc ſibi præclaram felicitatem ariolari. EC. [8] Λάροι. JU. At interim dum incedunt [9] holoſericati, vulgo videntur homines magnifici. EC. [10] Fici. JU. Foris igitur aureos, intus ficulneos homines dicis, ſi quis inſpiciat cominus. EC. Minus. JU. Nihil igitur præclari ſunt, quos pro diis veneramur [11] byſſinos. EC. [12] Σῖνος. JU. Nec militare genus magno æſtimabis fortaſſe. EC. [13] Aſſe. JU. Magnum quiddam pollicentur qui è ſideribus & futura prædicunt [1] Aſtrolo-

1 Ἄχος peſtem, dolorem. Imo vero Eraſmi perniciem ſæpius machinati ſunt.

2 Δέος, timor. Non mirum equidem, cum ipſis monarchis terrori fuerint iſti male feriati monachi.

3 Κέρδος, *lucrum.*

4 Κόποι, *labores.*

5 Ὁ νοῦς, id eſt, mens.

6 Monarcha, qui ſolus imperat.

7 Ἄτη, noxa, damnum, vel calamitas. Dea fingitur ab Homero hominibus mala immittens. Reviſe *Ichthyoph.* pag. 521.

8 Λάροι, pro ſtupidis. *Larus* avis eſt, quam & *Gaviam* dicunt. Hæc nimium cibi avida manibus capitur, ut ajunt.

9 Veſte holoſerica indui, i. e. ex toto ſerico.

10 Sic *homines ficulnei*, dicuntur bardi, & ſtupidi. Horat. lib. 1. Sat. 8. *Truncus ficulnus, inutile lignum.*

11 Byſſo ornatos. Βύσσος lini genus, ex quo olim delicatulis mulierculis conficiebantur veſtes ſubtiliſſimæ.

12 Σῖνος, *damnum, noxa.*

13 Imo milies omnes ne quidem unius æſtimes aſſis, ſi quis te recte norit, Eraſme.

[1] Aſtrologi. EC. [2] Λόγοι. JU. At ſtrenue laborant [3] Grammatici. EC. [4] Εἰκῆ. JU. Non placent, opinor, [5] leguleji homines ſemper famelici. EC. [6] Λύκοι. JU. Qualis ero, ſi fiam opifex? EC. [7] Fæx. JU. Itane nihil præterea adſerunt artes boni aut mali? EC. [8] Ali. JU. Fuerone beatus, ſi perſeveravero in bonis litteris? EC. Eris. JU. Sed quæ res dabit, ut adſit pietas? EC. Ætas. JU. Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. EC. Ὄνε. JU. Unde tibi ſubit me aſinum dicere? EC. E re. JU. Fortaſſis hoc dicis, non ſic huic incumbendum, ut [10] alios relinquam. EC. Inquam. JU. Non placet igitur is, qui ſe per omnem vitam tantum in hoc torqueat, ut fiat [11] Ciceronianus? EC. [12] Ἄνυς. JU. Quid ſupereſt natu grandibus, quorum ætas ad hæc diſcenda non eſt tempeſtiva? EC. [13] Stiva. JU. Facundior eſſes, opinor, ſi longius abeſſem. EC. Eſſem. JU. Non me delectant ſermones [14] diſſyllabi. EC. Abi. JU. Cœpi prior; video non poſſe vitari, quin poſterior deſinas. EC. Sinas. JU. Jam igitur tibi videor ſatis inſtructus ad ea probe gerenda quæ ſunt in vita? EC. Ita. JU. Proinde ſi me voles abire, dicito. EC. Ito.

1 ΠΟΛΥ-

1 Α᾽ςρολόγοι, ſiderum periti, ſeu, qui ex aſtris futura prædicunt.

2 Λόγοι, *verba.*

3 Γραμμάτικοι, litterarii:

4 Εἰκῆ, *fruſtra.*

5 Qui ſtudiis legum incumbunt.

6 Λύκοι, *lupi.*

7 *Fæx,* homo vilis.

8 Nutriri, juxta illud: *artem quavis terra alit.*

9 Ὄνε, id eſt, *ô aſine.*

10 Latinos Autores ſcil.

11 Conſcripſit Eraſmus dialogum, quem *Ciceronianum* vocat, quo irridet eos, qui cæteris neglectis, uni Ciceroni legendo incumbunt, eumque ſolum imitantur, quales tunc temporis multi fuere, ut *Longolius* ille, *Simius Ciceronianus* dictus, aliique. Variæ de hoc libello ſunt doctorum opiniones.

12 Ἄνυς ſupple ἐςὶ, i. e. *amens eſt.*

13 *Stiva,* hoc eſt *aratrum,* pars pro toto.

14 Duarum ſyllabarum.

1 Πολυ-

[1]ΠΟΛΥΔΑΙΤΊΑ.

Diſpar Convivium.

[2]SPUDUS, APITIUS.

SP. HEus heus, Apiti. AP. Non audio. SP. Heus, inquam, Apiti. AP. Quis hic eſt tam moleſtus interpellator? SP. Eſt ſeriæ rei quiddam, quod te volo. AP. At ego ad rem ſeriam propero. SP. Quonam? AP. Ad cœnam. SP. Hac ipſa de re tecum volebam agere. AP. Non vacat nunc [3] actoribus operam dare, ne [4] actum agam. SP. Nihil feceris diſpendii; comitabor te quo properas. AP. Age dic, modo [5] tribus verbis. SP. Magno ſtudio molior convivium, in quo nulli diſpliceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. AP. Reſponſum accipe, & quidem juxta veterum morem [6] ἔμμετρον. Nulli ut diſpliceas, nullum

2 Πολυδαιτία, quaſi diceret *varium convivium*, à πολύς *multus*, & δαίτη *epulum*. Lepidum, Hercule, Colloquium, in quo varia ad urbanitatem & bonos mores ſpectantia docte tractantur.

2 Apta perſonarum nomina, alter enim *Spudus*, quaſi Σπουδαῖος, *bonus & probus*: alter *Apitius*, qui omnium helluonum fuit princeps, Senecæ coætaneus, (ut ipſe ſcribit in Conſol. ad Helv. Cap. 10.) & de gulæ irritamentis librum conſcripſit, omnibusque, ut fertur, opibus dilapidatis, veneno vitam finiit. Iſte, inquam, ventricola ſic belle introducitur de arte convivatoria diſſerens.

3 Amphibolia eſt in actoribus. Agere ſignificat quoque judicio perſequi. Inde actores. Spudus vult cum Apitio agere, id eſt, loqui, vel tractare; hic putat illum velle agere ſecum in judicio.

4 *Actum agere*, eſt nihil agere. Proverbium à jure ſumtum, nam in judiciis non licet cauſam iterum agere, de qua jam ſit pronunciatum. Terent. Adelph. Act. 2. Sc. 2. & Phorm. Act. 2. Sc. 3.

5 *Tribus verbis* pro paucis. Fuſius annotata vide in Coll. *proci & puellæ*, pag. 209.

6 Ἔμμετρον, id eſt *metricum, numeris conſtans*, nam ſequens verſus eſt.

1 Solem-

nullum invitare memento. SP. Atqui [1] ſolemne eſt epulum; multos excipiam oportet. AP. Quo plures invitaris, hoc pluribus diſpliceas oportet. Quæ fuit unquam tam bene vel conſcripta, vel acta fabula, ut toti placuerit theatro? SP. Sed age [2] Comi delicium Apiti, ſubleva me tuo conſilio; habebo te poſthac numinis loco. AP. Sit igitur hoc primum conſilium; Ne conare quod fieri non poteſt. SP. Quidnam? AP. Ut convivator omnibus placeas. Tanta eſt [3] palatorum varietas. SP. At ſaltem ut paucioribus diſpliceam. AP. Voca paucos. SP. Non licet. AP. Voca pares, & ingeniis congruentes. SP. Ne id quidem mihi liberum eſt. Vitari non poteſt, quin & multos vocem, & diſſimiles, denique nec ejusdem linguæ, neque nationis homines. AP. Næ, tu mihi vere convicium narras, non convivium; in quo facile poſſit talis exoriri luſus, qualem Hebræi narrant accidiſſe in ſtructura [4] Babel, ut petenti frigidum aliquis porrigat calidum. SP. [5] Opitulare, te quæſo; gratum experieris ac memorem. AP. Age, quando electio non eſt tui arbitrii, in re mala dabo bonum conſilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii, quo quisque loco ſedeat. SP. Veriſſimum. AP. Ea res ut tibi cedat proſpere, fac ut ſortibus diſtribuantur accubitus. SP. Pulcre mones. AP. Deinde ne ſic paulatim à ſummo ad imum procedant patinæ, ut [6] ſigma litteræ vel ſerpentis potius imaginem

1 *Solemne* non ſolum eſt, quod fieri ſolet, & ſtatis quidem temporibus, ſed etiam *celebre* ſonat.

2 *Comus* Gr. κῶμος, comeſſationum & laſciviæ Deus præſes. Unde & κῶμος ipſa comeſſatio. Recte itaque hunc Apitium *Comi delicium* vocat, ut qui luxum adeo norit.

3 Juxta illud Horatii Epiſt. 2. lib. 2. *Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur, Poſcentes vario multum diverſa palato.*

4 Vox *Babel* ſonat, *confuſio venit.* Hiſtoria iſtius turris vel pueris nota eſt. Reſpice *Diverſoria.*

5 Adjuva me, ſcil. conſiliis tuis.

6 S. Σ Græcum.

1 Hinc

nem pingant,aut ultro citroque reciprocent, quemadmodum olim in conviviis [1] myrtus tradi ſolet. SP. Quid igitur? AP. Sed ad ſingulas convivarum [2] tetradas appone patinas ternas, ſic, ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam: in ſingulis ſit aliud atque aliud cibi genus, quo quiſque quod libet eligat. SP. Placet. Sed quoties mutabo patinas? AP. Quot partibus conſtat oratio rhetorica? SP. [3] Quinque ni fallor. AP. Quot actibus conſtat fabula? SP. Apud Horatium legi, [4] *Ne ſit quinto productior actu.* AP. Toties mutabis patinas, ut prooemium ſit juſculentum, concluſio vel [5] epilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. SP. Quem probas in patinis ordinem? AP. Eundem quem [6] Pyrrhus in acie. SP. Quid ais? AP. Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet [7] prooemium eſſe elaboratum. Rurſus epilogus varietate commendetur potius quam apparatu. In tribus itaque mediis ſervanda Pyrrhi diſciplina, ut in utroque cornu ſit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec [8] ſordidus videare, nec faſtidioſa copia ſis moleſtus. SP. Satis expedite de cibis; ſupereſt, ut, quomodo bibendum, doceas. AP. Nulli omnium cyathum appones, ſed [9] pueris dato nego-

1 Hinc proverbium, *Ad myrtum canere.* Olim qui in conviviis canere jubebatur, Myrteum ramum accipere ſolitus erat, ab eo qui ante cecinerat, atque is finita cantione tradebat ei, quem vellet poſt ſe canere.

2 Quaternio, vel quaternarius numerus Græce *τετρὰς* dicitur.

3 Ex opinione eorum, qui volunt orationem conſtare exordio, narratione, diviſione, contentione, & peroratione.

4 Ita Horatius docet in libro de Arte Poetica. *Neve minor quinto, neu ſit productior actu Fabula.*

5 Ἐπίλογος rhetoribus extrema pars orationis, vel peroratio dicitur.

6 Pyrrhus Epirotarum rex fuit, rei militaris peritiſſimus, & ſupra omnes alios Reges à Romanis Scriptoribus celebratus.

7 Προοίμιον proprie exordium, quo cantores aut citharædi præludunt. Metaphorice, uti hic, pro quovis initio.

8 Avarus.

9 Famulis.

1 Ex

negotium, ut ubi percunctati didicerint quo quiſque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique quod volet porrigant. Ea ex re duplex erit commodum. Nam & parcius bibetur, & jucundius; non ſolum ob id, quia ſubinde recens dabitur potus, verum etiam quod nemo bibet niſi ſitiens. SP. Optimum profecto conſilium. Sed qui fieri poterit, ut hilareſcant omnes? AP. Id ut fiat, partim in te ſitum eſt. SP. Quinam? AP. Tenes illud: [1] Ante omnia vultus acceſſere boni. SP. Quorſum iſtud? AP. Ut convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, ſermonem ad cujusque ætatem, affectum, ac mores attemperans. SP. Accedam, ut dicas melius. AP. Noſti linguas. SP. Propemodum omnium. AP. Ut ſua quemque lingua ſubinde appelles, utque convivium fabulis amœnioribus hilareſcat, varias miſce materias de rebus, quarum quisque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. SP. Quas dicis hujusmodi materias? AP. Sunt peculiares ingeniorum differentiæ, quas ipſe melius perſpicies; ego [2] generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare quæ multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum in quibus ipſi floruerunt. Matronis dulce eſt refricari memoriam ejus temporis, cum [3] à procis ambirentur. Nautæ, quique diverſas ac longinquas mundi regiones inviſerunt, libenter narrant, quæ, quia nemo vidit, mirantur omnes. Eſt & ante actorum malorum, juxta proverbium, [4] jucunda recordatio, ſi modo ejus ſint generis,

1 Ex Ovidii Metamorphoſi deſumptum, ubi Jupiter & Mercurius à Baucide & Philemone hoſpitio excipiuntur. Fabulam lege lib. 8. --- *Super omnia vultus Acceſſere boni; nec iners pauperque voluntas.*

2 Non quidem admodum diſtincte, ſed confuſe, & tantum per genera aliquot.

3 Reviſe Colloq. *proci & puellæ.*

4 Vide in *Naufragio.* Jucundi ſunt acti labores.

1 Natu

neris, ut cum probro conjuncta non ſint, veluti militiæ, profectionum, naufragiorumque diſcrimina. Poſtremo deſua cuique arte grata eſt conſabulatio, deque hiſce rebus, quarum uſu callet. Hæc ſunt ferme generalia. Peculiares affectus ſingulatim deſcribi non queunt: ſed exempli cauſſa. Eſt aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus,alius gaudet videri dives: eſt hic loquacior, ille pauciloquus: nonnullos reperies tetricos; alios contra blandiores. Sunt qui nolint videri ſenes, cum ſint: ſunt rurſus qui volunt haberi [1] grandiores quam ſint, affectantes hoc eſſe mirandi, quod [2] belle portant ætatem: ſunt fœminæ quæ ſibi de forma placent, ſunt aliæ [3] putidulæ. His cognitis affectibus, haud difficile eſt miſcere ſermones unicuique gratos, vitatis his quæ mœrorem afferunt. SP. Næ tu perpulcre tenes artem convivatoriam! AP. Phy! ſi tantundem temporis & operæ mihi conſumtum eſſet in utroque Jure, Medicina ac Theologia, quantum impenſum eſt huic arti, jam dudum & inter jureconſultos, medicos ac theologos doctoris & titulum & [5] lauream tuliſſem. SP. Credo. AP. Sed heus tu, ne quid erres, heic cavendum eſt, ne fabulæ ſint nimium prolixæ, aut ne exeant in [6] temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, ſi modice ſumſeris; contra nihil moleſtius, ſi ſupra quam ſat eſt hauſeris: ita uſu venit in fabulis. SP. Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnam oſtendis remedium? AP. Ubi ſenſeris ſuboriri [7] *τὴν ἄοινον μέθην*, per

1 *Natu* ſcilicet, vel *ætate.*

2 *Ætatem belle portare* dicuntur, quibus pro grandi ætate ſatis formæ & virium eſt.

3 Nec amabiles, nec ſuaves. Sic & *putida oratio* dicitur.

4 Civili nempe, & Canonico, ut vocant.

5 *Lauream* poſuit pro doctoratus inſigni. Meton adj.

6 Ebrietatem, à *temeto*, hoc eſt, vino.

7 *Τὴν ἄοινον μέθην*, id eſt, ebrietatem non ex vino ortam.

x Reno-

per occaſionem interſeca ſermonem, & argumentum diverſum interſere. Fruſtra, opinor, te monerem, ne cui ſuus dolor in convivio [1] reſricetur, utcunque Plato judicat, in conviviis, quibuſdam vitiis eſſe medendum, vino diſcutiente triſtitiam, & offenſæ memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, ne nimium crebro ſalutes convivas; tametſi probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum, [2] motoriam agere fabulam. Nihil autem incivilius, quam ibi [3] commemorare, quod cibi genus ſit, qua coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modice quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatus, idem agit quod oſtentatio. Satis eſt bis aut ad ſummum ter dixiſſe, Boni conſulite. [4] Si parum lautus eſt apparatus, animus certe lautiſſimus eſt. Interdum [5] ſales aſpergendi ſunt, ſed [6] qui nihil habeant dentis. Profuerit & illud ſubinde ſua quemque compellare lingua, ſed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem. SP. Quidnam? AP. Si non placet ſortito dare [7] locos, cura ut tres ex omnibus eligas natura feſtivos, minimeque mutos, quorum unum collocabis in capite menſæ, alterum è regione, tertium in medio, qui ſilentium ac triſtitiam cæterorum diſcutiant. Quod ſi perſpexeris convivium vel ſilentio triſtius eſſe, vel clamoribus tumultuoſum, aut etiam ad rixas tendere.

SP.

1 Renovetur, aut denuo in mentem revocetur. Translatum à Vulneribus, quæ fricando renovantur.

2 In qua motus aſſiduus.

3 Vide de hac re Horatii Satyram 8. lib. 2. qua irridet Naſidienum convivatorem.

4 Reviſe principium Convivii Poetici.

5 *Sales* pro facete dictis, elegantiis, aut lepidis jocis.

6 *Qui nihil habent dentis*, id eſt, qui non nimium acerbi ſunt, unde quis facile offenditur.

7 Quibus ſinguli accumbant.

1 *Mimi*,

SP. Hoc crebro fit apud nos: quid tum faciendum? AP. Accipe rem mihi multo uſu compertam. SP. Exſpecto. AP. Inducito duos [1] mimos, ſive [2] γελωτοποιὲς, qui [3] ſine voce ridiculum aliquod argumentũ geſticulatione repræſentent. SP. Cur ſine voce? AP. Ut par ſit omniũ voluptas, aut nihil loquantur, aut lingua loquantur omnibus æque ignota; geſtibus loquentes, omnes pariter intelligent. SP. Quod argumentum mihi narras, non ſatis intelligo. AP. Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut ſimile quippiam è media vita. Quo magis erit ridicula ſaltatio, hoc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet eſſe ſemiſatuos; alioqui qui plane fatui ſunt, quædam interdum [4] effutiunt imprudentes, quæ lædunt. SP. Ita tibi precor ſemper propitium Comum, ut [5] mihi dediſti fidele conſilium. AP. Addam [6] coronidem, quin potius repetam, quod initio dixeram; Ne nimium ſis anxius, ut placeas omnibus, non heic tantum, ſed in omni vita: atque ita fiet, ut citius placeas omnibus: optimum enim in vita, [7] Ne quid nimis.

1 DE

1 *Mimi*, ſunt imitatores hiſtrionici, vel abſolute dicuntur, qui in theatris omnium geſtus imitantur, & ſæpius in obſcœno ſenſu, à verbo *μιμέομαι*, imitor.

2 *Γελωτοποιὸι*, qui aliis riſum excitant, ficti motiones. Sed heus Eraſme, cur ejusmodi *γελωτοποιὲς*, jubes induci, quum hoc hominum genere nullum eſſe magis deteſtandum ſupra declamaſti, in *Diverſoriis*? ſed, Apitius loquitur, inquies, recte.

3 Sic Itali ſolent inprimis.

4 Garriendo divulgant. Unde dicatur *effutire* reviſe in Collq. *Adoleſc. & ſcorti.*

5 Vide annotata in principio hujus Colloqnii.

6 *Coronis* eſt rei apex. Per metaphoram ſumitur pro rei fine, vel quod ornatus gratia additur.

7 *Ne quid nimis*, ſupple *agas*. Gr. *μηδὲν ἄγαν*, quo monemur in omnibus eſſe ſervandum modum. Quod Horatius docet: *Eſt modus in rebus* &c. Et in Terent. Andr. Act. 1. Sc. 1. *Nam id arbitror adprime in vita eſſe utile, ut ne quid nimis.*

1 Taxat

[1] DE REBUS AC VOCABULIS,

Beatus, Bonifacius.

BE. Salvus ſit Bonifacius. BO. Etiam atque etiam ſalvus ſit Beatus. Sed utinam eſſemus uterque quod dicimur, tu dives, ego [2] formoſus. BE. Itane parum tibi videtur, habere nomen magnificum? BO. Mihi quidem minimi momenti, niſi res adſit. BE. At plerique mortales aliter affecti ſunt. BO. Fieri poteſt ut [3] mortales ſint iſti; homines eſſe non credo. BE. Et homines ſunt, ô bone, niſi putas, etiam nunc ſub humana ſpecie [4] camelos & aſinos obambulare. BO. Hoc citius crediderim, quam homines eſſe, qui pluris nomen faciant, quam rem. BE. In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem quam nomen; in multis contra. BO. Hoc quid ſit, non ſatis aſſequor. BE. Atqui penes nos ipſos exemplum eſt. Tu Boniſacius diceris, & habes quod diceris: ſed ſi eſſes [5] alterutro ſpoliandus, utrum malles habere malam faciem, an pro Boniſacio dici Cornelius? BO. Equidem malim vel [6] Therſites dici, quam habere prodigioſam faciem: an bonam habeam, neſcio. BE. Item ego ſi dives eſſem, & aut res, aut

1 Taxat Autor quorundam male ſanas opiniones, qui non recte de rebus, aut earum nominibus judicant.

2 Quaſi diceretur *Boniſacius*, à bona facie.

3 *Mortales* quidem vulgo de hominibus dicitur, ſed & beſtiæ ſunt mortales. Vide Horatii Sat. 6. lib. 2. *Terreſtria quando Mortales animas vivunt ſortita, neq; ulla eſt Aut magno aut parvo lethi ſuga.*

4 Vide Apotheoſin Reuchlini in principio.

5 Vel nomine, vel re.

6 Therſites, qui fuit, ut Homerus nugator, omnium quotquot ad obſidendam Trojam venerant, Græcorum vultu fœdiſſimus. Reviſe notas in Colloq. *proci & puella.*

1 Nomen

aut nomen eſſet deponendum, malim [1] Irus dici, quam reſpoliari. BO. Aſſentior vera loquenti. BE. Idem uſu veniet, opinor, in his qui ſunt proſpera valetudine, aut aliis corporis prædici commodis. BO. Probabile eſt. BE. At quam multos videmus, qui mallent nomen eruditi piique viri, quam eſſe docti bonique! BO. Plurimos iſtiusmodi novi. BE. An non apud nos plus habet momenti nomen, quam res? BO. Videtur. BE. Jam ſi quis nobis adeſſet [2] Dialecticus, qui ſcite definiret, quid ſit Rex, quid Epiſcopus, quid Magiſtratus, quid Philoſophus; fortaſſis & heic inveniremus qui mallent nomen, quam rem. BO. Ita profecto, ſi Rex eſt, qui legibus & æquitate populi commodum ſpectat, non ſuum: ſi Epiſcopus, qui totus invigilat gregi Dominico: & ſi Magiſtratus eſt, qui ex animo conſulit Reip. & ſi Philoſophus eſt, qui neglectis fortunæ commodis, tantum ſtudet bonæ menti parandæ. BE. Heic vides, quantum hujus generis exemplorum poſſim aggerere. BO. Sane plurimum. BE. An hos omnes negabis eſſe homines? BO. Vereor ne nos ipſi citius nomen hominis amittamus. BE. At ſi homo eſt animal rationale; quantum abeſt hoc à ratione, ut in corporis commodis verius quam bonis, & in externis, quæ fortuna dat ſimul & eripit cum libet, rem malimus, quam nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quam rem? BO. Præpoſterum mehercule judicium, ſi quis attendat. BE. Eadem autem eſt ratio in contrariis. BO. Exſpecto quid dicas. BE. Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum eſt de vocabulis expetendarum. AO. Apparet.

1 Nomen mendici iſtius Ithacenſis, ab Ulyſſe pugno interfecti, ut fabulæ volunt. Vide proverb. *Iro pauperior*, & ſupra πτωχολογίαν, in ipſo limine.

2 *Dialecticus*, à διαλέγομαι, *diſſero*, artis Dialecticæ peritus.

paret. BE. Magis enim horrendum eſt eſſe [1] tyrannum, quam tyranni nomen: & ſi malus Epiſcopus, juxta ſententiam Evangelicam, fur eſt & latro, non tam hæc nomina ſunt nobis deteſtanda, quam ipſa res. BO. Convenit ſane. BE. Tu de cæteris ſimiliter colligito. BO. Prorſus intelligo. BE. Nonne fatui nomen averſantur omnes? BO. Et quidem maxime. BE. Nonne fatuus eſſet qui [2] aureo piſcaretur hamo, qui vitrum anteponeret gemmis, qui cariores haberet equos quam uxorem ac liberos? BO. Is eſſet quovis [3] Corœbo ſtultior. BE. An non tales ſunt qui procurrunt in militiam, ſpe lucri non admodum magni, corpus & animam exponentes periculo: qui ſtudent congerendis opibus, cum animum habeant omnium bonarum rerum egenum: qui veſtes & ædes exornant, cum animus neglectus ac ſqualidus jaceat: qui corporis valetudinem anxie tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt: denique qui fugaciſſimis hujus vitæ voluptatibus cruciatus merentur æternos? BO. Ipſa ratio fateri cogit, plusquam fatuos eſſe. BE. Atque his fatuis cum plena ſint omnia, vix invenias qui ferre poſſint fatui vocabulum, cum adeo non abhorreant à re. BO. Sic eſt profecto. BE. Age, ſcis quam ſint apud omnes inviſa vocabula mendacis ac furis. BO. Sunt inviſiſſima, nec ſine cauſſa. BE. Fateor. Sed cum ſtuprare conjuges alienas ſit furto ſceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convitium illico ſtricturi gladium.

1 Qui olim & nunc Tyranni dicti, annotatum eſt ſupra in *Convivio fabuloſo.*

2 Reviſe notas in Colloq. *de captandis ſacerdotiis.*

3 *Stultior Corœbo*, Proverbialis Hyperbole eſt, ſive à Corœbo quodam ſtolido, qui undas maris numerare vellet, vel ab illo Corœbo Mygdonide, cui Priamus Caſſandram deſponderat, quique ſero Trojanis opem laturus, illa nocte, qua urbs capta fuit, periit. Vide Virgil. Æneid. lib. 2. *Juvenisque Corœbus* &c. *inſano Caſſandræ incenſus amore.*

1 *Ganeo,*

um. BO. Ita res habet apud complures. BE. Ita cum multi ſcortis vinoque perditiſſimi ſint, & ſint libenter ac palam, tamen ad [1] ganeonis nomen offenduntur. BO. Hi nimirum rem ſibi gloriæ ducunt, cum vocem rei debitam horreant. BE. Sed vix aliud nomen auribus noſtris videtur intolerabilius, quam mendacis. BO. Novi qui hoc convicium cæde ſint ulti. BE. Sed utinam pariter abominentur rem! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiſerat ſe [2] mutuum ad certum diem redditurum, falleret? BO. Frequenter; etiam cum id dejeraſſet; neque id ſemel, ſed iterum atque iterum. BE. Fortaſſe non [3] erant ſolvendo. BO. Imo erant, ſed commodius eſſe ducebant non reddere creditum. BE. An hoc non eſt mentiri? BO. Planiſſime. BE. Auderes iſtiusmodi creditorem ſic compellare; Cur mihi toties mentiris? BO. Non, niſi paratus eſſem ad pugnam. BE. An non ſimili modo quotidie [4] verba dant latomi, fabri, aurifices & veſtiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præſtantes, etiamſi magni referat tua? BO. Mira impudentia! ſed adde his [5] advocatos pollicentes operam. BE. Potes addere [6] ſexcenta nomina; nemo tamen horum laturus ſit mendacis vocabulum. BO. Hoc genere mendaciorum plena ſunt omnia. BE. Itidem furis nomen nemo tolerat, cum à re non perinde omnes abhorreant. BO. Exſpecto ut dicas clarius. BE. Quid intereſt inter eum qui rem tuam tollit è ſcrinio, & inter eum qui [7] depoſitum abjurat. BO. Nihil, niſi quod ſceleratior

1 *Ganeo*, qui ganeas ſeu proſtibula frequentat.

2 Reſpice notas in Colloq. *Pſeud.* & *Philet.*

3 Non habebant quod ſolverent.

4 *Verba dare* pro *fallere.*

5 *Λατόμος*, Gr. lapicida.

6 Ita vulgo vocantur Juriſconſulti, qui aliis adſunt in cauſis.

7 *Sexcenta*, pro innumeris. Sic *tria* pro paucis, ut ſupra notavimus.

tior eſt, qui ſpoliat etiam fidentem. BE. At quam pauci ſunt, qui [1] depoſitum reddunt; aut ſi reddunt, non dant integrum? BO. Opinor eſſe perpaucos. BE. Nemo tamen iſtorum ferat ſuris vocabulum, cum rem non horreant. BO. Admodum. BE. Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in teſtamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium? BO. Frequenter totum. BE. Furtum amant, vocabulum deteſtantur. BO. Maxime. BE. Quid agant, qui [2] res fiſci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc aucta, nunc diminuta nummorum æſtimatione, privatorum [3] rem [4] accidunt, fortaſſe nobis non admodum [5] liquet: de his, quæ quotidie experimur, loqui fas eſt. Qui ſumit mutuum, aut qui [6] conflat æs alienum hoc animo, ut reddat, ſi liceat, nunquam; quantulum abeſt à ſure? BO. Cautior fortaſſe dici poteſt, melior nequaquam. BE. At horum cum ingens ubique ſit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen. BO. Animum ſolus Deus novit: proinde apud homines [7] obærati vocantur, non fures. BE. Quantuli refert, quo nomine dicantur apud homines, modo ſint fures apud Deum? certe ſuus cuique notus eſt animus. Adhæc, qui, cum debeat multum, quod obtigit pecuniæ, nequiter prodigit; qui, poſteaquam [8] decoxit in una civitate, deluſis creditoribus, fugit in aliam, hoſpites quærens quibus

1 Reviſe notas in Colloq. *Pſeud.* & *Philet.*

2 *Fiſcus* dicebatur locus aſſervandæ pecuniæ publicis uſibus deſtinatæ. Aſcon. Pæd. in divin. Ver. vult nomen inde derivatum, quod pecuniæ antiquitus aſſervarentur cophinis, & ſportellis ſpatteis, quos *fiſcos*, fiſcinos, & *fiſcellas* appellabant. *Fiſcus* erat principis, *Ærarium* populi.

3 *Rem*, id eſt, cenſum, opes.

4 Deſecando minuunt. Hinc *res acciſa*, pro diminutis opibus.

5 Conſtat.

6 *Æs alienum conflare*, id eſt, debita contrahere.

7 Ære alieno oppreſſi, hoc eſt, debitis onerati.

8 *Decoquere* pro, nequiter prodigere. Reviſe annotata in *Alcumiſt.* pag. 394.

1 Im-

bus [1] imponat, idque facit crebrius; nonne ſatis declarat quo ſit animo? BO. Satis ſuperque. Sed tamen iſto ſolent [2] fucare colore quod faciunt. BE. Quonam? BO. Multum multisque debere, prædicant ſibi cum magnatibus, atque adeo regibus, eſſe commune; eoque qui ſunt hoc ingenio præditi, fere nobilitatis opinionem affectant. BE. In quem uſum? BO. Dictu mirum, quantum equiti licere velint. BE. Quo jure? quibus legibus? BO. Haud aliis quam quibus præfecti maris vindicant ſibi quidquid ejectum eſt naufragio, etiamſi extet dominus: quibus alii ſuum eſſe volunt, quidquid apud furẽ aut prædonem deprehenderint. BE. Iſtiusmodi leges poſſent ipſi fures condere. BO. Et facerent, ſi queant tueri; & haberent quod excuſarent, ſi bellum indicant prius, quam furentur. BE. Quis hoc juris dedit equiti potius, quam pediti? BO. Militiæ favor. Sic enim exercentur ad bellum, quo promtiores ſint ad ſpoliandum hoſtem. BE. Sic, opinor, [3] Pyrrhus exercebat ſuos ad bellum. BO. Non, ſed [4] Lacedæmonii. BE. Abeant [5] in malam crucem cum ſuo exercitio. Sed unde nomen hoc tantæ [6] prærogativæ? BO. Quibusdam obvenit à majoribus, alii mercantur [7] ære, quidam adſciſcunt. BE. An licet adſciſcere cuilibet? BO. Licet, ſi mores [8] reſpondeant. BE. Qui? BO. Si nihil bonæ rei gerat, ſi ſplendide

1 *Imponere alicui*, id eſt, fallere aliquem.

2 *Fucare* Hoc eſt, rei alicui fucum inducere: *fucus* proprie color factitius: unde pro quavis fraude, & impoſtura. Eſt & inſectum, inſtar apis: pecus ignavum, ut inquit Maro, quod non mellificat.

3 De Pyrrho, Epirotarum rege, dictum eſt in Colloq. *πολυδαιτία*.

4 Lacedæmoniis olim, ſi Xenophonti fides, licuit furari quæcunque vellent, exceptis quæ legibus eſſent prohibita.

5 *In malam crucem* vel *rem* abire jubemus, quos diris devovemus. Sæpius hoc ſupra dictum. Simile eſt illud Græcum, *ἐις κόρακας*, *ad corvos*.

6 *Prærogativa*, excellentia ſupra alios, ſeu privilegium, à *prærogo*, id eſt, anteimpendo.

7 Nummis, pecunia.

8 Conveniant.

dide veſtiatur, ſi incedat [1] annulatus, ſi gnaviter ſcortetur, ſi aleam ludat aſſidue, ſi certet [2] chartis, ſi compotationibus ac voluptatibus ætatem abſumat, ſi nihil loquatur plebejum, ſed arces, pugnas, ac bella mera crepet, [3] Thraſonica omnia. Iſti ſibi permittunt bellum, cui velint, indicere; etiamſi, pedem ubi ponant, non habeant. BE. Equites mihi narras [4] equuleo dignos. Atqui tales habet non paucos [5] Sicambria.

1 Digitis annulos gerens.

2 Scil. luſoriis.

3 *Thraſonicus* i. e. arrogans, ferox, ab iſto *Thraſone* milite glorioſo, apud Terent. in Eunucho, quaſi ἀπὸ τῶ θράσους, id eſt, ab inſolentia & ferocitate.

4 Jocus eſt in *Equuleo*, qui eſt quaſi parvus equus, & machina lignea, non abſimilis equo, tormenti genus.

5 *Sicambri*, *Sigambri* vel *Sugambri*, Germaniæ populi, Menapiis vicini ad utramque ripam habitantes, Belg. *Gelderſen*, & ex parte aliqua *Weſtfalingen*. Notandum eſt quod & Sicambri hodie fere dicantur obærati nobiles.

[1] CHARON.

CHARON, GENIUS, [2] ALASTOR.

CH. Quid ita properas geſtiens, Alaſtor? AL. Opportune tu [3] quidem, ô Charon. Ad te properabam. CH. Quid novæ rei? AL. Nuntium fero, tibi [4] Proſerpinæque lætiſſimum futurum. CH. Effer igitur quod fers, teque exonera. AL. [5] Furiæ non minus gna-

1 Charon ab antiquis fingebatur torvus ille ſenex, inferorum portitor, qui defunctorum animas cymba per Stygem & Acherontem transvehit. Scripſit Eraſmus hoc Colloquium fere eo tempore, quo Carolus V. Cæſar, Hiſpaniarum rex, una cum Henrico Octavo, Angliæ rege, quem arctiſſimo fœdere ſibi conciliaverat, graviſſima bella gereret adverſus Franciſcum primum, Galliarum regem, quem & ſupra vide annotatum in *Ichthyophagia*.

2 *Alaſtor* dicitur malus genius, qui terris calamitates immittit. Eſt & apud Claudianum unus equorum Plutonis.

3 Supple, *advenis*.

4 *Proſerpina* Cereris filia, quam Pluto rex inferorum rapuit, & pro uxore habet.

5 Quæ, ſicuti Poetis viſum eſt, numero tres ſunt. *Tiſiphone*, *Megara* & *Alecto*. Eas Ovidius Metamorph. lib. 4. vocat *ſorores nocte genitas*.

1 Nam

gnaviter quam feliciter geſſerunt ſuum negotium; nullam orbis partem non infecerunt malis tartareis, diſſidiis, bellis, latrociniis, peſtilentiis, adeo ut plane jam [1] calvæ emiſſis colubris ſint, & exhauſtæ venenis obambulent, quærentes quidquid usquam eſt viperarum & aſpidum, quando tam glabræ ſunt quam ovum, & pilum non habent in capite, neque quidquam in pectore ſucci efficacis. Proinde tu fac, cymbam ac remos appares. Mox enim ventura eſt tanta [2] umbrarum multitudo, ut verear ne non ſufficias omnibus transmittendis. CH. [3] Iſta nos non fugerant. AL. unde reſcieras? CH. [4] Oſſa pertulerat ante biduum. AL. Ut illa Dea nihil eſt [5] velocius! Sed quid tu igitur heic ceſſas relicta cymba? CH. Ita nimirum res ferebat. Huc profectus ſum, ut mihi compararem validam aliquam triremem. Nam mea cymba jam vetuſtate putris ac [6] ſutilis non ſuffecerit huic oneri, ſi vera ſunt quæ narravit Oſſa. Quanquam quid opus erat Oſſa? Res ipſa compellit. Nam naufragium feci. AL. Nimirum totus diſtillas; ſuſpicabar te redire è balneo. CH. Imo enatavi è [7] Stygia palude. AL. Umbras ubi reliquiſti? CH. Natant cum [8] ranis. AL. Sed quid narravit Oſſa? CH. [9] Tres orbis [10] monarchas capi-

1 Nam Furiæ pro crinibus finguntur habere ſerpentes, quos ſontibus immittunt, ut furiale venenum in pectora vertat. Ovid. lib. 4. Metamorph. *Tiſiphone canos, ut erat turbata, capillos Movit, & obſtantes dejecit ab ore colubros.*

2 Manium.

3 Hæc ego non ignorabam.

4 Apud Homerum Oſſa Dea fama eſt. Il. *β*. Μετὰ δέ σφίσιν Ὄσσα δεδήει. *Sed inter ipſos fama lucebat.*

5 Juxta illud tritum Poetæ: *Fama malum, quo non aliud velocius ullum.*

6 *Sutilis* an *futilis*?

7 *Styx* palus infernalis eſt, Poëtarum fabulis celebrata. Reviſe pag. 491. & alibi ſupra annotata.

8 Nam Ariſtophanes Comicus lepidiſſimus, in Stygia palude multam eſſe ranarum copiam fingit.

9 Nempe Carolum V. Henricum Octavum Angliæ, & Franciſcum Valeſium, ejus nominis primum, Galliarum regem.

10 Reviſe *Ichthyoph.*

capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec ullam orbis Chriſtiani partem immunem eſſe à belli furiis. Nam tres illi reliquos omnes pertrahunt in belli conſortium. Omnes eſſe talibus animis, ut nemo velit alteri cedere: nec Danum, nec Polonum, nec Scotum, nec vero Turcam interim eſſe in otio; moliri dira: peſtilentiam ubique ſævire, apud Hiſpanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Adhæc novam eſſe luem [1] ex opinionum varietate natam, quæ ſic vitiavit omnium animos, ut nulla usquam ſit ſincera amicitia, ſed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes eſt, hinc quoque naſcituram olim [2] magnificam hominum perniciem, ſi res à linguis & calamis ad manus pervenerit. AL. Hæc omnia veriſſime narravit Oſſa. Nam ipſe plura vidi his oculis, aſſiduus comes & adjutor furiarum, quæ nullo tempore magis declararunt ſe ſuo dignas nomine. CH. Atqui periculum eſt, ne quis [3] dæmon exoriatur, qui ſubito adhortetur ad pacem; & ſunt mortalium animi mutabiles. Nam audio, apud [4] ſuperos eſſe [5] Polygraphum quendam, qui calamo ſuo non deſinit inſectari [6] bellum, & ad pacem cohortari. AL. Ille jam pridem [7] ſurdis canit. Olim ſcripſit pacis profligatæ [8] querimoniam; nunc eidem exſtinctæ ſcripſit [9] epitaphium. Sunt alii con-

1 Jam Eccleſiaſticorum ejus temporis fraudes magis magisque populo innoteſcere, & Lutheri aliorumque dogmata per Europam diſſeminari cœperunt.

2 Magnificam, id eſt, ingentem. Sic decet, ex perſona Charontis.

3 Bonus ſcil. Nam mali dæmones; qui poſſent adhortari ad pacem? Eſt *δαίμων*, Deus aut genius.

4 Homines in terris viventes, qui inferis ſuperiores ſunt. Et hæc apud inferos aguntur. Ita & Dii *ſuperi* dicuntur ab hominibus, quibus ſuperiores ſunt.

5 Ipſe Autor ſe *πολύγραφον* vocat i. e. qui multa ſcripſit.

6 Ex omnibus, quæ ſcripſit Autor, conſtat eum nihil pejus odiſſe quam bella horrida ut inquit ille.

7 Reviſe annotata in *Franciſcanos* pag. 348.

8 Extat hic libellus lectu digniſſimus iis qui pacem amant.

9 Inſcriptionem ſepulcralem, ex *ἐπὶ*, *ſupra*, & *τάφος* *ſepulcrum*.

1 Deſi-

contra, qui non minus juvent rem noſtram, quam ipſæ furiæ. CH. Quinam iſti? AL. Sunt [1] animalia quædam pullis & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis, hæc nunquam recedunt ab aulis principum: inſtillant in aurem amorem belli, hortantur eodem proceres ac plebem: in [2] Evangelicis illi concionibus clamitant bellum eſſe juſtum, ſanctum, ac pium. Quoque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos concionantur, Deum ſtare pro Gallis, nec vinci poſſe qui Deum habeat protectorem. Apud [3] Anglos & Hiſpanos, hoc bellum non à Cæſare geri, ſed à Deo; tantum præbeant ſe viros; victoriam eſſe certam. Quod ſi quis interciderit, eum non perire, ſed [4] rectà ſubvolare in cœlum, ſicut erat, armatum. CH. Et habetur iſtis tanta fides? AL. Quid non poteſt ſimulata religio? Accedit huc juventus, rerum imperitia, gloriæ ſitis, ira, animus ad id, quo vocatur, natura propenſus. [5] His facile imponitur, nec difficile perpellitur plauſtrum ſuapte ſponte propendens ad ruinam. CH. Ego iſtis animalibus lubens aliquid boni fecero. AL. Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. CH. Ex [6] malvis, lupinis, & porris. Nam apud nos non alia eſt, ut ſcis, annona. AL. Imo ex perdicibus, capis, & [7] phaſianis, ſi vis eſſe gratus convivator.

1 Deſignat Monachos, de quorum veſtitu ſæpius & fuſius ſupra annotatum.

2 Ironice tam impias conciones vocat Evangelicas. Nam nihil minus Evangelicum, quam principes ad bellum inſtigare. Εὐαγγέλιον enim eſt lætus nuntius, quem apportantes Angeli (Luc. 2.) exclamabant: δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Id eſt, *Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax, hominibusque bona voluntas.*

3 Hi enim, ut in principio annotavimus, arctiſſimo fœdere conjuncti in Gallos irruebant.

4 Per rectam viam.

5 Hi facile decipiuntur.

6 Hic inferorum victus fingitur.

7 Vel aves Phaſides, à Phaſi Colchorum fluvio, in quo magna harum avium copia,

vator. CH. Sed quæ res iſtos movet, ut tantopere promoveant bellum? aut quid hinc metunt commodi? AL. Quia plus emolumenti capiunt è morientibus, quam ex vivis. Sunt [1] teſtamenta, [2] parentalia, [3] bullæ, multaque alia non aſpernanda lucra. Denique malunt in caſtris verſari, quam in ſuis [4] alvearibus. Bellum multos gignit epiſcopos, qui in pace ne [5] teruncii quidem fiebant. CH. Sapiunt. AL. Sed quid opus eſt triremi? CH. Nihil, ſi velim in media palude rurſus naufragium facere. AL. Ob multitudinem? CH. Scilicet. AL. Atqui umbras vehis, non corpora. Quantulum autem ponderis habent umbræ? CH. Sint tipulæ, tamen [6] tipularum tanta vis eſſe poteſt, ut onerent cymbam. Tum ſcis, & cymbam umbratilem eſſe. AL. At ego memini videre me, cum eſſet ingens turba, nec cymba caperet omnes, à clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum ſentiebas. CH. Fateor tales eſſe animas, quæ paulatim demigrarunt è corpore [7] phthiſi aut [8] hectica tenuato. Cæterum quæ ſubito revelluntur è craſſo corpore, multum corporeæ molis ſecum ferunt. Tales autem mittit [9] apoplexia, [10] ſynanche, peſtilentia, ſed præcipue bellum. AL. Non opinor Gallos aut Hiſpanos adferre multum ponderis. CH. Multo minus quam

1 Monachi ſunt teſtamentorum captatores. Unde eos recte *vultures* appellat Autor. Reſpice *Funus*.

2 Sacrificia pro mortuis.

3 Ita vocant diplomata Pontificia. *Diploma* à διπλόω, duplico, dicitur, quod in duas plicas contractum geſtetur, ſæpius ſupra.

4 Monaſteriis. *Alveare* eſt in quo apium alvei ſunt.

5 Nummus exiguus.

6 *Tipula* vermiculus eſt, vel inſecti genus, ſex pedes habens, ſed tantæ levitatis, ut ſupra aquam currat. Hinc Plautus Perſ. Act. 2. Sc. 2. *Nec tipula levius pondus eſt, quam fides lenonia.*

7 Φθίσις, Lat. tabes.

8 *Hectica*, perpetua febris. Ἑκτικὸς i. e. in habitu poſitus.

9 Ἀποπληξία, totius corporis & mentis reſolutio.

10 Συνάγχη, anginæ ſpecies, cum faucium interni muſculi inflammati ſunt.

1 Cym-

quam cæteri; quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumeæ. Cæterum è Britannis, è Germanis belle paſtis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus ſim decem duntaxat vehens, & niſi [1] jacturam feciſſem, perieram una cum cymba, [2] vectoribus & naulo. AL. Ingens [3] diſcrimen. CH. Quid interea cenſes fieri, cum accedunt craſſi [4] ſatrapæ, [5] Thraſones & [6] polymacharoplacidæ? AL. Ex his qui pereunt in juſto bello, nullos arbitror ad te venire. Nam ajunt eos recta ſubvolare in cœlum. CH. Quo ſubvolent, neſcio: unum illud ſcio, quoties bellum eſt, tot ad me veniunt ſaucii, lacerique, ut demirer ullum ſupereſſe apud [7] ſuperos. Nec ſolum veniunt onuſtæ [8] crapula & [9] abdomine, verum etiam bullis, & ſacerdotiis, aliisque rebus plurimis. AL. At iſta non deferunt ſecum, ſed [10] nudæ veniunt ad te. CH. Verum; ſed quæ recentes veniunt, ſomnia talium rerum ſecum adferunt. AL. Itane gravant ſomnia? CH. Gravant cymbam meam, quid dixi, gravant? jam demerſerunt. Poſtremo tot [11] obolos putas nihil habere ſarcinæ? AL. Equidem arbitror, ſi ferant æreos. CH. Proinde certum eſt mihi, proſpicere de navi quæ ſufficiat oneri.

1 Cymbam meam exoneraſſem. Reſpice *Naufragium* pag. 260.

2 Qui vehebantur. *Vector* qui vehit & vehitur.

3 Periculum.

4 *Satrapa* vel *Satrapes*, vox Perſica, præfectus provinciæ.

5 Milites glorioſi, ita per Antonomaſiam, quam rhetores vocant, dicti ab illo Thraſone Terentiano. Θράσος, audacia, inſolentia.

6 *Polymacharoplacidæ*. Vox ita de induſtria compoſita ex πολὺ *multum*, μάχαιρα *gladius brevis*, ſeu *ſica*, & *placeo* q. d. *qui ſibi multum placent pugionibus*, ut Hiſpani ſolent.

7 In terris, vide paulo ſupra.

8 Κραιπάλη, proprie nubes ex nimio vino, qua mens obſcuratur. Unde ſæpiſſime pro ipſa ebrietate,

9 *Abdomen* pars ventris, quæ ſub umbilico eſt. Et quia multi abdomine tardi, & fartis viſceribus onuſti luxurioſi dicuntur, hinc *abdomen* metaphorice pro ipſo luxu, & intemperantia. Juvenal. Sat. 4. *Montani quoq; venter adeſt abdomine tardus.*

10 Umbræ ſcil.

11 Quos ſingulæ mortuorum umbræ ſecum adferunt pro naulo: ὄβολος sexta drachmæ pars.

1 Mu-

oneri. AL. O te felicem. CH. Quid ita? AL. Quia propediem diteſces. CH. Ob multitudinem umbrarum? AL. Næ. CH. Siquidem ſuas opes ſecum adferant. Nunc qui in cymba deplorant ſe apud ſuperos reliquiſſe regna, 1 præſulatus, 2 abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum. Itaque quod jam annis ter mille mihi corraſum eſt, id totum eſt 3 effundendum in unam triremem. AL. Sumtum faciat oportet, qui quærit lucrum. CH. Atqui mortales, ut audio, felicius negotiantur, qui favente 4 Mercurio diteſcunt intra triennium. AL. Sed iidem 5 decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, ſed certius. CH. Neſcio quam certum: ſi quis Deus nunc exoriatur, qui res principum 6 componat, 7 ſors hæc tota mihi perierit. AL. Iſta quidem de re jubeo, ut me ſponſore in utramque aurem dormias. Intra decennium totum nihil eſt quod pacem metuas. 8 Unus Romanus Pontifex ſedulo quidem hortatur ad concordiam, ſed 9 laterem lavat. Murmurant & civitates tædio malorum: conferunt ſuſurros populi neſcio qui, dictitantes, iniquum ut ob privatas iras aut ambitionem duorum triumve res humanæ ſurſum deorſum miſceantur: ſed vincent, mihi crede, quamlibet recta conſilia,

1 Munera præſulum: qui præſules diſce ex notis in Colloq. *Peregr. relig. ergo* pag. 487.

2 Munera abbatum, qui ſunt monaſteriorum vel collegiorum moderatores.

3 Impendendum.

4 Mercurius Deorum nuncius, mercatorum & furum Deus, quin & ipſe callidus fur. Horat. lib. 1. Od. 10.

5 *Decoquere* eſt nequiter profundere, vel dilapidare. Reviſe *Alcum.* & ſupra annotata.

6 Concilier, eorumque lites componat, i. e. finiat.

7 Quæſtus.

8 Ita loquitur Eraſmus in gratiam Clementis VII. ejus nominis Pontificis. Reviſe annotata in *Ichthyoph.* pag. 520.

9 *Laterem lavare* proverbio ſignificat, inanem operam ſumere. Terent. in Phormione Act. 1. Sc. 4. *Laterem lavem?* Similia ſunt, Æthiopem lavare, Littus arare, In aqua ſcribere, Mortuo, ſurdo, littori, lapidi vel parieti loqui, Oleum & operam perdere, & plurima alia videnda in Chiliadibus.

1 Adire

ſilia, Furiæ. Cæterum quid opus erat, hac gratia [1] petere ſuperos? An apud nos non ſunt fabri? Certe [2] Vulcanum habemus. CH. Pulchre, ſi quæram navim æream. AL. Minimo accerſetur aliquis. CH. Ita eſt, ſed deficit nos materia. AL. Quid audio? nihil illic ſilvarum? CH. Etenim nemora, quæ fuerant [3] in campis Elyſiis, abſumta ſunt. AL. In quem tandem uſum? CH. Exurendis [4] hæreticorum umbris; adeo ut nuper coacti ſimus è terræ viſceribus carbones effodere. AL. Quid? an iſtæ umbræ non poſſunt minore ſumtu puniri? CH. Sic viſum eſt [5] Rhadamantho. AL. Ubi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur? CH. [6] Meæ partes ſunt tenere clavum; remigent umbræ, ſi velint trajicere. AL. At ſunt quæ non didicerunt [7] remum agere. CH. Apud me nullus eſt [8] eximius, remigant & Monarchæ, remigant & Cardinales [9] ſuam quisque vicem, non minus quam plebeji tenues, ſive didicerint, ſive non didicerint. AL. Tu fac [10] dextro Mercurio feliciter mercere triremem, ego non te remorabor am-

1 Adire homines in terris degentes.

2 Vulcanus Jovis & Junonis filius, Veneris maritus, Deorum faber.

3 Campi Elyſii, quos elegantiſſime deſcribit Poeta lib. Æneid. 6. ſunt beatorum ſedes, in quibus poſt mortem ſummis deliciis fruuntur.

4 *Hæretici* vulgo dicuntur qui non recte de Religione ſentiunt. Notas reſpice in pag. 474. Taxat horrendam impietatem in exurendis iis, quos vel odio, vel ſpe lucri, hæreticorum convicio lacerabant ejus temporis Theologi, & dein perditiſſimi Judices igni plectebant.

5 Fuit Rhadamanthus, olim Cretæ vel ut alii volunt, Lyciæ rex, cujus in juſtitia adminiſtranda tanta fuiſſe fertur ſeveritas, ut & apud inferos quæſtionem exercere, criminaque audire fingatur à Poetis. Virg. Æneid lib. 6. *Gnoſſius hæc Rhadamanthus habet duriſſima regna, Caſtigatque auditque dolos, ſubigitq; fateri,* &c. Ejus collega eſt Æacus, Achillis pater.

6 Meum officium eſt: translatio à ſcenis, in quibus ſingulis actoribus partes ſuæ.

7 Remigare.

8 Supra alios dignitatis gradu excellens.

9 Juxta illud Horatii lib. 2. Od. 14. *Unda ſcilicet omnibus Quicumque terræ munere veſcimur, Enaviganda: ſive reges, ſive inopes Erimus coloni.*

10 *Dextro*, id eſt, favente, propitio.

1 *Orcus*

amplius. [1] Orco lætum adſeram nuntium. Sed heus heus, Charon. CH. Quid eſt? AL. Fac matures reditum, ne te mox obruat turba. CH. Imo jam plusquam ducenta millia offendes in ripa, præter illas quæ natant in palude. Properabo tamen quantum licebit. Dic illis, me mox adſuturum.

1 *Orcus* aliquando pro inferorum ſede, aliquando pro ipſo Plutone inferorum rege, qui & Dis dicitur, Poetis uſitatus eſt. Sic Horat. lib. 2. Od. 3. *Victima nil miſerantis Orci.*

[1] SYNODUS GRAMMATICORUM.

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS, DIPHYLUS, EUMENIUS, FABULLUS, GADITANUS.

AL. Eſtne quisquam in hoc numero, qui didicit [2] Arithmeticen? BE. [3] Cui tandem rei? AL. Qui certum doceat quot convenerimus grammatici. BE. Iſtuc quidem citra [4] calculos vel digiti noſtri nobis dicere poterunt. Te pono in [5] pollice, me in [6] indice, Canthelum in medio, Diphylum in [7] annulari, Eumenium

1 *Synodus Grammaticorum*, i. e. conventus literatorum. Ridet Autor, ut ipſe fatetur in diſſertatiuncula de Colloquiorum utilitate, ſtudium cujusdam Carthuſiani, ſuo judicio doctiſſimi, qui cum in Græcas literas ſoleat ſtolidiſſime debacchari, nunc libro ſuo indiderit Græcum titulum, ſed ridicule, *Anticomaritas* dicens; quos appellare poterat *Antimarianos*, vel *Antidicomarianos*. Fuerunt vero hæretici quidam, *Antidicomarianitæ* dicti (neſcio quid inepti de Maria Chriſti matre ſentientes) adverſus quos ſcripſit Epiphanius, uti legere memini in Caſaubono contra Baronium.

2 Artem numerandi, quæ Græcis ἀριθμητικὴ, ſupple τέχνη, dicitur.

3 In quem uſum.

4 Veteres olim calculis ſupputabant.

5 *Pollex* à pollendo, ut ajunt, quod cæteris digitis potentior ſit.

6 *Index digitus*, qui pollici proximus eſt, ita dictus, quod eo res quas volumus oſtendimus, vel indicamus.

7 *Annularis digitus*, qui inter medium & minimum eſt, ab annuli geſtione dictus.

1 *Fatua*

um in minimo. Nunc ad lævam tranſeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gaditanum. Itaque, ni fallor, ſeptem ſumus: Sed quorſum attinet iſtuc ſcire? AL. Quoniam audio ſeptenarium reddere legitimum concilium. BE. Quod concilium mihi narras? AL. Eſt res ſeria quæ me diu multumque torſit; neque me tantum, verum multos etiam viros neutiqnam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus ſynodi auctoritate ſemel finiatur quæſtio. CA. Eximium quiddam ſit oportet, quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perſpicaciſſimum diu multumque torſerit. Quare cupimus & ipſi noſcere quid iſtuc ſit rei. Nam unus omnium nomine reſpondeo. AL. Ergo heic eſto:e omnes, aures ſimul adhibentes & animos. Plus vident oculi quam oculus. Eſtne quiſquam veſtrum, qui nobis explanare poſſit, quid ſignificet hæc vox Anticomarita? BE. Nihil facilius. Sonat enim betæ genus, quam priſci natatilem appellabant, caule contorto nodoſoque, mire [1] fatua, tetri odoris ſi contingas; poſſet cum [2] Anagyri contendere. CA. [3] Natatilem narras betam, imo [4] cacatilem beſtiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? BE. Imo hoc dilucide docet Mammotrectus vulgo corrupte dictus, cum vero nomine dicatur Mammothreptos, quaſi dicas aviæ alumnum. AL. Quid iſtuc eſt tituli? BE. Ut intelligas in libro nihil inveniri præter meras [5] delicias; quod [6] mammæ, hoc eſt, aviæ ſoleant indulgentius habere nepotes, quam matres liberos ſuos. AL. Plane delicioſum opus mihi narras. Nuper enim cum in hunc codicem

1 *Fatua* pro *inſipida*. Ità Martialis, *Ut ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ.*

2 Ἀνάγυρις, vel ἀνάγυρος, herba peſſime olens.

3 *Beta natatilis*, quæ in aquis creſcit & natat. Eſt autem beta herba admodum inſipida.

4 Barbaros barbara alluſione ridet.

5 Ironice.

6 *Mamma* Latinis *uber feminæ*. Græ vero μάμμη, avia. Hoc nomine infantuli matres fere balbutiunt.

dicem incidiſſem, minimum abſuit, quin riſu diſſilierim. CA. Ubi tu nactus es eum codicem, qui rariſſimus inventu eſt? BE. Abbas divi [1] Bavonis, nomine Livinus, à prandio [2] Brugis duxit me in bibliothecam ſuam peculiarem, quam homo ſenex, cupiens aliquod ſui monumentum poſteris relinquere, non mediocri ſumtu parabat. Nullus erat liber, qui non eſſet manu deſcriptus, idque in membranis, nullus qui non variis picturis ornatus, ac foris [3] byſſo auroque tectus. Quin & ipſa codicum ſpatioſa moles neſcio quid majeſtatis præ ſe ferebat. AL. Quinam erant? BE. Oh præclari omnes, [4] Catholicon, Brachylogus, Ovidius per [5] allegorias expoſitus, aliique innumeri; inter quos & lepidiſſimum Mammothreptum reperi. Inter eas delicias inveni Natatilem Betam. AL. Cur vocant natatilem? BE. Referam quod legi: penes auctorem fidei periculum eſto. Quoniam, inquit, provenit in locis humidis putribusque, nec usquam felicius provenit, quam in cœno aut ſterquilinio; honos ſit auribus. AL. Itane graviter olet? BE. Sicut nec [6] oletum ullum pejus oleat. AL. Eſtne iſtius oleris ullus uſus? BE. Imo in deliciis eſt. AL. Fortaſſe porcis, aut aſinis, [7] aut bubus Cypriis. BE. Imo hominibus, & quidem delicatis. [8] Pelinorum gens eſt, apud quam convivia viciſſim in longam

1 *Bavo* prius miles, dein monachus Gandavi, cujus urbis & patronus eſt, in monaſterio Petri à ſe fundato obiit anno 630. poſt mortem à Papicolis in divorum numerum relatus.

2 *Brugæ*, urbs Flandriæ antiqua & nobilis.

3 Reſpice Colloq. *Echo*, pag. 601.

4 Καθολικὸν, universale, *βραχυλόγος*, qui brevis eſt in ſermone, Tituli confícti.

5 Ἀλληγορία, Rhetoribus eſt tropi ejusdem generis continuati & conjuncti repetitio. Vel Inventio, cum aliud verbis, aliud ſenſu dicitur.

6 *Oletum* hic ſignificat locum in quo alvum exoneramus, vel ipſum ſtercus. Cæteroquin *oletum* locus eſt oleis conſitus. Reſpice *Apotheoſ. Capn.*

7 *Bos Cyprius*, proverbio ſignificat hominem brutum & ſtolidum. Nam ajunt boves in inſula Cypro olim ſtercore humano paſci ſolitos. Vide Chiliad.

8 Vox ficta.

1 Cir

longam ducuntur [1] periodum: extremam compotationem vocant ſua lingua Reſumtam, quaſi nos dicamus [2] bellaria aut tragemata. AL. Quam bella bellaria! BE. Ejus compotationis hæc lex eſt, ut liberum ſit convivatori quidquid volet apponere: nefas autem ſit convivis quidquam rejicere, ſed omnia boni conſulere. AL. Quid ſi apponeret [3] cicutam, aut [4] cramben recoctam? BE. Quidquid apponitur, devorandum ibi eſt tacite. Domi tamen licet quod ederint revomere. Nam heic fere ponunt natatilem Betam, ſive Anticomaritam: nihil enim refert utro nomine dixeris; res eadem eſt. Admiſcent aliquid querni corticis, & allii plurimum. Ita [5] moretum abſolvunt. AL. Quis perſuaſit legem tam [6] barbaram? BE. [7] Conſuetudo, quovis tyranno potentior. AL. [8] Tragicam periodum mihi narras, quæ tam inamœnum habet exitum. BE. Dixi meam vicem, nulli præjudicans, ſi quis quid habet rectius. CA. At ego comperi priſcis fuiſſe piſcem, quem vocant Anticomaritam. BE. Dic auctorem. CA. Codicem exhibere poſſum; nomen auctoris non poſſum dicere. Scriptus eſt Gallice, ſed formulis Hebraicis. BE. Quam ſpeciem habet piſces Anticomarita? CA. Cætera nigris ſquamis eſt, ſolus venter albet. BE. Palliatum quempiam [9] Cynicum, opinor, nobis ex piſce facies. Qui ſapor? CA. Nihil inſuavius. Quin

1 Circuitum.

2 *Bellaria*, menſæ ſecundæ, Gr. τραγήματα.

3 Herbam venenoſam. Reviſe *Conviv. relig*,

4 Græcis *κράμβη*. (Lat. braſſica) recocta adeo fuit faſtidio, ut in proverbium venerit *δὶς κράμβη θάνατος*, i e. *bis Crambe mors*. Hinc *Crambe recocta* pro omne id, quod nauſeam pariit, dicitur, ut Juvenal. Satyr. 7. *Occidit miſeros Crambe repetita magiſtros.*

5 *Moretum*, placenta ex variis herbis.

6 Abſurdam, feram. Reſpice *Ichthyoph.* pag. 518.

7 Tyrannus monoſyllabus, *mos*.

8 I. e. triſtem. Tragœdia ſemper triſtem habet exitum, Comœdia lætum.

9 Diogenes ille mire impudens philoſophus, ob caninos mores dicebatur *κυνικὸς*, *ἀπὸ τοῦ κυνὸς*, à cane. Hinc *Cynici* ſectatores ejus.

Quin peſtilens eſt. Naſcitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, [1] iners, limoſus: ſolo guſtu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens eſt in regione quam [2] Celtithracen appellant. Nam illic in deliciis eſt, quod guſtaſſe carnes deteſtabilius ſit homicidio. AL. Infelix regio cum ſuo Anticomarita. CA. Tantum habeo quod dicam: nemini præjudicatum velim mea ſententia. DI. Quid opus eſt hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebræis ſchedis petere, cum ipſa dictionis [3] etymologia præ ſe ferat, Anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis? Nec enim novum eſt quod ſcribæ *quo* verterunt in *co*, cum ſint litteræ cognatæ *c*, *q*, & *k*. EU. Erat aliquid quod dixit Diphylus, ſi conſtaret dictionem eſſe Latinam. Mihi videtur eſſe Græca, è tribus conflata, ex ἀντὶ, quod eſt *contra*, & κὼμη, quod ſonat *pagum*, & ὀαρίζειν, quod eſt *muliebriter garrire*: hinc per [4] ſynalœphen eliſa *o*, dictus eſt Anticomarita, qui ruſticana garrulitate cunctis obſtrepit. FA. Sedulo quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet ſyllabas. Nam ἀν, ſonat ἄνευ· τι, τίλλων· κω, κὼδια· μα, μάλα· ρυ, ῥυπαρὰ. (perperam enim ſcribitur per *i.*) τὰ, τάλας. Ex his conficitur, *amens ac miſer, vellens pilos putrium tergorum.* AL. Tali opificio cibus congruit beta natatilis, de qua modo dixit Bertulphus. BE. Nimirum Anticomaritæ. CA. Sedulo quidem dixiſtis omnes; at mihi videtur uxor viro male morigera dici anticomarita per [5] ſyncopen, antidicomarita, quod

1 Torporem adferens.

2 Vox ficta, qua deſignat Author neſcio quam regionem, in qua monachi non minus feroces ſunt quam Thraces, prohibentes carnium eſum.

3 Ἐτυμολογία, Grammaticæ pars, docens λόγον ἐτύμων, *rationem originum.*

4 Συναλοιφὴ, Lat. *coniunctio*, ab ἀλείφω, ungo, vulgo *colliſio*.

5 Συγκοπὴ, figura Grammatica, qua ſyllaba de medio tollitur, à συγκόπτω, concido.

1 Τρόπος

quod ſemper adverſetur marito. AL. Si recipimus tales [1] tropos, facile [2] ex ſoria fient fora, & cuniculus fiet cuculus. BE. Atqui Albinus, qui conſul eſt in hoc ſenatu, nondum dixit quid ipſe cenſeat. AL. Ex me quidem quod adferam non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre, quod ab hoſpite meo nuper didici, homine linguaciſſimo. Sæpius variabat in loquendo ſermonem, quam luſcinia cantionem. Is aſſeverabat vocem eſſe Chaldaicam, è tribus compoſitam. Apud illos enim, ut ajebat, *anti*, ſonat perverſum ac cerebroſum: *comar*, pettram: *ita*, ſutoriam. BE. Quis unquam petræ tribuit cerebrum? AL. Nihil abſurdi, ſi modo mutes genus. CA. Prorſus in hac ſynodo evenit, quod vulgo dici ſolet, [3] Quot homines, tot ſententiæ. Quid igitur actum eſt? ſententiæ numerari poſſunt; dividi non poſſunt, ut pars major vincat minorem. AL. Vincat igitur melior deteriorem. CA. Atqui ad hoc ipſum opus eſſet alia ſynodo. Nam [4] ſua cuique ſponſa videtur pulcherrima. AL. Iſtuc ſi verum eſſet minus haberemus adulteriorum. Sed habeo conſilium expeditum. Fabis ſortiamur, ex hoc numero cui jus ſit, ut ex omnibus [5] ſuffragiis probet quod volet. CA. At [6] iſtæc in te cudetur ſaba. Num vera dixi? AL. Mihi

1 *Τρόπος, à τρέπω, verto*, Rhetoribus converſio eſt, qua vox à nativa ſignificatione immutatur.

2 Si Nonio Marcello fides ſit, *foria* plur. ſunt ſtercora liquidiora. Hinc *foriolus*, qui facile foria emittit, i. e. ſolutam habet alvum.

3 *Quot homines, tot ſententiæ*, aut, *Quot capita, tot ſenſus*; adeo protritum eſt adagium, ut ſe ipſum explicet.

4 Ejuſdem notæ adagium eſt, *Suum cuiq; pulcrum*, quo ſignificatur, unicuique homini ſua præ aliis placere, non ex vero judicio, ſed innata quadam animi propenſione ad amorem ſui, quæ Græcis φιλαυτία dicitur.

5 De ſuffragiis reviſe *Conv. fabul.*

6 *Iſthac in te cudetur faba*, proverbium eſt deſumptum ex Terentii Eunucho Act. 2. Sc. 3. quod ſignificat, *hoc malum in te recidet*, ſive, *hac culpa tibi imputabitur*. Tranſlatum volunt à faba, quæ cum ſiliquis excutitur, in aréa funditur: vel quod domini crudeles fabam male coctam ſupra caput coqui ſaxo comminuunt. Utrumque probat Donatus.

Mihi prima & poſtrema magis arridet. CA. Aſſentimur omnes, ut unus pro omnibus reſpondeam. AL. Age, ſit igitur hoc inter ea, de quibus dubitare fas non eſt. CA. Maxime. AL. Si quis diſſentiat, quid erit pœna? CA. [1] Majuſculis ſcribetur hæreticus in grammatica. AL. Adjiciam [2] bonis avibus, quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro acceptum amicis communicabo. BE. Quid iſtuc? AL. Si natatilem betam, [3] gallam è quercu & ſutorium atramentum in mortario contuderis, deinde aſperſis [4] copri ſex unciis miſcueris in [5] malagma, præſentaneum eſſe remedium adverſus caninam ſcabiem, & porcorum [6] pruriginem. BE. Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita [7] negotium faceſſis: in quo tandem auctore legitur iſtuc vocabulum? AL. Dicam, ſed in aurem, & uni. BE. Accipiam, ſed hac lege, ut ego viciſſim unus uni in aurem dicam. AL. At repetita [8] henas, tandem fit chilias. BE. Verum dicis, ubi ſemel ex henade reddideris dyadem, jam non eſt tibi in manu ſiſtere fluxum dyadis. AL. Quod pauci norunt, celari poteſt; quod multi, nequaquam. Trias autem ad multitudinem pertinet. BE. Probe. Qui tres ſimul haberet uxores, multas habere diceretur, ſed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multoſne an paucos habere diceretur? AL. [9] Sophiſta, [10] admove aurem. BE. Quid ego audio? Iſtuc

non

1 Scil. litteris.

2 Feliciter. Reſpice pag. 4. & alibi ſæpius ſupra notata.

3 Fructum quercus.

4 *Copri*, i. e. ſtercoris, quod Gr. κόπρος.

5 Μάλαγμα, *emplaſtri*, vel *pulmenti*, vel fomenti genus, quo utimur ad molliendum, à μαλάσσω, *mollio*.

6 Quam alii *porriginem* appellant. Juvenal. Sat. 2. *Sicut grex totus in agris Unius ſcabie cadit & porrigine porci.*

7 *Negotium faceſſis*, i. e. moleſtiam exhibes.

8 Ἑνὰς, vel *μονὰς*, *unitas*, Χιλιὰς, *numerus millenarius*, Δυὰς, *numerus binarius*, τριὰς, *numerus ternarius*.

9 Qui dicantur ſophiſtæ dictum millies ſupra. Reviſe Colloq. *proci & puella*, *Diverſ. Funus* &c.

10 Ex more, quo receptum eſt, ut res ſilendas, etiamſi duo ſint ſoli, tamen qui loquitur, id in aurem dicat, vel ſubmiſſiore voce.

1 For-

non minus abſurdum eſt, quam ſi Græci civitatem, cui expugnandæ tot claſſes ducebant, ſuo nomine non poſſent nominare, pro Troja dicentes Sutrium. AL. Atqui hic [1] Rabinus eſt nuper [2] è cœlo delapſus, qui niſi præſens numen [3] ſuccurriſſet rebus humanis, jam dudum quæreremus ubinam eſſent homines, ubi pietas, ubi philoſophia, ubi litteræ. BE. Næ iſte inter [4] Moriæ proceres [5] primas meretur, dignus qui poſthac vocetur [6] Archimorita, cum ſuis Anticomaritis.

1 Forte *Rabbinus*, pro *Rabbi*, Magiſter Judaicus. Ironice fungum hunc *Rabbinum* vocat. Reſpice & *Ichthyoph.* de *Rabino Druino.*

2 Ironice, pro neſcio unde prodierit. Ita Juvenal. Satyr. 2. *Tertius è cœlo cecidit Cato.*

3 Opem tuliſſet.

4 Μωρία, ſtultitia.

5 Supple, partes. *Primas partes habere*, i. e. primus vel præcipuus eſſe. Vide Terent. Eunuch. Act. 1. Sc. 2. *Priores partes habere.*

6 *Archimorita*, q. d. *princeps ſtultorum:* ἀρχὸς, vel ἄρχων, princeps, μωρὸς, *ſtultus.*

[1] ἌΓΑΜΟΣ ΓΆΜΟΣ,

ſive *Conjugium impar.*

PETRONIUS, GABRIEL.

PE. UNde nobis Gabriel tam tetrica fronte? Num ex [2] antro Trophonii? GA. Imo à nuptiis. PE. Nunquam vidi vultum minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos poſtea ſex dies ſolent hilario-

1 Ἄγαμος γάμος, q. d. Nuptiæ non nuptiæ. Nam γάμος, *nuptiæ*, & ἄγαμος, *cælebs* eſt. Graphice depingit Autor in hoc dialogo conjugium impar, ſive nuptias admodum bellatulæ puellæ cum neſcio quo Thraſone fœdiſſimo, trunco naſo, & alteram tibiam trahente, ex iſto horrendo morbo Gall. ſive Hiſpanico, ut vocant, (Eraſmus ſcabiem appellat) qui eo tempore, uti & nunc, per omnes nationes graſſabatur: perſtringens interim inſaniam & temeritatem parentum in elocandis filiabus, meliori fato dignis.

2 Vide exordium Colloquii *de funere.*

lariores amœnioreſque videri, ſenes etiam rejuveneſcere ad annos decem. Quas igitur tu mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum [1] Marte? GA. Imo juvenis generoſi cum puella ſedecim annos nata, in qua nihil deſideres, ſive formam ſpectes, ſive mores, ſive fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. PE. Hui! tam teneram puellam tam [2] vetulo? GA. Reges non ſeneſcunt. PE. Unde igitur iſtæc triſtitia? Fortaſſe ſponſo invides, qui tibi captatam [3] prædam victor præripuit. GA. Phy! nihil minus. PE. Num tale quid accidit, quale memorant de convivio [4] Lapitharum? GA. Nequaquam. PE. Quid? an defuit [5] Bacchi liquor? GA. Imo [6] ſupererat. PE. Non aderant tibicines? GA. Et fidicines, & liricines, & tubicines & [7] utricines. PE. Quid igitur? Non aderat [8] Hymenæus [9] GA. Fruſtra tot vocibus ciebatur. PE. Nec [9] Charites? GA. [10] Ne muſca quidem Charis. Nec pronuba [11] Juno, nec [12] aurea Venus, nec [13] Jupiter Gamelius. PE. Næ tu mihi nuptias loqueris prorſus [14] inauſpicatas & [15] ἀθέους, ſeu

1 *Mars* priſtis fuit Deus belli. Al. *Mavors*, & *Gradivus*.

2 Nam ille Jupiter, tot retro ſeculis Deorum hominumque pater à Poëtis dictus, nunc admodum ſenex ſit oportet.

3 Virginem. Sic. Ovidius Amor. lib. 1. Eleg. 8. *Fit cito per multas præda petita manus.*

4 *Lapitha* fuerunt Theſſaliæ populi. Eorum prælium acerrimum cum Centauris in nuptiis Pirithoi refert Naſo libro Metaph. 12.

5 Vino, ſine quo nuptiarum ſacra non conſtant.

6 *Supererat*, pro *abundabat*, alter rogaverat *an defuit?*

7 Quos Suetonius *utricularios* vocat in Nerone cap. 54. Hi ſunt qui canunt tibiis infixis utriculo.

8 *Hymen*, ſeu *Hymenæus* nuptiarum præſes. Hinc illud ſolenne in nuptiis, *Hymen ades, Hymenae ades &c.*

9 Χάριτες, Latinis *Gratiæ*, numero tres, *Aglája, Thalia* & *Euphroſyne*. Reviſe *Epithalamium Petr. Æg.*

10 *Ne muſca*, i. e. *nihil omnino*. Reſpice *Conviv. fabul.*

11 *Juno*, Jovis & ſoror & conjux, inter alia nuptiis præeſt, unde *pronuba* dicta.

12 Græcis, Χρύσεα, ἀφροδίτη, à pulchritudine.

13 Jupiter, γαμήλιος dictus, id eſt, *connubialis*, γάμος, nuptiæ.

14 Infelices Reviſe notas in Colloq. *proci & puellæ*, pag. 204.

15 Id eſt, *ſine diis impias*

1 Vide

ſeu potius [1] ἄγαμον γάμον. GA. Magis dicas, ſi vidiſſes. PE. Non igitur ſaltatum eſt? GA. Imo miſere claudicatum. PE. Nullum ergo numen proſperius iſtas hilarabat nuptias? GA. Nullum omnino illic aderat præter unam Deam, quæ Græcis dicitur [2] Pſora. PE. Prurigiñoſas, opinor, nuptias dicis. GA. Imo rubiginoſas, & purulentas. PE. Sed quid eſt, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lacrymas etiam excutit? GA. Hæc res, Petroni, vel ſilici poſſit extundere lacrymas. PE. Credo, ſi ſilex vidiſſet. Sed obſecro te, quidnam eſt hoc tantum mali? Ne cela, nec meum animum diutius [3] ſuſpendito. GA. GA. Noſti Lampridium Eubulum? PE. Quo non alius in hac urbe vir melior aut beatior. GA. Quid? ejus filiam Iphigeniam? PE. Florem hujus ætatis nominaſti. GA. Sic eſt. At ſcis cui nupſerit? PE. Sciam, ſi dixeris. GA. Nupſit Pompilio [4] Blenno, PE. Eine [5] Thraſoni, qui neminem non ſolet occidere ſuis glorioſis fabulis? GA. Huic ipſi. PE. At is jam olim celebris eſt in hac urbe, duabus potiſſimum rebus, mendaciis ac ſcabie, quæ [6] nondum ſuum habet nomen, quum ipſa tam multorum habeat nomina. GA. [7] Superbiſſima ſcabies eſt, quæ

1 Vide notas in principio hujus Colloq.

2 Ψώρα, ſcabies. Hanc Deam finxit, & harum nuptiarum Deam, quia ſponſus labotabat ſcabie Hiſpanica.

3 In dubio relinque.

4 *Blennum* recte appellat Autor hunc fædum ſponſum, nam *blennos* Plautus pro ſtultis dixit, cum ait in *Bacchid. ſtulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones.*

5 *Thraſo* ille Terentianus miles, per antonomaſiam pro glorioſo & arrogante milite. Reviſe Colloq. *Franciſc. Charont.* &c.

6 Ideo dicit, *hanc ſcabiem* (quam quis vere *flagellum Veneris* dixerit) *nondum ſuum habere nomen*, quia nunc Gallicus, nunc Neapolitanus, nunc Hiſpanicus dicitur.

7 Cur hanc ſcabiem *ſuperbiſſimam* dicat Autor diſce ex hiſce verbis in Coll. *Milit. & Carth.* ; *Iſta ſcabies nihil aliud eſt, quam lepræ ſpecies, niſi quod ideo non vitatur, quia multorum eſt communis, præcipue nobilium.*

quæ nec lepræ, nec [1] elephantiaſi, nec [2] lichenibus, nec [3] podagræ, nec [4] mentagræ cedat, ſi res veniat in certamen. PE. Ita prædicant medicorum filii. GA. Quid ego nunc, Petroni? depingam puellam tibi non incognitam, quamquam plurimum gratiæ addidit ornatus nativo decori. Mi Petroni, dixiſſes Deam quampiam eſſe. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille ſponſus, trunco naſo, alteram trahens tibiam, ſed minus feliciter quam ſolent [5] Suitſeri, manibus ſcabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; ſanies & è naribus, & ex auribus fluebat. Alii digitos habent annulatos, ille etiam in ſemore geſtat annulos. PE. Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali [6] portento committerent? GA. Neſcio, niſi quod hodie pleriſque videtur ademta mens. PE. Fortaſſe prædives eſt. GA. Eſt affatim, ſed [7] ære alieno. PE. Si puella veneno ſuſtuliſſet ambos avos & avias, quod gravius ſupplicium de illa ſumi poterat? GA. [8] Si minxiſſet in patrios cineres, ſatis pœnarum datura fuerat tali monſtro vel oſculum dare coacta. PE. [9] Accedo. GA. Mihi ſane factum hoc crudelius eſſe videtur, quam ſi illam nudam objeciſſent urſis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut feræ peperciſſent tam inſigni formæ, aut ſubita mors finiſſet cruciatum. PE. Vera præ-

1 Ἐλεφαντίασις, morbus, qui & ἐλέφας dicitur, lepræ ſpecies, quæ cutem reddit elephantis corio ſimilem.

2 Λειχὴν, ſumma cutis aſperitas cum pruritu.

3 Podagra ex Gr. πῦς, *pes*, & ἄγρα, *captura*, ita dicta, quod pedem quaſi captum teneat.

4 Ita & *Mentagra* ex Lat. *mentum*, & Gr. ἄγρα, conflatum vocabulum eſt, quia hæc lepræ ſpecies fere à mento oritur.

5 *Helvetios* deſignat, eorumque affectatum inceſſum ridet Autor.

6 Monſtro.

7 Debitis.

8 Apud antiquos paterni ſepulcri ſumma fuit religio, unde *in patrios cineres minxiſſe* dicebatur, cui mens non ſana, & omnia infeliciter cedebant.

9 Aſſentior.

1 *Men-*

prædicas. Mihi plane videtur hoc factum [1] Mezentio dignum, qui mortua, ut inquit Maro, jungebat corpora vivis, Componens manibusque manus, atque oribus ora. Quanquam nec Mezentius, ni ſallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver eſt, cui non jungi malis, quam tam putido cadaveri. Siquidem hoc ipſum quod ſpirat, merum eſt venenum; quod loquitur, peſtis eſt; quod contingit, mors eſt. GA. Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluptatis habitura ſint illa ſuavia, illi complexus, illi nocturni luſus, ac blanditiæ? EP. Theologos nonnunquam audivi loquentes de impare conjugio. Iſtuc demum optimo jure dici poteſt impar conjugium, quaſi gemmam inſeras plumbo. Sed interim demiror teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad [2] lemuris aut larvæ conſpectum tantum non exanimari; an hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? GA. Habet puella quod excuſet auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis ſimplicitatem. Ego parentum veſaniam ſatis mirari non poſſum. Quis enim filiam habet tam infelici forma, quam collocare velit homini leproſo? PE. Nullus, opinor, ſi modo vel unciolam habeat ſanæ mentis. Mihi ſi luſca eſſet, eademque clauda nec minus deformis, quam fuit [3] Therſites Homericus, poſtremo indotata, recuſarem iſtiusmodi generum. GH. At hæc lues eſt omni lepra tum tetrior, tum nocentior. Nam citius ſerpit, & ſubinde recurrit, ac frequenter occidit; cum nonnun-

quam

1 *Mezentii* Tyrrhenorum tyranni crudelitas nota eſt ex Virg. Æneid. lib. 8. *Mortua quin etiam jungebat corpora vivis, Componens manibusq; manus, atque oribus ora, (Tormenti genus) & ſanie taboq; fluentes Complexu in miſero longa ſic morte necabat.*

2 Vox *lemures* (umbræ, ſeu ſpiritus, ut vulgus falſo opinatur, nocte infeſti) rariſſime in ſingul. num. invenitur.

3 *Therſites* apud Homerum, ἄϊσχιϛος δ' ἀνὴρ ὑπὸ Ιλιον ἦλθε, i. e. *Turpiſſimus vir ad Trojam venit.* Il. β. Reviſe Colloq. *proc. & puel.* & *de reb. ac voc.*

3 Olim

quam lepra ſinat hominem ad extremam usque ſenectutem vivere. PE. Fortaſſe latebat parentes ſponſi morbus. GA. Imo pulchre noverant. PE. Si tam male volebant filiæ, quin potius [1] inſutam culeo projecerunt in [2] Scaldam? GA. Profecto levior fuiſſet inſania. PE. Quæ dos commendabat illis ſponſum? præcellit arte quapiam? GA. Permultis: ſtrenuus eſt aleator, potator invictus, ſcortator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, prædator non ſegnis, [3] decoctor eximius, comeſſator perditus. Quid multis? cum ſcholæ non profiteantur niſi ſeptem artes liberales, hic habet plus quam decem illiberales. PE. Aliquid tamen fuerit oportet, quod illum commendarit parentibus. GA. Nihil aliud quam glorioſum equitis nomen. PE. Qualis eques, cui per ſcabiem vix in ſella ſedere licet? Sed fortaſſis habet luculentas poſſeſſiones. GA. Habuit mediocres; ſed ex protervia, quam fecit, nihil ſuper eſt præter unam turriculam, unde excurrere ſolet ad prædam, eamque tam belle inſtructam, ut nolis illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & [4] feuda, aliaque magnifica nomina; nusquam non affigit ſua inſignia. PE. Clypeus quod habet [5] ſymbolum? GA. Tres elephantos aureos, in ſpacio phœniceo. PE. Scilicet

1 Olim apud Romanos parricidæ inſuebantur ſacco, qui *culeus* dicitur, addito gallo, ſimia, & vipera, & ſic in flumen vel mare abjiciebantur, ut in rixa inſenſorum animalium, & fœda laceratione corporis, ob tanti ſceleris immanitatem, diris cruciatibus periret, & devotum cadaver perpetuis fluctibus agitaretur.

2 *Scaldis*, ſive, ut noſter vult, *Scalda* fluvius in Gallia Veromanduorum oritur, & per varios curſus Antverpiam, multasque alias urbes alluens in Oceanum Zelandicum ſeſe condit.

3 *Prodigus.* Vide *Alcumiſt. decoquere* pro nequiter prodigere.

4 *Feudum* barbare ſignificat dignitatem, vel vectigal, vel prædium aliquod ſub clientela ejus, qui alteri dedit, ea lege, ut is patronum agnoſcat.

5 *Signum.* Varias quas vox *ſymbolum* habet ſignificationes reviſe in Colloq. *Inquiſ. de fide.*

1 *Ele-*

cet [1] elephas elephanti congruit. Oportet autem hominem eſſe ſanguinarium. GA. Imo vinarium. Nam rubro vino mirum in modum delectatur; ſic tibi ſanguinolentus eſt. PE. Ad hauriendum igitur utilis eſt illi proboſcis. GA. Maxime. PE. Itaque inſignia declarant magnum ac ſtolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color ſaguinis eſt, ſed meri: & aureus elephas indicat, quidquid auri nactus eſt, vino abſumi. GA. Sic eſt. PE. Quid igitur dotis hic Thraſo conferet ad ſponſam? GA. Quid? maximam. PE. Qui maximam decoctor? GA. Sine me loqui; maximam, inquam, peſſimamque ſcabiem. PE. [2] Emoriar, ni malim filiam meam equo nuptam, quam tali equiti. GA. At ego vel monacho nuptam malim. Imo hoc non eſt homini nubere, ſed hominis cadaveri. Hoc ſpectaculum ſi vidiſſes, dic mihi tenuiſſesne lacrymas? PE. Qui potuiſſem, qui vix iſta ſine lacrymis audio? Adeon' parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obſurduiſſe, ut filiam unicam, puellam tali forma, tali indole, tam amabilibus moribus, tali monſtro in ſervitutem traderent, propter mendacem clypeum? GA. Atqui facinus hoc, quo nihil invenias nec immanius, nec crudelius, nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus eſt; quum expediat, eos qui Reipublicæ tractandæ naſcuntur, eſſe quam proſperrima valetudine. Corporis enim habitus animi vim afficit. Certe hic morbus quidquid eſt homini cerebri ſolet exhaurire. Ita fit ut Reipublicæ præſideant, qui nec animo bene valeant, nec corpore. PE. Non ſolum integræ mentis ac proſpera valetudine con-

1 *Elephas* enim, ut paulo ſuperius annotavimus, eſt etiam lepræ ſpecies. Et hic Thraſo laborabat lepra Hiſpanica.

2 *Emoriar, diſpeream,*&c. jurantis vox.

1 Ver.

convenit eſſe, qui Reipublicæ gubernaculis aſſident, verum etiam forma dignitateque corporis præcellentes. Quanquam enim prima principum commendatio ſint ſapientia & integritas; tamen non nihil refert, qua ſpecie corporis ſit, qui cæteris imperat. Nam ſi ſævus eſt, multum invidiæ addit corporis deformitas: ſin probus & pius, [1] *Gratior eſt pulcro veniens è corpore virtus.* GA. Recte. PE. Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges poſt peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt [2] comitialem? GA. Merito ſane. PE. Quæ igitur dementia eſt, ultro filiam pluſquam leproſo tradere? GA. Pluſquam dementia eſt. Si [3] Satrapes paret tollere catulos, quæſo num ad generoſam fœminam admittet ſcabioſum & ignavum canem? PE. Imo magna cura diſpiceret, ut undiquaque generoſum adjungeret, ne naſcantur [4] hybridæ. GA. Et ſi dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? PE. Ne in commune quidem ſtabulum reciperet morbidum, ne qua ſerpat malum ad alios. GA. Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, & unde naſcantur liberi, non tantum in hæreditatem omnium facultatum ſucceſſuri, verum etiam rempublicam moderaturi? PE. Ne ruſticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam, nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum [5] ſcrophæ; quum taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. GA. Vide quam perverſa ſint hominum judicia. Si quis [6] plebejus

1 Verſus eſt ex lib. 5. *Æneid.* Virg. de Euryalo.

2 Morbus comitialis, unde dictus reſpice in *Ichthyoph.* pag. 509.

3 *Satrapa*, vel *ſatrapes* vocabulum ſupra plus ſemel annotatum, Provinciæ præfectus.

4 *Hybridæ*, catuli qui ex parentibus diverſæ naturæ & ſtudii nati ſunt. Vide infra *Senatulum*.

5 Reſpice Colloq. *uxor μεμψίγαμος*.

6 *Plebejus* qui ex plebe, *Patricius*, qui è patre Senatore prognatus eſt. Olim ſenatores *Patres* appellati.

bejus patriciæ puellæ oſculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. PE. Acerrimo. GA. Et ipſi volentes, ſcientes, prudentes, id quo nihil habent carius, dedunt abominando portento, & privatim impii in ſuam [1] gentem, & publice in civitatem. PE. Si ſponſus ſubclaudicat alioqui ſanus, quam abhorretur à conjugio? hoc tantum malum non imputatur in [2] ſponſalibus. GA. Si quis filiam elocavit [3] Franciſcano, quanta abominatio, quanta deploratio male [4] collocatæ virginis! at illa veſte detracta virum habet membris validis. Iſta totam ætatem tranſigit cum ſemivivo cadavere. Si qua nubit ſacerdoti, ludunt [5] in unctum; at hæc [6] pejus uncto nupſit. PE. Vix hoc faciunt hoſtes puellis bello captis, vix piratæ faciunt ſcelere adductis; & hoc faciunt parentes unicæ filiæ: nec illis datur à magiſtratu [7] curator. GA. Quomodo medicus ſuccurret [8] phrenetico, ſi ipſum habeat phreneſis? PE. Atqui mirum eſt, à principibus, quorum munus eſt [9] proſpicere Reipublicæ, dumtaxat in his quæ ad corpus perinent, cum in hoc genere nihil prius ac potius ſit bona valetudine, heic nullum excogitari remedium. Tanta peſtis bonam orbis partem occupavit, & illi interim ſtertunt, quaſi nihil ad rem pertineat. GA. De principibus, Petroni, religioſe loquendum eſt. Sed [10] admove aurem; inſuſurrabo [11] tria verba.

PE.

1 Familiam.

2 *Sponſalia*, mentio, & reciproca promiſſio futurarum nuptiarum.

3 Cui utpote religioni deſtinato, uxorem ducere apud Pontificios nefas eſt.

4 In matrimonium datæ.

5 Nam Papicolarum Sacerdotes, ſacris ſuis initiandi, prius ſacra unctione, ſi diis placet, unguntur.

6 Vere pejus uncto, ſcilicet unguentis, aliiſque Pharmacis, quibus morbo Gallico mederi poſſit.

7 Qui vulgo datur vel furioſis, vel Prodigis.

8 *Phrenetici*, qui laborant *Phreneſi*, hoc eſt, mentis delirio, ex inflammatione membranarum cerebri.

9 Curam habere, conſulere.

10 Reſpice Coll. præcedens in fine.

11 *Tria verba*, pro paucis. Reviſe Colloq. *proc. & puell.* pag. 209.

2 *Ædiles*

PE. O miſeriam! utinam falſa prædicares! GA. Quot morborum genera naſci putas ex vinis corruptis, ac mille modis infectis? PE. Innumera, ſi qua medicis fides. GA. Num heic vigilant [1] ædiles? PE. Plane vigilant in exigendis vectigalibus. GA. Quæ ſciens nubit morbido, fortaſſe digna eſt ſuo malo, quod adſcivit ipſa ſibi: quanquam ſi principatum gererem, utrumque ſemoverem ab urbano commercio. Cæterum ſi qua nupſiſſet huic obnoxio lui, qui ſe ſanum mentitus eſſet, ſi quis mihi ſummum [2] pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamſi ſexcentis [3] tabulis ſponſalibus contractum eſſet. PE. Quo [4] colore? Nam conjugium rite contractum ab homine non poteſt dirimi. GA. Quid? tibi videtur rite contractum, quod dolo malo contractum eſt? Non valet contractus, ſi puella decepta ſervo nupſit, quem putabat liberum. Hic cui nupſit, ſervus eſt miſerrimæ dominæ [5] Pſoræ, atque hoc infelicior eſt ſervitus, quod illa neminem [6] manumittit, ut ſervitutis miſeriam aliqua libertatis ſpes conſolari poſſit. PE. Sane colorem reperiſti. GA. Ad hæc non eſt conjugium, niſi inter vivos. Heic mortuo nubitur. PE. Repertus eſt alter color. Sed ſineres, opinor, ſcabioſas ſcabioſis nubere, juxta vetus illud adagium, [7] ὅμοιον πρὸς ὅμοιον. GA. Si hoc mihi liceret, quod [8] expediret Reipublicæ, ſinerem

1 *Ædiles* dicti, ut quidam volunt, *ab ædibus*, alii vero, *quod facilis ad eos plebi aditus eſſet*. Hujus magiſtratus munera erant varia. Nam non modo ſacrarum, ſed & privatarum ædium curam gerebant, ut & annonæ, ludorum, &c.

2 Pontificatum.

3 Scriptis codicillis initi matrimonii.

4 *Quo colore?* id eſt, qua ratione defenſionis vel excuſationis? Reſpice *Ichthyoph.* fere in fine.

5 Vide notas in ipſo fere limine hujus Colloq.

6 *Manumittere*, eſt ſervum, qui in manu noſtra, ſive poteſtate eſt, liberum dimittere è manu, hoc eſt libertate donare. Unde *manumiſſus* & *manumiſſio*. Reviſe *Ichthyoph.* pag. 513.

7 Ὅμοιον πρὸς ὅμοιον, *ſimile apud ſimile.*

8 Prodeſſet.

1 *Phala-*

rem quidem jungi, ſed junctos exurerem. PE. Tum tu quidem [1] Phalaridem ageres, non principem. GA. An tibi Phalaris videtur medicus, qui ſecat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, ne totum pereat? Mihi non videtur iſta crudelitas, ſed miſericordia. Quod utinam initio naſcentis mali fuiſſet factum! Tum enim paucorum exitio, totius urbis ſaluti conſuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. PE. At mitius erat illos caſtrari, ac [2] ſummoveri. GA. Fœminis porro quid faceres? PE. Adderem [3] fibulas. GA. Ita quidem proſpectum eſſet, ne ex malis corvis naſcantur mala ova: ſed fatebor hoc eſſe mitius, ſi tu fatearis, illud eſſe tutius. Nam [4] pruriunt & [5] exſecti; nec uno modo tranſilit malum, ſed oſculo, ſed colloquio, ſed contactu, ſed compotatiuncula ſerpit ad alios. Et videmus huic malo [6] fatalem quandam malitiam adjunctam, ut quisquis eo tenetur, vel nullo ſuo commodo gaudeat quam plurimis ſuam affricare ſcabiem. Jam ſubmoti poſſunt fugere, poſſunt vel noctu, vel ignotis [7] imponere: à mortuis vero nihil eſt periculi. PE. Tutius fateor; ſed haud ſcio, an conveniat Chriſtianæ manſuetudini. GA. Dic age mihi; unde plus periculi, à ſimplicibus furibus, an ab iſtis? PE. Fateor pecuniam multo viliorem bona valetudine. GA. Et tamen hos Chriſtiani ſuffigimus in crucem; nec appellatur crudelitas, ſed juſtitia; & ſi Rempublicam ſpectes, pietas eſt. PE. Verum ibi plectitur

1 *Phalaridem ageres*, i.e. oſtenderes te peſſimum tyrannum. *Agere* reviſe in *Colloq. ſenil.* pag. 330. & *Ichthyoph.* pag. 524. Fuit autem Phalaris Agrigentinorum tyrannus, qui homines æneo tauro, à fabro Perillo conflato, incluſos ſubjecto igni vivos comburebat, ut pro ejulatu humano mugitum ederent.

2 In aliam quandam regionem deportari.

3 Quibus pudenda clauderet, ne ad coitum poſſent admitti. Vide *ceſtum*, in *uxor. μεμψίγ.* pag. 240.

4 Venerem appetunt.

5 Caſtrati.

6 Reſpice notas in Coll. *funus*, in principio, & *proc. & puel.*

7 *Imponere* idem quod decipere.

ctitur qui damnum dedit. GA. [1] Hi ſcilicet lucrum adferunt! Sed [2] demus hoc malum multis nulla ſua culpa contractum, quum tamen paucos reperias, quibus eam luem non [3] conciliarit nequitia; jureconſulti docent interdum innoxios recte occidi, ſi id magnopere interſit Reipublicæ. Quemadmodum Græci poſt everſam Trojam occiderunt [4] Aſtyanactem Hectoris filium, ne per illum bellum inſtauraretur. Nec putant impium, poſt [5] extinctum tyrannum, & liberos innoxios trucidari. Quid quod nunquam non bellamus Chriſtiani, neque tamen neſcimus, in bellis maximam malorum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Idem uſu venit in [6] repreſſalibus, quæ vocant. Qui læſit, in tuto eſt, & ſpoliatur negotiator; qui ne factum quidem audivit, tantum abeſt ut in culpa fuerit. Quod ſi talibus remediis utimur in rebus non ita magni momenti, quid cenſes faciendum in re omnium atrociſſima? PE. Vincor veris. GA. Tum illud mihi perpende. Apud Italos ut primum [7] ſcintillare cœpit peſtilentia, occluduntur ædes: qui laboranti inſerviunt, ſubmoventur à publico. Hoc quidam appellant inhumanitatem, cum ſumma ſit humanitas. Siquidem hac vigilantia fit, ut paucis funeribus [8] ſopiatur malum. At quanta eſt humanitas, tot millium vitæ [9] conſuli? Sunt qui parum hoſpitale putant, quod Itali in rumore peſtilentiæ, tempore veſpertino hoſpitem portis ſubmovent, coguntque [10] ſub dio noctem agere: at pie-

1 Ironiæ ſpecies, quam *Diaſyrmum* vocant.

2 Concedamus.

3 Attulerit.

4 *Aſtyanax* fuit Hectoris & Andromaches filius, ita dictus quaſi *Princeps urbis*, ex ἄςυ, *urbs*, & ἄναξ rex.

5 Occiſum.

6 *Repreſſalia*, vox barbara, ſignificat poteſtatem, vel jus quod à magiſtratu conceditur ſubditis, ut quæ illis vi ademta ſunt pari vi repetant, non ſolum ab iis ipſis, qui eripuerunt, verum etiam ab omnibus & ſingulis ejusdem gentis, aut regionis.

7 Primum apparere.

8 Extinguatur.

9 Curam geri.

10 Sub aëre frigido.

1 Peri.

pietas eſt, paucorum incommodo, maximo Reipublicæ bono proſpicere. Quidam ſibi valde fortes videntur & officioſi, quod auſint ad quemvis peſtilentia laborantem accedere, etiamſi nihil illic habeant negotii. At dum reverſi domum inficiunt uxores, liberos ac totam familiam, quid ea fortitudine ſtultius, quid officio inofficioſius, ut ſalutes alienum, tibi cariſſimos in præſens vitæ [1] diſcrimen adducere? Heic tamen quanto minus eſt periculi à peſtilentia, quam ab hac ſcabie? Rarius afflat propinquos, nec fere ſenes attingit, & quos attigit, aut cito liberat, aut reſtituit ſanitati, puriores etiam quam antea fuerant. Hæc quid aliud quam perpetua mors eſt, vel, ut verius dicam, ſepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum. PE. Veriſſima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur [2] leproſis. Aut ſi hoc quoque nimium eſt, nemo barbæ ſilvam patiatur ſibi demeti, aut ſibi quisque tonſorem præſtet. GA. Quid ſi uterque claudat os? PE. Afflant narribus malum. GA. Eſt & iſti malo remedium. PE. Quodnam? GA. Ut quod ſolent [3] Alcumici, addant [4] perſonam quæ per vitreas feneſtellas præbeat lumen oculis, ori naribusque reſpirationem, cornu [5] à perſona per axillas in tergum porrecto. PE. Belle, ſi nihil metuendum eſt à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forcipis. GA. Optimum igitur barbam usque ad genua [6] demittere. PE. Ita videtur. Deinde fiat edictum, ne quis idem ſit tonſor & [1] chirur-

1 Periculum.

2 Reſpice *Diverſoria*. *Ab his opinor, non multo minus eſſe periculi quam à leproſis*, inquit Autor de iis, qui morbo Hiſpanico laborant.

3 *Alcumici*, vel *Alcumiſtæ* qui ſint, diſce ſupra ex Colloq. *Alcumiſt.*

4 Larvam, faciem appoſititiam.

5 Poſt larvam.

6 Sinere ut creſcat.

[1] chirurgus. GA. Ad ſamem relegas tonſores. PE. Minuant ſumtus, & aliquanto pluris radant. GA. Eſto. PE. Tum feratur lex, ne quis cum alio poculum habeat commune. GA. Iſtam vix recipiat Anglia. PE. Neve duo miſceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. GA. Placet. PE. Ad hæc in diverſoriis ne quis hoſpes indormiat linteis, in quibus alius indormiit. GA. Quid facies Germanis, qui vix [2] lavant bis in anno? PE. Exſtimulent lotrices. Præterea tollatur mos quamvis vetuſtus ſalutandi oſculo. GA. Etiamne in templis? PE. PE. [3] Tabellæ ſuam quisque opponat manum. GA. Quid de colloquio? PE. Vitetur illud Homericum: [4] Ἄγχι σχὼν κεφαλήν; & viciſſim qui auſcultat, comprimat labra. GA. Vix iſtis legibus ſuffecerint [5] duodecim tabulæ. PE. Sed quid [6] conſulas interim infelici puellæ? GA. Quid? niſi ut libenter ſit miſera, quo ſit minus miſera; & ſuavio conjugis [7] opponat manum; tum armata cum illo dormiat. PE. Quonam hinc properas? GA. Recta in muſeum. PE. Quid facturus? GA. Pro epithalamio, quod poſtulant, ſcripturus Epitaphium.

1 Proprie qui manu operatur. Peculiari vero ſignificatione, qui medicas manus alicui admovet.

2 Reſpice in *Diverſoriis, Lintea ſorte lota ante menſes ſex*, in fine.

3 Deſignat tabellam, quæ in ſolenni celebratione Miſſæ, uti vocant, ſacrificulis miniſtris, & reliquo popello exoſculanda præbetur.

4 Ἄγχι σχὼν κεφαλήν, id eſt, *propius admovens caput*. Ὀδυσσ. α.

5 De XII. tabularum legibus fuſius annotata vide in *Ichthyoph.* pag. 534.

6 Conſilii des?

7 Ita Horatius Mecœnati ſuo, Epod. 3. *Precor, Manum puella ſuavio opponat tuo.*

[1] IMPOSTURA.

LIVINUS, PHILIPPUS.

PH.

1 *Impoſtura* (ab impono, quod eſt fallo, vel decipio) inſcribitur hoc Colloquium, quia alter alterum fallit loquendo carmine, ita pronunciato, ut niſi gnaviter attendatur, non poſſit ſentiri.

1 *Præ*

PH. Salve, Livine. LI. Salvebo, ſi vis ita: ſed à me tibi cave. Nam eſt animus imponere tibi, niſi caves. PH. Non eſt admodum metuendus hoſtis, qui periculum denuntiat, Sed age, falle, ſi potes. LI. Ecce jam feſelli, nec ſentis adhuc. Iterum cave. PH. Cum [1] præſtigiarum, opinor, artifice mihi res eſt. Nihil enim ſentio impoſturæ. LI. Rurſus adverte mentem tuam, ni velis decipi, ſicuti falſus es non ſemel. PH. Heic ſum; incipe. LI. Jamdudum mihi quod jubes peractum eſt, PH. Quid actum, aut quid peractum? Nihil ſentio doli. LI. Jam toties admonitus ſaltem adhibe attentum animum. PH. Novum præſtigiarum genus. Ludor, ut ais, neque quidquam artis ſentio, cum obſervem & oculos, & manus, & linguam tuam. Sed age, rurſus incipe. LI. Iterum atque iterum incipio, atque adeo toties facio, neque tu aſſequeris [2] laqueos. PH. Qua re mihi laqueos tendis? LI. Hæc tibi, inquam, lingua dolos parat, nec auribus ſentis, nec oculis vides. Nunc ſaltem habe attentos oculos & aures, PH. Non poſſum magis, etiamſi de capite ageretur. Sed falle rurſum. LI. Iterum ecce feſelli, neque deprehendis artem. PH. [3] Enecas. Quæſo dic quodnam eſt hoc præſtigiarum genus? LI. Hactenus ſum tibi locutus carmine, atque adhuc loquor. PH. Nihil minus ſenſi quam iſtuc. LI. Primum reſpondi duobus [4] trimetris jambicis. Deinde [5] trochaico

[1] tetra-

1 *Præſtigiæ* dicuntur vanæ rerum ſpecies, quibus ſpectatores illuduntur.

2 *Laqueus*, proprie vinculum, ſignificat quemvis dolum, quo quis decipi poteſt.

3 *Enecas*, vel ant. *enicas me*, hoc eſt obtundis, excrucias me, vel mihi moleſtus es. Vide Terent. Andr. Act. 4. Sc. 1. & Phorm. Act. 2. Sc. 3.

4 *Jambicum trimetrum* dicitur quod ſex pedibus conſtat; nam Græci in dimetiendo duos pedes conjungunt. Verſus Jambici unde nomen habeant, reſpice annotatum in *Convivio Poëtico*.

5 *Trochaicum* carmen ita dictum à pede *Trochæo*, qui conſtat prima longa altera brevi. Conſule Proſodiam.

[1] tetrametro [2] catalećtico. Mox meris [3] Creticis ſum locutus. Poſt hæc [4] Phalæcio hendecaſyllabo. Deinde meris [5] choriambis. Adhæc meris [6] anapæſtis. Rurſum tribus [7] Sapphicis. Mox [8] Sotadico. Poſtremo [9] Trochaico tetrametro. PH. Deum immortalem! quidvis ſuſpicabar potius, quam iſtud. Si vixero, aliquando [10] vicem reponam. LI. Huc ſi quid potes. PH. Ecce bis par pari retuli, nec dolum percipis. LI. Hui tam cito? PH. Minatus ſum tibi jambico tetrametro catalećtico; mox addidi Creticos quinque. LI. Prorſus accidit, ut video, quod dici ſolet, [11] Cretenſis incidit in Cretenſem. PH. Sic eſt: ſed illud precor utrique noſtrum, ne nobis unquam occurrat impoſtura nocentior.

1 Τετράμετρος versus, qui eſt quatuor metrorum.

2 *Catalecticus* verſus eſt, cui in fine deeſt ſyllaba.

3 Pes *Creticus*, ſive *Amphimacer*, conſtat tribus ſyllabis, prima & ultima brevi, media vero longa.

4 Carmen Phalæcium nomen habet à Phalæco inventore, & vocatur *hendecaſyllabon*, quod undecim conſtet ſyllabis.

5 *Choriambus* pes quatuor ſyllabis conſtat, prima & ultima longa, & duabus mediis brevibus.

6 Pes *Anapæſtus* trium ſyllabarum eſt, duabus prioribus brevibus & ultima longa.

7 Sapphici Carminis Autor eſt Sappho, Poëtria Lesbia. Conſtat pedibus quinque.

8 Verſus *Sotadicus*, vel *Sotadeus* ita appellatur à Sotade poëta, alio nomine *Jonicus à Majore*, qui pes eſt quatuor ſyllabarum, duabus primis longis, & poſterioribus brevibus.

9 Reſpice jam nunc annotata.

10 Simili modo te eludam, par pari referam.

11 *Cretenſes* vulgo habebantur mendaces, & impoſtores. Vide ſupra' proverb. *Cretenſem agere cum Cretenſi*, in Colloq. *Hippoplan.*

CYCLOPS, SIVE EVANGELIOPHORUS.

CANNIUS, POLYPHEMUS.

CA.

1 Voluit Autor nihil aliud hoc Colloquio, quam perſtringere eos, qui Evangelium ſemper habent in ore, ſed revera in omni vita Evangelio adverſantur. Præcipue torquere videtur ſpicula ſua in Lutheranos, qui ſeſe Evangelicos

CA. Quid hic venatur Polyphemus? PO. Quid vener, rogas, ſine canibus & venabulo? CA. Forte nympham aliquam 1 hamadryadem. PO. Pulchre 2 divinaſti. En tibi rete venatorium. CA. Quid ego video? Bacchum 3 in exuvio leonis, Polyphemum cum codice? 4 γαλῇ κροκωτόν. PO. Non croco tantum pinxi libellum, ſed etiam minio, 5 laſurioque. CA. Non loquor de croco, ſed Græce dixi quiddam. Militaris videtur libellus; nam nodis, laminis & circulis æreis armatus eſt. PO. Introſpice, CA. Video. Sane perquam bellus eſt: ſed nondum ornaſti ſatis. PO. Quid deeſt? CA. Addere debebas tua inſignia. PO. Quæ? CA. 6 Sileni caput è dolio proſpiciens. Sed quid tractat? artem

gelicos appellare gaudent. Belle itaque induxit Cyclopem, ſeu Polyphemum, portantem codicem Evangeliorum, unde Evangeliophorus dicitur, & Cannium confabulatores. Fuit autem Cannius iſte Eraſmi, cum Baſileæ viveret, famulus, & Polyphemi nomine prodit neſcio quis è corte Lutheri, qui circumferebat Evangelia publice ornata, quum ipſius vita nihil eſſet inquinatius. Uterque ambibat Colloquiis celebrari, ut Ipſe Autor ſcribit in epiſtola quadam ad Oecolampadium. Cur alterum Polyphemum appellaverit, non mirum; nam Polyphemus fingitur à Poëtis unus è Cyclopibus Neptuni filiis, paſtor ille gigas, monſtrum horrendum, deforme, ingens, cui unicum oculum, quem in media fronte habebat, Ulyſſes præuſta ſude terebravit. De hoc lege præter Homeri in Odyſſ. & Naſonis in Metamorph. fabulas, Virgilium eleganter canentem lib. Æneid. 3.

1 *Nymphas Hamadryades* appellarunt poëtæ ſylvarum Deas, in ipſis ſylvis habitantes, quas una cum arboribus naſci & mori fingebant, à Gr. ἅμα, & δρῦς δρυὸς, quod arborem vel quercum ſignificat.

2 Conjeciſti.

3 *Exuvium* non novi, ſed *exuvias* quæ ſignificant ſpolia tum hominibus tum beſtiis detracta. Unde pro pelle ſæpius ponitur. Sic Eraſmus ſupra dixit *præſtigium*: unde hauſtum ille viderit.

4 Γαλῇ κροκωτόν, id eſt, *Feli Crocotam*, ſupple das. Utuntur hoc proverbio quoties honor additur indignis. Eſt autem κροκωτὸς, Ciceroni *Crocota*, veſtis crocei coloris, olim matronis nobilibus uſitata.

5 Nonnunquam de induſtria facit Autor confabulatores barbaros barbare loquentes, nam *laſurium* colorem dicit pro *cæruleo*, vel *glauco*,

6 *Silenus* ille Bacchi Pædagogus, aſino vehi ſolitus, notatus eſt ſupra in *Ichthyoph.* pag. 552.

artem 1 potaticam? PO. Vide ne quam imprudens eſfutias blaſphemiam. CA. Quid igitur? eſtne ſacri quippiam? PO. Eſt, quo nihil ſacratius, Evangelium. CA. 2 Ἡράκλεις! 3 Quid Polyphemo cum Evangelio? PO. Quin ita rogas, quid Chriſtiano cum Chriſto? CA. Neſcio, niſi quod te talem magis decet 4 halbardacha. Nam ſi quis mihi iſta ſpecie ignotus occurreret in mari, piratam eſſe crederem; ſi in nemore, 5 ſicarium. PO. Atqui hoc ipſum nos docet Evangelium, ne quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim ſæpenumero ſub 6 tunica cinericea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonſum caput, circumtorta barba, torva ſupercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, 7 ſagum militare, caligæ interſectæ, tegunt Evangelicum animum. CA. Quid ni? nonnunquam & ſub pelle lupina latet ovis; &, ſi qua fides 8 apologis, ſub exuvio leonis latet aſinus. PO. Imo ego novi qui ovem geſtat in vertice, vulpem in pectore; cui libens optarim, ut quam habet nigros oculos, tam habeat candidos amicos, tamque probe inauretur, quam colorem habet inauraturæ congruum. CA. Si ovem geſtat in vertice, qui pileum geſtat ovillum, quam tu incedis onuſtus, cum 9 ovem ſimul & ſtruthiocamelum geſtes in capite? Tum an non abſurdius facit, qui avem portat in capite, aſinum in pe-

1 Adjectivum *Potaticus, a, um*, mihi ſane ignotum eſt. Satis conſtat tamen quid barbarus Cannius velit.

2 Ἡράκλεις! i. e. *Hercules*! admirantis interjectio.

3 Supple, *negotii eſt?*

4 Barbare loquitur Cannius. Intelligit per *Halbardacham*, ſecurim vel bipennim Romanam.

5 *Sicarius* eſt latro armatus ſica, ſeu pugione.

6 Quali ſeſe induunt Franciſcani monachi.

7 *Sagum*, quamvis non addatur *militare*, ſignificat militare indumentum, quod armis ſuper inducebatur.

8 Ἀπόλογος, narratio fabuloſa, præcipue in qua brutis ſermo affingitur. It. fabula moralis.

9 Intellige per *ovem*, pileum è lana ovilla, & per *ſtruthiocamelum*, plumas ex illius avis pennis adornatas.

pectore? PO. Mordes. CA. Sed belle res habuerit, ſi, quam tu decoraſti variis ornamentis Evangelium, tam te viciſſim exornet. Ornaſti coloribus; utinam exornet te bonis moribus! PO. Curabitur. CA. Ut ſoles. PO. Sed omiſſis conviciis; itane damnas eos qui circumferunt codicem Evangelicum? CA. Minime gentium. PO. Quid? an tibi videor [1] minimus gentium, vel aſinino capite te procerior? CA. Non arbitror tanto, ſi aſinus arrigat auriculas. PO. Certe bubalino. CA. Placet collatio; ſed ego minime, dixi, non minime. PO. Quid intereſt inter ovum & ovum? CA. Quid intereſt inter medium digitum & infimum? PO. Medius eſt longior. CA. Scite. Quid intereſt inter aſininas auriculas, & lupinas? PO. Lupinæ ſunt breviores. CA. Rem tenes. PO. At ego longa breviaque [2] palmo & ulna metiri ſoleo, non auribus. CA. Age, qui Chriſtum geſtavit, dictus eſt [3] Chriſtophorus: tu qui Evangelium portas, pro Polyphemo dicendus Evangeliophorus. PO. An ſanctum non putas portare Evangelium? CA. Non, niſi tu fatearis eſſe ſanctiſſimos aſinos. PO. Qui ſic? CA. Quia unus ſufficit geſtandis tribus iſtiusmodi codicum millibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, ſi probe ſis [4] clitellatus. PO. Nihil abſurdi, ſic aſino tribuere ſanctimoniam, quia geſtavit Chriſtum. CA. Iſtam ſanctimoniam tibi non invideo. Et, ſi vis, donabo tibi reliquias illius aſini, cui Chriſtus inſedit, ut exoſcu-

1 Ambiguitas vocis *minime* excitat jocum. Cannius dixit, *Minime gentium*, quod idē eſt ac nequaquam. Polyphemus intellexit quaſi non adverbium, ſed vocativum minime dixiſſet.

2 *Palmus* menſuræ genus duplex eſt. Palmus major, intervallum eſt inter pollicem & minimum digitum diductos. Minor eſt quatuor digitorum ſpatium.

3 Gigas ille Papicolarum fabulis celebratus, jam ſæpius occurrit ſupra in *Naufragio*, & alibi.

4 Clitellis oneratus. *Clitellæ* ſunt *ἐπισάγματα*, quibus ſarcinæ colligatæ mulis vel aſinis imponuntur.

exoſculeris. PO. Dabis munus gratiſſimum. Nam aſinus ille contactu corporis Chriſti conſecratus eſt. CA. Sane Chriſtum contigerunt, & qui illi impegerunt alapas. PO. Sed age dic ſerio; nonne pium eſt circumferre codicem Evangelicum? CA. Pium, ſi abſit [1] hypocriſis, ſi vere id fiat. PO. Abeat hypocriſis ad monachos; quid militi cum hypocriſi? CA. At primum expedi mihi quid ſit hypocriſis. PO. Cum aliud præ te fers, quam lateat in animo. CA. Sed quid præfert circumlatus Evangelii codex? Nonne vitam Evangelicam? PO. Opinor. CA. Ergo ubi vita non reſpondet codici, nonne hypocriſis eſt? PO. Videtur. Sed quid eſt, vere codicem Evangelicum circumferre? CA. Quidam circumferunt manibus, quemadmodum [2] Franciſcani Franciſci regulam: idem poſſunt & bajuli [3] Lutetiani, & aſini, & cantherii. Sunt qui circumferunt ore, nihil crepantes niſi Chriſtum & Evangelium: hoc eſt [4] Phariſaicum. Quidam circumferunt animo. Proinde vere circumfert, qui & manibus, & ore, & corde portat Evangelium. PO. Ubi ſunt iſti? CA. In templis [5] diaconi, qui portant codicem, pronunciant populo, & tenent corde. PO. Tametſi non omnes ſancti ſunt, qui animo geſtant Evangelium. CA. Ne mihi [6] ſophiſtam agas. Non geſtat animo; niſi qui medullitus amat, niſi qui moribus exprimit Evangelium. PO. Iſtas ſubtilitates non aſſequor.

CA.

1 *Ὑπόκρισις*, ſimulatio.

2 Regula Franciſci vocatur inſtitutum, quod monachis ſuis præſcripſit iſte fatuus, quem vide annotatum ſupra in Colloq. *Franciſc.* & infra in *Exeq Seraph.*

3 Qui ſunt Lutetiæ.

4 Subdolum, ex mera ſimulatione conſtans. Cur ita dictum reviſe in notis *Ichth.* pag. 545.

5 *Διάκονοι*, miniſtri. Peculiariter in ſacris dicuntur *Diaconi*, qui eleemoſynas pauperibus diſtribuunt.

6 Philoſophus olim idem qui Sophiſta. Dein Sophiſtæ dici cœperunt, qui falſis argumentis colligunt, & vanæ ſapientiæ laqueis incautos capiunt.

1 Craſ-

CA. At dicam [1] craſſiore Minerva. Si lagenam vini [2] Belnenſis geſtes humeris, quid aliud eſt quam onus? PO. Nihil aliud. CA. Si teneas faucibus, ac mox exſpuas? PO. Haud profuerit; quamquam id quidem non ſoleo. CA. Sin, ut ſoles, affatim haurias? PO. Nihil divinius. CA. Concaleſcit omne corpus, rubeſcit facies, hilareſcit frons. PO. Prorſus? CA. Tale quiddam eſt Evangelium, in animi venas demiſſum, innovat totum hominis habitum. PO. Videor igitur tibi parum Evangelice vivere? CA. Iſtam quæſtionem nemo te diſſolverit rectius. PO. Si [3] bipenni res agatur. CA. Si quis in os te vocet mendacem, aut ganeonem, quid facias? PO. Quid faciam? ſentiret pugnos meos. CA. Quid ſi quis tibi impingat colaphum? PO. Amputarem illi collum pro colapho. CA. Atqui codex tuus docet, ut pro convicio referas benignum ſermonem, & ferienti maxillam dextram, porrigas & ſiniſtram. PO. Legi; ſed [4] exciderat. CA. Oras, opinor, frequenter. PO. Iſtuc eſt [5] Phariſaicum. CA. Phariſaicum eſt, prolixe precari, ſed [6] fucate. At tuus codex docet ſemper orandum, ſed ex animo. PO. Attamen oro nonnunquam. CA. Quando? PO. Cum venit in mentem, ſemel aut bis in hebdomade. CA. Quid tum oras? PO. Precationem Dominicam. CA. Quoties? PO. Semel. Nam vetat Evangelium [7] battologiam eadem iterantem. CA. Potes attentus abſolvere precationem Domi-

1 Craſſiore, rudi, vel pingui Minerva dicere, hoc eſt, non arte exquiſita, nec diſerte, ſed indocte & ſimpliciter.

2 Vinum *Belnenſe*, ſic nuncupatum ab urbe Belna, Gallice *Beaulne*, quæ eſt in Burgundia, unde vina generoſiſſima.

3 Alludit forte ad Tinediam bipennem, quam annotavimus in *Ichthyoph.* pag. 545.

4 Scil. menti vel animo, id eſt, oblitus fueram.

5 Vide jam nunc annotata.

6 Cum fuco, id eſt, fallacia.

7 Βαττολογία, frequens & inanis verborum eorundem iteratio. Verba Chriſti refert Matth. Cap. 6. *προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε*, i. e. *precantes vero ne ſitis multiloqui.*

1 I. e.

Dominicam? PO. Nonnunquam id tentatum eſt. An non ſatis, quod voce pronuntio? CA. Neſcio, niſi quod Deus non audit niſi cordis vocem. Crebro jejunas? PO. Nunquam. CA. At tuus codex probat precationem & jejunium. PO. Probarem & ego, niſi aliud flagitaret venter. CA. At Paulus negat eos ſervire Jeſu Chriſto, qui ventri ſerviunt. Veſceris carnibus quovis die? PO. Cum dantur. CA. Atqui iſta [1] gladiatoria laterum firmitas, vel fœno arborumque corticibus poterat ali. PO. Sed Chriſtus dixit, [2] non coinquinari hominem his quæ intrant in os. CA. Ita, ſi modice, ſi præter offendiculum. At Paulus Chriſti diſcipulus mavult ſame mori, quam fratrem infirmum offendere ſuo cibo, noſque ad ſuum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. PO. Paulus eſt Paulus, ego ſum ego. CA. At [3] Ægonis eſt capras paſcere. PO. Malim [4] eſſe. CA. Pulchre tibi precaris; caper citius fies, quam capra. PO. Eſſe dixi, pro edere. CA. Eleganter. Libenter [5] ſuccurris pauperibus? PO. Non eſt quod dem. CA. At eſſet, ſi ſobrie viveres, ſi gnaviter laborares. PO. Dulce eſt otium. CA. Servas præcepta Dei? PO. Grave eſt. CA. Agis [6] admiſſorum pœnitentiam? PO. Chriſtus pro nobis dependit. CA. Unde igitur declaras te amare Evangelium? PO. Dicam. [7] Franciſcanus qui-

1 I. e. validiſſima, quia gladiatores, & athletas firmi corporis eſſe oportet. Reſpice in Formulis *pancratice, ſeu athletice valere.*

2 Reviſe annotata in *Ichthyoph.* pag. 514.

3 Reſpicit ad illud Virgilii Eclog. 3. *Cujum pecus? an Melibœi? Non verum Ægonis.* Interim Cannius captat ambiguitatem in voce & *ego* & *ago*.

4 Alter dixerat eſt, à verbo ſum, hic dicit *eſſe* pro edere.

5 Opem fers.

6 Peccatorum, vel criminum.

7 Supp. monachus.

Sug-

quidam apud nos non deſinebat è [1] ſuggeſto [2] deblaterare in Novum Teſtamentum [3] Eraſmi: conveni hominem privatim, lævam injeci capillis, dextra [4] pugilem egi. [5] ſuggillavi illum magnifice, totamque faciem [6] tuber reddidi. Quid ais? non eſt hoc favere Evangelio? Deinde abſolvi illum à commiſſis, hoc ipſo codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, [7] In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. CA. Satis quidem Evangelice. Iſtuc nimirum eſt Evangelium Evangelio defendere. PO. Occurrit alter ejuſdem ſodalitii, qui nullum neque modum, neque finem faciebat [8] debacchandi in Eraſmum. Accenſus Evangelico zelo, minis hominem adegi, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fateretur-que, ſe, quæ dixerat, inſtigante diabolo dixiſſe: ni feciſſet, jam [9] halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat qualis eſſe ſolet [10] Martis irati. Hoc geſtum eſt coram aliquot teſtibus. CA. Miror hominem non fuiſſe protinus exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis caſte? PO. Id fortaſſe fiet, ubi ſenuero. Sed vis tibi verum fatear, Canni? CA. Non ſum ſacerdos: ſi confiteri libet, alium quære. PO. Deo ſoleo confiteri; ſed tibi fateor me nondum eſſe perfectum Evangelicum, ſed unum

num

1 *Suggeſtus*, ûs, quartæ, & *ſuggeſtum*, i. ſecundæ declin. excelſior ſedes unde ſermo fit.

2 *Deblaterare* eſt obloqui, & inaniter declamare in aliquem.

3 Ab Eraſmo verſum è Græco in Latinum. Niſi forte deſignat Paraphraſin in N. Teſtamentum, de qua varia doctorum judicia.

4 Pugnavi inſtar pugilis.

5 Aliquem *ſuggillare*, hoc eſt ita verberare, ut cutis liveat ex nimio ictu.

6 *Tuber* pro tumore. *Reddidi tuber* i. e. *feci tuberoſum, ita ut tota facies eſſet unum tuber.* Sic Terent. in Adelph. Act. 2. Sc. 2. *Colaphis tuber eſt totum caput.*

7 Satis equidem proterve, & ferociter hic Eraſmus Polyphemum loquentem facit.

8 *Debacchari* proprie eſt ex ebrietate furere. Inde pro vehementer in aliquem declamare:

9 Vocem barbaram paulo ante notatam reſpice.

10 *Mars* olim Deus belli, vel pueris notus.

1 Rides

num è populo. Habemus quatuor Evangelia, nos [1] Evangelici quatuor res potiſſimum venamur: ut ventri bene ſit; ne quid deſit iis, quæ ſub ventre ſunt: tum ut ſit unde vivamus; poſtremò ut liceat, quod lubet, agere. Hæc ſi ſuppetant, inter pocula clamamus, [2] Io triumphe, [3] Io Pæan; vivit Evangelicum, regnat Chriſtus. CA. Iſta quidem [4] Epicurea vita eſt, non Evangelica, PO. Haud [5] inficior. Sed ſcis Chriſtum omnipotentem eſſe; poteſt repente vertere nos in alios homines. CA. Poteſt & in ſues, quòd quidem proclivius arbitror, quam in bonos viros. PO. Utinam non eſſent pejores in mundo ſuibus, bubus, aſinis, & camelis? Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, [6] paſſeribus ſalaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. CA. At jam tempus eſt, ut ex animante bruto in hominem incipias verti! PO. Recte mones. Nam horum temporum prophetæ dicunt, inſtare ſupremum mundi diem. CA. Tanto magis properandum. PO. Exſpecto Chriſti manum. CA. Vide ut tu manui [7] ceream præbeas materiam.

1 Ridet Lutheranos, qui ſe Evangelicos vocari volunt.

2 De triumphis Romanorum annotatum eſt in *Conviv. Relig.* pag. 150. In hiſce imperatorum triumphis milites, qui pompam comitabantur, acclamare ſolebant IO TRIUMPHE. Ejusmodi fauſtas acclamationes, cũ cæteris triumphi ritibus eleganter deſcriptas, lege in Ovid. Triſt. lib. 4. Eleg. 2.

3 IO PÆAN. fuit quoque ſolennis acclamatio, qua milites imperatores ab hoſtium cladibus reverſos proſequi ſolebant. Hinc Ovid. lib. 2. de art. amand. docens de amica triumphandum eſſe inquit. *Dicite IO Paan, & IO bis dicite Paan.* Eſt autem *παιάν* proprie Hymnus in Appollinem, vel Dianam: dein quilibet Hymnus *Paan* dictus eſt.

4 *Epicurea vita*, pro luxurioſa, quia Epicurus, male à vulgo intellectus, ſummum bonum in voluptate conſiſtere docuit. Reſpice confabulationem de captandis Sacerdotiis De Epicuro videſis ultimum Colloq.

5 Nego.

6 Paſſerum ſalacitas in proverbium abiit. Has aviculas Veneri dicatas voluerunt antiqui. *Salax* eſt, qui libidine prurit, & cujus membrum (non dicerem, lector, niſi Grammatici juberent) facile ſalit

7 *Ceream* dicit pro flexibili. Ita apud Horatium lib. de Art. Poët. imberbis juvenis dicitur, *Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper.*

1 Opi-

teriam. Sed unde colligunt, in propinquo eſſe mundi finem? PO. Quoniam, inquiunt, idem nunc faciunt homines quod faciebant imminente diluvio: epulantur, potant, comeſſantur, ducunt, nubunt, ſcortantur, emunt, vendunt, fœnerant, & fœnerantur, ædificant: reges belligerantur, ſacerdotes ſtudent augendis [1] cenſibus, Theologi nectunt [2] ſyllogiſmos, monachi per orbem curſitant, populus tumultuatur, Eraſmus ſcribit colloquia: denique nihil malorum abeſt, fames, ſitis, latrocinia, bellum, peſtilentia, ſeditio, rerum bonarum inopia. An non hæc arguunt, adeſſe finem rerum humanarum? CA. Ex hoc malorum acervo quod tibi eſt moleſtiſſimum? PO. [3] Divina. CA. Quod crumenam tuam obſident [4] araneæ. PO. [5] Diſpeream, niſi [6] rem acu tetigiſti. Nunc venio recens à compotatione: alias ſobrius tecum diſputabo, ſi voles, de Evangelio. CA. Quando te videbo ſobrium? PO. Cum fuero. CA. Quando eris? PO. Cum videris. Interim, mi Canni, ſis felix. CA. Tibi viciſſim opto ut ſis [7] quod diceris. PO. Ne me vincas officio, precor ne [8] Cannium unquam deſtituat unde cognomen ſortitus eſt.

[1] ἈΠΡΟΣ-

1 Opibus, & annuis reditibus.

2 A verbo *συλλογίζομαι*, *colligo*, derivatur *συλλογισμὸς*, i. e. *collectio*, quæ fit ratiocinatione: vel oratio, in qua, poſitis duabus propoſitionibus, more logico diſpoſitis, tertium aliquid, ſcilicet concluſio, colligitur, veluti rei ſumma.

3 Conjice.

4 Araneæ crumenas obſidere dicuntur, in quibus nihil eſt numorum. Nam araneis obſidentur quæ inania & ſola ſunt. Sic feſtive Catullus inquit de ſua crumena, Carm. 13. ad Fabullum. --- *Nam tui Catulli Plenus ſacculus eſt aranearum.*

5 *Male peream*, jurandi formula, cujusmodi eſt *emoriar*, & plura alia.

6 *Rem acu tangere*, i. e. rem divinare, & conjectura aſſequi. Translatio ſumpta eſt à luſu quopiam, in quo, quod divinandum erat, quis acu notabat, quaſi minutiſſimum punctum: ſæpius ſupra.

7 Nam *πολύφημος*, quod componi poteſt à *πολὺς multus*, & *φημὶ dico* ſignificat *celebrem*, de quo multa dicuntur.

8 Polyphemus Cannio ludenti in voce *Polyphemi*, par pari refert, & optat ut Cannio nunquam deſint pocula & canthari. Nam Germanis & Belgis Cantharus dicitur *eene Kanne*.

Ἀπροσ-

[1] Α᾽ Π Ρ Ο Σ Δ Ι Ο΄ Ν Υ Σ Α.

ſive abſurda.

Annius, Leucius.

AN. AUdio te interfuiſſe nuptiis Pancratii & Albinæ. LE. Nunquam antehac infelicius navigavi, quam hoc tempore. AN. Quid ais? tantam fuiſſe hominum frequentiam? LE. Nec unquam mihi vilior fuit vita, quam id temporis. AN. Vide quid faciant opes. Ad meas nuptias pauci convenirent, idque tenues. LE. Vix fueramus ingreſſi [2] pelagus, ortus eſt ingens turbo. AN. Narras deorum cœtum. Totne aderant viri principes, tot matronæ nobiles? LE. Boreas diſſecuit velum, diſſectumque diſſipavit. AN. Deſponſam novi. Nihil fingi poteſt venuſtius. LE. Mox fluctus revulſit clavum. AN. Idem videtur omnibus. Nec ſponſus admodum illi cedit, ut ajunt, formæ gratia. LE. Quid animi cenſes nobis illic fuiſſe? AN. Sane rarum nunc eſt virgines nubere. LE. Remigandum nobis erat. AN. Dotem vix credibilem narras. LE. Ecce mox aliud malum. AN. Cur puellam impuberem commiſerunt tam feroci? LE. Apparuit [3] piratarum navis. AN. Profecto ſic eſt; in multis nequitia ſupplet ætatem. LE. Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum prædonibus.

AN.

1 *Α᾽προσδιόνυσα*, ſive abſurda, dicuntur quæ nihil ad rem præſentem attinent. Vox originem traxit ab adagio. Ο᾽υδὲν πρὸς διόνυσον, hoc eſt, *nihil ad Bacchum.* Ajunt enim quondam poëtas ſolitos argumenta fabularum de Baccho actitare: deinde vero ad tragœdias aliasque fabulas ſcribendas cum animum applicarent, prætermiſſa Bacchi mentione, ſpectatores acclamaſſe, *Nihil ad Bacchum.* Alii aliam proverbii occaſionem quærunt. Vide Eraſmi Chiliad.

2 Πέλαγος, mare.

3 Prædonum.

1 *Feſtuca*

AN. Hui tantum donariorum? Interim pauperibus nemo dat [1] feſtucam. LE. Quid? cederemus? Imo deſperatio vitæ addebat animos. AN. Vereor ne ſint ſteriles nuptiæ, ſi vera prædicas. LE. Imo injecimus [2] harpagones. AN. O rem novam! ante nuptias gravida? LE. Si ſpectaſſes [3] eum conflictum, fatereris me non eſſe fœminam. AN. Ut audio, conjugium hoc non ſolum [4] ratum eſt, ſed etiam conſummatum. LE. Inſiluimus in navim piraticam. AN. At demiror te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propinquitatis gradu ſponſæ patrem contingo. LE. Ipſos in mare [5] præcipites dedimus. AN. Vera prædicas; infelicium [6] nulli ſunt affines. LE. Quidquid erat prædæ, inter nos partiti ſumus. AN. [7] Expoſtulabo cum puella primo quoque tempore. LE. Mox exorta eſt ſubita tranquillitas: dixiſſes eſſe [8] Alcedonia. AN. Si illi res eſt, mihi eſt animus. Nihil moror illius benevolentiam. LE. Ita pro una duas naves in portum deduximus. AN. Indignetur qui alit. LE. Quo eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo [9] Nicolao. AN. Hodie non eſt liberum mihi, nam ipſe domi convivas exſpecto; alias non excuſabo.

[1] ΙΠΠΕΥΣ

1 *Feſtuca* pro re leviſſima, & minimi pretii.

2 *Harpago* hoc loco ſignificat perticam adunco ferro præmunitam, qua navis tenetur.

3 Illud certamen.

4 Firmum.

5 Præcipitavimus è navi.

6 Juxta illud Ovidii Triſt. lib. 1. Eleg. 8. *Donec eris felix multos numerabis amicos: Tempora ſi fuerint nubila ſolus eris.*

7 *Expoſtulare* eſt querelam apud eum ipſum deponere, de eo ipſo, qui fecit injuriam: unde expoſtulatio eſt adverſus eum quem incuſamus; Terent. And. Act. 4. Sc. 1. *Cum eo injuriam hanc expoſtulem?*

8 Ajunt Halcyones vel Alcedones eſſe genus quoddam avium, in ipſo mari nidificantium. Hinc *Alcedonia* pro temporibus placidis ac tranquillis. Plaut. in prol. Caſinæ. *Tranquillum eſt. Alcedonia ſunt circum forum.*

9 Nam hic Nicolaus, Sanctorum ordini adſcriptus, res maritimas curat, cum collega ſuo Chriſtophoro iſto gigante, quem vide in *Naufr.* Prodigioſa quoque mendacia de hujus Nicolai munificentia fingunt Papicolæ.

[1] ΙΠΠΕΥΣ ΑΝΙΠΠΟΣ,

ſive ementita nobilitas.

[2] Harpalus, Neſtorius.

HA. POtes me tuo levare conſilio? Senties me hominem non immemorem, nec ingratum. NE. Dabo [3] expeditum, ut ſis, quod eſſe velis. HA. At nobis in manu non eſt, ut naſcamur nobiles. NE. Si non es, enitere benefactis, ut à te initium capiat [4] nobilitas. HA. Perlongum eſt. NE. [5] Exigua ſumma tibi vendet Cæſar. HA. Vulgo ridetur emtitia nobilitas. NE. Cum nihil ſit magis ridiculum quam ementita nobilitas, quid eſt ut tantopere affectes nomen equitis? HA. Sunt cauſſæ, nec leves; quas tibi non gravabor indicare, ſi mihi commonſtraris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. NE. Nomen absque re? HA. Atqui cum res abeſt, proximum eſt opinio. Sed age, conſule, Neſtori; ubi cauſſas audieris, fateberis [6] operæ pretium. NE. Quando ita vis, dicam. Primum fac procul te abducas à patria. HA. Memini. NE. Ingere te in convictum juvenum vere nobilium. HA. Intelligo. NE. Hinc primum orietur ſuſpicio, te talem eſſe cum qualibus

1 Ἱππεὺς ἄνιππος, i. e. *Eques ſine equo*. Ita inſcribitur hoc Colloq. quia in eo graphice depingit Autor nebulones iſtos, qui ementita nobilitate ſuperbi Thraſonicam vitam agunt, nuſquam non jactantes genus & proavos, & inſignia ſua oſtentantes, cum interim ſint obſcuro loco nati, & nequiſſimi latrones, digni quibus corvi paſcantur.

2 Forte alterum Harpalum appellat, quaſi *rapacem*, ab *ἁρπάζω rapio*: alterum *Neſtorium*, tanquam ſenem prudentem, multoque rerum uſu exercitatum, qualis fuit diſertus ille Neſtor, quem tria ſecula vixiſſe referunt poëtæ.

3 Conſilium promptum.

4 De nobilitate reſpice quæ annotavimus in *Ichthyoph.* pag. 569.

5 Paucis nummis.

6 Eo labore dignum eſſe.

libus victitas. HA. Sic eſt. NE. Vide ne quid habeas plebejum. HA. Quidnam? NE. De [1] cultu loquor. Ne veſtis ſit lanea, ſed aut ſerica, aut, ſi deeſt qui emas, [2] fuſtanea, denique vel canabea potius, quam pannea. HE. Recte. NE. Vide ne quid ſit integrum, ſed diſſeca pileum, thoracem, caligas, calceos, ungues, ſi potes: neve quidquam humile loquaris. Si quis Hiſpania veniat hoſpes, roga quomodo conveniat [3] Cæſari cum Pontifice, quid agat affinis tuus [4] Comes à [5] Naſſauen, quid cæteri congerrones tui? HA. Fiet. NE. Sit annulus in digito cum gemma ſignatoria. HA. [6] Si quidem loculi ferant. NE. At parvo conſtat annulus æreus inauratus, cum gemma facticia. Sed adde clypeum cum inſignibus. HA. Quænam mihi ſuades deligam? NE. Duo mulctra, ſi velis, & cantharum cereviſiarium. HA. Ludis: age dic ſerio. NE. Nunquam fuiſti in bello? HA. Ne vidi quidem. NE. At interim, opinor, decollaſti anſeres & capos ruſticorum. HA. Perſæpe, & quidem fortiter. NE. Pone [7] machæram argenteam, tria anſerum capita aurea. HA. In [8] quo ſolo? NE. Quo? niſi ſanguinolento? monu-

1 Veſtitu.

2 Pro *Goſſipio*, barbare dicitur *fuſtanum* vel *fuſtagium*, Hinc *fuſtaneus*.

3 Nam eo tempore, quo Eraſmus hæc ſcripſit, graviſſima fuerunt diſſidia inter Carolum V. & Pontificem Clementem VII. Florentinum, quem annotavimus ſupra in *Ichthyoph.* pag. 520.

4 *Comes*, idem quod aſſecla, factum eſt hiſce poſterioribus ſeculis dignitatis nomen. Nam *Comites* dicti, eo quod Cæſares comitabantur.

5 Præcipui in aula Cæſaris Caroli V. fuerunt Comites à Naſſauen, eique inter intimos amicos. Præ cæteris præclariſſimus eſt magnus ille Guilielmus Arauſionenſis Princeps, qui funeſto bello, quod Hiſpani cum Belgis geſſerunt ſub Philippo Caroli filio, peracto, fœderatam Belgicam in libertatem vindicavit. Sunt qui *Naſſau* dictum putant quaſi *Nasgau*, à *nas* vel *nat*, madidum, & *Gau*, lata via, quæ aquas dirimit, atque ita quaſi à locis humidis vel paluſtribus campis,

6 Si nummos habeam in crumena, unde mihi poſſim comparare. De *loculo* paulo poſt dicturi ſumus.

7 *Μάχαιρα*, enſis, gladius, vel culter.

8 *In quo ſolo*, i. e. in qua planitie? *quo?* pro cujus coloris.

monumentum fortiter effuſi cruoris. HA. Quid ni? rubet ſanguis anſerinus æque atque humanus. Sed perge, obſecro. NE. Hunc igitur clypeum pro foribus omnium diverſoriorum, in quibus forte verſatus es, affigendum curato. HA. Quid addetur galeæ? NE. Recte ſubmones. Eam facies ore [1] diſſecto. HA. Quam ob rem? NE. Ut ſpires, deinde ut congruat veſtitui. In vertice quid eminebit? HA. Exſpecto. NE. Caput canis demiſſis auribus. HA. Vulgatum eſt. NE. Adde duo cornua: rarum hoc eſt. HA. Placet. Sed quæ beſtiæ ſuſtinebunt clypeum? NE. Cervos, canes, dracones, [2] gryphes occuparunt principes; tu ponito duas [3] harpyias. HA. Optime [4] conſulis. NE. Reſtat cognomen. Heic illud in primis cavendum, ne plebejo more te patiaris vocari Harpalum Comenſem, ſed Harpalum [5] à Como: hoc enim nobilium eſt, illud ſordidorum Theologorum. HA. Sic memini. NE. Habesne quidquam cujus te poſſes appellare dominum? HA. Ne [6] haram quidem. NE. In urbe celebri natus es? HA. In [7] obſcuro pago: non enim fas eſt ei mentiri unde petis medicinam. NE. Recte eſt. Sed ei pago nullus eſt vicinus mons? HA. Eſt. NE. Et habet alicunde rupem? HA. Habet præruptam. NE. Ergo ſis Harpalus eques ab aurea rupe HA.

1 Hiante, vel aperto.

2 *Gryps*, vel Gryphus. Ajunt vulgo eſſe genus avis rapacis, roſtro adunco.

3 *Harpyias*, ab *ἁρπάζω*, *rapio*, finxit antiquitas monſtra alata, vultu virgin. quæ Virgilius lib. 3. Æneid. tria enumerat. *Aello*, *Ocypete*, & *Celæno*. Reviſe annotata in *Apotheoſ. Capn.* in principio.

4 Conſilium mihi das.

5 More Italorum nobilium, qui magis ſuperbum putant, ſi ab urbe, pago, vel prædio quodam cognomen ſuum derivarunt additis præpoſitionibus, à, ab, de, &c. Interim jocus eſt Autoris in *Como*. Eſt enim *Comum* Galliæ Ciſalpinæ civitas, quæ imperante Julio Cæſare, *Novum Comum* cœpit appellari, unde incolæ *Novocomenſes*, & cognomen *A como*, poteſt deduci à *Como* laſciviæ, & comeſſationum Deo. Reſpice *πολυδαιτίαν*, in limine.

6 Porcorum ſtabulum, al. *ſuile*.

7 Non celebri, ignobili.

8 Conſilium. Metaph. ab ægrotis.

1 Pecu-

HA. Atqui mos eſt magnatum, ut ſuum quisque [1] ſymbolum habeat vocale: quemadmodum [2] Maximilianus habebat, Tene menſuram: [3] Philippus, Qui volet: [4] Carolus, Ulterius: item alius aliud. NE. Tu aſcribito, [5] Omnis jacta ſit alea. HA. Næ tu percommode dicis. NE. Jam quo firmior ſit hominum opinio, fingito litteras à magnatibus ad te miſſas, in quibus identidem appelleris Eques clariſſimus; magnarumque rerum fiat mentio, de [6] feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujusmodi litteræ tibi velut elapſæ, aut per oblivionem relictæ veniant ad aliorum manus. HA. Iſtud quidem erit mihi commodum: nam & litteras novi, & hanc facultatem multo uſu paravi, ut cujusvis manum facile effingam. NE. Interdum inſue veſti, aut relinque in crumena, ut quibus ſarciendi negotium dederis, illic reperiant. Illi non ſilebunt; & tu, ſimul ac reſciveris, compones vultum ad iracundiam ac mœſtitiam, quaſi doleat caſus. HA. Et iſtuc jam pridem meditatus ſum, ut faciem tam facile mutem, quam [7] perſonam. NE. Ita fiet, ut nec [8] fucus ſuboleat, & res cum fide ſpargatur. HA. Cura-

1 Peculiare quoddam dictum, quo inſignia ſua ſolent ornare. Vox ſymbolum quam late pateat, videſis ſupra in *Inquiſit. de fide*, in principio.

2 *Maximilianus* Auſtriæ dux, poſtea rex, & tandem Cæſar Romanus Philippi Pater, & Caroli V. avus.

3 *Philippus*, Maximiliani Cæſaris filius ex Maria Caroli Belliccoſi filia, jure matrimonii, quod contraxerat cum Joanna Ferdinandi Caſtiliæ regis filia, Rex Hiſpaniarum, & XXIX. Hollandiæ Comes, Caroli V. pater.

4 *Carolus V.* Philippi Hiſpaniarum regis filius, Maximiliani nepos, omnium paternorum dominiorum hæres, & innumeris triumphis multis terribilis, inſuper Cæſ. Romanus fuit. Reſpice notas in *Epith. Pet. Ægid.*

5 Jacere aleam, i. e. *facere periculum.* Fuſius annotata reſpice in Colloq. *Proc. & puel.* fere in medio.

6 *Feudum* vox barbara. Reviſe notas in Colloq. γάμ. ἀγάμ. pag. 636.

7 Larvam, faciem appoſititiam.

8 *Fucus* eſt color factitius. Hinc, uti hoc loco, pro fraude. Eſt & inſectum inſtar apis, non mellificans.

Curabitur ſedulo. NE. Deinde ſodales aliquot adſciſcendi ſunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco, & apud omnes te [1] Joncherum appellent. Nec eſt, quod heic ſumtum metuas, ſunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod hæc regio ſcatet juvenibus [2] eruditulis, qui mira tenentur ſcribendi libidine, ne dicam ſcabie. Nec deſunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, ſi [3] ſpes quæſtus affulſerit. Ex his aliquot ſuborna, qui in libellis ſuis te prædicent patriæ [4] procerem, idque ſubinde repetatur litteris majuſculis. Hac via vel in [5] Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citius enim & latius diſcurrunt libelli, quam voces, aut quamlibet loquaces famuli. HA. Nec iſta diſplicet ratio. At famuli ſunt alendi. NE. Sunt at non ales famulos [6] ἀχείρους, & ob id ἀχρείους. Mittantur huc & illuc, [7] invenient aliquid. Scis, varias eſſe talium rerum occaſiones. HA. Deſine, teneo rem. NE. Superſunt artes. HA. Aveo ſcire. NE. Ni ſis bonus aleator, probus [8] chartarius, ſcortator improbus, potator ſtrenuus, profuſor audax, [9] decoctor & [10] conflator æris alieni,

1 Magnatum filii vulgo à Germanis & Belgis vocantur *Jonkers*, q. d. *Jong* juvenis, & *Heer*, Dominus.

2 Qui eruditionis famam captant, ſed tantum quodammodo eruditi ſunt.

3 Ita Perſius in prologo. *Quod ſi doloſi ſpes refulſerit nummi.*

4 *Proceres* plur. num. (rarius, & forte apud unum Juvenalem invenias *procerem*) proprie ſunt extantia capita trabum. Hinc Metaphorice qui civitatis principes ſunt, appellantur proceres, quod ita in civitate eminent, ut illa in ædificiis.

5 Bohemia regio, Germaniæ portio ultra Danubium.

6 Ἀχείρους, ſine manibus, ἀχρείους, inutiles.

7 *Quod furentur*, ſcil. Nam ſic paulo poſt inquit: *Reperient aliquid in diverſoriis, aut in ædibus, aut in navibus incuſtoditum, tenes?*

8 *Chartarius* hoc ſenſu vox barbara eſt. Nam Chartaria officina dicitur, in qua charta venditur. Hic intelligit eum, qui chartis luſoriis ludendi peritus eſt.

9 *Decoctor*, prodigus, & *decoquere* pro nequiter prodigere. Reviſe *Alcumiſt.*

10 *Æs alienum conflare* dicitu, qui multa debita contraxit.

Reviſe

alieni, deinde [1] ſcabie ornatus Gallica, vix quiſquam te credet equitem. HA. In iſtis quidem jam pridem exercitatus ſum. Sed unde ſumtus? NE. [2] Mane iſtuc ibam. Eſt tibi patrimonium? HA. Perpuſillum. NE. Poſtquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facile reperies ſatuos qui tibi [3] credant; quosdam etiam pudebit negare, quidam metuent. Jam ut [4] ludas creditores, mille ſunt artes. HA. Earum quidem rudis non ſum. Sed tandem urgebunt, ubi perſpexerint nihil eſſe niſi verba. NE. Imo nulla eſt commodior ad regnum via, quam debere quam plurimis. HA. Qui ſic? NE. Primum creditor obſervat te non aliter quam obligatus magno beneficio, vereturque ne quam præbeat [5] anſam amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios, quam debitor ſuos creditores; quibus ſi quid aliquando reddas, gratius eſt, quam ſi dono dones. HA. Animadverti. NE. Illud tamen caveto, ne cum [6] tenuibus habeas commercium. Nam hi [7] ob parvulam ſummulam ingentes excitant [8] tragœdias. Placabiliores ſunt, quibus lautior eſt fortuna; cohibet illos pudor, [9] lactat ſpes, deterret metus, norunt quid poſſint equites. Poſtremo, cum inundaverit æris alieni magnitudo, fictis cauſſis alio demigra, atque inde rurſus alio. Nec eſt, quod hujus rei te pudeat. Nulli magis [10] obærati ſunt, quam

1 Reviſe de hoc fœdiſſimo morbo notas in *Diverſor*, & γάμ. ἄγαμ.

2 Tace, hoc volui dicere.

3 Nummos mutuo dent.

4 Fallas.

5 Occaſionem.

6 Tenuis fortunæ hominibus.

7 Ob paucos nummos, quos illis debes.

8 Tumultus cum triſti exitu, qualis ſemper in tragœdiis.

9 Producit. *Lactare* ſignificat, juxta Donatum, in aliquam voluptatem inducere: unde oblectare exprimit fruſtrationem, niſi forte metaphora à matribus. Terent. And. Act. 4. Sc. 1. *Niſi me lactaſſes amantem.*

10 *Obærati*, i. e. ære alieno oppreſſi, debitis onerati.

quam magni principes. Si quis ruſticus urgeat, finge offenſum improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito, verum nec totum, nec omnibus. Illud ubique curandum, ne cui [1] ſuboleat tibi prorſus [2] exhauſtos loculos. Semper oſtenta. HA. Quod oſtentet, qui non habet? NE. Si quid amicus apud te [3] depoſuit, oſtenta pro tuo; ſed [4] artem diſſimula, cura ut caſus videatur. In hunc uſum interdum ſumito pecuniam commodato, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis diſtento profer [5] aureos duos ibi ſepoſitos. Cætera ex teipſo conjicito. HA. Intelligo. At tandem obruar oportet ære alieno. NE. Scis quantum apud nos liceat equitibus. HA. Nihil non, & quidem impune. NE. Ergo famulos ale non ſegnes, aut etiam ſanguine propinquos, qui alioqui forent alendi. Occurret negotiator quem obvium ſpolient. Reperient aliquid in diverſoriis, aut in ædibus, aut in navibus incuſtoditum. Tenes? Meminerint non fruſtra datos homini digitos. HA. Siquidem tuto. NE. Cura ut habeas pulchre veſtitos, cum inſignibus. Committe litteras ficticias ad [6] ſummates. Si quid clam [7] ſuſtulerint, nullus audebit illos inſimulare: etiamſi quid ſuſpicentur, timebunt equidem dominum: ſin vi prædam extorſerint, bellum vocabitur. His pro[8]gymnaſmatibus ad bellum præluditur. HA. O felix conſilium! NE. Jam illud equeſtre [9] dogma ſemper erit

1 Suſpectum ſit. Plaut. in Caſina. *Subolet hoc jam uxori.* & Terent. in Phormione, *Numquid patri ſubolet?*

2 *Loculus* varias obtinet ſignificationes, hoc loco ſumitur pro crumena, vel marſupio.

3 Fidei tuæ mandavit, unde depoſitum, quod vide notatum in Colloq. *Pſeud. & Philet.*

4 Diſſimula te hoc de induſtria facere.

5 *Aureus*, nummus ex auro cuſus, valens 100 ſeſtertios.

6 *Summates*, iidem qui optimates, hoc eſt, qui in civitate ſummi, ſeu principes ſunt.

7 Abſtulerint.

8 Προγύμνασμα, quaſi rudimentum, quod præexercitationem vocant, à πρὸ *præ*, & γυμνάζω *exerceo*,

9 Δόγμα, *præceptum*.

1 Eadem

erit tuendum, Jus ſasque eſſe equiti plebejum viatorem exonerare pecunia. Quid enim indignius, quam ignobilem negotiatorem abundare nummis, cum interim eques non habeat, quod impendat ſcortis & aleæ? Fac ſemper te adjungas magnatibus, vel ingeras potius: ne quid pudeat, [1] perfricanda frons eſt, ſed præſertim [2] hoſpitibus: eoque præſtat in celebri quopiam loco vitam agere, puta in [3] thermis, frequentibus diverſoriis. HA. Iſtud ipſum erat in animo. NE. Heic ſæpenumero fortuna prædam objicit. HA. Qui? rogo. NE. Puta, hic aut ille reliquit crumenam, aut oblitus reliquit clavim in ſera [4] promptuarii. Cætera tenes. HA. At. NE. Quid metuis? de ſic culto, de tam magnifice loquente, de equite ab aurea rupe, quis audebit ſuſpicari? Et ſi quis forte tam improbus exſtiterit, quis erit tam audax, ut te appellet? Interim ſuſpicio derivabitur in aliquem [5] hoſpitum, qui pridie diſceſſerint. Turbabuntur famulitia cum [6] pandocheo. Tu tranquillus tuam perſonam [7] agito. Hoc ſi acciderit homini modeſto, cordatoque, ſilebit, ne ſimul cum damno lucrifaciat pudorem, qui rem ſuam indiligenter ſervaverit. HA. Non abſurde dicis; nam noſti, opinor, Comitem à vulture albo. NE. Quid ni? HA. Apud hunc diverſatus eſt, ut accepi, Hiſpanus quidam, ſpecie cultuque ſane quam liberali. Is abſtulit florenos ſexcentos: nec unquam Comes auſus eſt queri. Tanta erat hominis majeſtas. NE. Habes exemplum. E famulis

1 Eadem verba, atque in ea quæ notavimus reviſe in Colloq. *Franciſc.* in principio.

2 An cauponibus, qui alios hoſpitio excipiunt, an peregrinis? utrumque ſibi conſtat.

3 Balneis calidis, ἀπὸ τῆς θέρμης, à calore.

4 Vel cellæ promptuariæ, unde promuntur cibi.

5 Advenarum.

6 Caupone; originem vocis reviſe in *Diverſor.is.*

7 Reſpice *Ichthyoph.* pag. 524.

mulis tuis interdum aliquem emandes, in bellum ſcilicet. Is ſpoliatis templis aut monaſteriis quibuslibet, redibit onuſtus præda belló parta. HA. Hoc quidem eſt tutiſſimum. NE. Eſt & alia ratio [1] conflandæ pecuniæ. HA. Narra, obſecro. NE. In bene nummatos finge cauſas irarum, præſertim in monachos aut ſacerdotes, qui nunc apud omnes fere ſumma laborant invidia. Alius irriſerit aut conſpuerit clypeum tuum, alius parum honorifice de te ſit locutus, alius ſcripſerit aliquid, quod in calumniam detorqueri valeat. His per [2] feciales tuos [3] ἄσπονδον πόλεμον denuntia. Sparge minas atroces, excidia, exitia [4] πανωλεθρίας meras: territi venient ad [5] componendam litem. Ibi fac magno æſtimes tuam dignitatem, hoc eſt, iniquum petas, ut æquum feras. Si poſtules tria millia, pudebit minus offerre, quam ducentos aureos. HA. Aliis minitabor leges. NE. Iſtud propius quidem accedit ad [6] ſycophanticam; ſed tamen juvat & hoc in partem. Sed heus, Harpale, pene [7] exciderat, quod dictum in primis oportuit; puella quæpiam bene dotata in matrimonii [8] naſſam illaqueanda eſt. Habes apud te [9] philtrum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es, rides [10] blandum. [11] Sparge, te magnis promiſſis

1 Comparandæ. Metaph. à metallis, quæ liquefacta conflantur.

2 Legatos. *Fecialis* enim à faciendo dictus Legatus Romanus, penes quem belli pacisque faciendæ jus erat. Hic res repetebat, fœdus feriebat, pacem ſuadebat, eaque non impetrata bellum indicebat. Eorum antiſtes *Pater patratus* dicebatur, à jurejurando patrando, qui auguſtiore veſte indutus cæremonias peragebat. Ritum pleniſſime deſcribit Livius lib. 1. c. 24.

3 Ἄσπονδον πόλεμον, i. e. *bellum irreconciliabile.*

4 Πανωλεθρίας, i. e. ſtrages, ſeu omnium rerum deſtructiones.

5 Finiendam. Sic Virgil. Eclog. 3. *Non noſtrum inter vos tantas componere lites.*

6 Artem Sycophantarum. Qui dicantur Sycophantæ notatum reſpice *Ichthyoph.* pag. 560.

7 Scil. menti, vel animo, hoc eſt, oblitus eram.

8 *Naſſa*, rete ex viminibus contextum. Translata locutio à piſcatoribus.

9 Φίλτρον, venenum, ſeu poculum amatorium.

10 Blande.

11 Divulga, ſparge rumorem.

miſſis aſcitum in aulam Cæſaris. Amant puellæ [1] Satrapis nubere. HA. Novi quibus hoc bene [2] ceſſerit. Cæterum quid ſi [3] fucus tandem erumpat, & inſiliant undique creditores? Irridebor [4] perſonatus eques. Nam id apud iſtos turpius eſt, quam ſi templum ſacrilegio ſpolies. NE. Heic oportet meminiſſe [5] perfrictæ frontis. Illud in primis, quod nullis unquam temporibus magis licuit audacia pro ſapientia uti, quam hodie. Comminiſcendum eſt aliquid quod excuſes. Deinde nunquam deerunt [6] candidi, qui ſaveant tuæ fabulæ, nonnulli civiliores diſſimulabunt intellectum fucum. Poſtremo, ſi nihil aliud, profugiendum eſt aliquo in bellum, in tumultum. Quemadmodum [7] κλύζει θάλασσα πάντα τῶν ἀνθρώπων κακά: ita bellum operit omnium ſcelerum [8] ſentinam. Nec enim habetur hodie bonus belli dux, niſi tali tyrocinio præparatus acceſſerit. Hoc erit extremum [9] aſylum, ſi cuncta feſellerint. Verum omnis [10] movendus erit tibi lapis, ne huc veniatur. Vide ne te ſecuritas opprimat; oppidula minuta fuge, in quibus ne pedere quidem licet, ni populus ſciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus eſt licentiæ, niſi ſi qua ſit [11] Maſſiliæ ſimilis. Diſſimulanter [12] expiſcare, quid quiſque

1 *Satrapa* vel *ſatrapes*, vox Perſica ſonat Provinciæ præfectum.

2 Evenerit.

3 Fraus, dolus.

4 Alludit ad fabularum actores. *Perſona*, larva eſt, & Hiſtriones perſonati in ſcenam prodibant.

5 Vide paulo ſupra, *perfricanda frons eſt*.

6 *Candidus* pro puro, & ſincero. Hoc loco *candidi*, pro *vere fidis*.

7 I. e. eluit mare omnia hominum mala.

8 Locus eſt *ſentina*, quo colluvies aquarum & navis ſordes confluunt. Metaphorice ergo ſentina pro quavis colluvie.

9 Refugium. *Aſylum* locus ſacer eſt, quo perfugis tutus receptus, unde nefas erat aliquem deripere.

10 *Omnem movere lapidem*, proverbio dicitur pro omnia experiri, & nihil intentatum relinquere: ſumtum ab iis, qui ſub ſaxis venantur.

11 *Maſſilia*, urbs Narbonenſis Galliæ vetuſtiſſima, adeo diſciplinarum ſtudiis floruit, ut *Maſſilienſium mores* pro ſeveriſſimis & optimis, in proverbium abierint.

12 Inquire.

que de te loquatur. Ubi ſenſeris hujuſmodi voces increbreſcere. Quid agit? cur heic tot annos moratur? cur non reviſit patriam? cur negligit arces ſuas? unde ducit [1] imagines? unde tantæ profuſioni [2] facultates? Hoc genus, inquam, voces, ubi cœperint magis ac magis gliſcere, tum mature tibi de migrando cogitandum eſt: ſed ſit fuga [3] leonina, non leporina. Adſimula te vocari in aulam Cæſaris ad res magnas, brevi te adſuturum cum exercitu. Non audebunt in abſentem hiſcere quibus eſt quod nolint amittere. Sed in primis tibi cenſeo cavendum genus iſtud hominum poëticum, [4] irritabile, nigrumque. [5] Illinunt chartis, ſi quid illos habet male: ſubitoque per orbem ſpargitur quicquid illeverint. HA. [6] Diſpeream, ni mihi vehementer placet tuum conſilium. Efficiam, ut intelligas te nactum docile ingenium, & juvenem minime ingratum. Equum quem primum te dignum nactus in paſcuis fuero, tibi dono mittam. NE. Nunc ſupereſt, ut quod pollicitus es, viciſſim præſtes. Quid eſt, cur tantopere affectes falſam opinionem nobilitatis? HA. Nullam aliam ob cauſſam, niſi quod his omnia licent impune. An hoc tibi leve videtur momentum? NE. [7] Ut peſſime [8] cedat, mors una debetur naturæ,

1 Majorum Scil. quibus nobilitatem generis ſui probat. Horat. Epod. 8. *Eſto beata: funus atq; imagines Ducant triumphales tuum.*

2 Opes.

3 *Fuga ſit Leonina*, hoc eſt, fuge impavidus, ſicuti leones ſolent, & perge recta via, non uti lepores, qui, dum canes fugiunt, ſæpius reſpiciendo pereunt.

4 Poëtas Satyricos recte irritabiles & nigros quis vocet. Ideoque de quodam ejusmodi Horat. Sat. 4. lib. 1. inquit *Fœnum habet in cornu: longe fuge.* *Nigri* dicuntur homines malæ notæ: unde *atro carbone notati* appellantur. Et Horat. *Hic niger eſt: hunc tu Romane caveto*, ibid.

5 *Illinere* pro inſcribere, ſumptum à liquidis. Horat. Sat. 4. lib. 1. *Et quodcunq; ſemel chartis illeverit.*

6 Malè peream, emoriar, jurandi vox.

7 Quamvis.

8 Eveniat.

turæ, etiamſi vixiſſes in [1] Carthuſia. Et levius moriuntur in [2] rota, quam qui moriuntur calculo, [3] podagra aut [4] paralyſi. Nam militare eſt credere, nihil hominis ſupereſſe poſt mortem, præter cadaver. HA. Sic opinor.

1 *Carthuſia* locus incultus in Gallia Celtica, ubi Bruno ille Colonienſis inſtitutor ordinis Carthuſiani monaſterium erexit. Reviſe fuſius annotata in *Conviv. relig.* pag. 171. & *Milit. & Carth.* in principio.

2 Latrones & ſicarii in Gallia rotæ imponuntur, in qua, contuſis omnibus membris, miſerrime moriuntur.

3 Notatum reſpice hanc vocem in *Ichthyoph.* pag. 505.

4 *Paralyſis* à *παραλύω*, diſſolvo, diſſolutionem nervorum ſonat.

[1] Α᾽ Σ Τ Ρ Α Γ Α Λ Ι Σ Μ Ὸ Σ,

ſive talorum luſus.

Carolus, Quirinus.

QU. Diſce, inquit [2] Cato, ſed à doctis. Cupio itaque, mi [3] Utenhovi, te magiſtro diſcere, quam ob rem priſci illi religionis [4] antiſtites edixerint, ut [5] clerici talaribus tunicis uterentur, hoc eſt, usque ad talos demiſſis.

1 Ἀστράγαλος, idem quod *σπόνδυλος*, *vertebra*. Idem *Tali* dicuntur, *ἀστράγαλοι*. Hinc aſtragaliſmus talorum ludus, qui quaternis fiebat talis. Suetonius in Octavio. *Animi laxandi cauſa, modo piſcabatur hamo, modo talis, aut ocellatis, nucibusq́; ludebat cum pueris minutis.*

2 Sub cujus nomine prodierunt diſticha moralia. Eſt hoc lib. 4. diſtich. 23. *Diſce ſed à doctis: indoctos ipſe doceto: Propaganda etenim rerum eſt doctrina bonarum.*

3 Carolus Utenhovius Gandavenſis, dominus Merhegemii, vir multæ doctrinæ, inter præcipuos amicos ab Eraſmo cultus eſt.

4 *Antiſtes*, quem & præſulem vocant, ita dictus, quod cæteris antestat, hoc eſt præſtat. Intelligit hoc loco priſcos in eccleſia Chriſtiana doctores.

5 Primi illi eccleſiæ Chriſtianæ antiſtites, quos vulgo *Patres* vocamus, populum diſtinxerunt in *Clericos* (à *κλῆρος sors*) quaſi ſorte electos ad ſacrum miniſterium, & *Laicos*, (à *λαὸς populus*) quosvis è plebe. Sed parum utilitatis, hercle, iſtud diſcrimen orbi Chriſtiano attulit, utpote ex quo Eccleſiaſticorum, quos vocant, mera tyrannis originem traxit.

demiſſis. CA. Duabus, opinor, de cauſſis. Primum verecundiæ gratia, ne quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab ilibus usque ad imos pedes corpus tegit, neque ſubligaribus aut femoralibus vulgo utebantur. Eadem de cauſſa turpe eſt fœminis brevioribus uti veſtimentis, quo magis conſultum ſit ſexus pudori. Deinde ut non ſolum moribus, verum etiam [1] habitu differrent à populo, in quo ut quisque eſt [2] profaniſſimus, ita breviſſimis tunicis uti gaudet. QU. Non diſſimile veri eſt quod narras. Cæterum ex Ariſtotele, Plinioque didici, nulli hominum eſſe talos, ſed tantum quadrupedibus, non tamen omnibus, ſed [3] biſulcis plerisque, nec rurſus his niſi in tibiis poſterioribus. Unde igitur veſtis dici talaris poteſt, quam geſtat homo, niſi fuerunt homines olim quadrupedes, juxta fabulam [4] Ariſtophanis? CA. Imo, ſi credimus [5] Oedipo, & quadrupedes, & bipedes inveniuntur homines; nec raro nobis è bello redeunt unipedes, interdum [6] apodes: ſed quod ad tali vocabulum attinet, rectius mireris, ſi legas Horatium, qui fabulis quoque talos atribuit. Sic enim, opinor, ſcribit in Arte poëtica:

1 *Securus,*

1 Veſtitu.

2 Profanus, qui non eſt ſacer, vel à religione remotus, ſive ſacris non imbutus. Hinc pro ſcelerato, item pro imperito &c.

3 Quæ ungulas habent ſciſſas.

4 Qui Græcorum comicorum feſtiviſſimus eſt.

5 Fabulantur Poëtæ fuiſſe olim apud Thebas monſtrum quoddam ſcopulo inſidens, *Sphinx* dictum, *ἀπὸ τοῦ σφίγγειν*, hoc eſt, à conſtringendo, quod prætereuntibus indiſſolubilia proponebat ænigmata: quotquot vero diſſolvere non poterant, eos mox interficiebat. Oedipo propoſitum fuit ænigma, *Quod animal mane quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes eſſet.* Is nodum diſſolvit, dicens eſſe hominem, qui infans manibus & pedibus verius repit, quam incedit, vir factus absque adminiculo pedibus ſuis incedit, ſenex vero ægre procedens ſcipione utitur, atque adeo tripes eſt. Hinc ille Davus apud Terent. in Andria, *Davus ſum non Oedipus.*

6 Absque pedibus.

1 Verſus

[1] *Securus, cadat, an recto ſtet fabula talo.*

QU. Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos [2] Tmolus habet aures, & [3] naves loquuntur, & [4] ſaltant quercus. CA. Quin & Ariſtoteles tuus hoc te docere poterat, eſſe talos dimidiatos, quos ille vocat ἡμιαςραγάλας, quales tradit eſſe [5] lyncum generi. Addit, leonibus ineſſe quiddam vice tali, ſed anfractuoſum, quod ille vocat λαβυρινθῶδες, Plinius vertit [6] tortuoſum. Denique ubicunque committuntur oſſa oſſibus ad flexus commoditatem, cava prominentibus inter ſe reſpondent, utrinque lubrica [7] cartilagine communitis, ac velut incruſtatis partibus, ne mutuo attritu ſeſe lædant, ut idem docet Ariſtoteles. In his fere eſt aliquid quod à tali ſimilitudine pariter & uſu non diſcrepat; velut in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus eſt, prominet quiddam talo ſimile, quod Græci σφυρὸν appellant. Rurſus in flexura genu, quod, ni fallor, ἰσχίον appellant, quidam [8] vertebrum. Simile quiddam videmus in coxendicibus, in humeris; poſtremo in commiſſuris digitorum, pedis, ac manus. Quod ne tibi mirum videatur, Græci tradunt ἀςραγάλυ vocabulum apud probatos auctores

ctores

1 Verſus ille non habetur in Horatii libello de Arte Poëta, ut falſo opinatur Eraſmus. Extat is in Epiſtola ad Auguſtum, cujus exordium eſt, *Cum tot ſuſtineas, &c.* lib. Epiſt. 2. *Recto talo ſtare* hoc loco ſignificat *bene agi, cum applauſu ſpectatorum.* Metaphora ſumta ab iis, qui firmis talis nituntur.

2 *Tmolus* Lydiæ mons. Hunc Ovidius lib. XI. Metamorph. conſediſſe refert, ad audiendum cantum Panis certantis cum Apolline. *Judice ſub Tmolo certamen venit ad impar. Monte ſuo ſenior judex conſedit, &c.* Sed per Tmolum indicat Naſo *Deum* montis.

3 Argo navem vocalem fuiſſe autores ſunt poëtæ, qui Argonauticam ſcripſerunt.

4 Orpheus & Amphion ſaxa & arbores cithara moviſſe dicuntur.

5 *Lynx*, animal ex luporum genere, ut volunt, maculoſum, acutiſſimo viſu, unde *Lynceus.* Reviſe *Conviv. Relig.*

6 A torquendo, quod multis flexibus tortum eſt.

7 Cartilago medium quoddam inter carnem & os, qualis eſt auris.

8 Vertebras.

1 I.e.

ctores tributum etiam oſſibus, quibus ſpina connectitur præſertim in cervice. Citant etiam hoc carmen:

[1] Ἐκ δέ μοι αὐχὴν ἀςραγάλων ἐάγη.

Quoniam autem Ariſtoteles tradit, priores tibias animanti datas ad celeritatem, & ob id carere talis; poſteriores ad ſtabilitatem, quod in eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quæ calcibus feriunt: Flaccus dum ſignificare vult, fabulam non ejectam, ſed ad finem usque peractam, dicit illam ſtetiſſe fixo talo: nec aliter tribuit fabulæ talum, quam nos libro tribuimus [2] calcem, & volumini [3] umbilicum. QU. Næ tu probe [4] Grammaticum agis. CA. At quo magis id credas, Græci litteratores ἀςραγαλὸν dici volunt à [5] ςρέφω, & α particula privativa, quod minime flectatur, ſed immobilis ſit. Quanquam alii malunt ἀςράγαλον, interjecta litera ρ, dictum pro [6] ἀςάγαλον, quod lubrica volubilitate ſtare neſciat. QU. Ad iſtum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Neſcio. CA. Non usque adeo videbitur abſurda [7] divinatio, ſi cogites quantam habeat caliginem vocum primitiva origo: tum in re nullam eſſe contrarietatem: quod apparebit, ſi propius inſpicias: Volubilis eſt talus, ſed ita volubilis, ut eam partem cui innectitur, reddat ad ſtandum firmiorem: deinde os oſſi connectit, ne facile [8] luxari queat. QU. Tu vel [9] ſophiſtam agere poſſis, quantum video,

1 I, e. *Cervix mihi fracta eſt ex talis.*

2 Sic dicimus *in calce libri*, pro *in fine.*

3 *Umbilicus* eſt ornamentum libri. Cæteroquin *umbilicus* eſt omne quod in re quapiam medium eſt.

4 Probas te litterarum peritum eſſe.

5 Στρέφω, verto.

6 A ςάω, ἵςημι, *ſto.*

7 Conjectura.

8 Intorquendo de loco ſuo moveri.

9 Vanæ ſapientiæ fallax oſtentator dicitur *Sophiſta.* In multis ſuperioribus Colloquiis hæc vox plenius notata eſt.

1 Per

video, ſi libeat. CA. Sed nihil eſt, [1] Taleſi, quod nos torqueat [2] etymologia vocis. Nam quod hodie Græci vocant ἀςράγαλον, priſci, quorum eſt [3] Callimachus, dixerunt, ἄςελον, cujus hoc refertur [4] hemiſtichium; [5] Δέκα δ' ἄςρια αἴνυτο λύτρον, unde quemadmodum ἀςραγαλίζειν, ita & ἀςρίζειν dicebant talis ludere. QU. Quale eſt igitur illud quod proprie talum vocant? CA. Eſt id quo nunc ludunt puellæ: olim puerorum erat luſus, quemadmodum [6] nuces. De quo eſt illud Græcorum, [7] Ἀμφ' ἀςραγάλοισι χολωθεὶς, cum iram levi de cauſſa ſuſceptam indicant. Rurſus Horatius in Odis: [8] *Nec regna vini ſortiere talis.* Item in Sermonibus: [9] *Te talos, Aule, nucesque,* &c. Poſtremo dictum illud Lacedæmonii, ni fallor, Pueros eſſe fallendos talis, viros jurejurando. Hunc talum negant in ullo animante inveniri, quod ſit μώνυχον, hoc eſt, ungula ſolida, excepto aſino Indico unicorno: aut quod ſit πολυςχιδὲς, hoc eſt, pede in multos digitos ungulasve fiſſo; quod genus ſunt leo, [10] panthera, canis, ſimius, homo & avis, aliaque permulta.

1 Per jocum Carolus Quirinum de talis differentem *Taleſium* vocat.

2 Ἐτυμολογία eſt λόγος ἐτύμων, hoc eſt, *ratio originum*, ſcil. vocum.

3 Callimachus Cyrenæus Poëta, Græcus, cujus Hymni & Epigrammata extant.

4 Ἡμιςίχιον, verſus dimidiatus.

5 Non ita ſeſe habet illud Callimachi fragmentum, δέκα δ' ἄςρια αἴνυτο λύτρον, ut Eraſmus ſcribit. Verba ſunt [illegible] Δέκα δ' ἀςρίας ἄςνυτο λάθρον, hoc eſt, *Decem vero parvos talos cœpit clam*, nam ἄςρια, ὑποκοριςικῶς poſuit. & quod notandum eſt, λάθρον pro λάθρα.

6 Nucibus ludere olim puerorum fuit; unde phraſes, *Nunquam à nucibus recedere, Redire ad nuces, Nuces abjicere, Nuces intermittere, Nucibus indulgere, Nuces repetere,* &c. Martial. in Apophoretis. *Alea parva nuces, & non damnoſa videtur: Sæpe tamen pueris abſtulit illa nates.* Nam ultra Saturnalia pueris ludere nucibus nefas erat.

7 Hoc eſt, *Ob talos iratus.*

8 Verſus eſt in Oda 4. lib. 1. ad Sextium. *Regna vini talis ſortiri*, i.e. *Inter bibendum, magiſtrum ſeu regem bibendi facere jactu talorum*, qui veterum mos fuit in compotationibus.

9 *Poſtquam te talos, Aule, nucesque Ferre ſinu laxo, donare & ludere vidi:* verba ſunt Oppidii morientis ad pueros. Horatius Sat. 3. lib. 2.

10 *Panthera* animal quadrupes, dictum quaſi πᾶν *totum*, & θὴρ vel θηρίον *fera*, ſive *Pardalis.*

multa. Quæ vero δίχηλα ſunt, hoc eſt, ungulâ biſulca, pleraque talum habent, idque, ut recte dicebas, in poſterioribus cruribus. Uni homini duplici de cauſſa tali non ſunt; primum quia bipes, deinde quia quinis digitis fiſſos habet pedes. QU. Iſta frequenter audivi. Cæterum pervelim mihi ſitum ac formam tali deſcribi. Nam iſtud luſus genus etiam puellis hodie faſtiditum eſt; ſed aleam, chartas, aliosque maſculos luſus affectant. CA. Non mirum: cum affectent & Theologiam. Verum etiamſi mathematicus ſim, aut pictor aut etiam [1] plaſtes, non poſſim tibi melius tali formam exhibere, quam ipſo talo: niſi mavis, ut tibi deſcribam per litteras, ut illi ſolent. QU. Habesne talum? CA. En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cum in [2] cubo, & alea, ſeu teſſera ſint ſex; in ambitu quatuor, in ſummo & imo duo. QU. Sic eſt. CA. In talo, quoniam ſumma pars & ima curvatur, non ſunt niſi quatuor latera: quorum unum vides velut in dorſum intumeſcere. QU. Video. CA. Quod eſt è regione, cavum habere, illud Ariſtoteles vocat πρανὲς, id eſt, pronum; hoc ὕπτιον, id eſt, ſupinum. Velut in congreſſu uxoris & mariti, cum dant operam liberis, mulier ſupina eſt, vir pronus; & manus ſi vola ſpectet terram, prona eſt, ſi invertas, ſupina. Quamquam oratores & poëtæ nonnunquam his verbis abutuntur, quod ad hanc rem nihil attinet. QU. Iſtuc quidem eleganter oculis ſubjeciſti. Inter reliqua duo latera quid eſt [3] diſcriminis? CA. Alterum modice cavatum eſt, ut oſſi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minusque

1 Πλάςης formator, à πλάσσω fingo, formo, qui ſimulacra effingit.

2 Κύβος figura eſt, ex omni latere quadrata.

3 Differentiæ.

1 *Suffrago*

nuſque armatum eſt cartilaginea tunica, ſed tantum nervo & pelle tegitur. QU. Video. CA. Pronum latus nihil habet nervorum, ſed ſupinæ partis concavo adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris ſummo, lævi imo. QU. Pulchre narras; ſed unde dignoſcam dextrum à ſiniſtro? CA. Recte admones. Nam perperam docui, niſi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, ſimulque, quod volebas, ſitum indicabo. Talus eſt in ipſa [1] ſuffragine cruris infra coxam. QU. Complures arbitrantur juxta pedem eſſe. CA. Errant. Is qui proprie dicitur talus, eſt in ſuffraginibus, quas Græci [2] καμπὰς vocant, ſed crurum, ut dixi, poſteriorum. Inter pedum tuum & genu tibia eſt. QU. Sic opinor. CA. Poſt genu καμπή. QU. Aſſentior. CA. Nam qui flexus eſt homini in brachiis, idem eſt quadrupedibus in cruribus poſterioribus; ſimiam excipio ſemihominem. Itaque quod genu eſt in cruribus, id cubitus eſt in brachiis. QU. Animadverto. CA. Itaque flexus flexui reſpondet. QU. Illud dicis, crurum poſteriorum & priorum. CA. Tenes. In ea igitur ſuffragine, quæ reſpondet ſuffragini, quæ eſt poſt genu, ſtat talus erectus, cum ſtat quadrupes, cujus ſumma & ima pars leniter incurvatur, quanquam non prorſus eodem modo. Nam ſuperior replicatur in cornua quædam, quas Ariſtoteles appellat κεραίας, [3] Theodorus vertit antennas, juxta quas ſe ſubmittit pronum latus: ima tale nihil habet. QU. Plane video. CA. Illud ergo latus quod ſpectat tibias priores, Ariſtoteles vocat ſupinum: quod illi adverſum eſt, pronum.

1 *Suffrago* in poſterioribus quadrupedum pedibus dicitur quod in prioribus genu. Gr. ὀπισθία. Suffragines appellantur quod ſubtus franguntur, id eſt, flectuntur, nõ ſupra, ſicut in brachiis.

2 Καμπὴ inflexio, flexus.

3 Theodorus Gazà Theſſalonicenſis, vir utriuſque linguæ peritiſſimus, multa egregie ex Latino in Græcum, rurſus ex Græco in Latinum converſa reliquit.

num. Rurſum ſunt duo latera, quorum alterum intus ſpectat tibiam poſteriorem, puta lævam aut dextram, alterum ſpectat foras. Quod introrſum ſpectat, Ariſtoteles appellat κῶλον, quod foras, ἰϛχίον. QU. Prorſus oculis rem video. Jam ſupereſt ut nobis indices, quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam qui luſus noſtra memoria dicitur in uſu fuiſſe, nihil convenit cum iis quæ comperimus apud priſcos auctores de hoc ludendi genere. CA. Ac ſane fieri poteſt, ut quemadmodum hodie chartis ac 1 teſſeris ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteres talis luſitandi ratio. QU. Probabile eſt quod dicis. CA. Theodorus Gaza, ſive, ut alii malunt appellare, Theſſalonicenſis, vertens Ariſtotelis librum, De Hiſtoria animalium ſecundum, ait, tali latus, quod foras trasverſum ſpectat, Canem vocari, quod introrſum ad alterum crus, Venerem. Cæterum hoc quidem de ſuo addidit. Nam Ariſtoteles hæc tantum ponit: 2 Τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δ' ὕπτιον ἔισω, καὶ τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐϛραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δ' ἰϛχία καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. Cæterum quando conſtat ab aliis, Veneris jactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus eſt qui ſummam faciem habet cum alio congruentem, demiror quid ſequutus Theodorus, unum latus appellet Venerem. Eraſmus noſter, quem communem habemus amicum, hujuſmodi obſervationum non admodum curioſus, in proverbiis aliquot ex autoritate veterum indicat quædam de ludo talorum, velut in proverbio,

1 Teſſeratius luſus ab Aſtragaliſmo diverſus eſt. Vitruvius lib. 5. *Cubus eſt corpus ex ſex lateribus æquali latitudine planitierum quadratum. Is cum eſt jactus, quam in partem incubuit, dum eſt intactus, immotam habet ſtationem: uti ſunt etiam teſſeræ, quas in alveo ludentes jaciunt.* Et Macrobius lib. 2. *Teſſera Græco nomine κύβος, appellatur.*

2 I. e. *Pronum quidem foras, introſupinum: & cola dicta eſſe latera quæ intus vertuntur: quæ vero foras, iſchia. Deniq, ſuperiores partes à cornibus ceræas appellari.*

1 Ch

bio, [1] Non Chius, ſed Cous, refert, Coum & [2] Senionem eundem eſſe quem Græci ἑξίτην dicunt. Idem tradit in proverbio: [3] Chius ad Coum, (addens Chium eundem eſſe cum Cane) Coi jactum fuiſſe felicem, Canis infelicem, teſte Perſio:

[4] Quid dexter ſenio ferret,
Scire erat in votis, damnoſa canicula quantum
[5] Raderet

Itidem Propertius:

[6] Semper damnoſi ſubſiluere canes.

Et Ovidius libro de Triſtibus ſecundo damnoſos Canes appellat. Addit ex Martiale, Senionem videri per ſe felicem: cæterum infelicem fieri, ſi accedat Canis. Sic enim loquitur:

[7] Senio nec noſtrum cum Cane quaſſat ebur.

Jam Veneris jactum eſſe ut rarum, ita feliciſſimum, indicat Martialis in [8] Apophoretis:

[1] *Cum*

1 Chius & Cous jactus fuere talorum (fuerunt autem Chios & Coos inſulæ maris Ægei) Cous jactus felix, continens ſex. *Chius* vero infelix, habens unum tantum. Unde & *infelix Canis* dictus.

2 Recte, nam Cous habebat ſex.

3 *Chius ad Coum*, eſt unio contra ſenionem.

4 Verſus extant in Perſii Sat. 3.

5 *Senio* erat ſummus talorum jactus: Felix.

6 I. e. *mihi detraheret*.

7 Verſus Propertii eſt pentameter lib. 4. Eleg. 9. cujus initium eſt *Cum fieret noſtro toties injuria lecto*.

8 Pentametrum Martial. lib. 13. Epig. 1. Cujus initium, *Ne toga* &c.

[1] Cum ſteterit vultu nullus tibi talus eodem,
Munera me dices magna dediſſe tibi.

Tot autem talis ludebatur, quot quisque habet latera. Nam teſſeris non plus tribus ludi ſolet. Sed propius ad ludendi rationem facit, quod ſcribit [2] Suetonius in Octavio Auguſto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epiſtola hæc: Inter cœnam luſimus [3] γεροντικῶς & heri & hodie. Talis enim jactatis ut quisque canem aut ſenionem miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios in medium conferebat, quos tollebat univerſos qui Venerem jecerat. QU. Docuiſti, feliciſſimum eſſe jactum cum omnes tali quatuor oſtenderint diverſum latus, quemadmodum in teſſerarum ludo fortunatiſſimus

1 Martialis libro Epigr. 14. inditum nomen *Apophoreta*. Sunt autem *apophoreta* munera, quæ dantur convivis in fine conviviorum auferenda, à verbo ἀποφέρω, aufero. Totus ille Martialis Epigrammarum liber conſtat meris diſtichis, ut ipſe primo Epigrammate ad lectorem profitetur. *Verſibus explicitum eſt omne duobus opus.*

2 Eſt illud Epigr. 14. lib. 14. Diſtichon hoc ſatis explicat Calcagninus de talis. *Sex ſunt*, inquit *tali latera, etſi quatuor tantum in uſu ludentium ſint: nam duo ſunt ita incurva, ut illis talus vix poſſit conſiſtere. Has κεραίας videtur Ariſtoteles appellaſſe, id eſt antennas. Proinde ſcitum eſt, in talo binarium & quinarium, qui duo numeri ſunt in teſſeris oppoſiti, deſiderari. Ex reliquis quatuor tali partibus una ſupina altera prona dicitur: qua duæ ternarii & quaternarii vices obeunt. Unitas autem & ſenio duabus reliquis partibus tribuuntur: Senionem vero Coum, unitatem Chium appellabant.* Et paulo infra. *Sed omnes caſus talorum ex conſuetudine ludentium annumerati erant quinque & triginta, quorum quidam à Diis, alii ab Heroibus, à claris hominibus, aut à meretriculis nomen accipiebant: nonnulli vero ab eventibus, qui cum laude aut probro acciderant, denominabantur. Senio autem à Venere nuncupatim ſeparatur apud Suetonium in epiſtola Auguſti ad Tiberium.* Luſimus, mi Tiberi, γεροντικῶς, heri & hodie. *Talis jactatis, ut quisq; canem aut ſenionem miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios conferebat, quos tollebat univerſos, qui Venerem jecerat.* Et porro. *Sed quoties tali ita excidebant, ut diverſa eſſet omnibus facies, qui jactus inter eos, quos quinq; & triginta Euſtathius dixit, ultimus numerabatur; tum felix ille caſus, qui Veneris nomine cenſebatur, affulgebat, tum nempe unus talus canem, alter ternarium, tertius quaternarium, quartus ſenionem oſtenderet.*

3 Γεροντικῶς, i. e. ſeniliter. Hunc Suetonii locum in ſuperioribus notis explicatum vide.

1 Hic

muſ eſt, qui dicitur [1] Midas; at nondum declaraſti hunc jactum dici Venerem. CA. Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in [2] Cupidinibus: Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοπῦ, μάλιςα ἢ ἔιποτε τὴν θεὸν ἀυτὴν ἐυβολήσειε, μηδενός ἀςραγάλυ πεσόντος ἴσω σχήματι προσεκύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. Loquitur autem illic de Venere. QU. Si falſus eſt Theodorus, duo tantum latera ſuis vocabulis deſignantur. CA. Fortaſſis alicujus auctoritatem ille ſecutus eſt, quæ nos fugit: quod apud autores compertum eſt, afferimus in medium. Nam ſunt qui meminerunt de numero [3] Steſichorio in talis, quem putant ogdoadem eſſe: item de [4] Euripideo, qui continebat quadraginta. QU. Reſtat ut luſus leges præſcribas. CA. Non arbitror, pueros iiſdem uſos legibus, quibus ſe uſum fuiſſe ſcribit Octavius. Nec probabile eſt, hoc ludendi genus quod commemorat, fuiſſe publicum. Id ſi fuiſſet, ſatis erat dixiſſe, Inter cœnam luſimus talis. Sed mihi ſubindicare videtur novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam ſenibus, minimeque torquentem animos ſolicita cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures luſus, ut levius ſit intendere ſtudiis. QU. Profer, obſecro te, reliquos talos, ut experiamur. CA. Sed deeſt nobis [5] turricula volvendis talis, deinde tabula. QU.

1 Hic jactus in teſſeris, à nonnullis idem eſt, qui *ſenio* in talis.

2 Dialogus eſt Luciani cui nomen inditum ΕΡΩΤΕΣ, ſive amores. Verba Græca ita ſonant Latine. *Et jaciens quidem ad ſcopum, maxime ſi quando deam ipſam (Venerem ſcil.) feliciter jactaſſet, nullo talo æquali figura cum alio aliquo cadente, adorabat, ſperans ſe quod expetebat, conſecuturum.*

3 Numerus Steſichorius, eſt, ut ipſe Autor exponit, ὀγδοὰς, i. e. *octonarius.* A ſepulcro Steſichori Poëtæ Græci, ut volunt, quod ab omni parte fuit octonarium.

4 Quadragenarium numerum in talis voluit inducere Euripides, eo tempore quo exactis triginta tyrannis, quadraginta principes Athenienſium rempublicam regerent, unde numerus iſte Euripideus dictus.

5 Turricula, quæ & pyrgus dicitur, vaſculum eſt, in quod tali aut teſſeræ conjectæ agitabantur, priuſquam in tabulam

QU. Suffecerit hæc menſa ad qualecunque ſpecimen exhibendum. Pro turricula ſuffecerit cyathus aut pileum. CA. Imo complexus cavarum manuum. Jactus ſæpius oſtendit ſupinam partem, quam pronam, & pronam ſæpius, quam ſenionem, aut canem. QU. Videtur. CA. Si inter quatuor talos extiterit unus canis, exponesnummum; ſi duo, duos; ſi tres, tres; ſi quatuor, quatuor. Item quoties jeceris ſenionem, toties recipies unum è nummis. QU. Quid ſi ſenionem cum cane? CA. Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. QU. Quid ſi talus oſtendat partem ſupinam aut pronam? CA. Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. QU. Placet devolutio. CA. Nunc appone [1] ſortem. QU. Experiamur absque periculo. CA. Vis tu tantam artem diſcere gratis? QU. Verum impar certamen eſt inter artificem & rudem. CA. Atqui ſpes lucri, & damni metus, reddet te attentiorem. QU. Quanti certabimus? CA. Si vis cito diteſcere, centum [2] ducatis. QU. Utinam ſint quos deponam! Tutius eſt paulatim diteſcere. En tibi [3] ſolidum aſſem. CA. Age, addemus puſillum puſillo, quemadmodum monet [4] Heſiodus; ſic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte. Felix [5] auſpicium, canem

bulam ſeu alveolum luſorium mitterentur. Inventa eſt nempe ad vitandas in ludo talorum fraudes veteratorum. Unde Martialis Epigr. 16. lib. in Turriculam. *Quærit compoſitos manus improba mittere talos; Si per me miſit, nil niſi vota facit.*

1 Numinos.

2 Rectius aureis.

3 Jocatur procul dubio in voce ſolidum, nam *ſolidum as*, libram ſignificat. Hoc loco intelligere videtur nummum æreum.

4 Verba Heſiodi antiqui Poëtæ Græci lib. 1. *ἔργων*, hæc ſunt: Εἰ *γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο, Καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο*. Hoc eſt: *Nam ſi vel parvum pergas ſuperaddere parvo, Et crebro id facias, ingens exiſtet acervus.*

5 Initium; reviſe notas pag. 6.

1 In

nem habes; appone nummum, & poſthac agnoſce damnoſum latus. Da talos. QU. Felicius auſpicium, treis habes canes; appone. CA. Inſidiatur tibi fortuna, mitte, ſed [1] circumvolutos, ô bone. Labor irritus; pronum habes, & ſupinum. [2] Succedo; trade talos. QU. O factum bene! rurſum treis video canes. CA. [3] Μὴ πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον. Illectat, inquam, te fortuna. Sed heus tu, ad hunc quidem modum edoctus ſum. At mea ſententia [4] ſecus luſit Octavius. QU. Quomodo? CA. Qui canem jecerat, apponebat denarium, ut diximus; qui ſenionem, nihil quidem auferebat, ſed alter ponebat. QU. Quid ſi plures ſeniones extiſſent? CA. Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatum acervum ſemel tollebat Venus. Et illud addas licebit: cui nec ſenio obtigerit, nec canis, nihil aliud quam mittendi vicem perdet. QU. Non recuſo. CA. Mihi videtur & hoc elegantius, ſi tertio quiſque jactu defungatur qui talos tenet, mox alteri tradat vices. QU. Placet: ſed quota Venus finiet ludum? CA. Tertia, ſi videtur. Deinceps liberum erit de integro paciſci. Si quidem tum raro, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur [5] bonis avibus. QU. Fiat; ſed præſtat occludere fores, ne noſtræ [6] culinæ regina videat nos puerorum more ineptientes. CA. Imo ſeniliter potius. Adeone loquacem habes famulam? QU. Tam [7] futilem, ut ſi deſint homines quibus narret quidquid domi geritur, longo ſermone gallinis narret ac felibus. CA. Heus puer, claude oſtium, & [1] obde

1 In manu ſatis verſatos, ne quid fraudis fiat.

2 Sunt meæ jaciendi vices.

3 Μὴ πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον, i. e. *ne ante victoriam encomium*, ſupple *canas*. Monet dictum, ne præpropere gloriemur, re nondum confecta.

4 Aliter.

5 Id eſt, feliciter. Reviſe notas pag. 6.

6 Ancilla, quæ culinæ præeſt.

7 Garrulam, quæ tacenda continere non poteſt. Reviſe notas in verbum *effutio*. Colloq. *Adoleſc. & ſcorti*, pag. 283.

[1] obde peſſulum, ne quis ſubitus interveniat ſpectator, quo liceat ad ſatietatem usque ludere.

1 Græcorum πάσσαλος, Latinum *peſſulus*, quo obducto fores intus claudebantur. Salmaſ. in illud Eunuchi Act. 3. Sc. 5. *Peſſulum oſtio obde.*

[1] SENATULUS,

ſive

ΓΥΝΑΙΚΟΣΥΝΕΔΡΙΟΝ.

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA, JULIA, CATHARINA.

CO. [2] Quod felix fauſtumque ſit huic ordini, totique Reipublicæ fœmineæ, & frequentes hodie conveniſtis & alacres; unde ſpem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius cuique ea ſuggerat in animum, quæ ad communem omnium & dignitatem, & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis noſtris [3] deceſſerit, quod, cum viri quotidianis conventibus ſuum agant negotium, nos colo telæque aſſidentes cauſam noſtram deſerimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos ſit ulla Reipublicæ diſciplina, & viri nos pene pro delectamentis habeant, vixque hominis vocabulo dignentur. Quod ſi, qua cœpimus, pergamus; [4] divinate vos ipſæ, quo tandem res ſit evaſura: vereor enim

1 Ὑποκοριστικῶς muliercularū conſilium *Senatulum* vocat Autor, quaſi parvum Senatum, (ſic alibi dixit *obſervatiunculas*, & *conſtitutiunculas*) ſive γυναικοσυνέδριον, q. d. συνέδριον τῶν γυναικῶν, i. e. conſeſſus mulierum. Sed *Senaculum* dici, non vero *Senatulum*, mox annotabimus, quæ vide infra.

2 Reſpice annotata in hanc loquendi formulam in principio *Conv. fabuloſi.*

3 Imminutum, detractum ſit.

4 Conjicite.

1 Si-

nim verba [1] ſiniſtri ominis eloqui. Ut dignitatem noſtram negligamus, certe incolumitas debet eſſe curæ. At [2] ſapientiſſimus ille rex ſcriptum reliquit, *Ibi demum eſſe ſalutem, ubi multa conſilia.* Habent epiſcopi ſuas [3] ſynodos, habent monachorum greges ſua conciliabula, habent milites ſuas [4] ſtationes, habent fures ſua conventicula: denique habet & formicarum genus ſuos congreſſus. Solæ omnium animantium mulieres nunquam [5] coimus. MA. Sæpius quam decet. CO. Nondum interloquendi tempus eſt, ſinite me perorare; dabitur ſingulis dicendi locus. Neque novum eſt quod facimus: vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos mille trecentos, ni fallor, [6] Heliogabalus Cæſar laudatiſſimus. PE. Qui laudatiſſimus, quem unco tractum in cloacam projectum eſſe conſtat? CO. Rurſus interpellor. Si quem hac ratione probamus aut improbamus; malum dicemus Chriſtum, quod in crucem ſuffixus ſit: pium [7] Domitium,

1 Significantia futuram infelicitatem. *Omen*, quaſi *Oremen*, eſt futuræ rei pronunciatio, hominis ori incidens, ut antiqui voluerunt, non ſine Deorum inſtinctu. Generaliter autem eſt ſignum futuræ rei, vel bonæ vel malæ. Quemadmodum vero *dexter* pro felici ſumitur, ita *Siniſter* contrarium & infelix ſignificat. Virg. *Si mens non læva*, Æneid. 2. nempe, cum de humanis loquimur. Cum enim de cœleſtibus, lævum proſperum ſignificat.

2 Salomon, quem in *Conviv. Relig.* Sapientem illum Hebræum appellat. Proverb. 12.

3 Σύνοδος, conventus.

4 Quid ſit *ſtatio* diſce ſupra ex notis in finem Colloq. *Ichthyophagia.*

5 Convenimus. Margareta vero reſpondet per jocum quaſi intellexiſſet *coire*, pro concumbere, vel rem habere cum marito.

6 Heliogabalus Antoninus, ab Idolo Syro Heliogabalo, cujus ſacerdos fuit, nomen ſortitus, quum prius *Varius* nominaretur, præcipue opera matris Symiamiræ Romanorum imperator factus, poſt una cum matre à militibus interfectus, & unco per vicos tractus & cloacas, tandem in Tiberim abjectus eſt. Monſtrum impurum ac ſceleratiſſimum, omnes quotquot ante ſe fuerunt Cæſares ineffabili impietate ſuperavit. Stulte loquentem igitur facit Autor hanc fœminam, quæ iſtum bipedum nequiſſimum Cæſarem laudatiſſimum appellat.

7 Quem Domitium? Oratorem illum qui ſub Nerone in cœna mortuus eſt ex cibi-copia? Nugæ. Legendum arbitror *Domitianum* Cæſarem nempe, qui ab aliquot conjuratis in cubiculo occiſus eſt, ut Suetonius refert.

1 Vit-

um, quod domi ſit mortuus. Atqui nihil objicitur Heliogabalo atrocius, quam quod ſacrum ignem, qui à [1] Veſtalibus ſervabatur, in terram abjecerit: quodque domi in [2] larario Moſen habuerit & Chriſtum, quem illi contumeliæ cauſſa [3] Chreſtum vocabant. Is igitur Heliogabalus inſtituit, ut quemadmodum Imperator cum ſuis habebat ſenatum, in quo de rebus communibus conſultaret; ita haberet & mater illius [4] Auguſta ſenatum ſuum, in quo de fœmineæ gentis negotiis tractaretur; quem viri vel jocandi, vel diſcernendi gratia, [5] Senatulum vocabant. Hoc exemplum, tot jam ſæculis intermiſſum, res ipſa jam dudum monet nos inſtaurare. Nec ullam moveat, quod Paulus Apoſtolus vetat mulierem loqui in cœtu, quam ille vocat eccleſiam: de cœtu virorum loquitur, heic cœtus eſt muliebris. Alioqui ſi ſemper tacendum erat fœminis, in quem uſum natura dedit nobis

&

1 Virginibus Sacris Deæ Veſtæ devotis, & æternum ignem aſſervantibus. Vide ſupra Coll. *Proc. & Puella.* Sed innumerabilia ſunt hujus portentoſi ſceleris, quæ narrant ſcriptores, facinora. Legatur Æl. Lampridius in ejus vita, & Herodianus lib. 5,

2 *Lararium* eſt ſacrarium domeſticum, in quo Lares, & Dii peculiares adorabantur. Quod vero hic Eraſmus Heliogabalo tribuit, id Lampridius de Alexandro Severo, qui poſt Heliogabalum imperavit, refert, quamvis de Moſe ne verbum quidem, ſed de Apollonio, Chriſto, Abrahamo, & Orpheo.

3 Χριςὸς, unctus, perunctus: *χρηςὸς, utilis, commodus.*

4 Ab Auguſto cæteri imperatores Auguſti cognomen ſibi aſciverunt, & è domo imperatoria mulieres Auguſtæ appellatæ. Heliogabali mater *Sœmias* juxta Græcos ſcriptores, *Symiamira* vero à Latinis dicitur.

5 Male legitur in Lampridio *Senatulum*. Scribendum enim eſt (ita monent viri clariſſimi Gruterus, Caſaubonus, & Salmaſius) *Senaculum*: nam à *Senatus* Senaculum derivatur, ut à *potus* poculum. Eſt autem *Senaculum* locus quo conveniebatur ad Senatum, veluti ad curiam. Lampridii verba hæc ſunt. *Ubi primum diem ſenatus habuit, matrem ſuam in ſenatum rogari juſſit. Quæ cum veniſſet vocata ad Conſulum ſubſellia, ſcribendo affuit, id eſt Senatusconſulti efficiendi teſtis: ſolusque omnium imperatorum fuit, ſub quo mulier clariſſima loco viri ſenatum ingreſſa eſt. Fecit & in colle Quirinali Senaculum NB. id eſt, mulierum ſenatum, in quo ante fuerat conventus matronalis, ſolemnibus duntaxat diebus, &c.* & paulo poſt. *Sed Semiamirica facta ſunt Senatusconſulta ridicula.*

1 Con-

& linguas non minus expeditas quam ſunt virorum, & vocem non minus ſonoram? quamquam illi ſonant raucius, ac propius referunt aſinos, quam nos. Verum illud oportet nobis omnibus eſſe curæ, ut ea gravitate tractemus hoc negotium, ne rurſus viri Senatulum appellent; aut fortaſſe probroſius aliquod nomen excogitent, ut ſolent in nos libenter eſſe dicaces. Quanquam ſi liceat illorum [1] comitia veris æſtimare, plusquam muliebria videri poſſint. Videmus, [2] monarchas tot jam annis nihil aliud quam belligerari: inter theologos, ſacerdotes, epiſcopos, & populum nihil convenire: [3] quot homines, tot ſententiæ; & in his ipſis plusquam muliebris eſt inconſtantia. Nec civitati cum civitate, ne vicino cum vicino concordia eſt. Si nobis eſſent traditæ [4] rerum habenæ, aliquanto, ni fallor, tolerabilius haberent res humanæ. Non eſt fortaſſe fœminei pudoris, tantis [5] proceribus tribuere ſtultitiam: at fas eſt, opinor, recitare quod ſcripſit Salomon Proverbiorum capite decimo tertio: *Inter ſuperbos ſemper jurgia ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia.* Sed ne vos longiore morer [6] procœmio, uti ſingula gerantur ordine, decenter & ſine tumultu, primo loco tractandum erit, quæ debeant intereſſe concilio, quæ ſubmovendæ ſint. Nam immodica turba, tumultus eſt verius, quam concilium: & paucorum conſeſſus habet quiddam tyrannicum. Huc ego cenſeo nullam recipien-

1 Conventus populi ad magiſtratus creandos, leges ferendas, & de Reipublicæ negotiis diſceptandum.

2 Voces Monarcha, Epiſcopus, &c. ſæpius in ſuperioribus Coll. annotatæ.

3 Deſumtum ex Terentii Phorm. Act. 2. Sc. 4. *Quot homines, tot ſententiæ, ſuus cuique mos.*

4 Metaph. ab equis regendis, pro adminiſtratione Reipublicæ. Et *res* pro imperio.

5 Principibus viris. Reviſe notas in *ἱππ. ἀνιππ.* pag. 662.

6 Exordio. Reviſe *Conviv. fab.* pag. 420.

1 Εὐτυχοις

cipiendam virginem, eo quod incident permulta, quæ non decet illas audire. JU. At quo ſigno dignoſcas virgines? An pro virginibus habebuntur, quæcunque coronam geſtant? CO. Non. At nuptas tantum recipiendas cenſeo. JU. Et inter nuptas virgines ſunt, quæ maritos habent [1] eunuchos. CO. Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptæ pro mulieribus habeantur. JU. Alioqui ſi non excludimus niſi virgines, erit immenſa turba, nec multum decreſcet numero. CO. Excludantur & plusquam ter nuptæ. JU. Quam ob rem? CO. Quoniam illis velut emeritis debetur [2] miſſio. Idem cenſeo de ſeptuageſimum annum egreſſis. Statuendum nequa nominatim de viro ſuo loquatur petulantius: in genere fas ſit; ſed ea moderatione, ne quid nimis. CA. Qui minus hic libere de viris liceat dicere, cum ipſi de nobis nusquam non loquantur? Meus Titius ſi quando ſtudet eſſe conviva feſtivior, narrat quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque raro multa ſolet affingere. CO. Si velimus fateri verum, noſtra dignitas pendet à viris: eos ſi [3] traducimus, quid aliud quam nos ipſas dehoneſtamus? Quanquam autem habemus non paucas juſtæ querimoniæ cauſſas, tamen [4] expenſa rerum omnium ſumma, noſtra potior eſt, quam illorum conditio. Illi dum quærunt [5] rem, per omnes terras ac maria volitant, non ſine capitis diſcrimine: illi, ſi bellum incidat, excitantur buccina, ferrei ſtant in acie, dum nos domi ſedemus tutæ. Si quid committunt adverſus leges, gravius in illos [6] animadvertitur, noſtro ſexui parcitur.

1 Εὔνεχοι eunuchi, ſpadones.

2 Quæ dabatur militibus.

3 Id eſt, ſi malam famam de iis ſpargimus. *Traducere* pro reprehendere & taxare, reſpice in *Franciſc. Traduceret apud populum.*

4 Bene conſiderata.

5 Opes quibus rem familiarem curant.

6 Animadvertere in aliquem, pro punire.

1 *Nothus.*

parcitur. Denique magna ex parte in nobis ſitum eſt, ut commodos habeamus maritos. Reſtat ut de conſeſſus ordine ſtatuatur, ne nobis eveniat, quod frequenter uſu venit regum, principum ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menſes litigant, antequam poſſint conſidere. Itaque cenſeo primum eſſe debere nobilium ordinem; & in his præcedent quæ quatuor habent nobilitatis partes: proximæ, quæ tres: deinde quæ duas: poſtremæ, quæ unam: poſtremo, quæ dimidiatam. Et in ſingulis ordinibus locus ex antiquitate deſignabitur. [1] Nothæ in ſuo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter conſeſſus erit plebejarum. In hoc primas tenebunt, quæ copioſiorem ſobolem enixæ ſunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum quæ nondum pepererunt. CA. Quo mittis viduas? CO. Commode mones. Iſtis locus dabitur in medio matrum, ſi modo liberos habent, habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. JU. Quem locum deſignas ſacerdotum ac monachorum uxoribus? CO. De his proximo conſeſſu deliberabimus. JU. Quid de his, quæ corpore faciunt quæſtum? CO. Non patiemur hunc ſenatum admixtu talium inquinari. JU. Quid de concubinis? CO. Iſtarum non ſimplex eſt genus; de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum eſt, quomodo fieri debeat [2] Senatus conſultum, punctisne, an [3] calculis, an [4] ſuffragiis vocalibus, an

[1] por-

1 *Nothus*, qui non ex uxore legitima, *ſpurius*, qui incerto patre natus eſt.

2 In Comitiis primum Romani per multos annos ſuffragium viva voce tulerunt, dein punctis in tabellis. Reviſe *Conviv. fabul.* & quæ illic in limine annotavimus.

3 Antiquos in ſententiis, præcipue capitalibus ferendis, calculos albos & nigros uſurpaſſe diſce ex hiſce Ovidii verſibus, qui extant Metam. lib. 15. fab. 1. *Mos erat antiquus, niveis atriſq; lapillis; His damnare reos, illis abſolvere culpa,* &c. Hos lapillos in urnam conjiciebant. Und edictum, *Errori album calculum adjicere.*

4 Qui primus Romanorum mos fuit, ut jam diximus.

1 Ppræ-

1 porrectis digitis, an 2 diſceſſione. CA. In calculis dolus eſt, quemadmodum & in punctis: ſi pedibus eatur in ſententiam, quoniam veſtes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, uti voce pronuntiet unaquæque quod ſentit. CO. At difficile eſt numerare voces. Deinde cavendum ne fiat pro concilio 3 convicium. CA. Nihil fiet abſque 4 notariis, ne quid poſſit excidere. CO. Ita quidem conſultum eſt numero. Sed quibus modis excludes convicium? CA. Ne qua loquatur niſi rogata, & ſuo ordine. Quæ 5 ſecus fecerit, è ſenatu movebitur. Tum ſi qua quid 6 effutierit eorum, quæ heic aguntur, ſilentio plectetur triduano. CO. Hactenus de ratione tractandi. Nunc accipite quibus de rebus conſultandum ſit. Primam oportet eſſe curam dignitatis: ea potiſſimum ſita eſt 7 in cultu. Cujus rei tantus eſt neglectus, ut hodie vix agnoſcas diſcrimen inter nobilem & plebejam, inter nuptam

1 Porrectis digitis ſententiam ferre, eſt cum porrecta manu poſteriores ſenatores priorum ſuffragia comprobant.

2 Etiam per diſceſſionem ſuffragia ferebantur, nempe cum Senatores, qui in poſtremis ſcripti erant, ſententias non rogabantur, ſed in eas, quas priores dixerant, diſcedebant. Unde illud vulgare, *pedibus in ſententiam ire.* Duobus itaque his modis Senatusconſulta fiebant, aut per diſceſſionem, ſi conſentiretur, aut ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententias exquiſitas. Singuli conſulebantur gradatim, & initium ſumebatur à Conſulari gradu, ex quo gradu primum rogari ſolitus, qui princeps in Senatu lectus eſſet. Sed in Senatusconſulto per diſceſſionem moris fuit, ut is Magiſtratus, qui de aliqua re ad Senatum retulerat, diceret: *Qui hoc cenſetis, illic tranſite: qui alia omnia, in hanc partem*; quibus verbis præibat, ominis cauſa, ne diceret, *Qui non cenſetis.* Videatur porro Roſinus.

3 Nam *convitium*, vel potius *convicium* (quod eſt maledictum) Juriſconſulti quaſi *convocium* dictum volunt. Sed videatur omnino L. Vallæ diſputatio de hac voce in Elegantiis ſuis lib. 6. cap. 52.

4 *Notarius*, qui quod ab aliis dicitur notando, ſeu ſcribendo aſſequitur. Etiam hujuſmodi Notarii aderant Senatui. Seneca in Apocolocyntheſi Claudiana. *Multa diſerte dixit in Senatu Deorum, quæ notarius perſequi non poterat.*

5 Aliter.

6 Garriendo divulgarit. Notas reſipiſce in Colloq. *Adol. & ſcorti.*

7 Veſtitu.

1 Quæ

ptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo ſublatus eſt pudor, ut quidvis uſurpent quælibet. Videre eſt plusquam plebejas ac loci plane ſordidi, veſtiri [1] holoſericis, [2] undulatis, [3] florulentis, [4] virgatis, [5] byſſinis, aureis, argenteis, pellibus [6] zebellinis, [7] Madauricis; cum interim maritus domi conſuat calceos. Digitos habent ſmaragdis & adamantibus onuſtos: nam [8] uniones nunc vulgo faſtidiuntur. Ne quid querar de [9] ſuccinis & [10] coralliis, & crepidis inauratis. Satis erat [11] tenuibus, in honorem ſexus cingulis uti ſericis, ac fimbrias veſtium ſerico limbo decorare: nunc geminum eſt malum, & res familiaris extenuatur, & ordo, qui dignitatis eſt cuſtos, confunditur. Si [12] pilentis & lecticis eboratis ac byſſo tectis vehuntur plebejæ, quid relictum eſt nobilibus ac potentibus? Et ſi vix equiti nupta [13] caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet Ducis aut Comitis uxor? Atque hæc res hoc eſt intolerabilior, quod mira temeritate ſubinde mutamus cultum. Pridem è porrectis à vertice cornibus pendebant linteamina. Hoc

1 Quæ totæ ex ſerico conſtant.

2 Veſtes undulatæ, ita dictæ, à ſimilitudine undarum, quæ in iis expreſſæ.

3 Intertextis floribus.

4 Virgis & lineis diſtinctis.

5 Ex Byſſo, tenuiſſimo lino.

6 Deſignat pelles quæ magna copia advehuntur ex Ruſſia, & magno in pretio ſunt.

7 Pellibus è Madaura, quæ Numidiæ civitas eſt. An forte legendum *Maduricis?* à regione *Madura*, quæ eſt in Auſtrali parte Indiæ Orientalis, ſub imperio regis Bisnagaris. Eſt & *Madura* Indiæ Orientalis inſula, peculiarem regem habens.

8 Margaritæ inſignes Uniones dictæ, quod nunquam duo in conchis reperiantur.

9 *Succinum*, lachryma vel reſina arborum odoratarum. Ovidius lib. 2. Metamorph. *Electrum* vocat.

10 *Corallium*, lapis in modum fruticis naſcens in mari mollis ac lentus, ſed extractus duritiem aſumit.

11 Pauperculis.

12 *Pilentum*, vehiculum, quo matronæ vehuntur.

13 Gr. *σύρμα* vocant, quo feminæ humum verrunt. Reviſe Colloq. *Franciſc. Quis enim non ridet, quoties videt feminas onuſtas longa veſtis coronide, quæ nobilitatem generis caudæ longitudine metiuntur?*

Hoc ornatu fœminæ [1] principes diſcernebantur à plebejis. Illæ ne quid conveniret, ſumſerunt pilea, foris oſtentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim vulgus arripuit. Rurſus mutato cultu ſumſerunt [2] flammea nigra byſſo. Id fœminarum vulgus non ſolum auſum eſt imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique & gemmas. Olim nobilium erat, à fronte atque à temporibus revulſis pilis in verticem capillos cogere. Non diu licuit, mox quælibet [3] æmulatæ ſunt. Tandem demiſerunt crines in frontem; protinus & hoc imitatæ ſunt plebejæ. Solæ nobiles olim habebant [4] laterones & [5] anteambulones: & ex his unum [6] delicatum, qui ſurrecturæ manum porrigeret, qui lævam incedentis brachio dextro fulciret, nec hoc honoris concedebatur niſi [7] bene nato. Nunc ut paſſim id faciunt matronæ, ita quoslibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad geſtandam à tergo caudam. Item olim ſolæ nobiles ſalutabant oſculo, nec quemvis ad oſculum recipiebant, imo ne dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc qui corium olent, irruunt ad oſculum fœminæ, quæ ſcutum habet plenæ nobilitatis. Ne in conjugiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. [8] Patriciæ nubunt plebejis, plebejæ patriciis; ita naſcuntur nobis [9] hybridæ. Nec ulla tam [10] obſcuro loco nata eſt, quæ metuit adhibere

1 fucos

1 Nobiles.

2 *Flammeum*, proprie tegmen luteum, quo novæ nuptæ tegebantur. A colore flammæ.

3 Imitatæ ſunt. Notum eſt, *æmulor tibi*, id eſt, *invideo*. *Æmulor te*, id eſt, *imitor*.

4 *Latero*, idem qui ſtipator, à tuendo latere.

5 Qui dominum aut heram præcedit.

6 Qui hero præcipue in deliciis eſt, vel præ cæteris placet.

7 Nobili loco, *εὐπατρίδῃ*.

8 A patribus, h. e. Senatoribus oriundæ.

9 *Hybridæ* dicuntur diverſo genere, nati, cum de beſtiis, tum de hominibus, veluti ex altero fero, altero domeſtico aut altero nobili, altero ignobili parentibus.

10 Ignobili genere.

1 Color

[1] fucos omnes nobilium: cum plebejis ſufficere deberet, aut flos recentis cerviſiæ, aut ſuccus recens ab arbore detracti corticis, aut ſi quid aliud parvo [2] parabile: [3] purpuriſſam, [4] ceruſſam, [5] ſtibium, reliquoſque colores elegantiores oportebat claris fœminis relinquere. Jam in conviviis, in publico inceſſu, quam nullus ordo! Sæpe fit ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipſa jam dudum hortatur, ut hiſce de rebus aliquid certi ſtatuamus. Atque hæc inter nos facile poterunt [6] tranſigi, quoniam non niſi ad fœmineum pertinent genus. Eſt autem & quod cum viris agamus, qui nos ſummovent ab omni dignitate, ac tantum non pro lotricibus & cocis habent, ipſi res omnes pro ſuo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magiſtratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo ſemper uxoris inſignia lævum habent latus, etiamſi tribus partibus ſuperet viri nobilitatem? Deinde par eſt, ut in [7] elocandis liberis etiam mater habeat jus ſuffragii. Et fortaſſis hoc quoque evincemus, ut viciſſim geramus officia publica: duntaxat, quæ intra mœnia, & ſine armis geri poſſunt. Hæc eſt [8] ſumma rerum, de quibus mihi videtur operæ pretium conſultare. Super his apud ſe quæque deliberet, ut de ſingulis fiant ſenatus conſulta; & ſi cui veſtrum aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat. Conveniemus enim diebus ſingulis, donec ſynodum abſolverimus.

Ad-

1 Colores factitios, ſæpius ſupra.

2 Venale.

3 *Purpuriſſa*, vel purpuriſſum, color factitius, quo fœminæ faciem fucant.

4 Ceruſſa.

5 *Stibium*, vel *ſtimmi*, quo tingendis nigrore ciliis utuntur mulieres.

6 Reviſe notas in *Colloq. Senile* in principio. *Tranſigere* pro paciſci. Terent. Andr. Act. 1. Sc. 5. *Facta tranſacta omnia*.

7 In matrimonium dandis.

8 Caput.

Adhibeantur notariæ quatuor, quæ notis excipiant quidquid dicatur. Præterea [1] quæſtoriæ duæ, quæ loquendi poteſtatem vel faciant, vel adimant. Sit hic conſeſſus [2] divinationis loco.

1 A *Quæſtor* (qui fuit olim præpoſitus pecuniæ publicæquærendæ) derivatur *quæſtorius*. Et qui quæſtionum Judicia exercent, poſtea *Quæſtores* dicti.

2 *Divinare* proprie eſt augurari, vel futura prædicere. Hinc *divinatio*, providentia futurorum, & inde pro quavis conjectura. Hoc loco vero ſignificat *judicium*, nam judicium ſuper conſtituendo accuſatore vocatur divinatio, quia quodammodo divinare oportet judicem, quinam accuſator idoneus ſit.

D I L U C U L U M.

[1] NEPHALIUS, PHILYPNUS.

NE. HOdie te conventum volebam, Philypne, ſed negabaris eſſe domi. PH. Non omnino mentiti ſunt: tibi quidem non eram, ſed mihi tum eram maxime. NE. Quid iſtuc ænigmatis eſt? PH. Noſti illud vetus proverbium, [2] Non omnibus dormio. Nec te fugit [3] jocus ille Naſicæ, cui cum, Ennium familiarem inviſere volenti, ancilla juſſu heri negaſſet eſſe domi; [4] ſenſit Naſica, & diſceſſit. Cæterum ubi viciſſim Ennius Naſicæ domum ingreſſus rogaret puerum, num eſſet intus, Naſica de conclavi clamavit, Non, inquiens, ſum domi. Quumque Ennius agnita voce dixiſſet, Impudens, non te loquentem agnoſco? Imo tu, inquit Naſica, impudentior,

1 Νηφάλιος, *ſobrius*, *vigilans*, φιλύπνος, *amans ſomni*. Ex φίλος amicus, & ὕπνος *ſomnus*. Eleganter & docte agit Autor in hoc dialogo de tempore bene impendendo.

2 Adagii originem reviſe in *Domeſt. conſab.*

3 Quem refert Cicero in libro de Oratore. 2. Ipſam hiſtoriolam verbis Tullianis deſcripſimus infra in domeſticis confabulationibus, Dialog. Petrus, Mida puer, & Jodoc.

4 Dolum ſcil.

1 *Ficum*

dentior, qui mihi ipſi fidem non habeas, cum ego crediderim ancillæ tuæ. NE. Eras fortaſſis occupatior. PH. Imo ſuaviter otioſus. NE. Rurſum ænigmate torques. PH. Dicam igitur explanate, nec aliud dicam [1] ficum quam ficum. NE. Dic. PH. [2] Altum dormiebam. NE. Quid ais? Atqui jam præterierat octava, cum ſol hoc menſe ſurgat ante quartam. PH. Per me quidem ſoli liberum eſt vel media nocte ſurgere, modo mihi liceat ad ſatietatem usque dormire. NE. Verum iſtuc utrum caſu accidit, an conſuetudo eſt? PH. Conſuetudo prorſus. NE. Atqui rei non bonæ conſuetudo peſſima eſt. PH. Imo nullus eſt ſomnus ſuavior; quam poſt exortum ſolem. NE. Qua tandem hora ſoles lectum relinquere? PH. Inter quartam & nonam. NE. Satis amplum ſpatium: vix tot horis [3] comuntur reginæ. Sed unde veniſti in iſtam conſuetudinem? PH. Quia ſolemus convivia, luſus & jocos in multam proferre noctem; id diſpendii matutino ſomno penſamus. NE. Vix unquam vidi hominem te perditius prodigum. PH. Mihi parſimonia videtur magis, quam profuſio. Interim nec candelas abſumo, nec veſtes detero. NE. Præpoſtera ſane parſimonia, ſervare vitrum ut perdas gemmas. Aliter ſapuit ille [4] Philoſophus, qui rogatus quid eſſet pretioſiſſimum, reſpondit, Tempus. Porro cum conſtet diluculũ eſſe totius diei partem optimam, tu quod in te pretioſiſſima pretioſiſſimum eſt, gaudes perdere. PH. An hoc perit, quod datur corpuſculo? NE. Imo detrahitur corpuſculo quod tum

1 *Ficam ficum, & ſcapham ſcapham vocare*, annotatum reſpice in fine Coll. *Pſeudoch. & philet.*

2 Sic Juvenal. Sat. 1. *Conſilium dedimus Sylla, privatus ut altum Dormiret.*

3 *Noſti*, inquit Clinia apud Terent. in Heaut. Act. 2. Sc. 2. *mores mulierum Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt.*

4 Quem alii Democritum, alii Theophraſtum, alii alium atque alium fuiſſe volunt.

tum ſuaviſſime afficitur, maximeque vegetatur, cum tempeſtivo moderatoque ſomno reficitur, & matutina vigilia corroboratur. PH. Sed dulce eſt dormire. NE. Quid eſſe poteſt dulce nihil ſentienti? PH. Hoc ipſum dulce eſt, nihil ſentire moleſtiæ. NE. Atqui iſto nomine feliciores ſunt qui dormiunt in ſepulcris. Nam dormienti nonnunquam [1] inſomnia moleſta ſunt. PH. Ajunt, eo ſomno maxime ſaginari corpus. NE. Iſta [2] glirium ſagina eſt, non hominum. Recte ſaginantur animalia quæ parantur epulis: homini quorſum attinet accerſere obeſitatem, niſi ut graviore ſarcina onuſtus incedat? Dic mihi, ſi famulum haberes, utrum obeſum malles, an vegetum, & ad omnia munia habilem? PH. Atqui non ſum famulus. NE. Mihi ſat eſt, quod miniſtrum officiis aptum malles, quam bene ſaginatum. PH. Plane mallem. NE. At Plato dixit animum hominis hominem eſſe, corpus nihil aliud eſſe quam domicilium aut inſtrumentum. Tu certe fateberis, opinor, animum eſſe principalem hominis portionem, corpus animi miniſtrum. PH. Eſto, ſi vis. NE. Cum tibi nolles miniſtrum [3] abdomine tardum, ſed agilem malles & alacrem, cur animo paras miniſtrum ignavum & obeſum? PH. Vincor veris. NE. Jam aliud diſpendium accipe: ut animus longe præſtat corpori, ita fateris opes animi longe præcellere bona corporis. PH. Probabile dicis. NE. Sed inter animi bona, [4] primas tenet ſapientia. PH. Fateor. NE. Ad hanc parandam nulla diei pars utilior, quam [5] diluculum, cum Sol novus exoriens vigorem & alacritatem adfert

1 Terricula, quæ dormientes infeſtant.

2 Glis, animal ſomniculoſum, locum dedit proverbio, *Glire ſomnolentior.* Reſpice juſſa Herilia. *Videre mihi vel cum gliribus certare poſſe*, atque illic annotata.

3 Reviſe notas in *Charontem* pag. 621.

4 Supple *partes*. Primas partes tenere, hoc eſt præcellere. Sæpius ſupra.

5 Unde illud protritum: *Aurora muſis amica.*

1 Dam-

ſert rebus omnibus, diſcutitque nebulas è ventriculo exhalari conſuetas, quæ mentis domicilium ſolent obnubilare. PH. Non repugno. NE. Nunc mihi ſupputa, quantum eruditionis tibi parare poſſis quatuor illis horis, quas ſomno intempeſtivo perdis. PH. Profecto multum. NE. Expertus ſum in ſtudiis plus effici una hora matutina, quam tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. PH. Audivi. NE. Deinde illud reputa, ſi ſingulorum dierum [1] jacturam in ſummam conferas, quantus ſit futurus cumulus. PH. Ingens profecto. NE. Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit: hæc bona tanto pretioſiora qui perdit, nonne multo turpius prodigus eſt. PH. Sic apparet, ſi rem recta ratione perpendamus. NE. Jam illud expende quod ſcripſit Plato, Nihil eſſe pulcrius, nihil amabilius ſapientia: quæ ſi corporeis oculis cerni poſſet, incredibiles ſui amores excitaret. PH. Atqui illa cerni non poteſt, NE. Fateor, corporeis oculis. Verum cernitur oculis animi, quæ pars eſt hominis potior. Et ubi amor eſt incredibilis, ibi ſumma voluptas adſit oportet, quoties animus cum tali amica congreditur. PH. Veriſimile narras. NE. I nunc, & ſomnum, mortis imaginem, cum hac voluptate commuta, ſi videtur. PH. Verum interim pereunt nocturni luſus. NE. Bene pereunt quæ pejora melioribus, inhoneſta præclaris, viliſſima pretioſiſſimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura ſomno tribuit: ſol exoriens cum omne animantium genus, tum præcipue hominem ad vitæ munia revocat. Qui dormiunt, inquit [2] Paulus, nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, nocte

1 Damnum, reſpice *Nauſr.* & alibi.
2 In Epiſt. ad Theſſal. 1. cap. 5. Οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι νυκτὸς μεθύουσιν.

cte ebrii ſunt. Proinde quid turpius eſt, quam cum omnia animantia cum ſole expergiſcantur, quædam etiam illum nondum apparentem, ſed adventantem cantu ſalutent; cum [1] elephantus ſolem orientem adoret; hominem diu poſt ſolis exortum ſtertere? Quoties aureus ille ſplendor illuſtrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobare dormienti, Stulte, quid optimam vitæ tuæ partem gaudes perdere? Non [2] in hoc luceo, ut abditi dormiatis, ſed ut rebus honeſtiſſimis invigiletis. Nemo lucernam accendit ut dormiat, ſed ut aliquid operis agat: & ad hanc lucernam omnium pulcherrimam nihil aliud quam ſtertis? PH. Belle declamas. NE. Non belle, ſed vere. Age, non dubito quin frequenter audiveris illud [3] Heſiodeum, Sera in fundo parſimonia. PH. Frequentiſſime. Nam in dolii medio vinum eſt optimum. NE. Atqui in vita prima pars, nimirum adoleſcentia, eſt optima. PH. Profecto ſic eſt. NE. At diluculum hoc eſt diei, quod adoleſcentia vitæ. An non igitur ſtulte faciunt, qui adoleſcentiam nugis, matutinas horas ſomno perdunt? PH. Sic apparet. NE. An eſt ulla poſſeſſio, quæ cum hominis vita ſit conferenda? PH. Ne univerſa quidem [4] Perſarum gaza. NE. An non vehementer odiſſes hominem, qui tibi vitam poſſet ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? PH. Illi mallem ipſe vitam eripere. NE. Verum pejores ac nocentiores arbitror, qui ſibi volentes reddunt vitam breviorem. PH. Fateor, ſi qui tales reperiantur. NE. Reperiantur? Imo

1 Dicitur elephas. & elephantus.

2 Eo fine.

3 Verba Heſiodi Aſcræi extant in opere cui tit. ἔργα καὶ ἡμέραι. Ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι, Μεσσόθι φείδεσθαι, δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ. Id eſt, *Incipiente vero dolio & deſinente, ſaturato te. Medio parce: ſera in fundo parſimonia.*

4 Olim *Perſarum gaza* pro Maximis divitiis celebrata, etiam nunc proverbio dicitur pro ſummis opibus. Et ipſa vox *gaza*, pro theſauro, vox origine Perſica eſt.

1 Chari-

Imo id faciunt omnes tui ſimiles. PH. [1] Bona verba. NE. Optima. Sic tuo cum animo reputa: nonne videtur rectiſſime dixiſſe [2] Plinius, Vitam eſſe vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit ſtudiis? Somnus enim mors quædam eſt. Unde & [3] ab inferis venire fingitur, & ab Homero [4] mortis germanus dictus eſt. itaque quos ſomnus occupat, nec inter vivos, nec inter mortuos cenſentur, ſed tamen potius inter mortuos. PH. Ita videtur omnino. NE. Nunc mihi rationem ſubducito, quantam vitæ portionem ſibi reſecant, qui ſingulis diebus tres aut quatuor horas perdunt ſomno. PH. Video ſummam immenſam. NE. Nonne pro Deo haberes [5] Alcumiſtam, qui poſſet decem annos vitæ ſummæ adjicere, & provectiorem ætatem ad adoleſcentiæ vigorem revocare? PH. Quid ni habeam? NE. Sed hoc tam divinum beneficium ipſe tibi præſtare potes. PH. Qui ſic? NE. Quia mane diei eſt adoleſcentia: usque ad meridiem fervet juventus; mox virilis ætas; cui ſuccedit pro ſenecta veſpera, veſperam excipit occaſus, velut diei mors. Magnum autem [6] vectigal parſimonia eſt, ſed nusquam majus quam heic. An non igitur ingens lucrum ſibi adjunxit, qui magnam vitæ partem, eamque opti-

1 Charientiſmus, Notas reſpice in pag. 14. & ſæpius alibi.

2 Plinius in præfatione ad Veſpaſinum. *Homines ſumus, & occupati officiis: ſucciſivisq; temporibus iſta curamus, id eſt, nocturnis, ne quid veſtris putetis ceſſatum horis. Dies vobis impendimus: cùm ſomno valetudinem computamus: vel hoc ſolo præmio contenti, quod dum iſta, ut ait M. Varro, muſinamur, pluribus horis vivimus. Profecto enim vita vigilia eſt.*

3 Somnum, ejusque regiam elegantiſſime deſcribit Naſo Metamorph. lib. 11. *Eſt prope Cimerios longo ſpelunca receſſu Mons cavus ignavi domus & penetralia Somni*, &c. quæ vide ſis. 10.

4 Mortis frater. Homerus Iliad. π loquitur de ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοσι, id eſt, *ſomno & morte gemellis*. Id. alibi ſomnum θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικότα. hoc eſt, *morti ſimillimum* appellat.

5 Vide Colloq. *Alcumiſt.*

6 Vectigal ſcil. privatum, i. e. reditus, vel proventus, Vide proverb.

optimam perdere deſiit? PH. Vera prædicas. NE. Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui [1] naturam accuſant, quod hominis vitam tam anguſtis ſpatiis finierit, cum ipſi ex eo, quod datum eſt ſibi, ſponte tantum amputent. Satis longa eſt cuique vita, ſi parce diſpenſetur. Nec mediocris profectus eſt, ſi quis ſuo quæque tempore gerat. A prandio vix ſemihomines ſumus, cum corpus cibis onuſtum aggravat mentem, nec tutum eſt, ſpiritus ab officina ſtomachi, concoctionis officium peragentes, ad ſuperiora evocare: à cœna multo minus. At matutinis horis homo totus eſt homo, dum habile eſt ad omne miniſterium corpus, dum alacer viget animus, dum omnia mentis [2] organa tranquilla ſunt ac ſerena, dum auræ divinæ, ut ait [3] ille, particula ſpirat, ac ſapit originem ſuam, & rapitur ad honeſta. PH. Eleganter tu quidem concionaris. NE. Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, [4] Οὐ χϱὴ παννύχιον εὕδειν βȣληφόϱον ἄνδϱα. Quanto turpius eſt tantam diei partem ſomno perdere? PH. Verum, ſed βȣληφόϱῳ. Ego non ſum dux exercitus. NE. Si quid aliud tibi carius eſt quam ipſe tibi, ne quid te moveat Homeri ſententia. Faber ærarius ob vile [5] lucellum ſurgit ante lucem: & nos amor ſapientiæ non poteſt expergefacere, ut ſaltem ſolem ad lucrum inæſtimabile evo-

1 Qualis fuit Theophraſtus, qui moriens naturam accuſaſſe dicitur, quod corvis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil intereſt, hominibus, quorum maxime interfuiſſet, tam exiguam vitam dediſſet: quorum ſi ætas potuiſſet eſſe longinquior, futurum fuiſſe, ut omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur.

2 Ὄϱγανα. Lat. inſtrumenta.

3 Horat. Sat. 2. lib. 2. - - - *Quin corpus onuſtum Heſternis vitiis animum quoque prægravat una, Atq; affigit humo divinæ particulam auræ*, i. e. animam, divinæ mentis partem, ſeu divini ſpiritus participem.

4 Id eſt, *Non decet ſolidam noctem dormire virum conſiliarium.* Ita loquitur ſomnium Agamemnoni, Iliad. β.

5 Exiguum lucrum.

1 Φάϱ-

evocantem audiamus? Medici non ſere dant [1] pharmacum niſi diluculo; illi norunt horas aureas, ut ſubveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac ſanemus animum? Quod ſi hæc [2] leve pondus habent apud te, audi quid apud [3] Solomonem loquatur illa cœleſtis ſapientia: ***Qui mane,*** inquit, ***vigilaverint ad me, invenient me.*** Jam in [4] myſticis Pſalmis quanta matutini temporis commendatio? Mane Propheta extollit Domini miſericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio prævenit Dominum. Et apud Lucam Evangeliſtam, populus ſanitatem ac doctrinam expetens à Domino, [5] mane ad illum confluit. Quid ſuſpiras, Philypne? PH. Vix lacrymas teneo, cum ſubit quantam vitæ jacturam ſecerim. NE. Supervacaneum eſt ob ea diſcruciari, quæ non revocari, ſed tamen poſterioribus curis [6] ſarciri poſſunt. [7] Huc igitur incumbe potius, quam ut præteritorum inani deploratione futuri quoque temporis jacturam ſacias. PH. Bene mones; ſed me jam ſui juris ſecit diutina conſuetudo. NE. Phy! [8] Clavus clavo pellitur, conſuetudo conſuetudine vincitur. PH. At durum eſt ea relinquere, quibus diu aſſueveris. NE. Initio quidem; ſed eam moleſtiam diverſa conſuetudo primum lenit, mox vertit in ſummam voluptatem, ut te brevis moleſtiæ non oporteat pœnitere. PH. Vereor, ut ſuccedat. NE. Si ſeptuagenarius eſſes, non retraherem te à ſolitis; nunc vix decimum ſeptimum, opinor, annum egreſſus es. Quid autem eſt, quod iſta ætas non poſſit

1 Φάρμακον, *medicamentum*, ſignificat quoque venenum.

2 Parvam autoritatem.

3 Prov. 8. v. 17.

4 Myſtici vocantur Pſalmi, quibus ſubeſt myſterium. Nam multa Myſteria, quæ ad Christum referunt Theologi, vaticinatus eſt in iis Rex David.

5 Luc. 6. ὅτι ἐγένετο ἡμέρα, id eſt, *Cum dies ſactus eſſet.*

6 Reparari, corrigi.

7 Huic rei operam da.

8 Idem dictum vide in limine *Conv. Relig.*

1 Φιλί-

poſſit vincere, ſi modo adſit promtus animus? PH. Equidem agrediar, conaborque ut ex [1] Philypno fiam Philologus. NE. Id ſi feceris, mi Philypne, ſat ſcio, poſt paucos dies tibi ſerio gratulaberis, & mihi gratias ages, qui monuerim.

1 Φιλυπνος, ſomni amans. φιλόλογος, amans literarum.

[1] ΝΗΦΑΛΙΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ.

Albertus, Bartholinus, Carolus, Dionysius, Æmilius, Franciscus, Gyrardus, Hieronymus, Jacobus, Laurentius.

AL. Vidiſtine unquam hoc horto quidquam amœnius? BA. Vix opinor in [2] inſulis fortunatis eſſe quidquam jucundius. CA. Plane mihi videor videre [3] paradiſum, cui cuſtodem cultoremque Deus præfecerat Adam. DI. Heic vel [4] Neſtor, vel [5] Priamus poſſet repubeſcere. FR. Imo vel mortuus reviviſcere. GY. Adderem lubens, ſi quid poſſem, tuæ [6] hyperbolæ. HI. Pro-

1 Νηφάλιον συμπόσιον, i. e. *ſobrium convivium*, in quo nempe non poculis, ſed eruditis ſententiis certatur.

2 De Inſulis fortunatis miras lege fabulas apud feſtiviſſimum Lucianum in vera, quam vocat, hiſtoria. Has Inſulas fortunatas veteres Poëtæ finxerunt eſſe in Oceano, ad quas poſt mortem deferantur eorum animi, qui ſancte religioſeque vixrint. Ibi eos inter ſe jucundiſſime ac ſuaviſſime vivere in amœniſſimo quodam prato, &c. Illic nunquam non ridere cœlum, frondeſcere arbores, pubeſcere herbas, ridere omnia, &c. multa alia ejusmodi narrat Muretus, Var. lect. lib. 5. cap. 1.

3 Παράδεισος, vox Perſica, ſignificat hortum.

4 Neſtorem illum facundiſſimum Græcorum tria ſæcula vixiſſe fingunt poëtæ Homer. & Ovid.

5 Poſtremus Trojanorum Rex infelix Priamus, admodum ſenex depingitur à Marone lib. Æneid. 2.

6 Ὑπερβολὴ figura rhetorica eſt, qua veritas ſuperatur rei augendæ vel minuendæ gratia.

1 Me-

Profecto miris modis arrident omnia. JA. Oportet hunc hortum aliqua compotatiuncula dedicare. LA. Recte monet noſter Jacobus. AL. [1] Talibus myſteriis jam olim initiatus eſt hic locus. Verum ſcito, nihil heic eſſe unde vobis merendam exhibeam: niſi placet [2] ἄοινος compotatio, lactucas apponam absque ſale, aceto & oleo: vini guttula non eſt, niſi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adeſt, aut poculum; & ea eſt anni pars, quæ magis paſcit oculos, quam ventrem. BA. Sed habes tabulas luſorias, habes ſphæras, luſu dicabimus hortum, ſi minus licet convivio. AL. Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam quod vel luſum, vel convivium poſſis dicere, mea ſententia multo dignius ad hunc hortum [3] initiandum. CA. Quodnam? AL. Suum quisque [4] ſymbolum conferat; non deerit lautum, nec minus ſuave convivium. ÆM. Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? AL. Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? FR. Expectamus quid velis. AL. Proferat in medium quod quisque per hanc hebdomadam legit elegantiſſimum. GY. Recte mones; nihil vel hujusmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus conſilii ducem ſequemur omnes. AL. nihil recuſo, ſi vobis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine

non

1 Metaphorica locutio. Qui facris initiantur, vel initiati, hoc eſt, imbuti, dicebantur *Myſtæ*. Nam *myſterium* proprie eſt arcanum ad aliqua ſacra pertinens.

2 Ἄοινος, id eſt, *abſq; vino*.

3 Inaugurandum.

4 Ambiguitas eſt in voce *ſymbolum*, quod ſignificat alicujus rei ſignum, & indicium, quale habent breves quædam ſententiæ, quibus aliquid altioris indaginis ſignificatur; & ſumitur pro collatione ad convivium, (quo ſenſu accepit Æmilius) qua quisque quod ad manū erat, conferebat, à συμβάλλω, *confero*, quamvis hæc potius συμβολὴ dicatur. Ter. in Eunucho Act. 3. Sc. 4. *ut eſſemus de ſymbolis*. Sed reviſe notas in principio Coll. *Inquiſ. de fide*.

1 De

non Chriſtiano tam Chriſtiana ſententia. [1] Phocion enim, quo vix alius apud Athenienſes fuit vir ſanctior, publicæque utilitatis ſtudioſior, cum per invidiam damnatus, eſſet bibiturus [2] cicutam, rogatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandare filiis ſuis, ***Ne hujus***, inquit, ***injuriæ velint unquam meminiſſe.*** BA. Tam inſignis patientiæ exemplum vix hodie reperias inter [3] Dominicanos & Franciſcanos. Itaque ſimile referam, quando par non poſſum. [4] Ariſtides Phocioni ſimillimus erat, moribus incorruptiſſimis, adeo ut vulgus illi Juſti tribueret cognomen. Ob hujus cognominis invidiam, vir optime de Republica meritus, [5] oſtraciſmo populi juſſus eſt [6] vertere ſolum. Poſteaquam intellexerat populum non alia re offenſum, quam Juſti cognomento, cum alioqui rem ſemper expertus eſſet ſibi ſalutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratiſſimæ civitati, ***Nihil aliud***, inquit, ***niſi tantam rerum proſperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Ariſtides.*** CA. Mirum ſi Chriſtianos non pudet ſui, ad quamvis levem injuriam excandeſcentes, ac vindictam per fas nefasque molientes. Tota [7] Socratis vita nihil aliud mihi

1 De Phocione vide Cornelium Nepotem in ejus vita. Magnæ equidem in illo emicuere virtutes, ſed etiam vitia. Ab undecim viris Athenienſibus capitis condemnatus fuit. Memorant de eo Plutarch. Ælian. Val. Max.

2 Herbam venenoſam. Hæc olim publica Athenienſium pœna. Reviſe *Convīv. Relig.* de Socrate.

3 Quorum impias contentiones vide in *Ichthyoph.* & infra in *Exſeq. Seraph.*

4 Hujus vitam narrat quoque, præter Nepotem, Plutarchus, Herod. Diod. Sicul. Val. Max. Cicero, Seneca, &c.

5 Nepos de Cimone. *Teſtarum ſuffragiis, quod illi* Oſtraciſmum *vocant, decem annorum exilio multatus eſt.* Unde conſtat *Oſtraciſmum* fuiſſe modum multandi decennali exilio, teſtulis (quæ Græcis ὄστρακα,) hoc eſt teſtularum ſuffragiis eos, quorum potentia Athenis nimia videbatur.

6 Proprie de exulibus dicitur. In aliam regionem, vel terram (quæ & *ſolum* dicta) demigrare.

7 Qui fuit Sophronici ſtatuarii, & Phanaretæ obſtetricis filius, Philoſophus Athenienſis, Apollinis oraculo, ut ajunt, ſapientiſſimus declaratus. Hunc tamen falſe irrident Lucianus & Ariſtophanes

hi videtur, quam temperantiæ, ac tolerantiæ exemplum. Sed ne plane ſim [1] aſymbolos, unum referam, quod mihi præ cæteris arriſit. [2] Eunti publica via improbus quiſpiam colaphum impegit. Cum id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati ſunt ad ultionem. At ille, *Quid percuſſori faciam?* inquit. *Voca*, inquiunt, *in jus. Ridiculum*, inquit, *ſi me aſinus calcibus percuſſiſſet, num vobis auctoribus aſinum in jus traham?* ſignificans, improbum ſcurram nihilo potiorem aſino; & infimi animi eſſe, non poſſe ferre contumeliam ab homine vecordi, quam ferret ab animali bruto. DI. Pauciora ſunt in Romanis Annalibus exempla moderationis, nec ea perinde inſignia: neque enim opinor magnam habere laudem tolerantiæ, ſi quis parcat devictis, & debellet ſuperbos. Non arbitror tamen indignum memoratu quod [3] Cato ſenior, cum Lentulus quidam in os illi ſputum & oris [4] purulentiam injeciſſet, nihil aliud reſponderit, quam, *Poſthac habeo quod illis reſpondeam, qui negant tibi eſſe os.* Os autem Latinis habere negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus eſt ex ambiguo. ÆM. Aliis arrident alia: mihi inter [5] Diogenis dicta, præclara quidem omnia, nihil magis adblanditur, quam quod roganti cuidam

phanes. Reviſe eum in *Conviv. Relig.* Dom Baudius in Oratione ad ſtudioſos tumultuantes, docta, Jupiter, & laborioſa: *Tota*, inquit, *Socratis vita nihil aliud eſt, niſi perpetua quædam ſecta conſtantiæ, integritatis, patientiæ.* Lege, tyro, hanc Baudii orationem, in qua vir ille clariſſimus hæc & ſequentia exempla poſt Eraſmum (fere dixerim ex hoc Eraſmi Colloquio) eodem ferme ordine refert.

1 Α᾽σύμϐολ❦, qui nihil confert, abſque ſymbolo. Vide notas in principio Colloq.

2 Socrati nempe.

3 Vide Plutarchum. Senior dicitur ad differentiam alterius Catonis Uticenſis, qui hujus fuit pronepos. Eum vide in *Conviv. Relig.* pag. 361.

4 Purulentam oris ſalivam.

5 Ob caninos mores cognominatus Cynicus, quem in dolio habitaſſe ferunt. Reſpice *Conv. Prof.* Eraſmus in Apophthegmatibus ſuis lib. 3. tota ſententiarum plauſtra hujus philoſophi refert.

1 Δόγμα,

dam, quo pacto maxime poſſet ulciſci inimicum, *Si te ipſum*, inquit, *quam maxime probum & honeſtum virum præſtiteris*. Demiror quis Deus illis tales cogitationes miſerit in mentem. Videtur autem & Ariſtotelis dictum valde conſentaneum Paulino [1] dogmati; qui rogatus à quodam, quid fructus ſua illi philoſophia attuliſſet, *Ut mea* inquit, *ſponte ea faciam, quæ pleriq; legum metu coacti faciunt*. Docet enim Paulus, eos quos afflavit Chriſtiana caritas, non eſſe legi obnoxios, eo quod plus præſtant ſuapte ſponte, quam lex metu pœnæ poſſit extorquere. FR. Chriſtus Judæis obmurmurantibus, quod cum publicanis & peccatoribus haberet etiam menſæ familiaritatem, reſpondit, [2] non eſſe opus medico iis qui recte valerent, ſed qui minus proſpera eſſent valetudine. Non abhorret hinc quod apud Plutarchũ dixit Phocion; qui cũ reprehenderetur, quod homini illaudato improboque patrocinatus eſſet in judicio, non minus feſtiviter quam clementer, *Quid ni*, inquit, *quando nemo probus indiget tali patrocinio*? GY. Et iſtud [3] Chriſtianæ bonitatis exemplum eſt, ad exemplum æterni patris, & probis, & improbis, quantum licet, benefacere; qui ſolem ſuum oriri jubet, non ſolum piis, ſed etiam impiis. Verum admirabilius fortiſan erit in rege moderationis exemplum. Cum Demochares Demoſthenis nepos, Athenienſium nomine legatione fungeretur apud [4] Philippum Macedonum regem, & impetratis quæ volebat à rege dimitteretur, humaniter interrogante, ſi quid præterea vellet; *Ut te ipſum ſuſpendas*, inquit Demochares. Vox impotens odium arguebat; & rex erat, & bene meritus in quem jaciebatur convicium; nec tamen [5] incanduit; tantum ad [6] collegas con-

1 Δόγμα, præceptum.
2 Matth. 9. Marc. 2. Luc. 4.
3 Matth. 5.
4 Illum magni Alexandri patrem.

5 *Incandeſcere*, Metaphorice pro valde iraſci.
6 Scil. *Democharis*. Legationis ſocios.

1 Μόναρ-

converſus, *Vos*, inquit, *hæc renuntiate populo Athenienſi, quo re cognita judicet, utrum noſtrum exiſtimet præſtantiorem, me qui hæc patienter audierim, an iſtum qui hæc dixit.* Ubi nunc ſunt orbis [1] monarchæ, qui ſe Diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum atrocia bella concitant? HI. Magnos impetus habet gloriæ ſitis, multoſque [2] tranſverſos agit hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, qua via poſſet ſibi compendio honeſtiſſimam comparare famam? *Si talem,* inquit, *præſtiteris te ipſum, qualis haberi vis.* JA. Profecto non video quid dici poſſit vel brevius, vel [3] abſolutius. Fama non eſt affectanda, ſed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros; mihi puella [4] Lacæna placuit quæ cum [5] auctione venderetur, licitator quidam adiit illam, *Quid?* inquiens; *num proba futura es, ſi te mercatus fuero? Etiam,* inquit illa, *ſi tu non fueris mercatus*: indicans, ſeſe non in cujuſquam gratiam probitatem ſervare, ſed ſuopte ingenio virtutem ipſius gratia ſectari, quod [6] virtus ipſa ſui pretium eſt. LA. Maſculam ſane vocem edidit puella. Cæterum inſigne mihi videtur exemplum, adverſus fortunam quamlibet blandientem, conſtantiæ, quod cum Philippo Macedonum regi tres eximiæ felicitates eodem die nuntiarentur, quod in [7] Olympiis

1 Μόναρχος, vel μονάρχης, qui ſolus imperat.

2 Ab æquo & bono depellit, aut avertit. Sic Salluſt. in *bello Jugurth.*

3 Magis perfectum.

4 Ex Laconia, regione Peloponneſi, cujus caput Lacedæmon.

5 *Auctio* venditionis genus, in quo à licitatoribus pretium magis magiſque augetur.

6 Ita incipit excellentiſſimum carmen panegyricum Claudiani de conſulatu Fl. Malli Theodori V. C. *Ipſa quidem virtus pretium ſibi, ſolaq; late Fortunæ ſecura nitet: nec faſcibus ullis Erigitur, plauſuve petit clareſcere vulgi: Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis, Divitiis animoſa ſuis, immotaq; cunctis Caſibus, ex alta mortalia deſpicit arce.*

7 *Olympia*, ludi quinquennales, ab Hercule in honorem Jovis inſtituti circa Olympiam Elidis urbem.

piis viciſſet, quod dux exercitus Parmenion prælio ſuperaſſet [1] Dardanos, quod uxor [2] Olympias ipſi filium eſſet enixa, ſublatis in cœlum manibus precatus eſt, ut Deus tantam proſperitatem pateretur levi quopiam infortunio [3] expiari. AL. Hodie nulla eſt tanta proſperitas, cujus invidiam metuat quiſquam; ſed perinde jactant, ſi quid ſucceſſerit, quaſi vel mortua vel ſurda eſſet [4] Nemeſis. Hæc merenda ſi vobis placet, hic hortulus eam vobis quoties volueritis exhibebit, quem hoc colloquio non minus jucundo quam frugifero dicaſtis. BA. Profecto nec [5] Apitius potuiſſet diſcum ſuaviorem apponere. Quare nos exſpectabis frequenter, modo boni conſulas, quod nunc attulimus, non quæ digna erant tuis auribus, ſed quæ non præmeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora proferemus. AL. Hoc eritis gratiores.

1 Populos in Aſia loca Helleſponto proxima tenentes, à Dardano Iovis filio dictos volunt. Horum regionem, prius Dardaniam dictam, poſtea Tros Erichthonius Trojam appellavit. Unde & Trojani Dardanides dicti. Virgil. Æneid. lib. 2. *O patria, o divum domus Ilium, & inclyta bello Mœnia Dardanidum.*

2 Quæ Alexandri Magni mater fuit.

3 Caſtigari.

4 *Nemeſis*, quæ & *Rhamnuſia* dicitur, à poëtis Dea ſcelerum & ſuperbiæ vindex habetur.

5 Iſte omnium helluonum princeps, quem notatum vide in *Convivio profano*, & *πολυδαιτία*, ſeu *convivio diſpari*.

[1] ARS NOTORIA.

DESIDERIUS, ERASMIUS.

DE. QUomodo [2] ſuccedunt tua ſtudia, Eraſmi? ER. [1] Muſis,

1 Hanc alii artem memorialem, ſeu memorativam appellant, qua quis brevi multa memoriæ poſſit mandare, ac facili negotio omnes liberales diſciplinas perdiſcere. Autor noſter eam, ut fabuloſam ridet, atque ideo hujus Colloquii interlocutores facit ſe ipſum, & Hieronymi Frobenii, nobiliſſimi apud Baſileenſes typographi, filiolum Joannem Eraſmium Frobenium, cui & hunc Colloquiorum librum inſcripſit, quemque unice Eraſmus amavit, ita quidem ut de ſuo nomine Eraſmius appellatus fuerit.

2 Procedunt.

1 *Muſis*

[1] Muſis, ut apparet, parum faventibus: ſed felicius ſuccederent, ſi quiddam abs te queam impetrare. DE. Nihil non impetrabis, modo ſit [2] in rem tuam, dic tantum quid rei ſit. ER. Non dubito, quin nihil ſit artium reconditarum quod [3] te ſugiat. DE. Utinam vera prædices! ER. Audio artem eſſe quandam [4] notoriam, quæ hoc præſtet, ut homo minimo negotio perdiſcat omnes diſciplinas liberales. DE. Quid audio? Vidiſti codicem? ER. Vidi, ſed vidi tantum, quod non eſſet doctoris copia. DE. Quid continebat liber? ER. Varias animantium formas, draconum, leonum [5] leopardorum, variosque circulos, & in his deſcriptas voces, partim Græcas, partim Latinas, partim Hebraicas, aliasque [6] Barbaricarum linguarum. DE. Intra quot dies pollicebatur titulus diſciplinarum cognitionem? ER. Intra quatuordecim. DE. Magnifica ſane pollicitatio: ſed noſtine quenquam per iſtam artem notoriam evaſiſſe doctum? ER. Nequaquam. DE. Neque quisquam alius vidit unquam aut viſurus eſt, niſi poſteaquam viderimus, aliquem per [7] alcumiſticam evaſiſſe divitem. ER. Equidem optarim, artem eſſe veram. DE. Fortaſſe quod pigeat

1 *Muſis parum faventibus*, i.e. non admodum feliciter. Nam Muſæ, quæ numero novem, ſæpius in ſuper. Coll. annotatæ, liberalium artium præſides, earumque auxilium ab antiquis imploratum.

2 Tibi utile

3 Tibi ignorum ſit.

4 Henrici C. Agrippæ verba ſunt in libello De vanitate ſcientiarum. *Ars memorativa nihil aliud eſt, quam inductio quædam, & præceptionis ratio, locis & imaginibus, tanquam membrana conſtans, & characteribus, à Simonide Melitone plurimum excogitata, deinde per Metrodorum Scepticū perfecta: ipſa tamen, qualis qualis ſit, ſine naturali memoria perſiſtere minime poteſt, quam tot ſæpiſſime monſtroſis obtundit imaginibus, ut pro memoriæ tenacitate maniam & phreneſim nonnunquam inducat, dum videlicet naturalem memoriam innumerabilium rerum ac verborum imaginibus prægravans, naturæ finibus non contentos arte inſanire facit.*

5 Ita vocant Pantheras, quas reſpice in ἀςραγαλ. vel animal ex Leone & Pardali, ſeu Panthera. Vide ſuntur. pag. 588.

6 Reviſe *Ichthyoph.*

7 Reſpice Colloq. *Alcumiſt.*

pigeat litteras tantis [1] ſudoribus emere. ER. Scilicet. DE. Atqui ſic viſum eſt [2] ſuperis. Opes iſtas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum, nonnunquam largiuntur ignavis & immerentibus: ſed quæ veræ ſunt opes, ac proprie noſtræ ſunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri moleſtum laborem, quo res tanta paratur, cum cernamus plurimos homines, per horrenda [3] diſcrimina, per non æſtimandos ſudores eluctari ad res & temporarias, & plane viles, ſi ad eruditionem conſerantur: nec tamen ſemper aſſequuntur quod [4] ambiunt. Et habent ſtudiorum labores multum admixtum [5] mellis, ſi paululum in ea proceſſeris. Jam in te bona ex parte ſitum eſt, ut magnam tædiorum partem amputes. ER. Quonam pacto? DE. Primum, ut animum inducas amare ſtudia. Deinde, ut ea mireris. ER. Quibus rationibus hoc fiet? DE. Contemplare quam multos ditarint, quam multos ad ſummam dignitatem auctoritatemque provexerint litteræ: ſimulque tecum conſidera quantum interſit inter hominem & pecudem. ER. Probe mones. DE. Deinde [6] cicures ingenium tuum oportet, ut poſſit ſecum conſiſtere, atque his delectari, quæ utilitatem adferunt potius quam voluptatem. Nam quæ per ſe ſunt honeſta, etiam initio nonnihil habent moleſtiæ; tamen aſſuetudine dulceſcunt: ita fiet, ut & minus fatiges præceptorem, & ipſe facilius percipias, juxta dictum [7] Iſocraticum, aureis litteris in frontiſpicio codicis tui pingendum, [8] Ἐὰν ᾖς φιλομαθής, ἔσῃ πολυμαθής. ER. Satis adeſt cele-

1 Magnis laboiibus: Meton. effecti. Vide infra *Philodoxum*.

2 Diis, Juxta illud Græcorum dictum, θεοὶ τ' ἀγαθὰ τοῖς πόνοις πωλοῦνται, *Dei bona laboribus vendunt*.

3 Pericula.

4 Appetunt.

5 Dulcedinis.

6 Manſuefacias.

7 In Orat. ad Demonicum.

8 Id eſt, *Si fueris cupidus diſcendi, adiſces multa*.

1 Meta-

celeritatis in percipiendo, ſed mox [1] effluit quod perceptum eſt. DE. Itaque pertuſum mihi narras dolium. ER. Haud multum aberras à ſcopo. Sed quid remedii? DE. Obturanda eſt rima, ne perfluat. ER. Quibus rebus? DE. Non muſco, neque gypſo, ſed diligentia. Qui voces ediſcit non intellecta ſententia, mox obliviſcitur: nam verba, ut inquit Homerus, [2] πτερόεντα ſunt, facileque avolant, niſi ſententiarum pondere librentur. Prima igitur cura ſit, ut rem penitus intelligas, dein ſubinde tecum verſes ac repetas: & in hoc cicurandus eſt, ut dictum eſt, animus, ut quoties opus eſt, cogitationi poſſit inſiſtere. Nam ſi cui mens eſt adeo [3] ſilveſtris, ut in hoc cicurari non poſſit, haudquaquam eſt idonea litteris. ER. Iſtuc quam ſit difficile, plus ſatis intelligo. DE. Quisquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi poſſit immorari, nec diu poteſt audire loquentē, nec infigere memoriæ quod didicit. Plumbo poteſt aliquid imprimi quod maneat in loco: aquæ aut argento vivo, quoniam aſſidue fluitant, nihil poteſt imprimi. Quod ſi poſſis in hoc ingenium tuum manſuefacere, cum aſſidue verſeris inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore diſces quam plurima. ER. Profecto ſic eſt. DE. Nam præter ſermones conviviorum, præter quotidiana colloquia, ſtatim à prandio audis octo lepidiſſima dicta, ex probatiſſimis autoribus ſelecta, totidem à cœna. Jam mihi ſupputa quantam hæc ſummam conficiant in ſingulos menſes & annos. ER. Magnificam, ſi poſſim meminiſſe. DE. Ad hæc cum nihil audias niſi bene Latine loquentes, quid obſtat, quo minus intra paucos menſes edis-

1 Metaphora à vaſe futili, de quo vide Colloq. *Adoleſc. & ſcorti.*

2 Πτερόεντα, id eſt, alata. Epitheton Homero uſitatum.

3 Vaſta.

ediſcas Latine, cum illiterati pueri Gallicam aut Hiſpanicam linguam diſcant exiguo temporis ſpatio? ER. Sequar tuum conſilium, experiarque, num poſſit hoc ingenium Muſarum jugo manſueſcere. DE. Ego aliam [1] artem notoriam non novi, quam curam, amorem, & aſſiduitatem.

1 Sunt tamen, qui, ut in principio annotavimus, jactant ſe callere hanc artem memorativam, cujus admirandum exemplum refert Muretus in Var. lect. lib. 3. cap. 1. oculatus teſtis.

[1] CONCIO, SIVE MERDARDUS.

HILARIUS, LEVINUS.

HI. DEum im̃ortalem! Cujusmodi [2] portenta gignit alitque terra? Usque adeo nihil pudere viros [3] Seraphicos? Exiſtimant, opinor, ſeſe apud [4] fungos, non apud homines loqui. LE. Quid ſecum murmurat Hilarius? Componit, opinor, verſiculos. HI. Quam libens illi blateroni os impurum obturaſſem [5] oleto! LE. Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? HI. Optime temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem [6] evomam. LE. In pelvim evomas malim, quam in me. Sed quid eſt mali?

1 Eraſmus in concione, quam Franciſcanus monachus, cui forte nomen *Medardus*, habuerat, inique traductus, concionatorem illum ſtolidum in hoc Colloquio deridendum præbet, & ficto nomine *Merdardum* vocat, quaſi à merda, i. e. ſtercore humano.

2 Monſtra. Vide mox infra.

3 A Seraphinis angelis (quos Pontificii ſtatuunt eſſe in ſupremo angelorum choro. Vide *Junii* pag. 587.) impudentiſſime ſe *Seraphicos* appellari volunt monachi, ut à Jeſu *Jeſuitæ*.

4 Fungus, cujus ſpecies boletus, ſæpius pro ſtulto, & homine nihili.

5 *Oletum* hoc loco ſignificat ſtercus. Eſt & *oletum* locus in quo alvus exoneratur. Al. *oletum* locus eſt oleis conſitus.

6 Ita Terent. Adelph. Act. 3. Sc. 5. ... *Requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.* Et Hecyr. Act. 3. Sc. ... *In eam hoc omne, quod mihi ægro eſt, evomam.* Nam qui laborant languore, vomitu ægritudinem aliquando levare ſolent.

1 *Sacram*

li? & unde nobis prodis? HI. E concione ſacra. LE. Quid homini poëtæ cum ſacris concionibus? HI. A ſacris non abhorreo: ſed in hanc incidi ita ſacram, ut Virgilius auri ſamem appellavit [1] ſacram. At tales [2] rabulæ ſunt in cauſſa, ut ratius audiam [3] eccleſiaſtas. LE. Ubi habita eſt concio? HI. In ſummo templo. LE. A prandio? Id temporis fere dormitant homines. HI. Utinam illi [4] loculeio dormiſſent omnes, vix digno qui concionetur apud anſeres. LE. Obſtreperum eſt animal anſer. Ferunt tamen, [5] patriarcham Franciſcum aliquando concionatum apud ſorores aviculas, à quibus magno ſilentio ſit auditus. Sed age, etiamne ſabbato fit concio? HI. Fit in honorem divæ Virginis matris. Nam die Dominico Chriſtus prædicatur. Decet autem ut [6] priores teneat mater. LE. Quod erat thema? HI. Enarrabat [7] canticum Virginis. LE. Argumentum vulgatiſſimum. HI. Nimirum aptiſſimum eccleſiaſtæ. Nam ſuſpicor illum hoc unum thema didiciſſe; quemadmodum ajunt inveniri ſacerdotes qui nullam [8] liturgiam callent, niſi pro defunctis unicam. LE. Dicatur igitur ille, concionator

1 *Sacram* dixit Virgil. pro *execrandam*, Æneid. lib. 3. - - - *Quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames?*

2 *Rabula* propriè advocatus, ſeu cauſarum patronus admodum loquax, & maledicus, quaſi rabioſus. Hinc pro quovis garrulo, cui, ut Salluſtius de Catilina inquit, ſatis loquentiæ, ſapientiæ, parum.

3 Ἐκκλησιαστὴς Concionator.

4 Blateroni, rabulæ, garrulo.

5 Patriarcha, Gr. πατριάρχης, propriè dicitur familiæ aut tribus princeps. Indignus vero Franciſcus iſte ſtolidus hoc dignitatis nomine, qui hirundinibus (nam has fuiſſe aviculas ipſæ Papicolarum fabulæ perhibent) concionatus eſt. De Franciſco Aſſiſienſi vide *Ichthyoph. Colloq. Franciſc. & Exeq. Seraph.*

6 Supple *partes*. Quos in honore, aut gratia habemus, eos priores partes apud nos habere dicimus. Metaphora ab actionibus ſcenicis, in quibus primæ, ſecundæ, aut tertiæ partes. Terent. Eun. Act. 1. Sc. 2. *Sine illum priores partes hoſce aliquot dies apud me habere.*

7 Quod refert Lucas Cap. 1.

8 Λειτουργία, miniſterium publicum. Sæpius circa ſacra.

nator de [1] Magnificat, aut, ſi mavis, Magnificatitius. Sed cujuſmodi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? HI. Vulturi non diſſimilis. LE. Qua tandem ex [2] corte? HI. Franciſcana. LE. Quid audio? ex tam ſancto ſodalitio? fortaſſis ex illorum degenere genere, qui dicuntur [3] Gaudentes, colore fuſco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent, contremiſco referens, nudis digitis contrectare pecuniam. HI. Imo è grege ſelectiſſimo iſtorum, qui gaudent Obſervantes nominari, colore cinericio, cingulis canabeis, calceis feneſtratis, quiq; citius occiderent hominem, quam nuda cute pecuniam attingerent. LE. Nil mirum eſt, in roſariis naſci [4] cynorrhodum. Sed quis talem [5] hiſtrionem induxit in hoc [6] proſcenium? HI. Iſtuc magis etiam diceres, ſi vidiſſes perſonam [7] tragicam. Corpore erat vaſto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus [8] gladiatoriis: dixiſſes athletam eſſe: & quantum [9] ego divinare queo, biberat in prandio plus quam unum vini [10] ſextarium. LE. Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? HI. Ex aula [11] regis Ferdinandi ſingulo

1 Nam Canticum Mariæ incipit his verbis; *Magnificat anima mea dominum*, &c.

2 *Cors* locus parietibus cinctus, quo cuſtodiuntur anſeres, gallinæ, &c.

3 Franciſcanorum monachorum mendicantium ordo triplex, *Capuccinorum*, *Obſervantium*, & *Gaudentium*. Reviſe *Colloq. ſenil.* pag. 341. & *Ichthyoph.* pag. 547.

4 *Cynorrhodum*, quaſi *κυνὸς ῥόδον*, id eſt, roſa canina.

5 Fabularum actor dicitur *Hiſtrio.* Vocis Originem reſpice in Colloq. *Virg. Pœnit.* pag 226.

6 Theatrum, *προσκήνιον*, prop. *veſtibulum ſcenæ.*

7 Qualem decet eſſe perſonam eorum qui fabulas tragicas agunt. De Comœdiis & Tragœdiis ſæpius ſupra.

8 Id eſt, *validiſſimis.* Reſpice in *Cyclope, Iſta gladiatoria laterum firmitas*, & quæ illic annotata.

9 Conjicere.

10 *Vini Sextarius.* Horat. lib. 1. Sat. 1. ſexta pars congii, id eſt, XVIII. uncias.

11 Ferdinandus Maximiliani nepos ex Maria Caroli Audacis filia, Rex Romanorum electus eſt Coloniæ Agrippinæ ductu Caroli V. fratris anno 1531. quinquennium nempe ante Eraſmi mortem; utpote qui IV. Id. Julii 1536. Baſileæ obiit.

1 Impu-

ſingulo quoque die dabantur illi ſextarii quatuor. LE. O male collocatam benignitatem! Fortaſſis erat doctus. HI. Præter [1] effrontem improbitatem, & linguam [2] effrænem nihil habebat. LE. Quæ res igitur ſic [3] impoſuit Ferdinando, [4] ut bovem adduceret ad ceroma? HI. Ut numero dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum. LE. Sic Chriſtus pendet in cruce. Sed erat concio frequens? HI. Qui potuit eſſe infrequens [5] Auguſtæ, in templo celeberrimo, & in tot [6] monarcharum conventu, quos [7] Carolus Cæſar ex univerſa Germania, ex Italia, ex Hiſpaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipſa concione, præſertim ex aula regum. LE. Demiror ſi porcus ille quidquam adferre potuit dignum tali auditorio. HI. At multa ſe digna protulit. LE. Quæ tandem, obſecro? Sed prius te quæſo ut mihi nomen hominis edas. HI. Non expedit. Quam ob rem, Hilari? HI. Non libet talibus gratum facere. LE. Au! gratificatur qui [9] traducit? HI. Illis pro ſummo beneficio eſt, quocunque modo innoteſcere. LE. Saltem mihi nomen edito tacituro. HI. [10] Merdardum vocant.

1 Impudentem.

2 Intemperantem.

3 *Imponere* pro fallere.

4 *Bovem ad Ceroma adducere* dicitur, qui hominem ineptum ſtudet imbuere quapiam arte, ad quam prorſus inutilis eſt, veluti ſi quis bovem ad certamen ducat. *Ceroma* vero unguentum eſt, quo certaturi athletæ ungebantur.

5 *Auguſta* olim *Vindelicorum* dicta, urbs nobiliſſima. Germanis *Augſpurch*.

6 Principum. Reviſe *ſuper. Colloq.*

7 Carolum V. reſpice annotatum in *Epith. Petri Ægid.* & in Coll. *ἱππ. ἄνιππ.* Deſignat Eraſmus comitia, quæ præter alia Auguſtæ celebravit Carolus V. ut in dies creſcentes ob religionis reformationem tumultus ſedaret. Nam eo tempore Lutherani Cæſari obtulerunt Confeſſionem fidei ſuæ, quæ inde *Augburgica* vulgo dicta eſt.

8 Non utile eſt.

9 *Traducere*, pro malam famam de aliquo ſpargere. Reſpice in Coll. *Franciſc.* & *Senatulo*.

10 Merdardum à merda. Reſpice princip.

vocant. LE. Merdardum illum probe novi. Nimi-
rum is ipſe eſt, qui nuper in convivio Eraſmum noſtrum
appellavit [1] diabolum. HI. Rem tenes. Sed quod in
convivio dixit, tametſi non omnino dixit impune, qui
civiliores erant imputabant [2] temulentiæ, & vino cenſe-
bant inſcribendum. LE. Sed quid excuſationis attulit
objurgatus? HI. Negavit ſe dixiſſe ex animo. LE.
Qui potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi?
HI. Sed mihi ac doctis omnibus viſum eſt intolerabile,
quod publicitus, quod eo in loco, quod apud tales au-
ditores, denique quod in tam celebri monarcharum con-
ventu, Merdardus ſuas [3] merdoſas purulentias effuderit.
LE. Aveo ſcire quid dixerit. HI. Multa ſtolidiſſime [4]
debacchatus eſt in Eraſmum noſtrum, quorum hæc erat [5]
ſumma. His, inquit, temporibus exſtitit quidam novus do-
ctor Eraſmus; lapſa eſt lingua, aſinus volebam dicere:
ſimulque populo interpretatus eſt, quid Germanice ſona-
ret aſinus. LE. Rem mire facetam narras. HI. Itane
facetam? imo ſatuam potius. LE. An non tibi facetum
videtur, talem aſinum quenquam omnino vocare aſi-
num, nedum Eraſmum? Unum illud ſcio, ſi Eraſmus, ipſe
præſens fuiſſet, non potuiſſet à riſu temperare. HI. Pro-
fecto non minus refert aſinum animi ſtupore, quam [6]
colore veſtis. LE. Neque arbitror, in tota [7] Arcadia eſſe
ullum aſinum usque adeo aſinum, quin hic dignior ſit,
qui fœno paſcatur, quam ille. HI. Prorſus inverſus eſt

¹ Apu-

1 Diabolus quis dicatur reſpice in *Conv. relig.* pag. 178.

2 Ebrietati. *Temetum*, vinum.

3 Stercoreas.

4 *Debacchari*, proprie ex ebrietate furere. Inde pro vehementer in aliquem declamare.

5 Caput rei.

6 Qui cinericeus eſt. Erat enim Franciſcanus. Franciſcanorum ordines & cultum diſce ex notis in *Ichthyoph.* pag. 547.

7 Arcadia Peloponneſi regio fertiliſſima ingentes aſinos habet, ut in proverbio eſt. *Ne quidem Arcadia prodigioſiores habet aſinos.*

¹ Re-

[1] Apulejus: ille ſub aſinina ſpecie tegebat hominem; hic ſub hominis ſpecie tegit aſinum. LE. At tales aſinos hodie mulſo & placentis ſaginamus; ut mirum non ſit, ſi mordeant quemlibet, & calcibus feriant. HI. Is, inquit, doctor aſinus audet corrigere [2] Magnificat, cum id canticum ſit à Spiritu ſancto proditum per os ſacratiſſimæ Virginis. LE. Agnoſco [3] παροιμίαν ἀδελφικήν. HI. Atqui id verbis exaggerabat, quaſi ſumma eſſet admiſſa blaſphemia. LE. Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? HI. Ajebat Eraſmum pro eo quod eccleſia canit, *Quia reſpexit Dominus humilitatem ancillæ ſuæ*, vertiſſe, *Quia reſpexit vilitatem ancillæ ſuæ*: eaque vox odioſius ſonat Germanice quam Latine. LE. Quis autem non fateatur eſſe blaſphemiam execrabilem, ſi quis ſacratiſſimam Chriſti matrem, etiam angelica dignitate celſiorem, appellet vilem ancillam? HI. Age; quid ſi quis appellet Apoſtolos ſervos inutiles? LE. Pararem blaſphemo [4] faſciculos. HI. Quid ſi quis eximium illum Paulum appellet indignum Apoſtoli nomine? LE. Clamarem, ad ignem. HI. Atqui ſic Apoſtolos ſuos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Chriſtus: [5] *Cum omnia feceritis, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Servi inutiles ſumus.* Et hujus præcepti non immemor Paulus de ſe prædicat, [6] *Minimus ſum omnium Apoſtolorum, atque adeo indignus Apoſtoli titulo.* LE. Verum de ſe talia prædicant homi-

1 Reviſe notas in *Inquiſit. de fide*, pag. 315.

2 Canticum Mariæ vulgo ita vocant, quia his verbis incipit. *Magnificat anima mea*, &c.

3 Id eſt: *Proverbium fraterculorum.* Interim ludit in voce ἀδελφικήν, quæ ſignificat *fraternum*, & intelligi poſſet quaſi *non Delphicum*, hoc eſt, non ita verum, quemadmodum olim dicta Apollinis Delphici habita ſunt, ſed vulgatum.

4 Lignorum & ramalium materiem, quibus ut Hæreticus comburi poſſet. Ita loquitur Autor, ut execrandam oſtendat quorundam crudelitatem, qui alios ſecus de religione ſentientes mox igni comburendos clamant.

5 Luc. 17. v. 10.

6 1. Cor. 12. v. 11.

1 Dis-

homines pii, modeſtia virtus eſt, qua nulla Deo gratior: ſi quis alius idem prædicet de illis, præſertim in divorum conſortium relatis, gravis ſit blaſphemia. HI. Pulchre nodum [1] ſecuiſti. Proinde ſi Eraſmus adorandam illam Virginem dixiſſet vilem ancillam Domini, nemo non fateretur eſſe dictum impie. Cæterum quoniam ipſa ad iſtum modum de ſe loquitur, & in illius cedit gloriam, & nobis ſalurare modeſtiæ exemplum exhibetur: ut, quoniam, quidquid ſumus, munificentia Dei ſumus, quo quisque major eſt, hoc ſe gerat ſubmiſſius. LE. Hactenus quidem inter nos convenit. Verum iſti cum corrigere dicunt, ſentiunt corrumpere, ſive [2] falſare. Illud itaque videndum, an *vilitatis* verbum Græcæ [3] voci, quam Lucas poſuit, reſpondeat. HI. Iſtam ipſam ob cauſſam à concione mox ad codicem cucurrimus. LE. Exſpecto [4] venatum. HI. Verba quæ Lucas afflatu ſpiritus ſanctiſſimis digitis ſuis exaravit, ſic habent; *ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὼ ταπείνωσιν τῆς δέλης αὐτῆ.* Ea ſic reddidit noſter Eraſmus: *Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ*: Tantum addidit præpoſitionem, quam Lucas [5] non omiſit: nec eam reſpuit Romani ſermonis elegantia, nec ad ſenſum eſt otioſa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione. *Reſpice ad me.* In [6] Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixiſſe, *Adſpice ad me,* quam *Reſpice ad me.* LE. Intereſt igitur aliquid inter reſpicere & adſpicere? HI. Non ita multum, ſed tamen nonnihil. Reſpicit, qui flexo collo adſpicit quæ à tergo ſunt: Adſpicit, qui ſimpliciter intuetur, velut apud

1 Diſſolviſti i. e. rem expediviſti.

2 Pro *falſum facere.*

3 Vox Græca eſt *ταπείνωσις*. Luc. 1.

4 Quid in codice venatus ſis, hoc eſt, inveneris ad rem expediendam.

5 Nam habetur *ἐπὶ*.

6 Præter verſionem Latinam Teſtamenti Novi, & Paraphraſin in illud, edidit Autor noſter & aliud opus, quod *Annotationes in N. T.* inſcribitur.

1 In

apud [1] Terentium Phædria adſpicit Thaidem domo prodeuntem: *Totus*, inquiens Parmeno, *tremo horreoque, poſtquam adſpexi hanc.* At hujus frater Chærea [2] ſic loquitur; *Cum huc reſpicio ad virginem.* Nam ad ſenem ſeſe flexerat; eo abſoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen uſurpant; *Reſpicere*, pro eo quod eſt rationem ſive curam habere, ſive rei cujuſpiam imminentis, ſive præſentis. Ita [4] Satyricus:

Reſpicere extremæ juſſit ſpatia ultima vitæ.

Mors enim velut à tergo imminens ſequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius: *Reſpice ſenectutem tuam.* Proinde qui alibi intentus non habet curam liberorum, dicitur *illos non reſpicere.* Rurſus qui diſcuſſis aliis curis, cogitationem huc vertit, eleganter *reſpicere* dicitur. At Deus unico intuitu contuetur univerſa, præſentia, præterita & futura; & tamen in ſcriptura nobiſcum humano more loquitur. *Averſari* dicitur eos, quos reprobat; *reſpicere*, quos aliquandiu veluti neglectos dignatur ſuo favore. Verum hoc magis expreſſiſſet Lucas, ſi dixiſſet, ἀπέβλεψεν, nunc legimus ἐπέβλεψεν. Sed utrum legas, minimum refert ad ſenſum. LE. At videtur otioſa præpoſitio repetita. HI. Certe ſic & Latini loquuntur; *Acceſſit ad me.* [5] *Appulit animum ad ſcribendum.* Heic mihi præpoſitio non videtur otioſa. Nam reſpicere poteſt, qui in tergum flectit oculos caſu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum: ac cum audis, *Reſpexit ad me*, exprimitur peculiaris favor volentis huic aut illi ſuccurrere. Item

1 In Eunucho, Act. 2. Sc. 2.

2 Eunuch. Act. 1. Sc. 3.

3 Non ſemel in Terentio *reſpicere* pro rationem habere.

4 Iuvenalis in Satyr. 10. de Crœſo loquens ita inquit. - - - *Quem vox juſſi facunda Solonis. Reſpicere ad longa juſſit ſpatia ultima vitæ*, non extremæ.

5 Terentianum eſt in Prologo Andriæ.

1 *Joſepho*

-tem *adſpicimus* interdum caſu obvia, quorum nobis nulla cura eſt, imo quæ videre nolumus. At quisquis ad aliquem *adſpicit*, peculiariter attentus eſt ad id quod intuetur. Ad hæc, multa ſimul *adſpicimus*, ſed non ad multa. Spiritus itaque ſanctus, volens nobis exprimere ſingularem erga ſanctiſſimam virgunculam favorem, ſic per illius os loquutus eſt: *Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ.* Avertit oculos ab elatis, ſuoque judicio magnis; & obtutum ſuum flexit ad eam, quæ in oculis ſuis erat infima. Nec enim dubium eſt, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui ſperabant Meſſiam ex ipſorum ſtirpe proditurum: ſed illos aſpernatus Deus, clementiſſimi favoris oculos flexit ad virginem, fama obſcuram, opibus tenuem, 1 fabro nuptam, ne 2 ſobole quidem ulla divitem. LE. Nondum audio quidquam de *vilitate.* HI. Ea vox 3 ſycophantæ fuit, non Eraſmi. LE. At in Annotatione forſitan meminit *vilitatis.* HI. Nequaquam. In vocem ταπείνωσιν tantum hoc modeſtiſſime notat. *Ut intelligas,* inquit, *parvitatem, non animi virtutem:* ſitque ſenſus; *Etſi ſim infima ancilla, tamen non eſt averſatus me Dominus.* LE. Hæc ſi vera ſunt ac pietatis plena, quid eſt quod 4 obrudant onagri? HI. Latinæ vocis ignorantia parit hos tumultus. *Humilitas* apud veteres emendatius loquentes non declarat virtutem animi, quæ pugnat cum arrogantia, diciturque modeſtia, ſed conditionis abjectiorem ſortem: quo ſenſu ignobiles, 5 tenues, 6 idiotas, & contemtos, humiles

1 *Joſepho* ſcil. quem fabrum fuiſſe colligitur ex admiratione Iudæorum dicentium, οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων; *Nonne hic eſt Faber?* de ipſo Chriſto, qui forte una cum Joſepho manibus laboraverat. Marc. cap. 6. v. 3.

2 Prole.

3 *Calumniatoris* Merdardi iſtius. Qui dicantur *Sycophantæ* reviſe notatum in *Ichthyoph.* pag. 560.

4 *Rudere* aſinorum eſt, & ὄναγρος eſt *aſinus ſylveſtris.*

5 Pauperes, tenuis fortunæ homines.

6 Ἰδιώτης, proprie privatus. Latinis *Idiota* frequenter pro *illitterato.* *Reſpice Conv. Relig.*

1 *Celſi*

humiles dicimus, quaſi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, *Rogo ut tua* [1] *celſitudo nobis hac in re faveat*: ita qui de ſe loquentes ſua volunt elevare, dicere ſolent, *Quæſo ut humilitatem noſtram tua humanitate ſubleves.* Nam pronominum [2] primogeniorum emphaſis interdum habet neſcio quid arrogans. Quod genus eſt illud, *Ego dico, ego perficiam.* Bifariam itaque [3] puella modeſtiſſima ſimul & ſuam [4] *ſortem* extenuavit, & numinis in ſe munificentiam extulit, non contenta ſe ipſam *ancillam* dicere, ſed addidit, *humilem ancillam,* & infimæ ſortis. Quemadmodum, juxta proverbium, [5] ſervus præ ſervo eſt; ita & inter ancillas alia eſt alia præſtantior, nimirum pro dignitate functionis. Honeſtior enim comtrix quam lotrix. LE. At miror Merdardum non agnoviſſe ſermonis formam, cum ipſe frequenter audierim Franciſcanos ita loquentes, *Mea parvitas agit tibi gratias pro* [6] *lauta refectione.* HI. Quidam non multum aberrarent, ſi dicerent, [7] mea pravitas. Cæterum quoniam Græca vox ταπεινοφροσύνη quiddam amplius exprimere videtur, quam Latina, *modeſtia*, Chriſtiani maluerunt *humilitatem* dicere quam *modeſtiam*: hoc eſt, maluerunt ſignificantius loqui quam elegantius. *Modeſtus* enim is dicitur, qui modice de ſe ſentit, nihil ſibi præter meritum arro-

1 *Celſitudo tua*, &c. formula magis uſitata quam probata doctis, ut inquit Autor ſupra in principio formularum.

2 Vel *primitivorum*. Grammaticis *primitiva* vel *primogenia* dicuntur, quæ non derivantur ab alio, vel certe quorum origo vel ignota, vel incerta eſt.

3 Virgo Maria.

4 Vitæ conditionem.

5 *Servus præ ſervo eſt*, proverbium monet non omnes homines fortunæ ternuis eſſe æquales, ſed & intereſſe inter ſervum & ſervum, ideoque & hominum eſſe habendam rationem, & conditionis. Nam qui ipſe ſervus eſt, aliquando in alios imperio utitur. Et Dominus majori domino paret.

6 *Pro lauta refectione*, barbarè, pro quod me lautè exceperis.

7 Nota ironicam paronomaſiam, Non humiles nec *parvi* ſunt monachi, ſed *pravi*.

1 Aſſu-

arrogans. At ταπεινοφροσύνης laus non competit niſi in eum, qui minus ſibi arrogat, quam habet. LE. At periculum eſt, ne dum *modeſtiam* amplectimur, incidamus in *vanitatem*. HI. Qui ſic? LE. Nam ſi verum dixit Paulus, *Non ſum dignus vocari Apoſtolus;* & ſi vere ſe dixit Maria *ancillam humilem*, hoc eſt, infimæ ſortis; periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. HI. Nihil hic, ô bone, periculi: cum nos laudibus vehimus pios aut pias, prædicamus in illis Dei beneficentiam: cum ipſi ſemet abjiciunt, reſpiciunt vires ac merita ſua, ſi deſit favor numinis. Nec ſtatim mendacium eſt, ſi quis ſibi non [1] vindicat quæ habet: ſi loquitur ex animo, fortaſſis error dici poteſt, mendacium dici non poteſt. At hunc errorem in nobis amat Deus. LE. At Paulus qui [2] ſe negat eſſe dignum Apoſtoli titulo, alibi magnifice de ſe prædicat, commemorans ſua facinora: *Plus*, inquit, *omnibus laboravi*; & [3] *qui videbantur eſſe aliquid, nihil mihi contulerunt*: cum ſanctiſſima Virgo tale nihil dixiſſe legatur. HI. Sed iſta facinora Paulus appellat ſuas infirmitates, quibus illuſtrata eſt Dei potentia; eamque commemorationem vocat *inſipientiam*, ad quam ſit adactus [4] pſeudapoſtolorum improbitate, ob quos fuit illi neceſſe ſibi vindicare auctoritatem apoſtolicam, non quod ipſe delectaretur humana gloria, ſed quod [5] expediret Evangelio, cujus diſpen-

1 Aſſumit.

2 Ita inquit, Paulus in Epiſt. 1. ad Corinth. Cap. 15. Χάριτι δὲ θεοῦ εἰμι ὅ εἰμι· καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ ἐγενήθη, ἀλλὰ περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, id eſt, *Gratia autem Dei ſum, quod ſum. Et gratia ejus in me non vacua fuit, ſed abundantius illis omnibus laboravi.*

3 In Epiſt. ad Galatas Cap. 2. ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες, οὐδὲν προσανέθεντο. *Mihi enim qui videbantur eſſe aliquid, nihil contulerunt.*

4 Ψευδαπόστολος, qui falſo nomen Apoſtoli uſurpat, ψευδὴς, *falſus, mendax.*

5 Utile foret, prodeſſet.

1 Gen-

diſpenſatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio: non enim illi commiſſum erat munus prædicandi Evangelii. Tum & ſexum, & virginem, denique Jeſu matrem decebat ſummus pudor, ſummaque modeſtia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latine neſciunt, putant humilitatem nihil aliud declarare, quam inſignem modeſtiam: cum interdum referatur ad locum, aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum ſic referatur ad animum, ut vitium ſonet. LE. Etiamne in ſacris litteris? HI. Maxime. En tibi locum apud Paulum ad Col. Cap. 2. *Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione Angelorum.* Nec heic eſt ἐν ταπεινώσει, quæ vox eſt in cantico Virginis, ſed ἐν ταπεινοφροσύνῃ. Locus habet nonnihil obſcuritatis, fateor: ſed mihi videtur [1] germanus ſenſus, quem accuratius docti adferunt, *Ne ſitis tam humili, tamq; abjecto animo, ut cum ſemel dedicaveritis vos ipſos Chriſto ſalutis unico auctori, patiamini vobis perſuaderi, ab Angelis ſperandam eſſe ſalutem, quos quidam ſibi fingunt apparuiſſe. Sitis excelſo animo, ut, etiamſi vere Angelus quiſpiam è cœlo veniens prædicet vobis aliud Evangelium quam quod Chriſtus tradidit, ſit vobis execrabilis, velut Angelus impius & Chriſti adverſarius. Multo minus convenit vos eſſe tam demiſſis animis, ut iſtorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci à Chriſto. Ab uno Chriſto ſperare ſalutem, religio eſt; ab Angelis aut divis idem exſpectare, ſuperſtitio eſt.* Paulus igitur vult, humilis abjectique animi eſſe, ab illo ſublimi Chriſto ad commenticias Angelorum apparationes deſciſcere: demiſſi ingenii eſt, quorumlibet ſuaſu circumagi. Vides heic ταπεινοφροσύνην in vitium uſurpatam eſſe. LE. Quid ni videam? HI. Rurſus in eodem capite: *Secundum*

[1] Genuinus, rectus, verus.

dum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate. Heic iterum ταπεινοφροσύνη vitium ſonat. LE. Palam eſt. HI. Atqui 1. Pet. 5. uſurpatur pro virtute quæ contraria eſt ſuperbiæ, [1] τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, pro quo nos legimus, *humilitatem inſinuate.* Rurſum ad Phil. 2. τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, id eſt, *Per animi modeſtiam unusquisq; alium ſe præſtantiorem exiſtimet.* LE. Docuiſti, ταπεινοφροσύνην uſurpari in utramque partem, cum apud Latinos *modeſtia* non uſurpetur niſi in laudem. Verum poteſne docere ταπείνωσιν accipi pro modeſtia? HI. Nihil abſurdi, ſi quis ad iſtum modum uſurpet. Nam & animo tribuere ſubmiſſionem aut demiſſionem pro modeſtia, nihil vetat. Cæterum, an in divinis literis ita poſitum reperiatur, neſcio. LE. Vide num apud divum Jacobum ita ſit uſurpatum; [2] *Glorietur autem frater humilis in exaltatione ſua, dives autem in humilitate ſua.* HI. Iſto quidem loco eſt ἐν ταπεινώσει non ταπεινοφροσύνῃ. Quod ſi contendas heic *humilitatem* accipi pro *modeſtia,* conſequens eſt, ut *exaltationem* accipiamus pro *ſuperbia*: ac protinus gemina exiſtet abſurditas. Nam ut *modeſtus* non eſt, qui de ſua modeſtia gloriatur ac jactitat ſeſe; ita bis *arrogans* eſt, qui de ſua ſuperbia gloriatur. LE. Quid igitur ſibi vult Apoſtolus? HI. Commendat æqualitatem inter Chriſtianos. Pauper dicitur *humilis* ob fortunam abjectiorem: dives dicitur *ſublimis,* utique juxta mundum, ob fortunæ ſplendorem. Hic dives ſe demittit ad ſortem pauperum, & pauper

1 Τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, id eſt, *Ornate,* vel *veſtite vos intus humilitate.*

2 Jacobi verba Cap. 1. ita ſeſe habent, καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ.

pauper erigitur ad æqualitatem divitum. Uterque habet quod glorietur: alter gaudet ſuis opibus ſublevari pauperum inopiam: alter glorificat Chriſtum, qui eam mentem inſpirarit divitibus. LE. Sed interim dives ille modeſtiæ laudem habet. HI. Fortaſſe: ſed non ideo protinus ταπείνωσις ſignificat *modeſtiam.* Sunt enim qui venantes laudem ab hominibus, multa pauperibus [1] erogant. Quin potius uterque modeſtus eſt, ſi modo adſit ſincera pietas: dives, dum non gravatur ob Chriſtum æquari pauperi; pauper, dum ob honorem ſibi habitum non inſoleſcit, ſed Chriſto gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controverſiam eſt, ταπείνωσιν in divinis libris frequentiſſime uſurpari pro *demiſſione,* ſive *dejectione,* quæ fit per afflictionem, aut conditionis infirmitatem. Ita Paulus Phil. 3. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ,* ταπεινώσεως. Item Pſal. 9. *Vide humilitatem de inimicis meis,* ταπείνωσιν. Rurſum 118. *Hæc me conſolata eſt in humilitate mea,* ἐν ταπεινώσει, nimirum in afflictione. Hujus generis loca ſunt complura, quæ longum ſit heic referre. Quemadmodum igitur [2] μεταφορικῶς ταπεινὸς dici poſſet ὁ ταπεινόφρων, qui modeſto ſit animo, minimeque elato; ita [3] nihil prodigii fuerit, ſi quis ταπείνωσιν dicat ταπεινοφροσύνην, nos de ſcripturæ uſu loquimur. Cæterum qui contendunt in cantico Mariæ ταπείνωσιν ſonare modeſtiam animi, quin eadem opera ſic interpretantur quod legimus Geneſ. 29. *Vidit Dominus humilitatem meam,* ταπείνωσιν. Lia non jactat ſuam modeſtiam, ſed, quod ob deformitatem minus eſſet cordi marito, *humilitatem* appellat. Eundem admodum Deuter. 26. *Et reſpexit humilitatem,*

1 Diſtribuunt.

2 Μεταφορικῶς, Metaphoricè, i. e. *per tranſlationem.*

3 *Nihil prodigii,* id eſt, *nihil mirum. Prodigia* ſunt quæ aliquid portendunt, *monſtra, portenta.*

1 Auxi-

tem, *& laborem*, *atque anguſtiam.* An non heic ταπείνωσιν appellat *afflictionem*? LE. Unde igitur iſtis in mentem incidit, ut *humilitatem* in Cantico interpretentur animi modeſtiam? HI. Nihil aliud video cauſæ, niſi quod multi Theologi neglexerint & linguarum peritiam, & Latini ſermonis ſtudium, unà cum priſcis eccleſiæ doctoribus, qui ſine hisce [1] præſidiis ad plenum intelligi non queant: præterea quod difficillimum ſit revellere, ſi quid penitus inſederit animo. Porro videas quosdam tantum ſcholaſticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere ſcripturam, quam ad ſcripturæ regulam opiniones humanas corrigere. LE. At iſtuc abſurdius eſt, quam quòd narrant de [2] regula Lesbia. HI. [3] Beda monachus, non admodum gravis auctor, quoties ab alienis recedit veſtigiis, ex occaſione dictæ humilitatis meminit de ſuperbia. At [4] Theophylactus ſcriptor Græcus, qui ſua fere ex probatiſſimis Græciæ ſcriptoribus hauſit, negat, heic ταπείνωσιν accipi poſſe pro virtute. LE. Ad iſtuc probandum quid opus eſt auctoritate, cum ipſe ſenſus communis reſpuat eam interpretationem? HI. Recte dixiſti. Nam cum modeſtia ſit quodammodo [5] colophon ac tutatrix omnium virtutum; immodeſtia eſt, ſi quis eam de ſe prædicet. Fatemur quidem, in ſanctiſſima Virgine virtutem hanc fuiſſe ſummam & incomparabilem; (Chriſtum ſemper excipio;) ſed hoc ipſo

1 Auxiliis.

2 Eraſmus in Chiliadibus ſuis adagium regulæ Lesbiæ detorquet ex Ariſtotelis Moral. lib. 5. ubi loquitur de plumbea Lesbiæ ædificatione, quæ non fit juxta regulam, ſed transmovetur ad lapidis figuram. Hinc Lesbia regula res agi dicitur, quoties præpoſtere non ad rationem factum, ſed ratio ad factum accommodatur. Aut cum lex moribus applicatur, non mores ad legem emendantur.

3 Quis ille Beda reviſe in Coll. *Peregrin. Relig. ergo.*

4 Theophylactum reſpice in *Conv. Relig.* pag. 160.

5 Κολοφὼν, finis, ſumma manus, vel perfectio rei.

1 Mecœ.

ipſo ob modeſtiam laudabilior eſt, quod eam ipſa non laudat, ſed agnoſcens ſuæ conditionis humilitatem, myſterii magnitudinem adſcribit miſericordiæ divinæ. Maria, inquiunt, per modeſtiam meruit fieri mater Dei. Donemus, hoc aliqua ex parte verum eſſe: verum quæ tandem modeſtiæ ſpecies eſt, puellam hoc de ſe prædicare? LE. Quin & ipſe cantici tenor declarat, illam de ſua indignitate loqui; eoque ſic orditur: *Magnificat anima mea Dominum.* At qui dicit, *merui fieri mater Dei per modeſtiam*, ſe magnificat, non Dominum. Mox ſubjicitur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ecce,* ſignificat rem ſubitam & inexpectatam. Non expectat autem ſummum honorem, qui ſe nullo honore dignum judicat. Nec felicitas dicitur, ſi contingat quod meritis debebatur. Flaccus enim negat, ſe hoc nomine felicem appellandum, quod à Mecœnate in amicorum numerum adoptatus eſſet. HI. Quam ob rem? LE. Quia judicio fuit aſcitus, non gratuito favore. Mecœnas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicarat. HI. Eodem pertinet, quod ſequitur, *Quia fecit mibi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus.* Non dixit, fecit mihi magna, quia me dignam judicavit, ſed, *quia potens eſt*, & facit quæcunque vult, & ex indignis facit ſuo favore dignos; & ideo ſanctum nomen ejus: *ſanctum* dixit glorioſum. Quantum autem noſtris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ. Nam juxta Paulum, illius potentia per noſtram imbecillitatem perficitur. Mox in eo verſu, *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles,* non eſt ταπεινόφρονας, ſed ταπεινὲς, hoc eſt, *contemtos juxta mundum*; ut opponatur *potentibus.* Hunc verſiculum, juxta Propheticæ eloquutionis morem declarat ſequens.

 Eſurien-

1 Mecœnatem reviſe in formulis, & in *Epith. Petri Ægidii.*

Eſurientes implevit bonis, & divites dimiſit inanes. Quos modo dixerat ***humiles***, heic appellat *eſurientes*, hoc eſt, tenues; quos modo ***potentes***, heic *divites* vocat. Proximo verſu fit mentio miſericordiæ ſeſe per omneis orbis nationes profundentis. In extremo verſu prædicat fidem Dei in promiſſis, ***Sicut locutus eſt***, &c. Toto cantico prædicatur gloria, hoc eſt, potentia, bonitas, & veritas Dei: nulla eſt meritorum mentio. LE. Sed ut potentiam ac divitias comitatur ſuperbia, ita paupertas docet modeſtiam. HI. Non equidem [1] inficior, iſtuc interdum accidere; ſed videas plerumque [2] pauperes arrogantiſſimos: ſi negas, objiciam Merdardos multos. Verum [3] demus eſſe, quod non eſt perpetuum; non jam agitur qualis fuerit ſacratiſſima Jeſu mater, ſed qualia de ſe prædicarit in hoc cantico. LE. Demiror iſtorum pervicaciam, qui toties moniti, frequenter etiam irriſi, non reſipiſcant. HI. Quoties moniti ſunt, *declamationem* eſſe ficti [4] thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhiberi ſolitam? & tamen iſtis *declamatio* nihil aliud eſt, quam ſacra concio. Quoties inclamatum eſt illis, [5] cœlibem eſſe quisquis uxorem non habeat, etiamſi ſexcentas alat concubinas? & tamen cœlibatus iſtis nihil aliud eſt, quam continentia & caſtitas. Idem uſu venit ***de humilitate***, aliisque ſimilibus quamplurimis. LE. Unde ſtupor tam pertinax? HI. De Merdardis reſpondeo. Non dederunt [6] a puero operam litteris; nec eſt illis præceptorum aut librorum copia: & ſi quid iſtiusmodi facultatis obtigit, malunt [7] abdomini

im-

1 Nego.

2 Monachos nempe ſplendide pauperes.

3 Concedamus.

4 Argumenti.

5 Cœlebs dicitur, qui conjugii expers eſt, quaſi *κοίλειψ*, ex *κόιτη* & *λεί πειν*.

6 Apueritia. Sic dicitur, *à cunis*, vel *ab incunabulis*, *a teneris*, ſc. *annis*, *à teneris unguiculis*, &c.

7 Luxui. Quid proprie *abdomen* reſpice in *Charonte*,

1 Fran-

impendere. Sacroſanctam illam [1] veſtem exiſtimant abunde ſufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Poſtremo putant nonnullam eſſe religionis partem, ſi cum ſuo [2] Franciſco ne Latine quidem loqui ſciant. LE. Profecto plurimos novi, qui iſta ex parte belle referant [3] inſtituti ſui principem, qui *caperonem* dixit pro galero, opinor & *veſtimentibus* pro veſtibus. At Franciſcus conſtanter recuſavit [4] presbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit [5] Benedictus & Dominicus. Nunc iſti cum ſuis veſtimentis non abhorrent à [6] galero Cardinalicio. HI. Quid ais? imo ne à [7] corona quidem triplici; & humiles illi pauperis Franciſci filii porrigunt calceos ſuos ſummis orbis [8] monarchis oſculandos. LE. Jam ſi fuiſſet facta vilitatis mentio, quid erat [9] piaculi? HI. Nihil, ſi vilem intelligas, qui parvo æſtimatur apud homines, aut qui ſibi videtur contemtibilis. Sed quid opus excuſare quod dictum non eſt? LE. Non puduit Merdardum ad iſtum mentiri modum? Idque in fano tam celebri, in frequentiſſima monarcharum [10] ſynodo, coram tot eruditis viris, quorum plerique Eraſmicas [11] lucubrationes evolverant? HI. Puduit, ais? Imo

1 Franciſcanam ſcil. cui neſcio quam ſanctitatis vim ineſſe non ſine execrabili ſuperſtitione Pontificii credunt.

2 Ipſe enim Franciſcus plane idiota fuit, qui neque natare, quod ajunt, neque litteras novit.

3 Ordinis.

4 Πρέσβυς ſenex, in compar. Gr. πρεσβύτερος, ſenior. Ita dicti à Chriſtianis ſeniores, qui eccleſiæ præſunt, quique vel politiam eccleſiaſticam, vel docendi munus adminiſtrabant.

5 Benedictum & Dominicum reviſe in *Colloquio ſenili*.

6 Id eſt à munere Cardinalium, quos vocant. Meton adj. nam Cardinales Romani rubro pileo caput tegunt.

7 A Pontificatu maximo. Pontificibus enim Romanis triplex corona caput ornat.

8 Μόναρχος vel μονάρχης qui ſolus imperat. Princeps. Reſpice Colloquium Franciſcanorum. *Sed tamen hujus (veſtis) qualis qualis eſt, non puduit aliquando Cardinales & ſummos Pontifices.*

9 Criminis expiatione digni.

10 Σύνοδος, conventus.

11 Vide mox infra.

Imo ſibi viſus eſt ſcurra [1] rem palmariam ac [2] triumpho dignam facere. Hoc eſt quartum Merdardorum [3] votum, longe tribus illis religioſius, Nihil omnino pudere. LE. Iſtius profecto plerique ſunt [4] obſervantiſſimi. HI. Nec erat ſimplex mendacium. Primum Mariæ canticum, ut eſt à Luca ſcriptum, manet intactum. Qui vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox humilitatis immutata non eſt; nec ulla uſquam vilitatis mentio. Poſtremo non corrigit canticum, qui bona fide reddit quod ſcripſit Lucas, ſed explicat. LE. Video triplex mendacium [5] effronte ſcurra dignum. HI. Mane: nondum audiſti, quod eſt omnium impudentiſſimum. LE. Etiamne amplius? HI. Vociferabatur, doctorem illum aſinum fuiſſe principem, auctorem & anteſignanum univerſi tumultus, quo nunc concutitur orbis Chriſtianus. LE. Quid ais? HI. Huic imputandum quod tot ſectis diſcinditur eccleſia, quod [6] ſacerdotes ſpoliantur decimis, quod contemnuntur epiſcopi, quod ſacroſanctæ Pontificis majeſtati paſſim [7] oppeditur, quod [8] agricolæ vetus [9] gigantum exemplum inſtaurarunt. LE. Iſta

1 *Res palmaria*, quæ triumpho vel palma digna eſt, vel quod in palma eſt, hoc eſt, in laude. Palma in certaminibus ſignum victoriæ. Terent. in Eun. Act 5. Sc. 4. *Quod ego puto palmarium me reperiſſe.*

2 Reſpice *Conv. relig.*

3 Ridet Auctor tria Monachorum vota, nempe, *perpetuam caſtitatem, cæcam obedientiam*, & *voluntariam paupertatem.* Ideoque quartum addit *impudentiæ* votum.

4 Franciſcanorum ordinem triplicem *Capuccinorum*, *Obſervantium*, & *Gaudentium*, reſpice in Colloq. *Franciſc.* pag. 346. *Franciſc.* &c.

5 Impudente. Frontem pudori ſacratam non ſemel ſupra notatum. Vide

6 Reſpice *Puerperam* in principio.

7 *Oppedere*, proprie contra pedere, contra ventris flatum emittere. Metaphorice, uti hoc loco, pro *adverſari.*

8 Nam eo ferme tempore, circa 1520. ruſtici in Suevia magnos motus concitarunt.

9 Gigantes olim Cœlum oppugnare auſos, notum eſt ex Poëtarum fabulis. Vide Ovidii Metamorph. lib. 1. fab. 5. *Neve foret terris ſecurior arduus æther, Affectaſſe ferunt regnum cæleſte gigantes, Altaque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera montes.* Dicti Gigantes è terra nati, à γίνεσθαι, & γῆ. Vide infra Philodoxum.

1 Scri-

Iſta publicitus? HI. Magnis clamoribus. LE. Atqui longe ſecus exiſtimant, qui Eraſmi libros attentius introſpiciunt. Horum plurimi fatentur, ſe ex illius [1] lucubrationibus hauſiſſe veræ pietatis ſemina. Totum hoc incendium per monachos ortum, per eosdem huc uſque [2] incanduit, quod non aliter nunc quoque conantur extinguere, quam ſi [3] oleum, quod ajunt, addant camino. HI. Vides [4] ὡς κάκιστον θηρίον ἐστιν ἡ γαστήρ. LE. [5] Rem acu tetigiſti. Illi nimirum expedit, in populo Chriſtiano ſuperſtitionis eſſe quam plurimum, pietatis quam minimum. Sed quid [6] concio? ferebatne [7] Cumanum aſinum, tam inſolenter rudentem è ſuggeſto? HI. Quidam mirabantur quid accidiſſet homini. Qui ſtomachi erant impatientioris, ſurgebant, atque è templo abibant, ſubmurmurantes, Venimus huc audituri laudes divæ Virginis, & hic temulentus nobis evomit meras [8] ſycophantias. In his erant etiam non paucæ mulieres. LE. Atqui ſolet hoc genus mire deditum eſſe iſti ſodalitio. HI. Vera prædicas; ſed cœperunt & fœminæ ſapere. Eruditi, quotquot aderant, plerique ringi, nonnulli etiam [9] ſubſibilare. LE. Non curat aſinus

1 Scriptis nocte elaboratis. Nam *lucubratio* & vigilia eſt, & opus quod lucubrando fit. Eſt autem *lucubrari*, aliquid nocte ad lucernam componere.

2 Proceſſit. Sic Metaphorice incendium pro tumultu.

3 *Oleum camino addere*, proverbium allegoricum eſt, pro malum malo augere.

4 Ὡς κάκιστον θηρίον ἐστὶν ἡ γαστήρ, id eſt, *Ut peſſima beſtia venter eſt.* Venter & abdomen, ſæpius pro luxu. Vide *Charontem.* Notat Monachos ventricolas, luxus gratia lingua abutentes.

5 Reſpice pag. 39.

6 Cœtus auditorum.

7 Fabula eſt de aſino fugitivo, qui apud Cumanos geſſit ſe pro leone. Hinc ὄνος παρὰ κυμαίοις, id eſt, *Aſinus apud Cumanos*, dicitur de homine inepto, & ridiculo, qui tamen apud ignotos in pretio habetur.

8 Calumnias, mendacia, à *Sycophanta*, cujus originem require in *Ichthyoph.* pag. 560.

9 *Sub* in compoſitione ſæpe diminuit. *Subſibilare*, id eſt, fermè explodere. Metaph. à ſpectatoribus, qui fabularum actores, ſi populo non placerent, explodebant. Horat lib. 1. Sat. 1. *Populus me ſibilat: at mihi plaudo.*

aſinus ſibila; oportuit talem [1] rabulam putribus ovis aut ruderibus è [2] ſuggeſto deturbare. HI. Non deerant qui hoc illo dignum exiſtimarent; ſed cohibebat illos loci reverentia. LE. Sed loci religio non debet his opitulari, qui locum ſcelere proſanarunt, veluti qui in templi ſeptis occidunt hominem, non æquum eſt ut illic habeant [3] aſylum: itidem qui in ſacris concionibus & loci religione, & populi patientia ſtolide abutitur, huic non oportet eſſe [4] præſidio quod ipſe ſua temeritate proſanavit. Laudatus eſt à priſcis ille, qui eum non habuit pro Conſule cui ipſe non eſſet Senator: nec par eſt, ut populus eum habeat pro [5] Eccleſiaſta cui ipſe non eſt [6] concio. HI. Metuunt [7] fulmen epiſcoporum, [8] *Si quis inſtigante diabolo*, &c. noſti legem. LE. Sed prius in tales rabulas epiſcopi debebant vibrare fulmen. HI. Metuunt & illi. LE. Quos? HI. Illos ipſos rabulas. LE. Quam ob rem? HI. Ob hoc ipſum, quod rabulæ ſunt. LE. Apoſtoli non metuebant regum & præſidum minas; & iſti metuunt unum mendicum? HI. Sed ob iſtuc ipſum magis formidandi, quod mendici ſunt: quod eripiatur non habent, quo lædant habent. Abi tu ſodes [9] ad veſparum aut crabronum nidum aliquem, & unam quamlibet ex illis digito continge, ea res ſi tibi bene ſucceſſerit, redito ad me, & epiſcopos ignavos appellato, qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum Pontificem

tificem

1 Vide notas in principio hujus Coll.

2 Reſpice *Evangelioph.*

3 Reviſe *ἱππ. ἄνιππ.* pag. 687.

4 Auxilio. Reviſe *Conviv. relig.* pag. 165.

5 'Εκκλησιαςὴς, concionator.

6 *Concio* ſignificat multitudinem populi ad audiendum congregatam, & locum in quo concio habetur, & orationem ipſam.

7 *Excommunicationem*, quam vocant.

8 Canon eſt in Decretis, quo excommunicantur qui in monachos & ſacerdotes manus injecerint.

7 Crabrones irritare. Reviſe *funus*, pag. 593.

1 Re-

tificem nonne potentiſſimi Chriſtianæ ditionis monarchæ reverentur? fortaſſis & metuunt. LE. Nec mirum: eſt enim Chriſti [1] vicarius. HI. At [2] Alexander ſextus, vir nec ſtultus nec indoctus, fertur ita loqui ſolitus, *Se malle è ſummis monarchis aliquot offendere, quam unum quemlibet fraterculum ex ordine mendicantium.* LE. Omitte Pontifices. Cum iſtius ſceleris rumor ad aures principum, qui tum [3] Auguſtæ erant, dimanaſſet, non eſt ſumptum de homine ſupplicium? HI. Indigne tulerunt omnes, ſed præcipue Rex [4] Ferdinandus, & hujus ſoror Maria, fœminarum hujus ſeculi decus; Bernardus Cardinalis Tridentinus, Balthaſar Epiſcopus Conſtantienſis. Objurgatus eſt graviter eccleſiaſtes, ſed à nullo acrius quam à Joanne Fabro Epiſcopo Vienneſi. LE. Quid objurgatio? aſinus non ſentit niſi fuſtem. HI. Præſertim ſi in ventrem ingeras. Sed quid illi ſtolido feciſſent principes, longe gravioribus curis occupati? LE. Certe ſubmoviſſent à concionandi munere, & ſuam illi benignitatem ſubtraxiſſent. HI. At artifex ille [5] pus ſuum in ipſam concilii diſſolutionem diſtulerat, cum jam alioqui foret abeundum. LE. Iſto quidem pacto dicuntur abire [6] cacodæmones, ingenti fœtore

1 Reſpice *Inquiſit. de fide*, in principio.

2 Qui fuit natione Hiſpanus, Theodoricus antea vocatus ex gente Borgia, Calixti III. nepos ex ſorore, ſi non ſpurius, Pontificatum adeptus eſt anno 1492. & tandem poſt graviſſima bella in Italia, ac in urbe geſta, veneno periit. Nebulonem noſce ex hoc epitaphio, quod in eum conſcripſit poëta Pontificius, *Sævitia, inſidiæ, rabies, furor, ira, libido, Sanguinis & diri ſpongia, dira ſitis, Sextus Alexander jaceo, hic jam libera gaude Roma: tibi quoniam mors mea vita fuit.*

3 Vide ſupra in hoc Coll.

4 De Ferdinando ſupra diximus. Ejus ſoror Maria, filia Philippi & Joannæ, nupta Ludovico Hungariæ regi, cui ſucceſſit Ferdinandus, poſt obitum mariti ſui nomine Caroli V. fratris Provincias Belgicas rexit annos XXIV.

5 Calumnias ſuas, quibus, ut veſtis pure, ita fama hominum commaculatur.

6 Κακοδαίμων, id eſt, malus genius, ſeu dæmon.

1 Fran-

tore relicto. HI. Itaque dimiſſus eſt à rege Ferdinando, ſed bene paſtus. Nam objurgatio ne tantillum quidem detraxit hominis obeſitati. LE. [1] Franciſcus dicitur concionatus ſororibus avibus; iſte dignus videtur qui concionetur fratribus aſinis ac ſuibus. Sed quò ſe contulit? Quò, niſi ad ſuos [2] gregales? à quibus exceptus eſt [3] ovatione ob rem ſtrenue feliciterque geſtam; & inter pocula, pro [4] Io triumphe, cantatum eſt, Te Deum laudamus. LE. Digniſſimus eſt iſte Merdardus, qui funem in collo geſtet potius quam [5] in lumbis. Sed quid imprecemur iſti ſtolido gregi, qui tales ſovet pecudes? HI. Vix invenias quod illis impreceris malum gravius quam ipſi accerſunt ſibi. Siquidem his rationibus maxime [6] traducunt ſeſe, & in bonorum omnium conjiciunt odium, efficacius quam quiſquam poſſit hoſtis. Sed non eſt Chriſtianæ mentis, cuiquam imprecari male; illud potius optandum, ut clementiſſimus rerum formator & reformator (qui ex [7] Nabuchodonoſor homine fecit bovem, & rurſus ex bove fecit hominem, quique aſinæ [8] Balaam dedit hominis linguam) omnes Merdardi ſimiles vertat in melius, detque illis & mentem, & linguam viris Evangelicis dignam.

1 PHI-

1 Franciſcum hirundinibus concionatum in principio hujus Coll. annotavimus. Addunt Papicolæ miraculum, ſi Diis placet, nempe aviculas iſtas poſt auditam ſacram Franciſci concionem in quatuor cœli partes avolaſſe, indicantes iſto augurio, ſectam Franciſcanorum monachorum in quatuor mundi plagas diſperſum iri.

2 Monachos Collegas ſuos, qui ex eodem grege ſunt.

3 De triumpho & ovatione plenius annotata reſpice in *Conv. relig.* & *Cycl.*

4 Reſpice *Cycl.* ſive *Evangelioph.*

5 Nam Franciſcani tunicam nodoſo fune cingunt.

6 Reſpice non procul à limine hujus coll.

7 Hiſtoriam Regis Nabuchodonoſoris refert Daniel cap. 4.

8 Balaami aſinam loquentem vide Numer. cap. 22.

1 Φιλό-

[1] PHILODOXUS.

PHILODOXUS, [2] SYMBULUS.

PH. Felix [3] auſpicium interpretor occurſum tuum, Symbule. SY. Utinam ſit aliquid, Philodoxe, in quo tibi queam eſſe felix! PH. Quid [4] auſpicatius, quam ſi quis deus occurrat homini? SY. Equidem nihil iſtoc exiſtimarem auſpicatius, etiamſi ſexcentæ volitent [5] noctuæ. Sed quem mihi narras deum? PH. Te, inquam, Symbule. SY. Mene? PH. Te plane. SY. Ego deos cacantes nunquam [6] feci pili. PH. Si non fallit proverbium, deum eſſe quisquis juvat mortalem, tu mihi deus eſſe potes. SY. De fide proverbii viderint alii; ego certe perquam lubens amico profuero, ſi queam. PH. Non eſt quod metuas, Symbule; haut peto [7] mutuum: ſacra res eſt conſilium; eo tantum me juva. SY. Atqui iſtuc ipſum eſt petere mutuum, quandoquidem hoc officii genus inter amicos ultro citroque commeare debet, quemadmodum & cætera omnia. Sed quid eſt rei, in quo meum deſideras conſilium? PH. Piget obſcuritatis, cuperem eſſe celebris; commonſtra viam. SY. En tibi compendiariam; Imita

1 Φιλόδοξος, Gloriæ cupidus. Docet autor in hoc colloquio, quo pacto quis veram, perpetuam, & livori quam minimum expoſitam gloriam ſibi comparet.

2 Σύμβουλος, Conſiliarius.

3 *Auſpicium*, quaſi aviſpicium, reſpice pag. 6.

4 Felicius.

5 Noctuæ volatus Athenienſibus olim felix. Reviſe coll. *Proc. & puel.* pag. 204. Et *Conv. relig.* pag. 139.

6 Flocci, pili, nauci, nihili facere, reſpice in formulis in *Conv. profano*.

7 Quid mutuum ſit, diſce ex notis in coll. *Pſeud. & Philet.*

Imitare [1] Eroſtratum, qui incendit templum Dianæ, aut huic ſimillimum [2] Zoilum, qui [3] laceravit Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile deſigna, & [4] ἀοίδιμ☉· eris cum [5] Cercopibus ac [6] Neronibus. PH. Famam ex ſcelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honeſti. SY. Talem igitur te præſta, qualis optas prædicari. PH. At multis egregia virtute præditis non contigit nominis celebritas. SY. Iſtuc an verum ſit, neſcio: attamen ſi id eveniat, quod ais, [7] ipſa virtus abunde magnum ſui præmium eſt. PH. Vera prædicas, planeque philoſophice. Verumtamen, ut ſunt res humanæ, mihi videtur [8] gloria præcipuum quoddam ornamentum eſſe virtutis? quæ non aliter gaudet agnoſci, quam ſol amat lucere, vel ob hoc ipſum, ut & proſit quam plurimis, & quam plurimos ad ſui pelliciat æmulationem. Poſtremo non video quam poſſeſſionem ſpecioſiorem parentes liberis ſuis relinquere poſſint, quam honeſti nominis immortalem memoriam. SY. Ut video,

1 Eroſtratus nebulo, cum virtute ſibi nomen comparare neſciret, peſſimo id tentavit facinore, nam incendit templum Dianæ, quod fuit Epheſi, inter ſeptem orbis miracula celebratum, ratus hoc pacto nomen ſuum poſteris in hiſtoriis clarum fore. Sed quanquam Græciæ civitates edicto caverant, ne quis ejus nomen annalibus inferret: tamen id in vulgus dimanavit.

2 Zoilus Sophiſta Græcus Homerum, libris adverſus eum editis, traduxit. Hinc invidi vulgo *Zoili*.

3 Calumniatus eſt.

4 Ἀοίδιμ☉, carminibus decantatus, celebratus.

5 *Cercopes* populi fuere, ut ajunt, ſceleratiſſimi, quos à Jove in ſimias mutatos refert Ovid. lib. 14. Metamorph.

6 Præ aliis, ex Neronum familia oriundis, notus eſt Nero Claudius, ſextus Romanorum imperator, omnium mortalium crudeliſſimus pariter ac ſceleratiſſimus.

7 Claudian. *Ipſa quidem virtus pretium ſibi*, &c. quæ vide in Arte notoria.

8 Præclare, ut omnia alia, Cicero in Orat. pro Archia. *Trahimur omnes laudis ſtudio, & optimus quiſque maxime gloria ducitur. Philoſophi etiam in libris, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt; in eo ipſo, in quo prædicationem nobilitatemque deſpiciunt, prædicari ſe ac nominari volunt.*

3 Ari-

video, gloriam expetis virtute partam. PH. Scilicet. SY. Proinde tibi propone litteris omnium celebratos, [1] Ariſtidem, Phocionem, Socratem, Epaminondam, [2] Scipionem Africanum, Catones, Seniorem & Uticenſem, [3] M. Brutum, & horum ſimiles, qui belli domique de Republica quam optime mereri ſtuduerunt. Heic eſt enim feraciſſimus gloriæ campus. PH. Verum inter iſtos celebres, Ariſtides [4] oſtraciſmo juſſus eſt [5] ſolum vertere; [6] Phocion, & Socrates biberunt cicutam; [7] Epaminondas capitis eſt poſtulatus quemadmodum & Scipio: Cato ſenior quadragies [8] reus cauſſam dixit; [9] Uticenſis ſibi mortem conſcivit, itidem [10] Brutus. Ego gloriam optarem nulla invidia contaminatam. SY. At iſtuc ne [11] Herculi quidem filio conceſſit Jupiter. Nam poſt tot monſtra virtute domita, cum [12] excetra fuit extremum certamen, idque multo omnium pertinaciſſimum.

1 Ariſtidem, Phocionem, Socratem & Catones notatos reſpice in *Conv. Sobr* De Epaminonda, Thebanorum fortiſſimo duce ita narrant ſcriptores. Cum Lacedæmonios viciſſet apud Mantineam, ſimulque gravi vulnere exanimari videret ſe: ut primum deſpexit, quæſivit ſalvusne eſſet clypeus. Cum ſalvum eſſe flentes ſui reſpondiſſent, rogavit eſſentne fuſi hoſtes. Cumque id quoque ut cupiebat audiviſſet, evelli juſſit eam, qua transfixus, haſtam. Ita multo ſanguine profuſo in lætitia & victoria mortuus eſt.

2 *Scipio*, Cornelii filius, *Africanus* dictus, quod bello Punico rebus præclarè geſtis, in Africam trajecerit. & victo Annibale Carthaginem vectigalem reddiderit.

3 Deſignat procul dubio M. Brutum, M. Jun. Bruti filium, unum ex C. Juſ. Cæſaris percuſſoribus.

4 Quid ſit Oſtraciſmus docent notæ in *Conv. ſobrium.*

5 *Solum vertere*, reſpice in *Conv. ſobr.*

6 De Phocione dictum in *Conviv. ſobr.* De Socrate in *Conviv. Relig.*

7 Verum eſt, ſed omnes tamen abſoluti.

8 Accuſatus.

9 Cato, ab illa fatali Utica cognomen ſortitus, notatus eſt ſupra in *Conviv. Relig.*

10 Brutus in Philippis ab Antonio & Auguſto victus, in ſtricti gladii ſui mucronem incumbens vitam finiit. Lege Plutarchum in ejus vita.

11 Hercules Jovis & Alcmenæ filius. Ejus labores Poëtarum fabulis decantati ſunt. Reviſe *Conv. prof.*

12 Excetra dicta eſt Hydra, quam occidit Hercules in palude Lerna, cum uno capite abſciſſo mox plura excreſcerent.

mum. PH. Ego Herculi ſuos glorioſos labores nunquam invidebo. Eos demum felices duco, quibus obtigit honeſtum nomen nulla invidia contaminatum. SY. Vis, ut video, ſuaviter vivere,; eo metuis invidiam: nec id injuria, [1] *κάκιςον γὰρ ἐςὶ θηρίον*. PH. Sic eſt. SY. Ergo [2] *λάθε βιώσας*. PH. At iſtuc eſt mortuum eſſe, non vivere. SY. Intelligo quid affectes. In ſole clariſſimo verſari gaudes abſque umbra. PH. Iſtuc quidem fieri non poteſt. SY. At nihilo magis fieri poteſt, ut gloriam conſequaris nulla contaminatam invidia. Recte facta ultro ſequitur gloria, glotiam comitatur invidia. PH. Atqui poſſe gloriam abſque invidia contingere, docet nos [3] ſenex ille Comicus; ***Ita ut facillime ſine invidia laudem invenias, & amicos pares.*** SY. Si iſta laude contentus es, quam tulit Pamphilus adoleſcens obſequiis & morum commoditate, poteris eodem è loco petere rationes aſſequendi quod expetis, unde decerpſiſti ſententiam. In omni re memento; [4] Ne quid nimis: ſed tamen mediocriter omnia: eſto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens. Ne ſis præfractus, tuæque ſententiæ nimium tenax, ſed aliorum ſtudiis temet accommoda: [5] nulli lædas os, ſed comem te præbeas omnibus. PH. Adoleſcentiæ favent plerique, nec magni negotii ſit tum iſtam parare laudem. Ego magnificum quoddam nominis decus optarim, quod per univerſum orbem reſonet, quodque cum ætate ſemper fiat illuſtrius, atque [6] à ſunere

1 Id eſt, peſſima enim eſt fera.

2 Id eſt, *Sic vive ut nemo te vixiſſe ſentiat*, Ovid. Triſt. lib. 3. Eleg. 4. *Crede mihi; bene qui latuit bene vixit: & infra. Fortunam debet quisque manere ſuam.*

3 Senex Simo Pamphili pater in Terentii Andria. Act. 1. Sc. 1. *Invenire*, pro adipiſci.

4 *Ne quid nimis*, ſupple *agas*, Reſpice *Conv. diſpar* in fine.

5 Reſpice *colloq. Senile.*

6 Poſt mortem.

1 Ap-

ſunere tandem clarius eluceſcat. SY. Equidem laudo generoſam iſtam indolem tuam, Philodoxe. Cæterum ſi cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus eſt, negligere gloriam; & ſumma laus eſt, non ambire laudem, quæ magis ſequitur ſugientem. Videndum eſt igitur, ne, quo impenſius iſta [1] ambis, hoc fruſtrere magis. PH. Non ſum Stoicus [2] ἀπαθής: tangor humanis affectibus. SY. Si te profiteris hominem, nec ea recuſas quæ ſunt humanæ ſortis, cur ea [3] venaris, quæ nec Deo contingunt? Noſti enim [4] Theocriticum illud non minus vere quam ſcite dictum, *Jovem nec pluvium, nec ſerenum placere omnibus*. PH. Non eſt fortaſſis ignis abſque fumo; ſunt tamen [5] ἄκαπνα. Si non poteſt obtineri, quin aliqua livoris nubecula obſcuretur hominis gloria, arbitror tamen eſſe rationes, quibus fiat, ut quam minimum invidiæ ſit admixtum. SY. Eas igitur tibi vis commonſtrari? PH. Percupio. SY. Modice virtutem [6] exſere, & minus gravaberis invidia. PH. At gloria, niſi ſit inſignis, non eſt gloria. SY. Ecce tibi certiſſimam viam. Deſigna præclarum aliquod facinus, & morere, & citra invidiam celebraberis cum [7] Codris,

1 Appetis.

2 Ἀπαθὴς, i. e. carens affectibus. Stoïci Philoſophi (ita dicti à Stoa porticu Athenis, in qua docuit Zeno Stoïcæ ſectæ Autor) negabant in virum ſapientem ullos cadere affectus. Vide Senecam de Conſtantia ſapientis.

3 Ambis, cupis.

4 Apud Theognidem invenio - - - οὐδὲ γὰρ ὁ Ζεὺς Οὔθ' ὕων πάντας ἀνδάνει οὔτ' ἀνέχων. Id eſt, *Neque enim Jupiter neque pluens omnibus placet, neque ſuſtinens.*

4 Ἄκαπνα, id eſt, ſine fumo. Sunt quædam ligna, quæ, dum cremantur, fumum non dant.

5 Invidiæ.

6 Oſtenta.

7 De Codro ita refert Juſtinus lib. 2. Erant inter Athenienſes & Dorienſes ſimultatum veteres offenſæ, quas vindicaturi bello Dorienſes, de eventu belli oracula conſuluerunt. Reſponſum, ſuperiores fore, ni regem Athenienſium occidiſſent. Cum ventum eſſet in prælium, militibus ante omnia cuſtodia regis præcipitur. Athenienſibus eo tempore rex Codrus erat, qui & reſponſo Dei, & præceptis hoſtium cognitis, permutato regis habitu panno-

 ſus,

Codris, [1] Menœceis, [2] Iphigeniis, [3] Curtiis ac [4] Deciis.

[5] *Paſcitur in vivis livor, poſt fata quieſcit.*

PH. Equidem, ut ingenue quod res eſt fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honeſti nominis hæreditatem relinquere: verum hujus rei fructum vivus apud vivos aliquandiu decerpere cupiam. SY. Age, non te [6] ſuſpendam amplius. Certiſſima ad illuſtre nomen eſt via bene mereri, cum privatim de ſingulis, tum publicitus de univerſis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas ſic temperanda eſt, ne cogaris ab aliis rapere quod aliis ſuppedites. Nam ex hujusmodi largitionibus plus odii naſcitur apud probos, quam favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari, infamia verius eſt quam gloria. Ad hæc benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quæ conſtat officiis, fundum non habet: imo quo largius hinc hauritur,

ſus, ſarmenta collo gerens caſtra hoſtium ingreditur: ibi in turba obſiſtentium, à milite, quem falce aſtu vulneraverat, interficitur. Cognito regis corpore Dorienſes ſine prælio diſcedunt. Atque ita Athenienſes virtute ducis, pro ſalute patriæ morti ſe offerentis, bello liberantur.

1 *Menœceus*, nobilis adoleſcens Thebanus, qui pro ſalute patriæ lubens & ultro ſe morti objecit.

2 *Iphigenia* Agamemnonis & Clytemneſtræ filia, quam immolandam eſſe reſponderunt vates, quia pater ejus cervam Dianæ ſacram in Aulide interfeciſſet.

3 Marcus Curtius, nobilis adoleſcens Romanus, cum Romæ in medio foro terra ingenti hiatu deſediſſet, & oraculum conſultum reſpondiſſet unicum malo eſſe remedium, ſi quis ex primæ ſpei adoleſcentibus vivus in hiatum inſiliret, conſcenſo equo in ſpecum ſe præcipitavit.

4 Tres Decii ſe pro patriæ ſalute Diis Manibus devoverunt. Pater bello Latino, filius Hetruſco, nepos eo quod Pyrrhus pro Tarentinis geſſit. Quid ſit *ſeſe Diis Manibus devovere*. docet *Ichthyophagia* in principio.

5 Ovidii verſus eſt, Amor. 1. Eleg. 15.

6 In dubio relinquam.

2 Vir-

ritur, hoc ſcatet uberius. At heic multæ res ſunt, quæ & invidiam mitigant, & famæ celebritatem illuſtrant, quas nemo ſibi præſtare valet, ſed contingunt gratuito favore numinis:

[1] *Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.*

At formam corporis ſibi nemo largitur. Adſert ſecum dignitatis plurimum generis claritudo. At hæc quoque fortunæ munus eſt. Idem ſentiendum de divitiis, quæ recte factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Ne hoc quidem quiſquam ſibi præſtat. Hujus generis ſunt & ingenii [2] dexteritas, ac dicendi gratia, lepos & comitas non aſcita, ſed ingenita. Poſtremo decorum quoddam arcanum atque etiam felicitas; cujus effectum in multis videmus quotidie, cauſam reddere nemo poteſt. At non frequenter conſpicimus eadem geri, dicive à diverſis, & magnam inire gratiam qui pejus geſſit, dixitve, cum is qui melius rem egerit, pro gratia referat odium. Hoc priſci quidam ad [3] genios referebant. Dicebant enim ea re quemque fortunatum eſſe ad quam natus eſſet; contra parum ſuccedere, quod quis [4] invita Minerva, iratoque genio tentaret. PH. Heic igitur nullus eſt conſilio locus? SY. Vix ullus: attamen qui ſagaces ſunt, deprehendunt in pueris aut adoleſcentibus notas quaſdam, quibus conjecturam facere

1 Virgil. Euryalo lib. V. Æneid.

2 Vide infra *dexter* pro *aptus*.

3 *Genius* priſcis fuit ſingulorum, tum hominum, tum locorum peculiaris quidam Deus, vel Angelus. Fuere & genii boni, vel mali. Fuſius ſupra annotatum vide de geniis, bonis, & malis dæmonibus.

4 *Facere* aut *dicere aliquid invita Minerva*, id eſt, quod mox addit Autor irato genio, vel ingenio, aut natura reluctante. Nam Minerva ſapientiæ & artium dea. Meton. effic. Horat. in libello de arte poët. *Tu nihil invita dices facieſve Minerva.*

cere liceat, ad quæ ſtudia, quodve vitæ genus, quasve actiones ſint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi ſenſus, quo à quibusdam abhorremus nulla evidente cauſa, ad quædam item miro impetu rapimur. Hinc eſt quod alius feliciter tractat rem militarem, alius [1] dexter eſt in negotiis politicis, alium dicas ad ſtudia natum. Quanquam & in his mira varietas; nimirum tanta, quanta eſt functionum diverſitas. Alium natura genuit imperio, alium voluit eſſe ſortem militem: cui plurimum indulſit, ei conceſſit, ut, juxta [2] Homerum, pariter & bonus ſit lancearius, & egregius dux. Itidem in rebus civilibus, alius valet in conſilio, alius in agendis cauſis excellit, alius [3] obeundis legationibus, & gaudet, & feliciter rem gerit. De ſtudiorum varietate quid attinet dicere? Sunt qui ſic rapiantur ad inſtitutum [4] monaſticum, nec ad quodvis, ſed vel ad hoc, vel illud, ut [5] vitam ſibi putent acerbam, niſi, quod optant, aſſequantur. Sunt è diverſo qui mirum in modum abhorrent, ut mori ducant potius, quam fieri monachum; nec id odio faciunt, aut certa ratione, ſed arcano quodam naturæ ſenſu. PH. Iſta quidem in compluribus ita, ut narras, & [6] comperi nonnunquam, & frequenter admiratus ſum. SY. In his igitur bonis, quæ nobis gratuito largitur naturæ benignitas, multo minus orietur invidiæ, ſi [7] faſtus abſit & oſtentatio. Amabilior enim eſt forma, aut nobili-

1 Aptus.

2 Ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερὸς τ' αἰχμητής, id eſt, *Utrumque, rexque bonus fortisque pugnator.* Homer. Iliad. γ.

3 Adminiſtrandis.

4 Vitæ ſolitariæ in monaſterio transigendæ.

5 Ciceronianum dictum eſt in Epiſt. ad Lent. 1. *Tanta magnitudo eſt tuorum erga me meritorum, ut, quoniam tu, niſi perfecta re, de me non conquiêſti, ego, quia non idem in tua cauſa efficio, vitam mihi eſſe acerbam putem.*

6 Hoc de ſe vere dicit Eraſmus; qui, ut ipſe in vita ſua fatetur, non à pietate abhorrebat, ſed à monaſterio.

7 Superbia

1 Re.

bilitas, aut opulentia, aut facundia, in his qui ſe his bonis præcellere quaſi neſciunt. Comitas autem & modeſtia nihil imminuunt hæc commoda, ſed ut gratiam addunt, ita depellunt invidiam. Hæc autem comitas & morum ſuavitas oportet in omnibus vitæ actionibus ſit perpetua, niſi prorſus repugnat [1] Minerva. Nam fruſtra, ut opinor, tentaret [2] Xenocrates, quod ſucceſſit [3] Socrati ac Diogeni: fruſtra moliretur [4] Cato Cenſorius, quod [5] Lælium fecit gratioſum. Attamen [6] Demea ille Terentianus ſubito mutatus, ſatis declaravit quantum ad conciliandam benevolentiam habeat momenti ſtudiis & affectibus omnium obſecundare. Verum quoties à recto receditur, jam & à vera gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Cæterum ea demum gloria perpetua eſt, quæ honeſti radicibus nititur, à judicio rationis profecta. Nam affectus temporarios habent impetus; qui ſimul atque relanguerint, odiſſe cœpimus quod ante vehementer arriſit; ac proinde [7] plauſus vertitur in ſibilum, laus in vituperium. Cæterum ut ingenium [8] prorſus inverti non poteſt, ita poteſt aliqua ex parte corrigi. PH. Exſpecto quid dicas. SY. Qui natura blandior

1 Reſpice paulum. *Facere invita Minerva.*

2 Deſignatur ab Autore Xenocrates Philoſophus Chalcedonius, qui Platonis auditor fuit, homo tetricus ac ſeverus.

3 De Socrate & Diogene in hoc & in *Conv. ſobr.* dictum.

4 Cato Porcius poſtea à cenſuræ dignitate Cenſorius dictus, homo rigidus & ſeverus, quem ob morum gravitatem Virgil. lib. 6. Æneid. Inferorum judicem fingit.

5 Fuit Lælius Ciceronis coætaneus, & familiaris, cui librum de Amicitia inſcripſit.

6 Terentius in Adelphis depingit Demeam hominem natura agreſtem & durum, contra fratrem ejus Mitionem mitem, & nimis facilem.

7 *Plauſus* hic pro laude, *ſibilus* pro *contemptu.* Translatum à ſpectatoribus, qui ſi fabulæ quas hiſtriones egiſſent, ſibi placerent, plaudebant, ſi non, eos explodebant, & ſibilabant. Reſpice in *Merdardo, Populus mihi ſibilat; at mihi plaudo.*

8 Recte *prorſus*, nam, *Naturam expellas furca tamen uſque recurret.* Horat.

dior eſt, is cavere poteſt, ne, dum apud omnes gratioſus eſſe ſtudet, deflectat ab honeſto, neve dum ſeſe quibuslibet accommodat, 1 Polypum imitatus, ſibi parum conſtet. PH. Tales novi permultos lubricæ fidei, & erubeſcendæ vanitatis. SY. Rurſus qui ſeveriore ſunt ingenio, dare operam oportet, ut ſic affectent comitatem, ne quod agunt, videatur ſimulatum; aut ſubinde ad naturam ſuam recurrant; pro laude geminum dedecus ſibi comparaturi, & quod interdum rigidius agant, & quod ſint inconſtantes. Tantam enim vim habet conſtantia, ut qui vitioſam nacti ſunt naturam, tamen ob hoc ipſum levius ferantur, quod nusquam ſunt ſui diſſimiles. 2 Fucus autem ſimul atque ſuboluit, etiam in benefactis gignit odium: porro quod ſimulatum eſt, perpetuo latere non poteſt; aliquando erumpat oportet: quod ubi jactum fuerit, ſemel evaneſcit omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam 3 in fabulam vertitur. PH. Illud igitur, ut video, mones, à natura minimum, ab honeſto minime recedendum eſſe. SY. Tenes. Ad hæc ſcis, quidquid ſubito inclareſcit, obnoxium eſſe invidiæ. Inde vox odioſa 4 νεοπλέτων apud Græcos, apud Romanos novorum hominum cognomen, apud utrosque 5 terræ filiorum; & è cœlo delapſorum. Cæterum fama quæ paulatim naſcitur, & augeſcit, quemadmodum minimum habet invidiæ,

1 Piſcem *Polypum* reſpice in *Conviv. Relig. Polypum imitari* dicuntur homines, qui tempori inſerviunt, ſeque cujusvis ingenio accommodant. Ajunt enim Polypum, maxime vero in metu, colorem mutare ad ſimilitudinem loci, cui adhæret.

2 *Fucum*, pro fraude, notatum reſpice in multis *Colloq.* ut & in *Exorciſmo. Suboluit*, id eſt, *ſuſpectus eſt*. Vide ibid.

3 *In fabulam vertitur*, id eſt, omnium riſui exponitur, veluti fabula ſpectatoribus riſum movet.

4 Νεόπλετος, qui nuper dives factus eſt, vel ſubito divitias eſt adeptus.

5 Homines obſcuro loco nati olim vel è cœlo lapſi dicebantur, vel terræ filii. Eo quod terra ſit omnium communis parens. Vide Perſium. Juvenalis pro ignobili dixit fraterculum gigantum, Satyr. 4. *Unde fit ut malim fraterculus eſſe gigantum.* Gigantes enim, ut volunt, à γίνεσθαι *naſci*, & γῆ, *terra*.

1 Ho-

vidiæ, ita maxime durabilis eſt; ut indicat hoc ille poëtarum acutiſſimus Horatius: [1] *Creſcit occulto, velut arbor, ævo Fama Marcelli.* Proinde, ſi veram, ſi perpetuam, ſi livori quam minimum expoſitam gloriam expetis, auſculta Socrati, qui dixit, quibusdam uſu venire, ut dum nimium properant initio, ſerius perveniant ad finem. PH. Sed hominum vita brevis eſt. SY. Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ ſua ſponte conſequitur. Non enim id [2] conſulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri poſſis. Nam iſtuc [3] Parcarum munus eſt, quæ fila ducunt & amputant cum ipſis eſt viſum. PH. Utinam iſtuc quoque poſſis! SY. Nunquam, ô Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis ſplendore penſant. Quibusdam, ſed pauciſſimis, tam indulgenter favent, ut vivi, ſibique quodammodo ſuperſtites, poſteritate ſua fruantur. Sed rari ſunt [4] quos æquus amavit Jupiter. Hoc fortaſſis aliqui diis geniti potuere; verum iſta felicitas non cadit in hanc conſultationem. PH. Sæpe mecum admirari ſoleo ſeu fortunæ ſeu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus, quod non aliquo temperet incommodo. SY. Quid igitur ſupereſt, amice, niſi ut homines nati, ſortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter [5] conducit ad leniendam invidiam, ſi penitus cures habere perſpecta nationum, & ſingulorum hominum

1 Horat. Od. 12. lib. 1. ad Auguſtum.

2 Iſtud conſilii à me petis.

3 De Parcis alibi ſupra. Eas fingunt Poëtæ ſorores numero tres, quæ nendo hominum fata diſponebant. *Clotho* colum portat, *Lacheſis* trahit, *Atropos* occat.

4 Virgil. Æneid lib. 6.

Noctes atque dies patet atri janua Ditis
Sed revocare gradum, ſuperasque evadere ad auras
Hoc opus, hic labor eſt. Pauci, quos æquus amavit
Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,
Dis geniti potuere. - - - -

5 Prodeſt, utile eſt.

num ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui beſtiis cicurandis alendiſque dant operam. Siquidem horum præcipuum eſt ſtudium, animadvertere quibus rebus quodque animal vel efferetur, vel deliniatur. Non jam loquor tantum de [1] diſcrimine quod eſt inter avem & quadrupedem, inter ſerpentem & piſcem, aut quod eſt inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter delphinum & phocam, inter viperam & [2] aſpidem; ſed de innumera varietate, quæ eſt in ſingulis animantium generibus. PH. Expecto quo ſis evaſurus. SY. Omnes canes ſub una ſpecie continentur: ſed hæc ſpecies quam in innumeras formas diſtrahitur? ut dicas illos genere diſtingui, non ſpecie. Jam prorſus in eadem ſpecie quam varii ſunt canum mores, & ingenia? PH. Immenſa varietas. SY. Quod de canibus dictum eſt, de ſingulis animantium generibus dictum puta: ſed in nullo magis elucet diſcrimen, quam in equis. PH. Vera prædicas. Sed quorſum hæc? SY. Quidquid in animantium generibus, vel in formis, vel in ſingulis animantibus varietatis eſt, hoc omne puta eſſe in homine. Illic reperies lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, aſinos, leones, oves, viperas, ſimios, dracones, aquilas, vultures, [3] hirudines: & quid non? PH. Quid tum? SY. Nullum autem eſt animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de ſe præbeat utilitatem, aut certe non lædat. PH. Nondum perſpicio quid agas. SY. Eſt nonnihil diſcriminis inter Hiſpanum, Italum, Germanum, Gallum & Anglum. PH. Eſt plane. SY. Ad hæc, eſt ſingulis in unoquoque genere peculiare quod-

1 Differentia.

2 *Aſpis*, ſerpens parvus, qui vulnere dentibus inflicto letiferum ſoporem inducere fertur.

3 *Hirundo* avicula, *Hirudo* vero, quæ & ſanguiſuga vermis eſt. Horat. de art. Poët. verſu ultimo, *Plena cruoris hirudo*.

1 Vide

quoddam ingenium. PH. Fateor. SY. Hanc varietatem ſi ſagaciter habueris animadverſam, & ſingulorum moribus te accommodes, perfacile conſequeris, ut aut omnes habeas amicos, aut certe nullos inimicos. PH. Si [1] Polypum me fieri jubes, ubi rectum & honeſtum? SY. Eſt in rebus communibus aliquod obſequium, quod nullo pacto viriat honeſtum, quod genus, apud Italos oſculo ſalutant viri viros: in Germania ſi facias idem, abſurdum videatur; ſed pro oſculo dextram porrigunt. Rurſus in Anglia viri ſalutant mulieres etiam in templo, obvias: idem ſi fiat in Italia, flagitium habeatur. Item in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convivio, civilitatis eſt; in Gallia contumeliæ eſt. In his & aliis hujusmodi, citra recti [2] jacturam licet omnibus obſequundare. PH. At perdifficile ſit omnium gentium mores, ac ſingulorum hominum ingenia noſſe. SY. Verum, ô Philodoxe, ſi gloriam inſignem quæris, eamque virtute partam, neceſſe eſt ut virtutem quoque præſtes non vulgarem. Scis autem, virtutem circa difficilia verſari, quemadmodum ante [3] Peripateticum illum docuit [4] Heſiodus: proinde ſi mel cupis, apes feras oportet. PH. Scio, memini: ſed mitigandæ invidiæ rationem quærimus. SY. Proin da operam, ut in bello dux

1 Vide ſupra in hoc Coll. *Imitari Polypum.*

2 *Jactura*, damnum.

3 Ariſtotelem Peripateticorum principem. Dicti ſunt Philoſophi Peripatetici, ἀπὸ τοῦ περιπατεῖν, i. e. ab ambulando, quod ferè ambulantes diſputabant.

4 Heſiodus Aſcræus, Poëta Græcus, poſt Homerū antiquiſſimus, ita inquit in poëmate quod vocat, ἔργα καὶ ἡμέραι, i. e. *opera & dies.* Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν, Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται, Ῥηΐδιη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα. Id eſt, *Ante virtutem vero ſudorem dii poſuerunt Immortales; longa vero atque ardua via eſt ad ipſam, Primumque aſpera: ubi vero ad ſummum ventum fuerit, Facilis deinceps eſt, quantumvis difficilis fuerit.*

dux eſſe malis quam miles; & in eo bello, quod gerendum cum inviſis hoſtibus potius, quam cum civibus, aut ſociis. In Republica ea potiſſimum munia capeſſe, quæ popularia ſunt & gratioſa. Velut defendere popularius eſt, quam accuſare, honorare, quam punire. Quod ſi qua [1] incidunt, ſicut incidere neceſſe eſt, natura moleſta, tamen ea quoque, ſi vitari non poſſunt, commoditate ſunt lenienda. PH. Quo pacto? SY. Sedes judex aut arbiter; altera pars nonnihil offendenda eſt; ſed ea rem æquitate geras, ut, ſi fieri poſſit, etiam victus gratias agat. PH. Qui ſic? SY. Puta. Intenditur [2] actio furti aut ſacrilegii: muta ſi potes, actionis formulam, & fac ut ſit actio rei [3] vindicandæ. Heic protinus ita reum ſublevas, ut nihil tamen decedat actori. Porro actionem omnem ſic moderare, ut citra actoris diſpendium reo videaris æquus. Poſtremo damnati pœnam nonnihil mitiga. Abſit interim aut vultus torvitas, aut verborum acerbitas, aut moroſitas; quæ res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quam alii pro negato. Interdum monendus eſt amicus: ſed ſi nulla ſpes emendationis, ſilere præſtat. Si res gravior eſt, & ſpes eſt profectus, magni refert qualis ſit admonitio. Nam ſæpenumero fit, ut qui [4] ſiniſtre aut intempeſtive admonet, & morbum exaſperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc dexteritas magis etiam habet locum, ſi agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit ut ſit reſiſtendum. Quod ſi fit comiter ac [5] dextre, paulo poſt qui obſtitere plus ferunt gratiæ, quam qui obſecundarunt. Quod enim cupiditati placet, temporarium

rarium

1 Interim accidunt.

2 *Actionem intendere*, reſpice notatum in fine Coll. *Pſeud. & philet.*

3 Reſtituendæ.

4 Male. De dextro & ſiniſtro reviſe *Senatulum*, pag. 683.

5 Apte, vel feliciter.

1 Vis

rarium eſt; quod recta ratione geritur, perpetuo probatur. Longe vero maxima pars invidiæ naſcitur ex intemperantia [1] linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum, aut jocus intempeſtivus fuit exitio! Laudabis igitur, ſed dignos; idque parce: ſed vituperabis parcius, ſi tamen omnino quiſpiam vituperandus eſt: proinde vitanda loquacitas, Difficillimum enim ſit, ſimul & multa & opportune dicere. PH. Aſſentior iſtis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatem via, ſcribere libros. SY. Vera prædicas, niſi quod obſtat ſcribentium turba. Ac, ſi iſta placet ratio, cura ut exacte ſcribas potius, quam multa. Cum primis autem argumentum delige neque [2] protritum, neque cum multis commune; ad hæc minime invidioſum: in id, quidquid inſigne complurium annorum lectione contractum eſt, conferas: tractatione vero tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam. PH. Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris ſatis, ſi unum illud adjeceris, quibus rebus effici poſſit, ut maturius etiam contingat gloria. Multos enim video, qui vix ſub obitum inclareſcunt, nonnullos [3] à rogo, quod ajunt, demum innoteſcere. SY. Heic quod conſulam, nihil habeo melius, quam quod tibicen ſuaſit tibicini. Fac ut his te ipſum probes, qui gloria jam vicerunt invidiam: in horum amicitiam temet inſinua, quorum honorifica de te prædicatio facile populare ſtudium tibi conciliabit. PH. At ſi quando exoriatur invidia, quid oſtendis remedii? SY.

1 Vis exemplorum plauſtra? lege libellum quem conſcripſit Autor *de lingua*.

2 Nimis vulgare.

3 *Rogus* eſt ſtrues lignorum ad cremanda cadavera. *A rogo*, id eſt, *poſt mortem*.

1 Ser

SY. Fac quod ſolent hi qui picem coquunt. Si flamma effulſerit, infundunt aquam; ac tum magis efferatur ac ſtridet incendium, ni id facias conſtanter ac ſæpius. PH. Quid iſtuc ænigmatis eſt? SY. Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quam vindicta. Nihil egit Hercules reſectis [1] Hydræ Lernææ capitibus; igni Græco devicit exitiabile monſtrum. PH. Sed quem vocas ignem Græcum? SY. Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui laceſſitus injuria malorum, non ceſſat tamen de omnibus bene mereri. PH. Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua eſt nunc ignis? SY. Quid vetat? quando Chriſtus in [2] allegoriis nunc ſol eſt, nunc ignis, nunc lapis. Dixi ſedulo, ſi quid melius eris nactus, ſequitor, meumque repudiato conſilium.

1 Serpentem, quem occidit Hercules in lacu Lerna, vicinæ regioni adeo infeſtum fuiſſe tradunt, ut locum fecerit proverbio: *λέρνη κακῶν*, i. e. *Lerna malorum*. Nam uno capite abſciſſo, mox duo alia ſuccedebant.

2 *Allegoria* eſt tropi in pluribus vocibus continuatio, cum aliud verbis, aliud ſenſu dicitur, q. d. *ἄλλο ἀγορεύειν*, i. e. aliud dicere.

OPULENTIA [1] SORDIDA.

JACOBUS, GILBERTUS.

JA. UNde nobis tam [2] exſuccus, quaſi cum [3] cicadis interea rore ſis paſtus? mihi nihil aliud quam [4] ſyphar hominis eſſe videris. GI. Apud inferos umbræ

[1] malva

1 *Sordida* dixit pro avara. Deſcribitur enim divitis cujuſdam peſſima avaritia.

2 Abſque ſucco. Contrarium eſt ſucci plenus, ut Terent. in Eunuch. Act. 2. Sc. 3. Nam juxta Donatum *ſuccus* eſt humor in corpore, quo abundant bene valentes, & quaſi interior pinguedo membrorum.

3 Cicadas rore ali teſtis eſt Plin. lib. 2. cap. 36.

4 *Σύφαρ*, pellis ſicca, ſive tenue illud ſerpentis exuvium. Vide ſupra in Coll. *de votis temere ſuſc.* Prov. *Nudior leberide.*

1 Herba

[1] malva & porro ſaturantur: at ego decem vixi menſes, ubi ne id quidem contigit. JA. Ubinam? te quæſo; num abreptus in [2] navem galeatam? GI. Nequaquam, ſed [3] Synodii. JA. In urbe tam opulenta [4] bulimia periclitatus es? GI. Maxime. JA. Quid in cauſa? An deerat pecunia? GI. Nec pecunia, nec amici. JA. Quid igitur erat mali? GI. Mihi res erat cum [5] hoſpite [6] Antronio. JA. Cum illo opulento? GI. Sed ſordidiſſimo. JA. [7] Monſtri ſimile narras. GI. Minime; ſed ſic fiunt divites qui è ſumma emergunt inopia. JA. Quid ita libuit tot menſes apud talem hoſpitem commorari? GI. Erat quod alligaret: & ſic tunc erat animus. JA. Sed dic, obſecro, quo tandem vivit ille apparatu? GI. Dicam, quandoquidem [8] actorum laborum ſolet eſſe jucunda commemoratio. JA. Mihi certe ſutura eſt. GI. Illud [9] οὐρανόθεν acceſſit incommodi, cum illic agerem; totos tres menſes ſpirabat Boreas, niſi quod illic neſcio quo pacto nunquam perſeverat ultra diem octavum. JA. Quomodo igitur ſpirabat totos tres menſes? GI. Sub eum diem velut ex conſtituto mutabat [10] ſtationem, ſed poſt horas octo migrabat in locum priorem. JA. Ibi tenui corpuſculo opus erat

foco

1 Herba inſipida. Reſpice Coll. *proci & puellæ*; umbræ veſcuntur *malvis, porris & lupinis*.

2 Navem longam, ſeu triremem.

3 Vox ficta, forte deſignat oppidum Auguſtam, olim Vindelicorum, Germanis *Auspurch*: nam Σύνοδος *conventus* eſt: & Carolus V. in hac urbe multos conventus haberi juſſit, ad ſedandos tumultus ob religionis reformationem. Reſpice *Merdardum*.

4 Βουλιμία vel βούλιμος bovina (i. e. ingens) fames.

5 Convivatore.

6 De Aſino Antronio reſpice Coll. *Abb. & Erud.* in principio.

7 Quicquid contra naturam eſt, *monſtrum* eſt. Si Antronius iſte ditiſſimus fuit, & tamen in media bonorum abundantia pauperrimus, contra naturam factum, & recte monſtrum eſt.

8 Reſpice *Naufr.* & alia Coll. *Jucundi ſunt acti labores*.

9 Οὐρανόθεν, id eſt, cœlitus.

10 *Statio*, locus in caſtris ad cuſtodiam aſſignatus. Alias porro hujus vocis ſignificationes reviſe in fine *Ichthyoph.*

1 Nu-

ſoco luculento. GI. Satis erat ignis, ſi ſuppetiſſet lignorum copia. Verum ne quid heic faceret impendii noſter Antronius, ex [1] ruſculis inſularibus evellebat arborum radices ab aliis neglectas, idque fere noctu. Ex his nondum bene ſiccis ſtruebatur ignis non abſque fumo, ſed ſine flamma: non qui calefaceret; ſed qui præſtaret, ne vere dici poſſet ibi nullum eſſe ignem. Unicus autem ignis durabat totum diem, adeo [2] temperatum erat incendium. JA. Illic hibernare durum erat. GI. Imo multo durius æſtivare. JA. Qui ſic? GI. Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimicum, ut nec interdiu quietum eſſe, nec noctu ſomnum capere liceret. JA. Divitias miſeras! GI. Præſertim in hoc pecoris genere. JA. Oportet illic ignavas eſſe fœminas. GI. Latitant, nec inter viros verſantur. Ita fit ut illic & fœminæ nihil aliud ſint quam fœminæ, & viris deſint ea miniſteria, quæ ſolent ab eo ſexu ſuppeditari. JA. Sed Antronium interim non pigebat tractationis? GI. Illi in hujusmodi ſordibus educato præter lucrum nihil erat dulce. Ubivis potius habitabat quam domi; nulla in re non negotiabatur. Scis autem eam urbem eſſe præ cæteris [3] Mercurialem. [4] Pictor ille nobilis deplorandum exiſtimavit, ſi dies abiiſſet ſine linea; Antronius

1 Nugari hic mihi videtur Montanus in notis ſuis, qui *ruſculum* diminutivum eſſe à *ruſco*, humili frutice, de quo Virgil. Eclog. 7. *Horridior ruſco*, &c. quum *ruſculum* hoc loco nihil aliud ſignificare poſſit quam parvum rus: præcipue quia Autor loquitur *de ruſculis inſularibus*, ex quibus radices arborum evellebant: qui vero fieri potuit, ut eas ex *ruſco* aſpero frutice detraheret?

2 Nimio humore ſcil.

3 Mercurialem urbem vocat, in qua magna mercatorum copia. *Mercurius* enim præterquam quod Deorum nuncius eſſet, etiam furum & mercatorum Deus habebatur. Hinc mox Mercurium Autor pro ipſo lucro, ſeu quæſtu ponit.

4 Apelles ille Cous Pictorum celeberrimus, cujus dictum verſiculus ille vulgarus continet, *Nulla dies abeat, quin linea ducta ſuperſit.*

1 Ge-

nius longe magis deplorabat, ſi dies præteriiſſet absque lucro. Quod ſi quando eveniſſet, domi quærebat Mercurium. JA. Quid faciebat? GI. Habebat in ædibus ciſternam ex ejus civitatis more, illic hauriebat aliquot aquæ ſitulas, & inſundebat in vaſa vinaria. Heic erat certum lucrum. JA. Fortaſſe vinum erat æquo [1] vehementius. GI. Imo plus erat quam vappa: nunquam enim emebat vinum niſi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo ne quid periret, ſubinde fæces annorum decem miſcebat; volvens ac revolvens omnia, quo muſtum videretur: neque enim ille paſſus fuiſſet ullam fæcis micam perire. JA. At ſi qua fides medicis, tale vinum gignit veſicæ calculos. GI. Non errant medici: nam in ea domo nullus erat annus tam felix, quin unus atque alter calculo periret; nec horrebat illi funeſtam domum. JA. Non? GI. Etiam [2] à mortuis colligebat vectigal. Nec aſpernabatur quamvis exiguum lucellum. JA. Dicis furtum. GI. Lucrum vocant negotiatores. JA. Quid interea bibebat Antronius? GI. Idem ferme [3] nectar. JA. Non ſenſit malum? GI. Durus erat, qui vel fœnum [4] eſſe poſſet, & talibus, ut dixi, deliciis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil exiſtimabat certius. JA. Quid ita? GI. Si ſupputes uxorem, filios

1 Generoſius.

2 Eraſmus in Chiliadibus, *ἀπὸ νεκρῶ φορολογεῖν*, id eſt, à *mortuo tributum exigere*, dicebantur, qui per fas nefasque divitias undecunque congerunt. Citat Ariſtoteles lib. Rhetor. 2. *κἂν ἀπὸ νεκρῶ φέρει*, id eſt, vel à mortuo vectigal aufert, oſtendens dici ſolitum in eos, qui turpiter undecunque lucrum aucuparentur è rebus minutis ac ſordidis, veluti Veſpaſianus. E turpibus, velut è lenocinio, quæſtuque corporis; aut cum à quibuslibet extorquetur, ab amicis à tenuibus à mendicis, poſtremo vel à mortuis.

3 Ironice villum illud fæculentum vocat *nectar*, quod eſt vinum aromaticum, & delicatiſſimum: Deorum potus, ut poëtæ volunt.

4 *Eſſe*, pro *edere*.

1 Pet

filios, filiam, generum, [1] operas, & famulas, alebat domi fere corpora triginta tria. Jam quo vinum erat dilutius, hoc & parcius bibebatur, & ſerius exhauriebatur. Heic mihi ſubducito, in ſingulos dies addita aquæ ſitula quam non pœnitendam [2] ſummam conficiat in annum? JA. O ſordes! GI. Atqui non minus [3] compendii redibat ex pane. JA. Quo pacto? GI Emebat triticum vitiatum, quod alius noluiſſet emere. Heic præſens ſtatim lucrum, quia minoris emebat. Cæterum vitio medicabatur arte. JA. Qua tandem? GI. Eſt argillæ genus frumento non diſſimile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt, & ex lacunis ea argilla turbidis bibunt libentius. Ejus terræ tertiam partem admiſcebat. JA. Eſt iſtuc medicari? GI. Certe tritici vitium minus ſentiebatur: an hoc quoque lucrum putas aſpernandum? Adde jam aliud [4] ſtratagema. Domi panem [5] ſubigebat; nec id crebrius, etiam æſtate, quam bis in menſe. JA. Iſtuc eſt lapides apponere, non panes. GI. Aut ſi quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. JA. Quodnam? GI. Fragmenta panis immerſa cyathis vino [6] macerabant. JA. [7] *Similes habebant labra lactucas.* Sed ferebant talem tractationem operæ? GI. Primum narrabo primatum ejus familiæ apparatum; quo facilius [8] divines, quomodo tractentur operæ. JA. Audire

1 Per Metonym. effecti *opera* pro operariis, hoc eſt, pro perſonis, quæ pretio conductæ aliquid operis faciunt. Horat. lib. 2. Sat. 7. - - *Accedes opera agro nona Sabino.*

2 Nummorum ſortem.

3 Lucri.

4 Στρατήγημα, proprie Imperatoris facinus, & callidum factum, quo dux hoſtem circumvenit. Hic pro artificio, ſeu ſoletti conſilio.

5 *Subigere*, ſcil. *pedibus.*

6 *Macerare* pro madefacere, vel proluere.

7 *Similes habent labra lactucas* Proverbio dicitur, ubi ſimilia ſimilibus, digna dignis eveniunt. Natum videtur ab aſino carduos paſcente, quæ lactuca aſininis labris digua fuit.

8 Conjicias.

1 Sto-

dire cupio. GI. De jentando nulla erat illic mentio, prandium fere differebatur in horam à meridie primam. JA. Quam ob rem? GI. Exſpectabatur Antronius paterſamilias. Cœnabatur interdum ad horam decimam. JA. At tu ſolebas eſſe inediæ impatientior. GI. Eoque ſubinde clamabam ad Antronii generum Orthrogonum, (agebamus enim in eodem conclavi:) Heus Orthrogone, non cœnatur hodie apud Synodios? Commode reſpondit, brevi adfuturum Antronium. Cum nihil viderem apparari, & [1] latraret ſtomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame? Excuſabat horam, aut aliud ſimile. Cum non ferrem ſtomachi latratum, rurſus interpellabam occupatum: Quid futurum eſt? inquam: eritne moriendum fame? Ubi jam Orthrogonus conſumſiſſet omnem tergiverſationem, abiit ad ſamulos, juſſitque adornari menſam. Tandem cum nec rediret Antronius, nec quidquam appararetur, Orthrogonus victus conviciis meis deſcendebat ad uxorem, & ſocrum, ac liberos, clamitans ut apparent cœnam. JA. Nunc ſaltem exſpecto cœnam. GI. Ne propera. Prodibat tandem ſamulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum diſſimilis [2] Vulcano; inſternit menſam linteo. Ea prima cœnæ ſpes. Tandem poſt longam vociferationem afferuntur phialæ vitreæ, cum aqua ſane limpida. JA. Altera cœnæ ſpes. GI. Ne propera, inquam. Rurſum poſt atroces clamores adfertur [3] phiala illius nectaris fæculenti plena. JA. O factum bene! GI. Sed ſine pane. Nihil adhuc periculi,

1 Stomachus latrare dicitur, cum cibum appetit.

2 Is enim Deus ignis, Jovis & Junonis filius, Veneris maritus, à parentibus è cœlo dejectus, & in inſulam Lemnum delapſus, exinde claudus fuit.

3 Poculum capax & repandum.

culi; nemo famelicus bibit lubens tale vinum. Clamatum eſt iterum uſque ad ravim. Tum demum apponitur panis ille, quem vix urſus dentibus frangeret. JA. Certe [1] jam vitæ conſultum eſt. GI. Sub multam noctem tandem venit Antronius; hoc fere [2] procemio [3] inauſpicatiſſimo, ut diceret, ſibi dolere ſtomachum. JA. Quid heic mali auſpicii? GI. Quia tunc nihil erat quod ederetur. Quid enim exſpectes, [4] hoſpite male affecto? JA. Dolebat revera? GI. Adeo, ut ſolus devoraturus fuerit tres capos, ſi quis dediſſet gratis. JA. Exſpecto convivium. GI. Primum ipſi apponebatur patina cum farina [5] fabacea; quod [6] obſonii genus illic vulgo venditur [7] tenuibus. Ajebat ſe hoc uti remedio adverſus omne morbi genus. JA. Quot eratis convivæ? GI. Interdum octo aut novem, inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitror tibi non ignotum, & filiusfamilias natu major. JA. Quid illis apponebatur? GI. An non ſatis eſt [7] frugi hominibus quod [9] Melchiſedech obtulit Abrahæ quinque regum victori? JA. Nihil igitur obſonii? GI. Erat nonnihil. JA. Quodnam? GI. Memini nos fuiſſe in menſa convivas numero novem; cum in patina non numerarem niſi ſeptem foliola lactucæ aceto innatantia, ſed abſque oleo. JA. Solus igitur ille devorabat ſuas fabas? GI. Vix ſemiobolo emerat: nec tamen vetabat, ſi quis proxime

1 Jam curavit ne fame periret.

2 *Προοίμιον* proprie exordium, quo cantores ac citharœdi præludunt. Inde pro quovis principio.

3 *Inauſpicatum*, id eſt, infelix: & *auſpicium*, pro rei cujuſdam exordio. Reſpice de utraque voce pag. 6.

4 Convivatore.

5 Ex fabis.

6 *Obſonium* quid ſit reſpice in princip. *Ichthyoph.*

7 Pauperibus.

8 *Homo frugi* dicitur, qui eſt ſobrius & utilis, veluti fruges ſunt hominibus. Terent. Eun. Act. 4. Sc. 7. & Adelph. Act. 5. Sc. 9.

9 Hiſtoriam Melchiſedeci, offerentis Abrahæ panem & vinum, lege Geneſ. Cap. 14.

1 Qui

xime aſſidens vellet guſtare; ſed incivile videbatur, languido ſuum eripere cibum. JA. Secabantur folia, quemadmodum [1] de cumino meminit proverbium? GI. Non; ſed lactucis à primoribus abſumtis, reliqui panem immergebant aceto. JA. Quid autem poſt ſeptem folia? GI. Quid, niſi caſeus, conviviorum clauſula? JA. Hiccine erat apparatus perpetuus? GI. Propemodum; niſi quod interdum, ſi eo die [2] Mercurium fuiſſet expertus propitium, erat paulo profuſior. JA. Quid tum? GI. Jubebat emi tres uvas recentes uno æreo nummulo. Ea res exhilarabat totam familiam. JA. Quid ni? GI. Id eo duntaxat tempore, quo ſumma eſt uvarum ibi vilitas. JA. Proin extra autumnum nihil [3] profundebat? GI. Profundebat. Sunt illic [4] naviculatores, qui concharum minutum genus hauriunt, potiſſimum è latrinis: hi clamore certo ſignificant quid habeant venale: ab his interdum jubebat emi dimidio nummuli, quem illi [5] bagathinum appellant. Tum vero dixiſſes, in ea familia eſſe nuptias; nam igni erat opus, licet celerrime percoquantur. Atque hæc quidem poſt caſeum, loco [6] bellariorum. JA. Bella mehercule bellaria! Sed nihil unquam apponebatur carnium aut piſcium? GI. Tandem victus meis clamoribus cœpit eſſe ſplendidior. Quoties autem videri volebat

1 Qui ob parſimoniam male audit, olim dicebatur *κυμινοπρίστης*, *cumini ſector*, quaſi qui cuminum exiguum ſemen vellet dividere. Vide in Eraſmi Chiliad.

2 Id eſt, ſi eo die multum lucri nactus eſſet: quippe Mercurius, ut ſupra notavi, Mercatorum Deus.

3 Profuſius, vel largius impendebat.

4 *Naviculator*, idem qui nauta, bavita, nauclerus, navicularius.

5 Quid vox barbara *bagathinum* ſignificet, ego non dixerim; forte nummulus fuit minutiſſimus & nullius pretii, à Gall. *bagatelles*.

6 *Bellaria*, menſæ ſecundæ. Reviſe *Synodum Grammatic.* *Quam bella bellaria.*

i La-

lebat [1] Lucullus, hi ferme erant [2] miſſus. JA. Iſtuc vero lubens audiero. GI. Primo loco dabatur juſculum, quod illi, neſcio quam ob cauſam, appellant miniſtram. JA. Lautum opinor. GI. His conditum aromatibus. Admovetur igni cacabus aqua plenus; in eam conjiciuntur aliquot fragmenta caſei [3] bubalini, qui jam olim in ſaxum induruit, nam ad defringendum aliquid bona ſecuri opus eſt. Cum ea fragmenta tepore aquæ ſolvi cœperint, inficiunt eam ne poſſit mera dici aqua, hoc juſculo præparant ſtomachum. JA. Suibus dignum. GI. Dein apponitur paululum carnium de ventre veteris vaccæ, ſed elixum ante dies quindecim. JA. Fœtet igitur? GI. Maxime; ſed adhibetur remedium. JA. Quodnam? GI. Dicam, ſed vereor ne imitaturo. JA [4] Scilicet. GI. Miſcent ovum aquæ calefactæ; eo jure perfundunt carnem; ita magis falluntur oculi quam nares, nam fœtor erumpit per omnia. Si [5] dies requirit eſum piſcium, interdum apponuntur [6] auratæ tres, nec hæ magnæ, cum convivæ ſint ſeptem aut octo. JA. Præterea nihil? GI. Nihil niſi caſeus ille [7] ſaxeus. JA. Novum mihi narras Lucullum. Sed quî potuit tam exilis apparatus tot ſufficere convivis, præſertim nullo refectis jentaculo? GI. Imo ne ſis inſciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur ſocrus, nurus,

1 *Lucullum* per antonomaſiam poſuit pro homine luxurioſiſſimo, qualis fuit imperator ille Lucullus Ciceronis æqualis, non minus fortitudine, quam divitiis & luxu clariſſimus. Reſpice in *Conv. Relig. Cœnationes Lucullianas.*

2 Miſſus, vel ferculum, quod in menſam mittitur.

3 Non *bubuli*, ſed *bubalini*, i. e. à bubalo, bove ſylveſtri.

4 Quaſi vero. Jocus eſt.

5 Scil. dies Veneris, aut tempus quadrageſimæ, ut vocant, quo carnibus veſci Pontificiis piaculum eſt. Reviſe *Conv. fab. Inq. de fide, & Ichthyoph.*

6 Aurata, vel Orata, Gr. χρυσόφρυς, ab aureo colore, piſcis.

7 Durus inſtar ſaxi.

1 No-

rus, filius natu minor, famula, & aliquot parvuli. JA. Tu quidem admirationem meam auxiſti, non ademiſti. GI. Iſtuc tibi vix poſſum deſcribere, niſi prius ordinem convivii depinxero. JA. Pinge igitur. GI. Antronius obtinebat primum locum, niſi quod ego illi ſedebam dexter, velut extraordinarius: è regione Antronii Orthrogonus, Orthrogono aſſidebat Verpius, Verpio [1] Strategus natione Græcus: Antronio ſiniſter aſſidebat filius natu major. Si quis acceſſiſſet conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primum de [2] jure minimum erat vel periculi vel [3] diſcriminis, niſi quod in procerum [4] diſcis natabant fragmenta bubalini caſei. Cæterum ex phialis vini aquæque ferme quatuor [5] vallum quoddam fiebat, ut nemo poſſet attingere quod erat appoſitum, præter tres, ante quos ſtabat patina, niſi quis [6] ſuſtinuiſſet eſſe impudentiſſimus, & tranſilire ſepta. Nec tamen ea patina diu manebat, ſed mox tollebatur, ut aliquid ſupereſſet familiæ. JA. Quid igitur edebant reliqui? GI. Suo more deliciabantur. JA. Qui? GI. Panem illum [7] argillaceum macerabant vino fæcis vetuſtiſſimæ. JA. Tale convivium oportuit eſſe perbreve. GI. Frequenter hora prolixius. JA. Qui potuit? GI. Sublatis, ut dixi, mox, quæ non carebant [8] periculo, ponebatur caſeus, unde nullum erat periculum ne quiſquam ullo cultello eſcario quidquam abraderet. Manebat illa præclara fæx, & ſuus cujusque

1 Nomen hoc, ut cætera omnia, fictum eſt. Στρατηγὸς, *dux exercitus*.

2 Juſculo iſto, quod ex aqua, & caſeo bubalino conſtabat, uti modo dictum.

3 Differentiæ.

4 Fuſius de *diſco*, reviſe notata in *Diverſ.*

5 Septum, quod mox ſequitur.

6 Auſus fuiſſet.

7 Cui tertia pars argillæ admixta erat, ut ſupra narravit.

8 Ne comederentur.

 1 Ope.

jusque panis. Atque inter hæc bellaria tuto miſcebantur fabulæ. Interim prandebat fœminarum ſenatus. JA. Quid interim 1 operæ? GI. Nihil habebant nobiſcum commune, ſuis horis ſibi prandebant ac cœnabant. Sed hi cibo capiendo vix ſemihoram impendebant toto die. JA. Verum apparatus cujusmodi? GI. Iſtuc tuum eſt 2 divinare. JA. At Germanis vix ſufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, ſesquihora in prandium, duæ horæ in cœnam: ac niſi affatim expleantur eleganti vino, bonis carnibus ac piſcibus, deſerunt patronum, & fugiunt in bellum. GI. Suus cuique genti mos eſt. Itali minimum impendunt 3 gulæ; pecuniam malunt quam voluptatem; & ſobrii ſunt natura quoque, non ſolum 4 inſtituto. JA. Nunc profecto non miror te nobis rediiſſe tam 5 exilem; ſed omnino vivum rediiſſe demiror, præſertim cum antea capis, perdicibus, turturibus & 6 phaſianis aſſueviſſes. GI. Plane perieram, niſi repertum fuiſſet remedium. JA. Male res agitur, ubi tot remediis eſt opus. GI. Effeceram ut mihi jam langueſcenti in ſingula convivia daretur quarta pars pulli elixi. JA. Nunc incipies vivere. GI. Non admodum. Emebatur pullus exiguus, ne multum impenderetur, cujusmodi ſex non ſufficerent uni boni ſtomachi Polono in jentaculum. Nec emto dabant cibum, ne quid eſſet impendii: itaque macie enecti ac ſemivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthrogoni filio infanti. Jus autem ſemel atque iterum ebibebant mulieres, ſubinde nova infuſa aqua. Itaque poples ad me veniebat 7 pumice ſiccior,

1 Operarii, famuli, ut ſupra annotavimus.

2 Conjicere.

3 *Gula* pro luxu, & deliciis; ut & *abdomen*, quod vide in Charonte. Cato in libello Diſtich. moral. *Indulgere gulæ noli, quæ ventris amica eſt.*

4 Vitæ genere.

5 Tenuem, macilentum.

6 Aves phaſides, vulgo Phaſianos, reviſe in *Conv. relig.*

7 Lapis pumex, quo nihil ſiccius, proverbio locum dedit.

1 Se-

or, & quovis putri ligno inſipidior. Jus nihil erat niſi mera aqua. JA. Et tamem audio illic avium genus & copioſiſſimum eſſe, & elegans, & vile. GI. Eſt prorſus; ſed illis carior eſt pecunia. JA. Satis dediſti pœnarum, etiamſi Romanum pontificem occidiſſes, aut [1] ſi minxiſſes ad ſepulchrum divi Petri. GI. Sed audi reliquum fabulæ. Scis eſſe in quaque hebdomada quinque dies, quibus veſcimur carnibus. JA. Nimium. GI. Duos itaque pullos dumtaxat emebant. Die Jovis ſe fingebant oblitas emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid ſupereſſet. JA. Næ iſte Antronius ſuperat etiam [2] Euclionem Plautinum. Sed piſcariis diebus quo remedio [3] conſulebas vitæ? GI. Amico cuidam dederam negotium, ut mihi [4] meo ære in ſingulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in cœnam. Sed heic quoque fœminæ pro recentibus care emtis ſupponebant ſemiputria; ut mecum præclare crederem actum, ſi ex tribus unum eſſet quod edi poſſet. Tandem & [5] utrem vini purioris mea pecunia emeram: cæterum mulieres effracta ſera intra paucos dies exorbuerunt, non admodum irato Antronio. JA. Itane nullus erat illic, quem tui miſereſceret? GI. Miſereſceret? Ima videbar illis [6] gluto quiſpiam, & helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque ſubinde me admonebat Orthrogonus, haberem ejus regionis

1 Sepulcrorum olim ſumma fuit religio. Reviſe *Congugium impar*, atque illic *in patrios cineres mingere* annotatum.

2 Euclionem ſenem ſordidiſſimum, eleganter depictum, vide in Plautina Comœdia Aulularia.

3 Curam gerebas.

4 Meis nummis.

5 Saccum coriaceum, in quo olim vinum, oleum, aliaque liquida aſſervabant.

6 *Gluto* idem quod helluo, vel manducus. Vide glutire, & deglutire, pro gula devorare.

onis rationem, meæq; conſulerem incolumitati: & aliquot noſtrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliaſſet mortem, aut morbum graviſſimum. Cum is me videret deliciis quibusdam, quas illic ex nucleis pineis, aut peponum, melonumque venditant pharmacopolæ, fulcire corpuſculum, & aſſiduis laboribus, & inedia, & jam etiam morbo fractum, ſubornat medicum mihi amicum & familiarem, ut perſuadeat victus moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque ſenſi ſubornatum, nec reſpondi tamen. Cum idem accuratius mecum ageret, nec admonendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, ſerio iſthæc loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur ſuades ut faciam? A cœnis in totum abſtine; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Riſi præclarum conſilium. Si me cupis extinctum, huic corpuſculo [1] & raro & exili, & ſpiritibus ſubtiliſſimis, vel ſemel à cœna abſtinere mors eſſet: id toties ipſa re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum cenſes, ſi ſic pranſus à cœna temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quaſi non præſtaret puram aquam bibere, quam fæculentam. Neç dubito, quin hæc te loqui juſſerit Orthrogonus. Subriſit medicus, ac mitigavit conſilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctiſſime, quod in totum arceam te à cœnis; licebit guſtare ovum & ſemel bibere, ſic enim ipſe vivo. In cœnam coquitur ovum: inde capio vitelli dimidium, reliquum do filio; mox hauſto ſemicyatho vini, ſtudeo in multam noctem. JA. Num iſthæc vera prædicabat medicus? GI. Veriſſima. Nam ipſe forte per viam ambulans, redibam [2] à ſacro, & comes admo-

1 Et tenui & macilento.
2 E templo, in quo ſacrum pa[c]tum fuerat.

admonuerat illic habitare medicum; libuit videre regnum illius. Erat autem dies dominicus. Pulſavi fores: apertæ ſunt; aſcendi; offendo medicum cum filio, & eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. JA. Oportuit eſſe exſangues homines. GL. ambo erant pulchre [1] habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. JA. vix credibile eſt. GL. At ego compertiſſima narro. Nec ille ſolus ad iſtum vivit modum, ſed complures alii, & [2] imaginibus clari & re lauta. [3] Polyphagia & [4] polypoſia, crede mihi, conſuetudinis res eſt, non naturæ. Si quis paulatim aſſueſcat, tandem eo proficiet, ut idem faciat quod [5] Milo, qui bovem eodem die totum abſumſit. JA. Deum immortalem! ſi tam parvo victu licet tueri valetudinem, quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis & Polonis? GL. Plurimum haud dubie, & quidem non ſine gravi tum valetudinis tum ingenii detrimento. JA. Sed quid obſtabat, quo minus tibi ſufficeret ille victus? GL. Quia diverſis aſſueveram; & ſerum jam erat mutare conſuetudinem: quamquam me non tam [6] offendebat ciborum exiguitas, quam corruptio. Duo ova poterant ſufficere, ſi fuiſſent recens nata: vini cyathus erat ſatis, niſi pro vino daretur fæx vapida: dimidium panis aluiſſet, niſi pro pane daretur argilla. JA. Adeone ſordidum eſſe Antronium in tantis opibus? GL. Arbitror cenſum illius non fuiſſe infra octoginta

1 Valido. Habitus, habitior. Vide Terent. Eun. Act. 2. Sc. 3. *Si qua eſt habitior paulo.*

2 Imaginibus & ſtemmatis, quæ per Metonym. adj. ſæpius ſumuntur pro generis nobilitate, Clarus, id eſt, nobilis; & re lauta, dives nummis: res pro cenſu, ſæpius ſupra.

3 Πολυφαγία, edacitas.

4 Πολυποσία, bibacitas.

5 Milonem Crotonienſem, athletam iſtum validiſſimum, plenius deſcriptum vide in *Ichthyoph.* not.

6 Torquebat, vexabat.

ginta [1] ducatorum millia. Nec ullus erat annus, quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parciſſime. JA. Sed juvenes illi quibus hæc parabantur, num eadem utebantur parſimonia? GI. Utebantur, ſed domi duntaxat; foris liguriebant, ſcortabantur, ludebant aleam: cumque pater in gratiam honeſtiſſimorum convivarum gravaretur teruntium impendere, juvenes interdum una nocte ſexaginta ducatos perdebant alea. JA. Sic perire ſolent quæ [2] ſordibus corraduntur. Verum è tantis periculis incolumis, quo nunc te conſers? GI. Ad vetuſtiſſimum [3] Gallorum contubernium, [4] ſarturus quod illic diſpendii factum eſt.

1 Potius *aureorum.*
2 Peſſima avaritia.
3 Gallicæ gentis humanitatem lege in *Diverſoriis.*
4 Reſtauraturus, penſaturus.

[1] EXEQUIÆ SERAPHICÆ.

[2] PHILECOUS, [3] THEOTIMUS.

PH. UNde nobis Theotimus, nova religionis facie? TH. Qui ſic? PH. Quia ſevera frons, oculi in terram defixi, caput in lævum humerum nonnihil inflexum, [4] ſphærulæ precatoriæ in manibus. TH. Si noſſe cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è ſpectaculo venio.

1 Novem Angelorum choros, quos Papicolæ ſtatuunt, interque eos principes Seraphinos (à *Seraphim*, i. e. ignitis, vel ardentibus) reſpice in *Funere.* Ab hiſce Angelis denominari ſe volunt mendici monachi Franciſcani, unde viros Seraphicos eos appellat Autor ſupra in *Merdardo.* Horum cæterorumque monachorum abominandas nequitias, & inſanam ſuperſtitionem eorum, qui in Franciſcana veſte ſepeliri cupiebant, atque adeo ipſum idiotam Franciſcum una cum factis ejus ſtultiſſimis, ab Eraſmo noſtro in hoc ſalſiſſimo Colloquio belle depictum videbimus.

2 Philecous, audiendi cupidus.

3 Theotimus, qui Deum veretur.

4 Sphærulæ precatoriæ. Reſpice Coll. *peregrin. relig. ergo*, in principio.

1 *Præ-*

nio. PH. An ſpectaſti ſunambulum, aut [1] præſtigiarum artificem, aut aliud huic ſimile? TH. Fortaſſe non ita huic diſſimile. PH. Equidem nunquam ante hac vidi quenquam iſtiusmodi vultu redeuntem è ſpectaculo. TH. Sed ejusmodi fuit ſpectaculi genus, ut ſi tu interfuiſſes, fortaſſis me incederes aliquanto triſtior. PH. Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religioſum? TH. Redeo ab exſequiis [2] Seraphicis. PH. Quid ego audio? Itane moriuntur & angeli? TH. Non; ſed horum ſodales. Cæterum, ne te diutius ſuſpenſum habeam, noſti, opinor, heic apud [3] Peluſios Euſebium, hominem clarum & eruditum. PH. Illumne ex [4] principe privatum, è [5] privato exſulem, ex exſule tantum non [6] medicum, pene addideram [7] ſycophantam? TH. Recte [8] divinaſti quem dicam. PH. Sed quid illi accidit? TH. Hodie ſepultus eſt: [9] à pompa funebri redeo. PH. Admodum triſtem fuiſſe oportet, quæ te nobis tam triſtem remiſit. TH. Vereor ut ſine lacrymis queam tibi quod vidi deſcribere. PH. At ego vereor ut ſine riſu poſſim audire. Sed narra obſecro. TH. Scis Euſebium jam pridem fuiſſe miſera valetudine. PH. Scio, ante annos aliquot [10] evirato corpuſculo. TH. In hujusmodi morbis qui lente conficiunt hominem, medici certis præſagiis ſolent mortis diem prædicere. PH. Maxime. TH. Hi monuerunt hominem, [11] quidquid medicorum ars præ-

ſtare

1 *Præſtigarum artifex.* *Præſtigiæ* ſunt rerum, quæ miræ videntur, vana ſpecies. Reviſe notas ſuperior. Coll.

2 Vide notata in titulum.

3 Nomen fictum. Eſt enim *Peluſium*, ſeu *Peluſiacum*, vetuſtiſſimum in extrema Ægypti ora oppidum.

4 Civitatis præcipuo.

5 Privatus qui non fungitur magiſtratu. Reſpice *Coll. ſenile.*

6 Quotquot vidi editiones *medicum* habent. Sed quid vetat legere *mendicum?*

7 Qui dicantur *ſycophantæ*, reſpice in *Ichthyoph.* pag. 560.

8 Conjeciſti.

9 Ab exequiis. *Pompa* dicitur omnis apparatus ſolennis cum oſtentatione.

10 *Evirare*, vel caſtrare, vel debile & molle, ſeu effœminatum reddere ſignificat.

11 Ejusmodi fere medicorum obteſtationes reviſe in *funere.*

1 Im-

ſtare poſſet, id omne ſumma cura præſtitum eſſe. Deum quidem potentiorem omni medicorum ope; ſed quod humana conjectura deprehendi quiret, non ſupereſſe triduum vitæ. PH. Quid tum poſtea? TH. Ibi continuo præclarus Euſebius [1] defecto corpuſculo totum [2] ſanctiſſimi Franciſci amictum induit, [3] raditur, accipit [4] cucullam cinericiam, [5] veſtem ejusdem coloris, ſunem nodoſum, feneſtratos calceos. PH. Moriturus? TH. Sic eſt. Quin & profitetur voce jam moribunda, ſe Chriſto militaturum juxta Franciſci regulam, ſi, quod medici deſperabant, daret Deus. Ad hanc profeſſionem adhibiti ſunt teſtes, viri ſanctimonia celebres. In ea veſte moritur vir egregius [6] ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo ſodalitio complures, qui funebrem pompam celebrent. PH. Utinam adfuiſſem iſti ſpectaculo! TH. Illacrymaſſes, ſi ſpectaſſes qua caritate Seraphici ſodales cadaver abluerint, amictum illum ſacroſanctum adaptarint, manus in crucis imaginem compoſuerint, pedes nudarent, & nudatos exoſculati ſint, faciẽ unguento etiam exhilararint, [7] juxta præceptum Evangelicum. PH. [8] Prodigioſa humilitas, Seraphicos viros agere [9] pollinctores ac veſpillones. TH. Poſt hæc feretro compoſuerunt, & juxta Pauli doctrinam, [10] *Alter alterius onera porta-*

1 Imbecilli.

2 Imo ſtolidiſſimi. Vide Coll. *Franciſc. Ichthyoph. Funus*, & quæ mox infra.

3 Tondetur.

4 *Cucullum*, non *cucullam* dici, non ſemel ſupra notatum vide.

5 Franciſcanorum veſtes, quales docent notæ in *Ichthyoph.* pag. 547.

6 Sub.

7 Ironice Scripturæ locum accommodat Autor monachorum inſaniæ: nam longe alius ſenſus eſt verborum Chriſti Matth. 6. Σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι. Id eſt, *Tu vero jejunans unge caput tuum, & faciem tuam lava.* Sic & infra Pauli monitum, *Alter alterius onera portate*, per jocum adfert.

8 Ad prodigium uſque mira.

9 *Pollinctor* qui cadavera lavat, & unguentis illinit. *Veſpillo* qui mortuos effert & feretro ſubit.

10 Ad Galat. Cap. 6. v. 2.

1 Can-

portate, propriis humeris fratres fratrem bajularunt per viam publicam ad monaſterium. Ibi ſolemnibus [1] næniis ſepelierunt. Cum venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi complures invitis oculis effundere lacrymas, cum talem virum, quem prius viderant purpura [2] byſſoque veſtitum, nunc conſpicerent in amictu Franciſcano, fune canabeo cinctum, tam religioſa ſpecie toto corpore compoſitum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, [3] decuſſatim compoſitæ. Cætera item omnia mirificam quandam religionem præ ſe ferebant. Quin ipſa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & næniis adeo lugubribus, ut arbitrer ipſos [4] manes non canere lugubrius, multis excutiebat lacrymas & ſingultus. PH. Sed habebatne quinque [5] Franciſci vulnera? TH. Id non auſim affirmare certo. Apparebant in manibus ac pedibus veſtigia quædam ſublivida; ac veſtis in ſiniſtro latere [6] feneſtellam habebat. Verum non auſus ſum oculos acrius intendere, quod affirment in hujuſmodi rebus curioſitatem multis fuiſſe exitio. PH. Sed nullosne illic ſenſiſti ridentes? TH. Senſi: verum eos ſuſpicor [7] hæreticos eſſe, quorum hodie plenus eſt mundus. PH. Ut ſimpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipſe valuiſſem à riſu temperare, ſi iſti ſpectaculo adfuiſſem. TH. Faxit

1 Cantibus funebribus. Reſpice *funus*.

2 Lino tenuiſſimo & pretioſo.

3 *Decuſſis* nummus eſt valens decem aſſes, ſignatus in formam crucis: hinc *decuſſatim* eſt, quod ſupra dixit in imaginem crucis X.

4 Umbræ, vel mortuorum animæ manes dicuntur.

5 Mentiuntur Papicolæ Chriſtum Franciſco iſti Aſſiſienſi, biennium ante mortem, poſtquam XL. dies in Alverniæ monte jejunaſſet, quinque vulnera impreſſiſſe. Horrendum illud mendacium diplomatibus ſuis ſancire auſi ſunt Pontifices Alexander V. Nicolaus III. & alii.

6 Feneſtellam, id eſt, foramen, per quod ſcilicet, ad imitationem Chriſti, latus eſſet transfixum. Vah!

7 Hæretici unde, & qui dicti, reſpice pag. 322.

Faxit Deus, ne tu ſis [1] iſtius fermenti contagio corruptus. PH. Nihil hinc periculi eſt, optime Theotime; ego à puero religioſe beatum Franciſcum, [2] juxta mundum nec doctum nec ſapientem, ſed profunda mundanorum affectuum mortificatione Deo cariſſimum, ſemper animo ſum veneratus; cumque hoc omnes, qui illius ingreſſi veſtigiis, ex animo ſtudent, mundo mortui Chriſto vivere. Nam veſtem [3] nihil moror: ſed lubens ex te didicero, quid veſtis conſerat murtuo? TH. Margaritas non eſſe porcis objiciendas, nec ſanctum dandum canibus, ſcis ab ipſo [4] Domino præceptum eſſe. Proinde, ſi ridendi cauſſa percunctaris, nihil ex me audies: ſin ſimplici diſcendi ſtudio, libens impartiam, quod ab illis didici. PH. Profiteor diſcipulum & attentum, & docilem, & benevolum. TH. Principio ſcis quoſdam usque adeo ambitioſos, ut [5] non ſat habeant ſuperbe & inſolenter vixiſſe, niſi & ambitioſe ſepeliantur mortui. Non ſentiunt exanimes, ſed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ voluptatem aliquam ac fructum præcipiunt. Hoc quidquid eſt, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. PH. Fateor, ſi [6] faſtus exſequiarum non valeat alia ratione devitari. Sed mihi videtur modeſtius, ſi princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebejos veſpillones in vulgari [7] cœmeterio inter plebeja cadavera ſepeliatur.

Nam

1 Id eſt, ne hæreticorum dogmatibus ſis imbutus; atque adeo ſis ex illorum numero, quibus divos adunco naſo ſuſpendere mos eſt. Ità Chriſtus diſcipulos ſuos jubet cavere à fermento Phariſæorum & Sadducæorum, Matth. 16.

2 Imo nec juxta Deum. Quid enim aliud tota hominis vita complectitur quam ridicula geſta, & meram *κακοζηλίαν*?

3 Non curo.

4 Matth. 7.

5 Exemplum Georgii Balearici reſpice in *Funere*.

6 Superbia.

7 *Κοιμητήριον*, hic ſignificat locum, in quo corpora mortuorum humata jacent. Eſt & locus, in quo dormitur.

1 Scil.

Nam qui ſic [1] efferuntur, quemadmodum elatus eſt Euſebius, mutaſſe faſtum videntur verius, quam vitaſſe. TH. [2] Deo gratum eſt quidquid bono fit animo. Illius autem eſt judicare cor hominis. Verum quod dixi leve eſt; ſunt alia graviora. PH. Quæ? TH. Profitentur ante mortem Franciſci regulam. PH. Videlicet ut eam ſervent in [3] campis Elyſiis. TH. Non; ſed heic, ſi revaleſcant. Et fit aliquoties ut medicorum ſententiis damnati, ſimul ut ſacroſanctam veſtem induerint, ope Dei reviviſcant. PH. Idem ſæpenumero uſu venit in his, qui veſtem eam non induunt. TH. Oportet ſimpliciter ambulare in via fidei. Si nihil eſſet eximii fructus in hac re, non ambirent, præſertim apud Italos, genere & litteris nobiles plurimi, ut in amictu ſacroſancto ſepeliantur. Ac ne repudies ignotorum hominum exempla; ſic ſepultus eſt ille, cui tu merito plurimum tribuis, [4] Rudolphus Agricola: ſic nuper [5] Chriſtophorus Longolius. PH. Mea nihil refert quid delirent homines cum [6] agunt animam; ex te doceri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certæ vitæ deſperatione perturbatum, profiteri aut veſtiri. Quid quod vota ſunt irrita, niſi fiant animo ſano ſobrioque, matura deliberatione, ſublato metu, dolo, aut vi? Ut horum nihil ſit, profeſſio talis non obligat, niſi poſt annum probationis, quo geſtare jubentur tunicam [7] cum caperone: ſic

1 Scil. ad ſepulcrum. Terent. And. Act. 1. Sc. 1. *Effertur, imus.* Eſt hæc vox funebris, ſicut Græcorum *ἐκφέρεται*.

2 Scilicet. Ergo Deo gratum foret, ſi quis maxima quæque facinora perpetraret, falſo opinatus iſta Deo placere.

3 Ubi, juxta Poëtarum fabulas, beatorum ſedes. Reſpice *Charontem*.

4 Vir tempore quo vixit doctiſſimus, Heidelbergæ obiit.

5 C. Longolius, ſcriptis ſuis ad imitationem Ciceronis clarus, unde à nonnullis *ſimius Ciceronianus* appellatus, contra Lutherum ſcribens obiit Patavii.

6 Cum in articulo mortis verſantur.

7 Per jocum barbare loquitur Eraſmus *cum caperone*, pro *cum cucullo*: ſic enim dicebat *Franciſcus* iſte omnis litteraturæ rudis, quem Autor *Seraphicum virum* appellat.

1 Re-

ſic enim loquitur vir ille Seraphicus. Itaque ſi reviviſcant, duplici nomine non tenentur; neque enim votum eſt, quod ab attonito fit metu mortis ac ſpe vitæ; neque profeſſio obligat ante caperonem geſtatum. TH. Utcunque habet obligatio, illi certe putant ſe obligari, & illa totius voluntatis addictio non poteſt Deo non eſſe gratiſſima, ſiquidem hoc eſt in cauſa ut bona opera monachorum, etiamſi demus cætera paria, gratiora ſint Deo quam aliorum, quod ex optima radice proficiſcantur. PH. Non excutiam heic quanti momenti ſit, hominem totum ſe Deo addicere, cum jam ſui juris non eſt: ego arbitror unumquemque Chriſtianum ſe totum addicere Deo [1] in baptiſmo, cum [2] renunciat omnibus pompis & voluptatibus Satanæ, [3] datque nomen Imperatori Chriſto, poſthac illi per omnem vitam militaturus. Et [4] Paulus agens de his qui Chriſto commoriuntur, ut jam ſibi non vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, non loquitur proprie de monachis, ſed de univerſis Chriſtianis. TH. Opportune meminiſti baptiſmi; ſed olim tingebantur aut aſpergebantur agentes animam, quibus tamē dabatur ſpes æternæ vitæ. PH. Quid epiſcopi promiſerint, nō ita magni refert: quid Deus præſtare dignetur, nobis incertum eſt. Si certum fuiſſet, tales aſpergine aquulæ repente fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri feneſtra, ut homines mundo dediti ſtudio per omnem vitam ſervirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent aſperſiunculam, cum jam amplius peccandi facultas non eſſet? Quod ſi tali baptiſmo ſimilis eſt iſta profeſſio, præ-

1 Reſpice notata in *Inquiſit. de fide*, pag. 322.

2 Valedicit. Reviſe *Convив. Relig* *Abjuratur Satanas cum pompis & voluptatibus ſuis.*

3 Profitetur ſe Chriſto Duce militaturum, ſc. armis ſpiritualibus. Deſumtum à militibus, qui nomina dant, i. e. ſe ordini militari adſcribendos offerunt.

4 Ad Roman. Cap. 6.

1 Se.

præclare conſultum eſt impie viventibus, ne pereant, hoc eſt, Satanæ vivant, Chriſto moriantur. TH. Imo ſi fas eſt aliquid ex [1] Seraphicis myſteriis prodere, efficacior eſt illorum profeſſio quam baptiſmi. PH. Quid audio? TH. In baptiſmo tantum proluuntur crimina; reſtat anima pura, ſed nuda: heic qui profitetur, ſtatim ditatur totius ordinis egregiis meritis, nimirum inſitus corpori ſanctiſſimæ ſodalitatis. PH. Itane qui per baptiſmum inſeritur corpori Chriſti, nihil accipit, nec à capite, nec à corpore? TH. Nihil, a [2] Seraphica maſſa niſi beneficentia aut ſavore promereatur. PH. Quis angelus hoc iſtis revelavit? TH. Non angelus, ô bone, ſed [3] ipſe Chriſtus ore proprio hoc aliaque permulta beato Franciſco præſens præſenti patefecit. PH. Obſecro te per amicitiam noſtram, atque obteſtor, ne me graveris iſtis impartiri ſermonibus. TH. Sunt reconditiſſima [4] myſteria; nec fas eſt ea profanis communicare. PH. Qui [5] profanis, amice? qui nulli nunquam ordini melius voluerim quam Seraphico? TH. Sed interdum [6] vellicas eos odioſius. PH. Hoc ipſum, Theotime, amoris argumentum eſt: cum eum ordinem nulli gravius lædant, quam qui ſub illius umbra turpiter vivunt: quisquis optime vult ordini, neceſſe eſt ut illius corruptoribus maxime

1 Seraphica Myſteria, vel ſecreta vocat Autor illam Franciſci regulam, quæ conſtat duodecim capitibus, cæteraque impiorum monachorum commenta, de quinque vulneribus ab ipſo Chriſto huic fungo impreſſis, biennium antequam is nudus, (ſcilicet ut in hac parte Chriſtum, qui nudus è cruce pependit, imitaretur) mori voluit.

2 A cumulo Franciſcanorum meritorum, ſcilicet.

3 Hæc & alia execranda mendacia de Franciſco refert mendaciſſimus iſte Barthol. de Piſis, aliique nugatores.

4 *Μυςήρια*, arcana, præcipuè quæ pertinent ad ſacra.

5 *Profanus* vulgo opponitur religioſo, vel *ſancto*, Fuſius id alibi dictum, Sunt qui legant *profanus*, q. d. Egone tibi profanus videor, qui nulli monachorum ordini magis faverim, quam Franciſcanorum?

6 *Vellicare*, proprie ſæpius vellere. Metaphorice pro calumniari, traducere.

 1 *Effutire*,

ximе ſuccenſeat. TH. At vereor ne Franciſcum iratum habeam, ſi quid arcanorum [1] effutiero. PH. Quid mali metuis ab innocentiſſimo viro? TH. Quid? ne [2] me exoculet, aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractaſſe [3] dicitur, qui reclamarunt illius quinque vulnerum veſtigiis. PH. Itane divi pejores ſunt in cœlo quam fuerint in terris? Audio Franciſcum adeo fuiſſe miti ingenio, ut cum pueri per viam incedenti caſeum, lac, rudera & lapides immitterent in ruſticanam [4] cucullam à tergo pendentem, nihil offenderetur, ſed hilaris incederet, & gaudens; & nunc factus eſt iracundus ac vindex? Alio die cum à ſocio audiſſet fur, ſacrilegus, homicida, inceſtus, ebrioſus, & quidquid criminum in ſceleroſiſſimum quemvis congeri poteſt, [5] confractus egit gratias, confeſſus, illum [6] nihil eſſe mentitum. Miranti ſocio cur ita loqueretur; Hæc, inquit, omnia, & his ſceleratiora patraram, niſi me numinis ſavor ſervaſſet. Unde igitur nunc factus eſt vindex? TH. Sic eſt: divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid [7] Cornelio mitius? quid Antonio manſuetius? quid [8] Johanne Baptiſta patientius, dum viverent? At nunc quam horrendos morbos immittunt, niſi legitime colantur? PH. Citius crediderim illos adimere morbos, quam immittere. Sed quod

1 *Effutire*, eſt garriendo divulgare. Uberiorem annotationem reſpice in Colloq. *Adoleſc. & ſcorti* pag. 283.

2 Mihi oculos eruat.

3 Addit hæc aliaque ementita miracula ille mendaciſſimus Autor de Piſa, ne quis figmentis iſtis de quinque vulneribus, cæteriſque fabulis auſit oppedere.

4 Nuſquam non Eraſmus utitur voce *cuculla*. Mihi *cucullus* notus eſt.

5 Submiſſus, abjectus.

6 Nam fortaſſe ſocius verum dixerat.

7 Intelligit forte Cornelium centurionem Romanum, à Petro Cæſareæ baptizatum, Act. 10. De Antonio, ſubulcorum peculiari divo, reſpice Notas in Colloq. *Franciſcan.*

8 Nam ſicuti Antonium ſacro igni, & alios divos aliis malis armatos fingunt Papicolæ, ita Joanni Baptiſtæ adſcribunt vim morbi comitialis parcis ſui cultoribus immittendi.

1 Ridi

quod mihi dixeris, nec profano commiſeris, & tacituro credideris. TH. Age, tua fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. [1] Obſecro te, Franciſce, ut te tuiſque ſodalibus [2] propitiis ſit mihi fas audita loqui. Scis Paulo fuiſſe ſapientiam reconditam, quam non palam, ſed occulte loquebatur inter perfectos. Sic habent & illi quædam arcana quæ non evulgant apud quoslibet, ſed [3] beatis viduis, aliiſque piis, & ſelectis, bene volentibus gregi Seraphico, privatim impartiunt. PH. Exſpecto [4] τρισαγίας ἀποκαλύψεις. TH. Principio Dominus prædixit [5] patriarchæ Seraphico futurum, ut quo grex Seraphicus magis increbreſceret, hoc illi pabulum abundantius ſuppeditaret. PH. Heic protinus ademta eſt omnis querela iis, qui dictitant, hoc hominum genere in dies increbreſcente, gravari populum. TH. Deinde aperuit & hoc, quod quotannis, in die illi feſto, omnes animæ non modo fratrum, qui ſacroſanctum illum geſtant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipſius ſodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. PH. Tam familiariter Chriſtus cum illo fabulabatur? TH. Quid ni? ut cum amico & ſodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Moſe. Moſes à Deo traditam legem tulit ad populum; Chriſtus legem Evangelicam promulgavit; Franciſcus legem ſuam

1 Ridicula Franciſci & monachorum ejus ordinis invocatio.

2 Faventibus.

3 Quas ſceleſti monachi ſeducunt, ut olim Scribæ & Phariſæi, quibus Chriſtus minitatur Matth. 23. οὐαὶ ὑμῖν ὑποκριταὶ, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι, i. e. *Væ vobis Hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, idque prætextu longarum precum.*

4 Τρισαγίας ἀποκαλύψεις, id eſt, ter ſanctas revelationes.

5 Franciſco. Πατριάρχης dicitur familiæ aut tribus princeps. Reſpice *Merdardum* in principio.

ſuam [1] angeli manibus bis deſcriptam, tradidit Seraphicis fratribus. PH. Exſpecto tertiam [2] apocalypſim. TH. Verebatur egregius ille patriarcha, [3] ne bonum ſemen, quod ſeminatum erat, noctu vitiaret ille malus, & ita cum zizania revelleretur & triticum. Hunc [4] ſcrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, ſibi curæ futurum ne deficeret [5] ſemicalceatorum ac cinctorum fune populus usque ad extremum judicii diem. PH. O Domini clementiam! alioqui [6] fuerat actum de eccleſia Dei. Sed perge. TH. Quarto loco [7] reſeravit illud, quod nullus impie viveris diu perſeverare poſſet in eo ordine. PH. An non defecit ab ordine quisquis impie vivit? TH. Non: neque enim Chriſtum ſtatim abnegavit qui ſcelerate vivit; quanquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes, factis negant. Sed quisquis abjicit ſacroſanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. PH. Quid igitur dicemus de tot monaſteriis [8] Conventualium, qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, ſcortantur, & palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem? TH. Franciſcus nunquam geſtavit veſtem

ſtem

1 Angeli? Imo vero male feriati cujusdam monachi. Sed heus, Franciſce, nonne legeras illud Pauli ad Galat. 1. ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν, παρ᾽ ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. *Ceterum etiam ſi nos, aut angelus ex cælo prædicet vobis euangelium, præter quod prædicavimus vobis, anathema ſit.*

2 Revelationem.

3 Alludit ad parabolam Chriſti Matth. 13.

4 *Scrupulus* proprie lapillus in ambulantium calceis pedes torquens. Inde pro quavis ſolicitudine, & re anxia.

5 Franciſcanorum monachorum gregem Autor vocat *populum ſemicalceatorum ac cinctorum fune*, à feneſtratis calceis, & funibus nodoſis. Eorum diſcrimen & cultum notavimus in *Ichthyoph.*

6 Ubi res in deſperationem devenit, ita ut nihil remedii reliquum ſit, dicitur *actum eſt*, imprimis Comicis uſitatum.

7 Revelavit, aperuit.

8 Franciſcanorum genus triplex eſt, Capucinorum, Obſervantium, & Gaudentium, quos & *Conventuales* vocant. Hi ultimi incedunt prorſus calceati; priores tantum ſoleas ſub pedum plantis habent.

1 Nam

ſtem tali colore [1] nimium fuſco, nec uſus eſt cingulo è lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulſarint oſtium, dicetur, [2] Neſcio vos; eo quod non habent veſtem nuptialem. PH. Eſtne amplius? TH. Nihil adhuc audiſti. Quinto loco patefecit illi, quod, qui male vellent ordini Seraphico, quales heu nimium multi ſunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, niſi mortem anticipaſſent; ſed omnes peſſima morte quam ociſſime perituros. PH. Vidimus iſtuc cum in aliis multis alias, tum nuper in [3] Matthæo Cardinale Sedunenſi: de ſemicalceatis peſſime & loquebatur, & ſentiebat; [4] periit prius quam, opinor, attingeret quinquageſimum annum. TH. Recte quidem dicis: ſed ille læſerat etiam [5] Cherubicum ordinem. Nam hujus opera potiſſimum effectum prædicant, ut [6] Bernæ quatuor illi Domi-

1 Nam Franciſcanorum tunica cinericia eſt: & cingulus, qui eam conſtringit è cannabe eſt. Ergo Conventuales quodammodo ab ordine deficiunt, ideoque illis dicetur, *Neſcio vos*, &c.

2 Vide parabolam Matth. 22. de invitatis ad nuptias.

3 Qui obſcuro loco natus, & propter ingenii dotes Epiſcopatum Sedunenſem adeptus cum eſſet, tandem flagrante bello inter Julium ſecundum & Gallos, Cardinalium numero adſcriptus eſt.

4 Morbo, an veneno?

5 In novem, quos Pontificii ſtatuunt, angelorum choris, ſecundi ſunt Cherubim: vide notas in *Funus*. Utque Franciſcanos *Seraphicos*, ita Dominicanos (quibus nomen dedit Dominicus iſte Hiſpanus notatus in Coll. *Nauf.* & *Franciſc.*) *Cherubinos* appellat, ſeu *Cherubicum ordinem*.

6 Quod Helvetiorum oppidum eſt, Hiſtoria ita ſe habet. Jam ab anno 1370. gravis quæſtio fuit mota inter Dominicanos & Franciſcanos de conceptione Mariæ Virginis: hi enim illam ab originali peccato immunem, illi contrarium aſſerebant. Dominicani ergo ut & dignitatem ordini, & veritatem ſententiæ adſtruerent, habito concilio, ad ementitas apparitiones & ficta miracula confugiunt. Provinciam hanc quatuor ſceleratiſſimi monachi ſuſcipiunt, & ad eam exequendam eligitur Berna, Helvetiæ oppidum, credulis hominibus plenum, ut & ſimplicis ingenii ſartor Joannes Jezerus, in eorum ordinem hoc fine aſcitus. Hunc nocturnis apparitionibus, incredibili aſtutia confictis, eo perducunt, ut crederet Mariam ſibi loqui, confitentem inter alia ſe quoque peccato originali inquinatam, prædicentemque urbi Bernenſi exitium, niſi ebrioſi Franciſcani ejicerentur. Jezerus autem, ut ut ſtupidus, ex voce unius Monachi, quam agnoſcebat, fraudem ſubodoratus, perſonatam Divam inſi-

Dominicani traderentur flammis, cum alioqui pontificis animum pecunia fuerint expugnaturi. PH. Sed ajunt illos prodigioſæ impietatis orſos fabulam. Fictis viſionibus ac miraculis agebant, ut perſuaderent Virginem matrem fuiſſe contaminatam labe originali, divum Franciſcum non habuiſſe vera Chriſti vulnerum veſtigia, ea verius habuiſſe [1] Catharinam Senenſem; ſed perfectiſſima pollicebantur [2] laico converſo, quem ad hanc fabulam agendam ſubornaverant; & ad hanc impoſturam abutebantur [3] corpore Domini, poſtremo etiam fuſtibus, & venenis. Denique prædicant, hanc [4] telam non fuiſſe unius monaſterii, ſed totius ordinis procerum. TH. [5]Utcunque iſta habent, non temere dictum eſt à Deo, [6] Nolite tangere Chriſtos meos. PH. Exſpecto ſi quid ſupereſt. TH. Supereſt [7] apocalypſis ſexta, qua Dominus juravit illi futurum, ut fautores ordinis Seraphici quantumvis

inſigniter proſtituit. Ibi re comperta Monachi hominem eo adigunt, ut promitteret ſilentium. Sed pollicitis non nimium fidentes, ſatius ducunt illum è medio tollere, pane orbiculari, quem ipſi verum corpus Domini affirmant, veneno infecto, in celebratione Miſſæ, ut vocant. Et ſucceſſiſſet negotium, niſi Jezetus deglutitum panem venenatum ſtomacho ejeciſſet. Is ergo e tanto periculo liberatus, rem omnem ad Magiſtratum defert. Monachi torti omnia ſcelera confitentur, atque ita convicti, approbante Pontifice Romano, vivi in ignem poſiti, abominandi facinoris dignas pœnas dederunt 1509. prid. Kal. Jun.

1 Divam illam Papicolarum, ementitis miraculis prodigioſe exornatam, vide in *Naufr.* & *Apoth. Capn.*

2 Nempe Sartori Jezero, eo fine in Dominicanorum ordinem aſſumpto: huic enim Monachus iſte nequam, qui Mariæ perſonam agebat, noctu manum clavo transfixerat, additis mox quatuor aliis vulneribus. Atque ita Dominicani, quo gloriarentur quinque vulnerum veſtigia apud ſe, non apud Franciſcanos eſſe, hunc Jezerum tanquam novum Chriſtum populo offerebant.

3 Pane orbiculari ſcil. Vide jam nunc notata.

4 Technam, vel ſceleratiſſimam fraudem, quam Dominicani monachi contexuerant.

5 Principum, primariorum.

6 Chriſtos, id eſt unctos, Pſalm. 105.

7 Revelatio ab *ἀποκαλύπτω*, detego, revelo. Vere equidem hic Autor revelat impia monachorum myſteria.

tumvis impie viverent, tamen aliquando Domini miſericordiam conſequerentur, & ſceleratam vitam beato fine clauderent, PH. Etiamne ſi in adulterio deprehenſi occiderentur. TH. Quod Dominus promiſit, non poteſt non eſſe ratum. PH. Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? TH. Oh, dubitas? qui dat, qui veſtit, qui culinam inſtruit, jam dudum amat, PH. Non amat qui monet, qui docet? TH. Hæc ipſis domi abundant, & hujus generis beneficia ſolent aliis largiri, non ab aliis accipere. PH. Plus ergo Dominus promiſit Franciſci diſcipulis quam ſuis. Sibi quidem patitur imputari, ſi quid ipſius reſpectu benefiat cuilibet Chriſtiano; ſed non promittit male viventibus vitam æternam. TH. Nec mirum, amice, nam extremus Evangelii vigor ſervatus eſt huic ordini, Sed audi jam ſeptimam apoclypſim, eamque poſtremam. PH. Heic ſum. TH. Juravit illi Dominus, neminem male moriturum qui in habitu Seraphico moreretur. PH. At quid appellas male mori? TH. Is male moritur, cujus anima relicto corpore recta defertur ad [1] tartara, unde nulla eſt redemtio. PH. Veſtis igitur non liberat ab igni purgatorio? TH. Non, niſi quis moriatur in ipſo feſto beati Franciſci. Verum an tibi parum videtur, tutum eſſe à tartaro? PH. Maximum ego quidem arbitror. Sed quid de his ſentiendum, quibus jam mortuis induitur ſacra veſtis? Non enim in ea moriuntur. TH. Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto. PH. At ego, cum [2] agerem Antverpiæ, adſui cum cæteris cognatis matronæ cuidam [3] agenti animam; aderat Franciſcanus,

1 *Tartarus*, in plur. Tartara, locus inferorum profundiſſimus, quem abyſſum vocant. Reſpice *Naufrag.*

2 Degerem, verſarer.

3 In agone ſeu puncto mortis verſanti, Jam morti proximæ.

ciſcanus, vir admodum venerabilis. Is ubi videt mulierem jam oſcitantem, alterum brachium illius inſeruit ſuæ veſti, ſic ut etiam aliquam humeri partem tegeret. Ibi quidam dubitabant, utrum tota mulier eſſet tuta ab inferorum portis, an pars contecta. TH. Tota erat tuta, non aliter quam in baptiſmo pars hominis tingitur aqua, totus tamen Chriſtianus redditur. PH. Mirum [1] cacodæmones tantopere horrere veſtem illam. TH. Magis horrent quam crucem Domini. Cum [2] efferretur Euſebius, vidi (non ſolus tamen) agmina nigrorum dæmonum, [3] muſcarum inſtar, aſſultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere. PH. At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. TH. Ut ſerpentes nec umbram fraxini, licet porrectam longius, [4] ferre poſſunt, ita dæmones virus illud ſacræ veſtis etiam procul ſentiunt. PH. Proinde non arbitror talia copora putreſcere, alioqui plus animi eſſet vermibus quam cacodæmonibus. TH. Veriſimile narras. PH. Quam fortunati pediculi qui in tam divina veſte perpetuo vivunt! Cæterum cum veſtis deferatur ad ſepulchrum, quid eſt quod tuetur animam? TH. Veſtis umbram ſecum defert; ea tutum reddit, adeo ut negent quenquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. PH. Næ ego iſtam apocalypſim, ſi vera narras, pluris facio, quam [5] illam Joannis! hæc enim [6] expeditam ac facilem oſtendit

1 Κακοδαίμονες, mali Genii, Angeli impuri, (de Geniis & Angelis ſæpius ſupra) item infelices, miſeri. Iſtos ſtulti Pontificii ſigno crucis poſſe abigi credunt. Reſpice *Exorciſm.*

2 Vide pag. ſuperiores.

3 Credo equidem; fuerunt enim veræ muſcæ, vel culices.

4 Certe ſi Plinio fides, qui ſe hoc expertum dicit. Vide ſequens Colloquium *de Amicitia.*

5 Quamvis omnia hæc falſe atque ironice ab Eraſmo in mediū proferantur, interim tamen verum eſt, eum de Autore libri, qui Apocalypſi Joannis Theologi inſcribitur dubitaſſe. Vide ejus annotationes in N. Teſtamentum, & Apologiam quam Beza adverſus eas ſcripſit.

6 Planam.

1 La

dit viam, qua cuivis liceat citra [1] ſudorem, citra moleſtiam, citra pœnitentiam mortem æternam effugere, tota vita ſuaviter peracta in deliciis. TH. Aſſentior. PH. Jam igitur mirari deſino, ſi plerique Seraphicis ſodalibus plurimum tribuant: verum non queo ſatis admirari, non deeſſe qui non vereantur illis [2] oppedere. TH. Nimirum iſtos ſcias, quotquot videris, traditos in [3] reprobum ſenſum, ſuaque malitia excæcatos. PH. Poſthac ero cautior; daboque operam ut in ſacroſancta veſte moriar. Verum extiterunt hoc ſæculo quidam qui docent, hominem ſola fide juſtificari, nullo operum præſidio: maximum igitur privilegium ſit, ſi veſtis beet absque fide. TH. Non ſimpliciter absque fide, ne quid erres, Philecoë, ſatis autem eſt credere, hæc quæ diximus eſſe promiſſa à Chriſto [4] patriarchæ Franciſco. PH. Vel Turcam igitur ſervabit veſtis? TH. Vel ipſum [5] Satanam, ſi ſe patiatur indui, & fidem habeat apocalypſi. PH. Jam dudum me tuum feciſti: ſed unum atque alterum ſcrupulum mihi cupiam per te eximi. TH. Dic. PH. Audivi, Franciſcum ſuum appellare inſtitutum Evangelicum. TH. Verum. PH. Sed Evangelii regulam profitentur omnes Chriſtiani, [6] mea quidem ſententia. Quod ſi iſtorum inſtitutum eſt Evangelicum, oportet quotquot Chriſtiani ſunt, eosdem eſſe Franciſcanos: & in his [7] primas tenebit Chriſtus cum Apoſtolis & ſanctiſſima matre. TH. Convinceres tu quidem, niſi Franciſcus quæ-

1 Laborem. Meton. effect.

2 Adverſari. Reſpice infra notata in *Merdardum.*

3 *Reprobam mentem,* vocant ἀδόκιμον νοῦν, ut Paulus inquit ad Roman. cap. 1.

4 Vide paulo ante in hoc Coll. annotata.

5 Satanas, baptiſmus, aliæque ejus farinæ voces notatæ ſunt in *Conv. relig.*

6 Juxta meam opinionem.

7 Supple, partes. Reviſe *Merdardum* in principio.

quædam addidiſſet Evangelio Chriſti. PH. Quæ? TH. Veſtem cinericiam, funem canabeum, & pedes nudos. PH. Iſtis igitur notis dignoſcimus Evangelicum à Franciſcano? TH. Differunt & 1 contactu pecuniæ. PH. Verum, ut audio, Franciſcus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel 2 mandatarius; & ſi numeret 3 chirotheca munitus, nihilominus recepiſſe dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id eſt, ne contingant? Sic interpretatus eſt Benedictus pontifex. PH. At non ut pontifex, verum ut Franciſcanus. Alioqui nonne, qui ſunt 4 obſervantiſſimi, cum peregrinantur, excipiunt linteolo numos? TH. Faciunt cum urget neceſſitas. PH. At mori ſatius eſt, quam violare regulam plusquam Evangelicam. Deinde nonne paſſim recipiunt per ſuos procuratores? TH. Quid ni? etiamſi dentur aliquot millia, id quod non raro accidit. PH. At regula dicit, neque per ſe, neque per alios. TH. At non 5 contingunt. PH. Ridiculum. Si contactus impius eſt, etiam per alios contingunt. TH. Verum non eſt illis cum procuratoribus actio. PH. Non eſt? Experiatur hoc qui velit. TH. Chriſtus non legitur usquam contigiſſe pecuniam. PH. Eſto: ſed probabile eſt Chriſtum adoleſcentulum crebro parentibus ſuis emiſſe oleum, acetum, & olera. Sed extra controverſiam Petrus

&

1 Reſpice *Franciſcanorum* Colloq. *Nos cogit regula non contingere pecuniam.*

2 *Mandatarium*, vel procuratorem vulgo appellant, qui mandata habet peragenda.

3 Manica.

4 Nam Franciſcani vel Capuccini, vel Obſervantes, vel Gaudentes ſunt, ut ſupra diximus. Reſpice Coll. *Franciſc. Nos ſumus Obſervantes.*

5 Sed tamen corradunt quibuscunque modis poſſunt, conciones, Miſſas, preces, cantus, & quid non popello vendentes; ideoque cum ruri vagantur, alterum Judam habent, qui peram gerit.

1 Sæpius

& Paulus contrectarunt. Non eſt in contactus fuga laus pietatis, ſed in contemtu. Vini contactus multo periculoſior eſt, quam pecuniæ; cur non horrent ibi periculum? TH. Quia Franciſcus non prohibuit. PH. Nonne porrigunt manus ſuas otio molliculas, & pulchre lotas fœminis ſalutantibus; & nummo forte inſpiciendi cauſa oblato reſiliunt, ac ſe muniunt ſigno crucis? papæ quam Evangelice! Et quidem puto Franciſcum, licet [1] omnis litteraturæ rudem, non adeo deſipuiſſe, ut vetuerit qualemcunque pecuniæ contactum. Et tamen ſi id ſenſit, quanto periculo ſuos expoſuit quos juſſit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari poteſt, quin aliquando imprudentes calcent nummum humi jacentem. TH. Verum non tangunt manibus. PH. An tactus non eſt ſenſus toti corpori communis? TH. Eſt; atque etiamſi quid tale [2] uſu veniat, non ſacrificant niſi confeſſi. PH. Religioſe! TH. Verum omiſſis cavillationibus, dicam id quod res eſt. Pecunia multis eſt, eritque maximorum malorum occaſio. PH. Fateor: ſed eadem aliis eſt multorum bonorū materia. Divitiarum amorem lego damnatū, pecuniam damnatā nuſquā lego. TH. Recte dicis. Sed quo longius abſint ab avaritiæ morbo, ſic prohibitus eſt contactus, quemadmodum in Evangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. PH. Quin igitur vetitus eſt adſpectus? TH. Quia facilius eſt continere manus quam oculos. PH. Et tamen per illas feneſtras ingreſſa eſt mors. TH. Et ideo qui [3] germane Franciſcani ſunt, ultra ſupercilia deducunt [4] cucullam, tectiſque & in terram defixis

1 Sæpius hoc autor ſupra indicavit, Franciſcum fuiſſe hominem litterarum rudem. Puer enim ſtudiis valedicens mercator factus eſt, è mercatore miles, è milite tandem monachus.

2 Accidat.

3 Vere.

4 Cucullum, inquam.

5 Nunc

fixis oculis incedunt, ne quid videant præter viam: quod idem videmus in equis currus onuſtos trahentibus; utrinque corium capiſtro additum non ſinit eos quidquam videre niſi quod ante pedes eſt. PH. Verum age dic mihi, eſtne hoc verum quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent à Pontifice? TH. Eſt. PH. Atqui audio, nullum hominum genus pluribus inſtructum indultis; adeo ut liceat illis homines, ipſorum ſententia damnatos, vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullum irregularitatis periculum. TH. Non eſt vana fabula quam audiſti. [1] Nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, ſe obdormiſſe [2] potum in templo Franciſcanorum, in his angulis in quibus ſedent fœminæ per laminas foraminoſas confitentes. Experrectus cantu nocturno, non auſus eſt ſe prodere. Decantatis ex more [3] nocturnalibus, totus fratrum chorus deſcendit in ædem inferiorem: ibi erat parata foſſa bene lata beneque profunda. Stabant duo juvenes revinctis à tergo manibus. Habita eſt concio de laude obedientiæ; promiſſa eſt apud Deum omnium [4] commiſſorum venia. Nonnulla etiam ſpes injecta, fore ut Deus fratrum animos flecteret ad miſericordiam, ſi ſponte deſcenderent in ſoveam, ſeque ſupinos reponerent. Factum eſt, ſubductiſque ſcalis, omnes ſimul injecere terram. PH. Sed ſiluitne interim ille ſpectator? TH. Maxime; tum quidem nimirum metuens, ne ſi ſe prodidiſſet, tertius adderetur foſſæ. PH. Etiamne hoc illis licet? TH. Licet, [5] quoties periclitatur decus ordinis. Nam ille ſimulatque eva-

1 Nunc audies, lector, illa vere ſacra, id eſt, execrabilia Franciſcanorum myſteria.

2 Ebrium.

3 Ita vocat Hymnos, quos monachi ſtatis horis nocturnis in honorem Divi vel Divæ, cujus dies feſtus tunc occurrit, cantant.

4 Peccatorum.

5 Imo quoties verentur, ne quis ſcelera, quæ in monaſteriis perpetrantur, palam faciat.

I Sati-

evaſiſſet, paſſim in omnibus conviviis narrabat quæ viderat, magna Seraphicæ gentis invidia. Nonne [1] præſtiterat vivum ſepeliri? PH. Fortaſſe. Verum his ſubtilitatibus omiſſis, qui fit, ut cum [2] patriarcha juſſerit incedi nudis pedibus, nunc maxime incedant calceis feneſtratis? TH. Duabus de cauſſis præceptum hoc mitigatum eſt: altera eſt, ne per imprudentiam tangant pecuniam: altera, ne frigus lædat, aut ſpina, aut ſerpentes, aut ſilices, aut aliud ſimile, cum illis ſit per univerſum terrarum orbem obambulandum. Cæterum ut id fiat inviolata regulæ majeſtate, feneſtra calcei pedem nudum oſtendit [3] per ſynecdochen. PH. Prædicant ſe profiteri perfectionem Evangelicam, quam ajunt conſtare conſiliis Evangelicis, de quibus inter eruditos [4] magna digladiatio eſt. Et in unoquoque vitæ ſtatu locus eſt perfectioni Evangelicæ. Sed quid omnium maxime perfectum tibi videtur inter Evangelii præcepta? TH. Arbitror totum illud quod prodidit Matthæus Cap. 5. cujus hæc eſt clauſula; *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui vos oderunt, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ut ſitis filii patris veſtri qui eſt in cœlis, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, pluit ſuper juſtos & injuſtos. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* PH. Commode reſpondiſti. Sed pater ille dives eſt ac munificus in omnes, nec mendicat à quoquam. TH. Munifici ſunt & illi, ſed opum ſpiritualium, hoc eſt, precum & bonorum operum, quibus opulenti ſunt. PH. Utinam ſint inter illos exempla charitatis

1 Satius, melius fuerat.

2 Franciſcus.

3 Per ſynecdochen pars ponitur pro toto. Sic Franciſcanorum pars pedis denudatur, pro toto ſcilicet pede. Eorum veſtitum reſpice in *Ichthyoph*.

4 Magnum certamen.

1 Ale-

ritatis Evangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio penſat! Quid ſibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, [1] *Tutius eſſe regem quamlibet potentem lædere, quam quemlibet ex ordine Franciſcanorum aut Dominicanorum*? PH. Ordinis læſam dignitatem ulciſci fas eſt: & quod uni ex minimis male fit, fit toti ordini. PH. At cur non potius quòd uni bene fit, fit toti ordini? Et cur non unus Chriſtianus læſus totum Chriſtianiſmum ad vindictam provocat? Cur toties cæſus ac lapidatus Paulus non inclamavit [2] ſuppetias adverſus apoſtolicæ dignitatis violatores? Jam ſi juxta Domini ſententiam, *Beatius eſt dare quam accipere*, utique perfectior eſt qui bene vivens ac docens de ſuo dat egentibus, quam qui tantum accipit. Alioqui fruſtra [3] Paulus gloriatur, quod gratis prædicaverat Evangelium. Atque heic videtur eſſe præcipuum illius laudatæ addictionis experimentum, ſi [4] conviciis impetiti non [5] incandeſcant, ſi in male merentes charitatis affectum obtineant. Quid magni eſt, ſi quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquanto lautius, cum ſibi ſervet ulciſcendi cupiditatem? Cinctorum fune, ſemicalceatorum, ubique eſt magna copia: hæc qui præſtet quæ perfecta Dominus vocat, quæ Apoſtoli conſtanter exhibuerunt, inter iſtos nimium [6] rara eſt avis. TH. Non ignoro quas fabulas impii quidam de illis ſpargant: ſed ego ſic affectus ſum, ut ubicunque videro illam ſacroſanctiſſimam veſtem, putem adeſſe angelos Dei: eamque domum eſſe felicem, cujus limen crebro teritur illorum pedibus. PH.

Et

1 Alexandrum Pontificem, ejusque dictum reſpice in *Merdardo*, pag. 731.

2 Auxilium.

3 1. Cor. 9.

4 Maledictis.

5 *Incandeſcere* metaph: pro valde ſuccenſere, vel iraſci.

6 Res nova, & inventu rara, *rara avis* dicitur. Iuvenal. Sat. 6. *Rara avis in terris, nigroque ſimillima cygno.*

1 Reyi-

Et ego arbitror, pauciores eſſe [1] ſteriles fœminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius ſit Franciſcus, Theotime, qui hactenus tanto in errore ſim verſatus. Exiſtimabam, iſtorum veſtem nihil aliud eſſe quam veſtem, nec per ſe meliorem veſte nautæ, aut calcearii, niſi utentis ſanctimonia commendaretur, quemadmodum Chriſti veſtis contacta ſanavit [2] hæmorrhoiſſam. Alioqui dubitabam, utrum textor an veſtiarius eam vim dediſſet veſti. TH. Haud dubie, qui formam dat, dat vim. PH. Poſthac ergo vivam ſuavius: nec me [3] macerabo metu [4] inferorum, aut [5] confeſſionis tædio, aut cruciatu pœnitentiæ.

1 Reviſe in Coll. *Proci & puella*, Nubere craſſo monacho.

2 Mulierem profluvio ſanguinis laborantem: *αἱμόῤῥοια*, vel *αἱμοῤῥοῖς*, ſanguinis profluvium. Miraculum lege Marc. Cap. 5.

3 Cruciabo.

4 Pœnarum, quas apud inferos impiorum animas vulgo ferre ajunt.

5 Scil. auricularis, inter Pontificios uſitatæ.

[1] A M I C I T I A.

[2] EPHORINUS, JOANNES.

EP. SÆpenumero mecum admirari ſoleo, [3] quem Deum in conſilium adhibuerit natura, cum in omni rerum genere miſceret [4] amicitias & inimicitias quaſdam arcanas,

1 Ita inſcribitur hoc Colloquium, quod in eo agat Autor de animantibus innata amicitia, vel inimicitia.

2 Nomen deſumtum ab *ἐφορᾷν*, id eſt, diligenter contemplari, & cum cura inſpicere. Hic enim Ephorinus animalium naturam, vim & potentiam contemplando obſervat.

3 Deum, quo nihil prudentius, aut conſultius, in conſilium adhibere, elegans loquendi forma eſt, quoties nos admirari novitatem, aut mirificum rei eventum ſignificamus, quod ſubinde apud Poëtas Dii in conſilium ab Heroibus adhibeantur.

4 Alludit ad Empedoclis Phyſici decretum, qui principia mundi *φιλίαν καὶ νεῖκος*, id eſt, *amicitiam & contentionem* ſtatuit.

arcanas, nec ullis cauſis evidentibus probabiles, niſi quod hoc ſpectaculo videtur fuiſſe delectata, quemadmodum nos ex [1] commiſſis inter ſe gallis gallinaceis & coturnicibus voluptatem capimus. JO. Nondum ſatis percipio quid velis dicere. EP. Dicam igitur, ſi vis, [2] craſſiore Minerva. Scis ſerpentium genus eſſe inimicum homini. JO. Scio vetus inter illos & nos eſſe diſſidium & irreconciliabile, futurumque donec meminerimus illius [3] inauſpicati pomi. EP. Noſti lacertam? JO. Quid ni? EP. Italia magnas habet & virides. Hoc animal natura & homini amicum eſt, & ſerpentibus inimicum. JO. Unde hoc deprehenditur? EP. Ubicunque proſpicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquato capite diu contemplantes hominis faciem: ſi exſpuas, elambunt ſalivam ore redditam: vidi & puerorum [4] mictum exſorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impune, atque etiam læduntur, & admotæ ori gaudent ſalivam lambere. Cæterum ſi comprehenſæ inter ſe committantur, dictu mirum quam in ſeſe ſæviant; nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc ſtrepitu dimoti rubi admonent hominem; inſuetus crederet, ſerpentem eſſe: ubi diſpexeris, lacertæ ſunt, obliquato capite contemplantes, donec conſiſtas; ſi pergas, ſequentes. Rurſus aliud agentem admonent. Diceres eas ludere, vehementerque de-

1 *Committere*, ſignificat in certamen & contentionem mittere, quemadmodum dicimus *gladiatores commiſſos*, qui in certamen deſcendunt.

2 *Craſſiore*, vel rudi *Minerva dicere* id eſt, ſimplicius & indoctius, non accurata loquendi forma, nec arte, ſed ut illiterati ſolent. Minerva artium Dea Reſpice *Cyclops.*

3 *Inauſpicatum*, id eſt infelix, quod bonis auſpiciis non geritur. Quid ſit auſpicium dictum reſpice, pag. 6. & in. Coll. *Proc. & puel.* Hiſtoriam ſerpentis, qui Evam pomo ſeduxit, lege Geneſ. 3.

4 Urinam.

1 Tan.

delectari hominis aſpectu. JO. Mira narras. EP. Quodam die vidi prægrandem & mire viridem in oſtio cavi decertantem cum ſerpente. Primum mirabamur quid eſſet rei: nam ſerpens nobis non erat conſpicuus. Italus admonebat, in antro eſſe hoſtem. Paulo poſt venit ad nos lacerta, velut oſtendens ſua vulnera, ac remedium flagitans, ſeque [1] tantum non tangi patiebatur: quoties autem reſtabamus, reſtabat & illa nos contemplans. Serpens alterum latus pene totum eroſerat, & ex viridi rubrum fecerat. JO. Mihi, ſi adfuiſſem, libuiſſet ulciſci lacertæ vicem. EP. At hoſtis jam ſe in profundum antrum abdiderat: poſt aliquot tamen dies [2] pavimus oculos noſtros vindicta. JO. Gaudeo profecto. Sed quo pacto? EP. Forte inambulabamus per eundem locum. Serpens è fonte vicino biberat; erat enim æſtus [3] prodigioſus, adeo ut nos quoque aquæ inopia periclitatemur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domus filius, in qua tum metu peſtilentiæ [4] Bononia profugi ruſticabamur; geſtans raſtrum quo fœnum demeſſum converrunt agricolæ; ſimul ut ſerpentem vidit, exclamat. JO. Metu fortaſſe. EP. Nequaquam, imo gaudio, velut inſultans deprehenſo hoſti. Ferit raſtro; ſerpens ſe contrahit: ille non facit feriendi finem, donec contrito capite ſerpens in longum porrigitur, nam hoc non faciunt niſi morientes. Inde eſt, quem frequenter audiſti, [5] apologus de can-

1 Tantum non, id eſt, propemodum.

2 Paſcere pro delectari, vel recreare, notatum vide in principio *Conviv. Relig.*

3 Vehemens fere uſque ad prodigium.

4 Bononia, urbs eſt Italiæ nobiliſſima.

5 Fabula Æſopi hæc eſt. Amicitiam junxerant anguis & cancer, & una vivere ſtatuerant. Sed cancer animal ſimplex & probum, cum ſocii ſui fraudulentia & calliditate admodum of-

 fende-

cancro, qui ſerpentem hoſpitem occidit, ubi porrectum videt; Sic inquit, vivum incedere oportuit. JO. O factum bene! Quid tum? EP. Puer arreptum raſtro ſuſpendit à frutice ſupra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes ſanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolæ nonnunquam feſſi obdormiunt in agro: atque illic interdum habent [1] urceum lactis, in cibi ſimul & potus uſum. Serpentes ſumopere lacte capiuntur. Itaque non raro fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. JO. Quod? obſecro. EP. Summum teſtæ os allio circumlinunt. Is odor deterret ſerpentes. JO. Quid igitur ſenſit Horatius, cum ſcriberet, [2] allium venenum cicutis nocentius; cum ſit, ut ais, adverſus venena remedium? EP. Sed audi quod eſt durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiciunt ſeſe, & in ſtomachum ſeſe convolvunt. JO. An non protinus exanimatur homo talem nactus hoſpitem? EP. Non, ſed [3] afflictiſſime vivit, nec eſt ullum mali levamen, niſi ut lacte aliiſque gratiſſimis ſerpenti cibis alant hoſpitem. JO. Nihil remedii adverſus tantum malum? EP. Comeſum affatim allium. JO. Non mirum igitur, ſi [4] meſſores gaudent allio. EP. Et alias

ſenderetur, ſæpe hortatus fuit anguem, ut iſtos mores veteratorios exueret. Anguis non modo non obtemperare recte monenti, ſed fieri etiam indies deterior atque verſutior. Quodam igitur tempore cancer ſopitum invadit, & forcipe ſua captum ſtrangulat: qui cum mortuus jaceret in longum porrectus: Ita te, inquit cancer, viventem rectum ac ſimplicem eſſe oportebat, ſi ferri tuam conſuetudinem à bonis poſtulabas. *Apologus* fabula eſt, ſub ridicula narratione exhibens aliquid, quod moribus utile eſt.

1 Urnam fictilem minorem. Horat. de Arte Poët - - - *Amphora cœpit Inſtitui, currente rota, cur urceus exit?*

2 Horat. Epod. 3. *Parentis olim ſi quis impia manu Senile guttur fregerit, Edat cicutis allium nocentius.*

3 Miſerrime.

4 Horatius in carmine mox citato exclamat, *O dura meſſorum ilia!*

1 Pe-

alias medetur delaſſatis labore & æſtu. Verum in hoc [1] diſcrimine non raro lacerta quamvis puſilla ſervat hominem. JO. Qui poteſt? EP. Ubi ſenſit ſerpentem inſidiari, circumcurſat per collum & faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu ſcalptuque unguium excitetur. Porro qui expergiſcitur, conſpecta in propinquo lacerta, mox intelligit hoſtem alicubi eſſe in inſidiis, ac circumſpiciens deprehendit. JO. Mira naturæ vis. EP. Jam nullum eſt animal inimicius homini quam crocodilus, qui ſæpe numero totos homines devorat, & arte malitiam adjuvat, hauſta aqua lubricans ſemitas, quibus deſcendunt ad [2] Nilum aquam hauſturi, quo collapſos devoret. Neque te fugit delphinum, etiam in diverſo elemento natum, [3] φιλάνθρωπον eſſe. JO. Audivi fabulam de [4] adamato puero celebrem, celebriorem autem [5] de Arione. EP. Quin & [6] in venatu mugilum piſcatores delphinorum miniſterio vice canum utuntur, qui accepta prædæ portiuncula recedunt. Quin & caſtigari ſeſe patiuntur, ſi quid in venatu deliquerint. In mari vero frequenter navigantibus apparent, gaudio geſtientes, & in ſummis undis luſitantes. Interdum adnantes ad navim, nonnunquam & tenſa vela tranſilientes. Adeo delectantur hominum conſuetudine. Verum ut hominum eſt

1 Periculo.

2 Præclariſſimum Ægypti fluvium.

3 Φιλάνθρωπον, id eſt, hominum amatorem.

4 Non unam de pueris à Delphinis adamatis fabulam lege in Plinio, Nat. Hiſt. lib. 9. cap. 8.

5 Fabulam Arionis ex Herodoto verſam exhibet A. Gellius lib. 16. cap. 19. Plinius quoque loco paulo ante citato de Delphinorum φιλανθρωπία. *Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochi & Tarentini de pueris delphinisque narrant. Quæ faciunt, ut credatur Arionem quoque citharœdicæ artis interficere nautis in mari parantibus, ad intercipiendos ejus queſtus, eblanditum, ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cum ſe jeciſſet in mare, exceptum ab uno Tænarum in littus pervectum.*

6 Plinius dicto loco. *Eſt provinciæ Narbonenſis, & in Nemauſienſi agro ſtagnum Latera appellatum, ubi cum homine delphini ſocietate piſcantur,* &c.

eſt ſtudioſus delphinus, ita [1] crocodilo capitalis eſt hoſtis. Egreditur mare, & in Nilum, in quo regnat crocodilus, audet venire, congreſſurus cum dentibus, unguibus, ſquamis ferro etiam impenetrabilibus, armata bellua, ipſe nec ad morſum ſatis inſtructus, quippe os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hoſtem, ac jam illi proximus repente ſubmittit ſeſe, erectisque in tergo pinnis mollia ventris perſcindit, alias invulnerabili. JO. Mirum eſt quodque animal ſtatim agnoſcere hoſtem ſuum, etiam nunquam antea viſum; ſcireque & cur impetatur, & qua lædi aut ſeſe tueri poſſit; cum hoc homini ſit negatum, qui [2] ne regulum quidem horreret, niſi admonitus, malove doctus. EP. Scis equum animal obſequiis hominũ natum. Huic capitale diſſidium eſt cum urſo, homini noxia beſtia. Agnoſcit hoſtem nunquam viſum, ac protinus ſe parat ad pugnam. JO. Quibus armis pugnat? EP. Arte potius quam viribus. Tranſilit urſum, & in ipſo ſaltu poſteriores calces impingit in caput. Atque urſus interim unguibus ſcalpit equini ventris mollia. [3] Aſpis homini venenum eſt immedicabile; cum hac belligeratur [4] ichneumon. Idem exitialis hoſtis crocodilo. Similis affectus eſt elephantis erga hominem: nam & viatorem ſimpliciter errantem clementer

1 Plinius lib. 8. cap. 25. *Itaque & delphini immeantes Nilo, quorum dorſo tanquam ad hunc uſum cultellata ineſt pinna, abigentes eos præda, ac velut in ſuo tantum amne regnantes, alioquin impares viribus ipſi aſtu interimunt.*

2 *Regulus* Baſiliſcum etiam ſignificat, facto nomine ab etymologia Græca, ne quis opinetur *regulum avem* eſſe homini inimicum.

3 *Aſpis*, ſerpens parvus, morſu ſuo lethiferum ſomnum adducit.

4 Plinius lib. 8. cap. 24. *Habet (aſpis ſcil.) deinde internecinum bellum cum ichneumone. Notum eſt animal hac gloria maxime, in eadem natum Ægypto. Mergit ſe limo ſæpius, ſiccatque ſole. Mox ubi pluribus eodem modo ſe coriis loricavit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens ictus irritos averſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus invadat in fauces.* Eſt autem muris ſpecies.

I Φιλαγ-

menter reducunt in viam, & agnoſcunt amantque doctorem ſuum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines: ſiquidem unus adamavit in Ægypto mulierculam corollas vendentem, Ariſtophani grammatico caram. Alius Menandrum Syracuſanum adoleſcentem ſic amavit, ut deſiderium illius, quoties non videret, inedia teſtatus ſit. Sed ne hæc, quæ pluſima commemorantur, referre pergamus, cum Bocchus rex in triginta quosdam ſævire decreviſſet, eos totidem elephantis objecit, ſtipitibus alligatos. Cumque immiſſi eſſent qui inter elephantos procurſantes eos laceſſerent, nunquam efficere potuerunt, ut ſe regiæ crudelitatis miniſtros præberent. Atque huic animanti [1] φιλανθρώπῳ bellum exitiale eſt cum draconibus Indicis, qui feruntur eſſe maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus eſt homini, etiam non laceſſitus. Simile diſſidium eſt aquilæ cum draconibus minoribus, cum homini ſit innoxia, imo cum feratur etiam [2] amatorios ignes ſentire ergo certas puellas. Eidem avi bellum internecinum eſt cum [3] cyminde, id eſt, nocturno accipitre. Elephantus odit etiam murem, animal homini quoque moleſtum: eoque abhorret à pabulo in quo murem conſpexerit. [4] Nec cauſſa liquet cur oderit. Nam [5] hirudinem merito horrent, quod ea in potu hauſta graviſſime

1 Φιλανθρώπῳ, *hominum amatori.*

2 Plin. lib. 10. c. 5. *Eſt percelebris apud Seſton urbem aquilæ gloria: educatam à virgine retuliſſe gratiam, aves primo, mox deinde venatus aggerentem. Defuncta poſtremo, in rogum accenſum ejus injeciſſe ſeſe, & ſimul conflagraſſe.*

3 Plin. lib. 10. cap. 9. *Nocturnus accipiter* Cymindis *vocatur, rarus etiam in ſylvis, interdiu minus cernens. Bellum internecinum gerit cum aquila,* &c. Sed Homerus Illiad. ξ Cymindim noctuam appellat, ſic enim inquit, Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ κύμινδιν, id eſt, *Noctuam appellant Dii, homines vero Cymindim.*

4 Cauſa equidem ſatis liquet: ſolet enim mus, ut ajunt, in Elephantis proboſcidem irrepere.

5 Sanguiſuga. Reſpice *Philodox.* in medio.

Hinc

viſſime diſcrucietur. Jam vix ullum animal amicius homini quam canis, nec inimicius quam lupus, ut quod 1 adſpectu quoque vocem adimat: & inter hæc ſumma diſcordia eſt, quemadmodum ovium generi lupus infeſtiſſimus, quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura eſt tueri animal innoxium, & alendo homini natum: in lupum vero velut in publicum humani generis hoſtem armantur omnes, præcipue canum commilitio: quæ res etiam proverbio fecit locum, *Non magis parcemus, quam lupis.* 2 Lepus marinus immedicabile eſt homini venenum, ſi quis imprudens guſtaverit: at rurſus hominis contactus mors eſt lepori. 3 Panthera ſæva eſt in hominem, & tamen adeo terretur ab 4 hyæna, ut ne congredi quidem ſuſtineat. Hinc narrant, ſi quis quid ſecum geſtet de corio hyænæ, à panthera non appeti; tam ſagax eſt naturæ ſenſus. Addunt & illud, ſi pelles utriusque belluæ ſuſpendas invicem ex adverſo, panthericæ pilos defluere. Araneus homini domeſticum eſt animal, 5 exitiale vero ſerpenti, adeo ut forte conſpicatus ſub arbore ſerpentem apricantem, filo ſe libret, & aculeum mediæ infigat fronti, tam acri vulnere, ut ſerpens, dolore rotans ſeſe in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis qui ſpectarunt, ſimile diſſidium eſſe araneo cum bufonibus; ſed bufonem ictum, ſibi 6 plantagine admorſa mederi. Audies fabulam Britannicam. Scis, illic conclavium ſolum conſterni ſcir-

pis

1 Hinc proverbium, *Lupi illum videre priores*, in raucum dicitur, & qui ſubito conticeſcit. *Et lupus in fabula* dici ſolet, quoties is, de quo confabulatio eſt, de improviſo intervenit. Reviſe *Conviv. fabul.* in fine.

2 Ita Plinius teſtatur, lib. 9. cap 48.

3 *Panthera* quaſi tota fera, à πᾶν totum, & θὴρ fera.

4 *Hyænam* animal lupi ſimile dicunt. Vide Plin. lib. 8. cap. 30.

5 Ita refert Plinius lib. 10. cap. 74.

6 Plantago major & minor.

1 Vel

pis virentibus. Monachus quidam faſciculos aliquot [1] ſcirporum in cubiculum congeſſerat, ſparſurus cum eſſet commodum. Is cum a prandio ſupinus dormiret, buſo ingens erepſit, & os dormientis obſedit, infixis ſuperno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere bufonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam ſuaſerunt ut Monachus ad feneſtram deferretur ſupinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum eſt. Mox araneus, hoſte conſpecto, filo ſe librat, & buſoni ſpiculum infigit, ac filo ſe recepit in telam. Intumuit buſo, ſed non eſt avulſus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, ſed vixit. Tertio ictus abduxit pedes, ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus retulit hoſpiti ſuo. JO. [2] Mira narras. EP. Addam, quod non legi, ſed his oculis conſpexi. Simius ſupra modum horret teſtudinem. Hujus rei quidam dedit nobis ſpecimen Romæ. Puero ſuo in verticem impoſuit teſtudinem, & pileo contexit; dein produxit ad ſimium. Illico ſimius gaudens inſiliit in humeros pueri, venaturus pediculos: ſublato pileo reperit teſtudinem. Mirum erat ſpectaculum quanto cum horrore reſilierit beſtia, quam timide reſpexerit, an ſequeretur teſtudo. Additum eſt aliud ſpecimen; alligavimus teſtudinem catenæ à qua revinctus erat ſimius, ut effugere non poſſet, quin ſaltem aſpiceret: incredibile dictu, quantopere fuerit diſcruciatus, tantum non metu examinabatur; interdum averſus poſterioribus pedibus depellere tentavit hærentem beſtiam. Tandem quidquid erat in alvo aut veſica oneris rejecit. Sequuta eſt ex eo pavore febris, ut nobis fuerit ſolvendus à catena, & & aqua vino temperata reſocillandus. JO. Atqui nihil eſt

1 Vel juncorum.

2 Vere mira, & mihi incredibili a·

eſt quod ſibi à teſtudine metuat ſimius. EP. Fortaſſis aliquid eſt quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam [1] cur acanthis oderit aſinum, cauſa in promptu eſt, quod illo ſe affricat ſpinis, in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depaſcitur. Tantus autem terror habet acanthidem, ut ſi quando procul aſinum rudentem audiat, ova dejiciat, pulli è nido decidant metu. Nec patitur hoſtem impunem. JO. Sed qua tandem in re acanthis lædit aſinum? EP. Roſtro fodit illius hulcera, fuſtibus & oneribus facta; pungit & mollia narium. Poteſt item aliquid cauſſæ divinari, cur inter vulpes & milvios mutua ſit ſimultas, quod avis rapax alterius catulis inſidietur, fortaſſe vulpes viciſſim illius pullis: quæ cauſa diffidii eſt inter ſorices, & [2] ardeolas. Eadem fere ratio eſt inter [3] æſalon parvam aviculam & vulpem. Nam æſalon ova corvorum frangit. Eadem infeſtatur à vulpibus, & viciſſim illas infeſtat, catulos earum vellicans. Quod ubi viderint corvi, vulpibus velut adverſus communem hoſtem [4] ſuppetias ferunt. At vix divinare liceat, quam ob cauſam inter ſe oderint olores & aquilæ, corvus & [5] chlorio, cornix & noctua, aquila & [6] trochilus, niſi hoc male habet aquilam, quod ille rex avium vocetur. Cur male convenit cum noctua cæteris minoribus avibus, muſtelæ cum cornice, turturi cum [7] pyrali, [8] ichneumonibus [9] veſpis cum [10] phalangiis araneis, anatibus

1 *Acanthis*, ſeu *Carduelis*.
2 *Ardeola*, diminut. ab Ardea.
3 Æſalon Gr. *αἰσάλων*.
4 Auxilium.
5 *Chloris*, vel *Chlorio*, Gr. *χλωρίων*, à viridi colore vireo dicitur.
6 *Trochilus*, Gr. *τρόχιλος*, *ἀπὸ τοῦ τρέχειν*, à currendo dicitur.
7 *Pyralis* columbæ ſpecies eſt, quam non ab igne, ut alii, ſed *παρὰ τὸ εἰς τὸν πυρὸν ἅλλεσθαι*, id eſt, quod in triticum excurrat pabulatum, nonnulli dictam volunt.
8 De Ichneumone paulo ante dictū.
9 *Veſpa*, inſectum aculeatum.
10 *Φαλάγγιον*, Græci vocant aranei genus, longioribus crurum internodiis. Vide Plinium lib. 29. cap. 4. & in plurimis aliis locis.

1 *Ga-*

anatibus cum [1] gaviis, [2] harpæ cum [3] triorche accipitre, [4] thoibus cum leonibus? Præterea cur ſorices [5] formicoſam horreant arborem! Unde tam irreconciliabile bellum [6] inter ſcarabeum & aquilam? nam apologus ex ipſa animantium natura confictus eſt. Unde eſt quod juxta [7] Olynthum in certo terræ ſpacio non vivant ſcarabei, ſi inſerantur? Et inter aquatilia, quam ob cauſam [8] mugil & lupus mutuo odio flagrant, ſicut [9] conger & muræna, caudas inter ſe prærodentes? [10] Polypum in tantum horret [11] locuſta piſcis, ut ſi eum juxtà viderit, metu emoriatur. Sic quædam animantia mirè junxit arcanus quidam benevolentiæ affectus; veluti pavones cum columbis, turtures cum pſittacis, merulas cum turdis, cornices cum ardeolis, qui ſibi viciſſim auxiliantur adverſus vulpium genus; harpam & milvium adverſus triorchen accipitris genus, communem hoſtem. Balænis [12] muſculus piſcis exiguus prænatans monſtrat viam; nec apparet quam ob rem illi velit inſervire. Nam quod crocodilus fauces porrigit trochilo aviculæ, amicitia dici non poteſt, cum utrumque animal ſuo ducatur commodo: crocodilus gaudet ſibi purgari dentes, & ſcabendi voluptatem amplectitur: avicula cibum quærit,

1 *Gavia*, ſeu *larus*, avis vorax.

2 Harpam avem dicunt aquilæ ſimilem, forte ab ἁρπάζω, rapio.

3 Plinius, unde hæc omnia deſumta ſunt, lib. 10. cap. 8. *Triorchen* de genere accipitrum eſſe refert, à numero teſtium nomen habentum, & Romanos eum *buteonem* appellare.

4 Plin. lib. 10. cap. 74. *Diſſident Thoes & Leones.* Et lib. 8. 34. de Thoibus: *Luporum id genus eſt procerius longitudine, brevitate crurum diſſimile, velox ſaltu, venatu vivens, innocuum homini.*

5 Formicis plenam.

6 Scarabeus capitalis hoſtis aquilæ. Vide *Conv. relig.*

7 Quod eſt oppidum Thraciæ.

8 *Mugil*, qui & *capito*, piſcis.

9 *Conger*, ſeu *Congrus.* Murænula. Sed de Muræna vide infra *Epicur.*

10 Polypus qui, reſpice *Conv. relig.*

11 Locuſta piſcis.

12 *Muſculus*, piſcis ita dictus, alii Lauternæ piſciculo adſcribunt. Quod hic de Muſculo narratur, videatur Plinius, aliique.

rit, veſcens piſcium reliquiis inter dentes hærentibus. Conſimili ratione corvus inequitat dorſo ſuis. Inter 1 anthum & ægithum tam pertinax eſt odium, ut negent ſanguinem illorum poſſe miſceri: quemadmodum narrant aliarum avium pennas abſumi, ſi aquilinis miſceantur. Accipiter eſt infeſtus columbino generi; ſed has defendit 2 tinnunculus avicula; cujus conſpectum & vocem mirum in modum horret accipiter, nec hoc latet columbas: ubicunque tinnunculus reconditus eſt, ab ea ſede non migrant, fiducia protectoris. Quis cauſam conjiciat, cur aut bene velit generi columbino tinnunculus, aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque ut interdum animalculum minimum 3 præſidio eſt ingenti belluæ, ita contra à minutiſſimis exitium eſt maximis. Eſt piſciculus ſcorpii effigie, magnitudine 4 aranei piſcis; is ſub pinna affigit ſeſe aculeo 5 thynnis, interdum magnitudinem delphini ſuperantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves inſiliant: idem facit mugilibus. Quid eſt cur leo, animal cunctis tremendum, expaveſcat galli 6 gallinacei cantum? JO. Ne ſim in hoc convivio prorſus 7 aſymbolus, referam quod olim his

1 Plin. lib. 10. cap. 74. de Antho & Ægitho avibus. *Ægithum vero Anthus in tantum odit, ut ſanguinem eorum credant non coire, multaque ob id veneficiis infament.*

2 *Tinnunculus* avicula.

3 Auxilio.

4 *Piſcis Araneus*, qui & Draco dicitur.

5 *Thinnus* ingens piſcis.

6 Imo Leones non poſſe intueri gallos credit Lucretius Poëta, qui & naturalem cauſam indagat, atque ita canit lib. 4.

Quin etiam gallum, nocte explaudentibus alis,
Auroram clara conſuetum nocte vocare,
Quem nequeunt rapidi contra conſtare leones,
Inque tueri: ita continuo meminere fugai.
Nimirum quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum ſunt oculis immiſſa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent ut nequeant contra durare feroces.

7 *Aſymbolus* dicitur, qui nihil ad ſymbolum confert Translatum à concœnationibus, Reſpice ὑφάλ. συμπόσ. ſive *Convivium ſobrium* in principio. *Suum quisque ſymbolum conferat*, quæque in ea notavimus.

1 Viri

his oculis vidi in ædibus [1] Thomæ Mori, clariſſimi apud Anglos viri. Alebat domi ſimium prægrandem: tum forte, quo revaleſceret à vulnere, ſolutus obambulare ſinebatur. In extremo horti erant incluſi cuniculi, quibus inſidiabatur muſtela. Id ſimius procul quietus & otioſus ſpectabat, donec videret cuniculis nihil eſſe periculi. Cæterum poſteaquam muſtela [2] labefactaſſet caveam à muro revulſam: jamque periculum eſſet, ne cuniculi à tergo nudati prædæ eſſent hoſti; accurrit ſimius, & conſcenſa trabe quadam, caveam retraxit in locum priſtinum, tanta arte, ut homo non poſſet [3] dexterius. Ex quo perſpicuum, hoc animantium genus ſimiis eſſe carum. Ipſi cuniculi non intelligebant ſuum periculum, ſed hoſtem ſuum per cancellos oſculabantur. Simius opitulatus eſt periclitanti ſimplicitati. EP. Omnibus catulis minoribus delectantur ſimii, gaudentque ſovere ſinu & complecti. Sed pius ille ſimius dignus erat aliquo pietatis præmio. JO. Habuit. EP. Quod? JO. Reperit illic fruſtum panis à pueris, ut opinor, projectum: id arreptum comedit. EP. Verum mihi videtur mirabilius, hoc genus [4] ſympathias & antipathias, ſic enim Græci vocant amicitiæ & inimicitiæ naturales affectus, etiam in rebus anima aut certe ſenſu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram quamvis in longum porrectam ferunt ſerpentes: adeo ut ſi locum in gyrum circumdes igni, [5] ſerpens citius in flammam

eat,

1 Viri eruditionis pariter ac virtutis nomine clariſſimi, Angliæ tunc temporis Cancellarii, ut vocant, ſub Henrico VIII. Angliæ rege, cujus juſſu capite plexus eſt. Virtutes ejus & vitia legeſis in Gilberti Burnet Hiſtoria Reformationis Anglicanæ.

2 Deſtruxiſſet, concuſſiſſet.

3 Aptius.

4 Συμπαθείαν, Græci vocant affectuum convenientiam, quæ philoſophis & medicis naturalis quædam concordia dicitur, ex ſimilitudine vel generis, vel naturæ, vel temperamenti, vel ex alia quapiam abſtruſa causa: ἀντιπαθείαν vero, repugnantiam inter aliquas res ob contrarium affectum.

5 Autore Plinio, qui ſeſe hoc expertum dixit, Natur. Hiſt. lib. 16. cap. 13.

1 Vermis

eat, quam ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla ſunt innumera. [1] Erucæ cum membranis incluſæ, occulto naturæ opificio transfigurantur in papiliones, mortuis ſimillimæ videntur, ne ad contactum quidem ſeſe movent, [2] niſi transeunte araneo: hominis prementis digitum non ſentiunt, & ſentiunt leviſſimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivit. JO. Sentit hoſtem capitalem nondum natum inſectum. Iſti non omnino diſſimile eſt quod narrant de [3] ferro cæſis; ad quos ſi cæteri accedant, nihil accidere novi; ſin is qui necavit, continuo profluere ſanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis auctorem. EP. Nec eſt vanum quod audiſti. Sed ne perſequamur [4] fabulas Democriticas, nonne comperimus experimentis, tantum eſſe diſſenſionis inter [5] quercum & oleam, ut utraque in alterius ſcrobe poſita emoriatur? quercui autem tam male convenire cum juglande, ut in propinquo poſita extinguatur? tametſi juglans cunctis fere ſatis & arboribus noxia eſt. Rurſus cum vitis claviculis ſuis omnia complecti ſoleat, [6] ſolam braſſicam refugit, & perinde quaſi ſentiat,

1 Vermis frondes & olera rodens. Eſt & *eruca* herba, quam notatam reſpice in *Ichthyoph.*

2 Ita refert Plinius lib. 11. cap. 32. *De diverſitate inſectorum.*

3 *Ferro cæſis*, id eſt, quovis telo ferreo occiſis.

4 Democritus Philoſophus, Magiam profeſſus, mirabiles commentationes reliquit, in quibus de naturæ ſecretioribus fabuloſiſſima quævis narrantur: ſcripſit & artem, quo pacto avium garritus poſſit intelligi. Item non exiguum volumen de illis, quæ apud inferos uſu veniunt, ut Athenæus refert, prodigioſis nugis refertum. Hinc *Fabulæ Democriticæ* videntur dictæ, de naturalibus quidem rebus traditæ, ſed quæ ob inſignem vanitatem fidem non merentur.

5 Hæc & cætera ſequentia quære in Plinio.

6 Cauſam fabuloſam fingunt Græci, quam recenſet Ariſtophanis interpres. Lycurgus homo ſceleſtus omnes vites falce demetere in animum induxerat: hunc comprehenſum Bacchus vitibus alligavit, ut ſupplicium de illo ſume-

ſentiat, in diverſam partem ſeſe vertit. Quis admonet vitem, hoſtem eſſe in propinquo? Eſt enim braſſicæ ſuccus vino contrarius; eoque ſolet edi adverſus ebrietatem. Nec deeſt braſſicæ ſuus hoſtis, ſiquidem oppoſita [1] cyclamino & [2] origano exareſcit. Similis affectus eſt inter [3] cicutam & vinum; cicuta homini venenum eſt, cicutæ vinum. Quod eſt illud arcanum commercium inter lilium & allium, ut in propinquo naſcentia mutuo ſibi gratificentur? Nam allio plus eſt vigoris, & lilii flores ſuavius olent. Quid heic memorem de conjugiis arborum, quarum fœminæ ſterileſcunt, niſi in propinquo ſit maſcula? Oleum ſoli calci miſcetur, cum utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cum utrumque ſit pingue. Argento vivo innatant omnia, excepto auro. Id ſolum ad ſe trahit & complectitur. Quis ille naturæ ſenſus, ut adamas, quamlibet duris reſiſtens, ſanguine hircino molleſcat? Quin & inter ipſa venena diſſidia videas. 4 Scorpius ſi forte tepat per aconitum, pallescit ac torpeſcit. Eidem adeo noxia eſt herba, cui nomen 5 ceraſtis, ut qui ſemen modo ejus tractarit digitis, impune contrectet ſcorpium. Sed harum rerum, quæ ſunt innumeræ, conſideratio ad rei medicæ profeſſores pertinet. Quænam eſt illa vis vel amicitiæ, vel diſſidii, inter chalybem & magnetem, ut materia na-

tura

ſurneret: ſed is dum vitibus alligatus lachrymas effunderet, ex illis braſſica enata eſt, atque hinc eſſe ajunt, quod etiamnum male conveniat viti & braſſicæ. Hanc autem fabulam ruſticorum filios credere dicit: quia ſi quis braſſicæ radice vitem contingat, vitive alliget, nullos vitem fructus edituram: unde etiam illam primo loco in ſympoſiis proponi: & Ægyptii ante omnia fercula coctas braſſicas deguſtabant, quo ſe munirent adverſus calicum nimbos.

1 Cyclaminus, tuber terræ.

2 Origanum.

3 Cicutam herbam venenoſam notatam reſpice in *Conv. relig.* & in *νηφαλσυμποσ.* ſive *Convivio ſobrio.*

4 Idem reviſe in *Conv. relig.*

5 *Ceraſtis* herba nomen habet à *Ceraſta*, quæ ſerpentis ſpecies eſt.

4 *En-*

natura gravis ad lapidem currat, & inhæreat; veluto ſculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Jam cum aqua ſe facile miſceat rebus omnibus, maxime ſibi: tamen ſunt, quæ tamquam odio mutuo mixturam refugiunt; velut amnis qui in [1] Fucinum lacum invectus ſupermeat, in [2] Larium Addua, in [3] Verbanum Ticinus, in [4] Benacum Mincius, in [5] Sevinum Ollius, in [6] Lemanum Rhodanus; è quibus nonnulli multorum millium tranſitu hoſpitales ſuas aquas tantum, nec largiores, quam intulere, evehunt. [7] Tigris influit in lacum [8] Arethuſam, ac per eum velut hoſpes fertur, ſic, ut nec color, nec piſces nec aquarũ naturæ miſceantur. Ad hæc cũ cætera fere flumina properent in mare procurrere, quædam tamen velut exoſa mare, prius quam eo perveniant, abdunt ſeſe in terram. Simile quiddam videmus & in ventis. Auſter homini peſtilens eſt, huic contrarius Boreas ſalubris: alter nubes contrahit, alter diſſipat. Jam, ſi qua fides [9] aſtrologis, ſunt & ſideribus quidã amicitiæ & inimicitiæ affectus, quædam amica homini, quædam infeſta: rurſus ſunt quæ homini adverſus nocentium vim [10] opitu-

pitu-

1 *Fucinus* lacus Italiæ, qui & Marſicus, *Lago de Roſſilion*, Erythræo, *Lago di Celano*, And. Braccio.

2 *Larius* lacus, qui & *Comacenus*, Lombardiæ Transpadanæ. *Lago di Como*, Alberto & Jovio. *Abdua*, vel *Addua*, ejusdem Lombardiæ fluvius. *Adda*, Leandro Alberto.

3 *Verbanus* itidem Lombardiæ lacus, nunc *lago majore*, fluvius vero *Ticinus*, hodie *Teſino*.

4 *Benacus* ejusdem Lombardiæ lacus, vulgo *Lago di gardo*. Sed *Mincius* Venetorum fluvius, ex Benaco profluens, alium lacum prope Mantuam efficit.

5 *Ollius* ſeu *Olius*, nunc *Oglio*, in *Sevinum* Lombardiæ lacum influit.

6 *Lacus Lemanus*, Galliæ Narbonenſis eſt. Vulgo *Lac de Geneve*. *Rhodanus* Galliæ fluvius, prope fontes Danubii & Rheni ortus, in Mediterraneum mare excurrit, vulg. *Rhoſne*.

7 *Tigris* Aſiæ nobiliſſimus fluvius, Hebræis olim *Hidekel*.

8 *Arethuſa* lacus in Armenia majori, quem hic deſignat Autor. Item fons Siciliæ. Hanc prius formoſiſſimam Nympham in fontem mutatam eſſe refert Ovidius, Metamorph. lib. 5.

9 Α᾽στρολόγος aſtrorum peritus, vel qui effectus ſiderum prædicit.

10 Auxilium ferunt.

1 *Μάγος*,

pitulantur. Adeo nihil eſt in ulla naturæ parte, quod non per hæc diſſidia, concordiaſque, & noxam, & remedium homini ſuppeditet. JO. Fortaſſe & ultra cœlos quidquam deprehendere liceat. Etenim ſi [1] Magis credimus, unumquemque mortalium duo comitantur [2] genii, alter amicus alter malevolus. EP. Nobis, amice, ſatis eſt ad cœlum uſque perveniſſe, etiamſi non hoc quoque ſeptũ tranſiliamus. Redeamus ad boves & equos. JO. Næ tu præclarum facis ſaltum. EP. Illud nobis magis admirandum eſt, quod in eadem prorſus animantium ſpecie deprehendamus amoris & odii veſtigia, nulla evidente cauſa. Sic enim nobis perſuadere conantur equiſones & bubulci: in iisdem paſcuis, aut eodem in ſtabulo, bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror ſimiles eſſe affectus in omni animantium genere, præter ſexus favorem. Sed in nullo genere evidentius quam in homine. Siquidem in plurimis manifeſtum eſt quod de ſuo in Voluſium affectu profitetur [3] Catullus: *Non amo te, Voluſi, nec poſſum dicere quare: Hoc tantum poſſum dicere, Non amo te.* Verum in [4] adultis fortaſſe [5] divinet alius aliam cauſſam: in pueris, qui ſolo naturæ ſenſu ducuntur, quid eſt illud, quod ſic hunc illi tanto amore conciliat, rurſus alium ab hoc tanto diſſidio ſeparat? Ipſe quum puer eſſem, natus annos plus minus octo, incidi in

1 Μάγος, vox origine Perſica, ſignificat ſapientem, ſeu rerum divinarum & naturalium peritum. Sumitur & in malam partem, inprimis à vulgo, pro venefico, vel præſtigiarum miro artifice.

2 *Genius* peculiaris cujusdam loci, & hominis Deus, vel angelus ab antiquis habitus eſt.

3 Dormitas Eraſme. Legiſti eundem Catulli Epigramma in Voluſium, quod incipit, *Annales Voluſi, cacata charta.* Sed de Sabidio ita loquitur Martialis, Epigr. 33. lib. *Non amo te, Sabidi, nec poſſum dicere quare: Hoc tantum poſſum dicere; non amo te.*

4 Qui jam ad juſtam ætatem pervenerunt.

5 Conjiciat.

1 Cane

in quendam meæ ætatis, aut fortaſſis anno majorem, prodigioſæ vanitatis, adeo ut ad omnem occaſionem ex tempore monſtroſa quædam confingeret. Occurrebat mulier; *Vides*, inquit, *banc?* Video. *Cum bac decies concubui.* Tranſibamus ponticulum anguſtum juxta molam, ubi vidit me horreſcentem ad conſpectum aquæ ob profunditatem nigrantis: *In banc*, inquit, *aquam aliquando prolapſus ſum.* Quid ais? *illic reperi cadaver hominis, accinctum crumena; in ea erant annuli tres.* Quum nullus eſſet mentiendi finis, ſic puer horrui pue- rum, 1 ut viperam minus, nulla certa ratione, cum talibus mendaciis alii delectarentur, ſed tantum arcano naturæ ſenſu. Neque vero id fuit temporarium: imo & hodie ſic horreo natura 2 vanos, ut conſpectis illis ſentiam totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam in Achille notat 3 Homerus, quum profitetur mendaces ſibi æque odioſos atque ipſas inferorum portas. Hoc ingenio quum natus ſim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus & impoſtoribus fuerit res. JO. At nondum video ſcopum, quo totus hic ſermo confertur. EP. 4 Expediam paucis. Sunt qui felicitatem petant à 5 magicis artibus, ſunt qui ab aſtris: ego nullam certiorem ad felicitatem viam arbitror inveniri poſſe, quam ſi quisque abſti-

neat

1 Cane pejus & angue, inquit Horatius, Epiſt. 17. lib. 1.

2 Mendaces. Hoc de ſe profitetur Autor in vita ſua. *Ingenium erat ſimplex, adeo abhorrens à mendacio, ut puellus etiam odiſſet pueros mentientes, & ſenex ad illorum conſpectum etiam corpore commoveretur.*

3 Achilles apud Homerum Iliad. 1. ſic loquitur.

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλησιν,
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν ἄλλο δὲ βάζει.

Hoc eſt,

Inimicus enim mihi ille æque ac inferni porta,
Qui aliud quidem occultat in animo, aliud vero dicit.

4 Explicabo.

5 *Magicus* à mago, quem vide paulo ante notatum.

1 Πέ-

neat ab eo vitæ genere, à quo naturæ ſenſu tacito abhorret; ad id ſe conferat, quo propenſus eſt: ſemper excludo turpia. Item ab eorum conſuetudine ſe ſubducat, cum quorum geniis ſentit ſuo genio non convenire; & his ſe copulet, ad quos arcano naturæ fertur affectu. JO. Id ſi fiat, inter paucos erit amicitia. EP. Chriſtiana caritas ſe dilatat ad univerſos: familiaritas autem cum paucis habenda eſt. Et qui nullum quamvis malum lædit, gaviſurus etiam ſi reſipiſcat, ſatis, opinor, Chriſtiane diligit omnes.

[1] PROBLEMA.

[2] CURIO, ALPHIUS.

CU. Lubens ex te rerum plurimarum perito diſcerem quiddam, ſi tibi non ſit moleſtum. AL. Age Curio, percunctare quod voles, ne non reſpondeas tuo nomini. CU. Equidem non gravabor dici Curio, modo ne addas [3] animal illud monoſyllabum, Veneri juxta ac Minervæ inviſum. AL. Dic igitur quid velis. CU. Scire cupio quid ſit, quod appellamus grave & leve. AL. Eadem opera roga, quid ſit frigidum & calidum.

1 Πρόβλημα à προβάλλω, projicio, ſignificat omne quod objicitur. Item quæſtionem quæ proponitur. Ideoque *Problema* dictum hoc Colloquium, quod quæſtiones quædam in eo proponuntur, quibus reſponſio mox ſubjungitur.

2 Interlocutores *Curio* & *Alphius*: alter à cura, vel curioſitate, alter ἀπὸ τοῦ ἀλφεῖν, id eſt, ab inveniendo & excogitando nomen habere videtur.

3 Syllabam *ſus*, quæ addita nomini *Curio* facit *Curioſus*. Interim ludit in vocis amphibolia. Eſt enim *ſus* animal Minervæ, quæ bonarum artium Dea dicitur, odioſa propter immundiciem; & Veneri ob interitum Adonidis, ab illa adamati. Nam dum incautius per ſilvas vagatur Adonis, à porco ſilveſtri interemptus eſt. Ovidius Metamorph. lib. 10.

lidum. Quin tu iſtuc problema bajulis proponis potius, quam mihi; aut, ſi mavis, aſinis, qui gravitatem oneris demiſſis auriculis indicant. CU. At ego non aſininam, ſed philoſophicam reſponſionem exſpecto; præſertim ab [1] Alphio. AL. Grave eſt quod ſuapte natura fertur deorſum; leve, quod ſurſum. CU. Cur igitur [2] Antipodes, qui infra nos ſunt, non decidunt in ſubjectum cœlum? AL. Pariter illi mirantur quam ob rem tu non decidas in cœlum, non ſubjectum, ſed imminens. Cœlum enim eſt ſupra omnia, quæ intus complectitur. Nec Antipodes ſunt infra te, nihilo magis, quam tu ſupra illos: contra nos eſſe poſſunt, infra nos non poſſunt: alioqui juſtius admirareris, cur rupes, quas ſuſtinet Antipodum terra, non decidant, cœlumque perrumpant. CU. Quæ eſt igitur nativa ſedes gravium, quæ contra levium? AL. Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia, ad cœlum levia: de motu violento aut animali jam non loquimur. CU. Eſt igitur motus aliquis, qui dicitur animalis? AL. Eſt. CU. Quinam? AL. Is fertur juxta quatuor corporis ſitus; prorſum, retrorſum, ad dextram ac lævam, & in circulum: & in principio ac fine celerior eſt, in medio lentior; nam in initio vigor addit alacritatem, in fine propinquo ſpes perveniendi quo tendit animal. CU. Neſcio quid aliis accidat animalibus; ſed habeo famulam, quæ laſſa eſt prius quam incipiat, delaſſata prius quam opus abſolvat. Verum redi ad id quod agere cœpiſti. AL. Nativo, inquam, motu, quæ gravia ſunt, feruntur deorſum. Et quo quidque gravius eſt, hoc celeriore motu fertur ad terram; quo levius, hoc majore

1 Utpote qui ab excogitando, quod philoſophorum eſt, nomen ſortitur.

2 *Antipodes* ſunt qui nobis è diametro oppoſiti ſunt, pedesque ſuos noſtris directe obverſos habent.

jore impetu rapitur in cœlum. Contra fit in motu violento, qui celerior in initio, paullatim ſegneſcit; quum contra fiat in motu naturali; veluti ſagitta in altum miſſa, & ſaxum ex alto decidens. CU. Atqui ego putabam homines ſic per orbem terræ diſcurrere, quemadmodum minutiſſimæ formicæ curſitant in prægrandi ſphæra, hærent undique, nec ulla decidit. AL. In cauſa ſunt ſphæræ ſuperficies, nonnihil habens aſperum, tum ſcabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent inſecta fere omnia, poſtremo corpuſculorum levitas: id ſi non credis, fac ſphæram vitream bene lævem & glabram, videbis ſolas formicas non decidere quæ in ſummo verſantur orbe. CU. Si quis Deus orbem terræ medium perterebret, hinc uſque ad Antipodes perpendiculo per [1] centrum demiſſo, quemadmodum ſolent [2] Coſmographi, terræ totius ſitum in globis ligneis repræſentantes, tum ſi ſaxum conjicias in foramen, quo perferetur? AL. Uſque ad terræ centrum; ibi quies eſt omnium gravium. CU. Quid ſi Antipodes quoque ex adverſo mittant lapidem? AL. Tunc lapis occurret lapidi circa centrum: ibi conquieſcet uterque. CU. Age, ſi verum eſt, quod dixiſti motum nativum progreſſu magis ac magis incitari, ſi nihil obſtet, lapis aut plumbum conjectum in foramen, ob motus vehementiam prætercurreret centrum, jamque prætermiſſo centro rurſum motus erit violentus. AL. Plumbum nunquam perveniret ad centrum, niſi liquefactum; ſed lapis ſi prætereat centrum motu tam violento, primum ſegnius feretur, nec aliter redibit ad centrum quam lapis vi in altum projectus redit in terram.

1 Κέντρον eſt punctum medium in circulo, vel globo.

2 Κοσμογράφος, mundi deſcriptor, à κόσμος mundus, & γράφω ſcribo.

 1 Id

ram. CU. Sed recurrens nativo motu, rurſus concitatato impetu prætervehetur centrum: itaque fiet, ut nunquam quieſcat lapis. AL. Conquieſcet tandem, prætercurrens, ac recurrens, donec perventum fuerit ad 1 æquilibrium. CU. At ſi nihil eſt in rerum natura 2 vacuum, oportet foramen illud aëre plenum eſſe. AL. Eſto. CU. Pendebit igitur in aëre corpus natura grave. AL. Quid ni? Quemadmodum chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem 3 prodigii, ſi unicum ſaxum pendeat in meditullio aëris, cum tota terra tot rupibus onuſta ad iſtum pendeat modum? CU. Sed ubi eſt terræ centrum? AL. Ubi eſt circuli centrum? CU. Id quidem eſt punctum indiviſibile. Si tantillum eſt terræ centrum, quisquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habebunt gravia quo ferantur. AL. Næ tu ſatis otioſe nugaris. CU. Ne quæſo ſuccenſeas: diſcendi ſtudio loquor quidquid loquor. Si quis terræ ſphæram perterebret, non per ipſum centrum, ſed à latere, puta ut abſit à centro 4 centum ſtadiis; quo tum feretur conjectus lapis? AL. Non feretur recta per foramen; imo potius recta, ſed ad centrum: itaque prius, quam perveniet ad medium, jam conquieſcet in terra quæ ad lævam eſt, ſi centrum eſt ad

1 Id eſt, ad eam partem medii, ubi æquo pondere ſuſpendatur & libretur, ubi nec huc nec illuc cadat, ſed quaſi in æqua trutina conſiſtat.

2 Quod qui ſeſe ſaniores Philoſophi haberi volunt, omnes uno ore affirmant, negat vero Lucretius Poëta Epicureus, quem audi canentem lib. 1. de Rerum natura. *Omnis ut eſt igitur per ſe natura, duabus Conſiſtit rebus, nam corpora ſunt, & inane.* &c.

3 Miri.

4 *Stadium* hic ſignificat menſuram ſexcentorum pedum, ſive centum viginti quinque paſſuum (nam interdum etiam pro curriculo & loco certaminis ſumitur) dictum *ἀπὸ τῆς ςάσεως*, id eſt, à ſtatione, quod Hercules Piſis apud Jovem Olympium, eo ſpatio uno ſpiritu confecto conſtitiſſet. Ut vulgo ſupputatur, triginta duo ſtadia conficiunt unum milliare: ergo centum ſtadia paulo plus quam tria milliaria communia.

1 Juxta

ad lævam. CU. Sed quid eſt hoc quod reddit corpus grave aut leve? AL. Ad iſtuc reſpondeat tibi Deus, 1 cur ignem fecerit omnium leviſſimum, aërem proxima levitate, terram graviſſimam, proxima gravitate aquam. CU. Cur igitur nubes aquæ pendent in ſublimi aëre? AL. Quoniam à ſole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus violento calore excuſſus. CU. Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? AL. Concretio denſitasque addit pondus: alioqui poſſunt ſic videri ſuſtineri ab aëre ſubjecto, quemadmodum tenuis ferri lamina ſuſtinetur ſumma aqua. CU. Sic igitur putas, quod plurimum habet igneæ naturæ, eſſe leviſſimum, quod terrenæ, graviſſimum. AL. 2 Haud procul abes à ſcopo. CU. Atqui nec quivis aër pariter levis eſt, nec quævis terra pariter gravis: idem de aqua fortaſſe ſentiendum. AL. Nec mirum, cum iſta quæ nominaſti, non ſint elementa pura, ſed ex variis elementis temperata. Itaque probabile eſt, 3 eam terram eſſe leviſſimam, quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum: eam aquam eſſe graviſſimam, quæ graviorem terram habet admixtam; qualem arbitror eſſe mari-

1 Juxta veterum Philoſophorum dogmata quatuor enumerantur elementa, ex quorum permixtione omnia corpora inferiora, quæ proprie mixta dicuntur, conſurgunt, nempe ignis, aër, aqua & terra, ut Ovidius lib. 1. Metamorph. inquit.

Ignea convexi vis & ſine pondere cœli
Emicuit, ſummaque locum ſibi legit in arce,
Proximus eſt aër illi levitate locoque.
Denſior his tellus, elementaque grandia traxit,
Et preſſa eſt gravitate ſui: circumfluus humor
Ultima poſſedit, ſolidumque coërcuit orbem.

2 Haur procul abeſſe, aut aberrare à ſcopo, ſignificat rem ipſam fere conjectura aſſequi. Metaphora ſumta à ſagittariis, qui ad ſcopum ſagittam dirigunt.

3 Quibus modis terræ qualitates explorandæ ſint, diſce ex Virgilii Georgic. lib. 2.

marinam, & eam unde conficitur ſal: itidem aër aquæ terræve proximus, gravior eſt, aut certe minus levis eſt, eo qui procul abeſt à terra. CU. Utrum habet plus terrenæ naturæ, lapis, an plumbum? AL. Lapis. CU. Et tamen plumbum lapide gravius eſt, pro ratione portionis. AL. In cauſſa eſt denſitas: lapis enim rarior eſt, eoque plus habet aëris, quam plumbum. Hinc eſt quod videmus quoddam terræ genus deſiccatum, ſi conjiciatur in aquam, non ſubſidere, ſed natare: eadem de cauſa videmus totos agros natantes: ſuſtinentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque paluſtrium herbarum inter ſe connexis. CU. Hinc fortaſſis & pumicum levitas. AL. Quia pleni cavernis ſunt: præterea multo igni decocti: ſubmittuntur enim è locis ardentibus. CU. Unde tanta ſuberis levitas? AL. Jam dictum eſt, raritas enim in cauſa eſt. CU. Utrum eſt gravius, plumbum, an aurum? AL. Aurum opinor. CU. Aurum tamen videtur habere plus igneæ naturæ. AL. Quia noctu velut ignis lucet, ut ait [1] Pindarus. CU. Scilicet. AL. Sed denſitas in auro major. CU. Unde id deprehenditur? AL. Reſpondebunt aurifices, nec argentum, nec plumbum, nec æs [2] Cyprium, nec ullum ſimile genus latius diducitur malleo, quam aurum. Eadem ratione philoſophi deprehenderunt nihil eſſe liquidius melle & oleo: quod ſi quis hæc inunctione dilatet, & latiſſime diffunditur humor, & ſicceſcit ſerius. CU. Sed utrum gravius eſt, oleum, an aqua? AL. Si de oleo lini loqueris, arbitror oleum eſſe gravius. CU.

1 Pindarus Thebanus, Poëtarum Lyricorum apud Græcos princeps, ita inquit in Olymp. I. Ἄριστον μὲν ὕδωρ, ὁ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ, ἅτε διαπρέπει νυκτὶ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου, id eſt, *Optima quidem eſt aqua: & aurum velut ignis noctu ardens coruſcat eximie inter ſuperbas divitias.*

2 Quod proprie *cuprum* dicitur. *Cyprus* maris Mediterranei inſula nobiliſſima & fertiliſſima.

1 Ἄρισ-

CU. Cur igitur aquæ ſupernatat oleum? AL. Levitas non eſt in cauſa, ſed ignea olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens, quæ eſt in herba quæ dicitur [1] ἄβαπτος. CU. Cur igitur non natat ferrum igni candens? AL. Quia non eſt calor nativus, & ideo citius penetrat aquam, quod caloris magnitudo diſpellat obſtantem liquorem. Sic cuneus ferreus citius petit ima, quam lamina. CU. Utrum intolerabilius eſt, ferrum candens, an frigidum? AL. Candens. CU. Gravius igitur. AL. Eſt, ſi commodius eſt geſtare manu [2] paleam incenſam, quam ſilicem frigidum. CU. Quid eſt in cauſa, quod lignum ligno levius aut gravius eſt? AL. Denſitas ac raritas. CU. At ipſe novi quendam è familia regis Britanniæ, qui in convivio oſtendit nobis lignum ejus, ut ajebat, arboris quæ fert aloën: adeo ſolidum erat, ut lapis videri poſſet: adeo manibus libranti leve, ut arundo videri poſſet, & ſi quid ſicca arundine levius: impoſitum vino (putabat enim, ita depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celerius. AL. Nec denſitas, nec raritas ſemper in cauſa eſt, ſed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ facit ut quædam ſeſe amplectantur, aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, [3] vitis refugit braſſicam, & flamma etiam è longinquo ad [4] naphtham transvolat, aliquanto inferiore loco poſitam, cum naphtha ſit natura gravis, flamma levis. CU. Omne genus æris innatat argento vivo, ſolum aurum ſubſidit & circumvolvitur, cum argentum vivum ſit materia liquidiſſima. AL. Non habeo quod

1 *Ἄβαπτον* ſonat, quod aquæ non poteſt immergi.
2 *Palea* eſt frumenti purgamentum.
3 De hiſce paulo ante notavimus.
4 Naphta, bituminis liquidi genus, ſive bituminis colamentum, idem eſt nonnullis quod petroleum vulgo vocant.

quod reſpondeam, niſi peculiarem naturæ cognationem: ad hoc enim natum eſt argentum vivum, ut purget aurum. CU. Cur Arethuſa fluvius ſupter mare [1] Sicanum tranſit, ac non potius innatat, cum antea dixeris marinam aquam fluviatili eſſe graviorem? AL. Naturale diſſidium eſt in cauſa, ſed arcanum. CU. Cur natant cygni, cum homines eandem aquam ingreſſi peſſum eant? AL. In cauſa eſt non tantum pennarum concavitas levitasque, verum etiam ſiccitas, quam aqua refugit: hinc eſt quod in panno linove vehementer ſicco, ſi ponas aquam aut vinum, in globum ſe contrahit; ſin in humidum, mox ſpargitur. Itidem ſi infundas liquorem in cyathum ſiccum, aut marginibus pingui oblitis, & infundas aliquanto plus, quam cyathus capit, liquor circa medium citius colligit ſeſe in rotundum, quam tranſeat margines. CU. Cur in fluminibus naves minus ſuſtinent oneris, quam in mari? AL. Quia ſubtilior eſt fluviatilis aqua. Eadem de cauſſa volucres facilius ſeſe librant in aëre craſſiore, quam vehementer ſubtili. CU. Cur non ſubſidunt [2] Flotæ? AL. Quoniam cutis ſole deſiccata & levior facta eſt, & humorem reſpuens. CU. Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cum idem contractum ſidat? AL. Partim ſiccitas eſt in cauſa, partim aër inter aquam & laminam mixtus. CU. Utra res gravior, aqua an vinum? AL. Arbitror vinum non cedere aquæ. CU. Quam ob rem ergo qui ab œnopolis emunt vinum, aquam

1 *Sicanum*, id eſt, *Siculum*, nam Sicilia etiam Sicania dicitur. Ovidius naturalem cauſam ad fabulam transfert Metamorph. lib. 5. De Arethuſa lacu Armeniæ majoris, & Siciliæ fonte (de quo ultimo hic agitur) diximus in Amicitia pag. 798.

2 *Flota*, vel *Fluta*, Gr. πλωὶς, ab aſſidua navigatione piſcis ita dictus, quem alii murænam, alii mugilem eſſe volunt.

1 De

aquam pro vino reperiunt in imo dolio? AL. Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquæ refugit liquorem, non aliter quam oleum. Argumentum in promptu eſt. Quo vinum eſt generoſius, hoc & difficilius admiſcetur aquæ, & incenſum ardet vehementius. CU. Cur in [1] Aſphaltite lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? AL. Non eſt meum ad omnia naturæ miracula reſpondere. Habet illa quædam arcana, quæ nos mirari voluit, ſcire noluit. CU. Cur homo macilentus obeſo gravior eſt, ſi cætera ſint paria? AL. Quoniam oſſa denſiora ſunt carne, & ideo graviora. CU. Cur idem homo jejunus gravior eſt ſeipſo pranſo, cum corpori onus acceſſerit? AL. Cibo potuque ſpiritus augentur, & ii addunt corpori levitatem. Unde & hilaris levior eſt mœrente, & mortuus vivo longe gravior. CU. Sed qui fit, ut idem homo, cum vult, faciat ſe graviorem, aut leviorem? AL. Contento ſpiritu reddit ſe leviorem, emiſſo graviorem. Sic natat veſica inflata, & clauſa pertuſa ſidit. Sed quando Curio deſinet nobis occinere, Cur? CU. Deſinam, ſi mihi pauca etiam dixeris; cœlum utrum grave ſit, an leve. AL. An leve ſit, neſcio; certe grave non poteſt eſſe, cum ſit naturæ igneæ. CU. Quid igitur ſibi vult vetus proverbium, [2] Quid ſi cœlum ruat? AL. Quia rudis

1 De hoc lacu ita memorat (ut multos alios omittam ſcriptores) Juſtinus, lib. Hiſt. 36. *In ea regione (Judæa* ſcil.) *lacus eſt, qui propter magnitudinem & aquæ immobilitatem, mortuum mare dicitur. Nam neque ventis movetur, reſiſtente turbinibus bitumine, quo aqua omnis ſtagnatur: neque navigationis patiens eſt, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur: nec materiam ullam ſuſtinet, niſi quæ alumine illinatur. Aſphaltus* vero, vel Aſphaltites lacus nominatur, *ἀπὸ τῦ ἀσφάλτυ*, id eſt, *à bitumine.*

2 *Quid ſi cœlum ruat?* Græce, *τὶ εἰ οὐρανὸς ἐμπίσοι*, Ironia proverbialis eſt in eos, qui rebus etiam tutiſſimis timent. Cœlum Atlantis humeris ſuſtineri Poëtarum figmentum, & priſcis illis rudibus mortalibus perſuaſum fuit. Terent. in Heautont. Act. 4. Sc. 3. *Quid ſi redeo ad illos, qui ajunt. Quid ſi nunc cœlum ruat.* Vide Eraſmi Chiliad.

rudis antiquitas Homerum ſecuta credidit cœlum eſſe [1] ferreum. Sed Homerus à coloris ſimilitudine ferreum dixit, non à pondere: quemadmodum nos cineraceum dicimus, quod cineris colorem præ ſe fert. CU. Eſt igitur cœlum coloratum? AL. Non vere, ſed tale nobis videtur propter aërem, & liquorem medium: quemadmodum ſol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cum is nihil talium mutationum recipiat. Itidem & iridis pictura non in cœlo eſt, ſed in aëre humido. CU. Verum, ut finiam, fateris cœlo nihil eſſe ſublimius, quacunque tegit orbem terræ? AL. Fateor. CU. Et centro terræ nihil eſſe profundius? AL. Scilicet. CU. Inter omnes rerum ſpecies quid eſt graviſſimum? AL. Aurum, opinor. CU. Hic abs te vehementer diſſentio. AL. An ſcis aliquid auro gravius? CU. Scio, & quidem multis partibus. AL. Proinde me viciſſim doce, quando ſcis quod me neſcire profiteor. CU. Quod igneos illos ſpiritus è ſummo cœli vertice depreſſit in ima [2] Tartari (nam ea collocant in centro terræ) nonne oportuit omnium eſſe graviſſimum? AL. Fateor: ſed quidnam fuit illud? CU. Peccatum, quod & hominum animas, quas Maro vocat [3] aurai ſimplicis ignes, eodem demergit. AL. Si libet ad iſtud Philoſophiæ genus demigrare, fateor & aurum, & plumbum eſſe plumeæ levitatis, ſi cum peccato conferatur. CU. Qui fiet igitur, ut qui hac ſarcina ſunt onuſti, ſubvolent in cœlum? AL. Profecto non video. CU. At qui

1 Χάλκεος οὐρανὸς, Græcis Poëtis uſitatum.

2 *Tartarus* in plur. *Tartara*, locus inferorum profundiſſimus, ut volunt.

3 Priſcis genitivus & dativus deſiere in *ai*, quod interdum Poëtæ uſurpant, ut hic *aurai* pro *auræ*. Virg. lib 6. Æneid. animam (quam & ab Horatio *divinæ particulam auræ* vocatam ſupra notavimus) appellat *Æthereum ſenſum, atque aurai ſimplicis ignem.*

1 In-

qui ſeſe parant ad curſum, ſaltumve, non ſolum quidquid eſt oneris abjiciunt, verum etiam contento ſpiritu ſeſe reddunt leviuſculos; & ad hunc curſum ſaltumque, quo ferimur in cœlum, non ſtudemus illud abjicere, quod omni ſaxo, omni plumbo gravius eſt. AL. Faceremus, ſi vel micam ſanæ mentis haberemus.

[1] EPICUREUS.

[2] HEDONIUS, SPUDÆUS.

HE. QUid venatur meus Spudæus, quod ſic totus incumbit libro, neſcio quid ſecum murmurans? SP. plane venor, Hedoni, ſed nihil aliud quam venor. HE. Quid voluminis eſt, quod habes in ſinu? SP. Dialogi Ciceronis [3] de Finibus bonorum. HE. At quanto ſatius eſſet quærere bonorum initia, quam fines? SP. Sed Marcus Tullius finem boni appellat, bonum omnibus numeris abſolutum, quod qui ſit aſſequutus, præterea nihil deſideret. HE. Opus cum primis eruditum & eloquens: ſed num tibi videris aliquod operæ pretium feciſſe, quod ad veri cognitionem attinet? SP.

1 Inſcribitur hic dialogus Epicureus, quod in eo de vera felicitate hominis diſſeritur; eam quippe Epicurus Philoſophus in voluptate conſiſtere docuit, qui non recte à vulgo intellectus peſſime audit, tanquam voluptariæ vitæ magiſter, quum e contrario voluptatem eam non e corpore, ſed ex animo peti juſſerit. Hinc *Epicurei* fere pro voluptuoſis, quod ſæpius ſupra notatum vide.

2 Nomina interlocutorum, de voluptate, tum corporis, tum animi, agentium, bene reſpondent argumento. *Hedonius* enim voluptuoſus, ἀπὸ τῆς ἡδονῆς (à voluptate) *Spudæus* vero frugalis, probus, &c. ἀπὸ τῆς σπουδῆς (à ſtudio, & diligentia) nomen habet.

3 Extant Ciceronis de finibus bonorum & malorum libri V. quibus præcipue probare nititur voluptatem non eſſe ſummum bonum, adverſus Epicurum, deque eodem diſputat contra Stoicos & Peripateticos.

1 Du-

SP. Hoc mihi videor feciſſe lucri, quod nunc magis etiam [1] ambigam de finibus, quam antea. HE. Agricolarum eſt [2] ambigere de finibus. SP. Nec ſatis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuiſſe ſententiarum pugnam. HE. Nimirum, quia fœcundus eſt error, cum ſimplex ſit veritas. Quoniam totius negotii caput ac fontem ignorant, [3] divinant, ac delirant omnes. Sed quæ ſententia tibi videtur eſſe [4] ſcopo vicinior? SP. Cum audio impugnantem M. Tullium, diſplicent ſingulæ, rurſus cum audio defendentem, fio prorſus [5] ἐφεκτικός. Mihi tamen [6] Stoici videntur minus aberrare à vero, quibus proximum locum tribuo [7] Peripateticis. HE. At mihi nulla ſecta magis arridet, quam [8] Epicureorum. SP. Atqui inter omnes nulla damnatior omnium ſuffragiis. HE. [9] Miſſam faciamus nominum invidiam, fuerit Epicurus, qualem quisque velit: rem per ſe conſideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate; eamque vitam judicat beatiſſimam, quæ plurimum habeat voluptatis, triſtitiæ quam minimum. SP. Sic eſt. HE. Quid dici potuit hac

1 Dubitem.

2 Ludit in his verbis *ambigere de finibus. Sp.* dixerat ſe ambigere, hoc eſt dubitare de finibus bonorum, hoc eſt de bono vero & perfecto: *Hed.* vero captat jocum ex utraque voce, nam cum finis ſit cujusque rei extremum, limites agrorum *fines* dicuntur, & ambigere pro litem habere notum eſt ex Terentii Heaut. Act. 3. Sc. 1. *Simus & Crito vicini noſtri hic ambigunt de finibus.*

3 Conjectura aſſequi ſtudent.

4 Reſpice ſuperius Coll. *Aberrare haud procul à ſcopo.*

5 Ἐφεκτικός proprie dicitur qui inhibendi vim habet. Philoſophi quidam Academici qui de nulla re ſententiam pronunciabant, ſemper hæſitantes, vocabantur ἐφεκτικοὶ, quod quaſi opinionem ſuam inhiberent.

6 *Stoici* Philoſophi dicti à ςόα porticu, quæ fuit Athenis, in qua Zeno Stoicorum Autor docere ſolitus.

7 *Peripatetici* Philoſophi, quorum princeps Ariſtoteles, nomen habent ἀπὸ τοῦ περιπατεῖν, (id eſt, ab ambulando, quod ambulantes docerent; alii aliam originem quærunt.

8 Ab Epicuro Philoſopho illo Græco, qui circa Alexandri Magni tempora vixit, dicti Epicurei, non ſemel ſupra annotati. Viri laudes lege in Lucretio.

9 Omittamus.

1 *Cy-*

hac ſententia ſanctius? SP. Imo clamitant omnes hanc eſſe vocem pecudis, non hominis. HE. Scio: ſed iſti errant in rerum vocabulis. Quod ſi de veris loquamur, nulli magis ſunt Epicurei, quam Chriſtiani pie viventes. SP. [1] Cynicis propiores: nam iſti ſe macerant jejuniis, deplorant ſua commiſſa, & aut ſunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam: opprimuntur à potentioribus, deridentur à pleriſque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longiſſime videtur abeſſe. HE. Admittisne auctoritatem [2] Plautinam? SP. Si quid recte dicat. HE. Accipe igitur [3] nequiſſimi ſervi dictum, omnibus Stoicorum [4] paradoxis ſapientius. SP. Exſpecto. HE. *Nihil eſt miſerius quam animus ſibi male conſcius.* SP. Non rejicio dictum: ſed quid hinc [5] colligis? HE. Si nihil miſerius animo ſibi male conſcio, conſequitur nihil eſſe felicius animo ſibi bene conſcio. SP. Recte quidem colligis: ſed in qua tandem regione invenies iſtum animum nullius mali ſibi conſcium? HE. Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. SP. Et ab hoc mali genere puto perpaucos eſſe puros. HE. Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui [6] lixivio lacrimarum, ac pœnitentiæ nitro, aut caritatis igni [7] maculas abſterſerunt, eis non ſolum nihil nocent peccata, verum etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. SP. Equidem nitrum & lixivium novi; igni purgari

1 *Cynici* Philoſophi appellantur à Diogene Cynico, id eſt canino, cui ob caninos mores, ἀπὸ τοῦ κυνὸς, (à cane) hoc cognomen datum.

2 Plauti Comicorum Latinorum feſtiviſſimi,

3 Tranionis ſcil. ita loquentis in Plauti Moſtell. Act. 3. Sc. 1.

4 Paradoxa dicta vocantur quæ contra omnium opiniones ſunt: παράδοξον, ſonat admirabile, & quod præter omnium opiniones fit.

5 Concludis.

6 Metaphorica locutio.

7 Maculas peccatorum.

1 Legen-

gari maculas nunquam audivi. HE. Atqui ſi adeas argentarias officinas, videbis aurum igni purgari. Quanquam & [1] ligni genus eſt, quod conjectum in ignem non exuritur, ſed nitidius ſplendeſcit, quam ulla poſſit aqua; eoque vivum appellant. SP. Næ tu nobis adſers paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis [2] *παραδοξότερον*. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Chriſtus appellavit ob id [3] beatos, quod lugeant? HE. Mundo videntur lugere, ſed re vera deliciantur, ac, quod dici ſolet, toti melle peruncti ſuaviter vivunt; adeo ut cum his collati, [4] Sardanapalus, [5] Philoxenus, [6] Apitius, aut ſi quis alius eſt voluptatum ſtudio nobilitatus, triſtem, ac miſeram peregerint vitam. SP. Nova narras; ſed vix credenda. HE. Experire; & omnia terque quaterque dices vera fuiſſe mea. Efficiam tamen, ut arbitror, ne videatur uſque adeo veri diſſimile. SP. [7] Accingere. HE. Faciam, ſi mihi prius quædam conceſſeris. SP. Modo tu æqua poſtules. HE. Lucrum annumerabo, ſi [8] ſortem dederis. SP. Age. HE. Primum

illud,

1 Legendum *lini* opinor. Deſignat Autor linum illud quod *ἀσβέστινον* vocant, id eſt, quod igni non comburitur. De hoc ita Plinius Natur. hiſt. lib. 19. cap. 3. *Inventum jam eſt etiam, quod ignibus non abſumeretur. Vivum id vocant, ardentesque in focis conviviorum vidimus mappas, ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis, quam poſſent aquis*, &c. Quæ illic videat curioſus lector.

2 *Παραδοξότερον*, admirabilius.

3 Matth. 5. *μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται*, id eſt, *beati lugentes, quoniam illi conſolationem accipient.*

4 *Sardanapalus*, poſtremus Aſſyriorum rex, vir muliere corruptior fuit. Ejus mores & exitum lege in Juſtini Hiſtor. 1.

5 *Philoxenum* Philoſophum, luxu perditiſſimum fuiſſe memorant Scriptores. Is ſibi gruis collum exoptabat, quo diutius cibi potuſque ſapore oblectaretur.

6 *Apitius*, omnium helluonum princeps, Senecæ coætaneus fuit, & de gulæ irritamentis libros conſcripſit. Reſpice notas in *Conv. prof. Conv. Poët.* & *Conv. diſp.*

7 Incipe, aggredere. Metaph. à miniſtrantibus ad menſam, qui ſeſe accingebant, quo facilius atque alacrius miniſtrarent.

8 Metaph. ab iis qui ſortem, id eſt, pecunias mutuo dant, & cum uſura recuperant.

1 *Præ-*

illud, opinor, dabis, nonnihil intereſſe inter animam & corpus. SP. Quantum inter cœlum & terram, inter immortale & mortale. HE. Deinde falſa bona non eſſe ponenda in bonis. SP. Nihilo magis quam umbræ habendæ ſunt pro corporibus, aut [1] præſtigiæ [2] magorum, ſomniorumve ludibria, ducenda ſunt pro veris. HE. Hactenus commode reſpondes. [3] Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere, niſi in animum ſanum. SP. Quid ni? Nullus enim ſole delectatur, ſi lippiant oculi; aut vino, ſi febris palatum infecerit. HE. Nec ipſe, ni fallor, Epicurus amplecteretur voluptatem, quæ longe majorem cruciatum, multoque diuturniorem ſecum adduceret. SP. Non arbitror, ſi quis modo ſapiat. HE. Nec illud negabis, Deum eſſe ſummum bonum, quo nihil pulchrius, nihil dulcius. SP. Iſtud nullus [4] iverit inficias, niſi [5] Cyclopibus immanior: quid tum poſtea? HE. Jam mihi donaſti, nullos ſuavius vivere, quam qui pie vivunt; nullos miſerius & afflictius, quam qui vivunt impie. SP. Plus igitur largitus ſum quam putabam. HE. Sed quod recte datum eſt, ut ait Plato, non oportet repoſcere. SP. Age. HE. Catella, quæ habetur in deliciis, paſcitur lautiſſime, cubat molliter, ludit ac laſcivit jugiter, an non vivit ſuaviter? SP. Vivit. HE. Optares tibi talem vitam? SP. [6] Bona verba, niſi pro homine velim eſſe canis. HE. Fateris igitur præcipuas voluptates ab animo proficiſci, velut à fonte? SP. Apparet. HE. Tanta

ta

1 *Præſtigiæ*, vanæ rerum ſpecies. Sæpius ſupra.

2 De Magis, & Magicis reviſe notas in *Inquiſit. de fide*, & *Amicit.*

3 Concedes eſſe verum.

4 Negabit.

5 *Cyclopes* à Poëtis finguntur Neptuni & Amphitrites filii, unicum oculum in media fronte habentes, gigantes vaſti, & feroces.

6 Charientiſmus. Reſpice pag. 6. & ſæpius alibi.

1 Quem-

ta enim animi vis eſt, ut ſæpe doloris externi ſenſum adimat: nonnunquam quod per ſe eſt amarum, reddat jucundum. SP. Iſtuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce eſt pervigilium, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. HE. Jam illud reputa, ſi tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus eſt communis, quanto plus valeat amor ille cœleſtis, à Chriſti ſpiritu profectus: cujus tanta vis eſt, ut mortem quoque, qua nihil terribilius, reddat amabilem. SP. Quid alii ſentiant intus, neſcio; certe carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. HE. Quibus? SP. Non diteſcunt, non aſſequuntur honores, non convivantur, non ſaltant, non canunt, non [1] olent unguenta, non rident, non ludunt. HE. De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt vitam jucundam, ſed ſolicitam potius & anxiam; de cæteris agamus, quæ cum primis venantur quibus ſtudio eſt ſuaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos & inſanos, ridentes ac ſaltantes? SP. Video. HE. Num putas illos ſuaviter vivere? SP. Hoſtibus contingat illa ſuavitas. HE. Quam ob rem? SP. Quia non adeſt ſana mens. HE. Tu igitur malles jejunus incumbere libro, quam ad eum modum delectari? SP. Plane mallem vel agrum fodere. HE. Nam inter [2] divitem ac [3] temulentum nihil intereſt, niſi quod huic inſaniæ medetur ſomnus, illi vix medicorum cura [4] ſuccurrit. Natura fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis; ſed levius miſeri ſunt, quos natura genuit brutos, quam qui bellunis cupiditatibus [5] obbrutuerunt. SP. Fateor.

1 Quemadmodum olim ſolebant delicatuli comeſſantes. Ita in Terent. Adelph. Act. 1. Sc. 2. *Olet unguenta.*

2 Quid? divitem, male. Lege *dementem.*

3 Ebrium, nam *Temetum* vinum eſt.

4 Auxilium fert.

5 Bruti facti ſunt.

or. HE. Jam num tibi ſobrii videntur aut ſani, qui propter præſtigias umbraſque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros ſibi cruciatus acceſſunt? SP. Non videntur. HE. Non ſunt illi quidem temulenti vino, ſed amore, ſed ira, ſed avaritia, ſed ambitione, aliiſque pravis cupiditatibus; quæ longe pernicioſior eſt ebrietas, quam quæ vino contrahitur. [1] Syrus ille in comœdia poſteaquam edormiverat villum quod biberat, ſobria loquitur: at animus vitioſa cupiditate ebrius, quam gravate redit ad ſeſe! Quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus & ambitio! Quam multos videmus ab adoleſcentia ad [2] decrepitam uſque ætatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxuſque temulentia nunquã expergiſci ac reſipiſcere! SP. Iſtiuſmodi novi nimium multos. HE. [3] Largitus es, falſa bona non eſſe in bonis ducenda. SP. Nec repoſco. HE. Nec eſt vera voluptas, niſi quæ ex veris naſcitur. SP. Fateor. HE. Non ſunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefaſque venatur. SP. Non arbitror. HE. Si vera eſſent bona, non contingerent niſi bonis, & beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur quæ non ex veris bonis, ſed ex falſis bonorum umbris naſcitur? SP. Nequaquam. HE. At voluptas efficit ut ſuaviter vivamus. SP. Maxime. HE. [4] Nullus igitur vere vivit ſuaviter, niſi qui pie vivit, hoc eſt, qui veris fruitur bonis: ſola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum ſummi boni fontem

1 Servus in Terentii Adelph. Act. 3. Sc. 2. -- *Interea in angulum aliquo abeam, atque edormiſcam hoc villi, ſic agam.*

2 Extremam. Nam *decrepiti* dicuntur ſenes, qui ad extremam ſenectutem profecti ſunt, tantummodo fractis vocibus loquentes, quaſi crepitacula quædam.

3 Conceſſiſti.

4 Reſpice Coll. *Abb.* & *Erud.* in principio.

ſontem homini ſola conciliat. SP. Propemodum aſſentior. HE. Nunc mihi vide quot [1] paraſangis abſint à voluptate, qui vulgo videntur præter voluptates nihil ſequi. Primum animus illorum impurus eſt, & cupiditatum [2] fermento vitiatus, ut etiamſi quid incidat dulce, protinus amareſcat, quemadmodum ſonte vitiato non poteſt non eſſe liquor inſipidus. Deinde non eſt vera voluptas, niſi quæ ſano percipitur animo. Nam irato nihil vindicta jucundius: ſed ea voluptas vertitur in dolorem, ſimul atque morbus animum reliquerit. SP. Non refragor. HE. Poſtremo voluptates illæ ſumuntur ex falſis bonis: unde conſequitur, & illas eſſe præſtigias. Quid porro diceres, ſi videres hominem magicis artibus deluſum, veſci, bibere, ſaltare, ridere, plaudere, cum nihil earum rerum vere adeſſet, quas ſe videre credit? SP. Equidem & inſanum dicerem, & miſerum. HE. Simili ſpectaculo ipſe nonnunquam interſui. Sacerdos erat, qui callebat artem præſtigiatoriam. SP. Eam non didicerat è litteris ſacris. HE. Imo è [3] ſacerrimis, hoc eſt, execratiſſimis. Hunc aliquot aulicæ fœminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, [4] ſordes & parſimoniam opprobrantes. Annuit, invitavit. Venerunt jejunæ, quo libentius epularentur. Accubuerunt: nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum; explerunt ſeſe affatim, peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac diſceſſerunt ſuam quæque domum. At mox cœpit [5] oblatrare ſtomachus: demirantur quid eſſet hoc monſtri, ſtatim à prandio tã ſplendido eſurire ac ſitire. Res tandem

1 *Paraſanges*, milliare Perſicum triginta ſtadia continens, *Stadium* reſpice in *Problemate*.

2 Contagione. Allegorica locutio Reſpice *Exeg. ſcraph.* pag. 766.

3 *Sacer* pro *execrando*. Sic Virgilius auri famem appellavit ſacrum Æneid. 3.

4 Avaritiam.

5 Stomachus latrare dicitur ubi cibo indiget, & ut canis latrando eſcam poſcit.

1 Vili

tandem erupit, & in riſum abiit. SP. Et merito: præſtiterat domi [1] lenticula placare ſtomachum, quam inanibus ſpectris deliciari. HE. At mihi videtur multo magis eſſe ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis inanes bonorum umbras amplecti; & his præſtigiis delectari, quæ non exeunt in riſum, ſed in luctus ſempiternos. SP. Quo propius intueor, hoc mihi videre minus abſurda loqui. HE. Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant, quæ revera non ſunt: appellaresne mulſum dulce, cui longe plus eſſet admixtum [2] aloes quam mellis? SP. Non dicerem, ſi vel triens aloes eſſet admixtus. HE. Aut optares tibi malam ſcabiem, quod ſcalpendi ſit aliqua voluptas? SP. Non, ſi compos ſim mentis. HE. Fac igitur, tecum [3] ſubducas rationem, quantum amaritudinis admixtum ſit iſtis falſo nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, [4] comeſſatio ac temulentia. Omitto nunc, quod eſt omnium caput, conſcientiæ cruciatus, inimicitiam cum Deo, exſpectationem æterni ſupplicii. Quod obſecro in his voluptatibus genus eſt, quod non ingens externorum etiam malorum agmen ſecum adducat? SP. Quænam? HE. Rurſus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, ſuperbiam, invidiam; quæ per ſe triſtia ſunt mala: conferamus illa quæ præcipue delectationis nomine commendantur. Cum largiori potationi ſuccedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii ſtupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina ſtomachi, tremor corporis, num vel Epicurus exiſtimaret eam voluptatem

1 Vili cibo, lentibus, vel leguminibus.

2 *Aloë*, herba amariſſimi ſucci, pro amaritudine, & *mel* pro dulcedine ſæpius dicitur. Juvenal. Sat. 6, de forma muliebri - - *quoties animo corrupta ſuperbo Plus aloës, quam mellis habet.*

3 Supputes.

4 Reſpice *Virg. pant.* in fine.

luptatem expetendam? SP. Fugiendam diceret. HE. Cum adoleſcentes è ſcortatione novam lepram, quam nunc [1] ὑποκοϱίζοντες quidam [2] Neapolitanam ſcabiem appellant, ſibi, ut fere fit, contrahunt, per quam toties ſit illis in vita moriendum, ſemperque vivum cadaver circumferendum; nonne belle videntur [3] ἐπικουϱίζειν? SP. Imo [4] ἐπὶ κουϱεῖα θεῖν. HE. Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium: optaresne tam diu cruciari dolore dentium, quam diu duravit potationis aut ſcortationis voluptas? SP. Equidem mallem utroque carere; nam voluptatem emere dolore, non eſt lucrum, ſed penſatio: heic ſane potior eſt [5] ἀναλγησία, quam Cicero auſus eſt indolentiam appellare. HE. At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quod longe minor eſt cruciatu quem adducit, temporis etiam exigui eſt: [6] lepra vero contracta per omnem vitam miſere diſcruciat; totiesque mori cogit, prius quam mori liceat. SP. Tales diſcipulos non agnoſceret [7] Epicurus. HE. Luxuriæ

1 Ὑποκοϱίζοντες, id eſt, blandiori vocabulo, & leviori nomine appellantes.

2 Deſignat morbum Gallicum vel Hiſpanicum, ut vulgo appellant iſtud Veneris flagellum, dignamque impudicorũ pœnam. Hanc fere *Scabiem* ubiq; appellat Autor. Reviſe Coll. *Milit. & Carth. Diverſor. γαμ. ἄγαμ.* & alia.

3 Ἐπικουϱίζειν, id eſt, Epicurum agere, vel Epicuream vitam degere.

4 Ἐπὶ κουϱεῖα θεῖν, id eſt. *ad tonſtrinas currere.* Vide Ariſtoph. in Pluto Act. 2. Sc. 3. Καίπεϱ λόγος γ' ἦν, νὴ τὸν Ἡϱακλέα πολὺς, Ἐπὶ τοῖσι κουϱείοισι τῶν καθημένων, id eſt, *Quamvis frequens ſermo eſſet, mehercule, Hominum in tonſtrinis deſidentium.* Nota bellam Paronomaſiam. Noſtra tempeſtate qui tonſores ſunt, ut plurimum ſimul Chirurgicen exercent: poſuit itaque tonſtrinam pro Chirurgi domo, in qua morbus iſte Gallicus, ſeu ſcabies Neapolitana, curatur. Et ἐπικουϱίζειν ad verbum ſonare videtur *ad puellas applicare*, cum *puellis converſari*, κούϱη, puella, mulier juvencula.

5 Doloris abſentia, ἄλγος, dolor.

6 Λέπϱα, Græce, ſcabiei genus, cutem aſperam reddens. Autor ita appellat fœdum iſtum morbum, de quo jam diximus. Reſpice Coll. *Milit.* & *Carthuſ.* in fine. *Nam iſta ſcabies nihil aliud eſt, quam lepræ ſpecies, niſi quod ideo non vitatur, quia multorum eſt communis, præcipue nobilium.*

7 Epicurus enim ſtatuit ſummum bonum in tranquillitate animi ſibi nullius mali conſcii.

1 Terent.

riæ comes plerumque eſt [1] egeſtas, onus & miſerum & grave: libidinis immodicæ, [2] paralyſis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra: at non hæc tantum. [3] An non egtegia negotiatio, nec veram, nec ſinceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? SP. [4] Ut non accedat cruciatus, mihi ſtultiſſimus negotiator eſſe videatur qui gemmas vitro permutet. HE. Illud dicis, qui vera animi bona ob [5] ſucatas corporis voluptates amittat. SP. Ita ſentio. HE. Nunc redeamus ad [6] exactiorem ſupputationem. Nec febris aut egeſtas ſemper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyſis ſemper comitatur [7] Veneris immodicum uſum; ſed conſcientiæ cruciatus, quo nihil eſſe miſerius jam inter nos convenit, ſemper comes eſt illicitæ voluptatis. SP. Imo præcurrit interdum, & in ipſa voluptate [8] fodicat animum. Sunt tamen quos dicas hoc ſenſu carere. HE. Jam hoc infeliciores. Quis enim non malit ſentire dolorem, quam cor habere ſtupidum & ſenſus expers? Verum ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam, vel vitiorum aſſuetudo, ceu callus quidam, mali ſenſum adimat in juventa; cum ad ſenectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum theſaurum ſuperioris vitæ commiſſa repoſuerunt, de propinquo terret mors nulli mortalium evitabilis, tanto

graviu

1 Terent. in Phorm. Act. 1. Sc. 2. *Paupertas onus & miſerum & grave.*

2 Παράλυσις reſolutio, peculiariter dicitur reſolutio nervorum.

3 Ironica interrogatio.

4 Quamvis.

5 *Fucare* eſt fucum inducere. *Fucus* ſæpius pro fraude, ejusque propria ſignificatio reſpiciatur in multis Colloquiis, & in *Exorciſmo* pag. 387. Hinc *fucatus* pro ficto, & falſo.

6 Magis accuratam.

7 Venereæ libidinis.

9 Acriter pungit, id eſt, dolore afficit.

gravius diſcruciat conſcienta, quanto magis per omnem vitam ſtupuit: tum enim, [1] velit nolit, expergiſcitur animus. Senectus autem cum per ſe ſit triſtis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quanto miſerior eſt, atque etiam turpior, ſi urgeat animus ſibi male conſcius? Convivia, comeſſationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteraque quæ juveni videbantur ſuavia, ſeni ſunt amara, nec aliud habet ætas illa quo ſe fulciat, niſi adſit vitæ innocenter actæ recordatio, ac ſpes vitæ melioris. Hi ſunt duo ſcipiones, quibus nititur ſenecta. Quod ſi pro his ſubductis, imponas geminam ſarcinam, vitæ [2] perperam actæ memoriam, & futuræ felicitatis deſperationem; obſecro quod animal fingi poteſt afflictius aut miſerius? SP. Equidem non video, etiamſi quis [3] τὸ ἵππου γῆρας objiciat. HE. Tum denique [4] *ſero ſapiunt Phryges*: & illud veriſſimum dictum, [5] *Extrema gaudii luctus occupat*: &, [6] *Non oblectamentum ſuper cordis gaudium*; &, [7] *Animus gaudens floridam ætatem facit*: *Spiritus triſtis exiccat oſſa*: item illud, [8] *Omnes dies pauperis, mali*, hoc eſt, afflicti ac miſeri: *ſecura mens quaſi juge convivium.* SP. Sapiunt igitur qui mature [9] rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ ſenectuti.

1 Sive velit, ſive nolit.

2 Male, improbe.

3 Τὸ ἵππου γῆρας, id eſt, *equi ſenectutem.* Proverbium dici ſolet in eos, qui præclaris rebus in juventa geſtis, poſteaquam conſenuerint, ad ſordidas curas ſemet abjiciunt. Allegoria ſumta ab equis generoſis, qui ſenio ſegnes facti in nullo pretio ſunt.

4 *Phryges* pro Trojanis. *Sero ſapiunt Phryges*, proverbium in eos convenit, quos ſtultè ſero factorum pœnitet. Siquidem Trojani, tot jam acceptis cladibus, vix decimo demum anno de reſtituenda Helena cogitare cœperunt.

5 Proverb. Salom. 14. v. 13.

6 Eccleſiaſt. 30. v. 16.

7 Proverb. Salom. 17. v. 22.

8 Proverb. Salom. 15. v. 15. Hæc omnia ſunt ex verſione vulgata.

9 *Res* pro cenſu, & lucro, ſæpius ſupra occurrit. Ita *rem facere*, pro rem domeſticam locupletare. Vide Terent. Adelph. Act. 2. Sc. 2. *Nunquam rem facies.*

1 Quæ

ctuti. HE. Scriptura [1] myſtica non tam [2] humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem: is demum eximie pauper eſt, qui nudus eſt omni virtute,& animam ſimul cum corpore debet [3] Orco. SP. Is quidem exactor eſt [4] implacabilis. HE. Is vere dives eſt, qui Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus poteſt univerſorum hominum poteſtas adverſus Deum, quam culex adverſus elephantem Indicum. Num mortem? ea piis tranſitus eſt ad æternam beatitudinem. Num inferos? Sed confidenter Deo loquitur vir pius: [5] *Etſi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es.* Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt [6] dæmones? nam hominis pii mentem templum eſſe Dei, non uno in loco prædicat ſcriptura, vere [7] *ἀναντίῤῥητος*. SP. Equidem non video, quibus rationibus iſta queant refelli, quanquam videntur plurimum abeſſe à ſenſu communi. HE. Qui ſic? SP. Nam ad tuam ratiocinationem quivis Franciſcanus vitam ageret magis voluptuariam, [8] quam alius, opibus, honoribus, breviter omni genere deliciarum affluens. HE. Adde [9] monarchæ ſceptrum, ſi libet; adde pontificiam

1 Quæ myſteria, id eſt, arcana complectitur.

2 *Humi repere* dicitur quod humile, & abjectum eſt.

3 Orcum reviſe in fine *Charontis*.

4 Horat. lib. 2. Od. *Orcus nil miſerans.*

5 Extat locus Pſalm. 22.

6 *Δαίμων*, quis, ſæpius ſupra. Hoc loco Dæmones malos intelligit. Diabolos, ut vocant.

7 *Ἀναντίῤῥητος*, id eſt, cui contradici nequit.

8 Non quivis Franciſcanus, ſed quivis pius, ſive ſit Franciſcanus, ſive quiſpiam alius. Franciſcanorum vitam reſpice in Coll. *Franciſcan*: cultum, ſuperſtitionem, & nequitias in *Ichthyoph.* & *Exeq. Seraph.*

9 *Μόναρχος*, vel *ης*, qui ſolus dominatur. Sceptrum pro regno Meton, adj. Sic & corona.

 1 *Ter-*

SP. Hoc mihi videor feciſſe lucri, quod nunc magis etiam [1] ambigam de finibus, quam antea. HE. Agricolarum eſt [2] ambigere de finibus. SP. Nec ſatis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuiſſe ſententiarum pugnam. HE. Nimirum, quia fœcundus eſt error, cum ſimplex ſit veritas. Quoniam totius negotii caput ac ſontem ignorant, [3] divinant, ac delirant omnes. Sed quæ ſententia tibi videtur eſſe [4] ſcopo vicinior? SP. Cum audio impugnantem M. Tullium, diſplicent ſingulæ, rurſus cum audio defendentem, fio prorſus [5] ἐφεκτικός. Mihi tamen [6] Stoici videntur minus aberrare à vero, quibus proximum locum tribuo [7] Peripateticis. HE. At mihi nulla ſecta magis arridet, quam [8] Epicureorum. SP. Atqui inter omnes nulla damnatior omnium ſuffragiis. HE. [9] Miſſam faciamus nominum invidiam, fuerit Epicurus, qualem quisque velit: rem per ſe conſideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate; eamque vitam judicat beatiſſimam, quæ plurimum habeat voluptatis, triſtitiæ quam minimum. SP. Sic eſt. HE. Quid dici potuit hac

1 Dubitem.

2 Ludit in his verbis *ambigere de finibus. Sp.* dixerat ſe ambigere, hoc eſt dubitare de finibus bonorum, hoc eſt de bono vero & perfecto: *Hed.* vero captat jocum ex utraque voce, nam cum finis ſit cujusque rei extremum, limites agrorum *fines* dicuntur, & ambigere pro litem habere notum eſt ex Terentii Heaut. Act. 3. Sc. 1. *Simus & Crito vicini noſtri hic ambigunt de finibus.*

3 Conjectura aſſequi ſtudent.

4 Reſpice ſuperius Coll. *Aberrare haud procul à ſcopo.*

5 Ἐφεκτικός proprie dicitur qui inhibendi vim habet. Philoſophi quidam Academici qui de nulla re ſententiam pronunciabant, ſemper hæſitantes, vocabantur ἐφεκτικοὶ, quod quaſi opinionem ſuam inhiberent.

6 *Stoici* Philoſophi dicti à ϛόα porticu, quæ fuit Athenis, in qua Zeno Stoicorum Autor docere ſolitus.

7 *Peripatetici* Philoſophi, quorum princeps Ariſtoteles, nomen habent ἀπὸ τοῦ περιπατεῖν, (id eſt, ab ambulando, quod ambulantes docerent; alii aliam originem quærunt.

8 Ab Epicuro Philoſopho illo Græco, qui circa Alexandri Magni tempora vixit, dicti Epicurei, non ſemel ſupra annotati. Viri laudes lege in Lucretio.

9 Omittamus.

1 Cy-

hac ſententia ſanctius? SP. Imo clamitant omnes hanc eſſe vocem pecudis, non hominis. HE. Scio: ſed iſti errant in rerum vocabulis. Quod ſi de veris loquamur, nulli magis ſunt Epicurei, quam Chriſtiani pie viventes. SP. [1] Cynicis propiores: nam iſti ſe macerant jejuniis, deplorant ſua commiſſa, & aut ſunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam: opprimuntur à potentioribus, deridentur à pleriſque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longiſſime videtur abeſſe. HE. Admittisne auctoritatem [2] Plautinam? SP. Si quid recte dicat. HE. Accipe igitur [3] nequiſſimi ſervi dictum, omnibus Stoicorum [4] paradoxis ſapientius. SP. Exſpecto. HE. *Nihil eſt miſerius quam animus ſibi male conſcius.* SP. Non rejicio dictum: ſed quid hinc [5] colligis? HE. Si nihil miſerius animo ſibi male conſcio, conſequitur nihil eſſe felicius animo ſibi bene conſcio. SP. Recte quidem colligis: ſed in qua tandem regione invenies iſtum animum nullius mali ſibi conſcium? HE. Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. SP. Et ab hoc mali genere puto perpaucos eſſe puros. HE. Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui [6] lixivio lacrimarum, ac pœnitentiæ nitro, aut caritatis igni [7] maculas abſterſerunt, eis non ſolum nihil nocent peccata, verum etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. SP. Equidem nitrum & lixivium novi; igni purgari

1 *Cynici* Philoſophi appellantur à Diogene Cynico, id eſt canino, cui ob caninos mores, ἀπὸ τοῦ κυνὸς, (à cane) hoc cognomen datum.

2 Plauti Comicorum Latinorum feſtiviſſimi,

3 Tranionis ſcil. ita loquentis in Plauti Moſtell. Act. 3, Sc. 1.

4 Paradoxa dicta vocantur quæ contra omnium opiniones ſunt: *παράδοξον*, ſonat admirabile, & quod præter omnium opiniones fit.

5 Concludis.

6 Metaphorica locutio.

7 Maculas peccatorum.

1 Legen-

gari maculas nunquam audivi. HE. Atqui ſi adeas argentarias officinas, videbis aurum igni purgari. Quanquam & 1 ligni genus eſt, quod conjectum in ignem non exuritur, ſed nitidius ſplendeſcit, quam ulla poſſit aqua; eoque vivum appellant. SP. Næ tu nobis adfers paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis 2 παραδοξότερον. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Chriſtus appellavit ob id 3 beatos, quod lugeant? HE. Mundo videntur lugere, ſed re vera deliciantur, ac, quod dici ſolet, toti melle peruncti ſuaviter vivunt; adeo ut cum his collati, 4 Sardanapalus, 5 Philoxenus, 6 Apitius, aut ſi quis alius eſt voluptatum ſtudio nobilitatus, triſtem, ac miſeram peregerint vitam. SP. Nova narras; ſed vix credenda. HE. Experire; & omnia terque quaterque dices vera fuiſſe mea. Efficiam tamen, ut arbitror, ne videatur uſque adeo veri diſſimile. SP. 7 Accingere. HE. Faciam, ſi mihi prius quædam conceſſeris. SP. Modo tu æqua poſtules. HE. Lucrum annumerabo, ſi 8 ſortem dederis. SP. Age. HE. Primum illud,

1 Legendum *lini* opinor. Deſignat Autor linum illud quod ἀσβέστινον vocant, id eſt, quod igni non comburitur. De hoc ita Plinius Natur. hiſt. lib. 19. cap. 3. *Inventum jam eſt etiam, quod ignibus non abſumeretur. Vivum id vocant, ardentesque in focis convivio. rum viditmus mappas, ſordibus exuſtu ſplendeſcentes igni magis, quam poſſent aquis*, &c. Quæ illic videat curioſus lector.

2 Παραδοξότερον, admirabilius.

3 Matth. 5. *μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται*, id eſt, *beati lugentes, quoniam illi conſolationem accipient.*

4 *Sardanapalus*, poſtremus Aſſyriorum rex ... vir muliere corruptior fuit. Ejus mores & exitum lege in Juſtini Hiſtor. 1.

5 *Philoxenum* Philoſophum, luxu perditiſſimum fuiſſe memorant Scriptores. Is ſibi gruis collum exoptabat, quo diutius cibi potuſque ſapore oblectaretur.

6 *Apitius*, omnium helluonum princeps, Senecæ coætaneus fuit, & de gulæ irritamentis libros conſcripſit. Reſpice notas in *Conv. prof. Conv. Poët.* & *Conv. diſp.*

7 Incipe, aggredere. Metaph. à miniſtrantibus ad menſam, qui ſeſe accingebant, quo facilius atque alacrius miniſtrarent.

8 Metaph. ab iis qui ſortem, id eſt, pecunias mutuo dant, & cum uſura recuperant.

1 *Præ-*

illud, opinor, dabis, nonnihil intereſſe inter animam & corpus. SP. Quantum inter cœlum & terram, inter immortale & mortale. HE. Deinde falſa bona non eſſe ponenda in bonis. SP. Nihilo magis quam umbræ habendæ ſunt pro corporibus, aut [1] præſtigiæ [2] magorum, ſomniorumve ludibria, ducenda ſunt pro veris. HE. Hactenus commode reſpondes. [3] Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere, niſi in animum ſanum. SP. Quid ni? Nullus enim ſole delectatur, ſi lippiant oculi; aut vino, ſi febris palatum infecerit. HE. Nec ipſe, ni fallor, Epicurus amplecteretur voluptatem, quæ longe majorem cruciatum, multoque diuturniorem ſecum adduceret. SP. Non arbitror, ſi quis modo ſapiat. HE. Nec illud negabis, Deum eſſe ſummum bonum, quo nihil pulchrius, nihil dulcius. SP. Iſtud nullus [4] iverit inficias, niſi [5] Cyclopibus immanior: quid tum poſtea? HE. Jam mihi donaſti, nullos ſuavius vivere, quam qui pie vivunt; nullos miſerius & afflictius, quam qui vivunt impie. SP. Plus igitur largitus ſum quam putabam. HE. Sed quod recte datum eſt, ut ait Plato, non oportet repoſcere. SP. Age. HE. Catella, quæ habetur in deliciis, paſcitur lautiſſime, cubat molliter, ludit ac laſcivit jugiter, an non vivit ſuaviter? SP. Vivit. HE. Optares tibi talem vitam? SP. [6] Bona verba, niſi pro homine velim eſſe canis. HE. Fateris igitur præcipuas voluptates ab animo proficiſci, velut à fonte? SP. Apparet. HE. Tanta

1 *Præſtigiæ*, vanæ rerum ſpecies. Sæpius ſupra.

2 De Magis, & Magicis reviſe notas in *Inquiſit. de fide*, & *Amicit.*

3 Concedes eſſe verum.

4 Negabit.

5 *Cyclopes* à Poëtis finguntur Neptuni & Amphitrites filii, unicum oculum in media fronte habentes, gigantes vaſti, & feroces.

6 Charientiſmus. Reſpice pag. 6. & ſæpius alibi.

1 Quem-

ta enim animi vis eſt, ut ſæpe doloris externi ſenſum adimat: nonnunquam quod per ſe eſt amarum, reddat jucundum. SP. Iſtuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce eſt pervigilium, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. HE. Jam illud reputa, ſi tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus eſt communis, quanto plus valeat amor ille cœleſtis, à Chriſti ſpiritu profectus: cujus tanta vis eſt, ut mortem quoque, qua nihil terribilius, reddat amabilem. SP. Quid alii ſentiant intus, neſcio; certe carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. HE. Quibus? SP. Non diteſcunt, non aſſequuntur honores, non convivantur, non ſaltant, non canunt, non [1] olent unguenta, non rident, non ludunt. HE. De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt vitam jucundam, ſed ſolicitam potius & anxiam; de cæteris agamus, quæ cum primis venantur quibus ſtudio eſt ſuaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos & inſanos, ridentes ac ſaltantes? SP. Video. HE. Num putas illos ſuaviter vivere? SP. Hoſtibus contingat illa ſuavitas. HE. Quam ob rem? SP. Quia non adeſt ſana mens. HE. Tu igitur malles jejunus incumbere libro, quam ad eum modum delectari? SP. Plane mallem vel agrum fodere. HE. Nam inter [2] divitem ac [3] temulentum nihil intereſt, niſi quod huic inſaniæ medetur ſomnus, illi vix medicorum cura [4] ſuccurrit. Natura fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis; ſed levius miſeri ſunt, quos natura genuit brutos, quam qui bellunis cupiditatibus [5] obbrutuerunt. SP. Fateor.

1 Quemadmodum olim ſolebant delicatuli comeſſantes. Ita in Terent. Adelph. Act. 1. Sc. 2. *Olet unguenta.*

2 Quid? divitem, male. Lege *dementem.*

3 Ebrium, nam *Temetum* vinum eſt.

4 Auxilium fert.

5 Bruti facti ſunt.

1 Ser-

ór. HE. Jam num tibi ſobrii videntur aut ſani, qui propter præſtigias umbraſque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros ſibi cruciatus accerſunt? SP. Non videntur. HE. Non ſunt illi quidem temulenti vino, ſed amore, ſed ira, ſed avaritia, ſed ambitione, aliiſque pravis cupiditatibus; quæ longe pernicioſior eſt ebrietas, quam quæ vino contrahitur. [1] Syrus ille in comœdia poſteaquam edormiverat villum quod biberat, ſobria loquitur: at animus vitioſa cupiditate ebrius, quam gravate redit ad ſeſe! Quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus & ambitio! Quam multos videmus ab adoleſcentia ad [2] decrepitam uſque ætatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxuſque temulentia nunquā expergiſci ac reſipiscere! SP. Iſtiuſmodi novi nimium multos. HE. [3] Largitus es, falſa bona non eſſe in bonis ducenda. SP. Nec repoſco. HE. Nec eſt vera voluptas, niſi quæ ex veris naſcitur. SP. Fateor. HE. Non ſunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefaſque venatur. SP. Non arbitror. HE. Si vera eſſent bona, non contingerent niſi bonis, & beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur quæ non ex veris bonis, ſed ex falſis bonorum umbris naſcitur? SP. Nequaquam. HE. At voluptas efficit ut ſuaviter vivamus. SP. Maxime. HE. [4] Nullus igitur vere vivit ſuaviter, niſi qui pie vivit, hoc eſt, qui veris fruitur bonis: ſola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum ſummi boni fontem

1 Servus in Terentii Adelph. Act. 3. Sc. 2. - - *Interea in angulum aliquo abeam, atque edormiſcam hoc villi, ſic agam.*

2 Extremam. Nam *decrepiti* dicuntur ſenes, qui ad extremam ſenectutem profecti ſunt, tantummodo fractis vocibus loquentes, quaſi crepitacula quædam.

3 Conceſſiſti.

4 Reſpice Coll. *Abb. & Erud.* in principio.

1 Para-

ſontem homini ſola conciliat. SP. Propemodum aſſentior. HE. Nunc mihi vide quot [1] paraſangis abſint à voluptate, qui vulgo videntur præter voluptates nihil ſequi. Primum animus illorum impurus eſt, & cupiditatum [2] fermento vitiatus, ut etiamſi quid incidat dulce, protinus amareſcat, quemadmodum fonte vitiato non poteſt non eſſe liquor inſipidus. Deinde non eſt vera voluptas, niſi quæ ſano percipitur animo. Nam irato nihil vindicta jucundius: ſed ea voluptas vertitur in dolorem, ſimul atque morbus animum reliquerit. SP. Non refragor. HE. Poſtremo voluptates illæ ſumuntur ex falſis bonis: unde conſequitur, & illas eſſe præſtigias. Quid porro diceres, ſi videres hominem magicis artibus deluſum, veſci, bibere, ſaltare, ridere, plaudere, cum nihil earum rerum vere adeſſet, quas ſe videre credit? SP. Equidem & inſanum dicerem, & miſerum. HE. Simili ſpectaculo ipſe nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem præſtigiatoriam. SP. Eam non didicerat è litteris ſacris. HE. Imo è [3] ſacerrimis, hoc eſt, execratiſſimis. Hunc aliquot aulicæ fœminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, [4] ſordes & parſimoniam opprobrantes. Annuit, invitavit. Venerunt jejunæ, quo libentius epularentur. Accubuerunt: nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum; explerunt ſeſe affatim, peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac diſceſſerunt ſuam quæque domum. At mox cœpit [5] oblatrare ſtomachus: demirantur quid eſſet hoc monſtri, ſtatim à prandio tã ſplendido eſurire ac ſitire. Res tandem

1 *Paraſanges*; milliare Perſicum triginta ſtadia continens, *Stadium* reſpice in *Problemate.*

2 Contagione. Allegorica locutio Reſpice *Exeg. ſcraph.* pag. 766.

3 *Sacer* pro *execrando.* Sic Virgilius auri famem appellavit ſacrum Æneid. 3.

4 Avaritiam.

5 Stomachus latrare dicitur ubi cibo indiget, & ut canis latrando eſcam poſcit.

1 Vili

tandem erupit, & in riſum abiit. SP. Et merito: præſtiterat domi [1] lenticula placare ſtomachum, quam inanibus ſpectris deliciari. HE. At mihi videtur multo magis eſſe ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis inanes bonorum umbras amplecti; & his præſtigiis delectari, quæ non exeunt in riſum, ſed in luctus ſempiternos. SP. Quo propius intueor, hoc mihi videre minus abſurda loqui. HE. Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant, quæ revera non ſunt: appellaresne mulſum dulce, cui longe plus eſſet admixtum [2] aloes quam mellis? SP. Non dicerem, ſi vel triens aloes eſſet admixtus. HE. Aut optares tibi malam ſcabiem, quod ſclapendi ſit aliqua voluptas? SP. Non, ſi compos ſim mentis. HE. Fac igitur, tecum [3] ſubducas rationem, quantum amaritudinis admixtum ſit iſtis falſo nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, [4] comeſſatio ac temulentia. Omitto nunc, quod eſt omnium caput, conſcientiæ cruciatus, inimicitiam cum Deo, exſpectationem æterni ſupplicii. Quod obſecro in his voluptatibus genus eſt, quod non ingens externorum etiam malorum agmen ſecum adducat? SP. Quænam? HE. Rurſus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, ſuperbiam, invidiam; quæ per ſe triſtia ſunt mala: conferamus illa quæ præcipue delectationis nomine commendantur. Cum largiori potationi ſuccedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii ſtupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina ſtomachi, tremor corporis, num vel Epicurus exiſtimaret eam voluptatem

1 Vili cibo, lentibus, vel leguminibus.

2 *Aloë*, herba amariſſimi ſucci, pro amaritudine, & *mel* pro dulcedine ſæpius dicitur. Juvenal. Sat. 6, de forma muliebri - - *quoties animo corrupta ſuperbo Plus aloës, quam mellis habet.*

3 Supputes.

4 Reſpice *Virg. panit.* in fine.

luptatem expetendam? SP. Fugiendam diceret. HE. Cum adoleſcentes è ſcortatione novam lepram, quam nunc [1] ὑποκορίζοντες quidam [2] Neapolitanam ſcabiem appellant, ſibi, ut fere fit, contrahunt, per quam toties ſit illis in vita moriendum, ſemperque vivum cadaver circumferendum; nonne belle videntur [3] ἐπικουρίζειν? SP. Imo [4] ἐπὶ κουρεῖα θεῖν. HE. Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium: optaresne tam diu cruciari dolore dentium, quam diu duravit potationis aut ſcortationis voluptas? SP. Equidem mallem utroque carere; nam voluptatem emere dolore, non eſt lucrum, ſed pennatio: heic ſane potior eſt [5] ἀναλγησία, quam Cicero auſus eſt indolentiam appellare. HE. At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quod longe minor eſt cruciatu quem adducit, temporis etiam exigui eſt: [6] lepra vero contracta per omnem vitam miſere diſcruciat; totiesque mori cogit, prius quam mori liceat. SP. Tales diſcipulos non agnoſceret [7] Epicurus. HE. Luxuriæ

1 Ὑποκορίζοντες, id eſt, blandiori vocabulo, & leviori nomine appellantes.

2 Deſignat morbum Gallicum vel Hiſpanicum, ut vulgo appellant iſtud Veneris flagellum, dignamque impudicorũ pœnam. Hanc fere *Scabiem* ubiq; appellat Autor. Reviſe Coll. *Milit.* & *Carth. Diverſor. γαμ. ἄγαμ.* & alia.

3 Ἐπικουρίζειν, id eſt, Epicurum agere, vel Epicuream vitam degere.

4 Ἐπὶ κουρεῖα θεῖν, id eſt *ad tonſtrinas currere.* Vide Ariſtoph. in Pluto Act. 2. Sc. 3. Καίτοι λόγος γ' ἦν, νὴ τὸν Ἡρακλέα πολύς, Ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων, id eſt, *Quamvis frequens ſermo eſſet, mehercule, Hominum in tonſtrinis deſidentium.* Nota bellam Paronomaſiam. Noſtra tempeſtate qui tonſores ſunt, ut plurimum ſimul Chirurgicen exercent: poſuit itaque tonſtrinam pro Chirurgi domo, in qua morbus iſte Gallicus, ſeu ſcabies Neapolitana, curatur. Et ἐπικουρίζειν ad verbum ſonare videtur *ad puellas applicare*, cum *puellis converſari*, κόρη, puella, mulier juvencula.

5 Doloris abſentia, ἄλγος, dolor.

6 Λέπρα, Græce, ſcabiei genus, cutem aſperam reddens. Autor ita appellat fœdum iſtum morbum, de quo jam diximus. Reſpice Coll. *Milit.* & *Carthuſ.* in fine. *Nam iſta ſcabies nihil aliud eſt, quam lepræ ſpecies, niſi quod ideo non vitatur, quia multorum eſt communis, præcipue nobilium.*

7 Epicurus enim ſtatuit ſummum bonum in tranquillitate animi ſibi nullius mali conſcii.

8 Tereat,

riæ comes plerumque eſt [1] egeſtas, onus & miſerum & grave: libidinis immodicæ, [2] paralyſis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra: at non hæc tantum. [3] An non egregia negotiatio, nec veram, nec ſinceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? SP. [4] Ut non accedat cruciatus, mihi ſtultiſſimus negotiator eſſe videatur qui gemmas vitro permutet. HE. Illud dicis, qui vera animi bona ob [5] fucatas corporis voluptates amittat. SP. Ita ſentio. HE. Nunc redeamus ad [6] exactiorem ſupputationem. Nec febris aut egeſtas ſemper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyſis ſemper comitatur [7] Veneris immodicum uſum; ſed conſcientiæ cruciatus, quo nihil eſſe miſerius jam inter nos convenit, ſemper comes eſt illicitæ voluptatis. SP. Imo præcurrit interdum, & in ipſa voluptate [8] ſodicat animum. Sunt tamen quos dicas hoc ſenſu carere. HE. Jam hoc infeliciores. Quis enim non malit ſentire dolorem, quam cor habere ſtupidum & ſenſus expers? Verum ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam, vel vitiorum aſſuetudo, ceu callus quidam, mali ſenſum adimat in juventa; cum ad ſenectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum theſaurum ſuperioris vitæ commiſſa repoſuerunt, de propinquo terret mors nulli mortalium evitabilis, tanto graviu

1 Terent. in Phorm. Act. 1. Sc. 2. *Paupertas onus & miſerum & grave.*

2 Παράλυσις reſolutio, peculiariter dicitur reſolutio nervorum.

3 Ironica interrogatio.

4 Quamvis.

5 *Fucare* eſt fucum inducere. *Fucus* ſæpius pro fraude, ejusque propria ſignificatio reſpiciatur in multis Colloquiis, & in *Exorciſmo* pag. 387. Hinc *fucatus* pro ficto, & falſo.

6 Magis accuratam.

7 Venereæ libidinis.

9 Acriter pungit, id eſt, dolore afficit.

ctuti. HE. Scriptura [1] myſtica non tam [2] humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem: is demum eximie pauper eſt, qui nudus eſt omni virtute,& animam ſimul cum corpore debet [3] Orco. SP. Is quidem exactor eſt [4] implacabilis. HE. Is vere dives eſt, qui Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus poteſt univerſorum hominum poteſtas adverſus Deum, quam culex adverſus elephantem Indicum. Num mortem? ea piis tranſitus eſt ad æternam beatitudinem. Num inferos? Sed confidenter Deo loquitur vir pius: [5] *Etſi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es.* Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt [6] dæmones? nam hominis pii mentem templum eſſe Dei, non uno in loco prædicat ſcriptura, vere [7] *ἀναντίῤῥητος*. SP. Equidem non video, quibus rationibus iſta queant refelli, quanquam videntur plurimum abeſſe à ſenſu communi. HE. Qui ſic? SP. Nam ad tuam ratiocinationem quivis Franciſcanus vitam ageret magis voluptuariam, [8] quam alius, opibus, honoribus, breviter omni genere deliciarum affluens. HE. Adde [9] monarchæ ſceptrum, ſi libet; adde pontificiam

1 Quæ myſteria, id eſt, arcana complectitur.

2 *Humi repere* dicitur quod humile, & abjectum eſt.

3 Orcum reviſe in fine *Charontis*.

4 Horat. lib. 2. Od. *Orcus nil miſerans.*

5 Extat locus Pſalm. 22.

6 *Δαίμων*, quis, ſæpius ſupra. Hoc loco Dæmones malos intelligit. Diabolos, ut vocant.

7 Ἀναντίῤῥητος, id eſt, cui contradici nequit.

8 Non quivis Franciſcanus, ſed quivis pius, ſive ſit Franciſcanus, ſive quiſpiam alius. Franciſcanorum vitam reſpice in Coll. *Franciſcan*: cultum, ſuperſtitionem, & nequitias in *Ichthyoph.* & *Exeq. Seraph.*

9 Μόναρχος, vel ης, qui ſolus dominatur. Sceptrum pro regno Meton, adj. Sic & corona.

ciam coronam, eamque è triplici ſac centuplicem, modo detrahas animum ſibi bene conſcium, audacter dicam, hunc Franciſcanum, nudipedem, nodoſo ſune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis, ac laboribus attenuatum, qui [1] teruncium non habet in orbe, modo adſit bona mens, delicioſius vivere, quam ſi in unum hominem ſexcentos confles [2] Sardanapalos. SP. Unde igitur eſt, quod pauperes fere conſpicimus triſtiores divitibus? HE. Quia bis pauperes ſunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum, ſed tamen non in his tantum, ſed etiam in ipſa morte ſeſe exerit mentis alacritas. Animus enim quanquam illigatus eſt mortali corpori, tamen quoniam naturæ potentioris eſt, corpus ipſum quodammodo transformat in ſeſe, præſertim ſi ad vehementem naturæ impetum accedat [3] *ἐνέργεια* ſpiritus. Hoc eſt quod ſæpenumero videmus homines vere pios majore cum alacritate morientes, quam alios convivantes. SP. Iſtuc profecto non raro ſum admiratus. HE. Atqui non eſt admirandum, illic eſſe invincibile gaudium ubi adeſt omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi eſt, animum vere pii hominis gaudere [4] jugiter in mortali corpore, cum idem, ſi ad intima [5] tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturus ſit? Ubicunque pura mens eſt, ibi Deus eſt: ubicunque Deus eſt, [6] ibi paradiſus

1 *Teruncius*, nummus perexiguus.

2 Homines voluptarios, qualis fuit ultimus Aſſyriorum rex Sardanapalus, laſcivia & libidine infamis.

3 *Ἐνέργεια*, efficacia.

4 Semper.

5 Reſpice *Problema* in fine.

6 *Paradiſus*, vox ſæpius annotata, in genere pro horto amœniſſimo, in ſpecie pro horto Hedenis, quem deſcribit Moſes, *Κατ' ἐξοχὴν*, aliquando pro ipſo cœlo ponitur.

ſus eſt: ubi cœlum eſt, ibi felicitas eſt: ubi felicitas eſt, ibi gaudium eſt verum, & alacritas ſincera. SP. Attamen ſuavius viverent, ſi abſint incommoda quædam, & adeſſent oblectamenta, quæ vel negligunt, vel non aſſequuntur. HE. Quæ vero mihi narras incommoda? quæ lege communi comitantur conditionem humanam? famem, ſitim, morbum, laſſitudinem, ſenectutem, mortem, fulmina, terræ motus, inundationes, bella? SP. Et iſta quoque. HE. At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoque malis longe tolerabilior eſt piorum conditio, quam voluptates corporis per fas nefaſque venantium. SP. Qui ſic? HE. In primis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris moderatius [1] ferunt ea quæ vitari non poſſunt. Dein quoniam intelligunt illa omnia à Deo immitti, vel ad purgationem criminum, vel ad exercitationem virtutis, non modo patienter, verum etiam gaudenter, tanquam obedientes filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt vel pro clementi correctione, vel pro inæſtimabili lucro. SP. Sed multi ſibi acceſſunt corporis moleſtias. HE. Sed plures adhibent medicorum remedia, quo corporis ſanitatem vel tueantur, vel recuperent. Cæterum accerſere moleſtias, hoc eſt, inopiam, adverſam valetudinem, perſequutionem, infamiam, niſi cum huc impellit Chriſtiana caritas, non eſt pietatis, ſed ſtultitiæ. Cæterum quoties infliguntur ob Chriſtum & ob juſtitiam; quis auſit eos vocare miſeros, cum ipſe Dominus appellet eos beatos, & horum gratia [2] gaudere jubeat? SP. Habent tamen interim & iſta ſen-

1 Tolerant.
2 Vide Matth. 5. paulo ante notatum.

ſenſum cruciabilem. HE. Habent, ſed quem facile abſorbet hinc metus [1] gehennæ, illinc ſpes æternæ beatitudinis. Age, ſi tibi perſuaſum eſſet, te nunquam ægrotaturum, aut ullam corporis moleſtiam ſenſurum in omni vita, ſi ſemel patiaris cuſpide aciculæ tibi ſummam pungi cutem; nonne lubens & gaudens acciperes tantillum dolorem? SP. Maxime. Imo ſi certo ſciam mihi nunquam in vita dolituros dentes, æquo animo patiar vel altius infigi acum, atque etiam ambas aures ſubula perforari. HE. Atqui quidquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius eſt ad æternos cruciatus, quam momentaneum acus vulnuſculum ad hominis vitam, quamvis longam: nulla enim [2] analogia rei finitæ ad infinitam. SP. Veriſſima prædicas. HE. Jam ſi quis tibi perſuadeat, te per omnem vitam omni moleſtia cariturum, ſi ſemel manu flammam dividas, quod fieri vetuit [3] Pythagoras, nonne lubens id faceres? SP. Ego ſane vel centies, modo ne me fallat promiſſor. HE. Deus ne poteſt quidem fallere: ſed ille flammæ ſenſus diuturnior eſt ad totam hominis vitam collatus, quam tota vita collata ad cœleſtem beatitudinem, etiamſi quis trium [4] Neſtorum excedat annos. Siquidem illa quantumlibet brevis manus injectio, nonnulla hujus vitæ portio eſt: ſed tota hominis vita, nulla portio eſt æternitatis. SP. Non habeo quod contradicam. HE. Ad hanc igitur qui toto pectore, certaque ſpe properant, cum tam brevis ſit tranſcurſus, an credis, eos hujus vitæ

1 Fuſius in hanc vocem notata reſpice in *Conv. relig.* pag. 178.

2 Ἀναλογία, proportio, ut quidam volunt, inquit A. Gellius.

3 *Pythagoras*, Samius ille Philoſophus à multis ſcriptoribus memoratus. Reſpice pag. 91. & *Conv. fab.*

4 *Neſtor*, Græcorum eloquentiſſimus & prudentiſſimus tria ſæcula vixiſſe fertur, Vide Homer. Ovid. & notas in ſuperiora Coll.

1 Paulus

tæ moleſtiis diſcruciari? SP. Non arbitror, modo adſit certa perſuaſio, firmaque ſpes aſſequendi. HE. Venio nunc ad oblectamenta, quæ objiciebas. Abſtinent à choreis, à comeſſationibus, à ſpectaculis: hæc nimirum ita contemnunt, ut fruantur multo jucundioribus, nec minus oblectentur, ſed aliter. [1] ***Oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis aſcenderunt quæ ſolatia Deus paraverit diligentibus ipſum.*** Beatus Paulus agnovit, quæ ſint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comeſſationes piarum mentium, etiam in hac vita. SP. At ſunt quædam voluptates licitæ, quas iſti ſibi ipſis interdicunt. HE. Etiam licitarum voluptatum immodicus uſus eſt illicitus: hunc ſi excipias, in cæteris omnibus ſuperant, qui videntur aſperam vitam degere. Quod poteſt eſſe magnificentius ſpectaculum, quam hujus mundi contemplatio? Ex eo longe plus capiunt voluptatis homines Deo cari, quam cæteri. Siquidem hi dum curioſis oculis contemplantur admirandum hoc opus, anguntur animo, quod multarum rerum cauſas non aſſequantur. In quibusdam etiam ceu [2] Momi quidam obmurmurant opifici, neque raro naturam pro matre novercam appellant: quod convicium verbo tenus quidem naturam ferit, ſed re vera in eum redundat qui naturam condidit, ſi qua eſt omnino natura. At homo pius religioſis ac ſimplicibus oculis magna cum animi voluptate ſpectat opera Domini, patrisque ſui: demirans ſingula, nihil reprehendens, ſed pro cunctis gratias agens, cum reputat, hæc omnia propter homi-

1 Paulus ad Corinth. Epiſt. 1. cap. 2. v. 9.

2 *Momum* Nocte matre, & Somno patre genitum, fingunt Poëtæ Deum, qui ipſe quidem nihil operis edit, ſed aliorum facta carpere, ipſosque adeo Deos cæteros, ſi quid commiſerint, adunco naſo ſuſpendere ſolet. Μῶμος Græce *reprehenſio*.

1 Revi-

hominem eſſe condita : atque adeo in ſingulis rebus adorat [1] ſapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum veſtigia perſpicit in rebus conditis. Jam finge mihi, eſſe aliquod palatium re vera tale, quale [2] Pſychæ fingit Apulejus, aut ſi quod potes magnificentius elegantiusque: huc adhibe duos ſpectatores, alterum peregrinum, qui tantum viſendi cauſa venerit, alterum, ſervum aut filium ejus, qui conſtruxit hoc ædificium; uter [3] impenſius delectabitur? [4] hoſpes ille, ad quem illa domus nihil attinet, an filius, qui cariſſimi patris ingenium, opes ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate ſpeculatur; præſertim cum cogitat totum hoc opus ipſius gratia factum eſſe? SP. Percunctatio tua non eget reſponſo: ſed plerique non piis moribus, ſciunt cœlum, qua quæ cœlo clauduntur, hominis cauſa eſſe condita. HE. Sciunt plerique omnes: ſed non omnibus hoc venit in mentem; & ſi venit in mentem, plus tamen capit voluptatis qui magis amat opificem: quemadmodum alacrius intuetur cœlum qui ad vitam cœleſtem adſpirat. SP. Veri ſimillima dicis. HE. Jam conviviorum ſuavitas non eſt ſita in lautitiis palati, aut coquorum condituris, ſed in proſpera valetudine, & ſtomachi appetentia. Cave igitur putes ullum [5] Lucullum

1 Reviſe hiſce ſimilia in principio *Conv. relig.*

2 Ψυχὴ, Græce *anima*, vita, ſeu ſpiritus. Eam fingit Apulejus puellam formoſiſſimam, in ſcopulo ſeu monte ſedentem, ubi amœniſſimum videret ſpectaculum. Metamorph. lib. 5. *Prope fontis ad lapſum domus regia eſt, ædificata non humanis manibus, ſed divinis artibus. Jam ſcires ab introitu Dei cujuſpiam luculentum & amœnum videre te diverſorium*, cæteraque lectu jucundiſſima, quæ vide loco citato. Quis fuerit Apulejus diximus ſupra in Coll. *Inquiſ. de fide.* Vide & *Merdard.*

3 Magis, vehementius.

4 Advena.

5 Lucullus Imperator, Quæſtor, Prætor, Pompeii & Ciceronis æqualis fuit. Ejus luxum à claris ſcriptoribus memoratum quære in notis ſuperioribus.

lum cœnare jucundius appoſitis perdicibus, [1] phaſianis, turturibus, leporinis, [2] ſcaris, ſiluris, aut [3] murænis, quam vir pius cibario pane, holeribus aut leguminibus, potu vel aquæ, vel cerviſiæ tenuis, vel vini probe diluti: propterea quod hæc accipit tanquam miſſûs à benigno patre datos: omnia condit oratio, omnia ſanctificat precatio præcedens, ſacra lectio comes, magis animum reficiens, quam eſca corpus, & gratiarum actio ſuccedens: poſtremo ſurgit à menſa non [4] diſtentus, ſed recreatus; non onuſtus, ſed refectus; & refectus mente pariter & corpore. An tu putas, ullum iſtarum vulgarium cupediarum [5] architectum convivari jucundius? SP. Sed in Venere ſumma eſt delectatio, ſi quid Ariſtoteli credimus. HE. Et hac in parte vincit homo pius: non minus quam in convivio: rem ſic accipe. Quo vehementior eſt erga uxorem caritas, hoc congreſſus ille connubialis eſt jucundior. Nulli porro vehementius amant uxores ſuas, quam qui eas ſic diligunt, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam: nam qui eas voluptatis gratia diligunt, ne diligunt quidem. Adde, quod quo rarior eſt cum uxore congreſſus, hoc eſt ſuavior; quæ res nec

1 Aves Phaſides, à Phaſi Colchorum fluvio, inter aves delicatiotis notæ habentur. Petron. *Avis Phaſiacis petita Colchis,*

2 Scari, ſiluri, murænæ, piſces, quorum nomina non adeo cognita, antiquis in magno precio fuere.

3 De *Murana*, non ſatisfaciunt mihi nomenclatores. Maximas olim fuiſſe in mari Siculo conſtat ex Juvenale, Sat. 5. *Virroni murana datur, qua maxima venit Gurgite de Siculo* -- Et Martial. lib. 13. Epigr. 8. *Qua natat Siculo grandis murana profundo.* De Romanorum inſania in hoc piſce æſtimando lege doctiſſimum Lud. Nonnii libellum de piſcium eſu, cap. 17.

4 Fartis viſceribus onuſtus.

5 Architectum dixit, pro ſtructore, proprie enim ἀρχιτέκτων, fabrorum præſes, vel ædificii ſtructor. Sed *ſtructor* peculiariter quoque dicitur, qui menſam cibis inſtruit, & ferculorum apponendorum curam habet.

1 Jven

nec [1] impium poëtam latuit, qui ſcripſit, [2] Voluptates commendat rarior uſus. Quanquam minima voluptatis pars in coitu ſita eſt. Longe major eſt in perpetuo convictu, qui inter nullos poteſt eſſe jucundior, quam inter eos, qui ſe Chriſtiana caritate ſinceriter amant, & amant pariter mutuo. In aliis frequenter cum ſeneſcente voluptate ſeneſcit amor. Chriſtiana caritas hoc magis vireſcit, quo magis delectatio carnis decreſcit. An nondum tibi perſuaſi nullos vivere jucundius, quam qui cum pietate degunt? SP. Utinam itidem ſit perſuaſum omnibus! HE. Quod ſi Epicurei ſunt, qui ſuaviter vivunt, nulli verius ſunt Epicurei quam qui ſancte pieque vivunt. Et ſi nos tangit cura nominum, nemo magis promeretur cognomen Epicurei, quam [3] adorandus ille Chriſtianæ philoſophiæ princeps. Græcis enim [4] ἐπίκουρος auxiliatorem declarat. Cum naturæ lex eſſet vitiis tantum non oblitterata, cum Moſis lex magis irritaret cupiditates, quam ſanaret, cum impune regnaret in mundo tyrannus [5] Satanas, ſolus ille pereunti

1 Juvenalem deſignat, qui Satyram 11. claudit hiſce verbis - - *Voluptates commendat rarior uſus.* Quod equidem veriſſimum eſt. Ideoque non video cur in hac parte Poëtam eximium Eraſmus impium dicat. Sed in Juvenale leguntur quædam nimis aperte, nimis obſcœne dicta. Quaſi vero eadem, & forte pejora non invenias apud Horatium, cujus verſibus in admirationem raptus Autor noſter, ſæpenumero ſe ſibi non temperare profitetur, quin bene ominetur ſanctæ animæ Flacci. - - Vide *Conv. relig.* Non deſunt magis Juvenali præclare & pie dicta quam aliis poëtis.

2 Qui ſcis, Eraſme? didiciſtin' ex Scriptoribus? nugæ: num ipſe expertus es? Hoc facile quis crediderit: vix enim aliter fieri poſſit ut quis rei Venereæ prorſus rudis, tam belle, tam venuſte de hiſce gaudiis diſſeruerit, relegat lector quædam in Colloq. *Uxore* μεμψίγ. *Proci & puel. Puerp. & Conjug. imp.*

3 Jeſum Chriſtum intelligit.

4 Ἐπίκουρος, Græcis *auxiliator.* Ita Homerus Iliad. β. - - - Ἀλλ' ἐπίκουροι Πολλέων ἐκ πολίων ἐγχέσπαλοι ἄνδρες ἔασιν, id eſt, - - - *Sed auxiliatores Viri qui haſtas vibrant ex multis oppidis adſint.*

5 *Satan*, ſeu *Satanas*, ſonat adverſarium: κατ' ἐξοχὴν vero in S. literis hoc nomine deſignatur Diabolus, ſeu malorum angelorum princeps.

1 Μελαγ-

reunti humano generi præſentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam, qui blaterant, Chriſtum natura fuiſſe triſtem quempiam ac [1] melancholicum, noſque ad inamœnum vitæ genus invitaſſe. Imo is unus oſtendit vitam omnium ſuaviſſimam, veræque voluptatis pleniſſimam: tantum abſit [2] lapis ille Tantaleus. SP. Quid iſtuc ænigmatis eſt? HE. Ridebis fabulam: ſed hic jocus ſeria ducit. SP. Exſpecto jocum ſerium. HE. Narrant ii quibus olim ſtudio fuit philoſophiæ præcepta fabularum involucris tegere, Tantalum quendam adhibitum fuiſſe Deorum menſæ, quam volunt eſſe lautiſſimam. Cum hoſpes eſſet dimittendus, Jupiter, hoc ſuæ dapſilitatis eſſe ratus, ne conviva diſcederet abſque [3] xenio, permittit ut quod vellet peteret, accepturus quidquid petiiſſet. Tantalus autem ſtolidus, ut qui beatitudinem hominis, ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit ut ſibi per omnem vitam liceret tali menſæ accumbere. Annuit Jupiter; & ratum erat votum. Tantalus aſſidet menſæ omni genere deliciarum inſtructæ: appoſitum eſt [4] nectar; nec deſunt roſæ, nec odores; qualibus Deorum nares poſſint oblectari; adſtat pocillator [5] Ganymedes aut Ganymedi ſimilis, circumſtant [6] Muſæ ſuaviter canentes, ſaltat

1 Μελαγχολικὸς qui laborat melancholia, quæ eſt mentis alienatio ex atræ bilis redundantia, cum mœrore conjuncta.

2 *Tantali lapidem* vocat Autor aſſidue imminens periculum, quo omnis lætitia in mœrorem convertitur. Ænigmatis nodum ſequens fabula ſolvet.

3 Ξένιον, munuſculum, quod datur hoſpitibus amicis. Reſpice *Conv. Relig.* fere ſub finem.

4 Deorum potus.

5 Ganymedes Trois filius, puer formoſiſſimus, ab Iove adamatus, & cujus juſſu ab aquila raptus in Cœlum nectari miſcendo præeſt, repudiata Hebe Junonis filia, cui id muneris primum delegatum erat.

6 Numero novem, quas reviſe in *Conv. Relig.* & alibi ſupra

1 *Sil-*

ſaltat ridiculus [1] Silenus, nec abſunt [2] moriones: breviter quidquid ullum hominis ſenſum poſſit oblectare, ſed inter hæc omnia ille ſedet triſtis, ſuſpirans & anxius, nec hilareſcens riſu, nec attingens appoſita. SP. Quid in cauſa? HE. Quoniam ſupra caput accumbentis de [3] pilo pendet ingens ſaxum jam jam caſuro ſimile. SP. Ego me à tali menſa ſubducerem. HE. Sed illi votum tranſiit in neceſſitatem: neque enim Jupiter tam placabilis eſt, quam noſter Deus, qui pernicioſa vota mortalium reſcindit, ſi modo pœniteat. Quanquam & alioqui, ne ſe Tantalus ſubducat, vetat idem lapis, qui prohibet veſci. Metuit enim, ne ſi ſe commoverit, illico ſaxi ruina conteratur. SP. [4] Ridiculam fabulam. HE. At nunc audi quod non rideat. Vulgus à rebus externis petit vitam jucundam, cum eam non præſtet niſi mens ſecura: nam ſibi male conſciis ſaxum multo gravius impendet, quam impendet [5] Tantalo

1 *Silenus* ſenex ebrius, Bacchi Pædagogus, in quem fuſius annotatum reſpice in *Ichthyoph.* pag. 552.

2 Ficti ſtulti, qui geſticulationibus & facetiis riſum excitant, reſpice *Conv. Relig. Diverſor.* & *Conv. Diſp.*

3 De crine, niſi legas *de pila*, id eſt, de columna.

4 Qualem hic fabulam Tantali ex Pindari Od. I. & Athenæi Deipnoſoph. lib. 7. memoravit Autor, alii ſimilem ferè pro certo affirmant de Damocle Paraſito, qui cum, in ſermone, Dionyſii Tyranni Siculi opes miraretur, negaretque unquam quemquam beatiorem fuiſſe, viſne, inquit Dionyſius, ô Damocle, & fortunam meam experiri? Cum is annuiſſet, juſſit hominem collocari in aureo lecto, tum ad menſam eximia forma delectos pueros conſiſtere, eosque ad nutum illius intuentes diligenter miniſtrare. Adetant unguenta, &c. menſæ conquiſitiſſimis epulis exſtruebantur. Fortunatus ſibi Damocles videbatur. Sed in hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari ſeta equina appenſum demitti juſſit, ut impenderet illius beati collo, qui tandem Tyrannum exoravit ut abire liceret.

5 De Tantalo Jovis filio, quam cæteri Poëtæ fingunt fabulam, hæc eſt. Ajunt eum, cum Jovis arcana hominibus prodidiſſet, Diisque hoſpitio exceptis, quo tentaret eos, filium Pelopem comedendum appoſuiſſet, alias eſſe carnes mentitum, ad inferos detruſum, ea pœna plecti, ut neque bibere, aquis etiam labia tangentibus, neque quicquam comedere poſſit, quamvis capiti illius immineat arbor pomis onuſta. Ovid. Metamorph. lib. 4. - - - *Tibi, Tantale, nulla Deprehenduntur aqua, quaque imminet effugit arbor.* Sed aliter hanc narrare vult, uti dictum eſt, Pindarus, Od. 1.

1 Tarta-

talo. Imo non impendet, ſed urget premitque mentem: nec inani metu diſcruciatur animus; ſed in ſingulas horas expectat, ut conjicatur in 1 gehennam. Obſecro quid eſt tam ſuave in rebus humanis, quod mentem tali ſaxo preſſam poſſit vere exhilarare? SP. Nulla profecto res, niſi vel dementia, vel incredulitas. HE. Hæc ſi perpenderent adoleſcentes, qui voluptatibus ceu 2 poculo Circeo dementati, pro vere jucundis amplectuntur mellita venena, quanto ſtudio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam 3 mordeat animum? Quid non facerent, ut hoc viaticum pararent ſenectuti venturæ, mentem ſibi bene conſciam, & famam nulla labe contaminatam? Quid autem illa ſenectute miſerius, quæ cum reſpicit in tergum, magno cum horrore videt, quam 4 ſpecioſa ſunt quæ neglexit, quam fœda quæ amplexa eſt? Rurſus cum à fronte proſpicit, cernit imminere diem ſupremum, & ab hoc protinus æterna gehennæ ſupplicia. SP. Feliciſſimos arbitror, qui primam ætatem ſervarunt incontaminatam; & in pietatis ſtudio ſemper proficientes, pervenerunt uſque ad ſenectutis metam. HE. Proximus locus debetur iis, qui à juvenili 5 temulentia mature reſipuerint. SP. Sed quid conſilii das illi miſero ſeni? HE. Nulli deſperandum, quam diu 6 ſpirat: ſubeo ad Domini clementiam confugere. SP. Sed quo fuit vita longior, hoc magis accrevit ſcelerum cumulus, jam

1 Tartarum, *Gehennam* reſpice in *Conv. Relig.* pag. 178. & *Ichthyoph.* pag. 525.

2 *Circe* filia Solis & nymphæ Perſes inſignis venefica, ut Poëtis viſum eſt, homines in beſtias mutabat. Ideoque recte quis voluptatum illecebras *Pocula Circea* appellet. Horat. Epiſt. 2. lib. 1. *Syrenum voces, & Circes pocula noſti.*

3 Augat, cruciet.

4 Pulcra.

5 Temeritate, quæ tanquam ebrietas juvenilem mentem occupat.

6 Vivit, ſpiritum ducit, juxta illud tritum; *Dum ſpiro ſpero.*

jam arenam exuperans quæ eſt in littore maris. HE. Sed eas arenas longe ſuperant miſericordiæ Domini. Arena tametſi non eſt homini numerabilis, finito tamen eſt numero: at Domini clementia nec modum, nec finem novit. SP. Sed non eſt ſpatium brevi morituro. Quo minus eſt ſpatii, hoc clamet ardentius. Apud Deum ſatis longum eſt quod à terris ad cœlum valeat pertingere. Penetrat autem & brevis precatio cœlum, modo vehementi ſpiritus impetu [1] ejaculetur. [2] Evangelica peccatrix fertur per omnem vitam egiſſe pœnitentiam; ſed [3] latro in ipſa morte [4] quam paucis verbis impetravit à Chriſto [5] paradiſum? Si toto pectore clamaverit, [6] *Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam;* Dominus tollet [7] ſaxum Tantaleum, dabit auditui illius gaudium, & lætitiam; & [8] exultabunt de condonatis peccatis oſſa per contritionem humiliata.

1 Emittatur.

2 Intelligit mulierem illam, quæ Jeſum, in ædibus Phariſæi Simonis accumbentem unxit. Hiſtoriam lege Luc. 7. Dicitur hæc Græce *ἁμαρτωλὸς*, id eſt, peccatrix, quæ vox non ſolum ſignificat eam, ut omnes homines, peccatis obnoxiam, ſed impudicam, & moribus meretriciis fuiſſe.

3 Κακοῦργος, Luc. 23.

4 Hiſce enim verbis rogavit Chriſtum. *Μνήσθητί μου, κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.* Id eſt, *Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum.* Et dixit illi Jeſus *Ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ Παραδείσῳ*, i. e. *Certe dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo.*

5 De Paradiſo, vide quæ ſupra annotavimus. Hoc loco, *κατ' ἐξοχὴν*, ipſum cœlum ſignificatur.

6 Secundum vulgatam verſionem Pſalm. 50. Hebr. 51.

7 Reſpice jam nunc annotata.

8 Pſalmo ſupra citato verſu 10. ita vertunt Junius & Tremellius, & quidem bene. *Facito ut audiam gaudium & lætitiam: exſultent oſſa, quæ contriveris*, unde cætera fere juxta vulgatam verſionem deſumſit Autor.

CON-

CONFLICTUS THALIÆ ET BARBARIEI.

Authore

D. ERASMO.

AD LECTOREM.

N*E quis dubitet an revera Magnus ille* Eraſmus, *ſequentis Colloquii ſit Auctor, non tantum inſcriptio (qua Eraſmi nomen oſtentat) & ſtylus ipſe ſatis evidenter evincunt; ſed & ejuſdem Epiſtola ad Cornelium Gaudanum, qua in editis à Paulo Merula eſt decima ſeptima libri ſecundi; & in editis Londini, M·DC XLII. libri trigeſimi primi decima ſeptima. Ubi hæc legere eſt:* Tum cœpere illiteratiſſimi quique, qui nunquam didicere, docere quod neſciebant; docere inquam, magna mercede, nil ſcire; ſtultiores reddentes diſcipulos, quam acceperant, imo & eo redigentes, ut ſe ipſos quoque neſcirent. Tum, ergò rejectis veterum præceptionibus, itum eſt ad recentia quædam imperitiæ præcepta, puta modos ſignificandi, verboſa commenta, & ad ridiculas Grammaticæ doctrinæ regulas, deliramentaque innumera. Et cum jam omnia ſummo ſudore perdidicerant, in id literarum eloquentiæque conſcenderant faſtigium, ut ne unam quidem orationem Latine proferre noverint. Et ſane, quantum mihi videre videor, ſi id Barbarum hominum genus, eo quo cœperat curſu pertexiſſet, neſcio in quam novam ſermonis ſpeciem noſtram *Thaliam* vertiſſent. *Ubi in MS. quod fuit Petri Opmeri, in margine adſcriptum inveni,* Thalia Eraſmi opuſculum. *Cæterum ex ipſis, quæ adduximus, epiſtolæ verbis, cuivis clare dilucet, genuinum hunc eſſe Eraſmi fœtum, ac proinde ejuſdem lineamenta, atque ipſiſſima, quæ Epiſtolæ inſerta ſunt, verba præ ſe ferre.*

Hujus rei volebam, Lector, ne eſſes neſcius.

PRÆFATIO.

N*Emo putet latuiſſe Poëtam, quantum Comœdia Tragœdiaq; diſcrepent; quid hanc, quid illam deceat.*

 Hæc

Hæc enim gandet gravitate: illa eſt levitatis amu
Nam quum ad ſcribendum animum applicuiſſet, quonia.
nec perſonas comicas ſatis, nec rem tragicam ſatis eſ
perſpexit, ipſe pro ſuo digeſſit arbitrio: tantum hæc co
gitans, auditor ut rideat, Æquis adeſte animis: favete
aures arrigite: ſtrepitum compeſcite.

ARGUMENTUM.

Thalia, ſacris ſororum comitata choris, Caſtaliam petit: Barbaries, æque barbaris ſtipata cohortibus occurrit. Fit contentio

PRIMUS ACTUS.

THALIA. CALLIOPE, MELPOMENE.

TH. DIi boni, quid hoc monſtri eſt; quod eminus ſurgere video? contemplamini quæſo. CA. Papæ! quanta corporis moles! prope eſt ut vertice ſidera pulſet; quid ſit mehercle neſcio. TH. Appropinquat. En nova commixtio. Viden! Frons virginea: quod vero ſub pectore eſt, aſino ſimillimum. CA. Ita eſt: ſic Dii me ament... Sed & fronte, videsne hera, quanta ſeſe attollant cornua? TH. Ingentia. Præterea colligisne & vicinas cornibus auriculas? CA. Colligo. Aſininas ſcilicet, albentes mobilesque. & jam magis magisque propinquare conſpicio, quid paret neſcia. Ah! Vereor ne ſiniſtrum quid attulerit. TH. Avertat parens Jupiter. ME. Ego hanc (ſi recte audita recordor) belluam novi. TH. Obſecro. ME. Nihil eſt periculi. TH. At at, inimicam audio. Itane, quæſo? ME. Ita. Æmula hæc eſt noſtra unica atque ſæviſſima. TH.

Dii

Dii illam perdant. ME. Nunquam invidere nobis, nunquam lacerare deſinit. Hanc in occiduis ferunt habitare plagis, ibi ſubjicere ſibi omnia, ibi coli, amari, honorari. Quid plura? denique ut Deam ſupplicibus placari muneribus. TH. Audieram, ni fallor. Urbi, cui præeſt, quod eſt nomen? ME. Zwollis, ſi recte teneo, TH. Recte. Ipſius vere? ME. Barbariem dicunt. TH. Ipſa eſt: probe novi. Sed en, accelerat huc. Operiamur eam.

SECUNDUS ACTUS.

BARBARIES, THALIA.

BA. ILlane eſt Thalia, comites mei, quam è vicino conſpicio, quamque extinctam jam pridem exiſtimaram? Ipſa certe eſt: laurum cerno. Revixit. Audet inſuper ſeſe conſpectibus impudenter noſtris ingerere, nihil me verita. Adibo, quæ ſim ut ſentiat factura. Dii te perdant, impudentiſſima. TH. Haud molle ſalutas. In te reſiliat quam in me torques ſalutem, hera. BA. Nonne te pudet dudum victam, Thalia, rurſum meis ſubmittere oculis? TH. Rogas? Tu indigna quæ me videas: ego dignior quam quæ te videam belluam obſcœnam. BA. Hem, miſella, & contumelias inſuper? Nec dum quæ ſim noſti? cave me provoces. TH. Bona verba quæſo. Surdo iſta canis; nemo audit. Ego te timeo ſcilicet, monſtrum informe ſpurciſſimum. BA. Vide in quam has torſeris calumnias. TH. Gratias habe iis qui tecum ſunt. BA. His? TH. His ſolis. BA. BA. His quid debeo? dic mihi. TH. Illorum te ſcilicet æſtimatio, vel error potius, Deam effecit, non tua generatio. BA. Quin poſſem tibi (ſi tempus ſinat) me-

am demonſtrare propaginem, divino ſemine derivatam. TH. Egregiam vero. Sed narra obſecro. Tempus enim patitur: & ſol tibi ſtabit tam mira memoranti. BA. Tu parente gaudes Jove, duce triumphas Apolline; mihi pater erat qui nec illi virtute, nec huic aut arcu, aut cythara ceſſerit. Si quando canens ludere ſolebat ore, Orphei in morem, ſylvas poſt ſe monteſque trahebat, denique & curſu valens, Euro pernicior. TH. Millies hæc audita ſunt. Deſine. BA. Quid? Tenes quem velim? TH. Statim, ubi cœpiſti, Chirona ſignificas ſemivirum. BA. Poteſne tacere, dum, quod cœpi, expleam verbum? TH. Poſſum; tantum vera ſi dixeris. Sin componis aurem non commodo. BA. Quid? mendacem dicis? TH. Minime; ſed, ſi voles, nihil verius. BA. Te autem veridicam. Ubi me Chirone dicis parente natam? TH. Teſtes adſunt. BA. Ubi quæſo? TH. Hæc ingens, quæ in calces pendet, cauda. Hæc hirſuta terga. Hæ circum tempora albicantes auriculæ Chironis te prolem clamant omnia. Ille ex Aſella te miſcuit, pulcrum, quo glorieris, genus, pulcra, quæ Deam deceat forma. BA. Ut video calumniis certas; de figura contendis. Ad virtutem veniamus. De hac contende. De fama, de gloria, de clientela. Quid de corpore? TH. Nihil; niſi quod hujus deformitatem deformis animus comitari ſolet. Sed age, ad ipſa veniamus. BA. Id omnium primum accipe. Qui te colit rarus eſt; me totus celebrat orbis. Tu ignota lates; ego jam in omnem mundi regionem nomen extendi. Ubique ſum celebris, ubique notiſſima. TH. Fateor. BA. Non faceres, ſi tibi quod reſponderes eſſet. TH. Imo quod reſpondeam habeo. Cacum noſti. BA. Cacum quis neſciat? TH. Quem narrat Virgilius. BA. Novi. TH. Credo equidem, famoſus enim

enim eſt. Haud ſecus ac ille tu quoque cognita es. Dein tu tibi laudi tribuis, quod totus comitetur orbis. Non recte ſapis. Ego id vituperio do magis. Rarum eſt omne enim quod carum eſt. Nihil arduum quod vulgo ignobili commune eſt. Me qui colit, rarus ſit licet, ſpectabilis tamen eſt, & gravis. Te autem, quod plebeja & ruſtica comitetur turba, quid obſecro pulcri eſt? BA. Neſcis inſana. Longe alia res eſt. Neque enim quos plebejos invenio, plebejos relinquo; quin proveho magis, & erudio; honeſtos denique reddo & graves. TH. Ha, ha, he. Imo chartis gravatos, non arte; neque tam literis honeſtos, quam libris onuſtos. BA. Hem. Miſera, an ego meos non graves reddere potis ſum, æque ac tu tuos? TH. Admodum tui ſimiles. Nam cum barbara ſis, barbaros efficis. Quid aliud poſſes? BA. Nunc verum experior, quod jam olim de te audivi; garrulam eſſe & loquacem. Deſine, inſana. Nihil omnium noſti. Nam id certum habeo. Si vel mediam ſcires partem, non tanta obſtreperes impudentia. In meo quod Zwollis eſt gymnaſio, quæ ſit gloria, quis rigor, quis vigor, ſi tibi memorare incipiam, continuo rumperis invidia. TH. Nimirum. Et poſtes columnasque tuo rumpas grandiloquio. Verum incipe. Rumpe ſi potes. BA. Longum eſt. TH. Fac breve, ut noſti. BA. Summam complector. Ad illud itaque, quod paulo ante memoravi, gymnaſium nobiliſſimum, ex omnibus mundi latiſſimi regionibus, quanto confluant agmine, nemo tibi facile explicuerit. TH. Hui! ſtupendum aſinum illum Zwollorum (gymnaſii campanam loquor) tam ſonora voce rudere, cunctosque turmatim allicere. BA. Inepta. Abſtine convitiis, & audi. TH. Audio. BA. Illic confeſtim inſtituuntur, erudiuntur. TH. Mirum in modum. BA. Optimis gloſulis,

vocabulariis, argumentis, notabilibus innumeris. TH. Quam rectiſſime. BA. Quid nares contrahis? Imo eo perduco, ut nihil neſciant. TH. Novum. BA. Creſcunt illis interea cum corpore tempora, ut exacte docti jam præſint aliis. Tum tales remitto ut beati vivant, beati moriantur? TH. Ha, ha, he. Parum abſuit quin cachinno rumperer; tam iis invideo ſcilicet. BA. Quid rides fatua? an ego riſu digna fari videor? TH. Ego iſta tibi rectius memorare potero. BA. Tun'? TH. Ego. Si placet, nunc audies. BA. Incipe. TH. Quin ita ſe res habet. Confluunt ad te innumeri, fateor. Qui, ſi quid recte in ſcholis prius didicerant, id continuo dediſcant neceſſum eſt. Deinde his (quæ plurima enumeraſti) diſpendiis non tam imbuuntur, quam obruuntur, tandem ut ſciant nihil. Immo eo perducis, ut & ſe ipſos neſciant. Creſcunt interea circum tempora cornua, ſibique videntur ſcioli, ac qui præſint magis quam ſubſint idonei. Tum tales remittis, ut beati vivant, beati moriantur. BA. Tu, ut video, linguam à probris non cohibes. At cave mihi bilem moveas. Si non parcis hujuſmodi in me dicta jaculari, ego ea in te retorquebo: ſunt & mihi quas referam contumelias. TH. Et ſolas quidem. BA. Tales, inquam, remitto (ſi neſcis miſerrima) qui vatibus tuis, ne carminibus quidem (quibus apprime triumphas) ceſſerint. TH. Numero fateor. Nos vero non tam verſuum cumulum quam virtutem ſpectamus. Tibi contra quot ſint, non quales curæ eſt. Paginas numeras, barbariſmos diſſimulas. Tantum ex omni ſibi conſonent parte, id unum quæritur: virtus negligitur. BA. De virtute garris inſana? Ego virtute nil tam inane puto quam tua poëmata. Quid enim aliud quam fucata ſunt mendacia, fabulis plena anilibus? TH. Satis laudas. BA. Egone tam ridicula? TH. Laudas

das neſcia. BA. Tam mendoſa? Quin ludo potius, quam laudo. TH. Laudas invita. BA. Qui ſic? TH. Dum laceras invida. Malis enim diſplicere, laudari eſt. BA. Magna vero, quibus invideat quiſquam, laborata mendacia. TH. Luce clarius tuam manifeſtas inſcitiam. Neſcis infelix, quam probes iis ſtultiloquiis poëtarum induſtriam; qui indignum cenſentes porcis, cæno & luto amicis, roſas objici, ita veritatem ipſam, peregrina fabularum ſpecie, & quodam verborum ænigmate obtexerunt diſſimularuntque: ut omnibus quidem legere liceat, intelligere autem non ita. Legunt, & tam abeunt neſcii, quaſi viderint nunquam. Legit peritus, & ipſas verborum penetrat imagines, (diaphanum enim ſunt) deprehenditque latere ingentem ſaniſſimæ veritatis theſaurum, quem illi præterierant. BA. Euge, euge. quam lepidum facinus, veris falſa miſcere! confictis veritatem fabellis corrumpere! Hoccine eſt quod tanta laude prædicas? TH. Vis tibi ad hæc paucis reſpondeam? Mihi reſponde prior. Quid, obſecro, pulchrius duxeris, gemmasne è ſtercore legere, an auro intextas mirari? BA. Poſtremum præſtantius. TH. Reſpondes tibi. Ita eſt. Tu ſi quid in poëmate veritatis eſt, ita ſermonis offuſcas ineptiis, ut ſordeat potius, quam ſplendeat. Nos ex adverſo verborum elegantiâ non (quomodo tu calumniaris) veritatem corrumpimus, ſed quaſi gemmam, auro intextam, venuſtamus. Speciem non tollimus, ſed augemus; non ut lateat, ſed pulcrior eluceat, efficimus. Denique & hoc agimus, ut, quæ ſuapte naturâ utilis eſt veritas, fiat & induſtriâ gratior. Hæc tui quum neſciant, lacerant, mordent, invident. Si ſaperent, quanto me laudarent, ſublimius. - - - Elinguem reddidi. Rumpam ſilentium

 hoc.

hoc. BA. Id ego rectius de tuis dixerim. TH. Rupi. BA. Qui cum noſtra neſciant poëmata, nil aliud norunt, quam ridere & illudere. TH. Talia ſunt, quæ nec ſcita ſcium, nec inſcium reddant neſcita. BA. Nihil verbis opus eſt, ipſa res probet. TH. Res ſcilicet. Audire velim. BA. Hos dico, quos ea ſcita celeberrimos reddidere. TH. Eſtne quiſquam ? BA. Innumerabiles. TH. Hui ! rectiſſime ; quaſi vero numerare eos nemo queat. Quod enim aut unum eſt, aut nihil, nemo numeret. Verumtamen vel numerare incipias ſi enumerare non ſufficias. BA. Præcipuum omnium *Floriſtam*, qui à Floribus ſortitus eſt nomen. TH. Sed non bene olentibus. BA. Deinde *Papiam*. TA. Doctiſſimum ; & quem primum diceres. AA. Deinde *Huguitonem*. TH. Eximium. BA. Deinde *Michaëlem Modiſtam*. TH. Præclarum. BA. Deinde *Jacobum Gloſarium*. TH. Mirabilem. BA. Et quem omnibus merito prætulerim *Johannem de Garlandia*, qui tanta verborum elegantia, tanta ſententiarum pollet majeſtate, ut pauci admodum ſint qui eum capiant. TH. Imo nulli, niſi forte barbari ſint & ipſi: quis enim illum facile capiat, qui ne ſe ipſe quidem intelligat ſatis. BA. Infinita eſt hæc contentio: garrulitate vincis; ſed ego non in ea conſiſtere palmam puto. Si placet experiri, quid utraque poſſit, mecum viciſſim contende verſiculis. Ne trepida, ne ceſſeris: ego parata maneo. Quæ noſtrum vicerit, tum patebit. TH. Perplacet. Age experiamur. Sed tu prior incipe vates. BA. Hæc ſunt quæ ſæpe præſentibus viris eruditiſſimis cantare ſolebam, non ſine omnium admiratione. TH. Credo. Sed incipe tandem. BA.

Zwollen-

Zwollenſes tales, quod eorum Thentonicales
Nomen per partes ubicunq; probantur & artes,
Et quaſi per mundum totum ſunt nota rotundum,
Zwollenſiq; ſolo proferre latinica ſolo
Diſcunt Clericuli nimium bene verba novelli.

En, ii verſiculi in poëmatibus quam ſim diſerta declarant. TH. Ha, ha, he. Tot Barbariſmos numero quot voces. Patria certe hæc vox eſt, Chironis videlicet. Quam digeſta poëmata! non differam iis laudes referre ſuas.

Tale ſonant inſulſa mihi tua carmina, vates,
Quale ſonat ſylvis vox irrudentis onagri;
Quale boat torvus pecora inter agreſtia taurus,
Qualeq; teſticulis gallus genitalibus orbus,
Concinit. Haud vocem humanam, ſed dico ferinam.
Hanc celebres laudate viri, & doctiſſime Florum
Autor, ades; gratos in ſerta nitentia Flores
Colligito, meritæq; coronam nectito Divæ.
Urticæ viridi graveolentem junge cicutam,
Talia nam tali debentur præmia vati.
Annue Barbaries, tuque hanc ſine cornua circum
Inter candidulas laurum tibi nectier aures.

BA. Jam mihi nauſeat animus, nec audire ineptias iſtas volo: ceſſo hinc Zwollis quid mei agant inviſere. TH. Perge ocius, & viſe indocta indoctas. Perquam gratus erit illis tuus adventus. Fruſtra, ut video, tecum mihi

mihi ſermo eſt. Tu mutaberis nunquam. Recte virgilianum illud de te dixerim,

Non illam noſtri poſſunt mutare labores.

ME. Ab exordio hujus altercationis, dum monſtrum hoc aſpicimus, grandi interim omnes faſtidio laboramus. TH. Credo equidem. CA. Abeamus, hera, & hanc linquentes beſtiam, aprica Parnaſſi juga petamus, fontemque Heliconium.
TH. Faciamus.

FINIS.

CO-

CORONIS APOLOGETICA
PRO

COLLOQUIIS
ERASMI:

Accedit ejuſdem

DE COLLOQUIORUM
UTILITATE
DISSERTATIO,

Collecta à
P. SCRIVERIO.

CORONIS APOLOGETICA.

De Sycophantiis & impoſturis cujuſdam Dominicani, qui in Galliæ

COLLOQUIA ERASMI,

à ſe ridiculè interpolata, edi curaverat,

ERASMI ADMONITIUNCULA.

PRodierat Colloquiorum libellus, partim è confabulationibus domeſticis, partim è ſchedis meis conſarcinatus; ſed admixtis næniis quibuſdam, non tantum ineptis, verum etiam male Latinis, planeque ſolœcis: & hoc nugamentum miro applauſu exceptum eſt, ut in his rebus quoque ludit fortuna. Coactus ſum igitur hiſce næniis manum admoliri. Tandem adhibita paulo majore cura, non pauca adjecimus, ut eſſet juſta libelli magnitudo, jamque vel hoc honore dignus videri poſſet, ut Joanni Eraſmio Joannis Frobenii filio, puero tum ſex annos nato, ſed indole incredibili, dicaretur: id factum eſt anno 1522. Quamquam *hujus* operis natura eſt, ut quoties viſum fuerit recipiat acceſſionem. Itaque in gratiam ſtudioſorum & Joannis Frobenii, frequenter jam auctarium adjecimus; ſed ita temperatis argumentis, ut præter lectionis voluptatem, ac ſermonis expoliendi fructum, ineſſet quod ad mores quoque formandos conduceret. Porro donec præter meras ineptias nihil haberet ille libellus, miro omnium favore legebatur. Ubi acceſſerat uberior utilitas, non potuit effugere τῶν συκοφαντῶν δήγματα. Theologus quidam Lovanienſis mire lippiens oculis, ſed multo magis ingenio, vidit illic quatuor locos hæreticos. Accidit & aliud quiddam huic operi memorabile. Excuſum eſt nuper Lutetiæ correctis, hoc eſt depravatis, aliquot locis quæ videbantur attingere Monachos, Vota, Peregrinationes, Indulgentias, aliaque hujus generis, quæ ſi plurimum valerent apud populum, uberior eſſet iſtis quæſtus. Verum hoc fecit adeo ſtulte, adeo indocte, ut ſcurram quempiam è trivio fuiſſe jures: quum auctor tam inſulſæ fabulæ feratur Theologus quidam ordinis Dominicani, natione Saxo. Quorſum attinet addere nomen & cognomen, quod nec ipſe cupit ſupprimi? neſcit tale portentum pudeſcere; citius laudem etiam petat ex ſcelere. Addidit Impoſtor novam Præfationem meo nomine,

ne, in qua fecit tres viros in uno puero inſtituendo ſudantes; Capitonem, qui tradidit litteras Hebraicas: Beatum, qui Græcas: me, qui Latinas. Horum utroque facit me tum literatura, tum pietate inferiorem; ſignificans in colloquiis inſperſa quædam quæ Lutheri reſipiant dogmata. Atque hic ſcio quosdam ſublaturos cacchinum, quum legent Capitonem ab iſto, qui ſic odit Lutherum, optimi doctiſſimique viri elogio prædicatum. Hæc atque hujusmodi multa me loquentem facit, hujus audaciæ exemplo ſumpto ex epiſtola Hieronymi, qui queritur æmulos ſuos ipſius nomine confictam epiſtolam ſparſiſſe apud Afros in conventu Epiſcoporum, in qua fateretur ſe deceptum à Judæis quibusdam falſo vertiſſe Vetus Teſtamentum ex Hebræis. Et omnino perſuaſiſſent eam epiſtolam eſſe Hieronymi, ſi ſtilum Hieronymi aliqua ex parte potuiſſent aſſequi. Hoc facinus quum Hieronymus referat velut extremæ deploratæque malitiæ, tamen unum hoc arriſit iſti Phormioni, quod eſt quovis libello famoſo ſceleratius. Sed defuit malitioſæ voluntati facultas perficiendi quod deſtinarat: ſtilum Eraſmi quamvis incultum aſſequi non potuit: ſic enim claudit florulentam ſuam Præfationem: *Ita monuit ætas, ita juſſit pietas, ut dum vivere datur prægravi ſenecta, ſcripta mea repurgem, ne functos manes triſtibus transſcribant ſequaces inferiis.* Quum talis ſit totus hominis ſermo, tamen non veritus eſt ſuos floſculos noſtris coronis intexere; aut in ſaniſſime ſibi placens, aut peſſime ſentiens de judiciis Theologorum, nam his iſta cudit; quos omnes tam ſtupidos eſſe putat, ut non ſtatim deprehenſuri ſint infeliciter aſſutos hujus pannos. Tam abjecte ubique adulatur Galliæ, Lutetiæ, Theologis, Sorbonæ, Collegiis, ut nemo mendicus poſſit abjectius. Itaque ſi quid parum magnifice dictum videtur in Gallos, transfert in Britannos; ſi quid in Lutetiam, vertit in Londinum. Addidit quædam odioſa, velut à me dicta, quo mihi conflet invidiam apud eos quibus dolet me eſſe charum. Quid multis? paſſim ſuo commodo reſecat, addit, mutat, veluti ſus oblita cœno volutans ſeſe in horto alieno, nihilque non conſpurcans, perturbans, evellens; nec interim ſentit perire captatam à nobis argutiam. Etenim quum illic cuidam dicenti, *ex Hollando verſus es in Gallum*, reſpondetur, *Quid? an capus eram, quum hinc abirem?* ille mutavit, *ex Hollando verſus es in Britannum. Quid an Saxo eram, quum hinc abirem?* Rurſum, quum idem dixiſſet, *Veſtis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum*; ille ex Gallo facit *Britannum*: quumque ille reſpondiſſet, *hanc metamorphoſin malim. quam in Gallinam*, alludens ad *Gallum*; ille mutavit *Gallinam* in *Bohemum*. Mox, quum

quum jocatur *ſe Latinum ſermonem ſonare Gallice*, ille pro *Gallice* vertit *Britannice*; & tamen reliquit quod ſequitur, *Nunquam igitur bona carmina facies*, *quia periit tibi ſyllabarum quantitas*, quod in Britannos non congruit. Item, quum illic dicatur, *Quid accidit Gallis*, *ut bellum ſuſcipiant cum Aquila?* ille ſic corrumpit jocum, *Quid accidit pardis*, *ut bellum ſuſcipiant cum liliis?* quaſi lilia ſoleant prodire in bellum. Interdum non ſentit, ea quæ ſequuntur cum his quæ mutavit non cohærere. Velut hoc ipſo in loco. Ego ſcripſeram, *Eſtne Lutetia immunis à peſtilentia?* ille mutat, *Eſtne Londinum immunis à peſtilentia?* Rurſus alio loco, quod à quodam dicitur, *Quid trepidamus hunc gallum lacerare?* ille *gallum* vertit in *leporem*; nec tamen mutavit quod ſequitur, *utrum mavis de ala, an de poplitibus.* Porro quum Dominicalibus adeo tenere faveat, ut voluerit apud illos ſedere Commiſſarios; tamen Scotum atrociter attactum æquo fert animo. Nec enim mutavit quod illic dicit quidam, *citius patiar perire totum Scotum*, *quam libros unius Ciceronis.* Verum ut hæc ſtultitiæ plena ſunt, ita inſunt permulta quæ parem habent ſtultitiæ junctam malitiam. Quidam illic irridet ſodalem, qui quum eſſet perditæ vitæ, tamen fideret bullis Indulgentiariis: hic Corrector facit illum fatentem ſe cum Luthero ſuo ſentire Indulgentias Pontificias nihil valere, ac mox fingit eundem reſipiſcentem, profiteri erroris ſui pœnitentiam. Atque hæc videri vult à me correcta. O miros fidei Atlantes! Hoc perinde ac ſi quis offis ſanguine imbutis vulnus mentiatur in humano corpore, ac mox idem ſublatis quæ admoverat, vulneri medeatur. Dicit illic puer quiſpiam, *confeſſionem quæ ſit, Deo præcipuam eſſe*; ille correxit, aſſeverans *confeſſionem quæ ſit Sacerdoti præcipuam eſſe*: ita proſpexit periclitanti Confeſſioni. Unum hoc exempli cauſa retuli, quum in hujus generis ſycophantiis creber ſit. Atque hæc reſpondent palinodiæ, quam ille ſub meo nomine pollicetur in falſaria Præfatione, quaſi cujusquam ſit canere palinodiam erroris alieni: aut quaſi quicquid illic ſub quacunque perſona dicitur, meum ſit dogma. Nihil enim me movet, quod hominem nondum ſexagenarium facit prægravi ſenecta. Olim capitale erat edere quicquam alieno nomine, nunc tales ſycophantias in vulgus ſpargere, ficto ipſius nomine qui traducitur, ludus eſt Theologorum: nam vult Theologus videri, quum res illum clamitet ne pilum quidem tenere rei Theologicæ. Nec dubito, quin furcifer ille mendaciis ſuis impoſuerit famelico typographo: non enim arbitror quemquam eſſe tam inſanum, qui ſciens tam indoctas nænias velit excudere. Deploratam hominis audaciam mirari deſii,

 poſtea-

poſteaquam intellexi illum eſſe pullum è nido Bernenſi quondam elapſum, plane ἐκ κακίστου κόρακος κάκιστον ᾠόν. Illud demiror, ſi verum eſt quòd adfertur, apud Pariſios eſſe Theologos qui ſibi plaudant, quod tandem nacti ſunt hominem qui eloquentiæ ſuæ fulmine disjiciat univerſam Lutheri factionem, & Eccleſiam priſtinæ reſtituat tranquillitati. Nam ſcripſit & adverſus Lutherum, ut audio. Et poſtea Theologi queruntur ſe à nobis traduci, qui ſtudia ipſorum tantis vigiliis adjuvamus; quum ipſi volentes amplectantur talia monſtra, quæ plus dedecoris adferunt ordini Theologorum, atque etiam Monachorum, quam quivis quamlibet maledicus hoſtis poſſet. Qui tale facinus audet, idem non dubitabit incendium, aut veneficium admittere. Atque hæc excuduntur Lutetiæ, ubi nefas eſt vel Evangelium excudi, niſi Theologorum cenſura comprobatum. Hoc Colloquiorum opus poſtremum exiit auctum coronide, anno 1524. menſe Septembri.

ERASMUS ROTERODAMUS THEOLOGIS LOVANIENSIBUS, fratribus in Domino chariſſimis,

S. D.

RES ad me delata eſt, non ſolum rumore, ſed ex amicorum haud futilium literis, & illa nominatim exprimentium quibus verbis, quo loco, apud quos mihi intentata ſit calumnia per illum perpetuo ſui ſimilem; cujus etiam mores ac priora geſta faciunt, ut quod alioqui probabile futurum erat, pro comperto poſſit haberi. Proinde non arbitratus ſum mihi diſſimulandum eſſe: præſertim apud Vos, quorum partes erant tam effrenem hominis petulantiam, ſi non mea cauſa, certe ordinis veſtri gratia coërcere.

Jactat ac vociferatur, in libello Colloquiorum quatuor eſſe loca, plusquam Hæretica: *De eſu carnium*, & *jejunio*: *De Indulgentiis*, ac de *Votis*. Hoc quum ille fortiter & impotenter aſſeveret, tamen ſecus habere comperiet, quisquis libellum legerit integre. Quod ſi cui non vacat ejusmodi nugas legere, rem paucis aperiam. Id vero priusquam aggrediar, tria quædam præfari viſum eſt.

Primum, hac in re non poſſe mihi objici contemptum Edicti Cæſarei, quod audio publicatum 6. Maji, anno 1522. quum hic libel-

lus

lus multo ante fuerit excuſus: idque Baſileæ, ubi tamen nullum adhuc Cæſaris Edictum vel publice vel privatim fuit exhibitum.

Deinde, quod in eo libello non trado dogmata Fidei, ſed formulas loquendi Latine: tametſi quædam admixta ſunt obiter, quæ faciunt ad bonos mores. Quod ſi Grammaticus præſcripto themate Germanico, Gallicove, ſic doceret pueros hunc ſenſum Latine reddere: *Utinam nihil edant præter allia, qui nobis hos dies piſculentos invexerunt.* Aut hoc: *Utinam inedia pereant, qui liberos homines adigunt ad jejunandi neceſſitatem.* Aut hoc: *Digni ſunt ut fumo pereant, qui nobis Diſpenſationem ac Indulgentiarum fumos tam care vendunt.* Aut hoc: *Utinam vere caſtrentur, qui nolentes arcent à matrimonio.* Quæſo, num is cauſam dicere cogeretur, qui ſententiam, licet improbam, doceret verbis bene Latinis efferre? Neminem arbitror eſſe tam iniquum, qui hoc cenſeat æquum.

Tertio, cum primis illud videndum erat, qualis ſit perſona cui ſermonem in dialogo tribuo. Non enim illic facio Theologum concionantem, ſed bellos homunculos inter ſe nugantes. Quod ſi quis tam iniquus ſit, ut nolit mihi ſuffragari perſonæ qualitatem, is eadem opera debet imputare, quod illic Auguſtinus (opinor) quidam contemnit honeſtum Stoicorum, & præfert ſectam Epicureorum, qui ſummam boni poſuerunt in voluptate. Idem imputet, quod illic miles quidam inter multa, quæ ſane militariter loquitur, ait ſe velle quærere ſacerdotem confeſſurus, cui quam minimum ſit bonæ mentis. Idem imputaret, opinor, ſi in Dialogo tribuerem Ario ſermonem ab Eccleſiaſtico dogmate diſſonantem. Hæc ſi mihi abſurde imputarentur; cur in cæteris non debet reſpici perſonæ qualitas? Niſi forte, ſi Turcam loquentem facerem, mihi cenſeant imputandum quidquid ille diceret.

Hæc præfatus, in genere de locis ab iſto taxatis pauca dicam. In primo loco puer quidam, ſedecim annos natus, ait, ſe confiteri peccata duntaxat certo capitalia, aut vehementer ſuſpecta: quum Lutherani, ſicut audio, doceant non eſſe neceſſe confiteri omnia capitalia. Poinde res ipſa declarat, hunc pueri ſermonem multum diſſonare à dogmate quod vos damnatis. Mox puer idem rogatus, an ipſi ſufficiat confiteri Chriſto; reſpondet, ſatis futurum animo ſuo, ſi idem viſum fuiſſet Eccleſiæ proceribus. Ex hoc ratiocinatur, non per artem Dialecticam, ſed per malitiam ſycophanticam: Me videlicet autorem eſſe, hanc *Confeſſionem*, qua nunc utimur, non eſſe inſtitutam à Chriſto, ſed ab Eccleſiæ præſulibus. Iſta collectio poſſet videri probabilis, ſi Chriſtus non eſſet unus è primatibus

Eccleſiæ, quum juxta Petri dictum ſit Princeps paſtorum, ac juxta vocem Evangelicam, Paſtor bonus. Ergo qui proceres Eccleſiæ dicit, non excludit Chriſtum, ſed complectitur & illum cum Apoſtolis, & Apoſtolorum ſucceſſoribus, quemadmodum qui præcipua corporis membra nominat, non excludit caput. Quod ſi cui videbitur hæc reſponſio non carere ſtropha, age, demus puerum illum ſenſiſſe de puris hominibus, Eccleſiæ proceribus. An puero non eſt ſatis quod in confitendo ſequitur autoritatem illorum, etiamſi non habeat certum, an Pontifices potuerint hoc inſtituere de ſuo, an tradiderint nobis ex inſtitutione Chriſti? quum illi ſit animus parere, quocunque modo tradiderint. Ne mihi quidem ipſi ſatis adhuc plene conſtat, quod Eccleſia definierit hanc Confeſſionem, ut nunc ſit, eſſe ex inſtitutione Chriſti. Sunt enim permulta argumenta, mihi quidem inſolubilia, quæ ſuadent contrarium. Et tamen hunc animi mei ſenſum ubique ſubmitto judicio Eccleſiæ, libenter ſequuturus ſimul atque certum vigilans claram illius vocem audiero. Jam, ſi maxime hoc expreſſiſſet Bulla Leonis, & aliquis vel neſciret, vel non meminiſſet, ſufficeret interim (opinor) hac in re obſequi autoritati Eccleſiæ, cum animo parendi, ſi & illud conſtaret. Neque vero recte colligi poteſt, *Hæc Confeſſio eſt ex inſtitutione hominum, ergo non habet autorem Chriſtum.* Apoſtoli inſtituebant Eccleſiarum diſciplinam, haud dubie, quin ex inſtitutione Chriſti: inſtituebant Baptiſmum, inſtituebant Epiſcopos, ſed autoritate Chriſti. Et tamen negari non poteſt, multa hujus Confeſſionis pendere ex conſtitutione Pontificum: videlicet, quod confitemur ſemel in anno, quod ad Paſcha, quod huic aut huic ſacerdoti; quod nos quivis ſacerdos abſolvit à quibuslibet admiſſis. Ex his arbitror liquere, quam ſit manifeſta calumnia, quod ad *Confeſſionem* attinet.

Porro non fit illic mentio de *jejunio*, ad quod nos hortatur Evangelium, & Apoſtolicæ literæ, ſed *de delectu ciborum*, quem palam contemnit in Evangelio Chriſtus, nec raro damnant Paulinæ literæ: præſertim Judaïcum, & ſuperſtitioſum. Dicet aliquis, hoc eſt accuſare Pontificem Romanum, qui hoc præcipiat quod damnat Apoſtolus. Quid doceat Evangelium, in propatulo eſt. Pontifex ipſe declaret, quo animo jubeat quod non exigit Evangelium. Quamquam nullus illic dicit, quod neſcio an doceat Lutherus, conſtitutiones Pontificum non reddere nos obnoxios crimini, niſi contemptus acceſſerit. Imo qui loquitur illic, concedit Pontificem poſſe conſtituere: tantum quærit, an hic fuerit animus Pontificis, obligare

obligare ex æquo omnes ad carnium abſtinentiam; ſic, ut qui cō-mederit, obnoxius ſit gehennæ, etiamſi non accedat perverſus contemptus. Et qui hoc dicit in Colloquiis, addit ſe non aliter odiſſe piſces, quam anguem. Sunt autem quidam ſic affecti, ut piſcis ſit illis venenum, quemadmodum inveniuntur, qui ſimiliter abhorreant à vino. Qui ſic affectus eſt erga piſces, ſi prohibeatur veſci carnibus & lactariis, nonne dure tractabitur? An hunc quiſquam homo velit obnoxium fieri pœnæ Gehennæ, ſi pro corpuſculi neceſſitate veſcatur carnibus? Si quævis conſtitutio Pontificum & Epiſcoporum obligat ad pœnam Gehennæ, dura nimirum eſt conditio Chriſtianorum. Si quædam obligant, quædam non obligant, nemo melius declarabit animum ſuum quam ipſe Pontifex. Atque id ſane declaratum eſſe, faceret ad tranquillitatem conſcientiarum. Quid ſi Pontifex aliquis ſtatueret, ut ſacerdotes incederent cincti: an probabile erit eum hoc animo ſtatuiſſe, ut ſi quis ob dolorem renum deponeret cingulum, redderetur obnoxius gehennæ? non opinor. Divus Gregorius conſtituerat, Ut ſi quis noctu cognoviſſet uxorem, abſtineret poſtridie ab ingreſſu templi: hic, ſi quis diſſimulato coitu, templum fuiſſet ingreſſus, non ob aliud, niſi ut audiret Evangelicam concionem, an is obnoxius fieret gehennæ? Non arbitror virum ſanctiſſimum fuiſſe tam immitem. Si quis cum ægrotante uxore veſceretur carnibus, quod aliter ad edendum non poſſet provocari, & valetudo poſceret cibum, num Pontifex vellet illum ob id factum eſſe obnoxium gehennæ? Hoc tantum ibi quæritur, nec quicquam aſſeveratur. Et certe ante Cæſaris Edictum hiſce de rebus licebat quærere.

Jam vero nec illic, nec alibi ſimpliciter damno Pontificum *Indulgentias*, quanquam hactenus plus ſatis indultum eſt illis. Tantum quidam ridet congerronem ſuum, qui quum alias eſſet nugaciſſimus nugator, (nam talis fingitur) tamen præſidio Bullæ credebat ſe perventurum in cœlum. Hoc adeo non arbitror Hæreticum eſſe, ut exiſtimem nihil eſſe ſanctius. quam admonere populum, ne Bullis confidant, niſi ſtudeant mutare vitam, & pravos affectus corrigant.

Sed ridentur illic *Vota*. Imo ridentur & admonentur iſti, quorum plurima turba eſt, qui domi relictis liberis & uxore, voto temere inter pocula concepto, cum aliquot combibonibus Romam, Compoſtellam, aut Hieroſolymam procurrunt. Quanquam, ut nunc ſunt mores, arbitror ſanctius in totum homines à talibus Votis dehortari, quam adhortari.

Hæ videlicet ſunt execrabiles Hæreſes, quas ille Lynceus vidit in libello puerili. Mirum autem cur non excutiat &Catunculum meum, & Mimos Publianos. Quis non intelligit iſta proficiſci à privato quodam odio? Quanquam à me quidem in nulla re læſus eſt, niſi quod favi bonis literis, quas ille plus quam capitaliter odit, nec ſcit quam ob rem. Et interim gloriatur, ſibi quoque telum eſſe, quo ſe ulciſcatur. Si quis illum in convivio dixerit Corœbum aut ebrium, ille viciſſim in concione clamabit eum hæreticum, aut falſarium, aut ſchiſmaticum. Credo, ſi coqua in cœna poneret carnes aduſtas, poſtridie in concione clamaret illam de hæreſi ſuſpectam. Nec pudeſcit, aut reſipiſcit, toties ipſa re deprehenſus in manifeſto mendacio.

Primum, quam ſtulta, quam inſana blateravit in Novum Teſtamentum à me recognitum? Deinde quid inſanius illa voce, quam jecit in Jacobum Fabrum & me, quum ipſa res loqueretur illum non intelligere quid mihi cum Fabro conveniret, aut quid eſſet in controverſia? Quid impudentius, quam quod in publica lectione falſi crimen & hæreſim impegit, quod juxta Græcos verterim: *Omnes quidem non reſurgemus, ſed omnes immutabimur.* Quid furioſius, quam quod Mechliniæ in publica concione monuit populum, ut caveret ab hæreſi Lutheri & Eraſmi? Quid enim nunc commemorem, quas voces evomat verius quam eloquatur in lautis conviviis, quoties è poculis accreſcit Zelus domus Dei? Nuper apud Hollandos dixit, me apud Theologos Lovanienſes haberi pro falſario: (ſcripſit ad me qui præſens audivit.) Rogatus, quam ob rem? Quare, inquit, toties caſtigat Novum Teſtamentum? O ſtolidam linguam! Hieronymus toties caſtigavit Pſalterium, an ideo falſarius eſt? Denique ſi falſarius eſt, qui vel imprudens, vel ob inſcitiam vertit aliud ſecus quam oportet, falſarius fuit hic cujus hodie Translatione utitur Eccleſia. Quantum autem proficit iſtiusmodi moribus? Omnes rident ut Morychum, horrent ut ceritum, fugitant ut moroſum & intractabilem. Nec poſſunt non bene ſentire de eo, de quo ille tam odioſe prædicat. Et quum omnibus diſpliceat, uni ſibi diſplicere non poteſt.

Hoc ſcilicet habet Edictum Cæſaris, ut furioſa linguæ petulantia in quemcunque vellet debaccharetur. Sic ſuſtinet negotium Orthodoxæ Fidei vir ſapiens & gravis. Non eſt iſte zelus Dei, lædere innoxios, ſed furor eſt diaboli. Semel collaudatus eſt Judaïcus zelus Phinees, ſed ita ut exemplum non tranſeat ad Chriſtianos. Et tamen ille palam impias occidit. Iſti, quidquid odit, Lutheranum eſt &

Hære-

Hæreticum. Sic opinor tenue zuthum, vapidum vinum, & jus inſipidum, iſti Lutheranum vocabitur: & lingua Græca, quam unice odit, opinor ob id quod hanc Apoſtoli tanto honore dignati ſint, ut non alia ſcripſerint, Lutherana vocabitur. Poëtica, nam & hanc odit magis amans potaticam, erit Lutherica.

Clamat, per nos minui ſuam autoritatem, ſeque meis ſcriptis ludicrum fieri: imo ipſe ſeſe propinat doctis & cordatis omnibus deridendum: nec ullum facit finem. Ego calumniam à me depello. Quod ſi docti bonique male ſentiunt de eo, qui immerenti calumniam intendit, utri par eſt imputare, jure depellenti, quod agnoſcere non debet, an per injuriam intendenti? Si quis affirmans aſinis eſſe alas in Brabantia, rideretur, nonne ipſe faciat ridiculum? Clamat, TOTUM LUTHERUM ESSE IN LIBRIS MEIS, omnia undique ſcatere hæreticis erroribus. Cæterum ubi qui mea legunt, nihil tale reperiunt, etiamſi Dialecticam neſciant, tamen facile colligunt quod conſequitur. Habet autoritatem à Cæſare: rem igitur gerat ex animo Cæſaris, qui nocentes ſanari mavult quam puniri: certi innoxios lædi non vult. Concredidit hoc muneris ignoto: ubi reſcierit qualis ſit homo, dubium non eſt quin quod credidit ſit repetiturus. Nec Cæſaris mitiſſimi, nec Pontificis integerrimi mens eſt, ut qui ſuis vigiliis & ornare ſtudent & juvare Rempublicam, dedantur odiis talium: etiamſi quid humani lapſus eſſet. Tantum abeſt, ut bonos & integros velint alienari, & in diverſam partem protrudi.

Hæc magis ad Vos pertinent, quam ad me. Nam hujus mores multum dedecoris concilient ordini veſtro, dum vulgus ex hoc uno vos omnes æſtimat: injuria quidem, fateor; ſed ſic ſunt hominum mores, neque paucos à Theologiæ ſtudio alienat iſtius aſperitas. Scio totum hominem vobis diſplicere, præter duos aut tres combibones, & unum veteratorem, qui ſtultitia hominis ad ſuas cupiditates abutitur. Sed ita demum intelligerent omnes, eum vobis non probari; ſi poſteaqum coërceri non poteſt, ejeceritis è veſtro contubernio. Difficillimum quidem iſtud erit, ſat ſcio. Nam ægre tales avelluntur à nidore conviviorum, ſolemnium, opiparorum, & gratuitorum. Sed tamen hoc pertinet ad honorem ordinis veſtri: cui merito faveo. Bene valete.

Scripta anno (opinor) 1531.

EX EPISTOLA ERASMI AD JOANNEM OECOLAMPADIM,

Anno 1529. *Id. Jul.*

HOdie mihi narravit Hieronymus Frobenius, eſſe, qui neſcio quid ſiniſtri ſuſpicentur de animo in te meo, quaſi te ſcriptis meis perſtrinxerim; deinde, quaſi nuper deflexerim ab itinere, ne te ſalutarem. Scito, utrumque eſſe vaniſſimum ſomnium. Nullam literam ſcripſi qua te perſtrictum volui, aut quam ſcribens de te cogitavi. Quum excuderetur Colloquium *Cyclops*, quidam ex operis Frobenianis ſuſpicati ſunt, quod dicitur de *ove in capite*, *vulpe in pectore*, deque *longo naſo*, ad te pertinere; quum conſtet, hoc luſum in *Nicolaum Cannium* famulum meum, qui ambiebat in Colloquiis celebrari. Is talem geſtat pileum, & naſum habet longum, & colore eſt fuſco, capillitio nigro. Te ſimili uti pileo, nunquam audieram, niſi hac occaſione. Non ſum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros eruditos. Ambiebat & *Polyphemus* celebrari, qui circumferebat Codicem Evangelicum belle ornatum, quum ipſius vita nihil eſſet inquinatius. Sic res habet de ſcriptis. Jam ea via ſoleo fere ſemper adire hortum Frobenii, quum cœlum eſt commodius, quod altera ſit anguſtior, & fœteat. Itaque ſi nullus adfuiſſet, illac tamen eram iturus. Nec te tum novi adverſum, ſed famulus admonuit. Itaque reflexiſſem iter ad te, niſi plures adfuiſſent mihi ignoti, quorum cœtum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de ſuſpicione, &c. *Adde ejuſdem Epiſtolam* Bilibaldo ſuo *inſcriptam eodem tempore*, Editionis Scriverianæ, *pag.* 212.

EX ERASMI EPISTOLA AD JOANNEM CHOLERUM,

Præpoſitum Curienſem.

Anno 1532. 5. *Octobris.*

LAmbertus Campeſter, qui olim Lutetiæ edidit Colloquia mea velut à me emendata, perſuaſo typographo rem eſſe vendibilem,

lem, & ſub nomine meo præfatus, & admixtis per totum opus miris emblematibus, quibus meipſum accuſabam, omnia plena ſcurrilis cujuſdam ſtoliditatis: quo peracto fugit Lugdunum; &, ſimulans ſe ſummum Eraſmi amicum, reperit patronum; cui mox ſuffuratus trecentos coronatos fugit,& in fuga deprehenſus eſt inter aliquot puellas, ſuffigendus in crucem, niſi ſacra cuculla Dominici ſervaſſet eum: Is, inquam, multis aliis flagitiis ac ſceleribus deſignatis, tandem in civitate quadam Germaniæ, Zorſt opinor dicitur, ditionis Juliacenſis, excuſſa cuculla docet Evangelium, hoc eſt, meras ſeditiones. Dux petiit, ut hominem ejicerent. Reſponderunt, ſe non poſſe carere ſuo eccleſiaſta. Et iſta peſtis ſerpit indies.

Anno 1536. 10. Kal. Majas.

ATqui non omnia in hoc ſcribuntur, ut evulgentur. Luſimus quædam adoleſcentes, ſtyli exercendi gratia: quædam aliis dictavimus ſic inambulantes, nihil minus cogitantes quam de evulgando: nonnulla ſcripſimus diſcipulis tardis. Hujus generis erant Colloquia, quæ Helenius quidam haud ſcio unde nactus, nam apud me nullum unquam fuit exemplar, care vendidit Joanni Frobenio, ſimulans alios eſſe typographos qui empta cuperent. Hæc emendi orexis.

Eraſmus in Epiſtola ſcripta Baſileæ, anno 1536. 17. Maji.

DEmiror Dolæ tantum poſſe duos Franciſcanos. Colloquia & venduntur & excuduntur Lutetiæ, & Dolæ exulant. Qui dicunt in illis aliquid eſſe hæreticum, ſive docti ſive indocti, mentiuntur. Id liquido perſpiciet qui legerit meas Declarationes.

DES. ERASMUS ROTERODAMUS, DE UTILITATE COLLOQUIORUM, AD LECTOREM.

ADeo nunc in omnes & in omnia per univerſum orbem graſſatur comitata Furiis * ἡ διαβολὴ, ut tutum non ſit ullum emittere librum, niſi ſatellitio munitum. Quamquam quid ſatis eſſe tutum poſſit adverſus ſycophantæ morſum, qui velut aſpis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem quamvis juſtiſſimam obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cujuſdam erat edita. Quam cum ingenti applauſu viderem exceptam à ſtudioſis, abuſus ſum affectu vulgari ad profectum ſtudiorum. Quandoquidem nec medici ſemper ægrotis miniſtrant ſaluberrima, ſed illis nonnihil concedunt ob hoc ipſum, quod vehementer appetant. Itidem mihi viſum eſt, hoc genus illecebris ineſcare teneram ætatem, quæ jucundis facilius ducitur, quam ſeriis aut exactis. Itaque quod editum erat repurgavi; deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducerent, velut irrepens in animos adoleſcentium, quos recte ſcripſit Ariſtoteles inidoneos auditores Ethicæ Philoſophiæ, dumtaxat ejus quæ ſeriis præceptis traditur. Quod ſi quis clamet, indecorum homini ſeni ſic pueriliter ludere, nihil Moror quam pueriliter, modo utiliter. Et, ſi laudantur literatores ætate provecti, qui pueritiæ cruſtulis blandiuntur, elementa velint ut diſcere prima; mihi non arbitror vitio verti debere, quod ſimili ſtudio juventutem illecto, vel ad elegantiam Latini ſermonis, vel ad pietatem. Adde quod bonæ prudentiæ pars eſt, noſſe ſtultas vulgi cupiditates & abſurdas opiniones. Eas arbitror ſatius ex hoc libello diſcere, quam experientia ſtultorum magiſtra. Multis amara ſunt Grammatices præcepta. Ariſtotelis Ethice non eſt apta pueris: Theologia Scoti minus; ne viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem: & plurimum

* *Id eſt, calumnia.*

rimum habet momenti, guſtum optimarum rerum protinus inſeviſſe teneris animis. Et haud ſcio an quidquam diſcitur felicius, quam quod ludendo diſcitur. Eſt hoc nimirum ſanctiſſimum fallendi genus, per impoſturam dare beneficium. Laudantur enim medici, qui ſic fallunt ægrotos. Et tamen ſi nihil heic aliud quam nugatus fuiſſem, videbantur laturi; nunc quoniam præter linguæ politiem inſperſi quædam, quæ mentem inſtruant ad Religionem, calumniantur, ac perinde quaſi dogmata Chriſtianæ profeſſionis heic ſerio pronuntientur, ita ſyllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quam faciant inique, magis erit perſpicuum, ubi declararo *Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem.* Ut enim omittam tot ſerias ſententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot hiſtorias, tot rerum naturas dignas cognitu: In Colloquio *de viſendo loca ſacra*, cohibetur ſuperſtitioſus & immodicus quorundam affectus, qui ſummam pietatem eſſe ducunt vidiſſe *Hieroſolymam:* & huc per tanta terrarum mariſque ſpatia currunt ſenes Epiſcopi, relicto grege, qui curandus erat: huc viri principes relicta familia ac ditione: huc mariti relictis domi liberis & uxore, quorum moribus ac pudicitiæ neceſſarius erat cuſtos: huc adoleſcentes ac fœminæ, non ſine gravi diſcrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam; & interim ſuperſtitioni, inconſtantiæ, ſtultitiæ, temeritati prætexitur Religionis titulus, ac deſertor ſuorum, contra doctrinam Pauli, ſanctimoniæ laudem aufert, ac ſibi quoque pietatis omnes numeros expleſſe videtur. Paulus 1. Thimoth. 2. intrepide pronuntiat: *Si quis autem ſuorum, & maxime domeſticorum, curam non habet, fidem abnegavit, & eſt infideli deterior.* Atqui heic Paulus loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, idque prætextu Religionis, dum ſeſe mancipent obſequiis Eccleſiæ. Quid dicturus de maritis, qui deſtitutis teneris liberis, uxore juvencula, idque in re tenui, proficiſcuntur Hieroſolymam? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda ſit invidia; nec tam vetus, quin nepotes ſuperſint, quos damni magnitudo non ſinit oblviſci rei geſtæ. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem inviſere Hieroſolymam, pio quidem animo, ſed parum felici conſilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelamque commiſit Archiepiſcopo, ceu parenti. Ubi rumor allatus eſt, hominem in ea peregrinatione periſſe, Archiepiſcopus pro parente geſſit prædonem: occupavit poſſeſſiones omnes defuncti: denique & arcem munitiorem, in quam

gravi-

gravida confugerat, vi expugnavit: & ne ſupereſſet ultor atrociſſimi facti, gravida confoſſa ſimul cum fœtu periit. Nonne pium erat, tali viro diſſuadere periculoſam & non neceſſariam profectionem? Hujus generis quam multa comperiantur exempla, cæteris æſtimandum relinquo. Ne quid interim dicam de ſumtibus, quos, ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur, in uſus longe meliores expendi potuiſſe. Quod autem ad Religionem attinet, divus Hieronymus laudat Hilarionem, quod cum eſſet Palæſtinus, & in Palæſtina viveret, tamen ſemel duntaxat viſerit Hieroſolymam, ob loci viciniam, ne videretur contemnere loca ſacra. Si merito laudatus eſt Hilarion. quod abſtinuit ab Hieroſolyma, tam vicinus, ne Deum anguſto loco claudere videretur; ſemel tantum adierit, ob loci propinquitatem, ne quos offenderet; quid dicendum de his qui ex Anglia & Scotia tantis impendiis per tot diſcrimina petunt Hieroſolymam; præſertim domi relictis cariſſimis, quibus juxta doctrinam Apoſtoli debent perpetuam curam? Clamat ſanctus Hieronymus: *Non magnum eſt Hieroſolymis fuiſſe: ſed bene vixiſſe magnum eſt.* Et tamen ætate Hieronymi probabile eſt, evidentiora veſtigia veterum monumentorum extitiſſe quam nunc extant. *De votis* diſputationem aliis relinquo; tantum hoc agit Colloquium, ne quis temere talia vota ſuſcipiat. Id eſſe verum, declarant hæc mea verba: *Præſertim cum domi haberem uxorem, integra adhuc ætate, liberos, & familiam quæ pendebat ex me, & opera mea quotidiana alebatur:* & cætera quæ ſequuntur. De votis igitur ſuſceptis nihil dicam, niſi quod ſi ſummus eſſem Pontifex, non admodum gravate relaxarem obſtrictos. In ſuſcipiendis, quemadmodum fateor fieri poſſe ut aliquis cum fructu pietatis eat Hieroſolymam, ita non dubitarem, multis, ex rerum circumſtantiis, dare conſilium ut eas impenſas, tempus, & operam inſumerent in alia quæ propius conducunt ad veram pietatem. Hæc arbitror eſſe pia: eoque conſiderata multorum vel levitate, vel ignorantia, vel ſuperſtitione, viſum eſt ſuper ea re monere juventutem: neque video quos offendere debeat hæc admonitio, niſi forte quoſdam iſtos, quibus carior eſt quæſtus quam pietas. Nec illic damno *Pontificias Indulgentias*, aut diplomata; ſed taxo nugaciſſimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam ſpem collocarit in condonationibus humanis. Heic ſi quis mihi conſideret, quanta jactura pietatis nata ſit inter mortales, partim ex eorum vitio qui proſtituunt Pontificias Indulgentias, partim eorum culpa, qui illas ſecus quam oportet accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem ſuper hac re commo-

commonitam eſſe. Verum hoc modo parum conſultum eſt commiſſionaris *. Audio, ô bone: ſi viri boni ſunt, gaudebunt eſſe monitos ſimplices: ſin potior eſt illis quæſtus quam pietas, valeant.

In Colloquio *de captantis ſacerdotiis*, taxo eos, qui Romam curſitant, venanturque ſacerdotia crebro gravi jactura tum morum, tum pecuniæ: eoque deduco ſermonem, ut ſacerdos, pro concubina, lectione bonorum auctorum ſemet oblectet.

In *Militis confeſſione*, taxo facinora militum, & impiam militum confeſſionem; ut adoleſcentes ab ejuſmodi moribus abhorreant.

In *Monitis pædagogicis*, doceo puerum verecundiam ac mores ætati decoros.

In *Pietate puerili*, nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad ſtudium pietatis? Nam quod quidam arrodebant de confeſſione, mera fuit calumnia, cui jam pridem reſpondi. Doceo confeſſionem eſſe ſuſcipiendam perinde quaſi nobis eſſet inſtituta à Chriſto. Cæterum an id ſit factum, nec refellere eſt animus, nec aſſeverare, quod nec mihi ſatis perſuaſum eſt, nec aliis probare poſſim. Quod autem admoneo de genere vitæ ſerio deligendo, deque ſeligendo Sacerdote cui committas arcana tua, judicabam adoleſcentibus eſſe neceſſarium, nec video cur me debeat pœnitere. At ſic erunt pauciores monachi & ſacerdotes. Fortaſſis erunt, ſed meliores. Idem probabit quiſquis vere monachus eſt. Porro qui venantur proſelytos vel ad prædam, vel ob ſuperſtitionem, digniſſimi ſunt qui omnibus omnium ſcriptis traducantur, quo reſipiſcant.

In *Convivio profano*, non damno conſtitutiones Eccleſiæ de jejuniis, ac delectum ciborum; ſed indico ſuperſtitionem quorundam, qui his plus tribuunt quam oportet, negligentes eorum quæ magis faciunt ad pietatem: damnoque eorum crudelitatem, qui hæc exigunt ab his, à quibus Eccleſiæ mens non exigit: item eorum præpoſteram ſanctimoniam, qui ex hujuſmodi rebus condemnant proximum. Heic ſi quis reputet quanta veræ pietatis lues hinc nata ſit inter mortales, fatebitur vix aliam admonitionem eſſe magis neceſſariam. Sed hac de re copioſius alias reſpondebimus.

In *Convivio religioſo*, cum omnes faciam alienos à ſacris, omnes conjugatos, ſatis doceo quale debeat eſſe convivium omnium Chriſtianorum. Ad quam formam ſi ſacerdotes quidam & monachi conferant ſua convivia, intelligent quantum abſint ab ea perfectione qua conveniebat illos laïcis antecellere.

In

* *Quibus à Pontifice conceſſum erat, in Indulgentiis cauponam exercere. Hos rectius Indulgentiarum redemtores aut concionatores appellamus.*

In *Apotheoſi*, doceo quantum honoris debeatur egregiis viris,qui ſuis vigiliis bene meriti ſunt de liberalibus ſtudiis.

Sunt inepti, quibus *Colloquium proci & puellæ* videatur laſcivum, cum nihil fingi poſſit caſtius. Si res honeſta eſt matrimonium, & procum agere honeſtum eſt. Atque utinam omnes proci tales eſſent qualem heic fingo, nec aliis colloquiis coïrent matrimonia! Quid facias iſtis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur quidquid amicum eſt ac feſtivum? Hæc puella negat proco diſceſſuro oſculum, quo totam virginitatem illi ſervet illibatam. Quid autem nunc vulgo non dant puellæ procis? Deinde non vident quam multa Philoſophica ſint inſperſa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non ſolum corporum, ſed multo magis animorum, de firmitate conjugii, de non contrahendo matrimonio ſine conſenſu parentum, de caſte colendo matrimonio, de ſancte educandis liberis: poſtremo puella comprecatur Chriſtum, ut illius auſpiciis ſit felix connubium. An hæc non convenit ſcire juvenes? Et qui hanc lectionem ob laſciviam putant eſſe noxiam pueris, patiuntur illis prælegi Plautum & facetias Pogii. Præclara judicia!

In *Virgine Miſogamo* deteſtor eos, qui adoleſcentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monaſterium, abutentes illorum vel ſimplicitate, vel ſuperſtitione; perſuadentes eis non eſſe ſpem ſalutis extra monaſteria. Niſi talibus piſcatoribus plenus eſſet mundus; niſi innumera feliciſſima ingenia per iſtos infeliciſſime ſepelirentur, ac defoderentur viva, quæ fuiſſent electa vaſa Domini, ſi judicio ſumſiſſent inſtitutum naturæ congruens; non recte admonui. At ſi quando cogar in hoc argumento proferre quod ſentio,ſic depingam & plagiarios illos, & ipſius mali magnitudinem, ut nullus non faſſurus ſit me non ſine cauſa hæc monuiſſe: quamquam civiliter id quidem à me factum eſt, ne malis daretur anſa delinquendi.

In proximo Colloquio *Virginis pœnitentis*, non induco virginem, quæ profeſſa mutarit inſtitutum, ſed quæ ante peractam profeſſionem redierit ad parentes, quos habebat optimos.

In *Mempſigamo* quam multa ſunt Philoſophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrumpenda conjugum benevolentia, de ſarciendis offenſis, de corrigendis maritorum moribus, de obſequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Ariſtoteles, & Xenophon, niſi quod heic perſonæ vitam quandam addunt orationi?

In Colloquio *Militis & Carthuſiani*, ſimul depingo & inſaniam juvenum qui procurrunt ad bellum, & pii Carthuſiani vitam, quæ ſine ſtudiorum amore non poteſt non eſſe triſtis & inamœna.

In

In *Pſeudocheo* depingo quorundam ingenia, qui nati ſunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil eſt execrabilius; utinam eſſet rarius!

In Colloquio *Adoleſcentis & Scorti*, nonne & lupanaria facio caſta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inferendam adoleſcentum animis pudicitiæ curam, vel ad revocandas ab inſtituto non minus ærumnoſo quam turpi puellas ad quæſtum expoſitas? Unica vox commovit quoſdam, quod impudica puella blandiens adoleſcenti vocat illum ſuam mentulam, cum hoc apud nos vulgatiſſimum ſit etiam honeſtis matronis. Hoc qui ferre non poteſt, pro *mea mentula*, ſcribat *mea voluptas*, aut ſi quid aliud mavult.

In *Convivio Poëtico* doceo, cujusmodi debeat eſſet convivium inter ſtudioſos, parcum, ſed feſtivum & hilare, conditum litteratis fabulis, ſed ſine rixis, ſine obtrectatione, ſine turpiloquio.

In *Inquiſitione* doceo ſummam Catholicæ profeſſionis, idque aliquanto vividius ac liquidius quam docent Theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gerſonem, quem interim honoris cauſa nomino. Ideo porro fingo perſonam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis Orthodoxæ profeſſionis convenit; etiamſi reliquam Inquiſitionis partem non addidi, propter hæc exulceratiſſima tempora.

In *Senili Colloquio* quam multa velut in ſpeculo exhibentur, quæ vel fugienda ſunt in vita, vel illam reddunt tranquillam? Hæc præſtat adoleſcentes ex feſtivis colloquiis quam experimentis diſcere. Socrates Philoſophiam è cœlo deduxit in terras: ego Philoſophiam etiam in luſus, confabulationes & compotationes deduxi. Oportet enim & ludicra Chriſtianorum ſapere Philoſophiam.

In *Ptochoploſiis* quam multa ſunt, ad quæ paſtores ruſticani, rudes & indocti, nihilque minus quam paſtores, poſſint ſuam vitam corrigere? Prætereaque ad tollendam ſtultam gloriam veſtium: rurſus ad coërcendam illorum inſaniam, qui monachorum cultum exſecrantur, quaſi per ſe mala ſit veſtis. Et obiter deſcribitur forma, quales debeant eſſe Monachi, qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales ſunt, quales heic deſcribo.

In *Erudita Puella*, ſimul & Paullæ, Euſtochii, Marcellæ, vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt ſtudium litterarum; & monachos Abbateſque ſacrorum ſtudiorum oſores, luxui, otio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo exſtimulo ad aliud ſtudiorum genus ipſis magis congruens.

In *Spectro* detego technas impoſtorum, qui credulis ſimplicium animis

animis ſolent illudere, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, voceſque divinas. Quantam vero peſtem hæ præſtigiæ invexerunt pietati Chriſtianæ! Quoniam autem rudis ac ſimplex ætas hujuſmodi fraudibus potiſſimum eſt obnoxia, viſum eſt exemplo non inamœno depingere modum impoſturæ. Sic impoſitum fuit Cœleſtino Pont. Romano. Sic Bernæ deluſus juvenis à monachis. Sic commenticiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum eſt *Alcumiſtica*: quæ doctis etiam & cordatis viris imponit: adeo morbus hic adlubeſcit, ſi quem corripuerit. Huic affinis eſt *Magia*, eodem nomine, ſed cognomine blandiens, *naturalis*. Similes impoſturas taxo in *Hippoplano*, & *Ptochologia*; rurſus in *Convivio fabuloſo*. Ex his ſi nihil aliud diſcerent pueri, quam Latinè loqui, quanto plus laudis mea mereretur induſtria, qui per luſum ac voluptatem id facio; quam illorum, qui miſeræ juventuti Mammetrectos, Brachilogos, Catholicontas, & ſignificandi modos obtrudebant?

In *Puerpera*, præter naturalium rerum cognitionem, quam multa ſunt moralia de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In *Peregrinatione religionis ergo*, taxo iſtos, qui per tumultum ejecerunt omnes imagines è templis: rurſus eos qui inſaniunt in peregrinationes, quæ ſuſcipiuntur prætextu religionis; unde jam & ſodalitates inventæ ſunt. Qui Hieroſolymæ fuerunt, Equites aurati vocantur, ſeque Fratres vocant, & in die Palmarum ſerio rem agunt ridiculam, fune trahentes aſinum, ipſi non multum differentes ab aſino ligneo quem trahunt. Id imitati ſunt qui Compoſtellam adierunt. Dentur hæc ſane, dentur affectibus hominum; at non ferendum, quod hinc ſibi vindicant pietatem. Notantur & ii, qui reliquias incertas pro certis oſtendunt, qui his plus tribuunt quam oportet, qui quæſtum ex his ſordide faciunt.

In *Ichthyophagia* tracto quæſtionem de conſtitutionibus humanis, quas quidam prorſus rejiciunt, multum aberrantes à recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus: rurſus alii abutuntur & divinis & humanis conſtitutionibus ad quæſtum ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare; inquirens unde natæ ſint, & quibus gradibus huc uſque progreſſæ conſtitutiones humanæ; quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum diſtent à divinis; obiter indicans præpoſtera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus eſt, & unde totus hic orbis tumultus natus eſt. Hæc ideo quoque tractavi copioſius, quo doctis ſuppeditarem occaſionem accuratius hiſce de rebus ſcribendi. Nam quæ adhuc prodierunt, non

non ſatisfaciunt curioſis. Traducere ſcortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quandoquidem hæc mala nullum fallunt: ſed ex his eſt periculum veræ pietatis, quæ vel non ſentiuntur, vel ſanctimoniæ fallaci ſpecie blandiuntur. Quod ſi quis calumnietur, perſonis ſordidis affingi Theologicam diſputationem; ab his * talia nunc in omnibus conviviis diſputantur, & hujuſmodi perſonis opus erat familiarius craſſiusque rem tractaturo.

In *Funere*, quoniam mors arguere ſolet Chriſtianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diverſum mortis genus, velut imagine viva ponens ob oculos diſſimilem exceſſum eorum qui fidunt rebus commenticiis, & qui ſpem ſalutis fixerunt in miſericordia Domini: obiter taxans divitum ſtultiſſimam ambitionem, qui luxum ac ſuperbiam ſuam & ultra mortem proferunt, quam mors ſaltem debebat auferre: ſimul eorum perſtringens vitium, qui ſui compendii gratia ſtultitia locupletum abutuntur, quam ipſi potiſſimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere monere potentes ac divites, ſi monachi, qui ſe profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales ſunt, quales deſcripſi, tamen oſtenſum eſt exemplum quod oportet vitari: ſin vulgo referuntur longe his quæ propoſuimus execrabiliora; qui ſunt æqui, meam agnoſcant civilitatem, ſuumque vitium corrigant: & ſi vitio vacant ipſi, alios peccantes vel emendent, vel coërceant. Nullum ordinem perſtrinximus; niſi forte totum Chriſtianiſmum infamat, qui quidquam monendi gratia dixerit in corruptos Chriſtianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos in primis compeſcere debebant qui palam factis ſuis dehoneſtant ordinem. Nunc cum illos ut germanos ſodales agnoſcant, foveant ac tueantur, qua fronte cauſantur à bene monente lædi exiſtimationem ordinis? Quanquam quæ ratio dictat, ſic habendam hujus aut illius humanæ ſodalitatis rationem, ut publicam Chriſtianorum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum*, taxo præpoſtera quorundam judicia.

In *Convivio vario*, commonſtro rem civilitati congruam.

In *Charonte* deteſtor bellum inter Chriſtianos.

In *Synodo Grammaticorum* rideo ſtudium cujusdam Carthuſiani, ſuo judicio doctiſſimi, qui cum in Græcas literas ſoleat ſtolidiſſime debacchari, nunc libro ſuo indiderit Græcum titulum, ſed ridicule, *Anticomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos*, vel *Antidicomarianos*

In *Cyclope* taxo quoſdam, qui Evangelium ſemper habent in ore cum in vita nihil ſit Evangelicum.

* *Hodie in Belgica & Germania ſuperiori.*

In *Conjugio impari* pono ob oculos vulgi ſtultitiam, qui in ſponſalibus ſupputant dotis modum, nec ad rationem vocant ſponſi ſcabiem lepra deteriorem. Atque id hodie fit tam paſſim, ut nemo miretur, cum nihil fit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate* depingo genus hominum, qui ſub umbra nobilitatis exiſtimant ſibi nihil non licere, quæ præcipua peſtis eſt Germaniæ.

In *Senatulo* traducturus eram vitia quædam mulierum, ſed civiliter, ne quis expectet tale quippiam quale habet Juvenalis: verum hoc agenti, obortus eſt quidam ἰσπίνς ἄνιαστος, lupus, ut ajunt, in fabula. Reliqua fere comparata ſunt ad voluptatem, ſed non illiberalem. Non hoc eſt dehoneſtare ordines, ſed erudire. Quapropter omnibus ordinibus, & privatim, & publice rectius conſultum fuerit, ſi depoſita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes quidquid pio ſtudio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ ſunt dotes, & alios alia capiunt, milleque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatum eſt Juvenci ſtudium, qui ſacram Evangeliorum hiſtoriam carmine prodidit. Nec ſua laude fraudatus eſt Arator, qui idem fecit in Acta Apoſtolorum. Adverſus hæreticos tubam intendit Hilarius, argutatur Auguſtinus, Hieronymus dialogis pugnat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas & Scotus dialectices ac philoſophiæ præſidiis pugnant. Simile ſtudium omnium; ſed diſſimilis ſingulorum ratio. Non reprehenditur diverſitas, quæ ſcopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hiſpanus, quo dociliores veniant ad Ariſtotelem. Multum enim promovit, qui guſtum dedit. Atqui hic libellus, ſi teneræ pubi prælegatur, tradet illos ad multas diſciplinas magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad phyſicen, ad ethicen: demum ad ea quæ ſunt pietatis Chriſtianæ. Stulti perſonam ſuſcepi, factus ipſe mearum rerum encomiaſtes: ſed me compulit partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim Chriſtianæ juventutis utilitas; in quam oportet omnes omnibus ſtudiis incumbere.

Hæc ita cum habeant, omnibusque qui literas didicerunt perſpicua ſint, eſt tamen quoddam hominum genus mire bliteon *, Deputatos appellant Galli; opinor quod male putati ſint, aut certe plus ſatis putati, qui ſic pronunciant de meis Colloquiis, opus eſſe fugiendum, præſertim monachis, quos illi Religioſos appellant, & adoleſcentibus; eo quod jejunia & abſtinentiæ eccleſiæ parvi penderentur: beatæ Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur ſuffragia: virginitas ſi conjugio conferatur, nullius eſſe aut parvi momenti: religionis etiam diſſuaderetur

* *Bliteon, nihil ſapiens, inconditum.*

retur omnibus ingreſſus: quodque in eo arduæ difficileſque Theologiæ quæſtiones Grammaticulis proponantur, contra ſtatuta per Magiſtros in artibus jurata. Agnoſcis, mi lector, Atticam eloquentiam. Ut ad poſtremum primo loco reſpondeam, quid artium Magiſtri proponant Grammaticulis, neſcio: quæ tractantur in Colloquiis, de ſymbolo, de miſſa, de jejuniis, de votis, de confeſſione, nihil habent Theologicæ difficultatis, ſed ejus generis ſunt, ut non oporteat ea quemquam neſcire. Et ſi pueris prælegunt epiſtolæ Pauli, quid periculi eſt, ſi guſtus quidam illis præbeatur Theologicæ diſputationis? Ad hæc cum non ignorent, pueris Sophiſtices candidatis perplexas de perſonis divinis ſtatim quæſtiones ſummæ difficultatis proponi, ne dicam otioſæ ſubtilitatis; cur nolunt pueros hoc diſcere, quod ad communem vitam pertinet? Jam ſi putant nihil referre, quid ſub qua perſona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa comperiantur in Evangelicis & Apoſtolicis literis, quæ, ſecundum hanc legem, manifeſtam habent blaſphemiam. Multis locis approbo jejunium, nuſquam, damno. Qui ſecus aſſeverat, eum declarabo impudentiſſime mentiri. Sed in pietate puerili, inquiunt, leguntur hæc verba: Cum jejunio mihi nihil eſt negotii. Finge hæc verba dici ſub perſona militis aut temulenti, num protinus Eraſmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adoleſcente nondum adulto; quam ætatem lex non obſtringit ad jejunandum: & tamen is adoleſcens præparat ſe ad juſta jejunia. Sic enim ſubjicit; Sed tamen ſi ſenſero opus, prandeo cœnoque parcius, quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis per diem feſtum.

Abſtinentias vero quam damnem, declarant hæc verba, quæ ſunt in *Convivio profano:* In pleriſque non res, ſed animus diſcernit nos à Judæis. Illi manus abſtinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis: Nos cum intelligamus omnia munda eſſe mundis, tamen carni laſcivienti, velut equo ferocienti, pabulum ſubducimus, quo magis ſit audiens dicto ſpiritui. Nonnunquam immoderatum ſuavium rerum uſum abſtinentiæ moleſtia caſtigamus. Paulo poſt reddit rationem, quare Eccleſia interdixerit eſum quorundam ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus cochleis, aut ranis licebit veſci, aut cæpas, porrumve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obſoniis; quod ſi quid divites deliciantur hac occaſione, ſuæ gulæ imputent, non incuſent Eccleſiæ conſtitutionem. Mox loquor his ſimilia. Rurſus aliquanto poſt; Scio, medicis magnopere damnatum eſſe piſcium eſum: ſed ſecus viſum eſt majoribus noſtris, quibus obtemperare religioſum eſt. Inibi protinus doceo heic vitandum etiam offendiculum infirmiorum.

Æque falſum eſt, in colloquiis irrideri ſuffragia beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum; ſed illos irideo, qui petunt à ſánctis quæ non auderent à bono viro petere; aut hoc animo petunt à certis divis, quaſi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut poſſit præſtare quam alius,aut quam ipſe Chriſtus. Imo in puerili pietate ſic loquitur puer: Salutem dixi nonnullis. Quibus? Chriſto ac divis aliquot. Et aliquanto poſt: Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac divos divaſque omnes; ſed nominatim Virginem matrem; tum eos quos habeo mihi peculiares. Et infra commemorat nominatim quos divos ſalutet quotidie.

Mirum vero ſi procus amans laudat nuptias, dicitque, caſtum conjugium non multum abeſſe à laude virginitatis, cum Auguſtinus patriarcharum polygamiam * anteponat noſtro cœlibatui.

Quod objiciunt de ingreſſu religionis, quam ſit manifeſtæ vanitatis, declarant mea verba in virgine miſogamo. Sic enim loquitur virgo: Damnas igitur hoc totum vitæ inſtitutum? Reſpondet juvenis; Nequaquam: verum quemadmodum nemini ſuaderi velim, ut quæ ſe in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere, ita non dubitem hortari puellas omneis, præſertim indolis generoſæ, ne ſe temere eò præcipitent, unde poſt ſeſe non poſſint explicare. Hæc eſt illius colloquii concluſio, utcunque certatum eſt argumentis. Obſecro, an hoc eſt omnibus diſſuadere ingreſſum religionis. Non damnatur ingreſſus, ſed præceps temeritas damnatur. Hæc igitur malitioſe detorquent ad calumniam. At non perpendunt quam multa illic diſcunt grammaticuli, quæ pugnant cum decretis Lutheranorum.

In *Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi miſſam. Docetur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur puer ut antequam ſumat euchariſtiam, confeſſione purget animum. Ibidem docentur grammaticuli, quæ recepta ſunt uſu populi Chriſtiani, cum tamen in ſacris literis non habeantur, hactenus eſſe ſervanda, ne cui ſimus offendiculo.

In *Profano Convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum conſtitutionibus, quam medicorum conſiliis: tantum admonentur, in neceſſitate ceſſare vigorem conſtitutionis humanæ, & mentem legiſlatoris. Ibidem probat quiſpiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad uſum, non ad luxum, & potiſſimum detur religionis diſciplinam obſervantibus.

De conſtitutionibus humanis hæc pronuntiantur in colloquio Ἰχθυοφαγία, Pugnent qui volent, ego cenſeo, leges majorum reve-

tenter

* *Polygamos qui multas duxit uxores, aut qui multas habet.*

renter ſuſcipiendas & obſervandas religioſe, velut à Deo profectas; nec eſſe tutum, nec eſſe pium, de poteſtate publica ſiniſtram concipere aut ſerere ſuſpicionem. Et ſi quid eſt tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, ſatius eſt ferre quam ſeditioſe reluctari. Hujusmodi permulta grammaticuli diſcunt ex meis colloquiis, quibus ſic obmurmurant iſti. Sed indecorum eſt, Theologum jocari: ſaltem hoc mihi concedant apud pueros, quod ipſi permittunt ſibi viri apud viros in veſperiis, ut vocant rem inſulſam inſulſo vocabulo.

Inſulſas calumnias, quas in Hiſpaniis objecere quidam, oſtendi mera eſſe ſomnia hominum nec ſobriorum, nec Latine ſcientium. Nec minus indoctum eſt, quod quidam pronuntiavit hæretice dictum, quod in Symbolo pater dicitur ſimpliciter Auctor omnium. Verum is deceptus inſcitia Latini ſermonis, exiſtimat *auctorem* nihil aliud quam creatorem aut fabricatorem ſignificare. Atqui ſi conſulat eos, qui callent elegantiam Romani ſermonis, ſi evolvat Hilarium, aliosque vetuſtos auctores, comperiet auctoritatem accipi pro eo quod Scholaſtici vocant rationem perfectiſſimam principii, eoque patri peculiariter tribuunt, & auctoris nomine ſæpe deſignant patrem, cum perſonas inter ſe conferunt. An pater recte dicatur cauſa filii, nihil mea refert, cum nunquam eo verbo ſim abuſus; niſi quod illud eſt veriſſimum, nos de Deo non poſſe loqui niſi verbis impropriis; nec magis proprium verbum eſt fons aut principium, aut origo, quam cauſa.

Jam hinc mihi perpende lector, quales ſint interdum qui ſuis ſententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quam reprehendere quod non intelligas. At iſta quidvis calumniandi febris quid aliud gignit quam amarulentiam ac diſſidia? Quin potius aliena candide interpretemur, nec ſtatim noſtra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus qui quod legunt non intelligunt. Ubi in conſilio eſt odium, ibi cæcum eſt judicium. Pacificator univerſorum Spiritus, qui ſuis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordes, & unanimes in ſana doctrina, ſanctisque moribus: quo contingat pariter ad cœleſtis Hieroſolymæ, quæ neſcit ulla diſſidia, conſortium pervenire. Amen. Anno 1526. 12. Calend. Junias, Baſileæ.

F I N I S.

COLLOQUIORUM INDEX.

ABbatis & eruditæ. 363
Abſurda. 656
Ἄγαμος γάμος, 631
Adoleſcentis & ſcorti. 279
Alcumiſtica. 390
Amicitia. 783
Ἀπροσδιόνυσα. 656
Ars notaria. 706
Apotheoſis Capnionis. 168
Ἀστραγαλισμός. 669
Charon. 616
Colloquium ſenile. 325
Concio, ſeu *Merdardus* 710
Confabulatio pia. 58
Conflictus Thaliæ & Barbariei. 835
Conjugium. 227
Convivium diſpar. 603
Convivium fabuloſum. 412
Convivium poëticum. 286
Convivium profanum. 91
Convivium religioſum. 130
Convivium ſobrium. 700
Copiæ compendium. 123
Cyclops Evangeliophorus. 647
Diluculum. 692
Diverſoria. 270
Domeſtica confabulatio. 18
Echo. 599
Ementita nobilitas. 658
Epicureus. 811
Epithalamium Petri Ægidii. 369
Evangeliophorus Cyclops. 646
Euntes in ludum literarium. 74
Exſequiæ Seraphicæ. 762
Exorciſmus, ſeu *ſpectrum.* 378
Formulæ variæ. 76. *uſque ad* 91
Franciſcani πτωχοπλούσιοι. 344
Funus. 574
Γεροντολογία. 325
Gratiarum actio. 27. & 76
Γυναικοσυνέδριον. 682
Herilia juſſa. 42
Hippoplanus. 401
Impoſtura. 644
Inquiſitio de fide. 309
Ἱππεὺς ἄνιππος. 658
de Itinere formulæ. 9
Ἰχθυοφαγία. 502

Ludus

Ludus globorum miſſilium. 53. & *Sphæræ per annulum ferreum.* 55
Luſus pueriles. 48
Mandandi forma. 26
Merdardus, ſive *concio.* 710
Militaria. 38
Militis & *Carthuſiani.* 245
Monitoria pædagogica. 46
Naufragium. 258
Νηφάλιον συμπόσιον. 700
Opulentia ſordida. 748
Ὄχημα. 325
Percontandi variæ formulæ. 9
Peregrinatio religionis ergo. 459
Philodoxus. 732
Pietas *pueriliſ.* 58
Πολυδαιτία. 603
Primi congreſſus variæ formæ. 1. & 29
Problema. 801
Proci & *puellæ.* 196
Pſeudochei & *Philetymi.* 253
Πτωχολογία. 406
Πτωχοπλούσιοι *Franciſcani.* 344
Puerpera. 433
de Rebus ac vocabulis. 610
de Sacerdotiis captandis. 33
Saltus. 56
Salutandi formulæ. 7
Scorti & *adoleſcentis.* 279
Senatulus. 682
Spectrum, ſeu *Exorciſmus.* 378
Synodus Grammaticorum. 634
Talorum luſus, 669
Valetudinis formulæ. 10
Venatio. 70
Virgo Μισόγαμος. 212
Virgo pœnitens. 223
Votum temere ſuſceptum. 29
Uxor μεμψίγαμος. 227

INDEX
RERUM ET VERBORUM.

A.

Ἄβαττος, herba qualis. 807
Ab aſino delapſi. 525
Abbatia, quid. 341
Ab equo ad aſinos *Adag.* 114
335. 429
Aberrare à ſcopo. 30. 61
Ablegare, *alio mittere.* 22
Abſtemii. 207. 415
Abſtine ſus. *Adag.* 136
A calce ad carceres. 162
Acanthis cur oderit aſinum. 791
Accipiter horret tinunculum. 794
Acco, mulier ob ſtultitiam nobilis.
375
Accuſandi formulæ. 120
Acetum habet in pectore. 562
Ἀχείρους & ἀχρείους, quos intelligat.
662
Achelous amnis. 148
Achillea argumenta. 196
A cœlo usque ad teram. 312
Actæon ut viderit Dianam. 371
Actum agere. 603
Actus, Gr. ἐντελέχεια. 449
Adamante durior. *Adag.* 198
Ad laqueum, ſeu ad reſtim res rediit. 503
Admove aurem. 483
Ad ravim clamare. 754
Ad ſacram anchoram confugere.
166
Ad ſtivam idonei. 567
Adulterii pœna mira. 358
Ægidio miſſa ſyngrapha. 462
Ægophthalmus. 483
Æſopi & Apitii, qui. 108
Æſtimandi formulæ. 119
Æſtuarium, *pro* hypocauſto. 272
Ætites lapis. 214
Affinitatum nomina. 82
Afflictio facit religioſos. 264
Africa ſemper quid novi adfert.
273
Ἄγαμος γάμος 631
Agendi gratias, & reſponſionis formulæ. 76
Agere tecum, 603
Agoranomi, qui. 507
Ἀγχοῦ χῶν κεφαλήν. 644
Αἱρῶν αἱροῦμαι. 142
Ἄκαστα, quæ. 737

Alaſtor,

Alaſtor, *malus genius.* 616
Alcedonia, *dies ſereni.* 657
Alcinoi horti. 143
Alcumiſtica. 390
Alea, *pro* fortuna & periculo. 35. 37. 204
Alexandri Pontificis vox. 782
Allii odor ſerpentes fugat. 786
Alopecia. 203
Altilis felis. 507
Amaracus herba. 136
Ambigere de finibus. 812
Ambroſia, cibus deorum. 128
Amicitiæ deſcriptio. 783
Amicitiæ & inimicitiæ arcana. 783
Amicus aulicus, quis. 28
Amoris magna vis. 816
Ἀμφ᾽ ἀστραγάλοισι χολωθεὶς. 673
Amphibia. 172. 466
Amphictyones Dialectici. 199
Ἀναλγησία, indolentia. 820
Analogia, proportio. 826
Ἀναντίῤῥητος, quid. 823
Anarchia. 435
Ἄναρχος καὶ ἄνομος. 412
Anathema. 447
Anima in corpore velut in præſidio poſita 164
Anima hominis illic eſt ubi amat. 199
Anima, quid ſit. 449
Anima, *pro* vita, 176
Animam debet. 203
Anſa anſam trahit. 424
Anſæ duæ ſunt unicuique rei. 241
Anſeres vigilantiſſimi. 106
Anſerinum jecur veteribus in deliciis. *ibid.*
Anteactorum laborum jucunda recordatio. 606
Ante victoriam triumphum canere. 52
Anticomarita. 625
Antipodes. 34. 802. 803
Antiquare, *pro* abrogare. 525
Antonius habet ſacrum ignem. 465
Antronius aſinus. 363
Antrum Patricii. 500
Antverpiæ templum. 466
Ἀοίδιμος, quid. 734
Ἄοινος, *ſine vino.* 701
Ἄοινος μέθη, *ebrietas ſine vino* 607
Aparemphaton, *pro* infinito. 297
Ἀπαθὴς, Stoicus. 737
Ἀπέβλεζεν & ἐπέβλεψεν 717
Apelle dignum opus. 183
Apitius, Nepotum princeps. 298. 706
Apitius, inſignis helluo, 603
Apodes, qui dicantur. 670
Apodixis mathematica. 466
Apolline nullo. 306
Apologus, *ſeu* fabula. 202
Apophoreta, quæ. 349
Apophthegma, quid. 416
Apoplexia, morbus qualis. 620
Apoſtema, quid. 577
Appetit veſpera. 52
Ἀπραξία, quid. 329
Ἀπροσδιόνυσα. 656
Ἀπροσώπως, quid. 295
Apud inferos dies. 477
Apulejus inverſus, *pro* aſino. 315

Apum regnum. 143
Aqua & terra, quæ gravior. 805
Aquila Imperatorum inſignia. 18
Araneæ obſident crumenam. 655
Aranearum telas texere. 600
Araneus piſcis, qualis. 794
Araneus ſerpenti exitialis. 790
Arbores, an ſentiant. 452
Arcadia regio, qualis. 714
Archimorita, ſtultus ſtultorum. 631
Architriclinus, quis. 414
Ardebat animus. 339
Areopagitæ Gramatici, qui. 199
Arethuſa fluvius. 808
Argento vivo innatant omnia, præter aurum. 797
Argilla, quid. 752
Argutator, quis dicatur. 197
Arionis fabula. 787
Ariſtippus Diogene ſapientior. 101
Ariſtotelis locus diſcutitur. 391
Arrodere ungues. 56
Ars notoria. 706
Artem quævis terra alit. 407
Articulus rerum, quid. 267
Artocreas, quid. 507
A Scylla in Charybdim. 546
Aſinus lyram. 371
Aſoti, populus luxu perditus. 95
Aſphaltites lacus. 809
Aſpicere & reſpicere, an differant. 717
Aſpis, ſerpens parvus. 788
Ἄσπονδος πόλεμος. 666
Aſſertor, quis dicatur. 314
Ἀστραγαλισμὸς, quid. 669
& unde. 671
Ἀστράγαλον, quid, & unde. *ibid.*
Aſtrapias, gemma. 484
Aſtyanactes, Hectoris filius. 642
Aſymbolos, quis dicatur. 703
Ate, quid ſit. 601
Ate, Dea qualis. 521
A teneris unguiculis. 205
Ἀθέους, impias. 632
Athletice valere, quid. 7
Ἄτομα, quæ dicantur. 192
Attagen, avis qualis. 287
Attagenæ aves. 198
Attica Attice. 139
Attica bellaria. 198
Avere, *pro* cupere. 4
Averni fauces, quæ. 500
Aves novæ, quæ dicantur. 325
Augiæ ſtabulum. 284
Aurata, *ſeu* Orata, piſcis ſpecies. 756
Aurea Venus, quare. 632
Aurelia, urbs Galliæ. 201
Aurea hamo piſcari. 35
Aures arrige. 105
Auris memoriæ dicata. 87
Auro nil gravius. 806
Aurum, ſapientiæ ſymbolum. 179
Aurum an plumbum gravius. 806
Auſpicium quid, & unde dictum. 6
Auſter homini peſtilens, Boreas ſalubris. 798
Αὐτόγραφον, quid. 462
Αὐτὸ δείξει. 433
Αὐτόχθονες, qui. 279
Azymus, *ſeu* fermenti expers. 65

B.

B.

BAccalaureus, quis. 149
Bacchus cum Bito. *Adag.* 55
Bacchum in exuviis leonis. 647
Bacchus, cur Poëtarum Deus. 98
Bagathinum, quid. 755
Baliſta, quid. 251
Baſilica valetudo, & baſilice, quid. 10
Batavi craſſi. 263
Battologia, quid. 651
Baucis anus. 288
Bellaria, quæ dicantur. 151
Belna, qualis urbs. 651
Belnenſe villum. 96
Belnenſe vinum. 651
Bene precandi formulæ. 4
Bene valere formulæ. 10
Benedictinus Ordo. 368
Benignitas, quo ſenſu dicatur. 44
Beta natatilis. 625
Beta ſapit. 9
Betæ ſine pipere. 146
Bilis ſplendida. 288
Blennus, quis dicatur. 633
Blitea & blitei, qui. 287
Bliteus, quis. 544
Bombus, *ſonus tubarum.* 288
Bonis avibus, quid ſit. 5
Bonis avibus quid auſpicari. 325
Bos Cyprius. 626
Bovem ad ceroma adducere. 713
Βουλιμία, quid. 109
Brabeum, victoriæ præmium. 417
Braſſicæ hoſtis cyclaminus. 797
Bravium, *pro* præmio. 53
Bromius, *Bacchus* dictus. 414
Bruta fulmina, quæ. 310
Budæi aſſis. 37
Bufo ictus, plantagine ſibi medetur. 790
Bubalus, bos ſilveſtris. 756
Bulbus, genus ceparum. 538
Bullæ, quæ dicantur. 33

C.

C, Q, K, litteræ cognatæ. 628
Cadere in conſtantem. 536
Caduceus, *ſeu* Caduceum Mercurii. 326
Calami Memphitici. 179
Calceum ſi induiſſes, ſentires. 204
Calculis ſupputabant veteres. 624
Calculum fruſtra terere. 113
Calculus, *pro* ſuffragio. 207
Calvæ emiſſis colubris. 617
Camelus concionans. 186
Camelus ſaltat. *Adag.* 140
Cancellarii hiſtoria. 426
Cancri cum ſerpente ſocietas. 786
Canis maxime infeſtatur à pulicibus. 425
Canis natura abhorret à vino. 415
Canis in talis, quid. 677
Canonicorum collegium. 466
Canonizare, quid. 193
Can-

Cantherius equus. 551
Cantharias, lapis. 484
Caperata frons. 16
Capero, *pro* galero. 727
Capitale crimen, quod. 74
Capite contrito. 785
Capitis raſura ubi inſtituta. 517
Captator captus, 424
Carcinas, gemma. 484
Carmeliticum prandium. 155
Carnis reſurrectio, quid. 322
Cartilagines, quid ſint. 442
Caſtor & Pollux. 259
Cataphractus eques. 465
Catapotia, *pro* pillulis 333
Cataſtrophe fabulæ, quæ pars. 151
Catechiſmus, *ſeu* catecheſis, quid. 167
Catena argentea Homeri. 421
Catonem exhilarare. 271
Catulla peperit. 14
Caudæ equinæ pili ut revellendi. 360
Cavi folles, qui. 104
Celtithrace regio. 628
Cenotaphium, quid. 581
Cenſeri, quid ſit. 411
Cephalus, vir trium linguarum. 544
Ceraſtis, herba noxia ſcorpio. 797
Ceraunia, qualis lapis. 483
Ceremoniæ, quid. 166
Ceruſſa, quid. 691
Ceſtum habet Veneris. 240
Χάιρετε τρισπόθητοι θεαί. 371
Chalazias, gemma qualis. 483
Chalcites, lapis. 484
Chamæleon, quid. 139
Charitas Chriſtiana, quæ ſit. 702
Charites tres. 112
Charites, *ſeu* gratiæ. 632
Charon, nauta inferorum. 279
Chelidonia herba. 139
Chelidonia, gemma. 484
Chilias & henas, quid. 630
Chiromantica ars. 340
Chius ad Coum. 676
Chlorio, qualis avis. 792
Choragus, quis dicatur. 385
Choraules, quid. 140
Chriſtophorus carbonarius. 41
Chriſtus, cur revixerit. 317
Chriſtus, an fuerit melancholicus. 831
Chryſertium, quid. 216
Chryſoglottus, unde dictus. 130
Cicadam ala corripuiſti. 579
Cicer leguminis genus. 93
Cicuta homini, quod cicutæ vinum. 797
Cicuta, publica Athenienſium pœna. 702
Cilicina veſtis. 489
Cimelium, quid. 424
Cinædus, quid. 140
Cyclopes, qui. 815
Circes artes, quales. 241
Ciſſites, gemma. 483
Clavam è manu Herculis extorquere. 48
Clavus pellitur clavo. *Adag.* 130
Cleopatra, & ejus vita. 182
Clitellæ non conveniunt bovi. 368
Coccygis & Luſciniæ certamen. 306

Coc-

Coccyſſare, quid. 54
Cochleæ vitam agere. 19
Codrus Athenienſium rex. 738
Cœlum ferreum, cur dixit Homerus. 810
Cœnatica Philoſophia. 96
Cœnationes Lucullianæ. 170
Cœnobium, quid. 273
Colophon, quid. 444
Coloſſeum & coloſſus quid. 482
Colurni carbones, qui. 395
Comus, quis. 604
Compoſtella, urbs qualis. 32
Concio, *ſeu Merdardus*. 710
Concubia nox, quæ. 43
Congerro, quis. 3
Congri & murænæ odium. 793
Conon ruſticus, & de eo hiſtoria. 422
Conſtat modo cum ablat. modo cum genit. 116
Contus, quid. 266
Convivator & conviva, ut diff. 132
Convivarum numerus, quantus eſſe debeat. 112
Copiæ cornu. 169
Copri ſex unciæ. 630
Corbona, quid. 527
Cornicum & ardeolarum affectus. 793
Coræbo ſtultior. 612.
Coronis, quid ſit. 420
Corpus domicilium animi. 445
Cors, quid. 9
Cortinæ, quæ dicantur. 43
Corycæi, qui dicantur. 33
Cous & ſenio, idem. 677
Coxendis, *ſeu* coxa. 671
Crabrones irritare. *Adag.* 593
Craſſiore Minerva. *Adag.* 651
Craſſus, dives. 290
Crates & Metrodorus, qui. 331
Cretenſem agere cum Cretenſi. 403
Crocias lapis. 484
Crocodilus fauces porrigit trochilo 793. inimicus hominis. 787
Crœſus ſibi videtur. 476
Cruciferorum quot genera. 581
Crura vara, quæ. 203
Cryptoporticus, quid. 488
Cubito naſum emungere. 504
Cucullus, veſtis genus. 41
Cuculus è nido tepefacto ægre divellitur. 42
Culeo inſuti qui dicantur. 636
Culi periculo ſponſor. 50
Cuneus. 35
Cupa cereviſiæ. 417
Cyamea gemma. 483
Cyaneus, quid. 484
Cybele, unde dicta. 79
Cyclaminus, quid. 797
Cymindis, avis qualis. 789
Cynorrhodium, quid. 712

D.

DAduchi pullati, qui. 587
Dama fugacior. 38
Damaſcena veſtis. 189
Danaidum dolium. 478
Dapſilitas, quid. 831
David propoſitionis panes comedit. 529

De

De plauſtro loqui. *Adag.* 326
Decimationes, quæ dicantur. 517
Decreta, Decretalia. 364
Decuſſatim, quid. 63
Δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν. 338
Delia, *pro* Diana. 14
Delia annuente venari. 185
Delphinus, φιλάνθρωπος. 788
Democriticæ fabulæ. 796
Dentifricium, quid. 179
Deperire aliquam & in aliquam. 237
Deus, quid. 312
Deus ſummum bonum. 815
Δῖα, ſacra. 599
Diameter, quid. 567
Diarium, quid. 28
Diatriba, quid. 542
Dicteria, quæ. 92
Diem feſtum facere. *Adag.* 120
Dignum patella operculum. 99
Diis Manibus devovere animam. 505
Diœceſis, quid. 535
Diogenes, quis: *pro* ſordido. 91
Diploma Pontificis, quid. 168
Dipſas, viperæ genus. 141
Diſcernere ovum ab ovo. *Adag.* 54
Diſcus, vaſis genus. 276
Diſtringi, quid. 26
Dives, quis vere dicatur. 824
Dracones Indici. 789
Dryites, lapis. 483
Ducere bellum, quid. 584
Dyſenteria, quid. 12

E.

E columbis non naſcuntur milvii. 209
E ſtipulis fabarum quid nectere. 579
Ἐὰν ᾖς φιλομαθὴς, &c. 708
Eccleſia ex quibus conſtet. 331
Echinus, piſcis. 100
Echites, gemma. 483
Effundere in urticetum. 343
Elephanti quo efferantur. 231
Elepantiaſis, quid. 634
Elyſii campi, qui. 623
Elleborus, ubi naſcatur. 444
Ἔμμετρον, quid. 603
Empuſæ ludus. 57
Ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. 156
Ennius, Poëta antiquiſſimus. 290
Ephorinus, unde dictus. 783
Ἐπὶ κυρίᾳ θεῖν. 820
Epialus, febris ſpecies. 111
Ἐπικυρίζειν, quid. 820
Epicurus, quis fuerit. 812
Epicurea vita, qualis. 36
Epiglottis, quid ſit. 442
Epilepſia, quid. 445
Epimenides, quis ſit. 80
Ἐπινίκια, quæ. 185
Epiphonema quid. 205
Ἤπιθι ἢ ἄπιθι. 215
Epomites, quid. 355
Eroſtratus, templum Dianæ incendit. 734
Eruca, herba quæ. 538

Erucæ

Erucæ transfigurantur in papiliones. 796
Ε'ς κόρακας. 521
Εὐθυμία, quid. 332
Eulalia 243
Evirato corpuſculo. 763
Euripideus nummerus, quis. 679
Euripus, maris ſpecies. 12
Ex antro Trophonii. *Adag.* 574
Ex malis corvis mala ova. 641
Ex quovis ligno non fit Mercurius. 395
Excetra, quid. 735
Exorciſmus, quid. 167
Extrema ancora, quæ. 148

F.

Fabula de ficubus. 419
Fannia lex, qualis. 94
Faſcinum, veneficii genus. 200
Feciales, qui dicantur. 666
Felicitas homines, unde petenda. 800
Feudum, quid. 636
Fiber, *ſeu* caſtor. 466
Fibula, quid. 641
Filix, herba qualis. 482
Flammea nigra byſſo. 690
Flotæ, piſces quales. 808
Folia Sibyllæ, quid. 81
Folitatum, quid. 190
Fori navis, qui. 260
Formicoſa arbor. 793
Fornicarii, qui. 158
Fraxini umbram ferre ſerpentes non poſſunt. 795
Fructuaria, quæ dicatur. 419
Fungi, boleti 107
Fungi & papavera. 250
Fungus, *pro* homine ſtupido. 9
Furfures, vitium capitis. 202
Fuſtuario digna res. 354

G.

Galatea, Euterpe, &c. quæ. 287
Galea, navis. 259
Γαλῆ κροκωτὸν. 647
Gallina, *pro* concubina. 344
Gallinæ zelotypæ. 106
Ganymedes pocillator. 831
Γαστὴρ κάκιστον θηρίον. 729
Gaudentes monachi, quales. 712
Gavia, *ſeu* larus. 793
Gemma bibere. 99
Genius, quis dicatur. 33
Geranites, lapis. 483
Γεροντικῶς ludere. 678
Gerræ Siculæ, quid. 31
Gerſon, Theologus eximius. 265
Gilvæ plumæ, quales. 190
Glirium ſagina. 694
Gorgonei oculi, qui. 492
Gratiarum actio poſt prandium. 177
Gryllis inſidiari. 72
Guil. Waramus epiſcopus. 491
Guttus *ſeu* gutturnium, quid. 94

H.

Hæmorrhoiſſa quæ dicatur. 783
Hæreſeos dica. 451

Hama-

Hamadryades nymphæ, quales. 647
Hamaxiæum, quid. 482
Harpæ, avis ſpecies. 793
Harpago, quid ſit. 35
Harpyæ, quæ. 190
Hectici & phthiſici, qui dicantur. 509
Hedonius, unde dictus. 811
Helias, quis. 582
Heliogabalus mulierum Senatum inſtituit. 684. ejus ſortes. 179
Helleborus albus & niger. 140
Helluo librorum, quis. 180
Hemina, menſuræ genus. 558
Heptatechnus, quis dicatur. 335
Ἡρακλεις, admirandi adverbium. 648
Herculem ſe præſtare. 95
Hercule dextro. 336
Hieracites, gemma. 483
Hieronymus, qualis. 191
Hierophanta, quis. 474
Hippoplanus, quis. 401
Hiſtrix, quale animal. 371
Holoſericati, qui dicti. 601
Homerus, pater fabularum. 34
Homo homini Deus. *Adag.* 733
Horæ canonicæ, quæ. 368
Hornum muſtum. 67
Hujus farinæ, quid. 81
Hyæna, quid. 790. ejus & Pantheræ antipathia. *ibid.*
Hybridæ, qui dicantur. 638
Hydrops, quid. 12
Hydrus, *ſerpens aquatilis.* 508
Hymenæus, *nuptiarum deus.* 632
Hymnus, quid. 144
Hyperbole, quæ figura. 700
Hypocriſis, quid. 600

J.

Jacobus Caſtrutius, Medicus. 594
Jacobus Compoſtellanus. 460
Jacturam facere, quid. 260
Ichneumon, quid. 792
Ichthyophagus, quis. 111
Icta ſapiam. 227
Jejunus an pranſo gravior. 809
Jeſus, an creatura. 314
Ignis Græcus, quis. 748
Ilia, quæ. 670
Illudis mihi & me. 37
Imbricatæ conchæ. 459
Immori chartis. 20
Impendium, quid. 102
Impingere in peccatum. 60
Impoſtura, quid. 644
In cachinnos ſolvitur. 390
In culpa, in cauſa &c. 88
In ipſo portu impingere. 300
In lente unguentum. 535
In mari quærere aquam. 305
In multam lucem ſtertere. 42
In planitiem equum provocare. 53
In ſolidum, quid. *ibid.*
In utramque aurem dormire. 26
Inauſpicatum pomum. 784
Incrudeſcit tempeſtas. 260
Incruſtamentum, quid. 137
Indicatura, *pro* æſtimatione 403
Indulgere genio, quid. 92
Inficialis ſtatus, quis. 549

Initiari, quid. 22
Inſubres, qui. 108
Inſulæ fortunatæ. 34
Intendere legem. 418
Intentare, quid. 418
Invidiæ remedium, quod. 747
Invita Minerva. 739
Involare, *pro* furari. 420
Ἵππου γῆρας, equi ſenectus. 822
Ipſa ſui pretium eſt virtus. 705
Irregularitatis periculum. 780
Irritare crabrones. 593
Irus, quis. 611
Ἴχιον, quid. 671
Iſtæc in te cudetur faba. 629
Ἴσως, ſcilicet. 600
Italica vox. 261
Judaiſmus, qualis. 153
Juglans, ei c umquercu non bene convenit. 797
Julius adverſus Gallos belligeratur. 340
Juno pronuba. 632
Juſta cœna, quæ. 554

K.

Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοποῦ, &c. 679
Κάκιστόν ἐστι θηρίον. 736
Καμπαὶ, quæ dicantur. 675
Κλύζει θάλασσα πάντα. 667
Κύκνειον ᾆσμα. 162

L.

Abefactare, quo ſenſu. 795
Labor omnia vincit improbus. 105
Labrum, quid. 177
Λαβυρινθώδεις, quid. 671
Lac virginis Mariæ. 471
Lacertæ homini amicæ. 784
Lacinia, de veſte. 370
Lactare aliquem vana ſpe. 27
Lactuca ſeſſilis, quæ. 286
Læva mens, quæ. 189
Lalus, *pro* loquace. 390
Lama quid. 343
Lamia, quæ dicatur. 34
Lampadem tradere alteri. 134
Lapidi dixeris. *Adag.* 283
Lapis Tantaleus. 831
Lapithæ qui. 182. Eorum convivium. 632
Lappa, qualis herba. 57
Lararium, quid. 193
Λάρoι, ſtupidi. 601
Larus hians. 408
Laterem lavare. 623
Laterones, qui. 690
Λάθε βιώσας. 736
Lazarus, quis. 182
Leberide nudior. 30
Lectus conſecratus diluendis offenſis. 239
Leges ſumptuariæ, quæ. 93
Lemantius, qualis. 544
Lemmata, quid. 554
Lens, quid. 202
Leo expaveſcit galli cantum. 794
Lepus marinus venenum homini. 790
Lesbia regula. 724
Lethæus amnis. 129
Lethargici, qui. 575

Liardum, quid. 120
Liberare fidem. 333
Libidinem immodicam, quæ comitentur. 821
Liburnicæ naves, quales. 142
Lichen, quid. 634
Lilii & alii commercium. 797
Linum in igne conjectum non exuritur. 814
Litare Rhamnuſiæ. 27
Literas duobus anibus caſſequimur. 105
Liturgia, quid. 711
Lixivium, quid. 296
Locuſtæ & Polypi odium. 793
Locutuleii, 711
Longatio & curtatio. 392
Longobardiæ unde nomen. 297
Lorica corporis tegmen. 263
Lovanium, qualis urbs. 186
Luculli divitiæ 97
Luditur opera. 398
Ludovici Gall. Regis hiſt. 422
Lupinus, leguminis genus. 197
Lupa, *pro* ſcorto. 344
Lupus in fabula. 432. 23
Lupus vocem homini adimit. 790
Luto, *pro* luteo. 389
Lycophthalmus. 488
Lydius lapis. 409
Lynceus, quis dicatur. 133

M.

MAccus, ejuſque hiſt. 417
Macilentus obeſo gravior. 809
Mecœnas, quis. 3. 373
Magno mihi conſtat. *Form.* 116
Magnum vectigal parſimonia. 697
Magus, quis. 796
Malea periculoſior. *Adag.* 336
Mali corvi malum ovum. 641
Mali ominis cantio. 205
Malva, herba qualis. 197
Malva, porrum, inferorum victus. 619
Mammetrectus, *pro* mammothreptos. 626
Mammona, *pro* Satatana. 177
Mandatarius, quis. 778
Manes ſuos anticipare. 39
Manibus temperare. 236
Μανθάνειν, quid. 301
Mantica, quæ. 46
Manzares, qui. 579
Mare fabularum. 431
Marte ſuo vincere. 55
Maſſiliæ ſimilis. 667
Matutini temporis commendatio. 698. 699
Μὴ περὶ τῆς νίκης ἐγκώμιον. 681
Medicinæ utilitas. 71
Mediocritas tuta eſt. 329
Μηδὲν ἄγαν. 609
Meduſa, quale monſtrum. 288
Melancholicus, quis dicatur. 331
Membrana, quid. 179
Memoria, Dea. 87
Mendaces Achilli odioſi. 800

Men-

Mendicorum felicitas cum regno comparatus. 410
Mens pura, ubi, ibi Deus. 824
Mentagra, quid. 634
Mercurialis urbs. 750
Mercurii caduceum. 288
Mercurius, eloquentiæ Deus. 86
Merdoſæ purulentiæ. 714
Merularum & turdorum concordia. 793
Meſſores cur gaudent allio. 786
Meta diſtillatoria 444
Metamorphoſis, quid. 17
Μήτηρ, unde dicta. 456
Mezentio dignum. 635
Micare digitis, quid. 73
Midas, in ludo. 679
Mileſia lintea, quæ. 275
Milo Crotoniates. 559
Mingere in patrios cineres. 634
Minos rex Cretenſium. 414
Miſoponus, quis. 406
Miſſus, *pro* ferculo. 239
Mitra, quid. 494
Modeſtus quis dicatur. 718
Modus ſervandus in omnibus. 23
Momo ſatisfacere. 827
Μοναχομαχεῖν, quid. 21
Μονομαχεῖν, quid. 53
Monogrammus, quis. 103
Monopolium, quid. 568
Monotechnus, quis. 335
Morbi, *pro* erroribus. 320
Morbus regius, quis. 110
Moretum, quid. 627
Moria, *pro* ſtultitia. 32
Mors quid, & cur formidabilis. 575
Mortuus vivo gravior. 809
Motus animalis, quis. 802
Movere omnem lapidem. 667
Mugilis & Lupi odium. 793
Mulſo & placentis ſaginare. 715
Multitium, veſtis genus. 357
Mundus, *pro* ornatu muliebri. 226
Muræna, quid. 793
Murænæ, ſcari, & accipenſeres in deliciis habiti. 108
Muria, quid. 566
Mus, ſervi nomen. 295
Muſæ novem. 120
Muſculus piſcis balænis monſtrat viam. 793
Muſcion, quid. 183
Muſſare, quid. 583
Muſtelæ cum cornice diſſidium. 792
Myriades, quid. 37
Myrothecium, quid. 375
Myrthus in conviviis. 605
Myſtagogus, quis. 468

N.

NÆnia, quid. 587
Naphtha, bituminis genus. 807
Naſi nihil illi eſt. 398
Naſicæ jocus. 692
Naſo adunco ſuſpendere. 25
Natalis beta. 625

Naves loquuntur. 671
Navis galeata, quæ. 749
Nautica oratio. 260
Ne muſca quidem. 632
Ne quid nimis. 609. 736
Nec omnia, nec paſſim &c. 68
Neceſſitas durum telum. 260
Nectar deorum potus. 831
Nemeſin provocare, quæ dicantur 414
Nemo poteſt duobus dominis ſervire. 174
Νεόπλουτος, quis. 742
Neſtor *pro* eloquente. 372
Quamdiu vixerit. *ibid.*
Nigrum in candida vertere. 119
Nihil agere, quid. 300
Nihil dentis habent. 608
Noctua volavit. *Adag.* 104
Noctuæ cum avibus diſſidium. 792
Nodum ſecare, *ſeu* ſolvere. 716
Nomen *pro* titulo, & debitore. 257
Nomina multorum habet. 633
Νομοθέτει γῦν ὦ βασιλεῦ. 413
Nomotheta, quid. 111
Non agitur de capite. 75
Non magis parcemus quam lupis. *Adag.* 790
Non omnibus dormio. 19
Notariæ, quæ. 692
Noverca natura. 12
Noverca Furii. 106
Noxia capitalis, quæ. 74
Nubes aqueæ pendent in aëre. 805
Nudior Leberide. 30
Nugamentum hominis. 49
Numero dicere, *pro* compendio. 485
Nympha, *pro* aqua. 99

O.

OBærati, qui dicantur. 614
Obblactiunt cameli. 372
Obgarriunt picæ. 372
Obgrunniunt porci 372
Objicere urſis. 634
Obrudunt onagri. 719
Obſervantes monachi, qui. 712
Obſtrepunt graculi. 372
Ocioſi interpretantur à Paulo. 175
Oculi refugi, qui. 203
Oculi vitrei, quo ſenſu. 325
Oeconomicus vir, quis. 583
Oedipus eſto. 107
Oenopolium, quid. 58
Oeſtrum, quid. 148
Oleum addere camino. *Adag.* 729
Oleum an aqua gravius. 807
Oleum & operam perdere. 31
Oleum ſoli calci miſcetur. 797
Oleum tranquillat mare. 262
Oletum, *pro* ſtercore humano. 190
Olorum & aquilarum odium. 792
Omnium horarum homo. 73
Omen, quid. 22
Ὅμοιον πρὸς ὅμοιον. 640

Onager, quid. 718
Ὄνῳ, aſine. 602
Oniropoli, qui. 175
Onocrotalus, avis, qualis. 588
Ὀνοῦς, mens. 601
Operæ, *pro* operariis. 752
Opobalſamum, quid. 179
Oporapolis, quid. 419
Oppido, *pro* valde, 10
Orbilio plagoſior. 74
Organum quid. 34
Origanum, quid. 797
Orthodoxus, quis dicatur. 224
Os oblinere alicui. 461
Oſſa, *pro* Dea. 617
Oſtraciſmus, quid. 702
Oſtrea, Veneris deliciæ. 100
Οὐ χρὴ παννύχιον &c. 698
Ovatio, quid. 150
Οὐρανόθεν, cœlitus. 749

P.

PÆdagogus dæmon. 385
Paganiſmus, quid. 223. 518
Palatum non ſtupidum. 96. obſurduit. ibid.
Pallas, ſapientiæ dea. 31
Palma arbor ſentire videtur. 452
Palmaria, ac triumpho digna res. 728
Palpum, quid. 232
Palæſtrites, qui dicatur. 211
Pamphagus, quis. 36
Pampirus. 336
Panace, herba qualis. 200
Pancratice valere, quid. 10
Pandocheum, quid. 270
Pandocheus, quis. 277
Panthera ab hyæna terretur. 790
Πανωλεθρία, quid. 666
Papilio, quid. 72
Paradiſus, loco ſaluberrimo conſtitutus. 36. 510
Paradoxum, quid. 813
Parœmia, quid 486
Paralyſis, quid. 75
Paraphroneſis, quid. 557
Paraſanga, quid. 818
Paraſceves dies. 549
Parcæ, quæ. 743
Parentalia, quæ. 168
Παροιμία ἀδελφική, quid. 715
Paſtillus, quid. 211
Pater noſter inverſum. 43
Patricii antrum. 500
Pavonum & columbarum conſenſus mutuus. 793
Paxillus, quid. 35
Peccatum onus graviſſimum. 38
Pedibus in ſententiam ire. 32. 192
Pedunculus, quid. 290
Pelinorum gens. 626
Penelopes telam texere. 600
Penia, Dea quæ. 407
Penſare, *pro* ſupplere. 19
Per tranſennam videre. 140
Perfricanda eſt frons. 345
Periodus ſeculorum, 372
Peripatetici, quales. 812

Per-

Perſarum gazæ. 696
Perſona, *pro* facie appoſititia. 236
Peſtis, an vitari debeat. 184
Petaſatus, quis. 186
Phalangium, quid. 792
Phalaridem agis. 641
Phariſæorum interrogatio. 153
Phaſides, aves. 168
Phaſma Menandri. 381
Phœnix, quænam avis. 187
Φύγετε κανθαρίδες. 288
Phiala, quid. 753
Philecous & Lalus, unde dicti. 390
Φιλέλληνι. 780
Philoſophus, quis dicatur. 611
Philoxenus, Apitius, qui. 814
Philtrum, quid. 666
Philypnus, quis. 700
Phlegontites, gemma. 484
Phthiſis, quid. 549
Pigmentum, quid. 407
Pilea ſuffulta pellibus. 355
Pilentum, quid. 689
Pinacium ligneum. 276
Piſci dixeris. 534
Πιθανὸν καὶ πρέπον. 413
Pix attrahit oleum. 797
Plagiarii, qui dicantur. 21
Planities argentea. 588
Plaſtes, *ſeu* formator. 674
Platonica civitas, quæ. 278
Platonica cœna, quæ. 91
Plenis tibiis res agitur. 583
Podagra, quid. 110
Poëtæ, ut & qui legendi. 70
Pollinctores, qui. 764
Polonus, quid viderit in templo Franciſcanorum. 780
Πολυγράφω. 180
Polygamia, quid. 335
Polymachæroplacidæ. 621
Polymytus, unde dictus. 412
Polyphagia & polypoſia, quid. 761
Polyphemus, quis. 647
Polypi mentem obtine. 742
Pomæria excedere. 540
Poppyſma, quid. 232
Poppyſmum imitari. 496
Poſt feſtum venire. 43
Poſt principia. 438
Poſticum. 142
Præbenda. 342
Præpoſtere quid facere. 98
Præſentaneum venenum. 140
Præſtare vitam, quo ſenſu. 324
Præſtigia, quæ. 135. 177
Præſul, qui ſaltat primus. 308
Πρανές, quid. 674
Priapus, hortorum deus. 135
Princeps eſt ſupra leges. 422
Prior & Abbas, quid. 55
Pro aris & focis pugnare. 250
Pro theſauro carbones. 214
Problema, quid. 801
Profanari, quid. 240
Progymnaſmata quæ dicantur. 664
Promuſcis, quid. 35

Pro-

Pronum, & ſupinum, quid. 674
Procemium, quid. 420. 754
Prora ac puppis, quid. 167
Proſa oratio, quæ. 306
Proſelyta, quæ dicatur. 216
Proſpicere & reſpicere, ut diff. 716
Protelare ſævis verbis. 229
Protopiro venia datur. 336
Provinciam ſuſcipere, *pro* negotio. 298
Pruna Damaſcena. 114
Πρῶτος ὕστερος 479
Pſeudocheus & Phyletimus, unde dicti. 255
Pſeudolalia, quæ. 243
Pſora, *pro* ſcabie. 640
Pudoris impendium facere. 501
Pueri angelici in ſatanam vertuntur. 52
Puerpera. 433
Pulſare omnes ſtatus. 397
Pumex, quid. 106
Pumicum & ſuberis levitas. 806
Puncta, *pro* ſuffragiis. 413
Purpuriſſa, quid. 691
Putidulæ, quæ dicantur. 607
Pyralis, ſpecies columbæ. 792
Pyropon, lapis. 191. & unde dictus. 483
Pyrrhi diſciplina. 605
Pythagorica cœna. 91
Pythius, *ſeu* vates. 503

Q.

Quadrulæ, quid. 276. 374
Qualis populus, talis ſacerdos. 352
Quercus concionatur. 9
Quercus & oleæ diſſidium. 796
Quid ſi cœlum ruat. 809
Quo ſemel eſt imbuta &c. 441
Quod felix fauſtumque ſit. 413
Quot homines, tot ſententiæ. 103. 629

R.

Rabbini, qui dicantur. 40
Rabulæ, qui dicantur. 730
Radix tritici loco. 358
Raſtrum, quid. 785
Rapa Ludovico regi domo data. 422
Recrudeſcere, quid. 17
Recutitus Judæus. 532
Reflavit fortuna. 16
Refragari, *pro* reſiſtere. 261
Regulares, qui dicti. 380
Regulus baſiliſcum ſignificat. 788
Religio quid. 59. & in quibus ſita. 104
Religio eſt, *pro* non fas eſt. 104
Rem

Rem acu tangére. 39. 729
Repanda tabula, quæ. 266
Repetundarum poſtulari. 120
Repreſſalia, quæ. 642
Reptare poëtis, quid. 122
Res extrariæ, quæ. 364
Reſina, quid. 407
Reſumpta, quæ dicatur. 627
Reticulum, quid. 350
Rex, quis dicatur. 611
Rhamnuſiæ litare. 27
Rhemia lex, qualis. 418
Rhodites, lapis. 488
Riſus Sardonius, quid. 289
Romanæ deliciæ, quæ. 107
Romulus, quid biberit. 415
Rore vixit. *Adag.* 93
Rumino, quid. 65

S.

SAburra, quid. 56
Sacellum, quid. 183
Sacra execranda. 711
Sacrum nihil. *Adag.* 40
Sagum, militare indumentum. 648
Saguntina fames. 503
Salarium, quid. 249
Sales, ſine dentibus. 608
Salitur, *pro* ſale conſpergitur. 167
Salutare per alium. 7
Samius litteratus. 246
Samſucinum oleum. 190
Sanniones, qui. 348
Sanctum, *pro* glorioſo. 725
Sapere, quid. 9
Sapientia, quid. 365
Sardanapalus, luxu perditus. 814
Satrapa, quis dicatur. 122
Satyricum agere. 25
Saxa viva, quæ. 317
Scabies, *pro* deſiderio. 38
Scalmus, quid. 496
Scarabeus aquilam. *Adag.* 18. 793
Scarites, gemma. 483
Scarus, piſcis qualis. 108
Scatebræ fontium. 20
Schiſmatici, qui dicantur. 519
Scombri, quales piſces. 79
Scomma, quid. 25
Scopum attigiſti. 97
Scorpites, gemma. 484
Scropha, quid. 375
Scutatum numiſmatis nomen. 118
Scythicum convivium. 433
Scythica concio. 260
Seceſſus, quid. 151
Seculum, quid. 11
Σιμνοπροσωπεῖ quid. 401
Senecta, quibus ſcipionibus niti debeat. 822
Senio per ſe felix. 677
Sepeliri ante tempus, quid. 246
Sequana inſula. 476
Sera in fundo parſimonia. 62. 696
Sero ſapiunt Phryges. 822
Serpentes lacte capiuntur. 786

Serva-

Servare vitrum, ut perdas gemmas. 693
Servire Mammonæ. 567
Sextarius vini, quid. 113
Si non contingat id quod velis, velis quod poſſis. 215
Sibyllæ folium. 81
Sicambria & Sicambri. 616
Sigma litera, quid ſibi velit. 604
Silenum agere. 552
Siliquæ, fructus prædulcis. 128
Silurus piſcis. 829
Simia ſemper ſimia. 498
Similes habent labra lactucas. 41. 752
Simius horret teſtudinem. 791
merum indicat projectis excrementis. *ibid.*
Simonia, quid. 547
Simul ſorbore & flare. *Adag.* 43
Singultire & ſingultus, quid. 1
Sirenes, monſtra marina. 71
Situla, quid. 266
Situm contrahere, quid. 19
Smaragdinus viror. 20
Smaragdus, gemma. 483
Snaphanus, prædonis genus. 356
Socratis pium dictum. 164
Solidum, quid. 53. 585
Solœciſmus, quid. 124
Solſtitium, quid. 58
Σῶμα, quaſi σῆμα. 447
Somnium hominis. 42. 229
Somnus mortis imago. 647
Sophiſma, quid. 167
Sophiſtria, quæ. 365
Σωφρόνες, quid. 139
Sorbona, Gymnaſium Pariſienſe. 111
Sorbum, quid. *ibid.*
Soricum & ardeolarum diſſidium. 792
Sors & uſura periit. 36. 336
Sotadicum metrum, quod 646
Spartam, quæ contigit, orna. 342
Specimen proferre. 255
Spes revixit. 37
Shæriſterii plebiſcita. 55
Sphinx, monſtrum quale. 107
Σφυρὸν, quid. 671
Spiculator publicus, quis. 568
Spiritus Sanctus, an verus Deus. 320
St! interjectio innuens ſilentium. 228
Stadium, quid. 57. 804
Stationes obire Romanas 502
Steſichorius numerus, quis. 679
Stibium, quid. 691
Stipulari & paciſci, ut differant. 15
Stoa, porticus Athenis. 101
Stoici philoſophi, quales. 94
Stomachus, *pro* ira. 235
Stratagema, quid. 752
Strigoſi equi. 46
Struthiocamelus qualis avis. 141
Stygia palus, quæ. 500
Subducere rationem. 60
Suber, quid. 267

Sublustris nox, quæ. 259
Subolebat fucus. 388
Subula, quid. 826
Succinum, quid. 689
Suffrago cruris. 676
Suffurari ſe ab aliquo. 70
Suggillare, quid. 653
Suillas carnes Galli amant. 102
Sulpitia Paterculana. 377
Supplicatio, quid. 159
Surdo canere. *Adag.* 348
Sus Minervæ odioſa. 801
Suſceptores. 167
Sybaritæ, & Sybaritica menſa. 85
Symbolum, quid. 312. 325
Symbolum Apoſtolorum enucleatur. 312
Sympathia & antipathia, quid. 795
Sympoſiarchus, quis dicatur. 414
Synanche, *ſeu* angina. 620
Synaxis ſacra, quæ. 67
Syncretiſmus, quid. 582
Syphar hominis. 748

T.

TAbernaculum, *pro* corpore noſtro. 165
Tabes, quid. 548
Tabulæ ſponſales, quæ. 640
Tagi aurum. 481
Talentum, quid. 64
Tali, qui. 671
Talitro certare. 50
Tantaleus lapis, 831. & ejuſdem fabula. *ibid.*
Taos lapis, unde dictus. 484
Ταπεινοφροσύνη, quid. 721
Ταπείνωσις. 721
Tauri, quo efferantur. 232
Taurice, quid. 10
Telos exigere. 473
Tempus res pretioſiſſima. 693
Τὴν κατ' ἐμαυτὸν, quid. 328
Tenedia bipennis. 545
Tergiverſationem omnem conſumere. 753
Terræ centrum, ubi. 803
Teruncius, quid. 257
Teſſellæ, quid ſint. 138
Teſtudine tardior. *Adag.* 43
Tetras, quid. 605
Thales, unus è ſapientibus ſeptem. 71
Theca mali, quæ. 261
Θεομαχεῖν, quid. 21
Theophraſtus, Ariſtotelis diſcipulus. 104
Theophylactus probatiſſimus Græcus 724
Θεόπνευστος, Theophilus. 152
Thermæ publicæ. 275
Therſites, *pro* deformi. 203
Thoibus cum leonibus diſſidium. 793
Thomas Linacer, quis. 291
Thomæ templum & ejus tumba. 170
Thraſonica ſtultitia. 354
Thymiama, quid. 199

Thyr-

Thyrſi, quid ſint. 552
Tigres ut efferantur. 232
Tinnunculus defendit columbas. 794
Tipula, quid. 620
Tiſiphone, Megæra, Alecto. 287
Τιθωνοῦ γῆρας. *Adag.* 327
Titillat me animus. 501
Τὸ μὲν πραΰνεις ἔξω, &c. 676
Τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει. 340
Tolerantiæ exempla. 702
Torpedo piſcis lethalis. 508
Torpor, quid. 143
Totum orbem obire. 332
Toxicum *pro* veneno. 281
Tractant fabrilia fabri. 542
Traducere, quid ſignificet. 696
Tragica periodus, quæ. 627
Trahit ſua quemque voluptas. 172
Tribuli, herbæ ſpecies. 738
Trilinguis chorus. 8
Triorchis, avis qualis. 793
Τρισαγίας ἀποκαλύψεις, quid 771
Trochylus, avicula. 139
Trophonii antrum. 574. 500
Tuber reddidi. 653
Tubera, quid. 107
Tuberculum, quid. 34
Tumba, quid. 170
Turricula, *ſeu* pyrgus. 679
Turture loquacior. 17
Turturis cum pyrali diſſidium. 792
Tymbus, quid. 587
Tympanites, qualis morbus. 577
Tyria maria concitare. 548

V.

VAdimonium deſerere. 384
Valebo, ſed non coquus. 195
Vana ſpe lactari. 424
Vapeſcere ſenio, quid. 97
Vaporarium, quid. 345
Varietas hominum obſervanda. 744
Vectigal à mortuis colligere. 751
Vejoves, *ſeu* Joves noxii. 310
Velum, *ſeu* flammea, quid. 217
Veneo, id eſt, vendor. 116
Veneres duæ. 375
Venus in talis, & veneris jactus. 676. 677
Verba dare, *pro* fallere. 91
Ver mundi [adoleſcentia 212
Veredarius, quis. 44
Vergenti ætate, quis dicatur. 238
Verrucæ, *pro* tuberculis. 260
Verſaris in tua harena. 55
Vertebrum, quid. 671
Vetere ſolum. 334
Vertiginoſi, & vertigo, quid. 509
Veſparum nidus. 730
Veſpillones, qui dicantur. 764
Veſtis holoſerica. 490
in Veſte tria ſpectanda. 353
Veterator, quis. 92
Vicarius, qui dicatur. 8

Viclevita, quis. 489
Victoria amat curam. 51
Victus, exſuccus, &c. 573
Villum, quid. 96
Vinolentia regibus damnoſa. 415
Vinum quale probandum. 96
Vinum gravius aqua. 808
Vir bonus, quis dicatur. 348
Vir caput mulieris. 437
Virginitas gaudet rapi. 210
Virgo Maria invocatur. 463
Virgo nubilis, quæ. 21
Virgo Parathalaſſia. 480
Viſcum, quid. 407
Vita æterna, quid. 323
Vitæ genus quod deligendum. 328
Vitæ maxima pars ut elabatur. 300
Vitæ ſcena. 342
Vitioſa nuce non emam. 250
Vitis braſſicam fugit. 797
Vivamus, *pro* gaudeamus. 281
Ulmus, arbor qualis. 207
Ulyſſe ac Mercurio dextro. 623 258
Ulyſſes agnitus à cane. 34
Umbra, *pro* comite. 85.132
Uncia, quid. 394
Uncto pejus. 639
Undulatus thorax. 44
Ungues arrodere. 56
Voluptas vera, quæ. 816
Vomica, quid. 375
Votum obſtringit ad pœnam gehennæ. 553
Ὑπνοκρίζοντες, qui. 820
ὕπτιον, ſupium. 674
Urbes an agri præferendi. 130
Uranius, *i. c.* cœleſtis. 130
Urceus lactis. 786
Urere, *pro* cruciare. 545
Urſus, ſomno ſaginatur. 104
Urtica, qualis herba. 238
Utenhoviorum genus nobiliſſimum. 669
Utile nihil quod non honeſtum. 156
Utricines, qui. 632
Vulcanus claudus fingitur. 38
Vulgus, autor peſſimus rei gerendæ. 366
Vulpem laqueo capere difficile. 199
Vulpis & milvii ſimultas. 792
Vultum habet in manu. 382
Vultures, teſtamentorum captatores. 578

X.

XAntippe rixoſa mulier. 227
Xenia, qualia munuſcula fuerint. 178
Xenocrates, philoſophus qualis. 741

Z.

ZOilus, quis. 734
Zona, quid. 14
Zona inanis. 38

F I N I S.

Deſiderii Eraſmi
Roterodami
ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩ-
ΜΙΟΝ,
Sive
DECLAMATIO
In
LAUDEM STULTITIÆ,
Quæ ob
Sermonis elegantiam,
Argumenti amœnitatem
&
Exemplarium inopiam,
Rurſus
In lucem publicam prodire voluit æque ac debuit.

ULMÆ,
Sumptibus Danielis Bartholomæi,
M DCC XII.

PRÆFATIO.

ERASMUS ROTERODAMUS THOMÆ MORO SUO

S. D.

SUperioribus diebus cum me ex Italia in Angliam reciperem, ne totum hoc tempus, quo equo fuit inſidendum, (1) ἀμούσοις & illiteratis fabulis tereretur, malui mecum aliquoties vel de communibus ſtudiis noſtris aliquid agitare, vel amicorum (quos hic ut doctiſſimos, ita ſuaviſſimos reliqueram) recordatione frui. Inter hos tu, mi More, vel in inprimis occurrebas. Cujus equidem abſentis abſens memoria, non aliter frui ſolebam, quam præſentis præſens conſuetudine conſueveram: qua, diſperеam, ſi quid unquam in vita contigit mellitius. Ergo quoniam omnino aliquid agendum duxi, & id tempus ad ſeriam commentationem parum videbatur accommodatum, viſum eſt Moriæ encomium ludere. (2) Quæ Pallas iſtuc tibi miſit in mentem inquies? Primum admonuit me Mori cognomen tibi gentile, quod tam ad Moriæ vocabulum accedit, quam es ipſe à re alienus. Es autem vel omnium ſuffragiis alieniſſimus. Deinde ſuſpicabar, hunc ingenii noſtri luſum, tibi præcipuè probatum iri, propter ea quod ſoleas hujus generis iocis, hoc eſt, nec indoctis, ni fallor, nec uſque quaque inſulſis, impendio delectari: & omnino in communi mortalium vita, (3) Democritum quendam agere. Quanquam tu quidem, ut pro ſingulari quadam ingenii tui perſpicacitate, longe lateque à vulgo diſſentire ſoles, ita pro incredibili morum ſuavitate facilitateque, cum omnibus

1 Indoctis.

2 Alludit ad Homeri conſuetudinem, qui ſubinde inducit Palladem Heroas ſuos monentem. Vid. Il. A.

3 Philoſophum qui quicquid eſſet in vita mortalium ridebat.

(1) *omnium horarum hominem agere & potes, & gaudes. Hanc igitur declamatiunculam non ſolum lubens accipies, ceu* (2) *μνημόσυνον tui ſodalis, verum etiam tuendam ſuſcipies, utpote tibi dicatam, jamque tuam non meam. Etenim non deerunt fortaſſe vitilitigatores, qui calumnientur, partim leviores eſſe nugas, quam ut Theologum deceant, partim mordaciores, quam ut Chriſtianæ conveniant modeſtiæ: noſque clamitabunt, veterem Comœdiam, aut Lucianum quempiam referre, atque omnia mordicus arripere. Verum quos argumenti levitas, & ludicrum offendit, cogitent velim, non meum hoc exemplum eſſe, ſed idem jam olim à magnis auctoribus factitatum; cum ante tot ſecula* (3) *βατραχομυομαχίαν luſerit Homerus, Maro culicem, & Moretum, nucem Ovidius. Cum Buſiridem laudarit Policrates, & hujus caſtigator Iſocrates, Injuſtitiam Glauco, Terſiten, & quartanam Febrim Phavorinus, Calvitium Syneſius, Muſcam & Paraſiticam Lucianus. Cum Seneca Claudii luſerit* (4) *ἀποθέωσιν, Plutarchus Grylli cum Ulyſſe dialogum, Lucianus & Apuleius aſinum, & neſcio quis Grunnii Corocottæ porcelli teſtamentum, cujus & divus meminit Hieronymus. Proinde ſi videbitur, fingant iſti me latrunculis interim, animi cauſa luſiſſe, aut ſi malint, equitaſſe in arundine longa. Nam quæ tandem eſt iniquitas, cum omni vitæ inſtituto ſuos luſus concedamus, ſtudiis nullum omnino luſum permittere, maxime ſi nugæ ſeria ducant, atque ita tractentur ludicra, ut ex his aliquanto plus frugis referat lector, non omnino naris obeſæ, quam ex quorundam tetricis ac ſplendidis argumentis? Veluti cum alius diu conſarcinata oratione rhetoricem, aut philoſophiam laudat, alius principis alicujus laudes deſcribit, alius ad bellum adverſus Turcas movendum adhortatur, alius futura prædicit, alius novas de lana caprina comminiſcitur quæſtiunculas. Ut enim nihil nugacius, quam ſeria nugatoriè tractare, ita nihil feſtivius, quam ita tractare nugas, ut nihil minus, quàm nugatus fuiſſe videaris. De me quidem aliorum erit judicium. Tametſi, niſi plane me fallit* (5) *φιλαυτία, Stultitiam laudavimus, ſed non omnino ſtultè.*

Jam

1 Id eſt, qui nunquam moroſo eſt animo. Vid. Chiliades.

2 *Pignus memoriæ cauſa relictum.*

3 *Pugnam Ranarum & Murum.*

4 *Relationem in Deorum numerum.*

5 *Amor mei ipſius.*

1 *Ad*

Jam vero ut de mordacitatis cavillatione reſpondeam, ſemper hæc ingeniis libertas permiſſa fuit, ut in communem hominum vitam, ſalibus luderent impune, modò ne licentia exiret in rabiem. Quo magis admiror his temporibus aurium delicias, quæ nihil jam fere niſi ſolennes titulos ferre poſſunt. Porro nonnullos adeo præpoſterè religioſos videas, ut vel graviſſima in Chriſtum convitia ferant citius, quàm pontificem, aut principem leviſſimo ioco aſpergi: Præſertim ſi quid(1) πρὸς τὰ ἄλφιτα *attinet. At enim qui vitas hominum ita taxat, ut neminem omnino perſtringat nominatim, quæſo, utrum is mordere videtur, an docere potius, ac monere? Alioqui quot obſecro nominibus ipſe me taxo? Præterea qui nullum hominum genus prætermittit, is nulli homini, vitiis omnibus iratus videtur. Ergo ſi quis extiterit, qui ſeſe læſum clamabit, is aut conſcientiam prodet ſuam, aut certe metum. Luſit hoc in genere multò liberius ac mordacius Divus Hieronymus, ne nominibus quidem aliquoties parcens. Nos præterquam quod à nominibus in totum abſtinemus, ita præterea ſtylum temperavimus, ut cordatus lector facilè ſit intellecturus, nos voluptatem mágis, quam morſum quæſiſſe. Neque enim ad Iuvenalis exemplum, occultam illam ſcelerum ſentinam uſquam movimus, & ridenda magis quàm fœda recenſere ſtuduimus. Tum ſi quis eſt, quem nec iſta placare poſſunt, is ſaltem illud meminerit, pulchrum eſſe à ſtultitia vituperari: quàm cùm loquentem fecerimus, decoro perſonæ ſerviendum fuit. Sed quid ego hæc tibi, parono tam ſingulari, ut cauſas etiam non optimas, optimè tamen tueri poſſis? Vale diſertiſſime More, & Moriam tuam ſuaviter defende. Ex rure. V. Idus Junias.*

1 *Ad farinas.* i. ad reditus,

ΜΟΡΙΑΣ ΕΓΚΟΜΙΟΝ,

Id eſt

STULTITIÆ LAUS,

Eraſmi Roterodami Declamatio.

STULTITIA LOQUITUR.

Stultorum riſus.

UTcunque de me vulgo mortales loquuntur, neque enim ſum neſcia, quam malè audiat ſtultitia etiam apud ſtultiſſimos, tamen hanc eſſe, hanc inquam eſſe unam, quæ meo numine Deos atque homines exhilaro, vel illud abundè magnum eſt argumentum, quod, ſimul atque in hunc cœtum frequentiſſimum dictura prodii, ſic repentè omnium vultus nova quadam atque inſolita hilaritate enituerunt, ſic ſubito frontem exporrexiſtis, ſic læto quodam & amabili applauſiſtis riſu, ut mihi profectò, quotquot undique præſentes intueor, pariter Deorum Homericorum nectare, non ſine (1) Nepenthe, temulenti eſſe videamini, cum antehac triſtes ac ſollicitii ſederitis, perinde quaſi nuper è Trophonii ſpecu reverſi. Cæterum quemadmodum fieri conſuevit, ut cum ſol primum formoſum illud & aureum os terris oſtenderit, aut ubi poſt aſperam hyemem, novum ver blandis aſpirarit Favoniis, protinus nova rebus omnibus facies, novus color ac plane juventa quædam redeat, ita vobis me conſpecta, mox alius acceſſit vultus. Itaque quod magni alioqui Rhetores, vix longa diuque meditata oratione poſſunt efficere, nempe ut moleſtas animi curas diſcutiant, id ego ſolo ſtatim aſpectu præſtiti.

Quam

1 Herba quæ vino infuſa lætitiam parit.

1 Ipſa

Quam ob rem autem hoc inſolito cultu prodierim hodie, jam audietis, ſi modò non gravabimini dicenti præbere aures, non eas ſane, quàs ſacris concionatoribus, ſed quas fori circulatoribus, ſcurris ac morionibus conſueviſtis arrigere, quasque olim Midas ille noſter exhibuit Pani. Lubitum eſt enim pauliſper apud vos Sophiſtam agere, non quidem hujus generis, quod hodie nugas quasdam anxias inculcat pueris, ac plusquam muliebrem rixandi pertinaciam tradit, ſed veteres illos imitabor, qui quò infamem Sophorum appellationem vitarent, ſophiſtæ vocari maluerunt. Horum ſtudium erat, deorum ac fortium virorum laudes encomiis celebrare. Encomium igitur audietis non Herculis, neque Solonis, ſed meum ipſius, hoc eſt, Stultitiæ. *Orationis argumentum.*

Jam verò non hujus facio ſapientes iſtos, qui ſtultiſſimum & inſolentiſſimum eſſe prædicant, ſi quis ipſe laudibus ſe ferat. Sit ſanè, quàm volent ſtultum, modò decorum eſſe fateantur. Quid enim magis quadrat, quam ut ipſa Moria ſuarum laudum ſit buccinatrix, & (1) αὐτὴ ἑαυτὴν αὐλῇ; Quis enim me melius exprimat quam ipſa me? Niſi ſi cui forte notior ſim, quam egomet ſum mihi. Quanquam ego hoc alioqui, non paulò etiam modeſtius arbitror, quàm id quod optimatum ac ſapientum vulgus factitat, qui perverſo quodam pudore, vel Rhetorem quempiam palponem, vel poëtam vaniloquum, ſubornare ſolent, eumque mercede conductum, à quo ſuas laudes audiant, hoc eſt, mera mendacia, & tamen verecundus interim ille, pavonis in morem pennas tollit, criſtas erigit, cùm impudens aſſentator nihili hominem diis æquiparat, eum abſolutum omnium virtutum exemplar proponit, à quo ſciat ille ſe plus quam (2) δὶς διὰ πασῶν abeſſe, cum corniculam alienis conveſtit plumis: cùm (3) τὸν αἰθίοπα λευκαίνει, denique cùm (5) ἐκ μυίας τὸν ἐλέφαντα ποιεῖ. Poſtremò ſequor tritum illud. *Laus ſui ipſius.* *Laudatores conducti.*

1 *Ipſa ſui ipſius Tibicina ſit.* Proverbium.

2 *Bis per omnia.* Proverbialis locutio, i. multum V. Chiliades,

3 *Æthiopem dealbat.* Proverbium de eo qui fruſtra laborat.

4 *Ex muſca Elephantem facit.* Proverbium.

lud vulgi proverbium, quo dicitur is rectè laudare ſeſe, cui nemo alius contigit laudator. Quamquam hic interim demiror mortalium ingratitudinem dicam, an ſegnitiem, quorum cum omnes me ſtudioſè colant, meamque libenter ſentiant beneficentiam, nemo tamen tot jam ſeculis extitit, qui grata oratione Stultitiæ laudes celebrarit, cum non defuerint, qui Buſirides, Phalarides, febres quartanas, muſcas, calvitia, atque id genus peſtes, accuratis magnaque & olei & ſomni jactura elucubratis laudibus vexerint. A me extemporariam quidem illam, & illaboratam, ſed tantò veriorem audietis orationem.

Irriſio Oratorum

Id quod nolim exiſtimetis ad ingenii oſtentationem eſſe confictum, quemadmodum vulgus oratorum facit. Nam ii, ſicuti noſtis, cum orationem totis triginta annis elaboratam, nonnunquam & alienam proferunt, tamen triduo ſibi quaſi per luſum ſcriptam, aut etiam dictatam eſſe deierant. Mihi porro ſemper gratiſſimum fuit, (1) ὅττικεν ἐπ᾽ ἀκαιρίμαν γλῶτταν ἔλθῃ dicere. At ne quis jam à nobis expectet, ut juxta vulgarium iſtorum Rhetorum conſuetudinem, me ipſam finitione explicem, porro ut dividam, multò minus. Nam utrumque ominis eſt inauſpicati, vel ſine circumſcribere eam, cujus numen tam latè pateat, vel ſecare, in cujus cultum omne rerum genus ita conſentiat. Tametſi quorſum tandem attinet mei velut umbram atque imaginem finitione repræſentare, cum ipſam me coram præſentes præſentem oculis intueamini? Sum etenim, uti videtis, vera illa largitrix (2) ἐάων, quam latini ſtultitiam, Græci μωρίαν appellant.

Stultitia latere nequit.

Quamquam quid vel hoc opus erat dicere, quaſi non ipſo ex vultu fronteque, quod ajunt, ſatis quæ ſim præ me feram, aut quaſi ſi quis me Minervam, aut Sophiam eſſe contendat, non ſtatim ſolo poſſit obtutu coargui, etiamſi nulla accedat oratio, minimè mendax animi ſpeculum. Nullus apud me fucis locus, nec aliud fronte ſimulo aliud in pectore premo. Sumque mei undique ſimillima, adeo ut

nec

1 *Quicquid in linguam intempeſtivam venerit.*

2 *Bonorum.*

1 In

nec ii me diſſimulare poſſint, qui maxime Sapientiæ perſonam ac titulum ſibi vendicant (1) καὶ ἐν τῇ πορφόρᾳ πίθηκοι καὶ ἐν τῇ λεοντῇ ὄνοι obambulant. Quamvis autem ſedulo fingant, tamen aliunde prominentes auriculæ Midam produnt. Ingratum me herele & hoc hominum genus; qui, cùm maximè ſint noſtræ factionis, tamen apud vulgum cognominis noſtri ſic pudet, ut id paſſim aliis magni probri vice objiciant. Proinde iſtos cum ſint (2) μωρότατοι re, cæterum ſophi ac Thaletes videri velint, nonne jure optimo (3) μωροσόφους appellabimus ?

Viſum eſt enim hac quoque parte noſtri temporis Rhetores imitari, qui plane DEos eſſe ſeſe credunt, ſi hirudinum ritu bilingues appareant, ac præclarum facinus eſſe ducunt, latinis orationibus ſubinde græculas aliquot voculas, velut emblemata intertexere, etiamſi nunc non erat his locus. Porro ſi deſunt exotica, è putribus chartis quatuor aut quinque priſca verba eruunt, quibus tenebras offundant lectori, videlicet, ut qui intelligunt, magis ac magis ſibi placeant: qui non intelligunt, hoc ipſo magis admirentur, quò minus intelligunt. Quandoquidem eſt ſanè & hoc noſtratium voluptatum genus non inelegans; quàm maximè peregrina maxime ſuſpicere. Quod ſi qui paulo ſunt ambitioſiores arrideant tamen & applaudant, atque aſini exemplo (4) τὰ ὦτα κινῶσι, quo cæteris probè intelligere videantur, (5) καὶ ταῦτα δὴ μὲν ταῦτα. Nunc ad inſtitutum recurro. *Oratorum affectatio.*

Nomen igitur habetis viri. Quid addam epitheti? Quid niſi ſtultiſſimi? Nam quo alio honeſtiore cognomine Myſtas ſuos compellet Dea Stultitia? Sed quoniam non perinde multis notum eſt, quo genere prognata ſim, id jam Muſis bene juvantibus exponere conabor. Mihi vero neque Chaos, neque Orcus, neque Saturnus, neque Japetus, aut alius id genus obſoletorum, ac putrium deorum quiſpiam pater fuit. Sed (6) πλοῦτος, ipſe unus, vel invitis Heſiodo & Homero, atque ipſo adeo Jove, (7) πατὴρ ἀνδρῶν *Stultitiæ nomen & genus* *Pluti laus Stultitia*

1. *In purpura Simia, in Leontina pelle aſini.* Proverb.
2. *Stultiſſimi.*
3. *Stulto Sapientes.*
4. *Aures movent.*
5. *Atque hac ſunt hac.* Ex Ariſtophanis Pluto.
6. Deus divitiarum.
7. *Pater hominum & Deorum.*

ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Cujus unius nutu, ut olim; ita nunc quoque ſacra profanaque omnia ſurſum ac deorſum miſcentur. Cujus arbitrio bella, paces, imperia, conſilia, judicia, comitia, connubia, pacta, fœdera, leges, artes, ludicra, ſeria,, (jam ſpiritus me deficit) breviter, publica privataque omnia mortalium negotia adminiſtrantur. Citra cujus opem, totus ille poëticorum Numinum populus, dicam audacius, ipſi quoque dii ſelecti, aut omnino non eſſent, aut certè (1) οἰκόσιτοι ſanè quàm frigidè victitarent. Quem quisquis iratum habuerit, huic ne Pallas quidem ſatis auxilii tulerit. Contra; quisquis propitium, is vel ſummo Jovi, cum ſuo fulmine mandare laqueum poſſit, (2) τούτου πατρὸς εὔχομαι εἶναι. Atque hic quidem me progenuit non è cerebro ſuo, quemadmodum tetricam illam ac torvam Palladem Jupiter, verùm ex (3) Neotete nympha multò omnium venuſtiſſima, pariter ac feſtiviſſima. Neque rurſum id triſti illi alligatus conjugio, quomodo faber ille claudus natus eſt, verùm quod non paulo ſuavius (4) ἐν φιλότητι μιχθεὶς, quemadmodum noſter ait Homerus. Genuit autem, ne quid erretis, non Ariſtophanicus ille Plutus, jam capularis, jam oculis captus, ſed quondam integer adhuc calidusque juventa, neque juventa ſolùm, verùm multo magis nectare, quod tum fortè in deorum convivio largius ac meracius hauſerat.

Stultitiæ Patria.

Quod ſi locum quoque natalem requiritis, (quandoquidem id hodie vel inprimis ad nobilitatem intereſſe putant, quo loco primos edideris vagitus) ego nec in erratica Delò, nec in undoſo mari, nec (5) ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι ſum edita, ſed in ipſis inſulis fortunatis, ubi (6) ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα omnia proveniunt. In quibus neque labor, neque ſenium, neque morbus eſt ullus, nec usquam in agris aſphodelus, malva, ſquilla, lupinumve, aut faba, aut aliud hoc genus nugarum conſpicitur. Sed paſſim occulis, ſimulque naribus adblandiuntur moly, panace, nepenthes, amaracus,

1. *Domi cænarent.* i. Sacrificiis carerent. Ex Luciani libro de ſacrificiis.
2. *Hujus patriæ eſſe glorior.* Ex Homero.
3. *Juventute.*
4. *In amore mixtus.*
5. *In ſpecubus cavis.* Ex Homero.
6. *Inſeminata & inarata.* Ex Homero.

Summo

amaracus, ambroſia, lotus, roſa, viola, hyacinthus, Adonidis hortuli. Atque in his quidem nata deliciis, nequaquam à fletu ſum auſpicata vitam, ſed protinus blandè arriſi matri. Jam verò non invideo (1) τῷ ὑπάτῳ κρονίωνι, capram altricem, cùm me duæ lepidiſſimæ nymphæ ſuis aluerint mammis, (2) Methe Baccho progenita, & (3) Apædia Panos filia.

Quas hic quoque in cæterarum comitum ac pediſequarum mearum conſortio videtis. Quarum me Hercle nomina, ſi voletis cognoſcere, ex me quidem non niſi Græcè audietis. Hæc nimirum quam ſublatis ſuperciliis conſpicamini, (4) φιλαυτία eſt. Huic, quam velut arridentibus oculis, ac plaudentem manibus videtis (5) κολακία nomen. Hæc ſemiſomnis ac dormitanti ſimilis (6) λήθη vocatur. Hæc cubito utroque innitens, conſertiſque manibus, (7) μισοπονία dicitur. Hæc, roſeo revincta ſerto, & undique delibuta unguentis, (8) ἡδονή. Hæc lubricis & huc atque illuc errantibus luminibus, (9) ἄνοια dicitur, hæc nitida cute, probeque ſaginato corpore (10) τρυφή nomen habet. Videtis & Deos duos, puellis admixtos, quorum alterum (11) κῶμον vocant, alterum (12) νήγρετον ὕπνον. Hujus, inquam, famulitii fidelibus auxiliis genus omne rerum meæ ſubjicio ditioni, ipſis etiam imperans imperatoribus. *Stultitiæ comites.*

Genus, educationem, & comites audiſtis. Nunc ne cui ſine cauſa videar mihi Deæ nomen uſurpare, quantis commoditatibus Deos ſimul & homines adficiam, quamque latè meum pateat numen, arrectis auribus accipite. Etenim ſi non inſcitè ſcripſit quidam, hoc demum eſſe DEum, juvare mortales, & ſi merito in deorum ſenatum aſciti ſunt, qui vinum, aut frumentum, aut unam aliquam hujusmodi commoditatem mortalibus oſtenderunt, cur non ego jure, deorum omnium ἄλφα dicar, habearque, quæ una omnibus largior omnia? *Stultitia Dea*

Prin-

1. *Summo Jovi.*
2. *Temulentia.*
3. *Imperitia.*
4. *Amor ſui ipſius.*
5. *Adulatio.*
6. *Oblivio.*
7. *Odium laboris*, i. pigritia.
8. *Voluptas.*
9. *Amentia.*
10. *Deliciæ.*
11. *Deum conviviorum.*
12. *Altiſſimum ſomnum.*

1. *Potente*

Stultitia cauſa propagationis generis humani.

Principio quid eſſe poteſt vita ipſa vel dulcius vel pretioſius? At hujus exordium cui tandem acceptum ferri convenit, niſi mihi? Neque enim aut (1) ὀβριμοπάτρης haſta Palladis, aut (2) νεφεληγερέτα Jovis ægis hominum genus vel progignit, vel propagat. Verum ipſe DEûm pater atque hominum rex, qui totum nutu tremefactat olympum, fulmen illud triſculum ponat oportet, & vultum illum Titanicum, quo, cum lubet, Deos omneis territat, planeque hiſtrionum more, aliena ſumenda miſero perſona, ſi quando velit id facere, quod nunquam non facit, hoc eſt, (3) παιδοποιεῖν. Jam vero Stoici ſe diis proximos autumant. At date mihi terque quaterque, aut ſi libet, ſexcenties Stoicum, tamen huic quoque, ſi non barba inſigne ſapientiæ, etiamſi cum hircis commune, certè ſupercilium erit ponendum, explicanda frons, abjicienda dogmata illa adamantina, ineptiendum ac delirandum aliquantiſper. In ſumma, me, me, inquam, ſapiens ille accerſat oportet, ſi modò pater eſſe velit. Et cur non apertius meo more vobiſcum fabuler? Quæſo num caput, num facies, num pectus, num manus, num auris, quæ partes honeſtæ putantur, progenerant Deos aut homines? Non opinor, imo ea pars adeo ſtulta, adeoque ridicula, ut nec nominari citra riſum poſſit, humani generis eſt propagatrix. Is demum eſt ſacer ille fons unde vitam hauriunt omnia verius, quàm ille Pythagoricus (4) quaternio. Age vero, qui vir obſecro matrimonii capiſtro velit præbere os, ſi quemadmodum iſti ſapientes facere conſueverunt, prius ejus vitæ incommoda ſecum perpenderit: aut quæ tandem mulier virum admiſſura ſit, ſi partûs periculoſos labores, ſi educationis moleſtiam, vel norit, vel cogitarit? Porro ſi conjugiis debetis vitam, conjugium autem debetis (5) ἀνοίᾳ pediſequæ, mihi nimirum quid debeatis intelligitis. Tum quæ ſemel hæc experta, denuo repetere velit, niſi (6) λήθης præſens numen adfuerit? Neque verò id Venus ipſa, vel reclamante Lucretio unquam inficias

1. *Potente patre prognata.*
2. *Nubes cogentis.*
3. *Liberorum procreationi operam dare.*
4. Pythagoras ex quatuor principiis omnia eſſe putabat.
5. *Amentia.*
6. *Oblivionis.*

inficias iverit, ſine noſtri numinis acceſſione, ſuam vim mancam atque irritam eſſe. Itaque ex noſtro illo temulento ridiculoque luſu, proveniunt & ſupercilioſi philoſophi, in quorum locum nunc ſucceſſere, quos vulgus Monachos appellat, & purpurei reges, & pii ſacerdotes, & ter ſanctiſſimi pontifices. Poſtremo totus etiam ille deorum poëticorum cœtus, adeo frequens, ut turbam vix jam ipſe capiat olympus, tametſi ſpacioſiſſimus.

Stultitia debentur vitæ commoda.

At ſane parum ſit mihi vitæ ſeminarium, ac fontem deberi, niſi quicquid in omni vita commodi eſt, id quoque totum oſtendero mei muneris eſſe. Quid autem hæc, num omnino vita videtur appellanda, ſi voluptatem detraxeris? Applauſiſtis. Equidem ſciebam neminem veſtrum ita ſapere, vel deſipere magis, imo ſapere potius, ut in hac eſſet ſententia. Quanquam ne Stoici quidem iſti voluptatem aſpernantur, tametſi ſedulo diſſimulant milleque conviciis eam apud vulgus dilacerant, nimirum ut deterritis aliis, ipſi prolixius fruantur. Sed dicant mihi per Jovem, quæ tandem vitæ pars eſt, non triſtis, non infeſtiva, non invenuſta, non inſipida, non moleſta, niſi voluptatem, id eſt, ſtultitiæ condimentum adjunxeris? Cujus rei cùm ſatis idoneus teſtis eſſe poſſit, ille nunquam ſatis laudatus Sophocles, cujus extat pulcherrimum illud de nobis elogium (1) ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν, ἥδιστος βίος, tamen age, rem omnem ſingulatim aperiamus.

Infantia ſtulta.

Principio quis neſcit primam hominis ætatem multo lætiſſimam multoque omnibus gratiſſimam eſſe? quid eſt enim illud in infantibus, quod ſic exoſculamur, ſic amplectimur, ſic fovemus, ut hoſtis etiam huic ætati ferat opem, niſi ſtultitiæ lenocinium, quod data opera prudens natura, recens natis adjunxit, ut aliquo voluptatis velut auctoramento, & educantium labores delinire queant, & tuentium favores eblandiantur? Deinde quæ ſuccedit huic adoleſcentia, quàm eſt apud omnes gratioſa, quam illi candidè favent omnes, quam ſtudioſè provehunt, quam officioſè porrigunt auxiliares manus? At unde quæſo iſta juventæ gratia? unde niſi ex me? cujus beneficio quam

Adoleſcentia

mini-

1. *In nihil ſapiendo vita jucundiſſima.*

1. *Iterum*

minimum ſapit, atque ob id quam minimè ringitur.
Virilis ætas. Mentior, niſi mox ubi grandiores facti per rerum uſum, ac diſciplinas virile quiddam ſapere cœperint, continuo defloreſcit formæ nitor, langueſcit alacritas, frigeſcit lepos, labaſcit vigor. *Senectus.* Quoque longius à me ſubducitur, hoc minus minuſque vivit, donec ſuccedat τὸ χαλεπὸν γῆρας, id eſt, moleſta ſenectus, non jam aliis modò, verùm etiam ſibimet inviſa. Quæ quidem prorſus nulli mortalium foret tolerabilis, niſi rurſum tantorum miſerta laborum dextra adeſſem, & quemadmodum Dii poëtarum ſolent pereuntibus aliqua metamorphoſi ſuccurrere, itidem ego quoque jam capulo proximos denuo quoad licet, ad pueritiam revocarem. Unde non abs re vulgus eos (1) παλίμπαιδας appellare conſuevit. Porro, ſi quis transformandi rationem requirat, ne id quidem celarim. Ad Lethes noſtræ fontem, nam in inſulis fortunatis oritur (ſiquidem apud inferos tenuis modo rivulus labitur,) eos produco, ut ſimul atque illic longa potarint oblivia, paulatim dilutis animi curis repubeſcant. At iſti jam delirant, inquiunt, jam deſipiunt. Eſto ſane. Sed iſtuc ipſum eſt repueraſcere. An verò aliud eſt puerum eſſe, quàm delirare, quàm deſipere? An non hoc vel maximè in ea delectat ætate, quod nihil ſapit? Quis enim non ceu portentum oderit, atque execretur puerum virili ſapientia? aſtipulatur & vulgo jactatum proverbium, Odi puerulum præcoci ſapientia. Quis autem ſuſtineret habere commercium aut conſuetudinem cum eo ſene, qui ad tantam rerum experientiam, parem animi vigorem, judiciique acrimoniam adjunxiſſet: Itaque delirat ſenex meo munere. Sed tamen delirus iſte meus interim miſeris illis curis vacat, quibus ſapiens ille diſtorquetur. Interim non illepidus eſt compotor. Non ſentit vitæ tædium, quod robuſtior ætas vix tolerat. Nonnunquam cum ſene Plautino ad tres illas literas revertitur, infeliciſſimus ſi ſapiat. At interim meo beneficio felix, interim amicis gratus, ne cogerro quidem infeſtivus. Quandoquidem & apud Homerum è Neſtoris ore fluit oratio melle dulcior, cùm Achillis ſit amarulenta, & apud eundem

1. *Iterum pueros.*

dem ſenes in mœnibus conſidentes, (1) τὴν λειριόεσσαν vocem edunt. Quo quidem calculo ipſam etiam ſuperant pueritiam, ſuavem quidem illam, ſed infantem, ac præcipuo vitæ oblectamento, pura garrulitate carentem. Addite huc, quòd pueris quoque gaudeant impenſius ſenes, ac pueri viciſſim ſenibus delectantur. (2) ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. Quid enim inter illos non convenit, niſi quod hic rugoſior & plures numerat natales? Alioqui capillorum albor, os edentulum, corporis modus minor, lactis appetentia, balbuties, garrulitas, ineptia, oblivio, incogitantia, breviter omnia cætera congruunt. Quoque magis accedunt ad ſenectam, hoc propiùs ad pueritiæ ſimilitudinem redeunt, donec puerorum ritu, citra vitæ tædium, citra mortis ſenſum emigrant è vita.

Stultitia potentiſſima Dearum juventam perpetuam facit

Eat nunc, qui volet, & hoc meum beneficium reliquorum deorum metamorphoſi comparet. Qui quid irati faciant, non libet commemorare, ſed quibus quàm maximè propitii ſunt, eos ſolent in arborem, in avem, in cicadam aut etiam in ſerpentem transformare: quaſi vero non illud ipſum ſit perire, aliud fieri. Ego verò hominem eundem optimæ ac feliciſſimæ vitæ parti reſtituo. Quod ſi mortales prorſus ab omni ſapientiæ commercio temperarent, ac perpetuò mecum ætatem agerent, ne eſſet quidem nullum ſenium, verum perpetuâ juventa fruerentur felices. An non videtis tetricos iſtos & vel Philoſophiæ ſtudiis, vel ſeriis & arduis addictos negotiis, plerumque priusquam plane juvenes ſint, jam conſenuiſſe, videlicet curis, & aſſidua acrique cogitationum agitatione ſenſim ſpiritus & ſuccum illum vitalem exhauriente? Cum contra Moriones mei pinguiculi ſint, & nitidi, & bene curata cute, plane (3) χοῖροι, quod ajunt, ἀκαρνάνιοι, nunquàm profecto ſenectutis incommodum ullum ſenſuri, niſi nonnihil, ut fit, ſapientum contagio inficerentur. Adeo nihil patitur hominum vita, omni ex parte beatum eſſe. Accedit ad hæc vulgati proverbii non leve teſtimonium, quo dictitant, Stultitiam unam eſſe rem, quæ & juventam alioqui fugaciſſimam remoretur, & improbam ſenectam procul

1. *Gracilem.*
2. *Ut ſemper ſimilem ducit Deus ad ſimilem.*
3. *Porci Acarnanii.* Proverb.

1. Mo-

procul arceat. Ut non temere de Brabantis populari ſermone jactatum ſit, Cum cæteris hominibus ætas prudentiam adferre ſoleat, hos quo propius ad ſenectam accedunt, hoc magis atque magis ſtulteſcere. Atqui hac gente non eſt alia, vel ad communem vitæ conſuetudinem feſtivior, vel quæ minus ſentiat ſenectutis triſtitiam. His quidem ut loco, ita & vitæ inſtituto confines ſunt Hollandi mei, cur enim non meos appellem, usque adeo ſtudioſos mei cultores, ut inde vulgo cognomen emeruerint? cujus illos adeo non pudet, ut hinc vel præcipue ſeſe jactitent. Eant nunc ſtultiſſimi mortales, & Medeas, Circes, Veneres, Auroras, & fontem neſcio quem requirant, quo ſibi juventam reſtituant, cum id ſola præſtare & poſſim & ſoleam. Apud me ſuccus eſt ille mirificus, quo Memnonis filia Tithoni avi ſui juventam prorogavit. Ego ſum Venus illa cujus favore Phaon ille repubuit, ita ut à Sapphone tantopere deamaretur. Meæ ſunt herbæ ſi quæ ſunt, mea precamina, meus ille fons, qui non ſolùm revocat elapſam adoleſcentiam, ſed, quod eſt optabilius, perpetuam ſervat. Quod ſi omnes huic ſententiæ ſubſcribitis, adoleſcenria nihil eſſe melius, ſenectute deteſtabilius, quantum mihi debeatis videtis opinor, quæ tantum bonum retineam, tanto excluſo malo.

Dii ſtultitiā commendabiles.

Sed quid adhuc de mortalibus loquor? Cœlum omne luſtrate, & mihi meum nomen opprobret licebit, quicunque volet, ſi quem omnino deorum reperit non inſuavem & aſpernabilem, niſi meo numine commendetur. Etenim cur ſemper ephebus & comatus Bacchus? Nempe quia vecors ac temulentus, conviviis, ſalutationibus, choreis, luſibus vitam omnem tranſigens, ne tantulum quidem habet cum Pallade commercii. Denique tantum ab eſt, ut ſapiens haberi poſtulet, ut ludibriis ac jocis coli gaudeat. Neque proverbio offenditur, quod illi fatui cognomentum attribuit, id eſt hujusmodi, (1) μορύχυ μωρότερος. Porro Morycho nomen verterunt, quod illum pro templi foribus ſedentem, muſto ficiſque recentibus, agricolarum laſcivia conſueverit oblinere. Tum autem quid non ſcommatum in hunc vetus jacit comœdia?

1. *Morycho ſtultior.* Vid. Chiliad.

1. *Pro-*

mœdia? O inſulſum, inquiunt, Deum, & dignum qui ex inguine naſceretur. At quis non malit hic fatuus & inſulſus eſſe, ſemper feſtivus, ſemper pubeſcens, ſemper omnibus luſus ac voluptatem adferens, quam vel (1) *ἀγκυλομήτης* ille Jupiter omnibus formidabilis, vel Pan ſuis tumultibus omnia ſenio vitians, vel favillis oppletus Vulcanus ac ſemper officinæ laboribus ſqualidus, aut Pallas etiam ipſa ſua Gorgone & haſta terribilis, (2) *καὶ ἀεὶ ἐνορῶσα δριμύ.* Cur ſemper puer Cupido? Cur? niſi quia nugator eſt, (3) *καὶ μηδὲν ὑγιὲς* neque facit, neque cogitat? Cur aureæ Veneri ſemper vernat ſua forma? Nimirum, quia mecum habet affinitatem, unde & patris mei colorem vultu refert, atque hac de cauſa eſt apud Homerum, (4) *χρυσῆ ἀφροδίτη.* Deinde perpetuo ridet, ſi quid modo poëtis credimus, aut horum æmulis ſtatuariis. Quod numen unquam religioſius coluere Romani, quam Floræ omnium voluptatum parentis? Quanquam ſi quis etiam tetricorum deorum vitam diligentius requirat ab Homero, reliquiſque poëtis, reperiet, ſtultitiæ plena omnia. Quid enim attinet reliquorum facta commemorare, cum Jovis ipſius fulminatoris amores ac luſus probè noritis? cum ſevera illa Diana oblita ſexus, nihil aliud quam venetur. Endymionem interim deperiens. Verum illi ſua facinora à Momo audiant malim, a quo ſæpius quondam audire ſolebant. Sed hunc nuper irati una cum (5) Ate in terras præcipitem dederunt, quod ſapientia ſua felicitati deorum importunus obſtreperet, neque mortalium ullus exulem dignatur hoſpitio, tantum abeſt ut illi in principum aulis ſit locus, in quibus tamen mea (6) *κολακία* primas tenet, cui cum Momo non magis convenit, quam cum agno lupis. Itaque ſublato illa jam multo licentius ac ſuavius nugantur dii, vere (7) *ῥᾶον ἄγοντες*, ut inquit Homerus, nullo videlicet cenſore. Quos enim non præbet jocos ficulnus ille Priapus? Quos non ludos exhibet furtis

1. *Profundi conſilii.*
2. *& ſemper aſpiciens torve.*
3. *Nihil ſanum.*
4. *Aurea Venus.*
5. *Noxa.* Hanc Homerus fingit à Jove in terram deturbatam & hujus opera inter mortales diſſidia naſci.
6. *Adulatio.*
7. *Beatè viventes.*

furtis ac præſtigiis ſuis Mercurius? Quin & Vulcanus ipſe in deorum conviviis (1) γελωτοποιὸν agere conſuevit, ac modo claudicatione, modo cavillis, modo ridiculis dictis exhilarare compotationem. Tum & Silenus ille ſenex amator (2) τὸν κόρδακα ſaltare ſolitus, cum una Polyphemo (3) τὴν τρεττανελό, Nymphis (4) τὴν γυμνοποδίαν ſaltantibus. Satyri ſemicapri (5) Atellanas agitant. Pan inſulſa quapiam cantiuncula riſum omnibus movet, quem ita malunt, quam ipſas audire muſas, præcipuè cum jam nectare cœperint madere. Porro quid ego nunc commemorem, quæ probe poti dii poſt convivium agitent? adeo me Hercle ſtulta, ut ipſa nonnunquam à riſu temperare nequeam. At ſatius eſt in his Harpocratis meminiſſe, ne forte nos quoque (6) Corycæus aliquis DEus auſcultet, ea narrantes, quæ ne Momus quidem impunè proloquutus eſt.

Stultitia innata hominibus.

Sed jam tempus eſt, ut ad Homericum exemplar relictis cœlitibus viciſſim in terram demigremus, quamquam ibi nihil lætum, aut felix, niſi meo munere diſpiciamus. In primis videtis quanta providentia natura parens, & humani generis opifex, illud caverit, ne uſquam deeſſet ſtultitiæ condimentum? Etenim cum Stoicis definitoribus nihil aliud ſit ſapientia, quam duci ratione: contra ſtultitia, affectuum arbitrio moveri, ne plane triſtis ac tetrica eſſet hominum vita. Jupiter quanto plus indidit affectuum quàm rationis? quaſi ſemiunciam compares ad aſſem. Præterea rationem in anguſtum capitis angulum relegavit, reliquum omne corpus perturbationibus reliquit. Deinde duos quaſi tyrannos violentiſſimos uni oppoſuit: iram, quæ præcordiorum arcem obtinet, atque adeo ipſum vitæ fontem, cor, & concupiſcentiam, quæ ad imam uſque pubem latiſſimè imperium occupat. Adverſus has geminas copias quantum valeat ratio, communis hominum vita ſatis declarat, cum illa, quod unum licet, vel uſque ad ravim reclamat, & honeſti dictat formulas, verum

1. *Morionem.*
2. Genus ſaltationis.
3. Vox ficta, qua repreſentatur ſaltatio Polyphemi.
4. Saltationis genus nudis pedibus.
5. Choreas ab Atella urbe.
6. Id eſt, explorator. Proverbialis loquutio de qua Vid. Chiliad.

A. Un-

tum hi laqueum regi ſuo remittunt, multoque odioſius obſtrepunt, donec jam his quoque feſſus ultro cedit, ac manus dat.

Cæterum quoniam viro adminiſtrandis rebus nato, pluſculum de rationis unciola erat aſpergendum, ut huic quoque pro virili conſuleret, me hic ſicut in cæteris in conſilium adhibuit, moxque conſilium dedi me dignum, nempe uti mulierem adjungeret : animal videlicet ſtultum quidem illud atque ineptum, verùm ridiculum & ſuave, quo convictu domeſtico, virilis ingenii triſtitiam, ſua ſtultitia condiret atque edulcaret ? Nam quod Plato dubitare videtur, utro in genere ponat mulierem, rationalium animantium, an brutorum, nihil aliud voluit, quam inſignem ejus ſexus ſtultitiam indicare. Quod ſi qua forte mulier ſapiens haberi voluerit, ea nihil aliud egerit quam ut bis ſtulta ſit, perinde quaſi bovem aliquis ducat ad (1) ceroma, invita reluctanteque, ut ajunt, Minerva. Conduplicat enim vitium; quiſquis contra naturam virtutis fucum inducit, atque aliò deflectit ingenium. Quemadmodum, juxta Græcorum proverbium, ſimia ſemper eſt ſimia, etiam ſi purpura veſtiatur; Ita mulier ſemper mulier eſt, hoc eſt ſtulta, quamcunque perſonam induerit. Neque verò mulierum genus uſque adeò ſtultum arbitror, ut eam ob rem mihi ſuccenſeant, quod illis & ipſa mulier, & ſtultitia ſtultitiam attribuam. Etenim ſi rem rectâ reputent viâ, hoc ipſum ſtultitiæ debent acceptum ferre, quod ſint viris multis calculis fortunatiores. Primùm formæ gratiam, quam illæ merito rebus omnibus anteponunt, cujusque præſidio in tyrannos etiam ipſos tyrannidem exercent. Alioqui unde nam horror ille formæ, hiſpida cutis, & barbæ ſylva, planè ſenile quiddam in viro, niſi à prudentiæ vitio, cum fœminarum ſemper læves malæ, vox ſemper exilis, cutis mollicula, quaſi perpetuam quandam adoleſcentiam imitentur? Deinde quid aliud optant in hac vita, quam ut viris quam maxime placeant? Nonne huc ſpectant tot cultus, tot fuci, tot balnea, tot compturæ, tot unguenta, tot odores, tot componendi, pingendi, fingendi vultus, oculos, & cutem, artes? Jam, num alio nomine

Mulieres ſtultæ.

1. Unguentum quo ungebantur athletæ.

nomine viris magis commendatæ ſunt, quam ſtultitiæ? Quid enim eſt, quod illi mulieribus non permittunt? At quo tandem auctoramento, niſi voluptatis? Delectant autem fœminæ non alia re, quàm ſtultitia. Id eſſe verum non ibit inficias, quisquis ſecum reputarit, quas vir cum muliere dicat ineptias, quas agat nugas, quoties fœminea voluptate decreverit uti.

Convivia jucunda facit Moria.

Habetis igitur primum & præcipuum vitæ oblectamentum, quo fonte proficiſcatur. Sed ſunt nonnulli, cum primis autem ſenes, bibaces quidem illi magis quam mulieroſi, qui ſummam voluptatem in compotationibus conſtituunt. Equidem an ſit ullum lautum convivium ubi mulier non adſit, viderint alii. Illud certè conſtat, citra ſtultitiæ condimentum, nullum omninò ſuave eſſe. Adeo ut ſi deſit, qui ſeu vera, ſeu ſimulata ſtultitia riſum moveat, γελωτοποιὸν quempiam vel mercede conductum accerſant, aut ridiculum aliquem paraſitum adhibeant, qui ridendis, hoc eſt, ſtultis dicteriis, ſilentium ac triſtitiam compotationis diſcutiat. Quorſum enim attinebat tot bellariis, tot lauticiis, tot cupediis onerare ventrem, niſi & oculi pariter & aures, niſi totus animus, riſu, jocis, leporibus paſceretur? At iſtiusmodi tragematum ego ſum architectrix unica. Quanquam illa ipſa jam in conviviis ſolennia, regem ſortiri talis, luſitare teſſeris, (1) Philoteſiis invitare, certare (2) συμπεριφοραῖς, ad (3) Myrtum canere, ſaltare, geſticulari, non à ſeptem Græciæ ſophis, verùm à nobis ad humani generis ſalutem reperta ſunt. Atqui omnium hujusmodi rerum ea natura eſt, ut quo plus habeant ſtultitiæ, hoc plus conferant vitæ mortalium, quæ ſi triſtis ſit, ne vita quidem appellanda videatur. Triſtis autem evadat oportet, niſi cognatum tædium, hoc genus oblectamentis abſterſeris.

Amicitia ſine Stultitia non eſt.

Sed erunt fortaſſis, qui hoc quoque voluptatis genus negligant, & in amicorum charitate & conſuetudine acquieſcant, amicitiam dictitantes unam rebus omnibus anteponendam, quippe rem uſque adeo neceſſariam, ut nec

1. Eſt quod vocamus *bibere ad ſanitatem.*

2. *Circumlationibus* poculorum in orbem.

3. Cantaturus ſertum ab eo, qui prior cecinerat accipiebat. Vid. Chiliad.

1. Genus

nec aër, nec ignis, néc aqua magis. Rurſum adeo jucundam, ut qui hanc de medio ſuſtulerit, ſolem ſuſtulerit, adeo denique honeſtam, ſi quid tamen hoc ad rem pertinet, ut nec ipſi Philoſophi vereantur eam inter præcipua bona commemorare. Sed quid ſi doceo me hujus quoque tanti boni & puppim eſſe & proram? Docebo autem non (1) Crocodilitis, aut Soritis, Ceratinis, aut aliis id genus dialecticorum argutiis, ſed pingui, quod ajunt, Minerva, rem digito propemodum oſtendam. Age, connivere, labi, cæcutire, hallucinari in amicorum vitiis, quædam etiam inſignia vitia pro virtutibus amare, mirarique, an non ſtultitiæ videtur affine? Quid cum alius exoſculatur nævum in amica, alium delectat polypus Agnæ, cum filium Strabonem appellat petum pater, quid, inquam, hoc eſt, niſi mera ſtultitia? Clament terque quaterque ſtultitiam eſſe: atque hæc una *ſtultitia, & jungit, junctos & ſervat amicos.* De mortalibus loquor, quorum *nemo ſine vitiis naſcitur, optimus ille eſt. Qui minimis urgetur.* Cum interim inter ſapientes iſtos Deos, aut omnino non coaleſcit amicitia, aut tetrica quædam & inſuavis intercedit, nec ea niſi cum pauciſſimis, nam cum nullis dicere religio eſt, propterea quod maxima pars hominum deſipit, imo nullus eſt, qui non multis modis deliret, & non niſi inter ſimiles cohæret neceſſitudo. Quod ſi quando inter ſeveros iſtos coierit mutua benevolentia, ea certe haud quaquam ſtabilis eſt, nec admodum duratura, nimirum inter moroſos & plus ſatis oculatos, ut qui in amicorum vitiis tam cernunt acutum, quam aut aquila, aut ſerpens Epidaurius. At ipſi in propriis vitiis quam lippiunt, & quam non vident manticam in tergo pendentem? Itaque cum ea ſit hominum natura, ut nullum ingenium reperiatur non magnis obnoxium vitiis: adde tantam animorum ac ſtudiorum diſſimilitudinem, tot lapſus, tot errata, tot caſus vitæ mortalis, quo pacto vel horam conſtabit inter Agros iſtos

1. Genus eſt Sophiſmatis, quod Dialectici fingunt Crocodilum propoſuiſſe mulieri cuius filium rapuerat: Si dixeris, inquit, quod ſum facturus reddam tibi filium. Illa reſpondit, non reddes: & petebat ſibi reddi quia verum dixerat. Imò, inquit Crocodilus, ſi reddidero non dixeris verum. De Sorite & Cornuto argumento ſeu Dilemmate Vid. Logicos.

iſtos amicitiæ jucunditas, niſi acceſſerit ea, quam mire Græci (1) εὐήθειαν appellant, hanc ſeu ſtultitiam, ſeu morum facilitatem vertas licebit. Quid autem? an non Cupido ille omnis neceſſitudinis auctor & parens, prorſum oculis captus eſt, cui quemadmodum τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται, itidem inter vos quoque efficit, ut ſuum cuique pulchrum videatur, ut caſcus caſcam, perinde ut pupus pupam, deamet. Hæc paſſim & fiunt & ridentur, ſed tamen hæc ridicula jucundam vitæ glutinant copulantque ſocietatem.

Conjugium infelix absque ſtultitia.

Porro quod de amicitia dictum eſt, id multo magis de conjugio ſentiendum, quod quidem nihil eſt aliud, quam individua vitæ conjunctio. Deum immortalem, quæ non divortia, aut etiam divortiis deteriora paſſim acciderent, niſi viri fœminæque domeſtica conſuetudo, per adulationem, per jocum, per facilitatem, errorem, diſſimulationem, meum utique ſatellitium, fulciretur, alereturque? Papæ, quam Pauca coirent matrimonia, ſi ſponſus prudenter exquireret, quos luſus delicata illa, ſicuti videtur, ac pudens virguncula jam multo ante nuptias luſerit? Tum quanto pauciora cohærerent inita, niſi plurima uxorum facta per viri vel negligentiam, vel ſtuporem laterent? Atque hæc quidem merito ſtultitiæ tribuuntur: verùm ea interim præſtat, ut marito jucunda ſit uxor, uxori jucundus maritus, ut tranquilla domus, ut maneat affinitas. Ridetur, cuculus, curruca, & quid non vocatur, cum mœchæ lachrymas labellis exorbet. At quanto felicius, ſic errare, quam zelotypiæ diligentia cum ſeſe conficere, tum omnia miſcere tragœdiis?

Nulla ſocietas ſine ſtultitia.

In ſumma uſque adeo nulla vitæ conjunctio ſine me vel jucunda, vel ſtabilis eſſe poteſt, ut nec populus principem, nec ſervum herus, nec heram pediſequa, nec diſcipulum præceptor, nec amicus amicum, nec maritum uxor, nec locator conductorem, nec contubernalis contubernalem, nec convictor convictorem diutius ferat, niſi viciſſim inter ſeſe nunc errent, nunc adulentur, nunc prudentes conniveant, nunc aliquo ſtultitiæ melle ſeſe delineant. Jam hæc ſcio videri maxima, ſed audietis majora.

Quæſo

1. *Fatuitatem.*

1. Nireús

Quæſo num quemquam amabit, qui ipſe ſemet oderit? Num cum alio concordabit, qui ſecum ipſe diſſidet? Num ulli voluptatem adferet, qui ſibimet ipſi ſit gravis ac moleſtus? Illud opinor nemo dixerit, niſi qui ſit ipſa ſtultior ſtultitia. Atqui ſi me excluſeris, adeo nemo poterit alterum ferre, ut ipſe etiam ſibi quiſque puteat, ſua cuique ſordeant, ſibi quisque ſit inviſus. Quandoquidem id mali natura, non paucis in rebus noverca magis quam parens, mortalium ingeniis inſevit, præcipue paulo cordatiorum, ut ſui quemque pœniteat, admiretur aliena. Quo fit ut omnes dotes, omnis elegantia, decorque vitæ vitietur pereatque. Quid enim proderit forma, præcipuum deorum immortalium munus, ſi putiditatis vitio contaminetur? Quid juventa, ſi ſenilis triſtitiæ fermento corrumpatur? Denique quid in omni vitæ munere vel tecum, vel apud alios acturus es cum decoro (eſt enim non artis modo, verùm etiam omnis actionis caput decere quod agas) niſi adſit dextra hæc Philautia, quæ mihi merito germanæ eſt vice? Adeo ſtrenue meas ubique partes agit. Quid autem æque ſtultum, atque tibi ipſi placere? teipſum admirari? At rurſum quid venuſtum, quid gratioſum, quid non indecorum erit, quod agas, ipſe tibi diſplicens? Tolle hoc vitæ condimentum, & protinus frigebit cum ſua actione orator, nulli placebit cum ſuis numeris muſicus, explodetur cum ſua geſticulatione hiſtrio, ridebitur, una ſuis cum muſis poëta, ſordebit cum arte pictor, eſuriet cum pharmacis medicus. Poſtremo pro (1) Nireo Therſites, pro (2) Phaone Neſtor, pro Minerva ſus, pro facundo infans, pro urbano ruſticus videberis. In tantum neceſſe eſt, ut ſibi quoque quiſque blandiatur, & aſſentatiuncula quapiam ſibi prius commendetur, quam aliis poſſit eſſe commendatus Denique cum præcipua felicitatis pars ſit, ut quod ſis, eſſe velis, nimirum totum hoc præſtat compendio mea Philautia, ut neminem ſuæ formæ, neminem ſui ingenii, neminem generis, neminem loci, neminem inſtituti, neminem patriæ pœniteat, adeo ut nec Hirlandus cum Italo, nec Thrax cum Athenienſi

Nemo abſque eadem ſibi ipſi carus.

1. Nireus pulcherrimus; Therſites turpiſſimus omnium qui ad Trojam venerunt.

2. Phaon beneficio Veneris è ſene juvenis factus; Neſtor ſenex trium ſæculorum

enſi, nec Scytha cum inſulis fortunatis cupiat permutare. Et ô ſingularem naturæ ſolicitudinem, ut in tanta rerum varietate paria fecit omnia! Ubi dotibus ſuis nonnihil detraxit, ibi pluſculum Philautiæ ſolet addere, quanquam hoc ipſum ſtulte profecto dixi, cum hæc ipſa dos ſit vel maxima. Ut ne dicam interim, nullum egregium facinus adiri, niſi meo impulſu, nullas egregias artes, niſi me auctore fuiſſe repertas. An non omnium laudatorum facinorum ſeges ac fons eſt bellum?

Bellum ex ſtultitia natum.

Porro quid ſtultius, quam ob cauſas, neſcio quas, certamen ejusmodi ſuſcipere, unde pars utraque ſemper plus aufert incommodi, quam boni? Nam eorum qui cadunt, veluti Megarenſium, (1) οὐδεὶς λόγος. Dein cum jam utrimque conſtitere ferratæ acies, & *rauco crepuerunt cornua cantu*, quis oro ſapientum iſtorum uſus, qui ſtudiis exhauſti, vix tenui frigidoque ſanguine ſpiritum ducunt: craſſis ac pinguibus opus eſt, quibus quam plurimum adſit audadaciæ, mentis quam minimum. Niſi ſi quis Demoſthenem militem malit, qui Archilochi ſequutus conſilium, vix conſpectis hoſtibus, abjecto clypeo fugit tam ignavus miles, quam orator ſapiens. Sed conſilium, inquiunt, in bellis plurimum habet momenti. Equidem fateor in duce, verùm id quidem militare, non philoſophicum, alioqui paraſitis, lenonibus, latronibus, ſicariis, agricolis, ſtupidis, obæratis, & hujusmodi mortalium fece res tam præclara geritur, non philoſophis lucernariis.

Philoſophos inutiles & perniciosos eſſe Reip.

Qui quidem quam ſint ad omnem vitæ uſum inutiles, vel Socrates ipſe unus Apollinis oraculo ſapiens, ſed minime ſapienter judicatus, documento eſſe poteſt, qui neſcio quid publice conatus agere, ſummo cum omnium riſu diſceſſit. Quanquam vir is in hoc non uſquequaque deſipit, quod ſapientis cognomen non agnoſcit, atque ipſi DEO reſcribit, quodque cenſet ſapienti à Rep. tractanda abſtinendum eſſe, niſi quod potius monere debuerat, à ſapientia temperandum ei, qui velit in hominum haberi numero. Deinde quid eundem accuſatum ad cicutam bibendam adegit, niſi ſapientia? Nam dum nubes & ideas philoſophatur, dum pulicis pedes metitur, dum culicum vocem miratur,

1. *Nulla ratio* habetur. Proverbium. Vid. Chiliad.

1. *Aſini*

miratur, quæ ad vitam communem attinent, non didicit. Sed adeſt præceptori de capite periclitanti diſcipulus Plato, egregius ſcilicet patronus, qui turbæ ſtrepitu offenſus, vix dimidiatam illam periodum pronunciare potuit. Jam quid dicam de Theophraſto? Qui progreſſus in concionem protinus obmutuit, perinde quaſi repente lupo conſpecto. Qui militem animaſſet in bello? Iſocrates ob ingenii timiditatem nec hiſcere unquam eſt auſus. M. Tullius eloquentiæ Romanæ parens, ſemper indecora trepidatione, perinde quaſi puer ſingultiens exordiri conſuevit. Idque Fabius interpretatur cordati oratoris & periculum intelligentis argumentum. Verum cum hoc dicit, an non palam fatetur ſapientiam obſtare ad rem probe gerendam? Quid iſti facient, cum res ferro geritur, qui tum metu exanimantur, cum nudis verbis eſt decertandum? Et poſt hæc celebratur, ſi diis placet, præclara illa Platonis ſententia, beatas fore reſpublicas, ſi aut imperent philoſophi aut philoſophentur imperatores. Imo ſi conſules hiſtoricos, reperis nimirum nullos reipublicæ peſtilentiores fuiſſe principes, quam ſi quando in philoſophaſtrum aliquem aut literis addictum inciderit imperium. Cujus rei ſatis, opinor, faciunt fidem Catones: quorum alter inſanis delationibus Reipublicæ tranquillitatem vexavit, alter libertatem Populi Romani dum nimium ſapienter vindicat funditus ſubvertit. Adde his Brutos, Caſſios, Gracchos, ac Ciceronem etiam ipſum, qui non minus peſtilens fuit Romanorum Reipub. quam Demoſthenes Athenienſium. Porro M. Antonius, ut donemus bonum imperatorem fuiſſe (nam id ipſum extorquere poſſim) fuit enim hoc ipſo nomine gravis, atque inviſus civibus, quod tam Philoſophus eſſet. Sed tamen ut donemus fuiſſe bonum, at certe peſtilentior fuit Reipublicæ tali relicto filio, quam fuerat ſua adminiſtratione ſalutaris. Quandoquidem ſolet hoc hominum genus, qui ſe ſapientiæ ſtudio dediderunt, cum cæteris in rebus, tum præcipue in liberis propagandis infeliciſſimum eſſe, providente opinor natura, ne malum hoc ſapientiæ inter mortales latius ſerpat. Itaque Ciceroni degenerem fuiſſe filium conſtat, & ſapiens ille Socrates liberos habuit matri ſimiliores quam patri, ut non omnino peſſime ſcripſit quidem, id eſt, ſtultos.

Sapientes plerumque habent liberos ſtultos.

Ad omnia inepti ſapientes.

Sed utcunque ferendum, ſi tantum ad publica munia forent (1) ὄνοι πρὸς λύραν, niſi ad omnem prorſus vitæ functionem nihilo eſſent dexteriores. Ad convivium adhibe ſapientem, aut triſti ſilentio, aut moleſtis quæſtiunculis obturbabit. Ad choream advoca, camelum ſaltare dices. Ad publicos ludos trahe, ipſo vultu populi voluptatibus obſtabit, & cogetur è theatro migrare ſapiens Cato, quandoquidem ſupercilium non poteſt ponere. In colloquium inciderit, repente lupus in fabula. Si quid emendum, ſi contrahendum, breviter ſi quid eorum agendum, ſine quibus hæc quotidiana vita tranſigi non poteſt, ſtipitem dicas ſapientem iſtum, non hominem. Uſque adeo neque ſibi neque patriæ, neque ſuis uſquam uſui eſſe poteſt, propterea quod communium rerum ſit imperitus & à populari opinione, vulgaribuſque inſtitutis longe lateque diſcrepet. Qua quidem ex re odium quoque conſequatur neceſſum eſt, nimirum ob tantam vitæ atque animorum diſſimilitudinem. Quid enim omnino geritur inter mortales non ſtultitiæ plenum, idque à ſtultis, & apud ſtultos? Quod ſi quis unus univerſis velit obſtrepere, huic ego ſuaſerim, ut Timonem imitatus, in ſolitudinem aliquam demigret, atque ibi ſolis ſua fruatur ſapientia.

Stultitia Reſpublicas conſtituit.

Verùm ut ad id, quod inſtitueram, revertar, quæ vis ſaxeos, quernos, & agreſtes illos homines in civitatem coëgit, niſi adulatio? Nihil enim aliud ſignificat illa Amphionis & Orphei cithara. Quæ res plebem Romanam jam extrema molientem, in concordiam civitatis revocavit? Num oratio philoſophica? Minime. Imo ridiculus ac puerilis apologus de ventre, reliquiſque corporis membris confictus, Idem valuit Themiſtoclis apologus conſimilis de vulpe & erinacio. Quæ ſapientis oratio tantundem potuiſſet, quantum commentitia illa cerva Sertorii potuit, quantum Laconis illius de duobus canibus, deque vellendis equinæ caudæ pilis ridendum modo dicti Sertorii commentum? Ut ne quid dicam de Minoë, deque Numa, quorum uterque fabuloſis inventis ſtultam multitudinem rexit. Hujuſmodi nugis commovetur ingens ac potens illa bellua, populus.

At

1. *Aſini ad lyram.* Proverb. Hoc eſt, inepti, inidonei.

1. *Factum*

At rurſum, quæ civitas unquam Platonis, aut Ariſtotelis leges, aut Socratis dogmata recepit? Tum autem quæ res Deciis perſuaſit, ut ultro ſeſe diis manibus devoverent? Quid. Q. Curtium in ſpecum traxit, niſi inanis gloria, dulciſſima quædam Siren, ſed mirum quam à ſapientibus iſtis damnata? Quid enim ſtultius, inquiunt, quam ſupplicem candidatum blandiri populo, congiariis favorem emere, venari tot ſtultorum applauſus, acclamationibus ſibi placere, in triumpho veluti ſignum aliquod populo ſpectandum circumferri, æneum in foro ſtare? Adde his nominum & cognominum adoptiones. Adde divinos honores homuncioni exhibitos, adde publicis ceremoniis in Deos relatos etiam ſceleratiſſimos tyrannos. Stultiſſima ſunt hæc, & ad quæ ridenda non unus ſufficiat Democritus. Quis negat? Atqui hoc fonte nata ſunt fortium Heroum facinora, quæ tot eloquentium virorum literis in cœlum tolluntur. Hæc ſtultitia parit civitates, hac conſtant imperia, magiſtratus, religio, conſilia, judicia, nec aliud omnino eſt vita humana, quam ſtultitiæ luſus quidam. *Stultitia Reſpublica conſervatur.*

Jam verò ut de artibus dicam, quid tandem mortalium ingenia ad excogitandas prodendaſque poſteris, tot egregias, ut putant, diſciplinas excitavit niſi gloriæ ſitis? Tantis vigiliis, tantis ſudoribus, famam neſcio quam, qua nihil eſſe poteſt inanius, redimendam putarunt homines vere ſtultiſſimi, ſed interim ſtultitiæ tot tam egregia vitæ commoda debetis, quodque eſt longe dulciſſimum, aliena fruimini inſania. *Artium inventrix ſtultitia.*

Ergo poſteaquam mihi fortitudinis & induſtriæ laudem vindicavi, quid ſi prudentiæ quoque vindicem? Sed dixerit aliquis eadem opera ignem aquæ miſceas, licebit. Verum hoc quoque ſucceſſurum arbitror, ſi vos modo quod ante hæc feciſtis, auribus atque animis favebitis. Principio ſi rerum uſu conſtat prudentia, in utrum magis competet ejus cognominis honos, in ſapientem, qui partim ob pudorem, partim ob animi timiditatem nihil aggreditur, an in ſtultum, quem neque pudor, quo vacat, neque periculum, quod non perpendit, ab ulla re deterret? Sapiens ad libros veterum confugit, atque hinc meras vocum argutias ediſcit. Stultus adeundis cominuſque periclitandis rebus, veram (ni fallor) pruden- *Stulti omnium prudentiſſimi.*

tiam

tiam colligit. Id quod vidiſſe videtur Homerus, etiamſi cæcus, cum ait (1) ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω. Sunt enim duo præcipua ad cognitionem rerum parandam obſtacula, pudor qui fumum offundit animo, & metus, qui oſtenſo periculo, dehortatur ab adeundis facinoribus. At his magnifice liberat ſtultitia. Pauci mortales intelligunt ad quam multas alias quoque commoditates conducat, nunquam pudeſcere & nihil non audere. Quod ſi prudentiam accipere malunt eam, quæ rerum judicio conſtat, audite obſecro quam procul abſint ab hac, qui hoc nomine ſeſe venditant. Principio conſtat res omnes humanas, velut Alcibiadis Silenos, binas habere facies nimium inter ſeſe diſſimiles. Adeo ut quod prima, ut ajunt, fronte mors eſt, ſi interius inſpicias, vita ſit: contra quod vita, mors: quod formoſum, deforme: quod opulentum, id pauperrimum: quod infame, glorioſum: quod doctum, indoctum: quod robuſtum, imbecille: quod generoſum, ignobile: quod lætum, triſte: quod proſperum, adverſum: quod amicum, inimicum: quod ſalutare, noxium: breviter omnia repentè verſa reperies, ſi Silenum aperueris. Id ſi cui forte nimis philoſophice dictum videtur, age pinguiore, quemadmodum dici ſolet, Minerva planius faciam. Quis regem non & opulentum, & dominum fatetur? Atqui nullis animi bonis inſtructus eſt, atqui nihil illi ſatis eſt, jam videlicet pauperrimus eſt. Tum animum habet plurimis addictum vitiis, jam turpiter ſervus eſt. Ad eundem modum in cæteris quoque philoſophari liceret. Sed hoc exempli vice poſuiſſe ſatis ſit. At quorſum hæc? inquiet aliquis; Audite quo rem deducamus. Si quis hiſtrionibus in ſcena fabulam agentibus perſonas detrahere conetur, ac ſpectatoribus veras nativaſque facies oſtendere, nonne is fabulam omnem perverterit, dignuſque habeatur, quem omnes è theatro velut lymphatum ſaxis ejiciant? Exorietur autem repente nova rerum ſpecies, ut qui modo mulier, nunc vir; qui modo juvenis, mox ſenex: qui paulò ante Rex, ſubito Dama: qui modo Deus, repente homunculus appareat. Verùm eum errorem tollere, eſt fabulam omnem perturbare. Illud ipſum figmentum & fucus eſt,

quod

1. *Factum etiam ſtultus cognovit.*

1. *Aut*

quod ſpectatorum oculos detinet. Porro mortalium vita omnis quid aliud eſt, quàm fabula quæpiam, in qua alii aliis obtecti perſonis procedunt aguntque ſuas quiſque partes, donec choragus educat è proſcenio? Qui ſæpe tamen eundem diverſo cultu prodire jubet, ut qui modo regem purpuratum egerat, nunc ſervulum pannoſum gerat. Adumbrata quidem omnia, ſed hæc fabula non aliter agitur. Hic ſi mihi ſapiens aliquis cœlo delapſus, ſubito exoriatur, clamitetque hunc quem omnes ut Deum ac dominum ſuſpiciunt, nec hominem eſſe, quod pecudum ritu ducatur affectibus, ſervum eſſe infimæ ſortis quod tam multis, tamque fœdis dominis ſponte ſerviat. Rurſum alium, qui parentem extinctum luget, ridere jubeat, quod jam demum ille vivere cœperit, cum alioqui vita hæc nihil aliud ſit quam mors quædam. Porro alium ſtemmatis gloriantem, ignobilem ac nothum appellet, quod à virtute longè abſit, quæ ſola nobilitatis ſit fons, atque ad eundum modum de cæteris omnibus loquatur, quæſo quid is aliud egerit, niſi ut demens ac furioſus omnibus eſſe videatur? Ut nihil eſt ſtultius præpoſtera ſapientia, ita perverſa prudentia nihil imprudentius. Siquidem perverſe facit, qui ſeſe non accommodat rebus præſentibus, foroque nolit uti, nec ſaltem legis illius convivalis meminerit, (1) ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι. Poſtuletque ut fabula jam non ſit fabula. Contra, verè prudentis eſt, cùm ſis mortalis, nihil ultra ſortem ſapere velle, cumque univerſa hominum multitudine vel connivere libenter, vel comiter errare. At iſtud ipſum, inquiunt ſtultitiæ eſt. Haud equidem inficias iverim, modò fateantur illi viciſſim hoc eſſe, vitæ fabulam agere.

Cæterum illud ô Dii immortales, eloquar ne, an ſileam? Cur autem ſileam, cum ſit vero verius? Sed præſtiterit fortaſſis in re tanta Muſas ex Helicone accerſere, quas poëtæ ſæpius ob meras nugas advocare ſolent. Adeſte igitur pauliſper Jovis filiæ, dum oſtendo nec ad egregiam illam ſapientiam ac felicitatis, ut ipſi vocant, arcem, aditum eſſe cuiquam; niſi ſtultitia duce. Jam primum illud in confeſſo eſt, affectus omnes ad ſtultitiam pertinere: quando-

Ad ſummam ſapientiam non perveniri niſi per ſtultitiam.

1. *Aut bibe, aut abi.*

1. *Creat.*

quandoquidem hac nota à ſtulto ſapientem diſcernunt, quod illum affectus, hunc ratio temperat: eoque Stoici perturbationes omnes ceu morbos à ſapiente ſemovent: verùm affectus iſti non ſolum pædagogorum vice funguntur ad ſapientiæ portum properantibus, verùm etiam in omni virtutis functione, ceu calcaria ſtimulique quidam adeſſe ſolent, velut ad benè agendum exhortatores. Quamquam hic fortiter reclamat bis Stoicus Seneca, qui prorſum omnem affectum adimit ſapienti. Verùm cùm id facit, jam ne hominem quidem relinquit, ſed novum potius Deum quendam (1) δημιουργεῖ, qui nuſquam nec extitit unquam, nec extabit: imo ut apertius dicam, marmoreum hominis ſimulacrum conſtituit, ſtupidum, & ab omni prorſus humano ſenſu alienum. Proinde ſi libet, ipſi ſuo ſapiente fruantur, citraque rivalem ament licet, cumque eo vel in civitate Platonis, vel ſi malint, in idearum regione, vel in Tantaliis inhabitent hortis. Quis enim non iſtiusmodi hominem ceu portentum ac ſpectrum fugitet horreatque, qui ad omnes naturæ ſenſus obſurduerit, qui nullis ſit affectibus, nec amore, nec miſericordia magis commoveatur, *quam ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes*, quem nihil fugiat, qui nihil erret, ſed ceu Lynceus quiſpiam nihil non perſpiciat, nihil non ad amuſſim perpendat, nihil ignoſcat, qui ſolus ſeipſo ſit contentus, ſolus dives, ſolus ſanus, ſolus Rex, ſolus liber, breviter omnia ſolus, ſed ſuo ſolius judicio, qui nullum moretur amicum, ipſe amicus nemini, qui diis quoque ipſis non dubitet mandare laqueum, qui quicquid in omni vita geritur, velut inſanum damnet, rideatque? Atqui hujusmodi animal eſt abſolutus ille ſapiens. Quæſo, ſi res agatur ſuffragiis, quæ civitas iſtiusmodi magiſtratum ſibi velit, aut quis exercitus talem optet ducem? imo quæ mulier id genus maritum, quis convivator ejusmodi convivam, quis ſervus talibus moribus dominum vel optet, vel ferat? Quis autem non malit vel unum quemvis de media ſtultiſſimorum hominum plebe, qui ſtultus ſtultis vel imperare poſſit, vel parere, qui ſui ſimilibus placeat, ſed quam plurimis, qui comis ſit in uxorem, jucundus amicis, bellus conviva, convictor facilis

1. *Creat.*

1. *Are*

cilis, poſtremo qui nihil humani à ſe alienum putet? Sed me quidem jam dudum iſtius ſapientis piget. Quare ad reliqua commoda ſeſe recipiat oratio.

Sola ſtultitia ſolatur homines in vita miſeriis.

Agedum, ſi quis velut è ſublimi ſpecula circumſpiciat, ita ut Jovem interdum poëtæ facere prædicant, quot calamitatibus hominum vita ſit obnoxia, quam miſera, quam ſordida nativitas, quam laborioſa educatio, quot injuriis expoſita pueritia, quot ſudoribus adacta juventus, quàm gravis ſenectus, quam dura mortis neceſſitas, deinde in omni vita, quot morborum agmina infeſtent, quot immineant caſus, quot ingruant incommoda, quam nihil usquam non plurimo felle tinctum, ut ne commemorem iſta, quæ homini ab homine inferuntur mala; quod genus ſunt, paupertas, carcer, infamia, pudor, tormenta, inſidiæ, proditio, convitia, lites, fraudes? Sed ego jam plane (1) *τὴ ἄμμον ἀναμετρεῖν* aggredior. Porrò quibus admiſſis iſta commeruerint homines, aut quis DEus iratus eos in has miſerias naſci coegerit, non eſt mihi fas in præſentia proloqui. Verùm iſta qui ſecum perpendat, nonne Mileſiarum virginum probabit exemplum, etiamſi miſerandum? At quinam potiſſimum ſibi vitæ tædio fatum accerſivere? Nonne ſapientiæ confines? Inter quos, ut interim Diogenes, Xenocrates, Catones, Caſſios, ac Brutos ſileam, Chiron ille cùm immortalem eſſe liceret, ultro mortem præoptavit. Videtis opinor, quid futurum ſit, ſi paſſim ſapiant homines: nempe altero luto, altero figulo Prometheo opus fore. Verum ego partim per ignorantiam, partim per incogitantiam, nonnunquam per oblivionem malorum, aliquando ſpem bonorum, aliquoties nonnihil mellis voluptatibus aſpergens, ita tantis in malis ſuccurro, ut ne tum quidem libeat vitam relinquere, cum exacto Parcarum ſtamine, ipſa jam dudum eos relinquit vita, quoque minus ſit cauſæ, cur in vita manere debeant, hoc magis juvet vivere, tantum abeſt, ut ullo vitæ tædio tangantur. Mei nimirum muneris eſt, quod paſſim Neſtorea ſenecta ſenes videtis, quibus jam ne ſpecies quidem hominis ſupereſt, balbos, deliros, edentulos, canos, calvos, vel ut magis Ariſtophanicis eos deſcribam verbis,

(1) *ῥυπῶν-*

1. *Arenam numerare.*

1. *Spua.*

(1) ῥυπῶντας, κυφοὺς, ἀθλίους, ῥυσοὺς, μαδῶντας, νωδοὺς, καὶ ψωλοὺς, tamen uſque adeo vita delectari, adeoque (2) νεανίζειν, ut alius tingat canos, alius appoſititia coma calvitium diſſimulet, alius dentibus utatur mutuo fortaſſis à ſue quopiam ſumptis, hic in puellam aliquam miſere depereat, & amatoriis ineptiis quemvis etiam ſuperet adoleſcentulum. Nam ut capulares jam, meraque ſilicernia, teneram aliquam juvenculam ducant uxorem, eamque & indotatam, & aliis uſui futuram, id adeo frequens, ut propemodum & laudi detur. Sed multo etiam ſuavius, ſi quis animadvertat anus, longo jam ſenio mortuas, adeoque cadaveroſas, ut ab inferis rediſſe videri poſſint, tamen illud ſemper in ore habere (3) φῶς ἀγαθὸν: adhuc catulire, atque, ut Græci dicere ſolent, (4) καπρᾷν, & magna mercede conductum aliquem Phaonem inducere, fucis aſſidue vultum oblinere, nuſquam à ſpeculo diſcedere, infimæ pubis ſylvam vellere, vietas ac putres oſtentare mammas, tremuloque gannitu languentem ſolicitare cupidinem, potitare, miſceri puellarum choris, literulas amatorias ſcribere. Ridentur hæc ab omnibus tanquam, uti ſunt, ſtultiſſima: at ipſæ ſibi placent, & in ſummis interim verſantur deliciis, totaſque ſeſe melle perungunt, meo videlicet beneficio felices. Porro quibus hæc deridicula videntur, illud ſecum expendant velim, utrum ſatius ducant hujuſmodi ſtultitiâ vitam plane mellitam exigere an trabem, ut ajunt, ſuſpendio quærere. Porro quod hæc vulgo putantur infamiæ obnoxia, iſtud nihil ad ſtultos meos, qui malum hoc aut non ſentiunt, aut ſi quid ſentiunt; facile negligunt. Si ſaxum in caput incidat, id verè malum ſit. Cæterum pudor, infamia, probrum, maledicta, tantum adferunt noxæ, quantum ſentiuntur. Si ſenſus abſit; ne mala quidem ſunt. Quid lædit, ſi totus populus in te ſibilet, modo tute tibi plaudas? Atque ut id liceat, ſola ſtultitia præſtat.

Diſciplinas inutiles eſſe & noxias.

Sed mihi videor audire reclamantes philoſophos. Atqui hoc ipſum eſt, inquiunt, miſerum, ſtultitia teneri, errare, falli, ignorare. Imo hoc eſt hominem eſſe. Porro miſe-

1. *Squalidos, incurvos, miſeros, rugoſos, calvos, edentulos, verpos.*
2. *Juvenes agere.*
3. *Lumen bonum.* i. vita bona eſt.
4. *Hircorum more libidinari.*

1. DEus

miſerum cur vocent, non video, quandoquidem ſic nati eſtis, ſic inſtituti, ſic conditi, ea eſt communis omnium ſors. Nihil autem miſerum, quod in ſuo genere conſtat, niſi forte quis hominem deplorandum exiſtimet, qui neque volare poſſit cum avibus, neque quaternis ingredi pedibus cum reliquo pecudum genere, neque cornibus ſit armatus quemadmodum tauri. Verum is eadem opera, equum etiam belliſſimum infelicem vocabit, quod neque grammaticam didicerit, neque placentis veſcatur, taurum miſerum, quod ad palæſtricam ſit inutilis. Igitur ut equus imperitus grammaticæ, miſer non eſt, ita nec homo ſtultus infelix, propterea quod hæc cum illius natura cohærent. Verum rurſus urgent Logodædali. Eſt, inquiunt, homini peculiariter addita diſciplinarum cognitio, quarum adminiculis id, quod natura diminutum eſt, ingenio penſet. Quaſi verô ullam veri faciem habeat, naturam, quæ in culicibus, atque adeo in herbis ac floſculis tam ſollicite vigilaverit, in uno homine dormitaſſe, ut diſciplinis opus eſſet, quas (1) Theutus ille humano generi infenſus genius, in ſummam perniciem excogitavit, adeo non utiles ad felicitatem, ut illi quoque ipſi officiant, ad quod proprie repertæ dicuntur, ut eleganter arguit apud Platonem, rex ille prudentiſſimus de literarum invento. Igitur diſciplinæ cum reliquis humanæ vitæ peſtibus irrepſerunt, iiſdem auctoribus, à quibus omnia flagitia proficiſcuntur, puta dæmonibus, quibus hinc nomen etiam inventum, quaſi δαήμονας, hoc eſt, ſcientes appelles. Siquidem ſimplex illa aurei ſeculi gens, nullis armata diſciplinis, ſolo naturæ ductu, inſtinctuque vivebat. Quorſum enim opus erat grammatica, cum eadem eſſet omnibus lingua, nec aliud ſermone petebatur, niſi ut alius alium intelligeret? Quis uſus dialectices, ubi nulla erat pugnantium inter ſe ſententiarum dimicatio? Quis Rhetoricæ locus, cum nullus alteri negocium faceſſeret? Quorſum requireretur legum prudentia, cum abeſſent mali mores, ex quibus haud dubie bonæ leges prognatæ ſunt? Porro religioſiores

1. DEus Ægyptiorum.

 1. *Medicus*

ſiores erant quam ut impia curioſitate, arcana naturæ, ſiderum menſuras, motus, effectus, abditas rerum cauſas ſcrutarentur, nefas eſſe rati, ſi homo mortalis, ultra ſortem ſuam ſapere conaretur. Jam quid extra cœlum eſſet, inquirendi dementia ne in mentem quidem veniebat. At labente paulatim ætatis aureæ puritate, primum à malis, ut dixi, geniis inventæ ſunt artes, ſed paucæ, atque hæ quidem à paucis receptæ. Poſtea ſexcentas addidit Chaldæorum ſuperſtitio, & Græcorum ocioſa levitas, meras ingeniorum cruces adeo ut vel una grammatica abunde ſatis ſit ad perpetuam vitæ carnificinam.

Maxime in precio artes ſunt minimè ſapientes.

Quanquam inter has ipſas diſciplinas, hæ potiſſimum in precio ſunt, quæ ad ſenſum communem, hoc eſt, ad ſtultitiam, quam proxime accedunt. Eſuriunt Theologi, frigent Phyſici, ridentur Aſtrologi, negliguntur Dialectici. Solus (1) ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων. Atque in hoc ipſo genere, quo quis indoctior, audacior, incogitantiorque, hoc pluris fit etiam apud torquatos iſtos principes. Atqui medicina, præſertim ut nunc à compluribus exercetur, nihil aliud eſt quam aſſentationis particula, non minus profecto quam Rhetorica. Secundum hos proximus datur locus Leguleiis, & haud ſcio an primus, quorum profeſſionem, ne quid ipſa pronunciem, velut aſininam philoſophi magno conſenſu ridere ſolent. Sed tamen horum aſinorum arbitrio maxima minimaque negocia tranſiguntur. His latifundia creſcunt, cum Theologus interim excuſſis totius divinitatis ſcriniis, lupinum arrodit, cum cimicibus ac pediculis aſſiduè bellum gerens. Ut igitur feliciores ſunt artes, quæ majorem habent cum ſtultitia affinitatem, ita longe feliciſſimi ſunt hi, quibus prorſus licuit ab omnium diſciplinarum commercio abſtinere, ſolamque naturam ducem ſequi, quæ nulla ſui parte manca eſt, niſi forte mortalis ſortis pomæria tranſilire velimus. Odit natura fucos, multoque felicius provenit, quod nulla ſit arte violatum.

Age,

1. *Medicus enim multis æquivalet aliis.*

1. *Multi*

Animalia ea feliciſſima quæ ſunt à diſciplinis alieniſſima.

Agedum, an non videtis ex unoquoque reliquorum animantium genere ea feliciſſime degere, quæ ſunt à diſciplinis alieniſſima, nec ullius Magiſterio niſi naturæ ducuntur? Quid apibus aut felicius, aut mirabilius? At his ne corporis quidem omnes ſenſus adſunt. Quid ſimile in extruendis ædificiis reperiat architectura? Quis unquam philoſophus ſimilem inſtituit rempublicam? Rurſum equus quoniam humanis ſenſibus affinis eſt, & in hominum contubernium demigravit, humanarum item calamitatum eſt particeps. Quippe qui non raro dum vinci pudet in certaminibus, ducit ilia, & in bellis dum ambit triumphum, confoditur, ſimulque cum ſeſſore terram ore momordit. Ut ne commemorem interim lupata frena, aculeata calcaria, ſtabuli carcerem, ſcuticas, fuſtes, vincula, ſeſſorem, breviter omnem illam ſervitutis tragœdiam, cui ſe ultro addixit, dum fortes viros imitatus impenſius hoſtem ulciſci ſtudet. Quanto optabilior muſcarum & avicularum vita, ex tempore ſoloque naturæ ſenſu degentium, modo per hominum inſidias liceat? Quæ ſi quando caveis incluſæ aſſueſcant humanas ſonare linguas, mirum quam à nativo illo nitore degenerent. Adeo modis omnibus lætius eſt, quod natura condidit, quam quod fucavit ars. Proinde nunquam ſatis laudarim Gallum illum Pythagoram, qui cum unus omnia fuiſſet, philoſophus, vir, mulier, Rex, privatus, piſcis, equus, rana, opinor etiam ſpongia, tamen nullum animal judicavit calamitoſius homine, propterea quod cætera omnia naturæ finibus eſſent contenta, ſolus homo ſortis ſuæ limites egredi conaretur.

Stulti omnium feliciſſimi.

Rurſum inter homines, idiotas multis partibus anteponit doctis ac magnis. Et Gryllus ille non paulo plus ſapuit: quam (1) πολυμῆτις ὀδυσσεὺς, qui maluerit in hara grunnire, quam cum illo tot miſeris objici caſibus. Ab his mihi non diſſentire videtur Homerus, nugarum pater, qui cum mortales omnes ſubinde (2) δειλοὺς καὶ μοχθηροὺς appellat, tum Ulyſſem illum ſuum ſapientis exemplar

1. *Multi conſilii Ulyſſes.* 2. *Miſeros & calamitoſos.*

emplar ſæpenumero (1) δύστηνον vocat, Paridem nuſquam, nec Ajacem, nec Achillem. Quamobrem id tandem? Niſi quod ille vafer & artifex nihil non Palladis conſilio agebat, nimiumque ſapiebat, à naturæ ductu quàm longiſſime recedens. Ut igitur inter mortales, ii longiſſimè abſunt à felicitate, qui ſapientiæ ſtudent, nimirum hoc ipſo bis ſtulti, quod homines nati cum ſint, tamen obliti conditionis ſuæ, deorum immortalium vitam affectant, & gigantum exemplo, diſciplinarum machinis, naturæ bellum inferunt, ita quam minime miſeri videntur ii, qui ad brutorum ingenium ſtultitiamque quam proxime accedunt, neque quicquam ultra hominem moliuntur. Age experiamur, num hoc quoque non Stoicis enthymematis, ſed craſſo quopiam exemplo queamus oſtendere. Ac per DEos immortales, eſtne quicquam felicius iſto hominum genere, quos vulgo moriones, ſtultos, fatuos, ac bliteos appellant, pulcherrimis, ut equidem opinor, cognominibus? Rem dicam prima fronte ſtultam fortaſſis atque abſurdam, ſed tamen unam multo veriſſimam. Principio vacant mortis metu, non mediocri per Jovem malo. Vacant conſcientiæ carnificina. Non territantur manium fabulamentis. Non expaveſcunt ſpectris ac lemuribus, non torquentur metu impendentium malorum, non ſpe futurorum bonorum diſtenduntur. In ſumma non dilacerantur millibus curarum: quibus hæc vita obnoxia eſt. Non pudeſcunt, von verentur, non ambiunt, non invident, non amant. Denique ſi propius etiam ad brutorum animantium inſipientiam acceſſerint, ne peccant quidem auctoribus Theologis. Hic mihi jam expendas velim ſtultiſſimè ſapiens, quot undique ſolicitudinibus noctes dieſque diſcrucietur animus tuus, congeras in unum acervum univerſa vitæ tuæ incommoda, atque ita demum intelliges, quantis malis meos fatuos ſubduxerim. Adde huc, quod non ſolum ipſi perpetuo gaudent, ludunt, cantillant, rident, verùm etiam cæteris omnibus quocunque ſeſe verterint, voluptatem, jocum, luſum, riſumque

3. *Graviter ſuſpirantem.*

1. *Stulta*

que adferunt, velut in hoc ipſum à deorum indulgentia dati, ut humanæ vitæ triſtitiam exhilararent. Unde fit, ut cum aliis in alios varius ſit affectus, hos omnes ex æquo tanquam ſuos agnoſcant, expetant, paſcant, foveant, complectantur, ſuccurrant, ſi quid acciderit: impune permittant, quicquid vel dixerint, vel fecerint. Adeoque nemo illis nocere cupit, ut feræ quoque belluæ ab illorum injuria temperent, ſenſu quodam innocentiæ naturali. Sunt enim vere ſacri diis, præcipue mihi, ideoque non injuria hunc honorem omnes illis habent.

Principibus gratiores moriones ſapientibus.

Quid, quod ſummis etiam regibus adeo ſunt in deliciis, ut nonnulli ſine his neque prandere, nec ingredi, nec omnino vel horam durare poſſint. Neque vero paulo intervallo hos bliteos ſuis illis tetricis ſophis anteponunt: quos tamen ipſos aliquot honoris gratia ſolent alere. Cur autem anteponant, nec obſcurum arbitror, nec mirum videri debet, cum ſapientes illi nil niſi triſte ſoleant adferre principibus, ſuaque doctrina freti, non vereantur aliquoties auriculas teneras mordaci radere vero; Moriones autem id præſtent, quod unum undecunque principes modis omnibus aucupantur, jocos, riſus, cachinnos, delicias. Jam accipite & hanc non aſpernandam ſtultorum dotem, quod ſoli ſimplices ac veridici ſunt. Quid autem veritate laudatius? Quanquam enim Alcibiadeum apud Platonem proverbium, veritatem vino pueritiæque tribuit, tamen omnis ea laus mihi peculiariter debetur, vel Euripide teſte, cujus extat illud celebre de nobis dictum (1) μωρὰ γὰρ μωρὸς λέγει. Fatuus quicquid habet in pectore, id & vultu præ ſe fert, & oratione promit. At ſapientum ſunt duæ illæ linguæ, ut idem meminit Euripides, quarum alterâ verum dicunt, alterâ, quæ pro tempore judicarint oportuna. Horum eſt nigrum in candida vertere, & eodem ex ore frigidum pariter & calidum efflare, longeque aliud conditum habere in pectore, aliud ſermone fingere. Porro in tanta felicitate, tamen hoc nomine principes mihi videntur infeliciſſimi, quod deeſt, à quo verum

1. *Stulta enim ſtultus dicit.*

rum audiant, & aſſentatores pro amicis habere coguntur. Sed abhorrent à vero principum aures, dixerit aliquis, & hac ipſa de cauſa ſapientes iſtos fugitant, quod vereantur, ne quis forte liberior exiſtat, qui vera magis quam jucunda loqui audeat. Ita quidem res habet, inviſa regibus veritas. Sed tamen hoc ipſum mire in fatuis meis uſu venit, ut non vera modo, verùm etiam aperta convitia cum voluptate audiantur, adeo ut idem dictum, quod ſi à ſapientis ore proficiſcatur, capitale fuerat futurum: à morione profectum, incredibilem voluptatem pariat. Habet enim genuinam quandam delectandi vim veritas, ſi nihil accedat quod offendat; verum id quidem ſolis fatuis dii dederunt. Iisdem ferme de cauſis hoc hominum genere mulieres gaudere ſolent impenſius, utpote ad voluptatem & nugas natura propenſiores. Proinde quicquid cum hujusmodi factitarint, etiamſi nonnunquam ſerium nimis, illæ tamen jocum ac luſum interpretantur, ut eſt ingenioſus, præſertim ad prætexenda commiſſa ſua, ſexus ille.

Dum fatui felices, miſerrimi ſapientes.

Igitur ut ad fatuorum felicitatem redeam, multa cum jucunditate peracta vita, nullo mortis vel metu, vel ſenſu, recta in campos Elyſios demigrant, & illic pias atque ocioſas animas luſibus ſuis delectaturi. Eamus nunc, & quemvis etiam ſapientem cum hujus morionis ſorte conferamus. Finge jam mihi quod huic opponas exemplar ſapientiæ, hominem qui totam pueritiam atque adoleſcentiam in perdiſcendis diſciplinis contriverit, & ſuaviſſimam vitæ partem, perpetuis vigiliis, curis, ſudoribus perdiderit, ne in reliqua quidem omni vita vel tantillùm voluptatis deguſtarit, ſemper parcus, pauper, triſtis, tetricus, ſibi ipſi iniquus ac durus, aliis gravis & inviſus, pallore, macie, valetudine, lippitudine confectus, ſenio canicieque multo ante diem contracta, ante diem fugiens è vita. Quanquam quid refert quando moriatur iſtiusmodi, qui nunquam vixerit? Habetis egregiam illam ſapientis imaginem.

At

At hic rurſus obganniunt mihi (1) οἱ ἐκ τῆς στοᾶς βατραχοι. Nihil, inquiunt, miſerius inſania. Sed inſignis ſtultitia, vel inſaniæ proxima eſt, vel ipſa potius inſania. Quid enim aliud inſanire, quam errare animo? Sed iſti tota errant via. Age hunc quoque ſyllogiſmum diſſipemus, Muſis bene fortunantibus. Argute quidem iſti, verum quemadmodum apud Platonem docet Socrates, ex una Venere ſecta duas, & ex uno Cupidine diſſecto duos faciens: itidem & iſtos dialecticos decebat inſaniam ab inſania diſtinguere, ſi modo ipſi ſani videri vellent. Neque enim protinus omnis inſania calamitoſa eſt. Alioqui non dixiſſet Horatius:

Refelluntur Stoici, & diſtinguitur duplex inſania.

An me ludit amabilis inſania?

Neque Plato poëtarum, vatum & amantium furorem inter præcipua vitæ bona collocaſſet: Nec vates ille laborem Æneæ vocaſſet inſanum. Verum eſt duplex inſaniæ genus: alterum quod ab inferis diræ ultrices ſubmittunt, quoties immiſſis anguibus, vel ardorem belli, vel inexplebilem auri ſitim, vel dedecoroſum ac nefarium amorem, vel parricidium, inceſtum, ſacrilegium, aut aliam id genus peſtem aliquam in pectora mortalium invehunt, ſive cum nocentem & conſcium animum, furiis ac terriculorum facibus agunt. Eſt alterum huic longe diſſimile, quod videlicet à me proficiſcitur, omnium maxime exoptandum. Id accidit quoties jucundus quidam mentis error, ſimul & anxiis illis curis animum liberat, & multijuga voluptate delibutum reddit. Atqui hunc mentis errorem ceu magnum quoddam deorum munus, ad Atticum ſcribens, optat Cicero, nimirum quò tantorum malorum ſenſu carere poſſet. Neque perperam ſenſit Argivus ille, qui hactenus inſaniebat, ut totos dies ſolus deſideret in theatro, ridens, plaudens, gaudens, quod crederet illic miras agi tragœdias, cum nihil omnino ageretur, cum in cæteris vitæ officiis probe ſeſe gereret, jucundus amicis, comis in uxorem, *poſſet qui ignoſcere ſervis; Et ſigno læſæ non inſanire lagenæ.* Hunc ubi cognatorum opera datis pharmacis morbo levaſſet, ſibique jam totus eſſet redditus,

1. *Ranæ ex Patria*, i. Stoici.

ditus, hunc in modum cum amicis expoſtulans: *Pol, me occidiſtis amici, Non ſervaſtis, ait, cui ſic extorta voluptas, Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.* Et merito quidem: errabant enim ipſi, atque ellebero magis opus habebant, qui tam felicem ac jucundam inſaniam, ceu malum aliquod, exiſtimarent potionibus expellendam. Quanquam illud equidem nondum ſtatui, num quivis ſenſus, aut mentis error, inſaniæ nomine ſit appellandus. Neque enim ſi cui lippienti mulus aſinus eſſe videatur: aut ſi quis indoctum carmen veluti doctiſſimum admiretur, is continuo videbitur inſanire: Verum ſi quis non ſenſu tantum, ſed animi judicio fallatur, idque præter uſitatum morem ac perpetuo, is demum inſaniæ cenſebitur affinis eſſe, veluti ſi quis quoties aſinum audierit rudentem, arbitretur ſeſe miros ſymphoniſcos audire, aut ſi quis pauperculus infimo loco natus, Crœſum Lydorum regem eſſe ſe credat. Sed hoc inſaniæ genus, ſi, quemadmodum fere fit, vergat ad voluptatem, non mediocrem delectationem adfert, tum iis qui eo tenentur, tum illis, quibus eſt hoc animadverſum, nec tamen eodem inſaniunt. Nam hæc inſaniæ ſpecies multo latius patet, quam vulgus hominum intelligit. Sed viciſſim inſanus inſanum ridet, ac mutuam ſibi voluptatem invicem miniſtrant. Neque raro fieri videbitis, ut major inſanus, vehementius rideat minorem.

Amabile inſaniæ genus.

Verum hoc quiſque felicior, quo pluribus deſipit modis, Stultitia judice, modo in eo genere inſaniæ maneat, quod nobis eſt peculiare, quod quidem uſque adeo latè patet, ut haud ſciam, an ex univerſa mortalium ſumma quempiam liceat reperire qui omnibus horis ſapiat, quique non aliquo inſaniæ genere teneatur Quamquam hoc tantum intereſt, qui cucurbitam cum videt, mulierem eſſe credit, huic inſano nomen ponunt, propterea quia perpaucis id uſu veniat. Verùm ubi quis uxorem ſuam, quam cum multis habet communem, plusquam Penelopem eſſe dejerat, ſibique majorem in modum plaudit, feliciter errans, hunc nullus inſanum appellant, propterea quod paſſim maritis hoc accidere videant. Ad hunc ordinem pertinent & iſti, qui præ

venatu

venatu ferarum omnia contemnunt, atque incredibilem animi voluptatem percipere ſe prædicant, quoties fœdum illum cornuum cantum audierint, quoties canum ejulatus. Opinor etiam cum excrementa canum odorantur, illis cinnamomum videri. Deinde quæ ſuavitas, quoties fera lanianda eſt? Tauros & verveces humili plebi laniare licet, feram niſi â generoſo ſecari nefas. Is nudo capite, inflexis genibus, gladio ad id deſtinato, neque enim quovis idem facere fas eſt, certis geſtibus, certa membra, certo ordine religioſe ſecat, Miratur interim perinde ut in re nova ſacraque, circumſtans tacita turba, quamvis ſpectaculum hoc plus millies viderit. Porro cui contigerit è bellua nonnihil guſtare, is vero exiſtimat ſibi non parum nobilitatis accedere. Itaque cum iſti aſſidua ferarum inſectatione atque eſu, nihil aliud aſſequantur, niſi ut ipſi propemodum in feras degenerent, tamen interea regiam vitam agere ſe putant. Et his ſimillimum genus eorum, qui inſatiabili ædificandi ſtudio flagrant, nunc rotunda quadratis, nunc quadrata rotundis permutantes. Neque vero finis ullus, neque modus, donec ad extremam redactis inopiam, nec ubi habitent, nec quid edant, ſuperſit. Quid tum poſtea? Interim annos aliquot ſumma cum voluptate peregerunt. Ad quos mihi quidem proxime videntur accedere, qui novis & arcanis artibus, rerum ſpecies vertere moliuntur, ac terra marique quintam quandam eſſentiam venantur. Hos adeo lactat mellita ſpes, ut neque laborum, neque impenſarum unquam pigeat, miroque ingenio ſemper aliquid excogitant, quo ſeſe denuo fallant, ſibique ipſi gratam faciant impoſturam, donec abſumptis omnibus, non ſit quo jam fornaculam inſtruant. Non deſinunt tamen jucunda ſomniare ſomnia, cæteros pro viribus ad eandem felicitatem animantes. Cumque jam prorſus omni ſpe deſtituuntur, ſupereſt tamen una ſententia, abunde magnum ſolatium, in magnis & voluiſſe ſat eſt. Ac tum vitæ brevitatem incuſant, ut quæ magnitudini negocii non ſuffecerit. Porro aleatores nonnihil addubito, num in noſtrum collegium ſint admittendi. Sed tamen ſtultum omnino ridiculumque ſpectaculum eſt, quoties videmus

mus nonnullos uſque adeo addictos, ut ſimul atque ſtrepitum teſſerarum audierint, protinus illis cor ſaliat, palpitetque. Deinde cum ſemper illiciente vincendi ſpe, omnium facultatum naufragium fecerint, in aleæ ſcopulum illiſa nave, non paulo formidabiliorem (1) Malea, vixque nudi emerſerint, quo svis potius fraudant quam victorem, ne ſcilicet viri parum graves habeantur. Quid cum ſenes jam & cæcutientes, vitreis etiam oculis luſitant? Poſtremo cum jam juſta chiragra contudit articulos, vicarium etiam mercede conducunt, qui pro ſe talos in pyrgum mittat? Suavis quidem res, niſi quod hic ludus plerumque ſolet in rabiem evadere, jamque ad furias, non ad me pertinere.

Stulta ſuperſtitio.

Cæterum illud hominum genus haud dubie totum eſt noſtræ farinæ, qui miraculis ac prodigioſis gaudent mendaciis, vel audiendis vel narrandis, nec ulla ſatietas talium fabularum, cum portentoſa quædam; de ſpectris, de lemuribus, de larvis, de inferis, de id genus millibus miraculorum commemorantur: quæ quo longius abſunt à vero, hoc & creduntur lubentius, & jucundiore pruritu titillant aures. Atque hæc quidem non modo ad levandum horarum tædium mire conducunt, verum etiam ad quæſtum pertinent, præcipue ſacrificis & concionatoribus. His rurſum adfines ſunt ii, qui ſibi ſtultam quidem, ſed tamen jucundam perſuaſionem induerunt, futurum, ut ſi ligneum, aut pictum aliquem Polyphemum Chriſtophorum aſpexerint, eo die non ſint perituri, aut qui ſculptam Barbaram præſcriptis verbis ſalutarit, ſit incolumis è prælio rediturus, aut ſi quis Eraſmum certis diebus, certis cereolis, certiſque preculis convenerit, brevi ſit dives evaſurus. Jam verò Georgium etiam Herculem invenerunt,quemadmodum & Hyppolitum alterum. Hujus equum phaleris ac bullis religioſiſſime adornatum tantum non adorant, ac ſubinde novo quopiam munuſculo demerentur, per hujus æream galeam dejerare, plane regium habetur. Nam quid dicam de iis, qui ſibi fictis ſcelerum condonationibus,

nibus,

1. Proverbialis loquutio. Malea fuit promontorium Laconiæ prætemavigantibus periculoſiſſimum.

1. Vid.

nibus, ſuaviſſime blandiuntur, ac purgatorii ſpacia veluti clepſydris metiuntur, ſecula, annos, menſes, dies, horas, tanquam è tabula Mathematica, citra ullum errorem dimetientes. Aut de iis, qui magis quibuſdam notulis ac preculis, quas pius aliquis impoſtor, vel animi cauſa, vel ad quæſtum excogitavit, freti nihil ſibi non pollicentur, opes, honores, voluptates, ſaturitates, valetudinem perpetuo proſperam, vitam longævam, ſenectam viridem, denique proximum Chriſto apud ſuperos conſeſſum, quem tamen nolint, niſi admodum ſero contingere, hoc eſt, cum hujus vitæ voluptates invitos eos ac mordicus retinentes, tamen deſeruerint, tum ſuccedant illæ cœlitum deliciæ. Hic mihi puta negociator aliquis, aut miles, aut judex, objecto ex tot rapinis unico nummulo, univerſam vitæ Lernam ſemel expurgatam putat, totque perjuria, tot libidines, tot ebrietates, ac rixas, tôt cædes, tot impoſturas, tot perfidias, tot proditiones exiſtimat velut ex pacto redimi, & ita redimi, ut jam liceat ad novum ſcelerum orbem de integro reverti. Quid autem ſtultius iis, imo quid felicius, qui ſeptem illis ſacrorum pſalmorum verſiculis quotidie recitatis, pluſquam ſummam felicitatem ſibi promittunt? Atque hos magicos verſiculos dæmon quiſpiam, facetus quidem ille, ſed futilis magis quàm callidus, Divo Bernardo creditur indicaſſe, ſed arte circumventus miſer. Et hæc tam ſtulta, ut me ipſam propemodum pudeat, tamen approbantur, idque non à vulgo modo, verum etiam à religionis profeſſoribus. Quid jam? nonne eodem fere pertinet, cum ſingulæ regiones ſuum aliquem peculiarem vindicant divum: cumque in ſingulos ſingula quædam partiuntur, ſingulis ſuos quoſdam culturæ ritus attribuunt, ut hic in dentium cruciatu ſuccurrat, ille parturientibus dexter adſit, alius rem furto ſublatam reſtituat: hic in naufragio proſper affulgeat, ille gregem tueatur: atque item de cæteris. Nam omnia percenſere longiſſimum fuerit. Sunt qui ſinguli pluribus in rebus valeant, præcipuè Deipara virgo, cui vulgus hominum plus prope tribuit, quam filio.

Verum

Templorum donaria ſtultitiæ argumenta.

Verum ab his divis quid tandem petunt homines, niſi quod ad ſtultitiam attinet? Agedum inter tot anathemata, quibus templorum quorundam parietes omnes, ac teſtudinem ipſam refertam conſpicitis, vidiſtiſne unquam qui ſtultitiam effugerit, qui vel pilo ſit factus ſapientior? Alius enatavit incolumis. Alius ab hoſte perfoſſus vixit. Alius è prælio, pugnantibus cæteris, non minus feliciter quàm fortiter aufugit. Alius in crucem ſubactus, favore divi cujuſpiam, furibus amici, decidit ut nonnullos etiam male divitiis onuſtos pergeret exonerare. Alius perfracto carcere fugit. Alius irato medico à febre revaluit. Alii potum venenum alvo ſoluta, remedio non exitio fuit, idque non admodum læta uxore, quæ operam & impenſam luſerit. Alius everſo plauſtro, equos incolumes domum abegit. Alius oppreſſus ruina vixit. Alius à marito deprehenſus eluſit. Nullus pro depulſa ſtultitia gratias agit. Adeo ſuavis quædam res eſt nihil ſapere, ut omnia potius deprecentur mortales, quam Moriam. Sed quid ego hoc ſuperſtitionum pelagus ingredior?

Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox, omneis fatuorum evolvere formas,
Omnia ſtultitiæ percurrere nomina poſſim,

Uſque adeo omnis omnium Chriſtianorum vita iſtiuſmodi delirationibus undique ſcatet: quas ipſas tamen ſacrifici non gravatim & admittunt & alunt, non ignari quantum hinc lucelli ſoleat accreſcere. Inter hæc, ſi quis odioſus ſapiens exoriatur, ſuccinatque id, quod res eſt, non male peribis, ſi bene vixeris: peccata redimis, ſi nummulo addideris odium malefactorum, tum lachrimas, vigilias, precationes, jejunia, at totam vitæ rationem commutaris. Divus hic tibi favebit, ſi vitam illius æmulaberis. Hæc, inquam, atque id genus alia: ſi ſapiens ille obganniat, vide à quanta felicitate repente mortalium animos in quem tumultum retraxerit? Ad hoc collegium pertinent, qui vivi qua funeris pompa velint efferri, tam diligenter ſtatuunt, ut nominatim etiam præſcribant, quot tædas, quot pullatos, quot cantores, quot luctus hiſtriones velint adeſſe, perinde quaſi

quaſi futurum ſit, ut aliquis hujus ſpectaculi ſenſus ad ipſos ſit rediturus, aut ut pudeſcant defuncti, niſi cadaver magnificè defodiatur: haud alio ſtudio, quam ſi ædiles creati, ludos aut epulum edere ſtudeant.

Alterius generis ſtultitia, Nobilium, Doctorum, &c.

Equidem tametſi propero, tamen haud poſſum iſtos ſilentio prætercurrere, qui cum nihil ab infimo cerdone differant, tamen inani nobilitatis titulo mirum quam ſibi blandiuntur. Alius ad Æneam, alius ad Brutum, alius ad Arcturum genus ſuum refert. Oſtendunt undique ſculptas & pictas majorum imagines. Numerant proavos atque atavos, & antiqua cognomina commemorant, cum ipſi non multum abſint à muta ſtatua, pene iis ipſis, quæ oſtentant ſignis, deteriores. Et tamen hac tam ſuavi Philautia felicem prorſus vitam agunt. Neque deſunt æque ſtulti, qui hoc beluarum genus, perinde ut DEos ſuſpiciunt. Sed quid ego de uno aut altero genere loquor, quaſi vero non paſſim hæc Philautia plurimos ubique miris modis feliciſſimos efficiat? cum hic quavis ſimia deformior, ſibi planè Nireus videtur. Alius ſimul atque treis lineas circino duxerit, prorſum Euclidem ſeſe putat. Hic ὄνος πρὸς λύραν, & quo deterius nec ille ſonat, quo mordetur gallina marito, tamen alterum Hermogenem eſſe ſe credit. Eſt autem illud longè ſuaviſſimum inſaniæ genus, quo nonnulli quicquid ulli ſuorum dotis adeſt, eo non aliter atque ſuo gloriantur. Qualis erat ille bis beatus apud Senecam dives, qui narraturus hiſtoriolam quampiam, ſervos ad manum habebat, qui nomina ſuggererent, non dubitaturus vel in pugilum certamen deſcendere, homo alioqui adeo imbecillus, ut vix viveret, hac re fretus, quod multos haberet domi ſervos egregie robuſtos. Porro de artium profeſſoribus, quid attinet commemorare? quando peculiaris eſt horum omnium Philautia: adeo ut reperias citius, qui velit agello paterno, quam ingenio cedere, verum præcipue hiſtrionum, cantorum, oratorum, ac poëtarum, quorum quo quiſque eſt indoctior, hoc ſibi placet inſolentius, hoc ſeſe magis jactat, ac dilatat. Et inveniunt ſimiles labra lactucas, imo quo quicquam eſt ineptius, hoc plures admiratores nanciſcitur, ut peſſima quæque ſem-

per

per plurimis arrident, propterea quod maxima pars hominum, ut diximus, Stultitiæ obnoxia eſt. Proinde ſi quis eſt imperitior, & ſibi ipſi multo jucundior eſt, & pluribus admirationi, quid eſt quod is veram eruditionem malit, primum magno conſtaturam, deinde redditaram & putridiorem & timidiorem, poſtremo multo paucioribus placituram?

Singulis Gentibus ſua Philautia ac ſtultitia.

Jam vero video naturam, ut ſingulis mortalibus ſuam, ita ſingulis nationibus ac pene civitatibus communem quandam inſeviſſe Philautiam: Atque hinc fieri, ut Britanni præter alia, formam, muſicam, & lautas menſas proprie ſibi vindicent: Scoti, nobilitate & regiæ affinitatis titulo, neque non dialecticis argutiis ſibi blandiantur: Galli morum civilitatem ſibi ſumant: Pariſienſes, Theologicæ ſcientiæ laudem, omnibus prope ſubmotis, ſibi peculiariter arrogent: Itali bonas literas & eloquentiam aſſerant, atque hoc nomine ſibi ſuaviſſime blandiantur omnes, quod ſoli mortalium barbari non ſint. Quo quidem in genere felicitatis, Romani primas tenent, ac veterem illam Romam adhuc jucundiſſime ſomniant. Veneti nobilitatis opinione ſunt felices. Græci tanquam diſciplinarum auctores, veteribus illis laudatorum heroum titulis ſeſe venditant. Turcæ, totaque illa vere barbarorum colluvies etiam religionis laudem ſibi vindicat, Chriſtianos perinde uti ſuperſtitioſos irridens. Ac multo etiam ſuavius Judæi etiam dum Meſſiam ſuum conſtanter expectant, ac Moſen ſuum hodieque mordicus tenent. Hiſpani bellicam gloriam nulli concedunt: Germani corporum proceritate, & magiæ cognitione ſibi placent.

Adulatio res ſaluberrima.

Ac ne ſingula perſequar, videtis opinor, quantum ubique voluptatis pariat ſingulis & univerſis mortalibus Philautia, cui prope par eſt Aſſentatio ſoror. Nihil enim aliud Philautia, quam cum quis ipſe ſibi palpatur. Idem ſi alteri facias: κολακία fuerit. At hodie res quædam infamis eſt adulatio, ſed apud eos, qui rerum vocabulis magis, quam rebus ipſis commoventur. Exiſtimant cum adulatione fidem male cohærere: quod multo ſecus ſeſe habere, vel brutorum animantium exemplis poterant admoneri. Quid enim cane adulantius? at

at rurſum quid fidelius? Quid ſciuro blandius? at hoc quid eſt homini magis amicum? Niſi forte vel aſperi leones, vel immites tigres, vel irritabiles pardi magis ad vitam hominum conducere videntur. Quanquam eſt omnino pernicioſa quædam adulatio, quam nonnulli perfidioſi & irriſores, miſeros in perniciem adigunt. Verum hæc mea ab ingenii benignitate, candoreque quodam proficiſcitur, multoque virtuti vicinior eſt, quam ea quæ huic opponitur, aſperitas, ac moroſitas inconcinna, ut ait Horatius, gravisque. Hæc dejectiores animos erigit, demulcet triſtes, extimulat languentes, expergefacit ſtupidos, ægrotos levat, feroces mollit, amores conciliat, conciliatos retinet. Pueritiam ad capeſcenda ſtudia literarum allicit, ſenes exhilarat, principes citra offenſam ſub imagine laudis, & admonet & docet. In ſumma, facit ut quisque ſibi ipſe ſit jucundior & charior, quæ quidem felicitatis pars eſt vel præcipua. Quid autem officioſius, quam cum mutuum muli ſcabunt; Ut ne dicam interim hanc eſſe magnam illius laudatæ eloquentiæ partem, majorem medicinæ, maximam poëticæ. Denique eſſe totius humanæ conſuetudinis mel & condimentum.

Opinione paſcuntur homines præſertim in ſacris.

Sed falli, inquiunt, miſerum eſt, Imo non falli miſerrimum. Nimium enim deſipiunt, qui in rebus ipſis felicitatem hominis ſitam eſſe exiſtimant. Ex opinionibus ea pendet. Nam rerum humanarum tanta eſt obſcuritas, varietasque, ut nihil dilucide ſciri poſſit, quemadmodum rectè dictum eſt ab Academicis meis, inter philoſophos quam minimum inſolentibus. Aut ſi quid ſciri poteſt, id non raro officit etiam vitæ jucunditati, Poſtremo ſic ſculptus eſt hominis animus, ut longe magis fucis, quam veris capiatur, cujus rei ſi quis experimentum expoſitum & obvium quærat, conciones ac templa petat, in quibus ſi quid ſerium narratur, dormitant, oſcitant, nauſeant omnes. Quod ſi clamator ille, (lapſa ſum, declamator dicere volebam,) ita ut ſæpe faciunt, anilem aliquam fabellam exordiatur, expergiſcuntur, eriguntur: inhiant omnes. Item ſi quis ſit divus fabuloſior & poëticus, quod ſi exemplum requiris, finge hujus generis Georgium aut Chriſtophorum,

ſtophorum, aut Barbaram, videbitis hunc longè religioſius coli, quàm Petrum, aut Paulum, aut ipſum etiam Chriſtum. Verum hæc non hujus ſunt loci. Jam quanto minoris conſtat hæc felicitatis acceſſio? Quandoquidem res ipſas aliquoties magno negotio pares oportet, vel leviſſimas, uti grammaticen. At opinio facillime ſumitur, quæ tamen tantundem aut amplius etiam ad felicitatem conducat. Age ſi quis putribus veſcatur ſalſamentis, quorum alius nec odorem ferre poſſit, & tamen huic ambroſiam ſapiant, quæſo quid intereſt ad felicitatem? Contra ſi acipenſer alicui nauſeam ſapiat, quid referet ad vitæ beatitudinem? Si cui ſit uxor egregie deformis, quæ tamen marito, vel cum ipſa Venere certare poſſe videatur, nonne perinde fuerit, ac ſi vere formoſa foret? Si quis tabulam minio lutoque male oblitam, ſuſpectet, ac demiretur, perſuaſum habens, Apellis aut Zeuſidis eſſe picturam, nonne felicior etiam fuerit eo, qui eorum artificum manum magno emerit, fortaſſis minus ex eo ſpectaculo voluptatis percepturus? Novi ego quendam mei nominis, qui novæ nuptæ gemmas aliquot adulterinas dono dedit, perſuadens, ut erat facundus nugator, eas non modo veras ac nativas eſſe, verùm etiam ſingulari atque inæſtimabili precio. Quæſo, quid intererat puellæ: cum vitro non minus jucunde paſceret & oculos, & animum, nugas perinde ut eximium aliquem theſaurum conditas apud ſeſe ſervaret? Maritus interim & ſumptum effugiebat, & uxoris errore fruebatur, nec eam tamen ſibi minus habebat devinctam, quam ſi magno empta donaſſet. Num quid intereſſe cenſetis inter eos, qui in (1) ſpecu illo Platonico variarum rerum umbras & ſimulacra demirantur: modo nihil deſiderent, neque minus ſibi placeant: & ſapientem illum, qui ſpecum egreſſus, veras res aſpicit. Quod ſi Mycillo Lucianico dives illud & aureum ſomnium perpetuo ſomniare licuiſſet, nihil erat cur aliam optaret felicitatem. Aut nihil igitur intereſt, aut ſi quid intereſt, potior etiam ſtultorum conditio. Primum quod iis ſua felicitas minimo conſtat,

1. Vid. Platon. Reip. Lib. VII.

conſtat, id eſt, ſola perſuaſiuncula. Deinde, quod ea fruuntur cum plurimis communiter.

Porro nullius boni jucunda ſine ſocio poſſeſſio. Quis enim neſcit quanta ſapientum paucitas, ſi modo quiſquam inveniatur? quanquam ex tot ſeculis Græci ſeptem omnino numerant, quos me hercle, ſi quis accuratius excutiat, diſperea m ſi vel ſemiſapientem inveniet, imo ſi vel trientem viri ſapientis. Proinde cum inter multas Bacchi laudes, illud habeatur, ut eſt primarium, quod animi curas eluat, idque ad exiguum modo tempus: nam ſimul atque villum edormieris, protinus albis, ut ajunt, quadrigis recurrunt animi moleſtiæ: quanto meum beneficium cum plenius, tum præſentius, quæ perpetua quadam ebrietate, mentem gaudiis, deliciis, tripudiis, expleo, idque nullo negocio? Neque quemquam omnino mortalem mei muneris expertem eſſe ſino, cum reliquæ numinum dotes aliæ ad alios perveniant: Non ubivis paſcitur generoſum & lene merum, quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet. Paucis contigit formæ gratia, Veneris munus, paucioribus eloquentia, Mercurii donum. Non ita multis obtigerunt opes, dextro Hercule. Imperium non cuivis concedit Jupiter Homericus. Sæpenumero Mavors neutris favet copiis. Complures ab Apollinis tripode triſtes diſcedunt. Sæpe fulminat Saturnus. Phœbus aliquando jaculis peſtem immittit. Neptunus plures extinguit quam ſervat. Ut interim Væjoves iſtos, Plutones, Atas, Pœnas, Febres, atque id genus, non Deos, ſed carnifices non commemorem. Ego ſum una illa ſtultitia, quæ omnes ex æquo tam parata beneficentia complector.

Stultitia omnes homines curis liberat, & felices facit.

Nec vota moror, nec iraſcor, expoſcens piamina, ſi quid cæremoniarum fuerit prætermiſſum. Nec cœlum terræ miſceo, ſi quis reliquis invitatis diis, me domi relinquat, nec admittat ad nidorem illum victimarum. Nam cæterorum deorum tanta in his eſt moroſitas, ut prope majus ſit operæ pretium, atque adeo tutius, illos negligere quam colere. Quemadmodum ſunt & homines nonnulli, tam difficiles, & ad lædendum irritabiles, ut præſtiterit eos prorſum alieniſſimos habere, quam familiares. At nemo, inquiunt, ſtultitiæ ſacrificat, neque templum ſtatuit. Equidem demiror, ut dixi, nonnihil hanc ingrati-

Benigniſſima Deorum Stultitia ab omnibus verè culta.

d tudinem.

tudinem. Verum hoc quoque pro mea facilitate boni conſulo, quanquam ne hæc quidem deſiderare poſſim. Quid enim eſt cur tuſculum aut molam, aut hircum, aut ſuem requiram, cum mihi mortales omnes ubique gentium eum cultum perſolvant, qui vel à Theologis maxime probari ſolet? Niſi forte Dianæ debeam invidere, quod illi humano ſanguine litatur. Ego me tum religioſiſſime coli puto, cum paſſim, ut faciunt omnes, animo complectuntur, moribus exprimunt, vita repræſentant. Qui quidem divorum cultus, nec apud Chriſtianos admodum frequens eſt. Quanta turba eorum, qui Deiparæ virgini cereolum affigunt, idque in meridie, cum nihil eſt opus? Rurſum quam pauci qui eandem vitæ caſtimonia, modeſtia, cœleſtium rerum amore ſtudeant æmulari? Nam is demum verus eſt cultus, longeque cœlitibus gratiſſimus. Præterea cur templum deſiderem, cum orbis hic univerſus templum mihi ſit, ni fallor, pulcherrimum? Neque vero deſunt myſtæ, niſi ubi deſunt homines. Nec jam uſque adeo ſtulta ſum, ut ſaxeas ac coloribus fucatas imagines requiram, quæ cultui noſtro nonnunquam officiunt, cum à ſtupidis & pinguibus iſtis ſigna pro divis ipſis adorantur. Nobis interim uſu venit, quod ſolet iis, qui à vicariis ſuis extruduntur. Mihi tot ſtatuas erectas puto, quot ſunt mortales, vivam mei imaginem præ ſe ferentes, etiam ſi nolint. Itaque nihil eſt quod reliquis diis invideam, ſi aliis in angulis terrarum alii colantur, idque ſtatis diebus: quemadmodum Rhodi Phæbus, in Cypro Venus, Argis Juno, Athenis Minerva, in Olympo Jupiter, Tarenti Neptunus, Lampſaci Priapus, modo mihi communiter orbis omnis longe potiores victimas aſſidue præbeat.

Communis hominum vita plena Stultitia.

Atqui ſi cui videor hæc audacius quam verius dicere, agedum pauliſper ipſas hominum vitas inſpiciamus, quo palam fiat, & quantum mihi debeant, & quanti me faciant maximi pariter ac minimi. At non quorumlibet vitam recenſebimus, nam id quidem perlongum, verum inſignium tantum, unde reliquos facile ſit æſtimare. Quid enim attinet de vulgo, plebeculaque commemorare, quæ citra controverſiam tota mea eſt? tot enim undique ſtultitiæ formis abundat, tot indies novas comminiſcitur, ut nec mille Democriti ad tantos riſus ſuffecerint: quanquam

illis

illis ipſis Democritis rurſum alio Democrito foret opus. Quin etiam incredibile eſt dictu, quos riſus, quos ludos, quas delitias, homunculi quotidie præbeant ſuperis. Nam hi quidem horas illas ſobrias, & antemeridianas jurgioſis conſultationibus, ac votis audiendis impertiunt. Cæterum ubi jam nectare madent, neque lubet quicquam ſerium agere, tum qua parte cœlum quam maxime prominet, ibi conſident ac pronis frontibus, quid agitent homines, ſpeculantur. Nec eſt aliud ſpectaculum illis ſuavius. Deum immortalem, quod theatrum eſt illud! Nam ipſa nonnunquam in deorum poëticorum ordinibus conſidere ſoleo. Hic deperit in mulierculam, & quominus adamatur, hoc amat impotentius. Ille dotem ducit, non uxorem. Ille ſponſam ſuam proſtituit. Alius zelotypus velut Argus obſervat. Hic in luctu, papæ! quam ſtulta dicit facitque! conductis etiam velut hiſtrionibus, qui luctus fabulam peragant. Ille flet ad novercæ tumulum. Hic quidquid undecunque poteſt corradere, id totum ventriculo donat, paulo poſt fortiter eſuriturus. Hic ſomno & ocio nihil putat felicius. Sunt qui alienis obeundis negociis ſedulo tumultuantur, ſua negligunt. Eſt qui verſuris, atque ære alieno divitem ſe eſſe putat, mox decocturus. Alius nihil arbitratur felicius, quam ſi ipſe pauper hæredem locupletet. Hic ob exiguum, idque incertum lucellum, per omnia maria volitat, undis ac ventis vitam committens, nulla pecunia reparabilem. Ille mavult bello divitias quærere, quam tutum ocium exigere domi. Sunt qui captandis orbis ſenibus, putant quam commodiſſime ad opes perveniri. Neque deſunt, qui idem malint deamandis beatis aniculis aucupare. Quorum utrique tum demum egregiam de ſe voluptatem diis ſpectatoribus præbent, cum ab ipſis, quos captant, arte deluduntur. Eſt omnium ſtultiſſimum ac ſordidiſſimum negotiatorum genus, quippe qui rem omnium ſordidiſſimam tractent, idque ſordidiſſimis rationibus, qui cum paſſim mentiantur, pejerent, furentur, fraudent, imponant, tamen omnium primos ſeſe faciunt, propterea quod digitos habeant auro revinctos. Nec deſunt adulatores fraterculi, qui mirentur iſtos, ac venerabiles palam appellent, nimirum, ut ad ipſos aliqua male partorum portiuncula redeat. Alibi videas Pythagoricos quoſdam, quibus uſque adeo

omnia videntur eſſe communia, ut quicquid uſquam incuſtoditum nacti fuerint, id velut hæreditate obvenerit, æquo animo tollant. Sunt qui votis tantum divites ſunt, & jucunda quædam ſibi fingunt ſomnia, idque ad felicitatem ſatis eſſe putant. Nonnulli foris divites haberi gaudent, domi gnaviter eſuriunt. Hic feſtinat quicquid habet profundere, ille per fas nefaſque congerit. Hic canditatus ambit populares honores, ille ad focum ſemet oblectat. Bona pars lites nunquam finiendas agitat, & hinc atque hinc certatim contendunt, ut prorogatorem judicem & colluſorem ditent advocatum. Hic rebus novandis ſtudet, ille magnum quiddam molitur. Eſt qui Hieroſolymum, Romam, aut divum Jacobum adeat, ubi nihil eſt illi negocii, domi relictis cum uxore liberis. In ſumma, ſi mortalium innumerabiles tumultus è luna, quemadmodum Menippus olim, deſpicias, putes te muſcarum, aut culicum videre turbam inter ſe rixantium, bellantium, inſidiantium, rapientium, ludentium, laſcivientium, naſcentium, cadentium, morientium. Neque ſatis credi poteſt, quos motos, quas tragœdias cieat tantulum animalculum, tamque mox periturum. Nam aliquoties vel levis belli, ſeu peſtilentiæ procella multa ſimul millia rapit ac diſſipat.

Docti quàm Stulti & præſertim Grammatici.

Sed ipſa ſtultiſſima ſim, planeque digna, quam multis cachinnis rideat Democritus, ſi pergam popularium ſtultitiarum, & inſaniarum formas numerare. Ad eos accingar, qui ſapientiæ ſpeciem inter mortales tenent, & aureum illum ramum, ut ajunt, aucupantur, inter quos Grammatici primas tenent, genus hominum profecto, quo nihil calamitoſius, nihil afflictius, nihil æque diis inviſum foret, niſi ego miſerrimæ profeſſionis incommoda dulci quodam inſaniæ genere mitigarem. Neque enim πέντε κατάρας, id eſt, quinque tantum diris obnoxii ſunt iſti, quemadmodum indicat epigramma Græcum, verum ſexcentis, ut qui ſemper famelici, ſordidique in ludis illis ſuis, in ludis dixi, imo in (1) φροντιστηρίοις, vel piſtrinis potius, ac carnificinis inter puerorum greges, conſeneſcant laboribus, obſurdeſcant clamoribus, fœtore pædoreque contabeſcant, tamen meo beneficio fit, ut ſibi primi mortalium eſſe videantur.

1. *Solicitudinis locis.*

antur. Adeo ſibi placent, dum pavidam turbam minaci vultu voceque territant, dum ferulis, virgis, loriſque conſcindunt miſeros, dumque modis omnibus ſuo arbitratu ſæviunt, aſinum illum Cumanum imitantes. Interim ſordes illæ, meræ mundiciæ videntur, pædor amaricinum olet, miſerrima illa ſervitus regnum eſſe putatur, adeo ut tyrannidem ſuam nolint cum Phalaridis aut Dionyſii imperio commutare. Sed longe etiam feliciores ſunt, nova quadam doctrinæ perſuaſione. Siquidem cum plerique mera deliramenta pueris inculcent, tamen dii boni! quem non illi Palæmonem, quem non Donatum pro ſe contemnunt? idque neſcio quibus præſtigiis mirè efficiunt, ut ſtultis materculis & idiotis patribus tales videantur, quales ipſi ſe faciunt. Jam adde & hoc voluptatis genus, quoties iſtorum aliquis Anchiſæ matrem, aut voculam vulgo incognitam, in putri quapiam charta deprehenderit, puta bubſequam, bovinatorem, aut manticulatorem, aut ſi quis vetuſti ſaxi fragmentum, mutilis notatum literis, alicubi effoderit, ô Jupiter! quæ tum exultatio, qui triumphi, quæ encomia, perinde quaſi vel Africam devicerint, vel Babylona ceperint. Quid autem cum frigidiſſimos & inſulſiſſimos verſiculos ſuos paſſim oſtentant, neque deſunt qui mirentur, jam plane Maronis animam in ſuum pectus demigraſſe credunt. At nihil omnium ſuavius quam cùm ipſi inter ſeſe mutua talione laudant ac mirantur, viciſſimque ſcabunt. Quod ſi quis alius verbulo lapſus ſit, idque forte fortuna hic oculatior deprehenderit, (1) ἠράκλεις! quæ protinus tragœdiæ, quæ digladiationes, quæ convicia, quæ invectivæ! Malè propitios habeam omnes Grammaticos, ſi quid mentior. Novi quendam πολυτεχνότατον, Græcum, Latinum, Mathematicum, Philoſophum, Medicum, (2) καὶ πάντα βασιλικὸν, jam ſexagenarium, qui cæteris rebus omiſſis, annis plus viginti ſe torquet ac diſcrutiat in Grammatica, prorſus felicem ſe fore ratus, ſi tam diu liceat vivere, donec certo ſtatuat, quomodo diſtinguendæ ſint octo partes orationis, quod hactenus nemo Græcorum aut Latinorum ad plenum præſtare voluit. Perinde quaſi res ſit bello quoque vindicanda, ſi quis conjunctionem faciat dictio-

1. *ô Hercles.* 2. *Et regis felicitatem æquantem.*

ctionem ad adverbiorum jus pertinentem. Et hac gratia, cum totidem ſint grammaticæ quot grammatici, imo plures: quandoquidem Aldus meus unus, plus quinquies grammaticam dedit, hic nullam omnino quantumvis barbare aut moleſte ſcriptam prætermittit, quam non evolvat, excutiatque, nemini non invidens, ſi quid quantumlibet inepte moliatur in hoc genere, miſerè timens, ne quis forte gloriam hanc præripiat, & pereant tot annorum labores. Utrum inſaniam hanc vocare mavultis, an ſtultitiam? Nam mea quidem haud magni refert, modo fateamini meo beneficio fieri, ut animal omnium alioqui longe miſerrimum, eo felicitatis evehatur, ut ſortem ſuam neque cum Perſarum regibus cupiat permutare.

Poëtæ, Rhetores, ſcriptores omnes ſtulti, ideoque felices.

Minus mihi debent Poëtæ, tametſi vel ex profeſſo meæ ſunt factionis, quippe liberum genus, ut habet proverbium, quorum omne ſtudium non alio pertinet, quàm ad demulcendas ſtultorum aures, idque meris nugamentis, ac ridiculis fabulis. Et tamen his freti dictu mirum, ut cum ſibi polliceantur immortalitatem, & diis parem vitam; tum aliis eandem promittant. Huic ordini præ cæteris familiares (1) φιλαυτία καὶ κολακεία, nec ab ullo mortalium genere color neque ſimplicius, neque conſtantius. Porrò Rhetores, quamquam nonnihil illi quidem prævaricantur, colluduntque cum Philoſophis, tamen hos quoque noſtræ factionis eſſe, cum alia multa, tum illud in primis arguit, quod præter alias nugas, tam accuratè, tam multa de jocandi ratione conſcripſerunt. Atque odeo ſtultitiam ipſam inter facetiarum ſpecies numerat, quiſquis is fuit, qui ad Herennium dicendi artem conſcripſit: Quodque apud Quintilianum, hujus ordinis longe principem, caput eſt de riſu vel Iliade prolixius: tantum denique ſtultitiæ tribuunt, ut ſæpenumero quod nullis argumentis dilui poſſit, riſu tamen eludatur. Niſi ſi quis hoc arbitretur ad ſtultitiam non pertinere, ridiculis dictis excitare cachinnos, idque arte. Hujus farinæ ſunt & iſti, qui libris edendis famam immortalem aucupantur. Hîc cum omnes mihi plurimum debent, tum præcipuè qui meras nugas chartis illinunt. Nam qui eruditè ad paucorum doctorum judicium ſcribunt, quique

1. *Amor ſui ipſius & adulatio.*

1. *Hic*

que nec Perſium, nec Lælium judicem recuſant, mihi quidem miſerandi magis, quam beati videntur, ut qui ſeſe perpetuo torqueant. Addunt, mutant, adimunt, reponunt, repetunt, recondunt, oſtendunt, nonum in annum premunt, nec unquam ſibi ſatisfaciunt, ac futile præmium, nempe laudem, eamque perpaucorum, tanti emunt, tot vigiliis, ſomnique rerum omnium dulciſſimi tanta jactura, tot ſudoribus, tot crucibus. Adde nunc valetudinis diſpendium, formæ perniciem, lippitudinem, aut etiam cæcitatem, paupertatem, invidiam, voluptatum abſtinentiam, ſenectutem præproperam, mortem præmaturam, & ſi qua ſunt alia ejusmodi. Tantis malis ſapiens ille redimendum exiſtimat, ut ab uno aut altero lippo probetur. At meus ille ſcriptor, quanto delirat felicius, dum nulla lucubratione, verum utcunque viſum eſt animo, quicquid in calamum incidit, levi duntaxat chartarum jactura, non ignarus futurum, ut quo nugaciores nugas ſcripſerit, hoc à pluribus, id eſt, ſtultis & indoctis omnibus probetur. Quid enim eſt negocii, tres illos doctos, ſi tamen ea legerint, contemnere? Aut quid valebit, tam paucorum ſapientium calculus in tam immenſa reclamantium turba? Sed magis etiam ſapiunt, qui aliena pro ſuis edunt, & alieno magnoque partam labore gloriam, verbis in ſe tranſmovent, hoc videlicet freti, quod arbitrentur futurum, ut etiam ſi maximè coarguantur plagii, tamen aliquanti temporis uſuram ſint interim lucrifacturi. Videre eſt operæ precium, quam hi ſibi placeant, cum vulgo laudantur, cum, digito oſtenduntur in turba, (1) οὗτός ἐςιν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος, cùm apud bibliopolas proſtant, cùm in omnium paginarum frontibus leguntur tria nomina, præſertim peregrina, ac magicis illis ſimilia. Quæ, per Deum immortalem! quid aliud ſunt quam nomina? Deinde quam à paucis cognoſcenda, ſi mundi vaſtitatem reſpicias: tum à quanto paucioribus laudanda, ut ſunt etiam indoctorum diverſa palata. Quid? quod ea ipſa nomina non raro confinguntur, aut è priſcorum libris adoptantur. Cum alius ſeſe Telemachum, alius Stelenum aut Laërtem: hic Polycratem, ille Traſymachum ſeſe nominari gaudet, ut nihil jam referat, etiam ſi chamæleonti aut

1. *Hic eſt admirandus ille.*

aut cucurbitæ, ſive, quemadmodum ſolent philoſophi loqui, alpha aut beta librum inſcribas. Illud autem lepidiſſimum, cum mutuis epiſtolis, carminibus, encomiis ſeſe viciſſim laudant, ſtulti ſtultos, indoctos indocti. Hic illius ſuffragio diſcedit Alcæus, ille hujus Callimachus, ille huic eſt M. Tullio ſuperior, hic illi Platone doctior. Nonnunquam etiam antagoniſtam quærunt, cujus æmulatione famam augeant. Hinc *ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus*, donec uterque dux re bene geſta victor diſcedit, uterque triumphum agit. Rident hæc ſapientes, ut, veluti ſunt, ſtultiſſima. Quis enim negat? Sed interim meo beneficio ſuavem vitam agunt, ne cum Scipionibus quidem ſuos triumphos commutaturi. Quamquam docti quoque interim dum hæc magna cum animi voluptate rident, & aliena fruuntur inſania, non paulum mihi debent, & ipſi, quod inficiari non poſſunt, niſi ſint omnium ingratiſſimi.

Juriſconſulti & Dialectici ſtulti.

Inter eruditos Juriſconſulti ſibi vel primum vindicant locum, neque quiſquam alius æque ſibi placet, dum Siſyphi ſaxum aſſidue volvunt, ac ſexcentas leges eodem ſpiritu contexunt, nihil refert quam ad rem pertinentes, dumque gloſſematis gloſſemata, opiniones opinionibus cumulantes, efficiunt ut ſtultum illud omnium difficillimum eſſe videatur. Quicquid enim laborioſum, idem protinus & præclarum exiſtimant. Adjungamus his dialecticos ac ſophiſtas, hominum genus quovis ære Dodonæo loquacius, ut quorum unuſquivis cum vicenis delectis mulieribus garrulitate decertare poſſit, feliciores tamen futuri, ſi tantum linguaces eſſent non etiam rixoſi, adeo ut de lana caprina pertinaciſſimè digladientur, & nimium altercando plerumque veritatem amittant. Hos tamen ſua philautia beatos reddit, dum tribus inſtructi ſyllogiſmis, incunctanter audent quavis de re cum quovis manum conſerere. Cæterum pertinacia reddit invictos, etiamſi Stentorem opponas.

Philoſophi, Mathematici ſtulti.

Sub hos prodeunt philoſophi, barba pallioque verendi, qui ſe ſolos ſapere prædicant, reliquos omnes mortales, umbras volitare. Quâm verò ſuaviter delirant, cùm innumerabiles ædificant mundos, dum ſolem, dum lunam, ſtellas, orbes, tanquam pollice filove metiuntur, dum fulminum, ventorum, eclipſium ac cæterarum inexplicabilium

lium rerum cauſas reddunt, nihil uſquam hæſitantes, perinde quaſi naturæ rerum architectrici fuerint à ſecretis, quaſive è deorum conſilio nobis advenerint: quos interim natura cum ſuis conjecturis magnifice ridet. Nam nihil apud illos eſſe comperti, vel illud ſatis magnum eſt argumentum, quod ſingulis de rebus inexplicabilis inter ipſos eſt digladiatio. Ii cum nihil omnino ſciant, tamen omnia ſe ſcire profitentur: cumque ſeipſos ignorent, neque foſſam aliquoties, aut ſaxum obvium videant, vel quia lippiunt plerique, vel quia peregrinantur animi, tamen ideas, univerſalia, formas ſeparatas, primas materias, quidditates, ecceitates, formalitates, inſtantia videre ſe prædicant, res adeo tenues, ut neque Lynceus, opinor, poſſit perſpicere. Tum vero præcipuè prophanum vulgus aſpernantur, quoties triquetris, & tetragonis circulis, atque hujuſmodi picturis mathematicis, aliis ſuper alias inductis, & in labyrinthi ſpeciem confuſis, præterea literis velut in acie diſpoſitis, ac ſubinde alio atque alio repetitis ordine, tenebras offundunt imperitioribus. Neque deſunt ex hoc genere qui futura quoque prædicant conſultis aſtris, ac miracula plus quam magica polliceantur, & inveniuntur homines fortunati, quibus hæc quoque credant.

Porrò Theologos ſilentio tranſire fortaſſe præſtiterit, *Theologi*
(1) *ϗ ταύτην καμαρίναν μὴ κινεῖν*, nec hanc (2) Anagyrim *ſtulti.*
tangere, utpote genus hominum mire ſuperciliosum atque irritabile, ne forte turmatim ſexcentis concluſionibus adoriantur, & ad palinodiam adigant, quod ſi recuſem, protinus hæreticam clamitent. Nam illico ſolent hoc terrere fulmine; ſi cui ſunt parum propitii. Sane quanquam non alii ſunt, qui minus libenter agnoſcant meam in ſe beneficentiam, tamen hi quoque non mediocribus nominibus obſtricti ſunt, dum felices ſua Philautia perinde quaſi ipſi tertium incolant cœlum, ita reliquos mortales omnes, ut humi reptantes pecudes, è ſublimi deſpiciunt, ac prope commiſerantur, dum tanto magiſtralium definitionum, concluſionum, corollariorum, propoſitionum explicitarum

1. *Hanc Camarinam non movere.* Proverbium de iis quæ non ſine periculo tractari poſſunt. Vid. Chiliad.

2. Eſt frutex odore admodum gravi. Proverb.

 1. *Sub-*

rum & implicitarum agmine ſepti ſunt, tot exuberant (1) κρησφυγέτοις, ut nec Vulcaniis vinculis ſic poſſint irretiri, quin elabantur diſtinctionibus, quibus nodos omneis adeo facile ſecant, ut non Tenedia bipennis melius: tot nuper excogitatis vocabulis, ac prodigioſis vocibus ſcatent. Præterea dum arcana myſteria ſuo explicant arbitratu, qua ratione conditus ac digeſtus ſit mundus. Per quos canales labes illa peccati in poſteritatem derivata ſit: quibus modis, qua menſura, quantulo tempore in virginis utero ſit abſolutus Chriſtus: quemadmodum in ſynaxi accidentia ſubſiſtanr ſine domicilio. Sed hæc protrita. Illa demum magnis, & illuminatis, ut vocant, Theologis digna putant, ad hæc ſi quando incidunt, expergiſcuntur. Num quod inſtans in generatione divina? Num plures in Chriſto filiationes? Num poſſibilis propoſitio: Pater DEus odit filium? Num DEus potuerit ſuppoſitare mulierem, num diabolum, num aſinum, num cucurbitam, num ſilicem? Tum quemadmodum cucurbita fuerit concionatura, editura miracula, figenda cruci? Et quid conſecraſſet Petrus, ſi conſecraſſet eo tempore, quo corpus Chriſti pendebat in cruce? Et num eodem tempore Chriſtus homo dici potuerit: & num poſt reſurrectionem edere aut bibere fas ſit futurum, jam nunc famem ſitimque præcaventes? Sunt innumerabiles (2) λεπτολεσχίαι, his quoque multo ſubtiliores, de notionibus, relationibus, inſtantibus: de formalitatibus, de quidditatibus, ecceitatibus, quas nemo poſſit oculis aſſequi niſi tam Lynceus, ut ea quoque per altiſſimas tenebras videat, quæ nuſquam ſunt. Adde nunc his (3) γνώμας illas adeo παραδόξους, ut illa Stoicorum oracula, quæ paradoxa vocant, craſſiſſima præ his videantur, & circumforanea, velut levius eſſe crimen, homines mille jugulare, quam ſemel in die dominico calceum pauperi conſuere. Et potius eſſe committendum, ut univerſus orbis pereat una cum victu & veſtitu, quod ajunt, ſuo, quam unicum quantumlibet leve mendaciolum dicere. Jam has ſubtiliſſimas ſubtilitates ſubtiliores etiam reddunt tot ſcholaſticorum viæ, ut citius è Labyrinthis temet explices, quam ex

1. *Subterfugiis.*
2. *Subtiles nugæ.*
3. *Sententias.*

Diſce-

ex involucris Realium, Nominalium, Thomiſtarum, Albertiſtarum, Occaniſtarum, Scotiſtarum, & nondum omnes dixi ſectas, ſed præcipuas duntaxat. In quibus omnibus tantum eſt eruditionis, tantum difficultatis, ut exiſtimem ipſis Apoſtolis alio ſpiritu opus fore, ſi cogantur hiſce de rebus cum hoc novo Theologorum genere conſerere manus. Paulus fidem præſtare potuit, at idem cum ait: *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium:* parum magiſtraliter definivit. Idem ut charitatem optime præſtitit, ita parum dialectice vel dividit, vel finit, in priore ad Corinthios epiſtola, cap. decimo tertio. Ac piè quidem illi conſecrabant ſynaxim, & tamen rogati de termino à quo, & termino ad quem, de transſubſtantiatione, de modo quo corpus idem ſit in diverſis locis, de differentia, qua corpus Chriſti eſt in cœlo, qua fuit in cruce, qua in ſacramento ſynaxeos, quo puncto fiat transſubſtantiatio, cum oratio per quam ea fit, ut quantitas diſcreta ſit in fluxu, non pari, ſicut opinor, reſpondiſſent acumine, quo Scotidæ diſſerunt hæc, ac definiunt. Noverant illi JEſu matrem, ſed quis eorum tam philoſopicè demonſtravit, quo modo fuerit ab Adæ macula præſervata, quam noſtri Theologi? Petrus accepit claves, & accepit ab eo, qui non committat indigno, & tamen an intellexerit, neſcio, certe nuſquam attigit ſubtilitatem, quomodo ſcientiæ clavem habeat is quoque, qui ſcientiam non habeat. Baptizabant illi paſſim, & tamen nuſquam docuerunt, quæ ſit cauſa formalis, materialis, efficiens, & finalis baptiſmi, nec characteris delebilis,& indelebilis apud hos ulla mentio. Adorabant quidem illi, ſed in ſpiritu, nihil aliud ſequentes, quam illud Evangelicum, *ſpiritus eſt DEus, & eos qui adorant eum in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Verùm haud apparet eis tum fuiſſe revelatum, una eademque adoratione adorandam imagunculam carbone delineatam in pariete, & Chriſtum ipſum, ſi modo duobus ſit porrectis digitis, intonſa coma,& in umbone qui adhæret occipitio, tres habeat notas. Quis enim hæc percipiat niſi XXXVI. annos totos in phyſicis, & ultra mundanis Ariſtotelis & Scoticis contriverit? Identidem inculcant Apoſtoli gratiam, at iidem nuſquam diſtinguunt, quid interſit inter gratiam gratis datam, & gratiam gratificantem. Hortantur ad bona opera,

nec

nec diſcernunt opus operans & opus operatum. Paſſim inculcant charitatem, nec ſecernunt infuſam ab acquiſita, nec explicant, accidens ne ſit, an ſubſtantia, creata res an increata. Deteſtantur peccatum, at emoriar, ſi potuerunt ſcientificè definire, quid ſit illud, quod peccatum vocamus, niſi forte Scotiſtarum ſpiritu fuerunt edocti. Nec enim adduci poſſum, ut credam Paulum, è cujus unius eruditione licet omnes æſtimare, toties damnaturum fuiſſe quæſtiones, diſceptationes, genealogias, & ut ipſe vocat (1) λογομαχίας, ſi eas percalluiſſet argutias, præſertim cum omnes illius temporis contentiones, pugnæque ruſticanæ fuerint & craſſæ, ſi cum magiſtrorum noſtrorum plusquam Chryſippeis ſubtilitatibus conferantur. Quamquam homines modeſtiſſimi, ſi quid forte ſcriptum ſit ab Apoſtolis indolatius parumque magiſtraliter, non damnant quidem, ſed commode interpretantur: hoc videlicet honoris, partim antiquitati, partim Apoſtolico nomini deferentes. Et hercle parum æquum erat, res tantas ab illis requirere, de quibus ex præceptore ſuo, ne verbum quidem unquam audiſſent. Idem ſi eveniat in Chryſoſtomo, Baſilio, Hieronymo, tum ſat habent adſcribere, non tenetur. Et illi quidem confutarunt Ethnicos Philoſophos ac Judæos, ſuapte natura pertinaciſſimos, ſed vita magis ac miraculis quam ſyllogiſmis, tum eos quorum nemo fuerit idoneus, vel unicum Scoti Quodlibetum ingenio conſequi. Nunc quis Ethnicus, quis hæreticus non continuo ſe dat tot tenuiſſimis ſubtilitatibus, niſi tam craſſus, ut non aſſequatur, aut tam impudens, ut exſibilet, aut iisdem inſtructus laqueis, ut jam par ſit pugna, perinde quaſi magnum cum magno committas, aut ſi gladio fortunato pugnet aliquis cum eo, cui gladius ſit fortunatus: tum enim nihil aliud quam tela Penelopes retexeretur. Ac meo quidem judicio ſuperent Chriſtiani, ſi pro pinguibus iſtis militum cohortibus, per quas jam olim ancipite Marte belligerantur, clamoſiſſimos Scotiſtas, & pertinaciſſimos Occaniſtas, & invictos Albertiſtas una cum tota ſophiſtarum manu mitterent in Turcas & Saracenos: ſpectarent, opinor, & conflictum omnium lepidiſſimum, & victoriam non

1. *Diſceptationes de verbis.*

1. *Ariſtoteli*

non ante viſam. Quis enim uſque adeo frigidus, quem illorum non inflamment acumina? Quis tam ſtupidus, ut tales non excitent aculei? Quis tam oculatus, ut hæc illi non maximas offundant tenebras? Verùm hæc omnia videor vobis propemodum joco dicere. Nec mirum ſane, cum ſint & inter ipſos Theologos melioribus instituti literis, qui ad has frivolas, ut putant, Theologorum argutias nauſeent. Sunt qui velut ſacrilegii genus execrentur, ſummamque ducant impietatem, de rebus tam arcanis, & adorandis magis, quam explicandis, tam illoto ore loqui, tam prophanis Ethnicorum argutiis diſputare, tam arroganter definire, ac divinæ Theologiæ majeſtatem tam frigidis, imo ſordidis verbis ſimul & ſententiis conſpurcare. At interim ipſi feliciſſimè ſibi placent, imo plaudunt, adeò ut his ſuaviſſimis næniis, nocte dieque occupatis, ne tantulum quidem ocii ſuperſit, ut Evangelium, aut Paulinas epiſtolas vel ſemel liceat evolvere. Atque interim dum hæc nugantur in ſcholis, exiſtimant ſeſe univerſam Eccleſiam, alioqui ruituram, non aliter ſyllogiſmorum fulcire tibicinibus, quam Atlas cœlum humeris ſuſtinet apud Poëtas. Jam illud quantæ felicitatis eſſe putatis, dum arcanas literas, perinde quaſi cereæ ſint; pro libidine formant; ac reformant, dum concluſiones ſuas, quibus jam aliquot ſcholaſtici ſubſcripſerunt, pluſquam Solonis leges videri poſtulant, & vel pontificiis decretis anteponendas; dumque veluti cenſores orbis ad palinodiam trahunt, ſi quid uſquam cum explicitis & implicitis illorum concluſionibus, non ad amuſſim quadrarit; ac non ſecus atque ex oraculo pronunciant, hæc propoſitio ſcandaloſa eſt; hæc parum reverentialis, hæc hæreſin olet, hæc male tinnit, ut jam nec baptiſmus, nec Evangelium; nec Paulus aut Petrus, nec ſanctus Hieronymus aut Auguſtinus, imo nec ipſe Thomas (1) ἀριστοτελικώτατος, Chriſtianum efficiat; niſi baccalauriorum calculus acceſſerit; tanta eſt in judicando ſubtilitas. Quis enim ſenſurus erat, eum Chriſtianum non eſſe, qui diceret has duas orationes, matula putes, & matula putet, item ollam fervere, & ollam fervêre, pariter eſſe congruas, niſi ſapientes illi docuiſſent? Quis tantis errorum tenebris liberaſſet

1. *Ariſtoteli addictiſſimus.*

1. Qua-

liberaſſet Eccleſiam, quos ne lecturus quidem unquam quiſquam fuerat, niſi magnis ſigillis iſti prodidiſſent? Verum an non feliciſſimi dum hæc agunt? Præterea dum inferorum res omneis ſic examuſſim depingunt, tanquam in ea Republica complureis annos ſint verſati? Præterea dum pro arbitrio novos orbes fabricantur, addito denique latiſſimo illo pulcherrimoque, ne ſcilicet deeſſet ubi felices animæ commode vel ſpatiari, vel convivium agitare, vel etiam pila ludere poſſent. His atque id genus bis mille nugis, horum capita adeo diſtenta differtaque ſunt, ut arbitrer nec Jovis cerebrum æque gravidum fuiſſe, cum ille Palladem parturiens Vulcani ſecurim imploraret. Quare nolite mirari, ſi videtis caput illorum tot faſciis tam diligenter obvinctum in publicis diſputationibus, alioquin enim plane diſſilirent. Illud ipſa quoque nonnunquam ridere ſoleo, cum ita demum maxime ſibi videntur Theologi, ſi quam maxime barbarè ſpurceque loquantur, cumque adeo balbutiunt, ut à nemine niſi balbo poſſint intelligi, acumen appellant, quod vulgus non aſſequatur. Negant enim è dignitate ſacrarum literarum eſſe, ſi grammaticorum legibus parere cogantur. Mira vero majeſtas Theologorum, ſi ſolis illis fas eſt mendoſe loqui, quanquam hoc ipſum habent cum multis cerdonibus commune. Poſtremo jam diis proximos ſeſe ducunt, quoties quaſi religioſe magiſtri noſtri ſalutantur, in quo quidem nomine tale quiddam ſubeſſe putant, quale eſt apud Judæos (1) τετραγράμματον. Itaque nefas ajunt eſſe MAGISTER NOSTER ſecus quam majuſculis ſcribere literis. Quod ſi quis præpoſterè Noſter magiſter dixerit, is ſemel omnem Theologici nominis perverterit majeſtatem.

Monachorum ſtultitia ac felicitas.

Ad horum felicitatem proximè accedunt ii, qui ſe vulgo religioſos ac monachos appellant, utroque falſiſſimo cognomine, cum & bona pars iſtorum longiſſime abſit â religione, & nulli magis omnibus locis ſint obvii. Iis non video quid poſſit eſſe miſerius, niſi ego multis modis ſuccurrerem. Etenim cum hoc hominum genus omne ſic execrentur, ut fortuitum etiam occurſum ominoſum eſſe per-

1. *Quadriliterum.* Jehovah apud Hebræos. quod quatuor literis ſcribitur

2. Baſili-

perſuaſum ſit, tamen ipſi ſibi magnificè blandiuntur. Primùm ſummam exiſtimant pietatem, ſi uſque adeo nihil attigerint literarum, ut ne legere quidem poſſint. Deinde cum Pſalmos ſuos, numeratos quidem illos, at non intellectos, aſininis vocibus in templis derudunt, tum verò ſe putant divorum aures multa voluptate demulcere. Et ſunt ex his nonnulli, qui ſordes ac mendicitatem magno vendunt, proque foribus magno mugitu panem efflagitant, imo in nullis diverſoriis, vehiculis navibus non obturbant, non mediocri profecto reliquorum mendicorum jactura. Atque ad eum modum homines ſuaviſſimi, ſordibus, inſcitia, ruſticitate, impudentia, Apoſtolos (ut ajunt) nobis referunt. Quid autem jucundius, quam quod omnia faciunt ex præſcripto, quaſi mathematicis utentes rationibus, quas præterire piaculum ſit. Quot nodos habet calceus, quo colore cingula; veſtis quot diſcriminibus varieganda, qua materia, quotque culmis latum cingulum, qua ſpecie & quot modiorum capax cucullus: quot digitis latum capillitium, quot dormiendum horas. Atque hæc quidem æqualitas in tanta corporum & ingeniorum varietate, quam ſit inæqualis, quis non perſpicit? Et tamen his nugis non alios modo præ ſe nauci faciunt, verùm invicem alii alios contemnunt, atque homines Apoſtolicam charitatem profeſſi, ob aliter cinctam veſtem, ob colorem paulo fuſciorem, omnia miris tragœdiis miſcent. Ex his videas quoſdam adeo rigide religioſos, aut ſumma veſte, non niſi Cilicina utantur, intima Mileſia: alios contra, qui ſuperne linei ſint, intime lanei. Rurſum alios qui pecuniæ contactum ceu aconitum horreant, nec à vino interim, nec à mulierum contactu temperantes. Denique mirum omnibus ſtudium, ne quid in ratione vitæ conveniat. Nec illud ſtudio eſt, ut Chriſto ſimiles ſint, ſed ut inter ſe diſſimiles. Porro magna felicitatis pars eſt in cognomentis, dum hi funigeros appellari ſe gaudent, & inter hos alii Coletas, alii Minores, alii Minimos: alii Bulliſtas. Rurſum hi Benedictinos, illi Bernardinos, hi Brigidenſes, illi Auguſtinenſes: hi Guilhelmitas, illi Jacobitas, quaſi vero parum ſit, dici Chriſtianos. Horum magna pars in tantum ſuis nititur ceremoniis, & hominum traditiunculis, ut putet unum cælum parum dignum eſſe tantis meritis præmium, haud cogitantes

cogitantes futurum, ut Chriſtus contemptis his omnibus, ſuum illud ſit exacturus præceptum, nempe charitatis. Alius oſtentabit aqualiculum, omni piſcium genere diſtentum. Alius pſalmorum centum effundet modios. Alius jejuniorum myriadas annumerabit, & toties unico prandio pene diſruptam imputabit alvum. Alius tantum ceremoniarum acervum proferet, quantus vix ſeptem onerariis navibus vehi poſſit. Alius gloriabitur ſexaginta annos nunquam attactam pecuniam, niſi digitis duplici chirotheca munitis. Alius cucullam ingeret, adeo ſordidam & craſſam, ut nullus nauta ſuo dignetur corpore. Commemorabit alius ſe pluſquam undecim luſtris ſpongiæ vitam egiſſe, ſemper eidem affixum loco. Alius raucam aſſiduo cantu vocem adducet. Alius lethargum ſolitudine contractum, alius linguam jugi ſilentio torpentem. At Chriſtus interpellatis, nunquam alioqui finiendis gloriis, undenam hoc, inquiet, novum Judæorum genus? Unicam ego legem vere meam agnoſco, de qua ſola, nihil audio. Et olim palam nulloque parabolarum utens involucro, paternam hæreditatem pollicitus ſum, non cucullis; preculis, aut inediis, ſed fidei & charitatis officiis. Nec eos agnoſco, qui ſua facta nimis agnoſcunt: iſti qui me quoque ſanctiores videri volunt, (1) Abraxaſiorum cælos, ſi libet, occupent, aut ab his ſibi novum extrui cœlum jubeant, quorum traditiunculas meis præceptis antepoſuerunt. Cum hæc audient, & videbunt nautas & aurigas ſibi præferri, quibus putatis vultibus ſeſe mutuo contuebuntur? Sed interim ſpe ſua felices ſunt non abſque meo beneficio. Atque hos quidem quanquam à republica ſemotos, nemo tamen audet contemnere, præcipue mendicantes, propterea quod omnia omnium arcana teneant, ex confeſſionibus quas vocant. Quæ tamen prodere nefas habent, niſi ſi quando poti, fabulis amœnioribus delectare ſe volunt, ſed conjecturis modo rem indicant, tacitis interim nominibus. Quod ſi quis hos crabrones irritarit, tum in popularibus concionibus probè ulciſcuntur ſeſe, & obliquis dictis hoſtem notant, adeo tectè, ut nemo non intelligat, niſi qui nihil intelligit. Nec prius oblatrandi finem faciunt, quam in

1. Baſilidianorum Hæreticorum.

1. Qui

in os offam objeceris. Age vero quem tu mihi comœdum, quem circulatorem ſpectare malis, quam illos in concionibus ſuis Rhetoricantes omnino ridicule, ſed tamen ſuaviſſime imitantes ea quæ Rhetores de dicendi ratione tradiderunt? DEum immortalem, ut geſticulantur, ut apte commutant vocem, ut cantillant, ut jactant ſeſe, ut ſubinde alios atque alios vultus induunt, ut omnia clamoribus miſcent. Atque hanc orandi artem ceu rem arcanam fraterculus fraterculo per manus tradit. Eam tametſi mihi non eſt fas ſcire, tamen utcunque conjecturis ſequar. Primo loco invocant, id quod à poëtis mutuo ſumpſerunt: deinde dicturi de charitate, à Nilo Ægypti fluvio ſumunt exordium, aut crucis myſterium enarraturi, à Babylonio dracone Bel feliciter auſpicantur: aut de jejunio diſputaturi, à duodecim zodiaci ſignis principium faciunt: aut de fide verba facturi, diu de quadratura circuli proloquuntur. Audivi ipſa quendam eximie ſtultum, erravi, doctum volebam dicere, qui in concione celeberrima divinæ Triadis myſterium explicaturus, quo & doctrinam ſuam non vulgarem oſtentaret, & Theologicis ſatisfaceret auribus, nova prorſus ingreſſus eſt via, nimirum à literis, ſyllabis, & oratione, tum à concordia nominis & verbi, adjectivi nominis & ſubſtantivi, mirantibus jam pleriſque, ac nonnullis Horatianum illud apud ſe muſſitantibus: Quorſum hæc tam putida tendunt? Tandem huc rem deduxit, ut in grammaticorum rudimentis ſic expreſſum oſtenderet totius Triadis ſimulacrum, ut nemo mathematicorum in pulvere poſſet evidentius depingere. Atque in hac oratione θεολογώτατος ille totos octo menſes ita deſudarat, ut hodie quoque magis cæcutiat quam talpæ, nimirum tota luminum acie ad ingenii cuſpidem avocata. Verum haud pœnitet hominem cæcitatis, ac parvo quoque putat emptam eam gloriam. Auditus eſt à nobis alius quidam octogenarius, adeo Theologus, ut in hoc Scotum ipſum renatum putes. Is explicaturus myſterium nominis JEſu, mira ſubtilitate demonſtravit in ipſis literis latere, quicquid de illo dici poſſit. Etenim quod tribus duntaxat inflectitur caſibus, id manifeſtum eſſe ſimulacrum divini ternionis. Deinde quod prima vox JEſus, deſinat in s, ſecunda JEſum in m, tertia JEſu in u, in hoc ἄῤῥητον ſubeſſe myſterium: nempe

tribus literulis indicantibus eum eſſe ſummum, medium, & ultimum. Reſtabat myſterium his quoque retruſius, mathematica ratione. JEſus ſic in duas æquales diffidit portiones, ut ſcilicet penthemimeres in medio reſideret. Deinde docuit eam literam apud Hebræos eſſe 𝔚, quam illi Syn appellent, porro ſyn, Scotorum opinor linguæ, peccarum ſonat: atque hinc palam declarari, JEſum eſſe qui peccata tolleret mundi. Hoc tam novum exordium ſic inhiantes admirati ſunt omnes, præcipue Theologi, ut parum abfuerit, quin illis acciderit, quod olim Niobæ, cum mihi propemodum evenerit, quod ficulno illi (1) Priapo, qui magno ſuo malo, Canidiæ Saganæque nocturna ſacra ſpectavit. Nec injuria profecto: nam quando ſimilem ἔφοδον commentus eſt Demoſthenes ille Grajus, aut Cicero Latinus? Illis vitioſum habebatur procemium, quod à re foret alienius: quaſi vero non ad iſtum modum exordiantur & ſubulci, natura videlicet magiſtra. At hi docti præambulum ſuum, ſic enim vocant, ita demum eximie Rhetoricum fore ducunt, ſi nuſquam quicquam habeat cum reliquo argumento confine, ut auditor interim admirans, illud ſecum murmuret *quo nunc ſe proripit ille?* Tertio loco ceu narrationis vice nonnihil ex Evangelio, ſed curſim ac veluti obiter interpretantur, cum id ſolum fuerit agendum. Quarto loco jam nova ſumpta perſona, quæſtionem movent Theologalem aliquoties (2) ὄυτε γῆς, ὄυτε ὀυρανȣ̃ ἁπτομένον. Atque id quoque ad artem arbitrantur pertinere. Hic demum Theologicum attollunt ſupercilium, doctores ſolennes, doctores ſubtiliſſimos, doctores ſeraphicos, doctores cherubicos, doctores ſanctos, doctores irrefragabiles, magnifica nomina auribus inculcantes. Tum ſyllogiſmos, majores, minores, concluſiones, corollaria, ſuppoſitiones, frigidiſſimas ac pluſquam ſcholaſticas nugas apud imperitum vulgus jactitant. Supereſt jam quintus actus, in quo ſummum artificem præſtare convenit. Hic mihi ſtultam aliquam & indoctam fabulam, ex ſpeculo opinor hiſtoriali, aut geſtis Romanorum in medium adferunt, & eandem interpretantur allegorice, tropologice,

1. Qui præ metu crepitum ventris emiſit. Vid. Horatium.

2. *Nec terram nec cælum tangentem.*

pologice, & anagogice. Atque ad hunc quidem modum Chimæram ſuam abſolvunt, qualem nec Horatius unquam aſſequi potuit cum ſcriberet: *Humano capiti*, &c. Sed audierunt à neſcio quibus, ingreſſum orationis ſedatum, minimeque clamoſum eſſe oportere. Itaque principio ſic exordiuntur, ut nec ipſi vocem propriam exaudiant, quaſi referat dici, quod nullus intelligat. Audierunt nonnunquam ad concitandos affectus, exclamationibus utendum eſſe. Proinde preſſe alioqui loquentes, ſubinde repente vocem tollunt furioſo plane clamore etiam cum nihil opus. Jures elleboro homini opus eſſe, perinde quaſi nihil referat, ubi clames, Præterea quoniam audierunt oportere ſermonem in progreſſu ferveſcere, in ſingulis partibus principiis utcunque ſane recitatis, mox mira vocis contentione utuntur, etiamſi res ſit frigidiſſima, atque ita denique deſinunt, ut ſpiritu defectos credas. Poſtremo didicerunt, apud Rhetores de riſu fieri mentionem, eoque ſtudent & ipſi jocos quoſdam aſpergere, (1) ὦ φίλη ἀφροδίτη, quam plenos gratiarum, quanque in loco, ut plane (2) ὄνον πρὸς τὸν λύραν eſſe dicas. Mordent quoque nonnunquam, ſed ita, ut titillent magis quam vulnerent. Nec unquam verius adulantur, quam cum maxime (3) παῤῥησιάζεσθαι videri ſtudent. Denique tota actio eſt ejusmodi, ut jures eos à fori circulatoribus didiciſſe, à quibus longe vincuntur. Quanquam utrique alteris uſque adeo ſunt ſimiles, ut nemo dubitet, quam aut hi ab illis, aut illi ab his Rhetoricen ſuam didicerint. Et tamen inveniunt hi quoque mea nimirum opera, qui cum hos audiunt, Demoſthenes meros, ac Cicerones audire ſe putant. Quod genus ſunt præcipue mercatores ac mulierculæ: quorum auribus unice placere ſtudent, quod illi nonnullam prædæ portiunculam de rebus male partis ſoleant impertiri, ſi comode fuerint palpati: illæ cum aliis multis de cauſis huic ordini favent, tum præcipue quod in horum ſinus ſoleant effundere, ſi quid in maritos ſtomachantur. Videtis opinor, quantopere mihi debeat hoc hominum genus, qui cum ceremoniolis, & nugis deridiculis

1. *ô Amica Venus.*
2. *Aſinum ad lyram*, i. ineptum..
3. *Liberè loqui.*

ridiculis, clamoribuſque tyrannidem quandam inter mortales exerceant Paulos atque Antonios ſeſe credunt.

Principum Stultitia.

Verum ego iſtos hiſtriones tam ingratos beneficiorum meorum diſſimulatores, quam improbos ſimulatores pietatis libenter relinquo. Jamdudum enim juvat de regibus ac Principibus aulicis à quibus ſimpliciſſime color, & ut dignum eſt, ingenuis ingenuè nonnihil attingere. Qui quidem ſi vel ſemunciam ſani cordis haberent, quid eſſet horum vita triſtius, aut æquè fugiendum? Neque enim exiſtimabit vel perjurio parricidioque parandum imperium, quiſquis ſecum perpenderit, quam ingens onus ſuſtineat humeris, qui verè Principem agere velit: eum qui rerum gubernacula ſuſceperit, publicum non privatum negocium gerere, nihil niſi de commodis publicis oportere cogitare: à legibus, quarum ipſe & auctor & exactor eſt, nec latum digitum diſcedere: officialium omnium & magiſtratuum integritatem ſibi præſtandam eſſe: ſeſe eſſe unum omnium oculis expoſitum, qui vel ceu ſidus ſalutare, morum innocentia, maximam rebus humanis ſalutem poſſit adferre, vel veluti cometa letalis, ſummam perniciem invehere. Aliorum vitia neque perinde ſentiri, neque tam late manare. Principem eo loco eſſe, ut ſi quid vel leviter ab honeſto deflexerit, gravis protinus ad quam plurimos homines vitæ peſtis ſerpat. Tum quod multa ſecum adferat principum fortuna, quæ ſoleant à recto deducere, quod genus, deliciæ, libertas, adulatio, luxus, hoc acrius enitendum, ac ſollicitius advigilandum, necubi vel deceptus ceſſet in officio. Poſtremo, ut inſidias, odia cæteraque vel pericula, vel metus omittam, capiti imminere, verum illum regem, qui paulo poſt ab eo ſit etiam de minimo quoque commiſſo rationem exacturus, idque tanto ſeverius, quanto præſtantius geſſit imperium. Hæc inquam, atque hujusmodi plurima, ſi princeps ſecum perpenderet, perpenderet autem ſi ſaperet, is nec ſonum, nec cibum opinor jucunde capere poſſet. At nunc meo munere, has omneis curas diis permittunt, ipſi ſe molliter curant, neque quenquam ad aurem admittunt, niſi qui jucunda loqui norit, ne quid animo ſolicitudinis oboriatur. Se probe Principis partes omneis impleſſe credunt, ſi venentur aſſidue, ſi bellos alant caballos, ſi ſuo commodo vendiderint magiſtratus

ac

ac præfecturas, ſi quotidie novæ rationes excogitentur, quibus civium opes attenuent & in ſuum convertant fiſcum, verùm id appoſite repertis titulis, ut etiamſi ſit iniquiſſimum aliquam tamen æquitatis ſpeciem præ ſe ferat. Addunt data opera nonnihil adulationis, quo populares animos, utcunque ſibi devinciant. Fingite mihi nunc, quales ſunt nonnunquam, hominem legum ignarum, publicorum commodorum penè hoſtem, privatis intentum commoditatibus, addictum voluptatibus, oſorem eruditionis, oſorem libertatis ac veri, nihil minus quam de Reipublicæ ſalute cogitantem, ſed omnia ſua libidine, ſuiſque utilitatibus metientem. Deinde addite huic torquem auream, omnium virtutum cohærentium conſenſum indicantem, tum coronam gemmis inſignitam, quæ quidem admoneat eum heroicis omnibus virtutibus oportere cæteris antecellere: præterea ſceptrum, juſtitiæ, & undecunque incorrupti pectoris ſymbolum, poſtremo purpuram eximiæ cujusdam in Rempublicam charitatis indicium. Hæc geſtamina ſi princeps cum ſua vita conferret, equidem futurum arbitror, ut plane pudeſcat ornatus ſui, vereaturque, ne quis naſutus interpres, totum hunc tragicum cultum, in riſum jocumque vertat.

Aulicorum ſtultitia.

Jam quid de proceribus aulicis commemorem? quorum pleriſque cum nihil ſit addictius, ſervilius, inſulſius, abjectius, tamen omnium rerum primos ſeſe videri volunt. Hac una in re tamen modeſtiſſimi, quod contenti, aurum, gemmas, purpuram, reliquaque virtutum ſapientiæ inſignia corpore circumferre, rerum ipſarum ſtudium omne concedunt aliis. Hoc abunde felices ſibi videntur, quod Regem herum vocare liceat, quod tribus verbis ſalutare didicerint, quod norint civiles titulos ſubinde inculcare, ſerenitatem, dominationem, & magnificentiam: quod egregie perfricuerint faciem, quod feſtiviter adulentur. Nam hæ ſunt artes, quæ vere nobilem & aulicum deceant. Cæterum ſi vitæ rationem omnem propius inſpicias, nimirum meros (1) Phæacas invenies, ſponſos Penelopes, reliquum carmen agnoſcitis, quod Echo vobis melius referet quam ego. Dormitur in medios dies, ibi ſacrificulus mercenarius

1. Ignavos & inertes homines, de quibus Homerus in Odyſſ.

cenarius ad lectum paratus, qui propemodum cubantibus adhuc ſacrum expedite peragat. Mox ad jentaculum, quo vix peracto, jam interpellat prandium. Sub id alea, latrunculi, ſortes, ſcurræ, moriones, ſcorta, luſus, inficetiæ. Interim una aut altera merenda. Rurſum cœna, poſt hanc repotia, non una per Jovem. Atque ad hunc modum, citra ullum vitæ tædium elabuntut horæ, dies, menſes, anni, ſecula. Ipſa nonnunquam ſaginatior abeo, ſi quando viderint illos (1) μεγαλοῤῥῶντας, dum inter nymphas una quæque hoc ſibi videtur diis propior, quo caudam longiorem trahit, dum procerum alius alium cubito protrudit, quo Jovi vicinior eſſe videatur, dum ſibi quiſque hoc magis placet, quo graviorem catenam collo bajulat, ut robur etiam, non opes tantum oſtentet.

Epiſcopi ſtulti.

Ac Principum quidem inſtitutum, ſummi Pontifices, Cardinales, & Epiſcopi, jam pridem gnaviter æmulantur, ac prope ſuperant. Porro ſi quis perpendat, quid linea veſtis admoneat, niveo candore inſignis, nempe vitam undiquaque inculpatam. Quid ſibi velit mitra bicornis, utrumque faſtigium eodem cohibente nodo, puta novi pariter ac veteris inſtrumenti abſolutam ſcientiam. Quid manus chirothecis communitæ, duram & ab omni rerum humanarum contagio immunam ſacramentorum adminiſtrationem. Quid pedum, nimirem crediti gregis vigilantiſſimam curam. Quid prælata crux, videlicet omnium humanorum affectuum victoriam. Hæc, inquam, atque id genus alia multa, ſi quis perpendat, nonne triſtem ac ſollicitam vitam egerit? Ac nunc belle faciunt, cum ſeſe paſcunt. Cæterùm ovium curam aut ipſi Chriſto mandant, aut in fratres, quos vocant, ac vicarios rejiciunt. Neque vel nominis ſui recordantur, quid ſonet Epiſcopi vocabulum, nempe laborem, curam, ſollicitudinem. Verum in irretiendis pecuniis, plane Epiſcopos agunt, (2) οὐκ ἀλαοσκοπιῇ.

Cardinales ſtulti.

Ad eundum modum Cardinales ſi cogitent ſeſe in Apoſtolorum locum ſucceſſiſſe, eadem ab ipſis requiri, quæ illi præſtiterunt, deinde non dominos eſſe, ſed adminiſtratores

1. *Oſtentantes ſe.*
2. *Neque cæca Speculatio.* Homericum.

1. Pro-

tores ſpiritualium dotium, de quibus omnibus ſint paulo poſt exactiſſime reddituri rationem. Imo ſi vel in cultu pauliſper philoſophentur, atque ita ſecum cogitent, quid ſibi vult hic veſtitus candor? Nonne ſummam & eximiam vitæ innocentiam? Quid interior purpura? nonne flagrantiſſimum in DEum amorem? Quid rurſus exterior ſinuoſa capacitate diffluens, ac totam etiam reverendiſſimi complectens mulam, quanquam una vel camelo contegendo ſuffecerit? Nonne charitatem latiſſime ſeſe pandentem ad ſubveniendum omnibus, hoc eſt, ad docendum, exhortandum, conſolandum, increpandum, admonendum, componenda bella, reſiſtendum improbis principibus, & vel ſanguinem libenter impendendum gregi Chriſtiano, non ſolum opes. Quanquam quorſum omnino opes pauperum Apoſtolorum vicem gerentibus? Hæc ſi perpenderent, inquam, nec eum locum ambirent & libenter relinquerent; aut certe vitam plane laborioſam, atque ſollicitam agerent, cujusmodi veteres illi vixerunt Apoſtoli.

Jam ſummi Pontifices, qui Chriſti vices gerunt, ſi conentur ejusdem vitam æmulari, nempe paupertatem, labores, doctrinam, crucem, vitæ contemptum, ſi vel Papæ, id eſt, patris nomen, vel ſanctiſſimi cognomen cogitent, quid erit in terris afflictius? aut quis eum locum omnibus emat facultatibus: emptum, gladio, veneno, omnique vi tueatur? Quantum his abſtulerit commoditatum, ſi ſemel inceſſiverit ſapientia? Sapientia dixi? Imo vel mica ſalis illius, cujus meminit Chriſtus. Tantum opum, tantum honorum, tantum victoriarum, tot officia, tot diſpenſationes, tot vectigalia, tot indulgentias, tantum equorum, mulorum, ſatellitum, tantum voluptatum. Videtis quantas nundinas, quantam meſſem, quantum bonorum pelagus paucis ſim complexa. In quorum locum inducet vigilias, jejunia, lachrymas, orationes, conciones, ſtudia, ſuſpiria, milleque id genus miſeros labores. Neque vero negligendum illud, futurum ut tot ſcriptores, tot copiſtæ, tot notarii, tot advocati, tot promotores, tot ſecretarii, tot mulotribæ, tot equiſones, tot menſarii, tot lenones, pene mollius quiddam addideram, ſed vereor ne durius ſit auribus; in ſumma, tam ingens hominum turba, quæ Romanam ſedem onerat, lapſa ſum, honorat ſentiebam, ad *Papæ ſtulti.*

famem adigatur. Inhumanum quidem hoc, & abominandum facinus, at multo magis deteſtandum, ipſos etiam ſummos Eccleſiæ principes, ac vera mundi lumina ad peram & baculum revocari. At nunc fere, ſi quid laboris eſt, id Petro & Paulo relinquunt, quibus abunde ſatis eſt ocii. Porro ſi quid ſplendoris, aut voluptatis, id ſibi ſumunt. Atque ita fit mea quidem opera, ut nullum pene hominum genus vivat mollius, minusque ſolicitum, ut qui abunde Chriſto ſatis factum exiſtiment, ſi myſtico ac pene ſcenico ornatu, cæremoniis, beatitudinum, reverentiarum, ſanctitatum titulis, & benedictionibus, ac maledictionibus Epiſcopos agant. Priſcum & obſoletum, nec horum omnino temporum, miracula edere: docere populum, laborioſum: ſacras interpretari literas, ſcholaſticum: orare, ocioſum: lachrymas fundere, miſerum ac muliebre: egere, ſordidum: vinci, turpe, parumque dignum eo, qui vix Reges etiam ſummos, ad pedum beatorum admittit oſcula: denique mori, inamabile: tolli in crucem, infame. Reſtant ſola hæc arma ac benedictiones dulces, quarum meminit Paulus: atque harum quidem ſunt ſane quam benigni, interdictiones, ſuſpenſiones, aggravationes, redaggravationes, anathematizationes, ultrices picturæ, ac fulmen illud terrificum, quo ſolo nutu mortalium animas vel ultra tartara mittunt. Quod ipſum tamen ſanctiſſimi in Chriſto patres, & Chriſti vicarii, in nullos torquent acrius, quam in eos, qui inſtigante diabolo, patrimonia Petri minuere atque arrodere conantur. Cujus cum hæc vox ſit in Evangelio: *Reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te*, tamen hujus patrimonium appellant agros, oppida, vectigalia, portoria, ditiones. Pro quibus dum zelo Chriſti accenſi, ferro ignique dimicant, non abſque plurimo Chriſtiani ſanguinis diſpendio, tum demum Eccleſiam Chriſti ſponſam ſeſe credunt Apoſtolice defendere, fortiter profligatis, ut vocant, hoſtibus. Quaſi vero ulli ſint hoſtes Eccleſiæ pernicioſiores, quàm impii Pontifices qui & ſilentio Chriſtum ſinunt aboleſcere & quæſtuariis legibus alligant, & coactis interpretationibus adulterant, & peſtilente vita jugulant. Porro cum Chriſtiana Eccleſia ſanguine ſit condita, ſanguine confirmata, ſanguine aucta, nunc perinde quaſi Chriſtus perierit, qui more ſuo tueatur ſuos, ita ferro rem

gerunt.

gerunt. Cumque bellum res ſit adeo immanis, ut feras non homines deceat, adeo inſana, ut poëtæ quoque fingant à furiis immitti, adeo peſtilens, ut univerſam morum luem ſimul invehat, adeo injuſta, ut à peſſimis latronibus optime ſoleat adminiſtrari, adeo impia, ut nihil cohæreat cum Chriſto, tamen omnibus omiſſis, hoc tantum agunt. Hic videas etiam decrepitos ſenes, juvenilis animi robur præſtare, nec offendi ſumptibus, nec fatigari laboribus, nec deterreri quicquam, ſi leges, ſi religionem, ſi pacem, ſi res humanas omneis ſurſum ac deorſum miſceant. Neque deſunt adulatores eruditi, qui iſtam manifeſtariam inſaniam, zelum, pietatem, fortitudinem appellant, excogitata via, qua fieri poſſit, ut quis letale ferrum ſtringat, adigatque in fratris ſui viſcera, manente nihilominus charitate illà ſumma, quam ex Chriſti præcepto, debet proximo Chriſtianus.

Epiſcopi Germaniæ quam inſani, & vulgus etiam ſacerdotum.

Equidem incerta ſum adhuc utrum his rebus exemplum dederint, an potius hinc ſumpſerint Epiſcopi quidam Germanorum, qui ſimplicius, etiam omiſſo cultu, omiſſis benedictionibus, aliiſque id genus cæremoniis, plane ſatrapas agunt, adeo, ut propemodum ignavum, parumque decorum Epiſcopo putent alibi, quam in acie, fortem animam DEO reddere. Jam vero vulgus ſacerdotum, nefas eſſe ducens, à præſulum ſuorum ſanctimonia degenerare, euge quam militariter pro jure decimarum, enſibus, jaculis, ſaxis, omnique armorum vi belligerantur, quam hic oculati, ſi quid e veterum literis poſſint elicere, quo plebeculam territent, & plusquam decimas deberi convincant. At interim non venit in mentem, quam multa paſſim legantur de officio, quod illi viciſſim præſtare, populo debeant. Nec ſaltem admonet eos vertex raſus, ſacerdotem omnibus hujus mundi cupiditatibus liberum eſſe oportere, neque quicquam niſi cœleſtia meditari. Sed homines ſuaves, ſe ſuo officio probe perfunctos ajunt, ſi preculas illas ſuas utcunqne permurmurarint, quas mehercle demiror, ſi quis Deus vel audiat, vel intelligat, cum ipſi fere nec audiant, nec intelligant, tum cum eas ore perſtrepunt. Verum hoc quidem ſacerdotibus eſt cum prophanis commune, ut ad emolumenti meſſem vigilent omnes, neque quisquam ibi leges ignoret. Cæterum ſi

quid ſarcinæ, id prudenter in alienos humeros ejiciunt, & aliis alii tanquam pilam per manus tradunt. Siquidem laici quoque Principes, quemadmodum partes adminiſtrandi regni vicariis delegant, & vicarius item vicario tradit, ita pietatis ſtudium omne plebi modeſtiæ cauſa relinquunt. Plebs in eos rejicit, quos Eccleſiaſticos vocant, perinde quaſi ipſis cum Eccleſia nihil omnino ſit commercii, quaſi baptiſmi votis nihil prorſus ſit actum. Rurſus ſacerdotes qui ſeſe vocant ſeculares, quaſi mundo initiati, non Chriſto, in regulares onus hoc devolvunt, regulares in monachos, monachi laxiores in arctiores, omnes ſimul in mendicantes, mendicantes in Charthuſienſes, apud quos ſolos ſepulta latet pietas, & adeo latet ut vix unquam liceat conſpicere. Pontifices in meſſe pecuniaria diligentiſſimi, labores illos nimium Apoſtolicos, in Epiſcopos relegant, Epiſcopi in paſtores, paſtores in vicarios, vicarii in fratres mendicantes. Hi rurſum in eos retrudunt, à quibus ovium lana tondetur. Verum non eſt hujus inſtituti, Pontificum ac Sacerdotum vitam excutere, ne cui videar ſatyram texere, non encomium recitare, neve quis exiſtimet bonos Principes à me taxari, dum malos laudo. Sed hæc ideo paucis attigi, quo palam fieret, nullum eſſe mortalem, qui ſuaviter vivere poſſit, niſi meis initiatus ſit ſacris, meque propitiam habeat.

Stultis fortuna favet.

Nam id quo pacto fieri queat, cum ipſa etiam Rhamnuſia, rerum humanarum fortunatrix, mecum adeo conſentiat, ut ſapientibus iſtis ſemper fuerit inimiciſſima, contra ſtultis etiam dormientibus omnia commoda adduxerit? Agnoſcitis Timotheum illum, cui hinc etiam cognomen & proverbium (1) ἡ εὕδοντος κύρτος αἱρεῖ. Rurſum aliud (2) γλαὺξ ἵπτατα. Contra in ſapientes quadrat illa, (3) ἐν τετράδι γεννηθέντες, & equum habet Sejanum, & aurum Toloſanum. Sed deſino (4) παροιμιάζεσθαι, ne videar Eraſmi mei commentaria ſuppilaſſe. Ergo ut ad rem. Amat fortuna parum cordatos, amat audaciores, & quibus

1. *Dormientis rete capit.* De felicibus abſque labore.
2. *Noctua volat.* Prov. de quo Chiliad. Vid.
3. *Quartâ Lunâ nati.* Prov. de iis qui ſummis laboribus aliis multum proſunt, ſibi nihil. Vid. Chiliad. ut & de ſequentibus.
4. *Proverbiis uti.*

1. *Ja-*

bus illud placet (1) ἀνερρίφθω κύβος. At ſapientia timidulos reddit, ideoque vulgo videtis ſapientibus iſtis cum paupertate, cum fame, cum fumo rem eſſe: neglectos, inglorios, inviſos vivere: ſtultos affluere nummis, admoveri Reipublicæ gubernaculis, breviter, florere modis omnibus. Etenim ſi quis beatum exiſtimet principibus placuiſſe viris, & inter aureos illos, ac gemmeos Deos verſari, quid inutilius ſapientia, imo quid apud hoc hominum genus damnatius? Si divitiæ parandæ ſunt, quid tandem lucri facturus eſt negociator, ſi, ſapientiam ſecutus, perjurio offendetur, ſi in mendacio deprehenſus erubeſcet, ſi anxios illos de furtis, atque uſuris ſapientum ſcrupulos, vel tantuli faciet? Porro ſi quis honores, atque opes ambiat Eccleſiaſticas, ad eas vel aſinus, vel bubulus citius penetrabit, quam ſapiens. Si voluptate ducaris, puellæ maxima hujus fabulæ pars, ſtultis toto pectore ſunt addictæ, ſapientem haud ſecus ac ſcorpium horrent, fugiuntque. Denique quicunque paulo feſtivius ac lætius vivere parant, ſapientem inprimis excludunt, ac quodvis animal potius admittunt. Breviter, quoquo te vertas, apud Pontifices, principes, judices, magiſtratus, amicos, hoſtes, maximos, minimos, omnia præſentibus nummis parantur: quos uti contemnit ſapiens, ita illum ſedulo fugere conſueverunt. Sed cum laudum mearum nullus ſit modus, neque finis, tamen oratio aliquando finem habeat neceſſe eſt. Itaque deſinam dicere, ſed ſi prius oſtendero paucis, non deeſſe magnos auctores, qui me literis ſuis pariter ac factis illuſtrarint, ne cui forte ſtulte mihi ſoli videar placere, neve leguleii calumnientur, me nihil allegare. Ad ipſorum igitur exemplum allegabimus, hoc eſt, (2) οὐδὲν πρὸς ἔπος.

Laus ſtultitiæ ex auctoribus.

Principio illud omnibus vel notiſſimo proverbio perſuaſum eſt, ubi res abeſt, ibi ſimulationem eſſe optimam. Eoque recte ſtatim traditur hic verſus pueris: *Stultitiam ſimulare loco ſapientia ſumma eſt.* Vos jam ipſi conjicite quam ingens ſit bonum ſtultitia, cujus etiam fallax umbra, & imitatio ſola tantum laudis meretur à doctis. Sed multo candidius pinguis ille ac nitidus Epicuri de grege porcus, miſcere

1. *Jacta eſt alea.* In audaces dicitur.

2. *Nihil ad rem:*

1. *Ad-*

miſcere ſtultitiam conſiliis jubet, tametſi brevem non admodum ſcite addidit. Item alibi; *Dulce eſt deſipere in loco.* Rurſum alio in loco mavult *delirus, inerſque videri, quam ſapere, & ringi.* Jam apud Homerum Telemachus, quem modis omnibus laudat poëta, ſubinde, νήπιος appellatur, atque eodem prænomine tanquam felicis ominis libenter pueros & adoleſcentes vocare ſolent tragici. Quid autem ſacrum Iliadis carmen, niſi ſtultorum regum & populorum continet æſtus? Porro quam abſoluta laus illa Ciceronis? *Stultorum plena ſunt omnia.* Quis enim ignorat, unum quodque bonum, quo latius patet, hoc eſſe præſtantius?

Ex ſcriptura.

Atqui fortaſſis apud Chriſtianos horum levis auctoritas: proinde ſacrarum quoqe literarum teſtimoniis, ſi videtur, laudes noſtras fulciamus, ſive, ut docti ſolent, fundemus, principio veniam à Theologis præfatæ, ut nobis fas eſſe velint, deinde quoniam arduam rem aggredimur, & fortaſſis improbum fuerit, denuo Muſas ex Helicone, ad tantum itineris revocare, præſertim cum res ſit alienior, fortaſſe magis conveniet optare, ut interim dum Theologum ago, perque has ſpinas ingredior, Scoti anima paulisper ex ſua Sorbona in meum pectus demigret, quovis hiſtrice atque erinaceo ſpinoſior, moxque remigret lubebit, vel (1) ἐς κόρακας. Utinam & vultum alium liceat ſumere, & ornatus adſit Theologicus. Verùm illud interim vereor, ne quis me furti ream agat; quaſi clanculum magiſtrorum noſtrorum ſcrinia compilaverim, quæ tantum rei Theologicæ teneam. Sed non adeo mirum videri debet, ſi tam diutina, quæ mihi arctiſſima eſt, cum Theologis conſuetudine nonnihil arripui, cum ficulnus etiam ille Deus Priapus, nonnullas Græcas voces, legente domino, ſubnotarit tenueritque. Et Gallus Lucianicus longo hominum convictu ſermonem humanum expedite calluerit. Sed jam ad rem bonis avibus. Scripſit Eccleſiaſticus capite primo: *ſtultorum infinitus eſt numerus.* Cum numerum prædicat infinitum, nonne mortales univerſos complecti videtur, præter pauculos aliquot, quos haud ſcio

1. *Ad corvos*, i. malam crucem.

1. In

ſcio, an cuiquam videre contigerit? Sed magis ingenuè confitetur hoc Hieremia capite decimo: *Stultus*, inquiens, *factus eſt omnis homo à ſapientia ſua.* Soli Deo tribuit ſapientiam, univerſis hominibus ſtultitiam relinquens. Ac rurſum paulo ſuperius: *Ne glorietur homo in ſapientia ſua.* Cur non vis hominem in ſua ſapientia gloriari optime Hieremia? Nimirum, inquiet, ob id, quia non habet ſapientiam. Sed ad Eccleſiaſtem redeo. Hunc cum exclamat, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, quid aliud ſenſiſſe creditis, niſi, quemadmodum diximus vitam humanam nihil aliud quam ſtultitiæ ludicrum eſſe? nimirum Ciceronianæ laudi album addit calculum, cujus optimo jure celebratur illud quod modo retulimus: *Stultorum plena ſunt omnia.* Rurſum ſapiens ille Eccleſiaſticus, qui dixit, *Stultus mutatur ut luna, ſapiens permanet ut ſol*, quid aliud innuit, niſi mortale genus omne ſtultum eſſe, ſoli Deo ſapientis nomen competere? Siquidem lunam, humanam naturam interpretantur, ſolem omnis luminis fontem, Deum. Huic aſtipulatur quòd ipſe Chriſtus in Evangelio negat, quenquam appellandum bonum, niſi Deum unum. Porro ſi ſtultus eſt, quiſquis ſapiens non eſt, & quiſquis bonus, idem ſapiens, auctoribus Stoicis, nimirum mortales omneis ſtultitia complectatur neceſſum eſſe. Iterum Salomon capite decimo quinto: *Stultitia*, inquit, *gaudium ſtulto*, videlicet manifeſte confitens, ſine ſtultitia nihil in vita ſuave eſſe. Eodem pertinet illud quoque: *Qui apponit ſcientiam, apponit dolorem, & in multo ſenſu multa indignatio.* An non idem palam confitetur egregius ille concionator, capite ſeptimo? *Cor ſapientum, ubi triſtitia eſt, & cor ſtultorum, ubi lætitia.* Eoque non ſatis habuit ſapientiam perdiſcere, niſi noſtri quoque cognitionem addidiſſet. Quod ſi mihi parum habetur fidei, ipſius accipite verba, quæ ſcripſit capite primo. *Dedique cor meum ut ſcirem prudentiam atque doctrinam, erroreſque & ſtultitiam.* Quo quidem loco illud animadvertendum, ad ſtultitiæ laudem pertinere, quod eam poſteriore poſuit loco. Eccleſiaſtes ſcripſit, & hunc ſcitis eſſe ordinem Eccleſiaſticum, ut qui dignitate primus ſit, is locum obtineat extremum, vel hic certe memor Evangelici præcepti. Sed ſtultitiam præſtantiorem eſſe ſapientia, & Eccleſiaſtes ille, quiſquis fuit, liquido

liquido teſtatur. capite quadrageſimo quarto, cujus mehercle verba non prius proferam, quam (1) εἰσαγωγὴν meam, commoda reſponſione adjuveritis, ut faciunt apud Platonem hi, qui cum Socrate diſputant, Utra magis convenit recondere, quæ rara ſunt & precioſa, an quæ vulgata viliaque? Quid tacetis? Etiam ſi vos diſſimuletis, proverbium illud Græcorum pro vobis reſpondet, (2) ἡ ἐπὶ θύραις ὑδρίαν, quod ne quis impie rejiciat, refert Ariſtoteles, magiſtrorum noſtrorum Deus. An quiſquam veſtrum tam ſtultus eſt, ut gemmas & aurum in via relinquat? non hercle opinior. In abditiſſimis penetralibus, nec id ſatis, in munitiſſimorum ſcriniorum ſecretiſſimis angulis, iſta reponitis, cœnum in propatulo relinquitis. Ergo ſi quod precioſius eſt, reconditur, quod vilius, exponitur, nonne palam eſt, ſapientiam quam vetat abſcondi, viliorem eſſe ſtultitia quam recondi jubet? Jam ipſius teſtimonii verba accipite. *Melior eſt homo qui abſcondit ſtultitiam ſuam, quam homo qui abſcondit ſapientiam ſuam.* Quid quod animi quoque candorem divinæ literæ ſtulto tribuunt, cum ſapiens interim neminem ſui ſimilem putet? Sic enim intelligo id, quod ſcribit Eccleſiaſtes capite decimo: *Sed & in via ſtultus ambulans, cum ipſe inſipiens ſit, omneis ſtultos exiſtimat.* An non illud eximii cujuſdam candoris eſt, omnes æquare tibi ipſi, cumque nemo non magnificè de ſe ſentiat, omnibus tamen tuas communicare laudes? Proinde nec puduit tantum regem hujus cognominis, cum ait capite trigeſimo: *Stultiſſimus ſum virorum.* Neque Paulus ille magnus gentium doctor, Corinthiis ſcribens, ſtulti cognomen illibenter agnoſcit. *Ut inſipiens*, inquit, *dico: Plus ego.* Perinde quaſi turpe ſit vinci ſtultitia. Sed interim obſtrepunt mihi Græculi quidam, qui tot hujus temporis Theologorum, ceu cornicum oculos ſtudent configere, dum annotationes ſuas, veluti fumos quoſdam aliis offundunt, cujus gregis ſi non Alpha, certe Beta meus eſt Eraſmus, quem ego ſæpius honoris cauſa nomino. O vere ſtultam, inquiunt, & ipſa dignam Moria citationem. Longe diverſa mens Apoſtoli, quam tu ſomni-

1. *Inductionem.*
2. *In oſtiis Hydriam.* De rebus vilibus dicitur. V. Chil.

1. *Per*

ſomnias. Nec enim hoc agit his verbis, ut cæteris ſtultior haberetur, verum cùm dixiſſet Miniſtri Chriſti ſunt, & ego, ſeque veluti jactabundus in hac quoque parte æquaſſet cæteris, per correctionem adjecit, *Plus ego*, ſentiens ſe non modo parem reliquis Apoſtolis in Evangelii miniſterio, verum etiam aliquanto ſuperiorem. Idque cum ita verum videri vellet, ne tamen ut arrogantius dictum offenderet aures, præmuniit ſtultitiæ prætextu: Ut minus ſapiens dico, propterea quod ſciret eſſe ſtultorum privilegium, ut ſoli verum citra offenſam proloquantur. Verum quid Paulus ſenſerit cum hæc ſcriberet, ipſis diſputandum relinquo. Ego magnos, pingues, craſſos, & vulgo probatiſſimos Theologos ſequor, cum quibus magna pars doctorum errare, (1) νὴ τὸν Δία malit, quam cum iſtis trilinguibus bene ſentire. Neque quiſquam illorum Græculos iſtos pluris facit, quam graculos: præſertim cum quidam glorioſus Theologus, cujus ego nomen prudens ſupprimo, ne graculi noſtri continuo Græcum in illum ſcomma jaciant ὄνος λύρας: magiſtraliter & theologaliter hunc paſſum enarrans, ab hoc loco. *Ut minus ſapiens dico, plus ego*, novum facit caput, & quod abſque ſumma dialectica non poterat, novam addit lectionem, ad hunc interpretans modum. Adducam enim ipſius verba, non ſolum in forma, verum etiam in materia. *Ut minus ſapiens dico*, id eſt, ſi videor vobis inſipiens me pſeudapoſtolis adæquando, adhuc videbor vobis minus ſapiens, me eis præferendo. Quamquam idem pauſo poſt, velut oblitus ſui, alio delabitur.

Theologi quàm ſatue ſcripturam interpretentur.

Sed cur anxie me unius exemplo tueor? cum hoc publicum jus ſit Theologorum, cœlum, hoc eſt, divinam ſcripturam, ceu pellem extendere: cum apud divum Paulum pugnent divinæ ſcripturæ verba, quæ ſuo loco non pugnant, ſi qua fides illi (2) πενταγλώττῳ Hieronymo, cum Athenis forte conſpectum aræ titulum torqueret in argumentum fidei Chriſtianæ, ac cæteris omiſſis, quæ cauſæ fuerant offectura, duo tantum extrema verba decerpſerit, nempe hæc, *ignoto Deo*, atque hæc quoque nonnihil immutata:

1. *Per Jovem.* 2. *Qui quinque linguas norat.*

tata: ſiquidem integer titulus ſic habebat, *diis Aſiæ, Europæ, & Africæ, diis ignotis, & peregrinis.* Ad hujus, opinor exemplum paſſim jam (1) οἱ τῶν θεολόγων παῖδες, hinc atque hinc revulſa quatuor aut quinque verbula, & ſi quid opus eſt etiam depravata, ad ſuam accommodant utilitatem, licet ea quæ præcedunt & conſequuntur, aut nihil omnino faciant ad rem, aut reclament quoque. Quod quidem faciunt tam felici impudentia, ut ſæpenumero Theologis invideant juriſconſulti. Quid enim illis jam non ſuccedat, poſteaquam magnus ille, pene nomen effutiveram, ſed rurſus metuo Græcum proverbium, ex Lucæ verbis ſententiam expreſſerit, tam conſentaneam animo Chriſti, quam igni cum aqua convenit. Etenim cum immineret extremum periculum, quo tempore ſolent boni clientes maxime ſuis adeſſe patronis, & quanta valent ope (2) συμμαχεῖν, Chriſtus hoc agens ut omnem hujuſmodi præſidiorum fiduciam eximeret ex animis ſuorum, percontatus eſt eos, num quid rei defuiſſet uſquam, cum illos emiſiſſet, adeo non inſtructos viatico, ut nec calceis muniret adverſus ſpinarum & ſaxorum injuriam, nec peram adderet, adverſus famem. Ubi negaſſent defuiſſe quicquam, adjecit: *Sed nunc*, inquit, *qui habet ſacculum tollat, ſimiliter & peram: & qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat gladium.* Cum tota Chriſti doctrina, nihil aliud inculcet, quam manſuetudinem, tolerantiam, vitæ contemptum, cui non perſpicuum, quid hoc loco ſentiat? nempe ut magis etiam exarmet ſuos legatos, ut non tantum calceos negligant, & peram, verum & tunicam inſuper abjiciant, nudique prorſus expediti, munus Evangelicum aggrediantur, nihil ſibi parent, niſi gladium, non iſtum quo graſſantur latrones, & parricidæ, ſed gladium ſpiritus, in intimos quoque pectoris ſinus penetrantem, qui ſemel affectus omneis ſic amputat, ut nihil jam illis cordi ſit, præter pietatem. At videte, quæſo, quorſum hæc torqueat celebris ille Theologus Gladium interpretatur defenſionem adverſus perſecutionem, ſacculum ſufficientem commeatus proviſionem, perinde quaſi Chriſtus commutata in diverſum ſententia, quod oratores ſuos parum

1. *Theologorum filii*, Theologi. | 2. *Una pugnare*, i. jurare.

rum

1. Re-

rum (1) βασιλικῶς inſtructos emiſiſſe videretur, ſuperioris inſtitutionis palinodiam canat. Aut velut oblitus quod dixerat beatos fore, cum probris, contumeliis & ſuppliciis afficerentur, prohibens ne quando reſiſterent malo, mites enim beatos eſſe, non feroces, oblitus quod illos ad paſſerum & liliorum exemplum vocarit, nunc adeo noluerit eos abſque gladio proficiſci, ut eum vel tunica divendita jubeat emi, malitque nudos ire, quam non accinctos ferro. Ad hæc quemadmodum gladii nomine contineri putat, quicquid ad depellendam vim pertinet, ita marſupii titulo complectitur, quicquid ad vitæ pertinet neceſſitatem. Atque ita divinæ mentis interpres Apoſtolos lanceis, baliſtis, fundis & bombardis inſtructos educit ad prædicationem crucifixi. Loculis item, vidulis, & ſarcinis onerat, ne forte non liceat illis è diverſorio diſcedere, niſi impranſis, Nec vel illud commovit hominem, quod enſem quem tantopere juſſerat emi, mox idem objurgans jubeat recondi, quodque nunquam fando ſit auditum, Apoſtolos enſibus aut clypeis uſos adverſus vim ethnicorum, utique uſuros, ſi Chriſtus hoc ſenſiſſet, quod hic interpretatur. Eſt alius, quem honoris cauſa non nomino, haudquaquam poſtremi nominis, qui è tentoriis, quorum meminit Habacuc, *Turbabuntur pelles terræ Madian*, pellem fecerit Bartholomæi excoriati: Ipſa nuper interfui diſſertationi Theologicæ, nam id facio frequenter. Ibi cum quiſpiam exigeret, quæ tandem eſſet divinarum literarum auctoritas, quæ juberet hæreticos incendio vinci, magis quam diſputatione revinci, Senex quidam ſeverus, & vel ſupercilio teſte, Theologus, magno ſtomacho reſpondit, hanc legem tuliſſe Paulum Apoſtolum, qui dixerit: *Hæreticum hominem poſt unam & alteram correptionem devita.* Cumque ea verba identidem intonaret, & plerique demirarentur quid accidiſſet homini, tandem explanavit, de vita tollendum hæreticum. Riſere quidam, nec deerant tamen quibus hoc commentum plane Theologicum videretur. Cæterum reclamantibus etiamnum nonnullis ſucceſſit (2) τενέδιος, quod ajunt, συνήγορος & auctor irrefragabilis, Accipite rem, inquit, Scriptum eſt maleficum ne patiaris vivere; omnis hæreticus maleficus;

f ergo

1. *Regiè.* 2. *Tenedius Patronus,* i. paucis cauſam agens.

ergo, &c. Mirati quotquot aderant hominis ingenium, & in eam ſententiam itum eſt pedibus, & quidem peronatis. Neque cuiquam venit in mentem legem eam ad ſortilegos & incantatores, ac magos attinere, quos Hebræi ſua lingua vocant *Mechaſephim* alioqui fornicationem & ebrietatem capite punire oportuit.

Ex Scriptura iterum laudes ſtultitia depromuntur.

Verum hæc ſtultè perſequor, tam innumera, ut nec Chryſippi, nec Didymi voluminibus omnia comprehendi poſſint. Illud duntaxat admonitos volebam, cum hæc divinis illis magiſtris licuerint, mihi quoque plane (1) συκίνῳ θεολόγῳ, par eſt dare veniam, ſi minus omnia ad amuſſim citavero. Nunc tandem ad Paulum redeo: *libenter*, inquit, *fertis inſipientes*, de ſeſe loquens. Et rurſum: *Velut inſipientem accipite me, & non loquor ſecundum Deum, ſed quaſi in inſipientia*. Rurſus alibi: *Nos*, inquit, *ſtulti propter Chriſtum*. Audiſtis à quanto auctore quanta ſtultitiæ præconia. Quid, quod idem palam ſtultitiam præcipit, ut rem inprimis neceſſariam & oppido ſalutarem. *Qui videtur eſſe ſapiens inter vos, ſtultus fiat, ut ſit ſapiens*. Et apud Lucam, duos diſcipulos, quibus ſe junxerat in via JEſus, *ſtultos* appellat. Illud haud ſcio, an mirum videatur, cum Deo quoque nonnihil ſtultitiæ tribuit divinus ille Paulus: *Quod ſtultum* eſt, inquit, *Dei, ſapientius eſt hominibus*. Porro Origenes interpres obſiſtit, quo minus hanc ſtultitiam ad hominum opinionem poſſis referre: quod genus eſt illud, verbum crucis pereuntibus quidem ſtultitiam. Sed quid ego fruſtra anxia, tot teſtimoniis hæc docere pergo, cum in pſalmis myſticis palam ipſe Chriſtus loquatur patri: *Tu ſcis inſipientiam meam*: Neque vero temere eſt, quod Deo ſtulti tam impenſe placuerunt: opinor propterea, quod quemadmodum ſummi principes nimium cordatos ſuſpectos habent, & inviſos, ut Julius Brutum & Caſſium, cum ebrium Antonium nihil metueret, utque Nero Senecam, Dionyſius Platonem, contra craſſioribus ac Simplicioribus ingeniis delectantur, itidem Chriſtus σοφοὺς iſtos, ſuæque nitentes prudentiæ ſemper deteſtatur, ac damnat: teſtatur id Paulus haudquaquam obſcurè, cum ait: *Quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus*: cumque ait, *Deo viſum eſſe, ut per ſtultitiam ſervaret mundum, quandoquidem per ſapientiam reſtitui non poterat*. Quin ipſe idem ſatis indicat, clamans per os Prophetæ:

1. *Ficulno Theologo.*

Per-

Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Rurſum cum agit gratias, quod ſalutis myſterium celaſſet ſapientes, parvulis autem, hoc eſt ſtultis, aperuiſſet. Nam græcè pro parvulis eſt νηπίοις, quos oppoſuit σοφοῖς. Huc pertinet quod paſſim in Evangelio Phariſæos & ſcribas, ac legum doctores inceſſit, vulgus indoctum ſedulo tuetur. Quid enim aliud eſt, *Væ vobis Scribæ & Phariſæi*, quam væ vobis ſapientes? At parvulis, mulieribus, ac piſcatoribus potiſſimum delectatus eſſe videtur. Quin & ex animantium brutorum genere, ea potiſſimum placent Chriſto, quæ à vulpina prudentia quam longiſſime abſunt. Eoque aſino maluit inſidere, cum ille, ſi libuiſſet, vel leonis tergum impunè potuiſſet premere. Ac ſpiritus ille ſacer in columbæ ſpecie delapſus eſt, non aquilæ aut milvi. Præterea cervorum, hinnulorum, agnorum crebra paſſim in divinis literis mentio. Adde quod ſuos ad immortalem vitam deſtinatos, oves appellat. Quo quidem animante non eſt aliud inſipientius: vel Ariſtotelico proverbio teſte, (1) προβάτων ἦθος quod quidem admonet, ab ejus pecudis ſtoliditate ſumptum, in ſtupidos & bardos convicii loco dici ſolere. Atqui hujus gregis Chriſtus ſeſe paſtorem profitetur, quin etiam ipſe agni nomine delectatus eſt, indicante eum Joanne, *ecce Agnus Dei*: cujus multa fit & in Apocalypſi mentio. Hæc quid aliud clamitant, niſi mortales omneis ſtultos eſſe, etiam pios? ipſum quoque Chriſtum, quo ſtultitiæ mortalium ſubveniret, cum eſſet ſapientia patris, tamen quodammodo ſtultum eſſe factum, cum hominis aſſumpta natura, habitu inventus eſt ut homo: quemadmodum & peccatum factus eſt, ut peccatis mederetur. Neque alia ratione mederi voluit, quam per ſtultitiam crucis, per Apoſtolos idiotas, ac pingues; quibus ſedulo ſtultitiam præcipit, à ſapientia deterrens, cum eos ad puerorum, liliorum, ſinapis, & paſſerculorum exemplum provocat, rerum ſtupidarum ac ſenſu carentium, ſoloque naturæ ductu, nulla arte, nulla ſolicitudine, vitam agentium. Præterea cum vetat eſſe ſolicitos, qua eſſent apud præſides oratione uſuri, cumque interdicit, ne ſcrutentur tempora vel momenta temporum, videlicet, ne quid fiderent ſuæ prudentiæ, ſed totis animis ex ipſo penderent. Eodem pertinet, quod Deus ille orbis

1. Ovium mos.

architectus interminatur, ne quid de arbore ſcientiæ deguſtarent, perinde quaſi ſcientia felicitatis ſit venenum. Quamquam Paulus aperte ſcientiam veluti inflantem & perniciosam improbat. Quem divus Bernardus, opinor, ſequutus, montem eum in quo lucifer ſedem ſtatuerat, Scientiæ montem interpretatur. Fortaſſe nec illud omittendum videatur argumentum, gratioſam eſſe apud ſuperos ſtultitiam, quod huic ſoli datur erratorum venia, ſapienti non ignoſcitur, unde qui veniam orant, etiamſi prudentes peccaverint, tamen ſtultitiæ prætextu patrocinioque utuntur. Nam ſic Aaron ſororis pœnam deprecatur in Numerorum, ſi ſatis commemini, libris. *Obſecro Domine mi ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtulte commiſimus.* Sic & Saul apud David culpam deprecatur, *Apparet enim* inquiens, *quod ſtultè egerim.* Rurſum ipſe David ita blanditur Domino: *Sed precor Domine, ut transferas iniquitatem ſervi tui, quia ſtultè egimus:* perinde quaſi non impetraturus veniam, niſi ſtultitiam & inſcitiam obtenderet. Sed illud acrius urget, quod Chriſtus in cruce, cum oraret pro ſuis inimicis: *Pater ignoſce illis:* non aliam prætexuit excuſationem, quam imprudentiæ, *Quia neſciunt*, inquit, *quid faciant.* Ad eundem modum Paulus ſcribens ad Timotheum: *Sed ideo miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.* Quid eſt, *ignorans feci*, niſi per ſtultitiam feci, non maliciam? Quid eſt, *ideo miſericordiam conſecutus ſum.* niſi non conſecuturus, ni ſtultitiæ patrocinio commendatus? Pro nobis facit & myſticus ille Pſalmographus, qui ſuo loco non veniebat in mentem, *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* Audiſtis quæ duo prætexat, nimirum ætatem, cui ſemper comes eſſe ſoleo, & ignorantias, idque numero multitudinis, ut ingentem ſtultitiæ vim intelligeremus.

Chriſtianam religionem ſtultitiam præſe ferre.

At ne, quæ ſunt infinita, perſequar, utque ſummatim dicam, videtur omnino Chriſtiana religio quandam habere cum aliqua ſtultitia cognationem, minimeque cum ſapientia convenire. Cujus rei ſi deſideratis argumenta, primum illud animadvertite, pueros, ſenes, mulieres, ac fatuos ſacris ac religioſis rebus præter cæteros gaudere, eoque ſemper altaribus eſſe proximos, ſolo nimirum naturæ impulſu. Præterea videtis primos illos religionis auctores,

res,

res, mire ſimplicitatem amplexos, acerrimos literarum hoſtes fuiſſe. Poſtremo nulli moriones magis deſipere videntur, quam hi, quos Chriſtianæ pietatis ardor ſemel totus arripuit: adeo ſua profundunt, injurias negligunt, falli ſeſe patiuntur, inter amicos & inimicos nullum diſcrimen, voluptatem horrent, inedia, vigilia, lachrymis, laboribus, contumeliis ſaginantur, vitam faſtidiunt, mortem unice optant, breviter ad omnem ſenſum communem prorſus obſtupuiſſe videntur, perinde, quaſi alibi vivat animus, non in ſuo corpore. Quod quidem quid aliud eſt quam inſanire? Quo minus mirum videri debet, ſi Apoſtoli muſto temulenti ſunt viſi, ſi Paulus judici Feſto viſus eſt inſanire. Sed poſteaquam ſemel τὴν λεοντῆν induimus, age doceamus & illud, felicitatem Chriſtianorum, quam tot laboribus expetunt, nihil aliud eſſe, quam inſaniæ ſtultitiæque genus quoddam: abſit invidia verbis, rem ipſam potius expendite. Jam primum illud propemodum Chriſtianis convenit cum Platonicis, animum immerſum alligatumque eſſe corporeis vinculis, hujuſque craſſitudine præpediri, quo minus ea quæ vera ſunt, contemplari, fruique poſſit. Proinde philoſophiam definit eſſe mortis meditationem, quod ea mentem à rebus viſibilibus, ac corporeis abducat, quod idem utique mors facit. Itaque quam diu animus corporis organis probe utitur, tam diu ſanus appellatur. Verum ubi ruptis jam vinculis, conatur in libertatem aſſerere ſeſe, quaſique fugam ex eo carcere meditatur, tum inſaniam vocant. Id ſi fortè contingit morbo, vitioque organorum, prorſus omnium conſenſu inſania eſt. Et tamen hoc quoque genus hominum videmus futura prædicere, ſcire linguas, ac literas, quas ante nunquam didicerant, & omnino divinum quiddam præ ſe ferre. Neque dubium eſt id inde accidere, quod mens à contagio corporis paulo liberior, incipit nativam ſui vim exerere. Idem arbitror eſſe in cauſa, cur laborantibus vicina morte ſimile quiddam ſoleat accidere, ut tanquam afflati prodigioſa quædam loquantur. Rurſum ſi id eveniat ſtudio pietatis, fortaſſe non eſt idem inſaniæ genus, ſed tamen adeo confine, ut magna pars hominum meram inſaniam eſſe judicet, præſertim cum pauculi homunciones ab univerſo mortalium cœtu, tota vita diſſentiant. Itaque ſolet iis uſu venire, quod juxta Platonicum

ſigmentum opinor accidere iis, qui in ſpecu vincti rerum umbras mirantur, & fugitivo illi, qui reverſus in antrum, veras res vidiſſe ſe prædicat, illos longe falli, qui præter miſeras umbras nihil aliud eſſe credant. Etenim ſapiens hic commiſeratur, ac deplorat illorum inſaniam, qui tanto errore teneantur. Illi viciſſim illum veluti delirantem rident, atque ejiciunt. Itidem vulgus hominum ea quæ maximè corporea ſunt maxime miratur, eaque prope ſola putat eſſe. Contra pii, quo quidque propius accedit ad corpus, hoc magis negligunt, totique ad inviſibilium rerum contemplationem rapiuntur. Nam iſti primas partes tribuunt divitiis, proximas corporis commodis, poſtremas animo relinquunt: quem tamen plerique nec eſſe credunt, quia non cernitur oculis. E diverſo illi primum in ipſum DEum, rerum omnium ſimpliciſſimum toti nituntur: ſecundum hunc, & tamen in hoc quod ad illum quam proxime accedit, nempe animum: corporis curam negligunt, pecunias ceu putamina prorſus aſpernantur ac fugitant. Aut ſi quid hujusmodi rerum tractare coguntur, gravatim ac faſtidienter id faciunt, habent tanquam non habentes, poſſident tanquam non poſſidentes. Sunt & in ſingulis rebus gradus multum inter iſtos diverſi. Principio ſenſus tametſi omnes cum corpore cognationem habent, tamen quidam ſunt ex his craſſiores, ut tactus, auditus, viſus, olfactus, guſtus: Quidam magis à corpore ſemoti, veluti memoria, intellectus, voluntas. Igitur, ubi ſe intenderit animus, ibi valet. Pii quoniam omnis animi vis ad ea contendit, quæ ſunt à craſſioribus alieniſſima, in his velut obbruteſcunt, atque obſtupeſcunt. Contra vulgus in his plurimum valet, in illis quàm minimum. Inde eſt, quod audimus nonnullis divinis viris accidiſſe, ut oleum vini loco biberint. Rurſum in affectibus animi quidam plus habent cum pingui corpore commercii, veluti libido, cibi ſomnique appetentia, iracundia, ſuperbia, invidia. Cum his irreconciliabile bellum piis, contra vulgus ſine his vitam eſſe non putat. Deinde ſunt quidam affectus medii, quaſique naturales, ut amor patriæ, charitas in liberos, in parentes, in amicos. His vulgus nonnihil tribuit. At illi hos quoque ſtudent ex animo revellere, niſi quatenus ad ſummam illam animi partem aſſurgunt, ut jam parentem ament, non tanquam parentem, quid enim ille

genuit,

gتnuit, niſi corpus? quanquam hoc ipſum DEO parenti debetur, ſed tanquam virum bonum, & in quo luceat imago ſummæ illius mentis, quam unam ſummum bonum vocant, & extra quam nihil nec amandum, nec expetendum eſſe prædicant. Hac eadem regula reliqua item omnia vitæ officia metiuntur, ut ubique id quod viſibile eſt, ſi non eſt omnino contemnendum, tamen longe minoris faciant, quam ea quæ videri nequeunt. Ajunt autem & in ſacramentis atque ipſis pietatis officiis corpus & ſpiritum inveniri. Velut in jejunio non magni ducunt, ſi quis tantum à carnibus cœnaque abſtineat, id quod vulgus abſolutum eſſe jejunium exiſtimat, niſi ſimul & affectibus aliquid adimat, ut minus permittat iræ quam ſoleat, minus ſuperbiæ: utque ceu minus jam onuſtus mole corporea, ſpiritus ad cœleſtium bonorum guſtum, fruitionemque enitatur. Similiter & in Synaxi, tametſi non eſt aſpernandum, inquiunt, quod cæremoniis geritur, tamen id per ſe, aut parum eſt conducibile, aut etiam pernicioſum, niſi id quod eſt ſpirituale acceſſerit, nempe hoc quod ſignis illis viſibilibus repræſentatur. Repræſentatur autem mors Chriſti, quam domitis, extinctis, quaſique ſepultis corporis affectibus, exprimere mortales oportet, ut in novitatem vitæ reſurgant, utque unum cum illo, unum item inter ſeſe fieri queant. Hæc igitur agit, hæc meditatur ille pius. Contra vulgus ſacrificium nihil aliud eſſe credit, quam adeſſe altaribus, idque proxime, audire vocum ſtrepitum, aliaſque id genus ceremoniolas ſpectare. Nec in his tantum, quæ duntaxat exempli gratia propoſuimus, ſed ſimpliciter in omni vita refugit pius ab his, quæ corpori cognata ſunt, ad æterna, ad inviſibilia, ad ſpiritualia rapitur. Proinde cum ſumma ſit inter hos & illos omnibus de rebus diſſenſio, fit ut utrique alteris inſanire videantur. Quanquam id vocabuli rectius in pios competit, quam in vulgus, mea quidem ſententia.

Quod quidem magis perſpicuum fiet, ſi quemadmodum pollicita ſum, paucis demonſtraro, ſummum illud præmium nihil aliud eſſe quam inſaniam quandam. Primum igitur exiſtimate Platonem tale quiddam jam tum ſomniaſſe, cum amantium furorem omnium feliciſſimum eſſe ſcriberet. Etenim qui vehementer amat, jam non in ſe vivit, ſed in eo quod amat, quoque longius à ſe ipſo digreditur, & in illud demigrat, hoc magis ac magis gaudet. Atque cum animus à corpore

Summa felicitas inſania quadam.

pore peregrinari meditatur, neque probe ſuis utitur organis, iſtud haud dubie furorem rectè dixeris. Alioqui quid ſibi vult, quod vulgo etiam dicunt: Non eſt apud ſe, & ad te redi, & ſibi redditus eſt? Porro quo amor eſt abſolutior, hoc furor eſt major, ac felicior. Ergo quænam futura eſt illa cœlitum vita ad quam piæ mentes tanto ſtudio ſuſpirant? Nempe ſpiritus abſorbebit corpus, utpote victor ac fortior. Idque hoc faciet facilius, partim quod jam olim in vita corpus ad hujuſmodi transformationem repurgarit, atque extenuarit. Deinde ſpiritus à mente illa ſumma mirè abſorbebitur, quippe infinitis partibus potentiore. Ita ut jam totus homo extra ſe futurus ſit, nec alia ratione felix futurus, niſi quod extra ſeſe poſitus patietur quiddam ineffabile à ſummo illo bono, omnia in ſe rapiente. Jam hæc felicitas quamquam tum demum perfecta contingit, cum animi receptis priſtinis corporibus immortalitate donabuntur, tamen quoniam piorum vita nihil aliud eſt, quam illius vitæ meditatio, ac velut umbra quædam, fit ut præmii quoque illius aliquando guſtum aut odorem aliquem ſentiant. Id tametſi minutiſſima quædam ſtillula eſt ad fontem illum æternæ felicitatis, tamen longe ſuperat, univerſas corporis voluptates, etiamſi omnes omnium mortalium deliciæ in unum conferantur, uſque adeo præſtant ſpiritualia corporalibus, inviſibilia viſibilibus. Hoc nimirum eſt quod pollicetur propheta: *Oculuſ non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.* Atque hæc eſt Moriæ pars, quæ non aufertur commutatione vitæ, ſed perficitur. Hoc igitur quibus ſentire licuit, contingit autem perpaucis, ii patiuntur quiddam dementiæ ſimillimum, loquuntur quædam non ſatis cohærentia, nec humano more, ſed dant ſine mente ſonum, deinde ſubinde totam oris ſpeciem vertunt. Nunc alacres, nunc dejecti, nunc lachrymant, nunc rident, nunc ſuſpirant, in ſuma, verè toti extra ſe ſunt. Mox ubi ad ſeſe redierint, negant ſe ſcire ubi fuerint, utrum in corpore, an extra corpus, vigilantes, an dormientes, quid audierint, quid viderint, quid dixerint, quid fecerint, non meminerunt, niſi tanquam per nebulam, ac ſomnium, tantum hoc ſciunt ſe feliciſſimos fuiſſe, dum ita deſiperent. Itaque plorant ſeſe reſipuiſſe, nihilque omnium malint, quam hoc inſaniæ genus perpetuo inſanire. Atque hæc eſt futuræ felicitatis tenuis quædam deguſtatiuncula.

Epilogus. Verum ego jam dudum oblita mei (1) *ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶ.* Quanquam ſi quid petulantius aut loquacius à me dictum videbitur, cogitate & ſtultitiam, & mulierem dixiſſe. Sed interim tamen memineritis illius Græcanici proverbii, (2) *πολλάκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ κατακαίριον εἶπεν*, niſi forte putatis hoc ad mulieres nihil attinere. Video vos epilogum expectare, ſed nimium deſipitis, ſiquidem arbitramini me quid dixerim etiamnum meminiſſe, cum tantam verborum farraginem effuderim. Vetus illud, (3) *μισῶ μνάμονα συμπόταν.* Novum hoc, (4) *μισῶ μνάμονα ἀκροατήν.* Quare valete, plaudite, vivite, bibite, Moriæ celeberrimi Myſtæ.

1. *Ultra limites ſalio.* In digreſſiones.
2. *Sæpe & ſtultus opportunè loquitur.*
3. *Odi memorem convivam.*
4. *Odi memorem auditorem.*

ΤΈΛΟΣ.

005678994

Digitized by Google